Tte Pa̱'a̱li̱ Me

Skëköl tö Se' a̱

New Testament and Shorter Old Testament in Bribri

(CS:bzd:Bribri)

Tte Pa̱'a̱li̱ Me' Skëkölw tö Se' a̱

New Testament and Shorter Old Testament in Bribri (CS:bzd:Bribri)

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bribri

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Bribri

bzd

Costa Rica

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament and Shorter Old Testament

in Bribri

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

70b70297-578d-5d61-9b6f-3119201e28ca

Contents

Génesis 1
Éxodo 43
Jonás 60
Mateo 62
Marcos 95
Lucas 115
Juan 150
Hechos 175
Romanos 206
1 Corintios 220
2 Corintios 234
Gálatas 243
Efesios 249
Filipenses 254
Colosenses 258
1 Tesalonicenses 262
2 Tesalonicenses 265
1 Timoteo 267
2 Timoteo 272
Tito 275
Filemón 277
Hebreos 278
Santiago 290
1 Pedro 294
2 Pedro 299
1 Juan 302
2 Juan 306
3 Juan 307
Judas 308
Apocalipsis 310

Íyi ulitane e' wì tkënewa̱mi

Génesis

Si'kuaie yëkkuö i' kiè *Génesis*, e' wà kiane chè, *íyi ulitane e' wì tkënewa̱mi.* Yëkkuö i' blatëule böt tsi̱ní. Et tsi̱ní e' dör capítulo et dõ capítulo dabom eyök kí̱ et (1–11). Iët tsi̱ní e' dör capítulo dabom eyök kí̱ böt dõ capítulo dabom ske̱yök (12–50). Et tsi̱ní e' tö se' a̱ íyi ko̱s e' wì pakè. Ká̱ jaì ena ká̱ i' e' yöne ke̱we. Ñies ñiwe, nañewe, diwö, si'wö ena bëkwö e' yöne tsa̱we. Es ñies dayë, ká̱ sí, iyiwak, se' wëpa ena alakölpa, e' ko̱s yö' Skëköl tö, e' pakè yëkkuö et tsi̱ní tö. Ñies we̱s s'ditsö tsá̱ e'pa tö ì sulu wamblë' ena ì o̱' Skëköl tö ie'pa tsa̱tkoie inuí yöki̱, e' tso' kitule yëkkuö et tsi̱ní ki̱. Ñies we̱s s'ditsö pone'mi ká̱ wa'ñe se̱nuk ditséwö wa ditséwö wa ena ì kue̱ki̱ s'ttõ tso' tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e' ko̱s pakè yëkkuö et tsi̱ní tö.

Yëkkuö iët tsi̱ní tö ikkachè se' a̱ tö we̱s Israel aleripa e'pa dë'bitu̱ wëm eköl kiè Abraham e' wa. Israel aleripa wa Skëköl tö ibikeitsétke ká̱ ulitane wakpa tsa̱tkök inu̱ì yöki̱. A̱s e' wà tkõ, e' kue̱ki̱ Skëköl tö Abraham klöo̱' iwák a̱. Abraham e̱rblë' Skëköl mik buaë, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ittè me' ie' a̱. E' tso' kitule yëkkuö iët tsi̱ní ki̱.

Ttè me' Skëköl tö Abraham a̱, e' ẽ me'itö Abraham alà Isaac ena Isaac alà Jacob e'pa a̱. Jacob ñe' ẽ kiè ñies Israel. E' kue̱ki̱ ie' aleripa kièsö Israel aleripa. Yëkkuö iët tsi̱ní ẽ ki̱ itso' kitule tö we̱s Skëköl tö Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa tsa̱tkë'bitu̱ ibolökpa ko̱s yöki̱ a̱s ttè me'itö ie'pa a̱ e' wà tkõ wake'.

Skëköl tö íyi ulitane yö'

1 Tsa̱we ta̱ ká̱ jaì ena ká̱ i', e' yö'a̱t Skëköl tö.
2 Mik ie' tö íyi ulitane tsá̱ yö'mi, eta̱ ká̱ wa'ñe
kẽ ki̱ ì ku̱' yës. Ká̱ sí kẽ ta̱'. Di' ẽ me'r iski̱ë.
Ká̱ dör ttsettseë. Erë Skëköl Wiköl shkõar di'
tsa̱ka̱.
3 Eta̱ Skëköl tö iché: "¡Ká̱ ñinú!"
Eta̱ ká̱ ñine. 4 Ie' tö isué̱ tö ká̱ ñiwe e' dör
buaë, e' méa̱titö ñiweie. Ká̱ ttsettse, e' méa̱titö
nañeweie. 5 Ñiwe, e' kiéitö ñiwe. Ká̱ ttsettseë,
e' kiéitö nañewe. Ekkë kanewé̱itö ká̱ tsa̱we
a̱.
6 E' bule es ta̱ ie' tö iché: "¡Iyönú we̱s
ská̱tke̱ kkõ dapee es di' shu̱a̱ iblatoie a̱s kẽ
iwöiërwa̱ne ñì a̱!"
7 Eta̱ es iyuéitö di' blatoie. Es di' a̱te̱ ká̱
jaishe̱t ena ká̱ i' ki̱. 8 Ì yuéitö, e' kiéitö
ka̱költtö. Ekkë kanewé̱itö eta̱ ká̱ de böt.
9 E' bule es ta̱ ie' iché: "¡Di' a̱te̱ ká̱ i' ki̱, e' e̱'
dapa'ú̱ka̱ ek tsi̱ní ẽme a̱s íyök poppo döka̱!"
Eta̱ es iyöne. 10 Wé̱ íyök poppo deka̱, e'
kiéitö íyök. Wé̱ di' dapaneka̱, e' kiéitö dayë.
Ie' isué̱ tö e' ko̱s dör buaë. 11 E' ukuöki̱ ta̱ ie'
tö iché: "¡Íyök ki̱ íyi kuá ulitane tskinú! Ka̱kö
wör ta̱' ese, ñies kal ulitane wör ta̱' ese ko̱s
tskinú iwakmik iwakmik."
Eta̱ es ekkëpa tskine. 12 Es íyök ki̱ íyi kuá
ulitane tskine ka̱kö wör ta̱' iwakmik iwakmik,
ñies kal wör ta̱' iwakmik iwakmik. Ie'
tö isué̱ tö ekkëpa ko̱s, e' dör buaë. 13 Ekkë
kanewé̱itö eta̱ ká̱ de mañat.
14 E' bule es ta̱ ie' iché: "¡Ì dalöburta̱' yönú
ká̱ jaì a̱! Ekkëpa dör buaë ká̱ blatoie ñiwe
nañewe, ñies ikkachoie mik ta̱ diwö de ka̱wö
tköwo̱ie, ñies ká̱ shta̱'wo̱ie ena duas tköke e'
jche̱noie. 15 Ekkëpa ko̱s dalöburke tai̱ë ká̱ i'
ki̱."
Eta̱ es iyöne. 16 Es ie' tö ì dalöburta̱' tai̱ë ese
yuéa̱t bök. Ikibiie dör ká̱ ñiwo̱ie ñiweie. Wé̱ne
dalöbur diöshe̱t e' dör olo'bunoie nañeweie.
17 Ekkëpa méa̱titö ká̱ jaì a̱ dalöbunoie ká̱ i' ki̱
18 ñië nañeë, ñies ká̱ ñiwe ká̱ nañewe e' blatoie.
Ie' tö isué̱ tö ekkëpa dör buaë. 19 Ekkë
kanewé̱itö eta̱ ká̱ de tkël.
20 E' bule es ta̱ ie' tö iché: "¡Iyiwak se̱rke di'
a̱ dayë a̱, e' ko̱s yönú tai̱ë! ¡Ñies dù ulitane
yönú a̱s iu̱r ka̱shu̱k a̱!"
21 Eta̱ es iyiwak blubluë se̱rke dayë a̱,
ekkëpa yuéitö. Ñies iyiwak ko̱s se̱rke di' a̱
ena dayë a̱ ekkëpa yuéitö iwakmik iwakmik.
E' sù̱ dù ulitane yuéitö, iwakmik iwakmik.
Ie' isué̱ tö ekkëpa ko̱s dör buaë. 22 Eta̱
iyiwak yuéitö e'pa a̱ ie' e̱r buaë ché ttè i' wa:
"a' alönú tai̱ë, di' ko̱s, dayë ko̱s, e' wà iöka̱
tai̱ë. Ñies a̱s dù alör tai̱ë ká̱ wa'ñe."
23 Ekkëpa kanewé̱itö eta̱ ká̱ de ske̱l.
24 E' bule es ta̱ ie' tö iché: "¡Iyiwak se̱rke
ká̱ sí ki̱, e' ulitane yönú iwakmik iwakmik!
¡Iyiwak uru, iyiwak kañiru, iyiwak e̱' ku̱ke
i̱ski̱, ekkë ko̱s yönú iwakmik iwakmik!"
25 Eta̱ es ie' tö iyiwak ulitane yué ká̱ sí ki̱
iwakmik iwakmik. Ie' tö isué̱ tö ekkëpa ko̱s
dör buaë.
26 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché: "Ditsö yuõsö
we̱s se' es a̱s ie'pa tkõka̱sö ká̱ i' ko̱s wökirie.
Nima, dù, iyiwak uru, iyiwak kañiru, iyiwak
e̱' ku̱ke i̱ski̱, ekkë ko̱s tso' ká̱ i' ki̱, e' a̱tdaë
ie'pa ulà a̱."

27 Mik Skëköl tö s'ditsö tsá̱ yö',
eta̱ iyuéitö we̱s ie' es;
Ie'pa yuéitö wëm eköl ena alaköl eköl.
28 Ie' e̱r buaë ché ie'pa a̱ i' es:
"A' ala'r köka̱ tai̱ë,
a' alönú tai̱ë ká̱ ulitane ki̱.
Ká̱ i' ko̱s e' kané ú̱ a' tö.
Nima, dù, ena iyiwak ulitane ekkëpa ko̱s
wökir a' dör, e' wà ú̱."

29 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö iché ie'pa a̱: "Ye'
ttõ ttsö. Íyi kuá ko̱s wörta̱' ñarta̱', ese méa̱työ
a' a̱ ñè. Ñies kalwö ulitane katarta̱' ku'yarta̱'
ese ko̱s méa̱työ a' a̱ katè ku'yè. 30 Erë iyiwak

kañiru, iyiwak uru ena dù, ekkëpa ko̱s a̱ ka̱kö
méa̱työ katè.” Eta̱ es ia̱te̱. 31 Ie' isué̱ tö ekkë
ko̱s dör buaë shu̱te̱. Ekkë kanewé̱itö eta̱ ká̱
de teröl.

2

1 Es ká̱ jaì ena ká̱ i', ñies íyi ulitane tso'
iki̱, e' yöne o̱ne se̱. 2 Ká̱ de kul eta̱ ì ko̱s
yö'bitu̱itö e' yöne o̱ne, e' kue̱ki̱ diwö e' wa ie'
kẽ kaneblëne. 3 E' diwö wa kẽ ie' kaneblëneia̱
ká̱ i' yuök e' kue̱ki̱ ie' iché tö diwö e' dör buaë.
Ñies ie' iché tö semana bit e' diwö bata e' dör
batse'r se' a̱.

Skëköl Jehová tö s'ditsö tsá̱ yué

4 I' dör ká̱ jaì ena ká̱ i' tsá̱ yönea̱t, e' pakè.
Mik Skëköl Jehová tö ká̱ jaì ena ká̱ i' e' yö',
5 e' ké̱wö ska' ta̱ ka̱m ie' tö ka̱li̱ patkõ ká̱ i'
ki̱, ñies kẽ yi ku̱' ká̱ kanéu̱k. E' kue̱ki̱ ka̱m
kal kuá tskir ena ka̱m ka̱kö tskir. 6 Erë di'
tskirke íyök a̱, e' tö íyök ko̱s nuwe̱ke. 7 Eta̱
Skëköl Jehová tö íyök yué s'ditsöie eköl wák
dör wëm. Eta̱ ie' tö iwöiké iyik a̱ ta̱ iyöne se'ie
ttsë'ka.
8 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ká̱ buaala yué ekwöki
diwö tskirke e' ëka̱, ká̱ kiè Edén ee̱. Eta̱ wëm
yö'itö, e' méa̱titö ká̱ buaala e' a̱ se̱nuk. 9 Ee̱
ie' tö kal ulitane wër bua'buaë, ñies iwö dör
buaë katano ese tské. Ká̱ buaala e' shu̱sha̱,
ie' tö kal tské bölka. Kal elka dör se̱ne michoë
e' kéli. Kal iëlka e' dör íyi buaë ena íyi suluë
ese jche̱noie e' kéli.
10 Edén ká̱ shu̱a̱ di' tskirke etö, e' tö ká̱
buaala nuwe̱ke. Wé̱ ká̱ e' kkõ döwa̱ ee̱ di'
e' ulà jchërke döka̱ tkëtö. 11 Di' ulà etö kiè
Pisón. E' tkökemi ká̱ kiè Havilá, e' ko̱s a̱. Ká̱
e' ki̱ oro tso'. 12 Oro e' dör oro bua'bua. Ñies
kiõ masmas bua'bua, ese tso' ena ák bua'bua
kiè ónice ese tso'. 13 Di' ulà ëtö tkökemi ká̱ kiè
Cus, e' ko̱s a̱. E' kiè Guihón. 14 Iulà ëtö skà
mir ká̱ kiè Asiria diwö tskirke, e' ëka̱. E' kiè
Tigris. Eta̱ di' ulà bataie, e' kiè Éufrates.
15 Mik Skëköl Jehová tö wëm tsé̱mi méa̱t
ká̱ buaala a̱te̱ Edén e' shu̱a̱ a̱s ikaneu̱itö,
a̱s ikkö'nùitö, 16 eta̱ ie' tö ttè dalöiëno i' mé
ia̱: “Ká̱ buaala e' kéliwö ulitane katèmibö.
17 Erë íyi buaë ena íyi suluë ese jche̱noie e'
kéliwö kẽ katar. Mik kal e' wö katébö, eta̱ be'
duöwa̱raë. E' kue̱ki̱ kẽ ikatar.”
18 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché: “Kẽ idör bua'
wëm a̱ se̱nuk ekörla. Sú̱yö ie' a̱ wapie yuè
eköl iki̱muk buaë.” 19 Eta̱ iyiwak yö'itö íyök
wa ekkë ko̱s debitu̱ iwa̱ wëm a̱ suè̱ tö i̱ma
ie' tö ikiè meka̱mi. Ta̱ we̱s wëm tö ikiè méka̱
es ia̱te̱. 20 Es wëm tö iyiwak uru ena iyiwak
kañiru, ñies dù, ekkë ko̱s kiè méka̱. Erë kẽ ie'
ki̱muk ku̱ne buaë ie' wapieie.
21 Eta̱ Skëköl Jehová tö wëm kapöwé̱wa̱
ta̱ië, e' dalewa ie' tö ichane yéttsa̱ etö, e' chkà
wöiéwa̱neitö. 22 Ichane e' yuéitö alakölie ta̱
idebitu̱ iwa̱ wëm a̱. 23 Mik wëm tö isué̱, eta̱
ichéitö:
“¡I' je' dör ye' wák dichéwö ena ye' wák
chkà! Alaköl dë'ka̱ wëm wa, e' kue̱ki̱ ikirdaë
alaköl.”*
24 E' kue̱ki̱ wëpa kẽ se̱rpaia̱ iyẽ ena imì
e'pa dapömik, ise̱rdawa̱ alaköl ta̱. Ie'pa böl
se̱rdaë ñita̱, ta̱ imía̱ we̱s wák eköl ẽ es.
25 E' ké̱ska' ta̱ wëm ena alaköl iëte̱r sume,
erë ie'pa kẽ wa̱ jaë jche̱r.

3

S'ditsö tö Skëköl ttõ dalöse̱wé̱wa̱

1 Tkabẽ tso' etö, e' e̱rbikõ ta̱ië s'ki̱tö'wo̱ie
iyiwak kañiru yö' Skëköl Jehová tö, ekkë ko̱s
tsa̱ta̱. Ká̱ et ta̱ ie' tö alaköl a̱ ichaké:
—¿Moki̱ Skëköl tö iyë'a̱t a' a̱ tö ká̱ buaë shu̱a̱
kal ulitane tso', e' wö kẽ katar yẽs?
2 Alaköl tö iiu̱té:
—Au, e' kẽ dör es. Ie' tö sa' a̱ iché tö
kal ulitane wö katarmi. 3 Erë kal àr ká̱ i'
shu̱sha̱ë, e' wö kẽ katanuk, kẽ e' kanuk sa'
a̱. E' wamblé sa' tö, eta̱ sa' duöralur.
4 Eta̱ tkabẽ tö iché alaköl a̱:
—Au, e' dör ka̱che. A' kẽ duõpawa̱. 5 Ie' wa̱
ijche̱r buaë tö mik kalwö e' katéwa a' tö, eta̱
ì dör buaë, ì dör suluë e' jche̱rdaë a' wa̱ we̱s
ie' wák wa̱ ijche̱r es.
6 Eta̱ alaköl isué̱ tö kalwö e' wër buaë katè.
Ie' é̱na ikatak íyi jche̱noie buaë. E' kue̱ki̱ ie'
tö kalwö batsée, katéwaitö. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö
imé iwëm a̱, eta̱ iwëm ikatéwa ñies. 7 E' bet ta̱
ì dör sulu, ì dör buaë ese a̱ne ie'pa é̱na, eta̱
ie'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö ie'pa iëte̱r sume. Eta̱
ie'pa tö kal kiè higuera, e' köyök yué banoie
e' wa ie'pa e̱' patréwa̱.
8 Siwa̱' bitsi̱rke tsá̱li̱, eta̱ wëm ena ilaköl
tö Skëköl Jehová shkökedur ká̱ buaë shu̱a̱, e'
ttsé. E' yöki̱ ie'pa e̱' blélur kal tso' ta̱ië ese
shu̱a̱.
9 Erë Skëköl Jehová tö wëm kié ta̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' tso'?
10 Wëm tö iiu̱té:
—Ye' tö ittsé tö be' shkökedur ká̱ buaala
shu̱a̱. Ye' dur sume, e' kue̱ki̱ ye' suane be'
yöki̱. E' kue̱ki̱ ye' e̱' bléwa̱ be' yöki̱.
11 Eta̱ Skëköl tö ie' a̱ iché:
—¿Yi be' a̱ iché tö be' dur sume? Ichõ ña tö
kalwö yë'yö be' a̱ tö kẽ ikatar ¿e' katébö?
12 Ie' tö iiu̱té:
—Be' tö ye' a̱ alaköl me', ye' wapieie, e' tö
ye' a̱ kalwö mé katè. E' katéwayö.
13 Eta̱ Skëköl Jehová tö alaköl a̱ ichaké:
—¿Iõk bö iwamblé?
Ie' tö iiu̱té:
—Tkabẽ tö ye' ki̱téka̱, e' kue̱ki̱ ye' tö kalwö
e' katéwa.
14 Eta̱ Skëköl Jehová tö tkabẽ a̱ iché:

* **2:23** Hebreoie ttè kiane yënuk wëm e' dör ish ena ttè kiane yënuk alaköl e' dör isha.

—Ì wamblé be' tö, e' kue̱ki̱ ye' tö be' a̱ ichè
tö iyiwak ko̱s shu̱a̱ be' ẽ weirdaë michoë.
Ke̱kraë be' shköraë e̱' ku̱ule be' batsi̱' ki̱ ta̱
be' kkõ a̱ ká̱ po mirawa̱. 15 Be' ena alaköl
meraa̱työ ñì bolökie. Be' aleripa ko̱s ena
alaköl aleripa ko̱s, e'pa a̱te̱ ñì bolökie ñies.
Alaköl aleri eköl tö be' wökir shka̱'we̱raë ena
be' tö ie' klõ kaniñak shka̱'we̱raë.
16 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché alaköl a̱:
—Mik be' alà ku̱rketke eta̱ be' weirdaë
sia̱rë, idalë'r ta̱ië e' ttseraëbö. Erë be' ki̱ be'
wëm kiardaë ena ie' döraë be' wökirie.*
17 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché wëm a̱:
—Be' tö be' alaköl ttõ iu̱té, kalwö yë'yö be'
a̱ tö kẽ ikatar, e' wà katébö. E' kue̱ki̱ be'
weirdaë ñies. Be' kue̱ki̱ íyök sulu'we̱rawa̱yö.
Be' kaneblöraë darërëë be' chkè yuloie.
18 Íyök ki̱ dika'chka ena ka̱kö sulusi, alördaë.
Ñies kalwö kañiru katerabö. 19 Be' ka̱wöta̱
kaneblök darërëë chkoie dõ mik be' duowa̱,
mía̱ne íyökie we̱s be' dör kuaë es eta̱. Be'
yöne íyök wa, e' kue̱ki̱ be' dörane íyökie.
20 Wëm tsá̱ yöne, e' kiè Adán. Ilaköl dör se'
mì tsá̱. E' kue̱ki̱ Adán tö ikiè méka̱ Eva.†
21 Eta̱ Skëköl tö datsi' yué ie'pa a̱ iyiwak
kkuölit wa, ta̱ ie'pa paiéitö. 22 Eta̱ ie' tö iché:
"I̱'ñe ì dör buaë ena ì dör suluë, e' jche̱r ditsö
wa̱ we̱s se' wa̱ ijche̱r es. E' kue̱ki̱ dö' ie'pa
mi', se̱ne michoë e' kéli wöbatsök katè ta̱ ise̱r
michorak."
23 E' kue̱ki̱ ie' tö wëm ena ilaköl yéttsa̱
ká̱ buaala tso' Edén e' a̱, ta̱ ipatkémiitö íyök
wakané̱u̱k. Íyök wa wëm yöne e' ki̱ ipatkémi
kaneblök. 24 Ie' tö itrë'wé̱shka, e' ukuöki̱ ta̱
ì ttsë'ka pik ta̱' tso' ká̱ jaì a̱ kiè kérub, e'pa
tuléwa̱itö ká̱ buaala e' ñalé̱ ska' diwö tskirke
e' ëka̱ ikkö'nuk. Ñies tabè wöñarke dalölöë
ratkear siwa̱' ki̱, e' méa̱titö a̱s kẽ yi döwa̱ia̱
se̱ne michoë kéli ska'.

4

Caín tö iël kiè Abel, e' ttéwa̱

1 Eta̱ Adán se̱né Eva ta̱. Eva duneka̱ ta̱ ilà
ku̱ne wëm. Ikiè méka̱itö Caín.* Mik alà ku̱ne,
eta̱ Eva tö iché: "Jehová tö ye' ki̱mé, e' kue̱ki̱
ye' alà ku̱ne eköl wëm." 2 E' ukuöki̱ ta̱ ilà skà
ku̱ne ek, e' kiè Abel, Caín ël tsirla. Abel tö
obeja alöwe̱ke. Caín tö dalì kuatkeke.
3 Ká̱ et ta̱, Caín wa̱ idali wöne, ese kak mí
mè Jehová a̱ idalöioie. 4 Eta̱ Abel wa̱ ie' icha
mí ñies. Ie' obeja tsá̱ bua'bua, ese kak mí
ie' wa̱ mè Jehová a̱. Abel ena ì méitö e' wër
buaë Jehová wa. 5 Erë ie' kẽ wa̱ Caín ena ì
méitö e' su̱ne es, e' kue̱ki̱ Caín uluneka̱ ta̱ië,
iwö yée suluë. 6 E' kue̱ki̱ Jehová tö Caín a̱
ichaké: "¿Iõk be' ulune wö yée sulu? 7 Be'
tö ì bua' ú̱pa, e̱'ma be' ja̱ñuke tsuleë. Erë ì
sulu wamblébö, e' kue̱ki̱ ì sulu e̱' métër bër
be' panuk namuie e̱' aloka̱ be' ki̱. Erë be' ké
e̱' alökka̱ iki̱."
8 Ká̱ et ta̱, Caín tö iël Abel kiémi kañika̱. Mik
ie'pa demi kañika̱, eta̱ ee̱ Caín ñippéka̱ iël ta̱
eta̱ iël ttéwa̱itö. 9 E' ukuöki̱ ta̱ bet, Jehová tö
Caín a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' ël Abel?
Caín tö iiu̱té:
—Ye' kẽ wa̱ ijche̱r. Ye' kẽ dör ie' kkö'nukwak.
10 Skëköl tö ie' a̱ iché:
—¿Iõk bö iwamblé es? Be' ël ttéwa̱bö, e' pẽ
tëne ta̱ië íyök ki̱, e' nuí tso' be' ki̱. E' ki̱ ye'
ka̱wöta̱ be' we'ikök. 11 E' kue̱ki̱ be' weirdaë
íyök ki̱ wé̱ be' tö be' ël pẽ tkö'wé̱, e' ki̱ be'
yerattsa̱yö. 12 Be' kaneblõmi ta̱ië, erë kẽ wà
wörpa buaë. Be' ka̱wöta̱ shkök ká̱ wa'ñe, kẽ a̱
e̱no ta̱' yës.
13 Eta̱ ie' tö Jehová iu̱té:
—E' darërë ye' a̱. Kẽ ye' a̱ idalë'ttsënuk.
14 I̱'ñe be' tö ye' u̱yéttsa̱ ká̱ i' ki̱, e' ukuöki̱ ta̱
ye' ka̱wöta̱ shkök ká̱ wa'ñe ka̱mië, kẽ a̱ e̱no
ta̱'. Be' kẽ ku̱'ia̱ ye' ta̱, e' kue̱ki̱ yi ye' kué̱wa̱,
ese tö ye' tterawa̱.
15 Erë Jehová tö iiu̱té:
—Yi be' ttéwa̱, ese ki̱ weirdaë sia̱rë ta̱ië
iskéie.
Eta̱ Skëköl tö iwakyuée iwà kkachoie a̱s yi
tö ikué̱wa̱, ese kẽ tö ittõwa̱. 16 Eta̱ Caín e̱'
yéttsa̱ Jehová wörki̱ ta̱ imía̱ ká̱ kiè Nod ee̱, ká̱
e' a̱te̱ Edén diwö tskirke e' kke̱.
17 Eta̱ Caín se̱né ilaköl ta̱. Iduneka̱ ta̱ ilà
ku̱ne wák dör wëm, e' kiè Enoc. E' ukuöki̱
ta̱ Caín tö ká̱ yué et, kiè mékaitö ilà kiè wa
Enoc. 18 Enoc dör Irad yẽ. Irad dör Mehujael
yẽ. Mehujael dör Metusael yẽ. Metusael dör
Lámec yẽ.
19 Eta̱ Lámec se̱néwa̱ alakölpa böl ta̱. Eköl
kiè Adá, eköl kiè Silá. 20 Eta̱ Adá dë' alàë
kiè Jabal. E' aleripa dör iyiwak alöu̱kwakpa
e' se̱rke úla yöule datsi'tak wa ese a̱. 21 Ie'
ël kiè Jubal. E' aleripa dör ma'ma kicha
ta̱' guitarra sù̱ ena ma'ma pulë sù̱ ese
bla'u̱kwakpa. 22 Silá dë' alàë ñies kiè Tubal-
Caín. E' aleripa dör tabechka kiè bronce ena
hierro ese stẽ. E' kutà kiè Naamá.
23 Ká̱ et ta̱ Lámec tö iché ilakölpa a̱:
"A Adá, a Silá, ye' ttõ ttsõ:
Wëm eköl duladula tö ye' shka̱o̱',
e' kue̱ki̱ ye' tö ikötwa̱.
24 Yi tö Caín ttéwa̱, e' tö iské tue̱raë sia̱rë,
erë yi tö ye' ttéwa̱, e' tö iské ki̱ tue̱raë jaishe̱t
shu̱te̱."
25 Adán alà skà kéka̱ne ilaköl ta̱ wák wëm.
Eva tö iché: "Skëköl tö ye' a̱ alà ské mé eköl,
Caín tö Abel kötwa̱, e' skéie." E' kue̱ki̱ ie' tö
ikiè méka̱ Set.†

* 3:16 Mik be' alà ku̱rketke...ie' döraë be' wökirie: Ñies ttè e' mane'wè̱misö i' es: Be' é̱na e̱' alakka̱ be' wëm ki̱, erë ie' e̱' alöraka̱ be' ki̱. † 3:20 Eva: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ttsë'ka. * 4:1 Caín: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ye' ulà a̱ ide. † 4:25 Set: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ie' tö imé.

26 Ñies Set de alàë wák wëm kiè méka̱itö
Enós. E' ké̱wö ska' ta̱ s'ditsö tö Skëköl a̱ íyi
tsá̱ ki̱'mi ena idalöië'mi ikiè Jehová e' wa.

5

Adán aleripa

1-2 Mik Skëköl tö s'ditsö tsá̱ yö', eta̱ iyuéitö
we̱s ie' wák es. Ie'pa yuéitö wëm ena alaköl.
Ie' e̱r buaë ché ie'pa a̱. Ie' tö ie'pa yué, e'
diwö shà̱ ta̱ ikiè méka̱itö s'ditsö. I' dör Adán
aleripa e'pa kiè.
3 Mik Adán ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom
mañayök (130), eta̱ ie' alà ku̱ne eköl, e' dör
we̱s ie' wák es, ikiè méka̱itö Set. 4 E' ukuöki̱
ta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök (800). E'
shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa. 5 Es
ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ dabom
mañayök (930) eta̱ ie' blënewa̱.
6 Mik Set ki̱ duas de cien eyök ki̱ ske̱l (105),
eta̱ ie' alà wëm kiè Enós, e' ku̱ne. 7 E' ukuöki̱
ta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien kuryök ki̱ kul (807).
E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa.
8 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱
dabom eyök ki̱ bök (912) ta̱ iblënewa̱.
9 Mik Enós ki̱ duas de dabom su̱li̱yök (90),
eta̱ ie' alà wëm kiè Cainán, e' ku̱ne. 10 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök
ki̱ dabom eyök ki̱ ske̱l (815). E' shu̱a̱ ie'
ala'r kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa. 11 Es ie' ki̱
duas deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ ske̱l (905) ta̱
iblënewa̱.
12 Mik Cainán ki̱ duas de dabom kuryök
(70), eta̱ ie' alà wëm kiè Mahalalel, e' ku̱ne.
13 E' ukuöki̱ ta̱, ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök
ki̱ dabom tkëyök (840). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱
ku̱ne wëpa ena alakölpa. 14 Es ie' ki̱ duas
deka̱ se̱raa̱ cien su̱li̱yök ki̱ dabop (910) ta̱
iblënewa̱.
15 Mik Mahalalel ki̱ duas de dabom teryök
ki̱ ske̱l (65), eta̱ ie' alà wëm kiè Jéred, e' ku̱ne.
16 E' ukuöki̱ ta̱, ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien paryök
ki̱ dabom mañayök (830). E' shu̱a̱ ie' ala'r
kí̱ ku̱ne wëpa ena alakölpa. 17 Es ie' ki̱ duas
deka̱ se̱raa̱ cien paryök ki̱ dabom su̱li̱yök ki̱
ske̱l (895) ta̱ iblënewa̱.
18 Mik Jéred ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom
teryök ki̱ bök (162), eta̱ ie' alà wëm kiè Enoc,
e' ku̱ne. 19 E' ukuöki̱ ta̱, ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien
paryök (800). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa
ena alakölpa. 20 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱
cien su̱li̱yök ki̱ dabom teryök ki̱ bök (962) ta̱
iblënewa̱.
21 Mik Enoc ki̱ duas de dabom teryök ki̱
ske̱l (65), eta̱ ie' alà wëm kiè Matusalén, e'
ku̱ne. 22 Ie' tö Skëköl ttõ ë dalöieke. Ma-
tusalén ku̱ne, eta̱ ie' kí̱ se̱neia̱ duas cien
mañayök (300). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa
ena alakölpa. 23 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien
mañayök ki̱ dabom teryök ki̱ ske̱l (365). 24 Ie'
se̱ne' buaë Skëköl ta̱, e' kue̱ki̱ ká̱ et ta̱ Skëköl
wa̱ ie' mítse̱r ttsë'ka, e' kue̱ki̱ kë̱ ie' ku̱'ia̱.
25 Mik Matusalén ki̱ duas de cien eyök ki̱
dabom paryök ki̱ kul (187), eta̱ ie' alà wëm
kiè Lámec, e' ku̱ne. 26 E' ukuöki̱ ta̱, ie' kí̱
se̱neia̱ duas cien kuryök ki̱ dabom paryök
ki̱ bök (782). E' shu̱a̱ ie' ala'r kí̱ ku̱ne wëpa
ena alakölpa. 27 Es ie' ki̱ duas deka̱ se̱raa̱
cien su̱li̱yök ki̱ dabom teryök ki̱ su̱li̱tu (969)
ta̱ iblënewa̱.
28 Mik Lámec ki̱ duas de cien eyök ki̱
dabom paryök ki̱ bök (182), eta̱ ie' alà ku̱ne
wëm. 29 E' kiè méka̱itö Noé.* Mik ie' tö ilà
kiè méka̱, eta̱ ie' tö iché: “Jehová tö íyök su-
luo̱'wa̱. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ kaneblök darërë
ikuatkoie; erë alà i' tö se' keraë e̱nuk.” 30 Noé
ku̱ne, e' itöki̱ Lámec kí̱ se̱neia̱ duas cien
ske̱yök ki̱ dabom su̱li̱yök ki̱ ske̱l (595). E'
shu̱a̱ ila'r ki̱ ku̱ne wëpa alakölpa; 31 Es ie'
ki̱ duas deka̱ se̱raa̱ cien kuryök ki̱ dabom
kuryök ki̱ kul (777) ta̱ iblënewa̱.
32 Noé ki̱ duas de cien ske̱yök, e' itöki̱ ila'r
ku̱ne mañal. Ikibi kiè Sem. Ishu̱ ë̱k kiè Cam.
Ibata ë̱k kiè Jafet.

6

S'ditsö ì sulu ë wambleke ke̱kraë

1-2 Mik s'ditsö alönémi ta̱ië ká̱ i' ki̱, eta̱
Skëköl ala'r* tö isué̱ tö s'ditsö alà busipa
dör bua'buaala. E' kue̱ki̱ ie'pa tö busipa
wa ie'pa wöbatse ese tsé̱lur. 3 Erë Jehová tö
iché: “Ditsö dör duöta̱'wa̱ ese wakpa. I̱'ñe ta̱
ye' kë̱ tö ka̱wö mepaia̱ ditsö a̱ se̱no ká̱ ta̱ië.
Es ise̱rdaë duas cien eyök ki̱ dabom böyök
(120), ekkë ulat.”
4 Mik Skëköl ala'r bak se̱nuk s'ditsö alà
busipa ta̱ alà koka̱ ie'pa ta̱, eta̱ e' ké̱ska' ta̱
wëpa blubluë, ka̱kke̱ë, esepa we̱lepa bak ká̱
i' ki̱. Ñies e' ukuöki̱ wëpa esepa bakia̱. E'pa
dör pë' darërë kkeauleka̱ ta̱ië ia̱'chki ta̱ ese.
5 Jehová tö isué̱ tö s'ditsö tö ì sulu ë
wambleke ta̱ië shu̱te̱. Ì suluë ë bikeitseke
ie'pa tö ke̱kraë. 6 E' kue̱ki̱ Skëköl e̱r a̱
idalënene ta̱ië. Ie' tö ibikeitsé: “Kë̱ yö ditsö
yuõpa.” 7 Eta̱ ie' iché: “Ditsö yö' ye' tö ká̱ i'
ki̱, súyö e'pa e̱wèwa. Ñies iyiwak ko̱s se̱rke
ká̱ sí ki̱, e' e̱we̱rawayö. ¿Ìie ye' tö ie'pa yö'?”
8 Erë wëm tso' eköl kiè Noé, e' sue̱ke Jehová
tö e̱r bua' wa.

Noé tö kanò bërie yué

9 Ttè ikkë dör Noé pakè.
Noé dör wëm yësyësë Skëköl wörki̱. Ke̱kraë
ie' tö Skëköl ttõ dalöieke buaë. Ie' eköl ë se̱rke

---

* **5:29** Noé: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè e̱nuk. * **6:1-2** Skëköl ala'r: Kë̱ s'wa̱ ijche̱r moki̱ tö yi chéitö es. We̱lepa tö ibikeitsè tö e' dör Skëköl biyöchökwakpaie ö aknamaie erë Jesús tö iché tö esepa kë̱ a̱ se̱nukwa̱ s'ditsö ta̱ (Marcos 12.25). We̱lepa skà tö ibikeitsè tö e' dör s'ditsö wé̱sele se̱r suluë. Ì wamblekerakitö ese kë̱ wër buaë Skëköl wa, e' ë jche̱r se' wa̱.

we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. 10 Ie' ala'r dör mañal
wëpa kiè Sem, Cam, ena Jafet.
11 Skëköl wörki̱ s'ditsö tso' e̱' wamblök sulu
ẽme, ñippök tai̱ë shu̱te̱. 12 Ie' tö isué̱ tö tai̱ë
íyi suluë ẽ tso' íyök ki̱. 13 E' kue̱ki̱ ie' tö Noé
a̱ iché: “Ye' tö ibikeitsétke tö ditsö ko̱s tso'
ká̱ i' ki̱ e' e̱we̱rawayö se̱. Ie'pa ñippöke tai̱ë
shu̱te̱ ká̱ i' ki̱. E' kue̱ki̱ ye' tö ditsö ko̱s tso'
ká̱ i' ki̱ e' e̱we̱rawa se̱raa̱ di' tai̱ë wa. 14 E'
kue̱ki̱ kanò yuõ etö bërie kal bua'bua ese wa,
e' shu̱ blatõ. Kanò wöa̱r tso' ipamik, e' wötõ
kiöchka dalolo bötsböts ese wa u'rki̱ ena
ishu̱a̱ a̱s di' kẽ tkõwai̱a̱. 15 Kanò yuõ batsí̱
metro döka̱ cien eyök kí̱ dabom mañayök
kí̱ ske̱l (135 metros) ekkë. Ñies isho̱ló̱ yuõ
metro döka̱ dabom böyök ki̱ böt ki̱ sha̱böts
(22,5 metros) ekkë. E' sù̱ ispé yuõ metro
döka̱ dabom eyök kí̱ mañat kí̱ sha̱böts (13,5
metros) ekkë. 16 Kanò ki̱ u yuöka̱, erë kanò
kkõ ki̱ iulat múa̱t metro sha̱böts. Kanò shu̱
blatõ mañat kuö. Ñies iwékkö yuõ et kanò
spé mik shkowa̱ie kanò a̱. 17 Di' patkerayö
íyi tso' ttsë'ka ká̱ i' ki̱ e' ko̱s e̱wo̱wa. Ekkë
duörawa̱ se̱raa̱ ká̱ wa'ñe. 18 Erë ye' ttè meraë
be' a̱ tö be' tsa̱tkeraëyö kanò a̱ di' yöki̱. Be'
ala'r ena be' alaköl ena be' yakpa, e'pa tsú̱mi
e̱' ta̱ kanò a̱. 19 E' sù̱ iyiwak kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tso'
ká̱ sí ki̱, e' iõmi kanò a̱ etö wë'ñe etö alaki
a̱s itsa̱tkër we̱s be' es. 20 Iyiwak ko̱s iõ kanò
a̱. Iyiwak kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ u̱rta̱', iyiwak uru, dõ
iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱, e' ko̱s iõmi kanò a̱, etö
wë'ñe etö alaki, a̱s kẽ iduölur. 21 Ñies chkè
ulitane dapa'ú̱ blõ be' a̱ ena iyiwak a̱ katè.”
22 Eta̱ ekkë ko̱s wakanewé̱ Noé tö se̱ we̱s
Skëköl tö iché ia̱ es.

7

Di' bak tai̱ë ká̱ i' ki̱

1-4 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö Noé a̱ iché: “I̱'ñe
kuiki ta̱ ye' tö ka̱li̱ patkeraë ká̱ i' ki̱ döka̱
ká̱ dabom tkëyök (40) ñië nañeë. ¡E' wa íyi
ulitane yö' ye' tö tso' ttsë'ka ká̱ sí ki̱, e' ko̱s
e̱we̱rawayö yës! Erë ye' tö isué tö ditsö
ulitane shu̱a̱ be' ẽ se̱rke buaë yësyësë we̱s
ye' ki̱ ikiane es. E' kue̱ki̱ be' e̱' iöka̱ kanò a̱
be' yamipa ko̱s ta̱. Ñies iyiwak batse'r* ko̱s
ese tsú̱mi döka̱ kuktö wë'ñe kuktö alaki. Erë
iyiwak kẽ dör batse'r, ese tsú̱mi etö wë'ñe
etö alaki. E' sù̱ ñies dù kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tsú̱mi
döka̱ kul wë'ñe kul alaki a̱s kẽ ie̱rwa. Ko̱s
ttè chéyö be' a̱, e' wakaneú̱ es.” 5 Eta̱ e' ko̱s
wakanewé̱ Noé tö yësyësë we̱s Jehová tö ie'
a̱ iché es.
6 Mik di' bak tai̱ë ká̱ i' ki̱, eta̱ Noé ki̱ duas
tso' cien teryök (600). 7 Ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ila'r
ena ilaköl ena iyakpa e'pa ko̱s ta̱ e̱' tsa̱tkök
di' alörke tai̱ë e' yöki̱. 8-9 Iyiwak batse'r, e' sù̱
iyiwak kẽ dör batse'r, iyiwak e̱' ku̱ke ibatsi̱'
ki̱ ñies dù, ekkë ko̱s dewa̱ kanò a̱ Noé ta̱ bölka
bölka we̱s Skëköl tö iché ia̱ es.
10 Ká̱ de kul, eta̱ di' tö ká̱ katémitke. 11 Noé
ki̱ duas de cien teryök (600), kí̱ si' et kí̱ ká̱
dabom eyök kí̱ kul (17). E' diwö shà̱ ta̱
íyök tskirolone ta̱ di' tso' idiki̱a̱ e' deka̱ tai̱ë
ká̱ wa'ñe. Ñies ká̱ jaishe̱t kköburolone ta̱
di' bite̱shka tai̱ë ka̱li̱ie ká̱ i' ki̱. 12 Eta̱ ka̱li̱
yëne darërëë döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40) ñië
nañeë. 13 Ka̱li̱ yënémi, e' diwö shà̱ ta̱ Noé
e̱' iéka̱ kanò a̱ ila'r ta̱. Ila'r kiè Sem, Cam
ena Jafet. E' sù̱ ilaköl, iyakpa mañal, e'pa
e̱' iéka̱ ñies ie' ta̱ kanò a̱. 14 Ie'pa ta̱ iyiwak
ulitane dewa̱ kanò a̱, iyiwak uru, iyiwak
kañiru, iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱ ki̱ ena dù ulitane.
Ekkë ko̱s dewa̱ kanò a̱ ie'pa ta̱. 15 Iyiwak ko̱s
ekkë dewa̱ kanò a̱ bölka bölka. 16 E' shu̱a̱ imí
wë'ñe etö alaki etö, we̱s Skëköl tö iché ia̱ es.
E' o̱ne yës ta̱, Skëköl tö kanò wékkö wötéwa̱.
17 Eta̱ ka̱li̱ yënemiie döka̱ ká̱ dabom tkëyök
(40). We̱s di' alör mirka̱ es kanò bat-
semirka̱itö. 18 Es di' kí̱ alönèmi tai̱ë ta̱ kanò
batsemirka̱itö buaë. 19-20 Es di' alöneka̱ tai̱ë
ka̱bata ko̱s blubluë, e' tsa̱ta̱ jaishe̱t dõ metro
kul ekkë. 21 Es ko̱s íyi tso' ttsë'ka ká̱ sí ki̱,
ekkëpa duolur di' a̱ se̱. Dù ko̱s, iyiwak uru
ko̱s, iyiwak kañiru ko̱s, iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱
ko̱s, ñies s'ditsö ekkëpa ko̱s duolur yës. 22 Ì
ko̱s tso' ká̱ sí ki̱ ttsë'ka, e' e̱newa se̱. 23 Erë
Noé ena ì tso' ie' ta̱ kanò a̱, e'pa ẽ tsa̱tkëne.
Eta̱ imale̱pa ko̱s e' e̱newa. Es ñies iyiwak
ulitane e̱wé̱wa di' tö. Dù ulitane, iyiwak
uru, iyiwak kañiru dõ iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱,
ekkë ko̱s e̱newa se̱raa̱. 24 Es di' a̱te íyök ki̱ ká̱
döka̱ cien eyök ki̱ dabom ske̱yök (150) ekkë.

8

Di' sinewa̱ne

1 Erë Skëköl kẽ é̱na Noé chë'wa. Ñies
iyiwak ulitane tso' Noé ta̱ kanò a̱ e' kẽ
chë'wa ie' é̱na. Ie' tö siwa̱' patké a̱s itö
di' siù̱wa̱ne ká̱ wa'ñe. Eta̱ di' pasinemine
e̱nae̱na. 2 Íyök tskirolone e' wötënene. Ñies
ká̱ jaishe̱t kköburolone e' wötërulunene. Eta̱
ka̱li̱ wöklönewa̱ kẽ yërku̱'ia̱. 3 Di' tso'ia̱ e'
pasirmirne e̱nae̱na. Ká̱ de cien eyök ki̱
dabom ske̱yök (150), eta̱ di' sirmir ẽme. 4 E'
ki̱ si' de teröl (6) diwö de dabom eyök ki̱ kul
(17), eta̱ e̱rpa kanò sineka̱ ka̱bata kiè Ararat
e' ki̱. 5 Eta̱ di' pasinemiie. Si' de dabop (10), e'
tsá̱ diwö, eta̱ ka̱bata ka̱kke̱ë ese wënemitke.
6 E' ki̱ ká̱ de dabom tkëyök (40), eta̱ Noé tö
kanò wékkö tsitsir kköppée. 7 Ie' tö dù ölõ sù̱,
e' émi et. Erë dù e' kẽ dë'i̱ane kanò a̱ ie' u̱rke
wi̱shwi̱sh dõ mik di' sine eta̱. 8 E' ukuöki̱ ta̱
ie' tö nuböl émi et isuo̱ie tö ká̱ sinene. 9 Erë
di' tso'ia̱ íyök ki̱, ka̱m isirwa̱, e' kue̱ki̱ nuböl
dene kanò a̱. Kẽ ie' wa̱ ká̱ ulat poppo ku̱ne

* 7:1-4 Iyiwak batse'r: E' wà kiane chè iyiwak kẽ dör ñá ie'pa a̱. Se' we̱lepa tö ichè iyiwak skítane.

e̱' tkowa̱. Noé tö nuböl klö'wé̱wa̱ ulà wa ta̱
itsé̱wa̱neitö kanò a̱.
10 Ie' tö iskà pané döka̱ ká̱ kul, eta̱ ie' tö
nuböl skà émine. 11 Ká̱ tuinemitke ta̱ nuböl
dene, e' wa̱ kal ulatska debitu̱ ikà ki̱. Es Noé
é̱na ia̱ne tö íyök kí̱ sirmir. 12 Ie' tö iskà pané
döka̱ ká̱ kul, eta̱ ie' tö nuböl skà émine. Nuböl
e' kë̃ dë'ia̱ne.
13 Mik Noé ki̱ duas tso' cien teryök ki̱ et
(601), eta̱ íyök pasinene. Eta̱ si' ke̱we, e' tsá̱
diwö, ie' tö kanò ki̱ u tso' e' kléttsa̱. Eta̱ ie'
isué̱ tö íyök pasinene. 14 Ka̱wö de si' et ki̱
diwö dabom böyök ki̱ kul (27), eta̱ ie' isué̱
tö íyök pasinene se̱raa̱. 15 Eta̱ Skëköl tö ie' a̱
iché: 16 "Be' e̱' yö̃ttsa̱ kanò a̱, be' alaköl ta̱,
be' ala'r ta̱, be' yakpa ta̱ ñies. 17 Es iyiwak
ulitane yö̃lurbö se̱. Dù ena iyiwak uru ena
iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱ e' ko̱s yö̃lurbö kanò a̱, a̱s
imi' ká̱ wa'ñe alönuk ta̱ië ká̱ wà iökne."
18 Es Noé alaköl ena ila'r ena iyakpa, e'pa
e̱' yélur kanò a̱. 19 Es ñies iyiwak ulitane,
uru ena kañiru ena iyiwak e̱' ku̱ke i̱ski̱, ñies
dù e' ko̱s e̱' yéttsa̱ kanò a̱ se̱. 20 E' ukuöki̱ ta̱
ie' tö ák katató ka̱'ie* et Jehová a̱. E' bata
ki̱ ie' tö iyiwak batse'r ese jché ña'wé̱itö etö
etö Jehová dalöioie. Ñies dù batse'r jchéitö
ña'wé̱itö Jehová a̱ etk etk. 21 Mik ishklé̱
alar buaë, e' demi Jehová ska' ta̱ ittséitö
ta̱ ibikeitséitö: "Erë ditsö ià̱ duladula döka̱
këchke, eta̱ ì sulu ë bikeitsekeitö. Erë kë̃ yö
ká̱ sulu'we̱pawa̱ia̱ ie'pa kue̱ki̱. Es ñies kë̃ yö
ì ko̱s tso' ttsë'ka e' e̱wè̱waia̱ we̱s yö ie̱wé̱wa
es.

22 "Ká̱ i' tso'ia̱,
eta̱ dalì kuatkërmi, iwà wörmi;
ka̱ba tso', ka̱se̱ tso' ñies;
ka̱li̱ tso', duas tso' ñies;
ká̱ ñiwe tso', ká̱ nañewe tso' ñies."

9

Skëköl Jehová tö ittè mé Noé a̱

1 Eta̱ Skëköl e̱r buaë ché Noé a̱ ñies ila'r a̱ ta̱
ichéitö ie'pa a̱: "A' alönú ta̱ië. Ká̱ wa'ñe wà
iö̃ne a' ala'r wa. 2 Ditsö yöki̱ iyiwak ulitane
suardaë. Iyiwak ulitane u̱rke ka̱shu̱k a̱ ena
iyiwak se̱rke ká̱ sí ki̱ ena iyiwak se̱rke dayë
a̱, e' ko̱s a̱te̱ a' diki̱a̱. 3 Iyiwak ulitane ena
kalwö ena ka̱kö e' katèmi a' tö wé̱ kiane a'
ki̱ ese. E' ko̱s méa̱työ a' a̱ katanoie. 4 Chkè
ulitane katèmi a' tö, erë kë̃ ikatar ipë̃ ta̱, se'
se̱rke s'pë̃ mik e' kue̱ki̱. 5 Se' se̱rke s'pë̃ mik,
e' kue̱ki̱ kë̃ se' menea̱t ñì ttökwa̱, e' nuí̱ ta̱'. Yi
tö eköl ttéwa̱, ese kichatërdaë. E' sù̱ iyiwak
wé̱ tö s'ttéwa̱, ese ka̱wöta̱ ttèwa̱ ñies. A' wé̱ tö
s'ttéwa̱, ese nuí̱ patue̱raëitö ye' a̱.

6 "Skëköl tö s'ditsö yö' we̱s ie' es,
e' kue̱ki̱ yi tö se' ttéwa̱,
ese wák ka̱wöta̱' ttèwa̱ wake'.
7 Erë a' alönú ta̱ië,
ká̱ wa'ñe wà iö̃ ala'r wa."

8 Ñies Skëköl tö iché Noé a̱ ena ila'r a̱:
9-10 "I̱'ñe ye' ttè mukea̱t a' a̱ ena iyiwak e̱'
yéttsa̱ kanò a̱ a' ta̱, e' ko̱s a̱. 11 Moki̱ë ye' tö
a' a̱ ichè tö ye' kë̃ tö ditsö ena iyiwak tso' ká̱
wa'ñe, e' ko̱s e̱we̱pawaia̱ di' wa. Di' kë̃ döpaia̱
ká̱ wa'ñe sulu'u̱kwa̱ we̱s itka es." 12-13 Ye' tö
shkaba' tkekear mò shu̱a̱ iwà kkachoie a' a̱
ena ditsö ulitane a̱ tö ye' ttè méa̱työ a' a̱ ena
iyiwak ko̱s a̱ ke̱kraë. 14 Mik ye' tö mò patké
ta̱ e' shu̱a̱ shkaba' tkëne e' wërmi, 15 eta̱ ye'
é̱na ia̱ne tö ye' ttè me'a̱tbak a' a̱ ena iyiwak
ko̱s a̱ tö kë̃ ye' tö ditsö ena iyiwak ulitane
e̱we̱pawaia̱ di' wa. 16 Es mik shkaba' tkëne
mò shu̱a̱ e' sué̱yö, eta̱ bet ye' é̱na idaa̱ tö ye'
ttè me'a̱t ditsö a̱ ena iyiwak ko̱s a̱ michoë
ke̱kraë. 17 E' dör iwà kkachoie tö ye' ttè
me'a̱tbak ditsö ulitane a̱ ñies iyiwak tso' ká̱
i' ki̱ e' ko̱s a̱." Es Skëköl tö Noé a̱ iché.

Noé alà kiè Cam e' kë̃ wa̱ iyë̃ dalö̃ ta̱'

18 Noé ala'r e̱' yë'lur kanò a̱, e'pa kiè Sem,
Cam ena Jafet. Cam dör Canaán yë̃. 19 E'pa
mañal dör Noé ala'r. Ie'pa aleripa tö ká̱ wà
iéne.
20 Noé dalì kuatkémi. E' shu̱a̱ uva ku-
atkéitö. 21 Ká̱ et ta̱ ie' tö uva diõ shköshkö
e' yé ta̱ e' tö ie' ttéka̱ ta̱ië. Ie' datsi' yéttsa̱ ta̱
ia̱newa i̱ski̱ sume iu a̱. 22 Cam dör Canaán yë̃,
mik e' tö iyë̃ sué̱ sume, eta̱ ie' mía̱ ibiyö̃ chök
iëlpa böl e'pa a̱. 23 Erë Sem ena Jafet e'pa kë̃
é̱na iyë̃ tër sume e' sua̱k. E' kue̱ki̱ ie'pa tö
datsi' klö'wé̱wa̱, iméka̱rakitö e̱' o' bataki̱ ta̱
ie'pa shkémi tsi̱kka iwö̃trélur bánet dõ wé̱ iyë̃
tër ee̱ ta̱ ipabakéwa̱ datsi' e' wa.
24 Noé tté ta̱ië blo' tö e' ti̱'neka̱. Mik ie' wa̱
ijche̱newa̱ ilà tsirla ë̃k kë̃ wa̱ ie' dalöiëne',
25 eta̱ ichéitö:
"¡A̱s Canaán ka̱wö tkõ suluë!
¡Ie' weirdaë sia̱rë shu̱te̱ klöulewa̱ iëlpa böl
e'pa kanè mésoie!"

26 E' ukuöki̱ ta̱ ikí̱ chéitö:
"¡Jehová dör Sem Këköl a̱s e' ki̱karka̱!
A̱s Canaán aleripa kaneblõ Sem aleripa a̱
ikanè mésopaie.
27 A̱s Skëköl ka̱wö buaë mù Jafet a̱ a̱s ie' alör
michoë.
A̱s Jafet ditséwöpa se̱r Sem yamipa ska'.
A̱s Canaán aleripa kaneblõ ie' a̱ klöulewa̱
ikanè mésopaie."

28 Di' bak ta̱ië ká̱ i' ki̱, e' ukuöki̱ ta̱ Noé
sene'ia̱ duas cien mañayök kí̱ dabom ske̱yök
(350). 29 Mik ie' blënewa̱, eta̱ ie' ki̱ duas tso'
cien su̱li̱yök ki̱ dabom ske̱yök (950).

10

I' dör Noé aleripa kiè

* **8:20** Ák katató ka̱'ie: E' wà kiane chè si'kuaie altar.

1 Noé ala'r kiè Sem, Cam ena Jafet. Di' bak
ta̱ië e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa wák ala'r ku̱ne. Ikkëpa
dör Noé aleripa kiè.
2 Jafet ala'r wëpa dör Gómer, Magog,
Madai, Javán, Tubal, Mésec, ena Tirás.
3 Gómer, e' ala'r wëpa dör Asquenaz, Rifat,
ena Togarmá. 4 Javán e' ala'r wëpa dör Elisá,
Tarsis, Quitim ena Rodanim. 5 E'pa ko̱s dör
Jafet aleripa. Ie'pa ñì blatérak ulawa ulawa.
Es iká̱ yuérakitö tseë iwakpa a̱ dayë kkömik.
Ittõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ iwakpamik.
6 Cam ala'r wëpa dör Cus, Misraim, Fut,
ena Canaán. 7 Cus ala'r wëpa dör Sebá,
Havilá, Sabtá, Raamá ena Sabtecá. Raamá
ala'r wëpa dör Sebá ena Dedán. 8 Cus dör
wëm kiè Nimrod, e' yë̃. Nimrod de ke̱weie
blu' darërëë ká̱ i' ki̱. 9 Jehová ttõ wa Nimrod
dör yëria poë. E' kue̱ki̱ ttè i' menea̱t se' a̱: “Be'
dör yëria poë Skëköl ttõ wa we̱s Nimrod es.”
10 Mik Nimrod bak ká̱ kiè Sinar, e' wökirie
eta̱ ká̱ e' shu̱a̱ ká̱ tso' tkël kiè Babel, Érec,
Acad, ena Calné. E' ko̱s dör ká̱ bua'ie ese.
11 Wëm e̱' yéttsa̱ Sinar a̱ eköl kiè Asur. E' mía̱
ká̱ bánet. Eta̱ ee̱ ie' ká̱ yué tkël kiè Nínive,
Rehobot-ir, Quélah ena Resen. 12 Resen dör
ká̱ bërie. E' a̱te̱ Nínive ena Quélah, e' shu̱sha̱.
13 Eta̱ Misraim aleripa mía̱ ie'pa ikkë wak-
paie: ludeowak, anameowak, lehabiwak,
naftuhiwak, 14 patruseowak, casluhítawak,
ena caftoritawak. Filisteowak datse̱
caftoritawak wa.
15 Canaán dör Sidón yë̃. Sidón dör ie' alà
tsá̱. Ie' alà skà kiè Het. 16 Canaán aleripa mía̱
ie'pa ikkë wakpaie: jebuseowak, amorre-
owak, gergeseowak, 17 heveowak, arace-
owak, sineowak, 18 arvadeowak, semare-
owak ena hamateowak. Ká̱ ta̱ië ta̱ e' wakpa
ko̱s ñì blabatsérak ponemi ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱.
19 Canaánwak ká̱ a̱te̱ ká̱ kiè Sidón döwa̱ ká̱ kiè
Gaza. Gaza a̱te̱ ká̱ kiè Guerar e' kke̱. Ñies
ie'pa ká̱ a̱te̱ döwa̱ ká̱ kiè Lesa diwö tskirke e'
kke̱. Lesa a̱te̱ ká̱ tkël kiè Sodoma, Gomorra,
Admá ena Seboím e' kke̱. 20 E' wakpa ko̱s
dör Cam aleripa. Ie'pa ñì blabatsérak ulawa
ulawa. Es iká̱ yuéitörak tseë iwakpa a̱. Ittõ
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ iwakpamik.
21 Ñies Sem dë' alàë, e' dör Jafet ël kibi ë̃k.
Heber ala'r ko̱s dör Sem aleripa. 22 Sem ala'r
dör Elam, Asur, Arfaxad, Lud ena Aram.
23 Aram ala'r dör Uz, Hul, Guéter ena Mas.
24 Arfaxad dör Sélah yë̃. Sélah dör Heber
yë̃. 25 E' ukuöki̱ ta̱ Heber alà de böl. Eköl
kiè Péleg.* E' ké̱wö ska' ta̱ sulitane ñì bla-
batsérak, e' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö es. Iëköl kiè
Joctán. 26 Joctán ala'r dör Almodad, Sélef,
Hasar-mável, Jérah, 27 Hadoram, Uzal, Diclá,
28 Obal, Abimael, Sebá, 29 Ofir, Havilá, ena
Jobab. E'pa ko̱s dör Joctán ala'r. 30 Ie'pa
se̱rke ká̱ micho ká̱ kiè Mesá tkörö ká̱ kiè
Sefar e' shu̱ulat a̱. Sefar a̱te̱ ka̱bata a̱, wé̱
diwö tskirke, e' kke̱. 31 E' wakpa ko̱s dör Sem
aleripa. Ie'pa ñì blabatsérak ulawa ulawa.
Es iká̱ yuérakitö tseë iwakpa a̱. Ittõ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ iwakpamik.
32 Pë' ko̱s ekkëpa dör Noé aleripa kiè kitule
we̱s iditséwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena wé̱ ise̱rke ká̱
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ es. Di' bak ta̱ië, e' ukuöki̱ ta̱ se'
alönene ta̱ië e' ñì blabatsérak ká̱ wa'ñe.

11

Skëköl tö s'ditsö ké ttök kua̱'ki̱ kua̱'ki̱

1 Kuaë ta̱ sulitane ttöke ttè etökicha ë̃ wa.
2 Mik ie'pa míyaldak diwö tskirke, e' ëka̱,
demirak ka̱kkue kiè Sinar ee̱, eta̱ ee̱ ie'pa
e̱' tséa̱t se̱nuk. 3 Ká̱ et ta̱ ie'pa iché ñì
a̱: “Mishkarak ska̱u̱chka yuök blok sù̱, e'
kukuèsö bö' a̱ a̱s imi'a̱ darërëë u yuoie.”
Es iwakanewérakitö ák skéie. Ñies kiöchka
dalolo bötsböts ese wa ibatsérakitö ì tso'
shu̱tuule ese skéie. 4 E' ukuöki̱ ta̱ iskà
chénerakitö ñì a̱: “Mishkarak ká̱ blublu
yuök. E' shu̱a̱ u yuõsö ka̱kke̱ë döka̱ ká̱ jaì a̱.
Es se' e̱' chõmi buaë këkëpa ta̱ië ena kë̃ se'
ka̱wöta̱ ñì blabatsök ká̱ wa'ñe.”
5 Erë Jehová e̱' éwa isa̱u̱krak tö ie'pa ká̱
blublu yueke ena u ka̱kke̱ë yuekerakitö.
6 Eta̱ ie' tö ibikeitsé: “Ie'pa dör ká̱ etkë̃ wak
ena ittörak etkë̃ ñies, e' kue̱ki̱ ie'pa tö kanè
i' kéka̱mi. E' ukuöki̱ ta̱ kë̃ ì a̱ ie'pa wöklönuk.
Ie'pa se̱rmi we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. 7 E' kue̱ki̱
sú̱yö ie'pa kè ttök kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ a̱s kë̃ iñi ttõ
a̱nia̱.”
8 Es Jehová tö iblabatsérak ká̱ wa'ñe. Ee̱
ie'pa ká̱ yué e' kané wöpanere. 9 Ká̱ e' ki̱
Jehová tö ie'pa ké ttök kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena ibla-
batsérakitö ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ ká̱ e' kinewa̱
Babel.*

Sem aleripa

10 I' dör Sem aleripa kiè. Di' bak ta̱ië, e'
ukuöki̱ duas bök, e' ké̱wö ska' ta̱ Sem ki̱ duas
tso' cien eyök (100). Eta̱ ie' alà ku̱ne wëm kiè
Arfaxad. 11 Arfaxad ku̱ne, e' ukuöki̱ Sem kí̱
se̱neia̱ duas deka̱ cien ske̱yök (500), eta̱ ie'
ala'r skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
12 Mik Arfaxad ki̱ duas tso' dabom
mañayök kí̱ ske̱l (35) eta̱ ie' alà ku̱ne wëm, e'
kiè Sélah. 13 Sélah ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Arfaxad
kí̱ se̱neia̱ duas cien tkëyök kí̱ mañal (403),
eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
14 Mik Sélah ki̱ duas tso' dabom mañayök
(30), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Heber. 15 Heber
ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Sélah kí̱ se̱neia̱ duas cien
tkëyök kí̱ mañal (403), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne
wëpa ena alakölpa.
16 Mik Heber ki̱ duas tso' dabom mañayök
kí̱ tkël (34), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Péleg. 17 Péleg
ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Heber kí̱ se̱neia̱ duas cien

* **10:25** Péleg: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ñì blabatsè.

* **11:9** Babel: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè chilineka̱.

tkëyök kí̱ dabom mañayök (430), eta̱ ie' ala'r
skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
18 Mik Péleg ki̱ duas tso' dabom mañayök
(30), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Reú. 19 Reú ku̱ne, e'
ukuöki̱ ta̱ Péleg kí̱ se̱neia̱ duas cien böyök kí̱
su̱li̱tu (209), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa ena
alakölpa.
20 Mik Reú ki̱ duas tso' dabom mañayök kí̱
bök (32), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Serug. 21 Serug
ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Reú kí̱ se̱neia̱ duas cien
böyök kí̱ kul (207), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa
ena alakölpa.
22 Mik Serug ki̱ duas tso' dabom mañayök
(30), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Nahor. 23 Nahor
ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Serug kí̱ se̱neia̱ duas cien
böyök (200), eta̱ ie' ala'r skà ku̱ne wëpa ena
alakölpa.
24 Mik Nahor ki̱ duas tso' dabom böyök kí̱
su̱li̱tu (29), eta̱ ilà ku̱ne, e' kiè Térah. 25 Térah
ku̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ Nahor kí̱ se̱neia̱ duas cien
eyök kí̱ dabom eyök kí̱ su̱li̱tu (119), eta̱ ie'
ala'r skà ku̱ne wëpa ena alakölpa.
26 Mik Térah ki̱ duas tso' dabom kuryök
(70), e' ukuöki̱ ta̱ ie' ala'r ku̱ne mañal. Ala'r
e'pa kiè Abram, Nahor ena Harán.

Térah ala'r

27 E'pa dör Térah ala'r. Térah dör Abram,
Nahor ena Harán, e'pa yë̃. Harán, e' dör Lot
yë̃. 28 Harán blënewa̱ ke̱we iyë̃ Térah e' yöki̱
ká̱ kiè Ur ee̱. Ká̱ e' a̱te̱ Caldea. Ie' blënewa̱ wé̱
ie' ku̱ne ee̱.
29 Abram se̱néwa̱ alaköl kiè Sarai, e' ta̱.
Nahor se̱néwa̱ alaköl kiè Milcá, e' ta̱. Milcá
dör Harán alà busi ena Iscá kutà. 30 Sarai kë̃
döta̱' alàë.
31 Térah e̱' yéttsa̱ Ur, dör caldeawak ká̱
e' a̱. Ie' alà Abram ena itala kiè Lot dör
Harán alà ena iyàk kiè Sarai e'pa mía̱ ie' ta̱.
Warma ie'pa mírö döka̱ ká̱ kiè Canaán ee̱, erë
ie'pa demi ká̱ kiè Harán, eta̱ ee̱ ie'pa e̱' tsé̱at
se̱nuk. 32 Ee̱ Térah blënewa̱. Ie' ki̱ duas tso'
cien böyök ki̱ ske̱l (205).

12

Jehová tté Abram ta̱

1 Mik Abram bak se̱nuk ká̱ kiè Ur ee̱, eta̱
Jehová tö ie' a̱ iyë': "Be' ká̱ ena be' ditséwöpa
ena be' yë̃ yamipa, e' múa̱t ta̱ be' yúshka
se̱nuk, ká̱ kkachekeyö be' a̱ ee̱. 2 Ká̱ e' ki̱
ye' tö be' aleripa alöwe̱raë ta̱ië. Ie'pa döraë
ká̱ ta̱ië wakpaie. Ye' e̱r buaë chöraë be' a̱.
Ye' tö pë' ta̱ië keraë be' kkeökka̱ ta̱ië. Ñies
be' e̱r buaë chöraë pë' ta̱ië a̱. 3 Wé̱pa e̱r
buaë ché be' a̱, esepa a̱ ye' e̱r bua' chöraë.
Wé̱pa tö alibché be' ki̱, esepa we'ikerayö.
Be' batamik ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane
wakpa a̱."
4 Eta̱ Abram e̱' yéttsa̱ ká̱ kiè Harán we̱s
Jehová tö ie' a̱ iyë' es. E' ké̱ska' ta̱ ie' ki̱
duas tso' dabom kuryök kí̱ ske̱l (75). Ie'
mía̱ Canaán. 5 Eta̱ ie' wa̱ iyamipa mítse̱r
se̱raa̱. Ilaköl kiè Sarai ena ilayök kiè Lot
ena íyi ulitane tso'rak iwa̱, ekkë ko̱s mítse̱rak
iwa̱. Ñies Harán wakpa we̱lepa tso' ie' wa̱
kanè mésoie, e' mítse̱r ie' wa̱. Mik ie' demi
Canaán, 6 eta̱ ie' tkami ká̱ ko̱s ekkë dõmi ká̱
kiè Siquem a̱te̱ Canaán ee̱. Ee̱ ká̱ a̱te̱ kiè
Moré. Ee̱ kós klõ àr elka. Canaánwakpa a̱
ká̱ e' dör ká̱ dalöiërta̱' ese. (E' ké̱wö ska' ta̱
Canaánwakpa se̱rkeia̱ ee̱.) 7 Eta̱ ee̱ Jehová e̱'
kkaché Abram a̱ ta̱ ichéitö ia̱: "Ká̱ i' meraëyö
be' ditséwö a̱."
Eta̱ Abram tö ák kataté ka̱'ie et iyiwak
jchoie Jehová dalöioie ee̱ Jehová e̱' kkayë'
ie' a̱ e' kue̱ki̱. 8 E' ukuöki̱ ta̱ imía̱ ká̱ dör
ka̱bataie a̱te̱ Betel diwö tskirke e' ëka̱. Eta̱ ee̱
ie' se̱né ekuölö. Ká̱ e' a̱te̱ Betel ena ká̱ kiè Ai
e' shu̱ulat a̱. Ee̱ ie' tö ák skà kataténe et. Ee̱
ie' tö Jehová dalöié. 9 E' ukuöki̱ ta̱ Abram mía̱
e̱nae̱na Négueb kke̱.

Abram mía̱ Egipto

10 E' ké̱wö ska' ta̱ ketba tkënewa̱ poë ká̱
e' ki̱. Kë̃ ì ta̱' katè wé̱ Abram se̱rke ee̱. E'
kue̱ki̱ ie' mía̱ Egipto se̱nuk ekuölö. 11 Abram
dökemitke Egipto eta̱ ilaköl Sarai, e' a̱ ichéitö:
"Ye' ttõ ttsõ. Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö be' dör
buaala. 12 Mik Egipto wakpa tö be' sué̱ tö be'
dör buaala, eta̱ ie'pa tö ichèmi: 'Wì dör wëm
wí̱ alaköl.' Eta̱ ye' tterawa̱ ie'pa tö be' kue̱ki̱
erë ie'pa be' meraat se̱nukwa̱ ie'pa ta̱. 13 E'
kue̱ki̱, be' we'ikèyö, ichõ ie'pa a̱ tö ye' dör be'
akë a̱s kë̃ itö ye' ttõwa̱ be' kue̱ki̱ a̱s ye' ka̱wö
tkõ buaë."
14 Mik Abram demi Egipto, eta̱ Egipto
wakpa isué̱ tö Sarai dör alaköl buaala. 15 Ká̱
e' blú kue̱blupa tö isué̱ ñies tö Sarai dör
alaköl buaala. E' kue̱ki̱ ie'pa mía̱ ichök blu'
a̱ tö alaköl e' dör buaala. Eta̱ imítse̱rak iwa̱
blu' wé a̱.
16 Eta̱ Egipto blú tö Abram kkö'né buaë
Sarai dalërmik. Ta̱ië ie' tö Abram a̱ iyiwak
uru kakmé. Obeja, baka, burro ena kameio
e' kakméitö ie' a̱. Se' ñies kakméitö ie' a̱ kanè
mésoie wëpa ena alakölpa. 17 Erë Sarai kue̱ki̱
Jehová tö Egipto blú ena iyamipa we'iké
ta̱ië. Duè méka̱ ta̱ië ie'pa ki̱. Ka̱wö darërëe
méka̱itö ie'pa ki̱. 18 E' kue̱ki̱ Egipto blú tö
Abram tsu̱k patké ta̱ ichéitö ia̱: "¿Iõk bö
iwamblé ye' ta̱ es? ¿Ì kue̱ki̱ be' kë̃ wa̱ ye' a̱
iyëne tö alaköl i' dör be' alaköl? 19 Be' tö ye' a̱
iyë' tö ie' dör be' kutà. E' kue̱ki̱ tsir eta̱ ye'
se̱néwa̱ ie' ta̱. I' be' alaköl, itsúmine ta̱ be'
yúshka." 20 Eta̱ Egipto blú tö ishkëkipa patké
Abram yöktsa̱ ká̱ e' ki̱ ilaköl ta̱ ena ì ko̱s tso'
ie' wa̱ ekkëpa ta̱.

13

Abram ena Lot ñì blabatsélor

1 E' ukuöki̱ ta̱ Abram ena ilaköl e̱' yélur
Egipto mía̱ne Négueb. Ie' íyi ko̱s mítse̱rak
iwa̱ se̱raa̱. Ie' alayök Lot e' mía̱ ie'pa ta̱ ñies.
2 Abram dör íyi blu' ta̱ië. Ie' wa̱ oro tso'.

Ie' wa̱ inuköl tso' ta̱ië. Ñies ie' wa̱ iyiwak tso' ta̱ië. 3 Négueb e̱e̱ ta̱ ie' mía̱ne e̱nae̱na dõ Betel. Betel e̱e̱ ta̱ ie' mía̱ne tkörö wé̱ ie' bak se̱nuk ke̱we e̱e̱. Ká̱ e' a̱te̱ Betel ena Ai e' ulat shu̱sha̱. 4 Ká̱ e' a̱ ie' wa̱ ák katatëulebak ka̱'ie, e̱e̱ ie' tö Jehová dalöiéne.

5 Lot dör ñies íyi blú ta̱ië we̱s iyëla Abram es. Iyiwak tso' ta̱ië ie' wa̱ obeja ena baka. Se' tso' ie' wa̱ ñies kanè mésopaie. 6 Erë wé̱ ie'pa se̱rke ká̱ e' ki̱ ka̱kö kẽ ku̱'ia̱ ie'pa iyiwak ko̱s a̱ katè. Ie'pa kẽ chë'ka̱ia̱ ñì o̱'mik. 7 Abram ena Lot e'pa iyiwak kkö'nukwakpa ñippöke, ñì wöñatköke. Ñies pë' tso'tke ke̱net ká̱ e' ki̱. E' wakpa dör canaánwak ena fereseowak. 8 Ká̱ et ta̱ Abram tö iché Lot a̱: “Se' dör ñì yami. Kẽ imène buaë tö se' ñippõ. Ñies se' iyiwak kkö'nukwakpa ñippöke ẽme e' kẽ dör buaë. 9 Ká̱ sa̱ú̱ wì̱ ká̱ bua' tso'. Be' ishu̱shtõ wé̱ne wa be' wöbatse, e' a̱ be' yúshka. Be' mí wì̱ ëka̱, e' ta̱ ye' mí dià ëka̱. Eta̱ be' mí dià ëka̱, e' ta̱ ye' mí wì̱ ëka̱.”

10 Eta̱ Lot ká̱ kí̱ sué̱ ka̱mië, eta̱ ko̱s di' kiè Jordán, e' kkömik ká̱ buaë tso', e' kí̱ sué̱ ie' tö. Eta̱ ie' tö isué̱ tö ká̱ e' dör buaë dõ ká̱ kiè Sóar e̱e̱. Buaë di' tso' we̱s ká̱ buaë yö' Jehová tö es ena we̱s Egipto es. (E' ké̱wö ska' ta̱ ka̱m Jehová tö ká̱ kiè Sodoma ena ká̱ kiè Gomorra, e' böt e̱ù̱wa.) 11 Eta̱ ka̱kkue tso' Jordán di' kkömik e' shu̱shté Lot tö, eta̱ e' wa ie' mía̱. Es ie'pa ñì blabatsélor. 12 Abram e̱' tsé̱a̱t se̱nuk Canaán. Lot mía̱ se̱nuk Jordán ka̱kkue ki̱, e̱e̱ ká̱ tso' tseë. Ie' se̱né tsi̱net ká̱ kiè Sodoma e' o̱'mik. 13 Sodoma wakpa, se̱rke suluë. Ie'pa ì sulu ẽ wambleke ke̱kraë Jehová wöa̱.

14 Lot mía̱ e' ukuöki̱ ta̱, Jehová tö iché Abram a̱: “Wé̱ be' tso' e̱e̱ ká̱ kí̱ sa̱ú̱ bua'ie shkit wöwí̱ wöiá̱ dià ëka̱ jaì ëka̱ ká̱ wa'ñe tö ¿is idör? 15 Ká̱ ko̱s kí̱ sué̱bö, e' meraëyö be' a̱ ena be' aleripa a̱ ke̱kraë. 16 Ye' tö be' aleripa alöwe̱raë ta̱ië we̱s íyök po ta̱ië es. We̱s íyök po kẽ shta̱rta̱' es be' aleripa alördaë kẽ ishta̱rpa yi a̱. 17 Ká̱ i' ko̱s meraëyö be' a̱. E' kue̱ki̱ be' yú iweblök se̱raa̱.”

18 Eta̱ Abram e̱' yéttsa̱ ta̱ imía̱ se̱nuk kós klõ wökir àr ta̱ië dör wëm kiè Mamré e' icha e̱e̱. E' a̱te̱ tsi̱net ká̱ kiè Hebrón e̱e̱. E̱e̱ Abram tö ák skà katatë ka̱'ie Jehová dalöioie.

14

Abram tö ilayök Lot, e' tsa̱tké

1 E' ké̱wö ska' ta̱ blu'pa tso' tkël. Eköl kiè Amrafel, e' dör ká̱ kiè Sinar, e' blú. Iëköl kiè Arioc, e' dör ká̱ kiè Elasar, e' blú. Iëköl skà kiè Quedorlaómer, e' dör ká̱ kiè Elam, e' blú. Eta̱ ibata ẽk kiè Tidal, e' dör ká̱ kiè Goím, e' blú. 2 Blu'pa skà tso' döka̱ ske̱l e' eköl kiè Bera, e' dör ká̱ kiè Sodoma, e' blú. Iëköl kiè Birsá, e' dör ká̱ kiè Gomorra, e' blú. Iëköl kiè Sinab, e' dör ká̱ kiè Admá, e' blú. Skà kiè Seméber, e' dör ká̱ kiè Seboím, e' blú. Ibata ekkë e' dör ká̱ kiè Bela, e' blú. Ká̱ e' kiè Sóar ñies. E' ké̱wö ska' ta̱ blu'pa döka̱ tkël ñe' e̱' kéka̱ ñippök blu'pa skà döka̱ ske̱l ñe' ta̱. 3 Blu'pa ske̱l e'pa tö iñippök wakpa dapa'wé̱ ek tsi̱ní ñippök blu'pa tkël e'pa ta̱ ka̱kkue kiè Sidim e̱e̱. E̱e̱ dayë wölö me'r bërie kiè Mar Muerto.

4 Blu'pa döka̱ ske̱l e'pa bak se̱nuk iwakpa ta̱ döka̱ duas dabom eyök ki̱ bök (12), blu' kiè Quedorlaómer, e' diki̱a̱. Mik e' ki̱ duas de dabom eyök ki̱ maña̱l (13) eta̱ ie'pa kẽ éna Quedorlaómer ttè dalöiakia̱. Ie'pa e̱' kakka̱ ñippök ie' ta̱. 5 E' ki̱ duas de ek eta̱ Quedorlaómer e̱' yéttsa̱ mía̱ ñippök ibolökpa ta̱. Blu'pa döka̱ maña̱l dör ie' klépa, e' míyal ie' ta̱ ñippök. Ie'pa mía̱ ká̱ kiè Astarot Carnaim ta̱ e̱e̱ ie'pa e̱' aléka̱ refaítawak ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' aléka̱ zuzitawak ki̱, ká̱ kiè Ham e̱e̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' aléka̱ emiwak ki̱, e' wakpa ká̱ kiè Savé-quiriataim. 6 E' ukuöki̱ ie'pa e̱' aléka̱ horeowak ki̱ ka̱bata kiè Seír e̱e̱. Eta̱ itötié̱mi ie'pa tö dõ tkörö ká̱ kiè El-parán e̱e̱. Ká̱ e' a̱te̱ ká̱ sir poë, e' kkömik. 7 Eta̱ e̱e̱ ie'pa bite̱ne itõ wane dõ ká̱ kiè En-mispat. Ká̱ e' kiè Cadés ñies. Ie'pa e̱' aléka̱ Amalec aleripa ki̱ ta̱ iká̱ klö'wé̱wa̱rakitö. Ñies ie'pa e̱' aléka̱ amorreowak ki̱. E' wakpa ká̱ kiè Hasesón-tamar. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mi'ke ñippök blu'pa ske̱l ta̱. E' kue̱ki̱ blu'pa ske̱l e̱' dapa'wé̱ka̱ Sidim ké̱kkue ki̱ blu'pa tkël ki̱nuk ñippoie.

8-9 Eta̱ Sodoma blú ena Gomorra blú ena Admá blú ena Seboím blú ena Bela blú (Bela kiè Sóar ñies), blu'pa ske̱l ekkëpa ñì dapa'wé̱ka̱ Sidim ké̱kkue ki̱ ñippoie, Quedorlaómer, e' dör Elam blu', e' ta̱ ena blu'pa tso' ie' ta̱ e'pa ta̱ ñies. Blu'pa e'pa dör Tidal, e' dör Goím blu'. Iëköl dör Amrafel, e' dör Sinar blu'. Bata ẽk dör Arioc, e' dör Elasar blu'. Es blu'pa tkël míyal ñippök blu'pa ske̱l ta̱. 10 E' ké̱wö ska' ta̱ Sidim ké̱kkue ki̱ kiöchka dalolo bötsböts ese dapé tso' ta̱ië. Mik Sodoma wakpa ena Gomorra wakpa tkayal ñippè yöki̱ eta̱ ie'pa sha̱böts a̱nemi kiöchka dapé tso' ta̱ië ese a̱. Imale̱pa tkayalmi ka̱bata shu̱a̱.

11 Es blu'pa döka̱ tkël e'pa e̱' aléka̱ blu'pa ske̱l ki̱. Eta̱ ie'pa tö chkewö ena íyi bua'bua tso' Sodoma ena Gomorra e' ko̱s klö'wé̱wa̱rakitö ta̱ iponemirak. 12 E' ké̱wö ska' ta̱ Abram alayök Lot se̱rke Sodoma. E' mítse̱rak iwa̱, es ie' dalì ko̱s e' mítse̱rak iwa̱ ñies.

13 Eta̱ ñippè shu̱a̱ wëm tkashkar eköl, e' wa̱ ibiyõ mí Abram a̱. Abram e' dör hebreowak. Ie' se̱rke tsi̱net wëm kiè Mamré dör amorreowak e' kós klõ wökir àr e̱e̱. Mamré dör Escol ena Aner ël. Ie'pa wa Abram wër buaë.

14 Mik Abram tö ibiyõ ttsé, eta̱ ie' kanè mésopa ku̱ne ie' u a̱, e'pa dapa'wé̱itö döka̱ cien maña̱yök ki̱ dabom eyök ki̱ pàköl (318) ilayök tsa̱tkoie. Eta̱ ie'pa míyal blu'pa tkël itöki̱ döka̱ ká̱ kiè Dan e̱e̱. 15 Eta̱ nañewe

ie'pa demi me'ie ñippémiie blu'pa ta̠. Eta̠
ie'pa tö blu'pa töié̠mi tkörö ká̠ kiè Hobá ee̠.
Hobá a̠te̠ ká̠ kiè Damasco e' wöwí̠. 16 Eta̠
ì ko̠s minetse̠r blu'pa wa̠, e' ko̠s yélur ie'pa
tö blu'pa ulà a̠. Es Abram tö ilayök Lot e'
tsa̠tkée. Ñies ì tso' ilayök wa̠ e' ko̠s dene iulà
a̠. Ñies alakölpa ena pë' male̠pa tso' klöulewa̠
e'pa ko̠s tsa̠tkée ie' tö.

Melquisedec e̠r buaë ché Abram a̠

17 Mik Abram e̠' aléka̠ Quedorlaómer ki̠,
e' sù̠ blu'pa mañal shköke ie' ta̠, e'pa ki̠.
E' ukuöki̠ ta̠ ie' bite̠ne de Savé ké̠kkue
ki̠. Ka̠kkue e' kiè ñies Blu' Ké̠kkue. Eta̠
ee̠ Sodoma blú de ie' ñale̠tsu̠k ie' shke̠'u̠k.
18 Ñies ká̠ kiè Salem, e' blú kiè Melquisedec,
e' dör Skëköl dör íyi ulitane tsa̠ta̠ e' sacer-
dote. Ie' tö pan ena vino yéttsa̠. 19 Eta̠ ie' e̠r
buaë ché Abram a̠ ttè i' wa:

“Skëköl dör íyi ulitane tsa̠ta̠, e' tö ká̠ jaì ena ká̠ i' yö'.
Ie' tö be' ki̠mè a̠s be' ka̠wö tkõ buaë ke̠kraë.
20 Ie' dör íyi ulitane tsa̠ta̠, e' ki̠köka̠sö.
Ie' tö be' ki̠mé e̠' alökka̠ be' bolökpa ki̠, e' kue̠ki̠ iki̠köka̠sö.”

Eta̠ íyi ko̠s de Abram ulà a̠ ñippè shu̠a̠,
e' mú blatèsö döka̠ dabop ta̠ e' tsá̠ eyök
yéttsa̠itö méitö Melquisedec a̠ Skëköl
dalöioie. 21 E' ukuöki̠ ta̠ Sodoma blu' tö iché
Abram a̠:
—Sa' yamipa tsa̠tkée be' tö, e'pa múne ye'
a̠. Erë dalì ko̠s e' tsú̠mi be' tö be' a̠.
22 Erë Abram tö iiu̠té:
—Au. Jehová dör Skëköl íyi ulitane tsa̠ta̠, e'
tö ká̠ jaì ena ká̠ i' yö', ie' a̠ ye' kablétke 23 tö ì
ko̠s dör be' icha, e' kẽ tse̠paa̠työ yës. Dõ be'
datsi'takla ö be' klökkuö kicha kẽ tse̠paa̠työ
etkla wë'ia̠ a̠s kẽ be' ichõ tö be' íyi wa ye'
blune. 24 Kẽ ì kiane ye' ki̠ ye' wák a̠. Chkõ
ko̠s ñétke ye' kanè mésopa tö, e' ẽ dör wë' ye'
a̠. Erë wé̠pa dare ye' ta̠ ñippök bulu'pa ta̠ kiè
Aner ena Escol ena Mamré, a̠s ie'pa wa̠ dalì
kakmi' ko̠s ika̠wöta̠ tsu̠kmi eköl eköl ekkë.

15

Jehová tö ittè mé Abram a̠

1 E' ukuöki̠ ta̠ Jehová tté Abram ta̠ kab-
sue̠ie, eta̠ ichéitö ia̠:
—A Abram, kẽ be' suanuk. Ye' dör be'
tsa̠tkökwak. Íyi buaë merayö be' a̠ ta̠ië shu̠te̠.
2-3 Erë Abram tö iiu̠té:
—A Skëköl, ye' wák alà kẽ ta̠', e' kue̠ki̠ ì
ko̠s memibö ye' a̠ e' kẽ dör ìie bua' ye' a̠. Ye'
íyi ko̠s a̠tdaë ye' kanè méso kiè Eliézer dör
Damasco wak e' ulà a̠. Erë ie' dör o̠'ka.
4 Eta̠ Jehová tö iiu̠té:
—Be' wák alà ku̠rdaë, e' kẽ dör o̠'ka.
5 Eta̠ Jehová wa̠ Abram mítse̠r u'rki̠, ta̠
ichéitö ia̠:
—Ká̠ sa̠ú̠ buaë siwa̠' ki̠. Bëkwö sa̠ú̠ ta̠
ishta̠'ú̠. ¿Be' a̠ ishta̠rmi? E̠'ma bua', es be'
aleripa alördaë ta̠ië.
6 Eta̠ Abram e̠rblé Jehová mik, e' kue̠ki̠
iklö'wé̠itö we̠s pë' buaë yësyësë es.
7 Eta̠ ichéitö ia̠:
—Ye' dör Jehová. Ye' tö be' yë'ttsa̠
caldeawak ká̠ kiè Ur e' a̠ ká̠ i' moie be' a̠
ena be' aleripa ko̠s a̠.
8 Eta̠ Abram ie' a̠ ichaké:
—A Skëköl, ¿we̠s e' jche̠rmi ye' wa̠ yësyësë
tö ká̠ i' dõmi ye' ulà a̠?
9 Jehová tö iiu̠té:
—Baka ena chibo ena obeja e' ko̠s ki̠ duas
tso' mañal, ese tsú̠bitu̠ ña etö etö. Ñies nuböl
et ena ipupula et, e' tsú̠bitu̠ ña.
10 Eta̠ Abram wa̠ iyiwak ko̠s ekkë debitu̠
Jehová a̠. Eta̠ ie' tö iyiwak e' ttélur télor
shu̠sha̠ë. Sha̠böts méwa̠itö wí̠ wa sha̠böts
méwa̠itö i' wa. Es ia̠te̠ ñì wösha̠ë. Erë dù kẽ
tënane ie' wa̠ es. 11 Eta̠ ölõ dettsa̠ iyiwak chkà
dalërmik, erë Abram tö ibukueke chkè ki̠.
12 Ká̠ tuinemitke, eta̠ Abram kapowa̠ ta̠ië. E'
bet Abram pamik ká̠ mía̠ ttsettseë shu̠te̠ se'
suawè̠ ekkë.
13 Eta̠ Jehová tö iché ia̠:
—Be' wa̠ ijche̠nú buaë tö be' aleripa
se̠rdaë ká̠ kua̠'ki̠ ki̠ we̠s ká̠ kua̠'ki̠ wakpa es.
Ee̠ ie'pa klördawa̠ kanè mésopaie kẽ patue̠ta̠'.
Ie'pa weirdaë döka̠ duas cien tkëyök (400),
ekkë ulatök. 14 Erë ká̠ wé̠ wakpa tö ie'pa
we'ikera, e' wakpa ské we'ikerayö sia̠rë. E'
ukuöki̠ ta̠ be' aleripa yërdattsa̠ ká̠ e' a̠. Ie'pa
wa̠ íyi bua'bua tuè̠ darërëë ese miraë ta̠ië
iwákpa a̠. 15 Eta̠ mik be' kënewa̠ eta̠ be'
duöwa̠mi buaë, kẽ weir ta̠'. Es be' michoë be'
dëu̠töpa itöki̠. 16 Eta̠ mik be' aleripa tso' ká̠
kua̠'ki̠ ñe' a̠ e'pa de döka̠ tkëtökicha, eta̠ ie'pa
dörane ká̠ i' ki̠. Ká̠ i' wakpa, kiè amorreowak,
ka̠m e'pa tö ì sulu wamblõ dõ wë' ishu̠loie.
E' kue̠ki̠ be' aleripa kẽ döpane ká̠ i' ki̠ bet.
17 Ka̠tuine de ka̠mië, eta̠ ì dettsa̠ tabechka
ukuöie, e' shu̠a̠ shkle̠ batröke ta̠ië. Ñies
kuàtak sí wöñarke ta̠ië ese dettsa̠ ta̠ itkami
iyiwak chkà blatëule tkëte̠r ee̠, e' shu̠sha̠.
18 Eta̠ Jehová tö ttè mé Abram a̠ i' es:
—Ká̠ i' meraëyö be' aleripa a̠. Di' kiè Egipto
dí* ee̠mi döka̠ di' kibi kiè Éufrates, ká̠ ekkë
ko̠s meraëyö be' aleripa a̠. 19 I'ñe ta̠ ká̠ e'
dör quenitawak, quenizitawak, cadmone-
owak, 20 hititawak, fereseowak, refaítawak,
21 amorreowak, canaánwak, gergeseowak
ena jebuseowak e'pa ko̠s wakpa ká̠.

16

Abram alà ku̠ne kiè Ismael

* **15:18** Egipto dí: E' kẽ dör di' bërie tso' Egipto kiè Nilo e'. E' dör di' tsitsirla tso' Egipto ena Canaán e' shu̠sha̠.

1 Abram alaköl Sarai, e' kě döta̱' alàë. Ie'
wa̱ alaköl tkër eköl kanè mésoie kiè Agar. E'
dör egiptowak. 2 Eta̱ Sarai tö iché Abram a̱:
—Isa̱ú̱ tö Jehová kě wa̱ ye' a̱ alà mène. E'
kue̱ki̱ be' se̱nú ye' kanè méso Agar ta̱. Eta̱
isalema ie' batamik alà dõmi ye' ulà a̱.
Eta̱ Abram tö Sarai ttõ iu̱té. 3 Eta̱ Sarai tö
egiptowak tso' ie' wa̱ kanè mésoie, e' tsé̱bitu̱,
mé iwëm a̱ alakölie. E' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa
se̱né Canaán e' ki̱ duas de dabop. 4 Eta̱
Abram se̱néwa̱ Agar ta̱, eta̱ Agar duneka̱.
Mik ie' isué̱ tö ie' duneka̱, eta̱ ie' tö iwökir
Sarai sué̱mi suluë. 5 Eta̱ Sarai tö iché Abram
a̱:
—¡Be' iane iwiie tö Agar tö ye' sue̱ke suluë!
Ye' wák tö be' a̱ Agar me' alakölie i' ta̱ idurtke
e' wà ku̱rdaë, eta̱ ie' e̱' ttsöke jaishe̱t ye' tsa̱ta̱.
¡A̱s Jehová tö se' a̱ ichõ tö yi iane iwiie, ye' ö
be'!
6 Eta̱ Abram tö iiu̱té:
—Ye' ttõ ttsö, be' kanè méso tso' be' ulà a̱.
Be' iú̱ we̱s be' é̱na iwa̱k es.
E' ukuöki̱ ta̱ Sarai tö ikanè méso we'ikémi
ta̱ië. E' kue̱ki̱ Agar tkashkar. 7 Eta̱ Jehová
biyöchökwak bua'ie, e' tö ikué̱ di' tum o̱'mik
ká̱ wé̱ kě yi ku̱' ese ska'. Di' tum e' tso' ñala̱
micho ká̱ kiè Sur e' kkömik. 8 Eta̱ Jehová
biyöchökwak bua'ie tö ie' a̱ ichaké:
—A Agar, Sarai kanè méso, ¿Wé̱ be' bite̱?
¿Wé̱ be' micho?
Ie' iiu̱té:
—Ye' tkashkar ye' wökir Sarai yöki̱.
9 Eta̱ ie' iché ia̱:
—Be' dakõne be' wökir ska' ta̱ idalöiõ̱ běrë.
10 Ie' tö ikí̱ ché ia̱:
“Ye' be' aleripa alöwe̱raë ta̱ië. Kě yi a̱
ishta̱nuk ekkë.
11 Be' e̱riarke, e' ttsé Jehová tö,
e' kue̱ki̱ se̱ be' dur, e' wà ku̱ne,
ta̱ ikiè múka̱bö Ismael.*
12 Be' alà döraë we̱s burro pupula kě
urutërta̱' es.
Ie' ñippöraë darërë sulitane ta̱. Ñies sulitane
ñippöraë ie' ta̱.”
Ie' se̱rdaë ke̱kraë ñippök iëlpa ta̱.

13 Jehová tté Agar ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ Agar tö
iché: “Skëköl ye' sué̱, e' wák sué̱wa̱yö.” E'
kue̱ki̱ ie' tö Skëköl kié i' es: “Skëköl tö ye' sué̱
e'.” 14 E' kue̱ki̱ ñies di' tum e' kiè méka̱itö:
“Skëköl tso' e' ye' sue̱ke”. Di' tum e' tso' Cadés
ena Béred e' shu̱sha̱ë.
15 E' ukuöki̱ ta̱ Abram alà kéka̱ Agar ta̱ e'
wà ku̱ne wák wëm. Abram tö ikiè méka̱ Is-
mael. 16 Ismael ku̱ne, e' ké̱wö ska' ta̱ Abram
ki̱ duas tso' dabom paryök kí̱ teröl (86).

17

Jehová tö ittè mé Abraham a̱, e' wà kkacho méa̱titö

1 Mik Abram ki̱ duas tso' dabom su̱li̱yök kí̱
su̱li̱tu (99), eta̱ Jehová e̱' kkaché ie' a̱ ta̱ iché
ia̱:
—Ye' dör Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱
e'. Be' se̱nú yësyësë ye' wörki̱ ke̱kraë, 2 e' ta̱
ye' ttè meraë be' a̱ tö be' aleripa alördaë ta̱ië
be' itöki̱.
3 Eta̱ ie' e̱' té̱wa̱ i̱ski̱ iwötsa̱ méwa̱ íyök ki̱. E'
dalewa Skëköl tso' ttök ie' ta̱, ta̱ ichéitö ia̱:
4 —Ye' ttè meke be' a̱ e' dör i' es: Be' döraë
ká̱ ta̱ië wakpa yëie. 5 E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ be' kě
kièia̱ Abram. Ye' tö be' tkéka̱ ká̱ ta̱ië wakpa
yëie, e' kue̱ki̱ be' kiè méka̱yö Abraham.* 6 Ye'
tö be' aleripa alöwe̱raë ta̱ië. Ie'pa döraë
blu'paie ena ká̱ ta̱ië wakpaie. 7 Ke̱kraë ye'
dör be' Këköl ñies be' aleripa Këköl. Ka̱wö e'
mekeyö be' a̱. 8 I̱'ñe ta̱ be' se̱rke Canaán, ká̱
e' ko̱s meraëyö be' a̱ ena be' aleripa a̱. E' a̱te̱
ie'pa ulà a̱ ke̱kraë. Ye' dör ie'pa Këköl.
9 Skëköl tö iskà chéne Abraham a̱:
—Erë be' ena be' aleripa ko̱s e' ka̱wöta̱ ttè
muk ye' a̱ ñies. 10 E' dör i' es: A' wëpa ko̱s
ka̱wöta̱ itóttola kkuölitla tök tsir. 11 E' kue̱ki̱
a' wëpa ko̱s e' wakyuõ̱ es. E' tö ikkacheraë tö
se' ttè me' ñì a̱. 12 Ke̱kraë ko̱s a' ala'r ku̱rke
wëpa, ñies a' kanè mésopa ala'r wëpa, mik
e' ki̱ ká̱ de pàköl, eta̱ a' ka̱wöta̱ iwakyuök
es. 13 A' ka̱wöta̱ iu̱k krörö̈ë ala'r ko̱s ku̱rke
a' u a̱ ekkëpa ta̱. Es ttè me'tkeyö a' a̱, e'
a̱te̱ wakyöule a' chkà ki̱ ke̱kraë. 14 Wëm kě
wakyöule, ese kě wa̱ ye' ttõ dalöiëne, e' kue̱ki̱
kě ika̱wö ta̱'ia̱ se̱nuk a' shu̱a̱.
15 Ñies Skëköl tö iché Abraham a̱:
—Be' alaköl kě kièia̱ Sarai. I̱'ñe ta̱ ikirdaë
Sara.† 16 Ye' e̱r buaë chöraë ie' a̱ a̱s ie' alà
kõka̱ be' a̱. Moki̱ ye' e̱r buaë chöraë ie' a̱. Ie'
döraë ká̱ ta̱ië wakpa mìie. Ñies ie' aleripa shu̱
döraë blu'paie.
17 Abraham skà e̱' té̱wa̱ne i̱ski̱ iwötsa̱
méwa̱itö íyök ki̱. E' dalewa ija̱ñéka̱ ta̱
ibikeitséitö: “¿Ye' ki̱ duas tso' cien eyök (100),
we̱s e' dõmi yëie? ¿Sara ki̱ duas tso' dabom
su̱li̱yök (90), eta̱ we̱s ie' dõmi alàë?”
18 Erë ie' tö iché Skëköl a̱:
—¡Be' mú e̱r buaë chõ Ismael a̱!
19 Erë Skëköl tö iiu̱té:
—Au, e' kě dör es. Be' alaköl Sara, e' döraë
alàë ta̱ ikiè múka̱bö Isaac. Ttè me'yö be' a̱ e' ě
meraneyö ie' a̱ ena ie' aleripa a̱ ke̱kraë. 20 Kě
ye' é̱na Ismael chë'wa. Ye' tö ie' ki̱meraë ñies.
Ye' tö ie' ala'r alöwe̱raë ta̱ië a̱s ileripa dõ ta̱ië
ká̱ i' ki̱. Ismael döraë s'blu'pa döka̱ dabom
eyök ki̱ böl e'pa yëie. Ie' aleripa alördaë
ta̱ië. 21 Erë ttè me'tkeyö be' a̱ e' a̱tdaë be' alà

* **16:11** Ismael: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè Skëköl tö ittsé. * **17:5** Abraham: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ká̱ wakpa ta̱ië, e' yě. † **17:15** Sarai: Erë s'kiè e' ena Sara ttsër běrë kua̱'ki̱, erë iwà dör ñies. Iwà kiane chè blu' alà busi ö alaköl dalöiërta̱' ta̱ië ese. Skëköl tö ie' kiè mane'wé̱ es iwà kkachoie tö ttè mène Abraham a̱ e' wà döraë ie' ki̱ ñies.

ku̱rdaë kiè Isaac e' a̱. Be' alà e' keraka̱ Sara
tö duas iëk wa ka̱wö ikkë ta̱.
22 Mik Skëköl tté o̱ne Abraham ta̱, ta̱ imía̱.
23 E' wöshạ̱ë Abraham tö ilà Ismael e' tottola
kkuölitla tée tsir. Ñies ie' wa̱ kanè mésopa
tso' ku̱ne ie' u a̱ ena wëpa to̱ule ese, e'pa
ko̱s tottola kkuölitla téeitö tsir we̱s Skëköl
tö iyë'ia̱ es. 24-25 Mik Abraham ki̱ duas tso'
dabom su̱li̱yök ki̱ su̱li̱tu (99) ena ilà ki̱ itso'
dabom eyök ki̱ mañal (13) eta̱ ie'pa tottola
kkuölitla tëne tsir.
26-27 Es e' diwö ẽ wa Abraham ena ilà
tottola kkuölitla tëne tsir. Ñies wëpa dör ie'
kanè mésopa, e'pa ko̱s tottola kkuölitla tëne
tsir.

18

Jehová tö iché Abraham a̱ tö alà meraëyö be' a̱

1 Ká̱ et dibata a̱ ta̱ Abraham tkër ie' ukkö a̱.
Ie' u tso' wé̱ wëm kiè Mamré e' kós klõ wökir
àr ee̱. Ie' tkër ee̱ eta̱ Jehová e̱' kkaché ie' a̱. 2 E'
wà pakè i' es: Abraham wökéka̱ ta̱ ie' isué̱ tö
wëpa de iëte̱r ie' wörki̱ mañal. E' sué̱ ie' tö ta̱
bet ie' e̱' kéka̱, mía̱ ie'pa ñale̱tsu̱k ta̱ ie' e̱' téwa̱
iski̱ ta̱ iwötsa̱ méwa̱ íyök ki̱ ie'pa shke̱'wo̱ie.
3 Ie' tö iché:
—A këkëpa, be' we'ikèyö, kẽ be' minuk bet.
4 Ye' mi' di' tsu̱k a' klõ skuoie, e' ukuöki̱ ta̱ a'
e̱nú bẽrë kal i' diki̱a̱. 5 A' detke ye' ska', eta̱
ilè mekeyö a' a̱ ñè a̱s a' diché iërne shkoie.
Eta̱ ie'pa tö ie' iu̱té:
—E̱'ma iú̱ we̱s be' tö iché es.
6 Abraham tkawa̱ iu a̱, ta̱ ichéitö Sara a̱:
—Bet, harina bua'bua yulõ kilo döka̱
dabom böyök (20) ekkë, e' wa pan yuõ.
7 E' ukuöki̱ ta̱ bet ie' wák tu̱nemi
baka pupula shu̱shtök wé̱ bua'bua ese
klö'wé̱wa̱itö. E' mítse̱r ie' wa̱ méitö ikanè
méso eköl a̱. Bet ta̱ ikanè méso tö ikanewé̱
ie' a̱ katè. 8 Abraham tö baka chkà ena baka
tsu'diö wösi ena baka tsu'diö pa̱'a̱li̱ e' mé
ie'pa a̱. Ie'pa tulur chkök kal àr ukkö a̱ e'
diki̱a̱. E' dalewa Abraham dur ie'pa tiök ee̱.
9 E' dalewa ie'pa tö ichaké Abraham a̱:
—¿Wé̱ be' alaköl kiè Sara e'?
Ie' iiu̱té:
—Ie' tkër we̱shke̱.
10 Eta̱ ie'pa eköl tö iché ia̱:
—Duas iëk e' wa ye' döne be' pakök. E'
ké̱wö ta̱ be' alaköl Sara alà ta̱'tke.
E' dalewa Sara tkër Abraham tsi̱kka u
wékkö a̱. Ie' tso' ie'pa ttöke, e' ttsök.
11 Abraham ena ilaköl, e' dewa̱tke këkëpala.
Bànet Sara kẽ tö alakölpa duè sue̱ta̱'ia̱. 12 E'
kue̱ki̱ Sara kẽ a̱ ja̱ñè wöklönuk ta̱ ibikeitsé:
"¿We̱s ye' tö ttè i' klö'wè̱mi tö sa' kërulunetke
e' dõmi alàë?" 13 Jehová tö iché Abraham a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ Sara ja̱ñéka̱? ¿Ì kue̱ki̱ ie' tö iché:
"¿We̱s ye' kënewa̱tke e' dõmi alàë?" 14 Kẽ ì ta̱
ye' a̱ darërë. Duas iëk ye' döne, eta̱ ie' alà
ta̱'tke.
15 Sara suane e' kue̱ki̱ ichéitö: "Kẽ ye'
ja̱ñine'."
Erë Jehová tö iché ia̱:
—E' kẽ dör es. Moki̱ be' ja̱ñéka̱.

Abraham kköché Jehová a̱ Sodoma wakpa tsa̱tkõ

16 E' ukuöki̱ ta̱ ipakökwakpa e̱' duéka̱rak ta̱
imíyal dõ wé̱ Sodoma kí̱ wëne ee̱. Abraham
tö iñalé̱ mére e̱' choa̱t ie'pa a̱. 17-19 Eta̱ Jehová
tö ibikeitsé: "Abraham aleripa alördaë ta̱ië
diché ta̱' ta̱ië. Ye' tö iyë'a̱t ie' a̱ tö ie' batamik
ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱. Ye'
tö ie' shu̱kit a̱s ie' tö ila'r ena ileripa a̱ ichõ
tö ye' ttè dalöiõ ñies tö ì ko̱s buaë yësyësë e'
ú̱. Es ì ko̱s yë'yö ie' a̱ e' we̱raëyö. E' kue̱ki̱ ye'
ka̱wöta̱ ichökia̱ tö iök ye' mí Sodoma." 20 E'
kue̱ki̱ ie' tö iché Abraham a̱:
—Sodoma wakpa ena Gomorra wakpa e̱'
wamblökerak suluë ta̱ië shu̱te̱, e' ché suli-
tane tö. 21 E' kue̱ki̱ ye' mía̱ ee̱ isa̱u̱k tö
yëne ie'pa e̱' wamblöke suluë ichõk we̱s ye'
a̱ ikkatëne es.
22 Eta̱ Abraham pakökwakpa böl e̱' yéttsa̱
mía̱ Sodoma. Erë Abraham a̱te̱ dur Jehová
ta̱. 23 Ie' e̱' skéwa̱ tsi̱net Jehová ska' ta̱
ichakéitö ia̱:
—¿S'se̱r moki̱ë esepa e̱wè̱wamibö se' su-
lusipa ta̱? 24 Isalema s'se̱r moki̱ë esepa tso'
Sodoma döka̱ dabom ske̱yök (50), eta̱ ¿ká̱
e' wakpa e̱wè̱wamibö se̱raa̱? ¿Kẽ be' tö
ilo'yepa ie'pa ki̱ s'se̱r moki̱ë tso' döka̱ dabom
ske̱yök (50), e'pa kue̱ki̱? 25 ¡Moki̱ be' kẽ tö
s'se̱r yësyësë esepa e̱we̱pawa se' sulusipa ta̱
ñita̱! Kẽ bö iwamblepa es. ¡E' kẽ wamblërpa!
Be' dör sulitane shu̱lökwak e' kue̱ki̱ ¿we̱s e' kẽ
tö se' shu̱lepa yësyësë?
26 Jehová tö iiu̱té:
—S'se̱r moki̱ë esepa kué̱yö döka̱ dabom
ske̱yök (50) e' ta̱ e'pa dalërmik kẽ ye' tö
imale̱pa e̱we̱pawa.
27 Eta̱ Abraham tö iskà chéne ia̱:
—Be' dör Skëköl. Ta̱ ye' dör we̱s ká̱ po ena
mulu̱chka es be' wöa̱. E' tö be' chakè ta̱ië kẽ
suane. Isalema s'se̱r moki̱ë esepa kianeia̱
ske̱l (5) a̱s idöka̱ dabom ske̱yök (50). 28 Ske̱l
e' kianeia̱, e' ta̱ e'pa ẽ kue̱ki̱ ¿ká̱ e' wakpa
e̱wè̱wamibö?
Jehová tö iiu̱té:
—S'se̱r moki̱ë esepa kué̱yö döka̱ dabom
tkëyök ki̱ ske̱l (45), e' ta̱ kẽ ye' tö ká̱ e' wakpa
e̱we̱pawa.
29 Abraham tö iskà chaké:
—Dö' dabom tkëyök (40) ẽ tso', e' ta̱ ¿be' tö
ká̱ e' wakpa e̱wè̱wami?
Jehová iiu̱té:
—Au, kẽ yö ká̱ e' wakpa e̱we̱pawa dabom
tkëyök (40) e' dalërmik.
30 Eta̱ Abraham tö iki̱ ché ia̱:

—Tai̱ë be' tsiriwé̱yö, e' kue̱ki̱ kĕ be' ulunuk
ye' ki̱. Dö' s'se̱r yësyësë tso'ia̱ dabom
mañayök (30) ĕ.
Jehová tö iiu̱téne:
—Au, dabom mañayök (30), e'pa dalërmik
kĕ yö ie̱we̱pawa.
31 Abraham tö ikí̱ chaké ĕme:
—A ye' Këköl, tai̱ë yö be' dalöse̱wé̱wa̱ be'
chakök i' es, erë ká̱ ki̱ s'se̱r moki̱ë tso' dabom
böyök (20) ĕ, e' ta̱ e'pa kue̱ki̱, ¿ká̱ e' wakpa
e̱wè̱wamibö?
Jehová tö iiu̱té:
—Au, ie'pa dabom böyök (20), e' ĕ dalërmik
kĕ ye' tö ká̱ e' wakpa e̱we̱pawa.
32 Abraham tö ikí̱ chaké ta̱ ichéitö ia̱:
—Kĕ be' ulunuk ye' ki̱. I' ĕ chakekeyö be'
a̱. S'se̱r moki̱ë esepa tso' döka̱ dabom eyök
(10) ĕ, e' ta̱ ¿we̱s bö iwè̱mi? ¿ká̱ e' wakpa
e̱wè̱wamibö?
Jehová tö iiu̱té:
—Dabom eyök ĕ dalërmik kĕ ye' tö ká̱ e'
wakpa e̱we̱pawa.
33 Mik ie'pa tté o̱ne ñita̱ eta̱ Jehová mía̱ne.
Abraham bite̱a̱ne ie' u a̱.

19

Skëköl tö Sodoma ena Gomorra wakpa e̱wé̱wa

1 Ká̱ tuinemitke ta̱ Skëköl biyöchökwakpa
böl e'pa demi ká̱ kiè Sodoma e̱e̱. Abraham
alayök kiè Lot, e' tkër ká̱ e' kköiëulewa̱ e'
wékkö a̱.* Mik ie' tö Skëköl biyöchökwakpa
sué̱, eta̱ ie' e̱' kéka̱ ie'pa shke̱'u̱k. Ie' e̱' téwa̱
i̱ski̱ iwötsa̱ méwa̱itö íyök ki̱. 2 Ie' tö iché ie'pa
a̱:
—A këkëpa, ye' kköchõ a' a̱ tö a' kapőrö
ye' ska'. Ee̱ a' klõ skuõmi eta̱ bule bla'mi a'
mi'mine.
Ie'pa iiu̱té:
—Au. Kĕ be' tkinuk. Sa' kapömi u'rki̱.
3 Erë Lot kköché tai̱ë ie'pa a̱. Bata ekkë ta̱
ie'pa míyal ie' u a̱. Mik ie'pa dewa̱ we̱shke̱,
eta̱ ie' tö ie'pa a̱ chkè yulé buaë. Pan kĕ
wötuule iwölöwo̱ka̱ wa ese yuéitö ie'pa a̱.
Ie'pa chké.
4 Ka̱m ie'pa kapõlur e' yöki̱ Sodoma wakpa
wëpa debitu̱ tai̱ë. E'pa tö Lot u kköiéwa̱ shkit.
Ie'pa ulitane, duladulapa dõ këkëpaë, e'pa
ku̱lé̱mi Lot wöa̱. 5 Ie'pa tö ichaké a̱neule:
—I̱'ñe wëpa böl debitu̱ be' u a̱ ¿wé̱ e'pa?
¡Ie'pa yõlur í̱e̱ sa' a̱ u'rki̱ a̱s sa' se̱rka̱ ie'pa ta̱
kësik wa!
6 Lot e̱' yéttsa̱ ttök ie'pa ta̱. Ukkö wötéwa̱itö
buaë itsi̱kka. 7 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A yamipa, ye' kköchõ a' a̱ tö ì sulu e' kĕ
wamblar ie'pa ta̱. 8 Ye' alà busipa tulur böl
ka̱m se̱r wëpa ta̱, e'pa yekeluryö a' a̱ a̱s a' tö
iwamblõ ie'pa ta̱ we̱s a' ki̱ ikiane es. Erë kĕ ì
wamblar sulu ye' pakökwakpa dewa̱ ye' ska',
e'pa ta̱.
9 Erë ie'pa iiu̱té:
—¡Be' e̱' skõu̱ bánet! Be' kĕ dör ká̱ i' wak.
Be' kĕ a̱ ì yënuk sa' a̱. ¡E' kue̱ki̱ be' we'ikeraë
sa' tö ie'pa se̱ tsa̱ta̱!
E' ukuöki̱ ta̱ iwe'ikémi ie'pa tö ta̱ idemirak
u wékkö batsökök. 10 Eta̱ Lot pakökwakpa ulà
tié̱wa̱ u'rki̱ ukkö a̱ Lot tsé̱wa̱ we̱shke̱. Eta̱
ie'pa tö ukkö wötéwa̱. 11 Pë' sulusi ko̱s wöbla
sulu'wé̱lur ie'pa tö, kĕ wawëneia̱. Duladu-
lapa dõ këkëpaë e'pa ko̱s wöbla sulurulune.
E' kue̱ki̱ ie'pa shtrinewa̱ ukkö yulök. Kĕ
ie'pa wa̱ iku̱ne. 12-13 Lot pakökwakpa tö iché
ia̱:
—Tai̱ë ká̱ i' wakpa kkatëne e' tté demi
Jehová wö ki̱. E' kue̱ki̱ sa' patkéitö ie'pa
e̱u̱kwa. Ie'pa e̱we̱kewa sa' tö yës. E' kue̱ki̱
be' yamipa e̱kka kí̱ tso' ká̱ i' ki̱, e' ta̱ e'pa
yõlur. Be' alà duladulapa ta̱' ö be' alà busipa
ta̱' ö be' nua̱kipa ta̱', ö be' yamipa skà tso' ká̱
i' ki̱, e' ta̱ ¡iyõlur bet tsú̱mi ka̱mië!
14 Eta̱ Lot mía̱ wëpa ttè meule se̱nukwa̱
ila'r busipa ta̱ e'pa weblök ta̱ iché ia̱rak:
—¡A' e̱' kõka̱! ¡A' yúshka! Jehová tö ká̱ i'
e̱we̱kewa.
Erë ie'pa tö ibikeitsé tö ie' kalöke ie'pa
ta̱. 15 Ká̱ ñirketke, e' ulatök ta̱ Skëköl
biyöchökwakpa tö iché Lot a̱:
—Sa' tö ká̱ i' e̱we̱kewa. Kĕ be' duakwa̱, e'
ta̱ ¡bet, be' e̱' kõka̱! ¡Be' alaköl ena be' ala'r
busipa tsú̱mi!
16 Erë ie' e̱' u̱keia̱ e̱naë. Erë Jehová e̱r buaë
ché ie' a̱, e' kue̱ki̱ Skëköl biyöchökwakpa tö
iklö'wé̱wa̱ iulà a̱ yèttsa̱. E' sù̱ ñies ilaköl ena
ilà busipa yélur ie'pa tö Sodoma a̱ itsa̱tkoie.
17 Mik ie'pa tö iyéttsa̱rak bánet eta̱ Skëköl
biyöchökwakpa tö iché ie'pa a̱:
—¡A' tu̱nú a̱s a' tsa̱tkër! ¡Kĕ a' ká̱ i' sa̱uki̱a̱
tsi̱kkane yës! ¡E' sù̱ kĕ a' e̱' wöklö'u̱k ka̱kkue
i' ki̱! ¡A' éna e̱' tsa̱tkak, e' ta̱ a' yúshka etkëme
ka̱bata a̱!
18 Erë Lot tö iché ia̱:
—¡A këkëpa, au, a' we'ikèyö! 19 A' tö ye'
ki̱mé tai̱ë. A' tö ye' tsa̱tké duõwa̱ ulà a̱, erë
kĕ ye' shkak ka̱bata a̱. Ye' ibikeitsè tö ì sulu
datse̱ ká̱ i' e̱u̱kwa, e' tö ye' kuè̱mi ñala̱ ki̱ eta̱
ye' duöwa̱mi. 20 Ká̱ tsitsir tso' í̱e̱ tsi̱net, e̱e̱
ye' tkõshkarmi. Ka̱wö mú ña shkowa̱ e̱e̱ e̱'
tsa̱tkoie. Moki̱ e' dör ká̱ tsir.
21 Eta̱ ie'pa eköl tö iiu̱té:
—Ye' be' ttõ ttsé, e' kue̱ki̱ yö iwe̱ke we̱s
be' tö ye' a̱ ikié es. Ká̱ chébö ye' a̱ e' kĕ
e̱we̱ku̱'wayö. 22 Erë be' yú etkëme e̱e̱. Kĕ ye'
a̱ ì wamblënuk ka̱m be' dõmi e' dalewa.
E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè Sóar.†
23 Mik ká̱ ñine eta̱ Lot demi Sóar. 24 Eta̱
azufre wõñarke bö'ie e' patkébitu̱ Jehová tö
tai̱ë Sodoma ena Gomorra ki̱. 25 Ká̱ e' wakpa

* **19:1** ká̱ e' kköiëulewa̱ e' wékkö a̱: E' ké̱wö skà ta̱ ká̱ ulitane dör kköiëule ese ké̱ wékkö tso'. † **19:22** Sóar: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè ká̱ tsir.

e̱wé̱wa bö' tö yës. Ñies dalikua ko̱s tskirke ká̱
e' ki̱ e' ñanewa̱ se̱raa̱. 26 Erë Lot alaköl dami
itöki̱. E' tö ká̱ sué̱ itsi̱kka. Bet ie' yönane dayë
wösiie shkë'ka.
27 Bule es bla'mi ta̱ Abraham mía̱ne wé̱
ika̱paké Jehová ta̱ ee̱. 28 Sodoma ena Go-
morra kí̱ suéitö ta̱ ishklé̱ batröke tai̱ë we̱s të
blublu ña'wè̱sö es. 29 Es Skëköl tö ká̱ e' wakpa
e̱wé̱wa. Erë ì ki' Abraham tö ie' a̱, e' ska' ie'
e̱r de, e' kue̱ki̱ ie' tö Lot tsa̱tkée.

Lot alà busipa alà kéka̱ ie' ta̱

30 Sodoma ena Gomorra e̱wé̱wa Skëköl tö,
e' ukuöki̱ ta̱ Lot suane se̱nukia̱ Sóar. E' kue̱ki̱
imía̱ se̱nuk ka̱bata a̱ ila'r busipa böl ta̱. Ee̱
ie'pa mañal se̱né ákuk a̱.
31 Ká̱ et ta̱ ilà busi kibi tö iché itsirla a̱:
—Se' yě kënewa̱tke eta̱ kě wé̱ wëpa ta̱'
se̱nuk se' ta̱ we̱s alakölpa male̱pa wëpa ta̱' es.
32 E' kue̱ki̱ se' yě ttöka̱sö blo' wa eta̱ se' se̱r ie'
ta̱, eta̱ es se' ulà a̱ alà dõmi.
33 E' nañewe ta̱ ie'pa tö iyě ttéka̱ blo' wa
tai̱ë, eta̱ ilà busi kibi ěk se̱né ie' ta̱. Erë ie'
tteke blo' tö tai̱ë, e' kue̱ki̱ kě ie' é̱na ì a̱neia̱.
34 Bule es ta̱ ilà busi kibi tö iché itsirla a̱:
—Bö ittsö̌, ye' se̱né se' yě ta̱. I̱'ñe nañewe
iskà ttöka̱sö blo' wa. Eta̱ be' se̱nú ie' ta̱. Eta̱
es se' böl ulà a̱ alà dõmi.
35 E' nañewe ta̱ ie'pa tö iyě skà ttéka̱ blo' wa.
Eta̱ ilà busi tsirla se̱né ie' ta̱. Erë ie' tteke blo'
tö tai̱ë, e' kue̱ki̱ kě ie' é̱na ì a̱neia̱. 36 Es ilà
busipa böl e̱' bukluwé̱ka̱ iyě wa. 37 Eta̱ ikibi
ěk alà ku̱ne kiè méka̱itö Moab. I̱'ñe ta̱ Moab
aleripa datse̱ e' batamik. 38 Ñies itsirla de
alàë, kiè méka̱itö Ben-amí. I̱'ñe ta̱ amonwak
datse̱ e' batamik.

20

Abraham ena Abimélec

1 Abraham e̱' yéttsa̱ Mamré a̱, mía̱ tkörö
ká̱ kiè Négueb ee̱. Eta̱ ie' e̱' tséa̱t se̱nuk ká̱
kiè Guerar ee̱. Guerar a̱te̱ Cadés ena Sur e'
shu̱sha̱ë. 2 Ie' tö ká̱ e' wakpa a̱ iché tö Sara
dör ie' kutà. Ká̱ e' blú kiè Abimélec, e' tö Sara
tsu̱k patké alakölie e̱' a̱. 3 Erë nañewe ta̱ ie'
kapowa̱ e' dalewa, Skëköl tté ie' ta̱ kabsuè̱ a̱
ta̱ iché ia̱:
—Alaköl tsu̱k patkébö e' wëm ta̱', e' kue̱ki̱
be' duöwa̱mi.
4 Erë ka̱m ie' se̱r Abraham alaköl ta̱, e'
kue̱ki̱ ie' iiu̱té:
—A këkëpa, ye' kě ki̱ e' nuí̱ ku̱' ¿we̱s e'
ttèwa̱mibö? 5 E̱'ma Abraham wák tö ye' a̱
iché tö alaköl e' dör ie' kutà. Ñies ilaköl tö ye'
a̱ iché tö Abraham dör ie' akë. E' kue̱ki̱ ye' tö
ì ko̱s wé̱ e̱r bua' wa. Kě ye' wa̱ iwamblëne e̱r
sulu wa.
6 Skëköl tö iskà iu̱téne kabsuè̱ a̱ ta̱ ichéitö
ia̱:
—Ye' é̱na ia̱ne buaë tö be' tö iwé̱ e̱r bua'
wa. E' kue̱ki̱ kě ye' wa̱ be' kàne ie' kökwa̱ a̱s
be' kě tö ì sulu wamblõ ye' ki̱. 7 Abraham dör
ye' tteköl, e' kue̱ki̱ bet be' yú ilaköl mukne ia̱.
Ie' tö ye' a̱ ikieraë a̱s be' se̱ria̱ ttsë'ka. Erë be'
kě dë'ne imukne, e' ta̱ be' ena be' yamipa ko̱s
duöralur.
8 Bule es bla'mi ta̱ Abimélec shke̱ne ikanè
mésopa kiéitö ta̱ ì suéitö kabsuè̱ a̱ e' ko̱s
pakéitö ie'pa a̱. Mik e' ttsé ie'pa tö eta̱ tai̱ë
ie'pa suanéka̱ iyöki̱.
9 Eta̱ Abimélec tö Abraham kié ta̱ iché ia̱:
—¿Iǒk be' tö iwamblé sa' ta̱ es? Be' kue̱ki̱
Skëköl tö sa' pau̱ñé e̱wè̱wa, erë Skëköl tö sa'
pau̱ñé es, eta̱ ¿ì sulu wambléyö be' ta̱? Íyi
ese kě ka̱wö ta̱' wamblënuk. 10 Be' tö ì sulu
wamblé ye' ta̱, eta̱ ¿ì dör iwà?
11 Abraham tö iiu̱té:
—Ye' tö ibikeitsé tö ká̱ i' ki̱ kě yi tö Skëköl
dalöieta̱'. Ye' suane dö' a' ye' ttèwa̱ ye' alaköl
yottsa̱ ye' ulà a̱. 12 Erë iyëne tö ie' dör ye'
kutà. Ie' yě dör ye' yě, erë ie' mì kě dör ye'
mì. Ñies ie' dör ye' tayë. 13 Mik Skëköl tö ye'
a̱ iyë' tö be' e̱' yǒttsa̱ be' yě ká̱ a̱, eta̱ yö iché
ye' alaköl a̱: “Ká̱ wa'ñe wé̱ se' demi, eta̱ ichǒ
tö ye' dör be' akë.”
14 Eta̱ Abimélec tö Sara méne iwëm Abra-
ham a̱. Ñies iyiwak kakméitö Abraham a̱
obeja ena baka. Ñies kanè mésopa kakméitö
ie' a̱ wëpa ena alakölpa. 15 Eta̱ ie' iché Abra-
ham a̱:
—Ye' ká̱ sa̱ú̱ se̱raa̱ wé̱ wa be' wöbatse e' ki̱
be' yú se̱nuk.
16 Eta̱ Sara a̱ ichéitö:
—Ye' tö inuköl wömule̱ kakmé be' akë a̱
döka̱ mil ekkë. E' dör ì sulu wambléyö be' ta̱
be' wakpa ulitane wöa̱ e' patuo̱ie. Es be' kě
jaëneia̱.
17 Eta̱ Abraham tö Skëköl a̱ ikié tö
Abimélec ena ilaköl duöke, e' bua'ú̱ne. Eta̱
Skëköl tö ie'pa bua'wé̱ne. 18 Alakölpa ko̱s tso'
Abimélec u a̱, e'pa shu̱ mo'wa̱ Jehová tö a̱s
kě idöia̱rak alàë Sara kue̱ki̱. Ie'pa ko̱s shu̱
wötséene Jehová tö.

21

Sara alà kéka̱ Abraham a̱

1 Ì yë' Jehová tö Sara a̱ tö be' alà köraka̱,
e' wà tka we̱s iyëne bak es. 2 Erë Sara ena
iwëm dör këkëpalatke, erë ie' duneka̱ e' wà
ku̱ne. Alà e' ku̱ne mik Skëköl tö iké̱wö yë'
ie' a̱ eta̱. 3 Sara alà ku̱ne wëm e' kiè méka̱
Abraham tö Isaac. 4 Mik Isaac ki̱ ká̱ de
pàköl, eta̱ Abraham tö itóttola kkuölitla tée
tsir we̱s Skëköl tö ie' a̱ iyë' es. 5 E' ké̱wö ska' ta̱
Abraham ki̱ duas tso' cien eyök (100). 6 Eta̱
Sara tö ibikeitsé: “Skëköl tö ye' ja̱ñawé̱ka̱.
Mik sulitane wa̱ ijche̱newa̱ tö ye' de alàë eta̱
tai̱ë ie'pa ja̱ñumi ye' ta̱. 7 Ka̱m ye' alà kõka̱
eta̱ kě yi a̱ iyënuk tö ye' dõmi alàë. Erë i' ta̱
ye' alà kéka̱ Abraham a̱, ie' kënewa̱tke eta̱.”

Agar ena Ismael uyéttsa̱ bánet

8 Eta̱ Abraham alà Isaac de bërie ta̱
itsu'batsée e' ké̱wö tkö'wé̱ Abraham tö tai̱ë.

9 Eta̱ Sara tö isue̱ tö Abraham alà ku̱ne egip-
towak kiè Agar e' ta̱ kiè Ismael, e' tö Isaac
wayueke suluë. 10 E' kue̱ki̱ Sara mía̱ ichök
Abraham a̱: “Ì ko̱s tso' be' wa̱ mè se' alà Isaac
a̱, e' kë̀ ka̱wö ta̱' blatè se' kanè méso e' alà a̱.
E' kue̱ki̱ iyuö́shkar alàë.”
11 Ismael dör Abraham alà ñies e' kue̱ki̱
ì ché Sara tö e' tö ie' e̱riawé̱ ta̱i̱ë. 12 Erë
Skëköl tö iché ia̱: “Be' aleripa chökle e'pa
döraë Isaac wa. E' kue̱ki̱ kë̀ be' tkinuk be' alà
kibi ë́k ki̱ ena imì ki̱. Ì ko̱s ché Sara tö e' ú̱.
13 Be' alà ku̱ne a' kanè méso ta̱, ñies e' aleripa
alöwe̱raëyö ta̱i̱ë, ie' dör be' alà e' kue̱ki̱.”
14 Eta̱ bule es bla'mi ta̱ Abraham tö Agar
a̱ chkè mé. Ñies di' méitö ia̱ iyiwak kkuölit
yöule di' tso̱ie ese a̱. E' tié̱ka̱ ie' tö se̱raa̱ itsi̱ ki̱
ta̱ iyuéshkar ilà Ismael e' ta̱. Agar mía̱ shkémi
ëanas wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ese ska' ká̱ kiè Beerseba
e' ëka̱. 15 Mik idi' e̱newa, eta̱ ilà tkése̱ritö kal
diki̱a̱. 16 Ie' kë̀ ki̱ ilà kiane suè̱ duökwa̱, e'
kue̱ki̱ imía̱ e̱' tkése̱r kukuie. Mik ie' e̱' tkése̱r
i̱ski̱ eta̱ ilà i̱émi.
17 Ilà i̱u̱ke e' ttsé Skëköl tö ta̱ bet Jehová
biyöchökwak bua'ie e' tö Agar a̱ ichaké ká̱ jaì
a̱: “¿A Agar we̱s be' de? Kë̀ be' suanuk. Be'
alà tkër i̱u̱k e' ttsé Skëköl tö. 18 Be' yú be' alà
yulök. Ikö́ka̱ ulà a̱ kë̀ arwa. Ye' tö ie' aleripa
alöwe̱raë ta̱i̱ë.”
19 Eta̱ Skëköl tö Agar a̱ di' tum kkaché et.
Ie' mía̱ di' e' tsu̱k, iyiwak kkuölit a̱ e' méitö
Ismael a̱ yè. 20 Skëköl tö Ismael kkö'né buaë.
Ie' talane se̱né ká̱ wé̱ ki̱ kë̀ yi ku̱' kiè Parán
ee̱. Ie' de sulëname buaë. 21 Ie' kibine ta̱ imì
tö iulabatséwa̱ alaköl dör egiptowak ese ta̱.

Abraham ena Abimélec tö ka̱wö mé ñì a̱

22 E' ké̱wö ska' ta̱ blu' kiè Abimélec mía̱
ttök Abraham ta̱. Ie' ñippökwakpa wökir, kiè
Ficol, e' mí ie' wapie. Eta̱ Abimélec tö iché
Abraham a̱:
—Sa' wa̱ ijche̱r tö Skëköl be' ki̱meke ta̱i̱ë ì
ko̱s we̱kebö e' wa. 23 E' kue̱ki̱ be' ttè mú ye' a̱
í̱e̱ Skëköl wö wa tö be' kë̀ tö ì sulu wamblepa
ye' ki̱ ñies ye' ala'r ki̱ ena ye' aleripa ko̱s e'pa
ki̱. Be' ttè mú ye' a̱ tö be' e̱r bua' chöraë ye' a̱
we̱s ye' e̱r buaë ché be' a̱ es. Ñies be' ttè mú
ye' a̱ tö be' e̱r buaë chöraë ká̱ i' wé̱ be' se̱rke
e' wakpa a̱.
24 Abraham tö iiu̱té:
—Tö́. Es ye' ttè mé be' a̱.
25 Erë Abimélec wakpa tö di' tum biule
yë'ttsa̱ et Abraham wakpa ulà a̱. E' chaké
Abraham tö ie' a̱. 26 Ie' tö iiu̱té:
—E̱rpa be' ye' tkiwé̱wa̱ ttè e' wa. Kë̀ bö
ichö́pa ye' a̱, e̱'ma kë̀ ye' wa̱ ijche̱r. Brör ¿yi
tö e' wamblé be' ki̱?
27 Abraham tö baka ena obeja kakmé
Abimélec a̱ eta̱ ie'pa böl ka̱wö mé ñì a̱. 28 E'
ukuöki̱ ta̱ Abraham tö iobeja alakipa pupula
e' dapa'wé̱ döka̱ kuktö ek tsi̱ní. 29 Mik e' sué̱
Abimélec tö eta̱ ie' tö Abraham a̱ ichaké:
—¿Ì kue̱ki̱ be' iyiwak kuktö dapa'wé̱ ek
tsi̱ní?
30 Abraham tö iiu̱té:
—Iyiwak kuktö, e' meke ye' tö be' a̱ iwà
kkachoie tö moki̱ ye' tö di' tum e' bi'.
31 Ie'pa böl ka̱wö mé ñì a̱ ee̱ e' kue̱ki̱ ká̱ e'
kinewa̱ Beerseba.*
32 Ie'pa ka̱wö mé ñì a̱, e' ukuöki̱ ta̱
Abimélec ena Ficol e'pa bite̱yal filisteowak
ká̱ a̱. 33 Eta̱ Abraham tö kal kuá kiè
tamarisco ese kuatké elka Beerseba. Ee̱ ie'
tö Jehová dör Skëköl yöbië e' dalöié. 34 Ee̱ ie'
se̱né ká̱ ta̱i̱ë filisteowak ká̱ a̱.

22

Skëköl tö Abraham ma'wé̱ ilà wa

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö Abraham ma'wé̱ tö
moki̱ ie' tö idalöieta̱'. Ie' chakéitö:
—A Abraham.
Abraham tö iiu̱té:
—¿Ì?
2 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱:
—Be' alà eköl ë kiè Isaac e' dalër be' é̱na
ta̱i̱ë, e' tsú̱mi Moria. Mik be' demi ee̱, eta̱ ye'
tö be' a̱ ka̱bata kkacheke, e' ki̱ be' alà ttö́wa̱
ta̱ iña'ú̱wa ye' a̱ ye' dalöioie.
3 Bule es bla'mi ta̱ Abraham e̱' kéka̱ ta̱
burro payuéitö. Bö' jchéitö tsè̱mi. Eta̱ ie' mía̱
wé̱ Skëköl tö ie' a̱ iyë' ee̱ ilà ena ikanè mésopa
böl e'pa ta̱. 4 E' böiki es ta̱ Abraham tö ká̱
yëne ie' a̱ e' kí̱ sué̱ ka̱mië. 5 Eta̱ ie' tö iché
ikanè mésopa a̱:
—Í̱e̱ a' e̱' tsú̱a̱t burro i' ta̱. Ye' ena ye' alà,
sa' micho ka̱bata jaì a̱ Skëköl dalöiök, e' wa
sa' döne.
6 Eta̱ Abraham wa̱ bö' mí e' ppéka̱itö Isaac
kuli' ki̱. Tabela ena bö'ka bö' batsoie e' mí
Abraham wa̱. Eta̱ imíyal ñita̱. 7 Eta̱ Isaac tö
iché iyë́ a̱:
—A, yë́wö.
Abraham tö iiu̱té:
—A alà, ¿ì kiane be' ki̱?
Isaac tö iché ia̱:
—A Yë́wö, bö' tso' se' wa̱, ñies bö'ka, erë ¿wé̱
obeja pupula ttekewa̱ Skëköl a̱ e'?
8 Iyë́ tö iiu̱té:
—A alà, Skëköl wák tö e' meraë se' a̱.
Ie'pa mir ñita̱. 9 Mik ie'pa demi wé̱ Skëköl
tö iyë' Abraham a̱ ee̱, eta̱ Abraham tö ák
katanté et ka̱'ie. E' ukuöki̱ ta̱ ibö' dapa'wé̱ka̱
ka̱' e' ki̱ ta̱ ilà klö'wé̱wa̱itö payuéwa̱ méka̱itö
bö' bata ki̱. 10-11 Ie' tabela klö'wé̱wa̱ ilà
ttowa̱ ña'wè̱ Jehová a̱. E' wösha̱ ta̱ Jehová
biyöchökwak bua'ie e' tö Abraham chaké
siwa̱' ki̱:
—¡A Abraham, a Abraham!
Ie' tö iiu̱té bet:

* **21:31** Beerseba: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè ttè mène ñì a̱ e' di' tum biule ö Obeja kuktö e' di' tum biule.

—¿Ì?
12 Jehová biyöchökwak bua'ie e' tö iché ia̱:
—¡Be' alà kẽ shka̱'wa̱r, kẽ ittarwa̱! Be' wák
alà eköl ẽme e' kẽ kkëo̱ne be' wa̱ ye' yöki̱. E'
wa ye' wa̱ ijche̱r tö moki̱ be' tö ye' dalöieta̱'
ta̱ië.
13 E' wösha̱ Abraham tö isue̱ tö obeja wë'ñe
e' mali̱tsé̱wa̱ idula' a̱ kal tsitsir chale a̱. Ie'
tö iyiwak e' klö'wé̱wa̱ jché ña'wé̱wa ilà skéie
Jehová dalöioie. 14 Ie' tö ká̱ e' kiè méka̱ i' es: "Ì
kiane se' ki̱ e' mera Jehová tö." E' kue̱ki̱ i'ñe
ta̱ se' tö ichekeia̱: "Ì kiane se' ki̱, e' merdaë
se' a̱ Jehová ké̱bata a̱."
15-16 Jehová biyöchökwak bua'ie e' tö Abra-
ham skà kié ká̱ jaì a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Jehová tö iché: 'Buaë be' tö ye' dalöieke,
be' alà eköl ẽ, e' méttsa̱bö ye' a̱. 17 E' kue̱ki̱
ye' e̱r buaë chöraë be' a̱ ta̱ië. Be' aleripa
alöwe̱raëyö ta̱ië we̱s bëkwö tso' ta̱ië ká̱ jaì a̱
es, we̱s ttsa̱'wö tso' ta̱ië dayë kkömik es. Ñies
ie'pa e̱' alöraka̱ ibolökpa ki̱ ke̱kraë. 18 Be' tö
ye' ttõ dalöié, e' kue̱ki̱ be' aleripa batamik ye'
e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱.'
19 Eta̱ Abraham bite̱ane wé̱ ikanè mésopa
a̱té̱a̱t ee̱ ta̱ imíyal se̱raa̱ ñita̱ dömine Beerseba
wé̱ ie' se̱rke ee̱.

Nahor ala'r

20-23 E' ukuöki̱ ta̱ biyõ debitu̱ Abraham ki̱
tö ie' ël kiè Nahor, e' alaköl kiè Milcá, e' ala'r
de pàköl (8). E' alà ko'k kiè Uz. Imale̱pa kiè
dör Buz, Quemuel, e' dör Aram yẽ, Quésed,
Hazó, Pildás, Idlaf ena Betuel e' dör Rebeca
yẽ.
24 Nahor alaköl skà tso' kiè Reumá, e' ta̱
ie' ala'r kéka̱ tkël. E'pa kiè dör Teba, Gáham,
Tahas, ena Maacá.

23

Sara blënewa̱

1 Mik Sara ki̱ duas tso' cien eyök kí̱ dabom
böyök kí̱ kul (127), 2 eta̱ ie' blënewa̱ ká̱ kiè
Quiriat-arbá a̱te̱ Canaán ee̱. Ñies ká̱ e' kiè
Hebrón. Abraham schöne e' i̱eitséitö sia̱rë.
3 Ie' tkër idëu̱tö nu o̱'mik e' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ ttök
hititawakpa ta̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
4 —Erë ye' dör ká̱ kua̱'ki̱ wak se̱rke a' shu̱a̱
e' ẽ, erë ká̱ watau̱ ña pöie ye' dëu̱tö blowa̱.
5 Ie'pa tö iiu̱té:
6 —A këkëpa, be' we'ikè sa' tö, sa' ttõ ttsõ.
Sa' a̱ ta̱ be' dör këkëpa ta̱ië e' se̱rke sa' shu̱a̱.
E' kue̱ki̱ be' dëu̱tö nu blõ sa' pö bua'ie ese a̱.
Sa' ulitane kẽ tö ichepa be' a̱ tö kẽ iblar sa'
pö a̱.
7 Ie' e̱' duéka̱ ie'pa wörki̱ ta̱ ie' e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ ie'pa dalöiök 8 ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Moki̱ a' ki̱ ikiane tö ye' dëu̱tö nu blëwa̱yö
i̱e̱ a' ká̱ a̱, e' ta̱ wëm kiè Efrón dör Sóhar alà, e'
a̱ ichõ 9 tö ákuk tso' ie' ká̱ kkõ a̱ kiè Macpelá
e' watau̱ttsa̱ ye' a̱ ye' yamipa pöie. Ye' tö
ipatuè̱mi ie' a̱ ko̱s ituè̱ ekkë. Es ákuk e' a̱te̱
ye' ulà a̱ a' shu̱a̱.
10 Eta̱ Efrón dör hititawak e' tkërñak ie'pa
shu̱a̱, e' tö Abraham iu̱té darërë a̱s iyamipa
ena ko̱s daparke ká̱ e' wékkö a̱ e'pa tö ittõ
ttsõ. Ie' tö iché Abraham a̱:
11 —A këkëpa, kẽ ye' tö ákuk watue̱pa be' a̱.
Ká̱ e' ñies ákuk tso' ia̱, e' kakmekeyö be' a̱ ẽ.
Ye' yamipa ko̱s tso' í̱e̱ e'pa tö ye' ttõ ttsé tö ká̱
e' kakméyö be' a̱. Be' dëu̱tö nu blõ ee̱.
12 Erë Abraham e̱' tkéwa̱ne kuchë ki̱ ká̱ e'
wakpa wörki̱ 13 ta̱ ichéitö ie' a̱ sulitane wörki̱:
—Ye' ttõ ttsõ. Be' pablèyö tö ká̱ e' ské klö'ú̱
ye' ulà a̱. E' ukuöki̱ ye' dëu̱tö nu blekewa̱yö.
14 Ie' tö iiu̱té:
15 —A këkëpa, ye' ttõ ttsõ. Ká̱ e' ské dör
inuköl wömule̱ döka̱ cien tkëyök (400), erë
inuköl ekkë ẽ, kẽ e' ki̱ se' tkinuk. Be' dëu̱tö
nu blõ ee̱.
16 Eta̱ ko̱s ie' tö ká̱ ské ché imale̱pa wörki̱ e'
mène buaë Abraham a̱, ekkë patué̱ttsa̱itö.*
17-18 Es Efrón ká̱ tso' Macpelá a̱te̱ Mamré
diwö tskirke e' ëka̱ e' de Abraham ulà a̱ iákuk
ta̱ ena kal tso' ko̱s iki̱ e' ta̱. Hititawak ena
sulitane dami ká̱ e' wékkö a̱ e'pa ko̱s dör ká̱
to̱ne e' ttekölpa.
19 E' ukuöki̱ ta̱, Abraham tö idëu̱tö nu
bléwa̱ ákuk tué̱itö Macpelá ee̱. Ká̱ e' a̱te̱
Mamré a̱te̱ Canaán e' o̱'mik tsi̱net (Mamré
kiè ñies Hebrón). 20 Ká̱ e' watué̱ttsa̱ ie' a̱ hi-
titawak tö. Es ká̱ e' ena ákuk e' de Abraham
ulà a̱ iyamipa pöie.

24

Abraham tö alaköl yulök patké Isaac a̱

1 Abraham dewa̱ këkëpalaie. Ie' a̱ Jehová
e̱r buaë ché íyi ulitane wa. 2 Ká̱ et ta̱ ie'
tö ikanè méso kibi kié. E' dör ie' íyi ko̱s e'
kue̱blu. Ie' tö iché ia̱:
—Be' ulà múwa̱ ye' tu' diki̱a̱ iwà kka-
choie tö moki̱ ì kiekeyö be' a̱ e' wawe̱raëbö.
3 Jehová dör ká̱ jaì ena ká̱ i' e' Këköl e' wörki̱
be' ttè mú ye' a̱ moki̱ë tö ye' alà kẽ kar
se̱nukwa̱ Canaán í̱e̱ se' se̱rke e' alékölpa ta̱.
4 Be' yú ká̱ wé̱ ye' manét ee̱, eta̱ ee̱ alaköl yulõ
eköl ye' yamipa shu̱a̱ se̱nukwa̱ ye' alà ta̱.
5 Ie' tö iiu̱té:
—Dö' alaköl kẽ bitu̱ ye' ta̱, e' ta̱ ¿we̱s ye'
iwè̱mi? ¿Buaë idir be' a̱ tö be' alà mi' ye' wa̱
dõ wé̱ be' manét ee̱?
6 Ie' iiu̱té:
—¡Au, kẽ ye' alà tsa̱rmi ee̱! 7 Jehová dör
ká̱ jaì Këköl, e' tö ye' yë'ttsa̱ ye' yẽ u a̱ ena
ye' yamipa ká̱ a̱. Ie' tö ittè me' ye' a̱ tö ká̱
i' meraëitö ye' aleripa a̱. Ie' tö ibiyöchökwak
patkeraë be' ki̱muk alaköl tsu̱kbitu̱ ye' yàkie.

* **23:16** Es ie'pa wöblar íyi watau̱k ñì a̱. Erë Efrón tö iché tö ká̱ e' kakméitö Abraham a̱ erë e' kẽ yëne. Ñies e' a̱ne Abraham é̱na, e' kue̱ki̱ ie' tö Efrón patué̱ bërë ko̱s Efrón ie' a̱ iché ekkë.

8 Alaköl kë̃ shkak be' ta̱, e' ta̱ kë̃ be' tkinuk. Kë̃
be' kàne iskà yulök. Erë kë̃ ye' alà tsa̱rmi ee̱.
9 Eta̱ ikanè méso ulà méwa̱ ie' tu' diki̱a̱ ta̱
ittè mé ia̱ tö iwe̱raë we̱s iu̱k patkéitö es. 10 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö iwökir íyi ko̱s bua'bua, ese
shté tsè̱mi kakmè. Ekkë ko̱s payuéitö iyiwak
kiè kameio e' ki̱ döka̱ dabop. Eta̱ ie' mía̱ iyi-
wak wëttsë tkörö Nahor a̱te̱ Mesopotamia
ee̱. 11 Mik ie' demi tsi̱net Nahor, eta̱ ká̱
tuirketke. Diwö ekkë ta̱ ká̱ e' alékölpa mi'ke
di' tsu̱k. E' wösha̱ ta̱ ie' de di' tum biule e'
kkömik ta̱ ikameio kéitö e̱' tulökse̱r e̱nuk ee̱.
12 Eta̱ ie' tö iché Skëköl a̱: "A Jehová, be' dör
ye' wökir Abraham e' Këköl. Ye' ki̱mú i̱'ñe
ñies e̱r buaë chõ ye' wökir a̱. 13 Í̱e̱ di' tum
biule o̱'mik ye' e̱' tsu̱kea̱t bërbër ë̃ ká̱ i' busipa
tso' di' tsu̱k e' dalewa. 14 Ka̱wö mú ña tö
wé̱ne ë̃k a̱ ye' iché: 'Be' kakö' õwa ye' a̱ di'
kakmú yè', a̱s e' tö ye' iu̱tõ: 'Be' di' yõ ñies be'
kameio a̱ ikakmekeyö.' Es ye' é̱na ia̱ne tö e'
ë̃k shu̱shté be' tö Isaac a̱ alakölie. Es ye' wa̱
ijche̱rmi tö be' e̱r bua' ché ye' wökir a̱."
15 Eta̱ ka̱m ì chekeitö e' o̱r, eta̱ ie' isué̱
alaköl datse̱ eköl kakö' bune kuli' ki̱ di' tso̱ie.
E' dör Rebeca, ie' dör wëm kiè Betuel e' alà
busi. Betuel mì dör Milcá ena iyë̃ dör Nahor.
Nahor dör Abraham ël. 16 Rebeca dör busi
buaala ka̱m ise̱r wëm ta̱. Ie' mía̱ döttsa̱ di'
tum biule e' a̱ ikakö' wà iök. 17 Mik imítke eta̱
Abraham kanè méso tu̱nemi itöki̱ ta̱ iché ia̱:

—Be' we'ikèyö, di' dami be' wa̱ e' kakmú ña
yè.

18 Ie' tö iiu̱té,

—A këkëpa, be' di' yõ.

E' bet ie' kakö' éwa klö'wé̱wa̱ ulà a̱ ta̱ di'
méitö ia̱ yè. 19 Mik ie' di'yé o̱ne ta̱ Rebeca tö
iché ia̱:

—Ye' mí di' tsu̱k ñies mè be' kameio a̱.

20 Bet ikakö' wà ka'wé̱itö wé̱ iyiwak
di'yöke e' a̱ ta̱ imí di' kí̱ tsu̱k iyiwak a̱.
Es iwé̱itö kameio ulitane a̱. 21 E' dalewa
Abraham kanè méso tso' isa̱u̱k bë̃rë, wà dör
tö ie' ki̱ ikiane jche̱nowa̱ yësyësë tö Jehová
tö ie' ki̱mé ì dalërmik ie' shkõ e' wa a̱s idöttsa̱
buaë ö au. 22 Mik kameio di'yé o̱ne, eta̱ ie'
tö ula'tsio sù̱ e̱s dör gramo teröl ese tkéwa̱
busi yik a̱. Ñies ulaio méitö böt, e' e̱s dör cien
gramos tsa̱ta̱. 23 Eta̱ ie' tö iché ia̱:

—Be' we'ikèyö, ichõ ña ¿Yi alà busi be' dör?
¿Ye' chõmi i̱'ñe nañewe be' yë̃ u a̱ kapökrö ye'
kanè mésopa ta̱?

24 Ie' iiu̱té:

—Ye' dör Betuel alà busi, e' dör Milcá ena
Nahor alà wëm. 25 Sa' u a̱ a' chõmi. Ñies a'
kameio a̱ chkè tso'.

26 Eta̱ Abraham kanè méso e̱' tkéwa̱ kuchë
ki̱ Jehová dalöiök 27 ta̱ ichéitö: "Jehová dör
ye' wökir Abraham e' Këköl. E' ki̱kökka̱ ye'
tso'. Ke̱kraë ie' tö ye' wökir Abraham ki̱meke
buaë. Ke̱kraë ie' e̱r buaë chöke ye' wökir a̱.
Ie' wa̱ ye' debitu̱ buaë ñala̱ ki̱ dõ í̱e̱ ye' wökir
yamipa u a̱. E' kue̱ki̱ iki̱kèka̱yö."

28 Rebeca tu̱nemi shka̱la̱la̱ë imì u a̱ ì ko̱s
tka ie' ta̱ e' pakök. 29-30 Ie' akë kiè Labán, e'
tö ula'tsio sué̱ ena ulaio sué̱ ikutà ulà a̱. Ñies
ì ché Abraham kanè méso tö e' tté ttséitö. E'
kue̱ki̱ ie' bite̱a̱ iña̱le̱tsu̱k di' tum biule a̱. Ie'
de Abraham kanè méso ska' e' tso'ia̱ ikameio
ta̱ di' tum biule ska'. 31 Eta̱ Labán tö iché ia̱:

—Jehová tso' be' ta̱ buaë. ¡Mishka ye' ska'!
¿We̱s be' e̱' tsu̱kea̱t u'rki̱? Ye' u kanewé̱tke be'
a̱ ñies kameio a̱.

32 Es Abraham kanè méso bite̱a̱ ie' ta̱. Ee̱
ie' tö dalì tso' kameio ki̱ e' éwa ta̱ itiéitö. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' wa̱ di' debitu̱ Abraham kanè
méso a̱ ena iwapiepa a̱ klõ skuoie.

33 Mik ie'pa tö itié, eta̱ Abraham kanè
méso tö iché:

—Kë̃ ye' chkõpa ka̱m ye' tö iõk ye' debitu̱ e'
wà pakõ a' a̱ eta̱.

Labán tö iiu̱té:

—E̱'ma ichõ. ¿Ì dör iwà?

34 Ie' tö iché:

—Ye' dör Abraham kanè méso. 35 Jehová tö
iki̱mé ta̱i̱ë. Ie' tö iblu'wé̱ ta̱i̱ë. Obeja, baka,
orochka, inukölchka, kanè mésopa wë̃pa ena
alakölpa, kameio ena burro, e' ko̱s méitö ia̱
ta̱i̱ë. 36 Ñies ilaköl Sara e' tö alà mé ia̱ eköl
wák wëm ikënewa̱tke eta̱. Ì ko̱s tso' ye' wökir
wa̱ e' méitö ilà a̱. 37 Ie' tö ye' ké ttè muk ie' a̱.
Ye' a̱ ichéitö: 'Ye' alà kë̃ kar se̱nukwa̱ Canaán
wé̱ ye' se̱rke e' alékölpa ta̱. 38 Be' yú wé̱ ye'
yë̃pa tso' ee̱ ta̱ alaköl yulõ eköl ye' yàkie ye'
ditséwö shu̱a̱.' 39 Ye' tö iiu̱té: 'A ye' wökir
Abraham, ¿dö' alaköl kë̃ bitu̱ ye' ta̱?' 40 Ie'
tö ye' iu̱té: 'Ke̱kraë ye' se̱rke buaë Jehová
wöa̱, e' kue̱ki̱ ie' tö ibiyöchökwak patkeraë
be' ta̱ a̱s be' ka̱wö tkõ buaë ñala̱ ki̱, ñies a̱s
alaköl kùbö ye' yàkie ye' yamipa ye' yë̃ wa
e'pa shu̱a̱. 41 Erë ye' yamipa kë̃ é̱na ilà busi
patkak be' ta̱, e' ta̱ kë̃ be' tkinuk. Kë̃ ì tté ta̱'ia̱
be' ki̱.'

42-44 "E' kue̱ki̱ ye' debitu̱ i̱'ñe di' tum biule
ska'. Ee̱ ye' tö ikié Jehová dör ye' wökir Abra-
ham e' Këköl e' a̱: 'tö moki̱ be' ye' ki̱meke
alaköl yulök ye' wökir Abraham yàkie, e' ta̱
a̱s e' bitu̱ ye' ska' í̱e̱ di' tum biule ska'. Mik
ye' tö ie' a̱ di' kak kié, eta̱ a̱s imùitö ye' a̱ ena
ichõitö: Ñies ye' tö be' kameio a̱ ikakmeke.
Es ye' isuè̱mi tö alaköl e' shu̱shté be' tö ye'
wökir yàkie.' 45 Mik e' chekeyö e' e̱rketke, eta̱
ye' isué̱ tö Rebeca datse̱ ikakö' bune ikuli'
ki̱. 46 Mik ie' di' yinetke eta̱ ye' tö ie' a̱ iché:
'Be' we'ikèyö, di' dami be' wa̱ e' kakmú ña
yè.' E' bet ikakö' éwaitö ta̱ ichéitö: 'Be' di' yõ.
Ñies imekeyö be' kameio a̱.' Ie' ye' a̱ di' mé
ñies ye' kameio a̱. 47 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ie' a̱
ichaké: '¿Yi alà busi be' dör?' Ie' iiu̱té: 'Ye'
dör Betuel alà busi e' dör Nahor ena Milcá
alà.' Eta̱ ula'tsio sù̱ e' tkéwa̱yö iyik a̱ ena
ulaio tkéwa̱yö böt iulà a̱. 48 E' ukuöki̱ ta̱ ye'

e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ta̱ Jehová dalöiéyö. Ie' dör
ye' wökir Abraham e' Këköl e' ki̱kéka̱yö. Ie'
wa̱ ye' debitu̱ buaë yësyësë busi shu̱kititö ye'
wökir yamipa shu̱a̱ ilà a̱ e' ska'. 49 Es ¿a' e̱r
buaë chöke ye' wökir a̱? ¿A' e̱' chöke iki̱muk
e̱r bua' wa? Ichõ ña i' ta̱ yësyësë i̱ma a' tö
ichè, es ye' é̱na ia̱rmi tö ì wè̱miyö.”
50 Eta̱ Labán ena Betuel e'pa tö iiu̱té:
—E̱'ma i' ko̱s debitu̱ Jehová ttõ wa. E'
kue̱ki̱ kẽ we̱s sa' a̱ ì o̱nuk. Kẽ sa' a̱ ì yënuk
yës. 51 I' Rebeca. Itsú̱mi be' wökir a̱ se̱nukwa̱
ilà ta̱ we̱s Jehová ki̱ ikiane es.
52 Mik Abraham kanè méso tö ttè e' ttsé,
eta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ iwötsa̱ méwa̱ íyök
ki̱ Jehová dalöiök. 53 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö íyi
yöule orochka wa ena inukölchka wa ñies
datsi' bua'bua e' ta̱ië yélur méitö Rebeca a̱.
Ñies ie' tö ikakmé Rebeca akë a̱ ena imì a̱.
54 E' ukuöki̱ ta̱ ie' ena iwapiepa chké di'yé ta̱
ikapere e̱e̱. Bule es ta̱ iti̱'nerak ta̱ Abraham
kanè méso tö iché:
—Ye' mía̱ne ye' wökir ska'.
55 Erë Rebeca akë ena imì e'pa tö iché ia̱:
—Rebeca kẽ tsa̱rmi bet. Ka̱wö mú ie' a̱ a̱s
ie' e̱' tsù̱a̱t sa' ta̱ ká̱ dabop, e' wa wë' be' wa̱
imi'mi.
56 Erë ie' tö iché ie'pa a̱:
—Kẽ ye' wöklö'u̱kia̱ a' tö. Jehová tö ye'
ki̱mé a̱s ì ko̱s döttsa̱ buaë ye' a̱. E' kue̱ki̱ ye'
õmi ye' wökir u a̱.
57 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' mí Rebeca kiök chakè ¿i̱ma ichèmiitö?
58 Eta̱ Rebeca kiérakitö ta̱ ichakérakitö ia̱:
—A Rebeca ¿be' shkak wëm i' ta̱?
Ie' tö iiu̱té:
—Tõ.
59 Es ie'pa tö Rebeca ena alaköl tso' ie'
kkö'nuk ke̱kraë e'pa a̱ ka̱wö mé a̱s imi'rak.
Ñies Abraham kanè méso ena iwapiepa ko̱s
e'pa a̱ ka̱wö mérakitö a̱s imi'rak. 60 Ie'pa
mitke ta̱ Rebeca yamipa e̱r buaë ché ie' a̱ ttè
i' wa:

“A sa' yami,
A̱s be' alör ta̱ië shu̱te̱ë.
A̱s be' aleripa e̱' alõka̱ ibolökpa ko̱s ki̱.”

61 Eta̱ Rebeca ena ikanè mésopa e̱' tuléka̱
ie'pa kameio ki̱ ta̱ imíyal Abraham kanè
méso itöki̱.
62 E' ké̱wö ska' ta̱ Isaac se̱rke Négueb wé̱ di'
tum biule tso' kiè “Skëköl tso' e' tö ye' sue̱ke”
e̱e̱, e' dene iyẽ ska'. 63 Tsáli̱ ta̱ Isaac e̱' yéttsa̱
shkök ka̱bikeitsörami. E' wösha̱ ta̱ ie' isué̱ tö
kameio datse̱ tseë. 64 E' wösha̱ Rebeca tö ie'
sué̱ ñies ta̱ ie' e̱' éwa kameio ki̱. 65 Rebeca tö
ichaké Abraham kanè méso a̱:
—¿Wëm doa̱ wì̱ se' kke̱, e' dör yi?
Ie' iiu̱té:
—E' dör ye' wökir Isaac.
Eta̱ Rebeca wö pabakéwa̱ datsi'tak wa.

66 Abraham kanè méso tö ì ko̱s tka ie' ta̱ e'
paké Isaac a̱. 67 E' ukuöki̱ ta̱ Rebeca mítse̱r
Isaac wa̱ imì Sara blënewa̱ e' u a̱. Es Isaac
se̱néwa̱ ie' ta̱. Isaac é̱na Rebeca dalër ta̱ië, es
ie' e̱r pabléne imì blënewa̱ e' kue̱ki̱.

25

Abraham ena Queturá e'pa aleripa

1 Abraham alaköl ské tsé̱wa̱ kiè Queturá.
2 Ie' ala'r kéka̱ Abraham ta̱ wëpa döka̱ teröl.
E'pa kiè dör Zimrán, Jocsán, Medán, Madián,
Isbac ena Súah. 3 Jocsán dör Sebá ena Dedán,
e'pa yẽ. Dedán aleripa e' ditséwö döka̱
mañal kiè asurwak, letuswak ena leumwak.
4 Madián ala'r wëpa kiè Efá, Éfer, Hanoc,
Abidá ena Eldaá. E'pa ko̱s dör Queturá
aleripa.
5-6 Ì ko̱s tso' Abraham wa̱ e' a̱te̱ Isaac ulà
a̱. Erë ka̱m Abraham duõwa̱, e' yöki̱ ie'
tö íyi kakmé ilakölpa male̱pa ala'r a̱. Ie'pa
patkémiitö se̱nuk ká̱ bánet a̱te̱ diwö tskirke
e' ëka̱ ka̱mië a̱s kẽ iku̱'rak Isaac ska' tsi̱net.

Abraham blënewa̱

7 Abraham se̱ne' duas cien eyök kí̱ dabom
kulyök kí̱ ske̱l (175) se̱raa̱ 8 eta̱ iblënewa̱ buaë
ikënewa̱tke kẽ weine sia̱rë. Es ie' michoë
idëu̱töpa itöki̱. 9-10 Ila'r Isaac ena Ismael e'pa
tö inú blé ilaköl Sara pö e' o̱'mik ákuk kiè
Macpelá e̱e̱. Ákuk e' a̱te̱ Mamré diwö tskirke
e' wa. Ká̱ e' bak hititawak kiè Efrón dör
Sóhar alà e' ulà a̱. Ká̱ e' wato̱'ttsa̱ hititawak tö
Abraham a̱. 11 Abraham blënewa̱, e' ukuöki̱
ta̱ Skëköl e̱r buaë ché Isaac a̱. Ie' e̱' tsé̱a̱t
se̱nuk tsi̱net di' tum biule kiè “Skëköl tso', e'
ye' sue̱ke” e̱e̱.

Ismael ala'r

12 Ismael dör Abraham alà Agar ta̱. Agar
dör Abraham alaköl Sara, e' kanè méso e'
dör egiptowak. Ikkë dör Ismael ala'r e'pa kiè
13 we̱s iku̱nerak es: Nebaiot, e' dör ilà tsá̱.
E' itöki̱ Quedar, Adbeel, Mibsam, 14 Mismá,
Dumá, Masá, 15 Hadar, Temá, Jetur, Nafis
ena ibata kiè Quedmá. 16 E'pa ko̱s dör
Ismael ala'r döka̱ dabom eyök ki̱ böl (12).
Ie'pa ká̱ kiérak iwákpa kiè wa. Ie'pa ko̱s dör
iwakpa ká̱ wökirpa.
17 Ismael ki̱ duas de cien eyök kí̱ dabom
mañayök kí̱ kul (137) ta̱ iblënewa̱. Es ie' mi-
choë idëu̱töpa itöki̱. 18 Ie' aleripa mía̱ se̱nuk
Havilá ena Sur e' shu̱sha̱. Ká̱ e' a̱te̱ Egipto
wösha̱ë Asiria ñalé̱ kke̱. Ie'pa se̱rke e̱e̱ bánet
Abraham aleripa male̱pa yöki̱.

Jacob ena Esaú ku̱ne

19 Ttè i' dör Isaac dör Abraham alà, e' pakè.
20 Isaac ki̱ duas de dabom tkëyök (40) ta̱
ise̱néwa̱ Rebeca ta̱. Rebeca dör Betuel e' alà
busi ena Labán kutà. Ie'pa dör arameowak
se̱rke ká̱ kiè Padán-aram e̱e̱. 21 Rebeca kẽ
dõ alàë. E' kue̱ki̱ Isaac tö Jehová a̱ ikié a̱s

Rebeca dõ alàë. Jehová tö ittõ ttsé ta̱ Re-
beca duneka̱ e' wakpa dör klõ. 22 Erë klöpa
ñippöke tai̱ë ie' shu̱a̱. E' kue̱ki̱ ie' ibikeitsé:
"Ye' weirke i' es, e̱'ma ¿iȍk ye' se̱rmiia̱?" E'
kue̱ki̱ ie' mía̱ iwà chakök Jehová a̱. 23 E' tö ie'
a̱ iché:

"Be' shu̱a̱ ala'r tso' böl.
Mik ie'pa de këchke, eta̱ ikibi ȅk döraë itsirla
kanè mésoie.
Ie'pa aleripa döraë ká̱ böt ñì bolökpa ese
wakpa.
Itsirla aleripa döraë diché kibiie ikibi
aleripa tsa̱ta̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa ñippémitke ka̱m iku̱r e' yöki̱."

24 Rebeca ké̱wö de, eta̱ klöpa ku̱ne wëpa.
25 Ike̱we ȅk ku̱ne e' tsà dör mashmash ipàkö
shamamaë. Ie' kiè méka̱itö Esaú.* 26 Alà tsá̱
ku̱ne e' klöulewa̱ iël tsirla wa̱ iklö kaniñak
a̱ iulà et wa. E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Jacob.†
Mik Rebeca klöpa ku̱ne eta̱ Isaac ki̱ duas tso'
dabom teryök (60).

Iyȅ wa̱ ì tso' mekea̱t Esaú a̱ e' ké̱wö watué̱ttsa̱itö

27 Klöpa kibinetke. Esaú dör yëria poë. Ie'
wöbatsö sulu yëble wa. Erë iël Jacob, e' kȅ
dör es. Ie' se̱rke bȅrë. Ie' wöbatsö se̱nuk u a̱
ȅ. 28 Iyiwak kañiru tteke Esaú tö e' chkà wa
Isaac wöbatsö suluë. E' kue̱ki̱ Isaac ki̱ Esaú
kiar kibiie Jacob tsa̱ta̱. Erë Rebeca ki̱ Jacob
kiar kibiie Esaú tsa̱ta̱.
29 Ká̱ et ta̱ Jacob tso' u̱lök. E' dalewa Esaú
debitu̱ shtrinewa̱ tai̱ë datse̱ kañika̱. 30 Ie'
iché Jacob a̱:
—Be' we'ikèyö, ì alé be' tö mat se̱ kakmú
ye' a̱ ñè. Sulu ye' dué bli wa̱. E' kue̱ki̱ Esaú
kiè Edom‡ ñies.
31 Jacob tö iiu̱té:
—Ke̱weie ì mekea̱t se' yȅ tö be' a̱ be' dör
ilà kibi e' kue̱ki̱, e' ké̱wö múttsa̱ ye' a̱ chkõ i'
skéie.
32 Esaú tö iché:
—Ye' tteke bli tö dö' e' tö ye' ttèwa̱, e' ta̱ ì
mekea̱t se' yȅ tö ye' a̱ ¿ìie bua' e' dör ye' a̱?
33 Jacob tö ikí̱ ché ia̱:
—I' ta̱ be' ttè mú ye' a̱ tö moki̱ be' tö ye' a̱
imeke.
Eta̱ Esaú tö ittè mé Jacob a̱ yësyësë Skëköl
wöa̱. Es ì mekea̱t iyȅ tö ie' a̱, e' ké̱wö
méttsa̱itö Jacob a̱. 34 Jacob tö chkõ mé ia̱ pan
ta̱. Mik Esaú chké o̱ne di' yé o̱ne, ta̱ ie' e̱' kéka̱
ta̱ imía̱. Ie' dör ilà kibi e' ulà a̱ íyi bua' ké̱wö
tso', e' kȅ ki̱ ie' tkine yës.

26

Isaac mía̱ Guerar

1 E' ké̱wö ska' ta̱ ketba a̱ne tai̱ë ká̱ e' ko̱s ki̱
we̱s ibak Abraham ké̱wö ska' ta̱ es. E' kue̱ki̱
Isaac mía̱ Guerar wé̱ filisteowak blú se̱rke
kiè Abimélec ee̱. 2 Ee̱ Jehová e̱' kkaché ie' a̱
ta̱ ichéitö ia̱: "Kȅ be' minuk Egipto. Be' e̱'
tsúa̱t wé̱ ye' be' a̱ iché ee̱. 3 Be' se̱núia̱ ká̱
i' ki̱. Ye' tso' be' ta̱. Ye' e̱r buaë chöraë be'
a̱. Ká̱ i' ko̱s meraëyö be' a̱ ñies be' aleripa
a̱. Es ye' ttè muke be' a̱ we̱s ke̱we ime'yö be'
yȅ Abraham a̱ es. 4 Be' aleripa alöwe̱raëyö
tai̱ë we̱s bëkwö tso' tai̱ë es. Ká̱ i' ko̱s merayö
be' aleripa a̱. Ñies ie'pa batamik ye' e̱r buaë
chöraë ká̱ ulitane wakpa a̱. 5 Abraham tö ye'
ttè ko̱s e' iu̱të' buaë. Ttè mé ye' tö ie' a̱ e' ko̱s
blë' buaë ie' tö e' kue̱ki̱ ye' tö ttè buaë e' meke
be' a̱ ñies."
6 Isaac e̱' tséa̱t se̱nuk Guerar. 7 Ká̱ e'
wakpa tö Isaac a̱ ichaké: "¿Rebeca dör be'
yaie?" Erë ie' suane ichök: "Ie' dör ye'
alaköl." E' kue̱ki̱ ie' iché: "Ie' dör ye' kutà." Ie'
tö ibikeitsé tö ká̱ e' wëpa tö ie' ttèwa̱mi ilaköl
buaala kue̱ki̱.
8 Isaac ki̱ ká̱ de tai̱ë ee̱. Ká̱ et ta̱, ká̱ e'
blú kiè Abimélec, e' tö isué̱ ukkö tsitsir a̱ tö
Isaac tso' ilaköl Rebeca peñuk. 9 Bet itsu̱k
patkémiitö ta̱ ichéitö ia̱:
—¿Moki̱ tö alaköl se̱ dör be' alaköl? ¿Ì kue̱ki̱
be' tö iyë' kuaë tö ie' dör be' kutà?
Isaac tö iiu̱té:
—Ye' ibikeitsé tö isalema a' ye' ttèwa̱mi ie'
kue̱ki̱.
10 Erë Abimélec tö iché ia̱:
—¿Ì kue̱ki̱ i' wamblébö sa' ta̱? Tsir eta̱ wëm
we̱le se̱néwa̱ ie' ta̱, e' ta̱ iekkë ta̱ be' tö sa' ké ì
sulu wamblök Skëköl wöa̱.
11 Abimélec tö iché sulitane a̱:
—A' isie tö Isaac tsiriwé̱ ö ilaköl tsiriwé̱, e'
ta̱ e' tterawa̱.
12 Duas e' wa Isaac tö dalì kuatké, wà wöne
buaë, Jehová e̱r buaë ché ie' a̱ e' kue̱ki̱. 13 Ie'
de íyi blú tai̱ë. Tai̱ë íyi tso' ie' wa̱. 14 Ie' wa̱
obeja ena baka tso' tai̱ë. Ñies kanè mésopa
tso' tai̱ë ie' wa̱. E' kue̱ki̱ filisteowak e̱r ttsë'r
suluë ie' ki̱. 15 E' kue̱ki̱ ie'pa tö di' tum bi' iyȅ
Abraham e' kanè mésopa tö, e' ko̱s wötéwa̱
íyök wa. 16 Bata ekkë ta̱ Abimélec tö iché
Isaac a̱:
—Be' yöne íyi blu' tai̱ë sa' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ¡be'
yúshka!
17 Eta̱ Isaac mía̱ se̱nuk Guerar ka̱kkue ki̱.
18 Ee̱ di' tum bi' iyȅ tö, e' wötë'wa̱ filisteowak
tö iyȅ blënewa̱ ukuöki̱ ta̱, e' ko̱s biéneitö ta̱
ikiè méka̱itö we̱s iyȅ tö ime'ka̱ es. 19 Ká̱ et ta̱
ie' kanè mésopa tso' di' tum biök ká̱ e' ki̱, eta̱
ie'pa tö di' tum a̱ di' tuökeka̱ tai̱ë ese kué̱ et.
20 Erë ká̱ e' obeja kkö'nukwakpa debitu̱ ñippök
Isaac obeja kkö'nukwakpa ta̱. Ie'pa tö iché tö
di' tum e' dör ie'pa icha. E' kue̱ki̱ Isaac tö di'

* 25:25 Esaú: Esaú kiè ñies Seír. Hebreoie Seír wà kiane chè pakõ. Génesis 36.8 sa̱ú̱. † 25:26 Jacob: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè s'klõ kaniñak. ‡ 25:30 Edom: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè mat.

tum biule e' kiè méka̱ “Ñippök.” 21 E' ukuöki̱
ta̱ Isaac kanè mésopa di' tum skà bié et, e' ki̱
iskà ñippérak. E' kue̱ki̱ di' tum biule e' kiè
méka̱itö “Se' ñì bolök.”
22 Ie' mía̱ ka̱mië ká̱ e' ki̱, ee̱ di' tum skà
biéitö et. E' kẽ ki̱ iñi bunerak. Ie' iché: “I̱'ñe
ta̱ Jehová tö ká̱ bua' mé se' a̱ wë' ta̱ se' se̱rdaë
buaë.” E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè méka̱itö “Ká̱ tso' ta̱ië
se' a̱.”
23 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Beerseba. 24 E'
nañewe Jehová de ie' ska' ta̱ ichéitö ia̱:

“Ye' dör be' yẽ Abraham e' Këköl.
Ye' tso' be' ta̱, e' kue̱ki̱ kẽ be' suanuk.
Abraham dör ye' kanè méso e' dalërmik ye'
e̱r buaë chöraë be' a̱,
ñies be' aleripa alöwe̱raëyö ta̱ië.”

25 Ee̱ Isaac tö ák katatè et ka̱'ie iyiwak
jchoie Jehová dalöioie. Ee̱ ie' se̱né ta̱ ikanè
mésopa tö di' tum bié et ee̱.

Isaac ena Abimélec ka̱wö mé ñì a̱

26 Ká̱ et ta̱, Abimélec datse̱ Guerar debitu̱
ttök Isaac ta̱. Iyamipa debitu̱ böl ie' ta̱. Eköl
kiè Ahuzat. Iëköl kiè Ficol. E' dör Abimélec
ñippökwakpa wökir. 27 Isaac tö iché ia̱:
—A' é̱na ye' a̱r suluë. A' ye' yö'shkar a' ká̱ ki̱.
Eta̱ ¿iõk a' do ye' ska'?
28 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' isué̱ tö Jehová tso' be' ta̱. E' kue̱ki̱ sa'
bite̱a̱ be' a̱ ichök tö ka̱wö mùwa̱sö ñita̱. 29 Sa'
kẽ wa̱ be' tsirio̱ule ì wa. Ke̱kraë sa' tö be'
ki̱mé. Mik be' manetwa̱, eta̱ sa' kẽ wa̱ ì tté
ku̱' a' ki̱. I̱'ñe ta̱ iwënewa̱ tö be' a̱ Jehová e̱r
buaë chöke ta̱ië. E' kue̱ki̱ be' ttè mú sa' a̱ tö
be' kẽ tö ì sulu wamblepa sa' ki̱.
30 Eta̱ Isaac tö ka̱wö buaë tkö'wé̱ ie'pa ta̱,
chkè wa di'yè wa. 31 Bule es bla'mi ta̱ ie'pa
tö ika̱wö mé ñì a̱ tö kẽ ñippöia̱rak. E' ukuöki̱
ta̱ ie'pa e̱' chéa̱t ñì a̱ e̱r bua' wa.
32 E' diwö shà ta̱ Isaac kanè mésopa tso' di'
biök, e'pa wa̱ ibiyõ de tö sa' di' kué̱. 33 Ie' tö
di' e' kiè méka̱ Sebá.* E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ká̱ e'
kièia̱ Beerseba.
34 Mik Esaú ki̱ duas de dabom tkëyök (40),
eta̱ ie' se̱néwa̱ alakölpa böl ta̱. Eköl kiè Ju-
dit e' yẽ kiè Beerí, e' dör hititawak. Iëköl
kiè Basemat e' yẽ kiè Elón, e' dör hititawak
ñies. 35 Alakölpa böl e'pa tö Isaac ena Rebeca
e̱riawé̱ka̱ tsiriwé̱ka̱ ta̱ië.

27

Isaac e̱r buaë ché Jacob ena Esaú a̱

1 Isaac dewa̱ këkëpalatke. Ie' kẽ wöbla
wawëria̱. Ká̱ et ta̱ ilà kibi Esaú e' kiéitö ta̱
ichéitö ia̱:
—¡A alà!
Esaú tö iiu̱té:
—A yẽwö, ¿ì?
2 Eta̱ Isaac iché ia̱:
—Be' tö isué̱ tö ye' kënewa̱tke dö' we̱kkë
alè ta̱ ye' duõwa̱. 3 E' kue̱ki̱ ye' ki̱ ikiane tö
be' kuaböt klö'ú̱ ta̱ be' yú ye' a̱ yëblök. 4 Eta̱
iwakaneú̱ ña buaë we̱s ye' wöbatsö iwa es, ta̱
itsú̱bitu̱ ña katè. E' wa ye' e̱r buaë chöke be'
a̱ ka̱m ye' duõwa̱ e' yöki̱.
5 Erë Isaac ttöke Esaú ta̱ e' ttsé Rebeca tö.
E' kue̱ki̱ mik Esaú mía̱ yëblök kañika̱ 6 eta̱ bet
ie' tö iché Jacob a̱:
—A alà, ye' ttõ ttsõ. Ye' tö be' yẽ ttsé ttök
be' ël Esaú ta̱, ta̱ iché ia̱: 7 “Be' yú yëblök,
e' wakaneú̱ ña buaë ta̱ itsú̱bitu̱ ña katè. E'
ukuöki̱ ta̱ ye' tö be' a̱ íyi ko̱s bua' e' ké̱wö
mekeyö be' a̱ Jehová wörki̱ ka̱m ye' duõwa̱
e' yöki̱.” 8 E' kue̱ki̱ ye' ttõ ttsõ buaë. 9 Be' yú
chibo pupula bua'bua ese tsú̱bitu̱ ña bötö ta̱
ikanewe̱keyö buaë we̱s be' yẽ wöbatsö iwa
es. 10 E' ukuöki̱ ta̱ be' tö chkè tsú̱mi be' yẽ a̱
a̱s iñuitö. Es íyi ko̱s e' ké̱wö a̱tmi be' a̱ be' ël
skéie.
11 Erë Jacob tö iché imì a̱:
—Ye' ël pa shamamaë. Ye' kẽ dör es. 12 Ye'
yẽ tö ye' kèmi, e' ta̱ ittsèwa̱mi tö ye' idir, eta̱
ie' ichèmi tö ye' tso' ie' dalöse̱u̱kwa̱. Ie' kẽ e̱r
buaë chepa ye' a̱. E' skéie ie' e̱r sulu chöraë
ye' ki̱.
13 Erë imì tö iiu̱té:
—A alà, a̱s ie' e̱r sulu chõ ye' ki̱. Ye' ttõ iu̱tõ.
Be' yú chibola chéyö be' a̱ e' tsu̱k.
14 Eta̱ Jacob mía̱ chibola tsu̱k e' debitu̱ iwa̱
imì a̱. E' kanewé̱ imì tö buaë we̱s Isaac
wöbatsö iwa es. 15 Ilà kibi Esaú datsi' tso'
blëule u a̱ e' bua'bua yéttsa̱ iéka̱itö ilà tsirla
ki̱. 16 E' ukuöki̱ ta̱ chibola kkuölit wa Jacob
ulà ena ikuli' patréwa̱itö. 17 Chkõ bua' ena
pan yuétkeitö, e' méitö Jacob a̱ tsè̱mi iyẽ a̱.
18 Jacob dewa̱ iyẽ ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—A yẽwö.
Isaac tö iiu̱té:
—A alà, ¿be' dör ye' alà wé̱ne ẽk?
19 Ie' iiu̱té:
—Ye' dör Esaú, be' alà kibi ẽk. Ì chébö ña,
e' kanewé̱tkeyö. Be' e̱' tkõse̱r iyiwak ttéyö
e' katök. E' ukuöki̱ ta̱ be' íyi buaë e' ké̱wö
mekebö ye' a̱, e' mú ye' a̱.
20 Erë Isaac tö ichaké ia̱:
—A alà, ¿we̱s be' ulà de iyiwak e' ska' bet?
Ie' iiu̱té:
—Jehová dör be' Këköl e' tö ye' ki̱mé e' wa
ikué̱wa̱yö bet.
21 Isaac tö iché ia̱:
—Be' e̱' sköwa̱ ye' o̱'mik pattsèyö tö moki̱ë
be' dör ye' alà Esaú.
22 Ie' e̱' skéwa̱ iyẽ o̱'mik a̱s ipattsõitö. Isaac
tö iché:
—Be' ttõ e' dör Jacob ttõ. Erë be' ulà e' dör
Esaú ulà.
23 Jacob ulà kõ shamamaë we̱s iël kibi ulà
es, e' kue̱ki̱ Isaac kẽ é̱na ia̱ne buaë tö e' dör

* 26:33 Sebá: Hebreoie di' biule kiè e' wà kiane chè ttè mène ñì a̱.

Jacob. Mik ie' e̱r buaë chöketke ilà a̱, 24 eta̱
iskà chakéneitö:
—¿Moki̱ be' dör ye' alà Esaú?
Ie' iiu̱té:
—Tö́, ye' dör Esaú.
25 Iyë́ tö iché ia̱:
—A alà, iyiwak ttébö kanewé̱bö e' mú ña
katè a̱s ye' e̱r buaë chö̀ be' a̱.
Ie' tö iyë́ tié ñies vino mé ia̱ yè. Isaac chké,
vino yé. 26 E' ukuöki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—A alà, be' e̱' skö́wa̱ ye' o̱'mik ye' wöalattsö́.
27 Mik Jacob e̱' skéwa̱ iyë́ wöalattsök, eta̱ iyë́
tö idatsi' alattsé ta̱ ie̱r buaë ché ilà a̱ ttè ikkë
wa:

“Tö́, ipaalar we̱s ye' alà paalar es.
Ie' paalar buaë we̱s kañika̱ kkö'nè Jehová tö
e' alar ë̀.
28 A̱s Skëköl tö be' a̱ mò wöli mè ke̱kraë be'
dalikua ki̱.
A̱s ie' tö be' dalikua ko̱s e' wöù̱ buaë
a̱s be' wa̱ trigowö ta̱' tai̱ë ena vino ta̱' tai̱ë.
29 Ká̱ kua̱'ki̱ wakpa tai̱ë a̱s e' dö̀ be' kanè
mésopaie.
A̱s ie'pa e̱' tulö̀wa̱rak kuchë ki̱ be' wörki̱ be'
dalöiök.
A̱s be' mú dö̀ be' ëlpa wökirie.
A̱s ie'pa e̱' tulö̀wa̱ kuchë ki̱ be' wörki̱ be'
dalöiök.
Wé̱pa e̱r sulu ché be' ki̱, esepa ki̱ Skëköl e̱r
sulu ské chöraë.
Ñies wé̱pa e̱r buaë ché be' a̱, esepa a̱ Skëköl
e̱r buaë ské chöraë.”

30 Isaac e̱r buaë chétke Jacob a̱ ta̱ Jacob
mía̱tke. E' bet ta̱ Esaú tso' yëblök e' dene.
31 Ñies ie' tö chkè alé buaë, e' mí iwa̱ iyë́ a̱ ta̱
ichéitö ia̱:
—A yë́wö, dúla ttéyö e' alí katö́. E' ukuöki̱
ta̱ be' e̱r buaë chöke ye' a̱ e' chö́ ña.
32 Isaac tö ichaké:
—¿Yi dör be'?
Ilà tö iiu̱té:
—Ye' dör Esaú be' alà kibi.
33 Isaac tkinewa̱ painéka̱ tai̱ë ta̱ ichéitö:
—E̱'ma ¿yi dare yëblök, e' wa̱ chkè debitu̱
ña? E' katéwayö se̱raa̱ ka̱m be' dö̀ e' yöki̱. E' a̱
ye' e̱r buaë chétke. Es ie' a̱ ye' e̱r buaë chè e'
a̱te̱tke.
34 Mik Esaú tö ì ché iyë́ tö e' ttsé, eta̱ ie'
e̱rianeka̱ a̱neka̱ tai̱ë ta̱ ichéitö:
—¡A yë́wö, ye' a̱ e̱r buaë chö́ ñies!
35 Erë Isaac tö iiu̱té:
—Be' ël datke ye' ki̱tö'u̱k e' a̱ ye' e̱r buaë
chétke be' skéie.
36 Esaú tö iiu̱té:
—Wëe' ie' kiè Jacob. I' ta̱ bötökicha
iwambléitö ye' ta̱ i' es. Be' íyi ké̱wö mekebö
ye' a̱ ye' dör be' alà kibi e' kue̱ki̱, e' ké̱wö
yë'ttsa̱ ye' ulà a̱ ie' tö kuaë. I̱'ñe ta̱ be' e̱r buaë
chöke ye' a̱ e' yéttsa̱itö ye' yöki̱. ¿Warma be' e̱r
buaë chöke ye' a̱ e' kë̀ ta̱'ia̱?
37 Isaac tö iiu̱té:
—Ittsö́. Ye' tö ie' méka̱tke be' wökirie. Ye'
tö be' aleripa ko̱s e' métke ie' kanè mésopaie.
Ñies ye' tö ichétke a̱s chkewö ena vino dö̀ ie'
ulà a̱ tai̱ë. A alà, ¿ì memiia̱ ye' tö be' a̱ i' ta̱?
38 Erë Esaú tö ikí̱ ché iyë́ a̱:
—A yë́wö ¿be' e̱r buaë chöke sa' a̱ e' dör
etkë̀? ¡Ye' a̱ e̱r buaë chö́ ñies! Eta̱ Esaú i̱é̱ka̱
tai̱ë.
39 Isaac tö iché ia̱:
“Be' se̱rdaë wé̱ mò wöli kë̀ ta̱' tai̱ë ese ska'.
Ee̱ be' dalikua kë̀ wörpa buaë.
40 Be' ñippöraë tabè wa o̱'ka ta̱ iíyi kue̱ki̱, e'
mik be' se̱rdaë.
Be' döraë be' ël kanè mésoie.
Erë mik be' ñippémi ie' ta̱,
eta̱ be' e̱' yörattsa̱ ie' ulà a̱.”

Jacob tkashkar Esaú yöki̱

41 Isaac e̱r buaë ché Jacob a̱ Esaú skéie.
E' kue̱ki̱ Esaú é̱na suluë Jacob a̱rke. Ie'
ibikeitsé: “Ye' yë́ duökewa̱tke. Mik iduowa̱ e'
ké̱wö tka, eta̱ ye' ël tterawa̱yö.”
42 Mik Rebeca wa̱ ijche̱newa̱ tö Esaú tö iël
bikeitsé ttèwa̱, eta̱ Jacob tsu̱k patkéitö ta̱ iché
ia̱:
—A alà, ittsö́. Be' ël Esaú e̱' pablöke tö ie' be'
tterawa̱. 43 E' kue̱ki̱ ye' ttö̀ ttsö́. Be' tkö́shkar
bet ye' akë kiè Labán se̱rke Harán e' u a̱.
44-45 Be' e̱' tsú̱a̱t ie' ska' ká̱ tai̱ë dö̀ mik be'
ël e̱r buanene be' ki̱ ena ì sulu wamblébö
e' chowane ie' é̱na eta̱. E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö
be' tsu̱k patkeraë, e' wa be' döne. ¡Ye' kë̀ ki̱
ikiane tö ye' ala'r böl e' duö̀wa̱ diwö etkë̀ a̱!
46 E' ukuöki̱ ta̱ Rebeca tö iché Isaac a̱:
—Esaú alakölpa dör hititawak e'pa tö ye'
shtriwé̱tke tai̱ë. Jacob se̱néwa̱ alaköl ese ta̱,
e' ta̱ ye' mú duö̀wa̱.

28

1 Eta̱ Isaac tö Jacob kié ta̱ ishke̱'wé̱itö ta̱
ichéitö ia̱:
—Kë̀ be' se̱nukwa̱ canaánwak ta̱. 2 Be' yú
be' duöchke kiè Betuel se̱rke Padán-aram e'
ska'. Ee̱ be' se̱núwa̱ be' nau̱ Labán alà busipa
e' eköl ta̱. 3 Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱
a̱s e' e̱r buaë chö̀ be' a̱. Ñies a̱s ie' tö be'
aleripa alöù̱ tai̱ë ká̱ wa'ñe. 4 Ie' tö iyë'a̱tbak
Abraham a̱ tö ká̱ i' meraëitö ie' a̱. E' ki̱ se'
se̱rke shkal. A̱s ie' e̱r buaë chö̀ be' a̱ ena be'
aleripa a̱ we̱s ie' e̱r buaë yë' Abraham a̱ es a̱s
ká̱ i' dö̀ a' ulà a̱.
5 Es Isaac tö Jacob patkémi Padán-aram.
Jacob demi inau̱ Labán ska'. Labán dör
arameowak kiè Betuel, e' alà. Ie' dör Rebeca
akë. Rebeca dör Jacob ena Esaú e'pa mì.

Esaú se̱néwa̱ Mahalat ta̱

6 Esaú wa̱ ijche̱newa̱ tö Isaac e̱r buaë ché
Jacob a̱ ñies tö ipatkémiitö ká̱ kiè Padán-aram
se̱nukwa̱ ee̱. Ñies ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö mik
iyë́ e̱r bua' ché Jacob a̱ eta̱ ichéitö ia̱:

—Kë̀ be' se̱nukwa̱ canaánwak ta̱.
7 Ñies ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö Jacob mía̱ ká̱ kiè
Padán-aram we̱s iyë̀ ena imì tö iché ia̱ es. 8 Es
ie' éna ia̱ne tö iyë̀ kë̀ ki̱ ikiane tö ie'pa se̱rwa̱
canaánwakpa ta̱. 9 E' kue̱ki̱ ie' mía̱ alaköl skà
yulök Ismael dör Abraham alà e' ska'. Ee̱ ie'
se̱néwa̱ Ismael alà busi kiè Mahalat e' ta̱, e'
dör Nebaiot kutà. Es alaköl kí̱ tsé̱wa̱itö eköl
e' kë̀ dör canaánwak we̱s imale̱pa es.

Jacob kabsué̱ Betel

10 Eta̱ Jacob e̱' yéttsa̱ Beerseba michoë
Harán. 11 Ie' michoë wé̱ ka̱tuine iki̱ ta̱ ee̱
ikapere. Ák méwa̱itö wökir kataie, e' ki̱ ie'
kapöwa̱. 12 Ee̱ ie' kabsué̱. Ie' isué̱ tö klökata
batsi̱ë tkër i̱ski̱ ibata döka̱ ká̱ jaì a̱. E' ki̱
ie' isué̱ tö Skëköl biyöchökwakpa shköke wo̱'k
wa'k. 13 Ñies ie' isué̱ tö Jehová dur ie' o̱'mik
ta̱ ichéitö ia̱: “Ye' dör Jehová. Ye' dör be' talà,
Abraham, ena be' yë̀, Isaac, e'pa Këköl. Ká̱ i'
wé̱ be' tër, e' meraëyö be' a̱ ena be' aleripa
a̱. 14 Ie'pa alördaë ta̱ië we̱s ká̱ po es. Ie'pa
michoë se̱nuk ká̱ wa'ñe. Ye' e̱r buaë chöraë
ká̱ ulitane wakpa a̱ be' ena be' aleripa e'pa
batamik. 15 Ye' tso' be' ta̱. Ye' tö be' kkö'neraë
ká̱ wa'ñe wé̱ be' mir ee̱. Be' dörane ye' wa̱ ká̱
i' ki̱. Kë̀ yö be' we'ikepa. Ttè ko̱s méyö be' a̱,
e' wawe̱raëyö es.”
16 Mik Jacob ti̱'neka̱, eta̱ ie' ibikeitsé:
“Moki̱ Jehová tso' ká̱ i' ki̱, e' kë̀ jche̱r ye' wa̱.”
17 Ta̱ië ie' suane ta̱ ibikeitséitö: “Ká̱ i' dör
batse'r ta̱ië. ¡Íe̱ dör Skëköl wé! ¡Íe̱ dör ká̱ jaì
wékkö!”
18 Bule es ta̱ Jacob e̱' kéka̱ bla'mi. Ák
méwa̱itö iwökir kataie, e' kéka̱itö duéka̱atitö
iwà kkachoie tö ká̱ e' dör batse'r. Kiõ téitö
ák bata ki̱ iwà kkachoie tö ká̱ e' tso' Skëköl
dalöioie. 19 Ká̱ e' kiè mane'wé̱ttsa̱ne ie' tö
Betel* Ke̱we ta̱ ká̱ e' kiè Luz.
20 Ee̱ ie' tö ittè mé Jehová a̱ i' es: “Be' tso'
ye' ta̱ ena ye' kkö'né be' tö i' ye' mir eta̱, ena
be' tö chkè ena datsi' mé ye' a̱, 21 ñies ye'
dene buaë ye' yë̀ ska', e' ko̱s wé̱bö ye' a̱, e'
ta̱ be' klö'we̱raëyö ye' Këkölie. 22 Ák duéka̱yö
i', e' dör iwà kkachoie tö íe̱ be' dalöiërdaë. A
Skëköl, ì ko̱s mekebö ye' a̱, e' mú blatèsö döka̱
dabop ta̱ e' tsá̱ eyök meraneyö be' a̱.”

29

Jacob demi Labán ska'

1 E' ukuöki̱ ta̱, Jacob mía̱ pë' se̱rke diwö
tskirke e' ëka̱. 2 Ee̱ ie' tö di' tum biule sué̱
et kañika̱. E' pamik obeja daparke mañayök
e̱nuk ee̱ di' e' yekerakitö e' kue̱ki̱. Di' tum
biule kkõ ki̱ ákkue bërie me'r et. 3 Iyiwak
kkö'nukwakpa wöblanewa̱tke tö a̱s iyiwak uli-
tane daparka̱ ee̱, e' ukuöki̱ ta̱ ákkue skeu̱ke
di' tum biule kkõ ki̱ a̱s iyiwak di'yö. Iyi-
wak di'yane o̱ne ta̱ ie'pa tö ikkõ pabakéwa̱ne
ákkue wa. 4 Jacob tö iyiwak kkö'nukwakpa a̱
ichaké:
—A yamipa, ¿ká̱ wé̱ wakpa a' dör?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' dör Harán wakpa.
5 Ie' tö iskà chakéne:
—¿A' wa̱ wëm kiè Labán dör Nahor alà, e'
su̱ule?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Tö̀, e' su̱ule sa' wa̱.
6 Ie' tö ichaké:
—¿Is ie' tso'?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Ie' tso' bua'. Isa̱ú. Wì̱ busi datse̱ e' dör ie'
alà kiè Raquel e'. Ie' datse̱ iyë̀ iyiwak wëttsë.
7 Ie' tö iché:
—Ká̱ tso'ia̱ ñiwe. Diwö tso'ia̱ ka̱kke̱ë iyi-
wak dapa'wo̱wa̱ ek tsi̱ní. Ì kue̱ki̱ a' kë̀ tö di'
mè ia̱ ta̱ ièmirak chkök.
8 Erë ie'pa tö iiu̱té:
—Kë̀ sa' a̱ e' wamblënuk. Sa' ka̱wöta̱
ipanuk. Mik obeja de se̱raa̱, eta̱ sa' tö di' tum
kkõ ppekeka̱ ta̱ di' meke sa' tö iyiwak a̱.
9 Ie' ttöke ie'pa ta̱, e' dalewa Raquel deb-
itu̱ iyë̀ iyiwak wëttsë, ie' dör iyë̀ iyiwak
kkö'nukwak e' kue̱ki̱. 10 Jacob tö Raquel sué̱
inau̱ iyiwak wëttsë, e' bet ie' tu̱nemi di' kkõ
kéka̱ ta̱ iyiwak a̱ di' méitö. 11 E' ukuöki̱ ta̱
Raquel shke̱'wé̱itö wöalatséitö ta̱ ie' i̱éka̱ie
ttsë'ne buaë kue̱ki̱. 12 Ie' tö iché ia̱: “Ye'
dör Rebeca alà ena Labán nau̱yö.” E' bet ta̱
Raquel tu̱nemi ichök iyë̀ a̱.
13 Mik Labán tö inau̱yök tté ttsé, eta̱
bet itu̱nemi iñale̱tsu̱k. Ipaklö'wé̱wa̱itö ta̱
iwöalattséitö ta̱ imítse̱r iwa̱ iu a̱. Ì ko̱s tka
Jacob ta̱ e' pakéitö inau̱ a̱. 14-17 Ta̱ Labán tö
iché ia̱: “Moki̱ë be' dör ye' yami e̱kka.”

Jacob se̱néwa̱ Lía ena Raquel ta̱

Labán alà busi böl, ikibi ë̀k kiè Lía, itsirla
ë̀k kiè Raquel. Lía wöbla e' kë̀ dör buaala*
erë Raquel dör buaala wa'ñe.
Jacob se̱né Labán ska' dõ si' et. E' ukuöki̱
ta̱ Labán tö iché ia̱:
—Be' dör ye' yami, erë be' kë̀ ka̱wöta̱
kaneblök ye' a̱ ëme. Ichõ ña ¿ko̱s be' tö ye'
ña'wè̱mi? 18 Jacob wöbatse Raquel wa, e'
kue̱ki̱ ie' tö Labán iu̱té:
—Be' tö ka̱wö mé ye' a̱ se̱nukwa̱ Raquel ta̱,
e' ta̱ e' skéie ye' kaneblöke be' a̱ döka̱ duas
kul.
19 Labán tö iiu̱té:
—Ye' a̱ ta̱ e' dör buaë. Be' je' a̱ ye' tö imèmi
buaë. Ye' kë̀ éna imak o̱'ka a̱. Be' e̱ tsú̱at ye'
ska'.
20 Es Jacob kaneblë' döka̱ duas kul Raquel
dalërmik. Erë ie' ki̱ Raquel kiane ta̱ië, e'
kue̱ki̱ ka̱wö ekkë e' ttséitö ká̱ bërbër ë̀. 21 Mik
duas kul tka, eta̱ Jacob tö iché Labán a̱:

* **28:19** Betel: Hebreoie kiè e' wà kiane chè Skëköl wé.
* **29:14-17** Lía wöbla e' kë̀ dör buaala: Hebreoie ttè e' wà kë̀ jche̱r se' wa̱ bua'iewa̱. Isalema e' wà kiane chè Lía wöbla dör buaala.

—Ka̱wö yë'yö be' a̱, e' detke. Ka̱wö mú ye'
a̱ se̱nukwa̱ be' alà busi Raquel ta̱.
22 Eta̱ Labán tö sulitane a̱ ishke̱ñé tö a'
shkö̃ ulabatsè e' ké̱wö tkö'u̱k. 23 Erë ka̱tuine,
e' shu̱a̱ Lía mí ie' wa̱ Jacob a̱ Raquel skéie ta̱
Jacob kapé ie' ta̱. 24 Labán tö ikanè méso eka
kiè Zilpá, e' me'tke Lía a̱ ikanè mésoie. 25 Bule
es bla'mi ta̱ Jacob tö isué̱wa̱ tö e' dör Lía. Ie'
mía̱ Labán ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—¿Ì wamblé be' tö ye' ta̱? Ye' kaneblé be' a̱
Raquel dalërmik. ¿Iö̃k be' tö ye' ki̱tö'wé̱ es?
26 Labán tö iiu̱té:
—Íe̱ sa' wöblar tö alà busi kibi ese se̱rkewa̱
ke̱weie, e' itöki̱ itsirla ë̃k. 27 Se' ka̱wöta̱ Lía
ulabatsöke e' ké̱wö tkö'u̱k döka̱ ká̱ kul. Mik
ké̱wö e' tka, eta̱ ye' tö be' a̱ Raquel meke ñies.
Erë be' ka̱wöta̱ skà kaneblökne ye' a̱ duas kul
Raquel dalërmik.
28 E' dör buaë Jacob a̱. Mik Lía ulabatsè
ké̱wö e' diwö tka, eta̱ Labán tö Raquel mé
Jacob a̱ alakölie ñies. 29 Ñies ie' tö ikanè méso
eka kiè Bilhá e' mé Raquel a̱ ikanè mésoie.
30 Es Jacob se̱néwa̱ Raquel ta̱ ñies. Erë̃ ie'
ka̱wöta̱ kaneblökne skà Labán a̱ döka̱ duas
kul, erë ie' é̱na idalër kibiie Lía tsa̱ta̱.

Jacob ala'r

31 Jehová tö isué̱ tö Jacob kë̃ ki̱ Lía kiane
bua'ie. E' kue̱ki̱ Lía a̱ alà méitö. Erë Raquel
kë̃ döta̱' alàë. 32 Lía duneka̱ alà ku̱ne ta̱ ie'
tö iché: "Ye' e̱riarke ta̱ië e' sué̱ Jehová tö, e'
kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ye' dalërdaë ye' wëm é̱na." E'
kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Rubén.†
33 E' ukuöki̱ ta̱ ie' alà skà ku̱ne eköl ta̱
ichéitö: "Ye' wëm kë̃ tkine ye' ki̱ e' sué̱ Jehová
tö e' kue̱ki̱ alà skà méitö ye' a̱." E' kue̱ki̱ ikiè
méka̱itö Simeón.‡
34 Ie' alà skà kéka̱ ta̱ ichéitö: "Ire' ye' ala'r
deka̱ mañal e' kue̱ki̱ ye' wëm é̱na ye' dalërmi
kibiie." E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Leví.§
35 E' ukuöki̱ ta̱ ie' alà skà kéka̱ ta̱ ichéitö:
"I̱'ñe ta̱ ye' tö Jehová ki̱kekeka̱." E' kue̱ki̱ ikiè
méka̱itö Judá.* Eta̱ ekkë ë̃ ie' alà dë'.

30

Raquel ala'r

1 Mik Raquel tö isué̱ tö ie' kë̃ dö̃ alàë, eta̱ ie'
sibineka̱ iël ki̱. Ie' tö iché iwëm a̱:
—Be' kë̃ tö ye' a̱ alà mè, e' ta̱ ye' duörawa̱.
2 Jacob uluneka̱ ie' ki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' dör Skëköl kalì, e̱'ma ye' a̱ alà mermi
be' a̱. Ie' wák tö be' méa̱t kë̃ dö̃ alàë.
3 Ie' tö iiu̱té:
—Ittsö̃, ye' kanè méso kiè Bilhá, e' ta̱ be'
se̱nú. Mik ie' alà kéka̱ eta̱ e' dör we̱s ye' alà
es. Es ye' döraë alàë ie' batamik.
4 Es ie' tö ikanè méso Bilhá e' mé iwëm a̱
alakölie, e' ta̱ Jacob se̱né. 5 Ie' ta̱ Jacob alà
kéka̱. 6 Raquel tö iché: "Skëköl tö ye' tsa̱tké
buaë. Ie' tö ye' ttö̃ ttsé ta̱ alà méitö ye' a̱
wëm." E' kue̱ki̱ ie' tö ikiè méka̱ Dan.*
7 E' ukuöki̱ ta̱ Bilhá alà skà ku̱ne Jacob
ta̱. 8 Raquel tö iché: "Ye' ñippé ta̱ië ye' ël ta̱
eta̱ ye' e̱' aléka̱ iki̱." E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö
Neftalí.†
9 Mik Lía tö isué̱ tö ie' kë̃ dë'ia̱ alàë, eta̱ ie' tö
ikanè méso kiè Zilpá, e' mé Jacob a̱ alakölie.
10 Zilpá alà kéka̱ Jacob ta̱. 11 Lía tö iché: "¡Edaa̱
ì mène ye' a̱!" E' kue̱ki̱ ilà kiè méka̱itö Gad.‡
12 E' ukuöki̱ ta̱ Zilpá alà skà kéka̱ Jacob ta̱.
13 Lía tö iché: "¡Ye' ttsë'r buaë! Ire' alakölpa
ko̱s tö icheraë tö be' ttsë'r buaë." E' kue̱ki̱ ilà
kiè méka̱itö Aser.§
14 Trigo wö alirke e' ké̱ska' ta̱ Rubén mía̱
kañika̱. Ee̱ ie' tö kalwö kiè mandrágora* e'
alí kué̱. E' bite̱ iwa̱ imì Lía a̱. Mik Raquel tö
kalwö e' sué̱ ta̱ ichéitö Lía a̱:
—Be' we'ikèyö, kalwö debitu̱ be' alà wa̱ be'
a̱, e' kakmú ña.
15 Lía tö iiu̱té:
—¿Be' kë̃ a̱ wë' idir tö be' wa̱ ye' wëm
mítse̱r? ¡Kíie ta̱ be' é̱na kalwö debitu̱ ye' alà
wa̱ ye' a̱, e' yaktsa̱ ye' ulà a̱!
Erë Raquel tö iché ia̱:
—Kalwö e' skéie i̱'ñe nañewe ye' wëm
patkekeyö be' ta̱ kapök.
16 Ka̱tuirketke ta̱ Jacob tso' kaneblök e'
debitu̱ ta̱ Lía mía̱ iñale̱tsu̱k ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' tö ye' alà mandrágora e' mé Raquel a̱,
e' skéie be' ka̱wöta̱ kapök ye' ta̱ i̱'ñe nañewe.
E' nañewe Jacob kapé ie' ta̱. 17 Eta̱ Skëköl tö
Lía ttö̃ ttsé ta̱ iduneka̱ ta̱ ilà skà ku̱ne Jacob
ta̱. Es ie' alà deka̱ ske̱l. 18 Lía tö iché: "Ye' tö
ye' kanè méso mé ye' wëm a̱ e' skéie Skëköl
ye' a̱ alà i' mé." E' kue̱ki̱ ilà kiè méka̱itö
Isacar.†
19 E' ukuöki̱ ta̱ Lía alà skà kéka̱ Jacob ta̱, e'
ta̱ ideka̱ teröl. 20 Ie' iché: "Skëköl tö ye' a̱ ì
buaë kakmé. Ire' ye' ala'r de teröl. E' kue̱ki̱
ye' wëm é̱na ye' dalërdaë jaishe̱t." E' kue̱ki̱
ilà kiè méka̱itö Zabulón.‡
21 Bata ekkë ta̱ ie' alà skà ku̱ne alaköl. E'
kiè méka̱itö Dina. 22 Erë ñies Raquel ki̱mé
Skëköl tö. Ie' tö ala'r mé ia̱ we̱s Raquel tö
ikié ia̱ es. 23 Ie' duneka̱ ta̱ ilà tsá̱ ku̱ne kiè
méka̱itö José. Ie' tö iché: "Ye' jaëne' sia̱rë e'

† **29:32** Rubén: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ye' e̱riane e' sué̱itö. ‡ **29:33** Simeón: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ittsök. § **29:34** Leví: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ñita̱. * **29:35** Judá: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè Skëköl ki̱kèka̱sö. * **30:6** Dan: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè Skëköl tö s'tsa̱tkè buaë. † **30:8** Neftalí: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ñippök. ‡ **30:11** Gad: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ka̱wö buaë mène. § **30:13** Aser: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ittsë'r buaë. * **30:14** mandrágora: Ká̱ e' ké̱wöska ta̱ ie'pa tö ibikeitseke tö mandrágora wö katé alakölpa tö, e' ta̱ e' tö ie'pa ki̱mèmi dök alàë. † **30:18** Isacar: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ské. ‡ **30:20** Zabulón: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè kakmeule. § **30:24** José: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ilè ki̱mú.

yéttsa̱ Skëköl tö ye' ki̱. 24 Jehová mú tö ye' a̱
alà kí̱ mè ia̱ eköl.” E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö José.§

Jacob iyiwak alöne tai̱ë

25 José ku̱ne e' ukuöki̱ ta̱ Jacob tö iché
Labán a̱:
—Ye' ö̃mine ye' ka̱ska'. 26 Ye' alakölpa ena
ye' ala'r e'pa mú ye' a̱ a̱s imi'rak ye' ta̱. Ye'
kaneblétke be' a̱ ie'pa skéie. Be' wa̱ ijche̱r
buaë tö ko̱s ye' kaneblé be' a̱.
27 Erë Labán tö iiu̱té:
—Be' we'ikèyö. Be' e̱' tsúa̱tia̱ se̱nuk ye' ska'.
Ye' tö itötké tö Jehová e̱r buaë ché ye' a̱ be'
batamik. 28 Ichő ña ko̱s be' ki̱ inuköl kiane
be' kanè skéie, e̱'ma ekkë ye' be' patue̱mi.
29 Ie' tö iiu̱té:
—Be' wa̱ ijche̱r tö ye' kaneblé buaë be'
a̱. Ñies ye' tö be' iyiwak kkö'né buaë be' a̱.
30 Mik ye' dë'bitu̱ be' ska', eta̱ be' kë̃ wa̱ ì
ku̱' tai̱ë. I̱'ñe ta̱ be' wa̱ íyi tso' tai̱ë. Jehová
e̱r buaë ché be' a̱ ye' kue̱ki̱. Erë ¿mik ye'
kaneblõmi ye' wák a̱? Ye' wöché yamipaë.
31 Labán tö iskà ché ia̱:
—¿Ko̱s be' ki̱ ikiane tö be' patuèyö?
Ie' tö iiu̱té:
—Be' kë̃ tö ye' pata̱uk. Erë ì chekeyö be'
a̱ e' iu̱tő, e' ta̱ ye' tö be' iyiwak kkö'nemi.
32 I̱'ñe ye' mi'ke be' iyiwak shu̱shtök. Obeja
ko̱s dalolo ena chibo ko̱s wöaule shkitshkit
ö u̱la̱u̱la̱ ese klö'we̱keyö ye' wák a̱ e̱' patuo̱ie.
33 Mik be' de ye' iyiwak sa̱uk ta̱ ee̱ be' isuè̱mi
tö obeja dalolo ö chibo wöaule shkitshkit ö
u̱la̱u̱la̱ ese ẽ tso', e' ta̱ be' wa̱ ijche̱rwa̱mi tö
ye' dör wëm yësyësë. E' kë̃ dör es, e' ta̱ be' wa̱
ijche̱rdaë tö ye' tö be' iyiwak ekiblé.
34 Labán tö iiu̱té:
—Tő, buaë idir. Iù̱sö we̱s be' iché es.
35 Erë e' diwö shà̱ ta̱ ie' mía̱ ie' iyiwak
shu̱shtök. Ie' chibo ko̱s tso' wöaule skëkshkëk
ö u̱la̱u̱la̱ ese yéluritö. Ñies ie' obeja ko̱s tso'
dalolo ese yéluritö ta̱ iméitö ila'r wëpa a̱
kkö'nè. 36 E' ukuöki̱ ta̱ iyiwak yélur ie' tö e'
wëttsë ie' mía̱ shkè dõ ká̱ mañat Jacob yöki̱.
Eta̱ Jacob ka̱wöta̱ Labán iyiwak male̱pa e'
kkö'nuk.
37 Erë Jacob tö kal kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ dõ
mañalka e' ulà aki tée. Elka kiè álamo,
skà kiè almendro, skà kiè castaño. Kal
ulà kkuölit takla jchéloritö a̱s iwër wöaule
saruru skëkshkëk. 38-39 E' ukuöki̱ ta̱ kal ulà
e' tuléwa̱itö wé̱ iyiwak daparke di'yök e'
wösha̱ë. Ee̱ iyiwak wöbatsöke ñì wa. Iyiwak
wöbatsöke ñì wa kal ulà ñe' wösha̱ë e' ala'rla
ko̱s tskirke wöaule skëkshkëk ö shkitshkit
ö u̱la̱u̱la̱. 40 Iyiwak tskirke wöaule e' ko̱s
dapa'wé̱itö bánet ie' wák a̱. Ese wë'ñe ko̱s
u̱yéwa̱itö Labán iyiwak ko̱s wöaule ö dalolo
ese a̱ a̱s itskir wöaule ö dalolo. Es ie' iyiwak
alörke tai̱ë bánet, kë̃ ku̱' Labán icha ta̱ ñita̱.
41 Mik iyiwak bua'bua ese wöbatsöke ñì wa,
eta̱ ie' tö kal ulà ñe' tuléwa̱ wé̱ iyiwak di'
yöke ee̱. Es ie'pa tö kal ulà wöaule e' sué̱ mik
iwöbatsöke ñì wa e' dalewa. E' ala'rla tskirke
ko̱s e'pa dör wöaule. 42 Erë mik iyiwak sí
po ese datse̱, eta̱ ie' kë̃ tö kal ñe' tulèwa̱. E'
kue̱ki̱ iyiwak sí po ese ala'rla ko̱s tskirke e'
dör Labán icha. Erë wé̱ bua'buaë ese dör ie'
icha. 43 Es ie' de íyi blú tai̱ë. Obeja ena kanè
mésopa wëpa ena alakölpa ñies kameio ena
burro e' ko̱s tso' ie' wa̱ tai̱ë.

31

Jacob tkakshkar Labán yöki̱

1 Erë Jacob tö ittsé tö Labán ala'r dulakölpa
tö icheke: “Jacob tö se' yẽ íyi ko̱s e' klö'wé̱wa̱,
e' wa ie' e̱' blu'wé̱ tai̱ë.” 2 Ñies ie' tö isué̱ tö
Labán kë̃ tö ie' suè̱ia̱ buaë we̱s ke̱net es. 3 Eta̱
Jehová tö ie' a̱ iché: “Be' yúne be' yẽ̃pa ka̱ska'
wé̱ be' yamipa tso' ee̱. Ye' michoë be' ta̱ be'
kkö'nuk.”
4 Jacob tö Raquel ena Lía tsu̱k patké dõ wé̱
ie' tso' obeja wëttsë ee̱ 5 ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' wa̱ ijche̱newa̱ tö a' yẽ kë̃ ki̱ ye'
kianeia̱ we̱s ke̱net es. Erë ye' yẽ e' Këköl tso'
ye' ta̱ ke̱kraë ye' ki̱muk. 6 A' wa̱ ijche̱r buaë
tö ye' kaneblé a' yẽ a̱ moki̱. 7 Erë ie' tö ye'
ki̱tö'wé̱ ke̱kraë ye' kanè ské wa. Erë Skëköl
kë̃ wa̱ ie' a̱ ikéwö mène a̱s ì sulu wamblõitö
ye' ki̱. 8 Mik ie' tö ye' a̱ iché: “Ye' be' patue̱ke
iyiwak wöaule shkitshkit ese wa”, eta̱ iyiwak
ulitane pa̱ne wöaule shkitshkit ẽme. Mik ie'
tö ye' a̱ iché: “Ye' be' patue̱ke iyiwak wöaule
shkëkshëk ese wa”, eta̱ iyiwak ulitane pa̱ne
wöaule shkëkshëk ẽme. 9 Es Skëköl tö a' yẽ
iyiwak yë'lur mè ye' a̱.
10 “Iyiwak wöbatsöke ñì wa e' ké̱wö ska' ta̱
ye' kabsué̱ tö iyiwak wë'ñe wöbatsöke iláki
wa, e' ko̱s wák dör wöaule shkëkshëk ena
shkitshkit ena u̱la̱u̱la̱. 11 Kabsuè̱ e' a̱, Skëköl
biyöchökwak ye' chaké ye' kiè wa ta̱ ye' iiu̱té:
‘¿Ì?’ 12 Ie' ye' a̱ iché: ‘Isa̱ú̱ bua'ie ta̱ be'
isue̱raë tö iyiwak wë'ñe wöbatsöke iláki wa,
e' ko̱s dör wöaule shkëkshëk ena shkitshkit
ena u̱la̱u̱la̱. Ì sulu ko̱s wamblé Labán tö be'
ki̱, e' suéyö, e' kue̱ki̱ ye' tö iwé̱ es. 13 Ye' dör
Këköl dë'bitu̱ be' wörki̱ ká̱ kiè Betel ee̱ e'. Ee̱
be' tö ák du'ka̱at ye' dalöioie. Ee̱ be' tö ka̱wö
me' ye' a̱. Be' e̱' kőka̱ bet, be' e̱' yőttsa̱ ká̱ i' a̱.
Be' yúne wé̱ be' ku̱ne ee̱.’ ”
14 Eta̱ Raquel ena Lía e'pa tö iiu̱té:
—Kë̃ sa' a̱ sa' yẽ daliukuö ta̱'ia̱. 15 Ñies
sa' sué̱ sa' yẽ tö suluë we̱s o̱'ka es. Kí̱ie ta̱
sa' wato̱'ttsa̱itö be' a̱, sa' ské klö̱o̱'itö buaë e'
e̱wé̱waitö yës. 16 E̱'ma ko̱s Skëköl tö íyi yë'lur
sa' yẽ ulà a̱, e' dör sa' icha ena sa' ala'r icha.
E' kue̱ki̱ ì ko̱s ché Skëköl tö be' a̱ e' iu̱tő.

Jacob e̱' yéttsa̱ Padán-aram

17-18 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob tö ila'r ena ilakölpa
e'pa ké e̱' tkökka̱ kameio ki̱. Ie' iyiwak ko̱s
ena ie' íyi ko̱s dë' ie' ulà a̱ Padán-aram ikanè
skéie, e' patkémiitö ke̱weie ie' yöki̱. Eta̱ ie' e̱'
yéttsa̱ micho iyë Isaac ska' Canaán. 19 Labán
mía̱ ká̱ bánet ioveja köyök tök, e' dalewa

ie' wa̱ íyi diököl tso' dalöiè e' ko̱s bléwa̱mi
Raquel tö. 20 Jacob kẽ wa̱ iyëne Labán a̱ tö ie'
mi'kea̱. Es ie' tö iki̱té buaë. 21 Ie' tkashkar.
Íyi tso' ie' wa̱ e' ko̱s wëttsë. Bet ta̱ ie' tkattsa̱
di' kiè Éufrates, e' wi̱she̱t. Ee̱ ta̱ ie' micho ká̱
kiè Galaad e' ká̱ köwö ki̱.

Labán tö Jacob tötié̱

22 Jacob bakshkar e' ki̱ ká̱ de mañat, eta̱
Labán wa̱ ijche̱newa̱ tö ie' bakshkar. 23 Eta̱
ie' mía̱ itöki̱ iyamipa ta̱. Ká̱ de kul ta̱ ie' tö
ikué̱ Galaad ká̱ köwö ki̱. 24 E' nañewe Labán
kabsué̱ tö Skëköl de ie' wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
“Ye' ttõ ttsõ. Kẽ be' kàne ttök Jacob ta̱ kësik
wa.”
25 Ie' de wé̱ Jacob úla tulur Galaad ká̱ köwö
ki̱ ee̱. Ee̱ ie' ena iyamipa, e'pa tö iúla tuléka̱
kapowa̱ie ñies. 26 Ie' tö iché Jacob a̱:
—¿Ì wamblé be' tö i' es? ¿Iõk be' tö ye'
ki̱tö'wé̱ i' es? Be' wa̱ ye' alà busipa bite̱tse̱r
we̱s ñippökwakpa tö s'tsè̱mi es. 27 ¿Ì kue̱ki̱ be'
ye' ki̱tö'wé̱? Be' tkashkar akir ye' yöki̱. Be' e̱'
biyõ chõpa ye' a̱, e̱'ma ka̱wö buaë tkö'wé̱ ye'
tö a' wëttsë ttsëne buaë wa, ma'ma kicha ta̱'
ese wa ena sabak blar buaë ese wa. 28 Kẽ be'
wa̱ ka̱wö méne ye' a̱ ena ye' ala'r busipa ena
ye' duöchkepa e'pa a̱ a̱s sa' e̱ chõa̱t ñì a̱. Be'
tö iwamblé we̱s pë' suluë es. 29 Ye' wa̱ diché
tso' a' ulitane tsa̱ioie buaë, erë e̱nia̱ nañewe
be' yẽ e' Këköl tö ye' a̱ iché: ‘Ye' ttõ ttsõ. Kẽ be'
kàne ttök Jacob ta̱ kësik wa.’ 30 Be' mitkene
be' yẽ u a̱ we̱s be' ki̱ ikiane ta̱ië es, eta̱ ¿Ìie
be' tö ye' wa̱ íyi diököl tso' dalöiè e' ekiblé?
31 Eta̱ Jacob tö iiu̱té:
—Ye' suane be' yöki̱. Ye' ibikeits dö' be'
ye' yöki̱ be' ala'r busipa yèttsa̱ne e̱r sulu wa.
32 Yi wa̱ be' íyi diököl tso' dalöiè e' tso', e' ta̱ a̱s
e' wák duõwa̱. Se' yamipa ko̱s tso' íe̱ se' sa̱u̱k,
e'pa wörki̱ be' yú be' íyi yulök. E' kué̱bö, e' ta̱
itsú̱mi.
Erë ie' kẽ wa̱ ijche̱r tö Raquel tö iyẽ íyi
diököl e' blë'wa̱bitu̱.
33 Eta̱ Labán tkawa̱ Jacob úla a̱ ie' íyi yulök.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' tkawa̱ Lía úla a̱. Ñies Lía ena
Raquel kanè mésopa böl e'pa úla shu̱yuléitö.
Erë kẽ ie' wa̱ iku̱ne. Ie' e̱' yéttsa̱ Lía úla a̱ mía̱
Raquel úla shu̱yulök. 34 E' dalewa Raquel
tö iyẽ íyi diököl bléwa̱ kameio tsi̱kkuö diki̱a̱
ta̱ ie' wák e̱' tkéka̱ ibata ki̱. Labán tö ie'
úla ulitane shu̱yulé erë kẽ iwa̱ iku̱ne yës.
35 Raquel tö iché ia̱:
—A yẽwö, kẽ be' ulunuk ye' ki̱. Ye' e̱'
kõka̱mi be' wörki̱, erë ye' duöke sik duè wa̱.
Labán tö ie' íyi diököl yulé ta̱ië. Erë kẽ ie'
wa̱ iku̱ne. 36 E' kue̱ki̱ Jacob uluneka̱ ta̱ië ta̱
ichéitö Labán a̱:
—¿Ì sulu wambléyö be' ki̱, e' kue̱ki̱ be' ye'
tötié̱ dõ íe̱? 37 Be' tö ye' íyi ko̱s e' shu̱yulé ta̱
¿be', ì kué̱bö? E' tulõ íe̱ se' yamipa wörki̱ a̱s
ie'pa tö ichõ tö yi ttè dör moki̱ë, be' ö ye'.
38 Ye' kaneblë' be' a̱ duas döka̱ dabom böyök
(20), e' dalewa ta̱ be' chibo ena be' obeja e'
ko̱s tskirke bua'buaë. Be' iyiwak bobokpa
kẽ tkëulettsa̱ yës. Ñies kẽ ye' wa̱ be' obeja
pupula ẽ kataulewa. 39 Namu tö be' iyiwak
ttéwa̱, e' ta̱ kẽ ye' wa̱ inú dë'bitu̱. E' nuí̱
pato̱' ye' tö be' a̱. Ñiwe ö nañewe be' iyiwak
ekiblélur akblökwakpa tö, e' patau̱k be' tö
ye' ka'. 40 Ñiwe ye' tteke ka̱ba tö. Nañewe
ta̱ ye' tteke ka̱se̱ tö. Kẽ ye' kapowa̱ buaë.
41 Ye' kaneblë' be' a̱ duas dabom böyök (20)
eta̱ es ye' bak weinuk ke̱kraë. Ye' kaneblë'
duas dabom eyök ki̱ tkël (14) be' alà busipa
dalërmik. E' ukuöki̱ ta̱ ye' skà kaneblë' duas
teröl be' iyiwak kue̱ki̱, erë be' bak ye' ki̱tö'u̱k
ke̱kraë ye' kanè ské wa. 42 Abraham ena ye'
yẽ Isaac e'pa Këköl kẽ kú̱pa ye' ta̱, e̱'ma be'
ye' patkë'bitu̱ ulà wöchka. Erë Skëköl tö isué̱
tö ye' sia̱rla, e' kaneblë' ta̱ië, e' kue̱ki̱ ie' tö
be' wöuñé e̱nia̱ nañewe.

Jacob ena Labán e'pa ka̱wö mé ñì a̱

43 Eta̱ Labán tö Jacob iu̱té:
—Be' alakölpa dör ye' alà busipa. Be' ala'r
dör ye' duöchkepa. Obeja ko̱s e' dör ye' icha.
Ì ko̱s sué̱bö íe̱, e' dör ye' icha ẽ. ¿We̱s ye' a̱ ye'
alà busipa ena ye' duöchkepa e'pa o̱rmi? 44 E'
kue̱ki̱ be' shkõ. Mishka ka̱wö muk ñì a̱. Es
se' wa̱ ijche̱rdaë tö we̱s se' ka̱wöta̱ ñì dalöiök.
45 Ee̱ ta̱ Jacob tö ák duéka̱ ek ie'pa ka̱wö
muke ñì a̱ e' wà kkachoie. 46 Ie' tö iché
iyamipa a̱:
—Ák dapa'ú̱ íe̱.
Ie'pa ulitane tö ák dapa'wé̱ ta̱ ichkérak ák
dapaule e' o̱'mik. 47 Eta̱ Labán tö ká̱ e' kiè
méka̱ iwák ttõ wa “Jegar Sahadutá”. Ñies
Jacob tö ikiè méka̱ iwák ttõ wa “Galaad.”*
48 Labán tö iché:
—I̱'ñe ák ikkë dapa'wé̱a̱tsö ka̱wö mésö ñì a̱
e' wà kkachoie.
E' kue̱ki̱ Jacob tö ká̱ e' kiè méka̱ es. 49 Ká̱ e'
kine ñies Mispá, wà dör tö Labán tö iché:
—Mik kẽ se' ñì su̱neia̱, eta̱ a̱s Jehová tö se'
sa̱ú̱ tö we̱s se' ñì wamblöke. 50 Be' tö ye' ala'r
busipa we'iké ö be' se̱néwa̱ alakölpa kua'ki̱
ta̱, e' ta̱ e' sue̱raë Skëköl tö. Erë kẽ yi ku̱' e'
sa̱u̱k chène ye' a̱, erë Skëköl wák tö isue̱raë.
51 Eta̱ Labán tö ikí̱ ché Jacob a̱:
—Ák dur i' ena ák dapaule i' e' dapa'wéyö
se' böl shu̱sha̱ë. 52 Ák dur i' ena ák dapaule i'
e' dör se' böl a̱ iwà kkachoie tö íe̱ ẽ se' ka̱wöta̱
dökwa̱. Kẽ ye' tkõpami be' kke̱r ñippök be'
ta̱. Ñies kẽ be' tkõpami ye' kke̱r ñippök ye'
ta̱. 53 Abraham dör be' duöchke ena Nahor
dör ye' duöchke, e'pa Këköl eköl ẽ, a̱s e' tö se'
shu̱lõ.
Eta̱ Jacob tö ka̱wö mé moki̱ë Labán a̱
Skëköl dalöieke iyẽ Isaac tö e' wörki̱. 54 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö iyiwak jché ña'wé̱ Skëköl

* **31:47** Galaad: Ká̱ e' kiè dör böt erë iwà kiane chè ñies. E' dör ák dapaule ka̱wö mène e' wa kkachoie.

dalöioie e̱e̱. Ie' tö iyamipa kié chkök. Ie'pa
ulitane chké ta̱ ikaperö e̱e̱.
55 Bule es bla'mi ta̱ Labán tö iduöchkepa
ena ila'r busipa e'pa wöalattsé e̱' choa̱t ie'pa
a̱. Ie' tö iché ia̱rak: a' mú ka̱wö tkö̀ buaë
ke̱kraë. E' ukuöki̱ ta̱ imichone ika̱ska'.

32

Jacob tö Esaú ma'wé̱ e̱r bua'wè̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob mir ë̀ wé̱ imírö e̱e̱. Ñala̱
ki̱ Skëköl biyöchökwakpa de ie' ska'. 2 Mik
e'pa sué̱itö, eta̱ ichéitö: "I'pa dör Skëköl
ñippökwakpa." E' kue̱ki̱ ie' tö ká̱ e' kiè méka̱
Mahanaim.*
3 Eta̱ ie' tö ikanè mésopa patkémi biyö̀ muk
ie' ël Esaú a̱ tö ie' datse̱. Ie' ël se̱rke ká̱ kiè
Seír a̱te̱ Edom e̱e̱. 4 Ie' tö ichémi ikanè mésopa
a̱: "A' tö ichö́ ye' ël a̱: 'Be' ël Jacob datse̱
be' wöki̱ be' kanè mésoie. Ie' tö ichébitu̱ be'
a̱: Duas ikkë ko̱s ye' se̱né Labán ska'. 5 Ye'
wa̱ baka tso' ena obeja tso' ena burro tso'
tai̱ë. Ñies kanè mésopa tso' ye' wa̱ tai̱ë wëpa
ena alakölpa. Be' dör ye' këkëpa. Be' a̱ ttè i'
patkémiyö a̱s be' tö ye' kiö̀wa̱ e̱r bua' wa.' "
6 Mik ibiyö̀ wakpa dene, eta̱ ie' a̱ ichéitö:
—Sa' dare be' ël ska', e' wák datse̱ bet be'
shke̱'u̱k. Eta̱ ie' wa̱ wëpa datse̱ e̱' ta̱ döka̱ cien
tkëyök (400).
7 Mik e' ttséitö, eta̱ tai̱ë ie' suane. Tai̱ë
ie' ka̱bikeitséka̱ we̱s ye' e̱' ùmi. E' kue̱ki̱
ie' tö iyamipa ena ikanè mésopa ena iobeja
ena ibaka ena ikameio e' ko̱s blabatsélor böl
tsi̱ní. 8 Ie' ibikeitsé tö isalema ye' ël ñippö̀mi
ek tsi̱ní ta̱, e' dalewa iëk tsi̱ní tköshkarmirak.
E' kue̱ki̱ ie' iblabatsélor es. 9 E' ukuöki̱ ta̱ ie'
tö iché Skëköl a̱: "A Jehová, be' dör ye' talà
Abraham ena ye' yë́ Isaac e'pa Këköl. Be' ye'
a̱ iyë': 'be' yúne be' yamipa ska', eta̱ ye' tö
be' ki̱meraë a̱s be' ka̱wö tkö̀ buaë.' 10 Be' e̱r
bua' ché ye' a̱. Be' kë̀ wa̱ ye' mea̱tule bërbër
ë̀. Warma e' kë̀ dör ye' sia̱rla e' a̱. Ye' bakmi
di' Jordán wì̱ a̱ kë̀ wa̱ ì ta̱', e' ké̱wö ska' ta̱ ye'
wa̱ shko kéli ë̀ dami. Erë i̱'ñe ta̱ ye' wöché
tai̱ë iyiwakie ena se'ie blabutsule böl tsi̱ní.
11 Be' we'ikèyö, ye' tsa̱tkö́ ye' ël Esaú e' ulà a̱.
Ye' suane ie' yöki̱ dö' ie' datse̱ ñippök ye' ta̱;
ñies dö' ye' alakölpa ena ye' ala'rla e'pa ko̱s
e̱wè̱wa ie' tö. 12 Be' tö ye' a̱ iyë'a̱tbak yësyësë
tö be' tö ye' ki̱meraë a̱s ye' ka̱wö tkö̀ buaë.
Ñies be' tö iyë' tö ye' aleripa alördaë tai̱ë we̱s
dayë tsé̱wö kë̀ shta̱rta̱' es."
13 E' nañewe ie' kapére e̱e̱. Iyiwak tso'
ie' ta̱ e̱e̱ e' shu̱shté ie' tö kakmè ie' ël
a̱. 14 Ikkë shu̱tshté ie' tö: chibo alaki
döka̱ cien böyök (200); chibo wë'ñe döka̱
dabom böyök (20); obeja alaki döka̱ cien
böyök (200); obeja wë'ñe döka̱ dabom böyök
(20); 15 kameio alaki pa̱ne ñiköl ilà ta̱, ese
döka̱ dabom mañayök (30); baka alaki döka̱
dabom tkëyök (40); baka wë'ñe pupula döka̱
dabop (10); burro alaki döka̱ dabom böyök
(20); burro wë'ñe döka̱ dabop (10). 16 E'
ukuöki̱ ta̱ iyiwak ekkë ko̱s tuléitö ikanè
mésopa a̱ iwakmik iwakmik ulawa ulawa ta̱
ichéitö ia̱rak:
—A' yú ye' yöki̱ ke̱we. Ká̱ ulat múa̱t iyiwak
a̱ ulat ulat a̱s kë̀ iwöiërwa̱ ñita̱.
17 Eta̱ kanè méso ke̱we patkémiitö e' a̱
ichéitö:
—Mik be' tö ye' ël kué̱ ta̱ ie' tö be' chaké:
"¿Yi be' wökir? ¿Wé̱ be' micho? ¿Se̱kkë dör
yi iyiwak?", 18 eta̱ iiu̱tö́: "A këkëpa, iyiwak i'
ko̱s e' kak patké be' kanè méso Jacob tö be' a̱.
Ie' wák datse̱ sa' itöki̱."
19 E' sù̱ ikanè mésopa male̱pa patkémiitö
iyiwak wëttsë, e'pa a̱ ichémiitö ñies:
—Mik a' tö Esaú kué̱, eta̱ ichö́ ia̱ es ë̀. 20 Kë̀
a' é̱na ichökwa chè ia̱: "A këkëpa, be' kanè
méso Jacob e' datse̱ sa' itöki̱."
Ie' tö ibikeitsé: "Iyiwak patkémiyö ke̱weie
ye' ël a̱ e' dör a̱s ie' e̱r buarne ye' ki̱. E' ukuöki̱
ta̱ ye' wák tö isuèmi. Es ie' tö ye' kièwa̱mi
e̱r bua' wa." 21 Es iyiwak kak patkémiitö
ke̱weie ie' yöki̱. Erë ie' wák e̱' tsé̱a̱t kapökrö
ie' úla a̱.

Jacob ñippé kapa wa Skëköl ta̱

22-23 E' nañewe Jacob e̱' kéka̱. Ie' tö ilakölpa
böl ena e'pa kanè mésopa böl ena ila'r döka̱
dabom eyök ki̱ eköl e'pa ko̱s dapa'wé̱itö ta̱
iu̱yöktsa̱ ké di' Jaboc wi̱she̱t ñies ì ko̱s tso' iwa̱
ekkë u̱yéttsa̱itö. 24 Ie' e̱' tsé̱a̱t eköl. E̱e̱ ta̱ wëm
de eköl ie' ska' ta̱ ie'pa ñippé kapa wa darërë
dö̀ ká̱ ñine eta̱. 25 Erë wëm e' tö isué̱ tö kë̀ ie'
e̱' alö̀paka̱ Jacob ki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö itéwa̱ itu'
wöiërkewa̱ e' ki̱ ta̱ itu' wöyënettsa̱. 26 Eta̱ wëm
ñe' tö iché ie' a̱:
—Ká̱ ñirkewa̱tke e' kue̱ki̱ ye' ö̀wa.
Ie' tö iiu̱té:
—Kë̀ be' tö ye' a̱ ka̱wö bua' mè, eta̱ kë̀ ye' tö
be' epamine.
27 Wëm tö ie' a̱ ichaké:
—¿I̱ma be' kiè?
Ie' tö iiu̱té:
—Ye' kiè Jacob.
28 Wëm tö iché ia̱:
—Kë̀ be' kièia̱ Jacob. Be' kirdaë Israel.† Be'
ñippé Skëköl ta̱ ñies s'ditsö ta̱ eta̱ ì kiane be'
ki̱ e' de be' ulà a̱, e' kue̱ki̱ be' kiè méka̱yö es.
29 Jacob tö ie' a̱ ichaké:
—Ichö́ ña, ¿i̱ma be' kiè?
Ie' iiu̱té:
—¿Iö̀k be' ki̱ ye' kiè kiane jche̱nuk?
E̱e̱ ta̱ wëm ñe' e̱r bua' ché ie' a̱. 30 Ie' tö ká̱
e' kiè méka̱ Penuel.‡ Ie' tö iché: "Erë̀ ye' tö
Skëköl wák sué̱wa̱ ye' wöbla wa, erë kë̀ ye'
du'wa̱." E' kue̱ki̱ ká̱ e' kiè méka̱itö es.

* 32:2 Mahanaim: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè ñippökwakpa böltëpa. † 32:28 Israel: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ñippè Skëköl ta̱. ‡ 32:30 Penuel: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè Skëköl wö.

31 Mik ie' tkökemitke Penuel, eta̱ diwö
tskine. Erë ie' tu' wöyënettsa̱, e' kue̱ki̱ ie'
shkörami shaotshaot. 32 Ie' tënewa̱ itu'kicha
ki̱, e' kue̱ki̱ dõ ikkë ta̱ ie' aleripa ko̱s kě tö
iyiwak tu'kicha kateta̱'.

33

Esaú e̱r buanene Jacob ki̱

1 Mik Jacob tö isué̱ tö ie' ël datse̱ ena
wëpa tai̱ë datse̱ ie' wa̱ döka̱ cien tkëyök (400),
eta̱ ie' tö ila'rla blabatsé. E'pa méitö Lía a̱
ena Raquel a̱ ena e'pa kanè mésopa böl a̱.
2 Kanè mésopa böl e'pa patkémiitö ke̱weie
ila'r ta̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö Lía ena ila'r
patkémi. Bata ekkë Raquel ena ilà José e'pa
patkémiitö. 3 Eta̱ ie' wák tkami ke̱we ie'pa
yöki̱. Ie' mirwa̱ ie' ël wörki̱ e' dalewa ie'
wöémi dõ i̱ski̱ es iwöömir döka̱ kuktökicha (7
veces). Es ie' demi tsi̱net iël wörki̱. 4 Eta̱ Esaú
tu̱nebitu̱ ie' wöki̱, ta̱ ipaklö'wé̱wa̱itö ikuli' a̱
ta̱ iwöalattséitö ta̱ i̱érak ñita̱. 5 E' ukuöki̱ ta̱
Esaú tö Jacob alakölpa ena ila'rla e'pa sué̱ ta̱
ichakéitö ia̱:

—¿Wí̱kkëpa dör yi?

Jacob tö iiu̱té:

—A këkëpa, Skëköl tö ala'rla wí̱kkëpa mé
ye' a̱.

6 Eta̱ ilakölpa kanè mésopa e'pa de ila'rlaë
ta̱ iwö éwarak dõ i̱ski̱. 7 E' ukuöki̱ ta̱ Lía de
ila'rë ta̱ ie'pa wöéwa i̱ski̱ ñies. Bata ekkë ta̱
Raquel de ilà José ta̱ eta̱ ie'pa wöéwa dõ i̱ski̱
ñies. 8 E' bet ta̱ Esaú tö ie' a̱ ichaké:

—Iyiwak kué̱yö ñala̱ ki̱ ulawa ulawa ¿ìie e'
dör?

Ie' iiu̱té:

—E' dör a̱s be' e̱r buarne ye' ki̱.

9 Esaú tö iiu̱té:

—Au, kě be' tkinuk ye' ki̱. Ye' wa̱ itso' tai̱ë.
E' tsú̱at be' wák tö.

10 Erë Jacob tö iskà ché ia̱:

—Au, kě be' tö ye' ttè watöktsa̱. Be' e̱r
buanene ye' ki̱ e' ta̱ íyi kakmekeyö be' a̱ e'
klö'ú̱. Be' tö ye' kiéwa̱ buaë. Be' sué̱neyö
e' dör buaë ye' a̱ we̱s Skëköl wák suëyö es.
11 Tai̱ë Skëköl tö ye' blu'wé̱. Kě ì kianeia̱ ye'
ki̱. E' kue̱ki̱ ye' be' pablè tö íyi kakméyö be' a̱
e' tsú̱ ye' ulà a̱.

Jacob tö iyiwak watké ia̱ tai̱ë, e' kkëpa iël
Esaú tö iyiwak tsé̱ iulà a̱. 12 Esaú tö iché ia̱:

—E̱'ma mishka ñita̱. Ye' mi'ke ke̱we.

13 Erë Jacob tö iiu̱té:

—A këkëpa. Be' wa̱ ijche̱r bua' tö ye' ala'r
ià̱ tsitsirla. Ñies obeja ena baka tso' alàë e'
bikeitséyö dö' ishtrirwa̱ ta̱ iduölurmi se̱kka̱
ká̱ etkëme. 14 Ye' a̱ ta̱ buaë idir tö be' yu'tke
ke̱we, eta̱ wë' ye' do be' itöki̱ e̱nae̱na we̱s ye'
iyiwak ena ye' ala'rla shkömir es. Es ye' mir
ie'pa ta̱ dõ be' se̱rke Seír ee̱.

15 Eta̱ Esaú tö iiu̱té:

—E̱'ma buaë idir. Ka̱wö mú ña ye' kanè
mésopa we̱lepa muka̱t be' a̱ be' ki̱moie.

Erë Jacob tö iiu̱té:

—Au, ¿iõk be' e̱' we'ikõ ye' wa̱ ekkë chökle?

16 E' ë diwö ta̱ Esaú mía̱ne Seír iyamipa ta̱.
17 Erë Jacob mía̱ ká̱ kiè Sucot* ee̱. Ee̱ ie' u yué
iwák a̱. Ñies iyiwak wé chali'wé̱itö. E' kue̱ki̱
ká̱ e' kiè méka̱itö Sucot.

18 Es Jacob manéta̱t Padán-aram dõ
Canaán. Ie' dettsa̱ buaë. Ie' se̱né ká̱ kiè
Siquem, e' wösha̱. 19 Wé̱ ie' tö ká̱ yué e'
tué̱ttsa ie' tö. E' ské dör inuköl wömule̱ döka̱
cien eyök (100). Hamor dör Siquem yě, e'
ala'r tö ká̱ watué̱ Jacob a̱. 20 Ká̱ e' a̱ Jacob
tö ák kataté et ka̱'ie iyiwak jchoie Skëköl
dalöioie. E' kiè méka̱itö El-elohé-israel.†

34

Dina dalöse̱wé̱wa̱ Siquem tö

1 Jacob alà busi Lía ta̱ kiè Dina, ká̱ et ta̱
e' mía̱ ká̱ e' wakpa busipa pakök. 2 Eta̱
Hamor e' dör heveowak e' dör ká̱ e' wökir, e'
aladulaköl kiè Siquem e' tö Dina sué̱. Eta̱ ie'
tö iklö'wé̱wa̱ ta̱ ise̱néka̱ ita̱ kësik wa. 3 Erë ie'
wöbatse Dina wa tai̱ë ta̱ ipabléitö tai̱ë. 4 Eta̱
ie' tö iché iyě a̱:

—A yěwö, be' yú këkëpa Jacob ska' ilà busi
kiöktsa̱ ye' a̱ a̱s ye' se̱rwa̱ ie' ta̱.

5 Ì sulu wamblé Siquem tö Dina ta̱ e'
jche̱newa̱ Jacob wa̱. Erë ie' aladulakölpa
tso' kañika̱ iyiwak kanéu̱k, e' kue̱ki̱ ie' kě wa̱
iyëne ie'pa a̱. 6 E' dalewa Hamor dör Siquem
yě e' mía̱ Jacob ska' ttök ie' ta̱.

7 Mik Jacob aladulakölpa dene u a̱, eta̱ ì
wamblëne Dina ta̱ e' jche̱newa̱ ie'pa wa̱. E'
tö ie'pa uluwé̱ka̱ tai̱ë. Siquem se̱néka̱ Jacob
alà busi ta̱ e' dör íyi suluë Israel aleripa a̱. E'
kě ka̱wö ta̱' wamblè es. 8 Erë Hamor tté ie'pa
ta̱, ta̱ ichéitö ia̱:

—Ye' aladulaköl Siquem, e' wöbatse tai̱ë a'
kutà wa. A' we'ikèyö ka̱wö mú ie' a̱ se̱nukwa̱
ie' ta̱. 9 Es a' yörmi sa' yamipaie. Es sa'
se̱rwa̱mi a' alà busipa ta̱. Ñies a' se̱rwa̱mi sa'
alà busipa ta̱. 10 A' e̱' tsú̱at se̱nuk sa' shu̱a.
A' se̱nú sa' ká̱ a̱ wé̱ a' ki̱ ikiane ee̱. A' tö íyi
wataú̱ ena íyi ta̱ú. A' tö ká̱ ta̱ú̱. Kě yi tö a'
wöklö'we̱pa.

11 Ñies Siquem tté Dina yě ta̱ ena ikëpa ta̱,
eta̱ ichéitö ia̱:

—Ye' a' pablè tö ye' ttè klö'ú̱. Ye' tö a' a̱
íyi kakmeraë ko̱s a' ki̱ ikiane ekkë. 12 Ko̱s
iské* dör e' tsa̱ta̱ a' tö ye' a̱ ikí̱ kié, e' ta̱ ekkë
meraëyö a' a̱. E' kě ki̱ ye' tkine. Ye' tö íyi
meraë tai̱ë a' a̱, erë ka̱wö mú ye' a̱ se̱nukwa̱
be' kutà ta̱.

---

* **33:17** Sucot: Hebreoie ká̱ kiè e' wà kiane chè u yöule chalichali. † **33:20** El-elohé-Israel: Hebreoie kiè e' wà kiane chè Israel Këköl diché ta̱' tai̱ë. * **34:12** iské: E' ke̱wö ska' ta̱ ie'pa wöblar tö ilà busipa watue̱ke inua̱ki a̱.

13 Erë Siquem tö ie'pa kutà dalöse̱wéwa̱,
e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' ena iyë̃ iu̱té ka̱chè wa.
14 Ie'pa tö iché ia̱:
—Kẽ sa' a̱ sa' kutà menuk wëpa kẽ tottola
kkuölitla tëule tsir, esepa a̱. E' dör suluë sa' a̱
jaë tai̱ë. 15 Es ẽ sa' tö a' iu̱tèmi. A' wëpa ko̱s
tottola kkuölit tée tsir we̱s sa' es, e' ta̱ sa' tö
a' ttõ iu̱tèmi. 16 Es a' se̱rwa̱mi sa' alà busipa
ta̱. Ñies sa' se̱rwa̱mi a' alà busipa ta̱. Es sa'
se̱rmi a' ta̱ ñita̱ we̱s ká̱ etkẽ wakpa es. 17 Erë
kẽ a' wa̱ a' tottola kkuölitla tëne we̱s sa' tö
iché a' a̱ es, e' ta̱ sa' míyalne ká̱ i' ki̱. Sa' kutà
mítse̱rne sa' wa̱.
18 Eta̱ Hamor ena ilà Siquem e'pa a̱ imène
buaë. 19 Tai̱ë duladula e' ki̱ Jacob alà busi
kiane, e' kue̱ki̱ bet iwéitö we̱s ie'pa tö iché
es. Ie' dalõ tai̱ë iyë̃ ska' imale̱pa tsa̱ta̱. 20 E'
kue̱ki̱ ie' mía̱ iyë̃ ta̱ ká̱ kköiëule e' wékkö a̱.
Ee̱ ká̱ e' wakpa ñì dapa'u̱ke ttè shu̱loie. Ee̱
Siquem ena iyë̃ mía̱ ttök iká̱ wakpa ta̱. Ta̱
ichéitö ia̱rak:
21 —Pë' debitu̱ íe̱ e̱r buaë se' ta̱. Ie'pa de
se̱nuk se' ta̱, íyi tau̱k ena íyi watau̱k se' shu̱a̱.
Ká̱ tso' wë' ie'pa a̱. Se' se̱rwa̱mi ie'pa alà
busipa ta̱. Ñies ie'pa se̱rwa̱mi se' ichapa ta̱.
22 Eta̱ a̱s se' dõ ká̱ etkẽ wakpaie ie'pa ta̱ ñita̱,
eta̱ s'ka̱wöta̱ iu̱k we̱s ie'pa tö iché es. Ie'pa
tö iché tö se' wëpa ulitane ka̱wöta̱ itóttola
kkuölitla tök tsir we̱s ie'pa wöblane iu̱k es.
23 Eta̱ ko̱s ie'pa wa̱ iyiwak tso', ì tso' e' döraë
se' icha. Sö ichõ ie'pa a̱ tõ. Eta̱ es ie'pa e̱'
tsu̱kea̱t se̱nuk se' shu̱a̱.
24 Eta̱ wëpa tso' ká̱ e' ki̱ kibinetke, e'pa
ulitane a̱ buaë idir. Eta̱ ie'pa ko̱s tottola
kkuölitla télor tsir.
25 E' ukuöki̱ bökki̱ es ta̱ mik e' dalërkeia̱
tai̱ë kẽ wa ie'pa e̱' tsa̱tkër, eta̱ Jacob aladu-
lakölpa dör Dina akëpa kiè Simeón ena Leví,
e'pa míyal Siquem, eta̱ ká̱ e' wakpa wëpa
télurdakitö se̱raa̱ tabè wa. 26 Es ie'pa tö
Hamor ena ilà Siquem e'pa ttéwa̱ tabè wa.
Ie'pa tö ikutà yéttsa̱ Siquem u a̱ ta̱ imíyal.
27 Ká̱ e' wëpa ttélur se̱raa̱. E' ukuöki̱ ta̱ Jacob
aladulakölpa male̱pa debitu̱ ta̱ íyi ko̱s tso' ká̱
e' ki̱ e' tsé̱mirakitö. 28 Es ie'pa wa̱ obeja ena
baka ena burro ena íyi ko̱s tso' ká̱ kköiëulewa̱
e' a̱, ñies ì ko̱s tso' kañika̱ e' mítse̱r. 29 Ñies íyi
tso' ko̱s u a̱, e' mítse̱r ie'pa wa̱ se̱raa̱. Ala'rla
ko̱s ena alakölpa ko̱s e'pa klö'wé̱lur ie'pa tö
ie'pa kanè mésopaie. 30 Eta̱ Jacob tö iché
Simeón ena Leví a̱:
—A' tö se' tsai̱é. A' kue̱ki̱ ká̱ i' wakpa e'
dör canaánwak ena fereseowak e'pa ulurdaë
se' ki̱ tai̱ë. Ie'pa ñì dapa'u̱raë ñippök se'
ta̱. Kẽ se' wa̱ ñippökwakpa ta̱' tai̱ë, e' kue̱ki̱
ie'pa e̱' alöraka̱ se' ki̱. Ye' ena ye' yamipa ko̱s
ttelurdaë ie'pa tö.
31 Erë ie'pa tö iiu̱té:
—¿I̱ma ie'pa e̱rbikõ tö ie'pa wa̱ sa' kutà
mi'mitse̱r we̱s alakölpa sulusi es?

35

Skëköl e̱r buaë ché Jacob a̱ Betel

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö iché Jacob a̱: "Be'
yú se̱nuk Betel. Ee̱ ák katatõ ka̱'ie ye' dör
be' Këköl e̱' kkayë' be' a̱ mik be' bakshkar
Esaú yöki̱ eta̱, e' dalöioie." 2 Eta̱ Jacob tö iché
iyamipa a̱ ena ko̱s itso'rak ie' ta̱, e'pa a̱ ñies:
—Íyi diököl tso' a' wa̱ dalöiè, ese ko̱s
tulöttsa̱ bet. A' kuõ ta̱ a' datsi' mane'u̱lor.
3 Mishkarak bet Betel. Ee̱ ye' tö ák katateke
et ka̱'ie iyiwak jchoie Skëköl dalöioie. Ie' tö
ye' ki̱me' mik ye' bak e̱rianuk tai̱ë eta̱. Ie' tö
ye' kköna' ko̱s ye' ká̱ka're ekkë.
4 E' bet ta̱ íyi diököl tso' ie'pa wa̱ dalöiè
ese tulérakitö Jacob a̱. Ñies ikukuöio ko̱s,
e' tulérakitö Jacob a̱. E' ko̱s wötéluritö kós
klõ te̱r tsi̱net Siquem e' diki̱a̱. 5 Eta̱ ie'pa e̱'
yélur. Erë ká̱ tso' tsi̱net tsi̱net e' wakpa ko̱s
suawéka̱ tai̱ë Skëköl tö, e' kue̱ki̱ e'pa kẽ wa̱
ie'pa töiëne.
6 Eta̱ Jacob ena iyamipa ko̱s demi ká̱ kiè
Luz a̱te̱ Canaán. Ká̱ e' kiè ñies Betel. 7 Eta̱
ee̱ ák katatéitö et ka̱'ie iyiwak jchoie Skëköl
dalöioie. Ee̱ Skëköl e̱' kkayë' ie' a̱ mik ie'
bakshkar iël yöki̱ eta̱. E' kue̱ki̱ ák katatéitö
e' kiè méka̱itö El-Betel.* 8 E' ukuöki̱ ta̱ ká̱
e' a̱ Rebeca kkö'nukwak bak kiè Débora, e'
blënewa̱ ta̱ inú bléwa̱rakitö kós klõ te̱r ee̱ e'
diki̱a̱. Kal e' te̱r ká̱ kiè Betel e' o̱'mik. Jacob
tö ká̱ e' kiè méka̱ "I̱e̱ kéli".
9-10 Mik Jacob bite̱ane Padán-aram dene
Canaán, eta̱ Skëköl e̱' kkachéne etökichane ie'
a̱. Eta̱ Skëköl e̱r buaë ché ie' a̱ i' es:

"Be' kiè Jacob,
erë be' kẽ kièia̱ es.
I̱'ñe ta̱ be' kiè méka̱yö Israel."

Skëköl tö ie' kiè mane'wé̱ttsa̱, 11 e' ukuöki̱
ta̱ ichéitö ia̱:

"Ye' dör Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱ e';
Be' ala'r ena be' aleripa alönú tai̱ë.
Be' aleripa alördaë tai̱ë,
e'pa döraë ká̱ tai̱ë wakpaie.
Ñies ie'pa shu̱a̱ blu'pa döraë.
12 Ká̱ me'bakyö Abraham a̱ ena Isaac a̱,
e' méyö be' a̱ ñies be' aleripa a̱."

13 Mik Skëköl tté o̱ne Jacob ta̱, ta̱ imía̱. 14 Ee̱
Jacob ák duéka̱ ek së sù̱. Ák e' ki̱ ie' tö kiõ ena
vino té iwà kkachoie tö e' dör batse'r Skëköl
a̱. 15 Ká̱ e' kiè méka̱itö Betel.

Raquel blënewa̱

16 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' yélur Betel míyal
Efrata. Ka̱m ie'pa dõmi Efrata e' tso'ia̱ elkeë,
eta̱ Raquel alà ku̱rketke e' diwö de. E' tö
Raquel kiri'wéwa̱ tai̱ë erë kẽ iwà ku̱r yës.
17 Ie' tso'tke suluë ichõk eta̱ ikkö'nukwak dur

* **35:7** El-Betel: Hebreoie kiè e' wà kiane chè Skëköl tso' Betel.

ee̱, e' tö iché ia̱: "Kě be' suanuk. Be' alà
ku̱ne. E' wák dör wëm." 18 Eta̱ Raquel wake'
duökewa̱tke, isiwa̱' bata tkökeia̱, e' shu̱a̱ ilà
kiè méka̱a̱titö Ben-oní.† Erë ilà yě tö ikiè
mane'wé̱ Benjamín.‡

19 Es Raquel blënewa̱. Inú wötéwa̱rakitö
Efrata ñalé̱ ki̱. I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiè Belén. 20 Eta̱
wé̱ Raquel nu bléwa̱itö e' ki̱ ák duéka̱ ek
Jacob tö iwà kkachoie. I̱'ñe ta̱ ák e' tkëria̱
Raquel pö kkachoie.

21 Eta̱ Israel§ michoë wé̱ imi'kerö ee̱. Ie'
e̱' tsé̱a̱t se̱nuk ká̱ kiè Migdal Éder e' wi̱shke̱.
22 Ie' tö ká̱ yué se̱noie ee̱, e' ukuöki̱ ta̱ ilà
Rubén se̱néka̱ ie' alaköl kiè Bilhá e' ta̱, e'
jche̱newa̱ ie' wa̱.

Jacob aladulakölpa

Jacob aladulakölpa döka̱ dabom eyök ki̱
böl (12). 23 Ie' ala'r Lía ta̱ e'pa dör Rubén, e'
dör ikibi, ñies Simeón, Leví, Judá, Isacar ena
Zabulón. 24 Ila'r Raquel ta̱ e'pa dör José ena
Benjamín. 25 Raquel kanè méso kiè Bilhá,
e' ta̱ ila'r dör Dan ena Neftalí. 26 Lía kanè
méso kiè Zilpá, e' ta̱ ila'r dör Gad ena Aser.
E'pa dör Jacob aladulakölpa ku̱ne Padán-
aram e'pa.

Isaac blënewa̱

27 Jacob minea̱ iyě Isaac sa̱u̱k ká̱ kiè
Mamré ee̱. Ká̱ e' kiè ñies Arbá ö Hebrón.
Ká̱ e' a̱ Abraham ena Isaac bak se̱nuk.
28-29 Isaac kënewa̱tke. Mik ie' ki̱ duas tso' cien
eyök ki̱ dabom paryök (180), eta̱ iblënewa̱
mía̱ idëu̱töpa itöki̱. Ila'r Esaú ena Jacob e'pa
tö inú wötéwa̱.

36

Esaú aleripa

1 I'pa dör Esaú aleripa. Esaú kiè ñies
Edom. 2 Esaú se̱néwa̱ canaánwak alakölpa
mañal ta̱. Eköl dör Adá, e' dör hititawak
kiè Elón, e' alà busi. Iëköl kiè Oholibamá,
e' dör Aná alà busi ena heveowak eköl kiè
Sibón, e' talà. 3 Bata ěk kiè Basemat, e' dör
Ismael alà busi ena Nebaiot kutà. 4 Adá alà
tsá̱ ku̱ne e' kiè Elifaz. Basemat alà kiè Reuel.
5 Oholibamá ala'r ku̱ne mañal. E'pa kiè dör
Jeús, Jaalam ena Coré. E'pa dör Esaú ala'r
ku̱ne mik ie' bak se̱nuk Canaán eta̱ e'pa.

6 Esaú wa̱ ilakölpa ena ila'r wëpa ena ila'r
busipa ena imale̱pa ko̱s se̱rke ie' ska' e'pa
ko̱s míyal ie' wa̱ e̱' ta̱ se̱nuk ká̱ bánet iël Jacob
e' yöki̱. Ñies ie' wa̱ iyiwak ko̱s ena ì ko̱s
dë' ie' ulà a̱ Canaán, e' mítse̱r se̱raa̱. 7 Esaú
ena Jacob wa̱ íyi tso' ta̱ië. E' ku̱e̱ki̱ ie'pa kě
chë'ka̱ia̱ ñita̱. Kě ì ku̱'ia̱ wë' ie'pa böl iyiwak
a̱ katè. 8 E' ku̱e̱ki̱ Esaú (e' kiè ñies Edom) e'
mía̱ se̱nuk Seír ké̱bata a̱.

9 I' dör Esaú aleripa bak se̱nuk Seír ké̱
köwö ki̱, e'pa kiè edomwak. 10 I'pa dör Esaú
ala'r: Elifaz e' dör Esaú alà Adá ta̱, ena Reuel
e' dör Esaú alà Basemat ta̱.

11 Elifaz ala'r dör Temán, Omar, Sefó,
Gatam ena Quenaz. 12 Elifaz alaköl skà bak
eköl kiè Timná, e' ta̱ ilà ta̱' eköl kiè Amalec.
E'pa dör Esaú alaköl kiè Adá e' uyökpa.

13 Reuel ala'r dör Náhat, Zérah, Samá ena
Mizá. E'pa dör Esaú alaköl kiè Basemat e'
uyökpa.

14 Esaú alaköl kiè Oholibamá, e' dör Aná
alà busi ena Sibón talà. Ie' ala'r dör Jeús,
Jaalam ena Coré.

15 I'pa dör Esaú aleripa e'pa ditséwöpa
wökirpa:

Esaú alà kibi kiè Elifaz e' aleripa dör:
Temán, Omar, Sefó, Quenaz, 16 Coré, Gatam
ena Amalec. E'pa dör Elifaz aleripa e'pa
ditséwöpa wökirpa bak se̱nuk Edom. Ie'pa
dör Adá uyökpa.

17 Esaú alà kiè Reuel e' ala'r dör: Náhat,
Zérah, Samá ena Mizá. E'pa dör Reuel
ditséwöpa wökirpa bak se̱nuk Edom. Ie'pa
dör Basemat uyökpa.

18 Esaú alaköl kiè Oholibamá e' dör Aná
alà busi. Ie' ala'r dör: Jeús, Jaalam ena Coré.
E'pa dör Oholibamá ditséwöpa wökirpa.

19 E'pa ko̱s dör Esaú (kiè ñies Edom) e'
aleripa. E'pa dör ie'pa ditséwöpa wökirpa.

20 I'pa dör wëm dör horeowak eköl kiè Seír,
e' ala'r. Ie'pa bak se̱nuk Edom ñies. Ie'pa kiè
dör: Lotán, Sobal, Sibón, Aná, 21 Disón, Éser,
ena Disán. E'pa dör Seír ala'r wëpa. Ie'pa
dör horeowak wökirpa bak se̱nuk Edom.
22 Lotán ala'r dör Horí ena Hemam. Lotán
kutà dör Timná. 23 Sobal ala'r dör Alván,
Manáhat, Ebal, Sefó ena Onam. 24 Sibón ala'r
dör Aiá ena Aná. Ká̱ e' ta̱ Aná tso' iyě kiè
Sibón e' burro kkö'nuk e' dalewa ie' tö di' tum
kué̱ ta̱ië ká̱ sí po e' a̱. 25 Aná alà wëm kiè
Disón. Ie' alà busi kiè Oholibamá. 26 Disón
ala'r dör Hemdán, Esbán, Itrán ena Querán.
27 Éser ala'r dör Bilhán, Zaaván, ena Acán.
28 Disán ala'r dör Us ena Arán.

29 Horeowak wökirpa dör Lotán, Sobal,
Sibón, Aná, 30 Disón, Éser, ena Disán. E'pa dör
horeowak wökirpa iyamipa wa. Ie'pa bak
se̱nuk Seír.

31 I'pa dör Edom blu'pa, ka̱m Israel aleripa
blúpa dõ e' yöki̱. 32 Bela, e' dör Beor alà, e'
de Edom wakpa blúie. Ie' ká̱ kiè Dinhaba.
33 Bela blënewa̱ e' skéie Jobab yöne blu'ie.
Ie' dör Zérah alà. Ie' datse̱ Bosrá. 34 Jobab
blënewa̱ e' skéie Husam datse̱ Temán e' yöne
blu'ie. 35 Husam blënewa̱ e' skéie Hadad dör
Bedad alà e' yöne blu'ie. Bedad e̱' ali'ka̱
Madián wakpa ki̱ ká̱ kiè Moab ee̱. Husam

† **35:18** Benoni: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ye' e̱riane e' alé. ‡ **35:18** Benjamín: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ye' ulà bua'kka e' alé. § **35:21** Israel: E' dör Jacob kiè pa̱'a̱li̱ me'ka̱ Skëköl tö iki̱ e'.

ká̱ kiè Avit. 36 Hadad blënewa̱, e' skéie Samlá
yöne blu'ie. Ie' ká̱ kiè Masrecá. 37 Samlá
blënewa̱, e' skéie Saúl yöne blu'ie. Ie' ká̱ dör
Rehobot. Ká̱ e' a̱te̱ di' kkõ a̱ tsi̱net. 38 Saúl
blënewa̱, e' skéie Baal-hanán yöne blu'ie. Ie'
dör Acbor alà. 39 Baal-hanán blënewa̱, e'
skéie Hadad yöne blu'ie. Ie' ká̱ kiè Pau. Ie'
alaköl kiè Mehetabel, e' dör Matred alà busi
ena Mezaab talà.
40 I'pa dör Esaú aleripa kiè iyamipa
wa ñies iká̱ wa: Timná, Alvá, Jetet,
41 Oholibamá, Elá, Pinón, 42 Quenaz, Temán,
Mibsar, 43 Magdiel ena Iram. Esaú kiè ñies
Edom. E'pa ko̱s dör Edom ká̱ blu'pa wé̱
ise̱nerak iká̱ ki̱ ee̱.

37

1 Jacob e̱' tsé̱a̱t se̱nuk Canaán wé̱ iyẽ bak
se̱nuk ee̱. 2 Ttè i' dör Jacob aleripa e' pakè.

José ena iëlpa

Jacob alà kiè José, mik e' ki̱ duas tso'
dabom eyök ki̱ kul (17) eta̱ ie' tso' iyẽ obeja
kkö'nuk iëlpa ta̱. Iëlpa dör iyẽ alakölpa kiè
Bilhá ena Zilpá, e'pa ala'r. Eta̱ ì sulu ko̱s
wambleke iëlpa tö ie' wöwa, ese kkateke
se̱raa̱ ie' tö iyẽ a̱.
3 Ie' ku̱ne mik iyẽ Jacob kënewa̱tke eta̱. E'
kue̱ki̱ Jacob ki̱ ie' kiar ila'r male̱pa tsa̱ta̱. E'
kue̱ki̱ Jacob tö datsi' yué ie' a̱ ki̱tkëule buaë.
4 Erë mik ie' ëlpa wa̱ ijche̱newa̱ tö ie'pa yẽ ki̱
ie' kiar ie'pa ulitane tsa̱ta̱ eta̱ ie'pa é̱na ia̱r
suluë, kẽ ishke̱'we̱ta̱'.
5 Ká̱ et ta̱ ie' kabsué̱ e' pakéitö iëlpa a̱. E'
kue̱ki̱ ie'pa é̱na suluë ie' kí̱ a̱ne. 6 Ie' tö
ikabsuè̱ paké iëlpa a̱ i' es:
—Ye' ttõ ttsõ. Ye' kabsué̱ e' pakekeyö a'
a̱. 7 Ye' kabsué̱ tö se' ulitane tso' kaneblök
kañika̱ dalì shu̱a̱. Se' tso' dalì wöshtök e'
tsa̱tésö ettsa̱k ettsa̱k. Ye' tö isué̱ tö bet ye'
icha e̱' duéka̱ bua' shkë'ka. A' ichapa e̱'
dapa'wé̱ ye' icha pamik shkit ta̱ e'pa tö ye'
icha dalöié.
8 Eta̱ iëlpa tö iiu̱té:
—¿Be' é̱na iwà chak tö be' döraë sa' blúie?
¿Sa' se̱rdaë be' diki̱a̱?
Ie' kabsué̱ ena we̱s ipakéitö ie'pa a̱, e'
kue̱ki̱ ie'pa é̱na suluë ie' kí̱ a̱ne.
9 E' ukuöki̱ ta̱ ie' skà kabsuéne, e' pakéitö
iëlpa a̱ ñies. Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' kabsué̱ tö diwö ena si'wö ñies bëkwö
döka̱ dabom eyök ki̱ et (11), e' ko̱s tö ye'
dalöieke.
10 Mik ie' tö ikabsué̱ e' paké iyẽ a̱ ena iëlpa
a̱, eta̱ iyẽ tö iuñé:
—¿Ì kiane chè be' ki̱ kabsuè̱ e' wa?
Ttsëskua be' mì ena be' ëlpa ena ye', sa'
ka̱wöta̱ be' dalöiök.
11 Ie' ëlpa é̱na ia̱r suluë. Erë iyẽ tö ibikeitsé
ta̱ië: ¿ì kébisué̱ José tö es?

José watué̱ttsa̱ iëlpa tö

12 Ká̱ et ta̱ José ëlpa míyal dõ Siquem iyẽ
iyiwak wëttsë ka̱kö yulök. 13 Eta̱ Jacob tö
iché José a̱:
—Be' ëlpa tso' tsi̱net Siquem iyiwak
kkö'nuk. Ye' ki̱ ikiane tö be' yú isa̱u̱k.
Eta̱ José tö iiu̱té:
—E' buaë. Ye' mí isa̱u̱krak.
14 Jacob tö iiu̱té:
—Ëkëkë. Be' yú be' ëlpa sa̱u̱k, is itso'rak,
is iyiwak tso' ñies. E' wa be' wa̱ ye' a̱ itté
dömine.
Eta̱ Jacob tö ie' patkémi. Ie' e̱' yéttsa̱
Hebrón ké̱ kkue ki̱ mía̱ Siquem. 15 E̱e̱ ie'
shkõdur chò kañika̱, e' kué̱wa̱ wëm eköl tö ta̱
e' tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì yulök be' tso'?
16 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' tso' ye' ëlpa yulök. ¿Be' kẽ wa̱ ijche̱r
wé̱ ie'pa tso' ye' yẽ iyiwak kkö'nuk?
17 Wëm e' tö iiu̱té:
Ie'pa kẽ ku̱'ia̱ í̱e̱. Ie'pa mineyalbak. Ye' ittõ
ttsérak tö ie'pa mi'kea̱ Dotán.
Eta̱ ie' mía̱ iëlpa yulök. Eta̱ ie'pa kué̱itö
Dotán. 18 Eta̱ iëlpa tö ie' sué̱ ka̱mië tö ie'
datse̱. Ka̱m idõ e' dalewa iëlpa ka̱wö mérak
ñì a̱ ie' ttowa̱. 19 Ichérakitö ñì a̱:
—Kabsa̱u̱kwak datse̱. 20 Ittöwa̱sö. Inú
batröömisö ka̱uk kẽ a̱ di' ta̱' ese a̱. Eta̱ ichõsö
tö iyiwak sulusi ie' katéwa. Es ie' kabsuè̱ e'
kẽ wà tkõpa yës.
21 Mik Rubén tö ttè e' ttsé, eta̱ ie' é̱na iël
tsa̱tkak. E' kue̱ki̱ ie' tö iché iëlpa a̱:
—Kẽ ittarwa̱. 22 Kẽ a' tö ie' pẽ tkö'u̱k. A' tö
iõmi ka̱uk i' a̱. Kẽ a' ulà mukka̱ iki̱.
Rubén é̱na José tsa̱tkak tsè̱mine iyẽ a̱, e'
kue̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱ es. 23 Erë mik José
debitu̱ iëlpa ska', eta̱ ie'pa tö ie' datsi' ki̱tkëule
bua', e' yéttsa̱. 24 Eta̱ iklö'wé̱wa̱rakitö ba-
tréemi, ka̱uk tso' di' blóie, erë kẽ iwà ta̱' ese
a̱.
25 E'ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' tuléwa̱ chkök, e' shu̱a̱
ie'pa isué̱ tö ta̱ië Ismael aleripa datse̱. E'pa
datse̱ Galaad michoë Egipto dalì dami iwa̱
e' wata̱u̱k. Kameio ki̱ ie'pa wa̱ kiõ alar buaë
e' dami. Ñies kiõ masmas kiè bálsamo ena
mirra e' dami iwa̱. 26 Eta̱ Judá tö iché iëlpa
a̱:
—Se' ël ttéwa̱sö ta̱ e' tté blésö, e' ta̱ e' wa ¿ì
buaë dõmi se' ulà a̱? 27 Ye' ichè buaë idir tö
iwata̱u̱ttsa̱sö Ismael aleripa a̱. Ie' dör se' ël
se' yami e̱kka, e' kue̱ki̱ kẽ sö ittõwa̱.
E' mène buaë iëlpa a̱. 28 Mik íyi
wata̱u̱kwakpa datse̱ Madián e'pa tkami e̱e̱,
eta̱ ie'pa tö iël yéttsa̱ ka̱uk a̱ watué̱ttsa̱rakitö
Ismael aleripa a̱ inuköl wömule̱ döka̱ dabom
böyök (20) ské ekkë. Es Ismael aleripa wa̱
José minetse̱r Egipto.
29 Mik Rubén debitu̱ ka̱uk kkõ ki̱, eta̱ kẽ iël
ku̱'ia̱. E' tö ie' e̱riawé̱ ta̱ië. E' kue̱ki̱ idatsi'
jchélor. 30 E' ukuöki̱ ta̱, ie' mía̱ iëlpa ska' ta̱
ichéitö ie'pa a̱:

—Se' ël tsirla kë̃ ku̱'. ¿We̱s ye' e̱' ù̱mi?
31 Eta̱ ie'pa tö chibola ttéwa̱ ta̱ e' pë̃ wa
José datsi' patié̱ka̱rakitö. 32 Eta̱ datsi' e'
patkémiitö iyë̃ a̱ ta̱ ichémi ia̱: “Datsi' i' kué̱ sa'
tö. Ì sa̱ú̱ bua'ie. ¿Kë̃ idör be' alà datsi'?”
33 Eta̱ Jacob tö iché: “¡Tö̃, i' dör ye'
alà datsi'! Iyiwak sulusi wé̱sele tö ye'
alà ttéwa̱ katéwa.” 34 Eta̱ Jacob tö idatsi'
jchéloyar e̱riane kue̱ki̱. Eta̱ datsi' tso' iëno
mik schönewa̱ ese iéka̱itö. Eta̱ ilà blënewa̱
e' e̱riaitséitö ká̱ ta̱ië. 35 Eta̱ ila'r, wëpa ena
alakölpa, e'pa ko̱s de ie' pablök, erë kë̃ ie'
pablër yës. Ikí̱ iu̱ke ta̱ië shu̱te̱ ilà dalërmik.
Ie' tö iché: “Ye' schö̃ e̱riaitséraë dõ mik ye'
duowa̱ ekkë, es ye' döraë ie' ska'.”
36 Eta̱ madiánwakpa demi Egipto. Ee̱ ie'pa
tö José watué̱ttsa̱ wëm kiè Potifar e' a̱. Wëm
e' kaneblöke Egipto blú a̱. Potifar dör Egipto
blú tsa̱tkökwakpa e' wökir.

38

Judá ena Tamar

1 E' ké̱wö ska' ta̱ Judá e̱' batséttsa̱ iëlpa yöki̱
mía̱ se̱nuk wëm kiè Hirá e' ska'. E' se̱rke ká̱
kiè Adulam. 2 Ee̱ Judá tö alaköl sué̱ eköl. E'
dör wëm canaánwak kiè Súah e' alà busi, e' ta̱
ie' se̱néwa̱. 3 E' ukuöki̱ ta̱ iduneka̱ ta̱ ilà ku̱ne
wëm, e' kiè méka̱itö Er. 4 E' ukuöki̱ ilà skà
ku̱ne wëm, e' kiè méka̱itö Onán. 5 E' ukuöki̱
ta̱ ilà skà ku̱ne wëm, e' kiè méka̱itö Selá. E'
ku̱ne mik ie' se̱rke ká̱ kiè Quezib, ee̱ eta̱.
6 Judá tö alaköl yulé se̱nowa̱ie ilà kibi kiè
Er e' ta̱. E' kiè Tamar. 7 Eta̱ Er se̱rke suluë
shu̱te̱ Jehová wöa̱. E' kue̱ki̱ Jehová tö ittéwa̱.
8 Eta̱ Judá tö iché Onán a̱:
—Be' ka̱wöta̱ se̱nukwa̱ be' dabököt ta̱ alà
kõka̱ be' ël blënewa̱ e' a̱ we̱s se' wakpa a̱
imenea̱tbak es.
9 Onán é̱na ia̱ne tö ie' alà ku̱rmi ko̱s ischö̃
ta̱, e' kë̃ dör ie' wák ala'r. E' kue̱ki̱ mik ie'
se̱rke ischö̃ ta̱, eta̱ bet ta̱ ie' e̱' skéu̱ bánet a̱s kë̃
alà kõka̱ ischö̃ ta̱. Es ie' kë̃ wa̱ iël a̱ iditséwö
menea̱t. 10 E' dör suluë ichö̃k Jehová a̱, e'
kue̱ki̱ ie' tö Onán ttéwa̱ ñies. 11 Eta̱ Judá tö
iché iyàk Tamar a̱:
—Be' yú se̱nuk be' yë̃ u a̱ we̱s schö̃ es dõ
mik ye' alà Selá talane eta̱.
Erë Judá tso' Tamar ki̱tö'u̱k. Ie' ibikeitsé tö
Selá duöwa̱mi we̱s iëlpa duolur es. Es Tamar
minea̱ se̱nuk iyë̃ ska'.
12 Ká̱ de ta̱ië ta̱ Judá alaköl dör Súah alà
busi e' blënewa̱. Ie' schö̃ ké̱wö tka ta̱ ie' mía̱
ká̱ kiè Timnat, wé̱ itso'rak ie' obeja köyök
tök ee̱. Ie' yami kiè Hirá e' dör adulamwak,
e' mí ie' ta̱ ie' wapiöu̱k. 13-14 Tamar tö isué̱
tö Judá alà kiè Selá, e' detke këchke erë kë̃
ie' se̱nèwa̱ ie' ta̱. E' wa ie' wa̱ ijche̱newa̱
tö Judá tö ie' ki̱tö'wé̱ Selá wa. E' kue̱ki̱
mik ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö inua̱ki mía̱ Timnat
iobeja köyök tök, eta̱ ie' e̱' paiöke schõie e'
mane'wé̱ttsa̱neitö. Iwö pabakéwa̱ datsi'tak
wa a̱s kë̃ yi a̱ iwërwa̱. Eta̱ imía̱ ká̱ kiè Enaim.
Ee̱ ie' e̱' tké̱se̱r Timnat ñalé̱ kkõ a̱.
15 Mik Judá tö Tamar sué̱ ta̱ ie' ibikeitsé tö
e' dör alaköl sulusi iwö pabakéwa̱ e' kue̱ki̱.
16 Eta̱ ie' mía̱ iwöki̱. Kë̃ ie' wa̱ ie̱ri ta̱' tö e' dör
ie' yàk. Eta̱ ichéitö ia̱:
—¿Se' se̱r ñita̱?
Eta̱ Tamar tö iché ia̱:
—¿Ì meke be' tö ye' a̱ iskéie?
17 Eta̱ Judá tö iiu̱té:
—Ye' chibo patköke be' a̱ etö iskéie.
Ie' iiu̱té:
—Ëkëkë. Erë be' íyi tsá̱ múa̱t ye' a̱ dõ mik
be' tö chibola patké eta̱.
18 Judá tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì kiane be' ki̱ tö ye' imèa̱t be' a̱?
Eta̱ ie' tö iiu̱té:
—Be' tabechka tso' e̱' kiè shtoie, e' múa̱t ye'
a̱ ikichaë. Ñies be' shko kéli múa̱t ye' a̱.
Judá tö imé ia̱ ta̱ ie' se̱né ie' ta̱. Eta̱ alaköl
duneka̱. 19 E' ukuöki̱ ta̱ Tamar mía̱ iu a̱ eta̱
idatsi'tak wa iwö pabakéwa̱ e' yéttsa̱itö. Eta̱
ie' e̱' paiéne schõ es.
20 E' ukuöki̱ ta̱ Judá tö chibo patkémi iyami
adulamwak e' ulà a̱ a̱s ie' tö imù alaköl
a̱ a̱s alaköl e' tö ie' íyi méa̱t alaköl ulà a̱
e' mùbitu̱ne. Erë ie' yami kë̃ wa̱ alaköl e'
ku̱neia̱. 21 Eta̱ ie' tö ká̱ e' wakpa a̱ ichaké:
—Alaköl sulusi e' dör enaimwak a̱téa̱t ñala̱
ska', ¿wé̱ e'?
Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Í̱e̱ alakölpa sulusi kë̃ dë'.
22 Eta̱ ie' bite̱ane Judá wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Kë̃ ye' wa̱ alaköl ku̱ne. Ye' tö ichaké ká̱
e' wakpa a̱. Ie'pa tö ye' a̱ iché: ‘Í̱e̱ alakölpa
sulusi kë̃ dë'.’
23 Judá tö iiu̱té:
—A̱s ye' íyi tsú̱a̱titö es kë̃ yi tö sa' jaëwe̱pa.
Kë̃ ye' iane iwiie. Ye' tö ichibo patkémi be'
ulà a̱, erë kë̃ be' wa̱ alaköl ku̱ne.
24 Eta̱ si' maña̱t ulatök ta̱ Judá ki̱ biyõ de tö:
—Be' yàk Tamar e' se̱ne' wëpa kua̱'ki̱ ta̱. Ie'
duneka̱.
Eta̱ Judá tö iché a̱neule:
—¡Iyõttsa̱ ta̱ iña'ú̱wa!
25 Erë mik ie' yekettsa̱ ie'pa tö ttèwa̱, e'
wösha̱ ie' ttè mémi inua̱ki a̱: “Yi íyi a'tse̱r ye'
ulà a̱ i', e' wák tö ye' duéka̱. Be' isa̱ú̱. ¿Yi kiè
shto tabechka i' ikichaë ena shko kéli i'? ¿e'
su̱ule be' wa̱?” 26 Mik Judá tö ie' íyi sué̱wa̱
iyàk ulà a̱ ta̱ ichéitö: “Alaköl i' dör buaë. Kë̃
ye' wa̱ iulabatse̱ ye' alà Selá ta̱. Ye' e̱' wamblé
sulu ie' ki̱.” Eta̱ kë̃ ie' se̱neia̱ ie' ta̱.
27 Tamar alà ku̱ne klõ wák dör wëpa.
28 Itsörke e' wösha̱, eta̱ eköl ulà dettsa̱ ke̱we.
Eta̱ ie' kkö'nukwak tö datsi'kicha batsë e'
mué̱wa̱ ilà ulà mik ta̱ ichéitö: “I' ëk ku̱ne
ke̱we.” 29 Erë e' wöshaë bet ta̱ alà ulà

* **38:29** Fares: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè tkabitu̱ ke̱weie.

tié̱wa̱ne etökichane eta̱ iëk ku̱ne ke̱weie.
Eta̱ ikkö'nukwak tö iché ia̱: "¿We̱s be' ku̱ne
ke̱weie?" E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Fares.* 30 E'
ukuöki̱ ta̱, iulà a̱ datsi'kicha tkër batsë e'
ku̱ne, e' kiè méka̱itö Zérah.

39

José tkashkar Potifar alaköl ulà a̱

1 José minetse̱rak iwa̱ Egipto. Ká̱ e' ki̱ wëm
tso' eköl kiè Potifar, e' tö ie' tué̱ttsa̱ Ismael
aleripa a̱. Wëm e' kaneblöke Egipto blú a̱. Ie'
dör Egipto blú tsa̱tkökwakpa wökir. 2 Erë Je-
hová tso' José ta̱, e' kue̱ki̱ ì ko̱s kanewe̱keitö
e' dökettsa̱ buaë iwökir egiptowak e' ska'.
3 Iwökir tö isué̱ tö Jehová tso' José ta̱, e'
kue̱ki̱ ì ko̱s kanewe̱keitö e' dökettsa̱ buaë. 4 E'
kue̱ki̱ iwökir ki̱ ikiarke tai̱ë. Ie' tö iméka̱ ie'
wák ki̱mukwakie. Ñies iméka̱itö ie' íyi ko̱s
e' kue̱bluie. Ie' wa̱ íyi ko̱s tso' e' kkö'nekeitö.
5 Mik Potifar tö ie' méka̱ iíyi ko̱s kue̱bluie, eta̱
Jehová e̱r buaë chémi Potifar a̱. Ie' íyi ko̱s
tso' iu a̱ ena kañika̱ e' ko̱s mir buaë. 6 José
tö Potifar íyi ulitane kkö'neke buaë. E' kue̱ki̱
Potifar kĕ wöki̱ ì wëneia̱ yës. Ì ñak ie' é̱na e' ĕ
bikeitsekeitö.
José wák dör bua'bluka̱. 7 Ká̱ de iki̱ tai̱ë eta̱
iwökir alaköl wöbatseka̱ iwa. Ká̱ et ta̱ ie' iché
ia̱:
—Be' se̱núka̱ ye' ta̱.
8 Erë José kĕ wa̱ ie' ttè iu̱tëne ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' ttõ ttsõ. Ye' wökir íyi ulitane méa̱t ye'
ulà a̱ su̱noie. Ye' tso' íe̱, e' ta̱ kĕ ie' tkine ie' íyi
ko̱s ki̱. 9 Ye' tso' ie' u kue̱blu kibiie. Ye' wökir
kĕ wa̱ ì kkëo̱ne ye' ki̱. Be' ĕ kĕ menea̱t iwa̱
ye' a̱ be' dör ie' alaköl e' kue̱ki̱. ¿We̱s ye' tö
ì sulu i' wamblèmi be' ta̱? ¿We̱s ye' tö ì sulu
wamblèmi Skëköl ki̱?
10 Ke̱kraë alaköl tö ie' a̱ icheke: "Be' se̱nú
ye' ta̱." Erë ie' kĕ tö iiu̱teta̱' yës. Ie' tö iu-
lawaté ke̱kraë. 11 Ká̱ et ta̱ ie' tkawa̱ we̱shke̱
íyi kanéu̱k eta̱ iwökir alaköl e' ĕ tkër. 12 Eta̱
iwökir alaköl tö ie' klö'wé̱wa̱ idatsi' a̱ ta̱
ichéitö ia̱:
—Be' se̱nú ye' ta̱.
Erë ie' tkashkar iulà a̱ mía̱ tu̱neule. Ie'
datsi' yënettsa̱a̱t alaköl ulà a̱. 13 Mik iwökir
alaköl tö isué̱ tö José datsi' a̱te̱ ie' ulà a̱ 14 eta̱
ie' tö ikanè mésopa kié ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Isa̱ú̱, ye' wëm wa̱ hebreowak dë'bitu̱ e'
tso' se' wayuök. Ie' dewa̱ ye' ska'. Ie' se̱nakka̱
ye' ta̱ kësik wa erë ye' a̱neka̱ tai̱ë. 15 Mik ie'
ittsé tö ye' a̱neka̱ tai̱ë ta̱ ie' tkashkar tu̱neule.
Ie' datsi' yënettsa̱a̱t e' a̱te̱ ye' ulà a̱.
16 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö José datsi' blé
kkayënoie iwëm a̱ mik idene eta̱. 17 Mik
iwëm dene, eta̱ ipakéitö ia̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' wa̱ hebreowak dë'bitu̱ kanè mésoie,
e' tkawa̱ we̱shke̱ ye' ska'. Ie' se̱nakka̱ ye' ta̱.
18 Erë mik ye' a̱neka̱ tai̱ë, eta̱ ie' tkashkar
tu̱neule ta̱ idatsi' a̱te̱ tër íe̱. 19 Es be' kanè
méso tö ye' dalöse̱wé̱wa̱.
Mik iwökir tö ttè e' ttsé eta̱ iluneka̱ tai̱ë.
20-21 José klö'wé̱wa̱itö wötökwa̱ patkéitö wé̱
Egipto blú bolökpa tso' wötëule ee̱. Erë Je-
hová tso' José ki̱muk s'wöto wé a̱ ñies. Ie' e̱r
bua' chöke ia̱. Ie' tö s'wöto wé wökir ké e̱r
buaë chök ia̱. 22 S'wöto wé wökir tö iméka̱
s'tso' wötërulewa̱ male̱pa ko̱s kue̱bluie. José
tö ì ko̱s we̱ke s'wöto wé a̱ e' ké̱wö meke.
23 Jehová tso' José ta̱. Ie' tö iki̱meke a̱s ì ko̱s
döttsa̱ buaë ie' a̱. E' kue̱ki̱ ì kanewe̱ke José tö
e' kĕ sue̱ku̱'ia̱ s'wöto wé wökir tö tö is imir.

40

Kabsuè̱ böt e' wà paké José tö

1-2 E' ukuöki̱ ta̱ wëm dör Egipto blú a̱ vino
mukwakpa e'pa kue̱blu ena wëm dör blu' a̱
pan yuökwakpa e'pa kue̱blu, e'pa böl tö iblú
tsiriwé̱ka̱. E' kue̱ki̱ ie' uluneka̱ ie'pa ki̱ 3 ta̱
ie'pa patkéitö wötèwa̱ ikkö'nukwakpa kue̱blu
e' u a̱ s'wöto wé tso' e' a̱. Ee̱ José tso' wötëule
ñies. 4 Eta̱ Egipto blú kkö'nukwakpa e' kue̱blu
tö José ké wëpa böl ñe'pa kkö'nuk. Ee̱ ie'pa
se̱né wötëule ká̱ tai̱ë.
5 Ká̱ et nañewe ta̱ ie'pa böl kabsué̱ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱. E' wà dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 6 Bule es
bla'mi ta̱ José debitu̱ isa̱u̱k. Ie' tö isué̱ tö ie'pa
e̱riane. 7 E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Iõk i̱'ñe ta̱ a' wö wër sia̱r?
8 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' kabsué̱, erë kĕ yi ku̱' sa' a̱ iwà pakök.
Ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿A' kĕ wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö s'kabsuè̱ e'
wà chèmi se' a̱? ¿I̱ma a' kabsué̱? E' chõ ña.
9 Eta̱ blu' a̱ vino mukwakpa kue̱blu e' tö
ikabsuè̱ paké ia̱ ta̱ ichéitö:
—Ye' kabsué̱ tö uva kicha me'r ye' wösha̱
10 e' ulà tso' mañat. E' dapëneka̱ e' wörkua
bune tai̱ë ta̱ iwörkua mía̱ne iwõliie e' yua'
tso' tai̱ë. 11 Egipto blú tka̱' a'tse̱r ye' ulà a̱. E'
a̱ uvawöli diõ tuéeyö. E' ukuöki̱ ta̱ ye' wák tö
imé blu' a̱. Es ye' kabsué̱.
12 José tö iché ia̱:
—Be' kabsuè̱ e' wà kiane yënuk i' es: Be'
tö uva kicha ulà kébisué̱ mañat. E' wà kiane
yënuk ká̱ mañat. 13 Ká̱ mañat ta̱ blu' tö be'
shu̱leraë. Be' kané meraneitö be' a̱. Vino
meranebö ie' a̱ we̱s be' tö io̱' kuaë es. 14 Be'
we'ikèyö, mik iwà tka, eta̱ kĕ be' é̱na ye'
chökwa. Ye' tté chõ blu' a̱ a̱s itö ye' yõttsa̱ íe̱.
¡Be' e̱r buaë chõ ye' a̱! 15 Ye' dör hebreowak
e' ekiblë'wa̱bitu̱ ie'pa tö. Ye' kĕ wa̱ ì sulu
wamblëne. Ye' tso' wötëule ĕ.
16 Mik blu' pan yuökwakpa kue̱blu e' tö isué̱
tö José tö iyami kabsuè̱ e' wà paké ta̱ idettsa̱
buaë eta̱ ie' tö ie' icha paké ia̱ ñies. Ie' iché:
—Ye' kabsué̱ tö ye' wa̱ kkö dami mañal ye'
wökir ki̱, e' a̱ pan saruru dami. 17 Kkö tkër
ká̱kke̱ ëk e' a̱ pan dami blu' a̱ daklili. Erë pan
dami ye' wa̱ kkö a̱ ye' wökir ki̱ e' ñeke dù tö.
18 Eta̱ José tö iché ie' a̱:

—Be' kabsue̱ e' wà kiane yënuk i' es: kkõ
mañal e' dör ká̱ mañat. 19 E' wà kiane chè tö
ká̱ mañat ta̱ blu' tö be' kuli' tökök patkeraë,
ta̱ be' nu kichatkeraka̱ kal ulà a̱. Dù tö be'
nu katerawa̱.

20 Ká̱ de mañat ta̱ blu' tö iduéswö tkö'wé̱
chkè wa di'yè wa tai̱ë ikue̱blupa ulitane
kaneblöke ie' a̱ e'pa a̱. E' shu̱a̱ ie' tö ivino
mukwakpa kue̱blu ena ipan yuökwakpa
kue̱blu e'pa böl tsu̱kbitu̱ patké s'wöto wé a̱
ikue̱blupa ulitane wörki̱. 21 Vino mukwakpa
kue̱blu e' a̱ ikané méneitö. Ie' tö blu' a̱ itka̱'
méne we̱s kuaë es. 22 Erë pan yuökwakpa
kue̱blu, e' patkémi nu kichatkèka̱ we̱s José tö
iyë' es. 23 Erë vino mukwakpa kue̱blu e' kẽ
e̱r a̱neia̱ José ska'.

41

*Egipto blú kabsue̱ bötökicha e' wà paké
José tö*

1 Duas de bök, e' ukuöki̱ ta̱ Egipto blú
kabsue̱ tö ie' dur di' kiè Nilo e' kkömik. 2 Ie'
isue̱ tö baka deyal di' a̱ kuktö. E' dör baka
bua'buaë jani'janila. E' iëte̱r chkök kuachka
shu̱a̱. 3 E' itöki̱ baka skà deyal kuktö di' a̱.
Erë e' dör suluë sí sulula. E' míyal di' kkömik
baka malè̱ o̱'mik. 4 Eta̱ baka sí sulula kuktö,
e' tö baka bua'buaë kuktö e' katélur.

Ee̱ ta̱ blu' ti̱'neka̱. 5 E' ukuöki̱ ta̱ bet ie'
kapowa̱ne ta̱ ikabsue̱ne tö ì talarke kuõ sù̱
kiè trigo e' klõ elka ẽ a̱ ila'k deka̱ kul. Ila'k
e' dör bua'buaë iwö blubluë. 6 E' itöki̱ iskà
tskine e' klõ elka ẽ a̱ ila'k deka̱ kul ñies, erë
sulula idir. Siwa̱' datse̱ diwö tskirke e' kke̱
e' tö isiwé̱wa̱ ña'wé̱wa suluë mía̱ wö yabé ẽ.
7 Eta̱ ila'k kul siulewa̱ sulu e' tö ila'k bua'bua
katélur se̱raa̱.

Blu' ti̱'neka̱ ta̱ ié̱na ia̱ne tö ie' kabsa̱uke
moki̱. 8 Erë bule es bla'mi ta̱ ie' kabsue̱ e'
tö ie' e̱riawé̱ka̱. E' kue̱ki̱ ie' tö Egipto íyi
tötkökwakpa ena íyi jche̱r tai̱ë ese wakpa, ko̱s
tsu̱k patké. Ie' kabsue̱ e' pakéitö ie'pa a̱. Erë
ie'pa ulitane kẽ a̱ ie' kabsue̱ e' wà a̱ne. 9 Eta̱
vino mukwakpa kue̱blu e' tö iché blu' a̱:

—A blu', e̱rpa ye' é̱na idaa̱ tö sulu ye' e̱'
wamblé. 10 Mik be' uluneka̱ tai̱ë be' pan
yuökwakpa kue̱blu ki̱ ena ye' ki̱, eta̱ be' tö
sa' wötökwa̱ patkë' be' kkö'nukwakpa kue̱blu
e' wé a̱. 11 Ká̱ et nañewe ta̱ pan yuökwakpa
kue̱blu kabsue̱. Ye' kabsue̱ ñies. Sa' kabsue̱
e' wà ta̱' ulawa ulawa. 12 Ee̱ wëm dur eköl
duladula hebreowak, e' dör s'wöto wé wökir
e' kanè méso. Ie' a̱ sa' tö sa' kabsue̱ e' paké ta̱
ie' tö iwà ché sa' a̱. 13 ¡Iwamblëne yësyësë we̱s
ie' tö sa' a̱ iyë' es! Ye' dene ye' kané a̱ ta̱ iëköl
nu kichatkéka̱ kal ulà a̱.

14 Eta̱ blu' tö José tsu̱k patké ta̱
iyéttsa̱rakitö bet s'wöto wé a̱. José tsa̱ tée
buaë, e̱' paié buaë, ta̱ ide ie'pa wa̱ blu' wörki̱.
15 Blú tö iché ia̱:

—Ye' kabsue̱ erë kẽ yi é̱na iwà a̱ne. Erë
ie'pa tö iché ye' a̱ tö buaë be' tö s'kabsuè̱ e'
wà pakè.

16 Ie' tö iiu̱té:

—A këkëpa e' kẽ yënuk ye' a̱. Erë Skëköl tö
e' chèmi be' a̱ be' ki̱moie.

17 Blu' tö iché ia̱:

—Ye' kabsue̱ tö ye' dur di' kiè Nilo e'
kkömik. 18 Ye' isue̱ tö baka deyal di' a̱ kuktö.
E' dör baka bua'buaë jani'janila. E' iëte̱r
chkök kuachka shu̱a̱. 19 E' itöki̱ baka skà
deyal di' a̱ kuktö. Erë e' dör suluë sí pola. ¡Kẽ
ye' wa̱ baka su̱ule sí poë suluë ká̱ i' a̱ ekkë
chökle! 20 Eta̱ baka sí sulula kuktö, e' tö baka
bua'buaë kuktö e' katélur. 21 Baka sí suluë
e' tö baka bua'buaë katélur erë kẽ iwër tö
ikatélur. Itso'ia̱ sí poë we̱s ke̱net es.

“Ee̱ ta̱ ye' ti̱'neka̱. 22 Eta̱ bet ye' skà
kapowa̱ne ta̱ ye' skà kabsue̱ne tö ì talarke
kuõ sù̱ e' klõ elka ẽ a̱ ila'k deka̱ kul. Ila'k
e' dör bua'buaë iwö blubluë. 23 E' itöki̱ iskà
tskine e' klõ elka ẽ a̱ ila'k deka̱ kul ñies. Erë
e' ala'k dör sulula. Siwa̱' datse̱ diwö tskirke
e' kke̱ e' tö isiwé̱wa̱ ña'wé̱wa suluë mía̱ wö
yabé ẽ. 24 Eta̱ ila'k kul siulewa̱ sulu e' tö
ila'k bua'bua katélur se̱raa̱. E' ko̱s pakéyö
s'tötkökwakpa a̱ erë ie'pa shu̱a̱ kẽ yi a̱ iwà a̱ne
yës.”

25 Eta̱ José tö blu' iu̱té:

—A këkëpa, be' kabsue̱ bötökicha, e' wà
dör etkẽ. Ì we̱raë Skëköl tö kukuie e' chök
ie' tso' be' a̱ kabsuè̱ a̱ ka̱m iwà tkõ e' yöki̱.
26 Baka bua'buaë ena ala'k bua'buaë e' wà
dör etkẽ, e' dör duas kul. 27 Baka sulula
sí poë deka̱ ibua'buaë itöki̱ ena ala'k suluë
siulewa̱ siwa̱' wa̱, e' wà dör etkẽ. E' dör
duas kul skà. E' duéswö wa ketba a̱rdaë
s'ki̱ dõ duas kul e'. 28 Ì we̱raë Skëköl tö
kukuie e' chök ie' tso' be' a̱ we̱s ye' tö be' a̱
ichétke es. 29 Ke̱we dalì wördaë tai̱ë Egipto
ko̱s a̱ döka̱ duas kul. 30 E' ukuöki̱ ta̱ duas
skà datske̱ne kul e' dör ketba tai̱ë duéswö.
Bli e' tö Egipto ko̱s sulu'we̱rawa̱. E' kue̱ki̱
duas kul buaë e' a̱ dalì wöne tai̱ë e' kẽ a̱rpaia̱
yi é̱na. 31 Bli a̱rdaë tai̱ë darërë, e' kue̱ki̱
dalì wönebak tai̱ë e' peli kẽ wërpaia̱ yës. 32 A
këkëpa, be' kabsue̱ bötökicha, e' wà kiane chè
tö Skëköl tö iwe̱raë moki̱ë. Bli döraë se' ki̱
bet.

33 A këkëpa, be' ka̱wöta̱ wëm yulök eköl
e̱rbikõ buaë wa̱ íyi jche̱r tai̱ë ese. E' múka̱ ká̱
kue̱bluie. 34 Ikaneú̱ i' es: wëpa yulő a̱s ie'pa
mi' Egipto ko̱s a̱ daliwö kak blök daliwö tso'
tai̱ë duas kul e' dalewa. Mik daliwö tso' döka̱
saco ske̱l eta̱ ikiö ia̱ saco et blënoie ketba
yöki̱. 35 Ie'pa a̱ ichő tö daliwö ñe' ko̱s dapa'ú̱
bánet bánet ká̱ tso' ko̱s Egipto e' a̱. E' kkö'nuk
patkõ be' wák tö sulitane tioie. 36 Es daliwö
blërdaë a' wakpa ulitane a̱ a̱s ie'pa kẽ ttõ
ketba tö mik ketba duéswö de s'ki̱ eta̱.

José yöne Egipto wökirie

37 Ì ché José tö ie' a̱ e' mène buaë ie' a̱ ena
ikue̱blupa ko̱s e'pa a̱. 38 E' kue̱ki̱ ie' tö iché
ie'pa a̱:

—Wëm i' a̱ Skëköl Wiköl tso'. Kë se' a̱ wëm
skà ku̱rpa we̱s ie' es.

39 Eta̱ ie' tö iché José a̱:

—Skëköl tö íyi ulitane ikkë e' kkaché be'
a̱. E' kue̱ki̱ be' e̱rbikõ buaë, be' wa̱ íyi jche̱r
ta̱ië sulitane tsa̱ta̱. 40 Be' tkekeka̱yö ye' ká̱
ko̱s e' wökirie. Sa' wakpa ko̱s tö be' ttõ
dalöieraë. Ye' eköl ë dör kibiie be' tsa̱ta̱, ye'
dör blu' e' kue̱ki̱. 41 I̱'ñe ye' tö ichè tö be' dör
Egipto wökir kibi. 42 Eta̱ blu' tö iulatsio tso'
iwa̱ ikka shtoie, e' yéttsa̱ iéwa̱ José ulatska
a̱. José paiérakitö datsi' bua'bua ese wa.
Ñies bulë dör oro ese iéwa̱itö José kuli' a̱
et. 43 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö José ké e̱' tkökka̱
shkök karreta shköke ie' karreta itöki̱ e' ki̱.
Ie' tö ie'pa we̱lepa patkémi ke̱we ichök pë' a̱
a̱neule: "¡A' e̱' skõ! ¡Ka̱wö mú se' wökir kibi
datse̱ a̱s e' tkõmi!" Es ie' tö José yué Egipto
wa'ñe e' wökirie.

44 Eta̱ blu' tö iché José a̱:

—Ye' dör Egipto blú erë kë yi a̱ ì o̱nuk ká̱ i'
ki̱, be' kë wa̱ ikéwö mène e' ta̱.

45 Ie' tö José kiè méka̱ Safenat-panéah egip-
towak ttõ wa. Ie' tö tayë kiè Asenat e' mé
José a̱ se̱nowa̱ie. E' dör wëm kiè Potifera e'
alà busi. Potifera dör egiptowak sacerdote*
eköl. Ie' kaneblöke ká̱ kiè On ee̱. Es José a̱te̱
Egipto wa'ñe e' wökirie. 46 Mik ie'pa wa̱ José
dë'bitu̱ blu' ska', e' ké̱wö ska' ta̱ ie' ki̱ duas tso'
dabom maña̱yök (30).

José e̱' chéa̱t blu' a̱ ta̱ imítke ikaneu̱k
Egipto ko̱s a̱. 47 Duas kul tsá̱ shu̱a̱ dalì wöne
ta̱ië shu̱te̱. 48 Daliwö e' ko̱s kak dapa'wé̱ José
tö ta̱ ibléitö ká̱ wa'ñe. Wé̱ dalì e' wöne ese
wakpa ká̱ a̱ ibléa̱t u tso' daliwö blóie ese a̱.
Es ibléitö ká̱ ulitane tso' Egipto e' a̱. 49 Ie'
tö daliwö dapa'wé̱ ta̱ië we̱s dayë tsé̱wö kë
ishta̱r es. E' kue̱ki̱ ie' kë wa̱ ishta̱neia̱.

50 Ketba ké̱wö ka̱m döwa̱ e' yöki̱ José alaköl
kiè Asenat, e' alà ku̱ne böl wëpa. 51 Mik ilà
tsá̱ ku̱ne, eta̱ José tö iché: "Skëköl tö ye' bak
e̱rianuk ena ye' yamipa e' ko̱s chöwé̱wa ye'
é̱na." E' kue̱ki̱ ikiè méka̱itö Manasés.† 52 Mik
ilà skà ku̱ne, eta̱ ie' iché: "Skëköl tö ye' a̱ alà
mé ká̱ wé̱ ki̱ ye' bak weinuk ta̱ië ee̱." E' kue̱ki̱
ikiè méka̱itö Efraín.‡

53 Duas kul dalì wöne ta̱ië Egipto e' tka.
54 E' ukuöki̱ ta̱ duas kul skà debitu̱ e' dör
ketba poë duéswö we̱s José tö iyë' es. Ketba
de ká̱ wa'ñe erë Egipto ko̱s a̱ chkewö tso'.
55 Mik Egipto wakpa teketke ketba tö, eta̱
ie'pa mía̱ iblú a̱ chkewö kiök. Ie' tö iché
ia̱rak: "A' yú José ska' ta̱ ì ko̱s chéitö a' a̱ e'
wà iu̱tõ."

56 Mik ketba de ká̱ wa'ñe, eta̱ José tö dalì
tso' blëule iwé a̱ e' ko̱s kköppée chkewö
watuo̱ Egipto wakpa a̱. Ketba kí̱ datse̱ ta̱ië
shu̱te̱. 57 Ká̱ ulitane wakpa a̱ kë ì ku̱'ia̱
katanoie, e' kue̱ki̱ ie'pa de Egipto chkewö
ta̱u̱k José ska'.

42

José ëlpa mía̱ Egipto

1 Mik Jacob wa̱ ijche̱newa̱ tö chkewö tso'
Egipto watuè̱, eta̱ ila'r a̱ ichéitö: "¿Iõk a' iëte̱r
ñì sa̱u̱k ë? 2 Ye' a̱ iyëne tö chkewö tso' Egipto.
A' yú ee̱ chkewö ta̱u̱k a̱s kë se' duõlur ketba
wa̱."

3 Eta̱ José ëlpa döka̱ dabop, e'pa míyal
Egipto chkewö ta̱u̱k. 4 Erë Jacob kë wa̱
ilà Benjamín, e' dör José ël táie imì wa, e'
patkënemi iëlpa ta̱ ie' ibikeitsé dö' ì tkõ ita̱
ñala̱ ki̱. 5 Ketba tso' ta̱ië Canaán e' kue̱ki̱
ta̱ië Canaánwakpa míyal chkewö ta̱u̱k Egipto.
Esepa shu̱a̱ Jacob ala'r mirwa̱rak chkewö
ta̱u̱k ñies.

6 José dör Egipto ká̱ kue̱blu. Ie' tö chkewö
watue̱ke sulitane datse̱ ita̱u̱k e'pa a̱. Mik
iëlpa demi iwörki̱, eta̱ ie'pa wöéwa dõ i̱ski ie'
dalöiök. 7 Ie' tö ie'pa sué̱wa̱ bet tö ie'pa dör
iëlpa. Erë ie' e̱' éwa iyöki̱ we̱s kë ie' wa̱ isu̱ule
es. Kë ie' e̱' kkayënewa̱ ie'pa a̱ tö ie' dör ie'pa
ël. Eta̱ ie' tö iëlpa chaké kësik wa:

—¿Wé̱ a' se̱kkëpa bite̱?

Ie'pa tö iiu̱té:

—Sa' bite̱ Canaán chkewö ta̱u̱k be' ska'.

8 Ie' tö ie'pa sué̱wa̱, erë ie'pa kë wa̱ ie'
su̱newa̱. 9 Ie' tö iëlpa kébisu̱' e' a̱newa̱ ie' é̱na.
Ie' tö iché ie'pa a̱:

—A' dör sa' bolökpa datse̱ sa' sa̱u̱k tö we̱s a'
döwa̱mi ñippök sa' ta̱ e̱' aloka̱ sa' ki̱.

10 Ie'pa iiu̱té:

—A këkëpa, e' kë dör es. Sa' kë dör a'
bolökpa. Sa' debitu̱ chkewö ë ta̱u̱k. 11 Sa' ko̱s
i' e' yë dör eköl ë. Sa' se̱rke buaë yësyësë. Kë
sa' dör yi bolökpa.

12 Ie' tö ichéne ie'pa a̱:

—Au. A' se̱kkë tso' ka̱chök. A' datse̱ sa' ká̱
sa̱u̱k tö we̱s a' döwa̱mi ñippök sa' ta̱ e̱' aloka̱
sa' ki̱.

13 Erë ie'pa tö iiu̱té:

—Sa' tso' be' wörki̱ we̱s be' kanè mésopa es.
Sa' döka̱ dabom eyök ki̱ böl (12). Sa' yë dör
eköl ë. Sa' se̱rke Canaán. Sa' ël tsirla ëk e' a̱te̱
sa' yë ta̱. Iëköl blënewa̱tke.

14 Erë ie' tö iskà chénerakia̱:

—Ye' ichétke tö a' dör sa' bolökpa. 15 Egipto
blú ttõ wa yö ichè a' a̱ tö a' kë wa̱ a' ël tsirla e'
dë' í̱e, e' ta̱ a' kë mi'pa ká̱ i' ki̱. Es ye' isuè̱mi
tö a' ttõ moki̱. 16 A' eköl yú a' tsirla tsu̱kbitu̱.
A' male̱pa a̱te̱ wötëule. Es ye' wa̱ ijche̱rmi tö

* 41:45 sacerdote: Sacerdote i' kë dör we̱s i̱'ñe itso' es. E' skéie ie'pa dör egiptowakpa siwa̱' e' wà kaneu̱kwakpa. † 41:51 Manasés: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ichöwé̱wa ye' é̱na. ‡ 41:52 Efraín: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè alà kéka̱ ö dalì wör.

a' ttöke e' dör moki̱. E' kẽ yëne, e' ta̱ a' dör sa'
bolökpa. E' chéyö Egipto blú ttõ wa.
17 Ie' tö ie'pa wötéwa̱ se̱kka̱ döka̱ ká̱ mañat.
18 Ká̱ de mañat eta̱ ie' tö iché ia̱rak:
—Ye' tö Skëköl dalötse̱ta̱'ka̱. Ì cheke ye' tö a'
a̱ e' ú̱, e' ta̱ ye' kẽ tö a' ttökwa̱ patkepa. 19 Yëne
tö a' dör wëpa ttõ moki̱ ese, e' ta̱ a' eköl múa̱t
wötëule. A' male̱pa yúne, chkewö tsú̱mi a'
yamipa tteke ketba tö e'pa a̱. 20 E' ukuöki̱ ta̱
a' ël tsirla e' tsú̱bitu̱ ye' a̱ suè̱. Es ye' tö isuè̱mi
tö a' ttöke e' dör moki̱. E' kẽ dör es, eta̱ a'
duöralur.
Eta̱ ie'pa tö iché: "E' dör buaë sa' a̱." 21 Eta̱
ichérakitö ñì a̱:
—Mokı̱ë se' e̱' wamblë' suluë se' ël José ta̱.
Mik ie' kköyë' tai̱ë se' a̱ tö ì sulu kẽ wamblar
ie' ki̱ erẽ se' isu̱' tö tai̱ë ie' e̱riane, erë kẽ e'
ska' se' tkine. E' nuí̱ ki̱ se' weirke i̱'ñe.
22 Eta̱ Rubén tö iiu̱té:
—Ye' tö iyë' a' a̱: "Kẽ ì wamblar José ki̱."
Erë a' kẽ wa̱ ye' ttõ iu̱tëne. E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ se'
ka̱wöta̱ idu'wa̱ e' nuí̱ patau̱k.
23 José ttöke iëlpa ta̱ egiptowak ttõ wa e'
pakekene o̱'ka tö ie'pa a̱ iwakpa ttõ wa. E'
kue̱ki̱ ie'pa kẽ wa̱ ijche̱r tö ie'pa ttöke e' a̱ne
ie' e̱na. 24 Mik ie' tö ie'pa ttöke e' ttsé, eta̱ ie'
e̱' skéttsa̱ mía̱ bánet iu̱k. Mik ie' e̱r deka̱ne
ttoie, eta̱ ie' dene ie'pa ska'. Ie' tö Simeón
yöktsa̱ patké ta̱ ipayuéwa̱rakitö iëlpa wörki̱.
25 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ikanè mésopa patké iëlpa
sku' wà iök chkewö wa. Ñies ichéitö ia̱rak:
"Ie'pa chkewö e' ské iõwa̱ iwakpa bil ekkë
sku' a̱. Ñies chkè bakõmirakia̱ ñè ñala̱ ki̱."
Eta̱ ie'pa tö iwé̱ we̱s ie' tö iché ia̱rak es. 26 E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö ichkewö méka̱ iburro ki̱ ta̱
imíyal.
27 Mik ie'pa demi ñala̱ ki̱ wé̱ ie'pa kapökerö
e̱e̱ eta̱ ie'pa eköl tö isku' a̱ burro chkõ tso' e'
kkõ wöttsée iburro tioie ta̱ isué̱ tö inuköl àr
sku' shu̱a̱. 28 Ie' tö iché iëlpa a̱:
—¡Isa̱ú̱! Ye' inuköl mébitu̱ne ie'pa tö e' àr
sku' a̱.
Ie'pa ulitane suane tai̱ë e̱riane tai̱ë.
Ichérakitö ñì a̱:
—¿Ì wamblök Skëköl tso' se' ta̱?
29 Mik ie'pa demine Canaán, eta̱ ì tka ie'pa
ta̱ Egipto e' ko̱s pakérakitö iyẽ a̱. Ie'pa tö iché
ia̱:
30 —Ká̱ e' wökir e' tté sa' ta̱ kësik wa. Ie' tö
iché tö sa' dör ie'pa bolökpa. 31 Sa' tö iché ia̱:
"Sa' se̱rke buaë. Kẽ sa' dör yi bolökpa. 32 Sa'
döka̱ dabom eyök ki̱ böl. Sa' yẽ dör eköl ẽ. Sa'
ël eköl blënewa̱tke, iëköl a̱te̱ sa' yẽ ta̱ Canaán."
33 Eta̱ ie' tö sa' iu̱té: "A' ttõ moki̱, e' ta̱ a' ël
eköl e' múa̱t í̱e̱ ye' ska' eta̱ chkewö tsú̱mi a'
yamipa a̱. 34 Erë a' ël tsirla ẽk e' tsú̱bitu̱ ña
suè̱. Es ye' wa̱ ijche̱rmi tö a' ttõ moki̱. A' tö
iwé̱ es, e' ta̱ ye' tö a' ël èmimine. Ñies a' íyi
tuè̱mi bua' sa' ká̱ i' ki̱."
35 Mik José ëlpa tso' isku' wakkau̱k, eta̱
ie'pa isué̱ sku' a̱ inuköl deyal parratulewa̱.
Mik e' sué̱, eta̱ ie'pa tkirulune iyẽ ñies.
36 Jacob tö iché ia̱rak:
—A' tso' ye' muka̱t alà kẽ ta̱'. José blënewa̱
se' yöki̱. Simeón ñies, kẽ ku̱' se' ta̱. I' ta̱
Benjamín kiane tsè̱mi a' ki̱ darë wa. Ke̱kraë
ye' weirke.
37 Rubén tö iché iyẽ a̱:
—Bejamín múmi ye' a̱. Ye' tö ikkö'neraë
buaë. Ye' wa̱ idörane be' a̱. Ye' kẽ wa̱ idë'ne,
e' ta̱ ye' alà böl e' ttõlur.
38 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' alà kẽ mìne a' ta̱. Iël José du'wa̱ ta̱ ie'
ẽ dawa̱ia̱. Dö' ì sulu tkõ ie' ta̱ ñala̱ ki̱, e' ta̱
këkëla i' duömiwa̱ ilà dalërmik ta̱ a' iane iwiie.

43

Benjamín ëlpa wa̱ imítse̱r Egipto
1 Ketba tkëneia̱ darërë Canaán. 2 Chkewö
dë'bitu̱rak iwa̱ Egipto, e' e̱newa. Eta̱ Jacob tö
iché ila'r a̱:
—A' yúne chkewö skà ta̱u̱k se' a̱.
3 Erë Judá tö iiu̱té:
—Wëm tso' e̱e̱ e' tö iyë' sa' a̱ yësyësë: "A' kẽ
wa̱ a' ël tsirla dë' í̱e̱, e' ta̱ a' kẽ tö ye' sue̱pa."
4 Be' tö sa' ël tsirla émi sa' ta̱, e' ta̱ sa' mi'mi
chkewö ta̱u̱k be' a̱. 5 Erë be' kẽ tö ièmi sa' ta̱,
e' ta̱ kẽ sa' mìne. Wëm e' tö sa' a̱ iché: "A' kẽ
wa̱ a' ël tsirla dë' í̱e̱, e' ta̱ kẽ a' tö ye' sue̱pa."
6 Jacob tö iiu̱té:
—¿Iõk a' tö ì sulu wambleke tai̱ë ye' ki̱?
¿Iõk a' tö iché wëm e' a̱ tö a' ël skà tso'ia̱ eköl?
7 Ie'pa tö iiu̱té:
—Wëm e' tö sa' chakéwa̱ie darë wa: "¿A' yẽ
tso'ia̱ ttsë'ka? ¿A' ël skà tso'?" Kẽ we̱s sa' a̱
io̱nukia̱. Sa' ka̱wöta̱ iiu̱tök yësyësë. Sa' kẽ wa̱
ijche̱r tö wëm e' tö sa' a̱ ichémi: "A' ël tsú̱bitu̱
ye' a̱ suè̱."
8 Judá tö iché ie' a̱:
—Se' se̱nakia̱, e' ta̱ be' alà õmi ye' ta̱. Ye' tö
ikkö'neraë. Es be' ena sa' ena se' ala'r ko̱s kẽ
duöpalur ketba wa̱. 9 Ye' e̱' chõ ie' skéie. Ì de
we̱s ie' ta̱, e' nuí̱ tue̱raëyö. Ye' kẽ wa̱ ie' dë'ne
be' ska', e' ta̱ ye' iane iwiie ke̱kraë. 10 Kẽ sö
ka̱wö chöu̱k tai̱ë. Warma i' ta̱ sa' daretke
bötökicha.
11 Iyẽ tö iiu̱té:
—E̱'ma kẽ we̱s io̱nuk. A' tö iú̱ i' es: A' sku'
a̱ íyi bua'bua tso' se' ká̱ a̱, ese kak tsú̱mi wëm
e' a̱. Bálsamo elkela ena bul alí elkela ena
kiõ masmas ena mirra ena kalwö wödalo
katanoie ese ko̱s kak tsú̱mi ia̱ elkela. 12 Ñies
inuköl tsú̱mi ia̱ jaishe̱t döka̱ bötökicha. Wé̱ a'
wa̱ idë'ne e' tsú̱mine múne ia̱ a' wák ulawa
dö' ie' wöa̱ ká̱ chë'wa. 13 A' yúne wëm e' ska'.
Alà tsú̱mi. 14 Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane
Tsata̱ e' a̱ ikiéyö a̱s wëm ñe' tö a' sa̱ù̱ e̱r sia̱rë
wa ta̱ imú tö be' ël ena Benjamín õbitu̱ne. Ye'
a̱te̱ alà kẽ ta̱', erë ¿we̱s ye' e̱' ù̱mia̱?
15 Eta̱ Jacob ala'r tö íyi kak ié, ñies inuköl ié
jaishe̱t döka̱ bötökicha. Ñies Benjamín mírak
iwa̱ ta̱ imíyal. Mik idemirak José ska' 16 eta̱

ie' isue̱ tö Benjamín debitu̱ ie'pa wa̱. Ie' tö iché iu kue̱blu a̱:

—Wëpa wí̱kkë tsú̱mi ye' u a̱. Be' yú baka ttökwa̱ elka e' kaneú̱ se' a̱. Ie'pa chköke i̱'ñe ye' ta̱ dibata a̱.

17 Eta̱ iu kue̱blu tö iwakanewé̱ we̱s ichéitö ia̱ es. Imítse̱rak iwa̱ e̱' ta̱ José u a̱. 18 Erë ta̱ië ie'pa tkinewa̱ imítse̱rak iwa̱ José u a̱ e' kue̱ki̱. Ie'pa ttöramirak ñita̱: Ie'pa tso' se' ki̱tö'u̱k. Ie'pa tö inuköl ië'mi se' sku' a̱ e' nuí̱ tkëne se' mik. E' nuí̱ kue̱ki̱ ie'pa tö se' klö'we̱rawa̱ kaneblök ie'pa a̱ kanè mésopaie kẽ patuè̱ ta̱' ese. Ñies se' iyiwak klö'we̱rawa̱rakitö nuí̱ ki̱.

19 Mik ie'pa demi u wékkö a̱, eta̱ ie'pa de tsi̱net u kue̱blu wörki̱ 20 ta̱ ichérakitö ia̱:

—A këkëpa, su̱köt sa' dë' í̱e chkewö ta̱uk. 21 Erë sa' dë'mi wé̱ sa' kapökerö ee̱ ta̱ sa' sku' ko̱s kkõ wöttsée ta̱ e' a̱ ko̱s sa' tö chkewö to̱' e' inuköl kué̱ne sa' tö se̱raa̱. E' debitu̱ne sa' wa̱ mène. 22 Ñies sa' wa̱ inuköl skà de chkewö kí̱ tuo̱ie. Erë kẽ sa' wa̱ ijche̱r yi tö sa' inuköl ië'ka̱ne sa' sku' a̱.

23 U kue̱blu tö iiu̱té:

—Kẽ a' tkinuk. Kẽ a' suanuk. Ye' tö a' chkewö pato̱' e' inuköl klöo̱'. A' Këköl dör a' yẽ Këköl ñies, e' tö inuköl e' ië'wa̱ a' sku' a̱.

E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö Simeón yéttsa̱ tsé̱mi wé̱ iëlpa tso' ee̱. 24 E' ukuöki̱ ta̱ imítse̱rak iwa̱ se̱raa̱ José u a̱. Eta̱ di' méitö ia̱rak klõ skuoie. Ñies iburro tiérakitö. 25 Ie'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö ee̱ ie'pa chköke José ta̱ dibata a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa wa̱ íyi kak de ie' a̱ e' dapa'wé̱rakitö mè ie' a̱.

26 Mik ie' dewa̱ we̱shke̱, eta̱ ie'pa wa̱ íyi kak de e' mé ia̱. Ie'pa wöéwaie dõ i̱ski̱ idalöiök. 27 Ie' tö ie'pa shke̱'wé̱ ta̱ ichakéitö:

—A' yẽ de këkëpalatke yë' a' tö ye' a̱ su̱köt ¿is e' tso'? ¿Idobyërkeia̱?

28 Ie'pa skà wöéwane dõ i̱ski̱ ta̱ ichéitö:

—A këkëpa, tõ, sa' yẽ tso' buaë. Ie' dobyërkeia̱.

29 Eta̱ José ká̱ sué̱ ipamik shkit, ta̱ Benjamín dör iël e̱kka imì wa ena iyẽ wa e' sue̱itö. Eta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—A' ël tsirla yë' a' tö ¿e' dör wí̱?

Ie' tö iché Benjamín a̱:

—A alà, Skëköl e̱r buaë chõ be' a̱. 30 Ie' tö iël sué̱wa̱ e' tö ie' ttsë'wé̱ buaë ta̱ ie' ia̱kka̱. Bet ta̱ ie' e̱' skéttsa̱ mía̱ wé̱ ikapöke ee̱ iu̱k. 31 Mik ie' i̱é̱ o̱ne ta̱ ie̱r pablëne ta̱ iwö skuée ta̱ imía̱ne iëlpa skà ta̱ ichéitö: "Chkõ watiõ bet."

32 José tiérakitö bánet. Iëlpa tiérakitö bánet. Egiptowak chköke José u a̱ e'pa tiérakitö bánet ñies. Hebreowak dör ñá egiptowak a̱ e' kue̱ki̱ ie'pa kẽ a̱ ka̱wö ta̱' chkök ie'pa ta̱ ñita̱. 33 José tö ie'pa tulökwa̱ patké chkök ñì o̱'mik we̱s duas tso' iki̱ es dõ ibataë. Ie'pa tö ibikeitsé: "¿We̱s ie'pa wa̱ se' duéswö jche̱r?" E' kue̱ki̱ ie'pa tkinewa̱ ta̱ië ta̱ iñi sué̱ka̱. 34 Ie'pa dëne chkè tso' José mesa ki̱ e' wa. Es iméitö ulitane a̱. Erë Benjamín a̱ chkè méitö kibiie döka̱ ske̱tökicha iëlpa dëne e' tsa̱ta̱. Ie'pa chké ta̱ië blo'yé José ta̱ ttsë'ne buaë.

44

José tka̱' tso' iwa̱ wayè

1 E' ukuöki̱ ta̱ iu kue̱blu kiére José tö ta̱ ichéitö ia̱:

—Ie'pa sku' ko̱s wà iõka̱ chië chkewö wa. Ñies ie'pa inuköl iõka̱ne isku' ko̱s kkõ ki̱. 2 Ñies ye' tka̱' yöule inukölchka wa tso' ye' wa̱ wayè e' iõka̱ ie'pa ël tsirla e' sku' kkõ ki̱, inuköl chkewö patuo̱ e' ta̱ ñita̱.

Eta̱ u kue̱blu tö iwakanewé̱ we̱s José tö iché ia̱ es. 3 Bule es bla'mi diwö tskine ta̱ José tö iëlpa a̱ ka̱wö mé shkökne iu a̱ iburroë. 4 Ka̱m ie'pa dõmi ka̱mië, eta̱ ie' tö iché iu kue̱blu a̱:

—Be' yú ie'pa itöki̱. Mik be' ikué̱, eta̱ ichõ ia̱: 'Ye' e̱' wé̱ buaë a' ta̱, ¿iõk a' e̱' wamblé sulu ye' ki̱? ¿Iõk a' tö ye' wökir tka̱' yöule inukölchka wa, 5 e' dör wayè ena íyi tötkoie, e' bléwa̱bitu̱ a' tö? A' e̱' wamblé suluë.'

6 Mik ie' ikué̱rak, eta̱ ichéitö we̱s iwökir tö iché ia̱ es. 7 Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:

—¿Iõk be' tö ttè e' ché sa' a̱ es? Kẽ ekkë chõk sa' e̱' wamblõpa. 8 Sa' bite̱ Canaán tkörö í̱e̱ inuköl mìne sa' sku' a̱ e' mukne. ¿We̱s be' ibikeitsèmi tö sa' tö inukölchka ö orochka e' blèwa̱mi be' wökir u a̱? 9 Sa' sku' shu̱yulõ. Yi icha a̱ ikuébö, a̱s e' wák duõwa̱. Sa' male̱pa a̱te̱ be' kanè mésopaie.

10 Ie' tö iché ie'pa a̱:

—Iwà tköraë we̱s a' tö iché es. Erë wé̱ ẽk sku' a̱ iku̱newa̱ e' ẽ döraë ye' kanè mésoie. A' male̱pa kẽ iane iwiie. A' mi'mine buaë.

11 E' bet ie'pa ulitane tö isku' éwa i̱ski̱ ta̱ ikkõ wöttsélor. 12 U kue̱blu tö sku' shu̱yulérak ikibi ẽk ke̱we dõ itsirla Benjamín ska'. Eta̱ Benjamín sku' kkõ a̱ tka̱' àr. 13 Ie'pa datsi' jchélor e̱riane ta̱ië kue̱ki̱. Ie'pa dalì payuéne burro ki̱ ta̱ ibite̱yalne José ska'. 14 Mik Judá ena iëlpa demine José ska', eta̱ José duria̱. Ie'pa wöéwa i̱ski̱ iwörki̱. 15 E' dalewa ie' tö iché ia̱rak:

—¿Iõk a' e̱' wamblõ es? ¿A' kẽ wa̱ ijche̱r tö wëm dör we̱s ye' es, e' s'tötkè buaë?

16 Judá tö iiu̱té:

—¿I̱ma sa' tö be' iu̱tèmi? ¿Ì wa sa' tö be' a̱ ikkachèmi tö sa' kẽ wa̱ ì sulu wamblëne? Ì wamblëule sulu sa' wa̱ e' sué̱ Skëköl tö. I' sa' iëte̱r be' wörki̱. Sa' klö'ú̱ be' kanè mésoie. Yi sku' a̱ be' tka̱' ku̱ne e' klö'ú̱ ñies.

17 Erë ie' tö iiu̱té:

—Kẽ ye' a̱ e' wamblënuk es. Yi sku' a̱ ye' tka̱' ku̱ne, e' ẽ a̱te̱ ye' kanè mésoie. A' male̱pa mi'mine buaë a' yẽ ska'. Kẽ yi tö a' tsiriwe̱pa.

Judá kköché sia̱rla Benjamín dalërmik

18 Eta̱ Judá debitu̱ José wörki̱ tsi̱net, eta̱ ichéitö ia̱:

—A kë̃kë̃pa, be' we'ikèyö, mishka ttök se'
böl ë̃. Be' dalö̃ dör we̱s Egipto blú dalö̃ es
e' kue̱ki̱ kë̃ be' ulunuk ye' ki̱. 19 Be' tö sa'
a̱ ichaki' tö sa' yë́ ta̱', sa' ël skà ta̱'. 20 Sa'
tö be' iu̱të' tö́, sa' yë́ ta̱' kë̃kë̃palatke, ñies sa'
ël ta̱' eköl ià̱ duladula. E' ku̱ne mik sa' yë́
kë̃newa̱tke eta̱. Sa' be' a̱ iyë' tö sa' yë́ ki̱ tai̱ë
ilà tsirla ë́k kiar. Alà e' ë̃ a̱té̱a̱t imì a̱. Ie' ël
blë̃newa̱. 21 Be' tö sa' a̱ iyë' tö alà e' tsú̱bitu̱
suè̱yö. 22 Sa' tö be' a̱ iyë' tö kë̃ ie' dö̃pa. Kë̃
ie' a̱ iyë́ menuka̱t ekörla. Mik ie' tö iyë́ mé̱a̱t
eköl, eta̱ iyë́ duöwa̱mi ie' dalërmik. 23 Erë be'
sa' a̱ iyë' tö sa' kë̃ wa̱ ie' dë', e' ta̱ be' kë̃ sa'
kiepawa̱.

24 "Mik sa' dë'mine sa' yë́ wörki̱, eta̱ ì ko̱s
yë' be' tö sa' a̱, e' paké sa' tö ie' a̱. 25 Ie' tö sa'
a̱ iché: 'A' yúne chkewö ta̱u̱k.' 26 Erë sa' tö
iiu̱té: 'Sa' ka̱wöta̱ sa' ël tsirla tsu̱kmi. Sa' kë̃
wa̱ ie' mìne, e' ta̱ wëm e' kë̃ tö sa' kiepawa̱.'
27 Ie' tö sa' iu̱té: 'A' wa̱ ijche̱r buaë tö ye'
alaköl e' tö ye' a̱ alà mé böl ë̃. 28 Ia̱ia̱ë eköl
minea̱ ye' yöki̱, kë̃ ye' wa̱ isu̱neia̱. Ye' iklö'wé̱
tö ie' kötwa̱ iyiwak sulusi tö. 29 A' wa̱ ye' alà
bata i' mítse̱r ta̱ ì sulu tka ie' ta̱ ñala̱ wa, e' ta̱
wö'kela i' duörawa̱ e̱riar ë̃ wa̱. Itka es, e' ta̱ a'
iane iwiie.'

30-31 "Sa' yë́ é̱na ilà dalër tai̱ë. E' kue̱ki̱ sa'
demine ie' ska', erë ie' isué̱ tö ilà tsirla kë̃
dë'ne sa' wa̱, e' ta̱ ie' duörawa̱ e̱riar ë̃ wa̱. E'
wiie sa' iardaë. 32 Ye' tö ye' yë́ a̱ iyë': 'Ye' e̱'
chö̃ be' alà tsirla kkö'nuk. Ye' kë̃ wa̱ idë'ne,
e' ta̱ ye' iane iwiie ke̱kraë.' 33 E' kue̱ki̱ ye'
kköchö̃ be' a̱ tö ye' tsú̱a̱t be' kanè mésoie, alà
tsirla skéie. Ie' ö̃mi a̱s imi' iëlpa ta̱. 34 Alà
tsirla kë̃ minene ye' ta̱, e' ta̱ ¿we̱s ye' mi'mine
ye' yë́ ska'? Ye' kë̃ ki̱ ye' yë́ kiane suè̱ weinuk
sia̱rë."

45

José e̱' chéka̱ iëlpa a̱

1 José kë̃ a̱ iwöklöneia̱ ikanè mésopa ulitane
tso' kaneblök e̱e̱ e'pa wörki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö
iché ie'pa a̱ a̱neule: "A' ko̱s yúshka bánet. Sa'
múa̱t sa' wakpa ë̃." Es mik José e̱' chéka̱ iëlpa
a̱, eta̱ ikanè mésopa kë̃ ku̱' yës ie' ta̱.

2 Eta̱ ie' i̱éka̱ tai̱ë, e' ttsé Egipto wakpa tö.
Egipto blú a̱ itté demi tö José tso' i̱u̱k. 3 José
tö iché iëlpa a̱:

—Ye' dör José. ¿Se' yë́ tso'ia̱ ttsë'ka?

Ie'pa tkirulune tai̱ë suane José yöki̱, e'
kue̱ki̱ kë̃ ie'pa a̱ ie' iu̱tëneia̱. 4 José tö iché
ie'pa a̱:

—A' shköwa̱ tsi̱net ye' o̱'mik.

Mik ie'pa e̱' skéwa̱ tsi̱net, eta̱ ie' tö iché
ie'pa a̱:

—Ye' dör a' ël José wato̱'ttsa̱ a' tö tsè̱mi
Egipto e'. 5 Skë̃köl tö ye' patkë̃'bitu̱ íe̱ a' yöki̱
ke̱we s'tsa̱tkoie ketba ulà a̱. E' kue̱ki̱ kë̃ a'
e̱rianuk, kë̃ a' tkinuk ye' wato̱'ttsa̱ a' tö e'
kue̱ki̱. 6 Ketba de e' ki̱ duas de bök. Eta̱ duas
ske̱l kianeia̱. E' shu̱a̱ íyi ko̱s kuatkèmisö erë
kë̃ itskirpa yës. 7 Erë Skë̃köl tö ye' patkë̃'bitu̱
ká̱ i' ki̱ a' yöki̱ ke̱we a̱s a' aleripa kë̃ e̱rwa a̱s
Skë̃köl tö a' tsa̱tkö̃ ie' diché tai̱ë e' wa. 8 Es
Skë̃köl wák tö ye' patkë̃'bitu̱ íe̱, e' kë̃ dör a'
ye' wato̱'ttsa̱ e' kue̱ki̱. Skë̃köl tö ye' méka̱
Egipto blú pattökwakie. Ye' dör ie' u kue̱blu
ena Egipto wa'ñe wökir. 9 A' yúne bet ye' yë́
ska' ta̱ ichö̃ ia̱: 'Be' alà José ttè i' patkébitu̱ be'
a̱: Skë̃köl tö ye' méka̱ Egipto ká̱ ko̱s, e' wökirie.
Be' shkö̃ ye' sa̱u̱k bet. Kë̃ bö ipanuk tai̱ë.
10 Be' se̱rdaë ká̱ kiè Gosen e̱e̱ be' yamipa ko̱s
ta̱, ñies be' iyiwak ko̱s ena ì ko̱s tso' be' wa̱
ekkë ta̱. 11 Ketba duéswö kianeia̱ ske̱l. E'
kue̱ki̱ ye' tö chkewö meraë a' ulitane a̱ a̱s a'
wa̱ chkewö tso' wë'.' 12 Ye' ël Benjamín ena
a' ulitane tö ichèmi ye' yë́ a̱ tö mo̱ki̱ ye' wák
tté a' ta̱. 13 Ipakö̃ ye' yë́ a̱ tö ye' dör Egipto
wökir. Ñies ì ko̱s sué̱ a' tö íe̱, e' pakö̃ ia̱. ¡Ye' yë́
tsú̱bitu̱ bet íe̱!

14 Eta̱ José tö iël Benjamín paklö'wé̱wa̱ ta̱
i̱i̱éka̱. Es Benjamín tö José paklö'wé̱wa̱ ta̱
i̱i̱é ñies. 15 Eta̱ José tö iëlpa ko̱s wöalattsé, ñì
paklö'wé̱wa̱rak ta̱ i̱i̱érak. Eta̱ e̱rpa iëlpa e̱r
deka̱ ttök ie' ta̱.

16 Eta̱ Egipto blú u a̱ ttè demi tö José ëlpa
debitu̱ ie' ska', e' tö Egipto blú ena ikue̱blupa
ko̱s e'pa ttsë'wé̱ buaë. 17 Eta̱ Egipto blú iché
José a̱:

—Ichö̃ be' ëlpa a̱: 'A' chkewö payuö̃ iyiwak
ki̱ ta̱ a' yúne Canaán. 18 Eta̱ a' yë́ ena a'
yamipa ko̱s e' tsú̱bitu̱ ye' a̱. Ká̱ tso' Egipto e'
bua'ie mekeyö a' a̱. Ñies chkewö tso' Egipto
e' bua'ie mekeyö a' a̱.' 19 Ñies ichö̃ ie'pa a̱:
'karreta tsú̱mi tai̱ë a' alakölpa ena a' ala'r
ena a' yë́ e'pa ko̱s tso̱bitu̱. 20 Egipto íyi tso'
bua'bua e' kakmeraëyö a' a̱. E' kue̱ki̱ kë̃ a'
tkinuk ì tso' a' wa̱ e' ki̱.'

21 Eta̱ Jacob ala'r tö iwé̱ i' es. José tö
karreta mé ie'pa a̱ we̱s Egipto blú tö iché
es. Ñies chkö̃ méitö ie'pa a̱ ñè ñala̱ ki̱.
22 Ñies datsi' pa̱'a̱li̱ mé ia̱rak e̱' mane'wo̱ie.
Erë Benjamín a̱ datsi' kakméitö ske̱tökicha
iënoie. Ñies inuköl wö̃mule̱ méitö ia̱ döka̱ cien
mañalyök (300). 23 Íyi bua'bua tso' Egipto
e' kak patkémi iyë́ a̱ payöule burro ki̱ döka̱
dabop. Ñies trigowö ena pan ena chkewö
skà e' payuéitö burro dabop skà ki̱ iyë́ a̱ ñè
ñala̱ ki̱. 24 Mik José ëlpa mitke, eta̱ José tö iché
ie'pa a̱:

—Kë̃ a' mía̱ ñippök ñala̱ ki̱.

25 Ie'pa e̱' yéttsa̱ Egipto a̱ demi Canaán iyë́
ska'. 26 Eta̱ ie'pa tö iché iyë́ a̱: "Be' alà José
tso'ia̱ ttsë'ka. Ie' tso' Egipto ká̱ ko̱s e' wökirie."
Ttè e' tö Jacob wökrawé̱wa̱ tai̱ë. Kë̃ ute̱ia̱. Ie'
kë̃ wa̱ ttè e' klöo̱ne. 27 Erë mik ie'pa tö ì ko̱s
yë' José tö ie'pa a̱ e' paké iyë́ a̱, ñies mik Jacob
tö karreta patké José tö ie'pa tso̱mi e' sué̱, eta̱
ie' e̱r deka̱ne ttsë'ne buaë. 28 Eta̱ ie' iché: "E' ë̃
kata ye' a̱, ye' alà José tso'ia̱ ttsë'ka. Ye' mi'ke
isa̱u̱k ka̱m ye' blë̃rwa̱, e' dalewa."

46

Jacob mía̱ Egipto

1 Eta̱ Jacob e̱' yéttsa̱ iu a̱. Ì ko̱s tso' iwa̱ e'
mítse̱r se̱raa̱. Mik idemirak ká̱ kiè Beerseba
ee̱, eta̱ iyiwak ña'wé̱itö iyë́ Isaac, e' Këköl
dalöioie. 2 E' nañewe Skëköl tté ie' ta̱ kabsue̱ie
ta̱ ikiéitö ikiè wa:

—A Jacob.

Jacob tö iiu̱té:

—¿Ì?

3 Eta̱ Skëköl iché ia̱:
—Ye' dör be' Këköl. Ye' dör be' yë́ Këköl.
Kë́ be' suanuk shkökmi Egipto. E̱e̱ ye' tö
be' aleripa alöwe̱raë ta̱ië. 4 Ye' mi'ke be' ta̱
Egipto. Ñies ye' wák tö be' aleripa yerattsa̱ne
ká̱ e' a̱. Ñies mik be' duökewa̱tke eta̱ José tso'
be' o̱'mik.
5 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob e̱' yéttsa̱ Beerseba a̱.
Eta̱ ie' ala'r tö ie' iéka̱ karreta patkë' Egipto
blú tö ie'pa tso̱mi e' a̱. Ñies ie'pa ala'r ena
ie'pa alakölpa e'pa iéka̱rakitö karreta a̱. 6 Eta̱
Jacob mía̱ Egipto iyamipaë se̱. Ie' baka ko̱s
ena ie' obeja ko̱s e' mítse̱r ie' wa̱. Ñies ì ko̱s
dë' ie' ulà a̱ Canaán e' mítse̱r ie' wa̱ se̱raa̱.
7 Ila'r ko̱s ena isibayökpa ko̱s e'pa mía̱ da'a̱
Egipto.
8 Ikkëpa dör Israel aleripa mineyal Egipto.
E'pa dör Jacob ena ila'r.
Rubén, e' dör Jacob alà kibi ë́k. 9 Eta̱ Rubén
ala'r kiè: Hanoc, Falú, Hesrón, ena Carmí.
10 Simeón ala'r kiè: Jemuel, Jamín, Óhad,
Jaquín, Sóhar, ena Saúl. Saúl mì dör
canaánwak.
11 Leví ala'r kiè: Guersón, Quehat ena
Merarí.
12 Judá ala'r kiè: Er, Onán, Selá, Fares ena
Zérah. (Er ena Onán, e'pa blënewa̱ Canaán.)
Fares ala'r kiè Hesrón ena Hamul.
13 Isacar ala'r kiè: Tolá, Puvá, Job ena
Simrón.
14 Zabulón ala'r kiè: Séred, Elón ena
Jahleel.
15 E'pa ko̱s dör Jacob ala'r ku̱ne Padán-
aram Lía ta̱. Ie'pa kutà kiè Dina, e' ku̱ne ee̱
ñies. Jacob aleripa ko̱s wëpa ena alakölpa e'
döka̱ dabom mañayök ki̱ mañal (33).
16 Gad ala'r kiè: Sefón, Haguí, Esbón, Suní,
Erí, Arodí, ena Arelí. 17 Aser ala'r kiè: Imná,
Isvá, Isví ena Beriá. Ie'pa kutà kiè Sérah.
Beriá ala'r kiè Heber ena Malquiel. 18 E'pa
dör Jacob aleripa Zilpá ta̱, e' mé Labán tö ilà
busi Lía, e' a̱ ikanè mésoie. Ie'pa ko̱s döka̱
dabom eyök ki̱ teröl (16).
19 Jacob alaköl kiè Raquel, e' ala'r kiè José
ena Benjamín. 20 José ala'r dör ilaköl Asenat
ta̱ e'pa kiè Manasés ena Efraín. Ie'pa ku̱ne
Egipto. Asenat dör wëm kiè Potifera, e' alà
busi. Potifera dör egiptowak awá eköl. Ie'
kaneblöke ká̱ kiè On ee̱. 21 Benjamín ala'r
kiè Bela, Béquer, Asbel, Guerá, Naamán, Ehi,
Ros, Mupim, Hupim ena Ard. 22 E'pa dör Ja-
cob aleripa Raquel ta̱. Ie'pa ko̱s döka̱ dabom
eyök ki̱ tkël (14).
23 Dan alà kiè Husim. 24 Neftalí ala'r kiè:
Jahseel, Guní, Jezer, ena Silem. 25 E'pa dör
Jacob aleripa ilaköl Bilhá ta̱, e' mé Labán tö
ilà busi Raquel a̱ ikanè mésoie. Ie'pa döka̱
kul (7).
26 Jacob ta̱ iyamipa e̱kka mìne Egipto, e'
wakpa döka̱ dabom teryök ki̱ teröl (66). Ie'
ala'r e' alakölpa, kë́ shta̱ne ishu̱a̱. 27 José
ala'r ku̱ne Egipto e'pa dör böl. Jacob yamipa
dë'mi Egipto döka̱ dabom kuryök (70) se̱raa̱.
28 Eta̱ Jacob tö ilà Judá patkémi ke̱we José
a̱ ibiyöchök: "Be' shkö́ Gosen ye' ñale̱tsu̱k."
Eta̱ mik ie'pa demi Gosen, 29 eta̱ José tö
ikanè mésopa ké ie' karreta yöktsa̱ tsèmi
iyë́ ñale̱tso̱ie. Mik idemi iyë́ ska' eta̱ iyë́
paklö'wé̱wa̱itö eta̱ ie' i̱é̱ ta̱ië. 30 Eta̱ Jacob tö
iché José a̱:
—¡Ire' ye' blërwa̱mi buaë! Ye' be' sué̱ne
buaë, be' se̱rkeia̱ e' kue̱ki̱.
31 Eta̱ José tö iché iyamipa ko̱s a̱:
—Ye' mía̱ Egipto blú a̱ a' biyöchök tö 'ye'
ëlpa ena ye' yë́ yamipa ko̱s se̱rke Canaán
e'pa debitu̱ e̱' tsu̱ka̱t ye' ska'. 32 Ie'pa dör
iyiwak alöu̱kwakpa. E' kue̱ki̱ ie'pa baka ko̱s
ena ie'pa obeja ko̱s ena ì ko̱s tso' ie'pa wa̱
e' debitu̱ ie'pa wa̱.' 33 Mik Egipto blú tö
a' chaké: '¿Ì dör a' kanè?', 34 e' ta̱ ichö́ ia̱:
'Ke̱kraë sa' kanè dör iyiwak alöu̱k we̱s sa'
tsá̱ bak es.' Egiptowak kë́ kàne se̱nuk obeja
alöu̱kwakpa ta̱ ñita̱, e' kue̱ki̱ Egipto blú ka̱wö
mèmi a' a̱ se̱nuk Gosen.

47

1 Eta̱ José mía̱ ibiyö́ muk Egipto blú a̱ ta̱
ichéitö ia̱: "Ye' yë́ ena ye' ëlpa se̱rke Canaán,
e'pa debitu̱ íe̱. I' ta̱ ie'pa tso' Gosen. Ie'pa
obeja ena baka ena ì ko̱s tso' iwa̱ e' deb-
itu̱rak iwa̱ se̱raa̱." 2 José tö iëlpa shu̱shté
döka̱ ske̱l ta̱ imítse̱r iwa̱ Egipto blú ska' a̱s ie'
tö iwakpa sa̱ù̱. 3 Eta̱ Egipto blú tö José ëlpa a̱
ichaké:
—¿Ì dör a' kanè?
Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:
—A këkëpa, sa' dör obeja alöu̱kwakpa we̱s
sa' tsá̱ bak es. 4 Ketba meneka̱ ta̱ië sa' ka̱ska'.
Sa' iyiwak a̱ kë́ chkè ta̱'ia̱, e' kue̱ki̱ sa' bite̱a̱
se̱nuk ká̱ i' ki̱. Be' we'ikè sa' tö, ka̱wö mú sa'
a̱ se̱nuk Gosen.
5 Eta̱ Egipto blú tö iché José a̱:
—Be' yë́ ena be' ëlpa de se̱nuk be' ta̱. 6 Ká̱
tso' Egipto e' wé̱ kiane be' ki̱ e' mú ie'pa a̱
se̱noie. Ko̱s ká̱ tso' Egipto e' bua'ie dör Gosen
e' mú ie'pa a̱ se̱noie. Be' yamipa shu̱a̱ wëpa
tso' iyiwak kkö'nè buaë, e' ta̱ esepa múka̱ ye'
iyiwak kkö'nuk.
7 Ñies José wa̱ iyë́ Jacob mí kkachè Egipto
blú a̱. Jacob tö Egipto blú shke̱'wé̱ e̱r bua'
wa. 8 Eta̱ Egipto blú tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ko̱s duas tso' be' ki̱?

9 Jacob iiu̱té:

—Ye' ki̱ duas de cien eyök ki̱ dabom mañayök (130) shkök wì̱ a̱ dià a̱. Ka̱wö e' kë̃ dör ta̱ië. E' tka ye' ki̱ darërë. Erë ka̱m ye' ki̱ duas dõ ko̱s ye' yë̃pa ki̱ duas bak ekkë.

10 E' ukuöki̱ ta̱ Jacob e̱' chéa̱t Egipto blú a̱ ta̱ imía̱. 11 Eta̱ José tö ká̱ bua'bua tso' Egipto, e' mé iyë̃ ena iëlpa a̱ se̱noie we̱s Egipto blú tö iché es. Ká̱ e' a̱te̱ Ramsés. 12 Ñies ie' tö chkewö meke iyamipa a̱ ko̱s ila'rla tso' u a̱ u a̱ ekkë.

José tö chkewö watué̱ Egipto wakpa a̱

13 Ká̱ ulitane kë̃ íyi wöria̱, e' kue̱ki̱ ketba kí̱ tkërke poë. Ketba tö s'tteke ta̱ië Canaán ena Egipto. 14 Chkewö tué̱ Egipto wakpa tö ena Canaánwakpa tö, e' ské ko̱s blé José tö Egipto blú u a̱. 15 Mik Egipto wakpa ena Canaánwakpa inuköl e̱newa se̱raa̱, eta̱ Egipto wakpa mía̱ José ska' ta̱ iché ia̱:

—¡Be' sa' a̱ chkewö mú! Kë̃ sa' inuköl ta̱'ia̱. Kë̃ idör bua' tö e' ë̃ kue̱ki̱ be' tö sa' méttsa̱ duökwa̱ ketba a̱.

16 Eta̱ ie' tö ie'pa iu̱té:

—A' kë̃ wa̱ inuköl ta̱'ia̱, e' ta̱ a' iyiwak tsú̱bitu̱ ña, e' skéie ye' tö a' a̱ chkewö meke.

17 Egipto wakpa wa̱ kabaio ena obeja ena baka ena burro e' ko̱s mí ie' a̱. E' skéie ie' tö chkewö mé ie'pa a̱ dõ duas ek. 18 Duas e' tka eta̱ ie'pa míyalne ie' ska' ta̱ iskà ché ia̱:

—Be' wa̱ ijche̱r buaë tö kë̃ sa' wa̱ inuköl ta̱'ia̱. Ñies sa' iyiwak ko̱s, e' dör be' icha. Sa' ká̱ ë̃ tso'ia̱ sa' wa̱ ena sa' wakpa, e' ë̃ tso'ia̱ sa' wa̱ mè be' a̱ 19 Sa' wákpa ta̱ú̱. Sa' ká̱ ta̱ú̱ ñies. E' skéie iyiwö mú sa' a̱. Sa' kaneblõmi sa' wákpa ká̱ a̱ Egipto blú a̱. Es sa' a̱te̱ Egipto blú kanè mésopaie. Eta̱ chkewö ë̃ memibö sa' a̱ a̱s kë̃ sa' duõlur ketba wa̱ ena sa' ká̱ kë̃ weir ë̃ ichö̃k.

20 Egipto wakpa tö iká̱ watuétsa̱ José a̱ ketba kue̱ki̱. Es Egipto ká̱ ko̱s de Egipto blú ulà a̱. 21 Ñies Egipto wakpa ko̱s a̱te̱ blu' kanè mésopaie. 22 Ie'pa sacerdotepa ká̱ e' ë̃ kë̃ to̱ne José wa̱. Egipto blú tö chkewö kakmeke ie'pa a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̃ wa̱ iká̱ wato̱nettsa̱.

23 E' ukuöki̱ ta̱ José tö iché Egipto wakpa a̱:

—A' wákpa ko̱s ena a' ká̱ ko̱s e' to̱'ttsa̱ ye' tö se' blú a̱, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ a' ko̱s a̱te̱ ie' ulà a̱. Iyiwö i' tsú̱mi a' tö ta̱ ikuatkö̃. 24 Mik iwöne ta̱ iyiwö tso' döka̱ saco ske̱l, eta̱ itsá̱ yö̃ttsa̱ saco et mè Egipto blú a̱. Iyiwö ëyök a̱te̱ e' dör a' a̱ kuatkè, ñies a' yamipa ulitane a̱ ñanoie.

25 Eta̱ ie'pa tö iiu̱té:

—Be' tö sa' tsa̱tké ketba ulà a̱. Be' e̱r bua' sa' ta̱. E' kue̱ki̱ sa' e̱' chöke Egipto blú kanè mésopaie.

26 Es José tö ka̱wö mé Egipto wakpa a̱ tö iyiwö tso' döka̱ saco ske̱l e' tsá̱ yö̃ttsa̱ saco et mè Egipto blú a̱. I̱'ñe ta̱ e' we̱keia̱ ie'pa tö es. Egipto sacerdotepa ë̃ kë̃ ka̱wöta̱ iyiwö tsá̱ muk Egipto blú a̱, ie'pa ká̱ kë̃ dë' Egipto blú ulà a̱ e' kue̱ki̱.

Jacob tö ittè bata ché José a̱

27 Es Israel aleripa e̱' tsé̱a̱t se̱nuk Gosen, ká̱ e' a̱te̱ Egipto. Ká̱ e' ko̱s de ie'pa ulà a̱. E̱e̱ ie'pa alöne ta̱ië. 28 Jacob se̱ne'ia̱ ká̱ e' a̱ duas döka̱ dabom eyök ki̱ kul (17). Duas de ie' ki̱ cien eyök ki̱ dabom tkëyök ki̱ kul (147).

29 Mik ie' tö ittsé tö iduökewa̱tke, eta̱ José tsu̱k patkéitö ta̱ ichéitö ia̱:

—Moki̱ be' e̱r buaë chak ye' a̱, e' ta̱ be' ulà múwa̱ ye' tu' diki̱a̱ iwà kkachoie tö moki̱ ì kiekeyö be' a̱ e' wawe̱raëbö. Ye' nu kë̃ wötarwa̱ Egipto. 30 Mik ye' blënewa̱ mía̱ ye' dëu̱töpa itöki̱, eta̱ ye' nu yö̃ttsa̱ ká̱ i' ki̱ tsú̱mi wötèwa̱ ie'pa pö a̱.

Eta̱ José tö iiu̱té:

—Es yö iwe̱raë.

31 Iyë̃ tö iché ia̱:

—Ichö̃ ña moki̱ Skëköl wörki̱ tö be' iwe̱raë es.

Eta̱ José tö ittè mé moki̱ iyë̃ a̱. Eta̱ Jacob wöméwa̱ ika̱' ki̱ ta̱ Skëköl ki̱kéka̱itö.

48

Jacob e̱r buaë ché José ala'r a̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa wa̱ biyö̃ debitu̱ José a̱: "Be' yë̃ duöke tso' suluë." Eta̱ José mía̱ isa̱u̱k ila'r böl mí iwa̱ e̱' ta̱. 2 Mik ie'pa tö iché Jacob a̱ tö José debitu̱ be' sa̱u̱k, eta̱ ie' e̱' tkéka̱ isulú wa ika̱' ki̱. 3 Eta̱ ie' tö iché José a̱:

—Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱ e' e̱' kkayë' ye' a̱ ká̱ kiè Luz a̱te̱ Canaán e̱e̱. E̱e̱ ie' e̱r buaë yë' ye' a̱ 4 ta̱ ichéitö ña: "Ye' tö be' aleripa alöwe̱raë ta̱ië. Ie'pa döraë ká̱ ta̱ië e' wakpaie. Ká̱ i' meraëyö ie'pa a̱, e' a̱tdaë ie'pa ulà a̱ ke̱kraë michoë." 5 Be' ala'r böl, Efraín ena Manasés, e'pa ku̱ne ka̱m ye' dõ Egipto e' yöki̱. Ie'pa tsé̱tköyö we̱s ye' wák ala'r es we̱s ye' ala'r Rubén ena Simeón dör ye' ala'r es. 6 E' kue̱ki̱ ká̱ meraëyö ie'pa a̱ we̱s ye' wák ala'r a̱ es. Ie'pa itöki̱ be' ala'r skà ku̱rmi, e'pa dör be' wák a̱. Erë ie'pa dör Efraín ena Manasés ëlpa, e' kue̱ki̱ ká̱ ñe' kak döraë ie'pa ulà a̱ ñies. 7 Mik ye' manét Padán-aram e' demi Canaán dökettsa̱tke Efrata, eta̱ e̱e̱ ñala̱ ki̱ be' mì blënewa̱ ye' yöki̱. E̱e̱ ye' tö ie' nu blë'wa̱a̱t Efrata ñalé̱ ki̱. (I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiè Belén.)

8 Mik Jacob tö José ala'r sué̱ eta̱ ichakéitö:

—¿Se̱pa dör yi?

9 Ie' tö iiu̱té:

—I'pa dör ye' ala'r mé Skëköl tö ye' a̱ ká̱ i' ki̱.

Eta̱ iyë̃ tö iché ia̱:

—Ie'pa tsú̱bitu̱ ye' ska' a̱s ye' e̱r bua' chõ ie'pa a̱.

10 Jacob kënewa̱tke e' kue̱ki̱ iwöbla kë̃ wawëria̱ buaë. E' kue̱ki̱ José tö ila'r patkémi tsi̱net iyë̃ o̱'mik. Eta̱ Jacob tö italapa paklö'wé̱ wöalattsé. 11 E' ukuöki̱ ichéitö José a̱:

—Ye' ibikeits tö ye' kě tö be' sue̱paia̱, erë
Skëköl tö ka̱wö mé ye' a̱ be' ena be' ala'r
suo̱ie.
12 Eta̱ José tö ila'r skéttsa̱ iyě o̱'mik ta̱
iwöéwa dõ i̱ski̱ iyě dalöioie. 13 E' ukuöki̱ ta̱
ila'r böl klö'wé̱wa̱itö iulà a̱. Efraín mí José
ulà bua'kka, Manasés mí José ulà bakli̱'kka.
Es itsé̱miitö iyě ska'. Eta̱ Efraín a̱te̱ Jacob ulà
bakli̱'kka, Manasés a̱te̱ Jacob ulà bua'kka.
14 Erë Jacob ulà bua'kka méka̱ Efraín dur ie'
ulà bakli̱'kka e' wökir ki̱. Erë e' dör alà tsirla.
Eta̱ iulà bakli̱'kka méka̱itö Manasés dur ie'
ulà bua'kka e' wökir ki̱. Erë e' dör alà kibi.
Es Jacob ulà tsé̱tkö wi̱'kë io̱'kë. 15-16 Eta̱ ie̱r
bua' ché José a̱ i' es:

“A̱s Skëköl e̱r buaë chõ ala'r böl i' a̱ ke̱kraë.
Ye' yěpa bak Abraham ena Isaac, e'pa bak Skëköl e' dalöiök,
e' tö ye' kkö'nami kuaë dõ ikkë ta̱.
Ie' tö ye' tsa̱tké ke̱kraë íyi sulusi ulà a̱.
A̱s ala'r i' wa kě ye' chöwa sulitane é̱na ke̱kraë.
Ñies ye' yěpa bak Abraham ena Isaac a̱s e'pa kě chöwa sulitane é̱na ke̱kraë.
A̱s ala'r i' alör ta̱ië ká̱ ulitane ki̱.”

17 Jacob ulà bua'kka méka̱ Efraín wökir ki̱,
e' kě mène José a̱ buaë. E' kue̱ki̱ ie' tö iyě
ulà bua'kka e' klö'wé̱wa̱ mèka̱ ilà kibi dör
Manasés e' wökir ki̱. 18 E' dalewa ichéitö ia̱:
—¡A yěwö, kě idör es! I' dör alà kibi. Be' ulà
bua'kka múka̱ i' wökir ki̱.
19 Erë iyě kě wa̱ io̱ne es. Ie' tö iché ia̱:
—¡A alà, e' jche̱r ye' wa̱, e' jche̱r ye' wa̱! Ie'
alördaë ta̱ië, ie' döraë këkëpa ta̱ië. Erë itsirla
ěk e' döraë këkëpa ta̱ië shu̱te̱ ikibi tsa̱ta̱. Ñies
ie' aleripa döraë ká̱ ta̱ië e' wakpaie.
20 Es e' ě diwö wa Jacob e̱r buaë skà ché
italapa a̱ i' es:
—Mik Israel aleripa e̱r buaë cheke ñì a̱ eta̱
ie'pa tö icheraë ñì a̱ i' es: ‘A̱s Skëköl e̱r buaë
chõ be' a̱ we̱s Efraín ena Manasés e'pa a̱ e̱r
buaë yëne es.’
Es Jacob e̱r buaë ché Efraín a̱, Manasés a̱
imène, e' tsa̱ta̱. 21 E' ukuöki̱ ta̱ José a̱ ichéitö:
—Ye' duökewa̱tke erë Skëköl tö a' kkö'neraë.
Ie' wa̱ se' aleripa mirane Canaán wé̱ se' yěpa
bak se̱nuk ee̱. 22 Ye' tö ká̱ bua'ie méa̱t be'
a̱ ime'bakyö be' ëlpa a̱ e' tsa̱ta̱. Ká̱ e' kiè
Siquem. E' yë'ttsa̱ ye' tö amorreowak ulà a̱
ñippè wa.

49

Jacob tö ittè bata ché ila'r ko̱s a̱

1 Jacob tö ila'r kié e̱' ska' ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
“A' e̱' skőwa̱ ye' o̱'mik. Ì tköraë a' ta̱ e' wà
chekeyö a' a̱:

2 “A ala'rla, a' e̱' skőwa̱ tsi̱net ye' ttõ ttsök,
ye' dör a' yě. Ye' ttõ ttsõ.

3 “A Rubén, be' dör ye' alà kibi.
Be' dör ye' diché tsá̱ e' alé.
Be' dalöiërta̱' ta̱ië, be' diché ta̱' ta̱ië be' ëlpa tsa̱ta̱.
4 Erë i̱'ñe ta̱ kě idör es.
Be' dör we̱s di' yöliie es kě iwöklör yës.
Be' tö ye' dalöse̱o̱'wa̱. Be' se̱ne'ka̱ ye' alaköl ta̱.
E' kue̱ki̱ be' kě dalöiërpaia̱ we̱s ko'k es.

5 “Simeón ena Leví, e'pa dör ñì ëlpa;
ie'pa tabè tso' ñippoie ě.
6 ¡Wé̱ ie'pa e̱' dapa'u̱ke ee̱ ye' kě shkak!
Ie'pa tö wëpa kötulur kësik ě kue̱ki̱.
Baka wë'ñe klökicha blublu e' télorakitö ëanas.
7 Ie'pa kësik dör suluë ichökle
e' kue̱ki̱ ie'pa ka̱wö tköraë suluë.
¡Ye' tö ie'pa aleripa powe̱rami se̱nuk iëlpa male̱pa aleripa shu̱a̱ wì a̱ dià a̱!

8 “A Judá, be' ëlpa tö be' ki̱keraka̱ ta̱ië.
Be' bolökpa klö'we̱wa̱raë be' tö ikuli' a̱,
es be' e̱' alöraka̱ ie'pa ki̱.
Be' ëlpa e̱kka e̱' wöörawa i̱ski̱ be' dalöioie.
9 ¡A Judá, be' dör ye' alà!
Be' dör we̱s ma'name alà es.
Mik ì ttéitö ta̱ ikaté o̱ne,
eta̱ ie' e̱' wöéwa e̱' téwa̱ i̱ski̱ we̱s ma'name këchke es.
¿Yi dõmi ie' tsiriu̱k?
10 Judá aleripa döraë blu'paie ta̱ië ke̱kraë dõ mik iblú chõk de eta̱.
Blu' e' ttõ iu̱teraë sulitane tö.
11 Ie' tö iburro pupula mue̱ke uva shu̱a̱.
Ñies idatsi' skuöke uva diõ wa.
12 Ie' wöbla dör daloloë uva diõ tsa̱ta̱.
Ie' kà dör saruruë baka tsu'diö tsa̱ta̱.

13 “Zabulón se̱rdaë dayë kkömik.
Ee̱ ta̱ië kanò irirke ese ké̱ tso'.
E' ká̱ kkõ dörawa̱ Sidón kkömik.

14 “Isacar dör we̱s iyiwak tso' dalì oie diché ta̱' ta̱ië ese e̱' mùtër e̱nuk iwé a̱ es.
15 Mik ie' isué tö ká̱ e' dör buaë se̱noie ñies e̱noie,
eta̱ ie' tsi̱wö ki̱ dalì deka̱ne kaneblök.
Ie' e̱' mèttsa̱ kaneblök kanè mésoie, kě tkine e' ki̱.

16 “Dan ditséwö shu̱a̱ s'shu̱lirdaë buaë yësyësë we̱s Israel aleripa e' ditséwö male̱pa es.
17 Dan döraë we̱s tkabě chők tso' ñala̱ kkõ a̱ tö kabaio kuè iklö a̱ ta̱ iwák bruta̱ne itsi̱wökka ese es.

18 “¡A Jehová, ye' tso' be' panuk tö ye' tsa̱tkő!

19 “Gad ppök ñippökwakpa döraë ta̱ië.
Erë ie' tö ie'pa pperaë, itötie̱raë.

20 “Aser ká ki chkè kata' buaë tskirdaë.
Ì wörke kos e' dör buaë shute mène buaë blu'pa a.

21 “Neftalí dör wes suli alaki dur áie ala'rla ta' bua'buaala ese es.

22 “José dör wes burro kañiru suè dur di' tum kkömik es,
wes burro pupula kañiru suè dur ká tukir ki es.*
23 Kuaböt namépa éna sulu iar,
ie' ki kuaböt uyérakitö kësik wa.
24 Erë ie' ulà diché darërë;
e' wa ie' wa ishkame' shuirikar darërëë,
kë ulà shtrirta'wa yës.
Skëköl tö ie' a diché e' mé.
Skëköl e' dör Jacob Këköl e' diché ta' taië.
Skëköl e' dör Israel aleripa kkö'nukwak.
Ie' tö Israel aleripa tsatkeke.
25 A José, be' yë e' Këköl tö be' kimeke kekraë.
E' dör Skëköl Diché Ta' Íyi Ulitane Tsata,
Ie' er buaë chöraë be' a.
Kali buaë patkeraë ie' tö be' daliwö ki.
Ñies be' a di' atdaë buaë íyök ki as be' dalikua talar buaë.
Be' aleripa alakölpa ala'r döraë taië, ñies be' iyiwak döraë taië.
Es Skëköl er buaë chöraë be' a.
26 Be' yë er buaë yë' be' a,
e' tkõka ye' yë er buaë yë' ye' a e' tsata.
Skëköl tö José shukit iëlpa shua iwökirie,
e' a ie' er buaë chõ michoë wes kabata yöbië kë erta'wa es.

27 “Benjamín dör wes chichi kañiru kësikie ese es;
bla'mi ta iyiwak ttéwaitö katè,
tsáli ta ibata watiéwaitö.”
28 E'pa dör Israel ditséwöpa daia itöki döka
dabom eyök ki böt (12), e' yëpa tsá. Es ie'pa
yë tö ie'pa a iché mik ie' tö ittè bata ché ie'pa
a eta.

Jacob blënewa

29 Jacob tö iché ila'r wëpa a: “Ye' blërkewa e'
kéwö dökewatke. Mik ye' blënewa, eta ye' nu
blõwa ákuk a ká wé ye' yamipa nu blëne ee.
Pö e' ate wëm kiè Efrón dör hititawak e' ká
a. 30 Ká e' ate Macpelá Mamré wöshaë. Ká e'
ate Canaán. Ká e' ena ákuk e' wato'ttsa Efrón
tö Abraham a as Abraham tö iyamipa nu blõ
ee. 31 Ee Abraham ena ilaköl Sara, ñies Isaac
ena ilaköl Rebeca, e'pa nu blëne. Ee ye' tö ye'
alaköl Lía, e' nu blë'wa ñies. 32 Ká e' ena ákuk
e' wato' hititawak tö.”
33 Mik Jacob tö ttè e' kos ché one eta ie' e'
téwane ika' ki ta iblënewa mía idëutöpa itöki.

50

1 Eta José tö iyë nu paklö'wéwa
wöalattséitö ta iié taië. 2 E' ukuöki ta ie'
tö egiptowak dör s'nu kanéukwakpa e'pa
kié iyë nu kapeyökwa as kë inurwa. Eta es
ikanewérakitö. 3 Ikanewérakitö döka ká
dabom tkëyök (40 días), ekkë kawö kiane
ikanewoie e' kueki.
Egiptowak tö ischõ eriaitsé kawö döka
dabom kuryök (70 días). 4 E' ukuöki ta José
tté Egipto blú kueblupa ta, ta ichéitö ie'pa a:
—A' éna er bua' chak ye' a, e' ta a' yú ichök
Egipto blú a 5 tö mik ye' yë duökewatke, eta
ie' tö ye' ka' ie' a ttè muk Skëköl wörki tö
inú blerawayö ákuk kaneo'at ie' wák tö ate
Canaán e' a. E' kueki kawö mú ña ie' nu
tsomi blèwa ee. Mik ye' ibléwa ta ye' dotkene.
6 Eta Egipto blú tö iiuté:
—Be' yú be' yë nu blökwa wes ie' tö be' a iki'
es.
7 Eta José mía iyë nu blökwa. Egiptowak
kueblupa kos e'pa míyal ie' ta. 8 Jacob
yamipa ekka ena José yamipa ekka ena iëlpa
e'pa kos mí ñies. Ie'pa ala'r ena ie'pa iyiwak
e'pa ë ateat Gosen. 9 Ñies pë' mí taië karreta
ki ena kabaio ki. Es pë' mí taië José ta. 10 Mik
ie'pa demi ká kiè Goren-ha-atad ate tsinet
di' Jordán diwö tskirke e' kker ee, eta ee ie'pa
ulitane tö Jacob nu wötërkewa e' kéwö tkö'wé
dalõ taië wa. Ee José tö iyë eriaitsé döka ká
kul.
11 Mik canaánwak serke ee, e'pa tö Jacob
nu wötërkewa kéwö tkö'wè e' sué, eta ie'pa
tö iché: “Moki egiptowak tö s'nu wötërkewa
e' kéwö tkö'weke dalõ taië wa.” E' kueki ká
e' kiè méka ie'pa tö Abel-Misraim.* Ká e' ate
tsinet di' kiè Jordán e' kkömik.
12 Es Jacob ala'r tö iyë nu kanewé wes
ie' tö iyë' ie'pa a es. 13 Ie'pa wa inú mítser
Canaán ibléwarakitö ákuk yöule Abraham
wa iyamipa pöie e' a. E' ate Macpelá. E'
wato'ttsa hititawak kiè Efrón tö Abraham a.
Ká e' ate Mamré wöshaë. 14 Mik José dëutö
nu blëne one, eta ie' biteane Egipto. Ie' ëlpa
ena pë' ulitane mìne ie' ta e'pa kos biteyalne
ie' ta.

José ëlpa suanékane ie' yöki

15 Jacob blënewa e' ukuöki ta José ëlpa
tö ibikeitsé: “Isalema José éna sulu se'
arke. Ì kos wamblë' se' tö ie' ki e' skéie se'
we'ikeraëitö.” 16 E' kueki ie'pa ttè mémi ie' a:
“Kam be' yë blërwa, 17 eta ie' tö sa' a iché tö
ichõ be' a: ‘Ì kos suluë wamblë' sa' tö be' ki,
e' olo'yõ sa' ki.’ E' kueki sa' kköchõ be' a tö e'
olo'yõ sa' ki. Sa' tö be' yë e' Këköl dalöieke e'
kueki.”

* 49:22 José dör wes burro...ká tukir ki es: Ñies hebreoie ttè e' mane'wèmisö i' es: José dör wes kal tskirke di' kkömik es; tkaka iké kköiëule e' mik buaë, ñies iwördaë taië. * 50:11 Abel-mizraim: Hebreoie ká kiè e' wà kiane chè egiptowak schõ eriaitsè.

Mik biyõ e' demi José a̱, eta̱ ie' i̱é̱ sia̱rë.
18 Eta̱ iëlpa demi iwöki̱. Ie'pa wöéwa dõ i̱ski̱
idalöioie ta̱ ichérakitö:
—I' sa' de be' wörki̱. Sa' dör be' kanè
mésopa.
19 Eta̱ ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kě a' suanuk. Ye' kě a̱ a' shu̱linuk Skëköl
skéie. 20 A' íyi sulu bikeits wamblè ye' ki̱, erë
e' mane'wé̱ttsa̱ne Skëköl tö buaë se' ki̱. E'
wa ta̱ië pë' tsa̱tkëne i̱'ñe ta̱. 21 E' kue̱ki̱ kě a'
suanuk. Chkewö meraëyö a' a̱ ena a' ala'r
ko̱s a̱.
Es ie' tö ie'pa a̱ iché e̱r buaë wa. E' tö ie'pa
ttsë'wé̱ne buaë.

José blënewa̱

22 José ena iyě alikpö yamipa e'pa se̱ne'ia̱
Egipto. Ie' se̱ne' döka̱ duas cien eyök ki̱
dabom eyök (110). 23 Ie' tö ilà Efraín talapa
e' ala'r sué̱ia̱. Ñies ie' tö ilà Manasés e' alà kiè
Maquir e' ala'r sué̱ia̱.
24 Ká̱ et ta̱ ie' tö iché iëlpa a̱: “Ye' duökewa̱
e' ké̱wö kianeia̱ tsir. Erë Skëköl wák tö a'
ki̱meraë. Ie' tö a' yelurdaë ká̱ i' ki̱. Ká̱
yë'bakitö mè Abraham a̱ ena Isaac a̱ ena
Jacob a̱ e' a̱ a' tse̱miraëitö.” 25 Eta̱ ie' tö iëlpa
kié a̱s ie'pa ttè mù ie' a̱ Skëköl wörki̱. Ie' tö
ie'pa a̱ iché: “Skëköl tö a' yerattsa̱ ká̱ i' ki̱.
Mik e' tka, eta̱ ye' sik tso' blëule e' tsú̱mi e̱'
ta̱.”
26 Mik ie' blënewa̱ Egipto, eta̱ ie' ki̱ duas
de cien eyök ki̱ dabom eyök (110). Ie' nu
kapeyanewa̱ a̱s kě inurwa̱ e' iënewa̱ s'nu
kélkuö a̱.

Israel aleripa yërulune **Egipto**

Éxodo **1.1–20.21**

Yëkkuö i' kiè si'kuaie *Éxodo*, e' wà kiane
chè *yërulune*. Ka̱m sa' tö yëkkuö i' mane'ü̱
se̱raa̱ se'ie, isha̱böts maneo̱' sa' tö dõ capítulo
20.21. Ì maneo̱' sa' tö e' blatëule mañat tsi̱ní.
Et tsi̱ní e' dör capítulo et dõ capítulo dabom
eyök kí̱ ske̱l (1-15). Iët tsi̱ní e' dör capítulo
dabom eyök kí̱ teröl dõ capítulo dabom eyök
kí̱ pàköl (16-18). Ibata ë̃k tsi̱ní e' dör capítulo
dabom eyök kí̱ su̱li̱tu dõ capítulo dabom
böyök (19-20).

Et tsi̱ní e' tö se' a̱ ipakè tö ì bak Israel
aleripa ta̱ ie'pa mía̱ Egipto e̱' tsa̱tkök ketba
yöki̱ e' ukuöki̱. Ke̱we ie'pa ka̱wö tka buaë
Egipto. Ie'pa ena ie'pa iyiwak alöne tai̱ë.
Ká̱ tka tai̱ë ta̱ egiptowak suanémi dö' Israel
aleripa e̱' alõka̱ ie'pa ki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa
tö Israel aleripa sué̱ suluë ta̱ iwe'ikérakitö
sia̱rë. Ie'pa kérakitö kaneblök darërëë kẽ
patue̱ta̱'. Erë Skëköl tö ie'pa weirke e' sué̱
ta̱ wëm kéka̱itö eköl ie'pa yöktsa̱ egiptowak
ulà a̱. Wëm e' kiè Moisés, e' ẽ tö yëkkuö i'
kit. Skëköl e̱' kkayë' ie' a̱ ta̱ iwák kiè yë'itö
ia̱. E' ukuöki̱ ta̱ ipatkéitö Israel aleripa yöktsa̱
Egipto. Moisés tö iché Egipto blú a̱ tö Israel
aleripa õmine. Erë Egipto blú kẽ é̱na Skëköl
ttõ iu̱tak. E' kue̱ki̱ Skëköl tö egiptowak
we'iké sia̱rë tsa̱ki̱ë ie' diché tai̱ë wa. E' wa
ie' tö ikkaché ie'pa a̱ ena Israel aleripa a̱ tö yi
dör ie'. Skëköl tö Israel aleripa tsa̱tkée yéttsa̱
Egipto ie' diché tai̱ë wa, e' wa ie'pa de ie'
ichaie ena ie' de ie'pa Këkölie. Ie'pa yënettsa̱
Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k ie' tö ie'pa patké duas
bit ekkë.

Iët tsi̱ní e' tö se' a̱ ipakè tö we̱s Skëköl tö
ie'pa wëttse̱' ena ie'pa ki̱me'itö shköktkö ká̱
sir poë wé̱ kẽ yi se̱rku̱' ee̱. Erẽ ie'pa tö ie'
tsiriwé̱ tai̱ë kabene wa, erë ie' tö ie'pa tié
ena ie'pa tsa̱tkéitö ibolökpa yöki̱ e̱r bua' wa.

Ibata ë̃k tsi̱ní e' tö se' a̱ ipakè tö Skëköl ena
Israel aleripa ttè me' ñì a̱. Mik ie'pa de Sinaí
ké̱bata a̱, eta̱ ie' tö ittè dalöiëno mé ie'pa a̱
döka̱ dabop. Ie' tö iché ie'pa a̱ tö ie'pa tö ie'
ttè dalöiëno e' ko̱s iu̱té buaë, e' ta̱ ie'pa döraë
ie' wák icha chõkie ena ie'pa a̱ ie' e̱r buaë
chöraë ká̱ male̱pa wakpa tsa̱ta̱.

Israel aleripa tso' Egipto e'pa weine tai̱ë

1-4 Israel kiè ñies Jacob e' ala'r dë'mi Egipto
ie' ta̱, e'pa ko̱s yamipa ta̱'. Ie'pa kiè Rubén,
Simeón, Leví, Judá, Isacar, Zabulón, Ben-
jamín, Dan, Neftalí, Gad ena Aser. 5 Jacob
yamipa mìne ie' ta̱ Egipto e'pa döka̱ dabom
kuryök (70) se̱raa̱. Erë José, e' tso'tke Egipto
ke̱we iyamipa yöki̱.

6 Ka̱wö tka tai̱ë, eta̱ José ena iëlpa
blërulune. Ñies iyamipa dë'mi Egipto ie'pa
ta̱, e'pa ko̱s blërulune se̱. 7 Erë Israel aleripa
alöne tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa de diché ta̱' tai̱ë.
Ie'pa tso' Egipto wa'ñe.
8 E' ukuöki̱ ta̱ blu' ské tkëneka̱ eköl e' kẽ
wa̱ José pakè jche̱r. Ie' tö iché egiptowak a̱:
9 "Ye' ttõ ttsõ. Israel aleripa dör tai̱ë. Ie'pa
diché tkõka̱ se' diché tsa̱ta̱, dö' ie'pa e̱' alõka̱
se' ki̱. 10 Mik se' bolökpa ñippõmi se' ta̱, e' ta̱
dö' ie'pa ñì wöiöka̱ se' ppök se' bolökpa ta̱, ta̱
es imi'miyal se' yöki̱. E' kue̱ki̱ se' tö ibikeitsõ
bua'iewa̱ tö we̱s se' tö ie'pa wöklö'wé̱mi a̱s
kẽ ikí̱ alör tai̱ë."
11 E' kue̱ki̱ egiptowak tö iwökirpa patké
Israel aleripa we'ikök kanè darërë wa a̱s
ie̱riardak. Ie'pa tö ikérak ká̱ yuök böt
chkewö dapa'wo̱ie Egipto blú a̱. Ká̱ e' kiè
Pitón ena Ramsés. 12 Israel aleripa we'ikeke
ie'pa tö sia̱rë, erë ikí̱ alörkerak tai̱ë. E' kue̱ki̱
egiptowak suarke tai̱ë ie'pa yöki̱.
13 Egiptowak tö ie'pa ké kaneblök kësik
wa. 14 E' tö ie'pa e̱riawé̱ tai̱ë. Ikérakitö
ska̱u̱chka yuök shtrót shtrót u yuoie. Ñies
ikérakitö kaneblök kañika̱ kanè ulitane u̱k.
Es Israel aleripa ko̱s we'ikérakitö sia̱rë. 15 E'
kí̱e ta̱ Egipto blú tté alakölpa kiè Sifrá ena
Puvá e'pa ta̱. Ie'pa dör hebreowak* alakölpa
alà ku̱rke e' kanéu̱kwakpa. Ie' tö iché ie'pa
a̱:
16 —Mik a' tö hebreowak alakölpa alà
ku̱rke, e' kanewe̱ke, eta̱ isa̱ú̱ ¿ì iwák dör?
Iwák wëm e' ta̱ ittõwa̱. Iwák dör alaköl, e' ta̱
imúa̱t, kẽ ittarwa̱.
17 Erë alakölpa e'pa tö Skëköl dalöieta̱'. E'
kue̱ki̱ ie'pa kẽ wa̱ Egipto blú ttõ iu̱tëne we̱s
itö iché es. Ie'pa ala'r wëpa méa̱t ttsë'ka.
18 Eta̱ Egipto blú tö ie'pa kiére ta̱ ichéitö
ia̱rak:
—¿Iõk a' tö iwamblé es? ¿Iõk a' tö ala'rla
wëpa e' méa̱t ttsë'ka?
19 Ie'pa tö iiu̱té:
—Hebreowak alakölpa kẽ alà ku̱r we̱s
egiptowak alakölpa es. Ie'pa alakölpa dör
darërë. Ie'pa alà ku̱r bet buaë. Mik sa' demi,
eta̱ ie'pa alà ku̱netke.
20-21 Es Israel aleripa kí̱ alönèmi tai̱ë. Ie'pa
diché kí̱ iërke tai̱ë. Sifrá ena Puvá e'pa tö
Skëköl dalöieta̱'. E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa
ki̱mé, ala'r méitö ie'pa a̱ tai̱ë.
22 Eta̱ Egipto blú tö ikue̱blupa ulitane a̱
ka̱wö mé tö hebreowak ala'rla wëpa ku̱ne
ko̱s e' õmi di' ki̱. Alakölpala ẽ múa̱t.

2

Moisés ku̱ne'

1 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm eköl dör Leví aleri, e'
se̱néwa̱ alaköl dör Leví aleri ñies ese ta̱. 2 Eta̱
ie' alà skà kéka̱ e' dör wëm. Eta̱ imì tö isué̱ tö

* **1:15** hebreowak: E' kiè ñies Israel aleripa.

alala buaala, e' kue̱ki̱ ibléwa̱itö dõ si' mañat.
3 Mik imì kẽ a̱ ilà blëneia̱, eta̱ ie' kkö yulé et,
patie̱ buaë kiöchka tso' chkua̱'chkua̱ ese wa
a̱s kẽ a̱ di' tkõwa̱. E' ukuöki̱ ta̱ alala iéwa̱itö
kkõ a̱, méreitö di' kiè Nilo e' kkömik ka̱kö tso'
e' shu̱a̱. 4 Eta̱ alala kutà e̱' duése̱r ka̱mië iki̱
sa̱u̱k tö we̱s idömi.
5 E' ukuöki̱ ta̱ Egipto blú e' alà busi mía̱
kuök di' a̱. E' dalewa tayëpa tso' ie' wa̱ ikanè
mésopaie e'pa shkõ iëte̱r ákitö ki̱. Eta̱ ie'
tö kkõ sué̱ ka̱kö shu̱a̱. Ikanè mésopa eköl
patkémiitö itsu̱kbitu̱. 6 Eta̱ ie' tö ikkökéka̱ ta̱
isué̱ tö alala wëm a'ria̱ eköl e' i̱uke. Ie' isué̱
e̱r sia̱rë wa ta̱ ichéitö:
—Bëbëla i' dör hebreowak.
7 E' wösha̱ bëbëla kutà de ta̱ ichéitö ia̱:
—¿Be' ki̱ ikiane tö ye' mi' tayë hebreowak
yulök eköl be' a̱ alala se̱ kkö'noie a̱s itala'ù̱itö
itsu' wa?
8 Eta̱ Egipto blú alà busi tö iiu̱té:
—Be' yú iyulök.
Eta̱ bëbëla kutà mía̱ imì yulök ta̱ idebitu̱
iwa̱. 9 Eta̱ Egipto blú alà busi tö iché alà mì
a̱:
—Alà i' tsú̱mi kkö'nú ña tala'ú̱ ña buaë. Ye'
tö be' patue̱ke iki̱. Eta̱ imì wa̱ ilà mítse̱r
tala'wè̱. 10 Mik alà de bërie, eta̱ imì wa̱
ibite̱tse̱rne Egipto blú alà busi a̱. Eta̱ ie' tö
iklö'wé̱ we̱s ie' alà e̱kka es. Ikiè méka̱itö
Moisés.* Ie' tö iché:
—Ye' tö iyë'ttsa̱ di' a̱.
E' kue̱ki̱ ie' tö ikiè méka̱ es.

Moisés tso' Egipto e' tkashkar

11 Moisés kibineo̱ne. Ká̱ et ta̱ ie' mía̱
iyamipa hebreowak, e'pa pakök. Eta̱ ie'
tö isué̱ tö iyamipa weirke sia̱rë kaneblök
darërë. Eta̱ ie' isué̱ tö egiptowak eköl tso'
iyami hebreowak eköl e' ppök sia̱rë. 12 Eta̱
ie' ká̱ sué̱ ká̱ wa'ñe. Kẽ ie' wa̱ yi su̱ne. E'
dalewa ie' tö egiptowak e' ttéwa̱ inú wötéwa̱
ie' tö ttsa̱'wö a̱. 13 Bule es ta̱ ie' skà e̱' yéttsa̱,
eta̱ ie' isué̱ tö hebreowak böl tso' ñippök ñita̱.
Ie' tö iëköl tso' eköl ppök, e' a̱ iché:
—¿Iõk be' tso' be' yami ppök?
14 Eta̱ hebreowak e' tö iiu̱té:
—¿Yi tö be' tkéka̱ sa' wökirie sa'
shu̱lökwakie? ¿Be' tso' ye' bikeitsök ttèwa̱ we̱s
egiptowak kötwa̱bö es?
Mik ttè e' ttsé Moisés tö, eta̱ e' tö ie' suawé̱.
Ie' ibikeitsé: “Ie'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö ye' tö
egiptowak kötwa̱.” 15 Mik e' jche̱newa̱ Egipto
blú wa̱, eta̱ ie' tö Moisés ttökwa̱ patké. Erë
Moisés tkashkar ie' yöki̱, mía̱ se̱nuk ká̱ kiè
Madián ee̱. Ee̱ ie' e̱' tkére di' tum biule
kkömik.
16 Ká̱ e' a̱ sacerdote† se̱rke eköl kiè Reuel.
E' alà busipa döka̱ kul. E' diwö wa alà busipa
e'pa dë'bitu̱ di' chkök kulë' a̱ mè iyẽ iyiwak
a̱ yè. 17 Eta̱ iyiwak kkö'nukwakpa skà wëpa
debitu̱ busipa trë'wé̱mi. Eta̱ Moisés e̱' kéka̱ e'
tö busipa tsa̱tkée. Eta̱ ie' tö di' mé iyiwak a̱.
18 Mik ie'pa demine iyẽ ska', eta̱ iyẽ tö ie'pa
a̱ ichaké:
—¿Ì wa i̱'ñe a' dene bet?
19 Ie'pa tö iiu̱té:
—Egiptowak eköl tö sa' tsa̱tkée iyiwak
kkö'nukwakpa ulà a̱. Ie' di' yéttsa̱ mé iyiwak
a̱.
20 Iyẽ tö iché ia̱:
—¿Wé̱ wëm e'? ¿Iõk a' iméa̱t ekörla? A' yú
itsu̱kbitu̱ a̱s ichkõ se' ta̱.
21 Es Moisés e̱' tséa̱t se̱nuk wëm e' ska'. E'
ukuöki̱ ta̱ Reuel tö ilà busi kiè Séfora, e' mé
Moisés a̱ se̱nowa̱ie ita̱. 22 Eta̱ Moisés alà kéka̱
eköl kiè méka̱itö Guersón‡ wà chéitö: Ká̱ i' ki̱
ye' dör o̱'ka.
23 Duas tka ta̱ië, eta̱ Egipto blú blënewa̱.
Erë Israel aleripa kköchökeia̱ ta̱ië ke̱kraë
kanè darërëë kue̱ki̱. Ie'pa kköchöke ta̱ië e'
ttsé Skëköl tö. 24 Ttè me'bak ie' tö Abraham
a̱ ena Isaac a̱ ena Jacob a̱ e' wà tsá̱ detke
kanewè̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ibikeitsé tö Israel
aleripa ki̱meraëyö i' ta̱. 25 Ie' tö ie'pa sué̱ ta̱
ie' é̱na ia̱ne tö ì tköke ie'pa ta̱.

3

Skëköl tö Moisés patké Israel aleripa tsa̱tkök

1 Ká̱ et ta̱ Moisés tso' inua̱ki Jetró,* e'
iyiwak kkö'nuk. Inua̱ki kaneblöke sacer-
doteie Madián. E' dalewa ie' wa̱ inua̱ki
iyiwak mítse̱r ká̱ sir po, e' jaishe̱t, demi
Skëköl ké̱bata kiè Horeb† ee̱. 2 Eta̱ ee̱ Jehová
biyöchökwak bua'ie e' e̱' kkachéwa̱ ie' a̱ bö'
wörkueie ta̱ië kal tsir e̱lka shu̱a̱. Moisés tö
isué̱wa̱ bua'ie ta̱ isué̱ tö kal wöbatseka̱ ta̱ië
bö'ie, erë kẽ iñarwa. 3 Eta̱ Moisés tö ibikeitsé:
“¿Wi̱ dör ì? Ye' mí isa̱u̱k ì kue̱ki̱ kal wi̱ kẽ
ñarwa.”
4 Mik Jehová tö isué̱ tö Moisés dökewa̱tke
tsi̱net bö' ñarke e' o̱'mik isa̱u̱k, eta̱ Skëköl tö
ichaké:
—¡A Moisés! ¡A Moisés!
Moisés tö iiu̱té:
—¿Ì?
5 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱:
—Kẽ be' dökwa̱ tsi̱net. Wé̱ be' dur e' ké̱ dör
batse'r, e' kue̱ki̱ be' klökkuö yõttsa̱. 6 Ye' dör
be' yẽ e' Këköl ena be' yẽpa bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè
Abraham, Isaac ena Jacob e'pa Këköl.
Moisés suane Skëköl sa̱u̱kwa̱, e' kue̱ki̱ ie' e̱'
wöpabakéwa̱. 7 Erë Jehová tö iché ia̱:
—Ye' isué̱ tö wé̱pa dör ye' icha tso' Egipto
e'pa weirke sia̱rë. Ie'pa kköchöke ta̱ië ikanè

* **2:10** Moisés: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè iyëulettsa̱. † **2:16** sacerdote: Kẽ se' wa̱ ijche̱r yësyësë tö sacerdote wé̱se e' dör, erë kẽ idör we̱s i̱'ñe itso' es. ‡ **2:22** Guersón: Hebreoie s'kiè e' wà kiane chè ká̱ bánet wakpa. * **3:1** Jetró: E' dör Moisés nua̱ki. Ie' kiè ñies Reuel ena Hobab. † **3:1** Horeb: E' kiè ñies Sinaí.

wökirpa ulà a̱ e' ttséyö. Ye' wa̱ ijche̱r buaë
tö iweirkerak sia̱rë. 8 E' kue̱ki̱ ye' dë'ttsa̱
ie'pa tsa̱tkök egiptowak ulà a̱. Ye' tö ie'pa
yerattsa̱ ká̱ e' ki̱. Ye' wa̱ ie'pa miraë ká̱ ta̱ië
buaë ese ki̱. Ká̱ e' ki̱ íyi ulitane tskir buaë,
iwà wör buaë shu̱te̱.‡ Ká̱ e' ki̱ pë' tso' ta̱ië.
E'pa ditséwöpa dör canaánwak, hititawak,
amorreowak, fereseowak, heveowak, ena
jebuseowak. 9 Ittsö̃, ye' tö Israel aleripa
kköchöke e' ttsé. Ye' tö isu̱é tö egiptowak tö
ie'pa we'ikeke sia̱rë. 10 E' kue̱ki̱ ye' tso' be'
patkök Egipto blú ska' Israel aleripa dör ye'
icha e'pa yökulur Egipto a̱. Be' yú Egipto.
11 Erë Moisés tö iché ie' a̱:
—¿Yi ye' dör e' döwa̱mi Egipto blú wörki̱
Israel aleripa yökulur ie' ulà a̱?
12 Ie' tö iiu̱té:
—Be' kë̃ mi'pa ekörla. Ye' tso' be' ta̱ be'
ki̱muk. Mik be' tö Israel aleripa yélur Egipto
a̱, eta̱ a' tö ye' dalöieraë ka̱bata i' ki̱. E' wa be'
wa̱ ijche̱rdaë tö ye' wák tö be' patkë'.
13 Erë Moisés tö ie' iu̱té:
—Dö' ye' mía̱ ta̱ ye' tö ichè ie'pa a̱: "A' yë̃pa
bak ia̱ia̱ë e' Këköl tö ye' patkë' a' tsa̱tkök." Dö'
ie'pa tö ye' a̱ ichakè: "¿I̱ma e' kiè?", e' ta̱ ¿ì
chèmi ye' tö ie'pa a̱?
14 Eta̱ ie' tö iiu̱té:
—Ye' dör yi tso'tke e'. Ichö̃ ie'pa a̱ tö Ye'
Tso'tke e' tö ye' patké a' ska'.
15 Skëköl tö ikí̱ ché Moisés a̱:
—Ñies ttè i' chö̃ Israel aleripa a̱: 'Se' yë̃pa
bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham, Isaac ena Ja-
cob, e'pa Këköl kiè Jehová§ e' tö ye' patké
a' tsa̱tkök.' Ttè e' chö̃ ie'pa a̱. Ye' kiè dör
Jehová i' dör ye' wák kiè ke̱kraë. Kiè i' wa
ye' kirdaë aishkuö ta̱ ke̱kraë. 16 Be' yú Israel
aleripa kue̱blupa dapa'u̱k ta̱ ttè i' ichö̃ ie'pa
a̱: 'Jehová, dör se' yë̃pa bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè
Abraham, Isaac ena Jacob e'pa Këköl e' e̱'
kkayë' ye' a̱ ta̱ ye' a̱ iyë'itö tö ie' tö a' weirke
sia̱rë egiptowak ulà a̱ e' sué. 17 Ñies ye' a̱
iyë'itö tö a' tsa̱tkeraëitö egiptowak tso' a'
we'ikök e'pa ulà a̱. Ie' wa̱ a' miraë ká̱ buaë
ese ki̱. Ká̱ e' ki̱ íyi ulitane tskir buaë, iwà
wör buaë shu̱te̱. Ká̱ e' wakpa ditséwöpa dör
canaánwak, hititawak, amorreowak, ferese-
owak, heveowak, ena jebuseowak.' Ttè e'
chö̃ ie'pa a̱. 18 Israel aleripa kue̱blupa tö be'
ttö̃ ttseraë ta̱ be' yú ie'pa ta̱ Egipto blú ska' ta̱
ttè i' chö̃ ie' a̱: 'Jehová dör hebreowak Këköl,
e' dë'bitu̱ sa' wöki̱. E' kue̱ki̱ sa' ö̃mi ká̱ maña̱t
shkar ekkë wé̱ kë̃ yi ku̱' ese ska' iyiwak ña'u̱k
Jehová dör sa' Këköl e' dalöioie.' Ttè e' chö̃ ie'
a̱. 19 Erë ye' wa̱ ijche̱r buaë tö ie' kë̃ tö ie'pa a̱
ka̱wö e' mepa ëanas. Ye' ka̱wöta̱ ie'pa yöktsa̱
ye' diché ta̱ië e' wa. 20 E' kue̱ki̱ ye' diché
ta̱ië e' kkacheraëyö egiptowak a̱. Ì we̱raëyö
ie'pa shu̱a̱ e' tö ie'pa tkiwe̱raë. E' wa ie'pa
we'ikeraëyö sia̱rë. E' ukuöki̱ ta̱ Egipto blú tö
Israel aleripa erami a̱s imi'yal. 21 Ñies ye' tö
egiptowak keraë ie'pa dalöiök ta̱ië. E' kue̱ki̱
mik a' e̱' yökettsa̱ Egipto a̱, eta̱ a' kë̃ minuk
ulà wöchka. 22 Israel aleripa e' alakölpa ko̱s
e'pa tö íyi yöule inukölchka wa ö orochka wa
ö datsi' ese kak kieraë egiptowak alakölpa
se̱rke bánet ö ise̱rkerak Israel aleripa u a̱
esepa a̱, e' ko̱s ieraë a' ala'r tö. Es a' tö íyi
bua'bua tso' ta̱ië Egipto e' yerattsa̱ ie'pa ulà
a̱.

4

1 Erë Moisés tö iiu̱té:
—Ie'pa kë̃ tö ye' ttö̃ klö'we̱pa. Kë̃ itö ye'
ttö̃ iu̱tepa. Ie'pa tö ye' a̱ icheraë: "Jehová kë̃
dë'bitu̱ be' ska'."
2 Eta̱ Skëköl Jehová tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì a'tse̱r be' wa̱ ulà a̱?
Moisés tö iiu̱té:
—Ye' shko kéli.
3 Jehová tö iché ia̱:
—¡Iu̱yö̃mi i̱ski̱!
Eta̱ Moisés tö iu̱yémi i̱ski̱. E' wösha̱ ta̱ ishko
kéli yönane tkabëie. Moisés e̱' skéu̱ iyöki̱ bet
4 erë Jehová tö iché ia̱:
—¡Iklö'úwa̱ ikirë bata a̱ ulà wa!
Eta̱ Moisés tö iklö'wéwa̱ eta̱ imía̱ne shko
kéliie.
5 Eta̱ Jehová tö iché ia̱:
—Mik be' dene Egipto, eta̱ be' tö iú es a̱s
ie'pa tö iklö'ù̱ moki̱ tö ye' dör a' yë̃pa bak
ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham, Isaac ena Jacob e'pa
Këköl e' e̱' kkaché be' a̱. 6 I' ta̱ be' ulà tiú̱wa̱
be' batsi̱' a̱.
Eta̱ Moisés ulà tié̱wa̱ ibatsi̱' a̱. Mik ie' ulà
yéttsa̱, eta̱ ie' isu̱é tö iwölineka̱ saruruë duè
kiè lepra e' wa̱. 7 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱:
—Be' ulà skà tiú̱wa̱ne be' batsi̱' a̱.
Eta̱ Moisés tö iwé̱ es. Mik ie' ulà yéttsa̱ne,
eta̱ ie' ulà buanene buaë. 8 E' ukuöki̱ ta̱
Skëköl tö iché ia̱:
—Ì kkachéyö be' a̱ ke̱we e' kë̃ klönerak iwa̱,
ñies ie'pa kë̃ wa̱ be' ttö̃ iu̱tëne, e' ta̱ iët skà ú̱.
Isalema e' klö'wè̱mi ie'pa tö. 9 Erë e' ko̱s wa
ie'pa kë̃ wa̱ be' ttö̃ klöne be' ttö̃ iu̱tëne e' ta̱
di' chköka̱ di' kibi a̱ e' tö̃ttsa̱ ká̱ sí ki̱. Mik e'
tënettsa̱ ká̱ sí ki̱ eta̱ di' mia̱raë pëie.
10 Moisés tö iiu̱té:
—¡Ayëwë! ¡A ye' Këköl! Ye' sia̱rala, kë̃ tto
buaë. E' kë̃ dör i̱'ñe ë̃me be' ttöke ye' ta̱ eta̱.
Es ye' wák dër ká̱ ia̱ia̱ë. Ye' ttö̃ e̱naë. Ye' kë̃ a̱
s'iu̱tër buaë.
11 Erë Jehová tö iiu̱té:
—¿Yi tö a' a̱ kkö̃ méa̱t? Ye' wák tö a' méa̱t
kë̃ tto ö kë̃ kukuö̃ wattsër. Ñies a' wöbla kë̃
wawër ö a' wöbla wawër e' ko̱s méa̱t ye' wák
tö a' a̱. 12 E' kue̱ki̱ be' yú. Mik be' ttöke, eta̱
ye' tso' be' ta̱. Ì kiane ye' ki̱ tö be' tö ichè, e'
kkacheraë ye' tö be' a̱.

‡ **3:8** Ká̱ e' ki̱ íyi ulitane tskir buaë, iwà wör buaë shu̱te̱: Ttè e' dör Hebreoie i' es: Wé̱ baka tsu'diö ena bul alí shköke di'ie.

§ **3:15** Jehová: Hebreoie kiè e' wì dör ye' tso'tke.

13 Erë Moisés tö iché ia̱:
—¡A këkëpa! Ye' kköchõ be' a̱ tö o̱'ka patkõmi ye' skéie.
14 Eta̱ Jehová uluneka̱ ie' ki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—E̱'ma be' ël Aarón dör Leví aleri ¿i̱ma e' bikeitsè be' tö? Ye' wa̱ ijche̱r tö ie' ttõ buaë. Ie' tso'tke ñala̱ ki̱ datse̱ be' ska'. Mik ie' tö be' sué̱, eta̱ e' tö ie' ttsë'wè̱mi buaë. 15 Ì ko̱s chak be' é̱na e' ko̱s chõ Aarón a̱ a̱s ie' tö ichõne. Ye' wák tö a' böl ki̱meraë a̱s a' ttõ buaë. Ì kiane ye' ki̱ tö a' tö iwè̱ e' kkacheraë ye' tö a' a̱. 16 Aarón ttöraë be' skéie. Ie' döraë be' ttekölie we̱s be' dör ye' tteköl es. Ì cheke ye' tö be' a̱ e' cherane be' tö ie' a̱ ta̱ e' cherane ie' tö a' yamipa a̱. 17 Shko kéli se̱ tsú̱mi. E' wa ì kë̃ o̱r yi a̱ ese we̱raëbö. Ie'pa wökrardawa̱ iweblök.

Moisés mía̱ne Egipto

18 E' ukuöki̱ ta̱ Moisés mía̱ne inua̱ki, Jetró ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—Ka̱wö mú ña. Ye' ka̱wöta̱ shkökmine Egipto ye' yamipa sa̱u̱k tö itso'ia̱rak ttsë'ka.
Eta̱ Jetró tö iiu̱té:
—Ëkëkë. Be' shkõ wöbla wa.
19 Moisés tso'ia̱ Madián, eta̱ Jehová tö iché ia̱:
—Yi ki̱ be' kiarke ttèwa̱ Egipto, e'pa blërulune. Kë̃ ì dalõ ta̱'ia̱ be' ki̱ ee̱. E' kue̱ki̱ be' yúne Egipto.
20 Eta̱ Moisés tö ilaköl ena ila'r tkéka̱ burro ki̱ ta̱ imíyal Egipto. Ie' wa̱ Skëköl shko kéli dami ulà a̱.
21 Jehová tö ie' a̱ iché:
—Mik be' demi Egipto, eta̱ ye' tö diché me'bak be' a̱ ì kë̃ o̱r yi a̱ ese wo̱ie, e' wakaneú̱ kröröë Egipto blú wörki̱. Erë ye' tö ie' a̱ e̱r suluë meraë a̱s kë̃ ie' tö Israel aleripa õmine. 22 Eta̱ ttè i' chõ ie' a̱: 'Jehová tö iché be' a̱: Israel aleripa dör we̱s ye' alà wëm tsá̱ es. 23 Ye' tö be' a̱ ichétke tö ie'pa õmine a̱s imi'yalne ye' ki̱kökka̱. Erë be' kë̃ wa̱ ie'pa a̱ ka̱wö mène a̱s imi'yal. E' kue̱ki̱ be' alà wëm tsá̱ e' tterawa̱yö.' Ttè e' chõ ie' a̱.
24 Moisés ena iyamipa minia̱ ñala̱ ki̱ eta̱ wé̱ ie'pa kapökerö ñala̱ ki̱, ee̱ Jehová debitu̱ Moisés ska' ittökwa̱. 25 Erë Moisés alaköl Séfora e' tö ák di'dië klö'wé̱wa̱ e' wa ilà tottola kkuölit tée tsir. E' kkuölit takla pë̃ wa ie' tö Moisés klõ patié̱ ta̱ ichéitö Moisés a̱: "Moki̱ be' tso'ia̱ ye' wëmie pë̃ i' wa."
26 Eta̱ Jehová tö Moisés émi. (Séfora tö ilà tottola kkuölit tée tsir e' kue̱ki̱ ie' tö iché Moisés a̱ tö "be' tso'ia̱ ye' wëmie pë̃ i' wa.")
27 Eta̱ Jehová tö Aarón a̱ iché: "Be' yú Moisés ñalé̱ yulök wé̱ kë̃ yi se̱rku̱' ee̱." Aarón mía̱ Moisés ñalé̱ yulök ta̱ ie' ikué̱ Skëköl ké̱bata a̱. Ee̱ ishke̱'wé̱itö wöalattsè wa. 28 Eta̱ ì ko̱s chök Jehová tö Moisés patkë', e' pakéne Moisés tö Aarón a̱. Ñies ì kë̃ o̱r yi a̱ ese kkayë' Jehová tö Moisés a̱ wawè̱ e' ko̱s pakéneitö Aarón a̱.
29 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa böl míyal Israel aleripa kue̱blupa dapa'u̱kka̱ ka̱pakök ie'pa ta̱. 30 Ì ko̱s yë' Jehová tö Moisés a̱ e' pakéne Aarón tö Israel aleripa kue̱blupa a̱. Ñies ì kë̃ o̱r yi a̱ ese kkayë' Jehová tö Moisés a̱ e' ko̱s wé̱ Moisés tö Israel aleripa ulitane wörki̱.
31 Israel aleripa tö Aarón ttè klö'wé̱. Mik ie'pa é̱na ia̱ne tö Jehová é̱na ie'pa dalërke, ñies tö ie'pa weirke sia̱rë e' sué̱itö, eta̱ ie'pa e̱' wöéwa i̱ski̱ ie' dalöiök.

5

Moisés ena Aarón tté Egipto blú ta̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ Moisés ena Aarón míyal Egipto blú ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—Jehová dör Israel aleripa e' Këköl, e' tö iché be' a̱ tö e'pa dör ie' icha. Ie'pa õmi a̱s imi'yal wé̱ kë̃ yi se̱rku̱' ee̱ ka̱wö tkö'u̱k ie' dalöioie.
2 Erë Egipto blú tö iiu̱té:
—¿Yi dör Jehová? Ye' kë̃ wa̱ ie' su̱ule. Ye' kë̃ ka̱wöta̱ ie' ttõ iu̱tök. Ye' kë̃ ka̱wöta̱ Israel aleripa ökmi. E' kue̱ki̱ kë̃ ye' tö Israel aleripa epami.
3 Eta̱ ie'pa tö iché:
—Hebreowak Këköl e' dë'bitu̱ sa' wöki̱. E' kue̱ki̱ sa' õmi ká̱ mañat shkar ekkë wé̱ kë̃ yi ku̱' ese ska' iyiwak ña'u̱k sa' Këköl Jehová e' a̱ idalöioie dö' ie' tö sa' wömèttsa̱ duökwa̱ duè a̱ ö tabè a̱.
4 Erë Egipto blú tö iiu̱té:
—A Moisés. A Aarón. ¿Iõk a' ki̱ ie'pa kiane wöklö'wè̱ ikanè a̱? ¡A' ena a' yamipa yúshka kaneblök!
5 Ñies Egipto blú tö iché ie'pa a̱:
—I̱'ñe ta̱ Israel aleripa tso' ta̱ië ká̱ i' ki̱, eta̱ ¿we̱s a' ki̱ ikiane tö ie'pa kë̃ kaneblõia̱?
6 E' diwö wa Egipto blú tö iché ikanè wökirpa a̱:
7 —Tala'chka kösi e' kë̃ tsa̱rbitu̱ia̱ Israel aleripa a̱ ska̱u̱chka shtrót shtrót yuoie we̱s se' tö ikanewèrö es. A̱s ie'pa wákpa mi' itsu̱k. 8 Erë ikõrak iyuök ko̱s ke̱kraë iyuekerakitö ekkë, kë̃ wöarwa yës. Ie'pa bikënak ë̃ ta̱ië, e' kue̱ki̱ ie'pa a̱rkerak: '¡Mishka iyiwak ña'u̱k se' Këköl a̱!' 9 Ie'pa kí̱ kõ kaneblök darërëë. Kanè mú ie'pa a̱ ta̱ië a̱s kë̃ itö ka̱chè iu̱tõ.
10 Eta̱ ikanè wökirpa míyal ta̱ ichéitörak Israel aleripa a̱: —Egipto blu' tö ka̱wö mé tö kë̃ a' a̱ tala'chka kösi tsa̱rbitu̱ia̱. 11 I̱'ñe ta̱ a' wakpa ka̱wöta̱ iyulök wé̱ a' ikué̱, e̱'ma ee̱ itsú̱bitu̱. Erë a' ka̱wöta̱ iyuök ko̱s a' iyueke ke̱net ekkë, kë̃ wöarwa.
12 Eta̱ Israel aleripa mía̱ Egipto ká̱ wa'ñe ka̱chka ëse yulök tala'chka skéie. 13 Kanè wökirpa tö ikérak kaneblök kësik wa ta̱ ichekerakitö ie'pa a̱ ke̱kraë: "A' tö iyuõ ko̱s a' tö iyueke ke̱net mik sa' tö tala'chka mekeia̱ a' a̱ ekkë." 14 Egiptowak tö Israel aleripa we̱lepa me'ka̱ ñì wökirie. E'pa ppeke egiptowak tö ttsa' bata wa ta̱ ichekerakitö ie'pa a̱:

—¿Ì kue̱ki̱ a' kĕ wa̱ iyöne chkì ena i̱'ñe we̱s
ke̱net es?
15 Eta̱ Israel aleripa kanè wökirpa míyal
kköchök Egipto blú wöa̱. Ie'pa tö iché ia̱:
—A këkëpa. ¿Ì kue̱ki̱ be' tö be' kanè mésopa
we'ikè es? 16 Tala'chka kĕ mèneia̱ sa' a̱,
erë ie'pa ki̱ ikiane tö sa' tö iyuè ko̱s sa' a̱
tala'chka merkeia̱ ta̱ iyörke ekkë. Ie'pa tö sa'
ké kaneblök kësik wa. Ñies sa' ppekeitö sia̱rë.
¡A këkëpa, be' wakpa iane iwiie!
17 Egipto blú tö ie'pa iu̱té:
—¡A' dör bikëwakpa wöchka! E' kue̱ki̱ a'
icheke ke̱kraë: "¡Mishka ká̱ bánet iyiwak
ña'u̱k Jehová a̱!" 18 ¡A' yúshka kaneblök! Erë
kĕ tala'chka kösi merku̱'ia̱ a' a̱, erë a' ka̱wöta̱
iyuök ko̱s ke̱net a' tö iyueke ekkë.
19 Mik Israel aleripa kanè wökirpa a̱ iyëne
tö ie'pa ka̱wöta̱ iyuök ke̱kraë ko̱s iyuekerak-
itö ke̱net ekkë, eta̱ ie'pa e̱riane ta̱ië. 20 Ie'pa
e̱' yélur Egipto blú ska' de wé̱ Moisés ena
Aarón tso' ie'pa panuk ee̱. 21 Ie'pa tö iché
ia̱rak:
—Ì wamblé a' tö sa' ki̱ e' kue̱ki̱ a̱s Jehová
tö a' we'ikõ. Egipto blú ena ikue̱blupa e'pa
é̱na sa' a̱r suluë. A' iane iwiie. E' dör we̱s a'
wakpa tö tabè mé ie'pa a̱ a̱s sa' ttõwa̱ ie'pa
tö es.

Moisés kköché Skëköl a̱

22 Eta̱ Moisés tö iché Jehová a̱:
—A Jehová. ¿Iõk be' tö Israel aleripa
we'ikeke sia̱rë? ¿Iõk be' tö ye' patkë'bitu̱ íe̱?
23 Mik ye' dë'bitu̱ ttök Egipto blú ta̱' be' ttõ
wa, eta̱ ie' tö wé̱pa dör be' icha e'pa kí̱ we'iké
sia̱rë. Dõ ikkë ta̱ iweirkeia̱ iwák su̱ë. Erë be'
kĕ wa̱ ì o̱ne yës ie'pa tsa̱tkoie.

6

1 Eta̱ Jehová tö ie' iu̱té:
—Kukuie bö isue̱raë tö we̱s ye' tö Egipto
blú we'ikeraë. Ye' diché ta̱ië e' wa ye' tö ie'
keraë ie'pa ökmi. Ye' diché wa ye' tö ie' keraë
ie'pa patkökmi iká̱ ki̱.

Skëköl tö Moisés skà patkémine Egipto blú ska'

2 Ñies Skëköl tö iché Moisés a̱:
—Ye' dör Jehová. 3 Mika̱ ye' e̱' kkayë' Abra-
ham a̱ ena Isaac a̱ ena Jacob a̱, eta̱ ye' iché tö
ye' dör Skëköl Diché Ta̱' Íyi Ulitane Tsa̱ta̱ e'.
Erë ye' kiè Jehová, e' kĕ yëne ye' wa̱ ie'pa a̱.
4 Ye' tö ttè me' ie'pa a̱. Ye' tö iyë'a̱t ie'pa a̱ tö
ká̱ kiè Canaán e' merayö a' aleripa a̱. Ee̱ ie'pa
bak se̱nuk we̱s o̱'ka ká̱ es. 5 I̱'ñe ye' wa̱ ijche̱r
tö ie'pa weirke sia̱rë. Egiptowak tö ie'pa
keke kaneblök darërëë kësik wa. E' kue̱ki̱
ttè me'bak ye' tö ie'pa a̱ e' wawe̱keyö i̱'ñe
ta̱. 6 E' kue̱ki̱ be' yú ichök ie'pa a̱ tö ye' dör
Jehová. Egiptowak tö a' we'ikeke sia̱rë kanè
darërëë wa, e' ko̱s ulà a̱ a' yerattsa̱ ye' tö. Ye'
tö egiptowak we'ikeraë sia̱rë ye' diché ta̱ië
e' wa. Es a' tsa̱tkeraë ye' tö egiptowak ulà a̱.
7 Ye' tö a' klö'we̱raë ye' ichapaie. Ye' döraë a'
Këköl. A' wa̱ ijche̱rdaë tö ye' dör Jehová. Ye'
dör a' Këköl. A' wa̱ ijche̱rdaë tö ye' tö a' yë'lur
egiptowak bak a' we'ikök kanè darërëë wa
e' ulà a̱. 8 Ye' wa̱ a' miraë ká̱ muk ye' kablë'
Abraham, Isaac ena Jacob e'pa a̱ ee̱. Ká̱ e'
meraë ye' tö a' a̱. E' a̱tdaë a' a̱. Ye' dör Jehová
e' tö iché es.
9 Eta̱ Moisés tö ttè e' skà chéne Israel
aleripa a̱. Erë ie'pa e̱riarke ta̱ië kanè darërë
kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa kĕ wa̱ ittõ iu̱tëne. 10 Eta̱
Jehová tö iché Moisés a̱:
11 —Be' yú ichök Egipto blú a̱ tö ka̱wö mú
ye' ichapa a̱ e̱' yöktsa̱ Egipto a̱.
12 Erë Moisés tö Jehová iu̱té:
—Israel aleripa kĕ tö ye' ttõ iu̱tè, eta̱ ¿we̱s
Egipto blú ye' ttõ iu̱tèmi? Ye' kĕ tto buaë.
13 Eta̱ Jehová tö Moisés ena Aarón e'pa
patkémi ichök Israel aleripa a̱ ena Egipto
blú a̱ tö "Jehová tö sa' patké Israel aleripa
yökulur Egipto."

Moisés ena Aarón ditséwöpa

14 I' dör Moisés ena Aarón ditséwö datse̱
iyëpa wa:
Rubén e' dör Jacob alà wëm tsá̱, e' ala'r dör
Hanoc, Falú, Hesrón ena Carmí. Ditséwöpa
datse̱ ie'pa wa e'pa ko̱s dör Rubén aleripa.
15 Simeón ala'r wëpa dör Jemuel, Jamín,
Óhad, Jaquín, Sóhar ena Saúl. Saúl mì dör
cananeawak. Ditséwöpa datse̱ ie'pa wa e'pa
ko̱s dör Simeón aleripa.
16 Leví se̱ne' duas döka̱ cien eyök ki̱ dabom
mañayök kí̱ kul (137). I'pa dör ila'r wëpa
ikibi ĕk dõ ibata ĕk: Guersón, Quehat, ena
Merarí. 17 Guersón ala'r wëpa dör Libní
ena Simí. 18 Quehat se̱ne' duas cien eyök
ki̱ dabom mañayök ki̱ mañat (133). Ie' ala'r
wëpa dör Amram, Ishar, Hebrón ena Usiel.
19 Merarí ala'r wëpa dör Mahli ena Musí.
Ditséwöpa datse̱ ie'pa wa e'pa ko̱s dör Leví
aleripa.
20 Amram se̱ne'wa̱ iyëchke kiè Jocabed e'
ta̱. E' dör Moisés ena Aarón mì. Amram
se̱ne' duas cien eyök ki̱ dabom mañayök ki̱
kul (137).
21 Ishar ala'r wëpa dör Coré, Néfeg ena
Zicrí.
22 Uziel ala'r wëpa dör Misael, Elsafán ena
Sitrí.
23 Aarón se̱ne'wa̱ alaköl kiè Eliseba e' ta̱.
E' dör Aminadab alà busi ena Nahasón kutà.
E' ala'r wëpa kiè Nadab, Abihú, Eleasar ena
Itamar.
24 Coré ala'r wëpa dör Asur, Elcaná ena
Abiasaf. Ditséwöpa datse̱ ie'pa wa e'pa ko̱s
dör Coré aleripa.
25 Eleasar dör Aarón alà, e' se̱ne'wa̱ Futiel
alà busi ta̱. E' alà ku̱ne kiè Finees. E'pa ko̱s
datse̱ iyë̃ tsá̱ kiè Leví e' wa.
26 Aarón ena Moisés e'pa patkë' Jehová
tö Israel aleripa yökulur Egipto a̱ dapauleka̱

we̱s ñippökwakpa tai̱ë e̱' dapa'ù̱ es. 27 Aarón
ena Moisés e'pa ut Egipto blú ta̱ a̱s ie' tö
ka̱wö mù ie'pa a̱ Israel aleripa yöktsa̱rak
Egipto a̱.

Aarón tté Egipto blú ta̱ Moisés skéie

28 Mik Jehová tté Moisés tso' Egipto e' ta̱,
29 eta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' dör Jehová. Ì ko̱s chekeyö be' a̱ e' skà
chőne Egipto blú a̱.
30 Erë Moisés iiu̱té:
—A Jehová, ye' kě tto buaë, eta̱ ¿we̱s Egipto
blú ye' ttõ iu̱tèmi?

7

1 Eta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Ye' ttõ ttső. Be' ël Aarón ttöraë Egipto blú
ta̱ be' skéie we̱s ye' ttekölpa ttöke ye' skéie es.
2 Ì ko̱s chekeyö be' a̱, e' cherane be' tö Aarón
a̱ ta̱ Aarón tö icherane Egipto blú a̱ a̱s ie' tö
ka̱wö mù a' a̱ Israel aleripa yöktsa̱rak Egipto
a̱. 3 Erë ye' tö Egipto blú e̱r darë'we̱kewa̱.
Ì kě o̱r yi a̱ ese we̱rayö Egipto ye' diché
tai̱ë e' wà kkachoie. Ie'pa wökrardawa̱ isa̱u̱k.
4 Egipto blú kě tö a' ttõ iu̱tepa. Erë ye' tö
egiptowak we'ikeraë sia̱rë ye' diché tai̱ë e'
wa. Es ye' tö Israel aleripa yeralur. Ie'pa
dör ye' a̱ we̱s ñippökwakpa tso' tai̱ë es. Ie'pa
dör ye' icha. 5 Egiptowak we'ikéyö sia̱rë ye'
diché tai̱ë wa ñies Israel aleripa yéttsa̱yö e'
ukuöki̱ ta̱ egiptowak tö isue̱raë tö moki̱ë ye'
dör Jehová.
6 Moisés ena Aarón e'pa tö iwakanewé̱
we̱s Jehová tö iché ie'pa a̱ es. 7 Mik ie'pa tté
Egipto blú ta̱ eta̱ Moisés ki̱ duas tso' dabom
paryök (80). Aarón ki̱ duas tso' dabom
paryök ki̱ mañat (83).

Aarón shko kéli yönane tkaběie

8 Jehová tö iché Moisés ena Aarón a̱:
9 —Egipto blu' tö a' a̱ iché: 'Ì kě o̱r yi a̱ ese
ú̱', e' ta̱ ichő Aarón a̱ tö ishko kéli iu̱yõmi i̱ski̱
a̱s iyönar tkaběie Egipto blú wörki̱.
10 Eta̱ Moisés ena Aarón mía̱ Egipto blú
ska' eta̱ ie'pa iwé̱ we̱s Jehová tö iché ie'pa a̱
es. Aarón tö ishko kéli u̱yémi i̱ski̱ Egipto blú
ena ikue̱blupa e'pa wörki̱ ta̱ iyönane tkaběie.
11 Eta̱ Egipto blú tö wëpa wa̱ íyi jche̱r tai̱ë
ena ie'pa awápa esepa tsu̱k patké. Ie'pa tö
ikanewé̱ ñì su̱ë isiwé̱ wa. 12 Ie'pa shko kéli
u̱yémi i̱ski̱ ñies ta̱ iyönane ñies tkaběie. Erë
Aarón shko kéli tö Egipto shko kéli katéwarak
se̱raa̱. 13 Erë Egipto blú e̱r téwa̱ darërëë we̱s
Jehová tö iyë' es. Ie' kě wa̱ ie'pa ttõ iu̱tëne
yës.

Jehová tö di' yuée pěie

14 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Egipto blu' e̱r téwa̱ darërëë. Kě ie' é̱na
Israel aleripa akmine. 15 Bule bla'mi mik ie'
mía̱ di'kka, eta̱ be' yú ttök ie' ta̱. Ie' panú
di'kka. Shko kéli yönane tkaběie e' kéli tsú̱mi.
16 Ie' a̱ ichő: 'Jehová dör hebreowak Kěköl,
e' tö ye' patké ichők be' a̱ tö ie' ala'r őmine
a̱s imi'rak ie' ki̱kökka̱ ká̱ wé̱ ki̱ kě yi se̱rku̱'
ee̱. Ikkë ta̱ ka̱m bö ie' ttõ iu̱tõ yës.' 17 E'
kue̱ki̱ Jehová tö ye' patké ichök be' a̱: 'Ire'
bö isue̱raë tö moki̱ ie' dör Jehová. Mik ye'
tö di' ppé shko kéli a'tse̱r ye' wa̱ e' wa, eta̱
di' mia̱raë pě wöchka. 18 Nima duölurdaë.
Di' alaburdaka̱ suluë. Egiptowak kě a̱ di' e'
yanuk, tai̱ë ie'pa dako'we̱ka̱raëitö.'
19 Ñies Jehová tö iché Moisés a̱:
—Ichő Aarón a̱ tö ie' shko kéli klö'ú̱ ta̱
ikőka̱ di' ko̱s tso' ie'pa wa̱ yè ese tsa̱ka̱. Di'la,
batsöri, di' wöblë, di' bló tso' ese ko̱s tsa̱ka̱ ie'
ulà kőka̱ a̱s imi'a̱ pěie. ¡Es imia̱raë pě wöchka
di' bló ulitane yöule kal wa ö ák wa ese a̱!
20 Eta̱ Moisés ena Aarón iwakanewé̱ we̱s
Jehová tö iché ie'pa a̱ es. Aarón tö ishko
kéli kéka̱ e' wa di' ppéitö Egipto blú ena
ikue̱blupa wöshaë. Eta̱ di' ko̱s ekkë mía̱
pěie. 21 Nima ko̱s duolur. Di' alanewa̱ suluë
kě yar egiptowak a̱. ¡Ká̱ wa'ñe di' mía̱ pě
wöchka!
22 Erë egiptowak awápa tö iwé̱ ñies isiwé̱
wa. E' kue̱ki̱ Egipto blú e̱r téwa̱ we̱s Jehová tö
iyë' es. Ie' kě wa̱ Moisés ena Aarón ttõ iu̱tëne
yës. 23 Ie' mía̱ne iu a̱. Kě tkine íyi ko̱s ki̱.
24 Egiptowak ko̱s kě a̱ di' yar e' kue̱ki̱ ie'pa tö
di' wöblë bié di' kkömik di' manene yottsa̱ie.

Jehová tö egiptowak we'iké sia̱rë bukuë' wa

25 Jehová tö di' kiè Nilo e' suluo̱'wa̱ e' ki̱ ká̱
de kul,

8

1 eta̱ ie' tö iché Moisés a̱:
—Be' yú Egipto blú ska' ta̱ ichő ia̱: 'Jehová
tö ye' patké ichök be' a̱ i' es: Ye' ichapa őmine
a̱s imi' ye' dalöiök. 2 Kě be' tö ie'pa èmi, e'
ta̱ ye' tö bukuë' alöwe̱raka̱ tai̱ë a' ká̱ ki̱ a'
we'ikoie. 3 Di' Nilo a̱ bukuë' alördaë tai̱ë
shu̱te̱ë. E' e̱' yöralur di' a̱ mirawa̱ be' u a̱.
Idörawa̱ we̱shke̱ wé̱ be' kapöke ee̱, be' ka̱' ki̱.
Ñies idörawa̱ be' kue̱blupa u a̱ ena be' yamipa
ko̱s e'pa u a̱. Ie̱' tiu̱rawa̱ wé̱ a' u̱löke ese a̱
ena wé̱ a' pan wötuöke ese ko̱s a̱. 4 Bukuë'
u̱rdaka̱ be' ki̱ ena be' kue̱blupa ki̱ ena ko̱s be'
ká̱ wakpa tso' e'pa ki̱.'
5 Eta̱ Jehová tö Moisés a̱ iché:
—Ichő Aarón a̱ tö ie' ulà ena ie' shko kéli
kőka̱ di' kibi ena di' tsitsir ena batsöri ko̱s
ekkë tsa̱ka̱ a̱s bukuë' dőka̱ di' a̱ Egipto ko̱s wà
iökka̱.
6 Aarón tö ishko kéli kéka̱ Egipto di' ko̱s
tsa̱ka̱. Eta̱ Egipto ká̱ wa'ñe bukuë' alöneka̱
tai̱ë. 7 Erë egiptowak awápa tö iwé̱ ñì su̱ë
isiwé̱ wa. Ie'pa tö bukuë' alöwé̱ka̱ ñies. 8 E'
ukuöki̱ ta̱ Egipto blú tö Moisés ena Aarón
e'pa tsu̱k patké ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—A' tö ikiő Jehová a̱ tö bukuë' yőlur ye' ki̱
ena ye' ká̱ wakpa ko̱s ki̱ ñies. E' yéluritö eta̱

ye' tö a' yamipa émimi a̱s imi' iyiwak ña'u̱k
Jehová dalöioie.
9 Eta̱ Moisés tö Egipto blú iu̱té:
—Ichö̀ ña tö ¿Mik be' ki̱ ikiane tö ye' tö ikiè
Jehová a̱ be' ki̱ ena be' kue̱blupa ki̱ ena be'
ká̱ wakpa ko̱s ki̱ a̱s bukuë' kë̀ tö a' tsiriwë̱ia̱
ta̱ ia̱tdaë di' ë̀ a̱?
10 Egipto blú iiu̱té:
—Ikiö̀ Jehová a̱ bule.
Eta̱ Moisés tö iché ie' a̱:
—E' wà tköraë we̱s be' ki̱ ikiane es a̱s be'
wa̱ ijche̱r tö kë̀ yi dör we̱s sa' Këköl Jehová
es. 11 Bukuë' e̱' yölurdane be' u a̱ a̱tdaë di' ë̀ a̱.
Kë̀ itö be' tsiriwe̱paia̱. Ñies be' kue̱blupa ena
be' ká̱ wakpa ko̱s kë̀ tsiriwe̱paia̱itö.
12 Eta̱ Moisés ena Aarón e̱' yéttsa̱ Egipto
blú wöwa. E' ukuöki̱ ta̱ Moisés ikié Jehová a̱
tö bukuë' patkë'bitu̱ Egipto blú ki̱ e' trë'ú̱mi
ie' yöki̱. 13 Eta̱ Jehová tö iwakanewé̱ we̱s
Moisés tö ikié ia̱ es. Bukuë' tso' egiptowak u
a̱ iupamik u'rki̱ e' ko̱s duolur. 14 Egiptowak
tö bukuë' nu ko̱s shté dapa'wé̱ ta̱ië. E' nu
alabuneka̱ suluë ká̱ e' ko̱s a̱. 15 Erë mik
Egipto blú tö isué̱ tö ie' tsa̱tkëne bukuë' ulà
a̱, eta̱ ie̱r té̱wa̱ne darërëë we̱s Jehová tö iyë'
es. Kë̀ ie' wa̱ Moisés ena Aarón ttö̀ iu̱tëne.

Mulu̱'shwak patké ta̱ië Jehová tö ie'pa ki̱

16 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Ichö̀ Aarón a̱ tö ie' shko kéli kö̀ka̱ siwa̱'
ki̱ e' wa íyök po ppö̀ a̱s imi'a̱ mulu̱'shwakie
Egipto wa'ñe.
17 Eta̱ iwakanewé̱rakitö es. Aarón tö shko
kéli kéka̱ ta̱ íyök po ppéitö iwa eta̱ íyök po tso'
Egipto wa'ñe e' mía̱ mulu̱'shwakie e' iëneka̱
se' ki̱ ñies iyiwak ko̱s ki̱. 18 Egiptowak awápa
ima'wé̱ mulu̱'shwak alöu̱kka̱ isiwé̱ wa, erë
kë̀ iwà yöne ie'pa a̱. E' dalewa mulu̱'shwak
iëneka̱ ta̱ië ie'pa ki̱ ñies iyiwak ki̱. 19 Eta̱
iwépa tö iché Egipto blú a̱:
—¡I' dör Skëköl kanè moki̱!
Erë ie' e̱r té̱wa̱ darërë we̱s Jehová tö iyë'
es. Kë̀ ie' wa̱ ie'pa ttö̀ iu̱tëne.

Ö̀ iéka̱ ta̱ië Skëköl tö ie'pa ki̱

20 E' ukuöki̱ ta̱, Jehová tö iché Moisés a̱:
—Bule bla'mi Egipto blú mi'ke di'kka, e'
kue̱ki̱ be' e̱' kö̀ka̱ bla'mi ta̱ be' yú ñì ku̱kwa̱
ita̱. Ichö̀ ie' a̱: 'Jehová tö ye' patké ichök
be' a̱ i' es: Ye' ichapa ö̀mine a̱s imi' ye'
ki̱kökka̱. 21 Kë̀ be' tö ie'pa èmine, e' ta̱ ye' tö
ö̀ ta̱ië patkeraë be' ki̱ ena be' kue̱blupa ki̱
ena ko̱s be' ká̱ wakpa tso' e'pa ki̱. Ö̀ iërdaka̱
egiptowak u ko̱s ekkë ki̱ dö̀ íyök ki̱. 22 Mik e'
wà de a' ki̱, eta̱ ö̀ patkeraëyö a' ë̀ ki̱. Wé̱ ye'
ichapa se̱rke Gosen ee̱ ö̀ kë̀ sue̱pasö yës. Es
be' é̱na ia̱rmi tö moki̱ ye' dör Jehová, e' durse̱
ká̱ i' ki̱. 23 Be' ká̱ wakpa e'pa ë̀ we'ikeraë
ie' tö. Erë ye' ichapa kë̀ we'ikepayö. E' wà
tköraë bule.'
24 Es Jehová tö iwakanewé̱. Ö̀ dettsa̱
chkaie Egipto blú u a̱ ena ikue̱blupa u a̱
ñies Egipto wa'ñe e' a̱. Ö̀ tö Egipto ká̱ ko̱s
klö'wé̱wa̱ se̱, sulu'wé̱wa̱ yës.
25 Eta̱ Egipto blú tö Moisés ena Aarón tsu̱k
patké ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—A' yú, e̱'ma a' Këköl a̱ iyiwak ña'u̱k. Erë
kë̀ a' e̱' yökulur Egipto a̱.
26 Moisés tö iiu̱té:
—Kë̀ e' dör buaë es. Sa' iyiwak ña'we̱ke sa'
tö sa' Këköl Jehová e' a̱, e' dör iyiwak dalöieke
a' tö skëkölie ese. A' tö sa' sué̱ iyiwak ese
ña'u̱k, e' ta̱ a' tö sa' ttèwa̱mi ák wa. 27 Sa'
ka̱wöta̱ shkök dö̀ ká̱ mañat dö̀ wé̱ kë̀ yi se̱rku̱'
ese ska'. Ee̱ sa' tö iyiwak ña'we̱ke sa' Këköl
Jehová a̱ we̱s ka̱wö méa̱titö sa' a̱ es.
28 Egipto blú tö iché:
—A' kë̀ mìne ka̱mië shu̱te̱, e' ta̱ ye' tö a'
èmimirak wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' ese ska', iyiwak
ña'u̱k a' Këköl Jehová e' a̱. A' Këköl Jehová a̱
ikiö̀ ye' ki̱.
29 Moisés tö iiu̱té:
—Mik ye' e̱' yéttsa̱ íe̱, eta̱ ye' mía̱ Jehová
a̱ ikiök be' ki̱ a̱s ö̀ pormi be' yöki̱ ena be'
kue̱blupa yöki̱ ena be' ká̱ wakpa ko̱s e'pa
yöki̱. Erë kë̀ be' tö sa' ki̱tö'u̱kia̱. Kë̀ be' tö
Israel aleripa wöklö'u̱k a̱s imi' iyiwak ña'u̱k
Jehová a̱.
30 Mik Moisés e̱' yéttsa̱ Egipto blú wöwa, eta̱
ie' ikié Jehová a̱. 31 Eta̱ Jehová tö iwé̱ we̱s
Moisés tö ikié ie' a̱ es. Es ö̀ po'wé̱miitö Egipto
blú yöki̱ ena ikue̱blupa yöki̱ ena iká̱ wakpa
ko̱s e'pa yöki̱. Kë̀ ö̀ a̱te̱ia̱ etkla wë'ia̱. 32 Erë
Egipto blú e̱r skà té̱wa̱ne darërëë. Kë̀ ie' wa̱
Israel aleripa anemi.

9

Jehová tö egiptowak iyiwak ttélur

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Be' yú ttök Egipto blú ta̱, ta̱ ichö̀ ia̱: 'Je-
hová dör hebreowak Këköl, e' tö ichè i' es:
Ye' ichapa ö̀mine a̱s imi' ye' ki̱kökka̱. 2 Be'
kë̀ tö ie'pa èmine, be' tö ie'pa wöklö'we̱keia̱,
3 e' ta̱ ye' tö duè meka̱raë be' iyiwak ko̱s e'
ki̱ ye' diché ta̱ië wa. Be' kabaio, be' burro,
be' kameio, be' baka ena be' obeja ekkë
ko̱s duölurdaë. 4 Erë Israel aleripa iyiwak
ulitane kë̀ duöpalur etö wë'ia̱. Es ye' tö
ikkacheraë tö ie'pa dör ye' ichapa.'
5 Eta̱ Jehová tö iké̱wö méwa̱ i' es:
—E' ko̱s we̱raëyö bule.
6 Bule es ta̱ Jehová tö iwé̱. Egiptowak
iyiwak ko̱s e' duolur. Erë Israel aleripa icha
kë̀ du'wa̱ etö wë'ia̱. 7 Egipto blú tö Israel
aleripa icha sa̱u̱k patké eta̱ ie' isué̱ tö moki̱
Israel aleripa icha kë̀ du'wa̱ etö wë'ia̱. Erë
ie' e̱r ki̱téwa̱ darërëë. Kë̀ ie' wa̱ Israel aleripa
a̱ ka̱wö mène a̱s imi'rak.

Jehová tö duè méka̱ egiptowak ki̱ skuëkie

8 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés ena
Aarón a̱:
—Mulu̱chka tso' bö'kkö a̱ e' klö'ú̱ ta̱ a̱s
Moisés tö iu̱yö̀ siwa̱' ki̱ Egipto blú wörki̱.

9 Mulu̱chka e' po a̱rdaë Egipto ko̱s e' ki̱. E'
tskirdane ie'pa ki̱ skuëkie ñies iiyiwak ki̱.
10 Eta̱ Moisés ena Aarón mulu̱chka klö'wé̱
bö'kkö a̱ ta̱ imía̱ Egipto blú ska' ta̱ e' wörki̱
Moisés tö mulu̱chka u̱yé siwa̱' ki̱. Eta̱ egip-
towak mik imoneka̱ skuëkie. Ñies iiyiwak
ko̱s mik imoneka̱ skuëkie. 11 Egipto awápa ki̱
skuëk tskineka̱ tai̱ë we̱s imale̱pa es, e' kue̱ki̱
ie'pa kë̃ dë' Moisés wörki̱. 12 Erë Jehová tö
Egipto blú e̱r darë'wé̱wa̱ a̱s kë̃ itö Moisés ena
Aarón ttõ iu̱tõ we̱s ie' tö iyë' es.

Mò wösi se̱se̱ë ese patké Jehová tö egiptowak ki̱

13 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Be' e̱' kõka̱ bule bla'mi eta̱ be' yú Egipto
blú a̱ ichök: 'Jehová dör hebreowak Këköl, e'
tö ichè be' a̱ i' es: Ye' ichapa õmi a̱s imi'rak
ye' ki̱kökka̱. 14 Kë̃ be' wa̱ ye' ttõ iu̱tëne i' ta̱, e'
ta̱ ye' tö íyi sulusi ko̱s patkeraë be' ki̱ ena be'
kue̱blupa ki̱ ena a' wakpa ko̱s e' ki̱. Es be' wa̱
ijche̱rdaë tö kë̃ yi ku̱' ye' tsa̱ta̱ ká̱ wa'ñe. 15 Ye'
mú ki̱ ikiane, e̱'ma ye' tö íyi sulusi me'ka̱bak
be' ki̱ ena be' yamipa ulitane ki̱ a' e̱u̱kwa ká̱
i' ki̱. 16 Erë ye' wa̱ be' tso'ia̱ ttsë'ka a̱s be' tö ye'
diché tai̱ë e' sa̱ù̱, ñies a̱s yi dör ye' e' tté pakar
ká̱ wa'ñe. 17 Erë be' e̱r dör suluë ke̱kraë. Kë̃
bö ye' ichapa Israel aleripa émi. 18 Bule ikkë
mò wösi se̱se̱ë ese patkeraëyö a' ki̱ tai̱ë. E'
dardaë tai̱ë a' ki̱ tkõka̱ ke̱net idarke Egipto e'
tsa̱ta̱. 19 Mò wösi a̱rdaë e' tö a' tso' u'rki̱ ena a'
iyiwak ko̱s tso' kañika̱ e' ttèmilur se̱. E' kue̱ki̱
a' iyiwak ena ì ko̱s tso' a' wa̱ kañika̱ e' blök
patkõ u diki̱a̱ a̱s itsa̱tkër.'
20 Eta̱ Egipto blú kue̱blupa we̱lepa suane
Jehová ttõ yöki̱. E'pa tö iiyiwak blé, ñies
ikanè mésopa blé u diki̱a̱. 21 Erë imale̱pa kë̃
wa̱ Jehová ttõ klöne, e'pa tö icha méa̱t u'rki̱.
22 Eta̱ Jehová tö Moisés a̱ iché:
—Be' ulà kõka̱ siwa̱' ki̱ a̱s mò wösi se̱se̱ë ese
dar tai̱ë Egipto ko̱s a̱. E' a̱rdaë ie'pa ki̱ ena
iiyiwak ki̱ ñies idaliwö tso'rak iwa̱ e' ki̱.
23 Mik Moisés tö shko kéli kéka̱ siwa̱' ki̱,
eta̱ Jehová tö alá bla'wé̱ tai̱ë wöñawéitö tai̱ë
döttsa̱ íyök ki̱ eta̱ mò wösi se̱se̱ë ákwöie e'
patkéitö Egipto ko̱s a̱. 24 Es Jehová tö mò
wösi se̱se̱ë ese patké tai̱ë Egipto ká̱ wa'ñe a̱.
Eta̱ mò wösi ese darke tai̱ë ena ká̱ wöñarke
tai̱ë, kë̃ iwöklörta̱'. Kë̃ yi wa̱ e' su̱ule yës
Egipto. 25 Eta̱ mò wösi e' bite̱shka tai̱ë ì ko̱s
tso' ká̱ áie a̱ e' ki̱, se' ki̱ ena iyiwak ki̱ ñies. Dalì
kuá ko̱s pé̱luritö sulu'wé̱luritö. Kal tso' ká̱
wa'ñe e' ulà jchërolone. 26 Erë ká̱ kiè Gosen,
wé̱ Israel aleripa se̱rke, e' a̱ mò wösi kë̃ dane
yës.
27 Eta̱ Egipto blú tö Moisés ena Aarón tsu̱k
patké ta̱ ichéitö ia̱:
—Ire' yö isué̱ tö ye' e̱' wamblé suluë. Je-
hová e' ttè dör moki̱ë. Eta̱ ye' ena ye' ká̱
wakpa sa' iane iwiie. 28 Tai̱ë alá blarke ñies
mò wösi darke tai̱ë e' kë̃ dalë'ttsëneia̱ sa' a̱.
Jehová a̱ ikiõ tö iwöklö'u̱ne, e' ta̱ ye' tö a'
ekemi. Kë̃ yö a' wöklö'wè̱ia̱.
29 Eta̱ Moisés tö iu̱té:
—Ye' e̱' yéttsa̱ ká̱ i' a̱ ta̱ bet ye' ikieke Je-
hová a̱, eta̱ mò wösi ena alá wöñarke ko̱s e'
wöklördawa̱ a̱s be' wa̱ ijche̱r tö Jehová dör ká̱
wa'ñe e' wák. 30 Erë ye' wa̱ ijche̱r buaë tö be'
ena be' kue̱blupa ka̱m tö Sa' Këköl Jehová e'
dalöiõ.
31 Eta̱ daliwö kiè lino e' tso' wörkuaie ena
cebada e' wö ta̱'tke, e' kue̱ki̱ iweinewa se̱.
32 Erë daliwö kiè trigo ena centeno, kë̃ e' dë'
we̱s ka̱m iwörkua bur e' kue̱ki̱.
33 Mik Moisés e̱' yéttsa̱ ká̱ e' a̱ mía̱ bánet, eta̱
ee̱ ie' tö ikié Jehová a̱. Eta̱ bet ta̱ mò wösi
kë̃ daneia̱ ñies ká̱ kë̃ wöñaneia̱. Ka̱li̱ tai̱ë e'
kë̃ yëneia̱. 34 Mik Egipto blú tö isué̱ tö ka̱li̱
kë̃ yërku̱'ia̱, mò wösi kë̃ darku̱'ia̱ ena alá kë̃
blarku̱'ia̱, eta̱ ie' e̱' wambléne suluë. Kë̃ ie'
ë̃ e̱r darë'newa̱ ñies ikue̱blupa. 35 Es Egipto
blú e̱r téwa̱ darërëë. Kë̃ iwa̱ Israel aleripa
a̱ ka̱wö mène a̱s imi'yal we̱s Jehová tö iyë'ia̱
Moisés ttè wa es.

10

Jehová tö ditski patké tai̱ë Egipto

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö Moisés a̱ iché:
—Be' yúne Egipto blú ska'. Ye' tö ie' ena
ikue̱blupa e̱r téwa̱ darërëë a̱s ie'pa tö isa̱ù̱ tö
ye' diché tai̱ë, e' wa ì kë̃ o̱r yi a̱ ese wè̱ ye'
tö tai̱ë. 2 Ye' tö ie'pa e̱r téwa̱ darërëë a̱s be'
tö ipakõ be' ala'r a̱ ena be' talapa a̱ tö we̱s
egiptowak we'ikéyö ñies we̱s ì kë̃ o̱r yi a̱ ese
wé̱yö tai̱ë ie'pa wörki̱. Es a' ulitane wa̱ ijche̱r
tö ye' dör Jehová.
3 Eta̱ Moisés ena Aarón míyal Egipto blú
ska' eta̱ ichéitö ia̱:
—Jehová dör hebreowak Këköl, e' tö ichè
i' es: “¿Mik be' tö ye' ttõ dalöse̱we̱mirö? Ye'
ichapa õmi a̱s imi' ye' ki̱kökka̱. 4 Kë̃ be' tö
ie'pa èmi bule, e' ta̱ ditski patkeraëyö a' ká̱
ki̱. 5 Ditski tö a' ká̱ wà ierawa̱ tai̱ë, kë̃ a̱ íyök
ulat wëneia̱. A' daliwö ba̱ta méa̱t mò wösi tö
e' ko̱s katerawa̱itö yës. Ñies kal ulitane kat-
erawa̱itö se̱raa̱. 6 Ñies ditski dörawa̱ tai̱ë be'
u ko̱s a̱ ena be' kue̱blupa u a̱ ena egiptowak
ko̱s u a̱. ¡Íyi i'se kë̃ su̱ule a' yëpa bak ká̱ ia̱ia̱ë
e'pa wa̱ ie'pa tsá dë'bitu̱ ká̱ i' ki̱ dõ ikkë ta̱!”
Moisés tté o̱ne ta̱ ie' e̱' wötrée ta̱ imía̱. 7 E'
bet ta̱ Egipto blú kue̱blupa tö iché iblú a̱:
—¿Mik ta̱ wëm e' kë̃ tö se' we'ikèia̱? A blu',
ie'pa õmi ie'pa Këköl dör Jehová, e' ki̱kökka̱.
A blu', ¿be' kë̃ wa̱ isu̱ne tö se' ká̱ sulunewa̱tke
se̱raa̱?
8 Eta̱ Egipto blú tö Moisés ena Aarón tsu̱k
patkéne eta̱ ichéitö ia̱:
—A' yúshka Jehová dör a' Këköl, e' ki̱kökka̱.
Erë ke̱weie a' tö ye' a̱ ichõ tö ¿a' wé̱nepa ë̃
mi'ke?
9 Moisés tö iu̱té:

—Sa' ka̱wöta̱ shkökmi se̱kka̱. Sa' ka̱wö ta̱ië
tkö'u̱ke Jehová a̱. E' kue̱ki̱ sa' ala'r ena sa'
këkëpa, e'pa ko̱s ka̱wöta̱ shkökmi. Ñies sa'
obeja ko̱s ena sa' baka ko̱s e' mi'ke sa' wa̱.
10 Eta̱ Egipto blú tö iché ia̱:
—¡Iwënewa̱ wösha̱k tö a' e̱rbiköke suluë ye'
ki̱! ¿I̱ma a' e̱rbikõ tö Jehová tö a' ki̱mèmi a̱s
ye' tö a' õmi a' alakölpaë ena a' ala'rë? 11 Kẽ
iwamblërpa es. A' wëpa kibineo̱ne esepa ẽ
yú Jehová ki̱kökka̱ es a' ki̱ ikiane e' kue̱ki̱.
Eta̱ Egipto blú tö ie'pa tsu̱kmi ké ie' yöki̱.
12 Erë Jehová tö iché Moisés a̱:
—Be' ulà kõka̱ Egipto ki̱ a̱s ditski bitu̱
Egipto ko̱s wà iökka̱ ñies dalikua bata méa̱t
mò wösi tö e' ko̱s katökwa.
13 Eta̱ Moisés tö ishko kéli kéka̱ Egipto ki̱
eta̱ Jehová tö siwa̱' patkébitu̱ diwö tskirke e'
kke̱ Egipto ko̱s ki̱ ñië nañeë. Bule es bla'mi
ta̱ siwa̱' wa̱ ditski debitu̱. 14 Ditski tö Egipto
ká̱ ko̱s e' wà iéwa̱ ta̱ië. Ekkë kẽ su̱ule yi wa̱
ká̱ ia̱ia̱ë es kẽ yi tö isue̱paia̱ne. 15 Es ditski
dapaneka̱ ká̱ ko̱s ekkë ki̱. Kẽ a̱ íyök ulat ta̱'ia̱.
Dalì kuá ena kalwö e' ko̱s bata méa̱t mò wösi
tö e' katélur ditski tö yës. Egipto ko̱s a̱ ka̱kö
ko̱s kal kõ ko̱s e' kẽ a̱te̱ia̱ yës.
16 E' bet ta̱ Egipto blú tö Moisés ena Aarón
e'pa tsu̱k patké ta̱ iché ia̱:
—Ye' e̱ wamblé sulu a' Këköl dör Jehová e'
ki̱ ñies a' ki̱. 17 Ye' kköchõ a' a̱ i̱'ñe ẽ tö a' tö e'
olo'yõ ye' ki̱. Ikiõ a' Këköl dör Jehová e' a̱ ye'
ki̱ tö ditski ẽ trë'ú̱lur ye' ki̱ a̱s kẽ sa' duõlur.
18 Moisés e̱' yéttsa̱ Egipto blú u a̱ ta̱ bet
ikiéitö Jehová a̱. 19 Eta̱ Jehová tö siwa̱' e'
wötréene tsi̱kka darërë e' wa̱ ditski mítse̱r
a̱nene dayë kiè Dayë Mat, e' ki̱. Eta̱ ditski kẽ
a̱te̱ yës Egipto. 20 Erë Jehová tö Egipto blú e̱r
sulu téwa̱ne darërëë. Ie' kẽ wa̱ Israel aleripa
a̱ ka̱wö mène a̱s imi'rak.

Jehová tö ká̱ ttsettseë patké Egipto ki̱

21 Eta̱ Jehová tö Moisés a̱ iché:
—Be' ulà kõka̱ siwa̱' ki̱ a̱s ká̱ ttserwa̱
ttsettseë shu̱te̱ë.
22 Eta̱ Moisés ulà kéka̱ eta̱ ká̱ ttsenewa̱ mía̱
ttsettseë Egipto ká̱ wa'ñe ki̱ döka̱ ká̱ mañat.
23 Kẽ yi wa̱ iyami se̱rke tsi̱net e' su̱ne yës. Kẽ
yi a̱ e̱' yënuktsa̱ wé̱ itkër ee̱ döka̱ ká̱ mañat.
Erë Israel aleripa u a̱, ee̱ je' ká̱ olo tso' dalölö.
24 Eta̱ Egipto blú tö Moisés tsu̱k patké ta̱
iché ia̱:
—A' yúshka Jehová ki̱kökka̱. A' ala'r ko̱s
tsú̱mi. Erë a' obeja ena a' baka e' ko̱s múa̱t.
25 Eta̱ Moisés tö iiu̱té:
—Au. Be' ka̱wöta̱ ka̱wö muk sa' a̱ sa' iyi-
wak tsu̱kmi ña'wè̱ sa' Këköl dör Jehová e' a̱
idalöioie. 26 E' kí̱ie ta̱ sa' icha ko̱s, e' michoë
sa' wakpa wa̱. Sa' iyiwak shu̱shteke sa' tö
ña'wè̱ sa' Këköl Jehová a̱ iki̱koka̱ie. Ka̱m sa'
dõmi ee̱ eta̱ kẽ sa' wa̱ ijche̱r iyiwak isie ëtö
kiane sa' ki̱ ña'wè̱ Jehová a̱. E' kue̱ki̱ kẽ sa' tö
sa' iyiwak mepaa̱t yës.

27 Eta̱ Jehová tö Egipto blú e̱r sulu téwa̱
darërëë. E' kue̱ki̱ ie' kẽ wa̱ ka̱wö mène Israel
aleripa a̱ a̱s imi'rak. 28 E' kí̱ie ta̱ Egipto blú tö
iché Moisés a̱:
—Be' e̱' yõttsa̱ íe̱. Be' e̱' kkö'nú ye' yöki̱. Be'
dene ye' sa̱uk, e' ta̱ be' duörawa̱.
29 Eta̱ Moisés tö iiu̱té:
—Buaë bö iché es. Kẽ ye' dë'ia̱ne be' sa̱uk.

11

Ala'r wëpa kibi esepa duöralur e' biyöché Moisés tö

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Ye' tö Egipto blú ena egiptowak ulitane
e' bata we'ikekeia̱. E' ukuöki̱ ta̱ Egipto blú tö
a' erami, e' kí̱ie ie' wák tö a' ulitane u̱yerattsa̱
da'a̱ie iká̱ ki̱. 2 Eta̱ ichõ Israel aleripa ulitane
a̱, wëpa ena alakölpa tö íyi yöule orochka wa
ena inukölchka wa, ese kak kiõ egiptowak
se̱rke ie'pa pamik esepa a̱.
3 Eta̱ Jehová tö egiptowak ké Israel aleripa
dalöiök ta̱ië. Egipto blú kue̱blupa ena egip-
towak ulitane e'pa tö iklö'wé̱ tö Moisés dör
këkëpa ta̱ië.
4 Eta̱ Moisés tö iché Egipto blú a̱:
—Jehová tö ichè i' es: Ká̱ sha̱böts nañewe
ye' mi'ke Egipto ko̱s a̱. 5 Ala'r wëpa kibipa e'
ko̱s duöralur. Egipto blú tso' s'wökirie e' alà
wëm kibi duörawa̱, ñies egiptowak male̱pa
icha ko̱s dõ s'sia̱rëpa tso'rak iwa̱ iyiwö woie
esepa icha duöralur ñies. Ñies iyiwak uru
alà wë'ñe kibi ese ko̱s duöralur. 6 Sulitane
i̱uraë ta̱ië Egipto ko̱s a̱. Kẽ ese ttsëule yi wa̱
es, ñies kẽ yi tö ese ttsepaia̱ es. 7 Erë Israel
aleripa shu̱a̱ kẽ chichi isie a̱rpa yës se' wöa̱
ena iyiwak wöa̱. Es a' wa̱ ijche̱rdaë tö ye'
dör Jehová e' tso' Israel aleripa ki̱muk, erë
egiptowak we'ikök ye' tso'.
8 Eta̱ Moisés tö ikí̱ ché ia̱:
—Be' kue̱blupa ko̱s döraë ye' ska', eta̱ ie'pa
e̱' tkörawa̱ kuchë ki̱ ye' wörki̱ ta̱ ikköchörarak
ye' a̱: 'Be' yúshka. Be' yamipa tso' ko̱s be' ta̱
e'pa tsú̱mirak ñies.'
Eta̱ Moisés ulune ta̱ië e̱' yéttsa̱ Egipto blú
wörki̱. 9 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
—Egipto blu' kẽ tö a' ttõ iu̱tepa a̱s ye' tö ì kẽ
o̱r yi a̱ ese kí̱ ù̱ ta̱ië Egipto.
10 Íyi ekkë ko̱s wé̱ Moisés ena Aarón
tö Egipto blú wörki̱, erë Jehová tö ie' e̱r
darë'wéwa̱ a̱s kẽ itö ittõ iu̱tõ. E' kue̱ki̱ ie' kẽ
wa̱ ka̱wö mène Israel aleripa a̱ a̱s imi'yal.

12

Israel aleripa tsa̱tkëne e' kéwö

1 Jehová tö iché Moisés ena Aarón tso'
Egipto e'pa a̱:
2 "Si' i' döraë a' a̱ duas si' tsa̱we ke̱kraë.
3 Israel aleripa ulitane a̱ ichõ: 'Si' i' e' diwö
dabop (10) eta̱ u bitkue ekkë wakpa tö obeja
ö chibo ese wë'ñe pupula yulõ etö katè ila'r
ta̱. 4 U wakpa we̱lepa kẽ dör ta̱ië, kẽ a̱

chkè ekkë katarwa̱, e' ta̱ ie'pa tö iyamipa
tso' iupamik esepa kiŏ chkök ie'pa ta̱ ñita̱
ko̱s iwakpa döka̱ ekkë ena ko̱s ie'pa a̱ ikatar
ekkë. 5 Obeja ö chibo wë'ñe bua'bua, kĕ ki̱
ì sulu ku̱' ki̱ duas tso' ek ese yulŏ etö. 6 E'
blŏ. Si' i' e' diwö de dabop ki̱ tkël (14) e'
tsá̱li̱ eta̱ a' wa̱ iyiwak tso' blëule ese ttŏ u a̱
u a̱. 7 E' ukuöki̱ ta̱ a' tö iklö'ú̱ ta̱ u wé̱ a̱ a' tö
ikateke, e' wékkö kàtke patiú̱ka̱ a' tö ipĕ wa.
8 Ká̱ e' nañewe chkè e' katŏ katuule bö' a̱ ár
bacha'bacha ta̱ ñies pan kĕ yöule iwölöwo̱ka̱
wa, ese ta̱. 9 Kĕ ikatar aki ena paliule elkela
wë'ia̱. Ichkà ko̱s, iwökir, ikla'tska, ena iñattse̱
e' ko̱s ka̱wöta̱ kakuèwa̱ bö' a̱. 10 Kĕ a' tö ibata
muka̱t dŏ bule es. Ibata a̱teia̱, e' ta̱ iña'ú̱lor
bö' a̱. 11 Mik a' chköketke eta̱ a' e̱' paiŏ, a'
klökkuö iŏ, a' shko kéli klö'ú̱. Ye' dör Jehová
e' tö a' tsa̱tkeke e' ké̱wö tkö'we̱ke a' tö, e'
kue̱ki̱ a' chkŏ bet.

12 “ 'I'ñe nañewe ye' tköraë Egipto ká̱ ko̱s
a̱ egiptowak ala'r tsá̱ wëm esepa ttökulur.
Ñies ie'pa iyiwak ala'rla tsá̱ dör wë'ñe e' ko̱s
tteralur ye' tö. Es këkölpa ko̱s tso' egiptowak
wa̱ dalöiè e' we'ikeraë ye' tö ta̱ië. Ye' wák
dör Jehová e' tö ichè es. 13 U ko̱s a̱ wé̱ a'
tso' e' wékkö ta'o̱ule ipamik iyiwak pĕ wa
e' dör a' wakpa a̱ ikkachoie. Mik ye' tö pĕ
e' sué̱, eta̱ ye' damitkö u e' ttŏmik. Mik ye'
tso' egiptowak we'ikök sia̱rë, eta̱ e' kĕ dŏpa
a' ska'.

14 “ 'A' ka̱wöta̱ ka̱wö e' tkö'u̱k. A' ka̱wöta̱
itkö'u̱k ke̱kraë duas bit ekkë ye' dör Jehová
e' dalöioie. 15 Ká̱ döka̱ ká̱ kul e' shu̱a̱ a' kĕ
ka̱wö ta̱' pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ñuk.
E' kue̱ki̱ ka̱wö tkö'we̱ke e' diwö tsá̱ eta̱ pan
wölöwo̱ka̱ ko̱s ese tulŏttsa̱ a' u a̱. Yi tö pan
yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ñé ká̱ kul e' shu̱a̱, e'
ta̱ ese wák kĕ ka̱wö ta̱' se̱nuk Israel aleripa
shu̱a̱. 16 Ka̱wö tkö'we̱ke e' tsá̱ diwö eta̱ a' e̱'
dapa'ú̱ka̱ ek tsi̱ní ĕme ye' dalöioie. Ñies e'
diwö bata ta̱ a' e̱' dapa'ú̱ka̱ne. Ká̱ tsá̱ ena
ibata, e' diwö kĕ a' ka̱wö ta̱' kaneblök yës,
ù̱ ĕ alirmi a' a̱. 17 Ka̱wö kiè Pan Kĕ Yöule
Iwölöwo̱ka̱ Wa, e' ké̱wö tkö'u̱k a' ka̱wöta̱. E'
ĕ ké̱wö wa ye' tö a' yerattsa̱ Egipto a̱ se̱raa̱.
E' kue̱ki̱ a' ka̱wöta̱ e' ké̱wö tkö'u̱k. E' ké̱wö
tkö'we̱raë a' tö ke̱kraë. E' menea̱t dalöiè a'
a̱ ena a' ditséwöpa datse̱ a' itöki̱ aishkuö ta̱
e'pa ko̱s a̱. 18 Si' i' dör duas si' tsá, e' diwö
dabom eyök ki̱ tkël (14) e' tsá̱li̱ a' kĕ ka̱wö
ta̱' pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ñuk dŏ si' i'
ki̱ diwö de dabom böyök ki̱ et (21), e' tsá̱li̱
eta̱ a' tö iñèmine. 19 Ka̱wö kul e' shu̱a̱ a' kĕ
ka̱wö ta̱' pan wölöwo̱ka̱ se̱u̱k u a̱. Yi tö pan
yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ñé ká̱ kul e' shu̱a̱, ká̱
kua̱'ki̱ wakpa ö Israel aleripa, e' ta̱ ese wák
kĕ ka̱wö ta̱' se̱nuk Israel aleripa shu̱a̱. 20 E'
kue̱ki̱ ì ko̱s yöule pan wölöwo̱ka̱ wa, ese kĕ
ñar yës. Wé̱ a' tso'rö ee̱ ta̱ a' kĕ ka̱wö ta̱' pan
yöule iwölöwo̱ka̱ wa, ese ñuk.' ”

21 Eta̱ Moisés tö Israel aleripa kue̱blupa
dapa'wé̱ ta̱ ichéitö ia̱: “A' wakpa bil ekkë yú
obeja ö chibo klö'u̱k etö etö, tsú̱mi a' u a̱ a'
yamipa a̱. Ittŏwa̱, Jehová tö se' tsa̱tkere i̱'ñe,
e' ké̱wö tkö'wo̱ie. 22 Ipĕ klö'ú̱ tka̱' a̱. Eta̱ ka̱kö
kiè hisopo e' ulà klö'ú̱ eyök, e' nuú̱ka̱ pĕ wa,
e' wa u wékkö kàtke patiú̱ka̱. Kĕ a' e̱' yökulur
u a̱ ka̱m ká̱ ñir e' yöki̱. 23 Mik Jehová tkŏmi
egiptowak ttökulur, eta̱ ie' tö u wékkö e' kàtke
sué̱ iauleka̱ pĕ wa eta̱ ie' damitkö u e' ttŏmik.
Es Jehová kĕ ka̱wö mepa ibiyöchökwak tö
s'ttekelur e' a̱ a' ttökulur we̱shke̱. 24 A' ka̱wöta̱
ttè i' ko̱s dalöiök ke̱kraë, ñies a' aleripa ko̱s
datse̱ a' itöki̱ e'pa ka̱wöta̱ idalöiök. 25 Mik a'
demi ká̱ yë' Jehová tö tö imeraë se' a̱ ee̱, eta̱
a' ka̱wöta̱ ka̱wö i' tkö'u̱k. 26 Mik a' ala'r tö
ichaké a' a̱: '¿Iŏk se' tö ka̱wö i' tkö'we̱ke?',
27 eta̱ a' ka̱wöta̱ iiu̱tök: 'Iyiwak i' ttekesö Je-
hová dalöioie ie' tö se' tsa̱tkë' egiptowak ulà
a̱ e' kue̱ki̱. Mik ie' bakmi egiptowak ttökulur,
eta̱ ie' bakmi se' Israel aleripa u ttŏmik kĕ
dë'wa̱. Es ie' tö se' yamipa tsa̱tkë'lor.' ”

Eta̱ Israel aleripa e̱' tkélur kuchë ki̱ Jehová
dalöioie. 28 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mí̱a̱ iwakanewé̱
we̱s Jehová tö iché Moisés ena Aarón a̱ es.

Ala'r wëpa kibipa esepa duolur

29 Ká̱ sha̱böts Jehová tö egiptowak ala'r
wëpa kibipa esepa ko̱s ttélur se̱raa̱. Egipto
blú tso' s'wökirie e' alà wëm kibi e' duowa̱.
Egiptowak male̱pa icha ko̱s dŏ s'tso' wötëule
s'wöto wé a̱ e'pa ala'r wëpa kibipa e'pa
duolur ñies. Ñies iyiwak alà wë'ñe kibi
e' ko̱s duolur. 30 E' nañewe Egipto blú
ena ikue̱blupa ñies egiptowak ko̱s e'pa e̱'
kéka̱rak se̱raa̱ i̱u̱k ĕme. Kĕ u ku̱' yës e' kĕ a̱
s'nu ku̱'. 31 E' nañewe Egipto blú tö Moisés
ena Aarón tsu̱k patké ta̱ ichéitö ia̱:

—A' yúshka a' yamipaë. A' e̱' skŏ bánet sa'
yöki̱. A' yúshka Jehová ki̱kökka̱ we̱s a' tö iyë'
kuaë es. 32 Iyiwak ko̱s tsú̱mi we̱s a' ki̱ ikiane
es. A' yúshka sa' yöki̱. Ñies a' kköchŏ Jehová a̱
a̱s ie' ye' ki̱mù.

33 Eta̱ egiptowak tö iché Israel aleripa a̱:
“A' yúshka betbet sa' yöki̱. A' kĕ mìne e'
ta̱ sa' ulitane duöralur.” 34 Israel aleripa tö
harinachka, kĕ wötuule iwölöwo̱ka̱ wa, ese
patréwa̱ tka̱'ë idatsi' a̱ iéka̱ ppéka̱ kuli' ki̱ ta̱
imíyal. 35 Ie'pa tö orochka ena inukölchka
ena datsi' e' ko̱s kak kié egiptowak a̱ we̱s
Moisés tö iyë' ia̱ es. 36 Jehová tö egiptowak
ké Israel aleripa dalöiök e' kue̱ki̱ ie'pa tö íyi
ko̱s kak kiérakitö e' mé Israel aleripa a̱. Es
Israel aleripa tö egiptowak íyi bua'bua e' ko̱s
tsé̱mi.

Israel aleripa e̱' yélur Egipto a̱

37 Israel aleripa e̱' yélur Ramsés, míyal Su-
cot. Ie'pa wëpa kibineo̱netke döka̱ 600.000.
Alakölpa ena ala'rla kĕ shta̱o̱ule. 38 Ie'pa
ta̱ pë' kua̱'kipa mí ñies ta̱ië. Ñies iyi-
wak mírak iwa̱ ta̱ië obeja ena chibo ena
baka. 39 Egiptowak tö Israel aleripa ka'
e̱' yöktsa̱ bet kĕ wa̱ ka̱wö menea̱t ie'pa a̱

u̱loie, e' kue̱ki̱ ie'pa wa̱ harinachka mir kë̃
iwölöwo̱ka̱ ta̱'. E' wa ie'pa pan yué ñala̱ ki̱.
40 Israel aleripa bak se̱nuk Egipto duas
döka̱ cien tkëyök ki̱ dabom mañayök (430).
41 Ie'pa se̱né Egipto duas döka̱ cien tkëyök
ki̱ dabom mañayök (430) tas, eta̱ e' nañewe
wöshaë ta̱ ie'pa e̱' yélur Egipto a̱ iditséwö
wa iditséwö wa we̱s ñippökwakpa ta̱ië es.
42 E' nañewe Jehová tö ie'pa kkö'né buaë a̱s
ie'pa e̱' yõlur Egipto a̱. E' kue̱ki̱ nañewe
e' ké̱wö ka̱wöta̱ tkö'wè̱ wöñine wa duas bit
ekkë ke̱kraë Jehová dalöioie.

We̱s Israel aleripa ké itsa̱tkëne e' ké̱wö tkö'u̱k

43 Jehová tö iché Moisés ena Aarón a̱:
"Ye' tö a' tsa̱tkeke egiptowak ulà a̱ e' ké̱wö
tkö'u̱k a' ka̱wöta̱ i' es: Ká̱ kua̱'ki̱ wakpa esepa
kë̃ ka̱wö ta̱' obeja ö chibo tteke a' tö e' ké̱wö
ska' ta̱ ese chkà katök. 44 Erë ká̱ kua̱'ki̱
wakpa wëpa ena alakölpa wé̱pa to̱'tsa̱tke a'
tö kanè mésoie ena e' wëpa tottola kkuölit
tëule tsir, esepa ë̃ tö ikatèmi. 45 Erë ká̱ kua̱'ki̱
wakpa tso' shkar ö kaneblök inuköl klö'u̱k,
esepa kë̃ ka̱wö ta̱' ikatök. 46 A' ka̱wöta̱ chkè
e' katök we̱shke̱. A' kë̃ ka̱wö ta̱' chkè e'
tsu̱kmi u'rki̱ yës. Ñies a' kë̃ ka̱wö ta̱' idichéwö
pu̱kwa̱. 47 Israel aleripa ulitane ka̱wöta̱
ka̱wö e' tkö'u̱k. 48 Erë a' shu̱a̱ ká̱ kua̱'ki̱ wak
tso' se̱nuk esepa é̱na ka̱wö e' tkö'wa̱k a' ta̱
Jehová dalöioie e' ta̱ a̱s itö itkö'ù̱ñak. Erë
ke̱we ie'pa tö iyamipa wëpa ulitane tso' ie' u
a̱ e'pa keraë itóttola kkuölit tök tsir. E' ukuöki̱
ta̱ ie'pa ka̱wö tkö'wè̱mi a' ta̱ a' yamipaie. Erë
wé̱pa kë̃ tottola kkuölit tëule tsir esepa kë̃
ka̱wö ta̱' a' ka̱wö tkö'u̱ke e' chkè katök. 49 A'
ulitane ena ká̱ kua̱'ki̱ wakpa se̱rke a' shu̱a̱ e'
ka̱wöta̱ ttè i' dalöiök ñikkëë."
50 Israel aleripa tö ttè i' ko̱s iu̱té we̱s Je-
hová tö iché Moisés ena Aarón a̱ es. 51 E'
diwö Jehová tö Israel aleripa yélur Egipto
iditséwö wa iditséwö wa we̱s ñippökwakpa
ta̱ië es.

13

1 Jehová tö iché Moisés a̱:
2 "Israel aleripa ala'r wëpa kibi esepa ko̱s
dör batse'r ye' a̱. Ñies a' iyiwak alà tsá̱ wë'ñe
e' ko̱s dör batse'r ye' a̱. E' kue̱ki̱ e' ko̱s blõ ye'
a̱."
3 Eta̱ Moisés tö iché Israel aleripa a̱: "I̱'ñe
Jehová tö a' yekettsa̱ Egipto a̱ ie' diché ta̱ië
e' wa. Ká̱ i' a̱ a' weine sia̱rë kaneblök egip-
towak a̱ kë̃ patuè̱ ta̱'. E' kue̱ki̱ a' e̱r a̱nú diwö
i' ska'. A' kë̃ ka̱wö ta̱' pan yöule iwölöwo̱ka̱
wa ese ñuk. 4 I̱'ñe a' e̱' yökettsa̱, si' i' kië
Abib e' a̱. 5 Mik a' demi ká̱ muk Jehová
kablë' se' yëpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱ e̱e̱, eta̱
a' ka̱wöta̱ ka̱wö i' tkö'u̱k si' i' a̱. Ká̱ e' ki̱ íyi
ulitane tskir buaë, iwà wör buaë shu̱te̱. Ká̱
e' dör canaánwak, hititawak, amorreowak,
heveowak ena jebuseowak, e'pa ká̱. 6 A'
ka̱wöta̱ ka̱wö i' tkö'u̱k i' es: Ká̱ kul shu̱a̱
a' kë̃ ka̱wö ta̱' pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese
ñuk. Ka̱wö e' diwö bata, eta̱ ka̱wö tkö'we̱raë
bua'ie Jehová dalöioie. 7 Ka̱wö kul e' shu̱a̱
a' kë̃ ka̱wö ta̱' pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese
ñuk. Pan wölöwo̱ka̱ ena pan yöule iwölöwo̱ka̱
wa ese ko̱s kë̃ ka̱wö ta̱' se̱'wè̱ a' tö a' ká̱ ko̱s
e' a̱. 8 E' diwö ta̱ a' tö ichõ a' ala'r a̱: Ka̱wö
e' tkö'we̱ke se' tö, e' wà dör tö Jehová tö se'
yë'lur Egipto a̱. 9 Ie' tö se' yë'ttsa̱ Egipto a̱
idiché ta̱ië wa, e' kue̱ki̱ se' dör ie' icha. Mik
se' tö ka̱wö e' tkö'we̱ke, eta̱ e' tö se' ulitane
a̱ ie̱ri meraë a̱s Jehová ttè ki̱ se' e̱r me'rie.
E' dör we̱s se' e̱' wakyuõ se' wötsa̱ ki̱ ena se'
ulà kkue ki̱ es. 10 E' kue̱ki̱ a' ka̱wöta̱ ka̱wö e'
tkö'u̱k duas bit ekkë idiwö i' ë̃ wa.
11 "Ká̱ ia̱ia̱ë Jehová tö iyë'a̱t a' yëpa a̱ tö
ie' tö canaánwak ká̱ meraë a' a̱. Mik ie'
wa̱ a' demi ká̱ e' a̱, 12 eta̱ a' ka̱wöta̱ a' ala'r
wëpa kibi esepa ko̱s blök ie' ë̃ a̱ e'pa ko̱s dör
ie' icha, e' kue̱ki̱. Ñies a' iyiwak pa̱rke ko̱s
wë'ñe, e' kibi ko̱s e' dör ie' icha, e' kue̱ki̱
ese ka̱wöta̱ blè ie' ë̃ a̱. 13 Eta̱ obeja wë'ñe
pupula ö chibo wë'ñe pupula e' mú a' tö
burro alaki e' alà wë'ñe kibi e' skéie burro
alà tsa̱tkoie. Erë a' kë̃ a̱ e' patua̱k es, e' ta̱
burro alà wë'ñe kibi e' kuli' pú̱wa̱. Es a'
ka̱wöta̱ a' ala'r wëpa tsá̱ ku̱ne esepa ko̱s skéie
iyiwak muk itsa̱tkottsa̱. 14 Aishkuö ta̱ mik
a' ala'r tö a' chakeke tö: '¿Iõk a' tö ikanewè̱
i' es?', eta̱ iiu̱tõ: 'Jehová tö se' yë'ttsa̱ Egipto
a̱ idiché ta̱ië e' wa. Ee̱ se' bak weinuk sia̱rë
kaneblök kë̃ patuè̱ ta̱'. 15 Mik Egipto blú e̱r
të'wa̱ darërëë, ie' kë̃ wa̱ ka̱wö mène se' a̱ e̱'
yöktsa̱ne ie' ká̱ a̱, eta̱ Jehová tö egiptowak
ala'r wëpa tsá̱ ku̱ne e'pa ko̱s ttélur. Ñies iiyi-
wak alà wë'ñe kibi e' ko̱s ttéluritö. E' kue̱ki̱
se' tö se' iyiwak alà wë'ñe kibi, ese ko̱s meke
Jehová a̱. Ñies se' ala'r wëpa tsá̱ ku̱ne, ese
skéie iyiwak mekesö Jehová a̱ itsa̱tkottsa̱.
16 E' kue̱ki̱ ka̱wö i' tkö'ú̱ a̱s kë̃ a' é̱na ichõwa
tö Jehová tö a' yë'ttsa̱ Egipto a̱ idiché ta̱ië e'
wa. E' dör we̱s se' e̱' wakyuõ se' wötsa̱ ki̱ ena
se' ulà kkue ki̱ es.' "

Jehová tö Israel aleripa wëttse̱ke mò wa

17 Mik Egipto blú tö Israel aleripa émi, eta̱
Skëköl tö ibikeitsé tö Israel aleripa mú kë̃
ñippõ filisteowak ta̱, e' ta̱ ie'pa bitu̱miane
Egipto. E' kue̱ki̱ ie' kë̃ wa̱ ie'pa wëttse̱nemi
ñala̱ michoë filisteowak ká̱ a̱ e' wa, e' dör
ñala̱ yësyësë. 18 E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa wëttsé̱mi
bánet ka̱mië ñala̱ tköke ká̱ sir po e' shu̱a̱
döttsa̱ dayë kiè Dayë Mat e' ska'.
Israel aleripa e̱' yë'lur dapauleka̱ we̱s
ñippökwakpa ta̱ië e' e̱' dapa'ù̱ es. 19 Moisés wa̱
José sik këchke e' mítse̱r ie'pa ta̱ ñita̱. Ka̱m
José blërwa̱ e' yöki̱ ie' tö iyë' iëlpa a̱: "Moki̱
Skëköl dörane a' tsa̱tkök. Mik e' wà tka, eta̱
ye' sik tsú̱mi a' ta̱." Es ie'pa tö ka̱wö mé ñì a̱.
E' kue̱ki̱ Moisés wa̱ José sik mítse̱r ie'pa ta̱.

20 Eta̱ Israel aleripa e̱' yélur ká̱ kiè Sucot
míyal ká̱ kiè Etam, ee̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t. Ká̱ e' a̱te̱
ká̱ sir po e' kkömik tsi̱net. 21 Ñiwe ta̱ Jehová
tö ie'pa wëttse̱ke mò àr ta̱i̱ë alabo e' wa. E'
mir ie'pa yöki̱ ke̱we ñala̱ kkachoie ie'pa a̱.
Nañewe ta̱ mò e' wöñarke bö'wöie dalö̱burke.
E' wa ie'pa shkömir we̱s ká̱ ñiwe es. 22 Ñiwe ta̱
mò e' mir ke̱kraë ie'pa yöki̱ ke̱we. Nañewe ta̱
mò e' wöñarke bö'wöie e' mir ie'pa yöki̱ ke̱we.

14

Israel aleripa tkattsa̱ Dayë Mat a̱

1 Eta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
2 “Ichő Israel aleripa a̱: A' yúne a' itő
wane ta̱ a' e̱' tsú̱a̱t ká̱ kiè Pi-hahirot e' wösha̱.
Ká̱ e' a̱te̱ ká̱ kiè Migdol ena dayë kkömik e'
shu̱sha̱, ká̱ kiè Baal-sefón, e' wösha̱. E' wösha̱
dayë kkömik tsi̱net úla yuő. 3 Es Egipto blú
tö ibikeitseraë: ‘Israel aleripa kë wa̱ ijche̱r
wé̱ imi'mirö. Ie'pa cholurmi ká̱ sir po, e'
shu̱a̱.’ 4 Erë ye' tö ie' e̱r terawa̱ darë̱rë a̱s
ie' tö a' tötiu̱mi. Ye' e̱' alöraka̱ ie' ki̱ ena
iñippökwakpa ko̱s ki̱, e' wa ye' dalöiërdaë ta̱i̱ë.
Egiptowak ulitane wa̱ ijche̱rdaë tö moki̱ ye'
dör Jehová.”
Eta̱ Israel aleripa tö iwakanewé̱ es. 5 E'
dalewa Egipto blú wöki̱ ibiyő demi tö Israel
aleripa tkayal. Ie' ena ikue̱blupa e̱rbikéne
kua̱'ki̱ ta̱ ichérakitö ñì a̱: “¿We̱s se' tö ì
wamblé i' es? ¿Ì̱ie se' tö Israel aleripa émi ta̱
yi kaneblömia̱ se' a̱?”
6 E' ukuöki̱ bet ta̱ Egipto blú tö ikarreta tso'
ñippoie e' tsu̱k patké ta̱ iñippökwakpa patkéitö
ñì dapa'u̱k. 7 Eta̱ imía̱ Israel aleripa itöki̱ kar-
reta ñippoie ibua'bua döka̱ cien teryök (600)
ekkë. Egipto karreta ñippoie e' male̱pa ko̱s
mírak iwa̱ ñies. Karreta ko̱s e' a̱ ñippökwakpa
wökir shköke ek ek. 8 Jehová tö Egipto blú e̱r
darë'wé̱wa̱ a̱s ie' mi' Israel aleripa itöki̱ erë
ie'pa yënettsa̱ Egipto a̱ Jehová diché ta̱i̱ë wa.
9 Eta̱ Egipto ñippökwakpa mirwa̱ kabaio ki̱,
karreta ki̱, e'pa ko̱s tö Israel aleripa tötié̱mi
kuérakitö wé̱ Israel aleripa tso' dayë kkömik
ká̱ kiè Pi-hahirot e' o̱'mik ena ká̱ kiè Baal-
sefón, e' wösha̱ë. 10 Mik Israel aleripa isué̱ tö
egiptowak datse̱, e' tö ie'pa suawé̱ ta̱i̱ë. Ie'pa
kköché ta̱i̱ë Jehová a̱ tö sa' tsa̱tkő. 11 Moisés
a̱ ichérakitö:
—¿I̱ma be' iklö'wé̱ pö kë ta̱' Egipto, e' kue̱ki̱
be' tö sa' yë'ttsa̱ duökwa̱ í̱e̱ ká̱ sir po shu̱a̱?
¿Iők bö iwamblé es sa' ta̱? ¿Ì̱ie be' tö sa' yë'lur
Egipto a̱? 12 Kuaë sa' tö be' a̱ iyë' Egipto:
‘Sa' mú̱a̱t kaneblök bë̄rë egiptowak a̱. ¡Sa'
weirke sia̱rë kaneblök egiptowak a̱, e' dör
bua' sa' a̱ duökulur í̱e̱ ká̱ sí poë a̱ e' skéie!’
13 Erë Moisés tö iiu̱té:
—Kë a' tö egiptowak sue̱paia̱. E' kue̱ki̱ kë a'
suanuk. A' e̱' tkőwa̱ darë̱rëë. I̱'ñe Jehová tö a'
tsa̱tkeraë e' sa̱ú̱. 14 Kë se' tkinuk ì ki̱. Jehová
ñippöraë se' skéie.
15 Jehová tö iché Moisés a̱:
—¡Kë be' kköchökia̱ ye' a̱! Ichő ie'pa a̱
tö a' shkö wöwí̱ ë. 16 Be' shko kéli kőka̱
dayë tsa̱ka̱ a̱s dayë blatënar ñala̱ie shkotkö
poppo dayë shu̱a̱. 17 Erë ye' tö ie' e̱r terawa̱
darë̱rë a̱s ie' tö a' tötiu̱mi. Ye' e̱' alöraka̱ ie' ki̱
ena iñippökwakpa ko̱s ki̱, e' wa ye' dalöiërdaë
ta̱i̱ë. Egiptowak ulitane wa̱ ijche̱rdaë tö
moki̱ ye' dör Jehová. 18 Egiptowak ulitane
wa̱ ijche̱rdaë tö moki̱ ye' dör Jehová.
19 E' wösha̱ë ta̱ Skëköl biyöchökwak mirwa̱
Israel aleripa yöki̱ ke̱we e' e̱' mane'wé̱ttsa̱ne
ie'pa tsi̱kkane. Ñies mò àr ta̱i̱ë alabo e'
mía̱ ie'pa tsi̱kkane. 20 Es mò e' a̱te̱ Egipto
ñippökwakpa ena Israel aleripa e' shu̱sha̱.
Egiptowak kke̱ mò ettaie dör ttsettseë, e'
kue̱ki̱ ie'pa tso' ká̱ ttsettse a̱. Erë Israel
aleripa kke̱ mò e' dalöburke ta̱i̱ë ká̱ ñiwe sù̱.
E' kue̱ki̱ egiptowak kë ulà dë' Israel aleripa
ska' e' nañewe.
21 Eta̱ Moisés ulà kéka̱ dayë tsa̱ka̱ ta̱ Je-
hová tö siwa̱' bitsi̱wé̱ka̱ darë̱rëë datse̱ diwö
tskirke e' ëka̱. E' bitsi̱ne nañeë dayë ki̱. E'
tö dayë blatée shu̱sha̱. Es Jehová tö ká̱ ulat
poppo yué ñala̱ie dayë shu̱a̱ ie'pa a̱ shkotkö.
22 Ie'pa tkami ká̱ poppo a̱. Es dayë wötuki̱ a̱te̱
wi̱'kë io̱'kë.
23 Eta̱ egiptowak ñippökwakpa mirwa̱
kabaio ki̱ ena karreta ki̱ e'pa ko̱s tö Israel
aleripa tötié̱mi dayë a̱. 24 E' bla'mi ká̱
ñirketke eta̱ mò wöñarke bö'wöie e' shu̱a̱
Jehová tso' egiptowak sa̱u̱k. Ie' tö ie'pa
suawé̱ka̱ ta̱i̱ë e' tö ie'pa wöa̱ ká̱ chöwé̱ka̱
ta̱i̱ë. 25 Ñies ie' tö ie'pa karreta wöshki ko̱s e'
wötélur dő a̱ a̱s kë ishkő bet. Ie'pa tö iché ñì
a̱:
—Mishka Israel aleripa yöki̱. Jehová tso'
ñippök se' ta̱ ie'pa tsa̱tkoie.
26 Jehová tö iché Moisés a̱:
—Be' ulà kőka̱ dayë tsa̱ka̱ a̱s iwöiërwa̱ne
Egipto ñippökwakpa ki̱.
27 Moisés ulà kéka̱ dayë tsa̱ka̱. Mik ká̱ ñine,
eta̱ dayë wöiënewa̱ne es. Mik egiptowak mí
tkökshkar, eta̱ dayë wöiënewa̱ ie'pa ki̱. Es
Jehová tö ie'pa e̱wé̱wa dayë a̱. 28 Es Egipto
ñippökwakpa mineyal Israel aleripa itöki̱ e'pa
ko̱s durulune se̱raa̱ dayë a̱ ikabaioë. Egipto
blú ñippökwakpa e' kë a̱te̱ yës ttsë'ka. 29 Erë
Israel aleripa tkami buaë dayë a̱ dő wi̱she̱t
ká̱ sí ki̱, dayë wötuki̱ wi̱'kë io̱'kë e' shu̱sha̱.
30 E' ké̱wa Jehová tö Israel aleripa tsa̱tkée
egiptowak ulà a̱. Ie'pa tö egiptowak nu sué̱
dayë kkömik. 31 Mik ie'pa tö isué̱ tö we̱s
Jehová tö egiptowak e̱wé̱wa idiché ta̱i̱ë e'
wa, eta̱ ie'pa tö ie' dalöié ta̱i̱ë. Ie'pa e̱r blé ie'
mik ñies itteköl Moisés e' mik.

15

Moisés tö Jehová ki̱kéka̱ ttsè wa

1 Moisés ena Israel aleripa ttsé Jehová
ki̱koka̱ ttsè i' wa:

“Ye' ttsöke Jehová dalöioie.

Kabaio ta̠i̠ë ena iwákpa ko̠s e' e̠wé̠waitö dayë a̠.
Es ie' e̠' alé ta̠i̠ë shu̠te̠ ie'pa ki̠.
2 Ye' tso' ttsök Jehová ẽ a̠.
Ie' tö ye' a̠ idiché mé. Ie' tö ye' tsa̠tkée.
Ie' dör ye' Këköl. Ye' ka̠wöta̠ ie' ki̠kökka̠ buaë.
Ie' dör ye' yë̃ Këköl. Ye' tö ie' dalöieraë e̠r moki̠ wa.
3 Ie' dör ñippökwak darërëë bua'ie.
Jehová e' dör ie' kiè.

4 Egipto blú karreta tso' ñippoie ena ie' ñippökwakpa
e'pa ko̠s émi dayë a̠ Jehová tö.
Egipto blú ñippökwakpa bua'bua
e'pa ko̠s duolur se̠ Dayë Mat a̠.
5 Ie'pa katsi̠rulune dayë shu̠a̠ we̠s ák es.
Dayë i̠ski̠ë e' ẽ me'r ie'pa ki̠.

6 A Jehová, be' ulà bua'kka diché ta̠i̠ë,
e' wa be' tö be' bolökpa batsélor.
7 Ie'pa demi ñippök be' ta̠,
erë ie'pa ko̠s e̠wé̠wa be' tö be' diché ta̠i̠ë, e' wa.
Be' uluneka̠ ie'pa ki̠,
ta̠ ie'pa ñanewa̠ we̠s ka̠kö sí es.
8 Dayë wöikébö darërëë
ta̠ iwöklönewa̠ie wi̠'kë io̠'kë
mía̠ we̠s ká̠ ukuö es.
Dayë wöklönewa̠, kë shköku̠'ia̠.
9 Be' bolök e̠' ttséka̠ ta̠i̠ë ta̠ iché:
‘Ye' mi' ie'pa itöki̠ wé̠yö ikué̠rö
ta̠ e̠e̠ ì mirwa̠rak iwa̠ e' yerattsa̠yö iulà a̠,
e' wà tierayö ko̠s ye' ki̠ ikiane ekkë.
Ye' tabè yerattsa̠ iña̠lé̠ka,
e' wa yö ie'pa tterawa̠.’
10 Erë be' tö dayë wöiké ta̠ e' tö ie'pa ttélur.
Ikatsi̠newa̠ dayë a̠ we̠s tabechka es.

11 A Jehová,
¡Wé̠pa skà kiekerakitö “skëköl”, esepa ko̠s tsa̠ta̠ be' dör!
¡Kë yi dör batse'r ta̠i̠ë we̠s be' es!
¡Kë yi diché ta̠' ta̠i̠ë we̠s be' es!
¡Ì kë o̠r yi a̠ ese wè̠ be' tö buaë, e' tö sulitane tkiwè̠wa̠!
¡Sulitane ka̠wöta̠ be' ki̠kökka̠!
12 Be' ulà bua'kka kéka̠
ta̠ íyök tö ie'pa malé̠wa̠.
13 Be' tö sa' tsa̠tkée. Be' é̠na sa' dalër ta̠i̠ë,
e' kue̠ki̠ be' tso' sa' wëttsu̠k.
Be' wa̠ sa' mi'ke be' diché wa dõ wé̠ be' wák se̠rke e̠e̠.
14 Mik ká̠ ulitane wakpa wa̠ e' jche̠newa̠,
eta̠ ie'pa painuraë suane ẽ wa̠.
Filisteowak krardawa̠ suane ẽ wa̠,
15 Edomwak wökirpa chkerdawa̠ suane ẽ wa̠,
Moabwak wökirpa painuraë ta̠i̠ë.
Canaánwak ulitane kësik ko̠s e' chörawa yës.
16 A Jehová, ¡a̠s ie'pa tkirwa̠! ¡a̠s ie'pa suar ta̠i̠ë!
Be' diché wa a̠s ie'pa a̠t kë ti̠ria̠ suane kue̠ki̠
dõ mik sa' ulitane dör be' icha e'pa tka eta̠.
17 A Jehová,
Sa' tse̠ramibö döka̠ be' ka̠bata buaë e' a̠.
Ee̠ sa' se̠rdaë buaë ke̠kraë.
Ka̠bata e' shu̠kitbö be' a̠ se̠noie.
Ee̠ be' wák e̠' wé yué e'dör yöbië.

18 Jehová tso' se' wëttsu̠k s'blúie ke̠kraë.”

María tö Jehová ki̠kéka̠ ttsè wa

19 Mik Egipto blú ñippökwakpa tkawa̠ dayë
a̠ kabaio ki̠, karreta ki̠, eta̠ Jehová tö dayë
wöiéwa̠ne ie'pa ki̠ erë Israel aleripa tka buaë
ká̠ poppo a̠. 20 E' ukuöki̠ ta̠ Jehová tteköl
kiè María, e' dör Aarón kutà, e' tö ma'ma
klö'wé̠wa̠ ttsoie, ta̠ alakölpa ko̠s mí ie' itöki̠
klötökerak es ima'ma blardami. 21 E' dalewa
María ttsöke i' es:

¡A' ulitane ttsõ Jehová ki̠koka̠!
Kabaio ena iwákpa u̠yéwa̠itö dayë a̠.
Es ie' e̠' aléka̠ ie'pa ki̠.

Jehová tö di' bacha'bachaë e' bua'wé̠ne.

22 Moisés tö Israel aleripa ké e̠' yöktsa̠ Dayë
Mat e' kkömik. Ie'pa míyal ká̠ sir poë kiè Sur
e' a̠. Ee̠ ie'pa shkére ká̠ mañat eta̠ kë ie'pa
wa̠ di' ku̠ne yè yës. 23 Mik ie'pa demi ká̠ kiè
Mará, eta̠ ee̠ di' tso' bacha'bachaë, kë yar
ie'pa a̠. E' kue̠ki̠ ká̠ e' kiè méka̠rakitö Mará*
24 Eta̠ Israel aleripa tö Moisés chémi su-
luë. Moisés chakérakitö: “¿Ì yèmisö?” 25 Eta̠
Moisés tö Jehová a̠ ikié tö sa' ki̠mú. Eta̠ Je-
hová tö ie' a̠ kal tsitsir kkaché elka e' iéwa̠itö
di' a̠ eta̠ di' baché chowa de buaë yè.
Ee̠ Jehová tö ittè dalöiëno mé ie'pa a̠, ñies
ie'pa ma'wé̠itö isuo̠ie tö ie'pa tö idalöièmi.
26 Ie' tö iché ie'pa a̠: “Ye' dör Jehová. Ye' dör
a' Këköl. Ye' dör a' bua'u̠kwak. Ì cheke ye' tö
a' a̠ e' ttsé a' tö, e' iu̠té a' tö ñies a' se̠né buaë
we̠s ye' ki̠ ikiane es, e' ta̠ ye' kë tö a' we'ikepa
ì sulu patkë'yö egiptowak ki̠ ese wa.”
27 E' ukuöki̠ ta̠ ie'pa demi ká̠ kiè Elim. Ee̠
di' tum tso' döka̠ dabom eyök ki̠ böt (12). Ñies
ì klõ tso' dikó klõ sù̠ ese tso' dabom kuryök
(70). Ee̠ ie'pa e̠' tséa̠t di' kkömik tsi̠net.

16

Jehová tö Israel aleripa tié chkè kiè maná e' wa

1 E' ukuöki̠ ta̠ Israel aleripa ulitane e̠' yélur
ká̠ kiè Elim míyal ká̠ sir poë kiè Sin ee̠. Ká̠ e'
a̠te̠ Elim ena Sinaí, e' shu̠sha̠. Ie'pa e̠' yë'ttsa̠
Egipto e' ki̠ si' de et ki̠ sha̠böts. 2 Eta̠ ee̠ ká̠ sir
poë shu̠a̠ ie'pa ttémi ta̠i̠ë kësik wa Moisés ena
Aarón ki̠. 3 Ie'pa tö iché ia̠rak:
—¡Jehová tö sa' ttõpalur Egipto! Ee̠ sa' e̠'
tulökese̠r ù̠ tulurka̠ wà iëule chikchië chkè

* **15:23** Mará: Hebreoie Mará e' wà kiane chè ì bacha'bacha.

wa e' o̱'mik ta̱ sa' bak iwà katök wë' ko̱s sa'
ki̱ ikiane ekkë. Erë a' wa̱ sa' dë'bitu̱ ká̱ sir po
i' a̱ sa' ulitane ttowa̱ bli wa.
4 Jehová tö iché Moisés a̱:
—Sú̱yö pan da'wè̱ siwa̱' ki̱ a' a̱. E' shtő ká̱
bit ekkë. Erë ishtő ko̱s iñar ká̱ etkë̀ ekkë ë̀.
Ye' ki̱ ikiane suè̱ tö wé̱pa tö ye' ttő iu̱tèmi ena
wé̱pa kë̀ tö ye' ttő iu̱tepa. 5 Ká̱ de teröl e' bule
es ta̱ a' tö chkè kí̱ shtő wë' katar ká̱ böt ekkë.
Es a' tö iú̱ ke̱kraë.
6 Eta̱ Moisés ena Aarón tö iché Israel
aleripa a̱:
—I̱'ñe tsá̱li̱ ta̱ a' tö isue̱raë tö moki̱ Jehová
tö se' yë'lur Egipto a̱. 7 A' ttöke kësik wa e' ttsé
ie' tö, e' kue̱ki̱ bule bla'mi ta̱ ie' wák olo ta̱ië
dalölöë e' sue̱raë a' tö. Ì cheke ie' tö sa' a̱ e' ë̀
chökne sa' tso' a' a̱. E' kue̱ki̱ a' kë̀ ulurku̱' sa'
ki̱. A' ulurke ie' ki̱.
8 Ñies Moisés tö iché ia̱rak:
—A' ulurke ta̱ië e' sué̱ Jehová tö. E' kue̱ki̱
i̱'ñe tsá̱li̱ ta̱ ie' tö iyiwak chkà patkeraë a' a̱.
Bule bla'mi ta̱ pan patkeraëitö a' a̱ ñè ta̱ië
ko̱s a' ki̱ ikiane ekkë. Sa' kë̀ dör yi, a̱s a' ulur
sa' ki̱. A' ulurke Jehová ki̱.
9 E' ukuöki̱ ta̱ Moisés tö iché Aarón a̱:
—Ichő Israel aleripa a̱ tö a' ttöke kësik wa
e' ttsé Jehová tö e' kue̱ki̱ a' e̱' dapa'ú̱ Jehová
wörki̱.
10 Aarón tso' ttök ie'pa ta̱, e' dalewa ie'pa
ulitane ká̱ sué̱ ká̱ sir po e' ëka̱. Ie'pa isué̱
tö Jehová olo dalölöë dettsa̱ mò tso' ie'pa
wëttsu̱k e' a̱. 11 Eta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:
12 —Israel aleripa ttöke kësik wa, e' ttséyö.
Be' ttő ie'pa ta̱, ta̱ ichő ia̱rak: 'I̱'ñe tsá̱li̱ a'
tö iyiwak chkà kateraë. Bule bla'mi ta̱ a' tö
pan ñeraë ko̱s a' ki̱ ikiane ekkë. Es a' wa̱
ijche̱rdaë tö ye' dör Jehová, e' dör a' Këköl.'
13 Ká̱ e' tsá̱li̱ ta̱ ta̱ië dù debitu̱ kaklö sù̱. E'
tö wé̱ ie'pa se̱rke e' wà iéwa̱ se̱raa̱. Eta̱ bla'mi
ta̱ upa ko̱s shke̱ne mò wöli ë̀. 14 Mik mò wöli
kaneka̱, eta̱ itõa̱ i̱ski̱ ì a̱te̱ taklaie sabubula.
15 E' kë̀ su̱ule Israel aleripa wa̱. E' kue̱ki̱ mik
ie'pa tö isué̱, eta̱ ie'pa tö iché ñì a̱: "¿Diő dör
ì?" Eta̱ Moisés tö iché ia̱rak:
—E' dör pan mé Jehová tö a' a̱ ñè. 16 Ie' tö
ichè tö a' ka̱wöta̱ iu̱k i' es: A' tö ishtő eköl eköl
ko̱s a' tso' u a̱ e' a̱ iñar ekkë ë̀. Ishtő ská̱tke̱ böt
ulatök wák eköl eköl a̱.
17 Eta̱ Israel aleripa ishté we̱s iké̱wö mène
es. We̱lepa tö ishté bërëbërë, we̱lepa tö ishté
kibiie. 18 Mik ie'pa tö ima'wé̱, eta̱ wé̱ tö
ishté ta̱ië ese icha kë̀ bata a̱te̱. Wé̱ tö ishté
bërëbërë ese icha deka̱ wë'. Ie'pa ulitane tö
ishté eköl eköl ko̱s iñar ekkë ë̀. Es sulitane
iñé wë'.
19 Moisés tö iché ie'pa a̱: "Kë̀ a' ka̱wö ta̱'
pan e' blök dõ bule es."
20 Erë we̱lepa kë̀ wa̱ Moisés ttő iu̱tëne.
E'pa tö icha bata blé dõ bule es. E' a̱ õña
iëneka̱ ena ilabuneka̱ suluë. E' kue̱ki̱ Moisés
uluneka̱ ie'pa ki̱.
21 Mik dìba ba'nebitu̱, eta̱ pan e' diarolone,
e' kue̱ki̱ ie'pa wakpa bik tö ishteke bla'mi
ko̱s iñar ekkë. 22 Erë mik ká̱ de teröl, eta̱ ie'pa
ishté dõ iñar ká̱ böt ekkë. E' dör ská̱tke̱ tkël
wák eköl eköl a̱. Eta̱ Israel aleripa wökirpa
mía̱ ichök Moisés a̱. 23 Eta̱ Moisés tö iché ia̱:
—Jehová tö ichè tö a' ka̱wöta̱ iu̱k i' es: Bule
dör e̱no diwö. Diwö e' dör se' a̱ ie' dalöioie. A'
kë̀ ka̱wö ta̱' u̱lök e' diwö wa. E' kue̱ki̱ ì aleke
a' tö e' alő i̱'ñe. Ibata a̱te̱ e' blő ñè bule.
24 Eta̱ ie'pa tö iwé̱ we̱s Moisés tö iché es.
Ie'pa tö chkè bata e' blé dõ bule es. Eta̱ kë̀
ilane sulu, kë̀ ia̱ õña iëneka̱. 25 Eta̱ Moisés tö
iché ie'pa a̱:
—I̱'ñe dör e̱no diwö e' dör se' a̱ Jehová
dalöioie. I̱'ñe kë̀ ì kue̱pa a' tö ñè u'rki̱. E'
kue̱ki̱ chkè bata a̱te̱ e' ë̀ ñú. 26 A' ishtèmi
ke̱kraë dõ ká̱ teröl. Erë e' bule es dör e̱no
diwö, e' diwö kë̀ a' tö ì kue̱pa u'rki̱.
27 Eta̱ e̱no diwö shu̱a̱ ie'pa we̱lepa míyal
chkè shtök, erë kë̀ iwa̱ ì ku̱ne yës. 28 Eta̱
Jehová tö iché Moisés a̱:
—¿E̱'ma ko̱s a' tö ye' ttè dalöse̱we̱mirö?
29 A' é̱na ia̱nú tö ye' dör Jehová, ye' tö e̱no
diwö me'a̱tbak a' a̱. E' kue̱ki̱ e̱no diwö e' chkì
es ye' tö a' a̱ chkè meke ta̱ië ñè ká̱ böt ekkë. E'
kue̱ki̱ a' ulitane ka̱wöta̱ se̱nuk we̱shke̱ ë̀ e̱no
diwö wa. Kë̀ a' patkëne bánet.
30 E' kue̱ki̱ Israel aleripa e̱nuke diwö e' wa,
kë̀ kaneblënerak.
31 Israel aleripa tö chkè shteke e' kiè méka̱
maná* Iwà chkà dör saruruë we̱s suiyök es.
E' dör blo'bloë we̱s pan yöule bul alí wa es.
32 E' ukuöki̱ ta̱ Moisés tö iché:
—Kanè i' me' Jehová tö se' a̱: 'Maná e' iő
ská̱tke̱ böt ekkë ta̱ iblő a' aleripa a̱ kkachè a̱s
ie'pa tö chkè me' ye' tö a' a̱ ká̱ sir poë e' a̱ mik
a' yë'ttsa̱yö Egipto eta̱, e' sa̱ù̱.'
33 Eta̱ Moisés tö iché Aarón a̱:
—Tka̱' klö'ú̱ et, e' a̱ maná iő ská̱tke̱ böt
ekkë. E' blő Jehová wörki̱ a̱s a' aleripa tö
isa̱ù̱.
34 Eta̱ Aarón tö maná e' blé wé̱ Jehová a̱
íyi tso' blëule, e' kélkuö wösha̱ë we̱s Jehová tö
iyë' Moisés a̱ es.
35 Israel aleripa bak maná ñuk dõ mik
ie'pa demi wé̱ pë' se̱rke e̱e̱ eta̱. E' dör Canaán
kkömik. Ie'pa bak maná ñuk duas döka̱
dabom tkëyök (40) se̱raa̱.
36 (Ì wa Israel aleripa tö maná ma'wè̱, e'
kiè ie'pa tö gomer. E' wà dör ská̱tke̱ blublu
böt ekkë. E' dör litro böt ulatök.)

17

Ák a̱ di' dettsa̱

1 Israel aleripa ulitane e̱' yélur ká̱ sir po kiè
Sin e̱e̱ ta̱ imía̱ ñala̱ ki̱ e̱nae̱na we̱s Jehová tö

* **16:31** maná: Hebreoie maná e' wà kiane chè ¿Diő dör ì?

iyë' i̱arak es. Ie'pa demirak ká̱ kiè Refidim,
e̱e̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t. Erë e̱e̱ di' kë̃ ta̱' ie'pa a̱ yè.
2 E' kue̱ki̱ ie'pa tö Moisés a̱ di' kié kësik wa.
Ie'pa tö iché ie' a̱:

—¡Sa' a̱ di' mú yè!

Moisés iiu̱té:

—¿Ì kue̱ki̱ a' tö ye' a̱ di' kié kësik wa? ¿Iṏk
a' tö Jehová wöñatkeke?

3 Ie'pa e̱rsine ta̱ië e' kue̱ki̱ ie'pa tö di' kiek-
erak kësik wa Moisés a̱. Ie'pa tö iché ie' a̱:

—¿Iṏk be' tö sa' ena sa' ala'r ena sa' iyiwak
e' yë'lur Egipto a̱ ttèwa̱ e̱rsir wa?

4 Eta̱ Moisés kköché ta̱ië Jehová a̱ ta̱ ichéitö
ia̱:

—¿We̱s ye' ie'pa i' wè̱mi? ¡Tsir eta̱ ie'pa ye'
ttéwa̱ ák wa!

5 Jehová tö iiu̱té:

—Be' yú ie'pa wëttsë ke̱weie. A' kue̱blupa
we̱lepa tsú̱miñak. Be' shko kéli wa be' tö
di' kiè Nilo e' buk, e' tsú̱mi. 6 Be' yú Horeb
ké̱bata[*] a̱. E̱e̱ ye' be' paneke ák bërie tso' e'
ska'. Mik be' tö ák e' ppé be' shko kéli wa, eta̱
di' dörattsa̱ ta̱ië ie'pa a̱ yè.

Eta̱ es Moisés tö iwakanewé̱ Israel aleripa
kue̱blupa wörki̱. 7 Israel aleripa tö di' ki'
kësik wa, e' kue̱ki̱ Moisés tö ká̱ e' kiè méka̱
Meribá.[†] Ñies ie'pa tö iyë', "Sa' kë̃ wa̱ iklöne
tö Jehová tö sa' ki̱mèmi." E' kue̱ki̱ Moisés tö
ká̱ e' skà kiè méka̱ Masá.[‡] E̱e̱ ie'pa tö Jehová
wöñatkë' e' kue̱ki̱.

Amalec aleripa ñippé Israel aleripa ta̱

8 Amalec aleripa debitu̱ ñippök Israel
aleripa ta̱ Refidim. 9 Moisés tö iché Josué a̱:

—Be' tö se' wëpa we̱lepa shu̱shtṏ tsú̱mi
ñippök Amalec aleripa ta̱. Bule ye' tso'
ka̱bata wöbata ki̱ Skëköl shko kéli yaar.

10 Eta̱ Josué tö iwakanewé̱ we̱s Moisés tö
iché ia̱ es ta̱ imíyal ñippök Amalec aleripa ta̱.
E' dalewa Moisés ena Aarón ena Hur míyal
ka̱bata wöbata ki̱. 11 Mik Moisés ulà kéka̱,
eta̱ Israel aleripa e̱' alöke ibolökpa ki̱. Erë
mik ie' ulà éwa, eta̱ Amalec aleripa e̱' alöke
ie'pa ki̱. 12 Ie' ulà shtrinewa̱ ta̱ië, e' kue̱ki̱
ie'pa ák yulé ie' a̱ e̱' tkoie. Ñies Aarón ena
Hur e'pa tö ie' ki̱mé iulà böt kökka̱ siwa̱' ki̱ a̱s
kë̃ ishtrirwa̱. Es ie' ulà se̱'wé̱ ñië siwa̱' ki̱ dṏ
ka̱tuine ekkë. 13 Es Josué ena Israel aleripa
e̱' aléka̱ Amalec aleripa ki̱ tabè wa.

14 Eta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:

—A' ñippè i' e' pakè shtṏka̱ yëkkuö ki̱ a̱s a'
wakpa kë̃ é̱na ichṏwa ke̱kraë. Ichṏ Josué
a̱ tö ye' tö Amalec aleripa ulitane e̱we̱rawa
yës.

15 Eta̱ Moisés tö ák dapa'wé̱ka̱ ka̱'ie et iyi-
wak ña'wo̱ie Jehová dalöioie. E' kiè méka̱itö
"Jehová diché wa se' e̱' aléka̱."[§] 16 Ie' tö iché:

"¡Ye' ulà kéka̱ Jehová a̱ ikiök a̱s ie' tö se' ki̱mù!
¡Jehová ñippöraë Amalec aleripa ta̱ ke̱kraë!"

E' kue̱ki̱ ie' tö ikiè méka̱ es.

18

Jetró de Refidim Moisés pakök

1 Jetró dör ká̱ kiè Madián e' sacerdote ena
Moisés nu̱aki.[*] Ko̱s Skëköl tö Moisés ena
Israel aleripa ki̱me', e' jche̱r ie' wa̱. Ñies
ie' wa̱ ijche̱r tö we̱s Jehová tö Israel aleripa
yë'lur Egipto a̱. 2 Moisés tö ilaköl Séfora e'
patkë'mi iyë ska'. 3 Ie' tö ilà busi kiéwa̱ buaë
ila'r böl ta̱. Séfora alà eköl kiè Guersón.
Moisés tö iyë': "Ye' se̱ne' ká̱ kua̱'ki̱ ki̱ we̱s
ká̱ kua̱'ki̱ wakpa es." E' kue̱ki̱ Moisés tö ikiè
méka̱ Guersón[†] 4 Ilà eköl kiè Eliézer. Moisés
tö iyë': "Ye' yë̃ Këköl e' dë'bitu̱ ye' ki̱muk. E'
tö ye' tsa̱tkë' Egipto blú ulà a̱." E' kue̱ki̱ ie' tö
ikiè méka̱ Eliézer[‡]

5 Moisés úla yuéka̱ Skëköl ké̱bata o̱'mik
tsi̱net. Eta̱ e̱e̱ inu̱aki Jetró e' de Moisés alaköl
ena ila'r böl, e'pa ta̱. 6 Jetró tö iché Moisés a̱:

—Ye' dör Jetró, be' nu̱aki, ye' debitu̱ be'
pakök. Be' alaköl ena be' ala'r böl e'pa de ye'
ta̱ ñies.

7 Moisés e̱' yéttsa̱ ta̱ inu̱aki shke̱'wéitö
buaë dalöiè wa wöalattsè wa. E' ukuöki̱ ta̱
idewa̱rak we̱shke̱. 8 We̱s Jehová tö Israel
aleripa tsa̱tké Egipto blú ena egiptowak ulà
a̱ ñies we̱s ie' tö ie'pa kkö'né ì sulu tka ie'pa
ta̱ ña̱la̱ wa eta̱, e' ko̱s paké Moisés tö inu̱aki a̱.
9 Ka̱pakè e' tö Jetró ttsë'wé̱ buaë. Jehová
e̱r bua' ché ta̱ië Israel aleripa a̱. Ie' tö ie'pa
tsa̱tkë'lor egiptowak ulà a̱. E' kue̱ki̱ Jetró
ttsë'ne buaë. 10 Ie' tö iché Moisés a̱:

—A̱s sulitane tö Jehová ki̱kṏka̱. Ie' tö be'
ena be' wakpa ko̱s tsa̱tkë'lor buaë Egipto blú
ena egiptowak ulà a̱. 11 Ire' ye' tö isué tö
moki̱ Jehová dör wé̱pa kiekerakitö "skëköl"
esepa ulitane tsa̱ta̱. Yi bak a' we'ikök kësik
wa, e'pa ko̱s we'ikéitö sia̱rë.

12 Eta̱ Moisés nu̱aki, Jetró, e' tö iyiwak
klö'wé̱wa̱ etö ña'wé̱itö Jehová a̱ idalöioie.
Ñies íyi skà méitö ie' a̱ idalöioie. E' ukuöki̱
ta̱ Aarón ena Israel aleripa kue̱blupa debitu̱
chkök Moisés nu̱aki ta̱ Jehová dalöioie.

Moisés tö s'shu̱lökwakpa kí̱ yulé

13 Bule es ta̱ Moisés e̱' tkése̱r ikula' ki̱ Is-
rael aleripa shu̱lök. Ie'pa e̱' dapa'wé̱ iëte̱r

---

[*] **17:6** Horeb ké̱bata: Ká̱bata e' kiè ñies Sinaí ké̱bata. [†] **17:7** Meribá: Hebreoie kiè e' wà kiane chè ñippè. [‡] **17:7** Masá: Hebreoie kiè e' wà kiane chè s'ma'wè̱. [§] **17:15** Jehová diché wa se' e̱' aléka̱. Iwakpa ttṏ wa Moisés tö ikié Jehová nisi, e' wà kiane chè Jehová dör ye' bandera. Wësua e' kiéitö es ie' ulà kéka̱ Jehová a̱ we̱s bandera kèka̱ es, e' wa ie'pa e̱' aléka̱ e' kue̱ki̱. [*] **18:1** Jetró: E' kiè ñies Reuel, e' dör Moisés tayë kiè Séfora e' yë̃. Éxodo 2.21 sa̱ú̱. [†] **18:3** Guersón: Hebreoie s'kiè Guersón wà kiane chè ká̱ kua̱'ki̱ wak. [‡] **18:4** Eliézer: Hebreoie s'kiè Eliézer wà kiane chè ye' Këköl dör ye' ki̱mukwak.

ie' wörki̱ ñië bla'mi dõ tsáli̱ a̱s Moisés tö
ishu̱lörak. 14 E' ko̱s sué̱ Moisés nua̱ki tö ta̱
ichéitö Moisés a̱:
—¿Ì wamblök be' tso' ie'pa ta̱? Be' ẽ
e̱' tkése̱r ie'pa shu̱lök ta̱ ie'pa iëte̱r ñië be'
panuk.
15 Moisés tö iiu̱té:
—E̱'ma ie'pa wák de ye' ska' ittsök tö i̱ma
Skëköl tö ichè. 16 Mik ie'pa we̱lepa ñippöke
ñita̱, eta̱ ie'pa datse̱ ye' ska' ta̱ ye' tö ie'pa ttè
shu̱leke. Ñies ye' tö ie'pa patteke Skëköl ttè
wa.
17 Moisés nua̱ki tö iché ia̱:
—We̱s be' tö i̱we̱ke e' kẽ dör buaë. 18 Be'
shtrirwa̱mi. Ñies ie'pa tso' be' wörki̱ e'pa
shtrirwa̱mi. Kanè e' e̱' alöka̱mi be' ki̱. Kẽ
be' a̱ iwöklönuk ekörla. 19 A Moisés, ye' tö
be' patteke e' ttsõ. A̱s Skëköl tö be' ki̱mù.
Be' ka̱wöta̱ ttök Skëköl ta̱ ie'pa skéie. Be'
ka̱wöta̱ ie'pa ñippöke e' chök Skëköl a̱ a̱s ie'
tö ichõ be' a̱ tö we̱s ishu̱leke. 20 Ie'pa wöbla'ú̱
Skëköl ttè wa. Ikkachõ ie'pa a̱ we̱s ie'pa
ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë. Ichõ ie'pa a̱ tö ì kiane
Skëköl ki̱ tö ie'pa tö iwè̱. 21 Erë be' ka̱wöta̱
a' wëpa shu̱shtök tseë be' ki̱muk ttè shu̱loie.
Wé̱pa se̱rke yësyësë, Skëköl dalöieta̱' ta̱ië,
kẽ e̱' watau̱ta̱'ttsa̱ ì sulu wambloie, es-
epa shu̱shtõ Israel aleripa shu̱lök be' ta̱.
Ishu̱lökwakpa blatõ i' es. Israel aleripa mil
biyök (1000) e' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpa múka̱
eköl eköl. Mil biyök e' ko̱s blabatsõlor cien
eyök (100) cien eyök döka̱ dabop. Cien biyök
e' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpa múka̱ eköl eköl. Cien
biyök e' ko̱s blabatsõlor dabom ske̱yök (50)
dabom ske̱yök. E' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpa múka̱
eköl eköl. Dabom ske̱yök ko̱s e' blabatsõlor
dabom eyök dabom eyök döka̱ ske̱l. E' ko̱s
ki̱ ishu̱lökwakpa múka̱ eköl eköl. 22 Ie'pa tö
Israel aleripa ko̱s ttè shu̱leraë ke̱kraë be'
skéie. Erë ttè wé̱ kẽ shu̱linuk ie'pa a̱ ese
bitu̱raë ie'pa wa̱ be' ska' shu̱lè. Ttè wé̱
shu̱lirmi ie'pa a̱ e' ta̱ ese shu̱leke ie'pa tö.
Eta̱ es be' ki̱ kanè e' öshtömi. Ie'pa tö be'
ki̱mèmi kanè e' wa. 23 Skëköl tö be' ké
iwakanéu̱k, ñies be' tö iwakanewé̱ es, e' ta̱
be' a̱ ikatatkërmi. Ñies Israel aleripa ko̱s
mi'mine iu a̱ ttsë'ne buaë.
24 Eta̱ Moisés tö inua̱ki ttõ iu̱té.
Iwakanewéitö we̱s inua̱ki tö iché ia̱ es.
25 Ie' tö Israel aleripa shu̱a̱ wëpa didir
ese shu̱shté. E'pa méka̱itö Israel aleripa
shu̱lökwakpaie. We̱lepa meneka̱ mil biyök
e' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpaie. We̱lepa skà
meneka̱ cien biyök e' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpaie.
We̱lepa skà meneka̱ dabom ske̱yök e' ko̱s
ki̱ ishu̱lökwakpaie. We̱lepa meneka̱ dabom
eyök e' ko̱s ki̱ ishu̱lökwakpaie. 26 Ie'pa tö
Israel aleripa ttè shu̱leke ke̱kraë. Ttè wé̱
darërëë, ese mí ie'pa wa̱ Moisés a̱ shu̱lè. Eta̱
ttè wé̱ tottola, ese shu̱leke ie'pa tö. 27 E'
ukuöki̱ ta̱ Moisés nua̱ki e̱' chéa̱t ie' a̱ ta̱
imía̱ne ika̱ska'.

19

Israel aleripa demi Sinaí

1-2 E' ukuöki̱ ta̱ Israel aleripa e̱' yélur Re-
fidim a̱ demirak Sinaí. Ie'pa e̱' yë'lur Egipto,
e' ki̱ si' de böt kí̱ ká̱ et. Sinaí dör ká̱ sir poë.
E̱e̱ ie'pa e̱' tsé̱a̱t Sinaí ké̱bata o̱'mik tsi̱net.
3 Eta̱ Moisés mía̱ ka̱bata a̱ ttök Skëköl ta̱. E̱e̱
Jehová tö ikié ta̱ ichéitö ia̱:
—Ttè cheke ye' tö be' a̱ e' chõne Israel
aleripa a̱. E'pa dör Jacob aleripa. 4 Ichõ ie'pa
a̱: 'Ye' tö egiptowak we'ik e' su̱' a' tö. Ñies
a' wa̱ ijche̱r tö we̱s ye' wa̱ a' dë'bitu̱ buaë í̱e̱
ye' wörki̱ we̱s pu̱ wa̱ ilala mi' ipik ki̱ es. 5 Ká̱
ulitane wakpa dör ye' icha. Erë ye' ttõ iu̱té
a' tö se̱raa̱, ñies ttè mekesö ñì a̱ e' wà iu̱té a'
tö buaë, e' ta̱ ká̱ ulitane wakpa shu̱a̱ a' döraë
ye' icha chõkie. 6 A' döraë ye' sacerdotepaie.
A' döraë batse'r ye' a̱.' Ttè i' ko̱s chõ Israel
aleripa a̱.
7 Eta̱ Moisés bite̱a̱ne, e' tö Israel aleripa
kue̱blupa ko̱s dapa'wé̱. Ì ché Jehová tö ie' a̱
e' ko̱s chéneitö ie'pa a̱. 8 Ie'pa ulitane tö iiu̱té
ñikkëë:
—Ì ko̱s ché Jehová tö e' wà iu̱teraë sa' tö.
Eta̱ Moisés mía̱ne ttè e' chökne Jehová a̱.
9 Eta̱ Jehová tö iché ia̱:
—Ye' ttõ ttsõ. Mochka tërdawa̱ ka̱bata ki̱
ta̱ië e' shu̱a̱ ye' datse̱ ttök be' ta̱ a̱s Israel
aleripa ulitane tö ye' ttöke be' ta̱ e' ttsõ. Es
ie'pa tö be' ttè klö'we̱raë ke̱kraë.
Eta̱ i̱ma Israel aleripa tö iiu̱té e' chéne
Moisés tö Jehová a̱. 10 Jehová tö iché ia̱:
—Be' yú Israel aleripa batse'u̱k i̱'ñe ena
bule. Ñies ichõ ia̱rak: 'a' datsi' skuõlor.' 11 Ye'
dör Jehová, e' datse̱ böiki Sinaí ké̱bata a̱ ie'pa
ulitane wörki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa batse'ú̱ a̱s ie'pa
tso' batse'r böiki yöki̱. 12 Ka̱bata wakyuõ
shkit a̱s kẽ yi mi'tkö e' wi̱she̱t. Ichõ ia̱rak:
'A' kẽ a̱ ka̱wö ta̱' shkökwa̱ iwakyöne e' wi̱she̱t.
Ñies a' kẽ a̱ ka̱wö ta̱' shkökwa̱ tsi̱net ipamik.
Wé̱pa tkawa̱ e' wi̱she̱t esepa duörawa̱. 13 Yi
míwa̱ e̱e̱ ese kẽ ka̱wö ta̱' kè ulà wa. Ese
ka̱wöta̱ ttèwa̱ ák wa ö sulẽ wa. Kẽ a' tkinuk
tö se' idir ö iyiwak idir, a' ka̱wöta̱ ittökwa̱.
Mik a' tö duk blar ttsé e' ẽ ta̱ a' dömiwa̱ tsi̱net
ka̱bata o̱'mik.'
14 Eta̱ Moisés bite̱a̱ne tö Israel aleripa
batse'wé̱ ta̱ ie'pa ulitane datsi' skuélor.
15 Moisés tö iché ia̱:
—A' ulitane e̱' kkö'nú batse'ne böiki yöki̱. E'
dalewa kẽ a' se̱nukka̱ alakölpa ta̱.
16 Böiki es bla'mi ta̱ ka̱bata a̱ ká̱ wöñane
alá blane ta̱ië. Mò ta̱ië dettsa̱ ka̱bata e' ki̱.
Ie'pa tö ittsé tö duk blane ta̱ië, e' tö ie'pa
suawé̱ ta̱ië painéka̱ie. 17 Eta̱ Moisés tö Israel
aleripa tso'rak iwákpa u a̱ e'pa yélur tsé̱mi
Skëköl wörki̱. Ie'pa e̱' wöklö'wé̱rak ka̱bata
kuli' a̱ tsi̱net. 18 Jehová dettsa̱ Sinaí ké̱bata
ki̱ bö' shu̱a̱, e' kue̱ki̱ ka̱bata e' mía̱ shkle̱ ẽme.
Shkle̱ e' wër we̱s të shkle̱ butrõ es. Ka̱bata
ko̱s wöti̱rke darërëë. 19 Duk kí̱ blarke ta̱ië

shu̱te̱. Moisés ttöke ta̱ Skëköl tö ie' iu̱teke alá blar ttsëë.

20 Jehová dettsa̱ ka̱bata ka̱kke̱ë, e' wöbata ki̱ ta̱ Moisés kiéka̱itö ee̱. Moisés tkaka̱ ee̱, 21 ta̱ Jehová tö iché ia̱:

—Be' e̱' ö̃wane ta̱ ichö̃ ie'pa a̱: 'Kë̃ a' tkökbitu̱ wé̱ iwakyöule e' io̱she̱t ye' weblök dö' ie'pa duö̃lur ta̱ië.' 22 Ñies wëpa kaneblöke ye' a̱ sacerdotepaie esepa ka̱wöta̱ e̱' batse'u̱k buaë dö' ñies ye' tö ie'pa ttèlurmi.

23 Eta̱ Moisés tö Jehová iu̱té:

—Be' tö sa' ké iwakyuök a̱s kë̃ ie'pa döwa̱ ka̱bata a̱ tsi̱net. E' kue̱ki̱ kë̃ ie'pa bitú̱pa ka̱bata i' a̱.

24 Eta̱ Jehová tö iché Moisés a̱:

—Be' yúne ta̱ Aarón tsúbitu̱ e̱' ta̱. Erë a' sacerdotepa ena Israel aleripa male̱pa e'pa kë̃ ka̱wö ta̱' shkökbitu̱ wé̱ ye' tso' ee̱ dö' ye' tö ie'pa ttèlur.

25 Eta̱ Moisés bite̱ane Israel aleripa ska' ta̱ ì ché Jehová tö ie' a̱ e' chéne ie' tö ie'pa a̱.

20

Ttè dalöiëno döka̱ dabop

1 Skëköl tté ta̱ ichéitö i' es:

2 "Ye' dör Jehová. Ye' dör a' Këköl. Ye' tö a' yë'lur Egipto wé̱ a' bak weinuk sia̱rë kanè wa ee̱.

3 "Kë̃ a' ka̱wö ta̱' kekölpa skà dalöiök. Ye' ë̃ dalöiö̃ a' Kekölie.

4 "Kë̃ a' ka̱wö ta̱' ì diököl yuök dalöiè yës. Ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱ ena dayë a̱ ena íyök diki̱a̱, e' ko̱s diököl kë̃ yuar a' tö dalöiè. 5-6 Ye' dör Jehová. Ye' dör a' Këköl. A' tö këkölpa kua̱'ki̱ dalöié, e' kë̃ dalë'ttsënuk ye' a̱. Wé̱pa ye' suè̱ suluë esepa we'ikeraëyö, ñies ileripa dö̃ inukököpaë e'pa we'ikeraëyö. Erë wé̱pa tö ye' dalëritseke ena ye' ttè dalöiëno e' iu̱teke, esepa ena iëtkuöpa döka̱ mil e' dalëritseraëyö. E' kue̱ki̱ kë̃ a' e̱' tulökwa̱ kuchëwö ki̱ íyi ñekkë ko̱s wörki̱ idalöioie.

7 "Ye' dör Jehová. Ye' dör a' Këköl. Ye' kiè kë̃ a̱ritsar ëanas íyi sulu wambloie. Yi tö e' wamblé ese wák we'ikeraëyö.

8 "E̱no diwö e' blö̃ Ye' ë̃ dalöioie. E' kë̃ chökwa a' é̱na. 9 Semana bit e' a̱ ka̱wö tso' kul. Ka̱wö teröl e' dör a' wákpa a̱ kanebloie. 10 Erë ka̱wö teröl e' bule es e' dör e̱no diwö ye' dalöioie. E' ké̱wö a̱ a' kë̃ ka̱wö ta̱' kaneblök. Ñies a' ala'r ena a' kanè mésopa ena a' iyiwak ena ká̱ kua̱'ki̱ wakpa se̱rke a' ska', e'pa ko̱s kë̃ ka̱wö ta̱' kaneblök e' diwö a̱. 11 Ye' dör Jehová. Ye' tö ká̱ i' ena ká̱ jaì ena dayë ena íyi ulitane e' ko̱s yö' ká̱ teröl shu̱a̱. E' bule es ta̱ ye' e̱ni', e' kue̱ki̱ ka̱wö e' batse̱o'yö me'a̱työ a' a̱ e̱no diwöie ye' dalöioie.

12 "A' yë̃ ena a' mì e'pa dalöiö̃ a̱s a' se̱r ká̱ ta̱ië ká̱ mekeyö a' a̱ e' a̱.

13 "Kë̃ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱.

14 "Kë̃ a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱.

15 "Kë̃ a' ka̱wö ta̱' akblök.

16 "Kë̃ a' ka̱wö ta̱' s'kkatök ka̱chè wa.

17 "Kë̃ a' ka̱wö ta̱' o̱'ka u kkechök. Ñies ilaköl ena ikanè mésopa, alakölpa ö wëpa, ena iiyiwak ko̱s ena ì ko̱s tso' iwa̱, ese kë̃ kkechar."

Israel aleripa suane Skëköl yöki̱

18 Mik Israel aleripa ulitane tö alá blarke e' ttsé ena iwöñarke e' sué̱ ñies duk blarke ta̱ië e' ttsé ena shkle̱ butrökeka̱ ta̱ië ka̱bata a̱ e' sué, eta̱ e' yöki̱ ie'pa suane ta̱ië painéka̱rak ta̱ië. Ie'pa iëte̱r isa̱u̱k ka̱mië. 19 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iché Moisés a̱:

—Be' ttö̃ sa' ta̱, eta̱ sa' tö be' ttö̃ dalöieraë. Erë kë̃ sa' ki̱ ikiane tö Skëköl ttö̃ sa' ta̱ dö' sa' duö̃lur.

20 Moisés tö iiu̱té:

—Kë̃ a' suanuk. Skëköl dettsa̱ a' ma'u̱k isuo̱ie tö mo̱ki̱ a' tö ie' dalöieke. Ie' ki̱ ikiane tö a' tö ie' ttö̃ dalöiè a̱s kë̃ a' tö ì sulu wamblö̃.

21 Ie'pa a̱te̱ isa̱u̱k ka̱mië. Moisés ë̃ mía̱ tsi̱net mò ta̱ië wé̱ Skëköl tso' ee̱.

Jonás dör Jehová ttéköl e' pakè Jonás

Yëkkuö i' tö se' a̱ ipakè tö ì bak Israel aleri eköl kiè Jonás e' ta̱. Ie' kaneblë' Skëköl ttekölie duas cien paryök ena duas cien kuryök ki̱ dabom ske̱yök (800-750 AC) e' shu̱ ulatök ka̱m Jesucristo ku̱r e' yöki̱.

Skëköl kë̃ wa̱ ie' patkëne Israel aleripa male̱pa pattök we̱s Skëköl ttekölpa male̱pa patkéitö es. E' skéie ie' tö ie' patkë' ká̱ kiè Nínive, e' wakpa pattök. Nínive dör ká̱ kiè Asiria e' ká̱ kibi. Asiria wakpa dör Israel aleripa bolökpa kibi. Ie'pa se̱rke suluë tai̱ë shu̱te̱ Skëköl wöa̱. E' kue̱ki̱ ie' tö Jonás patké ichök ie'pa a̱ tö ká̱ de dabom tkëyök eta̱ ie'pa e̱rdawa. Jonás wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö s'sue̱ e̱r sia̱rë wa. Ie' ibikeitsé: "Nínive wakpa e̱r mane'wé̱, e' ta̱ ie'pa nui̱ olo'yeraë Skëköl tö ie'pa ki̱." Erë ie' ki̱ ikiane tö Skëköl tö ie'pa e̱wè̱wa, e' kue̱ki̱ ie' kë̃ shkakmi ie'pa pattök. E' skéie ie' tö ima'wé̱ tkökshkar bánet Skëköl yöki̱. Erë Skëköl tö ie' wöklö'wé̱ ta̱ ipatkémi Nínive wakpa pattök wake'. Ie'pa e̱r mane'wé̱, e' kue̱ki̱ Skëköl kë̃ wa̱ ie'pa e̱onewa.

Yëkkuö i' wa se' é̱na ia̱ne tö Skëköl tö ká̱ ulitane wakpa sue̱ e̱r sia̱rë wa. Ì sulu wamblekesö ese nuí̱ olo'yak ie' é̱na se' ki̱. Ie' ki̱ ikiane tö se' e̱r mane'ù̱ ie' a̱ a̱s kë̃ ie' tö se' we'ikõ.

Jonás kë̃ é̱na Jehová ttõ iu̱tak

1 Etökicha ta̱ Jehová tö iché itteköl kiè
Jonás dör Amitai alà, e' a̱: 2 "Be' yú ká̱ kibi
kiè Nínive ee̱, ta̱ ichõ ká̱ e' wakpa a̱ we̱s a' e̱'
wamblõ e' dör suluë ye' wöa̱, e' kue̱ki̱ ye' tö
a' e̱we̱rawa."
3 Erë ie' kë̃ é̱na Jehová ttõ iu̱tak. E' kue̱ki̱
ie' tkashkar iyöki̱. Ie' mía̱ dayë kkömik ká̱ kiè
Jope wé̱ kanò irirke ee̱. Ee̱ ie' tö kanò kué̱ etö
mitke ká̱ kiè Tarsis e' patue̱itö shkomi ta̱ ie'
e̱' iéka̱ iki̱ ta̱ imía̱.
4 Erë Jehová tö sërkë patké ie'pa ki̱ tai̱ë
darërëë. E' tö kanò u̱yé tai̱ë dõ wësua it-
skirwa̱mi. 5 Eta̱ ko̱s ie'pa tso' kanò a̱, e'pa
suane tai̱ë. Ie'pa eköl eköl tö ikieke a̱neule
iwák kéköl a̱: "¡Sa' tsa̱tkõ, sa' tsa̱tkõ!" Eta̱ dalì
ko̱s tuléttsa̱mi dayë ki̱ a̱s kë̃ kanò katsi̱rwa̱.
Erë Jonás e̱' a'wa kanò shu̱a̱ dalì bló wé a̱,
ee̱ ie' kapötër tai̱ë. 6 Eta̱ kanò ñaköwak mía̱
dõ wé̱ ie' kapötër ee̱ ta̱ iché ia̱:
—¿Iõk be' kapötër? ¡Be' e̱' kõka̱! Be' kéköl a̱
ikiõ a̱s ie' tö se' tsa̱tkõ. Isalema ie' se' sue̱mi
e̱r sia̱rë wa ta̱ se' tsa̱tkèmiitö.
7 E' dalewa kanò wakpa male̱pa tö iché ñì
a̱:
—Mishka itötkök isuo̱ie yi ia̱ne iwiie e'
kue̱ki̱ se' weirke i' es.
Eta̱ iwëne tö Jonás idir. 8 E' kue̱ki̱ ie'pa iché
ie' a̱:
—Ichõ sa' a̱, ¿ì kue̱ki̱ ì sulu i' tköke se' ta̱?
¿Iõk be' e̱' iébitu̱ kanò i' a̱? ¿Wé̱ be' datse̱? ¿Yi
ditséwö be' dör?
9 Ie' iiu̱té:
—Ye' dör hebreowak. Jehová dör Skëköl
tso' ká̱ jaì a̱ e' dalöiökwak ye' dör. Ie' tö dayë
ena ká̱ i' yö'a̱t.
10-11 Ie' tö ie'pa a̱ ipaké tö ie' tso' tkökshkar
Jehová yöki̱. Mik e' ttsé ie'pa tö ñies
isue̱rakitö tö dayë kí̱ ulune tai̱ë, eta̱ ie'pa
suane tai̱ë shu̱te̱. Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì wè̱mi sa' tö be' ta̱ a̱s sërkë wöklörwa̱?
12 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö ye' kue̱ki̱ sërkë i'
bitsi̱neka̱ tai̱ë a' ki̱. E' kue̱ki̱ ye' u̱yõmi dayë
a̱ eta̱ sërkë wöklördawa̱.
13 Erë kanò wákpa tö kanò iklémi darërëë
a̱s irirka̱. Erë kë̃ ie'pa diché dë'ka̱, dayë kí̱
ulune tai̱ë e' kue̱ki̱. 14 Eta̱ ie'pa tö Jehová a̱
ikié i' es: "A Jehová, kë̃ sa' maktsa̱ duökwa̱
wëm i' kue̱ki̱. I' u̱k be' tso' sa' ta̱, e' we̱kebö
we̱s be' ki̱ ikiane es. E' kue̱ki̱ wëm i' kë̃ ki̱ ì
nuí̱ ta̱', e' ta̱ sa' tö ie' u̱yekemi dayë a̱ e' nuí̱
kë̃ marka̱ sa' ki̱."
15 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö Jonás u̱yémi dayë
a̱, eta̱ sërkë wöklönewa̱ ta̱ dayë mía̱ne a̱lmië.
16 Mik kanò wákpa tö e' sué̱, eta̱ ie'pa suane
tai̱ë Jehová yöki̱ ta̱ idalöiérakitö tai̱ë. E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö iyiwak jché ña'wé̱ mè
Skëköl a̱ idalöioie, ñies ie'pa tö ttè mé ie' a̱ tö
sa' tö be' dalöieraë.
17 Eta̱ Jehová tö nima bërie shu̱te̱ patké
etö Jonás mulu̱kwa̱. Eta̱ nima e' tö imulé̱wa̱
ta̱ ee̱ nima shu̱a̱ ie' se̱né döka̱ ká̱ mañat ñië
nañeë.

2

Jonás tté Jehová ta̱

1 Eta̱ Jonás tté Jehová dör ie' Kéköl e' ta̱
nima shu̱a̱, 2 ta̱ ichéitö ia̱ i' es:

"A Jehová, ye' e̱riarke sia̱rë,
e' shu̱a̱ ye' tö be' a̱ ikié tö ye' tsa̱tkõ,
eta̱ be' tö ye' iu̱té.
Ye' tso'tke ká̱ dià ka̱ska' s'duulewa̱ ké̱ a̱,
ee̱ ye' be' a̱ ikié tö ye' ki̱mú,
eta̱ ye' ttõ ttsébö.
3 Be' ye' u̱yémi dayë a̱ iski̱ë dayë diki̱a̱,
ye' ki̱tëulewa̱ dayë wa̱.
Dayë u̱rke tai̱ë e' patkébö, e' tka ye' ki̱kke̱.
4 Ye' ittsé tö ye' kë̃ ku̱'ia̱ be' wörki̱.
Ye' ibikeitsé tö ye' kë̃ dë'ia̱ne be' wé buaë e'
a̱.
5 Dayë tai̱ë, e' shu̱a̱ ye' a̱nemi.
Ye' ki̱kke̱, ye' pamik, ye' diki̱a̱, e' dör dayë
ẽme.
Dayë a̱ itö'könu tso', e' mali̱tsé̱ka̱ ye' wökir
mik tai̱ë dayë shu̱a̱.
6 Ye' a̱nemi dayë a̱ dõ iski̱ë,
dõ wé̱ ka̱bata bitu̱keka̱ ee̱.

Ye' ittsé tö ye' wötënewa̱ da'a̱ ká̱ dià ka̱ska'.
Erë, a Jehová, be' dör ye' Këköl,
be' dör ye' yéttsa̱ne s'duõwa̱ ulà a̱ deka̱ne
ttsë'ka.
7 A Jehová, mik ye' ittsé tö ye' duökewa̱tke,
eta̱ ye' be' a̱ ikié tö ye' tsa̱tkõ,
eta̱ ì kiéyö, e' ttsébö be' wé buaë e' a̱.
8 Wé̱pa tö íyi diököl dalöieke be' skéie,
e'pa kẽ tö be' dalöieku̱'ia̱.
9 Erë ye' tö wëstela cheraë be' a̱ ke̱kraë,
iyiwak jcheraë ña'we̱raëyö be' a̱ be' dalöioie.
Ye' ttè mé be' a̱, e' wawe̱raëyö.
¡A Jehová, be' ẽ a̱ sa' tsa̱tkërmi!”

10 E' ukuöki̱ ta̱ Jehová tö nima patké Jonás
tuöktsa̱ ká̱ sí ki̱, ta̱ ituéttsa̱itö.

3

Jonás tö Jehová ttõ iu̱té

1 Eta̱ Jehová tö iskà chéne Jonás a̱: 2 “Be' yú
ká̱ kibi kiè Nínive ee̱ ta̱ ì chekeyö be' a̱, e' chõ
ká̱ e' wakpa a̱.”
3 Eta̱ ie' tö Jehová ttõ iu̱té. Ie' mía̱ Nínive.
E' dör ká̱ bërie. Shkotkö ká̱ e' shu̱a̱, e' dör
ká̱ mañat wa'ñe. 4 Jonás shké ká̱ e' shu̱a̱ ká̱
et wa'ñe ta̱ ie' tö icherami ká̱ e' wakpa a̱
a̱neule: “Ká̱ i' ki̱ ká̱ de dabom tkëyök (40),
eta̱ a' e̱rdawa.” 5 Eta̱ Nínive wakpa ko̱s e̱rblé
Skëköl mik. E' kue̱ki̱ ie'pa ko̱s, ësepala ena
dalöiërta̱', e'pa ko̱s tö iché: “S'ka̱wöta̱ batsök,
ñies s'ka̱wöta̱ datsi' a̱ja̱ë ese iök iwà kkachoie
tö se' e̱r mane'wé̱.” Eta̱ es ie'pa tö iwé̱.
6 Mik ttè e' ttsé Nínive blú tö, eta̱ ie' e̱' kéka̱
ikulé ki̱, ta̱ idatsi' bua'buaë iëtkër iwa̱, e'
yéttsa̱ skéie datsi' a̱ja̱ë iéka̱itö ta̱ ie' e̱' tkése̱r
i̱ski̱ mulu̱chka ki̱. 7-9 Eta̱ ie' tö ttè patké ká̱
e' ulitane wakpa a̱. Ttè e' tö ichè i' es: “A'
ulitane kẽ kàne chkök di'yök yës. Ñies kẽ a'
kàne a' baka ena a' obeja tiök. A' ulitane
ka̱wöta̱ datsi' a̱ja̱ë iökka̱. A' kköchõ Skëköl a̱
a' diché ko̱s wa a̱s a' e̱' wamblõ suluë ese ko̱s
nuí̱ olo'yõitö a' ki̱. Ñies a' e̱' wamblõ suluë,
ese ko̱s olo'yõ. Isalema ie' e̱r mane'u̱mine,
eta̱ ie' e̱r buarmine se' ki̱, eta̱ ie' kẽ tö se'
e̱we̱pawa. Ttè i' dör ye' dör a' blú e' ttè
ena a' wökirpa ttè, e' kue̱ki̱ a' ulitane ka̱wöta̱
idalöiök.”
10 Eta̱ ie'pa tö ttè e' iu̱té buaë. Ie'pa e̱'
wamblõ suluë ese ko̱s olo'yérakitö. Mik e'
sué̱ Skëköl tö, eta̱ ie' ibikeitséne kẽ yö ie'pa
we'ikepa we̱s ye' ibikeits es.

4

Jonás uluneka̱ Skëköl ki̱

1 Erë e' kẽ dör bua' Jonás a̱ ta̱ ie' uluneka̱
ta̱ië. 2 Ie' iché Jehová a̱:
—A Jehová, be' isué̱. Mik ye' tkëria̱ ye'
ka̱ska', eta̱ ye' iyë' tö be' e̱r buaë chöraë
Nínive wakpa a̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö be' dör es,
e' kue̱ki̱ ye' bakshkar Tarsis. Ye' wa̱ ijche̱r tö
be' kẽ ulurta̱'ka̱ bet. Be' e̱r tottoë. Be' sa' sué̱
e̱r sia̱rë wa. Mik sa' tö ì sulu wamblé ta̱ sa' e̱r
mane'wé̱, e' ta̱ bet e' nuí̱ olo'yé be' tö sa' ki̱,
kẽ sa' we'ikè we̱s be' sa' pau̱ñé es. 3 A Jehová,
e' kue̱ki̱ ye' be' a̱ ichè ye' ttõwa̱, e' dör bua'ie
ye' a̱.
4 Erë Jehová tö ie' a̱ ichaké:
—¿I̱ma be' ibikeitsè tö be' wa̱ ka̱wö ta̱'
ulunukka̱ se̱ es?
5 Eta̱ Jonás e̱' yéttsa̱ Nínive mía̱ diwö tskirke
e' kke̱ ta̱ ee̱ úla yuéka̱itö e̱' blóie dìba yöki̱.
Ee̱ ie' e̱' tkése̱r ì tkõmi Nínive wakpa ta̱ e'
wà panuk. 6 Eta̱ Skëköl Jehová tö kalkua
tskéka̱ elka tala'wé̱ka̱itö Jonás tsa̱ka̱ a̱s ikí̱
ttsë'r buaë. E' tö ie' ttsë'wé̱ buaë. 7 Erë
bule es bla'mi ká̱ ñine eta̱ Skëköl tö í̱ patké
kalkua katökwa ta̱ isinewa̱ duowa̱. 8 Mik
diwö deka̱, eta̱ ie' tö siwa̱' darërëë ba'baë e'
patké diwö tskirke e' kke̱ Jonás ki̱. Dìba a̱ne
darërëë Jonás wökir ki̱, ta̱ ie' tö ittsé tö ie'
siwa̱'a̱rkewa̱. Ibikeitséitö “¡Ye' mú duõwa̱!”
Ie' iché, “Ye' duowa̱, e' dör bua'ie ye' a̱.”
9 Erë Skëköl tö iché ie' a̱:
—¿I̱ma be' ibikeitsè tö be' wa̱ ka̱wö ta̱'
ulunukka̱ kalkua sinewa̱ e' kue̱ki̱?
Ie' iiu̱té:
—Tõ, ye' wa̱ ka̱wö ta̱'. ¡Ye' ulune ta̱ië mik
ye' duowa̱ eta̱ e' olone!
10 Eta̱ Jehová tö iché ie' a̱:
—Kal kuá kẽ tkëne be' wa̱, kẽ talane kẽ ka-
ne̱one be' wa̱. E' tskine talane ká̱ et nañewe
ẽ, bule es nañewe ta̱ iduowa̱, e' dalëne be'
é̱na. 11 Eta̱ ¿we̱s ye' kẽ é̱na Nínive wakpa
dalënuk? Ie'pa dör ta̱ië, ie'pa ala'rla tso' ta̱ië
döka̱ 120.000 kẽ wa̱ ijche̱r ì dör buaë, ì dör
suluë. Ñies ie'pa iyiwak tso' ta̱ië.

Jesús Tté Buaë Kit Mateo tö

Mateo

Wëm bak eköl kiè Mateo e' tö yëkkuö i' kit. Ñies ie' kiè Leví. Ie' dör Israel aleripa eköl. Jesús tö ie' ki' ittökataie (Mateo 9.9 sa̱ú̱), erë e' yöki̱ ie' bak kaneblök inuköl patue̱ke Roma wökirpa a̱ ese shtök. Erë mik Jesús tö ie' ki' ittökataie, eta̱ ie' minea̱ie Jesús ta̱.

Ì o̱' Jesús tö su̱' Mateo tö iwák wöbla wa, ese tso' kitule yëkkuö i' ki̱. Ñies ì su̱' ie' tö ena ì ttsë'itö Jesús tö s'wöbla'we̱ke e' a̱, ese kit ie' tö.

Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö iyë' tö wëm döraë eköl Israel aleripa tsa̱tkök e' paneke ie'pa tö. S'tsa̱tkökwak e' kiè Mesías hebreoie ena griegoie ikiè Cristo. Se'ie kiè e' mane'wé̱sö *wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.* Mateo tö yëkkuö i' kit bua'ie Israel aleripa a̱ ikkachoie tö s'tsa̱tkökwak ñe' dör Jesús.

Jesucristo yëpa bak
(Lucas 3.23-38)

1 Jesucristo dör se' blú bak kiè David e'
aleri, David dör Abraham aleri. Jesucristo
yëpa bak ko̱s e'pa wëpa kiè dör i' es:
2 Abraham alà dör Isaac, e' alà dör Jacob,
e' ala'r dör Judá ena iëlpa. 3 Judá ala'r dör
Fares ena Zérah, e'pa mì dör Tamar. Fares
alà dör Hesrón, e' alà dör Aram. 4 E' alà
dör Aminadab, e' alà dör Nahasón, e' alà dör
Salmón. 5 E' alà dör Booz, e' mì dör Rahab.
Booz alà dör Obed, e' mì dör Rut. Obed alà
dör Jesé, 6 E' alà dör se' blú bak David e'.
Se' blú bak David, e' alà dör Salomón, e'
mì bak Urías ta̱ ke̱we. 7 Salomón alà dör
Roboam, e' alà dör Abías, e' alà dör Asá. 8 E'
alà dör Josafat, e' alà dör Joram, e' alà dör
Ozías. 9 E' alà dör Jotam, e' alà dör Acaz,
e' alà dör Ezequías. 10 E' alà dör Manasés,
e' alà dör Amón, e' alà dör Josías. 11 E'
ala'r dör Jeconías ena iëlpa. E' ké̱wö ska' ta̱
Israel aleripa klö'wé̱lur Babilonia wakpa tö
ta̱ itsé̱mirakitö Babilonia.
12 Israel aleripa aneyalne Babilonia, e'
ukuöki̱ ta̱ Jeconías alà kiè Salatiel e' ku̱ne. Ie'
alà dör Zorobabel, 13 E' alà dör Abihud, e' alà
dör Eliaquim, E' alà dör Azor. 14 E' alà dör
Sadoc, e' alà dör Aquim, e' alà dör Eliud. 15 E'
alà dör Eleazar, e' alà dör Matán, e' alà dör
Jacob. 16 E' alà dör José, e' dör María wëm.
María dör Jesús mì. Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e'.*
17 Es Abraham ké̱wö ska' döka̱ David
ku̱ne', eta̱ Jesús ditséwö alöne döka̱ dabom
eyök kí̱ tkëtökicha (14). Ñies David ké̱wö
ska' döka̱ Israel aleripa minetse̱r Babilonia,
eta̱ Jesús ditséwö alöne döka̱ dabom eyök kí̱
tkëtökicha (14). Ñies Israel aleripa minetse̱r
döka̱ wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' de,
eta̱ Jesús ditséwö alöne döka̱ dabom eyök kí̱
tkëtökicha (14).

Jesucristo ku̱rke e' biyö yëne
(Lucas 2.1-7)

18 I' dör Jesucristo ku̱ne' e' pakè: Ie' mì
kiè María. E' bakia̱ busi ka̱m se̱r wëm ta̱,
erë ittè me'bak se̱nukwa̱ wëm kiè José e' ta̱.
Ka̱m ie'pa se̱rwa̱ ñita̱, ka̱m ie'pa ñì kõwa̱,
eta̱ María bukluneka̱ Wiköl Batse'r diché
wa. 19 José dör wëm buaë yësyësë, e' kue̱ki̱
ie' kẽ é̱na María jaëwa̱kka̱ sulitane wörki̱.
E' kue̱ki̱ ie' tö ibikeitsé: "Sú̱yö imèa̱t bẽrë."
20 Ie' tso'ia̱ ibikeitsök ta̱ ikapowa̱ ta̱ ikabsué̱
tö Skëköl biyöchökwak de eköl e' tö ie' a̱ iché:
"A José, David aleri, María bukluneka̱ e' dör
Wiköl Batse'r diché wa. E' kue̱ki̱ kẽ be'
suanuk se̱nukwa̱ ie' ta̱. 21 Ie' alà ku̱rdaë eköl
wák wëm. Ikiè múka̱bö Jesús† Ie' tö iwakpa
tsa̱tkeraë se̱ne sulu nuí̱ yöki̱, e' kue̱ki̱ ikiè
múka̱ es." Es Skëköl biyöchökwak tté José ta̱.
22 E' ko̱s tka es a̱s ì yë'a̱tbak Skëköl tö
itteköl wa e' wà tkõ, e' tö ichè:
23 "Busi eköl kẽ wa̱ wëm kaule e' buklur-
daka̱,
e' alà ku̱rdaë wák wëm,
ikirdaë Emanuel."‡
(s'kiè e' wà kiane chè: "Skëköl tso' se' ta̱").
24 Mik José ti̱'neka̱ne, eta̱ ie' tö iwé̱ we̱s
Skëköl biyöchökwak tö ie' a̱ iché es. Ie' ula-
batséwa̱ María ta̱. 25 Erë alà ka̱m ku̱r, e' yöki̱
ie'pa kẽ ñì kànewa̱. Mik alà ku̱ne, eta̱ José tö
ikiè méka̱ Jesús.

2

Wëpa yöule íyi tötkök bëkwö wa esepa de Jesús sa̱uk

1 Jesús ku̱ne' ká̱ kiè Belén a̱te̱ Judea ee̱. E'
ké̱wö ska' ta̱ wëm eköl kiè Herodes e' dör
ká̱ e' blú. Eta̱ wëpa we̱lepa datse̱ ká̱ ka̱mië
a̱te̱ diwö tskirke e' kke̱, e'pa de Jerusalén.
Ie'pa dör íyi tötkök bëkwö wa esepa. 2 Ie'pa
tö ichaké:
—¿Wé̱ alala ku̱ne judiowak blúie e'? Sa'
tö ibëkwö su̱' sa' ka̱ska', e' kue̱ki̱ sa' de í̱erö
idalöiök.
3 Mik Herodes tö ttè e' ttsé, eta̱ e' tö
ie' ena Jerusalén wakpa ko̱s tsiriwé̱ka̱rak
ta̱ië. 4 E' kue̱ki̱ ie' tö sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kiéttsa̱
se̱raa̱ ta̱ ichaké ie'pa a̱:
—¿I̱ma a' ichè? Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie, ¿wé̱ e' ku̱rmi?
5 Ie'pa tö iu̱térak:

* **1:16** wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie: E' dör Mesías si'kuaie. † **1:21** Jesús: S'kiè e' wà kiane chè S'tsa̱tkökwak. ‡ **1:23** Isaías 7.14

—Ie' ku̱rdaë Belén a̱te̱ Judea e̱e̱. Skëköl
tteköl tö ikita̱t i' es:
6 Skëköl tö ichè:
Belén a̱te̱ Judea, e' wakpa a̱ ye' ichè tö
a' shu̱a̱ blu' kardaka̱ eköl,
e' tö ye' icha dör Israel aleripa e'pa
wëttse̱raë.
E' kue̱ki̱ a' ká̱ dör ká̱ bua'ie
we̱s Judea ká̱ bua'ie male̱pa tso' es.*

7 Mik Herodes tö ttè e' ttsé, eta̱ ie' tö
wëpa tö íyi tötkeke bëkwö wa ñe'pa kié akir
ijche̱nowa̱ tö mik ie'pa tö bëkwö e' su̱'mi, ko̱s
e' ki̱ ká̱ de. 8 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' yú Belén. Alala e' yulő bua'ie. Mik
a' tö ikué̱, eta̱ ibiyő chő ye' a̱ a̱s ñies ye' mi'
idalöiök.
9-10 Mik blu' tö ttè e' ché o̱ne, eta̱ ie'pa
míyal. Eta̱ bëkwö su̱' ie'pa tö ika̱ska', e' sué̱ne
ie'pa tö ñala̱ wa. E' tö ie'pa ttsë'wé̱ne buaë
shu̱te̱. Wé̱ bëkwö mirwa̱ e' wa ie'pa mi'ke
dõ wé̱ bëkwö e̱' wöklö'wé̱wa̱ e̱e̱. Bëkwö e̱'
wöklö'wé̱wa̱ wé̱ alala e' tso' e' u tsa̱ka̱. 11 E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa dewa̱ u a̱ ta̱ ie'pa tö alà
ena imì María kué̱. Ie'pa e̱' tuléwa̱ kuchë
ki̱ ta̱ idalöiérakitö. Kalkuöla dérak iwa̱ e'
kköyéttsa̱rakitö ta̱ orochka ena ì masmas
ña'wè̱ ena mirra, ese mérakitö alà a̱. 12 E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa a̱ iyëne kabsuè̱ a̱ tö ie'pa
kẽ minukne Herodes ska'. E' kue̱ki̱ ie'pa
míyalne iká̱ ki̱ ñala̱ kua̱'ki̱ wa.

José ena María tkashkar míyal Egipto

13 Wëpa tö íyi tötkeke bëkwö wa e'pa pone-
mine, e' ukuöki̱ ta̱ José kabsué̱ tö Skëköl
biyöchökwak eköl tö ie' a̱ iché: “Be' e̱' kőka̱,
María ena ilà klö'ú̱ ta̱ be' tkőshkar Egipto.
Blu' Herodes tö alala se̱ yuleraë ttèwa̱, e'
kue̱ki̱ be' e̱' tsúa̱t se̱nuk e̱e̱ dõ mik ye' tö be'
a̱ iché eta̱.”
14 Eta̱ ie' ti̱'neka̱ e̱' kéka̱ ta̱ alà ena María
klö'wéitö ta̱ e' nañewe imíyal Egipto. 15 E̱e̱
ie'pa se̱né dõ mik Herodes blënewa̱ ekkë. E'
tka es a̱s itkõ we̱s Skëköl tö iyë' itteköl wa es.
Ie' tö iyë': “Ye' alà tso' Egipto, e' kiéne ye' tö.”†

Herodes tö ka̱wö mé ala'rla ttökulur

16 Mik Herodes wa̱ ijche̱newa̱ tö wëpa
tö íyi tötkeke bëkwö wa, e'pa kẽ wa̱ ie' ttõ
dalöiëne', eta̱ e' tö ie' uluwé̱ka̱ ta̱ië. Belén
ena ká̱ tso' ipamik e' a̱ ala'rla wëpa ku̱rke
ko̱s, e'pa ttökulur patké ie' tö se̱raa̱ ka̱m ki̱
duas dõ bök e' yöki̱. Wëpa tö íyi tötkeke bëkwö
wa e'pa tö bëkwö su̱' ko̱s e' ki̱ ká̱ de, e' yë'
ie'pa tö Herodes a̱. E' wa ie' tö iké̱wö yë'ttsa̱
tö duas döketke bök e' ki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö
ala'rla wëpa ku̱rke e' ké̱wö ulatök, esepa ko̱s
ttökulur patké.
17 Es ì yë' Skëköl tteköl kiè Jeremías e' tö, e'
wà tka. Ie' tö iyë':
18 “Ká̱ kiè Ramá e̱e̱ ittsẽne tö ta̱ië ie'pa i̱u̱ke
a̱neule kköchöke sia̱rë.
E̱e̱ alakölpa dör Raquel aleripa e'pa i̱u̱ke
ila'rla i̱e̱itsök.
Ila'rla ko̱s ttélur, e' kue̱ki̱ ie'pa kẽ e̱r
pablërta̱'.”

María ena ilà ena José e̱' yéttsa̱ Egipto bite̱yalne Israel

19 Blu' Herodes blënewa̱, e' ukuöki̱ ta̱ José
tso' Egipto, e' kabsué̱ tö Skëköl biyöchökwak
eköl tö ie' a̱ iché: 20 “Wé̱pa é̱na alà ttakwa̱,
e'pa blërulunetke. E' kue̱ki̱ be' e̱' kõka̱ ta̱
María ena ilà klö'ú̱ ta̱ a' yúshkane Israel.”
21 Eta̱ José e̱' kéka̱ ta̱ María ena ilà klö'wéitö
ta̱ ie'pa bite̱yalne Israel. 22 Erë mik ie' wa̱
ijche̱newa̱ tö Herodes alà kiè Arquelao e'
tso'ne Judea blúie iyẽ skéie, eta̱ ie' suane
se̱nuk e̱e̱. Eta̱ ie' kabsué̱ tö Skëköl tö ie' a̱
iché: “A' yúshkane Galilea.” E' kue̱ki̱ ie'pa
míyalne Galilea. 23 Mik ie'pa de Galilea, eta̱
ie'pa míyal se̱nuk ká̱ kiè Nazaret e̱e̱. E' tka es
a̱s ì yë' Skëköl ttekölpa tö e' wà tkõ wé̱ ichéitö:
“Ie' kirdaë Nazaret wak.”

3

Juan S'wöskuökwak tö s'patté
(Marcos 1.1-8; Lucas 3.1-9,15-17; Juan 1.19-28)

1 E' ké̱wö ska' ta̱ Juan S'wöskuökwak de
Skëköl ttè pakök ká̱ sir poë wé̱ kẽ yi se̱rku̱'
a̱te̱ Judea e̱e̱. 2 Juan tö ie'pa a̱ icheke: “Ì blúie
Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net, e' kue̱ki̱
a' e̱r mane'ú̱ ie' a̱.”
3 Skëköl tö Juan yë' itteköl Isaías wa i' es:
“Ká̱ sir poë wé̱ kẽ yi se̱rku̱' ta̱ië,
e̱e̱ yile ttöraë a̱neule, e' tö icheraë:
‘A' e̱r mane'ú̱ Skëköl datse̱ e' yöki̱,
e' dör we̱s ñala̱ yuèsö yësyësë ie' yöki̱ es.’ ”*
Es Isaías tö iyë'a̱t.
4 Juan datsi' yöule kameio köyök wa;
ikipamo e' dör iyiwak kkuölit. Ie' chkè dör
ditski ena bulali. 5 Jerusalén wakpa ena ká̱
male̱pa tso' Judea e' wakpa de ta̱ië ie' ttöke
e' ttsök. Ñies ká̱ tso' di' Jordán kkömik, e'
wakpa de. 6 Ì sulu ko̱s wambleke ie'pa tö e'
chekeka̱rakitö ta̱ Juan tö iwöskueke Jordán a̱.
7 Erë mik Juan tö isué̱ tö fariseowakpa
ena saduceowakpa de ta̱ië a̱s ie' tö ie'pa
wöskuõlor eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: “¡A' dör
s'ki̱tö'u̱kwakpa suluë we̱s tkabẽ es! ¿Yi tö a'
a̱ iché tö a' tkömishkar Skëköl tö a' we'ikeraë
sia̱rë e' ulà a̱? 8 A' se̱nú yësyësë, e' wa
iwërwa̱mi tö moki̱ a' e̱r mane'wé̱tke Skëköl
a̱. 9 Kẽ a' tö ibikeitsök tö a' dör Abraham
aleripa, e' ẽ kue̱ki̱ Skëköl kẽ tö a' we'ikepa.
Ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl ki̱ ikiane, e' ta̱ ie' tö
ák ikkë yuèmi Abraham aleripaie. 10 Ie' dör
we̱s kal bikökwak es. Ie' tso'tke kal ulitane
kẽ wörta̱' ese ko̱s bikökök ña'wè̱wa bö' a̱.

* **2:6** Miqueas 5.2 † **2:15** Oseas 11.1 * **3:3** Isaías 40.3

11 Moki̱ ye' tö a' wöskueke di' a̱ iwà kkachoie
tö a' e̱r mane'wé̱tke Skëköl a̱. Erë ye' itöki̱
idatse̱ eköl, e' tö a' ierawa̱ Wiköl Batse'r a̱
ena bö' a̱. Ie' dör këkëpa tai̱ë ye' tsa̱ta̱, e'
kue̱ki̱ ie' klökkuö ȅ tsè̱mi e' kȅ dör ye' sia̱rla e'
a̱. 12 Ie' tö s'wöpperaë we̱s iyiwö wöppèsö es.
Ibua'bua bleraëitö idichakuö a̱, erë isulusi
u̱yerawa̱itö bö' kȅ wöitta̱'wa̱ e' a̱.”

Jesús wösune
(Marcos 1.9-11; Lucas 3.21-22)

13 Jesús e̱' yéttsa̱ Galilea demi Jordán
di'kka wé̱ Juan tso' ee̱ a̱s e' tö iwöskuõ.
14 Ke̱we ta̱ Juan kȅ é̱na ie' wöskuak, ie' tö iché
ia̱:
—Warma be' ka̱wöta̱ ye' wöskuök. ¿We̱s be'
do ye' ska' a̱s ye' be' wöskuõ?
15 Ie' tö iiu̱té:
—Ì dör yësyësë Skëköl wöa̱, ese ko̱s ka̱wöta̱
wè se' tö es, e' kue̱ki̱ imua̱tsö es i̱'ñe ta̱.
Eta̱ Juan tö ie' ttõ iu̱té. 16 Jesús wösune e'
e̱' duéka̱ne di' a̱ e' wösha̱ ta̱ ká̱ jaì kköbunane
ta̱ ie' isué̱ tö Skëköl Wiköl bite̱ ie' ki̱ nuböl
sù̱. 17 Eta̱ ttõ ttsëne datse̱ ká̱ jaì a̱ e' tö iché:
“Se̱ dör ye' alà dalër tai̱ë ye' é̱na, e' wër buaë
shu̱te̱ ye' wa.”

4

Bȅ tö Jesús e̱rkiöwé̱
(Marcos 1.12-13; Lucas 4.1-13)

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl Wiköl tö Jesús tsé̱mi
ká̱ sir poë wé̱ kȅ yi se̱rku̱' ee̱ a̱s bȅ tö ie'
e̱rkiöù̱ ì sulu wamblök. 2 Ee̱ ie' se̱né döka̱ ká̱
dabom tkëyök (40), kȅ chkane yës. Ekkë ta̱
ie' dué bli wa̱. 3 Bȅ debitu̱ ie' ska' ta̱ ichéitö
ia̱:
—Be' dör Skëköl Alà, e̱'ma ichõ ák se̱kkëpa
a̱ tö a' yönú chkeie.
4 Jesús tö iiu̱té:
—Au. Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘Kȅ se' se̱nuk
chkè ȅ mik. E' skéie ì ko̱s cheke Skëköl tö e'
mik se' se̱rke.’*
5 E' ukuöki̱ ta̱ bȅ wa̱ ie' mítse̱r Jerusalén
dör ká̱ batse'r ee̱ ta̱ itsé̱mika̱itö Skëköl wé
ka̱kke̱ë e' bata ki̱ 6 ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' dör Skëköl Alà, e̱'ma be' e̱' batrõömi
döttsa̱ i̱ski̱. Skëköl yëkkuö tö ichè:
‘Skëköl tö ibiyöchökwakpa patkeraë be'
kkö'nuk.
Ie'pa tö be' klö'we̱raka̱ iulà a̱ a̱s be' klõ kȅ
tërwa̱ ák ki̱ yës.’†
E' kue̱ki̱ be' e̱' batrõömi döttsa̱ i̱ski̱.
7 Eta̱ Jesús tö iiu̱té:
—Au. Ñies Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘A' kȅ
ka̱wö ta̱' Skëköl dör a' Këköl e' wötsiriu̱k.’‡
8 E' ukuöki̱ ta̱ bȅ tö ie' tsé̱mi ka̱bata ka̱kke̱ë
a̱, ta̱ ee̱ ká̱ ko̱s we̱s ká̱ tköke ekkë, ñies íyi
bua'buaë tso' iki̱, ese kkachéitö ie' a̱ se̱raa̱
bet. 9 Ie' tö iché ia̱:
—Be' e̱' tkéwa̱ kuchëwö ki̱ ye' wörki̱ ye'
dalöiök Skëkölie, e' ta̱ ì ko̱s sué̱ be' tö e'
meraëyö be' a̱.
10 Erë Jesús tö ie' iu̱té:
—A Satanás, Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘Skëköl
dör a' Këköl, e' ȅ dalöiõ a' tö Skëkölie, ie' ȅ a̱ a'
se̱nú.’§ E' kue̱ki̱ be' yúshka.
11 Eta̱ bȅ tö Jesús méa̱t wák mía̱ bánet. Ta̱
Skëköl biyöchökwakpa de Jesús ska' iki̱muk.

Kanè mène Jesús a̱ e' tsá̱ wé̱itö Galilea
(Marcos 1.14-15; Lucas 4.14-15)

12 Mik Jesús wa̱ ijche̱newa̱ tö Juan
S'wöskuökwak wötéwa̱rakitö s'wöto wé a̱,
eta̱ ie' dene Nazaret a̱te̱ Galilea ee̱. 13 Erë
kȅ ie' a̱te̱ se̱nuk Nazaret. Ie' mía̱ se̱nuk
Cafarnaúm, e' a̱te̱ batsöri kiè Galilea e'
kkömik. Cafarnaúm a̱te̱ zabulónwak ena
neftalíwak e'pa ké̱ a̱. 14 Itka es a̱s ì kit Skëköl
ttekö̈l Isaías tö yëkkuö ki̱ e' wà tkõ es. Ie' tö
iyë':
15 “Zabulónwak ena neftalíwak,
e'pa se̱rke di' kiè Jordán e' wi̱she̱t batsöri
kkömik.
Ie'pa se̱rke Galilea wé̱ ñies pë' kȅ dör ju-
diowak esepa se̱rke ee̱.
16 Ie'pa se̱rke we̱s se' se̱rke stui a̱ es e' kȅ wa̱
Skëköl su̱ule.
Ie'pa dör we̱s s'duulewa̱ es.
Erë eköl doia̱, e' tö ie'pa e̱r ñi'we̱raë Skëköl ttè
wa
we̱s ká̱ olo tö ká̱ ñiwe es.”*
Es Isaías tö iyë'a̱t.
17 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö s'pattémitke ta̱
ichéitö: “Ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke
tsi̱net, e' kue̱ki̱ a' e̱r mane'ú̱ ie' a̱.”

Jesús tö nima klö'u̱kwakpa döka̱ tkël e'pa kié ittökatapaie
(Marcos 1.16-20; Lucas 5.1-11)

18 Jesús shkörami batsöri kiè Galilea e'
kkömik, ee̱ ie' tö wëpa sué̱ böl ñì ëlpa. Eköl
kiè Simón, e' kiè ñies Pedro. Iëköl kiè Andrés.
Ie'pa kanè dör nima klö'u̱k. Ie'pa tso' ikla'
u̱yök batsöri a̱ nima klö'wo̱ie. 19 Ie' tö ie'pa
a̱ iché:
—A' shkõ ye' ta̱. A' yueraëyö s'ditsö klö'u̱k
ye' a̱ ye' ttökataie.
20 E' bet ta̱ ie'pa tö ikla' tuléa̱t ta̱ imíyal ie'
ta̱.
21 E' wi̱'kie ie' tö wëpa skà sué̱ böl ñì ëlpa
kiè Santiago ena Juan, e'pa dör Zebedeo
ala'r. Ie'pa tulur kanò a̱ iyȅ ta̱ kla' wöyuök,
ie'pa kiémi ie' tö e̱' ta̱. 22 E' wösha̱ ta̱ ie'pa tö
ikanò ena iyȅ méa̱t ta̱ imíyal ie' ta̱.

Jesús tö s'wöbla'wé̱ tai̱ë
(Lucas 6.17-19)

23 Jesús shké Galilea ko̱s a̱ s'wöbla'u̱k ju-
diowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱. Ì blúie Skëköl
tso', e' tté buaë pakekeitö, ñies s'duöke ko̱s,

* 4:4 Deuteronomio 8.3 † 4:6 Salmo 91.11-12 ‡ 4:7 Deuteronomio 6.16 § 4:10 Deuteronomio 6.13 * 4:16 Isaías 9.1-2

ì dalërke s'mik ko̱s, ese bua'we̱keitö. 24 Ie'
tté buneka̱ Siria ko̱s a̱. E' kue̱ki̱ pë' wa̱ ta̱ië
iyamipa duöke duè daklilië wa̱ ese debitu̱
ie' ska'. We̱lepa a̱ aknama tso', we̱lepa
siwa̱' a̱rke iröirö, we̱lepa kraulewa̱, esepa
ko̱s bua'wé̱neitö.
25 Eta̱ pë' datse̱ Galilea, Decápolis,
Jerusalén, Judea ena ká̱ a̱te̱ Jordán wi̱she̱t,
e'pa mi'ke ta̱ië ie' ta̱.

5

Jesús tö ittökatapa wöbla'wé̱ ka̱bata a̱
1 Mik Jesús tö isué̱ tö pë' dapane ta̱ië,
eta̱ ie' mía̱ ka̱bata tukir ki̱ ta̱ e̱e̱ ie' e̱'
tkése̱r ta̱ ittökatapa de ie' ska'. 2 Ie' tö ie'pa
wöbla'wé̱mitke ttè i' wa:

Ì wër buaë Skëköl wa
(Lucas 6.20-23)
3 "Wé̱pa morke Skëköl ẽ mik,
esepa tso' ì blúie ie' tso' e' a̱, e' kue̱ki̱ ayëcha
buaë esepa.
4 "Wé̱pa e̱riarke sia̱rë,
esepa e̱r pablërdaë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë
esepa.
5 "Wé̱pa e̱' wöökewa diöshe̱t,
esepa a̱ ká̱ i' merdaë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë
esepa.
6 "Wé̱pa tö se̱ne yësyësë ese ko̱s i̱e̱itseke chkè
ena di'yè tsa̱ta̱,
esepa ulà a̱ iwà döraë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë
esepa.
7 "Wé̱pa tö s'male̱pa sue̱ke e̱r sia̱rë wa,
esepa sue̱raë Skëköl tö e̱r sia̱rë wa, e' kue̱ki̱
ayëcha buaë esepa.
8 "Wé̱pa e̱r maneneë,
esepa tö Skëköl sue̱raë, e' kue̱ki̱ ayëcha buaë
esepa.
9 "Wé̱pa tö s'e̱r bua'we̱kene ñì ki̱,
esepa kieraë Skëköl tö ila'r, e' kue̱ki̱ ayëcha
buaë esepa.
10 "Wé̱pa weirke ise̱rke yësyësë e' kue̱ki̱,
esepa tso' ì blúie Skëköl tso' e' a̱, e' kue̱ki̱
ayëcha buaë esepa.
11 "Ayëcha buaë mik pë' tö a' cheke su-
luë, a' we'ikeke, a' kkateke ka̱chè wa ye'
dalërmik. 12 Ká̱ jaì a̱ ì buaë merdaë a' a̱ iskéie,
e' kue̱ki̱ mik ese tköke a' ta̱, eta̱ a' ttsë'nú
buaë kaneë. Es ñies Skëköl ttekölpa bak a'
yöki̱ ke̱we e'pa weine.

A' dör we̱s dayë katanoie es
(Marcos 9.50; Lucas 14.34-35)
13 "A' dör we̱s dayë es ká̱ i' wakpa a̱. Erë
dayë kẽ kke ta̱'ia̱, e' ta̱ kẽ ibuarpaia̱ne. Kẽ
iià̱ ìie bua' ta̱ ikeu̱kemi ñala̱ ki̱ ta̱ pë' dakõlor
iki̱.

A' dör we̱s bö'wö es
14 "A' dör we̱s bö'wö es ká̱ i' wakpa a̱.
U tso' ta̱ië ka̱bata ki̱, e' kẽ blënukwa̱, e'
wëne ka̱mië. 15 Kẽ yi tö bö'wö tskepaka̱ ta̱
iblé̱wa̱itö ö ipatkéwa̱itö kalkuö diki̱a̱. E' skéie
itkekeka̱itö ká̱kke̱ sulitane tso' u a̱ esepa wö
a̱ ká̱ ñì'wo̱ie. 16 Es ñies a' se̱nú buaë yësyësë
sulitane wörki̱ a̱s e' sa̱ù̱ ie'pa tö ta̱ a' Yẽ tso'
ká̱ jaì a̱ e' ki̱karka̱.

Ttè dalöiëno kit Moisés tö e' ché Jesús tö
17 "Kẽ a' tö ibikeitsök tö ye' dë'bitu̱ ì kit
Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱, e'
wöshtökwa̱. E' skéie ye' dë'bitu̱ a̱s iwà tkõ we̱s
itso' kitule es. 18 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ttè e'
kẽ watërpattsa̱ etkla wë'ia̱ ka̱m ká̱ jaì ena ká̱
i' e̱rwa e' yöki̱; ttè e' ko̱s wà tköraë. 19 E' kue̱ki̱
yi tö ttè e' we̱le dalöse̱we̱kewa̱, erẽ ttè tsir
idir, ena o̱'ka wöbla'we̱keitö idalöse̱u̱kwa̱,
ese döraë s'ësela imale̱pa blúie Skëköl tso'
esepa diki̱a̱. Erë yi tö ttè e' dalöieke ena o̱'ka
wöbla'we̱keitö idalöiök, ese döraë këkë ta̱ië
imale̱pa blúie Skëköl tso' esepa tsa̱ta̱. 20 E'
kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kẽ se̱r yësyësë
tkõka̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena
fariseowakpa tsa̱ta̱, e' ta̱ a' kẽ dõpa ì blúie
Skëköl tso' e' a̱.

S'ulurke ñì ki̱ ese ché Jesús tö
(Lucas 12.57-59)
21 "A' wa̱ ittsëule tö iyënebak ká̱ ia̱ia̱ë a'
yẽpa a̱: 'Kẽ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱,' ñies 'Yi
tö s'ttéwa̱, ese wák kichatërdaë.' 22 Erë ye'
tö a' a̱ ichè tö yi uluneka̱ iyami ki̱, ese
kichatërdaë. E' kí̱ie ta̱ yi tö iyami ché suluë,
ese kichatërdaë. Ñies yi tö iyami kichatéttsa̱,
ese ki̱ inuí̱ tso' ta̱ië tö ipatkerami bö' ké̱ a̱.
23 "E' kue̱ki̱ a' wa̱ ilè mí mè ka̱' tso' íyi moka̱
Skëköl a̱ e' ki̱ ta̱ e̱e̱ a' é̱na ia̱newa̱ tö a' yami
we̱le wa̱ ilè tté tso' a' ki̱, 24 e' ta̱ ì mí a' wa̱
mè e' múa̱t e̱e̱, kẽ imar. A' yú a' yami e̱r
bua'u̱kne a' ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ a' yúne ì meke
a' tö e' mú.
25 "Yile wa̱ a' mí kkatè s'shu̱lo wé a̱, e' ta̱
mik a' dami ñala̱ ki̱ ie' ta̱, eta̱ ishu̱lõ ie' ta̱ a̱s ie'
kẽ tö a' mùttsa̱ s'shu̱lökwak ulà a̱. A' kẽ tö iwè̱
es, e' ta̱ s'shu̱lökwak tö a' merattsa̱ s'shkëkipa
ulà a̱ ta̱ esepa tö a' wöterawa̱ s'wöto wé a̱.
26 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kẽ döpattsa̱ dõ mik
a' tö inuí̱ patué̱ttsa̱ se̱raa̱ eta̱.

S'se̱newa̱bak dalöse̱wè̱wa̱ ese ché Jesús tö
27 "A' wa̱ ittsëule tö iyënebak: 'Kẽ a' ka̱wö
ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱.' 28 Erë ye' tö a'
a̱ ichè tö yi tö o̱'ka alaköl sué̱ ta̱ ikkechéitö, e'
ta̱ e' wa ise̱newa̱bak dalöse̱wé̱wa̱itö ie̱r a̱.
29 "E' kue̱ki̱ a' wöbla bua'kka tö a' keke ì
sulu wamblök, e' ta̱ iyõttsa̱ kõu̱mi bánet. A'
yese alè ké̱u̱ a' tö, e' dör bua'ie a' u̱yèwa̱ bö' ké̱
a̱ wa'ñe e' tsa̱ta̱. 30 A' ulà bua'kka tö a' keke ì
sulu wamblök, e' ta̱ itöö u̱yõmi bánet. A' yese
alè ké̱u̱ a' tö, e' dör bua'ie a' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱
wa'ñe e' tsa̱ta̱.

Se' ñì õwa ese ché Jesús tö
(Mateo 19.9; Marcos 10.11-12; Lucas 16.18)
31 "Ñies iyënebak: 'Wëm tö itayë éwa, ese
wák ka̱wöta̱ ñì owa yëkkuö muk ia̱.' 32 Erë

ye' tö a' a̱ ichè tö wëm tö itayë éwa, kë̀ dör
itayë trër kue̱ki̱, e' ta̱ e' wa ese tö itayë
wömèttsa̱mi ise̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱* Ñies
wëm we̱le se̱néwa̱ tayë ese ta̱, e' wa e' tö tayë
se̱newa̱bak dalöse̱wé̱wa̱.

S'ttè mè ñì a̱ Skëköl wörki̱ ese ché Jesús tö

33 “Ñies a' wa̱ ittsëule tö iyënebak ká̱ ia̱ia̱ë
a' yë́pa a̱: ‘A' ttè mé Skëköl wörki̱, eta̱ e' wà
u̱k a' ka̱wöta̱ moki̱ë.’ 34 Erë ye' tö a' a̱ ichè
tö kë̀ a' ka̱wö ta̱' ttè muk ñì a̱ Skëköl wörki̱
ö ilè skà wa. Kë̀ a' ka̱wö ta̱' ttè muk ñì a̱ ká̱
jaì wa, e' dör wé̱ Skëköl tkër s'blúie e' kue̱ki̱.
35 Kë̀ a' ka̱wö ta̱' ttè muk ñì a̱ ká̱ i' wa, e' dör
Skëköl klö̀ tkoka̱ie e' kue̱ki̱. Kë̀ a' ka̱wö ta̱'
ttè muk ñì a̱ Jerusalén wa, e' dör Skëköl dör
s'blú, e' ké̱, e' kue̱ki̱. 36 Ñies a' wakpa kë̀ a̱ a'
tsà̱ ë manenuk saruru ö dalolo, e' kue̱ki̱ a' kë̀
ka̱wö ta̱' ttè muk ñì a̱ i' es: “Ì chéyö e' kë̀ yëne,
e' ta̱ ye' wökir töö.” 37 E' kue̱ki̱ mik a' ttè meke
ñì a̱, ta̱ a' tö icheke, “tö”, eta̱ e' dör tö̀; mik a'
tö icheke, “au”, eta̱ e' dör au. A' tö ì skà chéne
bánet, e' ta̱ e' dör suluë.

Se' e̱ tsa̱tkö̀ s'sulusipa yöki̱ ese ché Jesús tö

(Lucas 6.29-30)

38 “A' wa̱ ittsëule tö iyënebak: ‘Yi tö o̱'ka
wöbla tskéwa̱, ese wák ka̱wöta̱ wöbla ské
tskèwa̱. Yi tö o̱'ka kà pé̱wa̱, ese wák ka̱wöta̱
kà ské pè̱wa̱.’ 39 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö kë̀ a'
e̱' tsa̱tkök pë' sulusipa yöki̱. E' skéie yi tö a'
ppé a' a̱swö bua'kka ki̱, e' ta̱ a' a̱swö etta mú
ia̱ ppè. 40 Yi tö a' kkaté s'shu̱lökwakpa wörki̱ a'
paio kiane iki̱ e' kue̱ki̱, e' ta̱ a' paio mú ia̱, ñies
a' paio ki̱kke̱ mú ia̱. 41 Yi tö a' ké idali tsu̱kmi
kësik wa dö̀ kilómetro et†, e' ta̱ ikí̱ tsú̱mi dö̀
kilómetro böt. 42 Yi tö a' a̱ ilè kak kié, e' ta̱ imú
ia̱. Ñies yi tö a' a̱ íyi kié peitule, e' ta̱ ipeitö̀ ia̱.

S'bolökpa ché Jesús tö

(Lucas 6.27-28,32-36)

43 “Ñies a' wa̱ ittsëule tö iyënebak:
‘S'yamipa dalëritsö̀ erë s'bolökpa sa̱ú̱ sulu.’
44 Erë ye' tö a' a̱ ichè: A' bolökpa dalëritsö̀.
Wé̱pa tö a' we'ikeke, esepa ki̱ ikiö̀ S'yë̀ a̱ tö
iki̱mú. 45 A' tö iwe̱ke es, e' ta̱ e' wa a' tso'
ikkachök tö moki̱ a' dör a' Yë̀ tso' ká̱ jaì a̱ e'
ala'r. Ie' tö dìba patkeke s'se̱r buaë ena s'se̱r
sulu esepa ki̱. Ñies ie' tö ka̱li̱ patkeke s'se̱r
yësyësë ena s'se̱r sulu esepa ki̱. 46 Wé̱pa tö a'
dalëritseke esepa ë ské dalëritseke a' tö, e' ta̱
¿we̱s Skëköl tö ì buaë mèmi a' a̱ iskéie? Ñies
inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱ e'pa tö
iwe̱ke es. 47 A' tö a' yamipa ë shke̱'we̱ke, e' ta̱
¿ì buaë we̱ke a' tö s'sulusipa tsa̱ta̱? Ñies pë'
kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa tö iwe̱ke es. 48 A'
se̱nú buaë yësyësë we̱s Skëköl dör S'yë̀ tso'
ká̱ jaì a̱ e' se̱r buaë yësyësë es.

6

Jesús tö s'wöbla'wé̱ tö we̱s se' ké s'sia̱rëpa ki̱muk

1 “¡A' e̱' kkö'nú! Mik a' tö ì buaë we̱ke
s'ki̱moie, eta̱ kë̀ iwa̱r sulitane wörki̱ a̱s ie'pa
tö a' kkeö̀ka̱. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ Skëköl dör S'yë̀
tso' ká̱ jaì a̱, e' kë̀ tö ì mepa a' a̱ iskéie.
2 “E' kue̱ki̱ mik a' tö s'sia̱rëpa ki̱meke,
eta̱ kë̀ e' tté pparka̱ sulitane kukua we̱s e̱'
ökwakpa es. Ie'pa tö iwe̱ke ie'pa ñì dapa'wo̱
wé a̱ ena ñala̱ wa a̱s sulitane tö ie'pa kkeö̀ka̱.
Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö pë' tö ie'pa kkeekeka̱
e' ë̀ dör ie'pa icha ské. 3 Erë mik a' tö s'sia̱rëpa
ki̱meke, eta̱ a' tö iú̱ bë̀rë, kë̀ ichar yi a̱. 4 Es
Skëköl tö ì ko̱s tso' blëule ese sue̱ke, e' tö ì
buaë meraë a' a̱ iskéie.

Jesús tö s'wöbla'wé̱ tö we̱s se' ké ttök S'yë̀ ta̱

(Lucas 11.2-4)

5 “Mik a' ttöke S'yë̀ ta̱, eta̱ kë̀ a' ttök sulitane
wörki̱ we̱s e̱' ökwakpa es. Sulu ie'pa wöbatsö
e̱' duökse̱r ttök S'yë̀ ta̱ ie'pa ñì dapa'wo̱ wé
a̱ ena wé̱ pë' daparke ta̱ië ká̱ áie ese ska' a̱s
ikkea̱rka̱. Moki̱ yö ichè a' a̱ tö ie'pa icha ské
detke iulà a̱ se̱raa̱. 6 Erë mik a' ttöke S'yë̀ ta̱,
eta̱ a' yúwa̱ a' úshu̱ a̱, ukkö wötö̀wa̱ e̱e̱ a' ttö̀
Skëköl dör a' Yë̀ e' ta̱ bë̀rë. A' tö iwe̱ke es, e'
ta̱ Skëköl tö ì ko̱s tso' blëule ese sue̱ke, e' tö ì
buaë meraë a' a̱ iskéie.
7 “Ñies mik a' ttöke S'yë̀ ta̱, eta̱ kë̀ a' ttök we̱s
pë' kë̀ tö ie' dalöiè e'pa ttöke ie'pa këkölpa ta̱
es. Ie'pa ttöke ttè etkë̀ wa ta̱ië batsì̱ë kë̀ wà
ta̱'. Ie'pa tö ibikeitseke tö ikëkölpa tö ie'pa ttö̀
ttsèmi ie'pa tté ta̱ië e' kue̱ki̱. 8 Kë̀ a' tö iu̱k we̱s
ie'pa es. Ì kiane a' ki̱ e' jche̱r Skëköl wa̱ ka̱m
a' tö ie' a̱ ikiö̀ e' yöki̱. 9 A' ttö̀ ie' ta̱ i' es:

‘A Sa' Yë̀ tso' ká̱ jaì a̱,
a̱s be' dalöiö̀ sa' tö ì ulitane tsa̱ta̱.
10 A̱s be' dö̀ sa' blúie da'a̱ie.
Ì kiane be' ki̱ a̱s e' o̱r ká̱ i' ki̱
we̱s io̱rke ká̱ jaì a̱ es.
11 Chkè kiane sa' ki̱ i̱'ñe se̱noie e' mú sa' a̱.
12 Sa' nuì̱ olo'yö̀ sa' ki̱
we̱s sa' tö s'male̱pa ki̱ inuì̱ olo'yeke es.
13 Kë̀ sa' marttsa̱ tö ì sulu tö sa' e̱rkiöù̱,
e' skéie sa' tsa̱tkö̀ yi dör sulu ichö̀k* e' yöki̱.’

14 “S'male̱pa nuì̱ olo'yeke a' tö ie'pa ki̱, e' ta̱
ñies S'yë̀ tso' ká̱ jaì a̱, e' tö a' nuì̱ olo'yeraë a'
ki̱. 15 Erë a' kë̀ tö s'male̱pa ki̱ inuì̱ olo'yè, e' ta̱
S'yë̀ kë̀ tö a' nuì̱ olo'yepa a' ki̱.

Jesús s'wöbla'wé̱ tö we̱s se' ké batsök

16 “Mik a' batsöke Skëköl a̱, eta̱ kë̀ a' e̱' ök
sia̱rë we̱s e̱' ökwakpa es. Ie'pa e̱' öke sia̱rëla a̱s
s'male̱pa tö isa̱ù̱ ta̱ ikkeöka̱rakitö ibatsökerak
e' kue̱ki̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ie'pa icha ské

* **5:32** itayë wömèttsa̱mi...e' dalöse̱u̱kwa̱: Ttè i' wà a̱rmi se' éna ñies i' es: “e' ta̱ ie' tso' itayë sa̱u̱k we̱s alaköl trërta̱' es.

† **5:41** E' ké̱wö skà ta̱ Roma ñippökwakpa wa̱ ka̱wö ta̱' judiowak kök idali tsu̱kmi dö̀ kilómetro etk.

* **6:13** Yi dör sulu ichö̀k: E' dör bë̀ kiè Satanás e'.

detke ie'pa ulà a̱. 17 Erë mik a' batsöke, eta̱ a' wöskuö́ö, a' tsa̱iklö́ö, 18 a̱s s'male̱pa kë̀ tö isa̱ù̱ tö a' tso' batsök. S'yë́ kë̀ wërta̱' e' tö íyi ulitane tso' blëule e' sue̱ke. A' batsö̀ ie' ë̀ wöa̱ ta̱ ie' tö iské meraë a' a̱ buaë.

Íyi bua'bua blö̀ ká̱ jaì a̱
(Lucas 12.33-34)

19-21 "Wé̱ a' íyi bua'bua tso' blëule ee̱ a' e̱r me'rie. E' kue̱ki̱ kë̀ a' tö íyi bua'bua blök ká̱ i' ki̱. Ká̱ i' ki̱ powak se' íyi sulu'we̱kewa̱, ñies akblökwakpa tö iekibleke. E' skéie, a' íyi bua'bua e' blö̀ ká̱ jaì a̱. Ee̱ powak kë̀ dö̀pa íyi sulu'u̱kwa̱ ñies akblökwakpa kë̀ dö̀pa íyi ekiblök.

S'wöbla buaë ena s'wöbla suluë
(Lucas 11.34-36)

22 "S'wöbla dör we̱s bö'wö es s'chkà ko̱s a̱. E' kue̱ki̱ s'wöbla dör buaë, e' ta̱ se' chkà ko̱s e' a̱ ká̱ olo ta̱' buaë. E' dör we̱s se' e̱r dör buaë es, ì ko̱s dör buaë yësyësë ese ki̱ se' e̱r me'rie. 23 Erë s'wöbla kë̀ dör bua', e' ta̱ s'chkà ko̱s e' tso' stui a̱. E' dör we̱s se' e̱r suluë es, ì sulu ko̱s ese ki̱ se' e̱r me'rie. Erë se' e̱r buaë e' mía̱ne suluë stuiie, e' ta̱ e' dör suluë ichökle.

¿Yi dör a' wökir?
(Lucas 16.13)

24 "Wé̱ klöulewa̱ kanè mésoie, ese ka̱wöta̱ iwökir ë̀ ttö̀ dalöiök. Ie' wökirpa chö̀pa böl, e̱'ma ie' ka̱wöta̱ eköl ë̀ dalöiök ena iëköl watöktsa̱. Es a' kë̀ a̱ e̱r menukwa̱ Skëköl ki̱ ena inuköl ki̱ ñita̱.

Kë̀ a' tkinuk ì ki̱
(Lucas 12.22-31)

25 "E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè: Ì kiane a' ki̱ se̱noie chkeie, di'ie, datsi'ie ìie, ese ko̱s kë̀ ki̱ a' tkinuk. S'tso' ttsë'ka e' kë̀ dör chkök ë̀me, ñies s'chkà kë̀ dör datsi' ë̀ ioie. 26 Dù sa̱ú̱ a' tö. Ie'pa kë̀ tö ì kuatketa̱' ì wöshteta̱', ie'pa kë̀ tö chkè bleta̱', erë S'yë̀ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö ie'pa tieke. Ie' é̱na a' dalër ta̱ië dù ko̱s tsa̱ta̱. 27 A' tkirke ta̱ië e̱' ki̱, e' kë̀ tö a' a̱ ka̱wö kí̱ mepa se̱noie ekuölö ë̀.

28 "¿Ì kue̱ki̱ a' tkirke datsi' ki̱? Ma'ma wörkua bua'buaala ese sa̱ú̱ we̱s italar, kë̀ kaneblöta̱', kë̀ datsi' yueta̱'. 29 Erë blu' bak kiè Salomón, e' wa̱ íyi ulitane bua'buaë bak ta̱ië, erë ye' tö a' a̱ ichè tö ie' datsi' bua'bua kë̀ wër buaë we̱s ma'ma wër es. 30 Ka̱kö suésö i̱'ñe, bule ta̱ iña̱newa, erë Skëköl tö iki̱tkeke buaala iwörkua wa. Ie' tö ka̱kö ki̱tkeke es, ¡e' yita̱ ie' tö a' kianeia̱ e̱rblök buaë ie' mik, esepa paieraë! 31 E' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk. Kë̀ a' e̱' chakök, '¿Ì ñèmi sa' tö?' ö '¿Ì yèmi sa' tö?' ö '¿Ì wa sa' e̱' paiö̀mi?' 32 Pë' kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa tkirke ta̱ië íyi ko̱s ekkë ki̱. Erë ì ko̱s kiane a' ki̱ e' jche̱rtke a' Yë̀ tso' ká̱ jaì a̱ e' wa̱. 33 E' kue̱ki̱ ì ko̱s blúie ie' tso' ena ì dör yësyësë ie' a̱ ese ki̱ a' e̱r múwa̱ ke̱we. A' tö iwe̱ke es, e' ta̱ ñies íyi ñekkë ko̱s döraë a' ulà a̱. 34 Diwö bit ekkë íyi tso' ki̱ tkine e' dör wë' se' a̱. Bulebök se' tkirmi ì tkö̀mi ee̱ e' ki̱, e' kue̱ki̱ kë̀ a' tkinuk iki̱ i' ta̱.

7

Kë̀ a' tö s'kichatök
(Lucas 6.37-38,41-42)

1-2 "Ttè wa a' tö s'male̱pa kichaté e' ë̀ wa Skëköl tö a' kichateraë. We̱s a' tö s'male̱pa we̱ke e' sù̱ a' we̱raë Skëköl tö. E' kue̱ki̱ kë̀ a' s'kichatök a̱s Skëköl kë̀ tö a' kichatö̀. 3 Kaltak jche̱la tsir tso' a' yami wöbla a̱, e' sué̱ a' tö, erë ¿ì kue̱ki̱ kaltak bërie tso' a' wák wöbla a̱, e' kë̀ su̱ne a' wa̱? 4 ¿We̱s a' tö ichèmi a' yami a̱: 'sú̱yö be' wöbla a̱ kaltak jche̱la tsir tso' e' yèttsa̱'? Erë kaltak bërie tso' a' wöbla a̱, ¿e' kë̀ su̱ne a' wa̱? 5 ¡A' e̱' öke suluë! Kaltak bërie tso' a' wöbla a̱ e' yö̀ttsa̱ ke̱we, es a' yami wöbla a̱ kaltak jche̱la tsir tso' e' wërmi a' a̱ buaë yèttsa̱.

6 "Ì dör batse'r ese kë̀ tularttsa̱ chichi a̱ dö' ie'pa bitu̱ne a' jchöklor. Ñies a' íyi bua'bua*, ese kë̀ tularttsa̱ köchi a̱, ie'pa tö iñateraë ikla'tska wa.

Ì kiane a' ki̱, ese kiö̀ Skëköl a̱
(Lucas 11.9-13; 6.31)

7-8 "Wé̱pa tö íyi kieke Skëköl a̱, esepa a̱ imeraë ie' tö; wé̱pa tö íyi yuleke ie' ska' esepa tö ikue̱raë; wé̱pa tö ie' chakeke, esepa kierawa̱ ie' tö we̱shke̱. E' kue̱ki̱ ì kiane a' ki̱ e' kiö̀ ie' a̱, eta̱ ie' tö a' a̱ imeraë; e' yulö̀ ie' ska', eta̱ a' tö ikue̱raë; ie' chakö̀, eta̱ ie' tö a' kierawa̱ we̱shke̱.

9 "Kë̀ a' wé̱ne tö ák mepa ilà a̱ pan kiéitö e' skéie. 10 Ñies kë̀ a' tö tkabë̀ mepa a' alà a̱ nima kiéitö e' skéie. 11 A' dör pë' suluë erë e' tö íyi buaë meke a' alà a̱. ¡E' yita̱ buaë S'yë̀ tso' ká̱ jaì a̱, e' tö íyi buaë meraë yi tö ie' a̱ ikieke ese a̱!

12 "A' se̱nú s'male̱pa ta̱ we̱s a' ki̱ ikiane tö ie'pa se̱r a' ta̱ es. Ttè e' a̱ ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱ e' ko̱s wöiëulewa̱. E' kue̱ki̱ a' se̱nú es.

Se̱ne michoë wékkö e' dör tsir
(Lucas 13.24)

13 "Se̱ne michoë e' wékkö dör tsir, e' a̱ a' shkö̀wa̱. S'weir micho e' ñalé̱ ena iwékkö dör shoë; ta̱ië s'mi'ke iki̱. 14 Erë se̱ne michoë e' wékkö dör tsir ena iñalé̱ ki̱ darërëë shka', wé̱pa tö ikué̱ esepa kë̀ dör ta̱ië.

Kal buaë ena kal suluë
(Lucas 6.43-44)

15 "A' e̱' kkö'nú ka̱chökwakpa e̱' chö̀ tö ie'pa dör Skëköl ttekölpa esepa yöki̱. Ie'pa e̱' ö̀ tö ie'pa dör buaë we̱s obeja urula es, erë ie'pa e̱r suluë we̱s iyiwak sulusi es. 16 We̱s ie'pa e̱' wamblöke, e' wa a' tö isue̱rawa̱ pë'

* 7:6 íyi bua'bua: E' dör perla si'kuaie.

wé̱se idir. ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö uvawö ö
higowö e' shteta̱'sö dika' kicha mik? 17 Kal
buaë ko̱s ese wö dör buaë, erë kal sulusi ko̱s
ese wö dör suluë. 18 Kal bua'bua kë̃ wörta̱'
kalwö sulusiie. Ñies kal sulusi kë̃ wörta̱'
kalwö bua'buaie. 19 Kal ko̱s kë̃ wör buaë,
ese bikeeke ta̱ iña'we̱kewa bö' a̱. 20 Es a' tö
ka̱chökwakpa sue̱rawa̱ we̱s ie'pa e̱' wamblõ
e' wa.

Jesús tö icheraë 'kë̃ ye' wa̱ a' su̱ule'
(Lucas 13.25-27)

21 "Wé̱pa tö ye' a̱ icheke: 'A Skëkëpa,
a Skëkëpa', kë̃ esepa döpawa̱ se̱raa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱. Erë wé̱pa se̱rke we̱s ye' Yë̃
tso' ká̱ jaì a̱ e' ki̱ ikiane es, esepa ẽ dörawa̱.
22 Aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nu̱ì ki̱ e'
ké̱wö de, eta̱ ta̱ië ie'pa tö ye' a̱ icheraë i' es:
'A Skëkëpa, be' ttõ wa sa' ut Skëköl ttekölie,
be' ttõ wa sa' tö aknama u̱ya'lur, be' ttõ wa ì
kë̃ o̱r yi a̱ ese o̱' sa' tö ta̱ië.' 23 Erë ye' tö ie'pa
iu̱teraë: 'Kë̃ ye' wa̱ a' su̱ule yës. A' e̱' wamblõ
suluë. ¡A' yúshka bánet ye' yöki̱!'

U yuökwak böl
(Marcos 1.22; Lucas 6.47-49)

24 "E' kue̱ki̱ yi tö ye' ttõ ttsé ta̱ iwà iu̱teke,
ese dör we̱s wëm eköl tö u yué es. E' tö u
chkí töbié i̱ski̱ë ká̱ dör ák ẽ ese a̱. 25 Ka̱li̱ yëne
ta̱ië, di' pone ta̱ië, sërkë tka ta̱ië, e' ko̱s tëne
u e' mik, erë u kë̃ a̱nerö, ichkí tuluulewa̱
ák a̱ e' kue̱ki̱. 26 Erë yi tö ye' ttõ ttsé, erë
kë̃ iwà iu̱teku̱', ese dör we̱s wëm eköl kë̃
ka̱bikeitsöta̱' es. E' tö u yué ttsa̱'wö a̱ ta̱ chkí
a̱te̱ jalëjalë. 27 Ka̱li̱ yëne ta̱ië, di' pone ta̱ië,
sërkë tka ta̱ië, e' ko̱s tëne u e' mik ta̱ ia̱nerö
i̱ski̱ ta̱ kë̃ ì ta̱'ia̱ iwa̱."
28 Mik Jesús tté o̱ne ta̱ we̱s ie' tö
s'wöbla'we̱ke e' tö sulitane tkiwé̱wa̱. 29 Ie'
tö ie'pa wöbla'we̱ke ttè moki̱, diché ta̱' ta̱ië,
ese wa. E' kë̃ dör we̱s s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa s'wöbla'we̱ke es. E' kue̱ki̱ ie'pa
wökranewa̱ ittsök.

8

Wëm eköl kiri'we̱ke lepra tö e' bua'wé̱ Jesús tö
(Marcos 1.40-45; Lucas 5.12-16)

1 Mik Jesús bite̱atkene ka̱bata a̱, eta̱ ta̱ië
pë' dami ie' itöki̱; 2 e' shu̱a̱ wëm debitu̱ eköl
ie' ska' kiri'we̱ke lepra* tö. Ie' e̱' tkéwa̱ kuchë
ki̱ Jesús wörki̱ ta̱ ichéitö:
—A këkëpa, be' ki̱ ikiane, e' ta̱ be' a̱ ye'
buarmine a̱s ye' batse'rne.
3 Jesús tö ikéwa̱ ulà wa ta̱ ichéitö ia̱:
—Tõ, ye' ki̱ ikiane. Be' dene batse'r.
E' wösha̱ ta̱ ie' buanene, kë̃ ki̱ lepra ku̱'ia̱.
4 Jesús tö iché ie' a̱:
—Ittsõ, kë̃ ichar yi a̱. Be' yú e̱' kkachök sac-
erdote a̱. Ì muk Moisés tö a' ka' e̱' batse'wo̱ie,
e' tsú̱mi mè Skëköl a̱ iwà kkachoie tö be'
buanene.

Kanè méso eköl bua'wé̱ne Jesús tö
(Lucas 7.1-10; Juan 4.43-54)

5 Mik Jesús de Cafarnaúm, eta̱ Roma
ñippökwakpa döka̱ cien ese wökir de eköl ie'
ska' kköchök, 6 ta̱ ichéitö ia̱:
—A këkëpa, ye' kanè méso duladula eköl
kirinewa̱ ta̱ië. Ie' me'r u a̱ ka̱' ki̱ pa dalërke
ta̱ië kranewa̱.
7 Jesús tö iu̱té:
—Ye' mí ibua'u̱kne.
8 Ñippökwakpa wökir tö iu̱té:
—A këkëpa, be' döwa̱ ye' u a̱ e' kë̃ dör ye'
sia̱rla e' a̱. Erë iké̱wö ẽ mú ta̱ ye' kanè méso
buardane. 9 Ye' wökirpa ta̱', e'pa ttõ iu̱tök ye'
ka̱wöta̱. Ñies ye' dör ñippökwakpa ta̱ië e'pa
wökir, ie'pa ka̱wöta̱ ye' ttõ iu̱tök. Mik ye' tö
eköl a̱ icheke: 'Be' yú', ta̱ imí. Eköl a̱ ye' tö
icheke: 'Be' dou', ta̱ ide. Ñies ye' tö icheke ye'
kanè méso a̱: 'Íyi ú̱' ta̱ iwé̱itö. Ye' iklö'wé̱ tö
be' wa̱ ka̱wö ta̱' íyi ulitane tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ye'
wa̱ ijche̱r tö be' tö iké̱wö mé, e' ta̱ ye' kanè
méso buardane.
10 Mik Jesús tö e' ttsé ta̱ e' tö ie' tkiwé̱wa̱.
Ichéitö pë' dami ie' itöki̱ e'pa a̱:
—Moki̱ ye' ichè a' a̱ tö Israel aleripa ko̱s
shu̱a̱ kë̃ ye' wa̱ yi ku̱ne e̱rblök ye' mik we̱s
wëm i' es. 11 Ye' tö a' a̱ ichè tö mik ì blúie
Skëköl tso' e' ké̱wö de da'a̱ie, eta̱ pë' kë̃ dör
judiowak tso' ká̱ wa'ñe, esepa döraë ta̱ië e̱'
tkökse̱r chkök se' yëpa bak kiè Abraham ena
Isaac ena Jacob e'pa ta̱. 12 Erë warma wé̱pa
e̱' tulökese̱r ee̱ esepa u̱yardattsa̱ bánet stui ké̱
a̱. Ee̱ ie'pa i̱u̱raë sia̱rë ikà yilitdawa̱ weine
kue̱ki̱.
13 Eta̱ Jesús tö iché ñippökwakpa wökir a̱:
—Be' yú u a̱ ta̱ itköraë we̱s be' e̱rblé ye' mik
es.
E' wösha̱ ta̱ ikanè méso buanene.

Jesús tö Pedro yàk bua'wé̱ne
(Marcos 1.29-31; Lucas 4.38-39)

14 Jesús mía̱ Pedro u a̱ ta̱ ie' isué tö Pedro
yàk me'r ka̱' ki̱ kiri'we̱ke duè dalölö tö. 15 Ie'
tö iké iulà ki̱ ta̱ duè dalölö tö iéwa ta̱ ie' e̱' kéka̱
ta̱ ilè yuléitö ie' a̱ ñè.

Jesús tö s'duöke ta̱ië esepa bua'wé̱ne
(Marcos 1.32-34; Lucas 4.40-41)

16 Ká̱ tuirketke ta̱ ta̱ië ie'pa wa̱ pë' a̱ ak-
nama tso' esepa debitu̱ Jesús ska'. Ittõ ẽ wa
ie' tö wimblupa ñe' trë'wé̱yal se̱raa̱. Ñies
s'kirirke e'pa bua'wé̱neitö se̱raa̱. 17 E' tka es
a̱s ì yë'a̱t Skëköl tteköl kiè Isaías e' tö, e' wà
tkõ. Ie' iyë':
"Se' duè ko̱s e' yéttsa̱ ie' tö se' ki̱,

* 8:2 Lepra: E' dör duè s'méwöie ese. Judiowak tö iklö'wé̱ tö duè e' tö yi tteke ese dör ñá. Esepa batsekettsa̱ bánet kë̃ a̱ ka̱wö ta̱' se̱nuk pë' male̱pa shu̱a̱. Ñies ie'pa kë̃ a̱ ka̱wö ta̱' shkökwa̱ Skëköl wé a̱. † 8:17 Isaías 53.4

Se' weirke ko̱s e' mítse̱r ie' wa̱ se' yöki̱ bánet.”†

Wëpa böl e̱' yuak Jesús ttökatapaie
(Lucas 9.57-62)

18 Mik Jesús tö isué̱ tö pë' dapaneka̱ ta̱ië
ipamik, eta̱ ie' tö iché ittökatapa a̱: “Mishka
batsöri wi̱she̱t.” 19 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak ttè
dalöiëno wa eköl de ie' ska' ta̱ ichéitö ia̱:

—A S'wöbla'u̱kwak, ye' shkak be' ta̱ be' ttökataie ká̱ wa'ñe wé̱ be' mírö ee̱.

20 Jesús tö iiu̱té:

—Bakli' u ta̱' ñies dúla u ta̱', erë ye' dör S'ditsö Alà e' kẽ wa̱ u ta̱' se̱noie.

21 Eta̱ wëm skà dör ie' klé eköl e' tö ie' a̱ iché:

—A këkëpa, ka̱wö mú ña, mik ye' yẽ blënewa̱ ta̱ inú wötökwa̱, e' ukuöki̱ ye' mi'ke be' ta̱.

22 Jesús tö iiu̱té:

—I' ta̱ be' shkõ ye' ta̱. Wé̱pa dör we̱s s'duulewa̱ es Skëköl wöa̱, a̱s esepa tö iyamipa nu blõ.

Sërkë wöklö'wé̱ Jesús tö
(Marcos 4.35-41; Lucas 8.22-25)

23 Eta̱ Jesús e̱' iéka̱ kanò a̱ ittökatapa ta̱ ta̱
imíyal batsöri ki̱. 24 Ie'pa mirwa̱ia̱ e' shu̱a̱
siwa̱' batsi̱neka̱ ta̱ië tö di' u̱yéka̱ ta̱ië ta̱ kanò
a̱ di' iëneka̱mi. Erë ie' kapöme'r. 25 Eta̱
ittökatapa de ie' ska' ta̱ iti̱'wé̱ka̱ ta̱ ichéitörak
ia̱:

—¡A Skëkëpa, se' tsa̱tkõ! ¡Se' duölurmi!

26 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—¿Ì kue̱ki̱ a' suane se̱kkë? Wësua a' kẽ e̱rblöku̱' ye' mik bua'ie.

Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ siwa̱' ena di' yöli uñéitö ta̱
iwöklönewa̱ mía̱ne alamië. 27 Ie'pa tkinewa̱
ta̱ië ta̱ iñi chakéka̱:

—¿Yi dör wëm wí̱? ¡E' ttõ dalöieke siwa̱' tö ena di' tö!

Jesús tö wëpa böl a̱ aknama tso' e'pa bua'wé̱
(Marcos 5.1-20; Lucas 8.26-39)

28 Mik Jesús demi batsöri wi̱she̱t ká̱ kiè
Gadara ee̱ ta̱ wëpa böl a̱ aknama tso', e'pa e̱'
yéttsa̱ pö ké̱ a̱ de ie' ska'. Ie'pa e̱' wamblörak
suluë e' kue̱ki̱ kẽ yi shköta̱' ñala̱ e' wa. 29 Ie'pa
tö ichémi a̱neule:

—Be' dör Skëköl Alà. ¿Iõk be' de sa' tsiriu̱k? ¿Be' debitu̱ sa' we'ikök ka̱m sa' ké̱wö dõ e' yöki̱?

30 Ee̱ tsi̱net köchi iëte̱r ta̱ië chkök.
31 Aknamapa tso' ta̱ië e'pa kköché Jesús a̱:

—Be' tö sa' u̱yekettsa̱, e' ta̱ ka̱wö mú sa' a̱ e̱' tiu̱kwa̱ köchi tso' ta̱ië jaì a̱.

32 Ie' tö iché ie'pa a̱:

—A' yúshka ee̱.

Eta̱ aknamapa ko̱s e̱' yélur wëpa a̱ ta̱ e̱' tiélur köchi a̱. E' bet ta̱ köchi ko̱s poneka̱ tu̱nemirak ká̱ spé mik brutolonemi batsöri a̱ ta̱ ee̱ iduolur.

33 Köchi kkö'nukwakpa tkayalmi. Mik ie'pa
de ká̱ kibi ki̱, eta̱ ie'pa tö ì ko̱s tka wëpa a̱
aknamapa bak e'pa ta̱, e' tté ppéka̱. 34 Eta̱ ká̱
e' wakpa ko̱s mía̱ Jesús ska'. Mik ie'pa de, eta̱
ie'pa kköché ie' a̱: “Be' e̱' yõttsa̱ sa' ká̱ a̱.”

9

Jesús tö wëm eköl kraulewa̱ e' bua'wé̱ne
(Marcos 2.1-12; Lucas 5.17-26)

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ imía̱ne
itõ wa demi Cafarnaúm wé̱ ie' se̱rke ee̱. 2 Eta̱
ee̱ ie'pa wa̱ wëm kraulewa̱ eköl mítse̱r Jesús
ska' ka̱'la ki̱. Mik Jesús tö isué̱ tö moki̱ ie'pa
e̱rblé ie' mik, eta̱ ie' tö iché wëm kirirke e' a̱:

—A yami, be' e̱r kuú̱, ì sulu ko̱s wamblébö, e' nuí̱ olone be' ki̱.

3 Eta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
we̱lepa tö ibikeitseke: “Ì ché ie' tö e' wa ie'
tso' Skëköl chök suluë.” 4 Erë ì bikeitsök ie'pa
tso' e' sué̱wa̱ Jesús tö bet. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa
a̱ ichaké:

—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' íyi sulu bikeitsök? 5 Ye' tö
wëm i' bua'wèmine a̱s ishköne, e' ta̱ ¿we̱s a'
tö iklö'wèmi tö ye' kẽ a̱ inuì̱ olonuk iki̱? 6 Ye'
dör S'ditsö Alà, sú̱ e' tö a' a̱ ikkachè tö ye' wa̱
ka̱wö ta̱' ká̱ i' a̱ nuì̱ olo'yoie.

Eta̱ ie' tö iché wëm kraulewa̱ e' a̱:

—Be' e̱' köka̱, be' ka̱'la köka̱ ta̱ be' yúne be' u a̱.

7 Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ne iu a̱. 8 Mik e' sué̱
pë' tso' ee̱ e'pa tö, eta̱ ie'pa suane ta̱ië. Ie'pa
tö isué̱ tö Skëköl tö diché ta̱ië mé s'ditsö eköl
a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl ki̱kéka̱ ta̱ië.

Jesús tö Mateo kié ittökataie
(Marcos 2.13-17; Lucas 5.27-32)

9 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ ta̱ imía̱,
e' tö wëm sué̱ eköl kiè Mateo,* e' dör
inuköl shtökwak Roma wökirpa a̱. Ie' tkër
ikaneblöke e' wé̱ a̱. Ta̱ Jesús tö ie' a̱ iché:

—Be' shkõ ye' ta̱ ye' ttökataie.

Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ Jesús ta̱.

10 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús de ittökatapa ta̱ Mateo
u a̱ chkök. Ie'pa tulur chkök, e' dalewa
inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱ esepa
ta̱ië ena pë' sulusipa skà deyalñak e̱' tulése̱r
chkök Jesús ta̱. 11 Mik e' sué̱ fariseowakpa tö,
eta̱ ie'pa tö Jesús ttökatapa a̱ ichaké:

—¿Iõk a' wöbla'u̱kwak chköke inuköl shtökwakpa ena pë' sulusipa skà ta̱?

12 Jesús tö ittsé ta̱ ichéitö ia̱rak:

—Wé̱pa kẽ kirirku̱' esepa kẽ ki̱
s'kapeyökwak kiane. Erë wé̱pa kirirke,
esepa ki̱ ikiane. 13 Skëköl tö iyë' iyëkkuö
ki̱: ‘Iyiwak jchëule mè ye' a̱, ese kẽ kiane
ye' ki̱. Ye' ki̱ ikiane tö a' ñì sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa.’†
A' e̱' yuö ttè e' wa. Ye' kẽ dë'bitu̱ wé̱pa e̱'

* 9:9 Mateo: E' dör yëkkuö i' shtökwak. Ie'pa wöblane e̱' chök we̱s o̱'ka chè es, e' kue̱ki̱ ie' kẽ wa̱ iyëne ye'. † 9:13 Oseas 6.6

ttsõ tö ie'pa se̱r buaë yësyësë esepa kiök
ye' ttökataie; ye' dë'bitu̱ pë' sulusipa kiök ye'
ttökataie.

Ì kue̱ki̱ Jesús ttökatapa kẽ batsöta̱'
(Marcos 2.18-22; Lucas 5.33-39)

14 Juan S'wöskuökwak ttökatapa de Jesús
ska' ta̱ ichakérakitö ie' a̱:
—Sa' ena fariseowakpa batsöke ta̱ië. ¿Ì
kue̱ki̱ be' ttökatapa kẽ batsõ?
15 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Mik s'kiule ulabatsè ese ké̱wö tkö'u̱k ta̱
¿we̱s ie'pa e̱riarmi wëm ulabatske e' tso'ia̱
ie'pa ta̱ e' dalewa? Erë iké̱wö döraë eta̱ ie'
miratse̱r ie'pa yöki̱. E' je' ta̱ ie'pa batsöraë.
16 "Kẽ yi tö datsi' këchke wöyuepawa̱
datsi'tak pa̱'a̱li̱ wa. Datsi'tak pa̱'a̱li̱
wöklöneka̱, e' tö datsi' këchkela shu̱kue̱e̱ke
ta̱ ikí̱ jcheeke ta̱ië. 17 Ñies vino kẽ tërta̱'ka̱
iyiwak kkuölit yöule ibloie ese këchke a̱.
Itéka̱sö es, e' ta̱ mik ibacha'nebitu̱, eta̱
ikkuölit këchke jchèemiitö. Es vino ena
ikkuölit weirwami ẽme. E' kue̱ki̱ vino
tekeka̱ ikkuölit pa̱'a̱li̱ a̱, es vino ena ikkuölit
kẽ weirpawa."

Jesús tö Jairo alà busi shke̱'wé̱ka̱ne ñies alaköl eköl bua'wé̱neitö
(Marcos 5.21-43; Lucas 8.40-56)

18 Jesús tso'ia̱ ttök, e' dalewa judiowak
wökir debitu̱ eköl ie' ska' ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë
ki̱ ta̱ ichéitö:
—Ñiköl ye' alà busi blënewa̱. Erë be' shkõ,
be' ulà múka̱ iki̱ ta̱ ishke̱rdaka̱ne.
19 Jesús e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ ittökatapa ta̱ ju-
diowak wökir itöki̱. 20-21 E' shu̱a̱ alaköl eköl
dewa̱ tsi̱net Jesús tsi̱ kke̱r. E' du'mi alakölpa
duè wa̱ e' ki̱ duas de dabom eyök ki̱ bök
(12). Ie' tö ibikeitseke: "Jesús datsi' bata ẽ
kéwa̱yö, e' ta̱ ye' buanene." E' kue̱ki̱ idatsi'
bata kéwa̱itö. 22 Erë Jesús wötrée ta̱ isué̱itö
ta̱ ichéitö ia̱:
—A alà busi, be' e̱r kuú̱. Be' e̱rblé ye' mik,
e' kue̱ki̱ be' buanene.
E' wösha̱ ta̱ ie' buanene buaë.
23 Mik Jesús de Jairo u a̱, eta̱ ie' tö isué̱ tö
ma'ma bla'u̱kwakpa detke s'nu blërketke e'
kue̱ki̱, ñies pë' iu̱ke ta̱ië. 24 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' e̱' yõlur, busila kẽ du'wa̱, ikapöme'r ẽ.
Ie'pa tö Jesús ja̱ñeitséka̱ ta̱ië, 25 erë ie' tö
ie'pa ké e̱' skökmi bánet. E' ukuöki̱ ta̱ ie' dewa̱
we̱shke̱ ta̱ busila ulà klö'wé̱wa̱itö ta̱ busila e̱'
kéka̱. 26 E' tté buneka̱ ká̱ e' ko̱s a̱.

Wëpa böl kẽ wöbla wawër e'pa bua'wé̱ne Jesús tö

27 Jesús e̱' yéttsa̱ e̱e̱ ta̱ wëpa böl kẽ wöbla
wawër mirwa̱ ie' itöki̱, e'pa a̱rke:
—¡A Jesús, s'blú David bak e' aleri,‡ sa' sa̱ú̱
e̱r sia̱rë wa!

28 Mik Jesús de u a̱, eta̱ ie'pa böl de ie' ska'.
Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿A' tö iklö'wé̱ tö ye' a̱ a' buarmine?
Ie'pa tö iiu̱té:
—A këkëpa, tõ, sa' tö iklö'wé̱.
29 Eta̱ Jesús tö ie'pa wöbla ké ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:
—We̱s a' e̱rblöke ye' mik es iwà o̱rdaë.
30 Eta̱ ie'pa wöbla buanene. Ta̱ Jesús tö
iché ie'pa a̱:
—Kẽ a' kàne ichök yi a̱ yës.
31 Erë ie'pa míyal ta̱ ì wé̱ Jesús tö e' paké
ie'pa tö ká̱ e' wakpa ulitane a̱.

Wëm kẽ tto eköl e' bua'wé̱ Jesús tö.

32 Wëpa böl wöbla buanene e'pa míyal, e'
bet ta̱ pë' we̱lepa wa̱ wëm kẽ tto, ese debitu̱
eköl Jesús ska', e' a̱ aknama tso'. 33 Mik Jesús
tö aknama trë'wé̱shkar, eta̱ wëm ttéka̱ne
buaë. Pë' tso' e̱e̱ e'pa tkirulune ta̱ ichérakitö:
—Kẽ yi wa̱ íyi wí̱se su̱ule Israel aleripa
shu̱a̱.
34 Erë fariseowakpa tö iché:
—Bẽ, e' wák diché wa ie' tö ie'pa trë'wé̱yal.

Jesús tö pë' sué̱ e̱r sia̱rë wa

35 Jesús shköke ká̱ ko̱s tso' Galilea blublu
ñies tsitsir e' a̱. Ie' s'wöbla'we̱ke judiowak
ñì dapa'wo̱ wé ko̱s tso' e' a̱. Ì blúie Skëköl
tso' e' tté buaë pakekeitö. Ñies s'kirirke ko̱s,
idalërke s'mik ko̱s, e' bua'we̱keitö. 36 Ie' tö
isué̱ tö ie'pa e̱riarke sia̱rë, weinetke sia̱rë
we̱s obeja kẽ kkö'nukwak ta̱' es, e' kue̱ki̱ ie'pa
sué̱itö e̱r sia̱rë wa. 37 Ie' tö iché ittökatapa a̱:
—Moki̱, ye' a̱ ta̱ ie'pa dör we̱s iyiwö
tso'tke wë'ia̱ë shtè es, erë ishtökwakpa kẽ dör
ta̱ië. 38 E' kue̱ki̱ a' tö ikiõ kanè wák a̱ tö
ishtökwakpa patkõ.

10

Jesús tö ittekölpa tsá̱ e'pa a̱ ka̱wö mé
(Marcos 3.13-19; Lucas 6.12-16)

1 Jesús tö ittökatapa dabom eyök kí̱ böl
(12), e'pa kié e̱' ska' ta̱ ka̱wö méitö ie'pa a̱
wimblupa sulusi trë'wo̱yal ñies s'kirirke duè
ulitane wa̱ esepa bua'wo̱ne.
2 Ie'pa ekkëpa dör ñies Jesús ttekölpa tsá̱,
e'pa kiè i' es: ke̱we dör Simón, e' kiè ñies
Pedro ena ie' ël kiè Andrés; Santiago ena iël
kiè Juan, ie'pa dör Zebedeo ala'r; 3 Felipe
ena Bartolomé; Tomás ena Mateo dör inuköl
shtökwak Roma wökirpa a̱ e'; Santiago dör
Alfeo alà, ena Tadeo; 4 Simón Celote ena
Judas Iscariote tö Jesús wömekettsa̱ aishkuö
ta̱ ibolökpa a̱ e'.

Jesús tö ittökatapa patkémi s'wöbla'u̱k
(Marcos 6.7-13; Lucas 9.1-6)

5 Wëpa dabom eyök kí̱ böl (12), ñe'pa
patkémi Jesús tö ta̱ ipattéitö i' es: "Kẽ
a' minuk pë' kẽ dör judiowak esepa ká̱

‡ **9:27** David aleri: Es ie'pa tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie kitulebak tö idatse̱ e' ẽ kiè. E' wà kiane chè si'kuaie El Mesías.

a̱. Ñies kë̀ a' minuk Samaria. 6 A' yú
Israel aleripa ká̱ a̱, ie'pa dör we̱s obeja
chöwa es. 7 A' yú ipakök tö ì blúie Skëköl
tso' e' ké̱wö dewa̱tke. 8 S'kirirke bua'ú̱ne,
s'duowa̱ shke̱'ú̱ka̱ne, s'kiri'we̱ke lepra tö,
esepa bua'ú̱ne a̱s ibatse'rne. Ñies aknamapa
yö̀ttsa̱. E' diché mène a' a̱ ë́me, e' kue̱ki̱ kë̀ yi
ña'wa̱r iki̱.
9-10 “Kë̀ ì tsa̱rmi. A' kë̀ ka̱wö ta̱' inuköl
tsu̱kmi yës. Ñies sku', datsi' skà, klökkuö,
shko kéli ese ko̱s kë̀ tsa̱rmi. Kaneblökwak
chkö̀mi ì kanewe̱keitö e' ské wa, e' kue̱ki̱ kë̀
ì tsa̱rmi.
11 “Mik a' demi ká̱ tsitsir ö ká̱ blublu a̱, eta̱
yi tö a' kièwa̱mi e̱r bua' wa ese yulö̀. Mik
a' ikué̱, eta̱ e' ë̀ u a̱ a' kapö̀rö a' tso' e̱e̱ e'
dalewa. 12 Mik a' dewa̱ u e' a̱, eta̱ ie'pa ko̱s
se̱rke e̱e̱ e'pa shke̱'ú̱ e̱r bua' wa. 13 Ie'pa
tö a' kiéwa̱ e̱r bua' wa, e' ta̱ Skëköl e̱r buaë
chöraë ie'pa a̱. Erë ie'pa kë̀ wa̱ a' kinewa̱
e̱r bua' wa, e' ta̱ kë̀ Skëköl e̱r buaë chö̀pa
ie'pa a̱. 14 U we̱le wakpa ö ká̱ we̱le wakpa
kë̀ wa̱ a' kinewa̱ buaë ö kë̀ é̱na a' ttö̀ ttsak,
e' ta̱ a' e̱' yö̀lur u e' a̱ ö ká̱ e' a̱ ta̱ ka̱po tso'
a' klöttö mik e' ppö̀ö iwà kkachoie ie'pa a̱ tö
ie'pa dör Skëköl bolökpa. 15 Moki̱, ye' tö a'
a̱ ichè tö aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a'
nui̱ ki̱, eta̱ ká̱ e' wakpa wömerdattsa̱ weinuk
tai̱ë Sodoma ena Gomorra wakpa bak se̱nuk
suluë e'pa tsa̱ta̱.

Jesús ttökatapa weirdaë ie' kue̱ki̱

16 “¡Ye' ttö̀ ttsö̀! Ye' tö a' patkekemi pë'
shu̱a̱ we̱s obejala èmi namu tso' tai̱ë, e' shu̱a̱
es. E' kue̱ki̱ a' se̱nú wösh wa we̱s tkabë̀ es;
erë ñies a' se̱nú bë̀rë we̱s nuböl es. 17 A' tso'
e̱rki̱. A' miraë ie'pa wa̱ s'shu̱lökwakpa ulà
a̱, ñies a' burdaë sia̱rë judiowak ñì dapa'wo̱
wé a̱. 18 Ie'pa wa̱ a' miraë duèse̱r s'wökirpa
ena s'blúpa wörki̱ ye' tté kue̱ki̱. Es a' tö ye'
tté pakeraë ie'pa a̱, ñies ká̱ ulitane wakpa a̱.
19 Mik ie'pa tö a' méttsa̱ s'shu̱lökwakpa ulà a̱,
eta̱ kë̀ a' tkinuk ì chèmi a' tö e̱' tsa̱tkoie. E'
wöshe̱ ta̱ Skëköl tö ttè eraë a' e̱r a̱ chè ie'pa
a̱. 20 Es kë̀ a' ttö̀pa a' wák e̱r wa, e' skéie S'yë̀
Wiköl tö ttè eraë a' e̱r a̱ chè.
21 “Mik e' ké̱wö de, eta̱ we̱lepa tö iël
wömerattsa̱ ttèwa̱, iyë̀ tö ilà wömerattsa̱, ñies
ala'r e̱' köraka̱ iyë̀ ena imì kkatök a̱s ittö̀wa̱.
22 Sulitane tö a' sue̱raë suluë ye' tté kue̱ki̱.
Erë a' isie e̱' tkéwa̱ darërëë döka̱ bata ekkë,
e' tsa̱tkërdaë. 23 Mik ie'pa tö a' we'ikeke ká̱
we̱le ki̱, eta̱ a' tkö̀shkar iyöki̱, a' yú ká̱ kua̱'ki̱
a̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ka̱m ye' dör S'ditsö
Alà e' döne, e' yöki̱ a' kë̀ dö̀pa Israel ké̱ ko̱s a̱.
24 “Wé̱ wöblarke e' kë̀ dör iwöbla'u̱kwak
tsa̱ta̱. Ñies kanè méso kë̀ dör iwökir tsa̱ta̱.
25 E' dör wë' wé̱ wöblarke e' a̱ tö idö̀ we̱s
iwöbla'u̱kwak es. Ñies e' dör wë' kanè méso
a̱ tö idö̀ we̱s iwökir es. U wökir kiérakitö
Beelzebú* ¡e' yita̱ iyamipa cherarakitö su-
luë!

Yi yöki̱ se' ké suanuk
(Lucas 12.2-7)

26 “E' kue̱ki̱ kë̀ a' suanuk ie'pa yöki̱. Kë̀ ì ku̱'
blëulewa̱ e' kë̀ kkayërpa aishkuö ta̱, ese ko̱s
jche̱rdane. 27 Ì chéyö a' a̱ akir bë̀rë, e' chö̀ne
sulitane kukua. Ñies ì ko̱s chéyö bë̀rë asas
a' kukuö̀ a̱, e' chö̀ne a̱neule sulitane a̱. 28 Kë̀
a' suanuk yi tö s'tteta̱'wa̱ esepa yöki̱. Ie'pa
tö s'chkà ë̀ ttèwa̱mi erë ie'pa kë̀ a̱ s'wiköl
duökwa̱. E' skéie Skëköl yöki̱ a' suanú. Ie' tö
s'chkà ñies s'wiköl e̱wèwami bö' ké̱ a̱.
29 “Dúla böt tuè̱ tottola inuköl etk wöshkila
ë̀, erë dúla kë̀ a̱rta̱'wa i̱ski̱ S'yë̀ kë̀ wa̱ iké̱wö
mène e' ta̱. 30 E' yita̱ a' kkö'neraëitö buaë dö̀ a'
tsa̱kö bitö tso' shta̱o̱ule ie' wa̱. 31 Ie' a̱ ta̱ a' tuè̱
tai̱ë tkö̀ka̱ dúla tso' tai̱ë ese tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ kë̀
a' suanuk.

Wé̱pa kë̀ jaëne Jesús ki̱
(Lucas 12.8-9)

32 “Yi e̱' chö̀ sulitane wörki̱ tö ie' dör ye'
ttökata, e' ta̱ ñies ese cheraëyö ye' Yë̀ tso' ká̱
jaì a̱ e' wörki̱ tö ie' dör ye' ttökata. 33 Erë yi tö
iblé s'male̱pa wörki̱ tö ie' kë̀ dör ye' ttökata, e'
ta̱ ñies ibleraëyö ye' Yë̀ tso' ká̱ jaì a̱ e' wörki̱ tö
ie' dör ye' ttökata.

Jesús tté kue̱ki̱ se' ñì blabatsölordaë
(Lucas 12.51-53; 14.26-27)

34 “Kë̀ a' tö ibikeitsök tö ye' dë'bitu̱ a̱s a'
se̱r bë̀rë ñita̱ ká̱ i' ki̱. Ye' kë̀ dë'bitu̱ a̱s a' se̱r
bë̀rë ñita̱, e' skéie ye' dë'bitu̱ a' mukka̱ ñippök.
35 Ye' dë'bitu̱ a̱s ilà wëm ñippö̀ iyë̀ ta̱, a̱s ilà
busi ñippö̀ imì ta̱ ena a̱s iyàk ñippö̀ iyàk ta̱.
36 Es yamipa e̱kka döraë ñì bolökpaie ye' tté
kue̱ki̱.
37 “Yi é̱na iyë̀ ö imì dalër tkö̀ka̱ ie' é̱na ye'
dalër e' tsa̱ta̱, ese kë̀ dö̀pa ye' ttökataie. Ñies yi
é̱na ilà wëm ö ilà busi e' dalër tkö̀ka̱ ie' é̱na
ye' dalër e' tsa̱ta̱, ese kë̀ dö̀pa ye' ttökataie.
38 Yi kë̀ e̱' chö̀ weinuk dö̀ ittèwa̱ krus mik
ta̱ ise̱r we̱s ye' ttökata es, ese kë̀ dö̀pa ye'
ttökataie. 39 Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kë̀
ulà a̱ se̱ne michoë dö̀pa. Erë yi e̱' mettsa̱
ttèwa̱ ye' dalërmik, ese ulà a̱ se̱ne michoë
döraë.

We̱s Skëköl tö iské meraë se' a̱
(Marcos 9.41)

40 “Yi tö a' kiéwa̱ e̱r bua' wa, e' dör we̱s ye'
kiéwa̱itö e̱r bua' wa es. Ñies yi tö ye' kiéwa̱ e̱r
bua' wa, e' dör we̱s yi tö ye' patkë' e' kiéwa̱itö
e̱r bua' wa es. 41 Yi tö Skëköl tteköl kiéwa̱ e̱r
bua' wa Skëköl tteköl idir e' kue̱ki̱, e' ta̱ ese
a̱ ì meraë Skëköl tö ittekölpa a̱, ese merdaë
ñies. E' sù yi tö s'se̱r yësyësë ese kiéwa̱ e̱r bua'
wa ise̱rke yësyësë e' kue̱ki̱, e' ta̱ ese a̱ ì meraë
Skëköl tö s'se̱r yësyësë esepa a̱, ese merdaë
ñies. 42 Yi isie tö di' kakla ë̀ mé ye' ttökata ësela

* **10:25** Beelzebú: E' dör bë̀, e' ë̀ kiè Satanás.

a̱ yè, ye' ttökata idir e' kue̱ki̱, e' ta̱ moki̱ ye' tö
a' a̱ ichè tö ese a̱ isképa to̱rdaë buaë.”

11

Juan S'wöskuökwak ttökatapa e'pa de ilè chakök Jesús a̱
(Lucas 7.18-35)

1 Mik Jesús tö ittökatapa dabom eyök ki̱ böl
(12) e'pa wöbla'wé̱ o̱ne, eta̱ ie' mía̱ ká̱ tso'
tsi̱net ese a̱ s'wöbla'u̱k ena Skëköl ttè buaë e'
pakök.
2 Juan S'wöskuökwak tso' wötëule s'wöto
wé a̱, ee̱ ie' tö ì we̱ke Cristo tö e' tté ttsé.
E' kue̱ki̱ ie' tö ittökatapa we̱lepa patké iska'.
3 Ie'pa tö ichaké ia̱: “¿Be' dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie yëule idatse̱ e' ö yi skà panèia̱
sa' tö?”
4 Jesús tö ie'pa iu̱té: “A' yúne Juan ska' ta̱
ì ko̱s sué̱ a' tö, ì ko̱s ttsé a' tö, e' pakõne ie'
a̱. 5 Ipakõ ie' a̱ tö s'wöbla kẽ wawër, esepa
wöbla wawënene; s'kraulewa̱ kẽ shko, es-
epa shkéne; wé̱pa kiri'we̱ke lepra tö, esepa
buanene batse'nene; s'kukuõ kẽ wattsër, es-
epa wattsënene; s'duowa̱ shke̱neka̱ne; ñies
Skëköl ttè buaë e' pakane s'sia̱rëpa a̱. 6 ¡Yi kẽ
yöki̱ ye' sulune, ayëcha buaë ese!”
7 Mik ie'pa míyalne, eta̱ Jesús tö Juan tté
pakémitke pë' a̱, ta̱ iché ie'pa a̱: “Mik a' dë'rö
ká̱ sir poë wé̱ kẽ yi se̱rku̱' ee̱ Juan sa̱uk, eta̱
¿i̱ma a' e̱rbikõ wëm wé̱se suèmi a' tö? A'
kẽ dë'rö wëm ëse, ka̱bikeitsõ wì̱ a̱ dià a̱ we̱s
kua'kö wöppè siwa̱' tö es, ese sa̱uk. 8 A' kẽ
dë'rö wëm ese sa̱uk, e' ta̱ ¿wëm wé̱se sa̱uk a'
dë'rö? A' kẽ dë'rö wëm e̱' paiõ datsi' bua'bua
wa ese sa̱uk. A' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa e̱' paiõ
es esepa se̱rke blu' u a̱. 9 Erë ¿wëm wé̱se
sa̱uk a' dë'rö? A' dë'rö wëm dör Skëköl tteköl
ese sa̱uk. Ye' tö a' a̱ ichè tö moki̱ Juan dör
Skëköl tteköl, erë ie' kẽ dör ese ẽ. Ie' dör
Skëköl tteköl tsa̱ta̱. 10 Skëköl yëkkuö ki̱ itso'
kitule wé̱ Skëköl tö ichè wé̱ pairi'bitu̱itö idi'
wa s'blúie e' a̱:
‘Ye' tso'tke ye' ttè pakökwak patkök be' yöki̱
ke̱we be' ñalé̱ yuök.’*
Skëköl ttè pakökwak e' dör Juan. 11 Moki̱, ye'
tö a' a̱ ichè tö s'ditsö ulitane tso'tke dõ ikkë
ta̱, e'pa shu̱a̱ kẽ yi ku̱' Juan S'wöskuökwak
tsa̱ta̱. Erë ì blúie Skëköl tso' e' a̱ wé̱ dör ësela
shu̱te̱ë e' dör Juan tsa̱ta̱.
12 “Mik Juan S'wöskuökwak s'tsá pautmi
dõ ikkë ta̱, wé̱pa blúie Skëköl tso' esepa
weirke sia̱rë. Pë' kësik suluë esepa é̱na
ie'pa e̱wa̱kwa. 13 Ka̱m Juan tö s'pattõmi e'
yöki̱ Skëköl ttekölpa ko̱s ena Moisés, e'pa tö
iyë'bak tö Skëköl datse̱ se' blúie. 14 A' é̱na
iklö'wa̱k es, e' ta̱ Juan dör Skëköl tteköl kiè
Elías yëuletke tö idatskene e'. 15 ¡A' é̱na ye' ttõ
ttsak, e̱'ma ikukueblõ bua'ie!
16 “¿I̱ma a' chèmi ye' tö? ¿We̱s a' dör? A'
dör we̱s ttè i' tö ichè es: Ala'rla tso' inuk u
itöki̱. Sha̱bötspa a̱rke ta̱ië ta̱ icheke iyamipa
a̱: 17 ‘Sa' tö pulë bla'wé̱, erë a' kẽ klötëne';
sa' tö s'e̱riar ttseittsé, erë a' kẽ i̱ine'.’ 18 E'
wà dör tö Juan de batsöta̱', blo' kẽ yöta̱', ta̱
a' tö iché tö aknama tso' ie' a̱. 19 E' ukuöki̱
ta̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' de kẽ batsöta̱', blo'
yeta̱', ta̱ a' ye' cheke tö ye' chkõ ta̱ië, ye' blo'
yè ta̱ië ñies tö ye' dör inuköl shtökwakpa ena
pë' sulusipa male̱pa, esepa sini'. A' tö ye'
cheke es, erë isue̱rasö bulebök ta̱ tö wé̱pa
se̱rke we̱s Skëköl siwé̱ tö ichè es esepa dör
yësyësë.”

Ká̱ mañat wakpa weirdaë sia̱rë
(Lucas 10.13-15)

20 Eta̱ ká̱ wé̱pa ki̱ Jesús tö ì kẽ o̱r yi a̱
ese o̱' ta̱ië ká̱ male̱pa tsa̱ta̱, e' wakpa kẽ e̱r
maneo̱ne Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa ché
ttè i' wa: 21 “A Corazín wakpa, a Betsaida
wakpa, ¡wëstela i̱na a' ta̱! Ì kẽ o̱r yi a̱ ese o̱'
ye' tö ta̱ië a' wörki̱, erë a' kẽ e̱r maneo̱ne.
E' úpa ye' tö Tiro ena Sidón wakpa wörki̱,
e̱'ma ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa e̱r maneo̱'bak. Ie'pa
tö e̱riane datsi' a̱ja̱ë ië'ka̱bak, ñies ie'pa e̱'
tkë'ka̱bak mulu̱chka ki̱ iwà kkachoie tö ie'pa
e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱. 22 E' kue̱ki̱ ye' tö ichè
tö aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱,
eta̱ a' wömerdattsa̱ weinuk ta̱ië shu̱te̱ Tiro
ena Sidón wakpa tsa̱ta̱. 23 A Cafarnaúm
wakpa, kẽ a' tö ibikeitsök tö Skëköl wa̱ a'
mi'mitse̱r ká̱ jaì a̱. Ie' tö a' patkerami diöshe̱t
wé̱ s'wimblu weirke ee̱. Ì kẽ o̱r yi a̱ ese wé̱yö
ta̱ië a' wörki̱, erë a' kẽ e̱r maneo̱ne. E' úpa
ye' tö Sodoma wakpa suluë wörki̱, e̱'ma ie'pa
tso'ia̱ dõ ikkë ta̱. 24 E' kue̱ki̱ ye' tö ichè tö
aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱, eta̱
a' wömerdattsa̱ weinuk ta̱ië shu̱te̱ Sodoma
wakpa tsa̱ta̱.”

A' ko̱s e̱rblö Jesús mik
(Lucas 10.21-22)

25-26 Eta̱ Jesús tö iché: “A ye' Yẽ, be' dör íyi
ulitane tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱ e' Këköl. Ttè
buaë blë'wa̱ be' tö pë' wa̱ siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë
ena e̱rbikõ ta̱ië esepa yöki̱, erë ikkachébö
s'ësepala a̱. Es be' ki̱ ikiane, e' kue̱ki̱ be' tö iwé̱
es. E' kue̱ki̱ be' ki̱kéka̱yö.”
27 Jesús tté iYẽ ta̱ o̱ne ta̱ ichéitö pë' tso'
ee̱ e'pa a̱: “Ye' Yẽ tö íyi ulitane méa̱t ye' ulà
a̱. Ye' dör Skëköl Alà, kẽ yi wa̱ ijche̱r moki̱
tö we̱s ye' dör, e' jche̱r ye' Yẽ ẽ wa̱. Ñies
kẽ yi wa̱ ijche̱r moki̱ tö we̱s ye' Yẽ dör, e'
jche̱r ye' ẽ wa̱. Ñies wé̱pa a̱ ye' é̱na ikkachak
esepa wa̱ ijche̱rmi. 28 A' e̱riarke ta̱ië, weirke
sia̱rë íyi ulitane diki̱a̱ we̱s dalì e̱kke̱ë diki̱a̱
s'shtrirwa̱ es. A' shkõ ye' ska', eta̱ a' e̱nuraë
ye' batamik. 29-30 Ye' se̱r bẽrë, ye' e̱r buaë,
e' kue̱ki̱ a' e̱' tiúwa̱ ye' ttè diki̱a̱. Ttè wa ye'
tö a' wöbla'we̱ke, e' kẽ dör darërëë, e' kẽ tö a'
we'ikepa we̱s. E' kue̱ki̱ a' e̱' wöbla'ú̱ ye' wa ta̱
a' e̱nuraë buaë.”

* 11:10 Malaquías 3.1

12

Jesús ttökatapa tö trigo wöiklée e̱no diwö a̱
(Marcos 2.23-28; Lucas 6.1-5)

1 E' ké̱wö ska' ta̱, e̱no diwö a̱, Jesús dami
trigo shu̱a̱ ta̱ ittökatapa dué bli wa̱. E' kue̱ki̱
ie'pa tö trigo wöiklérami ta̱ ikatéramirakitö.
2 Mik fariseowakpa tö isué̱, eta̱ ie'pa tö iché
Jesús a̱:
—Isa̱ú̱, be' ttökatapa tso' ì kẽ ké̱wö ta̱' wè̱
e̱no diwö a̱, ese u̱k.
3 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì o̱' David tö ká̱ ia̱ia̱ë ¿e' kẽ a̱ritsule a' wa̱
Skëköl yëkkuö ki̱? Etökicha ta̱ ie' ena iklépa
dué bli wa̱. 4 E' kue̱ki̱ ie' dewa̱ Skëköl wé a̱ ta̱
pan meule Skëköl a̱ e' klö'wé̱itö ta̱ iñéitö. Pan
e' kẽ ké̱wö ta̱' ñè ie' ena iklépa a̱, sacerdotepa
ẽ a̱ iké̱wö ta̱' ñè. Erë a' é̱na ia̱ne tö e' kẽ dör
suluë Skëköl wöa̱. 5 Ñies ¿a' kẽ wa̱ ia̱ritsule
ttè dalöiëno kit Moisés tö e' ki̱ tö erẽ sacer-
dotepa kaneblöke Skëköl wé a̱ e̱no diwö a̱,
erë e' kẽ wa ie'pa tö idalöse̱we̱ku̱'wa̱? 6 Ye'
tö ichè a' a̱ tö í̱erö se' dur eköl, e' dör Skëköl
wé tsa̱ta̱. 7 Skëköl tö iyë' iyëkkuö ki̱: 'Iyiwak
jchëule mè ye' a̱, e' kẽ kiane ye' ki̱. Ye' ki̱
ikiane tö a' ñì sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa.'* Ttè e' wà
a̱núpa a' é̱na moki̱ë, e̱'ma kẽ s'ki̱ ì nuí̱ ta̱' ese
kẽ kkatepa a' tö. 8 Ye' dör S'ditsö Alà, e' wa̱
ka̱wö ta̱' ichök tö ì dör buaë ö ì dör suluë wè̱
e̱no diwö a̱.

Jesús tö wëm eköl ulà siulewa̱ e' bua'wé̱ne
(Marcos 3.1-6; Lucas 6.6-11)

9 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ ie'pa ñì dapa'wo̱
wé a̱. 10 Eta̱ e̱e̱ wëm tkër eköl ulà etk siulewa̱.
Ie'pa é̱na Jesús kkatak ilè ki̱ e' kue̱ki̱ ie' a̱
ichakérakitö:
—¿I̱ma be' tö ibikeitsè? ¿Ka̱wö meule se' a̱
Moisés ttè a̱ s'bua'wo̱ne e̱no diwö a̱ ö au?
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' obeja a̱nemi etö ka̱uk a̱ e̱no diwö a̱, e'
ta̱ a' miraë iyöktsa̱. 12 E' yita̱ se' tue̱ta̱' ta̱ië
obeja tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ka̱wö tso' se' a̱ s'ki̱moie
e̱no diwö a̱.
13 Eta̱ ie' tö iché wëm ulà siulewa̱ e' a̱:
—Be' ulà shu̱lö̃ö.
Ta̱ ie' ulà shu̱lée ta̱ ibuanene buaë we̱s
iulà iët es. 14 Fariseowakpa e̱' yéttsa̱ ta̱ iler-
itsérakitö "¿we̱s sö Jesús ttèwa̱mi?"

Jesús dör Skëköl kanè méso bua'ie e'

15 E' jche̱newa̱ Jesús wa̱, e' kue̱ki̱ ie' mía̱
bánet. Ta̱ië pë' dami ie' itöki̱ e'pa shu̱a̱
ikirirkerak e'pa ko̱s bua'wé̱ne ie' tö. 16 Ie' tö
iché ie'pa a̱:
—Kẽ ye' tté pparka̱. 17 Ie' tö iché ie'pa a̱ es
a̱s iwà tkõ we̱s Skëköl tteköl kiè Isaías tö iyë'
es, e' tö iyë' i' es:
18 Skëköl tö ichè: "I' dör ye' kanè méso shu̱kit
ye' tö,
e' dalër ta̱ië ye' é̱na, ie' wër ye' wa buaë
shu̱te̱.
Ye' Wiköl meraëyö ie' a̱,
ta̱ ie' tö se̱ne yësyësë wà pakeraë ká̱ ulitane
wakpa a̱.
19 Ie' se̱rdaë bẽrë. Kẽ yi wöñaktkepa ie' tö.
Kẽ ì chepa ie' tö a̱neule. Kẽ yi tö ie' ttõ ttsepa
ñala̱ ki̱.
20 S'weirke sia̱rë, esepa kẽ ki̱ we'ikepa ie' tö,
Se' kẽ diché ta̱'ia̱ esepa ki̱meraë ie' tö
dõ mik ie' e̱' alöraka̱ ì sulu ko̱s ki̱ se̱ne yësyësë
wa eta̱.
21 Ká̱ ulitane wakpa tö ie' ẽ paneraë e̱'
tsa̱tkoie."†

Fariseowakpa tö Jesús kkaté
(Marcos 3.20-30; Lucas 11.14-23; 12.10)

22 Eta̱ ie'pa wa̱ wëm eköl a̱ aknama tso' ese
debitu̱ Jesús ska', e' kẽ wöbla wawër, kẽ tto.
Jesús tö ibua'wé̱ne ta̱ iwöbla wawënene ñies
ittéka̱ne. 23 Ie'pa ko̱s tkirulune iweblök ta̱ iñi
chakérak: "¿A' ichè wí̱ dör s'blú bak David, e'
aleri?"
24 Mik ì ché ie'pa tö, e' ttsé fariseowakpa
tö, eta̱ ie'pa tö iché: "Beelzebú dör bẽ, e'
diché wa ie' tö ie'pa trë'we̱keyal."
25 Erë ì bikeitseke ie'pa tö e' sué̱wa̱itö, e'
kue̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
"S'se̱rke ká̱ etkẽ ki̱ e' ñì blabatsélor ñippök
ñita̱, kẽ wöklör, e' ta̱ ie'pa wákpa ẽ ñì e̱urawa.
Ñies ñì yamipa e̱' kéka̱ ñippök ñita̱, kẽ wöklör,
e' ta̱ ie'pa mir wa'k ẽme. 26 Es ñies Sa-
tanás mú tö iklépa trë'wè̱yal, e' ta̱ ie' tso'
ñippök iwakpa ẽ ta̱. ¿We̱s ì blúie ie' tso'
e' se̱rmiia̱? 27 Ye' tö aknamapa trë'ú̱payal
Beelzebú diché wa, e' ta̱ ¿yi diché wa a'
klépa tö itrë'wè̱miyal? Ie'pa kẽ a̱ itrënukyal
Beelzebú diché wa, e' kue̱ki̱ ¿we̱s a' tö ye'
kkatèmi tö ye' tö itrë'we̱keyal Beelzebú diché
wa? A' wák klépa tö iwà kkacheraë tö a' ttè
kẽ dör moki̱. 28 Ye' tö aknamapa trë'wé̱yal
Skëköl Wiköl diché wa, e' ta̱ e' wà kiane chè
tö ì blúie Skëköl tso', e' ké̱wö detke a' a̱.
29 "¿We̱s yi mi'miwa̱ wëm diché ta̱i̱ë‡ ese
u a̱ ie' íyi ekiblök ka̱m ie' tö iwák ma̱ù̱wa̱ e'
yöki̱? Es ẽme iíyi ekiblërmi.
30 "Yi kẽ a̱ ye' dör bua', ese dör ye' bolök. Yi
kẽ tö ye' ki̱mè imale̱pa tsu̱kbitu̱ Skëköl ska',
ese tö ie'pa po'we̱kemi.
31 "E' kue̱ki̱ ye' tö ichè tö ì sulu ko̱s
wambleke a' tö ñies Skëköl chè sulu ko̱s e'
nuí̱ olo'yèmiitö a' ki̱. Erë yi tö Wiköl Batse'r
ché suluë, e' nuí̱ kẽ olorpa iki̱. 32 Ñies yi tö ye'
dör S'ditsö Alà, e' ché suluë, e' nuí̱ olo'yèmi
Skëköl tö iki̱. Erë yi tö Wiköl Batse'r ché
suluë e' nuí̱ kẽ olorpa iki̱ i̱'ñe ta̱ ñies aishkuö
ta̱.

Kal buaë ena kal suluë
(Lucas 6.43-45)

* **12:7** Oseas 6.6 † **12:21** Isaías 42.1-4 ‡ **12:29** Wëm diché ta̱i̱ë: E' wà kiane chè Satanás. Jesús dör wé̱ dör ie' íyi ekibleke e'.

33 "Kal wërkewa̱ iwö ki̱. Kal buaë, ese wö
dör buaë; kal sulu, ese wö dör sulu. 34 ¡A'
dör suluë we̱s tkabẽ chõ̱k es! A' e̱r dör
suluë, ¿we̱s a' ttõmi buaë? Ì bikeitsekesö, e'
ẽ chekesö. 35 Wëm dör buaë ese se̱rke buaë,
ttõ yësyësë ie' e̱r dör buaë e' kue̱ki̱. Wëm dör
suluë, ese se̱rke suluë, ttõ suluë ie' e̱r dör
suluë e' kue̱ki̱. 36 Ye' tö a' a̱ ichè tö aishkuö ta̱
mik a' wöchakirketke a' nu̱ì ki̱ e' ké̱wö de, eta̱
ttè sulu chè a' ulitane tö shabatshabat e' ki̱ a'
wöchakirdaë. 37 A' wakpa ttè wa a' shu̱lirdaë.
A' tö ttè buaë cheke, e' ta̱ Skëköl tö icheraë tö
kẽ a' ki̱ ì nuí ta̱'. Erë a' tö ttè sulu cheke, e' ta̱
ie' tö icheraë tö a' ki̱ nu̱ì tso'."

Fariseowakpa tö ì kẽ o̱r yi a̱ ese kié suè̱
(Marcos 8.12; Lucas 11.29-32)

38 Eta̱ fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa we̱lepa tö iché Jesús a̱:

—Ì kẽ o̱r yi a̱ ese ú sa' a̱ iwà kkachoie tö
moḵi be' patkë'bitu̱ Skëköl tö.

39 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—A' dör pë' suluë e' kẽ tö Skëköl dalöiè we̱s
trër wakpa kẽ tö imaso dalöiè es. A' tö ye'
a̱ ikié tö ì kẽ o̱r yi a̱ ese u̱yö iwà kkachoie
tö moḵi Skëköl tö ye' patkë'bitu̱. Erë ye' tö
ilè we̱raë etökicha ẽme iwà kkachoie e' dör
we̱s ibak Jonás dör Skëköl tteköl e' ta̱ es. 40 Ie'
se̱ne' nima bërie e' shu̱a̱ döka̱ ká̱ mañat ñië
nañeë, es ñies ye' dör S'ditsö Alà, e' se̱rdaë
íyök shu̱a̱ ká̱ mañat ñië nañeë. 41 Mik Jonás
tö Nínive wakpa paut, eta̱ ie'pa e̱r maneo̱'
Skëköl a̱. Erë i̱'ñe ta̱ ye' dur íe̱ e' dör ie'
tsa̱ta̱, erë a' kẽ e̱r mane'ù̱ Skëköl a̱. E' kue̱ki̱
aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nu̱ì ki̱, eta̱
Nínive wakpa e̱' köraka̱ ie' wörki̱ a' kkatök.
42 Aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nu̱ì ki̱,
eta̱ alaköl datse̱ ká̱ bánet diwö tskirke e'
o̱'mik, bak iká̱ blúie, e' e̱' köraka̱ ie' wörki̱ a'
kkatök tö a' dör pë' suluë. Ká̱ ia̱ia̱ë alaköl e'
dë'bitu̱ datse̱ ka̱mië se' blú bak Salomón wa̱
íyi jche̱r ta̱ië e' ttõ ki̱ttsök. Erë i̱'ñe ta̱ ye' dur
a' shu̱a̱ e' dör Salomón tsa̱ta̱, erë a' kẽ tö ye'
ttõ iu̱tè. E' kue̱ki̱ alaköl e' tö a' kkateraë.

Wimblu sulusi dene wëm a̱
(Lucas 11.24-26)

43 "Mik wimblu sulusi trëneshkar yile a̱, eta̱
imía̱ ká̱ sir poë wé̱ kẽ yi ku̱' ese ska'. Ie' tso'
ká̱ yulök se̱noie erë kẽ ie' wa̱ iku̱ne. E' kue̱ki̱
ie' ibikeitsè: 44 'Ye' mía̱ne wé̱ ye' trëneshkar
e̱e̱ se̱nuk.' Mik ie' demine wëm e' a̱, eta̱ ie'
tö isué̱ tö wëm dör we̱s u shu̱iriule buaë
maneneë kẽ a̱ yi ku̱' es. 45 Eta̱ ie' mía̱ iyamipa
kí̱ yulök döka̱ kul suluë shu̱te̱ ie' tsa̱ta̱ ta̱ ie'pa
ko̱s de se̱nuk wëm e' a̱. Wëm e' mía̱ne suluë
shu̱te̱ ke̱net tsa̱ta̱. Es iwamblërdaë a' dör pë'
sulusipa e'pa ta̱."

Jesús mì ena iëlpa debitu̱ ie' weblök
(Marcos 3.31-35; Lucas 8.19-21)

46 Jesús ttökeia̱ pë' ta̱ e' shu̱a̱ ie' mì ena iëlpa
ena ikutapa e'pa iëte̱r u'rki̱. Ie'pa ttak ie' ta̱.
47 Yile tö ibiyö̃ ché ie' a̱:

—Be' mì ena be' ëlpa ena be' kutapa e'pa
shkõ be' weblök.

48 Erë Jesús iiu̱té:

—¿Yi dör ye' mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa?
49 Eta̱ Jesús tö ie' a̱ ittökatapa kkaché ulà wa
ta̱ ichéitö:

—Isa̱ú̱, ie'pa dör we̱s ye' mì ena ye' ëlpa ena
ye' kutapa es. 50 Yi se̱rke we̱s ye' Yẽ tso' ká̱ jaì
a̱ e' ki̱ ikiane es, esepa dör we̱s ye' ël ena ye'
kutà ena ye' mì es.

13

Të kuatkökwak tté
(Marcos 4.1-9; Lucas 8.4-8)

1 E' ẽ diwö wa Jesús e̱' yéttsa̱ u a̱ mía̱ batsöri
kkömik ta̱ e̱e̱ ie' e̱' tkése̱r. 2 Pë' debitu̱ ta̱ië
ie' ska', e' kue̱ki̱ ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ e̱e̱ ie'
e̱' tkése̱r ie'pa wöbla'u̱k. Ie'pa ulitane a̱te̱ ká̱
sí ki̱ batsöri kkömik. 3 Ie' tö ttè tsa̱ki̱ë kleé
ie'pa a̱. E' et dör i' es: "Wëm eköl mía̱ të
kuatkök ppé ululu ẽme* 4 Mik ie' tso' iwö
ppök, eta̱ ditsöwö we̱le a̱newa ña̱la̱ ska' ta̱
dù debitu̱ tö ikatéwa. 5 Ditsöwö we̱le a̱newa
áklo a̱ wé̱ íyök kẽ ta̱' ta̱ië ese ska'. Íyök kẽ ta̱'
ta̱ië, e' kue̱ki̱ bet ta̱ itskineka̱. 6 Erë kẽ iwí
kicha ta̱' ta̱ië, e' kue̱ki̱ mik dìba a̱neka̱ iki̱ eta̱
isinewa̱. 7 Ditsöwö we̱le a̱newa dika'chka
shu̱a̱. Dika'chka ena ditsöwö talane ñita̱, erë
dika'chka e̱' aléka̱ iki̱. 8 Erë ditsöwö we̱le
a̱newa íyök bua'bua ki̱, e' tskine talane wöne
buaë. We̱le wöne döka̱ cien eyök (100) elka
elka, we̱le dabom teryök (60), we̱le dabom
mañayök (30). 9 ¡A' é̱na ye' ttõ ttsak, e̱'ma
ikukueblö bua'ie!"

Ì kue̱ki̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke kleaule
(Marcos 4.10-12; Lucas 8.9-10)

10 Eta̱ Jesús ttökatapa debitu̱ ie' ska'
ta̱ ichakérakitö ia̱: "¿Ì kue̱ki̱ be' tö ie'pa
wöbla'we̱ke kleaule?" 11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
"Ì blúie Skëköl tso' e' tté blëulewa̱ e' ké̱wö
menea̱t a' a̱ wà jche̱noie, erë pë' male̱pa
a̱ kẽ imenea̱t es. 12 Yi wa̱ ttè e' jche̱r ese
a̱ imerdaë a̱s ie' wa̱ ikí̱ jche̱r bua'ie. Erë
yi kẽ é̱na ia̱nak, ese wa̱ ì jche̱r bërëbërë e'
yerattsa̱ne iyöki̱. 13 Ì we̱ke ye' tö e' sue̱ke
ie'pa tö, erë ie'pa kẽ é̱na iwà a̱ne. Ì cheke ye'
tö e' ttseke ie'pa tö, erë ie'pa kẽ tö ittseku̱' e̱r
moḵi wa, ie'pa kẽ é̱na iwà iu̱tak. E' kue̱ki̱ ye'
ka̱paköke ie'pa ta̱ es. 14-15 Es iwà tköke ie'pa
ta̱ we̱s Skëköl tteköl kiè Isaías tö iyë' es, e' tö
iyë' i' es:
'Ká̱ i' wakpa e̱r mía̱ darërë, kẽ ì dë'wa̱ia̱.
Ie'pa kukuöña wötéwa̱ darërë a̱s kẽ iwattsër,
ie'pa tö iwöbla tsi̱miwé̱wa̱ a̱s kẽ iwawër.

---

* **13:3** të kuatkök ppé ululu: E' ké̱wö ska' ta̱ pë' wöblar të kuatkök wö ppélur të ko̱s e' ki̱.

Ie'pa tö iwé̠ es a̠s ie'pa kẽ é̠na iwà a̠r, a̠s ie'pa
kẽ e̠r mane'ù̠ ye' ska' ta̠ ye' tö ie'pa
bua'wè̠.
E' kue̠ki̠ ie'pa tö ittseraë je', erë kẽ ie'pa é̠na
iwà a̠rpa,
ie'pa tö isue̠raë je', erë kẽ ie'pa tö iklö'we̠pa.'†
Es Isaías tö iyë'.
16 “Erë a' wöbla wawër buaë, a' kukuöña
wattsër buaë, e' kue̠ki̠ ayëcha buaë a'.
17 Moki̠ ye' tö a' a̠ ichè tö Skëköl ttekölpa ta̠ië
ena ká̠ ia̠ia̠ë s'bak se̠r yësyësë e'pa tö ì sué̠ a'
tö ena ì ttsé a' tö e' kkeyë' sia̠rë suè̠ ena ttsè,
erë ie'pa kẽ wa̠ isu̠ne ittsẽne.

Të kuatkökwak tté e' wà paké Jesús tö
(Marcos 4.13-20; Lucas 8.11-15)

18 “Ittsõ, ì kleéyö të kuatkökwak tté wa, e'
wà pakekeyö a' a̠. 19 Pë' we̠lepa ta̠ itkõmi
we̠s ditsöwö a̠rwa ña̠la̠ ska' es. Esepa tö
ì blúie Skëköl tso' e' tté ttsé, erë ie'pa kẽ
é̠na iwà a̠ne. Bẽ de ta̠ ttè buaë yéttsa̠ ie'pa
e̠r a̠. 20 We̠lepa skà ta̠ itkõmi we̠s ditsöwö
a̠rwa áklo a̠ es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé ta̠
iklö'wé̠rakitö ttsë'ne buaë wa. 21 Erë ie'pa
kẽ wì kicha ta̠' ta̠ië, e' kue̠ki̠ ie'pa tö iklö'wé̠
ekuölö ẽ. Mik ie'pa weinemitke Skëköl ttè
kue̠ki̠, eta̠ ie'pa a̠nemine bet. 22 We̠lepa skà
ta̠ itkõmi we̠s ditsöwö a̠rwa dika'chka shu̠a̠
es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé, erë ie'pa tö íyi tso'
ká̠ i' ki̠ ese bikeitseke kibiie. Ie'pa e̠r me'rie
inuköl ki̠ ena ì tso' ká̠ i' ki̠ tö s'ttsë'we̠ke buaë
ese ki̠. E' ko̠s tö Skëköl ttè kui'wéwa̠ ie'pa
e̠r a̠ ta̠ kẽ idë'ttsa̠ buaë we̠s ikiane es. 23 Erë
we̠lepa skà ta̠ itkõmi we̠s ditsöwö a̠rwa íyök
bua'bua ki̠ es. Esepa je' tö Skëköl ttè ttsé ta̠
iwà a̠ne buaë ie'pa é̠na ta̠ iwà dettsa̠ buaë
we̠s ikiane es. Ie'pa dör we̠s íyi kuá wör buaë
es we̠le wöne döka̠ cien eyök (100), we̠le
dabom teryök (60), we̠le dabom mañayök
(30).”

Ka̠kö kua̠'ki̠ tkëne trigo shu̠a̠ e' tté

24 Jesús tö ttè skà kleéne ie'pa a̠ i' es: “Ì
blúie Skëköl tso' e' ta̠ itköke we̠s itka wëm
eköl tö trigowö kuatké iká̠ a̠ e' ta̠ itka es.
25 Nañewe ie'pa kapolur e' dalewa ibolök
debitu̠ eköl ka̠kö dör trigo sue̠ ese wö kuatké
trigo shu̠a̠ ta̠ iwák mía̠. 26 Mik trigo wöne,
eta̠ iwënewa̠ tö ñies ka̠kö kua̠'ki̠ tso'. 27 Ikanè
mésopa mía̠ ta̠ iché kanè wák a̠: ‘A këkëpa, be'
tö trigowö bua'bua kuatké be' ká̠ a̠ ta̠ ¿we̠s
e' a̠ ka̠kö kua̠'ki̠ tso'?’ 28 Ie' tö ie'pa iu̠té: ‘Ye'
bolök we̠le tö iwamblé ye' ki̠.’ Ie'pa tö ie'
a̠ ichaké: ‘¿Be' ki̠ ikiane tö sa' mi' ka̠kö ñe'
yökulur?’ 29 Erë ie' tö ie'pa iu̠té: ‘Au, imúa̠t es.
A' tö ka̠kö yéttsa̠ e' ta̠ trigo yërttsa̠mi ita̠ ñies.
30 Imúa̠t a̠s italar ñita̠ dõ mik itërketke eta̠. E'
wa ye' tö itökwakpa patkeke ka̠kö tök ke̠we
mue̠ eyök eyök ña'wè̠wa bö' a̠. E' ukuöki̠ ta̠
ye' tö trigowö tök patkeke blè wé̠ ye' iyiwö
blöke e' wé̠ a̠.’ ”

Mostaza wö tté
(Marcos 4.30-32; Lucas 13.18-19)

31 Ttè skà kleéne Jesús tö ie'pa a̠ i' es:
“Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̠s mostaza wö
kuatkèsö ká̠ a̠ es. 32 E' wö dör tsirlala iyiwö
ulitane diki̠a̠. Erë mik italane ta̠ e' dör íyi
kuá tsitsir ulitane tsa̠ta̠. E' mía̠ kalie ta̠ dù
datse̠ u yuök iulà tsa̠ka̠.”

Pan wölöwo̠ka̠ tté
(Lucas 13.20-21)

33 Jesús tö ie'pa a̠ ttè skà kleéne i' es: “Ì
blúie Skëköl tso' e' dör we̠s pan wölöwo̠ka̠
wötué tayë tö harinachka mañayök a̠ es. E'
tö harinachka e' ko̠s wölöwé̠ka̠ ta̠ië.”

Jesús tö s'wöbla'we̠ke kleaule
(Marcos 4.33-34)

34 Ttè e' ko̠s kleé Jesús tö ie'pa a̠. Moki̠ ie'
kẽ wa̠ ì pakane ie'pa a̠ kẽ kleaule. 35 Ie' tö
s'wöbla'wé̠ es, e' wa ì yë'bak Skëköl tteköl eköl
tö e' wà tka, e' dör i' es:
“Ye' tö s'wöbla'we̠raë kleaule.
Ttè tso' blëule ká̠ ia̠ia̠ë ká̠ i' yöne e'ta̠mi,
ese kkacherayö ie'pa a̠.”‡
Es Skëköl tteköl tö iyë'.

Ka̠kö kua̠'ki̠ tté e' wà paké Jesús tö

36 Eta̠ Jesús e̠' chéa̠t pë' a̠ ta̠ imía̠ u a̠.
Ittökatapa de ie' ska' ta̠ iché ie' a̠: “Ka̠kö
kua̠'ki̠ wakleébö, e' wà pakõ sa' a̠.” 37 Ie' tö
ie'pa a̠ iché: “Yi tö trigowö kuatké, e' dör ye'
dör S'ditsö Alà e'. 38 Të wé̠ ki̠ ikuatkëne e' dör
ká̠ i'. Trigowö e' dör wé̠pa blúie Skëköl tso'
esepa. Ka̠kö kua̠'ki̠ e' dör wé̠pa dör bẽ icha
esepa. 39 Ibolök tö ka̠kö kua̠'ki̠ kuatké e' dör
bẽ ẽ. Ilir ké̠wö e' dör ká̠ i' e̠rkewatke e' ké̠wö.
Itökwakpa e'pa dör Skëköl biyöchökwakpa.
40 We̠s ie'pa tö ka̠kö kua̠'ki̠ yéttsa̠ u̠yéwa̠ bö' a̠,
es itköraë ká̠ i' e̠rkewatke eta̠. 41 E' ké̠wö ska'
ta̠ ye' dör S'ditsö Alà e' döraë íyi ulitane blúie
da'a̠ie. Ye' tö ye' biyöchökwakpa patkeraë
wé̠pa tö o̠'ka keke ì sulu wamblök ena wé̠pa
e̠' wamblõ sulu esepa ko̠s shtökka̠. 42 Ie'pa
u̠yerawa̠rakitö bö' ta̠ië a̠, ee̠ i̠urarak ñies
ikà yilitdawa̠rak iweir kue̠ki̠. 43 Erë s'se̠r
yësyësë, esepa dalöburdaë we̠s diwö es wé̠
S'yẽ tso' ie'pa blúie ee̠. ¡A' é̠na ye' ttõ ttsak,
e̠'ma ikukueblõ bua'ie!

Íyi tuè̠ darërëë blëulewa̠ e' tté

44 “Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̠s íyi tuè̠
darërëë ese blëulewa̠ yile ká̠ a̠ es. E' kué̠
wëm eköl tö ta̠ e' tö ie' ttsë'wé̠ buaë. E' kue̠ki̠
ie' tö iblé̠wa̠ne ta̠ imía̠ ta̠ ì ko̠s tso' iwa̠, e'
watuéttsa̠itö. E' ské wa ie' tö ká̠ e' tué̠. Es íyi
tuè̠ darërëë e' de ie' ulà a̠.

Ákwöla bua'bua tuè̠ darërëë e' tté

45 “Ñies ì blúie Skëköl tso' e' dör we̠s ákwöla
bua'bua yuleke íyi watau̠kwak eköl tö tuè̠
es. 46 E' tö ákwöla bua'bua ichõk tuè̠ darërëë
shu̠te̠ ese kuéwa̠ ta̠ imía̠ ta̠ ì ko̠s tso' iwa̠ e'

† **13:14-15** Isaías 6.9-10 ‡ **13:35** Salmo 78.2

watué̠ttsa̠itö. E' ské wa ie' tö ákwöla bua'bua
e' tué̠ttsa̠.

Kla̠' tté

47 “Ñies ì blúie Skëköl tso' e' dör we̠s
kla' u̠yé wëpa we̠lepa tö dayë a̠ es. E'
tö nima klö'wé̠ ta̠i̠ë tsa̠ki̠ë buaë ena suluë.
48 Mik ie'pa tö kla' yéttsa̠ ká̠ sí ki̠ ta̠ ie'pa
e̠' tulése̠r nima shu̠shtök; ibua'bua iéka̠ kkö̃
a̠ ta̠ isulusi u̠yémi bánet. 49 Es itköraë mik
ká̠ i' e̠rkewatke eta̠. Skëköl biyöchökwakpa
bitu̠raë s'shu̠shtök; s'sulusipa michoë bánet,
s'se̠r yësyësë michoë bánet. 50 S'sulusipa ko̠s
u̠yerawa̠ Skëköl biyöchökwakpa tö bö' ta̠i̠ë e'
a̠, ee̠ ie'pa i̠u̠raë sia̠rë, kà yilitdawa̠ iweir
kue̠ki̠.”

Íyi pa̠'a̠li̠ ena íyi këchke e' tté

51 Jesús tö ittökatapa a̠ ichaké:
—¿Ttè ekkë ko̠s wà a̠ne a' é̠na?
52 Ie'pa iiu̠té:
—Tö̃.
Ie' tö ie'pa a̠ iché:
—E' kue̠ki̠ mik s'wöbla'u̠k ttè dalöiëno wa
wakpa ese eköl e̠' yué buaë ì blúie Skëköl
tso' e' tté wa, eta̠ ie' tö s'wöbla'wè̠mi buaë ttè
këchke wa ñies ttè pa̠'a̠li̠ wa. Ie' dör we̠s u
wák wa̠ íyi tso' blëule iblo a̠ es. Ese wa̠ ijche̠r
mik ta̠ ikëchke ö ipa̠'a̠li̠ kiane yèttsa̠ s'male̠pa
ki̠moie.

Nazaret wakpa tö Jesús watéttsa̠

53 Mik Jesús ttè kleé o̠ne, eta̠ imía̠ 54 demi
Nazaret, e' dör ie' wák ká̠. Ee̠ ie' tö
s'wöbla'wé̠mitke judiowak ñì dapa'wo̠ wé
tso' ee̠ e' a̠. We̠s ie' tö ie'pa wöbla'we̠ke e' tö
ie'pa tkiwé̠wa̠. Ie'pa tö iché ñì a̠:
—¿Wé̠ ie' e̠' yué ttè ta̠i̠ë ekkë wa? ¿We̠s ì kë̃
o̠r yi a̠ ese wé̠ ie' tö buaë? 55 ¿Ie' wí̠ yë̃ kë̃
dör se' íyi yuök kaltak wa e'? ¿Ie' mì kë̃ dör
María? ¿Ie' ëlpa kë̃ dör Santiago, José, Simón
ena Judas? 56 ¿Ñies ie' kutapa kë̃ se̠rku̠' se'
shu̠a̠? Eta̠ ì ko̠s we̠ke ie' tö ¿wé̠ e' bite̠ ie' wa̠?
57 Ie'pa kë̃ é̠na ie' ttè klö'wa̠k. Erë ie' iché
ie'pa a̠:
—Ká̠ wa'ñe Skëköl tteköl dalöiërta̠', erë
iwák ká̠ ki̠ ena iwák u a̠ ee̠ kë̃ idalöiërta̠'.
58 Ie'pa kë̃ e̠rblëne ie' mik, e' kue̠ki̠ ì kë̃ o̠r
yi a̠ ese kë̃ o̠ne ie' wa̠ ta̠i̠ë ee̠.

14

Juan S'wöskuökwak köte̠wa̠
(Marcos 6.14-29; Lucas 9.7-9)

1 E' ké̠wö ska' ta̠ Herodes dör Galilea blú,
e' tö Jesús tté ttsé, 2 e' kue̠ki̠ ie' tö iché ikanè
mésopa a̠: “Wëm ñe' dör Juan S'wöskuökwak
shke̠neka̠ne e'. E' kue̠ki̠ ie' wa̠ diché tso' ì kë̃
o̠r yi a̠ ese wo̠ie.”
3 Herodes tö Juan klö'u̠kwa̠ patkë'
wötë'wa̠itö s'wöto wé a̠, e' kue̠ki̠ ie' tö Jesús
ché es. Ie' se̠ne' Herodías ta̠, e' dör ie' ël kiè
Felipe e' alaköl. 4 E' yë' Juan tö ie' a̠: “Kë̃
be' ka̠wö ta̠' se̠nuk be' ël alaköl ta̠.” E' kue̠ki̠
Herodes tö Juan wötökwa̠ patkë'.
5 Herodes é̠na Juan ttakwa̠ erë ie' suane
pë' yöki̠, ie'pa tö iklö'wé̠ tö Juan dör Skëköl
tteköl e' kue̠ki̠. 6 Erë mik Herodes tö iduéswö
ké̠wö tkö'we̠ke, eta̠ Herodías alà busi e' klöté
s'kiule tso' ta̠i̠ë e'pa wörki̠. E' wër buaë
Herodes wa. 7 E' kue̠ki̠ ie' tö iché ie' a̠ yësyësë
Skëköl wörki̠: “Moki̠ ye' tö ichè, ì kiè be' tö ye'
a̠, e' meraëyö be' a̠.” 8 Eta̠ ie' tö iché Herodes
a̠ we̠s imì tö ie' a̠ iyë' es:
—Juan S'wöskuökwak ttökwa̠ patkö̃ ta̠
iwökir mú ye' a̠ kulë' a̠ iwà kkachoie tö moki̠
ittéwa̠rakitö.
9 Eta̠ blu' Herodes e̠rianeka̠ ta̠i̠ë, erë ie' tö
ittè métke s'kiule tso' e'pa kukua, e' kue̠ki̠ ie'
tö iké̠wö mé. 10 Ie' tö Juan kuli' tökök patké
s'wöto wé a̠. 11 E' ukuöki̠ ta̠ ie'pa wa̠ iwökir
debitu̠ kulë' a̠ mé busi a̠ ta̠ ie' tö imé imì a̠.
12 Juan ttökatapa de ta̠ inú tsé̠mirakitö
wötéwa̠. E' ukuöki̠ ta̠ ie'pa mía̠ ta̠ ibiyö̃ ché
Jesús a̠.

Pë' döka̠ mil ske̠yök e' tié Jesús tö
(Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17; Juan 6.1-14)

13 Mik Jesús tö biyö̃ e' ttsé, eta̠ ie' mía̠ kanò
ki̠ ekörla bánet wé̠ kë̃ yi se̠rku̠' ese ska'. Mik
pë' wa̠ ijche̠newa̠ tö ie' mía̠, eta̠ ie'pa míyal
itöki̠ batsöri kkömik klö̃ wa. 14 Mik Jesús
e̠' yéttsa̠ kanò a̠, eta̠ pë' tso' ta̠i̠ë ipanuk e'
sué̠itö. Ie'pa sué̠itö e̠r sia̠rë wa. S'kirirke ko̠s
demi ie'pa wa̠ e' bua'wé̠itö. 15 Ká̠ tuirketke,
e' kue̠ki̠ ittökatapa de ie' ska' ta̠ ichérakitö ie'
a̠:
—Ká̠ de tsá̠li̠, kë̃ yi se̠rku̠' i̠e̠. Ie'pa yuö̃mi
a̠s ie'pa mi' pë' se̠rke tsi̠net ee̠ ilè ta̠u̠k ñè.
16 Ie' tö ie'pa iu̠té:
—Ie'pa kë̃ ka̠wöta̠ mi'kyal; ie'pa tiö̃ a' tö.
17 Ie'pa tö iiu̠té:
—Pan ske̠l ena nima bötö e' ë̃ tso' sa' wa̠.
18 Ie' tö iché:
—Itsú̠bitu̠ ña.
19 Eta̠ ie' tö pë' ké e̠' tulökse̠r i̠ski̠ ta'tsi
ki̠. E' ukuöki̠ ta̠ ie' tö pan ske̠l ena nima
bötö e' klö'wé̠ ta̠ iká sué̠ ká̠ jaì a̠ ta̠ wëstela
chéitö Skëköl a̠. Ta̠ pan blatéitö mé ittökatapa
a̠ a̠s ie'pa tö iwatiö̃ pë' a̠. 20 Ie'pa ulitane
chké de wë'. Ibata a̠te̠ e' shtérakitö iëne döka̠
kkö̃la dabom eyök ki̠ bök. 21 Ie'pa chké e'pa
döka̠ mil ske̠yök (5.000) wëpa ë̃, alakölpa ena
ala'rla kë̃ shta̠ne.

Jesús shké di' kí̠
(Marcos 6.45-52; Juan 6.16-21)

22 E' ukuöki̠ ta̠ Jesús tö iché ittökatapa a̠:
“A' e̠' iöka̠ kanò a̠, a' yúshkatke ye' yöki̠ ke̠we
batsöri wi̠she̠t.” Ie' tö iché pë' male̠pa a̠: “A'
yúne a' u a̠.” 23 E' ukuöki̠ ta̠ ie' mía̠ ekörla
ka̠bata a̠ ttök S'yë̃ ta̠. Mik ká̠ tuine, eta̠ ie'
tso'ia̠ ka̠bata a̠. 24 E' dalewa ittökatapa mirwa̠
batsöri ki̠ demitke elkeë. Siwa̠' bitsi̠rke ta̠i̠ë
ie'pa kke̠ wöiá̠, e' tö di' u̠yeke ta̠i̠ë tërke kanò

mik. 25 Ká̱ ñirketke eta̱ Jesús mía̱ ie'pa ska'
shkörami di' kí̱. 26 Erë mik ie'pa tö isué̱ tö
ie' shkõdatse̱ di' kí̱, eta̱ e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱
suawé̱ ta̱ië ta̱ ia̱neka̱rak:
—¡Wimblu datse̱ se' kke̱r!
27 Erë ie' iché ie'pa a̱:
—¡A' e̱r kuú̱! Kë̃ a' suanuk, ye' idir.
28 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:
—A Skëkëpa, moki̱ be' idir, e' ta̱ ka̱wö mú
ye' a̱ shkök di' kí̱ dõ be' ska'.
29 Eta̱ Jesús tö iiu̱té:
—Be' shkõ ye' ska'.
Eta̱ Pedro e̱' yéttsa̱ kanò a̱ shkémi di' kí̱ dõ
Jesús ska'. 30 Erë mik ie' isué̱ tö siwa̱' bitsi̱rke
darëreë, eta̱ ie' suanéka̱ ta̱ië ta̱ iwötunewa̱mi
di' a̱ ta̱ ia̱neka̱ ta̱ië:
—¡A Skëkëpa, ye' tsa̱tkõ!
31 E' bet ta̱ Jesús tö iklö'wé̱ iulà a̱ ta̱ iché ia̱:
—¡Wësua be' e̱rblöke ye' mik bërëbërë! ¿Ì
kue̱ki̱ be' ibikeitséka̱ bötböt?
32 Mik ie'pa böl e̱' iéka̱ kanò a̱, eta̱ siwa̱'
wöklöne. 33 Ie'pa ko̱s tso' kanò a̱, e'pa
e̱' tulése̱r kuchë ki̱ Jesús wörki̱ idalöioie ta̱
ichérakitö:
—¡Moki̱ be' dör Skëköl Alà je'!

Jesús tö s'kirirkepa bua'wé̱ Genesaret
(Marcos 6.53-56)

34 Itkattsa̱rak batsöri wi̱she̱t demirak
Genesaret. 35 Mik ká̱ e' wakpa tö isué̱ tö
Jesús idir, eta̱ ie'pa tö itté ppéka̱ ká̱ e' ko̱s a̱.
Ie'pa wa̱ s'kirirke mi'ke ie' ska' a̱s ibua'ù̱itö.
36 S'kirirke esepa kköchöke ie' a̱ tö ie'pa a̱ ie'
datsi' bata ẽ mú kèwa̱. Wé̱pa ko̱s tö iké e'pa
buanene.

15

Ì tö se' ia'wè̱mi ñáie
(Marcos 7.1-23)

1 Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa se̱rke Jerusalén, e'pa
we̱lepa debitu̱ Jesús ska'. Ie'pa tö ie' a̱
ichaké:
2 —¿Ì kue̱ki̱ be' ttökatapa kë̃ tö se' yẽpa bak
e'pa se̱r e' dalöiè? Ie'pa chkõ ulà kë̃ paköule.
3 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ Skëköl ttè dalöiëno e'
dalöse̱we̱kewa̱ a' tö a' wakpa se̱r dalöioie?
4 Skëköl iyë'a̱t: 'A' yẽ ena a' mì e'pa dalöiõ,'*
ñies ie' tö iyë'a̱t: 'Yi tö iyẽ ö imì ché suluë ese
wák wömerdattsa̱ ttèwa̱.'† 5 Erë a' icheke tö se'
a̱ iyërmi s'yẽ a̱ ö s'mì a̱ i' es: 'Ì ko̱s tso' ye' wa̱
a' ki̱moie, e' meuletke Skëköl a̱‡, e' kue̱ki̱ kë̃
ye' a̱ a' ki̱menuk ì wa'. 6 A' tö icheke tö yi isie
e' ché, ese wák kë̃ ka̱wöta̱ia̱ iyẽ ö imì ki̱muk.
Es Skëköl ttè dalöiëno ñe' dalöse̱we̱kewa̱ a'
tö a' wakpa se̱r iu̱tè wa. 7 ¡A' e̱' õ suluë! Buaë
Isaías tö a' yë' mik ie' iyë':

8 Skëköl tö ichè: 'Pë' ikkëpa tö ye' dalöieke kkõ
ẽ wa,
erë ie'pa e̱r tso' ka̱mië ye' yöki̱.
9 Ë ichökle ie'pa mi'ke ye' wé a̱ ye' dalöiök.
Ttè wa ie'pa s'wöbla'we̱ke e' dör s'ditsö ttè
dalöiëno ẽ.'§

Es Isaías tö iyë'a̱t.
10 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö pë' tso' ee̱ e'pa kié ta̱ ie'
iché ia̱rak:
—A' tö ye' ttõ ttsõ, iwà a̱nú a' é̱na. 11 Ì ñeke
a' tö ese kë̃ tö a' ia'we̱pa ñáie Skëköl wöa̱. Erë
ì sulu wambleke a' tö tskirke a' e̱r a̱ ese je' tö
a' ia'we̱raë ñáie.
12 Eta̱ ittökatapa de ie' ska' ta̱ ie' a̱ ichaké:
—¿Be' wa̱ ijche̱r tö ì chekebö e' tö farise-
owakpa uluwé̱?
13 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Fariseowakpa esepa dör we̱s íyi kuá kë̃
tkënewa̱ ye' Yë̃ tso' ká̱ jaì a̱ e' wa̱ es, e' kue̱ki̱
ie'pa yërdattsa̱ wìë. 14 Ie'pa múa̱t es. Ie'pa dör
we̱s s'wöbla kë̃ wawër ese tö o̱'ka wöbla kë̃
wawër e' ulaiè es, e'pa böl tköa̱raë ka̱uk a̱.
15 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:
—Ttè wakleébö ñe' wà pakõ sa' a̱.
16 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ñies a' kë̃ é̱na iwà a̱ne? 17 ¿A' kë̃ é̱na
ia̱ne tö ì ñekesö ese mi'ke s'ñawi a̱ e' ukuöki̱ ta̱
iwekettsa̱sö? 18 Erë ì sulu tskirke a' e̱r a̱ ese
tö a' ia'wè̱mi ñáie. 19 Ì sulu bikeitseke a' tö,
s'ttèwa̱, se̱newa̱bak dalöse̱wè̱wa̱, trë, akblè,
s'kkatè ka̱chè wa ñies ñì chè sulu ese ko̱s
tskirke a' e̱r a̱. 20 Íyi ese tö a' ia'we̱raë ñáie.
Erë a' chkõ kë̃ ulà paköule e' kë̃ tö a' ia'we̱pa
ñáie.

Tayë eköl kë̃ dör judiowak e' e̱rblé Jesús mik
(Marcos 7.24-30)

21 Eta̱ Jesús ena ittökatapa míyal ká̱ kiè Tiro
ena Sidón ee̱. 22 Eta̱ tayë eköl se̱rke ee̱ dör
cananwak, e' a̱rdatse̱ ta̱ië Jesús itöki̱:
—A këkëpa be' dör David aleri, ye' sa̱ú̱ e̱r
sia̱rë wa. Ye' alà busi kirirke ta̱ië a̱ aknama
tso'.
23 Erë Jesús kë̃ wa̱ ie' iu̱tëne yës. Eta̱
ittökatapa kköché ie' a̱:
—Tayë a̱rdatse̱ ta̱ië se' itöki̱, ì kiane ie' ki̱ e'
mú ie' a̱ a̱s imi'a̱.
24 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Skëköl tö ye' patkë' Israel aleripa ẽ
ki̱muk. E'pa dör we̱s obeja chöwa sia̱rë es.
25 Eta̱ tayë dewa̱ e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús
wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—¡A këkëpa, ye' ki̱mú!
26 Jesús iiu̱té:
—Kë̃ idör buaë ala'rla chkè yéttsa̱ mè
chichi a̱.
27 Tayë tö iché:

* 15:4 Éxodo 20.12; Deuteronomio 5.16 † 15:4 Éxodo 21.17; Levítico 20.9 ‡ 15:5 meuletke Skëköl a̱: Ie'pa tö iché es erë ie'pa ulà a̱ itso'ia̱, e' wakanewè̱mi ie'pa tö we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. § 15:9 Isaías 29.13

—A këkëpa, e' yëne; erë chkè mulé̱ darke
i̱ski̱ e' ñeke chichi tö.
28 Eta̱ Jesús iché ie' a̱:
—A tayë, be' e̱rblé moki̱ ye' mik, e' kue̱ki̱ ì
kiane be' ki̱ e' de be' ulà a̱.
E' wösha̱ ta̱ ilà busi buanene.

S'kirirke ese bua'wé̱ne Jesús tö

29 Eta̱ Jesús ena ittökatapa bite̱yalne
batsöri kiè Galilea e' kkömik. Eta̱ ie' tkaka̱
ka̱bata tukir ki̱ ta̱ e̱e̱ ie' e̱' tkése̱r. 30 Ta̱ pë' de
ta̱ië ie' ska', e'pa wa̱ iduepa de Jesús wörki̱.
Iduepa kë̃ shko, kë̃ wöbla wawër, kë̃ tto, ulà
ö klõ suluulewa̱ ñies s'kirirke duè ulitane
wa̱ ese ko̱s bua'wé̱itö. 31 Pë' ulitane tso' e̱e̱
isa̱u̱k e'pa wökrarulune. Ie'pa tö isué̱ tö kë̃
s'tto esepa ttéka̱ne, s'ulà ena s'klõ suluulewa̱
esepa buanene, kë̃ s'shko esepa shkéne, ñies
kë̃ s'wöbla wawër, esepa wöbla wawëne. E'
kue̱ki̱ ie'pa tso' Israel aleripa Këköl ki̱kökka̱
ta̱ië.

Wëpa döka̱ mil tkëyök e' tié Jesús tö
(Marcos 8.1-10)

32 Eta̱ Jesús tö ittökatapa kié ta̱ ichéitö ie'pa
a̱:
—Sia̱rë ye' wa pë' ikkëpa wër. Ie'pa tso' ye'
ta̱ e' ki̱ ká̱ de mañatk ta̱ kë̃ ie'pa wa̱ ì ku̱' ñè.
Kë̃ ye' é̱na ie'pa patkak u a̱ kë̃ chkaule dö'
isiwa̱'a̱rwa̱rak ñala̱ ki̱.
33 Eta̱ ittökatapa tö iché ia̱:
—Erë ká̱ i' a̱ kë̃ yi se̱rku̱'. ¿We̱s sa' tö pan
kuè̱mi ta̱ië pë' ekkëpa tioie?
34 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ko̱s a' wa̱ pan tso'?
Ie'pa iiu̱té:
—Sa' wa̱ pan tso' kul (7), ñies nima tso'
elkela.
35 Eta̱ ie' tö pë' ké e̱' tulökse̱r i̱ski̱ 36 ta̱ pan
kul ena nima e' klö'wé̱itö ta̱ wëstela chéitö
Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö mé ittökatapa a̱ ta̱ ie'pa
tö iwatié pë' a̱. 37 Pë' ulitane chké de wë' ta̱
ibata a̱te̱ e' iëne döka̱ kkõ kul. 38 Ichkérak e'pa
döka̱ mil tkëyök (4.000) wëpa ẽ, alakölpa ena
ala'rla kë̃ shta̱ne. 39 Jesús tö pë' yuémine ta̱
ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ imía̱ ká̱ kiè Magdala e̱e̱.

16

Fariseowakpa tö ì kë̃ o̱r yi a̱ ese u̱k ké suè̱
(Marcos 8.11-13; Lucas 12.54-56)

1 Fariseowakpa ena saduceowakpa
we̱lepa de Jesús ska'. Ie'pa é̱na ie' tsa̱iak, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö ikié ie' a̱ tö ì kë̃ o̱r yi a̱ ese ú̱itö
iwà kkachoie tö moki̱ ie' patkë'bitu̱ Skëköl
tö.
2 Erë ie' tö ie'pa iu̱té: "Tsá̱li̱ ta̱ a' tö
icheke, 'Ká̱ tanewa̱ mat bule dìba a̱rdaë
buaë'; 3 bla'mi ta̱ a' icheke, 'Ká̱ tanewa̱ mat
ka̱li̱ moneka̱ ttsettseë ta̱ ka̱li̱ yërdaë.' A' é̱na
ia̱ne buaë mik ta̱ dìba a̱rmi mik ta̱ ka̱li̱ yërmi,
eta̱ ¿we̱s ì tköke i̱'ñe ta̱ e' kë̃ wà a̱r a' é̱na? 4 A'
dör pë' suluë e' kë̃ tö Skëköl dalöiè we̱s trër
wakpa kë̃ tö imaso dalöiè es. A' ye' a̱ ikié
tö ì kë̃ o̱r yi a̱ ese u̱yö iwà kkachoie tö moki̱
Skëköl tö ye' patkë'bitu̱. Erë ilè we̱raëyö
etökicha ẽme iwà kkachoie, e' dör we̱s Jonás
ta̱ ibak es."
Eta̱ ie' tö ie'pa méa̱t ta̱ imía̱ bánet.

Fariseowakpa pan wölöwo̱ka̱ e' pakè
(Marcos 8.14-21)

5 Jesús ena ittökatapa demi batsöri wi̱she̱t,
erë ittökatapa é̱na ilè chowa tsè̱mi ñè. 6 Ie'
iché ie'pa a̱:
—Ye' ttõ ttsõ. A' e̱' kkö'nú fariseowakpa
ena saduceowakpa pan wölöwo̱ka̱ e' yöki̱.
7 Ittökatapa iché ñì a̱:
—¡Kë̃ se' wa̱ ì dë' ñè!
8 Ì chök ie'pa tso' e' sué̱wa̱itö ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' ichök ñì a̱ tö kë̃ se' wa̱ ì
dë' ñè? ¡Ka̱m a' e̱rblõ ye' mik moki̱ë! 9 ¿Ka̱m
a' é̱na iwà a̱r? Pan ske̱l wadë'yö wëpa döka̱
mil ske̱yök (5.000) ekkë a̱, ¿e' chowa a' é̱na?
Eta̱ ¿kkõ bik ibata kit a' tö? 10 Ñies pan kul
wadë'yö wëpa döka̱ mil tkëyök (4.000) ekkë a̱,
¿e' chowa a' é̱na? E' ukuöki̱ ta̱ ¿kkõ bik ibata
kit a' tö? 11 ¿We̱s a' kë̃ é̱na ia̱ne tö ye' kë̃ ku̱'
ì ñekesö ese chök? A' e̱' kkö'nú fariseowakpa
ena saduceowakpa pan wölöwo̱ka̱ ese yöki̱.
12 Eta̱ ie'pa é̱na ia̱ne tö Jesús kë̃ ku̱' pan
wölöwo̱ka̱ tso' se' wa̱ ese chök. Ie'pa é̱na ia̱ne
tö ttè wa fariseowakpa ena saduceowakpa
tö s'wöbla'we̱ke e' chök ie' tso'.

Pedro tö iché tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'
(Marcos 8.27-30; Lucas 9.18-21)

13 Mik ie'pa de ká̱ kiè Cesarea Filipo, eta̱
Jesús tö ittökatapa a̱ ichaké:
—Ye' dör S'ditsö Alà, ¿i̱ma e' cheke pë' tö ye'
dör yi?
14 Ie'pa iiu̱té:
—We̱lepa tö icheke tö be' dör Juan
S'wöskuökwak. We̱lepa skà tö icheke tö be'
dör Skëköl tteköl bak kiè Elías shke̱neka̱ne
e'. We̱lepa skà tö icheke tö be' dör Skëköl
tteköl bak kiè Jeremías ö Skëköl ttekölpa skà
bak e' we̱le.
15 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—Erë ¿i̱ma a' ichè, ye' dör yi?
16 Simón Pedro tö iiu̱té:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa' blúie
e'. Be' dör Skëköl chõk Alà e'.
17 Jesús iché ie' a̱:
—A Simón, Jonás alà, ayëcha buaë be' dör.
Ì ché be' tö e' kë̃ mène s'ditsö wa̱ be' a̱, e' mé
ye' Yë̃ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö be' a̱. 18 E' kue̱ki̱ ye' be'
a̱ ichè tö be' dör Pedro (kiè e' wà kiane chè
ák). Be' dör we̱s ák dör u ka̱tabloie es, e' wa
ye' ichapa kí̱ döraë ta̱ië. Ì ko̱s tso' dõ duèwa̱
diché, e' kë̃ e̱' alõpaka̱ ie'pa ki̱. 19 Ì blúie
Skëköl tso' e' wékkö kköppóo ké̱wö meke ye'
tö be' a̱. Ye' tö ka̱wö meke be' a̱ ye' tté buaë
pakök a̱s Skëköl dõ s'tso' ta̱ië e' blúie. E'

dör we̱s blu' eköl kanè méso tö blu' wékkö kköppèe a̱s s'döwa̱ia̱ es. Ì kë̃ ké̱wö mène be' wa̱ ká̱ i' a̱, ese kë̃ ké̱wö mène Skëköl wa̱. Ñies ì ké̱wö mé be' tö ká̱ i' a̱, ese ké̱wö me'bak Skëköl tö.

20 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús kë̃ wa̱ ittökatapa kàne yi a̱ ichök tö ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.

Jesús e̱' biyö̃ ché tö ie' tterawa̱
(Marcos 8.31-9.1; Lucas 9.22-27)

21 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö itsá̱ ché ittökatapa a̱:

—Ye' ka̱wöta̱ shkökmi Jerusalén, e̱e̱ judiowak kue̱blupa ena sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö ye' we'ikeraë ta̱ië. Ye' tterawa̱ erë e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.

22 Pedro tö ie' kiémi bánet ta̱ iuñémiitö:

—¡A Skëkëpa, kë̃ e' char! ¡E' mú kë̃ dör es! ¡Kë̃ e' wamblënuk be' ta̱!

23 Erë ie' e̱' wötrée Pedro kke̱ ta̱ iché:

—¡A Satanás, be' yúshka bánet ye' yöki̱! Be' tso' ye' wöklö'u̱k. Be' kë̃ tö íyi suè̱ we̱s Skëköl tö isue̱ke es; be' tö isue̱ke we̱s s'ditsö tö isue̱ke es.

24-25 Ie' tö iché ittökatapa a̱:

—Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kë̃ ulà a̱ se̱ne michoë dõpa. Erë yi e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ye' dalërmik, ese ulà a̱ idöraë. E' kue̱ki̱ yi e̱' yuak ye' ttökataie, ese kë̃ kàne tkinukia̱ e̱' ki̱. E' skéie ika̱wöta̱ e̱' chök dõ ittèwa̱ wötëulewa̱ krus mik ekkë. Es ie' ka̱wöta̱ shkök ye' itöki̱. 26-27 Ye' dör S'ditsö Alà, e' döraë Skëköl olo ta̱' ta̱ië e' a̱, ñies Skëköl biyöchökwakpa ta̱. Ye' tö sulitane patue̱raë eköl eköl we̱s ise̱r es. E' kue̱ki̱ íyi ulitane tso' ká̱ i' a̱ e' de a' ulà a̱, erë se̱ne michoë kë̃ dë' a' ulà a̱, e' ta̱ e' dör ¿ìie bua' a' a̱? Se̱ne michoë kë̃ pato̱rpa ì wa. 28 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' tso' íe̱, e'pa we̱lepa tö ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ blu'ie e' sue̱raë ka̱m iblërulur e' yöki̱.

17

Jesús tö ilo ta̱ië e' kkaché ittökatapa a̱
(Marcos 9.2-13; Lucas 9.28-30)

1 E' ki̱ ká̱ de teröl, eta̱ Jesús wa̱ Pedro ena Santiago ena Juan dör Santiago ël, e'pa mítse̱r e̱' ta̱ ká̱ bata ka̱kke̱ë ese ki̱. 2 E̱e̱ ie'pa wö sha̱ë ie' manenettsa̱ mía̱ kua̱'ki̱, iwö olobune we̱s diwö es, ñies idatsi' manenettsa̱ mía̱ saruruë wöñarke dalölöë. 3 E' bet ta̱ ie'pa tö Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Moisés ena Elías e'pa sue̱ ka̱pakök ie' ta̱. 4 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:

—A Skëkëpa, buaë se' tso' íe̱. Be' ki̱ ikiane, e̱'ma ye' tö úla yuèka̱ mañatkuela; etkue be' a̱, etkue Moisés a̱, etkue Elías a̱.

5 Ie' ttökeia̱ e' wösha̱ ta̱ mochka wöñarke dalölöë ese tö ie'pa ki̱téwa̱. Mochka shu̱a̱ ie'pa tö ttõ ttsé tö ichè: "Se̱ dör ye' alà dalër ta̱ië ye' éna, e' wër buaë shu̱te̱ ye' wa. Ie' ttõ iu̱tö."

6 Mik e' ttsé ittökatapa tö ta̱ ie'pa suanéka̱ ta̱ië, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' télur wöwakköt. 7 Jesús dewa̱ ie'pa o̱'mik ta̱ ie' tö ie'pa kéwa̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—A' e̱' kõka̱; kë̃ a' suanuk.

8 Mik ie'pa tö ká̱ sué̱, eta̱ ie'pa isué̱ tö kë̃ yi ku̱'ia̱, Jesús ë̃ dur.

9 Ie'pa bite̱tkene wa'k, eta̱ Jesús tö ie'pa a̱ ichè:

—Ì sué̱ a' tö e' kë̃ pakar yi a̱ dõ mik ye' dör S'ditsö Alà, e' ttéwa̱ shke̱neka̱ne e' ukuöki̱.

10 Ie'pa tö ie' a̱ ichakè:

—¿Ì kue̱ki̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö icheke tö Elías ka̱wöta̱ dökne ke̱we wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' yöki̱?

11 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—E' yëne tö Elías datse̱kene ke̱we. Ie' tö ì ko̱s kanewe̱ketke ke̱we wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' yöki̱. 12 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö ie' dë'bak, erë ie'pa kë̃ é̱na ia̱ne tö ie' idir. Ie'pa tö iwe'ik sia̱rë we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. Es ñies ie'pa tö ye' dör S'ditsö Alà e' we'ikeraë.

13 Ie'pa é̱na ia̱ne tö ie' tso' Juan S'wöskuõkwak e' chök.

Duladula eköl tteke aknama tö e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Marcos 9.14-29; Lucas 9.37-43)

14 Mik Jesús ena ittökatapa demine wé̱ pë' daparke ta̱ië ie' panuk e̱e̱, eta̱ wëm de eköl ie' ska' ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús wörki̱ ta̱ ichéitö ia̱:

15 —A këkëpa, ye' alà sa̱ú e̱r sia̱rë wa. Ie' kirirke sia̱rë, we̱kkë alè ta̱ i̱li̱neka̱, mikle ta̱ ie' a̱nerö bö' a̱, mikle ta̱ di' a̱. 16 Ka̱m be' dõ eta̱ ye' wa̱ idebitu̱ be' ttökatapa a̱ erë ie'pa kë̃ a̱ ibuarne.

17 Jesús tö iché:

—A pë' kë̃ e̱rblöta̱' Skëköl mik, a' kë̃ é̱na ká̱ a̱ne. ¿Mik ye' se̱rmirö a' ta̱? ¿Ko̱s ye' tö a' dalë'ttsemirö? Kabëla ñe' tsú̱bitu̱ ña.

18 Eta̱ ie' tö aknama uñé ta̱ itrë'wé̱shkar duladula a̱. E' wösha̱ ta̱ duladula buanene buaë.

19 E' ukuöki̱ ta̱ ittökatapa tté ie' ta̱ bánet. Ie'pa ie' a̱ ichaké:

—¿Ì kue̱ki̱ sa' kë̃ a̱ aknama e' trëneshkar?

20 Ie' iché ie'pa a̱:

—A' kë̃ e̱rblöku̱' Skëköl mik moki̱ë e' kue̱ki̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' e̱rblõpa Skëköl mik tsir mostaza wö dör tsirla ekkë, e' ta̱ a' tö ichèmi ka̱bata wì̱ a̱: 'Be' e̱' skõttsa̱ yúshka bánet', ta̱ imiraa̱ bánet. A' e̱rblöke moki̱ Skëköl mik, e̱'ma kë̃ ì dör darërë a' a̱ wè̱. 21 *

Jesús skà e̱' biyö̃ ché tö itterawa̱
(Marcos 9.30-32; Lucas 9.43-45)

* **17:21** Yëkkuö këchke we̱le tö versículo 21 kí̱ kuötkéka̱. E' tö iché i' es: Erë aknama ese yërmittsa̱ ikiè S'yë̃ a̱ ena batsè e' ë̃ wa.

22 Mik Jesús ena ittökatapa ñì dapa'wé̱ Galilea, eta̱ ie' tö ie'pa a̱ ichè:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' wömerdattsa̱ pë' ulà a̱, 23 ta̱ ye' tterawa̱rakitö, erë e' ki̱ ká̱ de mañat ta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
Ttè e' tö ie' ttökatapa e̱riawé̱ ta̱ië.

Inuköl shteke Skëköl wé kanéwo̱ie ese patué̱ Jesús tö

24 Mik Jesús ena ittökatapa de Cafarnaúm, eta̱ pë' tö inuköl shteke Skëköl wé kanéwo̱ie e'pa de Pedro ska' ta̱ ie' a̱ ichaké:
—¿Be' wöbla'u̱kwak tö inuköl patue̱kesö Skëköl wé kanéwo̱ie e' patue̱ta̱'?
25 Pedro tö ie' iu̱té:
—Tő, ipatue̱ta̱'.
E' ukuöki̱ ta̱ mik Pedro de we̱shke̱, eta̱ Jesús tté ie' ta̱ ke̱we ta̱ ichéitö ie' a̱:
—A Simón, ¿i̱ma be' ibikeitsè? ¿Yi ña'we̱ke ká̱ wökirpa tö, iká̱ wakpa e̱kka ö pë' kua̱'ki̱?
26 Pedro tö iiu̱té:
—Pë' kua̱'ki̱.
Jesús tö iché:
—E' yëne, e' kue̱ki̱ ila'r kë̃ ka̱wöta̱ ipatau̱k. 27 Erë ipataù̱sö a̱s ie'pa kë̃ ulurka̱ se' ki̱. E' kue̱ki̱ be' yú batsöri kkömik eta̱ biklö' u̱yõmi di' a̱. Eta̱ nima tsá̱ kli'wé̱ be' tö e' kkõ shu̱ppõö, ee̱ be' tö inuköl kue̱raë et. E' tsú̱mi ie'pa patuo̱ie, e' dör wë' se' böl nuì̱ patuo̱ie.

18

Yi dör ibua'ie Skëköl wöa̱
(Marcos 9.33-37; Lucas 9.46-48)

1 E' ké̱wö ska' ta̱ Jesús ttökatapa de ie' ska' ta̱ ie' a̱ ichakérakitö:
—Ì blúie Skëköl tso' e' shu̱a̱ ¿yi dör ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱?
2 Jesús tö alala kié eköl duése̱r ie'pa shu̱sha̱ë 3 ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kë̃ e̱r mane'ù̱ a̱s a' dõ we̱s alala i' es, e' ta̱ a' kë̃ döpawa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱. 4 Yi e̱r mane'wé̱ ta̱ ie' e̱' wöéwa we̱s alala i' es, ese döraë ibua'ie ì blúie Skëköl tso' e' a̱. 5 Yi tö alala i'se kiéwa̱ ye' ttõ wa, ese tö ye' wák kiéwa̱.

A' tso' wösh wa ì tö s'ké ì sulu wamblök ese yöki̱
(Marcos 9.42-48; Lucas 17.1-2)

6 "Yi tö ikkëpala e̱rblöke ye' mik, esepa eköl ké ì sulu wamblök, esepa weirdaë ta̱ië shu̱te̱ tkõka̱ ák wawoi̱e mué̱wa̱ ikuli' a̱ batrèemi dayë a̱ e' tsa̱ta̱. 7 Íyi tso' ta̱ië s'e̱rkiöwo̱ie ì sulu wamblök, e' kue̱ki̱ wëstela i̱na ká̱ i' wakpa ta̱. Ke̱kraë ì sulu tso' s'e̱rkiöu̱k, erë yi tö s'ké ì sulu wamblök, wëstela i̱na esepa ta̱.
8 "A' ulà ö a' klõ tö a' ké ì sulu wamblök e' ta̱ itöö u̱yõmi bánet. A' döwa̱ se̱ne micho a̱ ulà etkë̃ ö klõ etkë̃, e' dör buaë. E' skéie a' u̱yèwa̱ bö' ñar michoë e' a̱ ulà bötkë ena klõ bötkë e' dör suluë. 9 Ñies s'wöbla tö s'ké ì sulu wamblök, e' ta̱ iyöttsa̱ u̱yõmi bánet. A' döwa̱ se̱ne micho a̱ wöbla ek ë̃ wa, e' dör buaë. E' skéie a' u̱yèwa̱ bö' ñar michoë e' a̱ wöbla bökë, e' dör suluë.

Obeja chowa e' pakè
(Lucas 15.3-7)

10-11 "A' e̱ kkö'nú, ikkëpala kë̃ watarttsa̱. Ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl biyöchökwakpa tso' ie'pa kkö'nuk e'pa tso' ke̱kraë ye' Yë̃ tso' ká̱ jaì a̱ e' wörki̱ ie'pa tté chök.
12 "¿I̱ma a' tö ibikeitsè? Wëm eköl wa̱ obeja tso' döka̱ cien ta̱ e' etö chowa, e' ta̱ ¿ì wèmi ie' tö? Obeja döka̱ dabom su̱li̱yök ki̱ su̱li̱tu (99) e' meraa̱t ie' tö kañika̱ ta̱ imía̱ obeja chowa e' yulök. 13 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö mik ie' tö ikué̱, eta̱ ie' ttsë'nene buaë tkõka̱ imale̱pa kë̃ chë'wa e' tö ie' ttsë'wé̱ e' tsa̱ta̱. 14 Es Skëköl dör a' Yë̃ tso' ká̱ jaì a̱, e' kë̃ ki̱ ikiane tö ikkëpala chöwa ekla wë'ia̱.

We̱s se' ké e̱r buanukne ñì ki̱
(Lucas 17.3)

15 "A' yami we̱le tö ì sulu wamblé a' ki̱, e' ta̱ a' yú ie' ska' ta̱ ì sulu wambléitö e' chõ ie' a̱, e' shu̱lõ a' böl ë̃ tö. Ie' tö a' ttõ iu̱té, e' ta̱ a' e̱r buanene ñì ki̱. 16 Erë ie' kë̃ wa̱ a' ttõ iu̱tëne, e' ta̱ a' yamipa tsú̱mi eköl ö böl, ttè ki̱ a' tö ie' kkatè e' ttekölie a̱s io̱r we̱s itso' kitule es. E' tö ichè, "Ttè ko̱s shu̱lekesö eta̱ ittekölpa kiane böl ö mañal ichoie tö moki̱ idir ö au." 17 Erë kë̃ ie' wa̱ e'pa ttõ ttsëne, e' ta̱ ichõ ye' icha erule e' kukua. Ñies kë̃ iwa̱ ie'pa ttõ iu̱tëne, e' ta̱ isa̱ú̱ we̱s pë' kë̃ tö Skëköl dalöiè es ö we̱s inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱ e'pa suè̱ es.
18 "Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ì cheke a' tö tö e' dör suluë ká̱ i' a̱, ese cheraë Skëköl tö tö e' dör suluë. Ñies ì cheke a' tö tö e' dör buaë ká̱ i' a̱, ese cheraë Skëköl tö tö e' dör buaë.
19-20 "Ye' tö ì skà chekene a' a̱: Wé̱ a' böl ö mañal ñì dapa'wé̱ ye' ttõ wa, ee̱ ye' tso' a' ta̱. E' kue̱ki̱ a' böl e̱r méwa̱ ñikkëë ká̱ i' a̱ ilè kiök ye' Yë̃ tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱, e' ta̱ imeraëitö a' a̱."
21 Eta̱ Pedro dewa̱ Jesús ska' ta̱ ichakéitö:
—A Skëkëpa, ¿bitökicha ye' yami tö ì sulu wamblé ye' ki̱, e' olo'yèmiyö iki̱? ¿Moki̱ dõ kul ekkë?
22 Ie' iiu̱té:
—Kë̃ ye' tö be' a̱ ichè kul ë̃. Ye' ichè tö be' ka̱wöta̱ inuì̱ olo'yök iki̱ ke̱kraë bitökicha ekkë*

Blu' e̱r buaë ché ikanè méso eköl a̱

23 "Ì chéyö a' a̱ e' wà pakekeyö ttè i' wa. Ì blúie Skëköl tso' e' dör we̱s blu' eköl e̱na nuì̱ shu̱lak ikanè mésopa ta̱ es. 24 Ie' tö ie'pa nuì̱ shu̱lémitke eta̱ ikanè méso eköl debitu̱ ie'pa wa̱ ie' wörki̱, e' wa̱ nuì̱ tso' ta̱ië shu̱te̱† 25 Ie'

* **18:22** ke̱kraë bitökicha ekkë: Griegoie e' dör dabom kuryök döka̱ kuktökicha (70×7). † **18:24** nuì̱ ta̱ië shu̱te̱: Ttè i' dör inuköl kiè talento e' mil döka̱ dabop. I̱'ñe ta̱' e' ské dör dólares döka̱ millón döka̱ dabom ske̱yök (50,000,000)

kë̃ a̱ nuì̱ ekkë pato̱rpa, e' kue̱ki̱ blu' tö ie' ena
ilaköl ena ila'r ena ì ko̱s tso' iwa̱ e' watau̱ktsa̱
ké inuì̱ ekkë patuo̱ie. 26 Ikanè méso e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ blu' wörki̱ ta̱ ikköché tai̱ë ie' a̱: 'Be'
we'ikèyö, ye' panú bë̃rë tsir, e' wa ye' tö be'
patuè̱ttsa̱ se̱raa̱.' 27 Blu' ie' sué̱ e̱r sia̱rë wa,
e' kue̱ki̱ iñarke ko̱s e' olo'yéitö iki̱ se̱raa̱ ta̱
iémine bë̃rë.
28 "Erë mik kanè méso e' mía̱, eta̱ ie' tö
kanè méso iëköl kué̱ ña'we̱ke ie' tö elkela
ë̃‡ Ta̱ iklö'wé̱wa̱itö ikuli' a̱ tuéwa̱ darë̃rëë ta̱
ichéitö ia̱: '¡Be' ñarke ye' ulà a̱, e' pataú̱ttsa̱
ña!' 29 Ta̱ iëköl e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ie' wörki̱
ta̱ ikköché tai̱ë: 'Be' we'ikèyö, ye' panú bë̃rë
tsir, e' wa yö be' patuè̱ttsa̱ se̱raa̱.' 30 Erë ie' kë̃
wa̱ iëköl kköchöke e' iu̱tëne. Ie' tö iwötökwa̱
patké s'wöto wé a̱ dõ mik inuì̱ patué̱ttsa̱itö
se̱raa̱ eta̱. 31 Mik kanè mésopa male̱pa tö
ittsé, eta̱ e' tö ie'pa e̱riawé̱ tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie'pa
mía̱ blu' ska' ta̱ ichéka̱ se̱raa̱. 32 Eta̱ blu' tö
kanè méso e' kiök patké ta̱ ichéitö ia̱: '¡Be' dör
pë' suluë! Ye' tö be' ki̱ be' nuì̱ tai̱ë e' olo'ya'
se̱raa̱ be' kköyë' ye' a̱ e' kue̱ki̱. 33 ¿Ì kue̱ki̱ be'
kë̃ wa̱ be' yami su̱ne e̱r sia̱rë wa we̱s ye' be'
su̱' es?' 34 Eta̱ blu' uluneka̱ tai̱ë, e' tö ikanè
méso wötökwa̱ patké a̱s iwe'ikõ ie'pa tö sia̱rë
dõ mik inuì̱ pato̱nettsa̱ se̱raa̱ eta̱. 35 Es ñies
a' yami tö ì sulu wamblé a' ki̱ e' nuí̱ kë̃ olo'yè
a' tö iki̱ e̱r moki̱ wa, e' ta̱ ye' Yë̃ tso' ká̱ jaì a̱ e'
tö a' we'ikeraë sia̱rë."

19

Se' ñì öwa ese ché Jesús tö
(Mateo 5.31-32; Marcos 10.1-12; Lucas 16.18)

1 Mik Jesús tö ttè ekkë ché o̱ne, eta̱ ie' e̱'
yéttsa̱ Galilea mía̱ Judea ta̱ itkattsa̱ Jordán a̱
wi̱she̱t. 2 Tai̱ë pë' dami ie' itöki̱ e'pa shu̱a̱
wé̱pa kirirke esepa ko̱s bua'wé̱itö.
3 Eta̱ fariseowakpa we̱lepa de ie' ska' ta̱
ie'pa tö ie' a̱ ichaké itsa̱ioie:
—¿Wëpa a̱ ka̱wö ta̱' itayë owa íyi ulitane
kue̱ki̱?
4 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, ¿e' kë̃ su̱ne
a' wa̱? E' tö ichè tö tsa̱we ta̱ Skëköl tö se'
yö' wëm ena alaköl. 5 Ie' tö iyë': 'E' kue̱ki̱
wëpa kë̃ se̱rpaia̱ iyë̃ ena imì e'pa dapömik, ta̱
ise̱rdawa̱ alaköl ta̱. Ie'pa böl se̱rdaë ñita̱ ta̱
ie'pa mía̱ we̱s wák eköl ë̃ es.'* Es ikite̱a̱t 6 e'
kue̱ki̱ ie'pa kë̃ ià̱ böl, ie'pa yöne we̱s wák eköl
ë̃ es. E' kue̱ki̱ wé̱pa batséwa̱ Skëköl tö esepa
kë̃ batsökök yi tö.
7 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—E' dör es, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱ Moisés tö iyë'a̱t
tö wëm tö itayë̃ éwa, ese wák ka̱wöta̱ ñì owa
yëkkuö muk ia̱?
8 Ie' iu̱té:
—A' e̱r darërë, e' kue̱ki̱ Moisés tö ka̱wö me'
a' a̱ a' tayë ökwa, erë tsa̱we ta̱ kë̃ idör es. 9 Ye'
tö a' a̱ ichè tö yi tö itayë̃ éwa, kë̃ dör itayë trër
kue̱ki̱, ese tö alaköl skà tsé̱wa̱ne, e' ta̱ e' wa
ise̱newa̱bak ke̱we e' dalöse̱wé̱wa̱itö.
10 Jesús ttökatapa tö iché ie' a̱:
—E' dör es e' ta̱ bua' idir sa' a̱ tö kë̃ sa' alaköl
tsù̱wa̱.
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì ché a' tö e' kë̃ dör sulitane a̱, e' dör
wé̱pa a̱ imène esepa ë̃ a̱. 12 Wëpa we̱lepa dör
kachir ie'pa wák dë'ka̱ es e' kue̱ki̱. We̱lepa
skà yueke s'kapeyökwakpa tö kachirie. Iskà
tso' esepa se̱rke kachirie ì blúie Skëköl tso' e'
kané kue̱ki̱. Wé̱pa se̱rmi es, esepa se̱nú es.

Jesús tö ikié S'yë̃ a̱ ala'rla ki̱
(Marcos 10.13-16; Lucas 18.15-17)

13 Pë' wa̱ ala'rla debitu̱ Jesús ska' a̱s ie' ulà
mùka̱ iki̱ ena ikiõ S'yë̃ a̱ iki̱. Erë ittökatapa tö
pë' uñélor. 14 Erë ie' tö iché:
—A̱s ala'rla bitu̱ ye' ska'. Wé̱pa dör we̱s
ie'pa es, esepa blúie Skëköl tso', e' kue̱ki̱ kë̃
iwöklö'wa̱ria̱.
15 Eta̱ ie' ulà méka̱ ie'pa ki̱, e' ukuöki̱ ta̱ imía̱
bánet.

Inuköl blú eköl tö Jesús a̱ ichaké
(Marcos 10.17-31; Lucas 18.18-30)

16 Wëm eköl debitu̱ Jesús ska' ta̱ ie' a̱
ichaké:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¿ì buaë wè̱mi ye' tö a̱s
se̱ne michoë dõ ye' ulà a̱?
17 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ be' tö ye' chaké ì dör buaë ese ki̱?
Skëköl eköl ë̃ dör buaë. Be' ki̱ se̱ne michoë
kiane, e' ta̱ ttè me'a̱tbak ie' tö dalöiëno e'
dalöiõ.
18 Ie' tö Jesús a̱ ichaké:
—¿Ttè wé̱ne?
Ie' iiu̱té:
—'Kë̃ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱, kë̃ a' ka̱wö ta̱'
s'se̱newa̱bak e' dalöse̱u̱kwa̱, kë̃ a' ka̱wö ta̱'
akblök, kë̃ a' ka̱wö ta̱' s'kkatök ka̱chè wa, 19 a'
yë̃ ena a' mì dalöiõ, ñies a' male̱pa dalërítsõ
we̱s a' wákpa e̱' dalër es.'†
20 Duladula tö ie' a̱ iché:
—Ttè e' ko̱s dalöië'bitu̱ ye' tö ia̱ia̱ë. Eta̱ ¿ì
skà kianeia̱?
21 Ie' iiu̱té:
—Be' é̱na ì buaë ko̱s wa̱k se̱raa̱, e' ta̱ be'
yú ta̱ ì tso' be' wa̱, e' wataú̱ttsa̱ se̱raa̱ ta̱ iské
múttsa̱ s'sia̱rëpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ be' shkõ ye' ta̱
ye' ttökataie. Es ta̱ íyi buaë tai̱ë döraë be' ulà
a̱ ká̱ jaì a̱.
22 Duladula dör inuköl blú tai̱ë, e' kue̱ki̱
mik ie' tö e' ttsé eta̱ ie' e̱rianeka̱ tai̱ë ta̱
imía̱tke.
23 Eta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:

‡ **18:28** elkela ë̃: Ttè i' dör inuköl kiè denario ese döka̱ cien. * **19:5** Génesis 2.24 sa̱ú̱. † **19:19** Éxodo 20.12-16; Deuteronomio 5.16-20; Levítico 19.18

—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö inuköl blúpa a̱
darërëë idir dökwa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱.
24 Iskà chèneyö a' a̱ tö inuköl blúpa a̱ dökwa̱
ì blúie Skëköl tso' e' a̱ e' dör darërëë tkõka̱
kameio tkõmi datsi' yuo diké ese wöukla a̱ e'
tsa̱ta̱.
25 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱ ie'pa tkinewa̱ ta̱ië
ta̱ ichéitörak:
—E' dör es e̱'ma ¿yi tsa̱tkërmi?
26 Ie'pa webléitö ta̱ ichéitö:
—E' kẽ o̱nuk s'ditsö a̱ we̱s, erë Skëköl a̱ íyi
ulitane o̱rmi.
27 Eta̱ Pedro tö iché ia̱:
—Sa' tö íyi ulitane me'a̱t ta̱ sa' bite̱ be' ta̱. ¿Ì
dõmi sa' ulà a̱ e' skéie?
28 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö mik ká̱ i' maner-
ketkene buaë aishkuö ta̱, eta̱ ye' dör S'ditsö
Alà e' döraë ká̱ ulitane blúie olo ta̱' ta̱ië.
Ñies a' dör ye' ttökatapa, e'pa e̱' tulörase̱r
blu' kulé döka̱ dabom eyök kí̱ böt e' ki̱, Is-
rael ditséwöpa döka̱ dabom eyök kí̱ böl e'pa
wëttsu̱k. 29 We̱pa ko̱s tö iu ö iëlpa ö ikutapa ö
iyẽ ö imì ö ila'r ö iká̱ ese méa̱t ye' tté kue̱ki̱,
e' ta̱ e'pa ulà a̱ iské dörane ta̱ië shu̱te̱ë, ñies
aishkuö ta̱ se̱ne michoë döraë ie'pa ulà a̱.
30 Erë i̱'ñe ta̱ se' ta̱ië tso' ke̱we esepa döraë
bataie ena se' tso' bataie i̱'ñe ta̱ esepa döraë
ke̱weie.

20

Kanè mésopa patuẽ̱ e' tté

1 "Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköke we̱s itka
wëm eköl ta̱ es. E' mía̱ bla'mi kanè mésopa
yulök ie' uva tso' tkëule e' kanéu̱k. 2 Ie' tö iché
ie'pa a̱: 'Ye' tö a' patue̱ke ko̱s s'pato̱rke ká̱ etk
ekkë, e' dör denario etk.' E' dör buaë ie'pa
a̱ ta̱ ie' tö ie'pa patké kaneblök. 3 Diwö de
su̱li̱tu (9) eta̱ kanè wák mía̱ne kanè mésopa
skà yulök eta̱ ee̱ ie' tö isué̱ tö wëpa tulur
ñala̱ ska' kẽ ku̱' kaneblök. 4 Ie' tö ie'pa a̱
iché: 'A' yú kaneblök ye' kanè a̱ ta̱ ye' tö a'
patue̱ke ko̱s s'pato̱rke moki̱ ekkë.' Eta̱ ie'pa
mía̱ kaneblök. 5 Diwö de bata a̱ ta̱ ie' mía̱
kanè mésopa skà yulök eta̱ ie' tö ie'pa patké
kaneblök. Ñies tsá̱li̱ diwö de mañat eta̱ ie'
mía̱ kanè mésopa skà yulök ta̱ ie'pa patkéitö
ñies kaneblök. 6 Diwö döketke ske̱l eta̱ ie' mía̱
kanè mésopa skà yulök, ee̱ ie' tö wëpa kué̱
iëte̱r kẽ ku̱' kaneblök. Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
'¿Iõk a' iëte̱r ñië í̱e̱ kẽ ku̱' kaneblök?' 7 Ie'pa
tö iiu̱té: 'Kẽ yi wa̱ sa' a̱ kanè mène.' Eta̱ ie' tö
ie'pa a̱ iché: 'A' yú kaneblök ye' a̱.'
8 "Mik ká̱ tuine, eta̱ kanè wák tö ichè
ikanè mésopa patau̱kwak a̱: 'Kanè mésopa
kiõ eta̱ ie'pa patáu̱. Wépa debitu̱ bataie,
e'pa pataúmi ke̱we, ta̱ wépa debitu̱ ke̱we,
e'pa patáu̱ bataie.' 9 Eta̱ kanè mésopa deb-
itu̱ kaneblök tsá̱li̱ diwö ske̱l, e'pa pato̱ne
ke̱we. Ie'pa ko̱s pato̱ne denario et et.
10 Mik kanè mésopa debitu̱ kaneblök ke̱we,
e'pa pato̱rketke eta̱ ie'pa tö ibikeitsé: 'Sa'
pato̱rke aishe̱t sa' male̱pa tsa̱ta̱.' 11 Erë ie'pa
ko̱s pato̱ne denario et et ẽ. 12 E' tö ie'pa
kabewe̱ka̱ ta̱ iché kanè wák a̱: 'Wëpa ikkëpa
debitu̱ bataie kaneblé bërbërla ẽ, e' skéie sa'
kaneblé ñië, ña'wé̱ dìba tö, ñies shtrine ta̱ië.
Eta̱ ¿we̱s be' tö ie'pa patué̱ ko̱s be' tö sa' patué̱
ekkë?' 13 Erë kanè wák tö ikanè méso eköl
iu̱té: 'A yami, ye' kẽ ku̱' ì sulu wamblök be'
ta̱. Se' ttè mé ñì a̱ tö ye' be' patue̱ke denario
etk. 14 E' kue̱ki̱ be' inuköl klö'ú̱ ta̱ be' yúshka.
Wëm debitu̱ kaneblök ibataie ese a̱ ye' é̱na
inuköl mak ko̱s ye' tö be' a̱ imé ekkë eta̱ ¿we̱s
ide? 15 Ye' a̱ ka̱wö ta̱' ì wa̱k ye' é̱na ye' inuköl
wa, ese wo̱ie. Ye' tö ilè kakmeke yile a̱, ¿e' tö
be' ukyëwe̱ke ye' ki̱?'
16 "Es s'tso' bataie esepa döraë ke̱weie ena
s'tso' ke̱weie esepa döraë bataie."

Jesús e̱' biyö chéne tö ie' tterawa̱ pë' tö
(Marcos 10.32-34; Lucas 18.31-34)

17 Jesús ena ittökatapa dabom eyök kí̱ böl
(12), e'pa mirka̱ Jerusalén ta̱ ie' tö ie'pa kié
bánet ta̱ ichéitö ia̱:
18 —Se' mirka̱ Jerusalén i', eta̱ ee̱ ye'
dör S'ditsö Alà, e' merdattsa̱ sacerdotepa
wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa ulà a̱. Ie'pa tö ye' kichateraë. 19 Ye'
merattsa̱rakitö pë' kẽ dör judiowak esepa
ulà a̱. E'pa tö ye' wayueraë pperaë sia̱rë ta̱
ye' tterawa̱rakitö wötëule krus mik. Erë e'
ki̱ ká̱ de mañat, eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.

Santiago ena Juan e'pa mì tö ka̱wö kié Jesús a̱
(Marcos 10.35-45)

20 Santiago ena Juan dör Zebedeo ala'r
e'pa mì de ie'pa ta̱ Jesús ska' ta̱ ie̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ iwörki̱ ilè kioie ie' a̱. 21 Jesús tö ie'
a̱ ichaké:
—¿Ì kiane be' ki̱?
Ie' tö iiu̱té:
—Ye' tö be' a̱ ka̱wö kieke tö mik be'
tkëneka̱ s'blúie, eta̱ ye' alà eköl tkõwa̱ be' ulà
bua'kka, eköl be' ulà bakli̱'kka s'wëttsu̱k be'
ta̱.
22 Ie' iiu̱té:
—Ì kieke a' tö e' kẽ wà jche̱r a' wa̱. ¿Ye'
tka̱' wayarmi a' a̱? ¿A' e̱' ché weinuk we̱s ye'
weirdaë es?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Tõ, sa' dirmi.
23 Ie' iché:
—Moki̱ ye' tka̱' wayeraë a' tö, a' weirdaë
we̱s ye' es. Erë e̱' tkökse̱r ye' ulà bua'kka ö
ye' ulà bakli̱'kka, e' kẽ ké̱wö menuk ye' a̱. E'
tso'tke ye' Yẽ wa̱ klöule yi a̱ imekeitö esepa a̱.
24 Mik ttè e' ttséwa̱ ittökatapa male̱pa döka̱
dabom eyök (10) e'pa tö, eta̱ ie'pa uluneka̱
ie'pa böl ñe' ki̱. 25 Erë ie' tö ie'pa ulitane kié
ta̱ iché ia̱:
—A' wa̱ ijche̱r tö pë' kẽ tö Skëköl dalöiè,
esepa wökirpa ko̱s e̱' alökeka̱ ie'pa ki̱ ke̱kraë,

ñies iblúpa tö ie'pa patkeke kësik wa. 26 Erë a'
kë̃ kàne e̱' wamblök es. E' skéie, a' isie e̱' yuak
a' wökirie, ese ka̱wöta̱ e̱' wöökwa imale̱pa
diki̱a̱ diöshe̱t ikanè mésoie. 27 Ñies a' isie e̱'
yuak ibua'ie a' male̱pa tsa̱ta̱, ese ka̱wöta̱ e̱'
muktsa̱ imale̱pa a̱ kanè mésoie. 28 Ye' dör
S'ditsö Alà, e' kë̃ dë'bitu̱ a̱s yi tö ye' ki̱mù. Ye'
dë'bitu̱ ie'pa ki̱muk ena e̱' muktsa̱ ttèwa̱ pë'
tso' ta̱ië e' nuì̱ skéie. E' kue̱ki̱ a' ka̱wöta̱ e̱'
wöökwa a' male̱pa kanè mésoie.

Wëpa böl wöbla kë̃ wawër e'pa bua'wé̱ Jesús tö

(Marcos 10.46-52; Lucas 18.35-43)

29 Jesús ena ittökatapa e̱' yéttsa̱ Jericó, e'pa
itöki̱ pë' mirwa̱ ta̱ië. 30 Eta̱ wëpa böl wöbla kë̃
wawër, e'pa tulur ñala̱ ska'. Mik ie'pa tö ittsé
tö Jesús dami, eta̱ ie'pa tö iché a̱neule:

—¡A këkëpa, s'blú David bak e' aleri, sa' sa̱ú
e̱r sia̱rë wa!

31 Pë' tö wëpa e' uñeke a̱s ie'pa siwa̱'blõwa̱,
erë ie'pa kí̱ a̱neka̱ ta̱ië:

—A këkëpa, David aleri, sa' sa̱ú e̱r sia̱rë wa

32 Jesús e̱' duése̱r ta̱ wëpa wöbla kë̃ wawër
e'pa kiéitö ta̱ ie'pa a̱ ichakéitö:

—¿Ì kiane a' ki̱?

33 Ie'pa iiu̱té:

—A këkëpa, sa' wöbla bua'ú̱.

34 Ie' tö ie'pa sué̱ e̱r sia̱rë wa ta̱ ie'pa wöbla
kéitö. E' wö shà̱ ta̱ ie'pa wöbla buanene ta̱
imíyal ie' ta̱.

21

Jesús demi Jerusalén

(Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40; Juan 12.12-19)

1 Mik Jesús ena ittökatapa demi tsi̱net
Jerusalén, ká̱ kiè Betfagé tso' Olivo ké̱bata
a̱ ee̱, eta̱ ie' tö ittökatapa kié böl 2 ta̱ ichéitö
ia̱rak:

—A' yú wì̱ u wëne eruleë ee̱. Mik a' demi
ee̱, eta̱ bet ta̱ a' tö burro alaki kue̱raë etö
moulewa̱ ena ilala dur io̱'mik. E' wötsöö ta̱
itsúbitu̱ ña. 3 Yile tö a' a̱ ichaké, e' ta̱ iiu̱tõ:
'Skëkëpa ki̱ ikiane, e' wa ie' tö imène.'

4 Itka es a̱s ì yë'a̱tbak Skëköl tteköl tö e' wà
tkõ es. Ie' tö iyë':

5 "Ichõ Jerusalén wakpa a̱:

'Ye' ttõ ttsõ, a' blú datse̱ a' ska' e̱' tkëuleka̱
burro ki̱.

Ie' dör pë' bẽrë kë̃ e̱' ttsöta̱'ka̱.

Ie' datse̱ burro alala ki̱, e' dör iyiwak tso' dalì
oie ese.' "*

Es Skëköl tteköl tö iyë'a̱t.

6 Ittökatapa míyal ta̱ iwérakitö we̱s Jesús tö
iché ie'pa a̱ es. 7 Ie'pa wa̱ burro alaki ena
ilala bite̱tse̱r Jesús a̱. Ie'pa tö ipaio ki̱kke̱
méka̱ burro alala ki̱ ta̱ Jesús e̱' tkéka̱ iki̱. 8 Pë'
tso' ta̱ië e'pa tö ipaio ki̱kke̱ shuélor ñala̱ ki̱,
ñies we̱lepa tö kal kõ télor shuélor ñala̱ ki̱
Jesús ñalé̱ tso̱ie. 9 Pë' mirwa̱ ke̱weie Jesús
yöki̱ ñies itöki̱, e'pa ulitane a̱rke ta̱ië:

—¡Ie' i' dör se' blú bak David e' aleri, e'
ki̱kökasö! Ayëcha buaë ie' datse̱ Skëköl ttõ
wa. ¡Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ki̱kökasö!†

10 Mik ie' dewa̱ Jerusalén, eta̱ e' wakpa
aláneka̱ ta̱ië ta̱ ichaké:

—¿Yi dör ie'?

11 Pë' datse̱ ta̱ië ie' ta̱, e'pa tö iu̱té:

—E' dör Jesús. Ie' dör Skëköl tteköl datse̱
Nazaret a̱te̱ Galilea e'.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱

(Marcos 11.15-19; Lucas 19.45-48; Juan 2.13-22)

12 Eta̱ Jesús dewa̱ Skëköl wé a̱. Eta̱ wé̱pa
tso' ee̱ íyi ta̱u̱k ena íyi wata̱u̱k e'pa ko̱s
trë'wé̱yal ie' tö. Inuköl mane'u̱k‡ wakpa
mesa trélurka̱itö. Ñies nuböl wata̱u̱kwakpa
kula' trélurka̱itö. 13 Ie' iché ie'pa a̱:

—Skëköl tö iyë'a̱t iyëkkuö ki̱: 'Ye' u kirdaë
tto ye' ta̱ wé',§ erë a' tö iia'wéka̱ akblo wéie.

14 Eta̱ s'wöbla kë̃ wawër ena kë̃ s'shko bua'
esepa debitu̱ Jesús ska' Skëköl wé a̱ ta̱ ie' tö
ie'pa bua'wé̱. 15 Ala'rla tso' ee̱ e'pa tö iché
a̱neule: '¡S'blú bak David, e' aleri ki̱kökasö!'
Mik sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa tö ì wé̱ Jesús tö e' sué̱,
ena i̱ma ala'rla tö ie' ché e' ttsé, eta̱ ie'pa
uluneka̱ ta̱ië 16 ta̱ ichéitörak Jesús a̱:

—Ì chök ala'rla tso', ¿e' ttsé be' tö?

Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Tõ, e' ttséyö. Erë i̱ma e' chè Skëköl
yëkkuö tö, wësua e' kë̃ su̱ule a' wa̱. E' tö ichè:
'A Skëköl, ala'rla ena bëbëpala tsu'yökeia̱, es-
epa kébö e̱' ki̱kökka̱.'*

17 Eta̱ ie' tö ie'pa méa̱t ta̱ imía̱ ká̱ kiè Beta-
nia ee̱. Ee̱ ie' kapére.

Higo klõ siwé̱wa̱ Jesús tö

(Marcos 11.12-14,20-26)

18 Bule es bla'mi ta̱ Jesús michone
Jerusalén ta̱ ie' mirwa̱ ñala̱ wa ta̱ ie' dué bli
wa̱. 19 Ie' tö higuera klõ te̱r elka sué̱ ta̱ imía̱
iwö yulök katè. Erë kë̃ iwö ta̱', ikõ ë̃ arwa̱
ta̱ië̱. E' kue̱ki̱ ie' tö iché kal e' a̱:

—¡Kë̃ be' wörpaia̱ yës!

E' wösha̱ ta̱ higuera klõ sinewa̱mi. 20 Mik
e' sué̱ ittökatapa tö, eta̱ e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱
ta̱ië, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:

—¿We̱s higuera klõ sinewa̱ bet?

21 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' e̱rblé Skëköl mik
moki̱, kë̃ ibikeitsule bötböt, e' ta̱ ì wé̱ ye' tö, e'
o̱rmi a' a̱ ñies. E' kí̱ie ta̱ a' tö ichèmi ka̱bata wì̱
a̱: 'Be' e̱' sköttsa̱ í̱e̱ a̱núwa dayë a̱', e' ta̱ es iwà
tköraë. 22 A' e̱rblé Skëköl mik moki̱, e' ta̱ ì ko̱s
kié a' tö ie' a̱ e' wà döraë a' ulà a̱.

* 21:5 Zacarías 9.9 † 21:9 Salmo 118.26 ‡ 21:12 inuköl mane'u̱k: Judiowak a̱ inuköl tso' wakanewè̱ Skëköl wé ë̃ a̱, e' tue̱kene ie'pa tö inuköl ëse wa. § 21:13 Isaías 56.7 * 21:16 Salmo 8.3

¿Yi tö ka̱wö mé Jesús a̱?
(Marcos 11.27-33; Lucas 20.1-8)
23 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ Skëköl wé a̱, ee̱
ie' tso' s'wöbla'u̱k. Eta̱ sacerdotepa wökirpa
ena judiowak kue̱blupa de ie' ska' ta̱ ichaké
ia̱:
—¿Yi ttõ wa be' tö íyi ikkë we̱ke? ¿Yi tö e'
ké̱wö mé be' a̱?
24 Ie' iiu̱té:
—Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakeke, e' iu̱té a' tö, e'
ta̱ ye' tö a' a̱ icheke tö yi tö iké̱wö me' ye' a̱.
25 ¿Yi tö Juan patkë' s'wöskuök? ¿Skëköl tso'
ká̱ jaì a̱ e' ö s'ditsö?
Ie'pa ñì iu̱témi ta̱ ichérakitö: "Se' tö ichèmi
tö Skëköl tö ka̱wö mé Juan a̱, e' ta̱ ie' tö se'
iu̱tèmi: 'Eta̱ ¿ì kue̱ki̱ a' kẽ wa̱ ie' ttè klöo̱ne?'
26 Pë' ulitane tö iklö'wé̱ tö Juan dör Skëköl
tteköl. Se' suane ie'pa yöki̱, e' kue̱ki̱ kẽ se'
a̱ iyënuk tö Juan a̱ ka̱wö me' s'ditsö tö." 27 E'
kue̱ki̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Kẽ sa' wa̱ ijche̱r.
Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Es ñies ye' kẽ tö a' a̱ ichepa tö yi tö ye' a̱
ka̱wö mé íyi ikkë wo̱ie.

Ala'r böl e' tté
28 Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Ttè kleekeyö a' a̱ e' ttsõ a' tö. Wëm eköl
alà dör böl wëpa, e' debitu̱ ilà eköl ska' ke̱we
ta̱ ichéitö ia̱: 'A alà, be' yú kaneblök i̱'ñe
ye' uva tso' tkëule e' a̱.' 29 Ilà tö iiu̱té: 'Kẽ
ye' mìne.' Erë e' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ibikeitséne
kua̱'ki̱ ta̱ imía̱. 30 E' ukuöki̱ ta̱ iyẽ mía̱ ilà iëköl
ska' ta̱ ichéitö ia̱: 'Be' yú kaneblök ye' uva
tso' tkëule e' a̱.' Ilà iu̱té: 'Ëkëkë ye' mi'ke.' Erë
ie' kẽ mìne.
Eta̱ Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
31-32 —¿I̱ma a' tö ibikeitsè? Ala'r böl, ¿e'
wé̱ne tö iyẽ ttõ iu̱té?
Ie'pa tö ie' iu̱té:
—Wé̱ne a̱ ichéitö ke̱we e'.
Ie' iché ie'pa a̱:
—Juan S'wöskuökwak dë'bitu̱ se̱ne yësyësë
ñalé̱ kkachök a' a̱, erë a' kẽ wa̱ ie' ttè klöo̱ne.
Erë inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱ ena
alakölpa sulusipa, esepa tö ie' ttè klö'wé̱. E'
sué̱ a' tö erë kẽ a' e̱r maneo̱ne ie' ttè klö'wo̱ie.
E' kue̱ki̱ moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ie'pa esepa
dörawa̱ a' skéie ì blúie Skëköl tso' e' a̱.

Uva kanéu̱kwakpa sulusipa e' tté
(Marcos 12.1-12; Lucas 20.9-19)
33 Iskà kleekeyö a' a̱, e' ttsö. Kanè wák
eköl tö uva kuatké tai̱ë ta̱ ikköiéwa̱itö buaë,
ka̱uk biéitö uva diõ tuoie. Ñies úla yuéitö
ka̱kke̱ë uva kkö'noie. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö
ipeitéa̱t wëpa we̱lepa a̱ a̱s ie'pa tö ipatau̱
ie' a̱ iwörke e' kak wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie'
mía̱ ká̱ bánet. 34 Mik uvawö aline tso'tke
wë'iàë shtè, eta̱ ie' tö ikanè mésopa we̱lepa
patkémi ie' icha tsu̱k. 35 Erë kanéu̱kwakpa tö
ikanè mésopa klö'wé̱wa̱, eköl ppérakitö sia̱rë,
eköl ttéwa̱rakitö, eköl shka̱'wé̱rakitö tai̱ë ák
wa. 36 Eta̱ kanè wák tö ikanè mésopa skà
patkémine tkõka̱ kuaë ipatkë'itö e' tsa̱ta̱. Erë
kanéu̱kwakpa tö iwamblé ie'pa ta̱ we̱s ie'pa
tö iwamblë' wé̱pa dë'rö kuaë e'pa ta̱ es.
37 "Bata ekkë ta̱ ie' tö iwák alà patkémi ta̱
ie' ibikeitsé: 'Ye' alà idir, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
idalöieraë.' 38 Erë mik ie'pa tö ilà sué̱, eta̱
ie'pa iché ñì a̱: 'Ie' wì̱ dör ká̱ i' wak alà, ká̱
i' a̱tdaë ie' ulà a̱. Ittöwa̱sö eta̱ es se' ulà a̱ ká̱
i' a̱tdaë.' 39 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱wa̱ yéttsa̱
bánet ta̱ ittéwa̱rakitö."
40 Eta̱ Jesús tö iché:
—Ye' tö a' a̱ ichakè: ¿I̱ma a' tö ibikeitsé?
Mik kanè wák dene eta̱ ¿ì we̱raë ie' tö
kanéu̱kwakpa e'pa ta̱?
41 Ie'pa tö iiu̱té:
—Ie' tö pë' sulusipa e'pa tteralur e̱r sulu
wa ta̱ uva kané meraneitö kanéu̱kwakpa
kua̱'ki̱pa tö ipatue̱raë buaë mik iké̱wö döke
bit ekkë esepa a̱.
42 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, ¿e' kẽ
su̱ne a' wa̱? E' tö ichè:
'Ák watë'ttsa̱ u yuökwakpa tö
e' yönene ák bua'buaie.
E' kaneo̱' Skëköl tö,
ta̱ e' tö s'ttsë'we̱ke buaë, s'tkinewa̱ iweblök.'†
Es Skëköl yëkkuö tö iyë'a̱t.
43 E' kue̱ki̱ yö ichè a' a̱ tö ì blúie Skëköl tso'
e' kané mène a' a̱, erë e' yerattsa̱itö a' ulà a̱
ta̱ imeraëitö pë' kua̱'ki̱pa tö iwakanewe̱raë
buaë esepa a̱. 44 Es yi klastkëne ák e' mik
ese pa̱rolordaë ena yi ki̱ ák e' a̱neka̱ ese yal-
itdawa̱ idiki̱a̱. 45 Mik sacerdotepa wökirpa
ena fariseowakpa tö ì kleé Jesús tö ñe' ttsé,
eta̱ ie'pa tö isué̱wa̱ tö ie' tso' ie'pa chök. 46 E'
kue̱ki̱ ie'pa é̱na ie' klö'wa̱kwa̱ ee̱. Erë pë' tö
iklö'wé̱ tö ie' dör Skëköl tteköl, e' kue̱ki̱ ie'pa
suane pë' yöki̱ ta̱ kẽ ie'pa wa̱ iklöo̱newa̱.

22

Blu' alà ulabatske e' tté
(Lucas 14.15-24)
1 Eta̱ Jesús tö ttè skà kleé ie'pa a̱ i' es: 2 "Ì
blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköke we̱s itka blu' eköl
ta̱ es. E' tö ilà ulabatske e' ké̱wö tkö'we̱ke.
3 Ie' tö ikanè mésopa patké wé̱pa kiule ko̱s
e'pa a̱ ichök: 'Blu' alà ulabatske e' diwö de,
a' shkö iké̱wö tkö'u̱k.' Erë ie'pa kẽ shkak.
4 E' ukuöki̱ ta̱ blu' tö ikanè mésopa kua̱'ki̱ skà
patkémi e'pa a̱ ichéitö: 'Ichõ wé̱pa kiule ko̱s
a̱ tö ye' iyiwak bua'buaë e' duotke alinetke,
katè ẽ kianeia̱. E' kue̱ki̱ a' shkö ye' alà ula-
batske e' ké̱wö tkö'u̱k.' Eta̱ ie'pa míyal e' chök
wé̱pa kiule e'pa a̱. 5 Erë wé̱pa kiule ko̱s e'pa
kẽ wa̱ blu' ttõ iu̱tëne. Ie'pa eköl mía̱ ikanè
ki̱, eköl mía̱ íyi watau̱k 6 ta̱ imale̱pa tö blu'
kanè mésopa klö'wé̱wa̱ ta̱ iwe'ikérakitö sia̱rë,

† **21:42** Salmo 118.22-23

ñies we̱lepa ttéwa̱rakitö. 7 Eta̱ blu' uluneka̱
tai̱ë ie'pa ki̱ ta̱ ie' tö iché iñippökwakpa a̱: 'A'
yú ie'pa ko̱s ttökulur, ñies ie'pa u ko̱s ña'ú̱wa.'
8 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ikanè mésopa a̱:
'Íyi ulitane tso'tke ye' alà ulabatske e' ké̱wö
tkö'wo̱ie, erë wé̱pa kiule e'pa dör pë' suluë,
e' kue̱ki̱ ye' kë̃ tö ka̱wö mepa ie'pa a̱ ye' alà
ulabatske e' ké̱wö tkö'u̱k. 9 E' kue̱ki̱ a' yú bet
ñala̱ kibi ko̱s ese ki̱ ta̱ pë' ko̱s sué̱ a' tö e'pa
a̱ ishke̱ñú ka̱wö tkö'u̱k ye' ta̱.' 10 Eta̱ ikanè
mésopa míyal ñala̱ ko̱s ki̱ ta̱ pë' ko̱s kué̱ ie'pa
tö, pë' buaë ena pë' suluë, esepa dapa'wé̱ka̱
wé̱ ie'pa tso' iké̱wö tkö'u̱k e' wé a̱. Es iwé wà
iëne tai̱ë.
11 "Erë mik blu' de wé̱pa dapane e'pa
sa̱u̱k, eta̱ wëm eköl sué̱itö kë̃ e̱' paiëule we̱s
ika̱wöta̱ e̱' paiök ulabatsè ké̱wö tkö'wo̱ es.
12 E' kue̱ki̱ blu' tö ie' a̱ iché: 'A yami, ¿we̱s be'
dewa̱? Be' kë̃ e̱' paiëule ulabatsè ké̱wö tkö'wo̱
ese datsi' wa.' Erë wëm e' kë̃ wa̱ blu' iu̱tëne
yës. 13 Eta̱ blu' tö iché ichkõ watiökwakpa a̱:
'Wëm i' ulà ena iklö moú̱wa̱ a' tö ta̱ iu̱yöttsa̱
bánet stui ké̱ a̱, ee̱ ie' i̱u̱raë sia̱rë, ikà blardaë
iweir tai̱ë e' kue̱ki̱.' 14 Ttè e' pakéyö a' a̱ e' wà
dör i' es. S'tso' tai̱ë kiule a̱s Skëköl klö'u̱rakitö
iblúie, erë wé̱pa shu̱kitbakitö esepa kë̃ dör
tai̱ë."

S'wökirpa patau̱k, e' tté
(Marcos 12.13-17; Lucas 20.20-26)

15 E' ukuöki̱ ta̱ fariseowakpa míyal ta̱
ittérak ñita̱: "ilè chakõsö Jesús a̱ a̱s ie' tö ilè
sulu chõ ikkatoie." 16 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iklépa
we̱lepa ena Herodes klépa we̱lepa patkémi
ie' a̱ ichakök. Ie'pa tö ie' a̱ iché:
—A s'wöbla'u̱kwak, sa' wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë
be' ttõ moki̱ë. Be' tö sulitane sue̱ke ñikkëë.
I̱ma pë' tö be' cheke e' kë̃ ki̱ be' tkine. E'
kue̱ki̱ be' tö s'wöbla'we̱ke yësyësë Skëköl ñalé̱
tté wa. 17 E' kue̱ki̱ ichõ sa' a̱, ¿i̱ma be' tö
ibikeitsè? Roma wökir kibi patue̱sö ¿e' dör
buaë ö kë̃ idör buaë?
18 Ie' tö isué̱wa̱ tö ie'pa tso' ie' chakök e̱r
sulu wa, e' kue̱ki̱ ie' iiu̱té i' es:
—A' e̱' õ suluë, ¿Ì kue̱ki̱ a' tso' ye' ma'u̱k
tsa̱iè? 19 Inuköl tso' a' wa̱ Roma wökir
patuo̱ie, e' kkachõ ye' a̱ et.
Ta̱ ie'pa wa̱ inuköl wöshki ese debitu̱ia̱ et.
20 Eta̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Yi diököl ena yi kiè me'rka̱ iki̱?
21 Ie'pa iiu̱té:
—Roma wökir kibi.
Eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché:
—E̱'ma ko̱s Roma wökir kibi icha, ese mú
ie' a̱, ta̱ ko̱s Skëköl icha ese mú ie' a̱.
22 Mik ie'pa tö e' ttsé, eta̱ ie'pa tkinewa̱.
Ie'pa tö iméa̱t ta̱ imíyal.

¿S'duolur e' shke̱rmika̱ne ö au?
(Marcos 12.18-27; Lucas 20.27-40)

23 E' ẽ diwö wa, saduceowakpa we̱lepa de
Jesús ska'. E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'duowa̱
e'pa kë̃ shke̱nukka̱ne. Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
24 —A s'wöbla'u̱kwak, Moisés tö se' a̱ iyë'a̱t
tö wëm blënewa̱ kë̃ alà a̱te̱, e' ta̱ ie' ël ka̱wöta̱
ischõ tsu̱kwa̱ a̱s ilà kõka̱ iël blënewa̱, e' a̱.
25 Etökicha sa' shu̱a̱ wëpa bak döka̱ kul ñì ëlpa.
Ikibi alaköl tsé̱wa̱, erë iblënewa̱ kë̃ alà a̱te̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' itöki̱ iël tö ischõ tsé̱wa̱, 26 erë
ñies e' blënewa̱ kë̃ alà a̱te̱. Es itka iël skà ta̱
ñies imale̱pa ko̱s e'pa ta̱. Ie'pa kul blërulune
kë̃ alà a̱te̱ yës. 27 Bata ekkë ta̱ ñies ilaköl
blënewa̱. 28 Wëpa kul e'pa bak alaköl eköl ẽ
ta̱. Mik s'duowa̱ e'pa shke̱neka̱ne, eta̱ ¿wé̱ne
dõmi ie' wëm chõkie?
29 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' kë̃ wa̱ Skëköl yëkkuö su̱ule, ñies ie'
diché kë̃ jche̱r a' wa̱, e' kue̱ki̱ a' wöa̱ ká̱
chowa. 30 Mik s'duolur e'pa shke̱neka̱ne, eta̱
wëpa ena alakölpa kë̃ se̱rpawa̱ia̱ ñita̱. E'pa
míyal we̱s Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì
a̱ kë̃ se̱rta̱'wa̱ ñita̱ es. 31 ¿A' ki̱ kiane jche̱no
tö moki̱ s'duowa̱ e'pa shke̱rdaka̱ne? Ì yë'
Skëköl tö a' a̱ iyëkkuö ki̱ ¿e' kë̃ a̱ritsule a'
wa̱? Ie' tö iyë' Moisés a̱: 32 'Ye' dör Abraham,
Isaac ena Jacob, e'pa Këköl.'* Ie' kë̃ dör
s'duowa̱ e'pa Këköl. ¡Ie' dör s'ttsë'ka e'pa
Këköl! E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö s'duowa̱ e'pa
shke̱rdaka̱ne.
33 Mik pë' tö ttè wa Jesús tö s'wöbla'we̱ke
ñe' ttsé, eta̱ ie'pa tkirulune.

¿Skëköl ttè dalöiëno e' isie dör ikibiie?
(Marcos 12.28-34)

34 Mik fariseowakpa wa̱ ijche̱newa̱ tö
Jesús tö saduceowakpa siwa̱'blöwé̱wa̱ ttè
moki̱ wa, 35 eta̱ ie'pa eköl dör s'wöbla'u̱kwak
ttè dalöiëno wa, e' tö ie' a̱ ilè chaké itsa̱ioie:
36 —A S'wöbla'u̱kwak, Skëköl ttè dalöiëno
¿e' wé̱ne dör ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱?
37 Ie' iiu̱té:
—'Këkë dör a' Këköl, e' dalëritsõ a' e̱r ko̱s
wa, a' wák ko̱s wa ena a' e̱rbikè ko̱s wa.'
38 Ttè e' dör ibua'ie ttè dalöiëno male̱pa ko̱s
tsa̱ta̱. 39 Erë e' itöki̱ ttè skà tso', e' dör we̱s iët
ñe' es, e' tö ichè: 'A' male̱pa dalëritsõ we̱s a'
wákpa e̱' dalër es.' 40 Ttè dalöiëno ko̱s kitbak
Moisés tö ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱, e'
wöiënewa̱ ttè böt ñe' ẽ a̱.

¿Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör yi aleri?
(Marcos 12.35-37; Lucas 20.41-44)

41 Fariseowakpa daparkeia̱, 42 e' dalewa
Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿I̱ma a' tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e' chè, tö yi aleri idir?
Ie'pa ie' iu̱té:
—E' dör s'blú bak kiè David e' aleri.
43 Eta̱ ie' iché ie'pa a̱:

* **22:32** Ye' dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl: Mik ttè e' ché Skëköl tö Moisés a̱, eta̱ Abraham, Isaac ena Jacob e'pa blërulunebak ká̱ ia̱ia̱ë. We̱s ie' tö ichè, e' wà kiane chè tö ie'pa tso' ttsë'ka Skëköl ta̱. Éxodo 3.6 sa̱ú̱.

—E' dör es, e' ta̱ ¿we̱s David tö iki' ie' Këköl?
David tö iyë' Skëköl Wiköl wa i' es:
44 'Skëköl tö iché ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkőse̱r ye' ulà bua'kka dalöiëno tai̱ë,
dõ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klõ diki̱a̱
eta̱.'†
45 Ie' dör David aleri, e' ta̱ ¿we̱s e' kièmi David
tö ie' Këköl?
46 Kë̃ yi a̱ ie' iu̱tëneia̱ yës. E' ukuöki̱ ta̱ kë̃ yi
kësik dë'ka̱ia̱ ie' a̱ ì skà chakök.

23

Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kkaté Jesús tö

(Marcos 12.38-40; Lucas 11.37-54; 20.45-47)

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱ ena
s'tso' tai̱ë e' kukua: 2 S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa ena fariseowakpa a̱ ka̱wö mène
ttè dalöiëno me'a̱tbak Moisés tö e' wà pakök
se' a̱. 3 E' kue̱ki̱ ì ko̱s dalöiök a' ké ie'pa tö
e' dalöiő. Erë ì dalöiök ie'pa tö a' ké ese kë̃
dalöieta̱' ie'pa wákpa tö. E' kue̱ki̱ kë̃ ie'pa
wakövva̱r a' tö. 4 Ie'pa tö ttè dalöiëno tai̱ë
darërëë ese meke s'male̱pa a̱ wà dalöiè. E'
dör we̱s dalì e̱kke̱ë iè s'ki̱ es, erë ie'pa kë̃ tö
iketa̱'wa̱ iulatska ẽ wa s'ki̱moie. 5 Ì ko̱s we̱ke
ie'pa tö e' dör s'ditsö ẽ wö wa e̱' oie tö ie'pa
dör pë' buaë. Skëköl ttè we̱le kitule datsi'tak
ki̱, ese mue̱ke ie'pa tö iwötsa̱ ki̱ ena iulà ki̱
e̱' ki̱tkoie. Ñies ie'pa wöbatsö idatsi' ki̱tkök
datsi'tak batsi̱batsi̱ chalala buaala ese wa.
6 Wé̱ ie'pa ka̱wö tkö'u̱ke ñies ñì dapa'wo̱ wé
a̱ ese ska' kula' tso' skëkëpa dalöiërta̱' tai̱ë
esepa a̱, ese ki̱ ie'pa wöbatsö e̱' tkökse̱r. 7 Ñies
ie'pa ki̱ ikiar tö pë' tö ie'pa shke̱'wè̱ we̱s
këkëpa dalöiërta̱' tai̱ë ese shke̱'wè̱ es wé̱ pë'
tso' tai̱ë e'pa wöwa. Ie'pa wöbatsö tö pë' tö
ie'pa kiè 's'wöbla'u̱kwak'.
8 "Erë a' ulitane dör ñies ẽ, e' kue̱ki̱ kë̃
a' ñì kiök 's'wöbla'u̱kwak.' A' wöbla'u̱kwak
e' dör eköl ẽme e' kue̱ki̱ kë̃ a' ñì kiök es.
9 Ñies a' ulitane yẽ́ dör eköl ẽme, e' dör Skëköl
tso' ká̱ jaì a̱ e'. E' kue̱ki̱ kë̃ yi kiar ká̱ i' a̱
'S'yẽ́.' 10 Ñies a' wökir dör eköl ẽme, e' dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. E' kue̱ki̱ kë̃ a'
ñì kiök 's'wökir.' 11-12 Yi e̱' ttséka̱ tai̱ë, esepa
wöardawa; erë yi e̱' wöéwa diöshe̱t, esepa
ki̱kardaka̱. E' kue̱ki̱ wé̱ dör ibua'ie a' shu̱a̱
ese ka̱wöta̱ e̱' wöökwa kanè mésoie imale̱pa
ki̱muk.
13-14 "¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa,
a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' õ su-
luë! Ì blúie Skëköl tso' e' wékkö wötekewa̱ a' tö
s'male̱pa yöki̱ a̱s kë̃ ie'pa döwa̱. A' kë̃ mi'wa̱,
ñies wé̱pa shkakwa̱ esepa wöklö'we̱ke a' tö.
15 "¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a
fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' õ suluë!
A' shköke ká̱ ko̱s ekkë ki̱ s'yulök a̱s ie̱' yuõ
a' ttökataie. Mik a' ikué̱, eta̱ iyué a' tö ì sulu
wamblökwak tai̱ë tkõka̱ a' wákpa tsa̱ta̱. Es ie'
weirdaë sia̱rë bö' ké̱ a̱ we̱s a' es.
16 "¡A' dör we̱s sulaiökwakpa wöbla kë̃
wawër es! ¡Wëstela i̱na a' ta̱! A' icheke: 'Yi
tö ttè mé Skëköl wé wa, ese kë̃ ka̱wöta̱ iiu̱tök
kröröë. Erë yi tö ttè mé orochka tso' wötëule
Skëköl wé mik e' wa, e' ta̱ e' wà ka̱wöta̱ iu̱tè.'
17 ¡A' kë̃ e̱r ta̱'! ¡A' dör we̱s s'wöbla kë̃ wawër
es! ¿Ì dör ibua'ie, orochka tso' Skëköl wé mik
e' ö Skëköl wé tö orochka batse'wé̱ e'? 18 Ñies
a' tö icheke: 'Yi tö ttè mé ka̱' tso' íyi moka̱
Skëköl a̱ e' wa, e' ta̱ ese kë̃ ka̱wöta̱ iiu̱tök
kröröë. Erë yi tö ttè mé íyi me'rka̱ ka̱' ñe'
ki̱ e' wa, e' ta̱ e' wà ka̱wöta̱ iu̱tè.' 19 ¡A' dör
we̱s s'wöbla kë̃ wawër es! ¿Ì dör ibua'ie, íyi
me'rka̱ ka̱' ñe' ki̱ e' ö ka̱' tö ibatse'wé̱ e'? 20 Yi
tö ttè mé ka̱' ñe' wa, ese kë̃ ku̱' ttè muk ka̱'
ñe' ẽ wa, ñies ie' tso' ttè muk ko̱s ì tso' iki̱ e'
wa. 21 Yi tö ttè mé Skëköl wé wa, ese kë̃ ku̱'
ttè muk Skëköl wé ẽ wa. Ñies ie' tso' ttè muk
Skëköl se̱rke ee̱ e' wa. 22 Yi tö ttè mé ká̱ jaì
wa ese tso' ñies ttè muk Skëköl kulé wa. Ñies
itso' ttè muk Skëköl wák tkër ikulé ki̱ e' wa.
23 "¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a
fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' õ suluë!
Ka̱köla tso' iëno chkè a̱ kiè menta ena anís
ena comino ese ko̱s tsá̱ meke a' tö Skëköl
a̱. E' dör buaë erë ttè dalöiëno e' bua'ie kë̃
dalöiè a' tö. E' dör se̱ne yësyësë, ena ñì sa̱ù̱
e̱r sia̱rë wa ena e̱rblõ Skëköl mik moki̱ kë̃
ilo'yeta̱'. Ñies e' ko̱s dalöiök a' ka̱wöta̱. 24 ¡A'
dör we̱s sulaiökwakpa wöbla kë̃ wawër es!
E' dör we̱s a' tö schö'wak wöppée tá̱ a̱, erë
kameio malé̱wa̱ a' tö wa'ñe, kë̃ ittsë'ne a' wa̱.
25 "¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a
fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' õ suluë!
A' dör we̱s a' tka̱' ko̱s pa skueke a' tö iki̱kke̱
ẽ es. A' wër buaë erë a' e̱r suluë. A' dör
akblökwakpa. A' ki̱ s'yamipa íyi ko̱s kianettsa̱
a' ẽ a̱. 26 ¡A fariseowakpa, a' dör we̱s s'wöbla
kë̃ wawër es! Tka̱' ttõ skuőö ke̱we, es ñies
iki̱kke̱ pa sune.
27 "¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, a
fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' õ suluë!
A' dör we̱s pö pate̱ule saruruë es. Ese wër
buaë iki̱kke̱, erë ishu̱a̱ s'nu diché tso' tai̱ë, e'
dör ñá suluë. 28 A' dör we̱s pö ese es, a' e̱' õ tö
a' dör pë' buaë yësyësë, erë a' e̱r dör suluë. A'
dör e̱' ökwakpa.
29 "¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa,
a fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! ¡A' e̱' õ
suluë! A' tö Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa
pö yuekene pa̱'a̱li̱. Ñies ì yué a' tö a̱s s'se̱r
yësyësë bak e'pa kë̃ chöwa a' é̱na, ese ki̱tkeke
a' dör buaë. 30 E' dalewa a' icheke: 'Sa'
tkőpa sa' yẽ́pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa ké̱wö ska' ta̱,
e̱'ma kë̃ sa' wa̱ ie'pa sini'ku̱ne Skëköl ttekölpa
ttökulur.' 31 Mik e' cheke a' tö, eta̱ a' e̱' chökeka̱
tö a' dör wé̱pa tö Skëköl ttekölpa kötulur, e'pa
aleripa. 32 We̱s a' mir e' wa iwënewa̱ tö ì sulu

† **22:44** Salmo 110.1

wamblë'mi a' yḗpa tö ese kí̱ wambleraë a' tö
dõ ibataie.
33 "¡A' dör suluë we̱s tkabẽ es, we̱s
tkabẽ ichṍk es! ¿We̱s a' tkömishkar kẽ
wömerpattsa̱ weinuk bö' ké̱ a̱? 34 Ittsö, ye'
tö Skëköl ttekölpa ena s'pattökwakpa ena
s'wöbla'u̱kwakpa ye' ttè wa, esepa patkeraë
a' a̱. Erë a' tö ie'pa we̱lepa tterawa̱, we̱lepa
skà wöterawa̱ a' tö krus mik ttèwa̱, we̱lepa
skà pperaë sia̱rë a' tö ttsa'bata daloie wa
a' ñì dapa'wo̱ wé a̱. Ie'pa yuleraë a' tö
iwe'ikeraë a' tö ká̱ wa'ñe. 35 E' kue̱ki̱ s'se̱r
yësyësë kötulur a' yḗpa tö mik Abel kötwa̱
Caín tö döka̱ mik Zacarías dör Berequías alà
e' kötwa̱ a' yḗpa tö ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱
e' ena ie' wé e' shu̱sha̱, e' nuí̱ ko̱s kierane ie'
tö a' a̱. 36 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö s'se̱r yësyësë
ko̱s kötulur a' yḗpa tö, e' nuí̱ ki̱ a' ena wḗpa
dör we̱s a' es esepa weirdaë sia̱rë.

Jesús e̱riane Jerusalén wakpa dalërmik
(Lucas 13.34-35)

37 ¡A Jerusalén wakpa, Skëköl ttekölpa ko̱s
ttekewa̱ a' tö ke̱kraë! Ñies ittè pakökwakpa
patkeke ie' tö a' a̱, e'pa ttekewa̱ a' tö ák wa.
¡We̱kkë ye' e̱rkiè tö ye' mú a' dapa'wè̱ e̱' ska'
we̱s dakro mitchke tö ila'rla dapa'wè̱ ipik
diki̱a̱ es, erë kẽ a' ki̱ ikiane yë! 38 Ye' ttõ ttsö,
Skëköl kẽ tö a' ká̱ kkö'nepaia̱. 39 Ye' tö a' a̱ ichè
tö i'ta̱mi a' kẽ tö ye' sue̱paia̱ dõ mik ye' dene
eta̱. E' ké̱wö ska' ta̱ a' tö ye' cheraë: '¡Ayëcha
buaë yi datse̱ Skëköl ttõ wa e'!'

24

Jesús tö iché tö Skëköl wé olordawa̱
(Marcos 13.1-2; Lucas 21.5-6)

1 Jesús e̱' yéttsa̱ Skëköl wé a̱ ta̱ imía̱ ta̱
ittökatapa de ie' ska' ta̱ Skëköl wé ena u
bua'bua skà tso' ipamik, e' kkaché ie'pa tö ie'
a̱. 2 Erë ie' iché:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö u ko̱s tso'
bua'buaë sué̱ a' tö íe̱, e' olordawa̱ se̱raa̱,
iékwö ẽ kẽ a̱tpa ñì bata ki̱.

¿Ì wa sö isuè̱mi tö ká̱ i' e̱rkewatke?
(Marcos 13.3-23; Lucas 21.7-24; 17.22-24)

3 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal ka̱bata kiè Olivo
ee̱. Jesús e̱' tkése̱r ta̱ ittökatapa de ie' ska' ta̱
ie' ẽ a̱ ichaké:
—Ichõ sa' a̱ ¿mik íyi ekkë wamblërmi? ¿Ì
wa sö isuè̱mi tö be' dotkene, ñies tö ká̱ i'
e̱rkewatke?
4-5 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ta̱ië pë' datse̱ e̱' chök tö ie'pa dör ye'.
Icherarakitö: 'Ye' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e'', ta̱ pë' ki̱terarakitö ta̱ië. E' kue̱ki̱
a' tso' wösh wa a̱s kẽ yi tö a' ki̱tö'ù̱. 6 Ká̱
ta̱ië wakpa ñippöke ta̱ië wì̱ a̱ dià a̱ e' biyõ
ttseraë a' tö. E' wake' tköraë erë ká̱ i' e̱rwami
e' kianeia̱. E' kue̱ki̱ kẽ a' tkinuk e' wa̱. 7 Ká̱
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ñippöraë ñita̱. Ñies í̱ tö
ká̱ wöti̱'we̱raë ká̱ wa'ñe. Ñies ká̱ tseë wakpa
tteraë bli tö ta̱ië. 8 Erë íyi ekkë ko̱s dör e̱rpa
s'tsá̱ weirketke ka̱m ye' döne e' yöki̱ ese. E'
dör we̱s alaköl alà ku̱rketke ta̱ ikirir es.
9 "A' merdattsa̱ we'ikè. A' ttelurdaë pë'
tö. Sulitane tö a' sue̱raë suluë ye' tté kue̱ki̱.
10 E' ké̱wö ska' ta̱ wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa
ta̱ië tö ye' waterattsa̱. Ie'pa ñì sa̱uraë suluë,
ñies we̱lepa tö iëltëpa wömerattsa̱ ibolökpa
ulà a̱. 11 Ka̱chökwakpa e̱' chõ tö ie'pa dör
Skëköl ttekölpa esepa döraë ta̱ië. Ie'pa tö
s'ki̱tö'we̱raë ta̱ië. 12 Ì sulu kí̱ wamblërdaë
ta̱ië shu̱te̱, e' kue̱ki̱ s'kibiie kẽ tö imale̱pa
dalëritsepaia̱. 13 Erë yi e̱' tkéwa̱ darërëë döka̱
bata ekkë, esepa tsa̱tkërdaë. 14 Ì blúie Skëköl
tso' e' tté buaë pa̱kardaë ká̱ wa'ñe a̱s ká̱
ulitane wakpa wa̱ ijche̱r, e' ukuöki̱ ta̱ ká̱ i'
e̱rdawa.
15 "Skëköl tteköl bak kiè Daniel, e' tö ikit
iyëkkuö ki̱ tö ì sulusi tö ì dör batse'r e' ia'wè̱
ñáie, e' dörawa̱ Skëköl wé a̱ iia'u̱kka̱ ñáie, (yi
tso' yëkkuö i' sa̱uk, e' e̱na iwà a̱nú). Mik e' sué̱
a' tö, 16 eta̱ wé̱pa se̱rke Judea e'pa tkõyalmi
ka̱bata a̱; 17 yi tso' u bata ki̱* esepa tkõshkar
kẽ dökwa̱ne we̱shke̱ iíyi tsu̱kmi. 18 Ñies yi tso'
kaneblök kañika̱ esepa kẽ dökwa̱ne we̱shke̱
idatsi' yöktsa̱. 19 E' ké̱wö ska' ta̱ alakölpa
alà ku̱rketke ena alakölpa tsu' muke ilà a̱
¡wëstela i̱na esepa ta̱! 20-21 S'ditsö weirdaë
ta̱ië shu̱te̱. Mik ká̱ i' yöne dõ ikkë ta̱ kẽ
s'we'ikule ekkë, ñies kẽ s'weirpa aishkuö ta̱
ekkë. E' kue̱ki̱ ikiõ Skëköl a̱ a̱s kẽ iwamblër
a' ta̱ yuëdiö ké̱ska' ö e̱no diwö a̱. 22 E'
ké̱wö kẽ wöõpawa Skëköl tö, e̱'ma kẽ yi isie
a̱tu̱kia̱ ttsë'ka. Erë e' ké̱wö wöerawaitö, wé̱pa
shu̱kitbakitö esepa dalërmik.
23-24 "Ka̱chökwakpa e̱' köraka̱ e̱' chök tö ie'pa
dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ö Skëköl
tteköl we̱le. E'pa tö ì kẽ o̱r yi a̱ ese we̱raë
s'ki̱tö'wo̱ie tö ie'pa ttè dör moki̱ë. Dõ wé̱pa
shu̱kit Skëköl tö, esepa mú ki̱tërmi, e̱'ma
iki̱tërdaë. E' kue̱ki̱ yile tö a' a̱ icheke: 'Isa̱ú̱,
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dur íe̱', ö
'Isa̱ú̱, ie' dur wì̱e̱', e' ta̱ kẽ a' tö iklö'wa̱r.
25 Ittsö, íyi ekkë biyõ chétkeyö a' a̱ ke̱weie.
26 E' kue̱ki̱ mik ie'pa tö icheke a' a̱: 'Isa̱ú̱, wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tso' ká̱ wé̱ kẽ yi
se̱rku̱' ee̱', eta̱ a' kẽ minuk isa̱u̱k. Mik ie'pa tö
icheke a' a̱: 'Isa̱ú̱, ie' tso' íe̱ blëulewa̱', eta̱ kẽ a'
tö iklö'wa̱r. 27 Ye' dör S'ditsö Alà, mik e' dene,
eta̱ sulitane tö isue̱raë we̱s alá wöñar tö ká̱
olo ppèe ká̱ wa'ñe e' suè̱sö es. 28 Sulitane wa̱
ijche̱r tö wé̱ ölö daparke ta̱ië, ee̱ ilè nu tër. Es
ñies mik ye' dene, eta̱ sulitane wa̱ ijche̱rdaë.

Jesús dörane olo ta̱' ta̱ië
(Marcos 13.24-37; Lucas 17.26-30,34-36; 21.25-33)

* **24:17** u bata ki̱: E' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa u tsa̱bata dör kkueie, e' ki̱ ie'pa shköke.

29 “S'weine e' ké̱wö tka, e' bet diwö
wötuirdawa̱, ñies si'wö kẽ wöñarpaia̱. Bëkwö
darolordaë ena ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ e' wöti̱rdaë.
30 Eta̱ sulitane tö íyi sue̱raë ká̱ jaì a̱ iwà
kkachoie tö ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ne
bet. Ká̱ ulitane wakpa suardaë tai̱ë e' yöki̱,
ie'pa i̱uraë tai̱ë ta̱ bet ie'pa tö isue̱raë tö ye'
datse̱ ka̱shu̱k a̱ mò a̱ diché ta̱' tai̱ë olo ta̱' tai̱ë.
31 Duk blardaë tai̱ë ta̱ ye' biyöchökwakpa
patkeramiyö wé̱pa shu̱kitbakyö, esepa
dapa'u̱kka̱ ek tsi̱ní ẽme. Ie'pa tö iyuleraë
ká̱ wa'ñe dõ wé̱ ká̱ i' bata e̱rkerö ee̱ ena wé̱
ká̱ jaì bata e̱rkerö ee̱.
32 “A' e̱' wöbla'ú̱ ttè ikkë wa iwà sa̱ú̱ higo
klõ wa: Mik iulatska tso' ulölöla ena e̱rpa
iköyök tskirdoka̱, eta̱ a' wa̱ ijche̱r tö duas
dewa̱tke tsi̱net. 33 Es ñies mik a' tö isué̱ tö
íyi ekkë wamblërke, eta̱ a' wa̱ ijche̱nú tö ye'
datskene, e' diwö dewa̱tke tsi̱net. 34 Moki̱ ye'
tö a' a̱ ichè tö íyi ekkë wamblërdaë wé̱pa dör
we̱s a' es esepa ka̱m e̱rwa e' yöki̱. 35 Ka̱shu̱k
ena ká̱ i' e̱rdawa, erë ye' ttè michoë e' kẽ
e̱rpawa yës.
36 “Erë e' ké̱wö e' diwö kẽ jche̱r yi wa̱.
Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì a̱, e'pa kẽ wa̱
ijche̱r, ñies ye' dör Skëköl Alà e' kẽ wa̱ ijche̱r.
S'yẽ ẽ wa̱ ijche̱r.
37 “Ye' dör S'ditsö Alà, mik e' dene eta̱ e'
ké̱wö dör we̱s Noé ké̱ska' es. 38 E' ké̱ska'
ta̱ ka̱m di' tai̱ë tkõ e' yöki̱, ie'pa tso' chkök,
di'yök, se̱nukwa̱ we̱s ke̱kraë es dõ mik Noé
dewa̱ ikanò bërie e' a̱ eta̱. 39 Erë ie'pa kẽ ku̱'
ipanuk yës eta̱ di' dettsa̱ tai̱ë ie'pa ki̱, e' tö
ie'pa ulitane ttélur. Es itköraë mik ye' dör
S'ditsö Alà e' dene eta̱. 40 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm
böl tso' kaneblök ese eköl mira iwa̱ ta̱ iëköl
a̱tdaë. 41 Alakölpa böl tulur ák wawök, ese
eköl mira iwa̱ ta̱ iëköl a̱tdaë.
42 “E' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱. A' kẽ wa̱ ijche̱r
tö diwö we̱kkë a' Këköl dörane. 43 A' wa̱
ijche̱r buaë tö u wák mú wa̱ ijche̱r tö we̱kkë
akblökwak datse̱, e̱'ma kẽ ikapöpawa̱ iyöki̱, kẽ
itö ka̱wö mepa yi a̱ dökwa̱ iíyi ekiblök. 44 Es
ñies ye' dör S'ditsö Alà, e' datskene mik a' kẽ
ku̱' ye' panuk eta̱, we̱s akblökwak es. E' kue̱ki̱
a' tso' e̱rki̱.

Kanè méso buaë ena kanè méso suluë e' tté (Lucas 12.41-48)

45 “Kanè méso yësyësë ka̱bikeitsõ buaë,
ese meraka̱ iwökir tö imale̱pa kue̱bluie ie'pa
tiök ke̱kraë mik kẽ iku̱' e' dalewa. 46 Iwökir
dene ta̱ ikuéitö iwakanéu̱k we̱s iyëneia̱ es,
e' ta̱ ayëcha e' dör buaë ie' a̱. 47 Moki̱ ye'
tö a' a̱ ichè tö kanè méso ese meraka̱itö ie'
wa̱ íyi tso' ko̱s e' kue̱bluie. 48 Erë kanè méso
ñe' dör suluë tö ibikeitsé tö kẽ iwökir döpane
bet. 49 E' kue̱ki̱ ie' tö imale̱pa ppémi. Ñies ie'
chkémi, blo' yémi bloblopa ta̱. 50 Erë idiwö
ena iké̱wö kẽ wa ie' ku̱' ipanuk, eta̱ iwökir
dörane 51 ta̱ iwe'ikeraitö sia̱rë wömerattsa̱
weinuk e̱' ökwakpa ta̱. Ie'pa i̱urarak sia̱rë, ikà
blardaë iweir kue̱ki̱.

25

Busipala döka̱ dabop e' tté

1 “Ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköraë we̱s itka
ulabatsè a̱ es. Busipala döka̱ dabop e' e̱' yélur
ibö'wöla wa wëm ulabatsöke, e' ña̱le̱tsu̱k.
2 Busipa ske̱l e'pa dör ka̱bikeitsöta̱' buaë
esepa, erë imale̱pa ske̱l kẽ dör es. 3 Wé̱pa
kẽ ka̱bikeitsöta̱' buaë e'pa wa̱ ibö'wöla ẽ
mí, kẽ wa̱ bö'wö diõ kí̱ mìne. 4 Erë wé̱pa
ka̱bikeitsöta̱', e'pa wa̱ ibö'wöla mí, ñies idiö
kí̱ mírak iwa̱. 5 Erë wëm ulabatsöke, e' kẽ dë'
bet, iwötkëneka̱ e' kue̱ki̱. E' dalewa busipa
shtrine ta̱ ikapolur. 6 Ká̱ sha̱böts ta̱ ie'pa
tö ittsé tö ia̱rkerak: ‘¡Wëm ulabatsöke, e'
datse̱! ¡A' yú iña̱le̱tsu̱k!’ 7 Eta̱ busipa ko̱s e̱'
kéka̱ ta̱ ibö'wöla wötskémirakitö. 8 Eta̱ busipa
kẽ ka̱bikeitsöta̱' e'pa tö iché imale̱pa a̱: ‘A'
bö'wö diõ kakmú sa' a̱ a̱s sa' bö'wöla kẽ
wöìtwa̱.’ 9 Erë ie'pa iiu̱té: ‘Au, sa' tö imé a'
a̱, e' ta̱ kẽ idõpaka̱ se' ulitane ki̱. E' kue̱ki̱
a' yú a' icha ta̱u̱k wé̱ iwato̱rke ee̱.’ 10 Eta̱
ie'pa míyal bö'wö diõ ta̱u̱k. E' dalewa wëm
ulabatsöke e' de, eta̱ wé̱pa wa̱ bö'wö diõ kí̱
mí e'pa dewa̱ wëm ulabatsöke e' ta̱ iulabatso
wé a̱ ta̱ iwékkö wötënewa̱. 11 E' ukuöki̱ ta̱
busipa male̱pa debitu̱ ta̱ ichakeke u'rki̱: ‘¡A
këkëpa, a këkëpa, ukkö kköppöö sa' a̱!’ 12 Erë
wëm ulabatsöke e' tö ie'pa iu̱té: ‘Moki̱ ye' tö
a' a̱ ichè tö kẽ ye' wa̱ a' su̱ule.’
13 “Ye' tö a' a̱ ichè tö a' kẽ wa̱ ijche̱r ì ké̱wö,
ì diwö ye' dömine e' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱.

Inuköl mène wakanewé̱ e' tté (Lucas 19.11-27)

14 “Ñies ì blúie Skëköl tso' e' ta̱ itköraë we̱s
itka wëm eköl mi'kea̱ ka̱mië ká̱ kua̱'ki̱ a̱ ese
ta̱ es. Ie' tö ikanè mésopa kié ta̱ iché ie'pa a̱:
‘Ye' inuköl wakaneú̱ ye' a̱ buaë a̱s ikí̱ klör.’
15 Ikanè méso eköl a̱ ie' tö inuköl kiè talento*
ese mé mil ske̱l (5.000). Iëköl a̱ ie' imé mil böt
(2.000). Eta̱ iskà a̱ ie' tö imé mil et ẽ (1.000).
Ie' tö ie'pa a̱ imé ko̱s ie'pa a̱ iwakane̱o̱r ekkë.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱. 16 Wé̱ne a̱ imène mil
ske̱l, e' tö iwakanewé̱ buaë. Ie' tö ikí̱ klö'wé̱
mil döka̱ ske̱l. 17 Es ñies wé̱ne a̱ imène mil
böt, e' tö ikí̱ klö'wé̱ mil döka̱ böt. 18 Erë wé̱ne
a̱ imène mil et, e' mía̱ ta̱ íyök biéitö e' a̱ itö
iwökir inuköl wötéwa̱.
19 “Ká̱ de tai̱ë eta̱ ie'pa wökir dene e' tö
ie'pa kié isuo̱ie tö ko̱s ie'pa tö inuköl kí̱
klö'wé̱. 20 Wé̱ne a̱ imène mil ske̱l, e' de
ke̱we iwökir ska'. Ie' wa̱ inuköl kí̱ debitu̱ mil
döka̱ ske̱l. Ie' iché iwökir a̱: ‘A këkëpa, be'
tö ye' a̱ inuköl me' mil ske̱l, e' kí̱ klö'wéyö
mil döka̱ ske̱l.’ 21 Iwökir tö iché ie' a̱: ‘E'
dör buaë, be' dör kanè méso buaë yësyësë.

* **25:15** talento: E' dör ie'pa inuköl kiè denario e' mil teröl (6.000). Denario et e' dör s'kaneblõ ká̱ et e' ské ekkë.

Inuköl elkela me'yö be' a̱ e' wakanewé̱ be'
tö yësyësë. E' kue̱ki̱ ye' tö íyi skà meraë be' a̱
tai̱ë wakanewè̱. Be' shkö̃wa̱ ttsë'nú buaë ye'
ta̱.' 22 E' ukuöki̱ ta̱ wé̱ne a̱ imène mil böt e' de
ta̱ ichéitö: 'A këkëpa, be' tö ye' a̱ inuköl me'
mil böt, e' kí̱ klö'wé̱yö mil döka̱ böt.' 23 Iwökir
tö ie' a̱ iché: 'E' dör buaë, be' dör kanè méso
buaë yësyësë. Inuköl elkela me'yö be' a̱ e'
wakanewé̱ be' tö yësyësë. E' kue̱ki̱ ye' tö íyi
skà meraë be' a̱ tai̱ë wakanewè̱. Be' shkö̃wa̱
ttsë'nú buaë ye' ta̱.'
24 "Erë kanè méso a̱ imène mil et, mik e'
de, eta̱ ie' tö iché iwökir a̱: 'A këkëpa, ye' wa̱
ijche̱r tö be' dör wëm e̱r darërëë ese. Be'
tö íyi wöshteke wé̱ kë̃ be' wa̱ ikuatkëne e̱e̱.
Ñies ì kë̃ dör be' icha ese klö'we̱kewa̱ be' dör.
25 E' kue̱ki̱ ye' suane be' yöki̱ dö' ye' tö be'
inuköl chöwè̱wa. E' kue̱ki̱ be' inuköl blé ye'
tö íyök a̱. I' be' inuköl dene ye' wa̱ be' a̱.'
26 Eta̱ iwökir tö iiu̱té: 'Be' dör kanè méso
suluë, bikër tai̱ë ese. Be' iché tö ye' tö íyi
wöshteke wé̱ kë̃ ye' wa̱ ikuatkëne e̱e̱ ena ì kë̃
dör ye' icha ese klö'we̱kewa̱yö, 27 e' ta̱ be' tö
ye' inuköl blö̃pa inuköl bló wé a̱ a̱s e̱e̱ ikí̱ klör.
Be' ikaneú̱pa es, e̱'ma ye' dene eta̱ ye' inuköl
ena ikí̱ klöne, e' de ye' ulà a̱.' 28-29 Eta̱ ie' tö
iché: 'Wé̱ wa̱ íyi tso' e' a̱ ikí̱ merdaë. Erë wé̱
kë̃ wa̱ ì ku̱', ì tso' e' wa̱ elkela e' yerattsa̱ iyöki̱.
E' kue̱ki̱ inuköl me'yö ie' a̱, e' yö̃ttsa̱ ie' ulà
a̱ ta̱ imú wé̱ wa̱ itso' döka̱ 10.000 e' a̱. 30 Eta̱
kanè méso suluë i' e' u̱yö̃ttsa̱ stui ké̱ a̱, e̱e̱ pë'
suluë i̱u̱rarak sia̱rë ikà blardaë iweir kue̱ki̱.'

Jesús tö ká̱ ulitane wakpa shu̱leraë

31 "Ye' dör S'ditsö Alà, e' dörane s'blúie
olo ta̱' tai̱ë ye' biyöchökwakpa ko̱s ta̱. Mik
ye' dene, eta̱ ye' e̱' tköraka̱ blu' kulé ki̱ ká̱
ulitane wakpa shu̱lök. 32 Ie'pa dapardaë ye'
wörki̱ ta̱ ye' tö ie'pa blabatseraë we̱s iyiwak
kkö'nukwak tö obeja ena chibo blabatsè es.
33 S'se̱r yësyësë esepa dör we̱s obeja es, ie'pa
merawa̱ ye' tö ye' ulà bua'kka. S'se̱r suluë
esepa dör we̱s chibo es, ie'pa merawa̱ ye'
tö ye' ulà bakli̱'kka. 34-36 Eta̱ ye' tö icheraë
wé̱pa tso' ye' ulà bua'kka e'pa a̱: 'Ye' dör a'
blú. Ye' yë̃ e̱r bua' ché a' a̱. Mik ye' du' bli
wa̱, eta̱ a' tö ye' dë'; mik ye' bak e̱rsinuk, eta̱
a' tö ye' a̱ di' me'; a' kë̃ wa̱ ye' su̱ule, erë a' tö
ye' kiéwa̱ buaë a' u a̱. Ye' bak datsi' kë̃ ta̱', eta̱
a' tö ye' a̱ datsi' kakme'; ye' bak duök sia̱rë,
eta̱ a' dë' ye' ki̱muk; ye' bak wötëulewa̱ s'wöto
wé a̱, eta̱ a' dë' ye' sa̱uk. E' kue̱ki̱ a' shkö̃wa̱
ì blúie ye' tso' e' a̱, e' ko̱s yöulebak a' a̱ ka̱m
ká̱ i' yör e' yöki̱.' 37 Erë s'se̱r yësyësë e'pa tö
ye' a̱ ichakeraë: 'A Skëkëpa, sa' kë̃ wa̱ ijche̱r.
¿Mik sa' tö be' su̱' tö be' tteke bli tö, e' dë' sa'
tö? ¿Mik sa' tö be' su̱' tö be' tteke e̱rsi tö, e' a̱
di' me' sa' tö? 38 ¿Mik be' dë'bitu̱ sa' u a̱, kë̃
su̱ule sa' wa̱, e' ki'wa̱ buaë sa' tö? ¿Mik sa'
tö be' su̱' datsi' kë̃ ta̱', e' a̱ datsi' kakme' sa'
tö? 39 ¿Mik sa' tö be' su̱' tö be' duöke ö be'
wötëulewa̱ s'wöto wé a̱, e' sa̱uk sa' dë'?' 40 Eta̱
ye' tö ie'pa iu̱teraë: 'Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö
mik a' tö íyi ekkë buaë o̱' ye' yamipa sia̱rë
ikkëpa a̱, eta̱ e' dör we̱s a' tö ye' wák a̱ iwè̱
es.'
41-43 "E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö icheraë wé̱pa tso'
ye' ulà bakli̱'kka e'pa a̱: 'Ye' du' bli wa̱, erë a'
kë̃ wa̱ ye' dëne; ye' bak e̱rsinuk, erë a' kë̃ wa̱
ye' a̱ di' mène. Ye' dë' a' ska', kë̃ su̱ule a' wa̱,
erë a' kë̃ wa̱ ye' kinewa̱ a' u a̱; ye' bak datsi'
kë̃ ta̱', erë a' kë̃ wa̱ datsi' mène ye' a̱; ye' bak
duök ena wötëulewa̱ s'wöto wé a̱, erë a' kë̃ dë'
ye' sa̱uk. E' kue̱ki̱ a' wömeulettsa̱bak weinuk
sia̱rë. A' e̱' skö̃ttsa̱ ye' yöki̱. A' yúshka bö'
ñar michoë yöule bë̃ ena iklépa we'ikoie e' a̱.'
44 Erë ie'pa tö ye' a̱ ichakeraë: 'A Skëkëpa,
e' kë̃ jche̱r sa' wa̱. ¿Mik sa' tö be' su̱' tö be'
duöke bli wa̱? ¿Mik sa' tö be' su̱' tö be' e̱rsine?
¿Mik be' dë' sa' u a̱? ¿Mik sa' tö be' su̱' datsi'
kë̃ ta̱'? ¿Mik sa' tö be' su̱' duöke ö wötëulewa̱
s'wöto wé a̱? ¿Mik sa' kë̃ wa̱ be' ki̱mene?'
45 Eta̱ ye' tö ie'pa iu̱teraë: 'Moki̱ ye' tö a' a̱
ichè tö mik a' kë̃ wa̱ íyi ekkë o̱ne s'sia̱rëpa
ikkëpa a̱, eta̱ e' dör we̱s kë̃ a' wa̱ ye' wák a̱
io̱ne es.' 46 S'se̱r suluë esepa michoë weinuk,
erë s'se̱r yësyësë esepa se̱r michoë buaë ye'
ta̱."

26

Judiowak wökirpa tö Jesús aleritsé klö'wè̱wa̱
(Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2; Juan 11.45-53)

1 Mik Jesús tö s'wöbla'wé̱ ko̱s e' o̱ne, eta̱ ie'
tö iché ittökatapa a̱:
2 —A' wa̱ ijche̱r tö böiki se' tö Se' Yë̃pa
Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'we̱ke. E' ké̱wö
ska' ta̱, ye' dör S'ditsö Alà, e' wömerdattsa̱
ttèwa̱ wötëulewa̱ krus mik.
3 E' ké̱wö ska' ta̱ sacerdotepa wökirpa ena
judiowak kue̱blupa ñì dapa'wé̱ sacerdote
kibi kiè Caifás, e' u a̱. 4 E̱e̱ ie'pa tö Jesús
aleritsé ki̱tö'wè̱ iklö'wo̱wa̱ ttèwa̱. 5 Erë ie'pa
iché ñì a̱:
—Kë̃ sö iwamblè Se' Yë̃pa Yërulune Egipto
e' ké̱wö tkö'we̱kesö e' a̱ a̱s pë' kë̃ shu̱ti̱rka̱
tai̱ë.

Kiŏ masmas téka̱ alaköl eköl tö Jesús ki̱
(Marcos 14.3-9; Juan 12.1-8)

6 Jesús tso' Betania, Simón kiri'u̱k lepra
bak, e' u a̱. 7 Ie' tkëria̱ mesa ki̱ chkök. Eta̱
alaköl eköl de ie' ska', e' wa̱ kiŏ masmas tuè̱
darërëë ese debitu̱, e' mí ie' wa̱ iukkuö yöule
ák bua'bua wa ese a̱. Eta̱ kiŏ e' téka̱itö Jesús
wökir ki̱. 8 Erë mik e' sué̱ ittökatapa tö, eta̱
ie'pa uluneka̱ ta̱ iché:
—¿Iö̃k kiŏ se̱ we'ikéwa ie' tö ëanas?
9 Iwato̱rmittsa̱ inuköl tai̱ë skéie s'sia̱rëpa
ki̱moie.
10 E' ttsé Jesús tö ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿Iö̃k a' tso' alaköl i' tsiriu̱k? Íyi buaë
wé̱itö ye' a̱. 11 S'sia̱rëpa tso' ke̱kraë a' shu̱a̱,

erë ye' kë̃ ku̱' ke̱kraë a' ta̱. 12 Kiõ téka̱itö ye'
ki̱ ye' kanéwo̱ie ka̱m ye' nu wötërwa̱ e' yöki̱.
13 Moki̱ ye' a' a̱ ichè tö ká̱ wa'ñe wé̱ Skëköl
ttè buaë pakarke, ee̱ ipakardaë ñies tö ie' tö
ì buaë o̱' ye' a̱. Es e' kë̃ chöpawa yi é̱na.

Judas tö Jesús watké
(Marcos 14.10-11; Lucas 22.3-6)

14 Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ böl, e'pa
eköl dör Judas Iscariote, e' mía̱ sacerdotepa
wökirpa ska' 15 ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿Ko̱s a' tö ye' patuè̱mi Jesús wömottsa̱ a'
a̱?
Eta̱ ie'pa tö inukölchka wöshki mé ie' a̱ döka̱
dabom mañayök (30). 16 E'ta̱mi ie' tö ka̱wö
yulémi bua'iewa̱ Jesús wömottsa̱.

Jesús tö Judiowak Yë̃pa Yërulune Egipto e' ké̱wö bata tkö'wé̱
(Marcos 14.12-25; Lucas 22.7-23; Juan 13.21-30; 1 Corintios 11.23-26)

17 Ka̱wö kiè Pan Kë̃ Yöule Iwölöwo̱ka̱
Wa[*] e' ké̱wö tsá̱ diwö dewa̱tke. Eta̱ Jesús
ttökatapa de ie' ska' ta̱ ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' ki̱ ikiane tö sa' tö Se' Yë̃pa
Yërulune Egipto ké̱wö tkö'we̱kesö e' chké
kanewè̱?
18 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' yú Jerusalén, wëm yë' ye' tö a' a̱ e' u a̱
ta̱ ichõ ie' a̱: 'S'wöbla'u̱kwak be' a̱ ichök ké:
Ie' ké̱wö dökewa̱tke. Ie' datse̱ be' u a̱ ka̱wö
tkö'we̱kesö e' tkö'u̱k sa' ta̱.'
19 Ie'pa tö iwé̱ we̱s ie' tö ie'pa a̱ iché es ta̱
ee̱ ie'pa tö ichké kanewé̱.
20 Mik ka̱tuinetke, eta̱ ie' tkër mesa ki̱
chkök ittökatapa dabom eyök kí̱ böl e'pa ta̱.
21 Ie'pa chköke, e' dalewa ie' tö iché ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' eköl tö ye'
wömerattsa̱.
22 Ie'pa e̱rianeka̱ tai̱ë ta̱ ichakémi ie' a̱ eköl
eköl:
—A Skëkëpa, ¿ye' alè idir?
23 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' tso' ye' ta̱ pan nuu̱k tka̱' etkë̃ a̱ ñè, e'
eköl ye' wömerattsa̱. 24 Ye' dör S'ditsö Alà, e'
ta̱ itköraë we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es.
Erë wëstela i̱na yi ye' wömekettsa̱, e' ta̱. Buaë
idir wëm e' a̱ tö kë̃ iku̱núpa.
25 Eta̱ Judas tö iwömekettsa̱, e' tö ie' a̱
ichaké:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¿ye' alè idir?
Ie' iiu̱té:
—Be' wák e̱' chéka̱.
26 Ie'pa tso'ia̱ chkök, e' shu̱a̱ pan klö'wé̱itö
ta̱ e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö ta̱
iwà tié ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:
—Pan se̱ dör ye' chkà, e' ñú a' tö.
27-28 E' ukuöki̱ ta̱ tka̱' a̱ vino tso', e'
klö'wé̱itö ta̱ e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱
iméitö ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:
—Vino se̱ dör ye' pë̃. Ye' tterawa̱ e' pë̃
tërdaë, e' wa ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö e' wà de.
Ye' ttèwa̱, e' wa s'tso' tai̱ë e'pa nui̱ olo'yarmi.
E' kue̱ki̱ a' ulitane tö ikak yõ. 29 Ye' tö a' a̱ ichè
tö vino kë̃ yepaia̱yö dõ mik ì blúie ye' Yë̃ tso'
e' ké̱wö de da'a̱ie, eta̱ iskà yeraneyö a' ta̱.

Pedro tö icheraë tö ie' kë̃ wa̱ Jesús su̱ule
(Marcos 14.26-31; Lucas 22.31-34; Juan 13.36-38)

30 Eta̱ ie'pa tö Skëköl ttseittsé, e' ukuöki̱ ta̱
ie'pa míyal Olivo ké̱bata a̱. 31 Jesús tö iché
ie'pa a̱:
—I' nañewe a' ulitane tköyaldaë. A' ye'
meraa̱t ekörla. E' dör we̱s itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: 'Obeja kkö'nukwak
ttewa̱raëyö ta̱ obeja pordami wì̱ a̱ dià a̱.'[†]
32 Erë mik ye' ttéwa̱ shke̱neka̱ne, e' ukuöki̱ ta̱
ye' miraë Galilea a' yöki̱ ke̱we.
33 Pedro tö ie' a̱ iché:
—Erë̃ ie'pa ulitane be' memia̱t ekörla, erë
ye' kë̃ tö be' mepaa̱t.
34 Ie' tö iiu̱té:
—Moki̱ ye' ichè be' a̱ tö i' nañewe, ka̱m
dakro a̱r, e' yöki̱ be' icheraë mañatökicha tö
be' kë̃ wa̱ ye' su̱ule.
35 Pedro tö ie' a̱ iché:
—Erë̃ ye' ttèmiwa̱rakitö be' ta̱, erë kë̃ ye'
ichepa tö kë̃ ye' wa̱ be' su̱ule.
Eta̱ ie'pa ulitane ttöke es ë̃me.

Jesús tté S'yë̃ ta̱ Getsemaní
(Marcos 14.32-42; Lucas 22.39-46)

36 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ittökatapa ta̱ ká̱ kiè
Getsemaní ee̱. Ie' tö iché ie'pa a̱:
—A' a̱te̱ tulur íe̱, e' dalewa ye' mía̱ wi̱shke̱
ttök S'yë̃ ta̱.
37 Eta̱ ie' wa̱ Pedro ena Zebedeo ala'r böl,
e'pa mítse̱r e̱' ta̱. Eta̱ ie' e̱rianemi chke-
newa̱mi tai̱ë. 38 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' e̱riane tai̱ë ttsëskua ye' ttèwa̱miitö
ekkë. A' e̱' tsúa̱t íe̱ ye' ta̱, kë̃ a' kapökwa̱.
39 Ie' mía̱ wi̱shke̱ ta̱ ie' e̱' kéu̱tër wöwakköt
i̱ski̱ ta̱ ikiéitö Skëköl a̱ i' es: "A yë̃wö, ì tköraë
ye' ta̱ e' dör we̱s íyi bacha'bachaë yèwasö es.
E' mú ulà a̱ ye' yërmittsa̱, e̱'ma ye' yõttsa̱ iulà
a̱. Erë kë̃ iwa̱r we̱s ye' ki̱ ikiane es, iú̱ we̱s be'
ki̱ ikiane es."
40 E' ukuöki̱ ta̱ ie' dene wé̱ ittökatapa tulur
ee̱ ta̱ ie'pa kué̱itö kapõtulur ta̱ ichéitö Pedro
a̱:
—¿A' kë̃ wa̱ kapèwa̱ wöklöne dõ hora ek ë̃
ye' ta̱? 41 Kë̃ a' kapökwa̱. A' ikiõ Skëköl a̱ a̱s
ì sulu tö a' e̱rkiöwe̱ke ese kë̃ e̱' alõka̱ a' ki̱.
Moki̱ a' é̱na ì buaë wa̱k, erë a' diché kë̃ dë'ka̱
iwà u̱k, e' kue̱ki̱ a' a̱ darërëë idir.
42 Eta̱ ie' skà mía̱ne wi̱shke̱ ttökne S'yë̃ ta̱
ta̱ ichéitö: "A yë̃wö, ì tköraë ye' ta̱ e' mú ulà
a̱ ye' yërmittsa̱, e̱'ma ye' yõttsa̱ iulà a̱. Erë iú̱
we̱s be' ki̱ ikiane es."

[*] **26:17** Ka̱wö kiè Pan Kë̃ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa: Ka̱wö e' tkö'we̱ke Israel aleripa dõ ká̱ kul, e' diwö tsá̱ kièrakitö Se' Yë̃pa Yërulune Egipto e' ké̱wö. [†] **26:31** Zacarías 13.7

43 Mik ie' dene, eta̱ ie'pa kué̱neitö
kapõtulur; ie'pa wöbla surirkewa kapè wa̱
e' kue̱ki̱. 44 Ie' skà mía̱ne wi̱shke̱ ttök S'yẽ
ta̱, i' ta̱ idare mañatökicha. Eta̱ itténe we̱s
itté kuaë es. 45 E' ukuöki̱ ta̱ ie' dene wé̱ ie' tö
ittökatapa mañal méa̱t ee̱ ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿A' kapõtuluria̱ e̱nukeia̱? Ye' dör S'ditsö
Alà, e' diwö deka̱tke mèttsa̱ pë' sulusipa ulà
a̱. 46 A' e̱' köka̱, yi tö ye' wömekettsa̱, e' dotke
i' ta̱. Mishka ie' panuk.

Jesús klö'wé̱wa̱ ibolökpa tö
(Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53; Juan 18.2-11)

47 Jesús tso'ia̱ ttök, e' dalewa ittökatapa
dabom eyök ki̱ böl (12), e'pa eköl kiè Judas,
e' debitu̱ pë' ta̱ tai̱ë. E' wakpa debitu̱ tabè
ki̱ ena kal wölö ki̱. Ie'pa patkë'mi sacer-
dotepa wökirpa ena judiowak kue̱blupa tö.
48 Judas dör iwöméttsa̱ e' tö ie'pa a̱ iyë'bak:
“Wé̱ shke̱'we̱keyö wöalattsè wa, e' dör ie',
iklö'ú̱wa̱ a' tö.” 49 Eta̱ ie' de Jesús ska' ta̱ iché
ia̱:
—¡A S'wöbla'u̱kwak!
Ta̱ iwöalattséwa̱itö. 50 Jesús tö iché ie' a̱:
—A yami, ì u̱k be' de, e' ú̱.
Eta̱ pë' datse̱ Judas ta̱ e'pa de Jesús ska' ta̱
iklö'wé̱wa̱rakitö.
51 Eta̱ ie'pa iëte̱r ee̱ Jesús ta̱ e'pa eköl tö
itabè yéttsa̱ ta̱ e' wa sacerdote kibi e' kanè
méso kukuöña téttsa̱. 52 Jesús tö iché ie' a̱:
—Wé̱pa ñippöke tabè wa, esepa döraka̱
tabè kkõ a̱. E' kue̱ki̱ be' tabè blṍwa̱ne
ikkuölit a̱. 53 ¿Be' kẽ wa̱ ijche̱r tö ye' ki̱
ikiane, e̱'ma ye' tö ikièmi ye' Yẽ a̱ ta̱ ie' tö
ibiyöchökwakpa tai̱ë döka̱ 70.000 e' patkèmi
ye' tsa̱tkök? 54 Erë ye' tö ikié es, e' ta̱ ¿we̱s
Skëköl yëkkuö ki̱ itso' kitule e' wà tkõmi? E'
tö ichè tö ì suluë tköke ye' ta̱ e' ka̱wöta̱ tkök
es.
55 Eta̱ ie' tö ichaké pë' ekkëpa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' bite̱ ye' klö'u̱kwa̱ tabè ki̱
kal wölö ki̱ we̱s akblökwakpa klö'wè̱wa̱ es?
Ke̱kraë ye' bak e̱' tkökse̱r Skëköl wé a̱
s'wöbla'u̱k, erë a' kẽ wa̱ ye' klöo̱newa̱. 56 Erë
ì tköke i' e' dör a̱s iwà tkõ we̱s Skëköl ttekölpa
tö ikita̱tbak Skëköl yëkkuö ki̱ es.
E' wösha̱ ta̱ ie' ttökatapa ko̱s tkayalmi tö
iméa̱t ekörla.

Jesús demi ie'pa wa̱ Caifás wörki̱
(Marcos 14.53-65; Lucas 22.54-55,63-71; Juan 18.12-14,19-24)

57 Eta̱ pë' tö Jesús klö'wé̱wa̱ e'pa tö ie'
tsé̱mi sacerdote kibi kiè Caifás e' u a̱. Ee̱
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena ju-
diowak kue̱blupa ko̱s daparke. 58 Erë Pedro
datse̱ ie'pa itöki̱ ka̱mië döttsa̱ sacerdote kibi
e' u pamik, ee̱ ie' e̱' tsé̱a̱t tkër Skëköl wé
shkëkipa ta̱ isa̱u̱k tö ì tkõmi.
59 Eta̱ sacerdotepa wökirpa ena judiowak
wökirpa male̱pa tö ttè yuleke Jesús kkatoie
a̱s ie'pa tö iwömùttsa̱ ttèwa̱. 60 Tai̱ë pë' de ie'
kkatök ka̱chè wa, erë kẽ yi wa̱ ie' kkatëne wë'
ie' wömottsa̱ ttèwa̱. Bata ekkë ta̱ idebitu̱ böl
ikkatök ka̱chè wa, 61 e'pa tö iché:
—Wëm se̱ tö iyë' tö ie' a̱ Skëköl wé
olorwa̱mi, e' yuèka̱mineitö ká̱ mañat shu̱a̱.
62 Sacerdote kibi e̱' kéka̱ ta̱ ichaké Jesús a̱:
—¿Kẽ be' ie'pa iu̱teku̱' yës? ¿Ñe' ie'pa be'
kkateke, e' dör ì?
63 Erë Jesús siwa̱'bléwa̱ ie'pa yöki̱. Eta̱
sacerdote kibi tö ichaké ie' a̱:
—Ichṍ sa' a̱ yësyësë Skëköl chṍk e' wörki̱ tö
¿be' dör ie' Alà? ¿Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa sa' blúie e'?
64 Ie' iiu̱té:
—We̱s be' iché es idir. Ye' tö ichè a' a̱ tö ye'
dör S'ditsö Alà, e' sue̱raë a' tö tkërka̱ Skëköl
diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱ e' ulà bua'kka
dalöiërta̱' tai̱ë. Ñies ye' datskene ka̱shu̱k a̱
mò a̱ e' sue̱raë a' tö.
65 Eta̱ sacerdote kibi e̱' datsi' jchée ikka-
choie tö iluneka̱ ta̱ ichéitö:
—Ì ché ie' tö, e' wa ie' tso' Skëköl chök
suluë. ¿Ìie se' ki̱ ikkatökwakpa kí̱ kiarmiia̱?
Ttè suluë chéitö, e' ttsétkesö. 66 ¿I̱ma a' tö
ibikeitsè?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Ie' wák ia̱ne iwiie, e' kue̱ki̱ ika̱wöta̱ ttèwa̱.
67 Eta̱ ie'pa wirituöke Jesús wö ki̱ ta̱ itek-
erakitö tai̱ë. We̱lepa tö ippé iwö ki̱ 68 ta̱
ichérakitö:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e',
e̱'ma sa' a̱ ichṍka̱ ¿yi tö be' ppé?

Pedro tö iblé tö kẽ ie' wa̱ Jesús su̱ule
(Marcos 14.66-72; Lucas 22.56-62; Juan 18.15-18,25-27)

69 Pedro tkëria̱ sacerdote kibi e' u pamik ta̱
alaköl kaneblöke u e' a̱, ese de eköl ie' ska' ta̱
ichéitö ia̱:
—Be' ñies dör Jesús Galilea wak e' klé eköl.
70 Erë ie' tö iblé sulitane tso' e'pa kukua.
Ie' tö iché:
—Ye' kẽ é̱na ia̱ne tö ì chök be' tso'.
71 Ie' mía̱ ukkö tkër kañika̱ ee̱ ta̱ alaköl skà
tö isué e' tö iché imale̱pa a̱:
—Ie' i' dör Jesús Nazaret wak e' klé eköl.
72 Etökichane Pedro tö iskà ché:
—¡Ye' iché Skëköl wörki̱ tö ye' kẽ wa̱ wëm e'
su̱ule!
73 E' kuölö ta̱ wé̱pa tso' ee̱ e'pa debitu̱ ie'
ska' ta̱ ichéitö:
—Moki̱ be' dör ie'pa ëltë wak, be' ttõ ie'pa
ttõ ttsëë.
74 Eta̱ ie' iché:
—Skëköl wörki̱ yö ichè tö ¡wëm e' kẽ su̱ule
ye' wa̱! Kẽ idör es, e̱'ma a̱s ye' kichatër.
E' wösha̱ë dakro a̱ne, 75 ta̱ ì yë' Jesús tö ie'
a̱ e' a̱newa̱ ie' é̱na, e' dör i': ‘Ka̱m dakro a̱r, e'
yöki̱ be' tö icheraë mañatökicha tö be' kẽ wa̱
ye' su̱ule.’ Eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ mía̱ kañika̱ ta̱ ee̱ ie'
i̱é tai̱ë sia̱rë.

27

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱
(Marcos 15.1; Lucas 23.1-2; Juan 18.28-32)

1 Mik ká̱ ñine, eta̱ sacerdotepa wökirpa ena
judiowak kue̱blupa ko̱s ñì dapa'wé̱ka̱ iler-
itsök tö "¿we̱s sö Jesús ttèwa̱mi?" 2 Ie'pa wa̱
imítse̱r moulewa̱ mé Pilato a̱. Pilato tkë'ka̱
Roma wökir kibi tö Israel aleripa ké̱ wökirie.

Judas e̱' ttéwa̱

3 Judas tö Jesús wato̱'ttsa̱bak, mik e'
wa̱ ijche̱newa̱ tö moki̱ Jesús wömenettsa̱
ttèwa̱, eta̱ e' tö ie' e̱riawé̱ne tai̱ë. E' kue̱ki̱
ie' mía̱ sacerdotepa wökirpa ena judiowak
kue̱blupa ska' ta̱ inuköl mène ie' a̱ mañayök
(30), e' méneitö ie'pa a̱. 4 Ie' iché ie'pa a̱:

—Ì sulu wambléyö. Wëm kë̃ ki̱ ì sulu nuí̱
ta̱', ese wöméttsa̱yö ttèwa̱.

Erë ie'pa tö ie' iu̱té:

—¡E' kë̃ ki̱ sa' tkine! ¡E' wërke be' wöki̱!

5 Eta̱ ie' inuköl e' u̱yémine Skëköl wé shu̱a̱
ta̱ imía̱ e̱' kuli' skéka̱ ta̱, es ie' e̱' ttéwa̱.

6 Eta̱ sacerdotepa wökirpa tö inuköl e'
shtéka̱ ta̱ ichérakitö:

—Inuköl i' dör s'kötulewa̱ ské, e' kue̱ki̱ ñá
idir. Kë̃ iiënukwa̱ inuköl tso' Skëköl a̱ íyi
kanéwo̱ie ese a̱.

7 E' kue̱ki̱ ie'pa ttè mé ñì a̱ tö ká̱ tau̱ttsa̱sö
iwa yuè pöie pë' datse̱ ká̱ bánet blënewa̱
íe̱, esepa nu blóie. Eta̱ ká̱ kiè Ska̱uchka
Yuökwak Ké̱ e' tué̱ ie'pa tö. 8 Ie'pa tö ká̱ e'
tué̱ s'kötulewa̱ ese ské wa, e' kue̱ki̱ dõ ikkë
ta̱ ká̱ e' kiè Ká̱ To̱ne S'kötulewa̱ Ské Wa. 9 Íyi
ekkë ko̱s tka we̱s Skëköl tteköl kiè Jeremías
tö iyë'a̱tbak es. Ie' tö iyë': "Israel aleripa
tö iské méka̱ inukölchka wöshki döka̱ dabom
mañayök (30), ekkë klö'wé̱ ie'pa tö, 10 ta̱ e' wa
ie'pa tö ká̱ kiè Ska̱uchka Yuökwak Ké̱ e' tué̱
we̱s Skëköl tö ye' a̱ iyë' es."*
Es Jeremías tö iyë'a̱t.

Pilato tö Jesús a̱ ichaké
(Marcos 15.2-5; Lucas 23.3-5; Juan 18.33-38)

11 Jesús mítse̱r ie'pa wa̱ Pilato dör ká̱ e'
wökir e' ska' ta̱ e' tö ie' a̱ ichaké:

—¿Be' dör judiowak blú?

Ie' iiu̱té:

—Tõ, we̱s be' iché, e̱'ma es idir.

12 Sacerdotepa wökirpa ena judiowak
kue̱blupa tö ie' kkateke Pilato a̱, erë Jesús
kë̃ wa̱ ie'pa iu̱tëne yës. 13 E' kue̱ki̱ Pilato tö
ie' a̱ ichaké:

—Ie'pa tö be' kkateke tai̱ë ¿e' kë̃ ttsëne be'
wa̱?

14 Erë ie' kë̃ wa̱ iiu̱tëne yës, e' tö Pilato
tkiwé̱wa̱ darërëë.

Jesús méttsa̱ ttèwa̱ Pilato tö
(Marcos 15.6-20; Lucas 23.13-25; Juan 18.38-19.16)

15 Judiowak Yẽpa Yërulune Egipto, e' ké̱wö
wa Pilato wöblar s'wötëulewa̱ s'wöto wé a̱
ese yöktsa̱ eköl émine wé̱ kiane pë' ki̱ e'.
16 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm tso' wötëule eköl kiè
Barrabás kkekauleka̱ tai̱ë judiowak shu̱a̱.
17 E' kue̱ki̱ mik ie'pa e̱' dapa'wé̱ tai̱ë, eta̱
Pilato tö ie'pa a̱ ichaké:

—¿S'wötëulewa̱ wé̱ne kiane a' ki̱ tö ye' tö
iyèttsa̱ne a' a̱: Barrabás ö Jesús kiekerakitö
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'?

18 Ie' tö isué̱wa̱ tö ukyëne wa sacerdotepa
wökirpa tö Jesús me'ttsa̱ ie' ulà a̱. E' kue̱ki̱ ie'
tö ie'pa a̱ ichaké es.

19 Ie' tkërka̱ia̱ s'shu̱lo kulé ki̱, eta̱ ilaköl
tö ichök patké ie' a̱: "Nañewe ye' tö Jesús
kébisué̱, e' tö ye' tsiriwé̱tka tai̱ë, e' kue̱ki̱ be'
kë̃ e̱' tiu̱k wëm se̱r yësyësë e' ta̱."

20 Erë sacerdotepa wökirpa ena judiowak
kue̱blupa tö pë' ulitane daki̱ñé ta̱ ichérakitö:
"Ikiö Pilato a̱ tö Barrabás õmine erë Jesús
ttõwa̱."

21 Pilato tö ie'pa a̱ iskà chakéne:

—¿Wëpa böl i', wé̱ kiane a' ki̱ tö ye' tö
ièmine?

Ie'pa iiu̱té:

—¡Barrabás õmine!

22 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:

—Eta̱ ¿we̱s Jesús kiekerakitö wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' wè̱miyö?

Ie'pa iiu̱té:

—¡Ittõwa̱ wötëulewa̱ krus mik!

23 Ie' tö ichaké ie'pa a̱:

—¿Ì kue̱ki̱? ¿Ì sulu wambléitö?

Erë ie'pa kí̱ a̱rke:

—¡Iwötõwa̱ krus mik!

24 Ie' tö isué̱ tö ie' kë̃ a̱ Jesús tsa̱tkënuk we̱s,
pë' kí̱ a̱rkeka̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' tö di' tsu̱k patké
ta̱ iulà skué ie'pa ulitane wörki̱ iwà kkachoie
tö ie' kë̃ iane iwiie. Ie' iché:

—Wëm i' patkeraëyö ttèwa̱ erë e' nuí̱ kë̃ ku̱'
ye' ki̱. E' nuí̱ a̱rdaë a' ulitane ki̱.

25 Eta̱ ie'pa ulitane iiu̱té:

—Sa' ena sa' ala'r ko̱s a̱s e' ki̱ inuí̱ a̱r.

26 Eta̱ Barrabás émi ie' tö. E' ukuöki̱ ta̱ ie'
tö Jesús ppök patké ttsa' bata daloie wa, ta̱
iméttsa̱itö iñippökwakpa ulà a̱ wötèwa̱ krus
mik.

27 Eta̱ Pilato ñippökwakpa wa̱ Jesús mítse̱r
s'wökirpa wé kiè Pretorio e' pamik ta̱ ee̱ ie'pa
tö ñippökwakpa male̱pa ko̱s kiéttsa̱ dapa'wè̱
ek tsi̱ní Jesús pamik. 28 Ie'pa tö Jesús
datsi' yéttsa̱ ta̱ datsi' mat daloshdalosh ese
wa ipaiérakitö blu'ie. 29 Ñies dika'kicha
yué wöshkiie, e' tkéka̱rakitö iwökir ki̱ blu'ie.
Kuaköl wölö mérakitö ie' a̱ iulà bua'kka we̱s
blu' es. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ie'
wörki̱ iwayuoie ta̱ ichérakitö:

* **27:10** Jeremías 19.1-13; 32.6-9

—¡Be' dör judiowak blú! ¡Be' ki̱kökka̱ sa'
tso'!
30 Ñies ie'pa wiritué iki̱ tai̱ë, ta̱ kuaköl
wölö a'tse̱r iulà a̱, e' yéttsa̱rakitö, e' wa
ippérakitö tai̱ë iwökir ki̱. 31 Mik iwayué o̱ne,
eta̱ datsi' mat daloshdalosh, e' yéttsa̱rakitö
ta̱ iwák datsi' iéka̱nerakitö iki̱ ta̱ imítse̱rak
iwa̱ wötèwa̱ krus mik.

Jesús wötëne krus mik

(Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43; Juan 19.17-27)

32 Mik ñippökwakpa wa̱ Jesús dami e'pa e̱'
yélur ee̱, eta̱ wëm eköl kué̱ ie'pa tö ñala̱ ki̱ kiè
Simón, e' dör Cirene wak. Ie' ké ie'pa tö Jesús
krus tsu̱kmi.
33 Mik ie'pa de ká̱ kiè Gólgota ee̱ (Gólgota
wà kiane chè s'wökirdiche), 34 eta̱ ie'pa tö
vino shu̱tuule kapöli bacha'bachaë wa, ese
mé Jesús a̱ yè. Erë mik ie' tö ipattsé, eta̱ ie'
kẽ wa̱ iyanewa.
35 Mik ie'pa tö iwöté krus mik o̱ne, e'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa iné ñì ma'wo̱ie suè̱ tö we̱s
ie'pa tö ie' datsi' blatemi ñì a̱. 36 E' ukuöki̱
ta̱ ie'pa e̱' tuluése̱r ikkö'nuk a̱s kẽ yi itsa̱tkõ.
37 Kaltak ki̱ itso' kitule tö ichè: "I' dör Jesús
dör judiowak blú e'", e' batséwa̱rakitö ie'
wökir tsa̱ka̱. E' kit ie'pa tö iwà kkachoie tö
ì nuí ki̱ ie' wötënewa̱ krus mik.
38 Eta̱ ñies wëpa böl akblökwakpa
wötéwa̱rakitö krus mik, eköl iulà bua'kka,
eköl iulà bakli̱'kka. 39 Pë' tköke ee̱ e'pa
tö icheke sulu, iwökir wötiu̱kerak iwöa̱, es
ichekerakitö:
40 —¡Be' se̱ tö Skëköl wé tkekettsa̱, ta̱ ká̱
mañatk ẽ ta̱ be' tö iyuéka̱ne! Moki̱ be' dör
Skëköl Alà, e̱'ma be' e̱' tsa̱tkõ, be' e̱' õwa krus
se̱ mik.
41 Es ñies sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena
judiowak kue̱blupa, e'pa tö ie' wayueke.
Ie'pa ñì a̱ ichöke:
42 —O̱'kapa tsa̱tkéitö erë ie' wák kẽ a̱ e̱'
tsa̱tkër. Moki̱ ie' dör Israel aleripa blú, e̱'ma
a̱s ie' e̱' õwa krus wí̱ mik, e' iarma ta̱ sa'
e̱rblõmi ie' mik. 43 ¿Ie' kẽ wa̱ sa' a̱ iyëne tö
ie' dör Skëköl Alà? ¡Ie' e̱rblöke Skëköl mik e'
ki̱ ikiane, e̱'ma a̱s e' tö itsa̱tkõ!
44 Dõ ñies akblökwakpa böl wötëulewa̱ krus
mik ie' o̱'mik, e'pa tö ie' cheke sulu.

Jesús duowa̱

(Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49; Juan 19.28-30)

45 Mik diwö de bata a̱, eta̱ ká̱ mía̱ ttsettseë
ká̱ wa'ñe, dõ tsáli̱ diwö de mañat ekkë. 46 E'
wösha̱ ta̱ Jesús a̱neka̱ tai̱ë ta̱ ichè: "Elí, Elí,
¿lemá sabactani?" (e' wà kiane chè: A ye'
Këköl, a ye' Këköl, ¿iõk be' ye' we'ikéttsa̱?)
47 Mik we̱lepa tso' ee̱, e'pa tö ttè e' ttsé ta̱
ichérakitö:
—Wëm wí̱ tso' Skëköl tteköl bak kiè Elías, e'
kiök.
48 Eta̱ ie'pa eköl tu̱nemi tö suiyök nuwéka̱
vino shköshkö wa, e' tkéka̱ kuaköl bata ki̱
ta̱ itkéwa̱ ie' kkõ mik a̱s ikuyõitö. 49 Erë
imale̱pa tö iché ie' a̱:
—Imúa̱t bër, ipanusö suè̱ tö Elías datse̱
itsa̱tkök.
50 Eta̱ ie' skà a̱nene tai̱ë ta̱ iwiköl émiitö.
Es iduowa̱. 51 E' wösha̱ ta̱ Skëköl wé a̱
ie'pa wa̱ datsi' buririë ese shu̱ku̱ar u bla-
toie e' jchënane ká̱kke̱ döttsa̱ iski̱. Ñies ká̱
wöti̱'neka̱ ta̱ ák blublu tskirolone. 52 Eta̱ pö
kköburolone ta̱ s'batse'rpa blërulune, esepa
tai̱ë shke̱neka̱ne 53 e̱' yélur ipö a̱. Ie' du'wa̱
shke̱neka̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa de Jerusalén
dör ká̱ batse'r ee̱, ta̱ tai̱ë pë' tö ie'pa sué̱.
54 Roma ñippökwak eköl dör capitán ena
imale̱pa tso' ie' ta̱ Jesús kkö'nuk, mik e'pa tö
ká̱ wöti̱'ne ena ì ko̱s tka ee̱ e' sué̱, eta̱ ie'pa
tkirulune ta̱ iché ñì a̱:
—Moki̱ wëm wí̱ dör Skëköl Alà je'.
55 Ñies alakölpa manetwa̱ Galilea Jesús ta̱
iki̱muk, e'pa tso'ñak tai̱ë ie' kí̱ sa̱uk ka̱mië.
56 E'pa eköl dör María Magdala wak, iëköl
dör María dör Santiago ena José e'pa mì,
iëköl dör Zebedeo ala'r, e'pa mì.

Jesús nu wötëne pö a̱

(Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56; Juan 19.38-42)

57 Wëm eköl tso' kiè José Arimatea wak, e'
dör inuköl blú, ñies ie' dör Jesús klé eköl. Mik
ká̱ tuirketke, 58 eta̱ ie' mía̱ Pilato ska' Jesús
nu kiök. Pilato tö imuk ké ie' a̱. 59 Ie' wa̱
imítse̱r patréwa̱ datsi' ukuö bua'bua saruru
maneneë ese wa. 60 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ibléwa̱
ákuk bine pa̱'a̱li̱ iwák nu blóie e' a̱. Ie' tö ák
bërie trémi dõ pö kkõ mik, e' wa iwötéwa̱. E'
ukuöki̱ ta̱ imía̱. 61 Erë María Magdala wak
ena María skà, e'pa a̱te̱ tulur pö kkõ wösha̱.

Jesús nu blëne e' kkö'né Shkëkipa tö

62 E' bule es e' dör e̱no diwö, eta̱ sacer-
dotepa wökirpa ena fariseowakpa míyal ñita̱
ttök Pilato ta̱. 63 Ie'pa iché ia̱:
—A këkëpa, sa' é̱na ia̱newa̱ tö mik
ka̱chökwak e' bak ttsë'ka, eta̱ ie' tö iyë' tö ie'
duowa̱ e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ishke̱rdaka̱ne.
64 E' kue̱ki̱ sa' tö be' a̱ ikié tö pö kkö'nuk
patkõ döka̱ ká̱ mañat dö' ittökatapa dõ
inú ekiblökwa̱ ta̱ i' ukuöki̱ ta̱ ichènerakitö
sulitane a̱ tö ishke̱neka̱ne. E' wérakitö es,
e' ta̱ e' dör ka̱chè tai̱ë shu̱te̱ tkõka̱ ika̱che
ke̱we e' tsa̱ta̱.
65 Pilato tö iché ie'pa a̱:
—Se̱ a' wa̱ ñippökwakpa tso', a' yú ikkö'nuk
bua'iewa̱ ko̱s a' a̱ ikkö'narmi ekkë.
66 Eta̱ ie'pa mía̱ pö a̱ ta̱ íyi batséwa̱rakitö
pö kkõ mik a̱s kẽ yi mi'wa̱ia̱ ee̱. Ie'pa tö
ñippökwakpa méa̱t pö kkö'nuk, eta̱ iwákpa
míyal.

28

Jesús shke̱neka̱ne
(Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12; Juan 20.1-10)
1 E̱no diwö tka, e' bule es e' dör domingo
e' ñirketke ta̱ María Magdala wak ena María
skà, e'pa míyal Jesús pö sa̱u̱k. 2 E' wösha̱ ta̱
Skëköl biyöchökwak eköl tso' ká̱ jaì a̱ e' de, eta̱
í̱ tka darëëë. Ie' mía̱ pö a̱ ta̱ ák bastkër e'
tréu̱itö bánet ta̱ ie' e̱' tkése̱r iki̱. 3 Ie' wöñarke
dalölöë we̱s alá wöñar es, idatsi' damiwa̱
saruruë we̱s suiyök es. 4 Mik ñippökwakpa tö
e' sué̱, eta̱ ie'pa tkirulune painéka̱rak siwa̱'
a̱rulune suane ẽ wa̱, a̱te̱ we̱s s'duowa̱ es.
5 Eta̱ Skëköl biyöchökwak tö iché alakölpa a̱:
—Kẽ a' suanuk. Ye' wa̱ ijche̱r tö a' tso' Jesús
köte̱wa̱ krus mik, e' nu yulök. 6-7 Erë ye' de a'
a̱ ichök tö kẽ iku̱' í̱e̱, ishke̱neka̱ne we̱s ie' tö
iyë'a̱tbak es. A' shkõ wé̱ ie'pa tö inú me'wa̱
e' tõ weblök. E' ukuöki̱ ta̱ a' yú bet ibiyõ chök
ittökatapa a̱: 'Ie' shke̱neka̱ne, e' mir a' yöki̱
ke̱we Galilea, ee̱ a' tö isue̱raë.'

Jesús e̱' kkaché alakölpa a̱
8 Eta̱ alakölpa míyal shka̱la̱la̱ë. Ie'pa suane
erë ñies ie'pa ttsë'ne buaë. Ie'pa tu̱nemirak
ibiyõ muk Jesús ttökatapa a̱. 9 E' wösha̱ ta̱
Jesús de dur ie'pa wörki̱ ta̱ ie'pa shke̱'wé̱itö.
Ie'pa dewa̱ ie' ska' ta̱ ie'pa e̱' tuléwa̱ kuchë
ki̱ ta̱ iklö paklö'wé̱wa̱rakitö ta̱ idalöiérakitö.
10 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Kẽ a' suanuk. A' yú ichök ye' ttökatapa a̱
tö a' yú Galilea ta̱ ee̱ a' tö ye' sue̱raë.

Ñippökwakpa pato̱ule ka̱chök
11 Alakölpa míyal, e' dalewa ñippökwakpa
tso' pö kkö'nuk e'pa we̱lepa míyal Jerusalén
ta̱ ì ko̱s tka e' pakérakitö se̱raa̱ sacerdotepa
wökirpa a̱. 12 Sacerdotepa wökirpa míyal ttök
judiowak kue̱blupa ta̱. Ie'pa ttè mé ñì a̱: "Sú̱
sö ñippökwakpa patuè̱ inuköl ta̱ië wa a̱s ie'pa
ichõ we̱s se' ki̱ ikiane es." 13 Ie'pa tö iché
ñippökwakpa a̱:
—A' ichõ tö nañewe a' kapolur e' dalewa
Jesús ttökatapa debitu̱ e' wa̱ inú mítse̱r. 14 A'
wökir kibi wa̱ ijche̱newa̱, e' ta̱ sa' ttöraë ie' ta̱
a' tsa̱tkoie. Es kẽ ì tkõpa a' ta̱.
15 Eta̱ iñippökwakpa tö inuköl e' klö'wé̱ ta̱
ichérakitö we̱s ie'pa ké ichök es. Dõ i̱'ñe ta̱
ka̱chè e' pakekeia̱ judiowak tö.

Jesús tö ittökatapa patké ie' ttè pakök ká̱ ulitane wakpa a̱
(Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49; Juan 20.19-23)
16 Eta̱ Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ eköl
(11), e'pa míyal Galilea ka̱bata a̱ wé̱ ie' tö
ie'pa a̱ iyë' ee̱. 17 Mik ie'pa tö isué̱, eta̱ ie'pa
tö idalöié, erë ie'pa we̱lepa tö ibikeitséka̱
bötböt. 18 Ie' de ie'pa ska' ta̱ ichéitö:
—Skëköl tö ye' tkë'ka̱ íyi ulitane wökirie ká̱
jaì a̱ ena ká̱ i' a̱. 19 E' kue̱ki̱ a' yú ká̱ ulitane a̱
s'yuök ye' ttökatapaie. Ie'pa wöskuõ S'yẽ ena
ye' dör ilà ena Wiköl Batse'r e' ttõ wa. 20 Ñies
ttè ko̱s wà dalöiök a' ka' ye' tö, e' wa ie'pa
wöbla'ú̱ a̱s ñies ie'pa tö iwà dalöiõ. Ye' se̱r
michoë a' ta̱ ke̱kraë. Erẽ́ ká̱ i' e̱newatke, erë
ye' kẽ tö a' mepaa̱t a' wakpa ẽ.

Jesús Tté Buaë Kit San Marcos tö Marcos

Yi tö yëkkuö i' kit e' kiè Marcos. Ñies ie' kiè Juan Marcos. Ie' kë̃ dör Jesús ttekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl e'pa eköl. Erë we̱le tö ibikeitsè tö ie' dör Pedro klé. E' kue̱ki̱ pë' tai̱ë tö ibikeitsè tö Pedro tö ie' ki̱me' yëkkuö i' shtök. Ñies ie'pa ibikeitsè tö Marcos bak se̱nuk Jerusalén, e' kue̱ki̱ ì o̱' Jesús tö ena ì yë'itö e' a̱ne buaë ie' é̱na.

Jesús dör Skëköl alà e' dë'bitu̱ ká̱ i' ki̱ e' tö íyi buaë o̱' tai̱ë sulitane a̱ ie'pa wörki̱. E' kit Marcos tö yëkkuö i' ki̱. Ie' ki̱ ikiane tö sulitane wa̱ ijche̱rwa̱. Ñies we̱s Jesús weine tai̱ë ena iwötënewa̱ krus mik e' paké ie' tö tai̱ë. Jesús weine tai̱ë ena idu'wa̱, e' ukuöki̱ ishke̱neka̱ne, e' kue̱ki̱ idiché ta̱' tai̱ë tkö̃ka̱ se' bolök Satanás tsa̱ta̱. I̱'ñe ta̱ ke̱kraë ie' tso' se' ki̱moie, e' kiane Marcos ki̱ tö se' wa̱ ijche̱r. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit.

Marcos i' tté tso' kitule Hechos 12.12,25; 13.5,13; 15.36-39 ena 2 Timoteo 4.11 e' ki̱. Erë́ kë̃ s'wa̱ ijche̱r yësyësë tö mik ie' tö yëkkuö i' kit, erë se' tai̱ë tö ibikeitsè tö ikititö Jesús ku̱ne' e' ki̱ duas de dabom ske̱yök (50) ena dabom kuryök (70) e' shu̱ ulat.

Juan s'wöskuök tö s'patté
(Mateo 3.1-12; Lucas 3.1-9,15-17; Juan 1.19-28)

1 Jesucristo dör Skëköl Alà, e' tté buaë dör
i' es.
2 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tteköl kiè Isaías e' tö ikita̱t
yëkkuö ki̱, e' ichè i' es:
Skëköl tö ichè: “Ye' tso'tke ye' ttè pakökwak
patkök be' yöki̱ ke̱we, be' ñale̱ yuök.*
3 Ká̱ sir poë wé̱ kë̃ yi se̱rku̱' ee̱ ie' ttöraë
a̱neule:
‘A' e̱r mane'ú̱ Skëköl datse̱ e' yöki̱,
e' dör we̱s ñala̱ yuèsö yësyësë ie' yöki̱ es.’ ”†
Es Isaías tö iyë'a̱t.
4 Es Juan S'wöskuökwak tso' ká̱ sir poë
wé̱ kë̃ yi se̱rku̱' ee̱, e' tö s'pattémi i' es:
“A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ a̱s a' nui̱ olo'yö̃itö
a' ki̱ ta̱ a' e̱' wöskuö̃lor iwà kkachoie.”
5 Jerusalén wakpa ena ká̱ male̱pa tso' Judea
e' wakpa ko̱s döke ie' ttöke e' ttsök. Ie'pa e̱'
wamblö̃ sulu ko̱s e' chekeka̱rakitö ta̱ Juan tö
iwöskuekelor di' kiè Jordán e' a̱.
6 Juan datsi' yöule kameio köyök wa;
ikipamo yöule iyiwak kkuölit wa. Ie' chkè
dör ditski ena bulali. 7 Ttè pakeke ie' tö ie'pa
a̱ i' es: “Ye' itöki̱ idatse̱ eköl, e' dör këkëpa
tai̱ë ye' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' klökkuö kicha ë̃ kë̃
wötsënanuk ye' sia̱rla e' a̱. 8 Ye' tö a' wöskueke
di' a̱, erë ie' tö a' ierawa̱ Wiköl Batse'r a̱.”

Juan tö Jesús wöskué
(Mateo 3.13-17; Lucas 3.21-22)

9 E' ké̱wö ska' ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ Nazaret
a̱te̱ Galilea ee̱, e' de Jordán ta̱ ee̱ Juan tö ie'
wöskué. 10 Mik ie' wösune e' e̱' duéka̱ne di'
a̱, e' wösha̱ ta̱ ie' isué̱ tö ká̱ jaì kköbunane ta̱
Skëköl Wiköl bite̱ ie' ki̱ nuböl sù̱. 11 Eta̱ ttö̃
ttsëne datse̱ ká̱ jaì a̱, e' tö ichè: “Be' dör ye' alà
dalër tai̱ë ye' é̱na, e' wër ye' wa buaë shu̱te̱.”

Satanás tö Jesús e̱rkiöwé̱ ì sulu wamblök
(Mateo 4.1-11; Lucas 4.1-13)

12 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl Wiköl tö Jesús ké
shkökmi ká̱ sir poë wé̱ kë̃ yi se̱rku̱' ee̱. 13 Ee̱
iyiwak sulusi tso' tai̱ë. Ee̱ ie' se̱né ká̱ dabom
tkëyök (40), e' dalewa Satanás tö ie' e̱rkiöwé̱
ì sulu wamblök. Skëköl biyöchökwakpa tö ie'
ki̱mé.

Jesús tö ie' kanè wawé̱mitke Galilea
(Mateo 3.1-12; Lucas 3.1-9,15-17; Juan 1.19-28)

14 Juan klö'wé̱wa̱rakitö wötéwa̱ s'wöto wé
a̱, e' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ Galilea Skëköl ttè
buaë e' pakök. 15 Ie' s'patteke i' es: “Ì blúie
Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net. E' kue̱ki̱
a' e̱r mane'ú̱ ie' a̱ ta̱ ie' ttè buaë e' klö'ú̱.”

Jesús tö nima klö'u̱kwakpa döka̱ tkël e'pa kié
(Mateo 4.18-22; Lucas 5.1-11)

16 Mik Jesús shkörami batsöri kiè Galilea e'
kkömik, eta̱ wëpa böl sue̱itö. E'pa dör Simón
ena iël Andrés. Ie'pa dör nima klö'u̱kwakpa.
Ie'pa tso' ikla' u̱yök batsöri a̱ nima klö'wo̱ie.
17 Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—A' shkö́ ye' ta̱. A' yueraëyö s'ditsö klö'u̱k
ye' a̱ ye' ttökataie.
18 E' bet ta̱ ie'pa tö ikla' tuléa̱t ta̱ míyal ie'
ta̱.
19 E' wi̱'kie Jesús tö Santiago ena iël kiè
Juan e'pa sué̱. Ie'pa dör Zebedeo ala'r. Ie'pa
tulur kanò a̱ ikla' wöyuök. 20 E' wösha̱ ta̱ Jesús
tö ikiémirak e̱' ta̱. Eta̱ ie'pa tö iyë́ méa̱t ikanè
mésopa ta̱ kanò shu̱a̱ ta̱ imíyal Jesús ta̱.

Jesús tö aknama trë'wé̱shkar wëm eköl a̱
(Lucas 4.31-37)

21 Ie'pa demi ká̱ kiè Cafarnaúm ee̱. E̱no
diwö a̱ Jesús tkawa̱ judiowak ñì dapa'wo̱
wé a̱ ta̱ ie' tö s'wöbla'wé̱mitke. 22 Ie' tö
s'wöbla'we̱ke ttè moki̱ diché ta̱' tai̱ë ese wa.
E' kë̃ dör we̱s s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tö s'wöbla'we̱ke es. E' kue̱ki̱ e' tö wé̱pa
tso' ittsök e'pa tkiwé̱wa̱. 23 Eta̱ ee̱ wëm eköl
tso' e' a̱ wimblu sulusi tso' e' tö iché a̱neule:
24 —A Jesús Nazaret wak, ¿ìie be' tso' sa'
tsiriu̱k? ¿Be' debitu̱ sa' e̱u̱kwa? Ye' wa̱ be'
su̱ule. Ye' wa̱ ijche̱r tö be' dör yi dör batse'r
patkë'bitu̱ Skëköl tö e'.
25 Jesús tö wimblu e' uñé:
—¡Be' siwa̱'blö́wa̱, be' e̱' yö̃ttsa̱ wëm se̱ a̱!

* 1:2 Malaquías 3.1 † 1:3 Isaías 40.3

26 Wimblu sulusi tö wëm siwa̱' éwa ta̱
ia̱neka̱ tai̱ë ta̱ ie̱' yéttsa̱ ia̱. 27 Sulitane
tkinewa̱ iweblök ta̱ iñi chakérak:
—¿Wí̱ dör ì? ¡Ie' s'wöbla'we̱ke ttè pa̱'a̱li̱ wa
ena diché wa dõ wimblupa sulusi kéitö e̱'
yöktsa̱ ta̱ ittõ iu̱térakitö ekkë!
28 E' bet ta̱ ie' tté buneka̱ Galilea ko̱s a̱.

Jesús tö Simón yàk bua'wé̱ne
(Mateo 8.14-15; Lucas 4.38-39)

29 Mik ie'pa e̱' yélur ñì dapa'wo̱ wé a̱ ta̱
Jesús mía̱ Simón ena Andrés e'pa u a̱. Santi-
ago ena Juan mí ie' ta̱. 30 Ee̱ Simón yàk me'r
ka̱' ki̱ kiri'we̱ke duè dalölö tö, e' ché ie'pa tö
Jesús a̱. 31 Eta̱ ie' e̱' skéwa̱ ta̱ iklö'wéitö iulà a̱
ta̱ iki̱mé e̱' tkökse̱r. E' bet ta̱ duè dalölö ie' éwa
ta̱ ie' e̱' kéka̱ ilè yulök ie'pa a̱ ñè.

Jesús tö tai̱ë s'kirirke esepa bua'wé̱ne
(Mateo 8.16-17; Lucas 4.40-41)

32 Ká̱ tuine diwö míwa̱tke ta̱ s'kirirke ena
wé̱pa a̱ aknama tso' esepa ko̱s debitu̱rak
iwa̱ Jesús ska'.‡ 33 Ká̱ e' wakpa ko̱s e̱'
dapa'wé̱ka̱ ukkö a̱. 34 Eta̱ ie' tö duè ulitane
bua'wé̱ne pë' tso' tai̱ë e'pa a̱. Ñies aknamapa
tai̱ë trë'wé̱yalitö. Erë aknamapa wa̱ ijche̱r yi
dör ie', e' kue̱ki̱ ie' kě wa̱ ka̱wö mène ie'pa a̱
ttök.

Jesús tö Skëköl ttè paké judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱
(Lucas 4.42-44)

35 Ká̱ ñirketke ià̱ ttsettseë, ta̱ Jesús e̱' kéka̱
mía̱ bánet wé̱ kě yi ku̱' ese ska' ttök S'yě ta̱.
36 Eta̱ Simón ena iwapiepa míyal ie' yulök.
37 Mik ikuéwa̱rakitö, eta̱ ie'pa ie' a̱ iché:
—Sulitane tso' be' yulök.
38 Erë ie' tö ie'pa iu̱té:
—Mishka ká̱ tso' tsi̱net tsi̱net ese a̱. Ñies ee̱
ye' ké Skëköl ttè pakök, eseie ye' dë'bitu̱.
39 Es Jesús shké ká̱ tso' Galilea e' ko̱s a̱ ttè
pakök judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱, ñies
aknama trë'u̱kyal.

Wëm eköl kiri'we̱ke lepra tö e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 8.1-4; Lucas 5.12-16)

40 Wëm eköl kiri'we̱ke lepra tö, e' e̱' skéwa̱
Jesús o̱'mik ta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ ta̱ iché ia̱:
—Be' ki̱ ikiane, e' ta̱ be' a̱ ye' buarmine a̱s
ye' batse'rne.
41 Jesús tö ie' sué̱ e̱r sia̱rë wa ta̱ ikéwa̱itö ulà
wa ta̱ ichè:
—Tõ, ye' ki̱ ikiane. Be' dene batse'r.
42 E' wösha̱ ta̱ wëm buanene batse'nene.
43-44 E' ukuöki̱ Jesús tö ie' a̱ iché:
—Ye' ttõ ttsõ, ì tka be' ta̱ e' kě char yi a̱. Be'
yú e̱' kkachök sacerdote a̱. Ì muk Moisés tö
a' ka' e̱' batse'wo̱ie e' tsú̱mi mè Skëköl a̱ iwà
kkachoie.
45 Erë wëm mía̱ ta̱ ie' e̱' kéka̱ ì tka ita̱ e'
pakök sulitane a̱. E' kue̱ki̱ Jesús kě a̱ e̱'
kkayënuk wé̱ pë' tso' tai̱ë ese ska'. Ie' ka̱wöta̱
e̱' tsu̱ka̱t kañika̱ wé̱ kě pë' ku̱' ese ska', erë ká̱
wa'ñe wakpa datse̱ ie' ska'.

2

Wëm eköl kraulewa̱ e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 9.1-8; Lucas 5.17-26)

1 Ká̱ we̱kkë alè kuöki̱ ta̱ Jesús dene Cafar-
naúm. Mik pë' wa̱ ijche̱newa̱ tö ie' tkër u a̱,
2 eta̱ tai̱ë ie'pa e̱' dapa'wé̱ ie' ska' kě chë'ka̱ia̱
we̱shke̱, kě chë'ka̱ia̱ ukkö a̱ ekkë. Ie' tso'
Skëköl ttè pakök ie'pa a̱. 3 E' dalewa wëpa
döka̱ tkël wa̱ wëm kraulewa̱ kě karka̱ debitu̱
eköl ka̱'la ki̱. 4 Erë tai̱ë s'tso', e' kue̱ki̱ kě
we̱s ie'pa tkõmi we̱shke̱ Jesús ska'. E' kue̱ki̱
ie' tsa̱ka̱ u tsa̱bata jchée* ie'pa tö ta̱ iduè
émirakitö e̱naë e' a̱ döttsa̱ i̱ski̱. 5 Mik Jesús tö
isué̱ tö moki̱ ie'pa e̱rblé ie' mik, eta̱ ie' iché
ikirirke e' a̱:
—A alà, ì sulu ko̱s wamblébö, e' nuí̱ olone
be' ki̱.
6 Erë s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
we̱lepa tulur ee̱, e'pa ibikeitsè: 7 "¿Ì kue̱ki̱
wëm wí̱ ttõ es? Skëköl ě a̱ se' nuì̱ olo'yarmi.
Ì ché ie' tö e' wa ie' tso' Skëköl chök suluë."
8 Erë ì bikeitsök ie'pa tso' e' sué̱wa̱ Jesús tö
bet. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tö ibikeitseke es? 9 Ye' tö
s'kraulewa̱ diö bua'wèmine a̱s ishköne, e' ta̱
¿we̱s a' tö iklö'wèmi tö ye' kě a̱ inuì̱ olonuk
iki̱? 10 Ye' dör S'ditsö Alà, sú̱ e' tö a' a̱ ikkachè
tö ye' wa̱ ka̱wö ta̱' ká̱ i' a̱ nuì̱ olo'yoie.
Eta̱ ie' tö iché wëm kraulewa̱ e' a̱:
11 —Be' e̱' kõka̱, be' ka̱'la kõka̱ ta̱ be' yúne u
a̱.
12 Bet ta̱ ie' e̱' kéka̱, ika̱'la kéka̱, ta̱ imía̱
sulitane wörki̱. E' tö ie'pa ko̱s tkiwé̱wa̱ ta̱
ie'pa tö Skëköl ki̱kéka̱ tai̱ë ta̱ ichérakitö:
—Kě se' wa̱ íyi wí̱se su̱ule yës.

Jesús tö Leví kié ittökataie
(Mateo 9.9-13; Lucas 5.27-32)

13 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ne batsöri kkömik
ta̱ pë' e̱' dapa'wé̱ka̱ ie' ska' ta̱ ie' tö ie'pa
wöbla'we̱ke. 14 Ie' domitkö ta̱ ie' tö inuköl
shtökwak Roma wökirpa a̱ e' sué̱ eköl tkër
ikaneblöke e' wé a̱. E' dör Leví dör Alfeo
aladulaköl. Ie' tö iché ia̱:
—Be' shkõ ye' ta̱ ye' ttökataie.
Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ Jesús ta̱.
15 E' ukuöki̱ Jesús tso' chkök Leví u a̱.
Pë' shköke tsa̱ki̱ë Jesús ta̱, e' kue̱ki̱ inuköl
shtökwakpa ena pë' sulusipa skà tulurñak
chkök ie' ena ittökatapa ta̱. 16 S'wöbla'u̱k

‡ **1:32** Diwö e' dör e̱no diwö, e' kue̱ki̱ s'kirirke ko̱s kě dë' ie'pa wa̱ Jesús ska' ñiwe. Ie'pa kě a̱ ka̱wö ta̱' kaneblök e̱no diwö a̱. Ie'pa a̱ ta̱ íyi ö yile tsèmi e' dör kanè. E' kue̱ki̱ ie'pa tö s'kirirke tsé̱mi Jesús ska' diwö míwa̱tke e' ukuöki̱, ekkë e̱no diwö e̱rkerö e' kue̱ki̱. * **2:4** u tsa̱bata jchée: Ie'pa u tsa̱bata dör kkueie, e' ki̱ ie'pa shköke.

ttè dalöiëno wa wakpa we̱lepa dör farise-
owakpa. Mik e'pa we̱le tö Jesús sué̱ tö
ichköke pë' esepa ta̱, eta̱ ie'pa tö ichaké
ittökatapa a̱:
—¿Iö̃k a' wöbla'u̱kwak chköke inuköl
shtökwakpa ta̱ ena pë' sulusipa skà ta̱?
17 Jesús tö ittsé ta̱ ichéitö ia̱rak:
—Wé̱pa kë̃ kirirku̱' esepa kë̃ ki̱
s'kapeyökwak kiane, erë wé̱pa kirirke esepa
ki̱ ikiane. Ye' kë̃ dë'bitu̱ wé̱pa e̱' ttsö̃ tö ie'pa
se̱rke yësyësë esepa kiök. Ye' dë'bitu̱ pë'
sulusipa kiök.

Ì kue̱ki̱ Jesús ttökatapa kë̃ batsöta̱'
(Mateo 9.14-17; Lucas 5.33-39)

18 Etökicha ta̱ Juan S'wöskuökwak ttökatapa
ena fariseowakpa tso' batsök, eta̱ pë' we̱lepa
de Jesús ska' ta̱ ichakérakitö ie' a̱:
—Juan S'wöskuökwak ttökatapa ena farise-
owakpa klépa batsöke. ¿Ì kue̱ki̱ be' ttökatapa
kë̃ batsö̃?
19 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Mik s'kiule ulabatsè ké̱wö tkö'u̱k, eta̱
¿we̱s ie'pa batsö̃mi wëm ulabatske e' tso'ia̱
ie'pa ta̱ e' dalewa? Ie' tso'ia̱ ie'pa ta̱, e'
dalewa ie'pa kë̃ batsöpa. 20 Erë iké̱wö döraë
eta̱ ie' mi'datse̱r ie'pa yöki̱. E' je' ta̱ ie'pa
batsöraë.
21 “Kë̃ yi tö datsi' këchke wöyuepawa̱
datsi'tak pa̱'a̱li̱ wa, datsi'tak pa̱'a̱li̱
wöklöneka̱, e' tö datsi' këchkela shu̱kuè̱e̱ ta̱
ikí̱ jchèe tai̱ë. 22 Ñies kë̃ yi tö vino pa̱'a̱li̱
tepaka̱ iyiwak kkuölit yöule ibloie ese këchke
a̱. Itéka̱sö es, e' ta̱ mik ibacha'nebitu̱, eta̱
ikkuölit jchèemiitö. Es vino ena ikkuölit
weirwami ë̃me. E' kue̱ki̱ vino pa̱'a̱li̱ tekeka̱
ikkuölit pa̱'a̱li̱ a̱.”

Jesús ttökatapa tö trigowö butsé e̱no diwö a̱
(Mateo 12.1-8; Lucas 6.1-5)

23 Etökicha ta̱ e̱no diwö a̱, Jesús dami
trigo shu̱a̱ ta̱ ittökatapa tö trigowö butsémi
ishkörami e' dalewa katè. 24 Fariseowakpa
tö ie' a̱ ichaké:
—Sa' ttö̃ ttsö̃, ¿ì kue̱ki̱ be' ttökatapa tso' ì kë̃
ké̱wö ta̱' wè̱ e̱no diwö a̱ ese u̱k?
25 Erë ie' iu̱té:
—Etökicha ká̱ ia̱ia̱ë mik David ena iklépa
du' bli wa̱ ta̱ kë̃ ie'pa wa̱ ì dami ñè, eta̱ ì o̱'
ie' tö ¿e' kë̃ a̱ritsule a' wa̱ Skëköl yëkkuö ki̱?
26 Mik Abiatar dör sacerdote kibi, e' ké̱wö
ska' ta̱ David dewa̱ Skëköl wé a̱ ta̱ pan meule
Skëköl a̱ e' ñéitö ta̱ ñies iméitö iklépa a̱ ñè.
Sacerdotepa ë̃ a̱ pan ese ké̱wö ta̱' ñè. Erë a'
é̱na ia̱ne tö ì o̱' David tö e' kë̃ dör suluë Skëköl
wöa̱.
27 Ie' tö ikí̱ ché:
—E̱no diwö menea̱t s'ditsö ki̱moie, erë
s'ditsö kë̃ yöne e̱no diwö ë̃ batseitsök. 28 E'
kue̱ki̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' wa̱ ka̱wö ta̱'
ichoie tö ì dör buaë ö ì dör suluë wè̱ e̱no diwö
a̱.

3

Wëm ulà siulewa̱ e' pakè
(Mateo 12.9-14; Lucas 6.6-11)

1 Jesús skà dewa̱ne judiowak ñì dapa'wo̱
wé a̱, ta̱ e̱e̱ wëm tkër eköl ulà etk siulewa̱.
2 Ie'pa é̱na ie' kkatak ilè ki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tso'
ie' weblök tö wëm ñe' bua'wè̱mine ie' tö e̱no
diwö a̱. 3 Ie' tö iché wëm ulà siulewa̱ e' a̱:
—Be' e̱' kö̃ka̱ ta̱ be' e̱' duö̃se̱r í̱e̱ sulitane
wöshae̱ë.
4 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—¿Ì ké̱wö ta̱' se' a̱ wè̱ e̱no diwö a̱: ì buaë ö
ì suluë? ¿S'tsa̱tkök ö s'ttökwa̱?
Erë ie'pa siwa̱'bléwa̱ ie' yöki̱. 5 Ie' tö ie'pa
weblé këसik wa. Ie'pa e̱r darërëë e' tö ie'
e̱riawé̱. Ie' iché wëm a̱:
—Be' ulà shu̱lö̃ö̃.
Ta̱ ie' ulà shu̱lée ta̱ ibuanene. 6 Eta̱ farise-
owakpa ponemi, e' bet ta̱ ie'pa ñì dapa'wé̱ka̱
Herodes klépa ta̱ ileritsök Jesús ttowa̱ie.

Ta̱ië pë' tso' batsöri kkömik

7 Eta̱ Jesús mía̱ ittökatapa ta̱ batsöri kkömik
ta̱ ta̱ië Galilea wakpa míyal ie' ta̱. 8 Ñies
pë' tso' ta̱ië e̱e̱ datse̱ Jerusalén ena Judea
ká̱ male̱pa a̱. Ñies ie'pa datse̱ Idumea ena
Jordán wi̱she̱t ena ká̱ wé̱ Tiro ena Sidón a̱te̱
e̱e̱. Ie'pa tö ì ko̱s we̱ke Jesús tö e' tté ttsë'
e' kue̱ki̱ ie'pa de iweblök. 9-10 S'kirirke ta̱ië
bua'wé̱tke Jesús tö, e' kue̱ki̱ imale̱pa ta̱ië e̱'
u̱yökeka̱ ie' ki̱ ikökwa̱. E' kue̱ki̱ ie' tö iché
ittökatapa a̱ tö kanò tsú̱bitu̱ tërtke dö' ie'pa tö
ye' tuèwa̱ darërë.
11 Mik wé̱pa a̱ wimblupa sulusi tso' esepa
tö ie' sué̱, eta̱ ie'pa e̱' tulélur kuchë ki̱ ie' wöa̱
ta̱ ia̱rkerak:
—¡Be' dör Skëköl Alà!
12 Erë ie' tö ie'pa a̱ iché kësik wa:
—¡Kë̃ ye' tté pparka̱!

Jesús tö ittekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl e'pa shu̱shté
(Mateo 10.1-4; Lucas 6.12-16)

13 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ka̱bata a̱. Eta̱
wëpa kiane ie' ki̱ kiè, e'pa kiéitö ta̱ ibite̱rak
ie' ska'. 14 Ie' tö ie'pa shu̱shté dabom eyök
kí̱ böl shkök ie' ta̱ ena patkè̱mi ie' ttè pakök.
E'pa kiè méka̱itö ittekölpa tsá̱. 15 Ie'pa a̱ diché
méitö aknama trë'u̱kyal. 16 Ie'pa kiè i' es:
Simón, e' kiè méka̱itö Pedro; 17 Santiago ena
iël Juan, e'pa dör Zebedeo aladulakölpa, e'pa
kiè skà méka̱itö Boanerges (kiè e' wà kiane
chè “wëpa dör we̱s alá es”); 18 Andrés, Felipe,
Bartolomé, Mateo, Tomás ena Santiago dör
Alfeo alà; ena Tadeo, Simón Celote, 19 ena
Judas Iscariote tö Jesús wömekettsa̱ aishkuö
ta̱ ibolökpa a̱ e'.

Jesús ena Beelzebú
(Mateo 12.22-32; Lucas 11.14-23; 12.10)

20 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ u a̱ ittökatapa
ta̱. Eta̱ ta̱ië pë' ñì dapa'wé̱ka̱ne kë̃ wa ie'pa
chko ekkë. 21 Mik Jesús yamipa e̱kka wa̱

ijchenewa tö wes ie' tso', eta ie'pa de itsukmi
iyërke tö ie' alineka e' kueki.
22 Ñies s'wöbla'uk ttè dalöiëno wa wakpa
datse Jerusalén e'pa tö Jesús ché i' es:
“Beelzebú dör bẽ e' tö wëm wí éna ká
chöwéwa, e' diché wa ie' tö aknama
trë'wekeyal.”
23 Eta Jesús ikiéttsarak ta ikleéitö iarak i'
es: “¿Wes Satanás e' trë'ùshkarmi? 24 S'serke
ká etkẽ ki e' ñì blabatsélor ñippök ñita, kẽ
wöklör, e' ta ie'pa wákpa mir wa'k ẽme.
25 Ñies ñì yamipa e' kéka ñippök ñita, kẽ
wöklör, e' ta ie'pa mir wa'k ẽme. 26 Es ñies
Satanás klépa mú ñì blabatsélor ñippök ñita,
e' ta idiché wöarwami ta ierdawarak.
27 “Kẽ yi mi'pawa wëm diché taië ese u a
ie' íyi ekiblök kam ie' tö iwák maùwa e' yöki.
Es ẽme iíyi ekiblërmi.
28 “Moki ye' tö a' a ichè tö ì sulu kos
wambleke a' tö, ñies Skëköl cheke a' tö sulu
kos e' nuí olo'yèmiitö a' ki. 29 Erë yi isie
tö Wiköl Batse'r ché suluë, ese kẽ ki inuí
olorpa, itso' iki kekraë.”
30 Ie'pa iyë' tö wimblu sulusi tö ie' éna ká
chöwéwa e' kueki Jesús tö e' ché ie'pa a.

Jesús mì ena iëlpa de iweblök
(Mateo 12.46-50; Lucas 8.19-21)

31 E' ukuöki ta Jesús mì ena iëlpa ena iku-
tapa e'pa debitu ie' yulök, erë ie'pa kẽ dë'wa
weshke. Ie'pa tö ikiök patké. 32 Pë' tulur ie'
pamik e'pa tö iché ia:
—Be' mì ena be' ëlpa ena be' kutapa e'pa
shkõ be' weblök.
33 Ie' iiuté:
—¿Yi dör ye' mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa?
34-35 Wépa tulur ie' pamik e' suéitö ẽk ta
ichéitö:
—Yi isie tö ì kiane Skëköl ki ese wé, ese dör
wes ye' ël ena ye' kutà ena ye' mì es. E' kueki
ie'pa ikkëpa dör wes ye' mì ena ye' ëlpa ena
ye' kutapa es.

4

Të kuatkökwak tté
(Mateo 13.1-9; Lucas 8.4-8)

1 Etökicha ta Jesús s'wöbla'wémitke batsöri
kkömik. Pë' dapane taië ipamik, e' kueki
ie' e' iéka kanò tkërki tsinet ese etö a. Ee
ie' e' tkéser ie'pa wöbla'uk. Ie'pa kos ate
batsöri kkömik ie' ttõ ttsök. 2 Ee ie' tö ttè
tsakië kleé ie'pa a iwöbla'woie, e' et dör i' es:
3 “A' tö ittsõ. Etökicha ta wëm eköl mía të
kuatkök ppé ululu ẽme* 4 Mik ie' tso' iwö
ppök, eta ditsöwö wele anewa ñala ska' ta
dù debitu tö ikatéwa. 5 Ditsöwö wele anewa
áklo a wé íyök kẽ ta' taië ese ska'. Íyök kẽ
ta' taië, e' kueki bet ta itskine. 6 Erë kẽ iwí
kicha ta' taië, e' kueki mik dìba aneka iki, eta
isinewa. 7 Ditsöwö wele anewa dika'chka
shua. Dika'chka ena ditsöwö talane ñita,
erë dika'chka e' aléka iki, kẽ wöne. 8 Erë
ditsöwö wele ane íyök bua'bua ki ese tskine
talane wöne buaë. Wele wöne döka dabom
mañayök (30) elka elka, wele dabom teryök
(60), wele cien eyök (100).”
9 Eta ie' tö ie'pa a iché: “¡A' éna ye' ttõ ttsak,
e'ma ikukueblõ bua'ie!”

Ì kueki Jesús tö s'wöbla'weke kleaule
(Mateo 13.10-17; Lucas 8.9-10)

10 Mik Jesús ate dur ekörla, eta ittökatapa
dabom eyök ki böl ena iklépa welepa skà de
ie' ska' ta ichakérakitö ia:
—Ttè wà kleébö, ¿ima e' wà dör?
11 Ie' ie'pa iuté:
—“Ì blúie Skëköl tso' e' tté blëulewa, e' kéwö
meneat a' a iwà jchenoie. Erë pë' tso' taië kẽ
éna ye' ttè klö'wak, esepa a ye' ikleeke 12 as
ie'pa tö iweblõ je', erë kẽ ie'pa a iwà wër, ñies
as ie'pa tö ittsõ je', erë kẽ ie'pa a iwà ar as kẽ
ie'pa er mane'ù ta inuì kẽ olor ie'pa ki.”†

Të kuatkökwak tté e' wà paké Jesús tö
(Mateo 13.18-23; Lucas 8.11-15)

13 Eta ie' tö ie'pa a iché: “Ttè kleéyö ñe'
wà kẽ ane a' éna, e' ta ¿wes a' éna imalepa
wà armi? 14 Wé tö ditsöwö kuatké, e' dör wé
tö Skëköl ttè pakeke ese. 15 Pë' welepa tso'
e'pa ta itkõmi wes ditsöwö arwa ñala ki es.
Esepa tö Skëköl ttè ttsé erë bet Satanás de
iska' ta Skëköl ttè yéttsa ier a. 16 Welepa skà
ta itkõmi wes ditsöwö arwa áklo a es. Esepa
tö Skëköl ttè ttsé ta iklö'wérakitö ttsë'ne buaë
wa. 17 Erë ie'pa kẽ wì kicha ta' taië, e' kueki
ie'pa tö iklö'wé ekuölö ẽ. Mik ie'pa weine-
mitke Skëköl ttè kueki, eta ie'pa anemine
bet. 18 Welepa skà ta itkõmi wes ditsöwö
arwa dika'chka shua es. Esepa tö Skëköl
ttè ttsé, 19 erë ie'pa tö íyi tso' ká i' ki ese
bikeitseke kibiie. Ie'pa er me'rie inuköl ki
ena ì skà tso' ká iki tö s'ttsë'weke buaë ese ki.
Ese kos tö Skëköl ttè kui'wéwa ie'pa er a ta
kẽ idë'ttsa buaë wes ikiane es. 20 Erë welepa
skà ta itkõmi wes ditsöwö arwa íyök bua'bua
ki es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé ta iklö'wé ta iwà
dettsa buaë wes ikiane es. Ie'pa dör wes íyi
kuá wör buaë es. Wele wöne döka cien eyök
(100), wele dabom teryök (60), wele dabom
mañayök (30).”

Bö'wö tté
(Lucas 8.16-18)

21 Eta ie' tö iché iarak: “Kẽ yi tö bö'wö
tskepaka ta ibléwaitö kalkuö dikia ö ka'
dikia. E' skéie itkekekaitö kákke ká ñi'woie.
22 Es ñies kẽ ì ku' blëulewa kẽ jchenukwa
aishkuö ta. Ese kos kkayërdaë. 23 ¡Yi éna ye'
ttõ ttsak, e'ma ikukueblõ bua'ie!”
24-25 Ñies ichéitö: “Yi e' yuak buaë ye'
ttè wa, ese a ikí meraëyö as iéna iwà ar

* **4:3** të kuatkök ppé ululu: Ie'pa wöblar të kuatkök wö ppélur të kos e' ki. † **4:12** Isaías 6.9-10

buaë. Erë yi kẽ e̱' yuak ye' ttè wa, ese yöki̱ ì
bikeitséitö tö a̱ne ie' é̱na, ese ko̱s yërdattsa̱ne.
E' kue̱ki̱ ì cheke ye' tö a' a̱ e' kukueblõ. A' tö
iwé̱ es, e' ta̱ a' é̱na ia̱rmi buaë, ñies Skëköl tö
a' ki̱meraë a̱s ikí̱ a̱r a' é̱na.”

Íyi kuatkè tté

26 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl tso'
e' ta̱ itköke we̱s itkõ iyiwö kuatké wëm eköl
tö ese ta̱ es. Ie' tö ikuatké të ki̱ 27 ta̱ iméa̱t
bẽrë. Ká̱ bit ekkë ie' kapökewa̱ nañewe, ñiwe
ta̱ ie' ti̱'rke ta̱ íyi kuatkéitö e' tskine, talane
erë ie' kẽ é̱na ia̱ne tö we̱s itskine we̱s ita-
lane. 28 Íyök ẽ tö itskeke. Ke̱we ikua tskine,
e' ukuöki̱ ta̱ iwörkuane, e' ukuöki̱ ta̱ iwöne.
29 Mik iké̱wö de shtè, eta̱ wëm mía̱ ishtökka̱.”

Mostaza wö tté
(Mateo 13.31-32; Lucas 13.18-19)

30 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl tso'
¿we̱s e' dör? ¿Ttè wé̱ wa ye' tö ikleèmi?
31 E' dör we̱s mostaza wö tkèsö es. E' wö
dör tsirlala iyiwö ulitane diki̱a̱. 32 Erë mik
ikuatkënewa̱, eta̱ italar íyi kuá tsitsir ulitane
tsa̱ta̱. E' ulà döka̱ wi̱'wi̱ë, e' tsa̱ka̱ dù u yuöke.”
33 Es Jesús tö ie'pa a̱ ikleé ta̱ië we̱s ttè i'
es dõ wé̱ ie'pa é̱na ia̱ne ekkë. 34 Ie' kẽ wa̱
ì pakane ie'pa a̱ kẽ kleaule. Erë iwà ko̱s
pakekeneitö ittökatapa a̱ bánet kẽ kleaule.

Siwa̱' ta̱ië e' wöklö'wé̱ Jesús tö
(Mateo 8.23-27; Lucas 8.22-25)

35 E' tsá̱li̱ mik ká̱ tuine, eta̱ Jesús tö iché
ittökatapa a̱:

—Mishka batsöri wi̱she̱t.

36 Pë' tso' ta̱ië e'pa méa̱rakitö ta̱ ie̱' iéka̱rak
kanò a̱ Jesús tso' e' a̱ ta̱ imíyal. Kanò skà
mirwa̱ ie'pa ta̱ tseë. 37 E' bet ta̱ siwa̱'
bitsi̱neka̱ ta̱ië tö di' u̱yéka̱ ta̱ië e' tö kanò wà
iekeka̱.
38 Erë ie' kapöme'r kanò ñak a̱ wökir kata
ki̱, ee̱ ittökatapa ie' ti̱'wéka̱ ta̱ iché ia̱:

—¡A s'wöbla'u̱kwak! ¿Se' duökelur e' kẽ ki̱
be' tkine?

39 Eta̱ ie' e̱' kéka̱ tö siwa̱' uñé ta̱ iché di' a̱:

—¡Be' e̱' shtõwa̱ bër!

Eta̱ siwa̱' wöklöne di' wöklöne mía̱ne
alamië. 40 Eta̱ ie' tö ittökatapa a̱ iché:

—¿Ì kue̱ki̱ a' suane se̱kkë? ¿Ka̱m a' e̱rblõ
ye' mik?

41 Ie'pa kí̱ tkinewa̱ ta̱ië ta̱ iñi chakéka̱:

—¿Yi dör wëm wí̱? ¡E' ttõ dalöieke siwa̱' tö
di' tö!

5

Wimblu sulusi trë'wé̱yal Jesús tö
(Mateo 8.28-34; Lucas 8.26-29)

1 Ie'pa demi batsöri wi̱she̱t ká̱ kiè Gerasa*
ee̱. 2 Mik Jesús e̱' yéttsa̱ kanò a̱, eta̱ wëm
eköl a̱ wimblu sulusi tso' e̱' yéttsa̱ de Jesús
ska'. 3 Wëm e' se̱rke pö ké̱ a̱. Kẽ imonukwa̱
tabechka kichaie wa ì wa. 4 Tseë imonere
iulà a̱ ena iklö a̱ tabechka kichaie wa erë
ibatséloritö. Kẽ yi diché ta̱' wë' iwöklö'wo̱ie.
5 Ñië nañeë ie' shköke pö a̱ ena ka̱bata a̱ a̱rke
ta̱ië, ñies ie' e̱' shka̱'u̱ke ák wa. 6 Erë mik ie'
tö Jesús sué̱ ka̱mië, eta̱ ie' tu̱nebitu̱ e̱' tkése̱r
kuchë ki̱ Jesús wö sha̱ë 7 ta̱ ichéitö ia̱ a̱neule:

—¡A Jesús, be' dör Skëköl dör íyi ulitane
tsa̱ta̱ e' Alà! ¿Iõk be' de ye' tsiri̱u̱k? ¡Ye'
kköchöke be' a̱ Skëköl wörki̱ tö kẽ ye' we'ikar!

8 Jesús tö ie' a̱ ichétke: “¡A wimblu sulusi,
wëm se̱ öwa!” E' kue̱ki̱ ie' tö iché Jesús a̱ es.
9 Eta̱ Jesús tö ie' a̱ ichaké:

—¿I̱ma be' kiè?

Ie' iiu̱té:

—Ye' kiè Ta̱ië Wakpa, sa' dör ta̱ië e' kue̱ki̱.

10 Eta̱ ikköchöke ta̱ië Jesús a̱: “Kẽ sa' patkar
ka̱mië.” 11 Ee̱ tsi̱net ka̱bata kuli' a̱ ta̱ië köchi
iëte̱r chkök. 12 Eta̱ aknamapa kköché ie' a̱:

—Sa' patkömi köchi a̱. Ka̱wö mú sa' a̱ e̱'
tiu̱kwa̱ ie'pa a̱.

13 Eta̱ ie' tö ka̱wö mé ia̱rak ta̱ wimblupa
sulusi e̱' yélur wëm e' a̱ ta̱ ie̱' tié̱wa̱rak köchi a̱.
Köchi ekkëpa döka̱ mil böyök ulatök (2.000).
Eta̱ köchi poneka̱ tu̱nemirak ká̱ spé mik bru-
tolonemi batsöri a̱ ta̱ ee̱ iduolur.
14 Köchi kkö'nukwakpa tkayalmi ta̱ itté
ppéka̱rakitö ká̱ e' wa'ñe a̱. Ta̱ië pë' de iwe-
blök. 15 Mik ie'pa de Jesús ska' ta̱ wëm a̱ ak-
nama bak e' suérakitö. E' tkër datsi' iéne é̱na
ká̱ a̱nene buaë, e' tö ie'pa suawé̱. 16 Wé̱pa tö
ì tka wëm a̱ aknamapa bak e' ta̱ ena köchi ta̱
e' sué̱, e'pa tö ipakéne imale̱pa a̱. 17 Eta̱ ie'pa
kköché Jesús a̱: “Be' e̱' yõttsa̱ ká̱ i' a̱, be' yú
bánet.”
18 Mik Jesús dene kanò a̱ ta̱ wëm a̱ aknama
bak, e' kköché ie' a̱: “Ye' shkakmi be' ta̱.”
19 Erë Jesús kẽ wa̱ iké̱wö mène ie' a̱. Ie' iché
ia̱:

—Be' yúne be' u a̱ be' yamipa ska'. Ì buaë
wé̱ Skëköl tö be' a̱ ena we̱s ie' tö be' sué̱ e̱r
sia̱rë wa, e' ko̱s pakõ ie'pa a̱.

20 Eta̱ wëm mía̱ ta̱ ì wé̱ Jesús tö ie' a̱ e'
pakéitö ká̱ tso' Decápolis e' wakpa a̱. Ie'pa
ko̱s tkinewa̱ ittsök.

Jesús tö Jairo alà busi shke̱'wé̱ka̱ne ñies alaköl bua'wé̱neitö eköl
(Mateo 9.18-26; Lucas 8.40-56)

21 Mik Jesús dene kanò ki̱ batsöri io̱she̱t,
eta̱ batsöri kkömik ta̱ië pë' e̱' dapa'wé̱ka̱ ie'
ska'. 22 E' dalewa wëm debitu̱ eköl kiè Jairo.
E' dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé e' wökir eköl.
Mik ie' tö Jesús sué̱, eta̱ ie' e̱' téwa̱ wöwakköt
Jesús wörki̱ 23 ta̱ ikköché ta̱ië ie' a̱:

—Ye' alà busi duökewa̱tke. Be' shkõ ulà
mukka̱ iki̱ a̱s ibuarne ta̱ ise̱rne.

24 Eta̱ Jesús mía̱ ie' ta̱. Ta̱ië pë' dami
Jesús ta̱ e' tërdami ie' mik. 25 E' shu̱a̱ alaköl
dami e' du'mi alakölpa duè wa̱ e' ki̱ duas de

* **5:1** Gerasa: Yëkkuö këchke we̱le tö ká̱ e' kiè Gadara ö Gergasa. Mateo 8.28 sa̱ú̱.

dabom eyök ki̱ bök (12). 26 Tai̱ë ie' weine
s'kapeyökwakpa ulà a̱ ena ì ko̱s tso' ie' wa̱
e' e̱wé̱waitö yës ie'pa ki̱, erë kĕ ibuanene,
e' skéie imir wa'k ĕme. 27-28 Ie' wa̱ Jesús
tté ttsëule e' kue̱ki̱ ie' ibikeitsé: "Jesús datsi'
bata ĕ kéwa̱yö e' ta̱ ye' buanene." E' kue̱ki̱
ie' e̱' skéwa̱ Jesús tsi̱ kke̱r pë' shu̱a̱ ta̱ idatsi'
kéwa̱itö. 29 E' bet ta̱ ipĕ wöklöne ta̱ ie' ittsé e̱'
ki̱ tö ibuanene. 30 E' bet Jesús ittsé tö ilè tka
ie' diché wa, e' kue̱ki̱ ie' tö pë' tso' ipamik e'
ko̱s sué̱ ĕk ta̱ ichakéitö ia̱:
—¿Yi tö ye' datsi' ké?
31 Ittökatapa tö ie' a̱ iché:
—¿Kĕ be' wa̱ isu̱ne tö tai̱ë ie'pa tërdami be'
mik? Ta̱ we̱s be' tö ichaké: "¿Yi tö ye' ké?"
32 Erë ie' tö wé̱pa tso' ipamik e'pa kí̱ weblé
ia̱ isuo̱ie tö yi ie' ké. 33 Alaköl buanene e'
painéka̱ tai̱ë suane wa. Ì tka ie' ta̱ e' a̱ne
ie' é̱na, e' kue̱ki̱ ie' debitu̱ e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱
Jesús wörki̱. Ì ko̱s tka ie' ta̱ e' chéka̱ia̱ yësyësë.
34 Eta̱ Jesús ie' a̱ iché:
—A alà busi, be' e̱rblé ye' mik, e' tö be'
bua'wé̱ne. Be' yúne bĕrë. Be' buanene.
35 Ie' ttökeia̱ alaköl ta̱ e' dalewa we̱lepa
bite̱ Jairo u a̱ e'pa wa̱ ibiyö̆ de Jairo a̱ ta̱
ichéitörak:
—Be' alà busila blënewa̱tke. ¿Iö̆k
s'wöbla'u̱kwak tsiriwè̱ia̱bö?
36 Erë ì cheke ie'pa tö e' kĕ ki̱ Jesús tkine.
Ie' tö Jairo a̱ iché:
—Kĕ be' tkinuk. Be' e̱rblö̆ ye' mik ĕ.
37 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Jairo u a̱. Pedro ena
Santiago ena Santiago ël kiè Juan e'pa ĕ mí
ie' wa̱, kĕ ie' wa̱ yi skà mìne e̱' ta̱. 38 Mik
ie'pa demi Jairo u a̱, eta̱ tai̱ë pë' dapaneka̱ e'
tröke i̱uke tai̱ë sia̱rë. 39 Jesús dewa̱ we̱shke̱
ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—¿Ì tso' a' aláu̱k? ¿Ì kue̱ki̱ a' i̱uke? Busila
kĕ du'wa̱, ikapöme'r ĕ.
40 Eta̱ ie'pa tö ie' wayué ena ija̱ñeitsé, erë
ie' tö ie'pa ké e̱' yökulur. Eta̱ alà yĕ ena imì
ena wé̱pa de ie' ta̱, e'pa ĕ mí ie' wa̱ e̱' ta̱ úshu̱
a̱ wé̱ alà nu me'rka̱ ee̱. 41 Ie' tö iulà klö'wé̱wa̱
ta̱ ichéitö ia̱:
—Talíta kum. (ttè e' wà kiane chè: "A
tayëla, ye' be' a̱ ichè, be' e̱' köka̱.")
42 E' bet ta̱ busila e' e̱' duéka̱ shkë'ka ta̱
ishkémi. E' tö ie'pa tkiwé̱wa̱ tai̱ë. (Tayë e' ki̱
duas tso' dabom eyök ki̱ bök.) 43 Erë Jesús tö
ie'pa a̱ iché: "Ì tka i' e' kĕ char yi a̱." E' ukuöki̱
ta̱ ie' iché: "Alà se̱ tiö̆."

6

Jesús dene Nazaret
(Mateo 13.53-58; Lucas 4.16-30)

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ ká̱ e' a̱ mía̱
ittökatapa ta̱ iwák ká̱ a̱. 2 Mik e̱no diwö de, eta̱
ie' tö s'wöbla'wé̱mitke judiowak ñì dapa'wo̱
wé̱ a̱. Tai̱ë pë' daparke ee̱. Mik ie'pa tö ie' ttö̆
ttsé, eta̱ itkirulune ta̱ iñi chakérak:
—¿Wé̱ ie' e̱' yué ttè tai̱ë wa? ¿We̱s ie' ulà de
ttè buaë iski̱ë ese ska'? ¿We̱s ì kĕ o̱r yi a̱ ese
wé̱itö? 3 ¿Ie' kĕ dör kaltak kanéu̱kwak bak
kaneblök íe̱rö e'? ¿Ie' kĕ dör María alà? ¿Ie'
kĕ dör Santiago, José, Judas ena Simón e'pa
ël? ¿Ñies ie' kutapa kĕ se̱rku̱' se' shu̱a̱?
E' kue̱ki̱ kĕ ie'pa e̱rblëne ie' mik. 4 Erë ie'
tö iché ia̱rak:
—Ká̱ wa'ñe Skëköl tteköl dalöiërta̱', erë
iwák ká̱ ki̱ ena iyamipa shu̱a̱ ena iwák u a̱
ee̱ kĕ idalöiërta̱'.
5 Ee̱ iekkë ta̱ ì kĕ o̱r yi a̱ ese kĕ o̱ne ie'
wa̱. Ie' ulà méka̱ we̱lepa kirirke esepa ki̱ ta̱
ibuanerak, erë e' kĕ dör tai̱ë. 6 Ká̱ e' wakpa
kibiiepa kĕ e̱rblëne ie' mik, e' tö ie' tkiwé̱wa̱.

Jesús tö ittökatapa patkémi s'wöbla'u̱k
(Mateo 10.5; Lucas 9.1-6)

E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ tsitsirpa tso'
tsi̱net ese a̱ s'wöbla'u̱k. 7 Ie' ttökatapa dabom
eyök kí̱ böl e'pa kiéitö ta̱ ipatkémirak böl
böl. Ie' ka̱wö mé ia̱rak wimblupa sulusi
trë'wo̱yal. 8 Ie' tö iché ia̱rak:
—Kĕ ì tsa̱rmi, shko kéli e' ĕ tsúmi. Sku'
kĕ tsa̱rmi, chkö̆ kĕ tsa̱rmi, inuköl kĕ tsa̱rmi.
9 Klökkuö ena datsi' iö̆mi, e' ĕ mik a' mi'mi,
erë datsi' kí̱ kĕ tsa̱rmi.
10 Ñies ie' iché ia̱:
—Mik a' dewa̱ u we̱le a̱, eta̱ a' e̱' tsúa̱t ee̱ dö̆
mik a' míyal ká̱ bánet ekkë. 11 Ká̱ we̱le wakpa
kĕ wa̱ a' kinewa̱ buaë ö kĕ ki̱ a' ka̱paköke e'
kiane ttsè, e' ta̱ a' e̱' yö̆lur ee̱ ta̱ ka̱po tso' a'
klöttö mik e' ppöö. E' tö ie'pa a̱ ikkacheraë
tö ie'pa dör Skëköl bolökpa.
12 Eta̱ ittökatapa míyal s'pattök i' es: "A' e̱r
mane'ú̱ Skëköl a̱." 13 Ñies ie'pa tö aknama
trë'wé̱yal tai̱ë. Ñies tai̱ë s'kirirke esepa ki̱
ie'pa tö kiö̆ té ta̱ ibuanenerak.

Juan S'wöskuökwak köte̱wa̱
(Mateo 14.1-12; Lucas 9.7-9)

14 Eta̱ Jesús tté buneka̱ ká̱ wa'ñe, e' kue̱ki̱
itté ttsé ñies blu' kiè Herodes e' tö. We̱lepa
tö icheke:
—Jesús dör Juan S'wöskuökwak
shke̱neka̱ne e', e' kue̱ki̱ ie' wa̱ diché tso' ì
kĕ o̱r yi a̱ ese wo̱ie.
15 We̱lepa skà tö icheke:
—Ie' dör Skëköl tteköl bak kiè Elías e'
shke̱neka̱ne.
We̱lepa skà tö icheke:
—Skëköl tteköl idir we̱s Skëköl ttekölpa
ia̱'chki es.
16 Erë ttè ekkë ttsé Herodes tö ta̱ ichéitö:
—Ie' dör Juan kuli' tökök patkë' ye' tö e'
shke̱neka̱ne.
17 Herodes tö iché es ie' tö Juan
S'wöskuökwak klö'u̱kwa̱ patkë' wötèwa̱
s'wöto wé̱ a̱ Herodías kue̱ki̱. Herodías dör
Herodes ël kiè Felipe e' alaköl, erë Herodes
se̱ne'wa̱ ie' ta̱. 18 Erë Juan tö iyë' Herodes a̱:

“Kë̃ be' ka̱wö ta̱' se̱nuk be' ël alaköl ta̱. E' wa
be' tso' ttè dalöiëno dalöse̱u̱kwa̱.”
19-20 E' kue̱ki̱ Herodías uluneka̱ Juan ki̱
ta̱ ie' ki̱ ikiane ttèwa̱. Erë Herodes wa̱
ijche̱r tö Juan dör wëm yësyësë ena batse'r
ese, e' dalöiekeitö tai̱ë, e' kue̱ki̱ ikkö'nekeitö.
Ie' tö Juan ka̱paköke e' ttseke e̱r bua' wa,
erë kë̃ ié̱na ia̱ne ì wè̱miitö. Ie' tö Juan
dalöieke es, e' kue̱ki̱ Herodías kë̃ a̱ we̱s
Juan o̱r. 21 Erë mik Herodes tö iduéswö
ké̱wö tkö'we̱ke, eta̱ Herodías isué̱ we̱s iulà
dõmi Juan ska'. Herodes tö ikue̱blupa ena
iñippökwakpa wökirpa ena wé̱pa dalöiërta̱'
tai̱ë se̱rke Galilea esepa kiéttsa̱ iké̱wö tkö'u̱k.
22 Mik ie'pa tso' iké̱wö tkö'u̱k, eta̱ Herodías
alà busi dewa̱ ta̱ iklöté ie'pa wörki̱. E' wër
buaë Herodes ena imale̱pa tso' chkök ie' ta̱,
e'pa wa, ta̱ ie' iché tayë busi a̱:
—Ì kiane be' ki̱ e' kiṏ ye' a̱ ta̱ ye' tö be' a̱
imeraë.
23 Eta̱ ie' tö iché ia̱ ttè moki̱ wa Skëköl
wörki̱ sulitane kukua:
—Ì ko̱s kièbö ña, e' mekeyö be' a̱. Ká̱ ko̱s
wökirie ye' tso', e' kiṏ ña ta̱ e' merayö be' a̱
shu̱sha̱ë.
24 Eta̱ tayë busi mía̱, ta̱ imì chakéitö:
—¿Ì kièyö?
Ta̱ imì iu̱té:
—Juan S'wöskuökwak wökir kiṏ ia̱.
25 Ie' mía̱ne bet blu' tkër ee̱ ta̱ iché ia̱:
—Ye' ki̱ ikiane tö írö Juan S'wöskuökwak
wökir tsú̱bitu̱ ña kulë' a̱ iwà kkachoie tö
moki̱ ittéwa̱rakitö.
26 Eta̱ blu' e̱rianeka̱ tai̱ë, erë ie' tö ittè
métke s'kiule tso' e'pa kukua, e' kue̱ki̱ kë̃ ie'
a̱ io̱nuk we̱s. 27 E' kue̱ki̱ bet ie' tö ñippökwak
patkémi eköl Juan wökir tsu̱k. Eta̱ ñippökwak
mía̱ s'wöto wé a̱ ta̱ Juan kuli' tée, 28 ta̱ iwökir
tsé̱bitu̱ kulë' a̱ méitö tayë busi a̱, ta̱ tayë busi
tö imé imì a̱.
29 Mik Juan ttökatapa wa̱ ijche̱newa̱ ta̱
ie'pa debitu̱ inú kökka̱ tsé̱mi wötèwa̱.

Pë' döka̱ mil ske̱yök e'pa tié Jesús tö
(Mateo 14.13-21; Lucas 9.10-17; Juan 6.1-14)

30 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa dene ie' ska',
eta̱ ì ko̱s wé̱ ie'pa tö ena ì ko̱s wa ie'pa
s'wöbla'wé̱ e' pakérakitö ie' a̱. 31 Pë' datse̱ tai̱ë
míyal iské datse̱ne kë̃ wa ie'pa chkoia̱ ekkë,
e' kue̱ki̱ ie' iché ittökatapa a̱:
—Mishka e̱nuk bánet wé̱ kë̃ yi ku̱' ese ska'.
32 Eta̱ ie'pa míyal bánet kanò ki̱ wé̱ kë̃ yi
se̱rku̱' ese ska'. 33 Erë ie'pa míyal e' sué̱ pë'
tö tai̱ë ñies pë' tö isué̱wa̱ tö ie'pa e' idir. Eta̱
pë' ko̱s se̱rke ee̱ e'pa míyal tu̱neule ipanuk
wé̱ ie'pa irirke ee̱ demi ke̱we. 34 Mik Jesús
e̱' yéttsa̱ kanò a̱, eta̱ pë' tso' tai̱ë ipanuk
e' sué̱itö. Ie'pa wër ie' wa we̱s obeja kë̃
kkö'nukwak ta̱' es, e' kue̱ki̱ ie'pa sué̱itö e̱r
sia̱rë wa. Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ie'pa wöbla'u̱k ttè
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tai̱ë wa. 35 Ká̱ detke tsá̱li̱ ta̱,
ittökatapa de ie' ska' ta̱ ichérakitö ie' a̱:
—Ká̱ de tsá̱li̱, kë̃ yi se̱rku̱' íe̱. 36 Ie'pa yuṏmi
a̱s ie'pa mi' pë' se̱rke tsi̱net ena ká̱ tso' tsi̱net
ese ska' ilè ta̱u̱k ñè.
37 Erë ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ie'pa tiṏ a' tö.
Ie'pa iiu̱té:
—¿Be' ki̱ kiane tö sa' mi' chkè ta̱u̱k
ie'pa tioie? Chkè ekkë tu̱o̱ie inuköl kiane
s'kaneblṏmi dõ ká̱ cien böyök e' ské ekkë.
38 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ko̱s a' wa̱ pan tso'? A' yú iweblök.
Ie'pa dare iweblök ta̱ ichéitö ia̱:
—Pan tso' ske̱l ena nima bötö.
39 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Pë' ko̱s kṏ e̱' tulökse̱r ta'tsi ki̱ erule erule.
40 Eta̱ pë' e̱' tulése̱r cien eyök, we̱lepa e̱'
tulése̱r dabom ske̱yök. 41 E' ukuöki̱ ta̱ ie'
tö pan ske̱l ena nima bötö e' klö'wé̱ ta̱ iká̱
sué̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö pan ena nima blaté ta̱ iméitö
ittökatapa a̱ a̱s ie'pa tö iwatiṏ pë' ko̱s a̱.
42 Ie'pa ulitane chké de wë'. 43 Pan ena nima
bata a̱te̱ e' shtérakitö iëne döka̱ kkṏla dabom
eyök ki̱ bök. 44 Wëpa këchkepa chké esepa
döka̱ mil ske̱yök (5.000).

Jesús shké di' kí̱
(Mateo 14.22-27; Juan 6.16-21)

45 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:
“A' e̱' iṏka̱ kanò a̱, a' yúshkatke ye' yöki̱
ke̱we batsöri wi̱she̱t Betsaida kke̱r.” Ie' tö
iché pë' male̱pa a̱: “A' yú a' u a̱.” 46 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ ka̱bata a̱ ttök S'yë̃ ta̱. 47 Ká̱
tuine ta̱ kanò demi batsöri shu̱sha̱ë. Ie'
e̱' tséa̱t ekörla ká̱ sí ki̱. 48 Ie' tö isué̱ tö
ie'pa kaneblöke darërë kanò patkoie siwa̱'
bitsi̱rke ie'pa kke̱ wöiá̱ e' kue̱ki̱. Ká̱ ñirketke
ta̱ ie' mía̱ ie'pa ska' shkörami di' kí̱. Ie'
tkökemitke tsi̱net ie'pa o̱'mik. 49-50 Erë mik
ie'pa isué̱ tö ie' shkṏdatse̱ di' kí̱, eta̱ ie'pa
ibikeitsé tö wimblu idir, e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱
tai̱ë ta̱ ia̱neka̱rak. Erë bet ta̱ ie' iché ie'pa a̱:
—¡A' e̱r kuú̱! ¡Kë a' suanuk! Ye' idir.
51 Eta̱ ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ siwa̱' wöklṏne.
Ie'pa tkirulune tai̱ë iweblök. 52 Ie'pa e̱r dör
daloie, e' kue̱ki̱ Jesús tö pë' tai̱ë dë' pan ske̱l
ë̃ wa, e' wà kë̃ dë'wa̱ ie'pa e̱r a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa
tkirulune tai̱ë ekkë.

Jesús tö s'kirirke bua'wé̱ Genesaret
(Mateo 14.34-36)

53 Itkattsa̱rak batsöri wi̱she̱t demirak
Genesaret ta̱ ee̱ kanò mué̱wa̱rakitö. 54 Ie'pa
e̱' yélur kanò a̱ ta̱ e' wösha̱ ta̱ pë' tö Jesús
sué̱wa̱ tö ie' idir. 55 Eta̱ itu̱nerak ká̱ e' wa'ñe
ibiyṏ chök. Mik pë' tö ittsé, eta̱ ie'pa tö
s'kirirke tsé̱mi wé̱ ittsérakitö tö Jesús tso'
ee̱. 56 Ká̱ wa'ñe wé̱ ie' mir, wé̱ s'tso' tai̱ë ö
bërëbërë, eta̱ pë' tö s'kirikepa tulekese̱r ñala̱
sha̱ë ta̱ ikköchökerak ie' a̱ tö ie'pa a̱ idatsi'

bata ẽ mú kèwa̱. S'kirirke ko̱s tö iké, esepa
buanene.

7

Ì tö se' ia'wè̱mi ñáie
(Mateo 15.1-20)

1 Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa we̱lepa datse̱ Jerusalén
e'pa debitu̱ Jesús ska'. 2 Mik ie'pa tö isué̱
tö Jesús ttökatapa we̱lepa chköke ulà kẽ
paköule, eta̱ e' ki̱ ie'pa tö icheke suluë.
3 (Fariseowakpa ena judiowak male̱pa ko̱s
tö ie'pa yẽpa bak e' se̱r klö'wé̱ darërë. E'
kue̱ki̱ kẽ ichköta̱'rak kẽ ulà paköule we̱s ie'pa
a̱ imenea̱t es. 4 Mik ie'pa dare chkewö ta̱u̱k,
eta̱ kẽ ichköta̱'wa ka̱m iulà pakör e' yöki̱. Es
ie'pa wa̱ íyi ese skà tso' ta̱ië dalöiëno. Ñies
tka̱', kulë', ù̱, ka̱' ekkëpa ko̱s pakueke ie'pa
tö.) 5 E' kue̱ki̱ fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa tö Jesús a̱ ichaké:

—¿Ì kue̱ki̱ be' ttökatapa kẽ tö se' yẽpa bak e'
se̱r e' ttè dalöiè? ¿Iõk ichkörak ñá ulé wa?

6 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Buaë Isaías tö a' e̱' õ sulu e'pa yë' mik ie'
tö iyë':

‘Skëköl tö ichè: Pë' ikkëpa tö ye' dalöiè kkõ ẽ wa,
erë ie'pa e̱r tso' ka̱mië ye' yöki̱.
7 Ẽ ichökle ie'pa mi'ke ye' wé a̱ ye' dalöiök.
Ttè wa ie'pa s'wöbla'we̱ke e' dör s'ditsö ttè dalöiëno ẽ.’*

Es Isaías tö iyë'a̱t.

8 A' tö Skëköl ttè watéttsa̱ s'ditsö se̱r e' ttè
dalöioie.

9 Ñies ie' iché ia̱rak:

—Skëköl ttè dalöiëno e' méa̱t a' tö bánet a'
wákpa se̱r e' ttè dalöioie. 10 Moisés tö iyë': ‘A'
yẽ ena a' mì e'pa dalöiö.’† Ñies ie' tö iyë'a̱t: ‘Yi
tö iyẽ ö imì ché suluë ese wák wömerdattsa̱
ttèwa̱.’‡ 11 Erë a' icheke tö se' a̱ iyërmi s'yẽ a̱
ö s'mì a̱ i' es: ‘Ì ko̱s tso' ye' wa̱, e' dör corbán’
(e' wà kiane chè tö imeulettsa̱ Skëköl a̱§). E'
kue̱ki̱ kẽ ye' a̱ a' ki̱menuk ì wa. 12 Ñies a' tö
icheke tö yi isie e' ché, ese kẽ ka̱wöta̱ia̱ iyẽ ö
imì ki̱muk. 13 Es a' wákpa se̱r e' ttè wa a' tö
s'yueke, e' iu̱tè wa a' tö Skëköl ttè dalöiëno e'
dalöse̱we̱kewa̱. Ì sulu ese skà wambleke a'
tö ta̱ië.

14 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö pë' tso' ee̱ e'pa kié ta̱ ie'
iché ia̱rak:

—A' ulitane tö ye' ttõ ttsö, iwà a̱nú a' é̱na.
15-16 Ì ñeke a' tö e' kẽ tö a' ia'we̱pa ñáie Skëköl
wöa̱. Erë ì sulu wambleke a̱' tö tskirke a' e̱r
a̱ ese je' tö a' ia'we̱raë ñáie.*

17 Mik ie' tö pë' méa̱t dewa̱ we̱shke̱, eta̱
ittökatapa tö ì kleé ie' tö e' wà chaké ie' a̱. 18 Ie'
tö ie'pa iu̱té:

—¿Ñies a' kẽ é̱na iwà a̱ne? ¿A' kẽ é̱na ia̱ne
tö ì ko̱s ñekewasö e' kẽ tö s'ia'we̱pa ñáie?
19 Ì ko̱s ñekewasö e' kẽ mi'ku̱'wa̱ s'e̱r a̱, e'
mi'kewa̱ s'ñawi a̱ e' ukuöki̱ ta̱ iwekettsa̱sö. E'
kue̱ki̱ e' kẽ tö s'ia'we̱pa ñáie.

(Ttè e' wa ie' ki̱ ikiane chè tö chkè ulitane
dör batse'r.) 20 Ñies ichéitö:

—Ì sulu wambleke a' tö tskirke a'
e̱r a̱ ese je' tö a' ia'we̱raë ñáie. 21 Ì
sulu bikeitseke a' tö, trë, akblè, s'ttèwa̱,
22 se̱newa̱bak dalöse̱wè̱wa̱, o̱'ka íyi kkechè, ì
ko̱s sulu wamblè, s'male̱pa wöyuè, s'male̱pa
wörieikè, ukyëne, ñì chè suluë, e̱' ttsèka̱, ì ko̱s
dör yësyësë ese watèttsa̱, 23 íyi ese ko̱s tskirke
a' e̱r a̱ e' tö a' ia'we̱raë ñáie.

Tayë eköl kẽ dör judiowak e' e̱rblé Jesús mik
(Mateo 15.21-28)

24 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ kiè Tiro e' kke̱r.
Ee̱ ie' e̱' tséa̱t yile ska'. Ie' kẽ ki̱ ikiane tö yi
wa̱ ijche̱rwa̱ tö ie' tso' ee̱; erë kẽ ie' a̱ e̱' blëne.
25 E' bet busila eköl a̱ wimblu sulusi tso', e'
mì wa̱ ijche̱newa̱ ta̱ imía̱ ta̱ ie̱' tkéwa̱ kuchë
ki̱ ie' wörki̱. 26 Alaköl e' kẽ dör judiowak, e'
dör ká̱ kiè Sirofenicia e' wak. Eta̱ ikköché ie'
wöa̱:

—Aknama tso' ye' alà busi a̱ e' trë'u̱shkar.

27 Erë ie' tö iché ia̱:

—Kẽ idör buaë ala'rla chkè yèttsa̱ mè
chichi a̱. E' kue̱ki̱ a̱s ye' ala'r chkõ ke̱we.

28 Erë tayë tö ie' iu̱té:

—A këkëpa, e' yëne; erë s'ala'r chköke e'
kamule̱ darke i̱ski̱ ese ñeke chichi tö.

29 Jesús tö ie' a̱ iché:

—Buaë be' iu̱té, e' kue̱ki̱ be' yúne bẽrë.
Aknama trëneshkartke be' alà busila a̱.

30 Mik alaköl e' demine u a̱, eta̱ ilà busila
kuéitö ka̱' ki̱. Aknama kẽ ku̱'ia̱ ie' a̱.

Wëm eköl kukuõ kẽ wattsër e' bua'wé̱ Jesús tö

31 Jesús e̱' yéttsa̱ Tiro tkami Sidón demi
Galilea batsöri Decápolis kke̱r. 32 Ee̱ pë' wa̱
wëm debitu̱ eköl ie' ska' e' kẽ kukuõ wattsër
ena kẽ tto buaë. Ie'pa tö ikié Jesús a̱: “be'
ulà múka̱ iki̱ a̱s ibuarne.” 33 Jesús wa̱ imítse̱r
bánet wé̱ kẽ yi ku̱' ee̱, ta̱ iulatska tiéwa̱ wëm
kirirke e' kukuöuk bök a̱ ta̱ iwiri wa iku'
kéwa̱. 34 E' ukuöki̱ ta̱ ká̱ suéitö ká̱ jaì a̱, isiwa̱'
tkéka̱ ta̱ ichéitö wëm a̱:

“¡Efatá!” (e' wà kiane chè ie'pa ttõ wa:
“¡Kukuõ shu̱bunú!”)

35 E' bet ta̱ wëm kukuõ ena ittõ buanene
ta̱ ittéka̱ buaë. 36 Jesús tö iché ia̱rak tö kẽ
ichar yi a̱. Erë ko̱s e' ché ie' tö ie'pa a̱, e'

* **7:7** Isaías 29.13 † **7:10** Éxodo 21.17 ‡ **7:10** Levítico 20.9 § **7:11** meuletke Skëköl a̱: Ie'pa tö iché es, erë ie'pa ulà a̱ itso'ia̱ e' wakanewè̱mi ie'pa tö we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. * **7:15-16** Yëkkuö këchke we̱le versículo 16 kí̱ kuötkéka̱, e' tö ichè: ¡A' é̱na ye' ttõ ttsak, e̱'ma ikukueblõ bua'ie!

tsa̱ta̱ ie'pa tö ikí̱ chekeia̱. 37 Ie'pa tkirulune
ta̱ië iweblök, ta̱ ichérakitö, "¡Ì ko̱s we̱ke ie'
tö buaë dö̃ s'kukuö̃ kë̃ wattsër ese bua'wé̱itö
ta̱ iwattsëne buaë, ñies s'me' bua'wé̱itö ta̱
ittéka̱ne buaë!"

8

Pë' döka̱ mil tkëyök e'pa tié Jesús tö
(Mateo 15.32-39)

1 Etökicha ta̱ pë' e̱' dapa'wé̱ne ta̱ië Jesús
ska', e'pa kë̃ wa̱ ì ku̱' ñè. Ta̱ ie' tö ittökatapa
kié ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
2 —Sia̱rë ye' wa pë' ikkëpa wër. Ie'pa tso'
ye' ta̱ e' ki̱ ká̱ de mañatk ta̱ kë̃ ie'pa wa̱ ì
ku̱' ñè. 3 We̱lepa datse̱ ka̱mië. E' kue̱ki̱
dö' ye' tö ipatkéminerak u a̱ kë̃ chkaule ta̱
isiwa̱'a̱rwa̱mirak ñala̱ ki̱.
4 Eta̱ ittökatapa ie' iu̱té:
—Erë ¿ì wa se' tö ie'pa tièmi ká̱ i'se a̱ wé̱ kë̃
yi se̱rku̱' e̱e̱?
5 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ko̱s a' wa̱ pan tso'?
Ie'pa iiu̱té,
—Kul (7).
6 Eta̱ ie' tö pë' ké e̱' tulökse̱r i̱ski̱ ta̱ pan
kul klö'wé̱itö ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱
iblatéitö mé ittökatapa a̱ watiè pë' a̱, eta̱ es
ie'pa tö iwé̱. 7 Ñies nima tsitsirla tso'rak
iwa̱ elkela e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱
ittökatapa patkéitö iwatiök. 8 Pë' ulitane chké
de wë' ta̱ chkè bata a̱te̱ e' shtérakitö iëne
döka̱ kkö̃ kul. 9 Ichkérak e'pa döka̱ mil tkëyök
(4.000) ulatök. E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö ie'pa
yuémine 10 ta̱ ie' e̱' iéka̱ kanò a̱ ittökatapa ta̱
míyal ká̱ kiè Dalmanuta e̱e̱.

Fariseowakpa tö ì kë̃ o̱r yi a̱ ese u̱k ké suè̱
(Mateo 16.1-4; Lucas 12.54-56)

11 Fariseowakpa debitu̱ Jesús ska' ta̱
ittémirak ie' ta̱ kësik wa. Ie'pa é̱na ie' tsa̱iak,
e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' a̱ ikié tö ì kë̃ o̱r yi a̱ ese
wé̱itö iwà kkachoie tö moki̱ ie' patkë'bitu̱
Skëköl tö. 12 Jesús siwa̱' tkéka̱ i̱ski̱ë ta̱ ichéitö:
—¿Ì kue̱ki̱ ì kë̃ o̱r yi a̱ ese kieke a' tö iwà
kkachoie tö yi dör ye'? Moki̱ yö a' a̱ ichè tö
ese kë̃ kkayërpa a' a̱.
13 Eta̱ ie' tö ie'pa méa̱t ta̱ ie' e̱' iéka̱ne kanò
a̱ ta̱ imía̱ batsöri wi̱she̱t.

Fariseowakpa pan wölöwo̱ka̱ e' pakè
(Mateo 16.5-12)

14 Eta̱ Jesús ttökatapa é̱na ilè chowa tsè̱mi
ñè. Pan etkë̃ mírak iwa̱ e̱' ta̱ kanò a̱. 15 Jesús
iché ia̱rak:
—¡A' tso' wösh wa! A' e̱' kkö'nú farise-
owakpa pan wölöwo̱ka̱ e' yöki̱. Ñies a' e̱'
kkö'nú Herodes pan wölöwo̱ka̱ e' yöki̱.
16 Ittökatapa iché ñì a̱:
—¡Kë̃ se' wa̱ ì ta̱' ñè! 17 Jesús wa̱ ijche̱newa̱,
ta̱ ie' iché ia̱rak:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' ichök ñì a̱ tö a' kë̃ wa̱ ì
ta̱' ñè? ¿Ka̱m a' é̱na iwà a̱r? ¿Ka̱m a' wa̱
iwà jche̱rwa̱? ¿A' e̱r darërë dö̃ ekkë? 18 A'
wöbla ta̱' ¿e' kë̃ wawër? A' kukuöña ta̱' ¿e'
kë̃ wattsër? ¿A' kë̃ é̱na ia̱neia̱? 19 Mik ye' tö
pan ske̱l wadë' wëpa döka̱ mil ske̱yök (5.000)
ekkë a̱, eta̱ ¿kkö̃ bik ibata kit a' tö?
Ie'pa iiu̱té:
—Dabom eyök ki̱ bök (12).
20 —Ñies mik ye' tö pan kul (7) wadë' wëpa
döka̱ mil tkëyök (4.000) ekkë a̱, eta̱ ¿kkö̃ bik
wà ië' a' tö ibata wa?
Ie'pa iiu̱té:
—Kul (7).
21 Eta̱ ie' iché ia̱rak:
—¿Ka̱m a' é̱na iwà a̱r?

S'wöbla kë̃ wawër eköl e' bua'wé̱ne Jesús tö

22 E' ukuöki̱ ta̱ idemirak Betsaida ta̱ wëm
wöbla kë̃ wawër ese debitu̱ eköl pë' wa̱ Jesús
a̱ ta̱ ikköchökerak ie' a̱ tö ikö̃ ulà wa a̱s
ibuarne. 23 Eta̱ ie' tö iklö'wé̱wa̱ iulà a̱ ta̱
iyéttsa̱itö bánet. E̱e̱ ie' tö iwöbla bök nuwé̱ka̱
wiri wa ta̱ iulà méka̱ iki̱ ta̱ ichakéitö, "¿Be'
wöbla wawëne?" 24 Eta̱ wëm tö ká̱ weblé ta̱
iché:
—Pë' sue̱keyö erë ye' wa iwër wësua kal
shköke su̱ë.
25 Eta̱ Jesús ulà méka̱ne iwöbla ki̱ ta̱ wëm
tö ká̱ sué̱ krereë ta̱ iwöbla wawënene buaë.
Íyi ulitane suéitö buaë. 26 Eta̱ Jesús tö
ipatkémine iu a̱ ta̱ iché ia̱:
—Kë̃ be' mi'ktkö pë' shu̱a̱.

Pedro tö iché tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'
(Mateo 16.13-20; Lucas 9.18-21)

27 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ena ittökatapa míyal ká̱
tso' tseë a̱te̱ Cesarea Filipo e' a̱. Ñala̱ ki̱ Jesús
tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿I̱ma pë' tö ichè, ye' dör yi?
28 Ie'pa iiu̱té:
—We̱lepa tö icheke tö be' dör Juan
S'wöskuökwak. We̱lepa skà tö icheke tö be'
dör Skëköl tteköl bak kiè Elías shke̱neka̱ne
e'. We̱lepa skà tö icheke tö be' dör Skëköl
ttekölpa skà bak e' we̱le.
29 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—Erë ¿i̱ma a' ichè, ye' dör yi?
Pedro tö iiu̱té:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa' blúie
e'.
30 Erë Jesús kë̃ wa̱ ie'pa kàne yi dör ie', e'
chök yi a̱.

Jesús e̱' biyö̃ ché tö itterawa̱
(Mateo 16.21-28; Lucas 9.22-27)

31 Jesús tö ie'pa a̱ itsá̱ ché:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' weirdaë ta̱ië. Ju-
diowak kue̱blupa ena sacerdotepa wökirpa
ñies s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö ye'
waterattsa̱. Ye' tterawa̱, erë e' ki̱ ká̱ de
mañat eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.

32 Ttè e' chéitö ie'pa a̱ wöshak. Erë Pedro
tö ie' kiémi bánet ta̱ iuñémiitö. 33 Erë Jesús
e̱' wötrée ta̱ ittökatapa weblé krereë ta̱ Pedro
uñéitö i' es:

—¡A Satanás, be' yúshka bánet ye' yöki̱! Be'
kẽ tö íyi suè̱ we̱s Skëköl tö isue̱ke es; be' tö
isue̱ke we̱s s'ditsö tö isue̱ke es.

34-35 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ittökatapa ena pë'
male̱pa kié e̱' ska' ta̱ ichéitö:

—Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kẽ ulà a̱
se̱ne michoë dõpa. Erë yi e̱' mettsa̱ ttèwa̱
ye' dalërmik ena ye' ttè buaë e' dalërmik, ese
ulà a̱ idöraë. E' kue̱ki̱ yi e̱' yuak ye' ttökataie,
ese kẽ kàne tkinukia̱ e̱' ki̱. E' skéie ie' ka̱wöta̱
e̱' chök dõ ittèwa̱ wötëulewa̱ krus mik ekkë.
Es ie' ka̱wöta̱ shkök ye' itöki̱. 36 Íyi ulitane
tso' ká̱ i' a̱, e' de a' ulà a̱, erë se̱ne michoë
e' kẽ dë' a' ulà a̱, e' ta̱ e' dör ¿ìie bua' a'
a̱? 37 Se̱ne michoë kẽ pato̱rpa ì wa. 38 Mik
ye' dör S'ditsö Alà, e' dene ye' Yẽ olo ta̱',
ñies ibiyöchökwakpa batse'r e'pa ta̱, eta̱ wé̱pa
jaëne ye' ki̱ pë' sulusipa kẽ tö Skëköl dalöiè
we̱s trër wakpa kẽ tö imaso dalöiè es esepa
wörki̱, esepa ki̱ ye' jaërdaë ñies.

9

1 Ñies ie' tö iché ie'pa a̱:

—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' tso' íe̱, e' we̱lepa
tö ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de diché ta̱', e'
sue̱raë ka̱m iblërulur e' yöki̱.

Jesús tö ilo ta̱ië e' kkaché ittökatapa a̱
(Mateo 17.1-13; Lucas 9.28-36)

2 Ká̱ teröl ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ bata
ka̱kke̱ë e' ki̱. Pedro, Santiago ena Juan
e'pa míts̱er iwa̱ e̱' ta̱. Eta̱ ee̱ ie'pa wö
sha̱ë ie' manenettsa̱ mía̱ kua̱'ki̱. 3 Ie' datsi'
manenettsa̱ mía̱ dalölöë saruruë, kẽ yi a̱
ká̱ wa'ñe datsi' sunuk a̱s idöttsa̱ saruruë es.
4 Eta̱ ie'pa tö Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè
Elías ena Moisés e'pa sué̱ ka̱pakök Jesús ta̱.
5-6 Ie'pa tkinewa̱ ta̱ië. Pedro kẽ é̱na ì a̱neia̱
chè, e' kue̱ki̱ ichéitö Jesús a̱:

—¡A S'wöbla'u̱kwak, buaë se' tso' íe̱! Sú̱ sa'
tö úla yuèka̱ mañatkuela, etkue be' a̱, etkue
Moisés a̱, etkue Elías a̱. 7 Eta̱ mochka tö ie'pa
ki̱téwa̱ ta̱ e' shu̱a̱ ie'pa tö ttõ ttsé tö ichè: "Se̱
dör ye' alà dalër ta̱ië ye' é̱na, e' ttõ ttsö." 8 E'
bet ta̱ ie'pa ká̱ sué̱ ipamik ta̱ ie'pa isué̱ tö kẽ
yi ku̱'ia̱, Jesús ẽ dur ie'pa ta̱.

9 Ie'pa datskene wöwa'k ta̱ Jesús tö ie'pa a̱
ichè:

—Ì sué̱ a' tö e' kẽ pakar yi a̱ dõ mik ye' dör
S'ditsö Alà, e' ttéwa̱ shke̱neka̱ne e' ukuöki̱.

10 E' kue̱ki̱ ie'pa tté iwakpa ẽ ñì ta̱. Erë
ie'pa ñì chaköke: "Ie' ttéwa̱ shke̱neka̱ne ¿i̱ma
e' wà dör?" 11 Ie'pa tö Jesús a̱ ichaké:

—¿Ì kue̱ki̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tö icheke tö Elías ka̱wöta̱ dökne ke̱we
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' yöki̱?

12 Ie' iiu̱térak:

—E' yëne tö Elías datse̱ ke̱we. Ie' tö ì
ko̱s kanewe̱ketke ke̱we wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie e' yöki̱. Erë ¿ì kue̱ki̱ Skëköl
yëkkuö tö ichè tö S'ditsö Alà, e' weirdaë ena
iwatërdattsa̱? 13 Ye' tö a' a̱ ichè tö Elías dë'bak,
eta̱ ie'pa tö iwe'ik sia̱rë we̱s ie'pa ki̱ ikiane
es. E' bak we̱s ie' tté tso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱ es.

Kabëla eköl a̱ aknama tso' e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 17.14-21; Lucas 9.37-43)

14 Mik idenerak wé̱ ittökatapa male̱pa tso'
ee̱, eta̱ ie'pa isué̱ tö ta̱ië pë' tso' ipamik.
Ñies isué̱itörak tö s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa we̱lepa ñì iu̱töke ie'pa ta̱. 15 Mik pë' tö
Jesús sué̱, eta̱ iwö krarulune ta̱ itu̱nemirak
ishke̱'u̱k. 16 Ie' tö ichaké ittökatapa a̱:

—¿Ì ki̱ a' ñì iu̱töke?

17 Wẽm eköl tö iché ie' a̱:

—A s'wöbla'u̱kwak, íe̱ ye' wa̱ ye' aladulaköl
debitu̱ be' a̱. Wimblu sulusi tso' ia̱ e' kue̱ki̱
kẽ itto. 18 Ká̱ wa'ñe wé̱ ie' tso' ee̱ wimblu tö
ie' é̱na ká̱ chöwe̱kewa ta̱ ikéu̱re i̱ski̱ ta̱ shuya
deka̱ ikkõ a̱, ikà blarke ñì mik ena ikranewa̱.
Be' ttökatapa a̱ ikiéyö tö wimblu e' trë'ú̱shkar
erë kẽ ie'pa a̱ io̱ne.

19 Jesús tö iiu̱té:

—¡A pë' kẽ e̱rblöta̱' Skëköl mik! ¿Mik ye'
se̱rmirö a' ta̱? ¿Ko̱s ye' tö a' dalë'ttsemirö?
Kabëla ñe' tsú̱bitu̱ ña.

20 Eta̱ ie'pa wa̱ kabëla míts̱er Jesús ska'.
Erë mik wimblu sulusi ñe' tö Jesús sué̱ ta̱
kabëla painuwé̱ka̱itö ta̱ië a̱nerö i̱ski̱ e̱' tréka̱
burup burup ta̱ ikkõ a̱ shuya deka̱. 21 Jesús
tö kabëla yẽ a̱ ichaké:

—¿Mik i' wamblënemi ie' ta̱?

Iyẽ tö iu̱té:

—Mik ie' ià tsirlala e'ta̱mi. 22 Ta̱ië wimblu
tö ie' ma'wé̱ ttèwa̱. Mikle ta̱ iu̱yéwa̱itö bö' a̱ ö
di' a̱ ittowa̱ie. Sa' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa. Ilè o̱rmi
be' a̱, e̱'ma sa' ki̱mú.

23 Jesús tö iiu̱té:

—¿We̱s bö ibikeitsèmi tö ye' kẽ a̱ io̱nuk? Yi
e̱rblöke Skëköl mik, ¡ese a̱ ì ko̱s o̱rmi!

24 Eta̱ kabëla yẽ tö iché a̱neule:

—Ye' e̱rblöke Skëköl mik. ¡Ye' ki̱mú kí̱
e̱rblök imik!

25 Mik Jesús tö isué̱ tö ta̱ië pë' daparke, eta̱
wimblu sulusi uñéitö i' es:

—A wimblu, kabëla i' tteke be' tö kukuõ kẽ
wattsër, kẽ tto. Ye' tö be' ké e̱' yõttsa̱ kabëla i'
a̱. Kẽ be' e̱' tiu̱kwa̱ne ie' a̱.

26 Wimblu a̱neka̱ ta̱ kabëla skà é̱na ká̱
chöwé̱wa̱neitö. E' ukuöki̱ ie' e̱' yéttsa̱ ta̱
kabëla a̱te̱ we̱s s'duowa̱ es. E' kue̱ki̱ pë'
ta̱ië tö ichè tö moki̱ iduowa̱. 27 Erë Jesús tö
iklö'wé̱wa̱ iulà a̱ ta̱ iki̱mé e̱' kökka̱ ta̱ ie' e̱'
kéka̱.

28 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús dewa̱ we̱shke̱ ta̱
ittökatapa tö ie' a̱ ichaké bánet.

—¿Ì kue̱ki̱ sa' kẽ a̱ wimblu e' trëneshkar?

29 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wimblu sulusi ese trëo̱shkarmi ikiè S'yẽ
a̱ e' ẽ wa*

Jesús skà e̱' biyö̃ ché tö itterawa̱
(Mateo 17.22-23; Lucas 9.43-45)
30-31 Jesús ena ittökatapa e̱' yéttsa̱ ee̱ tkami
Galilea. Ie' tso' ie'pa wöbla'u̱k, e' kue̱ki̱ ie' kẽ
ki̱ ikiane tö wé̱ ie'pa tso' e' jche̱rwa̱ yi wa̱. Ie'
tö iché ie'pa a̱:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' wömerdattsa̱ pë' ulà
a̱ ta̱ ye' tterawa̱rakitö. Erë e' ki̱ ká̱ de mañat
ta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.
32 Erë ì ché ie' tö, e' wà kẽ a̱ne ie'pa é̱na,
ñies ie'pa suanerak ichakök.

Yi dör ibua'ie Skëköl wöa̱
(Mateo 18.1-5; Lucas 9.46-48)
33 E' ukuöki̱ ie'pa demi Cafarnaúm. Mik
ie'pa dewa̱ we̱shke̱, eta̱ Jesús tö ie'pa a̱
ichaké:
—¿Ì ki̱ a' ñì iu̱töro ñala̱ ki̱?
34 Erë ñala̱ ki̱ ie'pa ñì iu̱töro tö wé̱
dör ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa
siwa̱'bléwa̱. 35 Eta̱ Jesús e̱' tkése̱r ta̱ ie'pa
dabom eyök ki̱ böl e'pa kiéitö ta̱ ichéitö ia̱:
—Yi ki̱ ikiane tö idõ ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱,
e' ta̱ ese ka̱wöta̱ e̱' wöökwa imale̱pa diki̱a̱
ikanè mésoie iki̱moie.
36 E' ukuöki̱ ta̱ alala duése̱ritö eköl ie'pa
shu̱sha̱ë ta̱ ikéka̱itö ulà a̱ ta̱ ichéitö ia̱rak:
37 —Yi tö alala i'se kiéwa̱ ye' ttõ wa, ese tö
ye' wák kiéwa̱. Es ñies yi tö ye' kiéwa̱, ese
kẽ wa̱ ye' ẽ kinewa̱, yi tö ye' patkë'bitu̱, e'
kiéwa̱itö ñies.

Yi kẽ ku̱' ñippök se' ta̱ ese tso' buaë se' ta̱
(Mateo 10.42; Lucas 9.49-50)
38 Juan tö iché Jesús a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, wëm sué̱ sa' tö eköl, e'
tö aknama trë'wé̱yal be' ttõ wa. Erë ie' kẽ ku̱'
se' ta̱, e' kue̱ki̱ sa' tö iché ia̱ tö kẽ iwa̱ria̱.
39-40 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Yi tö ì kẽ o̱r yi a̱ ese wé̱ ye' ttõ wa, ese kẽ
a̱ ye' yënuk suluë. Yi kẽ ku̱' ñippök se' ta̱, ese
tso' se' ta̱. E' kue̱ki̱ kẽ iwöklö'wa̱r. 41 Yi isie tö
di' kakla ẽ mé a' a̱ yè, ye' dör Cristo e' icha a'
dör e' kue̱ki̱, moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ese a̱ iské
pato̱rdaë buaë.

A' tso' wösh wa ì tö s'ké ì sulu wamblök ese yöki̱
(Mateo 18.6-9; Lucas 17.1-2)
42 “Yi tö ikkëpala e̱rblöke ye' mik, ese eköl
ké ì sulu wamblök, esepa weirdaë ta̱ië shu̱te̱
tkõka̱ ák wawoie mu̱éwa̱ ikuli' a̱ batrèemi
dayë a̱ e' tsa̱ta̱. 43-44 A' ulà tö a' ké ì sulu
wamblök, e' ta̱ itöö. A' döwa̱ se̱ne micho a̱
ulà etkẽ, e' dör buaë. E' skéie a' döwa̱ bö' ké̱
a̱ ulà bötkë e' dör suluë. Ee̱ bö' kẽ wöitta̱'wa̱.
45-46 A' klõ tö a' ké ì sulu wamblök, e' ta̱ itöö.
A' döwa̱ se̱ne micho a̱ klõ etkẽ, e' dör buaë.
E' skéie a' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ klõ bötkë e' dör
suluë. 47 A' wöbla tö a' ké ì sulu wamblök,
e' ta̱ iyõttsa̱. A' döwa̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱
wöbla ek ẽ, e' dör buaë. E' skéie a' u̱yèwa̱
bö' ké̱ a̱ wöbla bökë e' dör suluë. 48 E' ké̱ a̱
õña tö s'kateke ke̱kraë kẽ duöta̱'wa̱, ñies bö'
wöñarke kẽ wöitta̱'wa̱.
49 “S'weir e' dör s'paiklè we̱s iyiwak jchè
ña'wè̱ mè Skëköl a̱ ese paiklè dayë wa es.
50 Dayë dör buaë, erë kẽ ikke ta̱'ia̱, e' ta̱ kẽ
ibuarpaia̱ne. Kẽ a' tö dayë kke chöu̱kwa a'
e̱r a̱. A' se̱nú bẽrë ñita̱.”

10

Se' ñì öwa ese ché Jesús tö
(Mateo 19.1-12; Lucas 16.18)
1 Jesús e̱' yéttsa̱ Cafarnaúm mía̱ Judea ta̱
itkattsa̱ Jordán a̱ wi̱she̱t. Ee̱ pë' e̱' dapa'wé̱ne
ie' ska' ta̱ ie' tö ie'pa wöbla'wé̱mitke we̱s ie'
wöblar es. 2 Eta̱ fariseowakpa we̱lepa de ie'
ska' ta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké itsa̱ioie:
—¿Wëpa a̱ ka̱wö ta̱' itayë owa ö au?
3 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—¿Ì u̱k Moisés tö a' ka' ttè dalöiëno ki̱?
4 Ie'pa tö ie' iu̱té:
—Moisés tö iké̱wö me' se' a̱ ñì owa yëkkuö
muk s'tayë a̱ ta̱ itrë'u̱kshkar.
5 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' e̱r darërë, e' kue̱ki̱ Moisés tö ttè e'
me'a̱t a' a̱ es. 6 Erë mik ká̱ i' yöne, eta̱ kẽ idir
es. Itso' kitule i' es: ‘Skëköl tö se' yö' wëm
ena alaköl. 7 E' kue̱ki̱ wëpa kẽ se̱rpaia̱ iyẽ
ena imì e'pa dapömik ta̱ ise̱rdawa̱ alaköl ta̱.
8 Ie'pa böl se̱rdaë ñita̱ ta̱ ie'pa mía̱ we̱s wák
eköl ẽ es.’* Es ikite̱at, e' kue̱ki̱ ie'pa kẽ ia̱ böl,
ie'pa yöne we̱s wák eköl ẽ es. 9 E' kue̱ki̱ wépa
batséwa̱ Skëköl tö esepa kẽ batsökök yi tö.
10 Mik ie'pa dene we̱shke̱, eta̱ ittökatapa tö
ie' ichaké ttè e' ki̱. 11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wëm tö itayë éwa, ese tö alaköl ské
tsé̱wa̱ne, e' ta̱ e' wa ie' tö ise̱newa̱bak ke̱we
e' dalöse̱wéwa̱. 12 Ñies tayë tö iwëm éwa,
ese tö wëm ské tsé̱wa̱ne, e' ta̱ e' wa ie' tö
ise̱newa̱bak ke̱we e' dalöse̱wé̱wa̱.

Jesús tö ikié S'yẽ a̱ ala'rla ki̱
(Mateo 19.13-15; Lucas 18.15-17)
13 Eta̱ pë' wa̱ ala'rla debitu̱ a̱s Jesús ulà
mùka̱ iki̱. Erë ittökatapa tö pë' e'pa uñélor.
14 Mik e' suéitö ta̱ iluneka̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—A̱s ala'rla bitu̱ ye' ska'. Wépa dör we̱s
ie'pa es, esepa blúie Skëköl tso', e' kue̱ki̱ kẽ
iwöklö'wa̱ria̱. 15 Moki̱ ye' tö ichè tö yi kẽ
e̱' wöõwa we̱s alala es ì blúie Skëköl tso' e'
kiowa̱, ese kẽ döpawa̱.
16 Eta̱ ie' tö ala'rla paklö'wé̱wa̱ ta̱ iulà méka̱
iki̱ ta̱ ie̱r buaë ché ia̱.

Inuköl blu' eköl e' tö Jesús a̱ ichaké
(Mateo 19.16-30; Lucas 18.18-30)

* **9:29** ikiè S'yẽ a̱ e' ẽ wa: Yëkkuö këchke we̱le tö iki̱ kuötkéka̱ i' es: ena batsè wa.
* **10:8** Génesis 2.24

17 Mik Jesús shkémitke, eta̱ wëm debitu̱
eköl tu̱neule, e̱' tkérö kuchë ki̱ ie' wörki̱, ta̱
ie' a̱ ichakéitö:
—A s'wöbla'u̱kwak, be' dör buaë, ¿ì wè̱mi
ye' tö a̱s se̱ne michoë dõ ye' ulà a̱?
18 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ be' tö ye' kié buaë? Skëköl eköl
ẽ dör buaë. 19 Ie' ttè dalöiëno e' jche̱r be'
wa̱: ‘Kẽ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱, kẽ a' ka̱wö
ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱, kẽ a' ka̱wö ta̱'
akblök, kẽ a' ka̱wö ta̱' s'kkatök ka̱chè wa,
kẽ a' ka̱wö ta̱' s'ki̱tö'u̱k, a' yẽ ena a' mì e'pa
dalöiõ.’†
20 Wëm ie' iu̱té:
—A s'wöbla'u̱kwak, ttè e' ko̱s dalöië'bitu̱ ye'
tö ye' ià̱ duladula e'ta̱mi.
21 Jesús ie' sué̱ e̱r bua' wa ta̱ ichéitö:
—Íyi etkẽ kianeia̱ be' a̱ wè, e' dör i': Be'
yú ta̱ ì tso' be' wa̱, e' wataú̱ttsa̱ se̱raa̱ ta̱ iské
mú̱ttsa̱ s'sia̱rëpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ be' shkö ye' ta̱
ye' ttökataie. Es ta̱ íyi buaë ta̱ië döraë be' ulà
a̱ ká̱ jaì a̱.
22 Ie' dör inuköl blu' ta̱ië, e' kue̱ki̱ mik e'
ttséitö, eta̱ iwö éwa i̱ski̱ ta̱ imía̱ e̱riane ta̱ië.
23 Jesús tö ká̱ sué̱ ipamik ta̱ ichéitö
ittökatapa a̱:
—¡Inuköl blúpa a̱ darërëë idir dökwa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱!
24 Ttè e' tö ittökatapa tkiwé̱wa̱, erë ie' tö
ie'pa a̱ iskà chéne:
—¡A ala'r, darërëë idir dökwa̱ ì blúie Skëköl
tso' e' a̱! 25 Inuköl blu'pa a̱ dökwa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱, e' dör darërëë tkõka̱ kameio
tkõmi datsi' yuo diké ese wöukla a̱ e' tsa̱ta̱.
26 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱ ie'pa kí̱ tkinewa̱
ta̱ië ta̱ ie'pa ñì chaké:
—E' dör es, e̱'ma ¿yi tsa̱tkërmi?
27 Ie'pa webléitö ta̱ ichéitö:
—E' kẽ o̱nuk s'ditsö a̱ we̱s, erë kẽ dör es
Skëköl a̱, ie' a̱ íyi ulitane o̱rmi.
28 Pedro tö ie' a̱ ichémi:
—Sa' tö íyi ulitane me'a̱t ta̱ sa' bite̱ be' ta̱.
29 Jesús iiu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö iu ö iëlpa
ö ikutapa ö imì ö iyẽ ö ila'r ö iká̱ méa̱t ye'
dalërmik ena ye' tté buaë dalërmik, 30 e' ta̱
ká̱ i' ki̱ ese ulà a̱ iské dörane ta̱ië döka̱ u cien
eyök. Es ñies iëlpa ö ikutapa ö imì ö iyẽ ö ila'r
ö iká̱ ese döraë iulà a̱ döka̱ cien eyök. Erë
ñies iweirdaë sia̱rë ye' tté buaë kue̱ki̱. Erë
aishkuö ta̱ se̱ne michoë döraë iulà a̱. 31 Erë
i̱'ñe ta̱ s'tso' ta̱ië ke̱weie esepa döraë bataie,
ena s'tso' bataie i̱'ñe ta̱ esepa döraë ke̱weie.

Jesús skà e̱' biyö chéne tö itterawa̱ (Mateo 20.17-19; Lucas 18.31-34)

32 Eta̱ ie'pa mirka̱ ñala̱ ki̱ micho Jerusalén.
Jesús shkörami ittökatapa yöki̱ ke̱we.
Ittökatapa mir tkirulewa̱ ena pë' mir ie'pa
itöki̱ e'pa suane. Ie' ttökatapa dabom eyök
kí̱ böl, e'pa kiémiitö bánet ta̱ ì tköraë ie'
ta̱ e' pakémiitö ie'pa a̱. Ichéitö: 33 “Se'
mirka̱ Jerusalén i', eta̱ ee̱ ye' dör S'ditsö
Alà, e' merdattsa̱ sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ulà a̱. Ie'pa
tö ye' kichateraë ta̱ ye' wömerattsa̱ pë' kẽ dör
judiowak esepa ulà a̱ ttèwa̱. 34 Ye' wayueraë
ie'pa tö, iwiri tuöraë ye' ki̱, ye' pperarakitö,
ena ye' tterawa̱rakitö; erë e' ki̱ ká̱ de mañat
eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne.”

Santiago ena Juan tö ka̱wö kié Jesús a̱ (Mateo 20.20-28)

35 Santiago ena Juan e'pa dör Zebedeo
ala'r e'pa dewa̱ Jesús o̱'mik ta̱ ichéitö ia̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, sa' ki̱ ikiane tö ì kieke
sa' tö be' a̱ e' mú sa' a̱.
36 Ie' tö ichakérak:
—¿Ì kiane a' ki̱?
37 Ie'pa tö iiu̱té:
—Mik be' tkëneka̱ s'blúie olo ta̱' ta̱ië, eta̱
ka̱wö mú sa' a̱ e̱' tkökse̱r be' o̱'mik, eköl be'
ulà bua'kka, eköl be' ulà bakli̱'kka s'wëttsu̱k
be' ta̱.
38 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' kẽ wa̱ ijche̱r ì kiök a' tso'. ¿Íyi yeraë
ye' tö bacha'bachaë, e' yarmi a' a̱? ¿A' e̱' ché
weinuk we̱s ye' weirdaë es?
39 Ie'pa tö iiu̱té:
—Tõ, sa' dirmi.
Ie' tö iché ia̱:
—Ye' tka̱' wà yeraë a' tö. A' weirdaë we̱s ye'
es. 40 Erë e̱' tkökse̱r ye' ulà bua'kka ö ye' ulà
bakli̱'kka, e' kẽ ké̱wö menuk ye' a̱. E' tso'tke
klöule yi a̱ imeke esepa a̱.
41 Mik ttè e' ttséwa̱ ittökatapa male̱pa döka̱
dabom eyök (10) e'pa tö, eta̱ ie'pa uluneka̱
Santiago ena Juan ki̱. 42 Erë ie' tö ie'pa kié
se̱raa̱ ta̱ ichéitö:
—A' wa̱ ijche̱r tö pë' kẽ tö Skëköl dalöiè,
esepa wökirpa ko̱s e̱' alökeka̱ ie'pa ki̱ ke̱kraë,
ñies iblúpa tö ie'pa patkeke kësik wa. 43 Erë a'
kẽ kàne e̱' wamblök es. E' skéie, a' isie e̱' yuak
s'wökirie, ese ka̱wöta̱ e̱' wöökwa s'male̱pa
diki̱a̱ diöshe̱t ikanè mésoie. 44 Ñies a' isie e̱'
yuak ibua'ie s'male̱pa tsa̱ta̱, ese ka̱wöta̱ e̱'
muktsa̱ s'male̱pa a̱ kanè mésoie. 45 Ye' dör
S'ditsö Alà, e' kẽ dë'bitu̱ a̱s yi tö ye' ki̱mù, ye'
dë'bitu̱ s'ki̱muk ena e̱' muktsa̱ ttèwa̱ s'tso' ta̱ië
e' nu̱i skéie. E' kue̱ki̱ a' ka̱wöta̱ e̱' wöökwa
s'male̱pa kanè mésoie.

Bartimeo bua'wé̱ne Jesús tö (Mateo 20.29-34; Lucas 18.35-43)

46 Ie'pa demi Jericó. Mik Jesús e̱'
yökettsa̱tke ittökatapa ta̱ ena pë' dami ta̱ië
itöki̱ e'pa ta̱, eta̱ ee̱ wëm eköl sia̱rë tkër ñala̱
ska'. E' dör inuköl kak kiökwak kiè Bartimeo
dör Timeo alà, e' wöbla kẽ wawër. 47 Mik ie'
ittsé tö Jesús Nazaret wak damitkö, eta̱ ie'
iché a̱neule:

† **10:19** Éxodo 20.12-16; Deuteronomio 5.16-20

—¡A Jesús, s'blú bak David e' aleri, ye' sa̱ú̱
e̱r sia̱rë wa!
48 Ta̱ië pë' tö ie' uñeke a̱s isiwa̱'blõwa̱, erë
ie' kí̱ a̱rkeka̱:
—¡A David aleri, ye' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!
49 Eta̱ Jesús e̱' duése̱r ta̱ ichéitö:
—Ie' kiöttsa̱.
Eta̱ wëm wöbla kẽ wawër, e' kiéttsa̱ ie'pa tö
ta̱ ichérakitö ia̱:
—Be' e̱r kuú̱. Be' e̱' kõka̱. Ie' tso' be' kiök.
50 Eta̱ wëm tö ipaio ki̱kke̱ yéttsa̱ ppéu̱mi ta̱
ie' e̱' kéka̱ bet dewa̱ Jesús ska'. 51 Ta̱ Jesús tö
ie' a̱ ichaké:
—¿Ì kiane be' ki̱ tö ye' tö iwè̱ be' a̱?
Ta̱ ie' tö iiu̱té:
—A s'wöbla'u̱kwak, ye' ki̱ ikiane tö ye'
wöbla buarne.
52 Jesús tö iché ia̱:
—Be' e̱rblé ye' mik, e' wa be' buanene. Be'
yúne.
E' wösha̱ ta̱ ie' wöbla buanene ta̱ imía̱ Jesús
ta̱ ñala̱ wa.

11

Jesús demi Jerusalén
(Mateo 21.1-11; Lucas 19.28-40; Juan 12.12-19)

1 Mik Jesús ena ittökatapa dökemitke
Betfagé ena Betania tso' tsi̱net Jerusalén,
Olivo ké̱bata kuli' a̱ ta̱ ee̱ ie' tö ittökatapa kié
böl 2 ta̱ ichéitö ia̱rak:
—A' yú wì̱ u wëne eruleë ee̱. Mik a' demi
ee̱, e' bet ta̱ burro pupula moulewa̱ kue̱raë
a' tö etö kẽ ki̱ yi e̱' tkëuleka̱ ese. E' wötsöö ta̱
itsúbitu̱ ña. 3 Yile tö a' a̱ ichakeke: '¿Ì u̱k a'
tso'?', e' ta̱ iiu̱tö: 'Skëkëpa ki̱ ikiane', e' wa ie'
tö imène.
4 Eta̱ ie'pa míyal tö burro ñe' kué̱, motër
ukkö a̱ ñala̱ sha̱ë. Iwötsée ie'pa tö tsè̱mi.
5 Eta̱ we̱lepa iëte̱r ee̱ e' tö ichakérak:
—¿Ì u̱k a' tso'? ¿Ìie a' tö burro se̱ wötsée?
6 Ittökatapa tö iiu̱té we̱s Jesús tö iché ia̱ es
ta̱ ie'pa tö iébitu̱. 7 E' ukuöki̱ ittökatapa wa̱
burro bite̱tse̱r Jesús a̱. Ie'pa tö ipaio ki̱kke̱
méka̱ burro ki̱ ta̱ Jesús e̱' tkéka̱ iki̱. 8 Ta̱ië pë'
tö ipaio ki̱kke̱ shuélor ñala̱ ki̱, iskà tö kal kõ
të'lor kañika̱ tsè̱mi ese shuélor ñala̱ ki̱ Jesús
ñalé̱ tso̱ie.
9 Pë' mirwa̱ ke̱weie Jesús yöki̱ ñies itöki̱,
e'pa ulitane a̱rke ta̱ië:
—¡Skëköl ki̱köka̱sö! Yi datse̱ ie' ttõ wa,
ayëcha buaë e'. 10 E' datse̱ s'wëttsu̱kne s'blúie
we̱s se' yẽ David bak es. Ayëcha buaë ie'.
¡Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ki̱köka̱sö!*
11 Jesús dewa̱ Jerusalén ta̱ imía̱ dewa̱
Skëköl wé a̱. Ie' tö íyi weblé se̱raa̱. Ká̱
tuirketke, e' kue̱ki̱ imía̱ Betania ittökatapa
dabom eyök ki̱ böl, e'pa ta̱.

Jesús tö higowö yulé
(Mateo 21.18-19)

12 Bule es ta̱ mik ie'pa e̱' yélur Betania, eta̱
Jesús dué bli wa̱. 13 Ka̱mië ie' tö higuera klõ
sué̱ kõ arwa̱ buaë. Ie' mía̱ iweblök tö iwö ta̱'.
Erë kẽ ie' wa̱ iwö ku̱ne. Ka̱m iwö ké̱wö döwa̱,
e' kue̱ki̱ ikõ ẽ arwa̱ ta̱ië.
14 Ie' tö iché higo klõ a̱:
—¡Kẽ yi tö be' wö katepaia̱!
E' ttsé ittökatapa tö.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱
(Mateo 21.12-17; Lucas 19.45-48; Juan 2.13-22)

15 Ie'pa demi Jerusalén ta̱ Jesús dewa̱
Skëköl wé a̱. Ee̱ ie' e̱' kéka̱ wé̱pa tso'
íyi ta̱u̱k ena íyi wata̱u̱k e'pa trë'u̱kyal.
Inuköl mane'u̱kwakpa† mesa trélurka̱itö.
Ñies nuböl wata̱u̱kwakpa kula' trélurka̱itö.
16 Ñies ie' kẽ tö yi a̱ ka̱wö mè íyi tsu̱ktkö
Skëköl wé shu̱a̱. 17 Eta̱ ie' tö s'wöbla'wé̱mitke
ta̱ ichéitö:
—Skëköl tö iyë'a̱t iyëkkuö ki̱: 'Ye' u kirdaë
tto ye' ta̱ wé ká̱ ulitane wakpa a̱,'‡ erë a' tö
iia'wéka̱ akblo wéie.
18 Mik e' ttsé sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö,
eta̱ ie'pa ileritsémi Jesús ttowa̱ie. Ie' tö
s'wöbla'we̱ke e' tö pë' ko̱s tkiwé̱wa̱, e' kue̱ki̱
judiowak wökirpa suane iyöki̱. 19 Erë mik ká̱
tuine, eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ Jerusalén ittökatapa ta̱.

Higo klõ sinewa̱
(Mateo 21.20-22)

20 Bule es bla'mi ie'pa tkamine higuera klõ
o̱'mik, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö isinewa̱ dõ iwí
kicha ẽ. 21 Eta̱ ì bak e' a̱newa̱ Pedro é̱na, e'
kue̱ki̱ ie' tö Jesús a̱ iché:
—A S'wöbla'u̱kwak, isa̱ú̱ higuera klõ
wayë'abö e' sinewa̱.
22 Jesús iiu̱té:
—A' e̱rblö Skëköl mik. 23 Moki̱ ye' tö a'
a̱ ichè tö yi tö iché ka̱bata wì̱ a̱: '¡Be' e̱'
sköttsa̱ í̱e a̱núwa dayë a̱!' ta̱ iklö'wé̱itö moki̱
kẽ ibikeitse̱ka̱ bötböt tö ì chéitö e' wà tköraë,
e' ta̱ es iwà tköraë. 24 E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè
tö iklö'ú̱ tö ì kié a' tö Skëköl a̱ e' wà detke a'
ulà a̱, eta̱ iwà döraë. 25-26 Ñies mik a' tso' ikiök
ie' a̱, eta̱ ilè tté tso' a' wa̱ yile ki̱, ese nuí olo'yö
iki̱ a̱s S'yẽ tso' ká̱ jaì a̱ e' tö a' icha olo'yõ a' ki̱
ñies.

¿Yi tö ka̱wö mè Jesús a̱?
(Mateo 21.23-27; Lucas 20.1-8)

27 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa dene Jerusalén. Jesús
shkõdur Skëköl wé a̱. Eta̱ sacerdotepa
wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa ena judiowak kue̱blupa e'pa de ie'
ska' 28 ta̱ ichaké ia̱:
—¿Yi ttõ wa be' tö íyi ikkë we̱ke? ¿Yi tö e'
ké̱wö mé be' a̱?

* **11:10** Salmo 118.25-26 † **11:15** inuköl mane'u̱k: Judiowak a̱ inuköl tso' wakanewè̱ Skëköl wé ẽ a̱, e' tue̱kene ie'pa tö inuköl ëse wa. ‡ **11:17** Isaías 56.7

29 Ie' tö iiu̱té:
—Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakeke, e' iu̱té a' tö, e'
ta̱ ye' tö a' a̱ icheke tö yi tö iké̱wö me' ye' a̱.
30 ¿Yi tö Juan patkë' s'wöskuök? ¿Skëköl tso'
ká̱ jaì a̱ e' ö s'ditsö? Ye' iu̱tö̃.
31 Ie'pa ñì iu̱témi ta̱ ichekerakitö: “Sö
ichèmi tö Skëköl tö ipatkë'bitu̱, e' ta̱ ie' tö se'
a̱ ichèmi: ‘¿Ì kue̱ki̱ a' kë̃ wa̱ ie' ttè klöo̱ne?’
” 32 Pë' ulitane tö iklö'wé̱ tö Juan dör Skëköl
tteköl chökle, e' kue̱ki̱ ie'pa suane pë' yöki̱. E'
kue̱ki̱ ie'pa tö icheke ñì a̱: ‘Kë se' a̱ iyënuk tö
s'ditsö tö ie' patkë'.’ 33 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Kë̃ sa' wa̱ ijche̱r.
Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Es ñies ye' kë tö a' a̱ ichepa tö yi tö ye' a̱
ka̱wö mé íyi ikkë wo̱ie.

12

Uva kanéu̱kwakpa sulusipa e' tté
(Mateo 21.33-46; Lucas 20.9-19)
1 Jesús tö ttè kleé ie'pa a̱ i' es: “Wëm eköl
tö uva kuatké tai̱ë ta̱ ikköiéwa̱itö buaë, ka̱uk
biéitö uva diõ tuoie. Ñies úla yuéitö ka̱kke̱ë
uva kkö'noie. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ipeitéa̱t wëpa
we̱lepa a̱ a̱s ie'pa tö ipataù̱ ie' a̱ iwörke e' kak
wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ ká̱ bánet. 2 Mik uva
wöline tso'tke wë'ia̱ë shtè, eta̱ ie' tö ikanè
méso patkémi eköl ie' icha tsu̱k. 3 Erë ie'pa
tö ikanè méso klö'wé̱wa̱ ppé tai̱ë patkémine
ulà wöchka. 4 Eta̱ kanè wák tö ikanè méso
skà patkémine eköl, erë e' shka̱'wé̱ ie'pa tö
iwökir ki̱ ta̱ iché suluë. 5 E' ukuöki̱ ta̱ eköl skà
patkémine ie' tö ta̱ e' ttéwa̱ ie'pa tö. E' ukuöki̱
ikanè mésopa skà patkémiitö tai̱ë, erë ie'pa tö
we̱lepa ppélor we̱lepa ttélur.
6 “Bata ekkë ta̱ ia̱tei̱a̱ eköl ẽ. E' dör iwák
alà, e' dalër tai̱ë ie' é̱na. E' patkémiitö ta̱
ie' ibikeitsè: ‘Ye' alà idir, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
idalöieraë.’ 7 Erë ie'pa tö iché ñì a̱: ‘Ká̱ i' a̱tdaë
ie' wì̱ ulà a̱. Ittöwa̱sö, es ká̱ i' döraë se' ulà
a̱.’ 8 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱wa̱ ttéwa̱ ta̱ inú
kéu̱mi ie'pa tö uva ké a̱ bánet.”
9 Eta̱ Jesús tö ie'pa a̱ chaké:
—¿I̱ma a' ibikeitsè? ¿Ì we̱raë kanè wák tö?
Ie' mira kanéu̱kwakpa ttökulur ta̱ uva kané
meraneitö pë' kua̱'ki̱ a̱.
10 Ye' tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, ¿e' kë̃
su̱ne a' wa̱? E' tö ichè:
‘Ák watéttsa̱ u yuökwakpa tö
e' yönene ák bua'buaie.
11 E' kaneo̱' Skëköl tö,
ta̱ e' tö s'ttsë'we̱ke buaë, s'tkinewa̱ iweblök.’*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
12 Ie'pa tö isué̱wa̱ tö kleè e' wa Jesús tö
ie'pa ché, e' kue̱ki̱ ie'pa é̱na iklö'wa̱kwa̱. Erë
ie'pa suane pë' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iméa̱t ta̱
iponemi.

S'wökirpa patau̱k, e' tté
(Mateo 22.15-22; Lucas 20.20-26)
13 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö fariseowakpa
we̱lepa ena Herodes klépa we̱lepa patkémi
Jesús ska'. Ie'pa ki̱ ikiane tö ie' tö ilè chè
ikkatoie. 14 Ie'pa de̱mi ie' ska' ta̱ ichérakitö
ia̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, sa' wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë
be' ttõ moki̱. Be' tö sulitane sue̱ke ñikkëë.
I̱ma pë' tö be' cheke e' kë̃ ki̱ be' tkine. E'
kue̱ki̱ be' tö s'wöbla'we̱ke yësyësë Skëköl ñalé̱
tté wa. Ichõ sa' a̱, Roma wökir kibi patuè̱sö
¿e' dör buaë ö kë̃ idör buaë?
15 Erë ie' tö isué̱wa̱ tö ie'pa e̱' öke e̱r sulu
wa, e' kue̱ki̱ ie' tö iché ia̱rak:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tso' ye' ma'u̱k tsa̱iè? Inuköl
wöshki tsú̱bitu̱ ña et suè̱.
16 Eta̱ ie'pa tö inuköl wöshki tsé̱mi ie' a̱ et
ta̱ ie' tö ichaké ie'pa a̱:
—¿Yi diököl ena yi kiè me'rka̱ iki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Roma wökir kibi.
17 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—E̱'ma ko̱s Roma wökir kibi icha, ese mú
ie' a̱, ta̱ ko̱s Skëköl icha ese mú ie' a̱.
Ie' tö ie'pa iu̱té es, e' tö ie'pa tkiwé̱wa̱.

¿S'duolur e' shke̱rmika̱ne ö au?
(Mateo 22.23-33; Lucas 20.27-40)
18 Eta̱ saduceowakpa we̱lepa de Jesús
ska'. E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'duowa̱ e' kë̃
shke̱nukka̱ne. Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
19 —A s'wöbla'u̱kwak, Moisés tö ttè
dalöiëno kita̱t yëkkuö ki̱ e' tö ichè i' es:
Wëm blënewa̱ kë̃ alà a̱te̱, e' ta̱ ie' ël ka̱wöta̱
ischõ tsu̱kwa̱ a̱s ilà kõka̱ iël blënewa̱, e' a̱.
20 Etökicha wëpa bak döka̱ kul ñì ëlpa, ikibi
alaköl tsé̱wa̱, erë iblënewa̱ kë̃ alà a̱te̱. 21 Ie'
itöki̱ iël tö ischõ tsé̱wa̱, erë e' ñies blënewa̱ kë̃
alà a̱te̱. E' sù̱ iwamblëne iël ta̱ 22 ena imale̱pa
ta̱. Ie'pa kul blërulune kë̃ alà a̱te̱ alaköl e' ta̱.
Bata ekkë ta̱ ñies alaköl e' blënewa̱. 23 Wëpa
kul e' bak alaköl eköl ẽ ta̱. Mik s'duowa̱
e' shke̱neka̱ne, eta̱ ¿wé̱ne dõmi ie' wëm
chõkie?
24 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' kë̃ wa̱ Skëköl yëkkuö su̱ule, ñies ie'
diché kë̃ jche̱r a' wa̱, e' kue̱ki̱ a' wöa̱ ká̱
chowa. 25 Mik s'duolur e' shke̱neka̱ne, eta̱
wëpa ena alakölpa kë̃ se̱rpawa̱ia̱ ñita̱. E'pa
míyal we̱s Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì a̱
kë̃ se̱rta̱'wa̱ ñita̱ es. 26 ¿A' ki̱ kiane jche̱no tö
moki̱ s'duowa̱ e'pa shke̱rdaka̱ne? Skëköl ut
Moisés ta̱ kal tsir wöñarke bö'ie, e' shu̱a̱, ¿e'
pakè kë̃ a̱ritsule a' wa̱ Moisés yëkkuö ki̱? E'
ké̱wö ska' ta̱ Skëköl tö iyë': ‘Ye' dör Abraham,
Isaac ena Jacob, e'pa Këköl.’† 27 E' wà kiane
chè tö ie' kë̃ dör s'duowa̱, e'pa Këköl. ¡Ie' dör
s'ttsë'ka, e'pa Këköl! Tai̱ë a' wöa̱ ká̱ chowa.

* **12:11** Salmo 118.22-23 † **12:26** Ye' dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl: Mik ttè e' yë' Skëköl tö Moisés a̱, eta̱ Abraham, Isaac ena Jacob e'pa blërulunebak ká̱ ia̱ia̱ë. We̱s ie' tö ichè, e' wà kiane chè tö ie'pa tso' ttsë'ka Skëköl ta̱. Éxodo 3.6 sa̱ú̱.

¿Skëköl ttè dalöiëno e' isie dör ibua'ie?
(Mateo 22.23-40)

28 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa dur
eköl ie'pa tso' ñì iu̱tök e' ttsök. Ie' tö ittsé tö
Jesús tö ie'pa iu̱té buaë, e' kue̱ki̱ ie' ichaké ia̱:
—Skëköl ttè dalöiëno, ¿e' we̱ne dör ibua'ie
imale̱pa tsa̱ta̱?
29 Ie' iiu̱té:
—Skëköl ttè dalöiëno kibiie imalè̱ tsa̱ta̱ e'
dör i': ‘A Israel aleripa, a' tö ittsö̃. Këkë dör
se' Këköl, e' ẽ dör Skëköl. 30 E' dalëritsö̃ a' e̱r
ko̱s wa ena a' wák ko̱s wa ena a' e̱rbikè ko̱s
wa ena a' diché ko̱s wa.’ 31 E' itöki̱ e' dör i': ‘A'
male̱pa dalëritsö̃ we̱s a' wákpa e̱' dalër es.’ Kẽ
ttè ta̱' dalöiëno tkõka̱ ttè böt e' tsa̱ta̱.
32 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa, e' tö
iché ia̱:
—A s'wöbla'u̱k, be' iu̱té buaë. Ì ché be' tö
e' dör moki̱. Skëköl dör eköl ẽme. Kẽ e' skà
ta̱. 33 Ñies s'ka̱wöta̱ ie' dalëritsök se' e̱r ko̱s wa
ena se' ka̱bikeitsõ ko̱s wa, ena se' diché ko̱s
wa, ñies s'ka̱wöta̱ s'male̱pa dalëritsök we̱s se'
wák e̱' dalër es. E' we̱sö, e' ta̱ e' dör buaë se' a̱
tkõka̱ iyiwak jchëule ña'wè̱ wa'ñe ena iyiwak
jchëule skà mèsö Skëköl a̱ e' ko̱s tsa̱ta̱.
34 Mik ie' isue̱ tö s'wöbla'u̱kwak ttè
dalöiëno wa, e' tö ie' iu̱té buaë yësyësë, eta̱
ie' tö iché ia̱:
—Ì blúie Skëköl tso' e' o̱'mik tsi̱net be' tso'.
Eta̱ kẽ yi kësik dë'ka̱ia̱ ie' a̱ ì skà chakök.

¿We̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör yi aleri?
(Mateo 22.41-46; Lucas 20.41-44)

35 Jesús tso' ie'pa wöbla'u̱k Skëköl wé a̱ ta̱
ie'pa a̱ ichakéitö:
—¿We̱s s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö
ichèmi tö we̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie, e'
dör s'blú bak kiè David e' aleri? 36 Erë David
wák tö iyë' Wiköl Batse'r wa i' es:
‘Skëköl tö ichè ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkõse̱r ye' ulà bua'kka dalöiëno ta̱ië,
dõ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klõ diki̱a̱
eta̱.’‡
37 We̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör David
aleri, e' ta̱ ¿we̱s e' kièmi David tö ie' Këköl?
Eta̱ pë' tso' ta̱ië, e'pa tö Jesús ttõ ttseke e̱r
bua' wa.

Jesús tö s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kkaté
(Mateo 23.1-36; Lucas 11.37-54; 20.45-47)

38 Jesús tö s'wöbla'we̱ke e' shu̱a̱ ie' tö
iché: “A' e̱' kkö'nú s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa yöki̱. Ie'pa wöbatsö shkök datsi'
batsì̱ë ese mik we̱ pë' tso' ta̱ië ese ska' a̱s
pë' tö ie'pa shke̱'ù̱ we̱s këkëpa dalöiërta̱' ta̱ië
es. 39 Ñies se' ñì dapa'wo̱ wé a̱ ena we̱
ie'pa ka̱wö tkö'we̱kerakitö, ese ska' kula' tso'
këkëpa dalöiërta̱' esepa a̱, ese yuleke ie'pa tö
e̱' tkoie. 40 Ie'pa tö alakölpa schö̃ u yeta̱'ttsa̱
iulà a̱, eta̱ ittökerak S'yẽ ta̱ braraë sulitane
wöwa idiki̱ñoie tö ie'pa dör pë' buaë yësyësë.
Ie'pa weirdaë sia̱rë s'male̱pa tsa̱ta̱.”

Alaköl sia̱rë tö inuköl mé Skëköl a̱
(Lucas 21.1-4)

41 Etökicha ta̱ Jesús tkër kalkuö tso' inuköl
ioie mè Skëköl a̱ e' wösha̱ pë' tso' inuköl
iök kalkuö a̱ e' sa̱u̱k. Inuköl blúpa tso' ta̱ië
esepa tö inuköl ieke ta̱ië. 42 E' wösha̱ë ta̱
alaköl sia̱rë dör schö̃ debitu̱ eköl, e' tö inuköl
wöshkila yöule cobre wa tuè̱ tottola ese iéwa̱
böt kalkuö ek a̱. 43 Jesús tö ittökatapa kié ta̱
ichéitö ia̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö alaköl sia̱rëla dör
schö̃ wí̱ tö inuköl iéwa̱ kibiie imale̱pa tö iié
ko̱s e' tsa̱ta̱. 44 Ie'pa ulitane tö inuköl kuõ a̱te̱
ese ié, erë ie' sia̱rë, e' tö ie' wa̱ itso' se̱noie e'
ko̱s méttsa̱. E' kue̱ki̱ ye' tö ie' ché es.

13

Jesús tö iché tö Skëköl wé olordawa̱
(Mateo 24.1-2; Lucas 21.5-6)

1 Mik Jesús e̱' yéttsa̱ Skëköl wé a̱, eta̱
ittökata eköl tö iché ie' a̱:
—¡A s'wöbla'u̱k, isa̱ú̱! U bua'buaë yöule ák
bua'buaala wa.
2 Ie' iiu̱té:
—U ko̱s tso' bua'buaë sue̱ a' tö i̱e̱, e' olor-
dawa̱ se̱raa̱, iékwö ẽ kẽ a̱tpa ñì bata ki̱.

¿Ì wa sö isuè̱mi tö ká̱ i' e̱rkewatke?
(Mateo 24.3-28; Lucas 21.7-24; 17.22-24)

3 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal ka̱bata kiè Olivo
tkërka̱ Skëköl wé wösha̱ë ee̱. Jesús e̱' tkése̱r
ta̱ Pedro, Santiago, Juan ena Andrés e'pa
tö ie' a̱ ichaké bánet: 4 “Ichõ sa' a̱: ¿mik
íyi ekkë wamblërmi? ¿Ì wa sö isuè̱mi tö
iwamblërketke?”
5-6 Ie' iiu̱té: “Ta̱ië pë' datse̱ e̱' chök
tö ie'pa dör ye'. Icherarakitö: ‘Ye' dör
we̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'’, ta̱ pë'
ki̱terarakitö ta̱ië. E' kue̱ki̱ a' tso' wösh wa
a̱s kẽ yi tö a' ki̱tö'ù̱.
7 “Mik a' tö ibiyö̃ ttsé tö ká̱ ta̱ië wakpa
ñippöke ta̱ië wì̱ a̱ dià a̱, eta̱ e' kẽ tö a' tkiu̱k.
E' wake' tköraë, erë ká̱ i' e̱rwami e' kiane̱ia̱.
8 Ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ñippöraë ñita̱. Ñies
í̱ tö ká̱ wöti̱'we̱raë ká̱ wa'ñe. Ñies ká̱ tseë
wakpa tteraë bli tö ta̱ië. Íyi ekkë dör e̱rpa
s'tsá̱ weirketke ka̱m ye' döne e' yöki̱ ese. E'
dör we̱s alaköl alà ku̱rketke ta̱ ikirirke es.
9 “A' e̱' kkö'nú. A' merdattsa̱ s'shu̱lökwakpa
a̱ ta̱ a' burdaë sia̱rë judiowak ñì dapa'wo̱ wé
a̱. Ie'pa tö a' keraë e̱' duökse̱r shu̱lè s'wökirpa
ena s'blúpa wörki̱ ye' tté kue̱ki̱. Es a' tö ye' tté
pakeraë ie'pa a̱. 10 Erë ka̱m ká̱ i' e̱rwa e' yöki̱
ye' tté buaë e' ka̱wöta̱ pakè ká̱ ulitane wakpa
a̱. 11 Mik a' menettsa̱ ttè shu̱lökwakpa a̱, eta̱
kẽ a' tkinuk i̱ma a' e̱' tsatkõmi. Mik e' ke̱wö

‡ **12:36** Salmo 110.1

de, eta̱ kẽ a' ttõpa a' wákpa e̱r wa, e' skéie
Wiköl Batse'r ttöraë a' wa. E' kue̱ki̱ ttè eraë
Skëköl tö a' a̱ chè e' chõ. 12 Eta̱ we̱lepa tö iël
wömerattsa̱ ttèwa̱, iyẽ tö ilà wömerattsa̱, ñies
ala'r e̱' köraka̱ iyẽ ena imì kkatök a̱s ittõwa̱.
13 Sulitane tö a' sue̱raë suluë ye' ttè kue̱ki̱.
Erë yi e̱' tkéwa̱ darërëë döka̱ bata ekkë, esepa
tsa̱tkërdaë.
14 "Íyi sulusi tö ì dör batse'r ia'wè̱ ñáie
e' tkërdaka̱ wé̱ kẽ ika̱wöta̱ tkèka̱ ee̱* (yi tso'
yëkkuö i' sa̱u̱k, e' é̱na iwà a̱nú). Mik e' sué̱
a' tö, eta̱ wé̱pa se̱rke Judea e'pa tkõyalmi
ka̱bata a̱. 15 Yi tso' u bata ki̱ ese kẽ dökwa̱ne
we̱shke̱ iíyi yöktsa̱, itköshkarmi. 16 Ñies yi
tso' kaneblök kañika̱ ese kẽ dökwa̱ne we̱shke̱
idatsi' yöktsa̱. 17 E' ké̱wö ska' ta̱ alakölpa
alà ku̱rketke ena alakölpa tsu' muke ilà a̱
¡wëstela i̱na esepa ta̱! 18-19 S'ditsö weirdaë
ta̱ië shu̱te̱ ko̱s kẽ s'we'ikule ekkë mik ká̱ yö'
Skëköl tö dõ ikkë ta̱, ñies ko̱s kẽ s'weirpa
aishkuö ta̱ ekkë. E' kue̱ki̱ ikiõ Skëköl a̱ a̱s
kẽ e' wamblër a' ta̱ yuëdiö ké̱ska'. 20 E'
ké̱wö kẽ wöõpawa Skëköl tö, e̱'ma kẽ yi isie
a̱tu̱kia̱ ttsë'ka. Erë e' ké̱wö wöerawaitö, wé̱pa
shu̱kitbakitö esepa dalërmik.
21-22 "Ka̱chökwakpa e̱' köraka̱ e̱' chök tö ie'pa
dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ö ie'pa
dör Skëköl tteköl we̱le. E'pa tö ì kẽ o̱r yi a̱
ese we̱raë s'ki̱tö'wo̱ie tö ie'pa ttè dör moki̱ë.
Dõ wé̱pa shu̱kit Skëköl tö, esepa ki̱tö'wè̱mi e'
mú ki̱tërmi e̱'ma. E' kue̱ki̱ yile tö iché a' a̱:
'Isa̱ú, wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dur
íe̱', ö 'Isa̱ú̱, idur wìe̱', e' ta̱ kẽ a' tö iklö'wa̱r.
23 ¡A' tso' e̱rki̱! Íyi ekkë biyõ chétkeyö a' a̱
ke̱weie.

Jesús dörane olo ta̱' ta̱ië
(Mateo 24.29-35,42,44; Lucas 21.25-36)
24 "Erë s'weine e' ké̱wö tka, eta̱ diwö
wötuirdawa̱, ñies si'wö kẽ wöñarpaia̱.
25 Bëkwö darolordaë ena ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ e'
wöti̱rdaë. 26 Eta̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱
mò a̱ diché ta̱' ta̱ië olo ta̱' ta̱i̱ë, e' wërdaë.
27 Skëköl biyöchökwakpa patkeramiyö wé̱pa
shu̱kitbakyö, esepa dapa'u̱kka̱ ek tsi̱ní ẽme.
Ie'pa tö iyuleraë ká̱ wa'ñe dõ wé̱ ká̱ i' bata
e̱rkerö ee̱ ena wé̱ ká̱ jaì bata e̱rkerö ee̱.
28 "A' e̱' wöbla'ú̱ ttè ikkë wa iwà sa̱ú̱ higo
klõ wa: Mik iulatska tso' ulölöla ena e̱rpa
iköyök tskirdoka̱, eta̱ a' wa̱ ijche̱r tö duas
dewa̱tke tsi̱net. 29 Es ñies mik a' tö isué̱ tö
íyi ekkë wamblërke, eta̱ a' wa̱ ijche̱nú tö ye'
datskene, e' diwö dewa̱tke tsi̱net. 30 Moki̱ ye'
tö a' a̱ ichè tö íyi ekkë wamblërdaë wé̱pa dör
we̱s a' es esepa ka̱m e̱rwa e' yöki̱. 31 Ka̱shu̱k
ena ká̱ i' e̱rdawa, erë ye' ttè michoë e' kẽ
e̱rpawa yës.
32 "Erë e' ké̱wö e' diwö kẽ jche̱r yi wa̱.
Skëköl biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì a̱, e'pa kẽ wa̱
ijche̱r, ñies ye' dör Skëköl Alà e' kẽ wa̱ ijche̱r.
S'yẽ ẽ wa̱ ijche̱r.
33 "A' kẽ wa̱ ijche̱r we̱kkë ta̱ idiwö de, e'
kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱, a' se̱nú wösh wa. 34 E' dör
we̱s wëm eköl mi'kea̱ ka̱mië ká̱ kua̱'ki̱ a̱ es.
Ie' tö iché ikanè mésopa a̱: 'U kkö'nú ña.' Eta̱
kanè tuléa̱titö ie'pa bik ekkë a̱. Ie' tö iché ie'
ká̱ wékkö kkö'nukwak a̱: 'Be' tso' wösh wa.'
35 Es ñies a' tso' e̱rki̱. A' kẽ wa̱ ijche̱r mik ye'
dör we̱s u wák es e' dotkene. Ye' dömibitu̱ ká̱
tuinetke ekkë alè, ká̱ sha̱böts alè, dakro a̱ne
ekkë alè ö ká̱ ñine alè ta̱. 36 A' tso' wösh wa
dö' a' kuèwa̱yö kapè a̱. 37 Ttè chéyö a' a̱, e'
chekeyö sulitane a̱: ¡A' tso' wösh wa!"

14

Judiowak wökirpa tö Jesús aleritsé klö'wèwa̱
(Mateo 26.1-5; Lucas 22.1-2; Juan 11.45-53)
1 Ká̱ böt ẽ kianeia̱ Judiowak Yẽpa Yërulune
Egipto e' ké̱wö tkö'wo̱ie. Ñies e' ké̱wö ska'
ta̱ Pan Kẽ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa e' ké̱wö
tkö'we̱ke judiowak tö. Sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö
Jesús aleritsé ki̱tö'wè̱ iklö'wo̱wa̱ ttèwa̱. 2 Ie'pa
we̱lepa tö iché:
—Kẽ sö wamblõ Se' Yẽpa Yërulune Egipto e'
ké̱wö a̱ a̱s pë' kẽ shu̱ti̱rka̱. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na
iklö'wa̱kwa̱ iki̱tè wa.

Jesús klõ ki̱ kiõ masmas téka̱ alaköl eköl tö
(Mateo 26.6-13; Juan 12.1-8)
3 Jesús minea̱ Betania, Simón kiri'u̱k lepra
bak, e' u a̱. Ie' tkëria̱ mesa ki̱, e' dalewa alaköl
debitu̱ eköl e' wa̱ kiõ masmas kiè nardo ese
chökle tuè̱ darërë, ese debitu̱. Kiõ e' ukkuö
yöule ák kiè alabastro e' wa. Kiõ ukkuö kuli'
péwa̱itö ta̱ itéka̱ Jesús wökir ki̱. 4 We̱lepa
ulune̱ka̱ ie' ki̱ ta̱ iñi a̱ ichérak:
—¿Ì kue̱ki̱ alaköl tö kiõ we'ikéwa? 5 Itu̱è̱
darërë döka̱ s'kaneblõ duas ek ské ekkë.
Iwato̱rmittsa̱ s'sia̱rëpa ki̱moie.
Eta̱ suluë ie'pa tö alaköl e' paké.
6 Erë Jesús tö iché:
—Imúa̱t bẽrë. ¿Ì kue̱ki̱ a' itsiriwe̱ke? Íyi
buaë kanewé̱ ie' tö ye' a̱. 7 S'sia̱rëpa tso'
ke̱kraë a' shu̱a̱, eta̱ e'pa ki̱mèmi a' tö mik a' ki̱
ikiane e' ta̱. Erë ye' kẽ ku̱' ke̱kraë a' ta̱. 8 Ie' tö
iwé̱ ye' a̱ ko̱s ie' a̱ io̱r ekkë. Ie' kiõ té ye' ki̱ ye'
kanéwo̱ie ka̱m ye' nu wötërwa̱ e' yöki̱. 9 Moki̱
ye' tö a' a̱ ichè tö ká̱ wa'ñe wé̱ Skëköl ttè buaë
pakarke ee̱ ipakardaë ñies tö ie' tö ì buaë o̱'
ye' a̱. Es e' kẽ chöpawa yi é̱na.

Judas tö Jesús wöméttsa̱
(Mateo 26.14-16; Lucas 22.3-6)
10 Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ böl, e'
eköl dör Judas Iscariote, e' mía̱ sacerdotepa
wökirpa ska' ichök tö ye' a̱ Jesús mermittsa̱ a'
a̱. 11 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱ ittsë'nerak buaë
ta̱ ikablé ie' a̱ inuköl muk. Eta̱ ie' tö ka̱wö
yulémi bua'iewa̱ Jesús wömottsa̱.

* **13:14** Íyi sulusi…tkèka̱ ee̱: Mateo 24.15 sa̱ú̱.

Jesús bata chkéia̱ ittökatapa ta̱
(Mateo 26.17-29; Lucas 22.7-23; Juan 13.21-30; 1 Corintios 11.23-26)

12 Ka̱wö kiè Pan Kĕ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa
e' ké̱wö tsá̱ diwö dewa̱tke* E' diwö wa
ie'pa obeja pupula jcheke Judiowak Yĕpa
Yërulune Egipto, e' ké̱wö tkö'wo̱ie. Eta̱ Jesús
ttökatapa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' ki̱ kiane tö sa' mi' ka̱wö
tkö'we̱kesö e' chké kanéu̱k be' a̱?
13 Ie' tö iché ie'pa böl a̱:
—A' yú Jerusalén. Mik a' demi ee̱, eta̱ wëm
kue̱raë a' tö eköl, e' wa̱ di' dami ska̱u̱ña a̱.
E' itöki̱ a' yú. 14 Ta̱ u wé̱ a̱ ie' demi e' wák
a̱ ichő: 'S'wöbla'u̱kwak be' chakök ké: ¿Úshu̱
wé̱ a̱ ie' tö ka̱wö tkö'we̱kesö e' chké ñèmi ie'
ttökatapa ta̱?' 15 Ie' tö úshu̱ bërie tso' ká̱kke̱
tso'tke kaneo̱ule buaë, e' kkacheraë a' a̱. Ee̱
ichké kaneú̱ se' a̱.
16 Eta̱ ie'pa böl míyal Jerusalén ta̱ íyi uli-
tane kuérakitö we̱s ie' tö iché es. Ee̱ chkè
kanewé̱rakitö ka̱wö tkö'wo̱ie.
17 Mik ká̱ tuine, eta̱ ie' debitu̱ ittökatapa
dabom eyök kí̱ böl, e'pa ta̱. 18 Mik ie'pa e̱'
tulése̱r chkök, eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' eköl tö ye'
wömerattsa̱. E' wák tso' ye' ta̱ chkök.
19 Eta̱ ie'pa e̱rianeka̱ tai̱ë ta̱ ie'pa tö ie' a̱
ichakémi eköl eköl:
—¿Ye' alè idir?
20 Ie' tö iiu̱té:
—E' dör a' dabom eyök ki̱ böl tso' ye' ta̱
pan nuu̱k tka̱' etkĕ a̱ ñè, e' eköl. 21 Ye'
dör S'ditsö Alà e' ta̱ itköraë we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es. Erë wëstela i̱na yi ye'
wömekettsa̱ e' ta̱. ¡Buaë idir wëm e' a̱ tö kĕ
iku̱núpa!
22 Ie'pa tso'ia̱ chkök, e' shu̱a̱ pan klö'wé̱itö,
e' ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö watié
ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:
—Pan se̱ dör ye' chkà, e' ñú a' tö.
23 E' ukuöki̱ tka̱' a̱ vino tso', e' klö'wé̱itö, e'
ki̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ ie'pa ulitane tö
tka̱' e' wayé. 24 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Vino se̱ dör ye' pĕ. Ye' tterawa̱ e' pë'
tërdaë tai̱ë, e' wa ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö, e'
wà de. E' wa pë' tai̱ë tsa̱tkërdaë. 25 Moki̱ ye'
a' a̱ ichè tö vino kĕ yepaia̱yö dő mik ì blúie
Skëköl tso' e' ké̱wö de eta̱. Mik ide, eta̱ iskà
yeraneyö a' ta̱.

Pedro tö icheraë tö ie' kĕ wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.30-35; Lucas 22.31-34; Juan 13.36-38)

26 Eta̱ ie'pa tö Skëköl ttseittsé, e' ukuöki̱ ta̱
ie'pa míyal Olivo ké̱bata a̱. 27 Jesús tö iché
ie'pa a̱:
—A' ulitane tköyaldaë. A' ye' mea̱tdaë
ekörla. E' dör we̱s itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: 'Obeja kkö'nukwak
ttewa̱raëyö, eta̱ obeja pordami wì̱ a̱ dià a̱.'†
28 Erë mik ye' ttéwa̱ shke̱neka̱ne, e' ukuöki̱ ta̱
ye' miraë Galilea a' yöki̱ ke̱we.
29 Pedro tö ie' a̱ iché:
—Erĕ ie'pa ulitane be' memia̱t ekörla, erë
ye' kĕ tö be' mepaa̱t.
30 Ie' iiu̱té:
—Moki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö i' nañewe,
ka̱m dakro skà a̱rne, e' yöki̱ be' tö icheraë
mañatökicha tö be' kĕ wa̱ ye' su̱ule.
31 Erë Pedro tö ikí̱ ché ia̱ krörōë:
—Erĕ ye' ttèwa̱mirakitö be' ta̱, erë kĕ ye'
ichepa tö kĕ ye' wa̱ be' su̱ule.
Eta̱ ie'pa ulitane ttöke es ĕme.

Jesús tté S'yĕ ta̱ Getsemaní
(Mateo 26.36-46; Lucas 22.39-46)

32 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyal ká̱ kiè Getsemaní
ee̱. Jesús tö iché ittökatapa a̱:
—A' a̱te̱ tulur íe̱, ye' mía̱ ttök S'yĕ ta̱.
33 Pedro, Santiago ena Juan e'pa mítse̱r
iwa̱ e̱' ta̱. Eta̱ ie' e̱rianemi chkenewa̱mi tai̱ë.
34 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' e̱riane tai̱ë ttsëskua ye' ttèwa̱miitö
ekkë. A' e̱' tsúa̱t íe̱, kĕ a' kapökwa̱.
35 E' ukuöki̱ ie' mía̱ wi̱shke̱ ta̱ ie' e̱' kéu̱tër
wöwakköt i̱ski̱ ta̱ ikiéitö Skëköl a̱ tö ì tköraë
ie' ta̱, e' diwö tköa̱mi ie' ki̱, e' ta̱ itköúu̱.
36 Ie' ichè: "A yĕwöla, íyi ulitane o̱rmi be' a̱.
Ì tköraë ye' ta̱ e' dör we̱s íyi bacha'bachaë
yèwasö es. E' ulà a̱ ye' yőttsa̱. Erë kĕ iwa̱r we̱s
ye' ki̱ ikiane es, iú̱ we̱s be' ki̱ ikiane es."
37 E' ukuöki̱ ta̱ ie' dene wé̱ ittökatapa tulur
ee̱ ta̱ ie'pa kuéitö kapŏtulur. Ie' tö iché Pedro
a̱:
—A Simón, ¿be' kapowa̱? ¿Kĕ be' wa̱
kapèwa̱ wöklöne dő hora ek ĕ? 38 Kĕ a'
kapökwa̱. A' ikiő Skëköl a̱ a̱s ì sulu tö a'
e̱rkiöwe̱ke ese kĕ e̱' alŏka̱ a' ki̱. Moki̱ a' éna
ì buaë wa̱k, erë a' diché kĕ dë'ka̱ iwà u̱k, e'
kue̱ki̱ a' a̱ darërëë idir.
39 Ie' mía̱ne ta̱ tté Skëköl a̱ we̱s ke̱we
itté es. 40 Mik ie' dene ta̱ ie'pa kue̱neitö
kapŏtulur; ie'pa wöbla surirkewa kapè wa̱ e'
kue̱ki̱. Ie'pa kĕ wa̱ ttè ku̱ne ie' iu̱toie. 41 Ie'
skà mía̱ne ttök S'yĕ ta̱ e' dene, i' ta̱ idare
mañatökicha, eta̱ ie' tö iché ia̱rak:
—¿A' kapŏtuluria̱ e̱nukeia̱? Wë' a'
kapowa̱. Ye' dör S'ditsö Alà, e' diwö deka̱tke
mèttsa̱ pë' sulusipa ulà a̱. 42 A' e̱' kőka̱, yi
tö ye' wömekettsa̱, e' dotke i' ta̱. Mishka ie'
panuk.

Jesús klö'wé̱wa̱ ibolökpa tö
(Mateo 26.47-56; Lucas 22.47-53; Juan 18.2-11)

43 Jesús tso'ia̱ ttök, e' dalewa ittökatapa
dabom eyök ki̱ böl, e' eköl kiè Judas, e'
debitu̱ pë' ta̱ tai̱ë. E' wakpa debitu̱ tabè

* **14:12** Pan Kĕ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa e' ké̱wö: Ka̱wö e' tkö'we̱ke judiowak tö dő ká̱ kul, e' tsá̱ diwö kièrakitö Se' Yĕpa Yërulune Egipto e' ké̱wö. † **14:27** Zacarías 13.7

ki̱ ena kal wölö ki̱. Ie'pa patkë'mi sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena judiowak kue̱blupa ekkëpa tö. 44 Judas dör iwöméttsa̱ e' tö ie'pa a̱ iyë'bak: “Wé̱ shke̱'wé̱yö wöalattsè wa, e' dör ie', iklö'ú̱wa̱ a' tö ta̱ itsú̱mi kkö'naule buaë a̱s kë̃ itköshkar.” 45 Eta̱ ie' e̱' skéwa̱ Jesús o̱'mik ta̱ iché ia̱:

—¡A S'wöbla'u̱kwak!

Ta̱ iwöalattséwa̱itö. 46 Eta̱ Jesús klö'wé̱wa̱ pë' tö.

47 Erë ie'pa iëte̱r ee̱, e' eköl tö itabè yéttsa̱ ta̱ e' wa sacerdote kibi e' kanè méso kukuöña téttsa̱. 48 Eta̱ Jesús tö ichaké pë' ekkëpa a̱:

—¿Ì kue̱ki̱ a' bite̱ ye' klö'u̱kwa̱ tabè ki̱ kal wölö ki̱ we̱s akblökwakpa klö'wè̱wa̱ es? 49 Ke̱kraë ye' bak a' shu̱a̱ s'wöbla'u̱k Skëköl wé a̱, erë a' kë̃ wa̱ ye' klöo̱newa̱. Erë i' tköke a̱s itkõ we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es.

50 Eta̱ ittökatapa ko̱s tkayalmi tö iméa̱t ekörla. 51 Erë duladula eköl dowa̱ ie' itöki̱ e̱' patréwa̱bitu̱ ka̱' ki̱shuo wa, e' klö'wé̱wa̱rakitö, 52 erë idatsi' ppéea̱titö wak tkashkarmi sume.

Jesús demi ie'pa wa̱ Judiowak wökir kibipa wörki̱

(Mateo 26.57-68; Lucas 22.54-55,63-71; Juan 18.12-14,19-24)

53 Jesús tsé̱mirakitö sacerdote kibi ska'. Eta̱ ee̱ sacerdotepa wökirpa male̱pa ena judiowak kue̱blupa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ko̱s daparke. 54 Pedro datse̱ ie'pa itöki̱ ka̱mië döttsa̱ sacerdote kibi u pamik, eta̱ ee̱ ie' e̱' tséa̱t tkër Skëköl wé shkëkipa ta̱ bö' baiklök.

55 Eta̱ sacerdotepa wökirpa ena judiowak wökirpa male̱pa tö ttè yuleke Jesús kkatoie a̱s ie'pa tö iwömùttsa̱ ttèwa̱, erë kë̃ ie'pa wa̱ ì ttè ku̱ne ikkatoie. 56 Ta̱ië pë' de ie' kkatök ka̱chè wa, erë ie'pa ttè kë̃ dë'ttsa̱ ñittsëë. 57 We̱lepa tö ie' kkatémi ka̱chè wa ta̱ ichérakitö:

58 —Sa' tö ie' ttsë'wa̱ ichök tö Skëköl wé yö' s'ditsö tö i', e' olo'yerawa̱itö ta̱ iské, kë̃ yöne s'ditsö wa̱, ese yuéraka̱neitö ká̱ mañat shu̱a̱.

59 Erë ie'pa ttè kë̃ dë'ttsa̱ ñittsëë.

60 Eta̱ sacerdote kibi e̱' kéka̱ iyamipa shu̱a̱, ta̱ Jesús a̱ ichakéitö:

—¿Kë̃ be' ie'pa iu̱teku̱' yës? ¿Ñe' ie'pa be' kkateke, e' dör ì?

61 Erë Jesús siwa̱'bléwa̱ ie'pa yöki̱, kë̃ ie' wa̱ ì iu̱tëne.

Sacerdote kibi ie' skà chaké:

—¿Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa' blúie e'? ¿Be' dör Skëköl ki̱kauleka̱ ta̱ië e' Alà?

62 Jesús ie' iu̱té:

—Tõ, ye' idir. Ye' dör S'ditsö Alà e' sue̱raë a' tö tkërka̱ Skëköl diché ta̱' íyi ulitane tsa̱ta̱ e' ulà bua'kka dalöiërta̱' ta̱ië. Ñies ye' datskene ka̱shu̱k a̱ mò a̱ e' sue̱raë a' tö.

63 Eta̱ sacerdote kibi e̱' datsi' jchée ikkachoie̱ tö iluneka̱ ta̱ ichéitö:

—¿Ìie se' ki̱ ikkatökwakpa ki̱ kiarmiia̱? 64 A' ittsé tö ie' e̱' chõ tö ie' dör Skëköl Alà, e' wa ie' tso' Skëköl chök suluë. ¿We̱s a' iwe̱ke?

Ie'pa ulitane ñì sini'kué̱ tö ie' ia̱ne iwiie, e' kue̱ki̱ ika̱wöta̱ ttèwa̱.

65 Ie'pa we̱lepa wirituémi iki̱ ñies iwöbla pabakéwa̱rakitö ta̱ itérakitö ta̱ ichakérakitö:

—Be' dör Skëköl tteköl, e̱'ma sa' a̱ ichö́ka̱ ¿yi tö be' té?

Eta̱ Skëköl wé shkëkipa tö ippé iwö ki̱ ta̱ië.

Pedro tö iblé tö kë̃ ie' wa̱ Jesús su̱ule

(Mateo 26.69-75; Lucas 22.56-62; Juan 18.15-18,25-29)

66 Pedro tkëria̱ i̱ski̱ u pamik, e' dalewa tayëla debitu̱ e' dör sacerdote kibi e' kanè méso eköl. 67 Ie' Pedro sué̱ bö'iklök, ta̱ isué̱itö krereë ta̱ ichéitö ia̱:

—Be' ñies dör Jesús Nazaret wak e' klé eköl.

68 Pedro tö iblé. Ie' tö iché:

—Kë̃ ye' wa̱ ie' su̱ule. Ye' kë̃ é̱na ia̱ne tö ì chök be' tso'.

Eta̱ ie' e̱' yéttsa̱ ukkö a̱. E' wösha̱ë dakro a̱ne. 69 Kanè méso ñe' tö Pedro sué̱ne ta̱ ie' e̱' kéka̱ ichök imale̱pa a̱:

—Ie' i' dör Jesús klépa e' eköl.

70 Erë Pedro tö iskà bléne. E' kuölö ta̱ wé̱pa tso' ee̱ ñies e'pa tö iché ie' a̱:

—Be' dör Galilea wak, e' kue̱ki̱ moki̱ be' dör ie'pa ëltë wak.

71 Ie' tö iché:

—¡Skëköl wörki̱ ye' ichè tö wëm chök a' tso' e' kë̃ su̱ule ye' wa̱! Kë̃ idör es, e̱'ma a̱s ye' kichatër.

72 E' wösha̱ë ta̱ dakro a̱ne etökichane, ta̱ ie' é̱na ia̱newa̱ tö Jesús tö ie' a̱ iyë': ‘Ka̱m dakro skà a̱rne e' yöki̱ be' icheraë mañatökicha tö be' kë̃ wa̱ ye' su̱ule.’ Eta̱ ie' i̱éka̱ ta̱ië.

15

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱

(Mateo 27.1-2,11-14; Lucas 23.1-5; Juan 18.28-38)

1 Mik ká̱ ñine, eta̱ sacerdotepa wökirpa ena judiowak kue̱blupa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ñì dapa'wé̱ka̱ ta̱ Jesús aleritsétke. Ie'pa wa̱ imítse̱r moulewa̱ mé Pilato a̱. 2 Pilato tö ichaké ie' a̱:

—¿Be' dör judiowak blú?

Ie' iiu̱té:

—Tõ, we̱s be' iché, e̱'ma es idir.

3 Sacerdotepa wökirpa tö ie' kkaté ta̱ië. 4 Eta̱ Pilato tö iskà chakéne:

—Ñekkë ie'pa be' kkaté ¿e' ttsébö? ¿Ì kue̱ki̱ e' kë̃ iu̱tèbö?

5 Erë ie' kë̃ wa̱ iiu̱tëne, e' tö itkiwé̱wa̱ darërëë.

Jesús méttsa̱ ttèwa̱

(Mateo 27.15-31; Lucas 23.13-25; Juan 18.38-19.16)

6 Judiowak Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö
wa Pilato wöblar s'wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ ese
yöktsa̱ eköl émine wé̱ kié pë' tö e'. 7 Wëm
kiè Barrabás e' tso' wötëulewa̱ s'wöto wé a̱
imale̱pa sulusipa ta̱. Ie'pa wa̱ s'kötulewa̱ mik
ie'pa e̱' ka'ka̱ ñippök romawakpa ta̱ eta̱. 8 Ta̱
pë' debitu̱ Pilato ska' e'pa tö ikié ie' a̱ tö iú̱
we̱s iwöblar es. 9-10 Ie' tö isué̱wa̱ tö ukyëne
wa sacerdotepa wökirpa tö Jesús me'ttsa̱ ie'
ulà a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ichakérak ia̱:

—A' judiowak blú ¿e' èmineyö?

11 Erë sacerdotepa wökirpa tö pë'
shuti̱wé̱ka̱tke a̱s ie'pa tö kiõ Pilato a̱ tö
Barrabás yö̃ttsa̱ Jesús skéie. 12 Pilato tö
ichakéne:

—Eta̱ ¿we̱s a' ki̱ kiane tö ye' tö wëm kiè a' tö
judiowak blú e' wè̱?

13 Ie'pa iiu̱té a̱neule:

—¡Iwötö̃wa̱ krus mik!

14 Ie' tö ichaké ie'pa a̱:

—¿Ì kue̱ki̱? ¿Ì sulu wambléitö?

Erë ie'pa kí̱ a̱rke:

—¡Iwötö̃wa̱ krus mik!

15 Ie' a̱ta̱k buaë ie'pa ta̱, e' kue̱ki̱ Barrabás
yéttsa̱itö. Eta̱ Jesús ppök patkémiitö ttsa' bata
daloie wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iméttsa̱ wötèwa̱
krus mik.

16 Eta̱ iñippökwakpa wa̱ Jesús mítse̱r ká̱ e'
wökir u kiè Pretorio e' shu̱a̱ wé̱ ulat tso'
áie e̱e̱. E̱e̱ ie'pa tö iñippökwakpa male̱pa
kiéttsa̱ dapa'wè̱ ek tsi̱ní ẽme. 17 Ie'pa tö
datsi' mat daloshdalosh ese iéka̱ Jesús ki̱
blu'ie. Ñies dika'kicha yuérakitö wöshkiie
tkéka̱rakitö iwökir ki̱ blu'ie iwayuoie. 18 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' wayuémirakitö a̱neule:

—¡Be' dör judiowak blú! ¡Be' ki̱kökka̱ sa'
tso'!

19 Eta̱ ippémirakitö ta̱ië iwökir ki̱ kuaköl
wölö wa ena iwiri tuérak iki̱ ena ie' e̱'
tulése̱rak kuchë ki̱ iwörki̱ iwayuök tö sú̱ sa'
be' dalöiè.

20 Mik iwayué o̱ne, eta̱ datsi' mat
daloshdalosh, e' yéttsa̱rakitö ta̱ iwák datsi'
iéka̱nerakitö iki̱ ta̱ imítse̱rak iwa̱ wötèwa̱
krus mik.

Jesús wötëne krus mik

(Mateo 27.32-44; Lucas 23.26-43; Juan 19.17-27)

21 Ñippökwakpa tö wëm kiè Simón dör
Cirene wak, e' kué̱ ñala̱ ki̱, e' datse̱ bánet
micho Jerusalén. Ie' dör Alejandro ena Rufo
yë̃. Ie' ké ie'pa tö Jesús krus tsu̱kmi.

22 Ie'pa wa̱ Jesús mítse̱r ká̱ kiè Gólgota e̱e̱.
(Gólgota e' wà kiane chè s'wökirdiche.) 23 Eta̱
vino shu̱tuule kapöli kiè mirra e' wa, ese
mé Jesús a̱ yè, erë kẽ ie' wa̱ iyanewa. 24 Eta̱
iwötérakitö krus mik. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa iné
ñì ma'wo̱ie sue̱ tö we̱s ie'pa tö Jesús datsi'
blatemi ñì a̱.

25 Mik ie'pa tö iwötéwa̱ krus mik, eta̱ diwö
de su̱li̱tu (9). 26 Kaltak tso' e' ki̱ itso' ki-
tule tö ichè: "I' dör judiowak blú e'", e'
dör iwà kkachoie tö ì nuí̱ ki̱ ie' wötënewa̱
krus mik. 27-28 Ñies wëpa böl akblökwakpa
wötéwa̱rakitö krus mik, eköl iulà bua'kka,
eköl iulà bakli̱'kka.

29 Pë' tköke e̱e̱ e'pa tö icheke sulu, iwökir
wötiu̱kerak iwöa̱, es ichekerakitö:

—¡Íkëta̱, be' se̱ tö Skëköl wé tkekettsa̱ eta̱
ká̱ mañat ẽ ta̱ be' tö iyuéka̱ne! 30 ¡E̱'ma be' e̱'
tsa̱tkö̃, be' e̱' õwa krus se̱ mik!

31 Es ñies sacerdotepa wökirpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö Jesús
wayueke. Ie'pa tö icheke ñì a̱:

—O̱'kapa tsa̱tkéitö erë ie' wák kẽ a̱ e̱'
tsa̱tkër. 32 Moki̱ ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie, moki̱ ie' dör se' Israel aleripa e'
blú, e̱'ma a̱s ie' e̱' õwa krus wí̱ mik, e' iarma
ta̱ se' e̱rblõmi ie' mik.

Wépa wötëne ie' ta̱ krus mik e'pa tso'ñak
ie' chök suluë.

Jesús duowa̱

(Mateo 27.45-56; Lucas 23.44-49; Juan 19.28-30)

33 Mik diwö de bata a̱, eta̱ ká̱ mía̱ ttsettseë
ká̱ wa'ñe dõ tsá̱li̱ diwö de mañat ekkë. 34 E'
wösha̱ ta̱ Jesús a̱neka̱ ta̱ië ta̱ iché: "Eloí, Eloí,
¿lemá sabactani?" (e' wà kiane chè: A ye'
Këköl, a ye' Këköl, ¿iök be' ye' we'ikéttsa̱?)

35 We̱lepa tso' e̱e̱, mik e'pa tö ttè e' ttsé ta̱
ichérakitö:

—¿A' ittsé? Ie' tso' Skëköl tteköl bak kiè
Elías, e' kiök.

36 Eta̱ ie'pa eköl tu̱nemi tö suiyök nuwé̱ka̱
vino shköshkö wa e' tkéka̱itö kuaköl bata ki̱
ta̱ itkéwa̱ ikkõ mik a̱s ikuyõitö. Ie'pa tö iché:

—Imúa̱t bër, ipanusö sue̱ tö Elías datse̱
iökwa.

37 Jesús a̱neka̱ ta̱ië ta̱ isiwa̱' bata tké.
38 Eta̱ Skëköl wé a̱ ie'pa wa̱ datsi' buririë
ese shu̱ku̱ar u blatoie e' jchënane ká̱kke̱
döttsa̱ iski̱. 39 Eta̱ Roma ñippökwakpa eköl dör
capitán e' durshkö Jesús wömik. Mik e' tö
isué̱ tö we̱s Jesús duowa̱, eta̱ ichéitö:

—Moki̱, wëm wí̱ dör Skëköl Alà je'.

40 Ñies alakölpa iëte̱r e̱e̱ ie' kí̱ sa̱u̱k ka̱mië.
E' shu̱a̱ eköl dör María Magdala wak. Iëköl
dör María e' dör Santiago tsirla ẽk ena José,
e'pa mì. Iëköl dör Salomé. 41 Alakölpa
e'pa bak shkök Jesús ta̱ ena iki̱me' mik ibak
Galilea eta̱. Ñies alakölpa skà tso' ta̱ië dë'bitu̱
Jesús ta̱ dõ Jerusalén.

* **15:42-43** Ká̱ tuirketke: Judiowak ttè dalöiëno tö ichè tö s'nu kẽ tse̱rta̱'mi e̱no diwö a̱. E̱no diwö e' tkërkewa̱mi Viernes ká̱ tuine ekkë. Ñies kẽ idör buaë ie'pa a̱ tö s'nu a̱t áie nañewe. E' kue̱ki̱ José Arimateawak é̱na Jesús nu akwa blèwa̱ bet ka̱m ká̱ tuir e' yöki̱.

Jesús nu wötëne
(Mateo 27.57-61; Lucas 23.50-56; Juan 19.38-42)
42-43 E' diwö dör judiowak a̱ íyi kanéwo̱ie
e̱no diwö yöki̱. Ká̱ tuirketke* e' kue̱ki̱ wëm
eköl kiè José Arimateawak, e' kësik iéwa̱
ta̱ imía̱ Jesús nu kiök Pilato a̱ blèwa̱. Ie'
dör judiowak wökirpa e' eköl dalöiërta̱' ta̱ië
ese. Ñies ie' tso' ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö
panuk. 44 Pilato tkinewa̱ tö Jesús duowa̱tke,
e' kue̱ki̱ ie' tö icapitán kié chakè tö moki̱
Jesús duowa̱tke. 45 Mik ie' wa̱ ijche̱newa̱,
eta̱ ie' tö Jesús nu ké̱wö mé José a̱ tsèmi.
46 E' ukuöki̱ ta̱ José tö datsi' ukuö bua'bua
saruru ese tué̱ et. Jesús nu éwaitö krus mik,
e' patréwa̱itö datsi' ñe' wa bléwa̱ ákuk biule
s'nu blóie ese a̱. Eta̱ ákuk kkõ wötéwa̱itö ák
bërie wa. 47 Wé̱ Jesús nu menewa̱ e' sué̱
María Magdala wak ena María dör José mì,
e'pa tö.

16

Jesús shke̱neka̱ne
(Mateo 28.1-10; Lucas 24.1-12; Juan 20.1-10)
1 Mik e̱no diwö tka, eta̱ María Magdala
wak ena María dör Santiago mì ena Salomé
e'pa tö kiõ masmas bua'bua ese tué̱ mí ie'pa
wa̱ tèka̱ Jesús nu ki̱. 2 Eta̱ domingo bla'mi
e̱rpa diwö tskine ta̱ ie'pa míyal wé̱ Jesús nu
blëne e̱e̱. 3 Ie'pa ñì a̱ iché:
—¿Yi tö se' a̱ ák yèmittsa̱ ákuk kkõ a̱?
4 Erë mik ie'pa tö iweblé, eta̱ ie'pa tö
isué̱ tö ák rratune bánet. Ák e' dör bërie.
5 Mik ie'pa dewa̱ ákuk a̱, eta̱ ie'pa tö isué̱
tö duladula tkër eköl ulà bua'kka, e' datsi'
saruruë batsi̱ë. Ie'pa tkinewa̱ iyöki̱. 6 Erë ie'
tö iché ie'pa a̱:
—Kẽ a' tkinukwa̱. Ye' é̱na ia̱ne tö a' tso'
Jesús Nazaret wak köte̱wa̱ krus mik e' nu
yulök. Erë kẽ iku̱' íe̱, ie' shke̱neka̱ne. Wé̱
ie'pa tö ime'wa̱ e' tõ weblö. 7 A' yú Pedro ena
ittökatapa male̱pa a̱ ibiyõ chök tö ie' mitke a'
yöki̱ ke̱we Galilea. E̱e̱ a' tö ie' sue̱raë we̱s ie'
tö a' a̱ iyë' es.
8 Alakölpa tkinewa̱ painéka̱ ta̱ië, e' kue̱ki̱
ie' e̱' yélur ákuk a̱ tkayalmi. Ie'pa suane, e'
kue̱ki̱ kẽ wa̱ ì yëne yi a̱.

María Magdala wak tö Jesús sué̱
[9 Jesús shke̱neka̱ne domingo bla'mi, e'
ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' kkaché ke̱we María Magdala
wak a̱, e' a̱ ie' tö aknamapa bak kul (7) e'
trëo̱'yal. 10 Eta̱ alaköl e' mía̱ ibiyõ chök wé̱pa
bak shkök Jesús ta̱ e'pa a̱. Ie'pa e̱riarke iù̱
tulur sia̱rë. 11 Erë mik ie'pa ittsé tö Jesús
shke̱neka̱ne ñies tö alaköl ñe' tö isué̱, eta̱ kẽ
ie'pa wa̱ iklöo̱ne.

Jesús ttökatapa böl e'pa tö ie' sué̱
(Lucas 24.13-35)
12 E' ukuöki̱ ta̱ ittökatapa böl shkörami mi-
cho bánet, eta̱ ñala̱ ki̱ Jesús e̱' kkaché ie'pa a̱,
erë iwër kua̱'ki̱. 13 Eta̱ ie'pa míyal ibiyõ chök
imale̱pa a̱, erë ñies kẽ ie'pa wa̱ ittõ klöo̱ne.

Jesús tö ittökatapa patké s'wöbla'u̱k
(Mateo 28.16-20; Lucas 24.36-49; Juan 20.19-23)
14 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' kkaché ittökatapa
dabom eyök ki̱ eköl e'pa a̱. Ie'pa tulur chkök
e' dalewa ie' de. Wé̱pa tö ie' shke̱neka̱ne
e' sué̱, e'pa ttõ kẽ klöo̱ne ie'pa wa̱, ie'pa e̱r
darërë e' kue̱ki̱. E' ki̱ ie' tö ie'pa uñélor. 15 Eta̱
ie' iché ie'pa a̱: “A' yú ká̱ wa'ñe ye' tté buaë
e' pakök sulitane a̱. 16 Yi e̱rblé ye' mik ta̱
ie' e̱' wöskuée esepa tsa̱tkërdaë. Erë yi kẽ
e̱rblëne ye' mik esepa kichatërdaë. 17 Wé̱pa
e̱rblöke ye' mik esepa tö ì kẽ o̱r yi a̱ ese we̱raë
iwà kkachoie. Ye' ttõ wa ie'pa tö aknamapa
trë'we̱rattsa̱, ñies ie'pa a̱ imeraë ttoie s'ttõ
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. 18 Tkabẽ chõk klö'wé̱wa̱
ie'pa tö ulà wa ö kapöli sulusi yéwarakitö, e'
ta̱ kẽ ie'pa dõpa we̱s. Ñies ie'pa ulà muraka̱
s'kirirke esepa ki̱ ta̱ ibuardane.”

Jesús míka̱ne ká̱ jaì a̱
(Lucas 24.50-53)
19 Mik Skëkëpa Jesús ttè e' ché o̱ne, eta̱
ibutsé̱ka̱ mía̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ e̱e̱ ie̱' tkése̱r Skëköl
ulà bua'kka. 20 Eta̱ ittökatapa míyal ká̱ wa'ñe
Jesús tté buaë pakök. Skëkëpa Jesús tö ie'pa
ki̱mé, ì kẽ o̱r yi a̱ ese u̱k. E' wa ie' tö iwà
kkaché tö ie' tté dör moki̱.]*

* **16:20** Yëkkuö këchke we̱le tö 16.9-20 kí̱ kuötkéka̱. Ttè e' kẽ ku̱' yëkkuö këchke bua'ie ese ki̱.

Jesús Tté Buaë Kit Lucas tö Lucas

Wëm tö yëkkuö i' kit e' wák kiè Lucas. Ie' tö ikit wëm eköl kiè Teófilo e' a̱. We̱lepa tö ibikeitsè tö Teófilo dör romawak eköl ena ie' dör këkëpa ta̱i̱ë ese. Lucas tö ie' a̱ yëkkuö i' kit a̱s ì o̱' Jesús tö ena ì wa s'wöblao̱'itö e' jche̱rwa̱ ie' wa̱ yësyësë.

Yëkkuö i' ki̱ Lucas tso' ikkachök tö Jesús dë'bitu̱ sulitane tsa̱tkök, Israel aleripa ena pë' ulitane. Jesús kë̃ dë'bitu̱ Israel aleripa ë̃ a̱. Lucas tö ichè tö Jesús ku̱ne' ká̱ i' ki̱ sulitane ki̱moie. Ñies Lucas ki̱ ikiane tö s'wa̱ ijche̱rwa̱ tö Jesús dë'bitu̱ iYë̃ kkachök se' a̱.

Ì tso' kitule Colosenses 4.14 ena Filemón 24 ena 2 Timoteo 4.11, e' wa se' wa̱ ijche̱r tö Lucas bak Pablo wapiöu̱k. We̱lepa tö ibikeitsè tö ie' kë̃ dör Israel aleri. Ie' bak kaneblök s'kapeyökwakie. Ñies we̱lepa tö ibikeitsè tö ie' tö yëkkuö i' kit ká̱ kiè Roma ee̱ Jesús ku̱ne' e' ki̱ duas de dabom teryök (60) ena dabom kuryök kí̱ su̱li̱tu (79) e' shu̱ ulat.

Ttè tsá̱ kitule

1-3 A këkëpa ta̱i̱ë Teófilo, ì o̱' Jesús tö sa' shu̱a̱
mik ibak ká̱ i' ki̱ eta̱, e' paka' sa' a̱ wé̱pa itsá̱
su̱'bitu̱ dõ ibata ekkë e'pa tö. Ie'pa dör Jesús
ttè buaë e' kanéu̱kwakpa. Ta̱i̱ë sa' male̱pa
imao̱' shtè yëkkuö ki̱, erë kë̃ idë'ttsa̱ we̱s
ikiane shtè es. E' kue̱ki̱ ye' tö iwà chakéwa̱
bua'iewa̱ itsá̱ dõ ibataë. Es ye' isué tö buaë
idir shtèmi be' a̱ yëkkuö i' ki̱ se̱raa̱ we̱s ibak
es 4 a̱s be' é̱na ia̱r tö ttè wa be' wöblane, e' dör
moki̱.

Juan S'wöskuökwak ku̱rke e' biyö yëne

5 Mik Herodes bak judiowak blúie eta̱ sac-
erdote tso' eköl kiè Zacarías. Judiowak sac-
erdotepa ñì dapa'o̱ule erule erule kaneblök
Skëköl wé a̱. Zacarías dör sacerdotepa erule
kiè Abías wakpa e' eköl. Ie' alaköl kiè Elis-
abet, e' dör ñies sacerdotepa ditséwö we̱s
iwëm es. 6 Ie'pa böl se̱rke yësyësë Skëköl
wöa̱. Ie'pa tö Skëköl ttè me'bak dalöiëno,
e' dalöieke buaë, kë̃ ki̱ ì sulu tté ta̱'. 7 Erë
Elisabet kë̃ döta̱' alàë. Ñies ie'pa böl dör
këkëpalatke.
8 Etökicha ta̱ mik Zacarías ena imale̱pa
kàne iwakanéu̱k Skëköl wé a̱, 9 eta̱ ie'pa iné
ilè wa we̱s ie'pa wöblar es isuo̱ie tö yi kàne
shkökwa̱ Skëköl wé shu̱a̱ íyi masmas ña'u̱k
Skëköl a̱. Eta̱ idettsa̱ tö Zacarías ka̱wöta̱
shkökwa̱. 10 Mik ie' tso' Skëköl wé shu̱a̱ íyi
masmas ña'u̱k, e' dalewa ta̱i̱ë s'daparke u'rki̱
ttök S'yë̃ ta̱. 11 E' wösha̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
eköl e̱' kkachéwa̱ ie' a̱ ka̱' tso' íyi masmas
ña'wo̱ie Skëköl a̱ e' ulà bua'kka. 12 Mik ie' tö
Skëköl biyöchökwak sué̱ ta̱ ie' tkinewa̱ suane
ta̱i̱ë iyöki̱. 13 Eta̱ biyöchökwak tö iché ie' a̱:
—A Zacarías, kë̃ be' suanuk. Ì kié be' tö
Skëköl a̱, e' meraëitö be' a̱. Be' alaköl dör
Elisabet, e' döraë alàë, e' wák wëm. Ie' kiè
múka̱ a' tö Juan. 14-15 Ie' döraë këkëpa ta̱i̱ë
Skëköl wöa̱. E' kue̱ki̱ e' be' ttsë'we̱raë buaë
kaneë. Ñies ie' tö ta̱i̱ë pë' ttsë'we̱raë buaë. Ie'
kë̃ ì shköshkö yepa. Ka̱m ie' ku̱r eta̱ Wiköl
Batse'r döraë ie' ki̱ ta̱i̱ë. 16 Ie' tö Israel aleripa
ta̱i̱ë, e' kerane ie'pa Këköl yulökne. 17 Ie'
döraë Skëköl yöki̱ ke̱we itté pakök. Ie' tö
ipakeraë Wiköl Batse'r diché ta̱i̱ë e' wa we̱s
Skëköl tteköl kiè Elías bak ká̱ ia̱ia̱ë es. Ie'
ipakeraë a̱s iyë̃ e̱r buarne ila'r ki̱ ena ila'r
e̱r buarne iyë̃ ki̱. Ñies ipakeraëitö a̱s wé̱pa
tö Skëköl ttè dalöse̱wé̱wa̱, esepa e̱' wöbla'ù̱
se̱nuk yësyësë. Es ie' tö ie'pa patteraë Skëköl
datse̱ e' panoie.
18 Eta̱ Zacarías tö Skëköl biyöchökwak a̱
ichaké:
—¿Ì wa be' ye' a̱ ikkachèmi tö ttè e'
dör moki̱? Ye' dör këkëpalatke. Ñies ye'
alaköl dewa̱tke këkëpalatke, ta̱ ¿we̱s sa' alala
kõka̱miia̱?
19 Ie' iiu̱té:
—Ye' dör Gabriel. Ye' kaneblöke Skëköl a̱.
Ie' ye' patké ttè buaë i' chök be' a̱. 20 Erë
be' kë̃ wa̱ ye' ttè klöo̱ne, e' kue̱ki̱ be' ttõ
wöblërdawa̱ kë̃ ttõpaia̱ dõ mik be' alà ku̱ne
eta̱. Mik ì chéyö be' a̱ e' ké̱wö de, eta̱ be'
ttörane.
21 E' dalewa ie'pa tso' Zacarías panuk
u'rki̱, e'pa tö ibikeitsé, "¿Ì tö ie' wöklö'wé̱, e'
kë̃ döttsa̱ bet Skëköl wé a̱?" 22 Mik ie' dettsa̱,
eta̱ ie'pa tö isué̱ tö ie' ttõ wöblënewa̱, kë̃ ie'
ttoia̱ ta̱ ulà ë̃ wa ie' tö iwà kkaché ie'pa a̱. Eta̱
ie'pa é̱na ia̱ne tö ilè sué̱itö kabsue̱ie. Es ie'
a̱te̱ me'ie.
23 Mik ie' kanè o̱ne Skëköl wé a̱, eta̱ imía̱ne
iu a̱. 24 E' ukuöki̱ ta̱ ie' alaköl Elisabet
duneka̱. Ie' e̱' tkéwa̱ iu a̱ dõ si' ske̱l, kë̃ dë'ttsa̱
wé̱rö. 25 Ie' tö iché, "Ikkëpa Skëköl tö alà mé
ye' a̱. Es ie' e̱r buaë ché ye' a̱, ekkë ye' jaëne."

Jesús ku̱rke e' biyö yëne

26 Elisabet duneka̱ e' ki̱ si' de teröl, eta̱
Skëköl tö ibiyöchökwak kiè Gabriel, e' patké
Nazaret, ká̱ e' a̱te̱ Galilea. 27 Ee̱ busi se̱rke
eköl kiè María. Ie' ka̱m se̱r wëm ta̱, erë ie'
ttè meule wëm eköl kiè José e' a̱ se̱nowa̱ ie'
ta̱. José dör blu' bak kiè David e' aleri eköl.
28 Eta̱ Skëköl biyöchökwak dewa̱ wé̱ María
tkër ee̱, ta̱ ichéitö ie' a̱:
—¿Is be' shke̱ne? Skëköl e̱r buaë ché be' a̱.
Ie' tso'ie be' ta̱.
29 Ttè e' tö María tkiwé̱wa̱ ta̱ ibikeitséitö,
"¿Iõk ye' shke̱'wé̱ es?" 30 Eta̱ Skëköl
biyöchökwak tö iché ie' a̱:
—A María, Skëköl e̱r buaë ché be' a̱, e'
kue̱ki̱ kë̃ be' suanuk. 31 Be' durka̱raë, be'
alà ku̱rdaë wák dör wëm, ikiè múka̱bö Jesús.
32 Ie' döraë këkë ta̱i̱ë, dalõ ta̱i̱ë. Ie' kirdaë
Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱, e' Alà. Skëköl tö

ie' meraka̱ blu'ie we̱s iyë̃ bak kiè David es
33 a̱s Jacob aleripa wëttsù̱itö blu'ie ke̱kraë kë̃
e̱rta̱'wa.
34 Eta̱ María tö ichaké Skëköl biyöchökwak
a̱:
—Ka̱m ye' se̱r wëm ta̱, eta̱ ¿we̱s ì ché be', e'
wà tkõmi ye' ta̱?
35 Skëköl biyöchökwak iiu̱té:
—Wiköl Batse'r döraë be' ki̱, Skëköl dör
íyi ulitane tsa̱ta̱ e' diché a̱rdaë be' ki̱. E'
kue̱ki̱ be' alà ku̱rdaë, e' se̱rdaë Skëköl ë̃ a̱.
Ie' kirdaë Skëköl Alà. 36 Ñies be' yami kiè
Elisabet këkëpalatke cheke tö kë̃ idöta̱' alàë,
e' alà ku̱rdaë. Si' i' wa ta̱ ie' ki̱ ide si' teröl.
37 Ì ko̱s o̱r Skëköl a̱, kë̃ ì ku̱' darërë ie' a̱ wè̱.
38 Eta̱ María tö iché:
—Ye' dör Skëköl kanè méso, a̱s ie' tö iù̱ ye'
ta̱ we̱s be' iché es.
Eta̱ Skëköl biyöchökwak mía̱.

María mía̱ Elisabet pakök

39 E' ukuöki̱ ta̱ María dalì ié ta̱ imía̱ bet
Elisabet pakök. Elisabet se̱rke Judea ká̱ dör
ka̱bataie e̱e̱. 40 Mik ie' dewa̱ Zacarías u a̱,
eta̱ ie' tö Elisabet shke̱'wé̱. 41 Mik e' ttsé
Elisabet tö, eta̱ ilà wöti̱'ne ta̱ië ie' shu̱a̱ ta̱
Wiköl Batse'r de iki̱ ta̱ië. 42 Ie' ttémi darërëë
ta̱ ichéitö María a̱:
—Skëköl e̱r buaë ché be' a̱ alakölpa ulitane
tsa̱ta̱. Ñies ie' e̱r buaë ché be' alà ku̱rmi e'
a̱. 43 Ye' sia̱rë ¿we̱s e' a̱ ie' e̱r buaë ché tö ye'
Këkëpa mì e' de ye' pakök? 44 Mik be' tö ye'
shke̱'wé̱ e' ttsé yö, e' bet ta̱ ye' alà wöti̱'ne ye'
shu̱a̱ ittsë'ne buaë e' kue̱ki̱. 45 Ì yë' Skëköl
tö be' a̱, e' klö'wé̱bö tö iwà tköraë, e' kue̱ki̱
ayëcha buaë be' dör.
46-49 María tö iché:

“Ye' dör Skëköl kanè méso ësela sia̱rë ese ë̃,
erë e' ska' ie' e̱r de.
E' kue̱ki̱ ie' ki̱kekeka̱ ye' tö.
Ie' dör ye' tsa̱tkökwak, e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë.
Ie' diché ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱, e' tö ì buaë
shu̱te̱ë wé̱ ye' a̱.
E' kue̱ki̱ i'ta̱mi ye' yërdaë: ¡Ayëcha buaë!
¡Skëköl dör batse'r!
50 Wé̱pa tö ie' dalöieke, esepa sue̱ke ie' tö
ke̱kraë e̱r sia̱rë wa.
51 Ì kë̃ o̱r yi a̱ ese wé̱itö idiché ta̱ië wa:
Pë' e̱' ttsõka̱ ta̱ië esepa tö ì bikeitseke wè̱ ese
wöklö'wé̱itö.
52 Ká̱ wökirpa u̱yéttsa̱itö ikulé ki̱,
e' skéie s'sia̱rëpa tkéka̱itö.
53 Wé̱pa sia̱rë kë̃ wa̱ ì ku̱' ñè,
esepa a̱ ì buaë méitö ta̱ië.
Erë inuköl blúpa esepa patkémiitö ulà
wöchka.
54 Israel aleripa dör ie' kanè mésopa.
Ká̱ ia̱ia̱ë ie' tö ie'pa a̱ iyë' tö ie' tö ie'pa sue̱raë
e̱r sia̱rë wa.
Ttè e' kë̃ chë'wa ie' é̱na.
55 Es ie' tö iyë'bak Abraham a̱,
ñies ie' aleripa ko̱s daia̱ ie' itöki̱ e'pa a̱.”

Es María tö iché.
56 María se̱né Elisabet ska' dõ si' mañat ta̱
imía̱ne iu a̱.

Juan S'wöskuökwak ku̱ne'

57 Mik Elisabet alà ku̱rke e' ké̱wö de, eta̱
iwà ku̱ne wëm. 58 Mik pë' se̱rke tsi̱net ena
iyamipa e̱kka, e'pa ibiyö ttsé tö Elisabet sué̱
Skëköl tö e̱r sia̱rë wa, eta̱ ie'pa ko̱s ttsë'ne
buaë we̱s Elisabet es. 59 Mik ilà ku̱ne' e' ki̱
ká̱ de pàköl (8), eta̱ ie'pa debitu̱ ilà tottola
kkuölit tërke tsir, e' ké̱wö tkö'u̱k we̱s ie'pa
wöblane es iwà kkachoie tö alà e' dör ju-
diowak. Ie'pa é̱na iyë̃ kiè Zacarías, e' kiè
makka̱ iki̱. 60 Erë imì tö iché:
—Au, ie' kirdaë Juan.
61 Ie'pa tö iché:
—Kë̃ yi ku̱' be' yamipa shu̱a̱ kiè es. Eta̱ ¿ì
kue̱ki̱ be' ikiè mekeka̱ es?
62 Eta̱ ie'pa ulà kkaché ichakoie alà yë̃ a̱,
“¿I̱ma be' é̱na ikiè makka̱?” 63 Eta̱ iyë̃ tö
kaltak kié, e' ki̱ ie' tö ishté tö “ikiè Juan.” E'
tö ie'pa ko̱s tkiwé̱wa̱. 64 E' wösha̱ ta̱ Zacarías
ttéka̱ne, eta̱ Skëköl ki̱kéka̱ ie' tö ta̱ië. 65 Pë'
se̱rke tsi̱net, e'pa ko̱s tkirulune ta̱ië. Ñies
pë' ko̱s se̱rke Judea ké̱bata a̱, e'pa shu̱a̱ itté
buneka̱ ta̱ië. 66 Ie'pa ulitane tö itté ttsé e'pa
tö ibikeitsé: “Alà e' döraë këkëpa ta̱ië.” Ie'pa
isué̱ tö Skëköl tso' ie' ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
ibikeitsé es.

Zacarías tö Skëköl ki̱kéka̱

67 Eta̱ Wiköl Batse'r de ta̱ië Zacarías ki̱, e'
wa ie' ttémi Skëköl ttekölie ta̱ ichéitö:

68 “Skëköl dör Israel aleripa Këköl,
e' de ie' icha ko̱s tsa̱tkök,
e' kue̱ki̱ iki̱köka̱sö ta̱ië.
69 Ie' tö S'tsa̱tkökwak diché ta̱ië, e' patké eköl,
e' dör ie' kanè méso bak kiè David e' aleri.
70 E' dör we̱s Skëköl ttekölpa batse'r
bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa tö iyë'a̱t es.
71 Skëköl tö iyë'a̱tbak tö ie' tö se' tsa̱tkeraë
s'bolökpa ulà a̱,
ñies wé̱pa é̱na se' a̱r suluë esepa ko̱s yöki̱.
72 Ie' tö ittè batse'r me' se' yë̃pa bak ká̱ ia̱ia̱ë
e'pa a̱
tö ie' se' sue̱raë e̱r sia̱rë wa,
e' kë̃ ska' ie' e̱r chë'wa.
73 Ie' tö iyë' se' yë̃ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham
e' a̱
74 tö se' tsa̱tkeraëitö s'bolökpa ulà a̱
a̱s se' se̱r ie' a̱ kë̃ suarta̱',
75 ñies a̱s se' se̱r batse'r ena yësyësë ie' wöa̱
se' tso'ia̱ ttsë'ka e' dalewa.
76 A ye' bëbëla, mik be' de këchke,
eta̱ be' miraë ke̱we s'pattök
a̱s se' tö Skëköl kiõwa̱ buaë mik ide eta̱.
E' kue̱ki̱ be' kirdaë Skëköl dör íyi ulitane
tsa̱ta̱, e' ttekö̈l.
77 Israel aleripa a̱ be' tö ttè pakeraë

a̱s ie'pa wa̱ ijche̱r tö ì sulu wambleke ie'pa
tö,
e' olo'yèmi Skëköl tö ie'pa ki̱ itsa̱tkoie.
78 Skëköl tö se' sue̱ke e̱r sia̱rë wa,
e' kue̱ki̱ ie' tö S'tsa̱tkökwak patkekebitu̱ se' a̱
datse̱ ká̱ jaì a̱
olo ta̱' ta̱ië we̱s diwö tskir bla'mi es.
79 Wé̱pa tso' klöulewa̱ ì sulu ulà a̱ we̱s s'tso'
stui a̱ es,
wé̱pa tso' iduökewa̱tke e' ẽ ki̱nuk,
esepa wöa̱ ká̱ ñi'we̱raë ie' tö a̱s itsa̱tkërdak.
Ie'pa wëttse̱raitö se̱ne bẽrë ie' ta̱ e' ñalé̱ ki̱."

Es Zacarías tö iché.
80 Juan talane de këchke ta̱ Wiköl Batse'r
tso' ta̱ië ie' a̱. Ie' se̱né ká̱ wé̱ kẽ yi se̱rku̱' ee̱
dõ mik iké̱wö de e̱' kkachoie Skëköl ttekölie
Israel aleripa a̱ eta̱.

2

Jesús ku̱ne'
(Mateo 1.18-25)

1 Juan ku̱ne', e' ké̱wö ska' ta̱, Roma wökir
kibi kiè Augusto, e' tö ká̱ ko̱s tso' ie' ulà a̱, e'
wakpa kiè shtök ké se̱raa̱. 2 (Ì dör s'kiè tsá̱
kite̱ mik Cirenio dör ká̱ kiè Siria e' wökir e'
ké̱wö ska' ta̱.) 3 Sulitane ka̱wöta̱ shkökne ká̱
wé̱ iyëpa datse̱ ee̱ e̱' kiè shtök.
4-5 José dör David bak Israel blú e' aleri.
David ku̱ne' Belén a̱te̱ Judea ee̱. Erë José
se̱rke Nazaret a̱te̱ Galilea ee̱. E' kue̱ki̱
ie' mía̱ María ta̱ Belén e̱' kiè shtök. Ie'pa
ttè meuletke ñì a̱ se̱nowa̱ie, erë ka̱m ie'pa
se̱rwa̱ ñita̱. María batsõ dur. 6 Ie'pa tso'
Belén, e' dalewa ie' alà ku̱rke, e' diwö de.
7 Wé̱ s'kapökerö, e' wé a̱, kẽ ká̱ ku̱neia̱ ie'pa
a̱ kapoie. E' kue̱ki̱ ie'pa míyal iyiwak wé a̱
kapökrö. Eta̱ ee̱ ie' alà tsá̱ ku̱ne wák wëm,
ipatréwa̱itö datsi'tak batsì̱ wa méka̱itö iyi-
wak tioie ese kulë' a̱ ka̱' skéie.

Skëköl biyöchökwakpa tö ttè buaë ché obeja kkö'nukwakpa a̱

8 E' nañewe tsi̱net Belén obeja
kkö'nukwakpa tso' iiyiwak kkö'nuk. 9 E'
bet ta̱ Skëköl biyöchökwak de eköl ie'pa
ska' ta̱ Skëköl olo ta̱ië e' olo buneka̱ ie'pa
pamik, e' yöki̱ ie'pa suane ta̱ië. 10 Erë Skëköl
biyöchökwak tö iché ie'pa a̱: "Kẽ a' suanuk,
ttè buaë datse̱ ye' wa̱ a' a̱, e' tö pë' ulitane
ttsë'we̱raë buaë. 11 I̱'ñe a' tsa̱tkökwak ku̱ne
David ká̱ a̱, e' dör Skëkëpa pairine'bitu̱ idi'
wa a' blúie e'. 12 A' tö ie' kue̱raë parratulewa̱
datsi'tak batsì̱ wa tër kulë' tso' iyiwak tioie
ese a̱. E' wa a' wa̱ ijche̱r tö ì ché ye' tö a' a̱, e'
dör moki̱."
13 E' bet ta̱ Skëköl biyöchökwakpa kí̱ de ta̱ië
shu̱te̱, e' tö Skëköl ki̱kekeka̱ ta̱ ichekerakitö:

14 "¡Skëköl tso' ká̱ jaì a̱, e' ki̱köka̱sö!
¡Ñies wépa a̱ Skëköl e̱r buaë chõ a̱s esepa se̱r
bẽrë ñita̱ ká̱ i' ki̱!"

15 Mik Skëköl biyöchökwakpa míyalne ká̱ jaì
a̱, eta̱ obeja kkö'nukwakpa tö iché ñì a̱:
—Mishka Belén, ì ché Skëköl tö se' a̱, e' wà
sa̱u̱k.
16 Eta̱ ie'pa míyal bet, ta̱ María ena José
kué̱rakitö, ta̱ iyëne tö alà àr iyiwak tio kulẽ
a̱. 17 Mik ie'pa isué̱, eta̱ ì ko̱s ché Skëköl
biyöchökwak tö ie'pa a̱ alà e' ki̱, e' pakéne
ie'pa tö itso'rak ee̱ e'pa a̱. 18 Mik wé̱pa tö,
ì ché obeja kkö'nukwakpa, e' ttsé, eta̱ e'pa
ko̱s tkirulune. 19 Ttè e' ko̱s bleke María tö
ie̱r a̱ ta̱ ie' iwà bikeitseke ẽ. 20 Eta̱ obeja
kkö'nukwakpa míyalne. Ì ko̱s ttsé ie'pa tö, sué̱
ie'pa tö, e' ki̱ ie'pa tö Skëköl ki̱kekeka̱rami.

Alala Jesús tsé̱mi Skëköl wé a̱

21 Mik alala ki̱ ká̱ de pàköl (8), eta̱ ie'pa
itóttola kkuölit tée tsir ta̱ ikiè méka̱rakitö
Jesús we̱s Skëköl biyöchökwak iyë' María a̱
ka̱m ie' buklurka̱ e' yöki̱ es.
22 Mik Jesús ku̱ne' e' ki̱ ká̱ de dabom tkëyök
(40), eta̱ María ena José mía̱ e̱' batse'u̱k*
we̱s ttè dalöiëno kit Moisés tö e' tö ichè es.
Ie'pa wa̱ ilà mí mè Skëköl a̱ Skëköl wé a̱te̱
Jerusalén ee̱. 23 Skëköl ttè dalöiëno e' ki̱ itso'
kitule e' tö ichè: "Alaköl alà tsá̱ ku̱ne wëm,
e' kirdaë batse'r Skëköl a̱." E' kue̱ki̱ ie'pa wa̱
ilà mí mè Skëköl a̱. 24 Ñies ie'pa mía̱ iyiwak
muk jchè Skëköl a̱ e̱' batse'wo̱ie we̱s Skëköl
ttè dalöiëno tö ichè es: e' dör dù kiè tórtola,
et wë'ñe ena et alaki ö nuböl pupula böt.
25 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm se̱rke Jerusalén
kiè Simeón. Ie' se̱rke yësyësë we̱s Skëköl ki̱
ikiane es. Skëköl tö Israel aleripa tsa̱tkeke
e' ké̱wö paneke ie' tö. Wiköl Batse'r tso' ie'
a̱, 26 e' tö ie' a̱ iyë': "be' kẽ blërpawa̱ ka̱m be'
tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa a' blúie patkeraë
Skëköl tö e' sa̱ù̱ e' yöki̱." 27 Ie' ittsé Wiköl
Batse'r wa tö ie' ka̱wöta̱ shkök Skëköl wé a̱, e'
kue̱ki̱ ie' mía̱ demi ee̱. E̱e̱ ñies José ena María
demi. Ie'pa wa̱ ilala Jesús mí wakanewè̱ we̱s
Moisés ttè dalöiëno tö ichè es. 28 Simeón tö
alala kéka̱ ulà a̱ ta̱ Skëköl ki̱kéka̱itö ta̱ ichéitö:

29 "A Skëköl, ye' dör be' kanè méso,
ì yë' be' tö ye' a̱, e' wà sué̱yö.
E' kue̱ki̱ ire', ye' duöwa̱mi bẽrë.
30 Sa' tsa̱tkökwak patké be' tö e' wà sué̱ia̱yö
ye' wák wöbla wa.
31 E' patké be' tö ká̱ ulitane wakpa a̱.
32 Ie' döraë we̱s ká̱ olo es, pë' kẽ dör judiowak
esepa e̱r ñi'wo̱ie a̱s ie'pa é̱na be' ttè moki̱ë e'
wà a̱r.
Ñies Israel aleripa dör be' icha, e'pa
ki̱kardaka̱ ta̱ië ie' batamik."

Es Simeón tö iché.

* **2:22** e̱' batse'u̱k: E̱' batse'wè̱ i' e' kẽ dör we̱s se' bribriwak e̱' batse'ù̱ es awá wa ì wa.

33 Jesús ché Simeón tö Skëköl a̱, e' tö Jesús
mì ena iyë̃ tkiwé̱wa̱. 34 Ie' tö ikié Skëköl a̱
a̱s e' e̱r buaë chõ ie'pa a̱ ta̱ ichéitö María dör
Jesús mì e' a̱:

—Skëköl ibikeitsbak tö alà i' kue̱ki̱ se' Is-
rael aleripa ta̱ië tsa̱tkërdaë ñies e'pa ta̱ië
weirdaë. Ie' tö Skëköl olo kkacheraë se' a̱,
erë ta̱ië pë' tö ie' wateratsa̱. 35 E' tö ì bikeit-
sekesö e' wà kkacheraë. Be' e̱r a̱ idalërdaë
ta̱ië we̱s tabè tiè̱wa̱ be' wák e̱r a̱ es.

36-38 E' wösha̱ ta̱ alaköl debitu̱ eköl ie'pa
ska' kiè Ana, e' dör Skëköl tteköl. Ie' yë̃ kiè
Fanuel, e' dör Aser aleri. Ie' dör këkëpalatke.
Ie' se̱ne'wa̱ mik iià̱ busi eta̱. Ie' se̱ne' wëm
e' ta̱ duas kul (7) ë̃ ta̱ iwëm blënewa̱. Ie'
schönewa̱ e' ki̱ duas de dabom paryök ki̱
tkël (84). Ie' se̱rkeie Skëköl wé a̱ idalöiök
ñië nañeë S'yë̃ ta̱ ttè wa ena batsè wa. Ie'
tö wëstela chémi Skëköl a̱ alala Jesús kue̱ki̱.
Ñies ipakéitö ta̱ië Israel aleripa male̱pa tso'
itsa̱tkè panuk esepa a̱.

José ena María míyalne Nazaret

39 Mik José ena María e'pa tö ì ko̱s kanewé̱
we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè es, eta̱ ie'pa
míyalne Nazaret a̱te̱ Galilea ee̱, e' dör iwakpa
ká̱. 40 Alala talar ë̃, e' tso' buaë, ñies ie' yörke
buaë, ika̱bikeitsöke ta̱ië ta̱ Skëköl e̱r buaë
chöke ie' a̱.

Jesús a̱te̱ Skëköl wé a̱

41 Duas bit ta̱ Jesús mì ena iyë̃ mi'ke
Jerusalén Judiowak Yë̃pa Yërulune Egipto e'
ké̱wö tkö'u̱k. 42 Mik Jesús ki̱ duas de dabom
eyök ki̱ bök (12), eta̱ ie'pa míyal ka̱wö e' skà
tkö'u̱k we̱s ie'pa wöblar es. 43 Mik iké̱wö tka,
eta̱ ie'pa míyalne iu a̱, erë Jesús a̱te̱ Jerusalén,
e' kë̃ jche̱r imì wa̱ iyë̃ wa̱. 44 Ie'pa tö ibikeitsé
tö ie' dami iyamipa ta̱. Ie'pa shké ká̱ et ta̱
ie'pa isué̱ tö Jesús kë̃ ku̱' ie'pa ta̱. E' kue̱ki̱
ie'pa iyulémi iyamipa dami ta̱ië e'pa shu̱a̱.
45 Erë ie'pa kë̃ wa̱ ie' ku̱ne, e' kue̱ki̱ ie'pa
mía̱ne Jerusalén iyulökne.

46 Ká̱ de böiki es, eta̱ ie'pa tö Jesús kué̱
Skëköl wé a̱. Ie' tkër s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa shu̱a̱ iki̱ttsök ena ichakök. 47 Jesús
tö iiu̱teke e' ttsé ie'pa ko̱s tö e'pa wökrarulune
ittsök ena isa̱u̱k tö we̱s ie' wa̱ íyi jche̱r ta̱ië.
48 Mik imì ena iyë̃ tö ie' sué̱ ee̱, eta̱ ie'pa
tkinewa̱. Eta̱ imì tö iché ia̱:

—A alà, ¿iõk be' e' wamblé sa' ta̱ es? ¿Iõk
be' tö be' yë̃ ena ye' e̱riawé̱ ekkë? Sa' be' yulé
ta̱ië.

49 Jesús tö ie'pa iu̱té:

—¿Iõk a' ye' yulé ta̱ië? ¿We̱s a' kë̃ wa̱ ijche̱r
tö a' ye' kue̱raë ye' Yë̃ u a̱?

50 Erë ì ché ie' tö, e' wà kë̃ a̱ne ie'pa éna.

51 Eta̱ imía̱ne ie'pa ta̱ Nazaret ta̱ ie' tö ie'pa
ttõ iu̱teke buaë ke̱kraë. E' ko̱s bleke imì tö
ie' e̱r a̱. 52 Jesús talarke buaë, ñies ie' kí̱ yörke
ta̱ië, ka̱bikeitsöke buaë, wër buaë Skëköl wa,
ñies s'ditsö wa.

3

Juan S'wöskuökwak

(Mateo 3.1-12; Marcos 1.1-8; Juan 1.19-28)

1-2 Ká̱ et ta̱ Skëköl tté Juan dör Zacarías alà
e' ta̱ wé̱ kë̃ yi se̱rku̱' ee̱ ipatkoie ittè pakök.
E' ké̱wö ska' ta̱ wëm kiè Tiberio e' dör Roma
wökir kibi. Ie' tkëneka̱ ká̱ e' wökirie, e' ki̱ duas
de dabom eyök ki̱ ske̱l (15). Ie' diki̱a̱ ká̱ tsit-
sirpa wökirpa tso'. E'pa kiè dör i' es: Poncio
Pilato dör Judea wökir, Herodes dör Galilea
wökir, e' ël kiè Felipe e' dör Iturea ena Tra-
conítide e' wökir ena Lisanias dör Abilinia
wökir. E' ké̱wö ska' ta̱ Anás ena Caifás e'pa
dör judiowak sacerdotepa wökirpa. E' ké̱wö
ska' ta̱ Skëköl tté Juan ta̱ ká̱ sir poë wé̱ kë̃
yi se̱rku̱' ee̱. 3 Eta̱ Juan mía̱ di' kiè Jordán
kkömik pë' se̱rke ee̱, e'pa a̱ Skëköl ttè pakök.
Ie' tö iché ie'pa a̱: "A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ a̱s
a' nuì̱ olo'yõitö a' ki̱ ta̱ a' e̱' wöskuõlor iwà
kkachoie." 4 Isaías dör Skëköl tteköl e' tö
Juan tté kit ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl yëkkuö ki̱, e' tö
ichè:

"Ká̱ sir poë wé̱ kë̃ yi se̱rku̱', ee̱ yile ttöraë
a̱neule, e' tö icheraë:
'A' e̱r mane'ú̱ Skëköl datse̱ e' yöki̱,
e' dör we̱s ñala̱ yuèsö yësyësë ie' yöki̱ es.
5 Ká̱blë ko̱s ka̱wöta̱ wà ièka̱ se̱raa̱,
ñies ka̱bata ena ka̱kkuö ko̱s ka̱wöta̱ wè̱
ñikkëë,
ñala̱ shku̱li̱'shku̱li̱', e' ko̱s ka̱wöta̱ yèttsa̱
yësyësë,
ñies ñala̱ suluë, e' ko̱s ka̱wöta̱ paiklèttsa̱ buaë.
6 Skëköl tö s'tsa̱tkè, e' sue̱raë sulitane tö.' "*
Es Isaías iyë'.

7 Pë' debitu̱ ta̱ië Juan ska' a̱s ie' tö ie'pa
wöskuõ ta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: "¡A' dör
s'ki̱tö'u̱kwakpa suluë we̱s tkabë̃ es! ¿Yi tö a'
a̱ iché tö a' tkömishkar Skëköl tö a' we'ikeraë
sia̱rë e' ulà a̱? 8 A' se̱nú yësyësë, e' wa
iwërmiwa̱ tö moki̱ a' e̱r mane'wé̱tke Skëköl a̱.
Kë̃ a' tö ibikeitsök tö a' dör Abraham aleripa
e' ë̃ kue̱ki̱ Skëköl kë̃ tö a' we'ikepa. Ye' tö a'
a̱ ichè tö Skëköl ki̱ ikiane, e' ta̱ ie' tö ák ikkë
yuèmi Abraham aleripaie. 9 Ie' dör we̱s kal
biköķwak es. Ie' tso'tke kal ulitane kë̃ wörta̱'
ese ko̱s biköķök ña'wè̱wa bö' a̱."

10 Eta̱ ie'pa tö Juan a̱ ichaké:

—¿E̱'ma ì wè̱mi sa' tö?

11 Ie' tö ie'pa iiu̱té:

—Yi wa̱ datsi' tso' böt, e' etka mú wé̱ kë̃ wa̱
ita̱' ese a̱. Es ñies yi wa̱ chkè tso', ese tö chkè
kakmú wé̱ kë̃ wa̱ ita̱' ese a̱.

12 Inuköl shtökwakpa Roma wökirpa a̱, e'pa
we̱lepa debitu̱ Juan ska' a̱s ie' tö ie'pa
wöskuõ, ie'pa tö ie' a̱ ichaké:

—A' s'wöbla'u̱kwak, ¿ì wè̱mi sa' tö?

* **3:6** Isaías 40.3-5

13 Ie' tö ie'pa iiu̱té:
—Kë̃ a' tö inuköl shtök ko̱s ika̱wöta̱ shtè e'
tsa̱ta̱.
14 Ñies ñippökwakpa we̱lepa ie' a̱ ichaké:
—Ñe' ta̱ ¿ì wè̱mi sa' tö?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kë̃ a' s'pau̱ñuk inuköl yottsa̱ie. Kë̃ a'
ka̱chök s'ña'wo̱ie. Ko̱s a' pato̱rke, ekkë ë̃
klö'ú̱, ta̱ a' ttsë'nú buaë iwa.
15 Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' datske
bet, e' wà panuk sulitane tso'. E' kue̱ki̱
ie'pa tso' ibikeitsök tö isalema Juan dör e'.
16 Erë Juan tö iché ie'pa ulitane a̱: "Moki̱
ye' a' wöskueke di' wa. Erë ye' itöki̱ idatse̱
eköl, e' tö a' ierawa̱ Wiköl Batse'r a̱ ena bö'
a̱. Ie' dör këkëpa ta̱ië ye' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie'
klökkuö kicha ë̃ kë̃ wötsënanuk ye' sia̱rla e'
a̱. 17 Ie' tö se' wöpperaë we̱s iyiwö wöppè es.
Ibua'bua bleraëitö idichakuö a̱, erë isulusi
u̱yerawa̱itö bö' kë̃ wöitta̱'wa̱ e' a̱."
18 Es Juan ie'pa patté ttè ese wa ta̱ië. Es
ie' tö S'tsa̱tkökwak ttè buaë e' pakeke ie'pa a̱.
19 Ñies Juan tö Herodes dör Judea wökir, e'
uñé. Herodes se̱rke ie' wák ël e' alaköl kiè
Herodías e' ta̱. Ñies ie' tö ì sulu skà wamblé
ta̱ië. E' kue̱ki̱ Juan ie' uñé. 20 Herodes tö ì
sulu wamblé ta̱ië, erë e' kí̱ie ta̱ ie' tö Juan
wötökwa̱ patké s'wöto wé a̱.

Jesús wösune
(Mateo 3.13-17; Marcos 1.9-11)

21 Mik Juan bak sulitane wöskuök, eta̱ ñies
ie' tö Jesús wöskué. Mik Jesús tso'ia̱ ttök S'yë̃
ta̱, e' dalewa ká̱ jaì kköbunane 22 ta̱ Wiköl
Batse'r de ie' ki̱ wër nuböl sù̱. Eta̱ ttõ ttsëne
ká̱ jaì a̱, e' tö iché:
—Be' dör ye' alà dalër ta̱ië ye' é̱na, e' wër
ye' wa buaë shu̱te̱.

Jesús yëpa bak e'pa kiè
(Mateo 1.1-17)

23 Mik Jesús ki̱ duas de dabom mañayök
(30) ulatök, eta̱ ie' tö Skëköl ttè pakémitke.
Ie'pa tö ibikeitsé tö ie' dör José alà. José dör
Elí alà†, 24 e' dör Matat alà, e' dör Leví alà, e'
dör Melquí alà, e' dör Janai alà, e' dör José
alà, 25 e' dör Matatías alà, e' dör Amós alà, e'
dör Nahúm alà, e' dör Eslí alà, e' dör Nagai
alà, 26 e' dör Máhat alà, e' dör Matatías alà,
e' dör Semeí alà, e' dör Josec alà, e' dör Judá
alà, 27 e' dör Johanán alà, e' dör Resá alà, e'
dör Zorobabel alà, e' dör Salatiel alà, e' dör
Nerí alà, 28 e' dör Melquí alà, e' dör Adi alà,
e' dör Cosam alà, e' dör Elmadam alà, e' dör
Er alà, 29 e' dör Josué alà. e' dör Eliézer alà, e'
dör Jorim alà, e' dör Matat alà, 30 e' dör Leví
alà, e' dör Simeón alà, e' dör Judá alà, e' dör
José alà, e' dör Jonam alà, e' dör Eliaquim
alà, 31 e' dör Melea alà, e' dör Mená alà, e' dör
Matatá alà, e' dör Natán alà, 32 e' dör David
alà, e' dör Jesé alà, e' dör Obed alà, e' dör
Booz alà, e' dör Sélah alà, e' dör Nahasón alà,
33 e' dör Aminadab alà, e' dör Admín alà, e'
dör Arni alà, e' dör Esrom alà, e' dör Fares
alà, e' dör Judá alà, 34 e' dör Jacob alà, e' dör
Isaac alà, e' dör Abraham alà, e' dör Térah
alà, e' dör Nahor alà, 35 e' dör Serug alà, e'
dör Ragau alà, e' dör Péleg alà, e' dör Heber
alà, e' dör Sélah alà, 36 e' dör Cainán alà, e' dör
Arfaxad alà, e' dör Sem alà, e' dör Noé alà,
e' dör Lámec alà, 37 e' dör Matusalén alà, e'
dör Enoc alà, e' dör Jéred alà, e' dör Mahalalel
alà, e' dör Cainán alà, 38 e' dör Enós alà, e' dör
Set alà, e' dör Adán alà. Adán dör Skëköl alà.

4

Bë̃ tö Jesús e̱rkiöwe̱
(Mateo 4.1-11; Marcos 1.12-13)

1 Jesús tso' Jordán di' kkömik, ie' a̱ ta̱ië
Wiköl Batse'r tso'. E' tö ie' tsé̱mi ká̱ sir
poë wé̱ kë̃ yi se̱rku̱' e̱e̱. 2 E̱e̱ ie' se̱né döka̱
ká̱ dabom tkëyök (40), e' dalewa bë̃ tso' ie'
e̱rkiöu̱k ì sulu wamblök. E' ké̱wö ko̱s ta̱ ie' kë̃
chkane yës, e' ukuöki̱ ta̱ ie' dué bli wa̱. 3 Eta̱
bë̃ tö ie' a̱ iché:
—Be' dör Skëköl Alà, e̱'ma ichõ̃ ák se̱ a̱ tö
iyönú chkeie.
4 Jesús tö iiu̱té:
—Skëköl yëkkuö tö ichè: "Kë̃ se' se̱nuk chkè
ë̃ mik."*
5 E' ukuöki̱ ta̱ bë̃ tö ie' tsé̱mi ka̱bata ka̱kke̱ë
a̱, ta̱ e̱e̱ ká̱ ko̱s we̱s ká̱ tköke ekkë kkachéitö ia̱
bet. 6 Ie' tö iché ia̱:
—Ká̱ ko̱s sué̱bö e' meule ye' ulà a̱, e' kue̱ki̱
yi a̱ ye' é̱na imak, ese a̱ ye' imeke. Ye' be'
yuèmi ká̱ ko̱s e' blúie. Ñies íyi buaë tso',
inuköl tso', ì tso' ká̱ ulitane ki̱, e' ko̱s wákie
be' yuèmi ye' tö. 7 Be' e̱' tkéwa̱ kuchëwö ki̱ ye'
wörki̱ ye' dalöiök, e' ta̱ e' ko̱s döraë be' ulà a̱.
8 Erë Jesús ie' iu̱té:
—Skëköl yëkkuö tö ichè: 'Skëköl dör a'
Këköl, e' ë̃ dalöiõ̃; ie' ë̃ a̱ a' se̱nú.'† E' kue̱ki̱
be' e̱ sköttsa̱ ye' yöki̱ bánet.
9-11 E' ukuöki̱ ta̱ bë̃ wa̱ imítse̱r Jerusalén
ta̱ iduéka̱itö Skëköl wé e' bata ki̱ ka̱kke̱ë ta̱
ichéitö ia̱:
—Skëköl yëkkuö tö ichè:
'Skëköl tö ibiyöchökwakpa patkeraë be'
kkö'nuk be' tsa̱tkök.
Ie'pa be' klö'we̱raka̱ iulà a̱ a̱s be' klõ kë̃ tërwa̱
ák ki̱.'‡
Es Skëköl yëkkuö tö ichè, e' kue̱ki̱ be' dör
Skëköl Alà, e̱'ma be' e̱ ppõ̃mi döttsa̱ iski̱.
12 Erë Jesús iiu̱té:
—Ñies Skëköl yëkkuö tö ichè: 'A' kë̃ ka̱wö ta̱'
a' Këköl wötsiriu̱k.'§
13 Mik bë̃ kë̃ wa̱ ì skà ku̱ne Jesús e̱rkiöwo̱ie,
eta̱ ie' iméa̱t dõ iëttökicha.

† **3:23** Kiè ikkëpa ko̱s dör wëpa ë̃ kiè. * **4:4** Deuteronomio 8.3 † **4:8** Deuteronomio 6.13 ‡ **4:9-11** Salmo 91.11-12
§ **4:12** Deuteronomio 6.16

Jesús dene Galilea
(Mateo 4.12-17; Marcos 1.14-15)

14 Jesús minea̱ dene Galilea. Ke̱kraë Wiköl
Batse'r diché tso' ie' a̱ ta̱ië. Ie' tté buneka̱
ká̱ e' ko̱s a̱. 15 Judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s
tso', e' a̱ ie' tö s'wöbla'we̱ke Skëköl ttè wa ta̱
sulitane tö ie' ki̱kekeka̱ buaë.

Nazaret wakpa tö Jesús u̱yéttsa̱ iká̱ ki̱
(Mateo 13.53-58; Marcos 6.1-6)

16 Jesús demine Nazaret wé̱ ie' talane ee̱.
Mik judiowak e̱no diwö de, eta̱ ie' dewa̱
ie'pa ñì dapa'wo̱ wé a̱ we̱s ie' wöblane es.
Eta̱ ee̱ ie' e̱' duése̱r Skëköl yëkkuö a̱ritsök
ie'pa tso' ee̱, e'pa kukua. 17 Yëkkuö kit Skëköl
tteköl kiè Isaías e' tö, e' mé ie'pa tö ie' a̱ suè̱.
Ie' ishu̱ppée ta̱ ikuéitö wé̱ Skëköl kanè méso
bua'iewa̱ e' tté tso' kitule ee̱. E' tö ichè i' es:
18 “Skëköl Wiköl tö ye' pairi'bitu̱ idi' wa ttè
buaë pakoie s'sia̱rëpa a̱,
e' kue̱ki̱ ie' tso' ye' a̱.
Ie' tö ye' patkë'bitu̱ ichök s'tso' klöulewa̱ ì sulu
ulà a̱ esepa a̱ tö ‘a' yërdattsa̱.’
Ie' tö ye' patkë'bitu̱ wé̱pa wöbla kĕ wawër
esepa wöbla bua'u̱kne.
Ie' tö ye' patkë'bitu̱ wé̱pa weirke sia̱rë
s'sulusipa ulà a̱, esepa tsa̱tkök.
19 Ie' tö ye' patkë'bitu̱ ipakök sulitane a̱ tö
Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱, e' ké̱wö
detke.”*
20 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö yëkkuö wötréwa̱ne
mé judiowak ñì dapa'wo̱ wé e' ki̱mukwak a̱,
ta̱ ie̱' tkése̱r iwà pakök. Ko̱s s'daparke ee̱ e'pa
tö ie' sué̱wa̱ krereë. 21 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Skëköl yëkkuö a̱ritsé ye' tö ñe', e' wà tka
i' ta̱.
22 Ie'pa ulitane tö icheke ie' dör pë' buaë.
Ñies ttè bua'buaë chekeitö, e' tö sulitane
tkiwé̱wa̱. Ie'pa tö iché ñì a̱:
—A'ka̱, ¿ie' kĕ dör José alà?
23 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' wa̱ ijche̱r buaë a' tö ye' cheraë ttè
i' wa: ‘A s'kapeyökwak, be' wák e̱' bua'ú̱ne.’
Ñies a' tö ye' a̱ icheraë: ‘Sa' ittsé tö ì kĕ o̱r yi
a̱ ese wé̱ ta̱ië be' tö Cafarnaúm, ese ú̱ ñies í̱e̱
be' wák ká̱ a̱.’
24 Ie' tö ikí̱ ché ie'pa a̱:
—Moki̱ ye' a' a̱ ichè tö Skëköl ttekölpa ko̱s
kĕ dalöiërta̱' iwakpa ká̱ ki̱. 25 Moki̱ ye' a'
a̱ ichè tö mik Skëköl tteköl kiè Elías bak,
eta̱ ka̱li̱ kĕ yëne yës döka̱ duas mañal kí̱
sha̱böts ta̱ bli bak poë Israel. E' ké̱wö ska' ta̱
alakölpa schöpa tso' ta̱ië Israel, 26 erë Skëköl
kĕ wa̱ Elías patkëne ie'pa ska' iki̱mukrak.
Ie' tö Elías patké alaköl dör schö̆ eköl se̱rke
Sarepta, ká̱ e' a̱te̱ tsi̱net Sidón, e' ki̱muk. 27 Es
ñies mik Skëköl tteköl kiè Eliseo e' bak, e'
ké̱wö ska' ta̱ lepra tö s'teke ta̱ië Israel. Erë
ie'pa ko̱s kĕ buao̱ne. Wëm kiè Naamán dör
ká̱ kiè Siria e' wak, e' ĕ buao̱'ne Eliseo tö
Skëköl batamik.

28 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa ko̱s tso'
judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱, e'pa uluneka̱ ta̱ië
ie' ki̱. 29 Ie'pa iëneka̱ ie' ki̱ ta̱ iu̱yéttsa̱rakitö
ká̱ e' a̱ bánet. Ká̱ e' tso' ka̱bata ka̱kke̱ë e' ki̱,
ie'pa wa̱ ie' míttse̱r dö̆ ka̱tte ka̱kke̱ë e' kkömik
batrèemi a̱s iduöwa̱. 30 Erë ie' tkami ie'pa
shu̱a̱ ta̱ imía̱.

Wëm eköl a̱ aknama tso' e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Marcos 1.21-28)

31 Jesús mía̱ Cafarnaúm, ká̱ e' a̱te̱ Galilea.
E̱no diwö bit ekkë ta̱ ie' tö s'wöbla'we̱ke
judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱. 32 Ie' tö
s'wöbla'we̱ke ttè moki̱ diché ta̱' ta̱ië ese wa,
e' kue̱ki̱ ie'pa tkinewa̱.
33 Ká̱ et ta̱ ie'pa ñì dapa'wo̱ wé a̱ wëm dur
eköl e' a̱ aknama ö wimblu sulusi tso', ie' tö
iché a̱neule:
34 —A Jesús Nazaret wak, sa' múa̱t bĕrë.
¿Ìie be' tso' sa' tsiriu̱k? ¿Be' debitu̱ sa'
e̱u̱kwa? Ye' wa̱ be' su̱ule. Ye' wa̱ ijche̱r tö yi
be' dör. Be' dör batse'r patkë'bitu̱ Skëköl tö e'.
35 Jesús tö aknama e' uñé:
—¡Be' siwa̱'blö̆wa̱, be' e̱' yö̆ttsa̱ wëm se̱ a̱!
Eta̱ aknama tö wëm e' érö i̱ski̱ sulitane
wörki̱, ta̱ ie' e̱' yéttsa̱ ia̱ kĕ wa̱ we̱s wëm o̱ne.
36 Sulitane tkinewa̱ iweblök ta̱ iñi chakérak:
—¿Ttè wé̱se dör ñe'? Ttè diché ta̱' ta̱ië e' wa
wëm wí̱ wimblupa sulusi ké e̱' yöktsa̱ ta̱ ie̱'
yélur je'.
37 Eta̱ Jesús tté buneka̱ ta̱ië ká̱ e' ko̱s a̱.

Jesús tö Simón yàk bua'wé̱ne
(Mateo 8.14-15; Marcos 1.29-31)

38 Jesús e̱' yéttsa̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé
a̱ ta̱ imía̱ Simón u a̱. Ee̱ Simón yàk kiri'we̱ke
duè dalölö tö ta̱ië. Ie'pa kköché Jesús a̱ tö
ibua'ú̱ne. 39 Eta̱ Jesús e̱' wöéwa ie' ki̱ ta̱ duè
dalölö uñéitö ta̱ ibuanene. E' bet ta̱ ie' e̱' kéka̱
ta̱ ilè yulémiitö ie'pa a̱ ñè.

Jesús tö s'kirirke ta̱ië esepa bua'wé̱ne
(Mateo 8.16-17; Marcos 1.32-34)

40 Diwö mi'kewa̱tke ta̱ ta̱ië pë' wa̱ iyamipa
kiri'we̱ke duè tsa̱ki̱ë tö, esepa debitu̱ ta̱ië
Jesús ska'. Ie' ulà méka̱ ie'pa kirirke ko̱s ki̱
eköl eköl, ta̱ es ie' tö ibua'we̱nerak se̱raa̱.
41 Ñies e' shu̱a̱ ta̱ië s'tso' tteke aknamapa
tö. Mik ie' tö ie'pa bua'wé̱ne, eta̱ aknama
e̱' yélur ie'pa a̱ ta̱ aknamapa tö iché ie' a̱
a̱neule:
—¡Be' dör Skëköl Alà chökle!
Erë ie' tö ie'pa uñé. Ie'pa wa̱ ijche̱r tö ie'
dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. E' kue̱ki̱
kĕ ie' wa̱ ie'pa kàne ttök.

Jesús tö Skëköl ttè paké judiowak ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱
(Marcos 1.35-39)

42 Bule es ká̱ ñine ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ mía̱
bánet wé̱ kĕ yi ku̱' ese ska'. Erë ie'pa tö ie'

* **4:19** Isaías 61.1-2

yulé. Mik ie'pa tö ikué̱, eta̱ ie'pa tö ima'wé̱
wöklö'wè̱ a̱s kë̀ imi'. 43 Erë ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë pakök ye'
ka̱wöta̱ ñies judiowak se̱rke ká̱ male̱pa a̱
esepa a̱, eseie ye' patkëne'bitu̱.
44 E' kue̱ki̱ ie' mía̱ ttè pakök judiowak ñì
dapa'wo̱ wé tso' tai̱ë Judea e' a̱.

5

Jesús ttö̀ wa nima klöne tai̱ë
(Mateo 4.18-22; Marcos 1.16-20)
1 Etökicha ta̱ Jesús dur s'wöbla'u̱k batsöri
kiè Genesaret e' kkömik (batsöri e' kiè ñies
Galilea). Tai̱ë pë' dapane ie' ska' Skëköl
ttè pakekeitö e' ki̱ttsök, e' kë̀ wa ie' shkoia̱.
2 Nima klö'u̱kwakpa dene tso' ikla' skuök,
e'pa kanò àr bötö, e' sué̱ Jesús tö. 3 Ta̱ ie'
e̱' iéka̱ kanò etö a̱, e' dör Simón kanò. Ie' tö
ikié Simón a̱: "Be' we'ikèyö, kanò patkö̀mi
bërë wöwi̱k." Ie' e̱' tkése̱r kanò a̱ ta̱ ie'pa
wöbla'wé̱itö. 4 Mik ie' s'wöbla'wé̱ o̱ne, eta̱ ie'
tö iché Simón a̱:
—Kanò patkö̀u̱mi di' shu̱a̱ ta̱ a' tö kla'
u̱yö̀mi nima klö'wo̱ie.
5 Simón tö ie' iu̱té:
—A s'wöbla'u̱kwak, nañeë sa' ima'wé̱, erë
kë̀ sa' wa̱ iwà klöne yës. Erë be' ttö̀ wa ye' tö
kla' u̱yekene.
6 Mik ie'pa tö ikla' u̱yémi ta̱ iwà
klö'wé̱rakitö tai̱ë, e' tö kla' batseeketke. 7 Ta̱
iulà kkaché iyamipa tso' kanò ëtö a̱ e'pa a̱
tö a' shkö̀ sa' ki̱muk. Iyamipa debitu̱ ie'pa
ki̱muk ta̱ kanò bötö wà iérakitö chië, tsir eta̱
kanò wöturkewa̱tke di' a̱. 8 Mik e' sué̱ Simón
Pedro tö, eta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús klö̀
ska' ta̱ ichéitö ia̱:
—¡A Skëkëpa, ye' dör pë' sulusi, be' e̱'
skö̀ttsa̱ ye' yöki̱!
9 Nima klöne tai̱ë, e' tö Simón Pedro ena
iyamipa ko̱s tso' ie' ta̱, e'pa tkiwéwa̱ tai̱ë,
e' kue̱ki̱ ie' tö iché es. 10 Ñies Santiago ena
Juan dör Zebedeo ala'r e'pa tkirulune. Ie'pa
kaneblöke Simón ta̱ nima klö'u̱k. Eta̱ Jesús tö
iché Simón a̱:
—Kë̀ be' suanuk. Be' kë̀ tö nima
klö'we̱paia̱. I' ta̱mi be' wa̱ s'ditsö bitu̱raë
ye' ska'.
11 Eta̱ ie'pa tö kanò ikléka̱, ta̱ íyi ko̱s tuléa̱t
ie'pa tö ee̱ ta̱ imíyal Jesús ta̱.

*Wëm eköl kiri'we̱ke lepra tö e' bua'wé̱ne
Jesús tö*
(Mateo 8.1-4; Marcos 1.40-45)
12 Etökicha ta̱ Jesús tso' Judea ké̱ et a̱. Eta̱ ee̱
wëm debitu̱ eköl kiri'we̱ke lepra* tö. Mik ie'
tö Jesús sué̱, eta̱ ie' wöéwa dö̀ i̱ski̱ ta̱ ikköché
tai̱ë Jesús a̱:
—A këkëpa, be' ki̱ ikiane, e' ta̱ be' a̱ ye'
buarmine a̱s ye' batse'rne.
13 Jesús tö ikéwa̱ ulà wa ta̱ ichéitö ia̱:
—Tö̀, ye' ki̱ ikiane. Be' dene batse'r.
E' wösha̱ ta̱ ie' buanene, kë̀ ki̱ lepra ku̱'ia̱.
14 Eta̱ Jesús tö ie' a̱ iché:
—Kë̀ ichar yi a̱. Be' yú e̱' kkachök sacer-
dote a̱. Ì muk Moisés tö a' ka' e̱' batse'wo̱ie,
ese tsú̱mi mè Skëköl a̱ ie'pa a̱ ikkachoie.
15 Erë Jesús tté ti̱neka̱ tai̱ë shu̱te̱. Tai̱ë pë'
döke ie' ska' ie' ttè ki̱ttsök, ñies a̱s ie' tö ie'pa
bua'ù̱ne. 16 Erë tai̱ë ie' mi'ke bánet ttök S'yë̀
ta̱ wé̱ kë̀ yi ku̱' ese ska'.

Jesús tö wëm eköl kraulewa̱ e' bua'wé̱ne
(Mateo 9.1-8; Marcos 2.1-12)
17 Etökicha ta̱ Jesús tso' s'wöbla'u̱k ta̱ ee̱
fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa tulur Jesús tso' s'wöbla'u̱k e' ki̱ttsök.
Ie'pa datse̱ ká̱ ko̱s tso' Galilea ñies Judea
ena Jerusalén. Jesús wa̱ Skëköl diché tso'
s'kirirke ese bua'wo̱ne. 18 Eta̱ wëpa we̱lepa
debitu̱ e'pa wa̱ wëm kraulewa̱ debitu̱ eköl
ka̱'la ki̱. Ie'pa éna iduè tsa̱kmi u shu̱a̱ wé̱
Jesús dur ee̱ a̱s ie' tö ibua'ù̱ne. 19 Erë tai̱ë
s'tso', e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ a̱ itkö̀mi we̱s u shu̱a̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa míka̱ u bata ki̱† tö u jchée ta̱
iduè émirakitö e̱naë döttsa̱ i̱ski̱ wé̱ Jesús dur
pë' tso' tai̱ë e' shu̱a̱ ee̱. 20 Mik Jesús tö isué̱ tö
moki̱ ie'pa e̱rblé ie' mik, eta̱ ie' tö iché wëm
kirirke e' a̱:
—A yami, ì sulu ko̱s wambléböö, e' nuí̱
olone be' ki̱.
21 Eta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
ena fariseowakpa tö ibikeitsè: "¿I̱ma wëm
wí̱ e̱rbikö̀ tö ie' dör yi e' tö Skëköl ché suluë
es? Skëköl ë̀ a̱ se' nuì̱ olo'yarmi."
22 Erë ì bikeitsök ie'pa tso' e' sué̱wa̱ Jesús
tö bet. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì kue̱ki̱ a' ibikeitseke es? 23 Ye' tö wëm
i' bua'wè̱mine a̱s ishköne, e' ta̱ ¿we̱s a' tö
iklö'wè̱mi tö ye' kë̀ a̱ inuì̱ oloyanuk iki̱? 24 Ye'
dör S'ditsö Alà, sú̱ e' tö a' a̱ ikkachè tö ye' wa̱
ka̱wö ta̱' ká̱ i' a̱ nuì̱ olo'yoie.
Eta̱ ie' tö iché wëm kraulewa̱ e' a̱:
—Be' e̱' kö̀ka̱, be' ka̱'la kö̀ka̱ ta̱ be' yúne u a̱.
25 E' wösha̱ ta̱ ie' e̱' kéka̱ sulitane wörki̱
ta̱ ka̱'la a̱ ie' debitu̱, e' kéka̱itö ta̱ imía̱ne
iu a̱ Skëköl ki̱kekaramiitö tai̱ë. 26 Ie'pa
wökrarulune iweblök ta̱ Skëköl ki̱kéka̱rakitö
tai̱ë. Ie'pa suane ta̱ ichéitörak:
—Ì sué̱ se' tö i̱'ñe, e' kë̀ su̱ule se' wa̱ yës.

Jesús tö Leví kié ittökataie
(Mateo 9.9-13; Marcos 2.13-17)
27 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱, e' tö wëm sué̱
eköl kiè Leví, e' dör inuköl shtökwak Roma
wökirpa a̱. Ie' tkër ikaneblöke e' wé a̱. Ta̱
Jesús tö ie' a̱ iché:

---

* 5:12 lepra: E' dör duè s'méwöie ese. Judiowak tö iklö'wé̱ tö duè e' tö yi tteke ese dör ñá. Esepa batsekettsa̱ bánet kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' se̱nuk pë' male̱pa shu̱a̱. Ñies ie'pa kë̀ a̱ ka̱wö ta̱' shkowa̱ Skëköl wé a̱. † 5:19 u bata ki̱: Ie'pa u kë̀ dör we̱s se' bribriwak u es. Ie'pa u tsa̱bata dör kkueie klökata ta̱'.

—Be' shkŏ ye' ta̲ ye' ttökataie.
28 Eta̲ Leví e̲' kéka̲ tö ì ko̲s méa̲t ta̲ imía̲ Jesús
ta̲.
29 E' tsáli̲ ta̲ Leví tö iké̲wö tkö'wé̲ buaë
chkè wa di'yè wa Jesús dalöioie. Inuköl
shtökwakpa de tai̲ë. Ñies pë' kua̲'ki̲pa de, e'pa
tulur chkök Jesús ena ittökatapa ta̲. 30 Mik
fariseowakpa ena s'wöbla'u̲k ttè dalöiëno wa
wakpa tö isué̲, eta̲ ie'pa tö ichémi Jesús
ttökatapa a̲:
—¿Iŏk a' chköke di' yöke inuköl shtökwakpa
ta̲ ena pë' sulusipa male̲pa ta̲?
31 Jesús tö ie'pa iu̲té:
—Wé̲pa kĕ kirirku̲' esepa kĕ ki̲
s'kapeyökwak kiane. Erë wé̲pa kirirke esepa
ki̲ s'kapeyökwak kiane. 32 Ye' kĕ dë'bitu̲ wé̲pa
e̲' bikeitsõ tö ise̲rke yësyësë esepa kiök. Ye'
dë'bitu̲ pë' sulusipa kiök a̲s ie'pa e̲r mane'ù̲.

Ì kue̲ki̲ Jesús ttökatapa kĕ batsöta̲'
(Mateo 9.14-17; Marcos 2.18-22)

33 Judiopa wökirpa we̲lepa tö iché Jesús a̲:
—Juan S'wöskuökwak ttökatapa batsöke
tai̲ë, ttöke S'yĕ ta̲ tai̲ë, we̲s fariseowakpa
klépa tö iwe̲ke es, erë be' ichapa chköke ena
di'yöke ke̲kraë kĕ batsöta̲'.
34 Jesús tö ie'pa iu̲té:
—Mik s'kiule ulabatsè ké̲wö tkö'u̲k ta̲ ¿we̲s
ie'pa batsõmi wëm ulabatske ese tso'ia̲ ie'pa
ta̲ e' dalewa? 35 Erë iké̲wö döraë eta̲ ie'
mi'datse̲r ie'pa yöki̲. E' je' ta̲ ie'pa batsöraë.
36 Ñies Jesús tö ie'pa wöbla'wé̲ tö judiowak
ttè këchke e' kĕ shu̲tu̲rpaka̲ ie' ttè pa̲'a̲li̲ ta̲. E'
kleéitö ttè i' wa:
—Kĕ yi tö datsi' pa̲'a̲li̲ tak teepa batsèwa̲
datsi' këchke wöyuowa̲ie. Iwé̲sö es, e' ta̲ e'
tö datsi' pa̲'a̲li̲ we'ikéwa, ñies itak pa̲'a̲li̲ kĕ
mène buaë datsi' këchke ki̲. 37 Ñies vino pa̲'a̲li̲
kĕ tërta̲'ka̲ iyiwak kkuölit yöule ibloie ese
këchke a̲. Itéka̲sö es, e' ta̲ mik ibacha'nebitu̲,
eta̲ ikkuölit këchke jchèemiitö. Es vino ena
ikkuölit weirwami ĕme. 38 E' kue̲ki̲ vino
pa̲'a̲li̲ tekeka̲ ikkuölit pa̲'a̲li̲ a̲. 39 Yi tö vino
bacha'bacha yeke, ese tö ibikeitseke tö e' ya'
bua' vino pa̲'a̲li̲ tsa̲ta̲. E' kue̲ki̲ ie' kĕ é̲na vino
pa̲'a̲li̲ yakia̲. Es ñies a' tö ibikeitseke tö ye' ttè
pa̲'a̲li̲ e' kĕ dör buaë.

6

Jesús ttökatapa tö trigo wöiklée e̲no diwö a̲
(Mateo 12.1-8; Marcos 2.23-28)

1 Etökicha ta̲ e̲no diwö a̲ Jesús dami trigo
shu̲a̲ ta̲ ittökatapa tö trigo wöiklérami ta̲
iwösié̲itö irikirik ulà wa ta̲ ikatéramirakitö.
2 Eta̲ fariseowakpa we̲lepa tö ie'pa a̲ ichaké:
—¿Ì kue̲ki̲ a' tso' ì kĕ ké̲wö ta̲' wè̲ e̲no diwö
a̲ ese u̲k?
3 Jesús tö ie'pa iu̲té:
—Ì o̲' David tö ká̲ ia̲ia̲ë ¿e' kĕ a̲ritsule a' wa̲
Skëköl yëkkuö ki̲? Etökicha ta̲ ie' ena iklépa
dué bli wa̲. 4 Ie' dë'wa̲ Skëköl wé a̲ ta̲ pan
meule Skëköl a̲ e' klö'wé̲itö ñéitö. Ñies ie' tö
iblaté iklépa a̲ ta̲ inérakitö. Sacerdotepa ĕ a̲
pan e' ké̲wö ta̲ ñè. Erë a' é̲na ia̲ne tö ì o̲'
David tö ñe' kĕ dör suluë Skëköl wöa̲.
5 Ñies Jesús tö iché ie'pa a̲:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' wa̲ ka̲wö ta̲' ichoie
tö ì dör buaë ö ì dör suluë wè̲ e̲no diwö a̲.

Wëm eköl ulà siulewa̲ e' bua'wé̲ne Jesús tö
(Mateo 12.9-14; Marcos 3.1-6)

6 E̲no diwö skà ta̲ Jesús dewa̲ judiowak ñì
dapa'wo̲ wé a̲ ta̲ ee̲ ie' tö s'wöbla'wé̲mitke.
Ta̲ ee̲ wëm detkër eköl e' ulà bua'kka
siulewa̲. 7 S'wöbla'u̲k ttè dalöiëno wa
wakpa ena fariseowakpa é̲na ie' kkatak
ilè ki̲, e' kue̲ki̲ ie'pa tso' ie' weblök tö wëm
ñe' bua'wè̲mineitö e̲no diwö a̲. 8 Erë ì
bikeitseke ie'pa tö, e' sué̲wa̲ ie' tö, e' kue̲ki̲
ie' tö iché wëm ulà siulewa̲ e' a̲:
—Be' e̲' kŏka̲ ta̲ be' e̲' duŏse̲r í̲e̲ sulitane
wösha̲ë.
Eta̲ wëm e̲' duése̲r. 9 Jesús tö iché ie'pa a̲:
—A' chakèyö: ¿Ì ké̲wö ta̲' se' a̲ wè̲ e̲no diwö
a̲: ì buaë ö ì suluë? ¿S'tsa̲tkök ö s'ttökwa̲?
10 E' ukuöki̲ ta̲ ie' tö ie'pa ulitane weblé e̲'
pamik ta̲ ichéitö wëm ulà siulewa̲ e' a̲:
—Be' ulà shu̲lŏö.
Ta̲ ie' tö iwé̲ es eta̲ iulà buanene. 11 E' tö
ie'pa uluwé̲ka̲ tai̲ë, ta̲ iñi chakérak, ¿we̲s se'
tö Jesús wè̲mi?

Jesús tö ittekölpa tsá̲ dabom eyök kí̲ böl e'pa shu̲shté
(Mateo 10.1-4; Marcos 3.13-19)

12 E' ké̲wö ska' ta̲ Jesús mía̲ ka̲bata a̲ ttök
S'yĕ ta̲, ee̲ ie' tté ie' ta̲ nañeë. 13 Mik ká̲
ñine, eta̲ ie' tö ittökatapa kié dapa'wé̲ ie' ta̲.
E' shu̲a̲ ie' tö wëpa shu̲shté dabom eyök kí̲
böl (12), e'pa kiéitö ittekölpa tsá̲. 14 Ie'pa
kiè i' es: Simón, e' kiè méka̲ Jesús tö Pedro;
Andrés dör Simón ël, Santiago, Juan, Felipe,
Bartolomé, 15 Mateo, Tomás, Santiago dör
Alfeo alà, Simón kine Celote, 16 Judas dör
Santiago alà ena Judas Iscariote tö Jesús
wömekettsa̲ ibolökpa a̲ e'.

Jesús tö s'wöbla'wé̲ ñies s'bua'wé̲ne
(Mateo 4.23-25)

17 Jesús bite̲a̲tkene ka̲bata a̲ ittekölpa tsá̲
e'pa ta̲, e' e̲' wöklö'wé̲ ka̲kkue ki̲. Ee̲ iklépa
tso' tai̲ë ie' panuk. Ñies pë' datse̲ Judea ena
Jerusalén, esepa de tai̲ë. Ñies pë' de tai̲ë
datse̲ Tiro ena Sidón. Ká̲ böt e' a̲te̲ dayë
kkömik. 18 Ie'pa ekkëpa ko̲s debitu̲ Jesús
tö s'wöbla'we̲ke e' ki̲ttsök ñies a̲s ikirirkerak
e' bua'u̲neitö. Ñies wé̲pa tteke wimblupa
sulusi tö esepa bua'wé̲itö. 19 Tai̲ë diché tso'
ie' a̲ e' wa s'kirirke ko̲s e' buanene, e' kue̲ki̲
sulitane é̲na ie' kakwa̲.

Ì wër buaë Skëköl wa
(Mateo 5.1-12)

20 Jesús tö ittökatapa weblé ta̲ ichéitö ie'pa
a̲:

“A' wé̱pa dör sia̱rë kë̀ wa̱ ì ta̱' tai̱ë, esepa
tso' ì blúie Skëköl tso' e' a̱, e' kue̱ki̱ ayëcha
buaë a'.
21 “A' wé̱pa tteke bli tö ká̱ i' a̱, esepa
ttsë'rdaë dö̀ wë', e' kue̱ki̱ ayëcha buaë a'.
“A' wé̱pa i̱uke ká̱ i' a̱, esepa ja̱ñurane buaë,
e' kue̱ki̱ ayëcha buaë a'.
22 “Ayëcha buaë mik pë' é̱na a' a̱r suluë,
a' wateke, a' cheke suluë, a' cheke tö a' dör
pë' sulusipa ye' dör S'ditsö Alà e' tté kue̱ki̱.
23 Mik e' tköke a' ta̱, eta̱ kë̀ a' e̱rianuk. E' skéie
a' ttsë'nú buaë. Aishkuö ta̱ ká̱ jaì a̱ ì buaë
merdaë a' a̱ iskéie e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú kaneë.
Kë̀ a' é̱na ichökwa tö ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa yë̀pa bak
Skëköl ttekölpa we'ikök es.
24 “Erë wëstela i̱na a' wa̱ íyi tso' tai̱ë ká̱ i' a̱
esepa ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ kë̀ ì skà ta̱'ia̱ a' ttsë'wo̱ie
buaë.
25 “Wëstela i̱na a' wa̱ íyi tso' tai̱ë ñè wë' i̱'ñe
ta̱ esepa ta̱, e' ukuöki̱ ta̱ a' tterane bli tö.
“Wëstela i̱na a' ja̱ñuke buaë ká̱ i' a̱ e'pa ta̱,
e' ukuöki̱ ta̱ a' e̱riardaë, i̱uraë sia̱rë.
26 “Wëstela i̱na a' ta̱ mik sulitane tö a'
ki̱kéka̱, es ie'pa yë̀pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa
tö ka̱chökwakpa e̱' chö̀ tö ie'pa dör Skëköl
ttekölpa, e'pa ki̱ka'ka̱.

S'bolökpa ché Jesús tö
(Mateo 5.38-48; 7.12)

27 “Erë a' tso' ye' ttö̀ ki̱ttsök, esepa a̱ ye' tö
ichè: a' bolökpa dalërìtsö̀. Wé̱pa é̱na sulu a'
a̱r, esepa a̱ ì buaë ú̱. 28 Wé̱pa alibchöke a'
ki̱, esepa a̱ a' e̱r buaë chö̀. Wé̱pa tö a' cheke
suluë esepa ki̱ ikiö̀ S'yë̀ a̱ tö iki̱mú. 29 Yi tö a'
ppé a' a̱swö ki̱, e' ta̱ a' a̱swö etta mú ia̱ ppè.
Yi tö a' paio ki̱kke̱ tsé̱mi, e' ta̱ ñies a' paio mú
ia̱. 30 Yi tö ilè kak kiè a' a̱, e' ta̱ imú ia̱. Yi wa̱
a' íyi mítse̱r, e' ta̱ kë̀ a' tö ikiökneia̱. 31 A' se̱nú
s'male̱pa ta̱ we̱s a' ki̱ ikiane tö ie'pa se̱r a' ta̱
es.
32 “Wé̱pa tö a' dalërìtseke, esepa ë̀ ské
dalërìtseke a' tö, e' ta̱ ¿e' ki̱ Skëköl tö wëstela
chèmi a' a̱? ¡Au! Ñies pë' sulusipa tö wé̱pa
tö ie'pa dalërìtseke, esepa ské dalërìtseke.
33 Wé̱pa tö ì buaë we̱ke a' a̱, esepa ë̀ a̱ a'
tö iské we̱ke buaë, e' ta̱ ¿e' ki̱ Skëköl tö a'
ki̱kèka̱mi? ¡Au! Ñies pë' sulusipa tö iwe̱ke
es. 34 A' tö íyi peiteke, wé̱pa klö'wé̱ a' tö tö
imeraneitö, esepa ë̀ a̱, e' ta̱ ¿e' ki̱ Skëköl tö
a' ki̱kèka̱mi? ¡Au! Ñies pë' sulusipa tö íyi
peiteke ñì a̱, mik ie'pa tö iklö'wé̱ tö imerdane
eta̱. 35 A' bolökpa dalërìtsö̀. Ì buaë ú̱ ie'pa a̱,
íyi peitö̀ ie'pa a̱, kë̀ iské panane. A' tö iwe̱ke
es, e' ta̱ Skëköl tö a' a̱ iské merane buaë. Ie'
e̱r buaë chöke s'sulusipa a̱ ena wé̱pa kë̀ tö
wëstela che̱ta̱' ie' a̱ esepa a̱. A' tö iwe̱ke es,
e' ta̱ a' tö ikkacheraë tö moki̱ë a' dör ie' dör
íyi ulitane tsa̱ta̱, e' ala'r. 36 S'male̱pa sa̱ú̱ e̱r
sia̱rë wa we̱s S'yë̀ tö a' sue̱ke e̱r sia̱rë wa es.

Kë̀ se' kàne s'kichatök
(Mateo 7.1-5)

37 “Kë̀ a' s'kichatök, e' ta̱ Skëköl kë̀ tö a'
kichatepa. Kë̀ a' ichök yi a̱ tö Skëköl mú tö
be' tsa̱iö̀, e' ta̱ Skëköl kë̀ tö a' tsa̱iepa. Ì sulu
ko̱s wamblé ie'pa tö a' ki̱, ese nuí̱ olo'yö̀ ie'pa
ki̱, e' ta̱ a' nuì̱ olo'yeraë Skëköl tö a' ki̱. 38 Ko̱s
a' tö ì mé s'male̱pa a̱, ekkë a' a̱ imerdane. E'
kue̱ki̱ íyi kakmú s'male̱pa a̱, eta̱ iské merane
Skëköl tö a' a̱. Erë ie' tö imerane a' a̱ tai̱ë we̱s
dakö'ukuö wà ièsö chië wöti̱oule buaë ikí̱ wà
iè döka̱ ikkö̀ a̱ katötöë tsá̱ tkënettsa̱mitke es.”
39 Ñies Jesús tö ttè kleé ie'pa a̱ i' es: “¿Wé̱
a' wa̱ isu̱ule tö s'wöbla kë̀ wawër, ese tö
eköl wöbla kë̀ wawër ese ulà ièmi? ¿E'pa kë̀
brutarmi bölë ka̱uk a̱? 40 Wé̱ wöblarke ese kë̀
dör iwöbla'u̱kwak tsa̱ta̱. Mik iwöblao̱ne, e' je'
ta̱ idöraë we̱s iwöbla'u̱kwak es.
41 “Kaltak jche̱la tsir tso' a' yami wöbla a̱,
ese sué̱ a' tö, erë ¿ì kue̱ki̱ kaltak bërie tso' a'
wák wöbla a̱, ese kë̀ su̱ne a' wa̱? 42 ¿We̱s a'
ichèmi a' yami a̱: ‘A yami, sú̱yö kaltak jche̱la
tsir tso' be' wöbla a̱, e' yèttsa̱’? Erë kaltak
bërie tso' a' wöbla a̱, e' kë̀ su̱ne a' wa̱. ¡A' e̱' ö̀
suluë! Kaltak bërie tso' a' wöbla a̱, ese yö̀ttsa̱
ke̱we, es kaltak jche̱la tsir tso' a' yami wöbla
a̱, ese wërmi a' a̱ buaë yèttsa̱.

Kal buaë ena kal sulusi
(Mateo 7.17-20; 12.34-35)

43 “Kal buaë kë̀ wörta̱' kalwö suluie, ñies
kal sulusi kë̀ wörta̱' kalwö bua'ie. 44 Kal
wërkewa̱ iwö ki̱. Higowö ö uvawö ese kë̀
shteta̱'sö dika' kicha mik. 45 Ì bikeitsekesö,
ese ë̀ chekesö. E' kue̱ki̱ wëm dör buaë, ese e̱r
dör buaë, e' kue̱ki̱ ie' se̱rke buaë, ttö̀ yësyësë.
Erë wëm dör suluë, ese e̱r dör suluë, e' kue̱ki̱
ie' se̱rke suluë, ttö̀ suluë.

U yuökwak böl
(Mateo 7.24-27)

46 “¿Ì kue̱ki̱ a' tö ye' kieke: ‘A Skëkëpa, a
Skëkëpa,’ erë kë̀ a' tö ye' ttè iu̱teku̱'? 47 Yi
datse̱ ye' ska', ta̱ ye' ttö̀ ttseke ta̱ iwà iu̱teke,
sú̱yö a' a̱ ichè tö we̱s ese dör. 48 Ese dö̀r we̱s
wëm eköl tö u yué es. E' tö u chkí töbié i̱ski̱ë,
ká̱ dör ák ë̀, ese a̱. Mik di' pone tai̱ë, tkami
u ki̱ tai̱ë, erë u kë̀ minetse̱r iwa̱, iyöule buaë
e' kue̱ki̱. 49 Erë yi tö ye' ttö̀ ttsé erë kë̀ iwà
iu̱teku̱', ese dör we̱s wëm eköl tö u yué, erë
kë̀ wa̱ itöbinewa̱ i̱ski̱ë, tkéka̱itö jalëjalë íyök ë̀
bata ki̱ es. Mik di' pone tai̱ë e' tkami u ki̱, eta̱
u mítse̱r iwa̱, kë̀ ì a̱te̱ia̱.

7

Jesús tö ñippökwakpa wökir eköl e' kanè méso bua'wé̱ne
(Mateo 8.5-13; Juan 4.43-54)

1 Mik Jesús tö s'wöbla'wé̱ o̱ne, eta̱ imía̱
demi Cafarnaúm. 2 Eta̱ ee̱ Roma ñippökwakpa
döka̱ cien, e' wökir se̱rke eköl. E' kanè
méso eköl kirinewa̱ tai̱ë duökewa̱tke. Iwökir
é̱na ie' dalër tai̱ë. 3 Mik ñippökwakpa wökir
tö Jesús tté ttsé, eta̱ ie' tö iché judiowak

kue̱blupa we̱lepa a̱: "A' yú Jesús ska' ta̱ ichő
ie' a̱: 'Be' we'ikè sa' tö, be' shkő ñippökwakpa
wökir, e' kanè méso eköl duöke ta̱i̱ë, e'
bua'u̱kne.' " 4-5 Mik ie'pa demi Jesús ska' ta̱
ikköchérak ta̱i̱ë ie' wöa̱:
—Ñippökwakpa wökir e' é̱na se' judiowak
dalër ta̱i̱ë. Ie' wák tö se' ñì dapa'wo̱ wé e'
yuök patkë' se' a̱. E' kue̱ki̱ sa' a̱ ta̱ buaë idir
tö be' ie' ki̱mè.
6 Eta̱ Jesús mía̱ ie'pa ta̱. Erë mik ie'pa
dökemitke ñippökwakpa wökir e' u a̱, eta̱ ie'
tö iyamipa we̱lepa patké ichök Jesús a̱: "A
këkëpa, kě be' e̱' tsiri̱u̱k. Be' dör këkë ta̱i̱ë, e'
döwa̱ ye' u a̱, e' kě dör ye' sia̱rla e' a̱. 7 E' kue̱ki̱
ye' kě dë'rö be' ska'. Erë iké̱wö ě mú ta̱ ye'
kanè méso buardane. 8 Ye' wökirpa ta̱', e'pa
ttő iu̱tök ye' ka̱wöta̱. Ñies ye' dör ñippökwakpa
ta̱i̱ë e'pa wökir, ie'pa ka̱wöta̱ ye' ttő iu̱tök.
Mik ye' tö eköl a̱ icheke, 'Be' yú' ta̱ imí. Eköl
a̱ ye' tö icheke, 'Be' dou' ta̱ ide. Ñies ye' tö
icheke ye' kanè méso a̱, 'Íyi ú̱' ta̱ iwé̱itö. Ye'
iklö'wé̱ tö be' wa̱ ka̱wö ta̱' íyi ulitane tsa̱ta̱, e'
kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r tö be' tö iké̱wö mé, e' ta̱
ye' kanè méso buardane."
9 Mik Jesús tö ttè e' ttsé, eta̱ e' tö ie'
tkiwé̱wa̱. Ie' wötréene ta̱ ichéitö pë' dami ie'
itöki̱ e'pa a̱:
—Ye' ichè a' a̱ tö Israel aleripa ko̱s shu̱a̱, kě
yi ku̱ne ye' wa̱ e̱rblök ye' mik we̱s wëm i' es.
10 Eta̱ mik ñippökwakpa wökir yamipa dene
u a̱, eta̱ ie'pa tö isué tö ikanè méso kirirke, e'
buanene.

Alaköl eköl schő alà blënewa̱ e' shke̱'wé̱ka̱ne Jesús tö

11 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ ká̱ kiè Naín ee̱.
Ie' dami ittökatapa ta̱, ñies pë' dami ie'pa ta̱
ta̱i̱ë. 12 Mik ie'pa de tsi̱net ká̱ e' a̱, eta̱ ie'pa
isué̱ tö ta̱i̱ë pë' datse̱, e' wa̱ s'nu datse̱ micho
wötèwa̱. Dëu̱tö e' mì dör schő, ie' alà eköl
ěme wëm, e' blënewa̱. Ta̱i̱ë ká̱ e' wakpa tö ie'
pablerami. 13 Mik Skëkëpa Jesús tö isué̱, eta̱
ie' wa iwër sia̱rë ta̱ ichéitö ia̱:
—Kě be' i̱u̱kia̱.
14 E' bet ta̱ ie' dewa̱ tsi̱net ka̱'la ki̱ s'nu
dami e' o̱'mik ta̱ ka̱'la kéitö. Wé̱pa wa̱ idami
e'pa e̱' wöklö'wé̱wa̱. Jesús tö iché s'nu a̱:
—A duladula, be' a̱ ye' tö ichè, ¡Be' e̱' kőka̱!
15 E' bet ta̱ s'nu shke̱neka̱ne e̱' tkése̱r ta̱ itté.
Eta̱ Jesús tö imé imì a̱. 16 Ko̱s pë' tso' ie'pa ta̱
e'pa suane ta̱i̱ë, Skëköl ki̱kéka̱ ie'pa tö ta̱i̱ë ta̱
ichérakitö:
—Skëköl tteköl chők eköl, e' de se' shu̱a̱.
Ñies ie'pa tö iché:
—Skëköl de se' dör ie' icha esepa ki̱muk.
17 Eta̱ ì wé̱ Jesús tö e' tté buneka̱ ta̱i̱ë Judea
ké̱ ko̱s e' a̱, ñies ká̱ tso' Judea pamik e' a̱ itté
ti̱neka̱.

Juan S'wöskuökwak ttökatapa de Jesús ska' ichakök

(Mateo 11.2-19)

18 Juan S'wöskuökwak ttökatapa tö ì ko̱s
we̱ke Jesús tö, e' paké Juan tso' s'wöto wé a̱
e' a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa böl kié 19 ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:
—A' yú Skëkëpa Jesús a̱ ichakök tö ¿be' dör
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie yëule tö idatse̱
e', ö yi skà panèia̱ sa' tö?
20 Mik ie'pa de Jesús ska' ta̱ ie'pa tö iché ie'
a̱:
—Juan S'wöskuökwak tö sa' patké be' a̱
ichakök tö ¿be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie yëule tö idatse̱ e', ö yi skà panèia̱ sa'
tö?
21 E' wösha̱ ta̱ Jesús tö s'kirirke duè tsa̱ki̱ë
wa̱, esepa bua'wé̱ ta̱i̱ë. Ñies s'tteke wim-
blupa sulusi tö, ena s'wöbla kě wawër esepa
bua'wé̱itö ta̱i̱ë. 22 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché Juan
ttökatapa böl a̱:
—A' yúne Juan ska' ta̱ ì sué̱ a' tö, ì ttsé a' tö, e'
ko̱s pakő ie' a̱. Ichő ie' a̱ tö s'wöbla kě wawër
esepa wöbla wawënene; s'kraulewa̱ kě shko
esepa shkéne; wé̱pa kiri'we̱ke lepra tö esepa
buanene batse'nene; s'kukuő kě wattsër es-
epa wattsënene; s'duowa̱ shke̱neka̱ne; ñies
Skëköl ttè buaë e' pakane s'sia̱rëpa a̱. 23 ¡Yi
kě yöki̱ ye' sulune, ayëcha buaë ese!
24 Mik ie'pa míyalne, eta̱ Jesús tö Juan tté
pakémitke pë' a̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱: "Mik a'
dë'rö ká̱ sir poë wé̱ kě yi se̱rku̱' ee̱ Juan sa̱u̱k,
eta̱ ¿i̱ma a' e̱rbikő wëm wé̱se suèmi a' tö? A'
kě dë'rö wëm ëse, ka̱bikeitső wì̱ a̱ dià a̱ we̱s
kua'kö wöppè siwa̱' tö es, ese sa̱u̱k. 25 A' kě
dë'rö wëm ese sa̱u̱k, e' ta̱ ¿wëm wé̱se sa̱u̱k a'
dë'rö? A' kě dë'rö wëm e̱' paiő datsi' bua'bua
wa, ese sa̱u̱k. A' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa e̱' paiő es
ena íyi bua'bua tso' iwa̱ ta̱i̱ë e̱' ttsë'wo̱ie buaë,
esepa se̱rke blu' u a̱. 26 Erë ¿wëm wé̱se sa̱u̱k
a' dë'rö? A' dë'rö wëm dör Skëköl tteköl ese
sa̱u̱k. Ye' tö a' a̱ ichè tö moki̱ Juan dör Skëköl
tteköl, erë ie' kě dör e' ě. Ie' dör Skëköl tteköl
ese tsa̱ta̱. 27 Skëköl yëkkuö ki̱ itso' kitule wé̱
Skëköl tö ichè wé̱ pairi'bitu̱itö idi' wa s'blúie
e' a̱, e' tö ichè i' es:
'Ye' tso'tke ye' ttè pakökwak patkök be' yöki̱
ke̱we be' ñalé̱ yuök.'*
Skëköl ttè pakökwak e' dör Juan. 28 Ye' ichè a'
a̱ tö s'ditsö ulitane shu̱a̱, kě yi ku̱' Juan tsa̱ta̱.
Erë ì blúie Skëköl tso', e' shu̱a̱ yi dör ësela, ese
dör ie' tsa̱ta̱."
29 (Mik pë' ulitane ñies inuköl shtökwakpa
Roma wökirpa a̱, e'pa tö Jesús s'wöbla'we̱ke
e' ttsé, eta̱ ie'pa tö iché tö Skëköl ttè dör
yësyësë. Ie'pa dë' a̱s Juan tö ie'pa wöskuő iwà
kkachoie tö ie'pa tö Juan ttè klö'wé̱, e' kue̱ki̱
ie'pa tö iché es. 30 Erë fariseowakpa ena
s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kě wa̱ Juan
ttè klöo̱ne, e' kue̱ki̱ ie' kě wa̱ ie'pa wösune,

* **7:27** Malaquías 3.1

es ie'pa tö Skëköl er buaë chöke ie'pa a e'
watéttsa.)
31 Jesús tö iché: "¿Ima a' chèmi ye' tö?
¿Wes a' dör? 32 A' dör wes ttè i' tö ichè es:
Ala'rla tso' inuk u itöki. Shabötspa arke taië
ta iché iyamipa a: 'Sa' tö pulë bla'wé, erë a'
kẽ klötëne'; sa' tö s'eriar ttseittsé, erë a' kẽ
iine'.' 33 E' wà dör tö Juan S'wöskuökwak de
batsöta', kẽ blo' yeta' ta a' tö iché tö aknama
tso' ie' a. 34 E' ukuöki ta ye' dör S'ditsö Alà,
e' de kẽ batsöta', blo' yeta', ta a' tö ye' cheke
tö ye' chkõ taië, blo' yè taië, ñies tö ye' dör
inuköl shtökwakpa ena pë' sulusipa malepa,
esepa sini'. 35 A' tö ye' cheke es erë isuerasö
bulebök ta tö wépa serke wes Skëköl siwé tö
ichè es, esepa dör yësyësë."

Jesús mía upakök Simón dör fariseowak e' ska'

36 Fariseowak eköl kiè Simón, e' tö Jesús
kié chkök ie' u a. E' kueki Jesús mía ie' ska'
ta ie'pa e' tuléser chkök. 37 Eta alaköl sulusi
serke ká e' a, e' wa ijchenewa tö Jesús tso'
chkök fariseowak e' u a. Ie' wa kiõ masmas
de e' ukkuö yöule ák bua'bua kiè alabastro
ese wa. 38 Ie' de dur Jesús ska', e' iuke Jesús
tsikka, iwöriö yënane taië Jesús klõ ki, e'
pasiwéitö itsà wa, ta Jesús klõ wöalattsémiitö
ta kiõ masmas téitö Jesús klõ ki. 39 Mik
fariseowak tö Jesús kié chkök e' tö alaköl
sué, eta ibikeitséitö: "Wëm wí mú dör Skëköl
tteköl moki, e'ma ie' éna iarmi alaköl wése
tso' ie' kök. Ie' éna iarwami tö e' dör alaköl
sulusi." 40 Jesús iché ie' a:
—A Simón, ilè tso' ye' wa yënoie be' a.
Ie' iiuté:
—A s'wöbla'ukwak, ichõ ña.
41 Jesús tö iché:
—Wëm böl ñarke inuköl peitökwak ulà a.
Eköl ñarke cien skeyök (500), iëköl ñarke
dabom skeyök (50). 42 Ie'pa böl kẽ a ipator,
e' kueki inuköl peitökwak tö inuì olo'yé ie'pa
ki. Ye' tö be' a ichakè tö ie'pa böl, ¿wéne ëk
éna inuköl peitökwak dalërmi kibiie?
43 Ie' iiuté:
—Ye' a ta, wéne nuì olone kibiie e' ëk.
Jesús tö iché:
—Buaë be' iiuté.
44 Eta Jesús tö alaköl sué ta ichéitö Simón
a:
—Alaköl i' saú. Mik ye' dewa be' u a, eta be'
kẽ wa ye' a di' mène ye' klõ skuoie, erë alaköl
i' tö ye' klõ skué iwöriö wa ta ipasiwéitö itsà
wa. 45 Be' kẽ wa ye' shkeone wöalattsè wa
wes s'wöblar es. Erë ie' dewa íe, eta ie' tö ye'
klõ wöalattsémi taië.
46 Be' kẽ wa kiõ ësela, e' tëne ye' wökir ki
wes s'wöblar es. Erë ie' tö kiõ masmas tuè
darëreë ese té ye' klõ ki. 47 E' kueki ye' ichè
be' a tö ie' éna ye' dalër taië e' wa iwënewa
tö ì sulu wamblé ie' tö taië, e' nuí olone ie'
ki. Erë wépa kẽ éna ye' dalërta' taië, e' wa
iwënewa tö esepa ki inuì olone elkela ẽ.
48 E' ukuöki ta ie' iché alaköl e' a:
—Ì sulu kos wamblé be' tö e' nuí olone be'
ki.
49 Imalepa kiule chkök ñies tso' ee, e'pa ñì
chakérak:
—A' ichè ¿yi ie' dör e' ttõ es? Skëköl ẽ a se'
nuì olo'yarmi.
50 Erë ie' tö alaköl a iché:
—Be' erblé ye' mik, e' tö be' tsatkée. Be'
yúne bërë.

8

Alakölpa tö Jesús kimé

1 E' ukuöki ta Jesús mía ì blúie Skëköl tso'
e' tté buaë pakök ká blublu ena ká tsitsir
tso' e' a. Ie' ttekölpa tsá dabom eyök kí böl,
e'pa shköke ie' ta. 2 Ñies alakölpa welepa
buao'ne ie' tö, e'pa shköke ie' ta. E'pa welepa
bak weinuk wimblupa sulusi wa, ñies duè
wa. Ie'pa eköl, kiè María Magdala wak, e' a
aknamapa yë'ttsaitö döka kul. 3 Ñies Juana
dör Cuza alaköl, e' shköke ie' ta. Cuza dör
Herodes dalì kkö'nukwak. Ñies Susana ena
alakölpa malepa taië shköke ie' ta. Ie'pa tö
Jesús ena ittökatapa kimeke taië, ì tso' ie'pa
wa ese wa.

Të kuatkökwak, e' pakè
(Mateo 13.1-9; Marcos 4.1-9)

4 Pë' e' yélur iká ki debitu taië Jesús ska'.
Ie' tö ie'pa a ittè kleé i' es: 5 Wëm mía eköl të
kuatkök ta ie' tö iwö ppé ululu të ki* Mik ie'
tso' iwö ppök, eta ditsöwö wele anewa ñala
ska' ta pë' dakélor iki, e' tö iñatélur, ñies dù
debitu tö ikatéwa. 6 Ditsöwö wele anewa áklo
a ta e' kuölö ta itskine buaë. Erë ká tsabe
kẽ ta' ee, e' kueki bet ta isinewa. 7 Ditsöwö
wele anewa dika'chka shua. Dika'chka ena
ditsöwö talane ñita, erë dika'chka e' aléka iki.
8 Erë ditsöwö wele ane íyök bua'bua ki, ese
tskine talane wöne buaë. Iklö wele wöne
döka cien eyök (100) elka elka.
Mik Jesús tö iché one, eta ikí chéitö ie'pa a
aneule: "¡A' éna ye' ttõ ttsak, e'ma ikukueblõ
bua'ie!"

Ì kueki Jesús tö s'wöbla'weke kleaule
(Mateo 13.10-17; Marcos 4.10-12)

9 Jesús ttökatapa tö ie' a ichaké:
—Ttè wakleébö, ¿ima e' wà dör?
10 Ie' tö iché ie'pa a: "Ì blúie Skëköl tso' e'
tté blëulewa, e' kéwö meneat a' a ijchenoie.
Erë pë' tso' taië kẽ éna ye' ttè klö'wak, esepa
a ye' tö ikleeke as ie'pa tö iweblõ je', erë kẽ
ie'pa a iwà wër, ñies as ie'pa tö ittsõ je', erë
kẽ ie'pa a iwà ar.†

* 8:5 të kuatkök ppé ululu: Ie'pa wöblar të kuatkök wö ppélur të kos e' ki. † 8:10 Isaías 6.9

Të kuatkökwak tté e' wà paké Jesús tö
(Mateo 13.18-23; Marcos 4.13-20)

11 “Ttè wakleéyö e' wà dör i' es: Skëköl ttè
pakèsö e' dör we̱s ditsöwö kuatkèsö es. 12 Pë'
we̱lepa ta̱ itkõmi we̱s itka ditsöwö a̱newa
ñala̱ ska' ñe' ta̱ itka es. Esepa tö Skëköl ttè
ttsé, erë bẽ de ie'pa ska' ta̱ iyéttsa̱itö ie'pa e̱r
a̱ a̱s ie'pa kẽ tö iklö'u̱ ta̱ itsa̱tkër. 13 We̱lepa
skà ta̱ itkõmi we̱s itka ditsöwö a̱newa áklo
a̱ ñe' ta̱ itka es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé
ta̱ iklö'wé̱rakitö ttsë'ne buaë wa erë ekuölö
ẽ. Ie'pa kẽ a̱ e̱' tkërwa̱ darërëë Skëköl ttè a̱.
Mik ie'pa weinemitke ie' ttè kue̱ki̱, eta̱ ie'pa
a̱nemine tottola. 14 We̱lepa skà ta̱ itkõmi
we̱s itka ditsöwö a̱newa dika'chka shu̱a̱ ñe'
ta̱ itka es. Esepa tö Skëköl ttè ttsé, erë ie'pa
tö íyi tso' ká̱ i' ki̱ e' bikeitseke kibiie. Ie'pa e̱r
me'rie inuköl ena ì tso' ká̱ iki̱ tö s'ttsë'we̱ke
buaë ese ki̱. Ese ko̱s tö Skëköl ttè kui'wéwa̱
ie'pa e̱r a̱, ta̱ ie'pa kẽ se̱ne buaë Skëköl ttè a̱.
15 Erë we̱lepa skà ta̱ itköke we̱s itka ditsöwö
a̱newa íyök buaë ki̱ ñe' ta̱ itka es. Esepa tö
Skëköl ttè ttsé ta̱ iklö'wé̱ e̱r buaë wa moki̱.
Ie'pa tö iiu̱teke buaë ta̱ iwà dalöiekerakitö
ke̱kraë. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ì buaë ko̱s ese wé̱
we̱s Skëköl ki̱ ikiane es.

Bö'wö tté
(Marcos 4.21-25)

16 “Mik bö'wö wötskéka̱sö, eta̱ kẽ sö
ipabikepawa̱, kẽ sö ipatkepawa̱ ka̱' diki̱a̱. E'
skéie itkekeka̱ ká̱kke̱ s'yamipa datse̱ esepa
wö a̱ ká̱ ñi'wo̱ie. 17 Es ñies ttè tso' blëulewa̱
i̱'ñe ta̱, ese jche̱rdawa̱ sulitane wa̱ aishkuö
ta̱. Ì ché ye' tö, e' kẽ wà a̱ne ie'pa é̱na i̱'ñe ta̱,
erë e' wà a̱rdaë ie'pa é̱na aishkuö ta̱.
18 “Yi e̱' yuak buaë ye' ttè wa, ese a̱ ikí̱
meraëyö a̱s ie' é̱na iwà a̱r buaë. Erë yi kẽ
e̱' yuak ye' ttè wa, ì bikeitsé ese tö tö a̱ne
ié̱na, e' ko̱s yërdattsa̱ne iyöki̱. E' kue̱ki̱ ye' ttõ
kukueblõ a' tö bua'ie.”

Jesús mì ena ie' ëlpa debitu̱ ie' weblök
(Mateo 12.46-50; Marcos 3.31-35)

19 Eta̱ Jesús mì ena iëlpa ena ikutapa e'pa
debitu̱ ie' weblök. Erë ie' tkër wé̱ pë' tso' ta̱ië
e' shu̱a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kẽ dë'wa̱ ie' ska'. 20 E'
biyõ ché yile tö ie' a̱:
—Be' mì ena be' ëlpa ena be' kutapa e'pa
shkõ be' weblök.
21 Ie' tö iiu̱té:
—Ëkëkë, erë ye' tö a' a̱ ichè tö wé̱pa tö
Skëköl ttè ttsé ta̱ iwà iu̱téitö, esepa dör we̱s
ye' mì ena ye' ëlpa ena ye' kutapa es.

Siwa̱' ta̱ië e' wöklö'wé̱ Jesús tö
(Mateo 8.23-27; Marcos 4.35-41)

22 Etökicha ta̱ Jesús e̱' iéka̱ kanò a̱ ittökatapa
ta̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—Mishka batsöri wi̱she̱t.
Eta̱ ie'pa míyal. 23 Ie'pa mirwa̱ia̱ ta̱ ie'
kapowa̱ kanò a̱. E' dalewa siwa̱' batsi̱neka̱
ta̱ië tö di' u̱yéka̱ ta̱ië ta̱ kanò a̱ di' iënekami
katsi̱rkewa̱tke. 24 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iti̱'wé̱ka̱
ta̱ ichérakitö ia̱:
—¡A s'wöbla'u̱kwak! ¡A s'wöbla'u̱kwak! ¡Se'
duölurmi!
Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ siwa̱' ena di' yöli uñéitö ta̱
iwöklönewa̱ mía̱ne alamië.
25 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—¿We̱s a' e̱rblöke ye' mik, e' de?
Erë ie'pa suanéka̱ ta̱ië, tkinewa̱ ta̱ië ta̱ iñi
chakéka̱:
—¿Yi dör wëm wí̱? ¡E' ttõ dalöié di' tö ena
siwa̱' tö!

Wëm eköl a̱ aknamapa tso' ta̱ië e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 8.28-34; Marcos 5.1-20)

26 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ demi ká̱ kiè
Gerasa a̱te̱ batsöri wi̱she̱t Galilea wösha̱ë ee̱.
27 Mik Jesús e̱' yéttsa̱ de ká̱ sí ki̱, eta̱ wëm eköl
de ie' ska', e' a̱ aknamapa tso'. Ie' dör Gerasa
wak. Ia̱ia̱ë ie' se̱ne'mi sume, kẽ se̱rku̱'ia̱ u a̱,
ie' se̱rke pö a̱. 28 Mik ie' tö Jesús sué̱, eta̱ ie'
a̱neka̱ ta̱ië ta̱ ie̱' tkéwa̱ kuchë ki̱. Ie' iché Jesús
a̱:
—A Jesús, be' dör Skëköl dör íyi ulitane
tsa̱ta̱ e' alà. ¿Iõk be' de ye' tsiriu̱k? Ye' múa̱t
bẽrë. Ye' kköchõ ta̱ië be' a̱ tö kẽ ye' we'ikar.
29 Jesús tö ichétke wimblu sulusi a̱ ke̱we:
“Be' e̱' yõttsa̱ wëm se̱ a̱.” E' kue̱ki̱ wimblu tö
ie' a̱ iché es. Ia̱ia̱ë ie' we'ikbitu̱ aknama tö.
Ke̱kraë aknama tö ie' wö a̱liwe̱ke. E' kue̱ki̱
pë' tö ie' mu̱eke iulà a̱ iklö a̱ tabechka daloie
wa, erë e' batsélor ie' tö tottola ta̱ aknama
tö ie' kí̱ a̱liwé̱ka̱ patkémi wé̱ kẽ yi se̱rku̱' ese
ska'. 30 Eta̱ Jesús tö ie' a̱ ichaké:
—¿I̱ma be' kiè?
Ie' iiu̱té:
—Ye' kiè Ta̱ië Wakpa.
Ie' a̱ aknamapa tso' ta̱ië, e' kue̱ki̱ ie' tö iu̱té
es. 31 Ie'pa kköchöke ta̱ië Jesús a̱: “Kẽ sa'
patkarmi ka̱uk ta̱ië tso' iski̱ë e' a̱.” 32 Tsi̱net
ka̱bata kuli' a̱ köchi iëte̱r ta̱ië chkök, e' kue̱ki̱
wimblupa kköchöke Jesús a̱: “Ka̱wö mú sa'
a̱ e̱' tiu̱kwa̱ köchipa jaì a̱.” Jesús tö iké̱wö mé
ie'pa a̱. 33 Eta̱ ie'pa e̱' yélur wëm a̱ ta̱ ie̱' tié̱lur
köchipa a̱. Köchi ko̱s poneka̱ tu̱nemirak ká̱
spé mik brutolonemi batsöri a̱ ta̱ ee̱ iduolur.
34 Mik köchi kkö'nukwakpa tö isué̱, eta̱
itkayalmi ta̱ itté ppéka̱rakitö ká̱ e' wa'ñe.
35 Pë' de ta̱ië iweblök tö ì tka. Mik ie'pa
de Jesús ska', eta̱ wëm a̱ aknamapa yërulune
ta̱ië, e' sué̱ ie'pa tö itkër Jesús wörki̱ datsi'
iéne é̱na ká̱ a̱nene buaë. E' tö ie'pa suawé̱.
36 Wé̱pa tö ì tka e' sué̱, e'pa tö ipaké ie'pa a̱ tö
we̱s wëm a̱ aknamapa bak e' buanene. 37 Ká̱
e' wakpa ulitane suane ta̱ië, e' kue̱ki̱ ie'pa
kköché Jesús a̱: “Be' e̱' yõttsa̱ sa' ká̱ a̱.” Eta̱
Jesús e̱' iéka̱ kanò a̱ ittökatapa ta̱ ta̱ imía̱tke.
38 Eta̱ wëm a̱ aknamapa yërulune e' kköché
Jesús a̱: “Ye' shkakmi be' ta̱.” Erë Jesús tö
iiu̱té:

—Au, be' e̱' tsú̱a̱t. 39 Be' yúne be' u a̱ ta̱ ì ko̱s
wé̱ Skëköl tö be' a̱, e' pakö̃ sulitane a̱.
Ta̱ ie' mía̱, ta̱ ì ko̱s buaë wé̱ Jesús tö ie' a̱, e'
pakéitö sulitane a̱.

Jesús tö Jairo alà busi shke̱'wé̱ka̱ne ñies alaköl bua'wé̱neitö eköl
(Mateo 9.18-26; Marcos 5.21-43)

40 Mik Jesús dene batsöri io̱she̱t, eta̱ pë'
tso' ta̱ië ie' panuk, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' kiéwa̱
ttsë'ne bua' wa. 41 Eta̱ wëm eköl kiè Jairo
e' de. Ie' dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé e'
wökir eköl. Ie' e̱' té̱wa̱ wöwakköt Jesús wörki̱
ta̱ ikköchöke ta̱ië ie' a̱: "Mishka bet ye' u
a̱." 42 Jairo alà dör ekla ẽ wák dör alaköl ki̱
duas tso' dabom eyök ki̱ bök ulatök (12), e'
duökewa̱tke.

Jesús miria̱, e' dalewa ta̱ië pë' dami, e'
tërdami ie' mik. 43 E'pa shu̱a̱ alaköl dami eköl
e' du'mi alakölpa duè wa̱ e' ki̱ duas de dabom
eyök ki̱ bök (12). Ì ko̱s tso' ie' wa̱ e' e̱wé̱waitö
yës s'kapeyökwak ki̱, erë kẽ yi a̱ ibuanene.
44 Ie' dewa̱ ts̱inet Jesús tsi̱ kke̱r ta̱ idatsi' bata
kéwa̱itö. E' wösha̱ ta̱ ipẽ wöklöne ta̱ ibuanene
buaë. 45 Eta̱ Jesús tö ichaké:

—¿Yi tö ye' ké?

Sulitane tö iché:

—Kẽ sa' wa̱ be' kàne.

Pedro tö iché ia̱:

—A s'wöbla'u̱kwak, pë' tso' ta̱ië e' tërdami
be' mik.

46 Erë Jesús tö iché:

—Ye' ittsé tö ilè tka ye' diché wa. E' kue̱ki̱
ye' wa̱ ijche̱r tö yile tö ye' ké.

47 Mik alaköl buanene, e' tö isué̱ tö kẽ ie'
a̱ e̱' blënukia̱ ta̱ ide Jesús ska' painéka̱ ta̱ië
suane wa. Ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ Jesús wörki̱
ta̱ ie' e̱' chéka̱ sulitane kukua tö ì kue̱ki̱ Jesús
kéwa̱itö. Ie' tö iché: "Mik ye' tö be' kéwa̱, e'
wösha̱ë ta̱ ye' buanene." 48 Jesús tö iché ia̱:

—A alà busi, be' e̱rblé ye' mik, e' kue̱ki̱ be'
buanene. Be' yúne bẽrë.

49 Ie' ttökeia̱ alaköl ta̱, e' dalewa eköl bite̱
Jairo u a̱, e' debitu̱ ta̱ iché Jairo a̱:

—Be' alà busi blënewa̱tke. S'wöbla'u̱kwak
kẽ tsiriwa̱ria̱.

50 Mik e' ttsé Jesús tö, eta̱ ie' tö iché Jairo a̱:

—Kẽ be' tkinuk. Be' e̱rblö ye' mik ẽ, be' alà
busila buardane.

51 Mik ie'pa de Jairo u a̱, eta̱ Jesús kẽ wa̱ yi
kàne shkökwa̱ wé̱ busila nu me'r ee̱. Pedro
ena Santiago ena Juan ena alà yẽ ena imì,
e'pa ẽ kiéwa̱itö e̱' ta̱. 52 E' dalewa sulitane
i̱u̱ke alárke ta̱ië. Erë Jesús tö ie'pa a̱ iché:

—Kẽ a' i̱u̱kia̱. Busila kẽ du'wa̱, ikapöme'r ẽ.

53 Sulitane wa̱ ijche̱r tö busila duowa̱, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö ie' wayuéka̱ ja̱ñeitséka̱ ta̱ië.
54 Erë Jesús tö busila ulà klö'wé̱wa̱, ta̱ iché ie'
a̱:

—¡A tayëla, be' e̱' kö̃ka̱!

55 Eta̱ ishke̱neka̱ne, e' bet ta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱
Jesús tö iché ie'pa a̱:

—Itiö̃.

56 Iyẽ ena imì tkirulune iweblök. Eta̱ Jesús
tö iché ie'pa a̱:

—Ì tka i̱e̱, e' kẽ char yi a̱.

9

Jesús tö ittökatapa patké s'wöbla'u̱k
(Mateo 10.5-15; Marcos 6.7-13)

1 Jesús tö ittökatapa dabom eyök ki̱ böl e'pa
dapa'wé̱ ta̱ diché méitö ie'pa a̱ aknamapa
ulitane trë'wo̱yal. Ñies ka̱wö méitö ie'pa a̱
s'kirirke bua'wo̱ne. 2 Ipatkérak ì blúie Skëköl
tso' e' tté buaë pakök ñies s'bua'u̱kne. 3 Ta̱ ie'
tö iché ie'pa a̱:

—Mik a' mi'ke, eta̱ kẽ ì tsa̱rmi. Shko kéli,
sku', íyi ñanoie, inuköl, datsi' skà, ese ko̱s kẽ
tsa̱rmi.

4 Mik yile tö a' a̱ iché a' kapö̃rö, eta̱ a' tso'
ká̱ e' a̱ e' dalewa a' kapö̃rö ie' u ẽ a̱. 5 Eta̱ ká̱
we̱le wakpa kẽ wa̱ a' kinewa̱, e' ta̱ a' e̱' yö̃lur
ká̱ e' a̱, ta̱ ka̱po tso' a' klöttö mik, e' ppöö a'
tö. E' tö ie'pa a̱ ikkacheraë tö ie'pa dör Skëköl
bolökpa.

6 Eta̱ ie'pa míyal judiowak ké̱ tsitsir
ko̱s a̱ Skëköl ttè buaë pakök ñies s'kirirke
bua'u̱kne.

Herodes tö ibikeitséka̱ ta̱ië tö yi dör Jesús
(Mateo 14.1-12; Marcos 6.14-29)

7-8 Herodes dör Galilea wökir, mik e' tö
ì ko̱s we̱ke Jesús tö e' tté ttsé, eta̱ ie' tö
ibikeitséka̱ ta̱ië tö yi dör Jesús. We̱lepa
tö icheke tö Jesús dör Juan S'wöskuökwak
köte̱wa̱ e' shke̱neka̱ne. We̱lepa tö icheke
tö ie' dör Skëköl tteköl bak kiè Elías e'
shke̱neka̱ne. We̱lepa tö icheke tö ie'
dör Skëköl ttekölpa skà bak esepa we̱le
shke̱neka̱ne. 9 Erë Herodes tö iché:

—Ye' wák tö Juan kuli' tökök patkë', e' ta̱
wëm tté ttséyö tso' íyi u̱k ta̱ië s'tkiwè̱ ekkë ¿e'
dör yi?

E' kue̱ki̱ Herodes é̱na suluë Jesús sua̱kwa̱.

Pë' döka̱ mil ske̱yök e'pa tié Jesús tö
(Mateo 14.13-21; Marcos 6.30-44; Juan 6.1-14)

10 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa dene, eta̱ ì
ko̱s wé̱ ie'pa tö, e' pakéne ie'pa tö Jesús a̱.
Eta̱ Jesús tö ie'pa kiémi e̱' ta̱ dõ ts̱inet ká̱
kiè Betsaida wé̱ kẽ yi se̱rku̱' ee̱. 11 Erë mik
pë' ma̱le̱pa wa̱ ijche̱newa̱, eta̱ ie'pa mí itöki̱
ta̱ ie'pa kiéwa̱itö buaë. Ì blúie Skëköl tso'
e' tté buaë paké ie' tö ie'pa a̱ ñies s'kirirke
bua'wé̱neitö.

12 Mik ká̱ tuirketke, eta̱ Jesús ttökatapa
dabom eyök ki̱ böl (12) e'pa de ie' ska' ta̱
ichérakitö ia̱:

—Ká̱ i' ki̱ kẽ ì ku̱' katanoie ñanoie, e' kue̱ki̱
ie'pa yuö̃mi a̱s ie'pa mi' ká̱ tso' ts̱inet ena
pë' se̱rke ts̱inet esepa ska' chkè ta̱u̱k ñè ena
kapökrö.

13 Jesús tö ie'pa a̱ iché:

—Ie'pa tiö̃ a' tö.
Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' wa̱ pan ske̱l ena nima bötö e' ë̃ tso'.
Kë̃ sa' mìne ikí̱ ta̱uk, e' ta̱ ì tso' sa' wa̱ e' kë̃
dökka̱ ie'pa ta̱ië ekkëpa tioie.
14 Wëpa tso' ee̱ döka̱ mil ske̱yök (5000), e'
kue̱ki̱ ittökatapa tö iché es. Erë Jesús tö ie'pa
a̱ iché:
—A' tö ie'pa kö̃ e̱' tkökse̱r i̱ski̱ ek tsi̱ní ek
tsi̱ní dabom ske̱yök (50) dabom ske̱yök. 15 Es
ie'pa tö iwé̱ ta̱ pë' ulitane e̱' tkése̱r. 16 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö pan ske̱l ena nima bötö, e'
klö'wé̱ ta̱ iká̱ sué̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ wëstela chéitö
Skëköl a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö pan ena nima
blaté mé ittökatapa a̱ a̱s ie'pa tö iwatiö̃ pë'
a̱. 17 Mik ie'pa chké de wë', eta̱ ibata a̱te̱, e'
shtérakitö iëne döka̱ kkö̃la dabom eyök ki̱ bök
(12).

Pedro tö iché tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'
(Mateo 16.13-19; Marcos 8.27-29)

18 Etökicha ta̱ Jesús tso' ittökatapa ë̃ ta̱. Ie'
tso' S'yë̃ ta̱ ttök, ta̱ ee̱ ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿I̱ma pë' tö ichè tö ye' dör yi?
19 Ie'pa tö iiu̱té:
—We̱lepa tö icheke tö be' dör Juan
S'wöskuökwak. We̱lepa skà tö icheke tö be'
dör Skëköl ttekölbak kiè Elías e' shke̱neka̱ne.
We̱lepa skà tö icheke tö be' dör Skëköl
ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e' we̱le shke̱neka̱ne.
20 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—Erë ¿i̱ma a' ichè, ye' dör yi?
Pedro tö iiu̱té:
—Be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa sa' blúie
e'.

Jesús e̱' biyö̃ ché tö ie' tterawa̱
(Mateo 16.20-28; Marcos 8.30-9.1)

21 Erë Jesús kë̃ wa̱ ie'pa kàne yi a̱ ichök yi
dör ie'.
22 Ñies ie' tö iché:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' weirdaë ta̱ië. Ju-
diowak kue̱blupa ena sacerdotepa wökirpa
ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa tö ye'
waterattsa̱. Ye' tterawa̱, e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱
ye' shke̱rdaka̱ne.
23-24 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ie'pa ulitane a̱:
—Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese kë̃ ulà a̱
se̱ne michoë dö̃pa. Erë yi e̱' mettsa̱ ttèwa̱
ye' dalërmik, ese ulà a̱ idöraë. E' kue̱ki̱ yi
e̱' yuak ye' ttökataie, ese kë̃ kàne tkinukia̱ e̱'
ki̱. E' skéie ke̱kraë ika̱wöta̱ e̱' chök dö̃ ittèwa̱
wötëulewa̱ krus mik ekkë. Es ie' ka̱wöta̱
shkök ye' itöki̱. 25 Íyi ulitane tso' ká̱ i' a̱, e' de
a' ulà a̱, erë se̱ne michoë kë̃ dë' a' ulà a̱, e'
ta̱ e' dör ¿ìie bua' a' a̱? 26 Mik ye' dör S'ditsö
Alà, e' dene ye' olo wa, ñies ye' Yë̃ olo wa, ñies
ibiyö̃chökwakpa batse'r e'pa olo wa, eta̱ wé̱pa
jaëne ye' ki̱, esepa ki̱ ye' jaërdaë ñies. 27 Moki̱
ye' tö a' a̱ ichè tö a' tso' íe̱, e' we̱lepa tö ì blúie
Skëköl tso' e' sue̱raë ka̱m iblërulur e' yöki̱.

Jesús tö ilo ta̱' ta̱ië e' kkaché ittökatapa a̱
(Mateo 17.1-8; Marcos 9.2-8)

28 E' ki̱ ká̱ de pàköl (8) ulatök, eta̱ Jesús
mía̱ ka̱bata a̱ ttök S'yë̃ ta̱. Pedro ena Juan
ena Santiago e'pa mítse̱r iwa̱ e̱' ta̱. 29 Ie' tso'
ttök S'yë̃ ta̱, eta̱ iwö manenettsa̱ mía̱ kua̱'ki̱
dalölöë ñies idatsi' mía̱ sarurüë wöñarke
dalölöë. 30 E' wösha̱ ta̱ wëpa de iëte̱r böl
tso' ttök ie' ta̱. Ie'pa dör Skëköl ttekölpa bak
ká̱ ia̱ia̱ë kiè Moisés ena Elías e'pa. 31 Ie'pa
olo buneka̱ ta̱ië dalölöë. Ie'pa iëte̱r ka̱pakök
Jesús ta̱ we̱s ie' tterawa̱ pë' tö Jerusalén a̱s
iwà tkö̃ we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. 32 Pedro
ena iyamipa böl, e'pa tteke kapèwa̱ tö ta̱ië.
Erë mik ie'pa ti̱'neka̱ne bua'ie, eta̱ ie'pa tö
Jesús olo ta̱ië e' sué̱, ñies wëpa böl iëte̱r ttök
ie' ta̱ e'pa sué̱rakitö. 33 Mik Moisés ena Elías
mitkene, eta̱ Pedro tö iché Jesús a̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, buaë se' tso' íe̱. Sú̱ sa'
tö úla yuèka̱ mañatkuela, etkue be' a̱, etkue
Moisés a̱, etkue Elías a̱.
Erë ì cheke Pedro tö e' wà kë̃ a̱ne ie' éna.
34 Pedro ttökeia̱, e' wö shà̱ ta̱ mochka tö ie'pa
ki̱téwa̱. E' tö ie'pa suawé̱ ta̱ië. 35 Mochka
shu̱a̱ ie'pa tö ttö̃ ttsé tö ichè: "Se̱ dör ye' alà,
e' pairi'bitu̱bak ye' tö idi' wa a' blúie. Ie' ttö̃
iu̱tö̃."
36 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa tö isué̱
tö Jesús a̱te̱ dur ekörla. Erë ì ttsé ie'pa tö, ì
sué̱ ie'pa tö, e' blé ie'pa tö ie̱r a̱, kë̃ ie'pa wa̱
ipakane yi a̱ dö̃ aishkuö ta̱.

Duladula eköl tteke aknama tö e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 17.14-21; Marcos 9.14-29)

37 Bule es ta̱ ie'pa tso' ka̱bata a̱ e'pa bite̱yal,
eta̱ ta̱ië pë' de Jesús ñale̱tsu̱k. 38 E' shu̱a̱ wëm
tso' eköl, e' tö iché a̱neule:
—A s'wöbla'u̱kwak, be' we'ikèyö, ye' aladu-
laköl sa̱ú, e' dör ye' alà eköl ë̃. 39 Mik wimblu
sulusi tö ie' éna ká̱ chöwé̱wa, eta̱ ie' a̱neka̱
ta̱ië, painéka̱ katötöë, ta̱ ikkö̃ a̱ ishuya deka̱
ta̱ië. Ke̱kraë ie' we'ikekeitö sia̱rë. Wim-
blu kë̃ éna ie' akwa. 40 Ye' kköché ta̱ië be'
ttökatapa a̱ tö wimblu trë'ú̱shkar erë kë̃ ie'pa
a̱ io̱ne.
41 Jesús tö iché ie'pa ulitane a̱:
—A' wakpa kë̃ e̱rblöta̱' Skëköl mik, a' kë̃
éna ká̱ a̱ne. ¿Mik ye' se̱rmirö a' ta̱? ¿Ko̱s ye'
tö a' dalë'ttsemirö? Be' alà tsúbitu̱ ña.
42 Mik duladula de tsi̱net, eta̱ aknama tö
ie' éna ká̱ chöwé̱wa kéu̱ i̱ski̱ ta̱ ipaineka̱ ta̱ië.
Erë Jesús tö wimblu sulusi uñé trë'wé̱shkar
ta̱ duladula bua'wé̱neitö méneitö iyë̃ a̱. 43 Ì
buaë wé̱ Skëköl tö idiché ta̱ië wa e' tö ie'pa
ulitane tkiwé̱wa̱.

Jesús skà e̱' biyö̃ chéne tö itterawa̱
(Mateo 17.22-23; Marcos 9.30-32)

Ì buaë wé̱ Jesús tö, e' chekeia̱ ie'pa tö ñì a̱,
e' dalewa ie' tö iché ittökatapa a̱:

44 —Ì cheke ye' tö a' a̱, e' ttsõ buaë, kẽ a' e̱na
ichökwa: Ye' dör S'ditsö Alà, e' wömerdattsa̱
pë' ulà a̱.
45 Erë ì ché ie' tö e' blëulewa̱ ie'pa yöki̱, e'
kue̱ki̱ ie'pa kẽ e̱na iwà a̱ne. Ñies ie'pa suane
ichakök tö i̱ma iwà dör.

Yi dör ibua'ie Skëköl wöa̱
(Mateo 18.1-5; Marcos 9.33-37)

46 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ttökatapa ñì iu̱tökerak
tö ie'pa shu̱a̱ yi dõmi ibua'ie imale̱pa tsa̱ta̱.
47 Ì bikeitsök ie'pa tso', e' sué̱wa̱ Jesús tö, e'
kue̱ki̱ ie' tö alala kié eköl duése̱r ie' o̱'mik
48 ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
—A' shu̱a̱ yi e̱' wöéwa imale̱pa diki̱a̱ diöshe̱t
ese dör ibua'ie. E' kue̱ki̱ yi tö alala i'se kiéwa̱
ye' ttõ wa, ese tö ye' wák kiéwa̱. Es ñies yi tö
ye' kiéwa̱, ese tö yi tö ye' patkë'bitu̱, e' kiéwa̱.

Yi kẽ ku̱' ñippök se' ta̱ ese tö se' bikeitseke e̱r bua' wa
(Marcos 9.38-40)

49 Juan tö iché Jesús a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, wëm sué̱ sa' tö eköl, e'
tö aknama trë'wé̱yal be' ttõ wa. Erë ie' kẽ ku̱'
se' ta̱, e' kue̱ki̱ sa' tö iché ia̱ tö kẽ iwa̱ria̱.
50 Jesús tö iiu̱té:
—Yi kẽ ku̱' ñippök se' ta̱, ese tso' se' ta̱. E'
kue̱ki̱ kẽ iwöklö'wa̱r.

Santiago ena Juan e'pa uñé Jesús tö

51 Jesús mi'keka̱ne ká̱ jaì a̱, e' ké̱wö
dökewa̱tke, eta̱ Jesús tö ibikeitsé tö ye' mía̱
diché wa Jerusalén, ta̱ imía̱. 52 Ie' tö wëpa
we̱lepa patkémi ie' yöki̱ ke̱we u yulök ka-
poröie. Ie'pa mía̱ demi ká̱ tso' etk Samaria
ee̱. 53 Erë Samaria wakpa wa̱ ijche̱r tö Jesús
ena ittökatapa mi'ke Jerusalén, e' kue̱ki̱ ie'pa
kẽ wa̱ ikinewa̱. 54 Mik Jesús ttökatapa kiè
Santiago ena Juan e'pa tö isué̱ tö Samaria
wakpa kẽ wa̱ ie'pa kinewa̱, eta̱ ie'pa tö Jesús
a̱ iché:
—A Skëkëpa, ¿be' ki̱ ikiane tö sa' tö bö' kiè
ká̱ jaì a̱ ie'pa e̱wo̱wa?
55 Erë Jesús wötréene ie'pa sa̱uk ta̱ ie'pa
uñéitö. 56 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱ ká̱ skà tso'
tsi̱net ee̱.

Wëpa mañal e̱' yuak Jesús ttökatapaie
(Mateo 8.19-22)

57 Ie'pa mirwa̱ ñala̱ ki̱ ta̱ wëm eköl tö Jesús
a̱ iché:
—A këkëpa, ye' mi'ke be' ta̱ ká̱ wa'ñe wé̱ be'
mírö ee̱.
58 Jesús tö iiu̱té:
—Bakli' u ta̱', ñies dúla u ta̱', erë ye' dör
S'ditsö Alà, e' kẽ wa̱ u ta̱' se̱noie.
59 Jesús tö iché wëm eköl skà a̱:
—Mishka ye' ta̱.
Erë wëm tö iiu̱té:
—A këkëpa, ka̱wö mú ña, mik ye' yẽ
blërkewa̱ e' nu wötökwa̱, e' ukuöki̱ ta̱ ye' mi'ke
be' ta̱.
60 Jesús tö iiu̱té:
—Wé̱pa dör we̱s s'duulewa̱ es Skëköl wöa̱,
a̱s esepa tö iyamipa nu wötõ. Erë be' yú, ì
blúie Skëköl tso' e' tté pakök sulitane a̱.
61 Wëm eköl skà tö iché Jesús a̱:
—Ye' e̱' yuak be' ttökataie, erë ke̱we ka̱wö
mú ña shkoie e̱' chöka̱t ye' yamipa a̱.
62 Jesús tö iiu̱té:
—Yi e̱' yué ye' ttökataie ta̱ ì ko̱s méa̱titö ye'
dalërmik, erë ibikeitséneitö ta̱ië, eta̱ ese kẽ ki̱
ì blúie Skëköl tso' e' mène.

10

Jesús tö ittökatapa dabom kuryök ki̱ böl (72) e'pa patké

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëkëpa Jesús tö ittökatapa
skà shu̱shté döka̱ dabom kuryök kí̱ böl (72)
patkèmi ie' yöki̱ ke̱we böl böl wé̱ ie' mi'ke ese
ska'.
2 Ie' tö iché ie'pa a̱: “Moki̱ pë' tso' ta̱ië e'
ki̱ Skëköl ttè buaë kiane ttsè. Esepa dör we̱s
iyiwö tso'tke wë'ia̱ë shtè es, erë ishtökwakpa
kẽ dör ta̱ië. E' kue̱ki̱ a' tö ikiõ kanè wák a̱ tö
ishtökwakpa patkõ. 3 A' yú. Ye' tso' a' patkök
ye' ttè pakök pë' shu̱a̱ we̱s obejala èmi namu
tso' ta̱ië, ese shu̱a̱ es. 4 Inuköl skúla ena dalì
skú ena klökkuö skà, ese ko̱s kẽ tsa̱rmi yës.
Ñies yi kué̱ a' tö ñala̱ wa, ese kẽ ta̱ a' ttök
ta̱ië. 5 Mik a' dewa̱ yile ska', eta̱ ke̱we ichõ
ie'pa a̱ tö ‘Skëköl e̱r buaë chõ a' a̱.’ 6 Ie'pa
tö a' kiéwa̱ e̱r bua' wa, e' ta̱ Skëköl e̱r buaë
chöraë ie'pa a̱. Erë kẽ idör es, e' ta̱ Skëköl
kẽ e̱r buaë chõpa ie'pa a̱. 7 Ie'pa tö a' kiéwa̱
buaë, e' ta̱ a' e̱' tsúa̱t u e' a̱. Ttè tso' e' tö ichè
i' es: ‘Kaneblökwak chkõmi ì kanewe̱keitö e'
ské wa.’ E' kue̱ki̱ ì meke ie'pa tö a' a̱ ñè yè, e'
ñú, e' yõ. U e' ẽ a̱ a' e̱' tsúa̱t a' tso' ká̱ e' a̱ e'
dalewa. 8 Ká̱ wé̱ a' demi ta̱ ká̱ e' wakpa tö
a' kiéwa̱ buaë, e' ta̱ ì mekeitö a' a̱ ñè e' ñú.
9 Ie'pa duöke, e' ta̱ e'pa bua'ú̱ne. Ñies ichõ
ie'pa a̱: ‘Ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö dewa̱tke
tsi̱net a' o̱'mik.’ 10 Erë ká̱ we̱le wakpa kẽ wa̱
a' kinewa̱, e' ta̱ a' yú ie'pa ñala̱ wa ta̱ ichõ
ie'pa a̱: 11 ‘A' ka̱po tso' sa' klöttö mik, e' ppée
sa' tö iwà kkachoie tö a' dör Skëköl bolökpa.
Erë a' wa̱ ijche̱nú tö ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö
dewa̱tke tsi̱net a' o̱'mik.’ 12 Ye' tö a' a̱ ichè tö
mik Skëköl tö a' chakeketke inui̱ ki̱ aishkuö
ta̱, eta̱ ká̱ e' wakpa weirdaë sia̱rë Sodoma
wakpa bak se̱nuk suluë e'pa tsa̱ta̱.

Ká̱ mañat wakpa weirdaë sia̱rë
(Mateo 11.20-24)

13 “A Corazín wakpa, a Betsaida wakpa,
¡wëstela i̱na a' ta̱! Ì kẽ o̱r yi a̱ ese wé̱ ye'
tö ta̱ië a' wörki̱, erë kẽ a' e̱r maneo̱ne. E'
ú̱pa ye' tö Tiro ena Sidón e' wakpa wörki̱,
e̱'ma ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa e̱r maneo̱'bak. Ie'pa
tö e̱riane datsi' a̱ja̱ë ese ië'ka̱bak, ñies ie'pa
e̱' tkë'ka̱bak mulu̱chka ki̱ iwà kkachoie tö
ie'pa e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱. 14 E' kue̱ki̱ ye'
tö ichè tö aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a'
nui̱ ki̱ e' ké̱wö de, eta̱ a' wömerdattsa̱ weinuk

ta̱ië shu̱te̱ Tiro ena Sidón wakpa tsa̱ta̱. 15 A
Cafarnaúm wakpa, kẽ a' tö ibikeitsök tö a'
mi'mitse̱r ká̱ jaì a̱. Ie' tö a' patkerami diöshe̱t
wé̱ s'wimblu weirke ee̱."
16 Eta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱: "Yi tö a' ttõ
ttseke ta̱ iu̱tekeitö, ñies ese tö ye' ttõ ttseke
ta̱ iu̱tekeitö. Yi tö a' wateke, ñies ese tö ye'
wateke. Ñies yi tö ye' wateke, ese tö Skëköl
tö ye' patkë', e' wateke."

Jesús ttökatapa dabom kuryök ki̱ böl (72) e'pa dene

17 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ttökatapa döka̱ dabom
kuryök ki̱ böl (72) patkë' ie' tö, e'pa dene
ttsë'nerak buaë. Ie'pa tö iché ie' a̱:
—A Skëkëpa, aknamapa tö sa' ttõ dalöié be'
ttõ wa.
18 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Tõ. A' e̱' aléka̱ Satanás ki̱ je'. Ye' isué̱ tö
ie' bate̱shkar ká̱ jaì a̱ we̱s alá wöñar es. 19 Ye'
tö a' a̱ diché mé e̱' aloka̱ tkabẽ ki̱ ena bachë'
ki̱ ñies e̱' aloka̱ Satanás diché ki̱. Es kẽ ì tö
a' we'ikepa. 20 Kẽ a' ttsë'nuk buaë wimblupa
sulusi tö a' ttõ dalöié, e' ẽ kue̱ki̱. E' skéie a' kiè
tso' kitule ká̱ jaì a̱ se̱ne michoë yëkkuö ki̱, e'
kue̱ki̱ a' ttsë'nú buaë.

Jesús ttsë'ne buaë
(Mateo 11.25-27; 13.16-17)

21 Jesús tso'ia̱ ttök ittökatapa ta̱, e' shu̱a̱
Wiköl Batse'r tö ie' ttsë'wé̱ buaë shu̱te̱. Ie'
tö iché: "A ye' Yẽ, be' dör íyi ulitane tso'
ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱ e' Këköl. Be' tö ttè ikkë
blë'wa̱ pë' wa̱ siwa̱' jche̱r i̱skie̱ ena e̱rbikõ
ta̱ië esepa yöki̱. Erë ikkachéwa̱bö s'ësela a̱. Es
be' ki̱ ikiane, e' kue̱ki̱ be' iwé̱ es. E' kue̱ki̱ be'
ki̱kéka̱yö."
22 Jesús tté S'yẽ ta̱ o̱ne ta̱ ichéitö pë' tso' ee̱
e'pa a̱: "Ye' Yẽ tö íyi ulitane méa̱t ye' ulà a̱.
Ye' dör Skëköl Alà, kẽ yi wa̱ ijche̱r moki̱ tö
we̱s ye' dör, e' jche̱r ye' Yẽ ẽ wa̱. Ñies kẽ yi
wa̱ ijche̱r moki̱ tö we̱s ye' Yẽ dör, e' jche̱r ye'
ẽ wa̱. Ñies wé̱pa a̱ ye' é̱na ikkachakwa̱ esepa
wa̱ ijche̱rmi."
23-24 Eta̱ Jesús wötréene ittökatapa kke̱ ta̱
ichéitö ie'pa ẽ a̱: "Ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl
ttekölpa ta̱ië ena blu'pa bak ká̱ ia̱ia̱ë esepa
ta̱ië tö, ì sué̱ a' tö, e' kkeyë' sia̱rë suè̱, erë ie'pa
kẽ wa̱ isu̱ne. Ñies ì ttsé a' tö, e' kkeyë' sia̱rë
ie'pa tö ttsè, erë ie'pa kẽ wa̱ ittsẽne. E' kue̱ki̱
wé̱pa tö ì sué̱ a' tö e' sué̱, ayëcha buaë esepa."

Samariawak buaë e' pakè

25 Etökicha ta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
ese eköl debitu̱ Jesús ska', e' tö ie' a̱ ichaké
itsa̱ioie:
—A s'wöbla'u̱kwak, ¿Ì wè̱mi ye' tö a̱s se̱ne
michoë dõ ye' ulà a̱?
26 Jesús tö ie' a̱ ichaké ñies:
—¿Ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱? ¿I̱ma e' wà
dör be' a̱?
27 Eta̱ s'wöbla'u̱kwak tö iiu̱té:
—Skëköl yëkkuö tö iché: 'Skëköl dalëritsõ a'
e̱r ko̱s wa, a' wák ko̱s wa, a' diché ko̱s wa, ena
a' e̱rbikè ko̱s wa.' Ñies e' tö ichè: 'A' male̱pa
dalëritsõ we̱s a' wákpa e̱' dalër es.'
28 Jesús tö iché ie' a̱:
—Be' tö iiu̱té buaë. Be' tö iwé̱ es, e' ta̱ se̱ne
michoë döraë be' ulà a̱.
29 Erë ie' e̱' tsa̱tkak ttè e' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie' tö
Jesús a̱ ichaké:
—Eta̱ s'yamipa chè Skëköl yëkkuö tö, ¿esepa
dör s'yamipa wé̱se?
30 Eta̱ Jesús tö iiu̱té ttè i' wa:
—Wëm eköl datse̱ Jerusalén, e' micho Jer-
icó, eta̱ ñala̱ wa akblökwakpa tö ie' klö'wé̱wa̱.
Ì dami iwa̱ ko̱s dõ idatsi' e' bléwa̱rakitö. Ie'
ppérakitö ta̱ië ta̱ imíyal. Ie' méa̱t tër ie'pa tö
ñala̱ ska', tsir eta̱ iduowa̱. 31 Eta̱ judiowak
eköl dör sacerdote e' dami ñala̱ e' ki̱. Mik ie'
tö wëm tër shka̱'ule e' sué̱, eta̱ ie' tkami bánet
iyöki̱. 32 Es ñies judiowak skà eköl dör Leví
aleri kaneblöke Skëköl wé a̱, e' dami ñala̱ e'
ki̱. Mik ie' tö wëm tër shka̱'ule, e' sué̱, eta̱ ie'
ñies tkami bánet iyöki̱. 33 Erë samariawakpa
kẽ mik a' wödör, sue̱ke a' tö suluë, esepa eköl
dör wëm, e' dami ñala̱ e' ki̱. Mik ie' tö wëm
tër shka̱'ule e' sué̱, eta̱ ie' wa iwër sia̱rë. 34 Ie'
de iska', ta̱ wé̱ ishka̱'ne e' paskuéitö vino wa,
paikléitö kiõ wa, ta̱ ipatréwa̱itö datsi'tak wa.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö itkéka̱ iwák burro ki̱ tsé̱mi
wé̱ s'kaporö ese wé a̱, ta̱ ee̱ ie' tö ikkö'néia̱
ipasuéia̱ buaë. 35 Bule es ta̱ samariawak
tö s'kaporö wé, e' wák patué̱ inuköl döka̱
s'kaneblõ ká̱ böt e' ské ekkë, ta̱ iché ie' a̱:
'Wëm shka̱'ule i' kkö'nú ña. Ilè ki̱ tué̱ be' tö
ie' a̱, e' ta̱ e' ki̱ ye' tö be' patue̱rane mik ye'
dene eta̱.'
36 Eta̱ Jesús tö ichaké s'wöbla'u̱kwak a̱:
—Wëm shka̱'wé̱ akblökwakpa tö e' sué̱ ie'pa
mañal tö, ¿ie'pa wé̱ tö idalëritsé moki̱ we̱s
s'ka̱wöta̱ s'yamipa dalëritsök es?
37 S'wöbla'u̱kwak tö iiu̱té:
—Wé̱ tö isué̱ e̱r sia̱rë wa e'.
Jesús tö ie' a̱ iché:
—Es be' yú ta̱ iú̱ we̱s samariawak tö iwé̱ es.

Jesús mía̱ Marta ena María ska' upakök

38 Jesús ena ittökatapa míyal ñala̱ wa dõ
Jerusalén, ta̱ ie'pa de ká̱ tsir ese a̱. E̱e̱ alaköl
se̱rke eköl kiè Marta, e' tö Jesús kiéwa̱ buaë
ie' u a̱. 39 Marta ël, kiè María, e' e̱' tkéwa̱ tsi̱net
Jesús ska', ta̱ ì cheke Jesús tö e' ttsök ie' tkër.
40 Erë Marta wa̱ kanè tso' ta̱ië iu a̱ kanewè̱,
e' kue̱ki̱ ie' de Jesús ska' ta̱ ichéitö ie' a̱:
—A Skëkëpa, ye' ël tö ye' méa̱t ekörla u
kanéu̱k, ¿e' kẽ ki̱ be' tkine? Ichõ ie' a̱ tö ye'
ki̱mú.
41 Erë Jesús tö iiu̱té:
—A Marta, a Marta, ta̱ië be' e̱' tkiu̱ke kanè
tso' ta̱ië be' u a̱ e' ki̱, 42 erë íyi etkẽ, e' dör
ibua'ie, e' shu̱shté María tö wè̱. Kẽ yi tö
iyepattsa̱ iulà a̱.

11

Jesús tö ittökatapa wöbla'wé̲ ttök S'yë́ ta̲
(Mateo 6.9-15; 7.7-11)

1 Etökicha ta̲ Jesús tso' ttök S'yë́ ta̲. Mik ie'
tté o̲ne, eta̲ ie' ttökatapa eköl tö ie' a̲ iché:
—A Skëkëpa, Juan S'wöskuökwak tö
ittökatapa wöblao̲' ttök S'yë́ ta̲. Es ñies sa'
wöbla'ú̲ ttök S'yë́ ta̲.
2 Jesús tö ie'pa a̲ iché:
—Mik a' ttöke S'yë́ ta̲, eta̲ ichö́ ie' a̲ i' es:
'A Sa' Yë́, a̲s be' dalöiö́ sa' tö ì ulitane tsa̲ta̲.
A̲s be' dö́ sa' blúie da'a̲ie.
3 Chkè kiane sa' ki̲ se̲noie, e' mú sa' a̲ ká̲ bit
ekkë.
4 Sa' male̲pa ko̲s e' nui̲ olo'yeta̲' sa' tö ie'pa ki̲,
e' kue̲ki̲ sa' nui̲ olo'yö́ sa' ki̲.
Kë́ sa' marttsa̲ tö ì sulu tö sa' e̲rkiöù̲.'
5-6 Ñies ie' tö ie'pa wöbla'wé̲ ttè i' wa:
—Sö ichèmi tö a' we̲le wa̲ yami tso' eköl,
ese ska' a' mía̲ nañewe ká̲ sha̲böts, ta̲ a' tö
iché ie' a̲: 'A yami, írö ye' yami datse̲ bánet,
e' debitu̲ ye' ska', erë ye' kë́ wa̲ ì ta̲' mè ie' a̲.
Be' we'ikèyö, pan peitö́ ña mañat.' 7 Be' yami
e' tö a' iu̲tèmi i' es: 'Kë́ ye' tsiriwa̲r. Ukkö
wötënewa̲tke. Ye' ena ye' ala'r, sa' e̲' téwa̲tke
kapökwa̲. Ye' kë́ e̲' köpaka̲ ì muk be' a̲.' 8 Jesús
tö iché ie'pa a̲ tö u wák e' kë́ e̲' köpaka̲ chkè
muk a' a̲, a' dör iyami e' ë̀ kue̲ki̲. Erë a' tö
ikié kröröë, kë́ wöklör ekkë, e' ta̲ ie' e̲' köraka̲
ta̲ ì ko̲s kiane a' ki̲, e' meraëitö a' a̲, a' tö ie'
a̲ ikié kröröë e' kue̲ki̲. 9-10 "Wé̲pa tö íyi kié
Skëköl a̲, esepa a̲ imeraëitö. Wé̲pa tö íyi yulé
ie' ska' esepa tö ikue̲raë. Wé̲pa tö ie' chaké,
esepa kierawa̲itö we̲shke̲. E' kue̲ki̲ ì kiane a'
ki̲ e' kiö́ ie' a̲, eta̲ ie' tö a' a̲ imeraë; e' yulö́ ie'
ska', eta̲ a' tö ikue̲raë; ie' chakö́, eta̲ ie' tö a'
kierawa̲ we̲shke̲.
11 "Kë́ alà yë́ wé̲ne tö tkabë́ mepa ilà a̲
nima kiéitö e' skéie. 12 Ñies kë́ a' wé̲ne tö
bachë' mepa ilà a̲ dakro sia̲' kiéitö e' skéie.
13 A' dör pë' suluë erë e' tö íyi buaë meke a'
alà a̲. ¡E' yita̲ buaë S'yë́ tso' ká̲ jaì a̲ e' tö Wiköl
Batse'r meraë yi tö ie' a̲ ikié ese a̲!"

Judiowak tö Jesús kkaté
(Mateo 12.22-30; Marcos 3.20-27)

14 Etökicha ta̲ Jesús tso' aknama
trë'u̲kshkar wëm eköl a̲. Aknama tö wëm
e' ttö́ wöblëo̲'wa̲. Mik aknama mía̲, eta̲
wëm ttéka̲ne buaë. Wé̲pa ko̲s tö isué̲, e'pa
tkirulune iweblök. 15 Erë ie'pa we̲lepa tö
iché: "Beelzebú dör bë́, e' diché wa ie' tö
ie'pa trë'we̲keyal."
16 Ie'pa we̲lepa skà é̲na Jesús tsa̲iak, e'
kue̲ki̲ ie'pa tö ikié ie' a̲ tö ì kë́ o̲r yi a̲ ese ú̲itö
iwà kkachoie tö moki̲ ie' patkë'bitu̲ Skëköl tö.
17 Erë ì bikeitseke ie'pa tö, e' sué̲wa̲ ie' tö, e'
kue̲ki̲ ie' tö ie'pa a̲ iché:
"S'se̲rke ká̲ etkë́ ki̲, e' ñì blabatsélor ta̲
iñippöke iwakpa ë̀ ñita̲, kë́ wöklör, e' ta̲ ie'pa
wákpa ë̀ ñì e̲ukewa kë́ diché ta̲'ia̲. Ñies
ñì yamipa ë̀ e̲' kéka̲ ñippök ñita̲, kë́ wöklör,
e' ta̲ ie'pa sulunewa̲ mía̲ sia̲rë. 18 Es ñies
Satanás mú tö aknamapa trë'wé̲yal, e' ta̲
ie' tso' ñippök iwakpa ë̀ ta̲. ¿We̲s ì blúie
ie' tso' e' se̲rmiia̲? A' icheke tö aknamapa
trë'wé̲yal ye' tö Beelzebú diché wa, e' kue̲ki̲
e' ché ye' tö. 19 Ye' tö itrë'ú̲payal Beelzebú
diché wa, e̲'ma ¿yi diché wa a' klépa tö
itrë'wè̲yalmi? Ie'pa kë́ a̲ itrënukyal Beelzebú
diché wa. E' kue̲ki̲ ¿we̲s a' tö ye' kkatèmi tö
ye' tö itrë'we̲keyal Beelzebú diché wa? A'
wakpa klépa tö iwà kkacheraë tö a' ttè kë́
dör moki̲. 20 Aknamapa trë'wé̲yalyö Skëköl
diché wa, e' ta̲ e' wà kiane yënoie tö ì blúie
Skëköl tso', e' ké̲wö dewa̲tke a' a̲.
21 "Mik wëm diché ta̲ië tö iu kkö'neke buaë
tabè wa, ì wa, eta̲ ie' íyi ko̲s tso' blëule buaë.
22 Erë mik wëm skà datse̲ diché ta̲' ta̲ië shu̲te̲
ie' tsa̲ta̲, ñippök ie' ta̲, eta̲ e' e̲' aléka̲ iki̲ ta̲
íyi mik ie̲rblöke e̲' tsa̲tkoie ena ì skà ko̲s tso'
ie' wa̲, e' yéttsa̲ se̲raa̲ iyöki̲, ta̲ ikakmémiitö
iyamipa a̲.*
23 "Yi kë́ dör ye' sini', ese dör ye' bolök.
Yi kë́ tö ye' ki̲mè obeja kkö'nuk buaë, ese tö
obeja po'we̲kemi.

Aknama dene wëm a̲
(Mateo 12.43-45)

24 "Mik wimblu sulusi trëneshkar yile a̲, eta̲
imía̲ ká̲ sir poë wé̲ kë́ yi ku̲' ese ska'. Ie' tso'
ká̲ yulök se̲noie, erë kë́ ie' wa̲ iku̲ne. E' kue̲ki̲
ie' ibikeitsé: 'Ye' mía̲ne wé̲ ye' trëneshkar e̲e̲
se̲nuk.' 25 Mik ie' demine wëm e' a̲, eta̲ ie'
tö isué̲ tö wëm dör we̲s u shu̲iriule buaë
maneneë es. 26 Eta̲ ie' mía̲ iyamipa ki̲ yulök
döka̲ kul suluë shu̲te̲ ie' tsa̲ta̲ ta̲ ie'pa ko̲s de
se̲nuk wëm e' a̲. Wëm e' mía̲ne suluë shu̲te̲
ke̲net tsa̲ta̲."

Ayëcha buaë e' dör yi

27 Jesús tso' ttök, eta̲ alaköl eköl dur e̲e̲, e'
tö iché a̲neule:
—¡Alaköl tö be' tsöo̲', be' talao̲', ayëcha buaë
e'!
28 Erë ie' iiu̲té:
—¡Ayëcha buaë shu̲te̲, wé̲pa tö Skëköl ttè
ttsé ta̲ idalöiekerakitö esepa!

Wé̲pa dör pë' suluë esepa kë́ tö Jesús tté
klö'we̲ta̲'
(Mateo 12.38-42; Marcos 8.12)

29 Ie'pa kí̲ ñì dapa'wé̲ Jesús pamik, eta̲ ie'
tö iché ie'pa a̲: "A' dör pë' suluë. A' tö ye' a̲
ikieke tö ì kë́ o̲r yi a̲ ese u̲yö iwà kkachoie
tö moki̲ Skëköl tö ye' patkë'bitu̲. Erë ye' tö
ilè we̲raë etökicha ë̀me iwà kkachoie, e' dör
we̲s Jonás ta̲ ibak es. 30 Ì bak Jonás ta̲ e'
tö iwà kkayë' Nínive wakpa a̲ tö Skëköl tö
ie' patkë'bitu̲ ie'pa pattök. Es ñies, ye' dör
S'ditsö Alà, e' tö iwà kkacheraë a' a̲ tö moki̲

* **11:22** Ttè i' wa kiane chè tö Jesús e̲' aléka̲ Satanás ki̲, e' kue̲ki̲ ie' tö aknamapa trë'we̲keyal.

Skëköl tö ye' patkë'bitu̱. 31 Aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱, eta̱ alaköl datse̱ ká̱ bánet diwö tskirke e' o̱'mik† bak iká̱ blúie, e' e̱' köraka̱ Skëköl wörki̱ a' kkatök tö a' dör pë' suluë. Ká̱ ia̱ia̱ë ie' dë'bitu̱ datse̱ ka̱mië shu̱te̱ se' blú bak kiè Salomón wa̱ íyi jche̱r tai̱ë, e' ttö̆ ki̱ttsök. Erë i̱'ñe ta̱ ye' dur a' shu̱a̱, e' dör Salomón tsa̱ta̱, erë a' kë̆ tö ye' ttö̆ iu̱tè. E' kue̱ki̱ alaköl e' tö a' kkateraë. 32 Mik Jonás tö Nínive wakpa paut, e' tö ie'pa e̱r maneo̱'ttsa̱ Skëköl a̱, erë i̱'ñe ta̱ ye' dur i̱e̱rö, e' dör Jonás tsa̱ta̱, erë a' kë̆ e̱r mane'ù̱ Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ aishkuö ta̱ mik a' wöchakirketke a' nuì̱ ki̱, eta̱ Nínive wakpa e̱' köraka̱ Skëköl wörki̱ a' kkatök.

Se' wöbla buaë ena se' wöbla suluë
(Mateo 5.15; 6.22-23)

33 "Kë̆ yi tö bö'wö tskepaka̱ ta̱ ibléwa̱itö ö ipatkéwa̱itö kalkuö diki̱a̱. E' skéie se' tö itkekeka̱ ká̱kke̱ se' yamipa datse̱ e'pa wö a̱ ká̱ ñi'wo̱ie. 34 Se' wöbla dör we̱s bö'wö es se' chkà ko̱s a̱. E' kue̱ki̱ se' wöbla dör buaë, e' ta̱ se' chkà ko̱s e' a̱ ká̱ olo ta̱' buaë. E' dör we̱s se' e̱r dör buaë es, ì ko̱s yësyësë buaë, ese ki̱ se' e̱r me'rie. Erë se' wöbla dör suluë, e' ta̱ se' chkà ko̱s e' tso' stui a. E' dör we̱s se' e̱r suluë es, ì ko̱s suluë, ese ki̱ se' e̱r me'rie. 35 A' e̱' kkö'nú buaë a̱s a' kë̆ e̱' ki̱tö'ù̱ tö a' wöbla wawër buaë, erë kë̆ iwawër buaë. 36 A' wöbla dör buaë, e' ta̱ ì ko̱s buaë, ese wër buaë a' wa. E' dör we̱s a' se̱rke wé̱ bö'wö ñarke ke̱kraë ee̱ es, kë̆ ku̱' stui a̱."

Wëstela i̱na fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ta̱
(Mateo 23.1-36; Marcos 12.38-40; Lucas 20.45-47)

37 Mik Jesús tté o̱ne, eta̱ fariseowak eköl tö ie' kiémi chkök iu a̱. Eta̱ ie' mía̱ demi ee̱ e̱' tkése̱r mesa kulé ki̱. 38 Erë fariseowak e' tö isué̱ tö kë̆ ie' wa̱ iulà pakö̆ne we̱s ie'pa wöblar es, e' tö ie' tsiriwé̱ka̱. 39 E' kue̱ki̱ Jesús tö iché ie' a̱:

—A fariseowakpa, A' dör we̱s a' tka̱' ko̱s pa skueke a' tö iki̱kke̱ ë̆ es. A' wër buaë, erë a' e̱r suluë. A' dör akblökwakpa. A' ki̱ s'yamipa íyi ko̱s e' kianettsa̱ a' ë̆ a̱. 40 ¡A' kë̆ é̱na ì a̱ne yës! ¿A' kë̆ wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö se' chkà yö', e' ë̆ tö se' e̱r yö'? 41 S'sia̱rëpa ki̱mú a' íyi wa, eta̱ ì ko̱s a̱tdaë maneneë a' a̱.

42 ¡A fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! Ka̱köla tso' iëno chkè a̱ kiè menta ena ruda ena iskà tso', ese ko̱s tsá̱ meke a' tö Skëköl a̱. Erë a' kë̆ se̱rku̱' yësyësë s'male̱pa ta̱. A' kë̆ tö Skëköl dalëritseta̱', e' u̱k a' ka̱wöta̱ ñies.

43 ¡A fariseowakpa, wëstela i̱na a' ta̱! Kula' tso' a' ñì dapa'wo̱ wé a̱ këkëpa dalöiërta̱' esepa a̱, ese ki̱ a' wöbatsö e̱' tkökse̱r. A' ki̱ ikiar tö a' shke̱'wè̱ we̱s këkëpa tai̱ë shke̱'wè̱ es, wé̱ pë' tso' tai̱ë, e'pa wöwa.

44 ¡Wëstela i̱na a' ta̱! A' dör we̱s pö tso' kë̆ jche̱r yi wa̱ e' bata ki̱ s'shkörami es. Ishu̱ dör ñá tai̱ë alar suluë, e' kë̆ alar ttsëne s'wa̱.

45 S'wöbla'u̱kwak ttè dalöiëno wa, ese tso' eköl ee̱, e' tö iché Jesús a̱:

—A s'wöbla'u̱kwak, mik be' tö e' ché fariseowakpa a̱, eta̱ ñies be' tso' sa' chök suluë.

46 Jesús tö iiu̱té:

—¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, wëstela i̱na a' ta̱ ñies! A' ttè dalöiëno tai̱ë darërëë, ese meke a' tö s'male̱pa a̱ wà dalöiè we̱s dalì e̱kke̱ë iè s'ki̱ es, erë a' ulatska ë̆ kë̆ tie̱ta̱'wa̱ a' tö ie'pa ki̱moie.

47 "¡Wëstela i̱na a' ta̱! A' tö Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa pö yuekene pa̱'a̱li̱, erë a' yë́pa tö ie'pa kötulur. 48 Es a' tso' iwà kkachök tö ì wamblë' a' yë́pa tö, e' dör buaë a' a̱. A' yë́pa tö ie'pa kötulur, ta̱ i̱'ñe ta̱ a' tö ie'pa pö yuekene buaë.

49 "E' kue̱ki̱ Skëköl wa̱ íyi jche̱r tai̱ë, e' tö iyë'a̱tbak: 'Ye' tö ye' ttekölpa ena ye' ttè paköкwakpa patkeraë Israel aleripa a̱, eta̱ e'pa we̱lepa tterawa̱ ie'pa tö, ñies we̱lepa skà we'ikeraë ie'pa tö.' 50 Skëköl ttekölpa tai̱ë kötulur a' yë́pa tö. Mik ká̱ i' yöne kuaë, 51 eta̱ Abel kötwa̱ Caín tö. E' itöki̱ a' yë́pa bak tö Skëköl ttekölpa tai̱ë kötmi. Ibata kötwa̱rakitö e' dör Zacarías. E' kötwa̱ ie'pa tö ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱ e' ena iwé e' shu̱sha̱. Skëköl ttekölpa ko̱s kötulurbak a' yë́pa tö, e' nuí̱ kierane ie' tö a' ena wé̱pa dör a' es, e'pa a̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö Skëköl ttekölpa ko̱s kötulur a' yë́pa bak e'pa tö, e' nuí̱ kue̱ki̱ a' ena wé̱pa dör we̱s a' es, esepa weirdaë sia̱rë.

52 "¡A s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa, wëstela i̱na a' ta̱! A' wa̱ Skëköl yëkkuö tso', e' dör we̱s ukkö yottsa̱ tso' es a̱s se' wa̱ ijche̱r tö we̱s Skëköl dör. Erë e' kkëu̱k a' tso' a' male̱pa yöki̱. A' kë̆ wa̱ ijche̱r moki̱ tö we̱s Skëköl dör, ñies wé̱pa ki̱ e' kiane jche̱noie, esepa wöklö'we̱ke a' tö a̱s ie'pa kë̆ wa̱ ijche̱r."

53 Eta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ u e' a̱. S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena fariseowakpa uluneka̱ tai̱ë ie' ki̱. Ie'pa tö ie' chakémi tai̱ë ttè darërëë wa. 54 Ie'pa é̱na ie' klö'wa̱kwa̱ ittè ki̱ ikkatoie.

12

A' e̱' kkö'nú fariseowakpa yöki̱
(Mateo 10.26-27)

1-3 Eta̱ pë' dapane tai̱ë Jesús ska' döka̱ miles, e'pa tërke ñì mik tai̱ë. Jesús tö ichémi ittökatapa a̱ ke̱we: "A' e̱' kkö'nú fariseowakpa pan wölöwo̱ka̱ yöki̱. E' wà kiane chè tö a' e̱' kkö'nú we̱s ie'pa se̱r e' yöki̱. Ie'pa e̱' wamblö̆ suluë, erë ie̱' ö̆rak tö ie'pa dör buaë s'male̱pa tsa̱ta̱. Kë̆ ì ku̱' blëulewa̱ ese kë̆ kkayërpawa̱ aishkuö ta̱. Ese ko̱s jche̱rdane. Ì cheke a' tö bikeitsè a' tö tö kë̆ ittsë̆ne, ese

---

† **11:31** diwö tskirke e' o̱'mik: Si'kuaie ttè e' dör sur. Kë̆ se' wa̱ ijche̱r tö i̱ma e' chèmisö bua'ie se' ttö̆ wa.

ttserane sulitane tö. Ì ko̱s cheke a' tö asas
ukkö wötëulewa̱ shu̱a̱, ese yërdane a̱neule
sulitane kukua. E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú a̱s a' kẽ
e̱' õ we̱s ie'pa es.

Yi yöki̱ s'ka̱wöta̱ suanuk
(Mateo 10.28-31)

4 “A ye' yamipa, kẽ a' suanuk yi tö
s'tteta̱'wa̱ esepa yöki̱. Ie'pa tö s'ttéwa̱, erë e'
ukuöki̱ ta̱ kẽ we̱s ie'pa a̱ se' o̱nukia̱. 5 Erë
sú̱yö a' a̱ ichè tö yi yöki̱ a' ké suanuk. A'
suanú Skëköl yöki̱. Ie' tö a' ttèwa̱mi, e' ukuöki̱
ta̱ ie' wa̱ diché ta̱' a' u̱yowa̱ bö' ké a̱. Ye' tö
iskà chène a' a̱, a' suanú ie' yöki̱.
6 “Dúla ske̱l tuè̱ tottola, inuköl böt wöshkila
ẽ, erë ie'pa kẽ ska' Skëköl e̱r chöta̱'wa. 7 Ñies
a' kẽ ska' ie' e̱r chöpawa. Dõ a' tsa̱kö bitö tso'
shta̱o̱ule ie' wa̱. Ie' a̱ ta̱ a' tuè̱ ta̱ië tkõka̱ dúla
tso' ta̱ië ese tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ kẽ a' suanuk.

Wé̱pa kẽ jaëne Jesús ki̱
(Mateo 10.32-33; 10.19-20)

8 “Yi e̱' chõ sulitane wörki̱ tö ie' dör ye'
dör S'ditsö Alà, e' ttökata, e' ta̱ ese cheraëyö
Skëköl biyöchökwakpa wörki̱ tö ie' dör ye'
ttökata. 9 Erë yi tö iblé sulitane wörki̱ tö ie'
kẽ dör ye' ttökata, e' ta̱ ñies ibleraëyö Skëköl
biyöchökwakpa wörki̱ tö ie' kẽ dör ye' ttökata.
10 “Yi tö, ye' dör S'ditsö Alà, e' ché suluë,
e' nuí̱ olo'yèmi Skëköl tö iki̱. Erë yi tö Wiköl
Batse'r ché suluë, e' kẽ ki̱ inuì̱ olorpa.
11 “Mik pë' tö a' klö'wé̱wa̱ tsé̱mi kkatè
ye' ttè kue̱ki̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ ö
s'shu̱lökwakpa wörki̱ ö s'wökirpa wörki̱, eta̱ kẽ
a' tkinuk tö ì chèmi a' dör e̱' tsa̱tkoie. 12 E'
wösha̱ ta̱ Wiköl Batse'r tö ttè eraë a' a̱ chè
ie'pa a̱.”

Inuköl blú eköl e' e̱r me'rie inuköl ẽ ki̱

13 Pë' dapane ta̱ië e' eköl tö Jesús a̱ iché:
—A s'wöbla'u̱kwak, ichõ ye' ël a̱ tö sa' yẽ íyi
ukuö a̱te̱ ko̱s e' blatõö, ye' icha mú ye' a̱.
14 Jesús tö iu̱té:
—A wëm, ye' kẽ dör a' íyi shu̱lökwak, ñies ye'
kẽ dör a' íyi blatökwak.
15 Ñies Jesús tö iché:
—Se̱ne chõk e' kẽ döku̱' s'ulà a̱ íyi tso' s'wa̱
ta̱ië ese wa. E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú íyi kkechè
ta̱ië ese ko̱s yöki̱.
16 Eta̱ Jesús tö ttè kleé ie'pa i' es: “Wëm
eköl dör inuköl blú ta̱ië, e' tö íyi wöwé̱ ta̱ië
shu̱te̱ iká̱ ki̱. 17 Ie' tö ibikeitsè: ‘Ye' íyi wöne
ta̱ië ¿we̱s e' wè̱mi ye' tö? Kẽ ichë'ka̱ia̱ iwé a̱.’
18 Eta̱ ie' tö ichè: ‘Ye' é̱na ia̱ne tö we̱s ye' tö
iwè̱mi. Sú̱yö iwé tkèttsa̱ ské yuèka̱ne pa̱'a̱li̱,
bërie shu̱te̱, e' a̱ ye' iyiwö ko̱s ena ì ko̱s tso' ye'
wa̱ e' blekeyö. 19 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ibikeitsé:
íyi tso' ta̱ië ye' wa̱ blëule, e' mik ye' se̱rmi dõ
duas ta̱ië. E' kue̱ki̱ sú̱ ye' e̱nù, chkõ, di'yõ,
ttsë'r buaë.’ 20 Erë Skëköl tö iché ie' a̱: ‘Be'
kukuõ darërëë, bẽrë nañewe be' duöwa̱raë,
eta̱ ì ko̱s tso' be' wa̱ blëule, e' a̱te̱ pë' kua̱'ki̱
ulà a̱.’ ” 21 Eta̱ Jesús tö iché: “Es itköraë wé̱
tö íyi blé ta̱ië iwák a̱ ká̱ i' a̱, erë kẽ se̱rku̱' we̱s
Skëköl ki̱ ikiane es, ese wák dör sia̱rë Skëköl
a̱.”

Kẽ a' tkinuk ì ki̱
(Mateo 6.25-34)

22 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:
“Ye' tö a' a̱ ichè: Kẽ a' tkinuk ì kiane a'
ki̱ se̱noie, chkeie, datsi'ie, ìie, ese ko̱s ki̱.
23 S'tso' ttsë'ka e' kẽ dör chkök ẽme, ñies
s'chkà kẽ dör datsi' ẽ ioie. 24 Dù sa̱ú̱ a' tö.
Ie'pa kẽ tö ì kuatketa̱' ì wöshteta̱' kẽ tö chkè
bleta̱', erë Skëköl tö ie'pa tieke. E' yita̱ ie' a̱ ta̱
a' tuè̱ ta̱ië dù ko̱s tsa̱ta̱. 25 A' tkirke ta̱ië e̱' ki̱,
e' kẽ tö a' a̱ ka̱wö kí̱ mepa se̱noie ekuölö ẽ.
26 E' dör tottola erë kẽ a' a̱ io̱r. ¿We̱s a' tkirke
íyi malè̱ ki̱?
27 “A' tö ma'ma wörkua bua'buaala ese sa̱ú̱
we̱s italar, kẽ kaneblöta̱', kẽ datsi' yueta̱'.
Erë blu' bak kiè Salomón, e' wa̱ íyi ulitane
bua'buaë bak ta̱ië, erë ye' tö a' a̱ ichè tö ie'
datsi' bua'bua, e' kẽ wër buaë we̱s ma'ma
wër es. 28 Ka̱kö sué̱sö i̱'ñe, bule ta̱ iñanewa,
erë Skëköl tö iki̱tkeke buaala iwörkua wa. Ie'
tö ka̱kö ki̱tkeke es, ¡e' yita̱ ie' tö a' kianeia̱
e̱rblõ buaë ie' mik, e' paieraë! 29 E' kue̱ki̱ kẽ
a' e̱r mukwa̱ chkè ki̱, di'yè ki̱, ese ko̱s kẽ ki̱ a'
tkinuk. 30 Pë' kẽ tö Skëköl dalöiè esepa tkirke
ta̱ië íyi ko̱s ekkë ki̱. Erë ì ko̱s kiane a' ki̱ e'
jche̱rtke a' Yẽ wa̱. 31 E' skéie ì ko̱s blúie Skëköl
tso' e' ki̱ a' e̱r mú ke̱weie. A' tö iwé̱ es, e' ta̱
ñies íyi ñekkë döraë a' ulà a̱.”

Íyi buaë bleke ká̱ jaì a̱
(Mateo 6.19-21)

32 “A ye' obejapala, kẽ a' suanuk ì yöki̱. A'
kẽ dör ta̱ië, erë S'yẽ e̱r buaë chöke a' a̱. Ie'
tö a' shu̱shté a̱s ì blúie ie' tso' e' dõ a' ulà a̱
ie' ta̱ ñita̱. 33 Ì tso' a' wa̱, e' wataú̱ttsa̱ ta̱ iské
mú s'sia̱rëpa a̱. Ì dör buaë Skëköl a̱, e' ú̱, eta̱
es a' a̱ íyi bua'bua blërdaë ká̱ jaì a̱ we̱s inuköl
blèsö, ì kẽ nurta̱'wa̱, ese a̱ es. Ee̱ akblökwakpa
kẽ a̱ iekiblënuk, ñies powak kẽ a̱ ikatanukwa̱.
34 Wé̱ a' íyi bua'bua tso' ee̱ a' e̱r me'rie ñies, e'
kue̱ki̱ a' íyi blõ ká̱ jaì a̱.”

A' tso' e̱rki̱ Jesús datse̱ne e' panuk

35-36 “A' tso' e̱rki̱ we̱s kanè mésopa tö iwökir
tso' ulabatsè ké̱wö tkö'u̱k datse̱ne, ese panè
es. Ie'pa tso'tke ie' panuk datsi' iënetke
ikanewo̱ie, ibö'wö tskéka̱tke buaë. Mik
iwökir de ta̱ ichaké ukkö a̱, eta̱ bet ta̱ ie'pa
ukkö ppée ie' a̱. 37 Wé̱pa kué̱ iwökir tö ttsë'ka
ie' panuk mik ide eta̱, ayëcha bua esepa.
Mo̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ie' e̱' paiöraë we̱s
chkè watiökwak es ta̱ ikanè mésopa keraëitö
e̱' tkökse̱r kula' ki̱ ta̱ ie'pa tieraëitö chkè buaë
wa. 38 Kanè mésopa kué̱ iwökir tö ttsë'ka
ie' panuk ká̱ sha̱böts alè ö ká̱ ñirketke alè
eta̱, ayëcha buaë esepa. 39 Erë a' é̱na ia̱nú
tö u wák mú wa̱ ijche̱r tö we̱kkë akblökwak
datse̱, e̱'ma ie' kẽ tö ka̱wö mepa yi a̱ dökwa̱
iíyi ekiblök. 40 Es ñies ye' dör S'ditsö Alà,

e' datse̱ne mik a' kẽ ku̱' ye' panuk eta̱, we̱s
akblökwak es. E' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱.”

Kanè mésopa böl eköl dör buaë, eköl dör suluë
(Mateo 24.45-51)

41 Pedro tö Jesús a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, ttè wakleébö ¿e' dör sa' ẽ a̱ ö
sulitane a̱?
42 Ie' iiu̱té: “Kanè méso yësyësë ka̱bikeitsõ
buaë, ese mekeka̱ iwökir tö imale̱pa
kue̱bluie ie'pa tiök ke̱kraë mik kẽ iku̱' e'
dalewa. 43 Iwökir dene ta̱ ikuéitö iu̱k we̱s
iyëneia̱ es, e' ta̱ ayëcha e' dör buaë ie' a̱.
44 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kanè méso e'
merakaitö, ie' wa̱ íyi tso' ko̱s, e' kue̱bluie.
45 Erë kanè méso ñe' e̱rbikõ tö ‘ye' wökir kẽ
döpane bet.’ E' kue̱ki̱ ie' tö imale̱pa wëpa
ena alakölpa ppémi darërëë. Ñies ie' chkémi,
di'yémi ta̱i̱ë ena ie̱' ttémi blo' wa. 46 Erë idiwö
ena iké̱wö kẽ wa ie' ku̱' ipanuk, eta̱ iwökir
dörane ta̱ iwe'ikeraitö sia̱rë wömerattsa̱
weinuk we̱s pë' kẽ e̱rblöta̱' Skëköl mik esepa
es.
47 “Kanè méso wé̱ wa̱ ì kiane iwökir ki̱, ese
jche̱r buaë, erë ie' kẽ wa̱ ì o̱ne yës, kẽ tö ittõ
dalöiè, ese we'ikeraë iwökir tö sia̱rë. 48 Erë
kanè méso wé̱ kẽ wa̱ ijche̱r ta̱ e' tö ì suluë
wamblé, e' ta̱ ese we'ikeraë iwökir tö erë kẽ
ta̱i̱ë. Wé̱pa a̱ imène ta̱i̱ë kanebloie Skëköl a̱,
esepa a̱ ikieraëitö ta̱i̱ë. E' sù̱ wé̱pa a̱ imène
ta̱i̱ë shu̱te̱, esepa a̱ ikieraëitö ta̱i̱ë shu̱te̱. Ko̱s
se' a̱ imène e' mik se' a̱ ichakirdaë.

Jesús tté kue̱ki̱ se' ñì blabatsöraë
(Mateo 10.34-36)

49 “Ye' dë'bitu̱ ká i' a̱ s'aláu̱k we̱s bö' ta̱i̱ë
wöbatska̱ ese tö s'aláwè̱ es, e' mú wöbatska̱tke.
50 Erë ke̱we ta̱ ye' weirdaë sia̱rë, e' ka̱wöta̱
dalë'ttsèyö, e' tö ye' e̱riawe̱ke ta̱i̱ë dõ mik
itka eta̱. 51 ¿A' ibikeitsé tö ye' dë'bitu̱ ká̱
i' a̱ a̱s a' se̱r bẽrë ñita̱? Ye' ichè, au. E'
skéie ye' dë'bitu̱ a' blabatsök. 52 I' ta̱ iña̱k
tkënewa̱mitke, se' se̱rke ske̱l ñita̱, e' ñì bla-
batsöraë ye' ttè kue̱ki̱, böl ñippöraë mañal
ta̱, mañal ñippöraë böl ta̱. 53 Iyẽ ñippöraë
ilà wëbie ta̱ ena ilà ñippöraë iyẽ ta̱; imì
ñippöraë ilà busi ta̱ ena ilà ñippöraë imì ta̱;
yàk ñippöraë iyàk ta̱.”

Ì we̱ke Jesús tö e' wà kẽ a̱ne ie'pa é̱na
(Mateo 16.1-4; Marcos 8.11-13)

54 Ñies Jesús tö ie'pa a̱ iché: “Mik a' isué̱
tö ka̱li̱ moneka̱ diwö mi'ke e' ëka̱, eta̱ a' tö
icheke ‘ka̱li̱ yërdaë’, eta̱ moki̱ iwà yërdaë.
55 Mik a' ittsé tö siwa̱' datse̱ ká̱ sir poë e' ëka̱,
eta̱ a' tö icheke ‘dìba a̱rdaë’, eta̱ moki̱ iwà
a̱ne. 56 ¡A' e̱' õ suluë! A' é̱na ia̱ne mik ka̱li̱
yërmi, mik dìba a̱rmi, erë ì u̱k ye' tso' iwà
kkachoie tö yi dör ye', ¿we̱s kẽ e' wà a̱ne a'
é̱na? ¡A' kẽ wa̱ ì jche̱r ta̱i̱ë we̱s a' ibikeitseke
es!”

A' ñì shu̱lö̃
(Mateo 5.25-26)

57 “¿Ì kue̱ki̱ a' kẽ a̱ ibikeits tö ì dör buaë,
ì dör suluë Skëköl a̱? 58 Yile tö a' kkaté nu̱i̱
kue̱ki̱ e' wa̱ a' mí s'shu̱lök wé a̱, e' ta̱ ima'ú̱
shu̱lè ie' ta̱ ñala̱ ki̱ a̱s ie' kẽ tö a' wömùttsa̱
s'shu̱lökwak ulà a̱ we'ikè. A' kẽ tö iwè̱ es, e'
ta̱ s'shu̱lökwak tö a' wömerattsa̱ s'shkëkipa ulà
a̱ ta̱ e'pa tö a' wöterawa̱ s'wöto wé a̱. 59 Ye'
tö a' a̱ ichè tö kẽ a' döpattsa̱ dõ mik a' tö nu̱i̱
e' patué̱ttsa̱ se̱raa̱ eta̱. E' kue̱ki̱ a' e̱r mane'ú̱
Skëköl a̱ ka̱m iwà dõ a' ki̱ e' yöki̱.”

13

S'ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k Skëköl a̱

1 E' ẽ ké̱wö ta̱ pë' we̱lepa tso' ee̱, e'pa tö
iché Jesús a̱ tö Galilea wakpa wëpa we̱lepa
tso' iyiwak jchök mè Skëköl a̱ iwé a̱. E'
dalewa Pilato tö ie'pa ttökulur patké ta̱ ipẽ
shu̱tuéka̱ iyiwak jchëne e' pẽ ta̱.
2 Jesús tö iché ie'pa a̱: “¿I̱ma a' e̱rbikõ?
¿Galilea wakpa kötulur ñe'pa dör pë' sulusipa
tkõka̱ imale̱pa tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa weine
es? 3 Ye' tö iché au, kẽ idör es. Erë a' kẽ
e̱r mane'ù̱, e' ta̱ ñies a' wákpa ko̱s duölurdaë.
4 Ñies u tso' Jerusalén kiè Siloé, e' yöule
ka̱kke̱ë ák wa, mik e' anebitu̱ a̱neka̱ ie'pa ki̱,
eta̱ ie'pa duo döka̱ dabom eyök ki̱ pàköl (18).
¿I̱ma a' e̱rbikõ? ¿Ie'pa duolur ñe'pa ki̱ inu̱i̱
tso' tkõka̱ Jerusalén wakpa male̱pa tsa̱ta̱?
5 Ye' tö a' a̱ ichè au, kẽ idör es. Erë a' kẽ e̱r
mane'ù̱ Skëköl a̱, e' ta̱ ñies a' duölurdaë.”

Higuera klõ tté wà pakè Jesús tö

6 Jesús tö ttè kleé ie'pa a̱ i' es: “Wëm eköl
wa̱ kal kiè higuera tso' tkëule elka idali shu̱a̱.
Ie' mía̱ iwö yulök, erë kẽ iwö ta̱' yës. 7 E' kue̱ki̱
ichéitö idali kkö'nukwak a̱: ‘I' ta̱ duas mañal,
ye' de ke̱kraë higuera wö yulök, erë kẽ iwö
ta̱'. E' kue̱ki̱ itõöbö a̱s kẽ iku̱' àr ëanas.’ 8 Erë
idali kkö'nukwak tö iché: ‘A këkëpa, a̱s iaria̱
duas ek. Sú̱yö iwì paiklè kapöli tkèka̱ iki̱. 9 E'
wa sö isué̱ tö duas ëtö ta̱ iwörmi e̱'ma buaë
idir. Erë kẽ iwöne, e' ta̱ iteerasö.’ ”

Alaköl eköl wököulewa̱ e' bua'wé̱ne Jesús tö

10 E̱no diwö et a̱ Jesús tso' s'wöbla'u̱k Skëköl
ttè wa ñì dapa'wo̱ wé etkue a̱. 11 Eta̱
ee̱ alaköl tso' eköl tteke wimblu sulusi tö
wököulewa̱. Ie' kirirke es, e' ki̱ duas de
dabom eyök ki̱ pàköl (18). Kẽ ie' a̱ e̱' wödurka̱
yësyësë. 12 Mik Jesús tö isué̱, eta̱ ikiéitö e̱' ska'
ta̱ ichéitö ia̱:
—A tayë, be' buanene. Duè tö be'
kiri'we̱ke, e' ulà a̱ be' tkashkar.
13 Eta̱ ie' ulà méka̱ iki̱ ta̱ iwödunekane
yësyësë ta̱ Skëköl ki̱kéka̱miitö ta̱i̱ë. 14 Erë
Jesús tö alaköl bua'wé̱ne e̱no diwö a̱, e' kue̱ki̱
judiowak ñì dapa'wo̱ wé e' wökir uluneka̱
iki̱ ta̱i̱ë. E' kue̱ki̱ ie' tö iché pë' dapane ee̱ e'pa
a̱:

—Domingo etö shu̱a̱ ká̱ tso' kul. Ká̱ teröl
dör se' a̱ kanebloie. Ká̱ teröl shu̱a̱ a' shkö́ í̱e̱
bua'wè̱ne. Kë̀ a' kine e̱no diwö a̱ bua'wè̱ne.
15 Jesús tö iché ie' a̱:
—¡A' e̱' ö̀ suluë! E̱no diwö a̱ a' ulitane tö a'
iyiwak wöttseeke ta̱ itse̱kemi di' yök. 16 Tayë
i' dör Abraham aleri, e' tso' klöulewa̱ Satanás
ulà a̱ döka̱ duas dabom eyök ki̱ pàköl (18)
we̱s iyiwak moulewa̱ es. Erë̀ i̱'ñe dör e̱no
diwö, erë ¿we̱s a' kë̀ ki̱ ikiane tö iwöttsèeyö
aknama yöki̱?
17 Mik Jesús tö e' ché, eta̱ ibolökpa jaëneka̱
ta̱ië. Erë pë' male̱pa ttsë'nerak buaë, ì buaë
ko̱s wé̱ Jesús tö e' kue̱ki̱.

Mostaza wö tté
(Mateo 13.31; Marcos 4.30-32)

18 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl tso'
¿we̱s e' dör? ¿Ttè wé̱ wa yö ikleèmi? 19 E' dör
we̱s mostaza wö tkéwa̱ wëm eköl tö íyök a̱ es.
Mostaza wö dör tsirlala, erë itskine talane
bërie kalie, ese ulà tsa̱ka̱ dù u yuöke.”

Pan wölöwo̱ka̱ tté
(Mateo 13.33)

20 Ñies Jesús tö iché: “Ì blúie Skëköl tso'
¿ttè wé̱ wa yö ikleèmi? 21 E' dör we̱s
pan wölöwo̱ka̱ wötué tayë tö harinachka
mañayök a̱ es. E' tö harinachka, e' ko̱s
wölöwé̱ka̱ ta̱ië.”

Ukkö tsitsir
(Mateo 7.13-14,21-23)

22 Jesús dami Jerusalén ñale̱ wa, eta̱ ee̱ ká̱
tso' tseë, ká̱ blublu ena ká̱ tsitsir, e' wakpa
wöbla'we̱ke Jesús tö. 23 Eta̱ yile tö ie' a̱ ichaké:
—A këkëpa ¿yëne tö kë̀ yi tsa̱tkërpa ta̱ië?
Ie' iu̱té:
24 —Tsa̱tkè wékkö dör tsir. Ta̱ië pë' tö
ima'we̱raë shkökwa̱ia̱, erë kë̀ ie'pa döpawa̱.
E' kue̱ki̱ a' e̱' diché iö̀ shkökwa̱ia̱. 25 Mik u
wák e̱' kéka̱ tö ukkö wötéwa̱, eta̱ a' tso' u'rki̱,
e'pa tö ie' kieke ukkö a̱. A' tö ichakeke: ‘A
këkëpa, be' ukkö kköppöö sa' a̱.’ Erë ie' tö
a' iu̱teraë: ‘Kë̀ ye' wa̱ a' su̱ule.’ 26 Eta̱ a' tö
icheraë ie' a̱: ‘Sa' chka' be' ta̱. Sa' di'ya' be'
ta̱. Be' tö sa' wöblao̱' sa' ká̱ a̱.’ 27 Erë ie'
tö a' iu̱teraë: ‘Kë̀ ye' wa̱ a' su̱ule. A' dör ì
sulu wamblökwakpa, a' yúshka bánet ye' yöki̱.’
28 Mik a' tö Abraham, Isaac, Jacob ena Skëköl
ttekölpa ko̱s e'pa sué̱ ì blúie Skëköl tso' e' a̱,
erë a' u̱yanettsa̱ bánet, eta̱ a' i̱u̱raë sia̱rë a'
kà yilitdawa̱ weine kue̱ki̱. 29 S'ditsö datse̱ ká̱
wa'ñe, esepa döraë chkök buaë ì blúie Skëköl
tso' e' a̱. 30 Es se' we̱lepa kë̀ dalöiërta̱' ká̱
i' a̱, esepa dalöiërdaë ta̱ië aishkuö ta̱. E' sù̱
se' we̱lepa dalöiërta̱' ta̱ië ká̱ i' a̱, esepa a̱tdaë
ibataie aishkuö ta̱.

Jesús e̱riane Jerusalén wakpa dalërmik
(Mateo 23.37-39)

31 E' wösha̱ ta̱ fariseowakpa we̱lepa de
Jesús ska' ta̱ ichéitörak ia̱:
—Herodes é̱na be' ttakwa̱, e' kue̱ki̱ be'
yúshka ká̱ bánet.
32 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—A' yú ta̱ ichö́ s'ki̱tö'u̱kwak ñe' a̱: ‘I̱'ñe
ena bule ye' tso' aknamapa trë'u̱kyal, ñies
s'bua'u̱kne, böiki ta̱ ye' kanè e̱ne.’ 33 Ye'
mitke i̱'ñe, e' shkö̀mi bule böiki tkörö
Jerusalén wé̱ ie'pa wöblane Skëköl ttekölpa
bak e'pa ttökulur ee̱, e' kue̱ki̱ ye' kë̀ ttepawa̱
í̱e̱.
34 ¡A Jerusalén wakpa, Skëköl ttekölpa ko̱s
ttekewa̱ a' tö ke̱kraë! ¡Ñies ittè pakökwakpa
patkeke ie' tö a' a̱, e'pa ttekewa̱ a' tö ák wa!
¡We̱kkë ye' e̱rkiè tö ye' mú a' dapa'wè̱ e̱' ska'
we̱s dakro mitchke tö ila'rla dapa'wè̱ ipik
diki̱a̱ es, erë kë̀ a' ki̱ ikiane yës! 35 Ye' ttö̀ ttsö̀,
Skëköl kë̀ tö a' ká̱ kkö'nepaia̱. Ye' tö a' a̱ ichè
tö a' kë̀ tö ye' su̱e̱paia̱ dö̀ mik ye' dene eta̱. E'
ké̱wö ska' ta̱ a' tö ye' cheraë: ‘¡Ayëcha buaë yi
datse̱ Skëköl ttö̀ wa e'!’

14

Wëm eköl iëneka̱ ta̱ië e' bua'wé̱ Jesús tö

1 Etökicha ta̱ e̱no diwö a̱ Jesús mía̱ chkök
fariseowakpa wökir eköl, e' u a̱. Eta̱ ee̱
fariseowakpa we̱lepa tso' iweblök krereë
ikkatoie ilè ki̱. 2 Eta̱ wëm eköl kirirke iëneka̱
ta̱ië, e' de dur Jesús wörki̱. 3 Eta̱ Jesús tö
ichaké s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa a̱
ena fariseowakpa a̱:
—¿Ka̱wö ta̱' se' a̱ s'bua'u̱kne e̱no diwö a̱?
4 Erë ie'pa kë̀ wa̱ ie' iu̱tëne yës. Eta̱ Jesús tö
wëm e' klö'wé̱ ta̱ ibua'wéitö ta̱ ichéitö ia̱: ‘Be'
yúshka.’ 5 Eta̱ ie' tö iché fariseowakpa a̱:
—A' alà ö a' baka a̱nemi di' biule uk a̱ e̱no
diwö a̱, e' ta̱ bet a' mía̱ iyöktsa̱.
6 Ie'pa kë̀ a̱ ie' iu̱tëne yës.

Ska̱wöta̱ e̱' ökwa s'male̱pa yöki̱

7 Jesús isué̱ tö pë' shke̱ñaule chkök, e'pa
we̱lepa tö kula' tso' këkëpa dalöiërta̱' ta̱ië,
esepa a̱ ese shu̱shté e̱' tkoie. E' kue̱ki̱ ie' tö
ie'pa patté i' es:
8 —Mik yile tö a' we̱le shke̱ñé ulabatsè
ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ kë̀ a' e̱' tköks̱e̱r kula' tso'
këkëpa ta̱ië a̱ ese kulé ki̱. Isalema këkëpa
dalöiërta̱' ta̱ië a' tsa̱ta̱ ese de, 9 eta̱ yi tö a'
shke̱ñé, e' tö ichè a' a̱: ‘Be' we'ikèyö, kula' se̱
mú këkëpa i' a̱ e̱' tkoie.’ Eta̱ a' jaërka̱mi ta̱ië,
miraë e̱' tköks̱e̱r kula' tso' se' ësepa a̱ ese ki̱.
10 E' skéie, mik yi tö a' shke̱ñé, eta̱ a' e̱' tköse̱r
kula' tso' se' ësepa a̱ ese kulé ki̱. Es mik yi
tö a' shke̱ñé, e' de a' ska', eta̱ ie' tö ichè be'
a̱: ‘A yami, be' yú e̱' tköks̱e̱r kula' tso' këkëpa
a̱, ese kulé ki̱.’ Es pë' ko̱s tso' ee̱, e'pa tö a'
dalöieraë we̱s këkëpa ta̱ië es. 11 Yi e̱' ttsö̀ka̱
ta̱ië, ese a̱rdawa diöshe̱t, erë yi e̱' wöéwa, ese
ki̱kardaka̱ ta̱ië.
12 Wëm tö ie' shke̱ñé chkök, e' a̱ Jesús tö
iché ñies:
—Mik be' tö pë' shke̱ñeke chkök be' ska' ö
di'yök be' ska', eta̱ be' sini'pa ena be' ëlpa

ena be' yamipa male̱pa ena inuköl blúpa
se̱rke tsi̱net be' pamik, esepa ko̱s kĕ shke̱ñar.
Ie'pa tö be' shke̱ñèmine, eta̱ es be' ulà a̱ iské
detke. 13 E' skéie mik be' ka̱wö tkö'u̱ke, eta̱
s'sia̱rëpa ena s'yulĕpa ena s'klõ bachiulewa̱
ena s'wöbla kĕ wawër, esepa shke̱ñú. 14 Ie'pa
kĕ a̱ iské menukne be' a̱. Erë mik s'se̱r
yësyësë, esepa duowa̱ shke̱neka̱ aishkuö ta̱,
eta̱ Skëköl tö be' a̱ iské meraë, e' tö be'
ttsë'we̱raë buaë.

Ké̱wö tai̱ë e' tkö'wé̱
(Mateo 22.1-10)

15 Wëm eköl tkër chkök mesa ki̱ ie'pa ta̱,
mik e' tö ì ché Jesús tö e' ttsé, eta̱ ie' tö iché
ia̱:
—Wé̱pa ka̱wö tkö'we̱raë buaë aishkuö ta̱ ì
blúie Skëköl tso' e' a̱, ayëcha buaë esepa.
16 Jesús tö ie' a̱ iché:
—Wëm eköl tö ka̱wö tkö'we̱ke tai̱ë ta̱ ie'
tö tai̱ë pë' shke̱ñé. 17 Mik ika̱wö tkö'u̱ke e'
diwö de, eta̱ ie' tö iché ikanè méso a̱: 'Se'
ka̱wö tkö'u̱ke, e' tso'tke kaneo̱ule e' kue̱ki̱ be'
yú s'kiule ko̱s e'pa a̱ ichök tö a' shkõ ka̱wö
tkö'u̱k.' 18 Erë ie'pa ulitane tö iché kanè méso
a̱: 'Wëstela be' ta̱, erë sa' wötkërke tai̱ë, kĕ
sa' dõpa.' Itsá̱ tö iché ie' a̱: 'E̱rpa ye' tö ká̱
tué̱ e' sa̱u̱k ye' mi'ke, e' kue̱ki̱ ye' kĕ dõpa.
Ye' kköchõ be' a̱ tö e' olo'yõ ye' ki̱.' 19 Iskà
tö iché: 'Baka wë'ñe tué̱yö kanebloie dabop,
e' wà ma'u̱k ye' mi'ke, e' kue̱ki̱ ye' kĕ dõpa.
Ye' kköchõ be' a̱ tö e' olo'yõ ye' ki̱.' 20 Iëköl
tö iché: 'Írö ye' ulabatséwa̱, e' kue̱ki̱ kĕ ye'
dõpa.' 21 Ikanè méso bite̱a̱ne iwökir ska' ta̱
ì ko̱s ché ie'pa tö ie' a̱ e' chéne ie' tö. Eta̱ u
wák uluneka̱ tai̱ë ta̱ ichéitö ia̱: 'Be' yú bet
ñala̱ kibi ki̱, ñies ñala̱ male̱pa ki̱, ta̱ s'sia̱rëpa
ena s'yulĕpa ena s'wöbla kĕ wawër ena s'klõ
bachiulewa̱, esepa tsúbitu̱ íe̱ ka̱wö tkö'u̱k
ye' ta̱.' 22 Bĕrë ta̱ kanè méso dene, e' tö iché
iwökir a̱: 'A këkëpa, ì u̱k be' tö ye' patké, e'
wé̱tke ye' tö, erë be' u ka̱m wà iër.' 23 Eta̱
iwökir tö iché ie' a̱: 'Be' skà yúne u tso' bánet
ese ñalé̱ ko̱s wa, eta̱ pë' kõ shkökwa̱ ye' u a̱ a̱s
iwà iërka̱. 24 Ye' tö ichè tö wé̱pa shke̱ña' ye'
tö ke̱we, e'pa kĕ wéne ka̱wö tkö'ù̱pa ye' ta̱.'

Jesús ttökataie se̱ne e' dör darërë
(Mateo 10.37-38)

25 Tai̱ë pë' mir Jesús itöki̱ ta̱ ie' e̱' wötrée
ta̱ ichéitö ie'pa a̱: 26 "Yi se̱nak ye' ttökataie,
erë kĕ ié̱na ye' dalër iyĕ, imì, ilaköl, ila'r,
iëlpa, ikutapa tsa̱ta̱, ñies iwák tsa̱ta̱, e' ta̱ ese
kĕ dõpa ye' ttökataie. 27 Yi kĕ e̱' chõ weinuk
dõ ittèwa̱ krus mik ta̱ ise̱r we̱s ye' ttökata
es, ese kĕ dõpa ye' ttökataie. 28 Ichõsö tö a'
we̱le é̱na u yuak bërie. Ke̱we ie' e̱' tkökese̱r
ibikeitsök tö ko̱s u e' tuè̱ isuo̱ie tö inuköl
dömika̱ ö kĕ idõpaka̱ iyuoie. 29 Erë ie' kĕ
wa̱ ibikeitse̱ ke̱we, e' ta̱ ie' tö ichkí tuléwa̱
ta̱ inuköl kĕ ta̱'ia̱ iyuoie. Sulitane tö isuè̱mi,
e'pa tö ie' wayueraë. 30 Ie'pa tö ichèmi: 'Wëm
wí̱ u yuémi, erë kĕ ie' a̱ iyöneia̱.' 31 Ñies ká̱
blu' we̱le wa̱ ijche̱r tö ká̱ kua̱'ki̱ blu' datse̱
ñippök ie' ta̱, e' ta̱ ie' e̱' tkörase̱r ibikeitsök
ke̱we: 'Ye' wa̱ ñippökwakpa tso' döka̱ 10.000.
Ye' bolök wa̱ ñippökwakpa tso' döka̱ 20.000.
¿Ye' e̱' alömika̱ iki̱ ö kĕ ye' e̱' alõpaka̱ iki̱?' 32 Ie'
isué̱ tö ie' kĕ e̱' alõpaka̱ ibolök ki̱, e' ta̱ ka̱m
ibolök dõ tsi̱net, e' yöki̱ ie' tö ibiyöchökwakpa
patkeraë ibolök a̱ ichök tö '¿we̱s sö ishu̱lèmi
a̱s se' se̱r bĕrë ñita̱?' 33 E' kue̱ki̱ yi se̱nak ye'
ttökataie ese tö iwà bikeitsõ ke̱we. Es a' kĕ e̱'
chõ ì ko̱s tso' a' wa̱ e' muka̱t, e' ta̱ kĕ a' dõpa
ye' ttökataie.

Dayë kĕ kke ta̱'ia̱
(Mateo 5.13; Marcos 9.50)

34 "Dayë dör buaë, erë kĕ ikke ta̱'ia̱, e' ta̱ kĕ
ibuarpaia̱ne. 35 Kĕ ibua'ia̱ íyök kapeyoie. Kĕ
ibua'ia̱ ìie. E' dör buaë kèu̱mi ĕ. ¡Yi é̱na ye'
ttõ ttsak, e̱'ma ikukueblõ bua'ie!"

15

Obeja kkö'nukwak e' tté
(Mateo 18.10-14)

1 Ke̱kraë inuköl shtökwakpa Roma wökirpa
a̱, esepa döke tai̱ë Jesús ska' iki̱ttsök. Ñies pë'
male̱pa cheke fariseowakpa tö tö e'pa dör
pë' sulusipa, esepa döke tai̱ë Jesús ttöke e'
ki̱ttsök. 2 Fariseowakpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa tö Jesús chémi suluë ñì
a̱. Ie'pa tö iché:
—Ie' tö pë' sulusipa sue̱ke buaë, ñies esepa
ta̱ ie' chköke.
3 E' kue̱ki̱ ttè kleé ie' tö ie'pa a̱ i' es: 4 "A' isie
wa̱ obeja tso' döka̱ cien, e' etö chowa, e' ta̱ a'
tö imale̱pa döka̱ dabom su̱li̱yök ki̱ su̱li̱tu (99),
e' meraa̱t iké̱ a̱ ta̱ a' miraë ichowa e' yulök
dõ wé̱ a' tö ikué̱ ee̱. 5 Mik a' tö ikué̱, eta̱ a'
ttsë'rdaë buaë ta̱ a' tö ikeraka̱ pperaka̱ kuli'
ki̱. 6 Mik a' dene iu a̱, eta̱ a' yamipa ena pë'
se̱rke a' o̱'mik, e'pa kiera a' tö a' u a̱ ta̱ a' tö
icheraë ie'pa a̱: 'Ye' obeja chë'wa, e' kué̱neyö.
A' ttsë'nú buaë ye' ta̱.' 7 Es ñies ye' tö a' a̱ ichè
tö mik pë' sulusi eköl e̱r mane'wé̱ Skëköl
a̱, eta̱ e' tö Skëköl tso' ká̱ jaì a̱, e' ttsë'wé̱ buaë
shu̱te̱ tkõka̱ imale̱pa döka̱ dabom su̱li̱yök kí̱
su̱li̱tu (99) e̱' bikeitsõ tö ie'pa dör yësyësë, kĕ
ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k, esepa tsa̱ta̱.

Inuköl chowa, e' tté

8 "Ñies alaköl wa̱ inuköl tso' döka̱ dabop, e'
chowa etk, e' ta̱ ie' tö bö'wö tskéka̱ iushkléttsa̱
ta̱ iyulé bua'iewa̱ ta̱ iwà kué̱itö. 9 E' ukuöki̱ ta̱
ie' tö iyamipa ena pë' se̱rke io̱'mik e'pa kié iu
a̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱: '¡A' ttsë'nú buaë ye' ta̱! Ye'
inuköl chë'wa, e' kué̱neyö, e' kue̱ki̱ e' ké̱wö
tkö'ù̱sö ñita̱.' 10 Es ñies ye' tö a' a̱ ichè tö mik
pë' sulusi eköl e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱, eta̱ e' tö
Skëköl biyöchökwakpa ttsë'we̱ke buaë shu̱te̱."

Alà e̱' wamblõ suluë e' nuí̱ olo'yé iyĕ tö iki̱, e' tté

11 Ñies Jesús tö ikleé ie'pa a̱ ttè i' wa:
"Këkëpa eköl alà dör böl wëpa. 12 Ilà tsirla tö

iché iyë̃ a̱: ‘A yë̃wö, ì mekea̱t be' tö ye' a̱ mik
be' duökewa̱tke eta̱, e' mútke be' tö ye' a̱.’ Eta̱
iyë̃ íyi ko̱s, e' blabatséitö méitö ila'r böl a̱ eköl
eköl ko̱s ika̱wöta̱ imuk ia̱ ekkë. 13 Ká̱ kë̃ bak
ta̱ië, eta̱ ì ko̱s méitö ilà tsirla a̱, e' watuéttsa̱
ilà tö, e' ské klö'wéitö ta̱ imía̱ ká̱ kua̱'ki̱. E̱e̱ ie'
tö ie' inuköl ko̱s we'ikéwa íyi sulu ë̃ ki̱. 14 Mik
ie' inuköl e̱newa, eta̱ bli a̱ne ta̱ië ká̱ e' ki̱, e'
kue̱ki̱ ie' ttémitke bli tö. 15 E̱e̱ ta̱ ie' mía̱ kanè
yulök ká̱ e' wakpa eköl ska'. Eta̱ wëm e' tö
ie' a̱ kanè mé köchi tiök. 16 Ie' duéwa̱ bli wa̱
suluë. Köchi chkè kë̃ ñano se' a̱ ese ñakwa̱ ie'
éna, erë kë̃ yi tö ie' a̱ imè. 17 Bata ekkë ta̱ ie' tö
ibikeitsé: ‘¿Iö̃k ye' e̱' tötkër bli wa̱ íe̱? We̱kkë
ye' yë̃ u a̱ kanè mésopa tso', e'pa wa̱ chkè tso'
ta̱ië. 18 Ye' mía̱ne ye' yë̃ ska', ta̱ ye' tö icheraë
ie' a̱: A yë̃wö, ye' tö ì sulu wamblé Skëköl ki̱,
ñies be' ki̱. 19 Ye' jaëne ta̱ië. Ye' kiök be' alà,
e' kë̃ dör ye' sia̱rla e' a̱. E' skéie ye' sa̱ú̱ we̱s
be' kanè mésopa sue̱kebö es.’ 20 Eta̱ ie' e̱' kéka̱
mía̱ iyë̃ ska'.

“Mik idökemitke iyë̃ ska', eta̱ iyë̃ wö de
iska' ta̱ idoia̱ ka̱mië ta̱ ie' wa iwër sia̱rë.
Ie' tu̱nemi iña̱le̱tsu̱k ta̱ ipaklö'wéwa̱itö
iwöalattséitö. 21 Eta̱ ilà tö iché ie' a̱: ‘A yë̃wö,
ye' tö ì sulu wamblé Skëköl ki̱ ñies be' ki̱.
Ye' jaëne ta̱ië. Ye' kiök be' alà, e' kë̃ dör ye'
sia̱rla e' a̱.’ 22 Erë iyë̃ tö iché ikanè mésopa a̱:
‘Datsi' bua'ie yulö̃ iö̃ka̱ ie' ki̱ bet, ta̱ ula'tsio
iö̃wa̱ ta̱ klökkuö iö̃ka̱ iki̱. 23 Baka pupula
bua'bua yulö̃ ta̱ ittö̃wa̱. Ye' alà dene e' ké̱wö
tkö'we̱kesö. 24 Ye' alà i' dene, e' dör we̱s ie'
du'wa̱ e' shke̱neka̱ne es. Ye' alà minea̱ ye'
yöki̱ kë̃ tté ttsëneia̱ ye' wa̱, e' dene e' kue̱ki̱
iké̱wö tkö'ù̱sö.’ Eta̱ ie'pa tö iké̱wö tkö'wé̱mi
ta̱ië.

25 “E' dalewa ilà kibi tso' kaneblök kañika̱.
Mik ie' datse̱ e' de tsi̱net u a̱, eta̱ ie' tö ittsé
tö iyamipa alárkerak ta̱ië blarkerak, klötöke
ta̱ië. 26 Eta̱ ie' tö kanè méso kié eköl ta̱
ichakéitö: ‘¿Ì ké̱wö tkö'we̱ke a' tö ekkë?’
27 Eta̱ kanè méso tö ie' iu̱té: ‘Be' ël dene, e'
kue̱ki̱ be' yë̃ tö sa' patké baka pupula bua'ie
ttökwa̱ be' ël dene buaë, kë̃ we̱s ie' dë', e'
ké̱wö tkö'wo̱ie.’ 28 Erë e' tö ilà kibi uluwéka̱
ta̱ië. Ie' kë̃ shkakwa̱ we̱shke̱. E' kue̱ki̱ iyë̃
e̱' yéttsa̱ u'rki̱ ta̱ iwöpablé ta̱ië ta̱ iché ie' a̱:
‘Be' shkö̃wa̱ sa' ta̱, kë̃ be' ulunuk.’ 29 Erë ie'
tö iyë̃ iu̱té: ‘Ye' kaneblë'mi be' a̱ e' ki̱ duas
de ta̱ië. Ye' kë̃ wa̱ be' ttö̃ dalöse̱o̱ulewa̱ yës.
Erë chibola ë̃ kë̃ meule be' wa̱ ye' a̱ katano
ye' sini'pa ta̱. 30 Erë i̱'ñe ta̱ be' alà e' dene.
Ie' tö be' inuköl we'ikwa alakölpa sulusipa ta̱
eta̱ be' tö baka bua'ie ttökwa̱ patké ie' dene e'
ké̱wö tkö'wo̱ie.’

31 “Iyë̃ tö ie' iu̱té: ‘A alala, be' tkëria̱ ye'
ta̱ ke̱kraë. Ì ko̱s tso' ye' wa̱ e' dör be' icha.
32 Erë be' ël dene buaë, e' dör we̱s ie' du'wa̱
e' shke̱neka̱ne es. Ie' minea̱ ye' yöki̱ kë̃ tté
ttsënene ye' wa̱, e' dene, e' kue̱ki̱ s'ka̱wöta̱ e'
ké̱wö tkö'u̱k chkè wa, di'yè wa, ttsë'ne bua'
wa.’ ”

16

Inuköl blú íyi kue̱blu e' e̱rbikö̃ buaë, e' tté

1 Ñies Jesús tö ttè kleé ittökatapa a̱ i' es:
“Wëm bak eköl kaneblöke inuköl blú a̱ iíyi
kue̱bluie. Etökicha ta̱ pë' we̱lepa tö ie' kkaté
iwökir a̱ tö ie' tso' iwökir inuköl we'ikökwa.
2 Iwökir tö ie' kié ta̱ iché ia̱: ‘Ye' wa̱ ijche̱newa̱
tö be' tso' ye' inuköl we'ikök. Be' kë̃ a̱ kanè
ta̱'ia̱. Ye' be' trë'we̱keshkar. E' yöki̱ ì ko̱s
kanewé̱ be' tö, e' yëkkuö kkachö̃ ye' a̱.’ 3 Ie'
ibikeitsé: ‘Ye' wökir tö ye' trë'we̱keshkar,
¿we̱s ye' e̱' ù̱mi? Kë̃ ye' diché ta̱'ia̱ kanè
darërë wo̱ie ena ye' jaëne inuköl kakkiök.
4 Ye' éna ia̱netke tö we̱s ye' e̱' ù̱mi mik ye'
trëneshkar eta̱ a̱s yile tö ye' kkö'nù.’ 5 Eta̱ ie'
tö pë' ko̱s ña'we̱ke iwökir tö e'pa kiéttsa̱ eköl
eköl. Mik e' tsá̱ de, eta̱ e' a̱ ie' tö ichaké:
‘¿Ko̱s be' ñarke ye' wökir ulà a̱?’ 6 E' tö iu̱té:
‘Ye' ñarke ie' ulà a̱ kiö̃ döka̱ galon cien (100)
ekkë.’ Ie' iché ia̱: ‘I' be' yëkkuö. Be' e̱'
tkö̃se̱r bet ta̱ yëkkuö se̱ ki̱ be' ñarke se̱, e'
mane'ú̱ttsa̱ ta̱ ishtö̃ka̱ tö be' ñarke galon döka̱
dabom ske̱yök ë̃ (50).’ 7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö
ichaké iëköl ñarke a̱: ‘¿Ñe be', ko̱s be' ñarke
ye' wökir ulà a̱?’ E' tö iu̱té: ‘Ye' ñarke trigowö
döka̱ saco cien (100) ekkë.’ Ie' tö iché ia̱:
‘I' be' yëkkuö. Se̱ ki̱ be' tö imane'ú̱ttsa̱ ta̱
ishtö̃ iki̱ saco döka̱ dabom paryök ë̃ (80).’
8 Mik ì wambléitö, e' jche̱newa̱ iwökir wa̱ ta̱
ibikeitséitö: ‘Ye' íyi kue̱blu kë̃ wa̱ ikanè o̱ne
yësyësë, erë ie' ka̱bikeitso buaë e̱' ki̱moie. E'
ë̃ kue̱ki̱ iki̱kekeka̱yö.’ ”
Jesús tö ichéne: “Es ñies yö ichè tö wé̱pa
kë̃ tö Skëköl dalöiè esepa ka̱bikeitsö̃ buaë e̱'
ki̱moie tkö̃ka̱ wé̱pa dör ie' olo ta̱' ta̱ië e' icha
esepa tsa̱ta̱. 9 E' kue̱ki̱ yö ichè a' a̱ tö inuköl
kë̃ dör ibua'ie. E' wa s'male̱pa ki̱mú a̱s ie'pa
tö Skëköl dalöiö̃. A' tö iwé̱ es e' ta̱ aishkuö
ta̱ ie'pa tö a' kierawa̱ buaë we̱shke̱ se̱no wé
yöbië e' a̱.
10 “Yi tö kanè tsitsir we̱ke yësyësë, ñies ese
tö kanè ta̱ië wèmi es. Erë yi kë̃ tö kanè tsitsir
we̱ku̱' yësyësë, ñies ese kë̃ tö kanè ta̱ië wèpa
yësyësë. 11 E' kue̱ki̱ inuköl kë̃ wakanewè̱ a'
tö yësyësë, e' ta̱ ¿yi e̱rblö̃mi a' mik ì tue̱ta̱'
chökle, ese wakanéwo̱ie? 12 Ñies a' kë̃ tö o̱'ka
icha wakanewè̱ yësyësë, e' ta̱ ¿yi tö a' icha
mèmi a' a̱ wakanewè̱?
13 “Wé̱ klöulewa̱ kanè mésoie, ese ka̱wöta̱
iwökir ë̃ ttö̃ dalöiök. Iwökirpa chö̃pa böl,
e̱'ma ie' ka̱wöta̱ eköl ë̃ dalöiök ena iëköl
watöktsa̱. Es a' kë̃ a̱ e̱r menukwa̱ Skëköl ki̱
ena inuköl ki̱ ñita̱.”
14 Ì ché Jesús tö e' ttsé se̱raa̱ fariseowakpa
tö. Ie'pa éna inuköl dalër ta̱ië, e' kue̱ki̱ ie'pa
tö iwayué. 15 Ie' tö iché ie'pa a̱: “A' e̱' ö̃
sulitane wörki̱ tö a' dör pë' buaë yësyësë, erë
a' e̱r su̱ule buaë Skëköl wa̱. Ì ki̱kekeka̱ s'ditsö
tö ta̱ië, ese wër suluë ie' wa.

Ì ko̱s kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e' wà tköraë

16 "Ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö
yëkkuö ki̱, e' wa s'wöblao̱nebitu̱ dõ mik Juan
S'wöskuökwak dë'bitu̱ eta̱. Erë e' itöki̱ ta̱ ì
blúie Skëköl tso' e' tté buaë pakarke ta̱ suli-
tane tso' ima'u̱k darërëë diché wa dökwa̱ e'
a̱.

17 "Ká̱ jaì ena ká̱ i' e̱rta̱'wa. Erë Skëköl
yëkkuö kitule, e' kẽ e̱rta̱'wa yës, e' wà tköraë
se̱raa̱ döwa̱ ttè bataë.

Se' ñì õwa ese ché Jesús tö
(Mateo 19.1-12; Marcos 10.1-12)

18 "Wëm tö itayë éwa ese tö tayë skà
tsé̱wa̱ne, e' ta̱ e' wa ie' tö ise̱newa̱bak ke̱we
e' dalöse̱wé̱wa̱. Ñies tayë a'wa iwëm tö, ese
tsé̱wa̱ne wëm o̱'ka tö, e' ta̱ e' wa ie' tö tayë e'
se̱newa̱bak ke̱we e' dalöse̱wé̱wa̱.

Inuköl blú ena Lázaro, e' tté

19 "Inuköl blú bak eköl e' e̱' paiõ datsi'
bua'bua ẽ wa. Ke̱kraë ie' chköke, di' yöke
buaë. 20 Ñies s'sia̱rë bak eköl kiè Lázaro,
e' e̱' tkökese̱r blu' e' u wékkö a̱. Ie' pa
dör smewö ẽme. 21 Ie' é̱na blu' chkè po
darke, e' ñakwa̱ suluë. Chichi döke ie' smewö
pakuyök. 22 Ká̱ et ta̱ ie' sia̱rla blënewa̱, ta̱
Skëköl biyöchökwakpa tö ie' wimblu tsé̱mi ká̱
jaì a̱ chkök Abraham ta̱. Ñies inuköl blú ñe'
blënewa̱ ta̱ inú wötënewa̱.

23 "Eta̱ ie' tso' weinuk sia̱rë wé̱ s'wimblu
weirke ee̱ ta̱ iwökéka̱ ta̱ Abraham sué̱itö
ka̱mië ká̱ bánet, e' batsi̱' a̱ Lázaro tkër. 24 Eta̱
ie' a̱r ta̱ië Abraham wöa̱ ta̱ ichéitö: '¡A këkëpa
Abraham, ye' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa! Ye' weirke
ta̱ië bö' i' a̱. Be' we'ikèyö, Lázaro patkõ
iulatska bata nuu̱kka̱ di' a̱ ta̱ ipatkõ ye' ku'
nuu̱kka̱ a̱s ipase̱r.' 25 Erë Abraham tö iiu̱té:
'Be' é̱na ia̱nú tö mik be' bak ttsë'ka, eta̱ íyi
buaë ko̱s bak be' wa̱. E' skéie Lázaro bak
weinuk sia̱rë. Erë i̱'ñe ta̱ ie' wöpablëne buaë,
e' skéie be' weirkene sia̱rë. 26 Kí̱ie ta̱, ká̱blë
i̱skì̱ë e' tso' se' shu̱sha̱ë. E' kue̱ki̱ sa' shkak a'
ska', esepa kẽ dõpa a' ska'. Ñies a' shkak sa'
ska', esepa kẽ dõpa sa' ska'.'

27 "Inuköl blú tö iché: 'A yẽwö Abraham,
ye' kköchõ be' a̱, Lázaro patkõ ye' yẽ u a̱ 28 ye'
ëlpa döka̱ ske̱l, e'pa pattök a̱s ie'pa kẽ dõ ká̱ i'
a̱ wé̱ s'weirke sia̱rë ee̱.' 29 Abraham tö iché
ie' a̱: 'Ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa male̱pa
e'pa tö yëkkuö ki̱, e' tso' ie'pa wa̱, ¡a̱s ttè e' iu̱tõ
ie'pa tö!' 30 Blu' tö iiu̱té: 'A yẽwö Abraham, e'
kẽ dör wë'. Erë se' duowa̱ eköl shke̱neka̱ne
ese tö ie'pa patté, e' ta̱ ie'pa e̱r mane'u̱raë.'
31 Erë Abraham tö iché ia̱: 'Ttè kit Moisés
ena Skëköl ttekölpa e'pa tö, e' kẽ iu̱tëne ie'pa
wa̱, e' ta̱ s'du'wa̱ shke̱neka̱ne ese mía̱ ie'pa
pattök, e' ta̱ ñies ie'pa kẽ tö ie' ttõ iu̱tepa.' "

17

A' tso' wösh wa ì tö ské ì sulu wamblök ese
yöki̱
(Mateo 18.6-7,21-22; Marcos 9.42)

1 Jesús tö iché ittökatapa a̱: "Ke̱kraë se'
e̱rkiöo̱rke ì sulu wamblök; ¡erë yi tö se'
e̱rkiöwe̱ke, esepa tö inuí̱ sue̱raë! 2 Yi tö
ikkëpala e̱rblöke ye' mik, esepa eköl ké ì sulu
wamblök, esepa weirdaë sia̱rë shu̱te̱ tkõka̱
ák wawoie mué̱wa̱ ikuli' a̱ batrèemi dayë a̱
e' tsa̱ta̱. 3 ¡A' tso' wösh wa!

"A' yami tö ì sulu wamblé a' ki̱, e' ta̱ iuñú.
Ie' e̱r mane'wé̱ne, e' ta̱ inuì̱ olo'yõ iki̱. 4 Erẽ
ká̱ etkẽ a̱ ie' tö ì sulu wamblé a' ki̱ döka̱
kuktökicha (7), erë ie' iché döka̱ kuktökicha:
'ye' e̱r mane'wé̱ne,' e' ta̱ ilo'yõ iki̱."

S'kí̱ e̱rblõ Skëköl mik

5 Eta̱ Skëkëpa Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö ie' a̱
iché:

—Sa' ki̱mú kí̱ e̱rblök Skëköl mik.

6 Ie' tö ie'pa iu̱té:

—A' e̱rblõpa Skëköl mik tsir we̱s mostaza
wö dör tsirla ekkë, e̱'ma a' tö ichèmi kal bërie
i' a̱: 'Be' e̱' yõttsa̱ íe̱ e̱' tkõwa̱ dayë a̱', ta̱
iyërdattsa̱.

We̱s s'ka̱wöta̱ kaneblök Skëköl a̱

7 "Ichõsö tö a' we̱le wa̱ kanè méso tso' eköl,
e' mía̱ të tök alè ö a' iyiwak kkö'nuk alè. Mik
idene u a̱, eta̱ a' kẽ tö ichepa ie' a̱: 'We̱shke̱,
be' e̱' tkõse̱r chkök, ye' tö be' tieke.' 8 A' kẽ
tö ichepa ia̱ es. E' skéie a' tö ichera ie' a̱:
'Be' datsi' mane'ú̱, be' u̱lõ ye' a̱ ta̱ ye' tiõ. Ye'
panú, ye' chké o̱ne, ye' di' yane o̱ne, e' wa be'
mi' chkök.' 9 Ie' tö iwé̱ we̱s a' tö ie' ké iu̱k es,
e' ki̱ a' kẽ tö wëstela chepa ia̱. 10 Es ñies mik ì
u̱k Skëköl tö se' ké, ese wé̱sö se̱raa̱, eta̱ ichõsö
ie' a̱ i' es: 'Ì u̱k sa' kàne, e' ẽ wé̱ sa' tö. Sa' dör
kanè mésopa ësepala ẽ.' "

Wë̱pa dabop kiri'we̱ke lepra tö e'pa
bua'wé̱ne Jesús tö

11 Jesús michoë Jerusalén, e' damitkö
Samaria ena Galilea. 12 Mik ie' dökemitke ká̱
tsitsirla a̱ ta̱ ee̱ wëpa döka̱ dabop kiri'we̱ke
lepra tö, e'pa e̱' yéttsa̱ iëte̱r ka̱mië 13 ta̱
ia̱rkerak Jesús tsa̱ka̱:

—¡A Jesús, a s'wöbla'u̱kwak, sa' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë
wa!

14 Mik ie' tö ie'pa sué̱, eta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—A' yú e̱' kkachök sacerdotepa a̱ a̱s suli-
tane wa̱ ijche̱r tö a' buanene. Ie'pa mirwa̱ia̱
ñala̱ ki̱ e' dalewa ie'pa buanene. 15 Mik
ie'pa eköl tö isué̱ tö ibuanene, eta̱ ibite̱ane
Jesús ska' Skëköl ki̱kökka̱ ta̱ië a̱neule. 16 Ie'
e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ iwö méwa̱ íyök ki̱ Jesús klõ
ska' wëstela chök. Wëm e' dör Samaria wak.
17 Jesús tö iché ia̱:

—¿A' buanene e' kẽ dör dabop? ¿Wé̱ be'
male̱pa suli̱tu (9)? 18 Wëm dör ká̱ kua̱'ki̱ wak
¿e' ẽ bite̱ane Skëköl ki̱kökka̱?

19 Ie' tö iché wëm a̱:

—Be' e̱' kö́ka̱ be' yúshkane. Be' e̱rblé ye'
mik, e' tö be' bua'wé̱ne.

Ì blúie Skëköl tso', we̱s e' ké̱wö dör
(Mateo 24.23-28,36-41)

20 Fariseowakpa tö ichaké Jesús a̱:
—Ì blúie Skëköl tso', ¿mik e' ké̱wö datse̱?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì blúie Skëköl tso' e' kë̀ dör íyi suè̱mi
sulitane tö ese. 21 Itso'tke a' shu̱a̱, e' kue̱ki̱
kë̀ yi a̱ iyërpa, 'Í̱e̱ itso'', ö 'Wì̱e̱ itso''.
22 Ta̱ ichéitö ittökatapa a̱:
—Iké̱wö döraë mik a' tö ibikeitseraë: 'Jesús
dör S'ditsö Alà, e' mú dö̀ i' ta̱ s'blúie. E'
diwö et ë̀ kkechekesö suè̱.' A' tö bikeitseraë
es, erë a' kë̀ tö isue̱pa ka̱m ye' döne e' yöki̱.
23 We̱lepa tö icheraë: 'Í̱e̱ ie' de', ö 'Diàe̱ ie'
de'; erë kë̀ a' minuk isa̱u̱k, kë̀ a' minuk
itöki̱. 24 Ye' dör S'ditsö Alà, mik e' dene, eta̱
sulitane tso' ká̱ wa'ñe e'pa tö isue̱raë we̱s alá
wöñar tö ká̱ olo ppèe ká̱ wa'ñe e' suè̱sö es.
25 Erë e' yöki̱ ke̱we ye' ka̱wöta̱ weinuk ta̱i̱ë ye'
bolökpa ulà a̱, ie'pa tö ye' wateratsa̱. 26 Ye'
dör S'ditsö Alà, mik e' dene, eta̱ e' ké̱wö döraë
we̱s Noé késka' es. 27 E' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa
tso' chkök, di'yök, se̱nukwa̱ we̱s ke̱kraë es dö̀
mik Noé dewa̱ ikanò bërie e' a̱ eta̱. E' bet
ta̱ di' dettsa̱ ta̱i̱ë ie'pa ki̱, e' tö ie'pa ulitane
ttélur. 28 Es ñies iwamblëne wëm bak kiè Lot,
e' ké̱wö ska' ta̱. Sodoma wakpa tso' chkök,
di'yök, ie'pa tso' íyi ta̱u̱k ena íyi wata̱u̱k, ie'pa
tso' íyi kuatkök ena u yuök we̱s ke̱kraë es.
29 Erë mik Lot e̱' yéttsa̱ Sodoma, eta̱ azufre
datse̱ ká̱ jaì a̱ wöñarke bö'ie, ese yëne ká̱ e' ki̱
we̱s ka̱li̱ es, e' tö ie'pa ko̱s ttélur. 30 Es itköraë
mik ye' dör S'ditsö Alà, e' dene eta̱.
31 "Mik e' ké̱wö de, eta̱ yi tso' u bata ki̱, ese
kë̀ dökwa̱ne we̱shke̱ iíyi tsu̱kmi. Ñies yi tso'
kaneblök kañika̱, ese kë̀ dökwa̱ne we̱shke̱.
32 Ì bak Lot alaköl ta̱[*] e' ska' a' e̱r a̱nú. Ie'
yönane dayë wösiie, ie' é̱na iíyi dalër ta̱i̱ë e'
kue̱ki̱. 33 Yi e̱' tsa̱tkak ittèwa̱ yöki̱, ese ulà
a̱ se̱ne michoë kë̀ dö̀pa aishkuö ta̱. Erë yi
e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ye' dalërmik, ese ulà a̱ se̱ne
michoë döraë aishkuö ta̱.
34 "Ye' tö a' a̱ ichè tö e' nañewe se' böl
kapöke ka̱' etkë̀ ki̱, ta̱ eköl mira iwa̱ ta̱ iëköl
a̱tdaë. 35-36 Alakölpa böl tulur ák wawök ñita̱
ta̱ eköl mira iwa̱ ta̱ iëköl a̱tdaë.[†]
37 Jesús ttökatapa tö ie' a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, ¿wé̱ e' wamblërmi?
Jesús tö ie'pa iu̱té ttè i' wa:
—Sulitane wa̱ ijche̱r tö wé̱ ölö̀ daparke
ta̱i̱ë, ee̱ ilè nu tër. Es ilè sue̱raë a' tö iwà
kkachoie tö wé̱ iwamblërmi.

18

Alaköl dör schö̀ ena s'shu̱lökwak eköl, e' tté

1 Jesús é̱na ikkachak ittökatapa a̱ tö
s'ka̱wöta̱ ikiök S'yë̀ a̱ ke̱kraë kë̀ shtrirta̱'wa̱,
e' kleéitö ie'pa a̱ i' es: 2 "Ká̱ et ki̱ s'shu̱lökwak
eköl tso', e' kë̀ suarta̱' Skëköl yöki̱, ñies ie'
kë̀ tö yi dalöieta̱'. 3 Ká̱ e' a̱ ñies alaköl dör
schö̀ tso' eköl, e' ñippöke ibolök ta̱. Ke̱kraë
ie' mía̱ s'shu̱lökwak ñe' ska' ta̱ ichekeitö ia̱:
'Ye' ki̱mú. Ye' bolök tö ye' we'ikeke, e' shu̱lö̀
ye' a̱'. 4 E' tka ká̱ ta̱i̱ë erë s'shu̱lökwak kë̀ wa̱
iiu̱tëne. Bata ekkë ta̱ s'shu̱lökwak tö ibikeitsé:
'Alaköl schö̀ i' tso' ye' tsiri̱u̱k ñië. Erë̀ ye' kë̀
suarta̱' Skëköl yöki̱, ñies kë̀ ye' tö yi dalöieta̱',
5 erë ie' tté shu̱leraëyö a̱s kë̀ idöia̱ ye' shtri̱u̱k
ta̱i̱ë ttè e' wa.' "
6 Skëkëpa tö ikí̱ ché: "Ì ché s'shu̱lökwak
suluë ñe' tö e' bikeitsö̀ buaë. 7 Wé̱pa
shu̱kitulebak Skëköl wa̱, tso' ie' a̱ ikiök
ñië nañeë, ¿esepa kë̀ tsa̱tkepaitö? ¿Ie' tö
ie'pa keraë ipanuk? 8 Ye' ichè, au. Ie'pa
tsa̱tkeraitö bet, kë̀ dör ká̱ ta̱i̱ë. Erë ye' dör
S'ditsö Alà, mik e' dene, eta̱ s'e̱rblöke Skëköl
mik, ¿esepa kuè̱miyö ká̱ i' a̱?

Fariseowak ena inuköl shtökwak Roma wökirpa a̱, e' tté.

9 Pë' tso' Jesús ttö̀ ki̱ttsök, e'pa we̱lepa e̱'
bikeitsö̀ tö ie'pa se̱rke yësyësë Skëköl wöa̱,
erë ie'pa wöska sulu s'male̱pa wër. Esepa a̱
ie' tö ttè kleé i' es: 10 "Wëpa böl mía̱ Skëköl
wé a̱ ttök S'yë̀ ta̱. Eköl dör fariseowak,
eköl dör inuköl shtökwak Roma wökirpa a̱.
11 fariseowak ttödur S'yë̀ ta̱, ie' iché i' es:
'A Skëköl, wëstela chekeyö be' a̱ tö ye' kë̀
dör suluë we̱s s'male̱pa es. Ie'pa dör ak-
blökwakpa ena pë' sulusi̱pa ena s'se̱newa̱bak
e' dalöse̱u̱kwa̱ wakpa. Ñies ye' kë̀ dör suluë
we̱s inuköl shtökwak dur wí̱ es. 12 Domingo
bit ta̱ ye' batsöke ká̱ böt ká̱ böt ke̱kraë. Ñies
ì ko̱s de ye' ulà a̱, e' blatekeyö döka̱ dabop,
e' tsá̱ eyök mekeyö be' a̱.' 13 Erë inuköl
shtökwak e' dur bánet, ie' e̱riane ta̱i̱ë, ie' wö ë̀
kë̀ kaneka̱ ká̱ jaì sa̱u̱k, ie' batsi̱' ë̀ töke iulà wa
ie' e̱riane ta̱i̱ë kue̱ki̱. Ie' tö iché: '¡A Skëköl,
ye' dör pë' sulusi, ye' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!'
14 Jesús tö ichéne: Ye' tö a' a̱ ichè tö yi e̱'
ttsö̀ka̱ ta̱i̱ë ese wöardawa, erë yi e̱' wöéwa ese
ki̱kardaka̱ ta̱i̱ë. E' kue̱ki̱ inuköl shtökwak ñe'
mía̱ne iu a̱ klö'wé̱ Skëköl tö we̱s pë' buaë
yësyësë es. Erë fariseowak kë̀ minene es.

Jesús tö ikié S'yë̀ a̱ ala'rla ki̱
(Mateo 19.13-15; Marcos 10.13-16)

15 Pë' wa̱ ala'rla debitu̱ Jesús ska' a̱s ie' ulà
mùka̱ iki̱. Erë mik e' sué̱ ittökatapa tö, eta̱
ie'pa tö pë' uñélor. 16 Erë ie' tö ittökatapa kié
ta̱ ichéitö:
—A̱s ala'rla bitu̱ ye' ska'. Wé̱pa dör we̱s
ie'pa es, esepa blúie Skëköl tso', e' kue̱ki̱ kë̀
iwöklö'wa̱ria̱. 17 Moki̱ ye' tö ichè tö yi kë̀

* **17:32** Génesis 19.26 sa̱ú̱. † **17:35-36** Yëkkuö këchke we̱le tö versículo 36 kí̱ kuötkéka̱. E' tö ichè i' es: Wëpa böl tso' kaneblök të a̱, eköl míts̱e̱r ta̱ iëköl a̱te̱.

e̱' wöõwa we̱s alala es, ì blúie Skëköl tso' e'
kiowa̱, ese kẽ döpawa̱ia̱.

Inuköl blú eköl tö Jesús a̱ ichaké
(Mateo 19.16-30; Marcos 10.17-31)

18 Judiowak wökir eköl tö Jesús a̱ ichaké:
—A S'wöbla'u̱kwak, be' dör buaë, ¿ì we̱mi
ye' tö a̱s se̱ne michoë dõ ye' ulà a̱?
19 Ie' tö iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ be' ye' kié buaë? Skëköl eköl ẽ
dör buaë. 20 Ttè me'a̱tbak ie' tö dalöiëno, e'
jche̱r be' wa̱ buaë. E' tö ichè: 'Kẽ a' ka̱wö
ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱, kẽ a' ka̱wö ta̱'
s'ttökwa̱, kẽ a' ka̱wö ta̱' akblök, kẽ a' ka̱wö ta̱'
s'kkatök ka̱chè wa, a' yẽ ena a' mì dalöiö.'*
21 Wëm e' tö ie' a̱ iché:
—Ttè e' ko̱s dalöië'bitu̱ ye' tö, ye' ia̱ du-
ladula eta̱.
22 Ie' tö ttè e' ttsé ta̱ ie' iiu̱té:
—Íyi etkẽ kianeia̱ be' a̱ wè̱, e' dör i': ì tso'
be' wa̱, e' wataúttsa̱ se̱raa̱ ta̱ iské múttsa̱
s'sia̱rëpa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ be' shkõ ye' ta̱ ye'
ttökataie. Es ta̱ íyi buaë ta̱ië döraë be' ulà a̱
ká̱ jaì a̱.
23 Erë wëm e' dör inuköl blú ta̱ië e' kue̱ki̱
mik ie' tö e' ttsé, eta̱ ie' e̱rianeka̱ ta̱ië. 24 Jesús
tö isué̱ tö ie̱riane ta̱ ichéitö ia̱:
—¡Inuköl blúpa a̱ darërëë idir dökwa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱! 25 Esepa a̱ döka̱ ee̱, e' dör
darërëë tkõka̱ kameio tkõmi datsi' yuo diké
ese wöukla a̱ e' tsa̱ta̱.
26 Wé̱pa tso' ittsök e'pa tö ichaké Jesús a̱:
—E' dör es, e̱'ma ¿yi tsa̱tkërmi?
27 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ì kẽ o̱r s'ditsö a̱, ese o̱rmi Skëköl a̱ buaë.
28 Eta̱ Pedro tö ie' a̱ iché:
—Ittsö, sa' íyi ko̱s me'a̱t sa' tö ta̱ sa' bite̱ be'
ta̱.
29 Ie' tö iché ie' a̱:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ iché tö yi isie tö iu ö ilaköl
ö iëlpa ö iyẽ ö imì ö ila'r, e' méa̱t ì blúie Skëköl
tso' e' dalërmik, 30 ese ulà a̱ iské dörane ta̱ië
shu̱te̱ ká̱ i' a̱, ñies aishkuö ta̱ se̱ne michoë
döraë iulà a̱.

Jesús skà e̱' biyö ché tö itterawa̱
(Mateo 20.17-19; Marcos 10.32-34)

31 Jesús tö ittökatapa dabom eyök kí̱ böl
(12), e'pa kiémi bánet ta̱ ichéitö ie'pa a̱: "Se'
mirka̱ Jerusalén i', eta̱ ee̱ ì ko̱s kita̱t Skëköl
ttekölpa tö yëkkuö ki̱ e' wà tköraë, ye' dör
S'ditsö Alà, e' ta̱. 32 Ie'pa tö ye' wömerattsa̱
pë' kẽ dör judiowak esepa ulà a̱. E'pa tö ye'
wayueraë, cheraë suluë, iwiri tuörarak ye'
ki̱. 33 Ie'pa tö ye' pperaë, ye' tterawa̱; erë e'
ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ye' shke̱rdaka̱ne."
34 Erë ì ché ie' tö ittökatapa a̱, e' wà blëulewa̱
ie'pa yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kẽ a̱ iwà a̱ne.

Wëm eköl wöbla kẽ wawër tso' Jericó e' bua'wé̱ne Jesús tö
(Mateo 20.29-34; Marcos 10.46-52)

35 Mik Jesús demi tsi̱net Jericó, eta̱ ee̱ wëm
tkër eköl ñala̱ ska' inuköl kak kiök. Ie' wöbla
kẽ wawër. 36 Mik ie' tö ittsé tö pë' dami ta̱ië
ñala̱ ki̱, eta̱ ie' tö ichaké tö ¿ì wamblërke?
37 Ie'pa tö iché ie' a̱ tö Jesús Nazaret wak
dami ñala̱ ki̱. 38 E' kue̱ki̱ ie' tö iché a̱neule:
—¡A Jesús, s'blú David bak e' aleri, ye' sa̱ú̱
e̱r sia̱rë wa!
39 Pë' dami Jesús yöki̱ ke̱we, e' tö wëm
e' uñeke a̱s isiwa̱'blõwa̱. Erë ie' tö ikí̱ ché
a̱neule:
—¡A David aleri, ye' sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa!
40 Jesús e̱' duése̱r ta̱ itsu̱k patkéitö. Mik ide,
eta̱ Jesús tö ie' a̱ ichaké:
41 —¿Ì kiane be' ki̱ tö ye' tö iwè̱ be' a̱?
Ie' iiu̱té:
—A këkëpa, ye' ki̱ ikiane tö ye' wöbla
buarne.
42 Jesús tö ie' a̱ iché:
—¡Be' e̱rblé ye' mik, e' wa be' buanene!
43 E' wösha̱ ta̱ ie' wöbla buanene ta̱ imía̱
Jesús ta̱ e' tö Skëköl ki̱keka̱rami ta̱ië. Ñies
wé̱pa ko̱s tö isué̱ e'pa tö Skëköl ki̱keka̱rami
ta̱ië.

19

Jesús ena Zaqueo, e' pakè

1 Jesús de Jericó, e' shkõdur ee̱. 2 Ee̱
wëm eköl se̱rke kiè Zaqueo, e' dör inuköl
shtökwakpa Roma wökirpa a̱, e'pa wökir. Ie'
dör inuköl blú ta̱ië. 3 Ie' ki̱ Jesús kiane suè,
erë ie' dör tsirlala i̱ski̱la, ta̱ië pë' tso', e' kue̱ki̱
ie' kẽ wö dë'ka̱ Jesús sa̱u̱k. 4 E' kue̱ki̱ ie'
tu̱nemi wé̱ Jesús tkökemi ee̱ tkaka̱ kal ulà
a̱ ipanuk suè̱. 5 Mik Jesús dökemitke kal e'
diki̱a̱, eta̱ iwökéka̱ ta̱ iché Zaqueo a̱:
—A Zaqueo, be' e̱' õwa bet. I̱'ñe ye' mi'ke
be' ska' kapökrö.
6 Zaqueo e̱' éwa bet ta̱ Jesús kiéwa̱itö iu a̱
ttsë'ne buaë. 7 Mik pë' ulitane tö isué̱, eta̱
ie'pa tö Jesús ché suluë. Ie'pa tö iché ñì a̱:
"¿Iõk ie' mi'ke pë' sulusi u a̱?" 8 Zaqueo e̱'
duéka̱ ta̱ iché Skëkëpa Jesús a̱:
—A këkëpa, ye' ttõ ttsö. Ì ko̱s tso' ye' wa̱,
e' sha̱böts meraëyö s'sia̱rëpa a̱. Ñies yile
íyi ekibléyö, e' ta̱ e' mekeneyö ie' a̱ döka̱
tkëtökicha.
9 Jesús tö iché ie' a̱:
—Be' dör Abraham aleri, erë be' e̱rblé
Skëköl mik moki̱ we̱s Abraham es, e' kue̱ki̱
i̱'ñe ta̱ be' de Abraham alà chõkie. E' kue̱ki̱
i̱'ñe be' tsa̱tkëne, ñies wé̱pa tso' be' u a̱ e̱rblé
Skëköl mik e'pa tsa̱tkëne. 10 Ye' dör S'ditsö
Alà, e' dë'bitu̱, wé̱pa chë'ulur ì sulu ulà a̱
esepa yulök tsa̱tkè.

Inuköl mène wakanewè̱, e' tté

11 Jesús dökemitke Jerusalén. Pë' tso' ie'
ttõ ki̱ttsök, e'pa tö ibikeitsé tö mik ie' de
Jerusalén eta̱ ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö

* **18:20** Éxodo 20.12-16; Deuteronomio 5.16-20

dewa̱tke da'a̱ie. E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ ikleé
i' es:
12 “Wëm tso' eköl dör blu' ditséwö, e' mía̱
ka̱mië ká̱ kua̱'ki̱ a̱ iblú kibi ska' a̱s e' tö ie'
tkõka̱ blu'ie, wé̱ ie' bite̱ ee̱. E' ukuöki̱ ta̱
ibitu̱keane. 13 Ka̱m ie' mi', eta̱ ie' tö ie' kanè
mésopa kié dabop, e'pa a̱ ie' tö inuköl mé ta̱ië
ñikkëë eköl eköl a̱. Ie' tö iché ie'pa a̱: ‘A'
tö inuköl se̱ wakaneú̱ dõ mik ye' döne eta̱,
isuo̱ie ko̱s a' tö ikí̱ klö'wèmi.’ 14 Erë pë' se̱rke
ie' ka̱ska', e'pa é̱na ie' a̱r suluë. E' kue̱ki̱ ie'pa
we̱lepa patkérakitö blu' kibi ska' ichök: ‘Sa'
kẽ ki̱ ie' kiane sa' blúie, e' kue̱ki̱ kẽ itkarka̱.’
15 “Erë blu' kibi tö ie' tkéka̱ blu'ie ta̱ ie'
mía̱ne wé̱ ibite̱ ee̱. Mik ie' dene, eta̱ ie' tö
ikanè mésopa dabop, wé̱pa a̱ ie' tö inuköl
me'a̱t, e'pa kiök patké isuo̱ie tö ko̱s inuköl
kí̱ klö'wé̱rakitö. 16 Itsá̱ debitu̱ tö iché iblú
a̱: ‘A këkëpa, be' inuköl wakanewé̱yö, e'
kí̱ klö'wé̱yö döka̱ dabobtökicha.’ 17 Blu' tö
ie' iu̱té: ‘E' dör buaë. Be' dör kanè méso
buaë. Ì elkela wakanewé̱bö yësyësë, e'
kue̱ki̱ ye' tö be' tkekeka̱ ká̱ dabop, e' wökirie.’
18 Iskà debitu̱ tö iché: ‘A këkëpa, be' inuköl
wakanewé̱yö, e' kí̱ klö'wé̱yö döka̱ ske̱tökicha.’
19 Ñies blu' tö ie' iu̱té: ‘Ye' tö be' tkekeka̱ ká̱
ske̱l, e' wökirie.’
20 “Erë iëköl debitu̱, e' tö iblú a̱ iché: ‘A
këkëpa, i' be' inuköl. Ye' tö ipatréwa̱ tsa̱mo a̱
ta̱ ibléyö. 21 Be' dör wëm e̱r darërëë ese. Ì
kẽ dör be' icha ese klö'we̱kewa̱bö. Ñies be'
tö íyi wöshteke wé̱ kẽ be' wa̱ ikuatkëne ee̱.
Ye' suane be' yöki̱, e' kue̱ki̱ ye' tö be' inuköl
blé.’ 22 Eta̱ blu' tö ie' a̱ iché: ‘Be' dör kanè
méso sulusi ese. Ye' tö be' kichaterattsa̱ be'
wák ttè wa. Be' tö iché tö ye' dör wëm e̱r
darërëë ese. Be' tö iché tö ì kẽ dör ye' icha
ese klö'we̱kewa̱yö, ñies tö ye' tö íyi wöshteke
wé̱ kẽ ye' wa̱ ikuatkëne ee̱. 23 E' dör es, e'
ta̱ ¿ì kue̱ki̱ be' kẽ wa̱ ye' inuköl blëne inuköl
bló wé a̱ a̱s ee̱ ikí̱ klör? Be' tö iúpa es, e̱'ma
mik ye' dene, eta̱ ye' inuköl ena ikí̱ klöne e'
de ye' ulà a̱.’ 24 Eta̱ blu' tö iché itso'rak ee̱,
e'pa a̱: ‘Inuköl yõttsa̱ ie' ulà a̱, ta̱ imú wé̱ wa̱
itso' dabop, e' a̱.’ 25 Erë ie'pa tö blu' a̱ iché: ‘A
këkëpa, erë ¿ì kue̱ki̱ be' tö ie' a̱ ikí̱ meke, ie'
wa̱ itso'tke dabop?’ 26 Ie' tö ie'pa iu̱té: ‘Ye' tö
a' a̱ iché tö wé̱ wa̱ íyi tso', ese a̱ ikí̱ merdaë.
Erë wé̱ kẽ wa̱ ì ku̱', ì tso' ese wa̱ elkela, e'
yerattsa̱ iyöki̱. 27 Wé̱pa kẽ ki̱ ye' kiane blu'ie,
e'pa dör ye' bolökpa; ie'pa tsú̱bitu̱ íe̱ ta̱ ittõlur
ye' wörki̱.’ ”

Jesús demi Jerusalén

(Mateo 21.1-11; Marcos 11.1-11; Juan 12.12-19)

28 Jesús ttè paké o̱ne, eta̱ ie' mirka̱ia̱
Jerusalén ñalé̱ ki̱. 29 Mik idökemitke tsi̱net
Betfagé ena Betania a̱te̱ ka̱bata kiè Olivo
ké̱bata e' kuli' a̱, eta̱ ie' tö ittökatapa böl kié
30 ta̱ ichéitö ia̱rak:
—A' yú ke̱we, u tso' se' wösha̱ë e' a̱, eta̱
ee̱ burro kue̱raë a' tö etö moule kẽ ki̱ yi e̱'
tkëuleka̱ ese. E' wötsöö ta̱ itsú̱bitu̱ ña. 31 Yile
tö a' a̱ ichaké: ¿Ìie a' tö iwötseeke? e' ta̱ iiu̱tõ:
Skëkëpa ki̱ ikiane.
32 Ittökatapa míyal ta̱ ikué̱rakitö we̱s Jesús
tö iché ie'pa a̱ es. 33 Ie'pa tso' burro wötsöök
ta̱ burro wakpa debitu̱ ta̱ ichakéitö:
—¿Ìie a' tö burro se̱ wötseeke?
34 Ie'pa tö iu̱té:
—Skëkëpa Jesús ki̱ ikiane e' kue̱ki̱.
35 Eta̱ ittökatapa wa̱ burro bite̱tse̱r Jesús a̱.
Ie'pa tö ipaio ki̱kke̱ méka̱ burro ki̱, ta̱ Jesús
ki̱merakitö e̱' tkökka̱ iki̱. 36 Jesús mirka̱ia̱
Jerusalén ñalé̱ ki̱, ee̱ pë' tso' ta̱ië, e'pa tö paio
ki̱kke̱ shuélor ñala̱ ki̱ ke̱we Jesús yöki̱. 37 Ie'pa
mirwa̱ Olivo ké̱bata kuli' a̱ wö wa'k. Iklépa
tso' ta̱ië, e'pa a̱nemi ttsë'ne buaë wa. Skëköl
ki̱kéka̱rakitö ta̱ië. Ì kẽ o̱r yi a̱ ese o̱' Jesús tö
ta̱ië ie'pa wörki̱, e' kue̱ki̱ Skëköl ki̱kéka̱rakitö.
38 Ie'pa tö iché:
—¡Ayëcha buaë s'blú i' datse̱ Skëköl ttõ wa!
Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ olo ta̱' ta̱ië a̱s e' ta̱ se' se̱r
bẽrë. Ie' ki̱köka̱sö.*
39 Pë' shu̱a̱ fariseowakpa we̱lepa tso', e'pa
tö iché Jesús a̱:
—Be' klépa uñú.
40 Erë ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' tö iché a' a̱ tö ie'pa siwa̱'bléwa̱, e' ta̱ ák
tö ye' ki̱keraka̱ a̱neule.
41 Mik ie' de tsi̱net Jerusalén, eta̱ ie' ikí̱ sué̱
ta̱ ie' i̱é̱ idalërmik. 42 Ie' tö ibikeitsé: ¡A' mú
wa̱ ijche̱r i̱'ñe tö we̱s a' se̱rmi bẽrë Skëköl
ta̱! Erë e' tso' blëule a' yöki̱, e' kue̱ki̱ a' kẽ a̱
isu̱rpa. 43 Ka̱wö sulu döraë a' ki̱. A' bolökpa
döraë, e'pa tö a' ká̱ köierawa̱ shkit a̱s a' kẽ
tkõyal. Ie'pa miraë ñippök a' ta̱. 44 Ie'pa tö
a' ká̱ ena a' wakpa ko̱s e̱we̱rawa. A' u ko̱s
olordawa̱, e' éki kẽ a̱tpa ñì bata ki̱. Skëköl de
a' tsa̱tkök, e' kéwö de a' ki̱ erë iwatéttsa̱ a' tö.
E' kue̱ki̱ e' ko̱s tköraë a' ta̱.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱

(Mateo 21.12-17; Marcos 11.15-19; Juan 2.13-22)

45 E' ukuöki̱ ta̱' Jesús de Skëköl wé a̱, ta̱ ie' tö
íyi wata̱u̱kwakpa trë'wé̱yalmi, 46 ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:
—Skëköl tö iyë' iyëkkuö ki̱: ‘Ye' u dör tto ye'
ta̱ wé’, erë a' tö iia'wé̱ka̱ akblo wéie.
47 Ke̱kraë Jesús tö s'wöbla'we̱ke Skëköl wé
a̱. Sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa ñies judiowak wökirpa
male̱pa, e'pa tö ileritsekerak Jesús ttowa̱ie.
48 Erë judiowak male̱pa ulitane tö ie' ttöke e'
ki̱ttseke e̱r bua' wa, e' kue̱ki̱ ibolökpa kẽ ulà
dë'wa̱ ittökwa̱.

* 19:38 Salmo 118.26

20

¿Yi tö ka̱wö mé Jesús a̱?
(Mateo 21.12-17; Marcos 11.27-33)
1 Etökicha ta̱ Jesús tso' s'wöbla'u̱k ena
Skëköl ttè buaë e' pakök Skëköl wé a̱ ta̱
ee̱ sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa ena judiowak kue̱blupa
e'pa de. 2 Ie'pa tö ichaké ie' a̱:
—¿Yi ttõ wa be' tö íyi ikkë we̱ke? ¿Yi tö e'
ke̱wö mé be' a̱?
3-4 Ie' iiu̱té:
—Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakeke: ¿Yi tö Juan
patkë' s'wöskuök? ¿Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' ö
s'ditsö? Ye' iu̱tõ.
5 Eta̱ ie'pa ichémi ñì a̱: "Se' tö ichèmi tö
Skëköl tö Juan patkë', e' ta̱ ie' tö se' iu̱tèmi:
'¿Ì kue̱ki̱ a' kẽ wa̱ ie' ttè klöo̱ne?' 6 Ñies pë'
ulitane tö iklö'wé̱ tö moki̱ë Juan dör Skëköl
tteköl, e' kue̱ki̱ kẽ se' a̱ iyënuk tö ipatkë'
s'ditsö tö. Se' tö iché es, e' ta̱ ie'pa tö se'
ttèwa̱mi ák wa." 7 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iiu̱té:
—Kẽ sa' wa̱ ijche̱r tö yi tö Juan patkë'
s'wöskuök.
8 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Es ñies ye' kẽ tö a' a̱ ichepa yi tö ye' a̱
ka̱wö mé íyi ikkë wo̱ie.

Uva kané̱u̱kwakpa sulusipa, e' tté
(Mateo 21.33-44; Marcos 12.1-11)
9 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús ttémi pë' ta̱ ta̱ ttè kleéitö
i' es: "Wëm eköl tö uva kuatké ta̱ië. Ie' tö
ipeitéa̱t wëpa we̱lepa a̱ a̱s ie'pa tö ipatau̱ ie'
a̱ iwörke e' kak wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ ká̱
kua̱'ki̱ dõ ká̱ ta̱ië. 10 Mik uva wöline tso'tke
wë'ia̱ë shtè, eta̱ ie' tö ikanè méso patkémi
eköl ie' icha tsu̱k. Erë kané̱u̱kwakpa tö ikanè
méso klö'wé̱wa̱, ppé sia̱rë, ta̱ ipatkémine ulà
wöchka. 11 Eta̱ iwák tö ikanè méso skà
patkémine eköl. Ñies e' ché ie'pa tö suluë,
ppé sia̱rë, ta̱ ipatkémine ulà wöchka. 12 Ikanè
méso skà patkémine ie' tö eköl, eta̱ ñies e'
shka̱'wé̱rakitö ta̱ië, ta̱ itrë'wé̱shkar.
13 "Bata ekkë ta̱ iwák tö iché: '¿Ì wèmi ye'
tö? Ye' alà dalër ta̱ië ye' é̱na, e' patkerami ye'
tö. Isalema ie'pa tö ie' dalöièmi.' 14 Erë mik
kanè mésopa tö kanè wák alà sué̱, eta̱ ie'pa
tö iché ñì a̱: 'Ie' wì̱ dör ká̱ i' wak alà, e' a̱ ká̱
i' a̱tdaë. E' kue̱ki̱ ittöwa̱sö, eta̱ es ká̱ i' a̱tdaë
se' ulà a̱.' 15 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iklö'wé̱wa̱ yéttsa̱
bánet ta̱ ittéwa̱rakitö.
"Ye' tö a' a̱ ichakè: ¿I̱ma a' ibikeitsé? ¿Ì
we̱raë kanè wák tö? 16 Yö ichè tö ie' miraë ta̱
kané̱u̱kwakpa tteratulur, ta̱ uva kané mer-
aneitö pë' kua̱'ki̱ a̱."
Mik e' ttsé judiopa wökirpa tö, eta̱ ie'pa tö
iché:
—E' mú kẽ wamblër es.
17 Erë ie' tö ie'pa sué̱ krereë, ta̱ ichéitö:
—¿We̱s a' tö ibikeitsèmi tö e' kẽ tkõpa a' ta̱?
Skëköl yëkkuö tö ye' ché i' es:
'Ák watë'ttsa̱ u yuökwakpa tö,
e' yönene ák bua'buaie.'* 18 Yi klastkëne ák
e' mik ese pa̱rolordaë ena yi ki̱ ák e'
a̱neka̱ ese yalitdawa̱ idiki̱a̱.
19 Ie'pa tö isué̱wa̱ tö kleè e' wa Jesús tö
ie'pa ché. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ie' klö'wa̱kwa̱ ee̱,
erë ie'pa suane pë' yöki̱.

S'wökirpa patuè̱, e' tté
(Mateo 22.15-22; Marcos 12.13-17)
20 E' kue̱ki̱ ie'pa tso' Jesús weblök isuo̱ie tö
ì ki̱ ikkatërmi. Ie'pa tö wëpa we̱lepa patké
ie' chakök ittõ yoktsa̱, e' wa ikkatè Roma
wökirpa a̱ a̱s e'pa tö iklö'ù̱wa̱. Wëpa e'pa e̱'
õ tö ie'pa dör pë' buaë yësyësë ese. 21 Ie'pa tö
ie' a̱ ichaké:
—A s'wöbla'u̱kwak, sa' wa̱ ijche̱r tö ì cheke
be' tö ena ttè wa be' tö s'wöbla'we̱ke, e' dör
moki̱. Be' a̱ sulitane dör ñies ẽme. Be'
tö s'wöbla'we̱ke yësyësë Skëköl ña̱lé̱ tté wa.
22 ¿I̱ma be' tö ibikeitsè? Roma wökir kibi
patuè̱sö ¿e' dör buaë ö kẽ idör buaë?
23 Ie' wa̱ ijche̱r tö ie'pa tso' ie' chakök e̱r
sulu wa, e' kue̱ki̱ ie' iiu̱té i' es:
24 —Inuköl tso' a' wa̱ Roma wökir patuo̱ie,
e' kkachõ ye' a̱ et. ¿Yi diököl ena yi kiè
me'rka̱ iki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Roma wökir kibi.
25 Ie' iché ie'pa a̱:
—E̱'ma ko̱s Roma wökir kibi icha, ese mú
ie' a̱. Ta̱ ko̱s Skëköl icha, ese mú ie' a̱. 26 Ì
ko̱s ché ie' tö sulitane wörki̱, e' a̱ ie'pa kẽ wa̱ ì
ku̱ne ie' kkatoie. Ie' tö ie'pa iu̱té es, e' tö ie'pa
tkiwé̱wa̱. E' kue̱ki̱ ie'pa siwa̱'blélur iyöki̱.

¿S'duolur e'pa shke̱rmika̱ne ö au?
(Mateo 22.23-33; Marcos 12.18-27)
27 E' ukuöki̱ ta̱ saduceowakpa we̱lepa deb-
itu̱ Jesús ska'. E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'duowa̱
e' kẽ shke̱nukka̱ne. Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
28 —A s'wöbla'u̱kwak, Moisés tö ttè
dalöiëno kita̱t yëkkuö ki̱ se' a̱, e' tö ichè i' es:
Wëm blënewa̱ kẽ alà a̱te̱, e' ta̱ ie' ël ka̱wöta̱
ischõ tsu̱kwa̱ a̱s ilà kõka̱ iël blënewa̱ e' a̱.
29 Etökicha wëpa bak döka̱ kul ñì ëlpa. Ikibi
alaköl tsé̱wa̱, erë iblënewa̱ kẽ alà a̱te̱. 30 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' itöki̱ iël tö ischõ tsé̱wa̱, erë ñies
e' blënewa̱ kẽ alà a̱te̱. 31 Es itka iël skà ta̱
ñies imale̱pa ko̱s e'pa ta̱. Ie'pa kul blërulune
kẽ alà a̱te̱ yës. 32 Bata ekkë ta̱ ñies alaköl e'
blënewa̱. 33 Wëpa kul e'pa bak alaköl eköl ẽ
ta̱. Mik s'duowa̱ e'pa shke̱neka̱ne, eta̱ ¿wé̱ne
dõmi ie' wëm chõkie?
34 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—S'tso'ia̱ ká̱ i' a̱ ta̱ wëpa ena alakölpa
ñì tsu̱kewa̱. 35 Erë aishkuö ta̱ wépa ki̱
se̱ne michoë mène, esepa shke̱rdaka̱ne ta̱
ee̱ wëpa ena alakölpa kẽ se̱rpawa̱ia̱ ñita̱.
36 Ie'pa se̱r michoë kẽ duöta̱'wa̱ we̱s Skëköl
biyöchökwakpa kẽ duöta̱'wa̱ es. Skëköl tö

* **20:17** Salmo 118.22

ie'pa shke̱o̱'ka̱ne, e' kue̱ki̱ ie'pa döraë ie'
ala'rie. E' kue̱ki̱ ie'pa kẽ se̱rpawa̱ia̱ ñita̱.
37 Ñies Moisés wák tö se' a̱ ikkayë' tö s'duowa̱
e'pa shke̱rdaka̱ne. Kal tsir wöñarke bö'ie e'
paka'itö, ee̱ ie' tö iyë' tö Skëköl dör Abraham,
Isaac ena Jacob, e'pa Këköl.† Es isué̱sö tö
ie'pa tso'ia̱ ttsë'ka Skëköl a̱. 38 E' wà kiane
chè tö s'tso' ttsë'ka ena s'duowa̱, e'pa ko̱s tso'
ttsë'ka Skëköl a̱ ke̱kraë. E' kue̱ki̱ ie' kẽ dör
s'duowa̱ e' Këköl. Ie' dör s'ttsë'ka e' Këköl.
39 Eta̱ s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa
we̱lepa tö iché ie' a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, ì ché be' tö, e' chébö
buaë yësyësë.
40 Eta̱ saduceowakpa kẽ kësik dë'ka̱ia̱ ie' a̱
ì skà chakök.

¿Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' dör yi aleri?

(Mateo 22.41-46; Marcos 12.35-37)

41 Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿We̱s ie'pa tö ichèmi tö wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie, e' dör s'blú bak kiè David e'
aleri? 42 Erë David wák tö ie' yë'a̱t yëkkuö kiè
Salmos e' ki̱. Ie' tö iyë'a̱t i' es:
'Skëköl tö iché ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tkõse̱r ye' ulà bua'kka dalöiëno ta̱ië
43 dõ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klõ diki̱a̱
eta̱.'‡
44 Es se' isué̱ tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie, e' kié David wák tö ie' Këköl, e' ta̱ ¿we̱s
ie' dör David aleri?

Jesús tö s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa kkaté

(Mateo 23.1-36; Marcos 12.38-40; Lucas 11.37-54)

45 Sulitane tso' Jesús ttöke e' ki̱ttsök, eta̱ ie'
tö iché ittökatapa a̱: 46 "A' e̱' kkö'nú s'wöbla'u̱k
ttè dalöiëno wa wakpa yöki̱. Ie'pa wöbatsö
shkök datsi' batsìë ese mik wé̱ pë' tso' ta̱ië
ese ska' a̱s pë' tö ie'pa shke̱'ù̱ we̱s këkëpa
dalöiërta̱' ta̱ië es. Ñies se' ñì dapa'wo̱ wé̱
a̱ ena wé̱ ie'pa ka̱wö tkö'we̱kerakitö, ese
ska' kula' tso' këkëpa dalöiërta̱' esepa a̱, ese
yuleke ie'pa tö e̱' tkoie. 47 Ie'pa tö alakölpa
schõ u yekettsa̱ iulà a̱ ta̱ iwökatekerakitö
ittökerak S'yẽ ta̱ braraë e' wa. Ie'pa weirdaë
sia̱rë s'male̱pa tsa̱ta̱.

21

Alaköl eköl sia̱rë e' tö inuköl mé Skëköl a̱

(Marcos 12.41-44)

1 Jesús tso'ia̱ Skëköl wé a̱, eta̱ ie' tso' inuköl
blúpa tso' inuköl iök kalkuö tso' iioie mè
Skëköl a̱ ese a̱ e'pa sa̱u̱k. 2 Ñies ie' tö alaköl
eköl sia̱rëla dör schõ e' sué̱ inuköl wöshkila
yöule cobre* wa ese böt iökwa̱. 3 Eta̱ Jesús tö
iché:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö alaköl wí̱ sia̱rëla
dör schõ e' tö inuköl iéwa̱ kibiie imale̱pa ko̱s
tsa̱ta̱. 4 Ie'pa ulitane tö inuköl kuõ a̱te̱ ese
ié, erë ie' sia̱rë, e' tö ie' wa̱ itso' se̱noie e' ko̱s
méttsa̱. E' kue̱ki̱ ye' tö ie' ché es.

Jesús tö iché tö Skëköl wé olordawa̱

(Mateo 24.1-2; Marcos 13.1-2)

5 Eta̱ Jesús ttökatapa we̱lepa tso' ichök
tö Skëköl wé wër buaala, ki̱tkëule ta̱ië ák
bua'bua wa ena íyi bua'bua kakmeule
Skëköl a̱ ta̱ië, ese wa. Jesús tö iché:
6 —Iké̱wö döraë eta̱ ì ko̱s sué̱ a' tö i', e'
olordawa̱ se̱raa̱, iékwö ẽ kẽ a̱tpa ñì bata ki̱.
7 Eta̱ ittökatapa tö ichaké:
—A s'wöbla'u̱kwak, ¿mik e' wamblërmi? ¿Ì
wa sö isuè̱mi tö iwamblërketke?
8 Ie' iiu̱té: "Ta̱ië pë' datse̱ e̱' chök tö
ie'pa dör ye'. Icherarakitö: 'Ye' dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'". Ñies icher-
arakitö tö s'e̱rkewa e' ké̱wö detke. Erë kẽ
a' minuk esepa itöki̱. Pë' ki̱terarakitö ta̱ië.
E' kue̱ki̱ a' tso' wösh wa a̱s kẽ yi tö a' ki̱tö'ù̱.
9 Mik a' tö biyõ ttsé tö ká̱ we̱le wakpa ñippöke
ta̱ië ká̱ kua̱'ki̱ wakpa ta̱, eta̱ e' kẽ tö a' tkiu̱k.
Ñies mik a' tö ibiyõ ttsé tö pë' ñippöke ta̱ië iké̱
wakpa wökirpa ta̱, eta̱ e' kẽ tö a' tkiu̱k. Ese
wamblërdaë ka̱m ye' döne e' yöki̱, erë ká̱ i'
e̱rwa e' ka̱m ké̱wö döwa̱."
10 Ie' tö ie'pa a̱ ikí̱ ché ia̱: "Ká̱ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ wakpa ñippöraë ñita̱. 11 Ñies í̱ tö ká̱
wöti̱'we̱raë ta̱ië. Ñies ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ki̱ bli
tö ena duè tö pë' tteraë ta̱ië. Ká̱ jaì a̱ íyi
sue̱raësö ta̱ië suluë iwà kkachoie, e' tö ie'pa
tkiwe̱raë ta̱ië.
12 Ka̱m e' ké̱wö tkõ, e' yöki̱ ie'pa tö a'
klö'we̱rawa̱, we'ikeraë sia̱rë. A' miraë ie'pa
wa̱ se' ñì dapa'wo̱ wé a̱ shu̱lè, ñies a'
wötërdawa̱ s'wöto wé a̱. Ie'pa wa̱ a' miraë
duése̱r s'blúpa ena s'wökirpa wörki̱ ye' ttè
kue̱ki̱. 13 Erë es ñies a' tö ye' tté pakeraë ie'pa
a̱. 14 Eta̱ kẽ a' tkinuk tö i̱ma a' e̱' tsa̱tkõmi.
15 Ye' tö ttè eraë a' a̱ e̱' tsa̱tkoie buaë, e' kue̱ki̱
kẽ a' tkinuk e' ki̱. A' bolökpa kẽ a̱ iwöklönuk,
ñies ie'pa kẽ a̱ iyënuk tö e' dör ka̱chè. 16 A yẽ,
a' mì, a' ëlpa, a' yamipa male̱pa, a' sini'pa,
e'pa we̱lepa tö a' wömerattsa̱ a' bolökpa ulà
a̱. Ie'pa tö a' we̱lepa tterawa̱. 17 Sulitane
tö a' sue̱raë suluë ye' ttè kue̱ki̱. 18 Erë kẽ a'
tkinuk, a' kẽ weirpa ke̱kraë, a' döraë buaë
ká̱ jaì a̱ aishkuö ta̱. 19 A' e̱' tkéwa̱ darërë döka̱
bata ekkë, e' ta̱ a' tsa̱tkërdaë.
20 Mik a' isué̱ tö ká̱ kua̱'ki̱ ñippökwakpa
iëne ta̱ië Jerusalén kköiëule e' pamik shkit
ñippök Jerusalén wakpa ta̱, eta̱ a' é̱na ia̱nú tö
Jerusalén e̱rdawa bet. 21-22 Mik e' ké̱wö de,
eta̱ wépa se̱rke Judea e'pa tkõyalmi ka̱bata
a̱. Skëköl tö Jerusalén wakpa we'ikeraë
ta̱ië sia̱rë. E' kue̱ki̱ wépa se̱rke Jerusalén,

† 20:37 Skëköl dör Abraham, Isaac ena Jacob, e'pa Këköl: E' ché Skëköl tö ie'pa blërulunebak ká̱ ia̱ia̱ë e' ukuöki̱. ‡ 20:43 Salmo 110.1 * 21:2 cobre: E' dör tabechka ëse kẽ tue̱ta̱' darërë we̱s orochka ena inukölchka es.

e'pa e̱' yȍlur. Ñies wé̱pa tso' kañika̱, esepa kȅ kinewa̱ne ee̱. E' ko̱s tköraë we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. 23 Ka̱wö suluë döraë ká̱ i' ki̱, iwakpa we'ikeraë sia̱rë Skëköl tö. E' kue̱ki̱ e' ké̱wö ska' ta̱ ¡wëstela i̱na alakölpa alà ku̱rketke ena alakölpa tsu' muke ilà a̱ esepa ta̱! 24 Judiowak we̱lepa tterawa̱ tabè wa; we̱lepa tse̱rdami klöulewa̱ ká̱ wa'ñe. Eta̱ pë' kȅ dör judiowak, esepa tö Jerusalén klö'we̱rawa̱ we̱s iwákpa icha es, dȍ mik Skëköl tö iké̱wö mé ie'pa a̱ ekkë.

Jesús dörane olo ta̱' ta̱ië
(Mateo 24.29-35; Marcos 13.24-37)

25 “Diwö a̱, si'wö a̱ ena bëkwö a̱ íyi wërdaë ta̱ië suluë iwà kkachoie tö ká̱ i' e̱rkewatke. Ñies ká̱ i' ki̱ dayë blardaë ta̱ië ena iyöli busdaka̱ ta̱ië, ese yöki̱ ká̱ ulitane wakpa suardaë ta̱ië, kȅ ie'pa a̱ e̱' o̱nukia̱ we̱s. 26 Ì sulu tköraë ká̱ i' ki̱, ese yöki̱ ie'pa suardaë ta̱ië, isiwa̱' a̱rdawa̱rak suane ȅ wa. Ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ e' wöti̱rdaë. 27 Eta̱ ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ mò a̱ diché ta̱' ta̱ië olo ta̱' ta̱ië, e' wërdaë. 28 Mik íyi ikkë sué̱ a' tö, eta̱ bet ta̱ a' tsa̱tkërketke, e' kue̱ki̱ a' e̱r kuú̱, a' wö kȍka̱ siwa̱' ki̱.”

29 Ñies ie' tö ie'pa a̱ ikleé ttè i' wa: “Kal kiè higuera ö kal ulitane, e' bikeitsȍ. 30 Mik a' isué̱ tö e̱rpa kal kȍ shlörketke, eta̱ a' wa̱ ijche̱r tö duas dewa̱tke tsi̱net. 31 Es ñies mik a' tö isué̱ tö íyi ekkë wamblërke, eta̱ a' wa̱ ijche̱nú tö ì blúie Skëköl tso', e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net.

32 “Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö íyi ekkë wamblërdaë wé̱pa dör we̱s a' es esepa ka̱m e̱rwa e' yöki̱. 33 Ka̱shu̱k ena ká̱ i' e̱rdawa, erë ye' ttè michoë e' kȅ e̱rpawa yës.

34 “¡A' e̱' kkö'nú! Kȅ a' e̱' muktsa̱ ì sulu ulà a̱. Kȅ a' e̱' ttökka̱ blo' wa. Kȅ a' e̱r mukwa̱ ì tso' ká̱ i' a̱, e' ȅ ki̱. E' ko̱s tö a' e̱r darë'we̱rawa̱ Skëköl ki̱. A' e̱' kkö'nú a̱s ye' datskene, e' ké̱wö kȅ tö a' klö'u̱ 35 we̱s iyiwak klör sho̱' a̱ es. Ka̱wö e' döraë sulitane se̱rke ká̱ wa'ñe e'pa ki̱, e' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú e' yöki̱. 36 A' se̱nú wösh wa. A' ikiȍ S'yȅ a̱ ke̱kraë a̱s íyi suluë ké̱wö datse̱, e' kȅ dȍ a' ki̱. Ñies ikiȍ ie' a̱ ke̱kraë a̱s a' e̱' duȍse̱r buaë ye' wörki̱ mik Ye' dör S'ditsö Alà, e' datskene sulitane shu̱lök eta̱.”

37 Ñiwe ta̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke Skëköl wé a̱, nañewe ta̱ ie' mía̱ ka̱bata kiè Olivo e' a̱. 38 Bla'mi sulitane mi'ke Skëköl wé a̱ Jesús tö s'wöbla'we̱ke e' ki̱ttsök.

22

Judas ena judiowak kue̱blupa tö Jesús aleritsé klö'wè̱wa̱
(Mateo 26.1-5,14-16; Marcos 14.1-2,10-11; Juan 11.45-53)

1 Judiowak Yȅpa Yërulune Egipto, e' ké̱wö tkö'we̱kerakitö, e' dökewa̱tke tsi̱net, ese ké̱wö ska' ta̱ judiowak wöblar pan kȅ yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese ñuk. 2 Sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa suane pë' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tso' iké̱wö yulök Jesús ttowa̱.

3 Eta̱ Satanás tkawa̱ Judas e̱r a̱. Judas e' kiè ñies Iscariote. Ie' dör Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ böl e' eköl. 4 Ie' mía̱ ttök sacerdotepa wökirpa ta̱ ena Skëköl wé shkëkipa wökirpa ta̱. We̱s ie' tö Jesús mèttsa̱mi ie'pa ulà a̱ e' chéitö ie'pa a̱. 5 E' tö ie'pa ttsë'wé̱rak buaë ta̱ ikablé ie' a̱ inuköl muk. 6 E' dör buaë ie' a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö ka̱wö yulémi iwömottsa̱ mik kȅ yi ku̱' ta̱ië Jesús ta̱ e' dalewa.

Judiowak Yȅpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'wé̱ Jesús tö ittökatapa ta̱
(Mateo 26.17-29; Marcos 14.12-25; Juan 13.21-30)

7 Eta̱ Pan Kȅ Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa e' ké̱wö tsá̱ de. E' diwö a̱ judiowak tö obeja pupula jcheke Ie'pa Yȅpa Yërulune Egipto, e' ké̱wö tkö'wo̱ie. 8 Jesús tö Pedro ena Juan kié, ta̱ iché ie'pa a̱:

—A' yú ka̱wö tkö'we̱kesö, e' chké kanéu̱k.

9 Ie'pa ie' a̱ ichaké:

—¿Wé̱ be' ki̱ ikiane tö sa' mi' ikaneu̱k?

10 Ie' iiu̱té:

—Mik a' de Jerusalén, eta̱ ee̱ wëm kue̱raë a' tö eköl, e' wa̱ di' dami ska̱u̱ña a̱. E' itöki̱ a' yú dȍ u wé̱ a̱ ie' demi ee̱. 11 U e' wák a̱ ichȍ: ‘S'wöbla'u̱kwak be' chakök ké: ¿Úshu̱ wé̱ a̱ ie' tö ka̱wö tkö'we̱kesö e' chké ñèmi ie' ttökatapa ta̱?’ 12 Ie' tö a' a̱ úshu̱ bërie tso' kákke̱, kaneo̱uletke buaë, e' kkacheraë. Ee̱ ichké kaneú̱ se' a̱.

13 Eta̱ ie'pa mía̱ ta̱ íyi ulitane kuérakitö we̱s ie' tö iché es. Ee̱ chkè kanewé̱rakitö ka̱wö tkö'wo̱ie.

14 Mik ichköketke e' diwö de, eta̱ ie' e̱' tkése̱r chkök mesa o̱'mik ittekölpa tsá̱ e'pa ta̱. 15-16 Ie' tö iché ie'pa a̱:

—Ye' tö a' a̱ ichè tö ka̱wö i' kȅ tkö'we̱paia̱yö a' ta̱ dȍ mik iwà tka mik ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de eta̱. E' kue̱ki̱ suluë ye' é̱na iké̱wö bata tkö'wa̱kia̱ a' ta̱ ka̱m ye' ttȍwa̱ ie'pa tö e' yöki̱.

17 Eta̱ tka̱' klö'wé̱itö, ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—Íkë, a' itsá̱ yȍ eköl eköl. 18 Ye' a' a̱ ichè tö vino kȅ yepaia̱yö dȍ mik ì blúie Skëköl tso' e' ké̱wö de eta̱.

19 E' ukuöki̱ ta̱ pan klö'wé̱itö, ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱ iblatéitö wà tié ie'pa a̱ ta̱ ichéitö:

—Pan se̱ dör ye' chkà wömeulettsa̱ ttèwa̱ a' skéie e'. A' tö iñú ke̱kraë a̱s a' e̱r a̱rne ye' ska'.

20 Es ñies mik ie'pa chké o̱ne, eta̱ tka̱' klö'wé̱itö ta̱ ichéitö:

—Vino i' dör ye' pȅ. Ye' tterawa̱ e' pȅ tërdaë a' tsa̱tkoie. E' wa ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö, e' wà de. 21 Erë yi ye' wömekettsa̱, e' tkër ye' ta̱ mesa i' o̱'mik. 22 Ye' dör S'ditsö Alà, e'

ta̱ itköraë we̱s isuletëneatbak es, erë ¡wëstela
i̱na yi ye' wömekettsa̱, e' ta̱!
23 Eta̱ ie'pa ñì chakémitke: "A' ichè, ¿yi ie'
wömekettsa̱?"

¿Yi dör këkëpa tai̱ë Skëköl a̱?

24 Jesús ttökatapa ñì iu̱téka̱ tö ie'pa wé̱ ë̆k
dör këkëpa tai̱ë imale̱pa tsa̱ta̱. 25 Jesús tö iché
ie'pa a̱: "Pë' kë̆ tö Skëköl dalöiè, esepa blúpa
e̱' alö̆ka̱ ie'pa ki̱ ke̱kraë, erë ie'pa e̱' chö̆ tö
ie'pa dör imale̱pa ki̱mukwakpa buaë. 26 Erë
e' kë̆ dör es a' ta̱. E' skéie yi dör këkëpa tai̱ë
imale̱pa tsa̱ta̱ a' shu̱a̱, ese ka̱wöta̱ e̱' ökwa se'
ëselaie. Ñies a' wökir ka̱wöta̱ e̱' ökwa we̱s kanè
méso es. 27 E̱'ma ¿yi dör këkëpa tai̱ë? ¿Itkër
chkök mesa o̱'mik ese ö wé tso' chkè watiök
ese? Tö̆, itkër mesa o̱'mik ese dör këkëpa tai̱ë.
Erë ye' tso' a' shu̱a̱ we̱s kanè méso tso' chkè
watiök es.
28 "Ko̱s ye' weirke e' a̱ a' tso' ye' ta̱ ye'
wapie. 29 E' kue̱ki̱ ye' tö a' tkekeka̱ blu'paie,
we̱s ye' Yë̆ tö ye' tkë'ka̱ blu'ie es. 30 Aishkuö ta̱
ì blúie ye' tso' e' a̱ a' e̱' tulörase̱r chkök di'yök
buaë ye' ta̱. Ñies a' e̱' tulörase̱r blu' kulé ki̱,
Israel ditséwöpa döka̱ dabom eyök kí̱ böl (12),
e'pa wëttsu̱k."

Pedro tö icheraë tö ie' kë̆ wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.31-35; Marcos 14.27-31; Juan 13.36-38)

31 Ñies Skëkëpa Jesús tö iché:
—A Simón, a Simón, ¡ye' ttö̆ ttsö̆! Satanás tö
a' ké̱wö kié ma'wè̱. Ie' tö a' ulitane wöpperaë
darërëë we̱s iyiwö wöppè es. 32 Erë ye'
ikiétke Skëköl a̱ a̱s be' e̱rblö̆ ye' mik e' kë̆
olo'yö̆bö. Mik be' e̱rbléne buaë ye' mik, eta̱
ye' ttökatapa male̱pa ki̱mú a̱s ie'pa e̱' tkö̆wa̱
darërëë ye' mik.
33 Simón tö ie' a̱ iché:
—A Skëkëpa, ye' e̱' chétke wötënukwa̱ be' ta̱
s'wöto wé a̱ dö̆ ttèwa̱ be' ta̱.
34 Ie' iiu̱té:
—A Pedro, ye' ichè be' a̱ tö i̱'ñe ka̱m dakro
a̱r, e' yöki̱ be' icheraë mañatökicha tö be' kë̆
wa̱ ye' su̱ule.

Jesús weirketke e' ké̱wö dökewa̱tke

35 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö ittökatapa a̱ ichaké:
—Mik ye' tö a' patkë'mi Skëköl ttè pakök
inuköl kë̆ ta̱', chkewö kë̆ ta̱', klökkuö kë̆ ta̱',
eta̱ ¿ì kianeia̱ a' ki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Kë̆ ì kianeia̱ sa' ki̱.
36 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—E' skéie, i̱'ñe ta̱, ye' tö a' a̱ ichè tö a' wé̱
wa̱ inuköl ta̱', e' tsú̱mi; a' wé̱ wa̱ chkewö ta̱',
e' tsú̱mi; a' wé̱ kë̆ wa̱ tabè ta̱' e̱' tsa̱tkoie, eta̱
a' paio wataú̱ttsa̱ ta̱ e' ské wa tabè ta̱ú̱ttsa̱.
37 Ye' tté ko̱s tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e'
wà tköraë we̱s itso' kitule es, e' tö ichè: 'Ie'pa
tö ye' we'iké we̱s pë' sulusi we'ikè es.'* Ttè e'
wà tköketke i' ta̱, e' kue̱ki̱ a' tö iú̱ we̱s ye' tö a'
a̱ ichè es.
38 Ie'pa tö iché ie' a̱:
—A Skëkëpa, i̱e̱ tabè tso' böt.
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wë' idir, ¡kë̆ a' ttökia̱!

Jesús tté S'yë̆ ta̱ Getsemaní
(Mateo 26.36-46; Marcos 14.32-42)

39 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ Olivo ké̱bata a̱ we̱s
iwöblar es, eta̱ ittökatapa míyal ie' ta̱. 40 Mik
ie'pa demi wé̱ ie'pa mírö ee̱, eta̱ ie' iché ie'pa
a̱:
—A' ikiö̆ Skëköl a̱ a̱s ì sulu tö a' e̱rkiöwe̱ke
e' kë̆ e̱' alö̆ka̱ a' ki̱.
41 Ie' mía̱ bánet ie'pa yöki̱ dö̆ ko̱s ák u̱yèmisö
ekkë, ee̱ ie' e̱' tkése̱r kuchë ki̱ ta̱ itté S'yë̆ ta̱ i'
es: 42 "A yë̆wö, ì tköraë ye' ta̱, e' dör we̱s íyi
bacha'bachaë yèwasö es. Be' ki̱ ikiane, e̱'ma
be' ye' yö̆ttsa̱ e' ulà a̱. Erë kë̆ iwa̱r we̱s ye' ki̱
ikiane es, iú̱ we̱s be' ki̱ ikiane es."
43 [E' wöshaa̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak de eköl
ie' ska' idiché kí̱ iök. 44 Ie' e̱riane tai̱ë, e' shu̱a̱
ie' ttémitke S'yë̆ ta̱ taniniё, ta̱ ipaali wër s'pë̆
es e' yërke tai̱ë darke íyök ki̱.]†
45 Mik ie' tté o̱ne, eta̱ idene ittökatapa ska'
ta̱ ie'pa kuéitö kapö̆tulur. Ie'pa shtrinewa̱
e̱riar ë̆ wa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kapolur. 46 Ie' tö
ie'pa a̱ ichaké:
—¿Iö̆k a' kapö̆tulur? A' e̱' kö̆ka̱, a' ikiö̆
Skëköl a̱ a̱s ì sulu tö a' e̱rkiöwe̱ke e' kë̆ e̱' alö̆ka̱
a' ki̱.

Jesús klö'wé̱wa̱ ibolökpa tö
(Mateo 26.47-56; Marcos 14.43-50; Juan 18.2-11)

47 Jesús tso'ia̱ ttök e' dalewa tai̱ë pë' de. Ie'
ttökatapa dabom eyök kí̱ böl, e' eköl kiè Judas
e' debitu̱ ie'pa wëttsë. Ie' dewa̱ Jesús ska'
ishke̱'u̱k wöalattsè wa. 48 Erë Jesús tö ie' a̱
iché:
—A Judas, ¿wöalattsè wa be' tö ye' dör
S'ditsö Alà, e' wömekettsa̱?
49 Mik Jesús ttökatapa tso' ie' ta̱, e'pa tö isué̱
tö ie' klörkewa̱tke, eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, ¿tabè yèttsa̱ sa' tö ie'pa ki̱?
50 Eta̱ ie'pa eköl tö sacerdote kibi, e' kanè
méso eköl kuköña ulà bua'kka téttsa̱. 51 Jesús
tö iché:
—Imúa̱t; wë' idir.
Eta̱ ie' tö kanè méso kukuöña kéwa̱ ta̱
ibua'wé̱neitö. 52 E' ukuöki̱ ta̱ sacerdotepa
wökirpa ena Skëköl wé shkëkipa wökirpa ena
judiowak kue̱blupa debitu̱ ie' tsu̱kmi, e'pa a̱
ie' iché:
—¿Ì kue̱ki̱ a' bite̱ ye' ñalé̱ ki̱ tabè ki̱ kal wölö
ki̱ ye' klö'u̱kwa̱ we̱s akblökwakpa klö'wè̱wa̱
es? 53 Ke̱kraë ye' bak a' shu̱a̱ Skëköl wé a̱, erë
a' kë̆ wa̱ ye' klöo̱newa̱. Erë i' ta̱ a' a̱ iké̱wö
de ye' klö'wo̱wa̱ie. Ñies bë̆ a̱ iké̱wö de ì sulu
wamblak ie' é̱na e' wambloie.

* 22:37 Isaías 53.12 † 22:44 Ttè i' kë̆ ku̱' yëkkuö këchke we̱le ki̱.

Pedro tö iblé tö kë̀ ie' wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.57-58,69-75; Marcos 14.53-54,66-72; Juan 18.12-18,25-27)

54 Eta̱ ie'pa tö Jesús klö'wḙ́wa̱ tsḙ́mi sac-
erdote kibi, e' u a̱. Pedro dami ie' itöki̱
ka̱mië. 55 Eta̱ eḙ pë' wḙlepa tö bö' batséka̱
upa shu̱sha̱ë baiklè, eta̱ Pedro ḙ' tkésḙr ie'pa
ta̱. 56 Eta̱ alaköl eköl dör kanè méso, e' tö
Pedro suḙ́ bö' kkö̀ a̱ ta̱ isuḙ́wa̱ krereë ta̱
ichéitö:
—Ñies ie' wí̱ dör Jesús klé.
57 Erë Pedro tö iblé. Ie' tö iché:
—A tayë, ye' kë̀ wa̱ wëm e' su̱ule.
58 E' ukuöki̱ kukuie ta̱ wëm eköl tö Pedro
suḙ́ ñies ta̱ ichéitö:
—Be' ñies dör Jesús klépa eköl.
Erë Pedro tö iiu̱té:
—A wëm, kë̀ ye' dör ie'pa eköl.
59 E' ukuöki̱ hora de et ta̱ iskà tö iché:
—Wëm sḙ dör Galilea wak e' kuḙki̱ moki̱ ie'
dör Jesús klé eköl.
60 Pedro tö iché:
—A wëm, ì cheke be' ye' a̱, e' kë̀ jchḙr ye'
wa̱.
Pedro ttökeia̱ e' wösha̱ ta̱ dakro a̱ne. 61 Eta̱
Skëkëpa Jesús wötrée, ta̱ Pedro suḙ́itö ëk. Eta̱
Pedro ḙ́na ia̱newa̱ tö ttè i' yë' Jesús tö ye'
a̱: "I̱'ñe ka̱m dakro a̱r, e' yöki̱ be' tö icheraë
mañatökicha tö be' kë̀ wa̱ ye' su̱ule." 62 Eta̱
Pedro ḙ' yéttsa̱ kañika̱ ta̱ i̱i̱ḙ́ sia̱rë.

Jesús wayué ie'pa tö
(Mateo 26.67-68; Marcos 14.65)

63 Wëpa ulà a̱ Jesús tso' klöulewa̱, e'pa tö ie'
wayué suluë, ippé ta̱ië. 64 Ñies ie'pa tö iwöbla
pamuḙ́wa̱ datsi'tak wa, eta̱ ie'pa tso' ippök,
e' dalewa ie'pa tö ie' a̱ ichakeke:
—Be' dör Skëköl tteköl, ḙ'ma sa' a̱ ichö̀ka̱ ¿yi
tö be' ppé?
65 Eta̱ ie'pa tö ie' skà cheke suluë ttè uli-
tane wa kua̱'ki̱ kua̱'ki̱.

Jesús mítsḙr ie'pa wa̱ judiowak kuḙblupa wörki̱
(Mateo 26.59-66; Marcos 14.55-64; Juan 18.19-24)

66 Mik ká̱ ñine, eta̱ judiowak kuḙblupa
ena sacerdotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa tö Jesús tsḙ́mi wḙ́ ju-
diowak wökir kibipa ñì dapa'u̱ke eḙ. Ta̱ ie'pa
tö ie' a̱ ichaké:
67 —Ichö̀ sa' a̱ ¿moki̱ be' dör wḙ́ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e' ö au?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' tö ichèmi tö̀, erë kë̀ a' tö ye' ttö̀
klö'wḙpa. 68 Ñies ye' tö a' a̱ ilè chakèmi, e' ta̱
a' kë̀ tö ye' iu̱tepa. 69 Erë ye' dör S'ditsö Alà,
i' ukuöki̱ ta̱ ye' ḙ' tkörasḙr Skëköl diché dör íyi
ulitane tsa̱ta̱, e' ulà bua'kka dalöiërta̱ ta̱ië.
70 Ie'pa ulitane tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ḙ'ma be' ḙ' chö̀ tö be' dör Skëköl Alà?
Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Tö̀, wḙs a' tö iché es idir.
71 Eta̱ ie'pa iché:
—¿Ìie se' ki̱ ikkatökwakpa kí̱ kiarmiia̱? Ì ché
ie' tö, e' ttsé se' wákpa tö.

23

Jesús mítsḙr Pilato wörki̱
(Mateo 27.1-2,11-14; Marcos 15.1-5; Juan 18.28-38)

1 Eta̱ ie'pa ulitane ḙ' kéka̱ ta̱ Jesús
tsḙ́mirakitö Pilato ska' a̱s ishu̱lö̀itö. Pilato
dör ká̱ e' wökir patkë' Roma wökir kibi tö.
2 Ie'pa tö Jesús kkatémi Pilato a̱ ta̱ ichérakitö:
—Sa' wa̱ ijchḙr tö wëm i' tö ta̱ië sa' ju-
diowak mekeka̱ ñippök s'wökirpa ta̱. Ie' iché
tö sa' kë̀ ka̱wöta̱ inuköl pata̱uk Roma wökir
kibi a̱. Ñies ie' iché tö ie' dör wḙ́ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e'. Ie' ḙ' chö̀ tö ie' dör sa'
judiowak blú.
3 Pilato tö ichaké ie' a̱:
—¿Be' dör judiowak blú?
Ie' iiu̱té:
—Tö̀, wḙs be' iché, ḙ'ma es idir.
4 Eta̱ Pilato tö iché sacerdotepa wökirpa a̱
ena pë' tso' eḙ, e'pa a̱ ñies:
—Ye' kë̀ wa̱ ì nuí ku̱ne wëm i' ki̱.
5 Erë ie'pa tö ikí̱ kkateke a̱neule ta̱ ichek-
erakitö:
—Ttè wa ie' tö s'wöbla'wḙke, e' tö sa' wakpa
mekeka̱ ñippök ñita̱. Ie' tö itsá̱ paka'bitu̱
Galilea, i̱'ñe ta̱ ide í̱ḙ Judea.

Pilato tö Jesús patkémi Herodes ska'

6 Mik e' ttsé Pilato tö, eta̱ ichakéitö: ¿wëm
i' dör Galilea wak? 7 Mik ie' wa̱ ijchḙnewa̱
tö Jesús dör Galilea wak, eta̱ ie' tö ipatkémi
Herodes ska' a̱s e' tö ishu̱lö̀, e' dör Galilea
wökir e' kuḙki̱. E' kḙ́wö ska' ta̱ ie' tso'
Jerusalén. 8 Mik ie' tö Jesús suḙ́, eta̱ e' tö ie'
ttsë'wḙ́ buaë. Bànet ie' ḙ́na isua̱k. Ie' wa̱ itté
jchḙnewa̱ tö, ì kë̀ ḙr yi a̱ ese wḙkeitö, e' wà
paneke ie' tö suè̱. 9 Ie' tö Jesús chaké ta̱ië,
erë Jesús kë̀ wa̱ ie' iu̱tëne yës. 10 Ñies sacer-
dotepa wökirpa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa tso'ñak eḙ. Ie'pa tö Jesús kkateke
ta̱ië ie' a̱. 11 Ie' ena iñippökwakpa, e'pa tö
Jesús suḙ́ suluë, ta̱ ie'pa tö datsi' bua'bua,
blu' datsi' sù̱, ese iéka̱ iki̱ iwayuoie. E' ukuöki̱
ta̱ ie' tö ipatkémine Pilato ska'. 12 Herodes
ena Pilato dör ñì bolökpa, erë e' diwö shà̱ ta̱
ie'pa ḙr buanene ñì ki̱.

Jesús méttsa̱ ttèwa̱
(Mateo 27.15-26; Marcos 15.6-15; Juan 18.39-19.16)

13 Sacerdotepa wökirpa ena judiowak
wökirpa malḙpa ena judiowak ta̱ië, e'pa
kiéttsa̱ Pilato tö ḙ' dapa'u̱k ek tsi̱ní ë̀me. 14 Ie'
tö ie'pa a̱ iché:
—A' wa̱ wëm i' de ye' ska' kkatè. A' tö iché
tö ie' tö a' wakpa mekeka̱ ñippök sa' ta̱. Erë
ye' tö ie' a̱ ichaké a' wörki̱, eta̱ ì ki̱ a' tö ie'
kkaté, e' kë̀ nuí ku̱ne ye' wa̱ ie' ki̱ yës. 15 Ñies

Herodes kë̆ wa̱ ì nuí̱ ku̱ne ie' ki̱, e' kue̱ki̱
ie' tö ipatkébitu̱ne ye' ska'. E' kue̱ki̱ a' tö
isué̱ tö ie' kë̆ wa̱ ì sulu nuí̱ ki̱ ittèwa̱mi ese
wamblëne. 16-17 Sú̱yö ippök patkè ttsa'bata
daloie wa iwe'ikoie bërëbërë, e' ukuöki̱ ta̱ ye'
tö ie' ekemine.*
18 Erë ie'pa ulitane a̱nemi ñikkëë:
—¡Jesús ttő̱wa̱ ta̱ Barrabás ő̱mine sa' a̱!
19 Barrabás e' tö iyamipa dapao̱'ka̱ ñippök
ká̱ e' wökirpa ta̱, ñies ie' wa̱ s'kötulewa̱. E'
kue̱ki̱ ie' tso' wötëulewa̱ s'wöto wé a̱. 20 Pilato
é̱na Jesús akmine, e' kue̱ki̱ ie' tö iskà chéne
Jesús tsa̱tkoie. 21 Erë ie'pa kí̱ a̱rkeka̱ tai̱ë:
—¡Iwötő̱wa̱ krus mik! ¡Iwötő̱wa̱ krus mik!
22 Pilato tö iskà chéne ie'pa a̱, i' ta̱ ide
maña̱tökicha:
—¿Ì kue̱ki̱? ¿Ì sulu wambléitö? Ye' kë̆
wa̱ ì sulu ku̱ne ie' wömottsa̱ ttèwa̱. Sú̱yö
ippök patkè ttsa'bata daloie wa iwe'ikoie, e'
ukuöki̱ ta̱ ye' tö ie' ekemine.
23 Erë ie'pa kí̱ a̱rkeka̱ tai̱ë shu̱te̱:
"¡Iwötő̱wa̱ krus mik!" Bata ekkë ta̱ Pilato tö
ie'pa ttè iu̱té. 24 Ie' tö iwé̱ we̱s ie'pa ki̱ ikiane
es. 25 Es wëm tso' wötëulewa̱ ñippè s'wökirpa
ta̱ kue̱ki̱, ñies s'ttèwa̱ kue̱ki̱, e' émine Pilato
tö. Eta̱ Jesús ttökwa̱ patkéitö we̱s judiowak
ki̱ ikiane es.

Jesús wötëne krus mik
(Mateo 27.32-44; Marcos 15.21-32; Juan 10.17-27)

26 Mik Roma shkëkipa wa̱ Jesús dami, e'pa
tö isué̱ tö ie' kë̆ ki̱ krus dë'ka̱ia̱, eta̱ ie'pa tö
wëm eköl kiè Simón e' klö'wé̱wa̱ ta̱ iké krus
ppökka̱ tsè̱mi Jesús itöki̱. Wëm e' dör Cirene
wak. Ie' tso' bánet, e̱rpa e' de Jerusalén.
27 Tai̱ë pë' mirwa̱ Jesús itöki̱. E'pa shu̱a̱
alakölpa tso' tai̱ë ii̱u̱ramirak tai̱ë ie' i̱eitsök.
28-29 Jesús wötréene ie'pa sa̱u̱k ta̱ ichéitö:
—A Jerusalén alékölpa, ka̱wö suluë döraë a'
ki̱, e' kue̱ki̱ kë̆ a' iu̱k ye' i̱eitsök. E' skéie a'
wákpa e̱' i̱eitsö, ñies a' ala'r i̱eitsö. Aishkuö
ta̱ iyërdaë: 'Ayëcha buaë alakölpa ko̱s kë̆ döta̱'
alàë. Ayëcha buaë alakölpa ko̱s kë̆ alà ta̱'.'
30-31 Ye' dör we̱s kal pa̱'a̱li̱ es e' weirke i' es, e'
ta̱ ¿ì kë̆ wamblërpa a' dör we̱s kal sí es, e'pa
ta̱? E' kue̱ki̱ e' ké̱wö ska' ta̱ iyërdaë ka̱bata a̱:
'Be' a̱núka̱ sa' ki̱ a̱s sa' duő̱wa̱ wötëulewa̱ íyök
a̱.'†
32 Ñies wëpa böl dör pë' sulusipa e'pa
mirwa̱rak iwa̱ Jesús ta̱ wötèwa̱ krus mik.
33 Mik ie'pa demirak ká̱ kiè S'wökirdiche e̱e̱,
eta̱ ie'pa tö Jesús wöté krus mik. Ñies wëpa
böl sulusipa wötérakitö, eköl iulà bua'kka,
eköl bakli̱'kka. 34 [Jesús tö iché: "A yë̆wö, ì
wambleke ie'pa tö ye' ta̱, e' kë̆ a̱ne ie'pa é̱na,
e' kue̱ki̱ e' nuí̱ olo'yő ie'pa ki̱."]‡
Eta̱ Roma shkëkipa iné ñì ma'wo̱ie suè̱ tö
we̱s ie'pa tö Jesús datsi' blatemi ñì a̱. 35 Pë'
iëte̱r Jesús sa̱u̱k. Dő judiowak wökirpa tso' ie'
wayuök suluë, ie'pa tö icheke:
—Moki̱ ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie shu̱kit Skëköl tö e' e̱'ma a̱s iwák e̱'
tsa̱tkő we̱s o̱'kapa tsa̱tkéitö es.
36 Ñies Roma shkëkipa tö ie' wayué. Ie'pa
de tsi̱net ie' ska' ta̱ blo' shköshkö watké ie'pa
tö ie' a̱. 37 Ie'pa iché:
—¡Moki̱ be' dör judiowak blú, e̱'ma be' wák
e̱' tsa̱tkö!
38 Kaltak ki̱ itso' kitule tö ichè: "I' dör
judiowak blú e'", e' batsulewa̱ Jesús tsa̱ka̱.
39 Eta̱ wëm eköl àr wötëulewa̱ ikrus mik
Jesús o̱'mik, e' tso' ie' chök suluë. Ichéitö ia̱:
—¡Moki̱ be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e', e̱'ma be' e̱' tsa̱tkő, ñies sa' tsa̱tkő!
40 Erë iëköl tso' wötëulewa̱ ie' o̱'mik, e' tö
iëköl uñé ta̱ ichéitö:
—Be' wömenettsa̱ ttèwa̱ we̱s ie' es, erë
wësua be' kë̆ suar ta̱' Skëköl yöki̱. 41 Moki̱ se'
weirke se' wák kue̱ki̱, se' nuì̱ kue̱ki̱. Erë ie'
kë̆ wa̱ ì sulu wamblëne yës.
42 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché Jesús a̱:
—A Jesús, mik be' detkene s'blúie, eta̱ kë̆
be' é̱na ye' chökwa.
43 Ie' tö iiu̱té:
—Moki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö i̱'ñe be' dörawa̱ ká̱
buaala tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱ ye' ta̱.

Jesús duowa̱
(Mateo 27.45-46; Marcos 15.33-41; Juan 19.28-30)

44 Mik diwö de bata a̱, eta̱ ká̱ mía̱ ttsettseë
ká̱ wa'ñe, dő tsá̱li̱ diwö de maña̱t ekkë.
45 Diwö kë̆ dalöbunei̱a̱, eta̱ Skëköl wé a̱ ie'pa
wa̱ datsi' buririë ese shu̱ku̱ar u blatoie,
e' jchënane shu̱sha̱ë. 46 Eta̱ Jesús tö iché
a̱neule:
—A yë̆wö, ye' wiköl mé̱a̱t be' ulà a̱.
E' chéitö ta̱ isiwa̱' bata tké.
47 Roma ñippökwak eköl dör capitán, mik e'
tö isué̱, eta̱ Skëköl ki̱kéka̱itö ta̱ ichéitö:
—Moki̱, wëm wí̱ se̱ne' yësyësë.
48 Pë' daparke tai̱ë isa̱u̱k, mik e'pa tö isué̱
tö we̱s Jesús blënewa̱, eta̱ ie'pa e̱rianeka̱ tai̱ë
ta̱ es imíyalnerak iu a̱. 49 Erë wé̱pa wa̱ Jesús
su̱ule buaë ena alakölpa manetwa̱ ie' ta̱
Galilea, e'pa ko̱s iëte̱r ie' kí̱ sa̱u̱k erë ka̱mië.

Jesús nu wötëne
(Mateo 27.57-61; Marcos 15.42-47; Juan 19.38-42)

50-51 Wëm tso' eköl kiè José, e' dör ká̱ kiè
Arimatea e' wak. Arimatea a̱te̱ Judea. Ie'
dör wëm buaë yësyësë. Ñies ì blúie Skëköl
tso' e' ké̱wö panuk ie' tso'. Ie' dör judiowak
wökirpa e' eköl, erë ie' tö ibikeitsé tö we̱s
imale̱pa tö Jesús wé̱ e' dör suluë. 52 Ie' mía̱ Pi-
lato ska', eta̱ Jesús nu kiéitö. 53 Ie' tö Jesús nu

* **23:16-17** Yë̆kkuö kë̆chke we̱le tö kuötkéka̱. E' tö ichè i' es: Pilato wöblar s'wötëulewa̱ e' ökmi eköl mik judiowak tso' Ie'pa Yë̆pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k eta̱. † **23:30-31** Oseas 10.8 ‡ **23:34** Ttè tso' iwakyöule i' es...e' shu̱a̱, e' kë̆ ku̱' yë̆kkuö kë̆chke we̱le ki̱.

yéttsa̱ krus mik éwa i̱ski̱ ta̱ ipatréwa̱itö datsi'
ukuö bua'bua saruru ese wa. E' ukuöki̱ ta̱
ie' tö Jesús nu bléwa̱ ákuk bine pa̱'a̱li̱ s'nu
blóie ese a̱. 54 Ká̱ tuirketke eta̱ e̱no diwö
batseitsekemitke, e' kue̱ki̱ ie' ka̱wöta̱ Jesús
nu wötökwa̱ bet.
55 Eta̱ alakölpa manetwa̱ Jesús ta̱ Galilea,
e'pa mirwa̱ñak isa̱u̱k tö wé̱ Jesús nu
mekewa̱. Ie'pa tö isué̱ tö we̱s ie' nu blëne
ákuk a̱. 56 Mik ie'pa dene u a̱, eta̱ kiõ masmas
tso' tè s'nu ki̱, ese kanewérakitö. Ie'pa tö
e̱no diwö batseitsé we̱s Skëköl ttè dalöiëno
tö ichè es.

24

Jesús shke̱neka̱ne

(Mateo 28.1-10; Marcos 16.1-8; Juan 20.1-10)

1 Erë domingo ká̱ ñirketke, eta̱ alakölpa
mía̱ne Jesús pö a̱ kiõ masmas kanewé̱tke
ie'pa tö, e' mí ie'pa wa̱ tè Jesús nu ki̱. 2 Mik
ie'pa de, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö ák bërie bastkër
pö kkõ a̱, e' rratune bánet. 3 Erë mik ie'pa
dewa̱ ákuk a̱, eta̱ ie'pa tö isué̱ tö Jesús nu kë
ku̱'. 4 Ie'pa tso'ia̱ ibikeitsök tö we̱k Jesús nu
mí, e' bet ta̱ ie'pa tö isué̱ tö wëpa böl de iëte̱r
ie'pa o̱'mik, e'pa datsi' wöñarke dalölöë. 5 E'
tö alakölpa suawé̱ka̱ ta̱ië ta̱ iwö éwarak dõ
i̱ski̱. Erë wëpa e'pa tö iché ie'pa a̱:
—¿Iõk a' tö ie' tso' ttsë'ka, e' yuleke s'nupa
shu̱a̱? 6 Ie' kë ku̱' íe̱, ishke̱neka̱ne. Ì
yë'bakitö a' a̱ mik ibak Galilea eta̱, e' a̱nú
a' é̱na. 7 Ie' tö a' a̱ iyë'bak tö ie' dör S'ditsö
Alà, e' wömerdattsa̱ pë' sulusipa ulà a̱ ta̱
iwötërdawa̱ krus mik, e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱
ishke̱rdaka̱ne. 8 Eta̱ ì yë' Jesús tö, e' a̱newa̱ne
ie'pa é̱na.
9-10 Alakölpa dare Jesús pö a̱, e'pa kiè María
Magdala wak ena Juana ena María dör San-
tiago mì. Ñies alakölpa skà tso'ñak ie'pa ta̱. Ì
sué̱ ie'pa tö pö a̱, e' pakéne Jesús ttekölpa tsá̱
dabom eyök ki̱ eköl (11) e'pa a̱, ñies imale̱pa
a̱. 11 Erë ì paké alakölpa tö e' kë wà ta̱' ie'pa
a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kë wa̱ iklöo̱ne. 12 Erë Pedro
tu̱nemi pö a̱ isa̱u̱k. Mik ie' demi ta̱ ie' tö isué̱
ákuk shu̱a̱, eta̱ datsi' wa Jesús nu parrate̱wa̱,
e' ë tkëte̱r. Eta̱ ie' bite̱a̱ne u a̱, e' tö ibikeitsèro
tö ¿we̱k imí?

Jesús ttökatapa böl tö ie' sué̱ne Emaús ñale̱ ki̱

(Marcos 16.12-13)

13 E' diwö wa Jesús ttökatapa böl e̱' yéttsa̱
Jerusalén michoë ká̱ kiè Emaús ee̱. E' ñale̱
dör ka̱mië kilómetro döka̱ dabom eyök ki̱ et
(11), e' ulatök. 14 Ì tka Jesús ta̱ Jerusalén,
e' ko̱s pakerami ie'pa tö ñì a̱. 15 Ie'pa
ka̱pakörami ñita̱, eta̱ Jesús tö ie'pa kué̱ eta̱
ishkémi ie'pa ta̱. 16 Ie'pa tö isué̱, erë ie'pa kë
a̱ ikkayënewa̱ tö yi idir.
17 Jesús tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì pakerami a' tö?
Eta̱ ie'pa e̱' wöklö'wé̱ iëte̱r. Ie'pa e̱riarke
ta̱ië e' wënewa̱ iwö ki̱. 18 Ie'pa eköl kiè Cle-
ofás, e' tö Jesús iu̱té:
—Wësua se' ko̱s dë'rö Jerusalén ka̱wö
tkö'u̱k e' shu̱a̱ be' ë kë wa̱ ijche̱r tö ì bak ee̱
chkì bökli.
19 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ì bak?
Ie'pa iiu̱té:
—Ì bak wëm kiè Jesús dör Nazaret wak
e' ta̱ e'. Ie' dör Skëköl tteköl buaë, diché
ta̱' ta̱ië Skëköl wöa̱. Ì kë o̱r yi a̱ ese wé̱ ie'
tö ta̱ië sulitane wörki̱. Ñies s'wöbla'wé̱itö
ttè buaë moki̱ wa. 20-21 Sa' tö ie' pana' tö
isalema Skëköl tö ie' patkë' se' dör Israel
aleripa e' tsa̱tkök. Erë sacerdotepa wökirpa
ena s'wökirpa male̱pa, e'pa tö ie' wöméttsa̱
ttèwa̱ wötëulewa̱ krus mik. E' kí̱ie ta̱, ì ko̱s
wamblëne, e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ¿ì panemia̱
sa' tö? 22 Ñies alakölpa we̱lepa tso' sa' ska',
e'pa tö sa' tkiwé̱wa̱. I̱'ñe bla'mi ie'pa dare
Jesús pö a̱ 23 erë ie' nu kë ku̱' ee̱. Ie'pa tö
sa' a̱ iché tö Skëköl biyöchökwakpa de ie'pa
ska', ta̱ ichéitö ie'pa a̱ tö Jesús tso'ne ttsë'ka.
24 E' ukuöki̱ ta̱ sa' wakpa we̱lepa dare isa̱u̱k
ta̱ ie'pa tö ikué̱ we̱s alakölpa tö iché es, erë
ie'pa kë wa̱ Jesús su̱ne.
25 Eta̱ Jesús tö iché ie'pa a̱:
—A' kuköña darërëë. A' kë wöblar bet. Ì
ko̱s yë'a̱tbak Skëköl ttekölpa tö e' kë klöne
a' wa̱ bet. 26 Skëköl yëkkuö tö ichè tö wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ka̱wöta̱ weinuk
es ka̱m ie' dõ sulitane wökirie olo ta̱' ta̱ië e'
yöki̱.
27 Eta̱ ie' wák tté tso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱, e' ko̱s wà pakémiitö ie'pa a̱. Ke̱we ì kit
Moisés tö, e' wà pakéitö. E' ukuöki̱ ta̱ ì kit
Skëköl ttekölpa ko̱s e'pa tö, e' wà pakéitö
ie'pa böl a̱.
28 Mik ie'pa demi wé̱ ie'pa mírö ee̱, eta̱
iwër tö Jesús kí̱ mi'keia̱ ñala̱ ki̱, 29 erë ie'pa tö
ie' kiémi kröröë kapökrö ie'pa ska'. Ie'pa tö
iché ia̱:
—Ká̱ tuirketke, e' kue̱ki̱ be' e̱' tsú̱a̱t sa' ska'
kapökrö.
E' kue̱ki̱ ie' dewa̱ ie'pa ta̱ we̱shke̱. 30 Mik
ie'pa e̱' tuléwa̱ mesa o̱'mik chkök, eta̱ ie' tö
pan klö'wé̱ ulà a̱ ta̱ wëstela chéitö Skëköl a̱ ta̱
iblatéitö méitö ie'pa a̱. 31 E' wö shà̱ ta̱ ie'pa
tö isuéwa̱ tö Jesús idir; erë bet ta̱ ie' kë ku̱'ia̱
ie'pa ta̱. 32 Eta̱ ie'pa tö iché ñì a̱:
—Wëe', mik ie' ka̱paköratse̱ se' ta̱ ñala̱
wa, Skëköl yëkkuö wà pakeratse̱itö, e' tö se'
ttsë'wé̱ buaë ichõk.
33 E' wösha̱ ta̱ ie'pa e̱' yéttsa̱ míyalne
Jerusalén. Mik ie'pa demi ee̱, eta̱ ie'pa tö
Jesús ttökatapa tsá̱ döka̱ dabom eyök ki̱ eköl
(11) ena imale̱pa, e'pa kué̱ ee̱ ñita̱. 34 E' a̱
ie'pa iché:
—Moki̱ Skëkëpa Jesús shke̱neka̱ne. Ie' e̱'
kkaché Simón a̱.

35 Eta̱ wëpa böl tö ì ko̱s tka ie'pa ta̱ ñala̱ wa
e' paké imale̱pa a̱. Ñies we̱s ie'pa tö Jesús
sué̱wa̱, mik ie' tö pan blaté eta̱, e' pakéitörak.

Jesús e̱' kkaché ittökatapa a̱
(Mateo 28.16-20; Marcos 16.14-18; Juan 20.19-23)

36 Ie'pa tso'ia̱ ipakök, eta̱ Jesús de dur ie'pa
shu̱a̱, e' tö ie'pa shke̱'wé̱ ttè i' wa:
—A̱s a' ka̱wö tkõ buaë.
37 Ie'pa tkirulune tö ibikeitsé tö ie'pa tso'
s'wimblu sa̱u̱k. 38 Erë Jesús tö iché ie'pa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' tkirulune? ¿Ì kue̱ki̱ a'
ibikeitsè bötböt? 39 Ye' ulà ki̱ itõ sa̱ú̱. Ye' klõ
ki̱ itõ sa̱ú̱. Ye' kṏ, e' wa a' isue̱raë tö ye' kẽ̈ dör
wimblu. S'wimblu kẽ̈ chkà ta̱', kẽ̈ dichéwö
ta̱', erë a' isué̱ tö ye' chkà ta̱' ye' dichéwö ta̱'.
40 E' chök ie' tso' ie'pa a̱, ta̱ ie' tö iulà ena
iklö kkaché ie'pa a̱. 41 Ie'pa iëte̱ria̱ ttsë'nerak
buaë tkirulune ta̱ië, e' kue̱ki̱ darërë ie'pa a̱
iklöo̱' tö moki̱ idir. E' kue̱ki̱ Jesús tö ie'pa a̱
ichaké:
—¿Ì tso' a' wa̱ ñè? 42 Eta̱ ie'pa tö nima
katuule bö' a̱, e' mé ia̱. 43 Ta̱ ie' tö ikaté ie'pa
wörki̱. 44 Eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ì tka ye' ta̱, e' yë' ye' tö a' a̱, mik ye' bak a'
ta̱ eta̱. Ye' tö a' a̱ iyë' tö ye' tté ko̱s kit Moisés
ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱ ñies Salmos
yëkkuö ki̱, e' ko̱s ka̱wöta̱ wà tkök.
45 Eta̱ ie' tö ie'pa e̱r ñi'wé̱ a̱s ì chè Skëköl
yëkkuö tö, e' wà a̱r ie'pa é̱na. 46 Ta̱ ichéitö
ie'pa a̱:
—Itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ i' es: wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa a' blúie e' ka̱wöta̱ ttèwa̱,
mik e' ki̱ ká̱ de mañat eta̱ ishke̱rdaka̱ne.
47 Ñies tö iché i' es: Ttè buaë pakardaë ye' ttõ
wa Jerusalén wakpa a̱ ke̱we, e' itöki̱ ipakar-
daë ká̱ ulitane wakpa a̱. Ttè buaë e' dör tö
wé̱pa e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱, esepa ki̱ ie' tö ì
sulu wamblérakitö e' nuí̱ olo'yeraë. 48 Ì ko̱s
tka ye' ta̱, e' sué̱ a' tö, e' pakök a' ka̱wöta̱
sulitane a̱. 49 Ye' yẽ̈ kablë' Wiköl Batse'r muk
a' a̱, e' patkeraë ye' tö a' a̱. Ie' datse̱ ká̱ jaì
a̱, e' döraë a' ki̱ idiché ta̱ië wa, e' panú íe̱
Jerusalén.

Jesús mía̱ne ká̱ jaì a̱
(Marcos 16.19-20)

50 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús wa̱ ittökatapa mítse̱r
tsi̱net Betania. E̱e̱ Jesús ulà kéka̱ ta̱ ie' e̱r
buaë ché ie'pa a̱. 51 Ie' tso'ia̱ ie'pa a̱ e̱r buaë
chök ta̱ ie' butsé̱ka̱ mía̱ ká̱ jaì a̱ ie'pa wörki̱.
52 Ie'pa tö ie' dalöié ta̱ië, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
mía̱ne Jerusalén ttsë'nerak buaë. 53 Ke̱kraë
ie'pa tso' Skëköl ki̱kökka̱ iwé a̱.

Jesús Tté Buaë Kit Juan tö Juan

Yëkkuö i' kit Juan tö e' dör Jesús ttökatapa dabom eyök kí̱ böl e' eköl. Yëkkuö i' ki̱ Juan tö Jesús ttökata eköl tté cheke (13.23; 19.26; 20.2,21; 7.7, 20, 24). E' kièitö “Jesús ttökata dalër ta̱ië ié̱na e'.” Ibikeitsèsö tö Juan wák tso' e̱' chök es. Ie' dör Israel aleri. Ie' ena iël Santiago e'pa ki' Jesús tö ittökataie. Ie'pa bak kaneblök nima kli'u̱k. Ie'pa bak se̱nuk batsöri ta̱ië me'r Galilea e' o̱'mik tsi̱net. Iklö'wé̱sö tö yëkkuö i' kit ie' tö Jesús ku̱ne' e' ki̱ duas de dabom paryök ena su̱li̱yök e' shu̱ ulat (80-90 DC).

Ie'pa tö ibikeitsè tö ie' tö ikit Israel aleripa bak se̱nuk bánet Israel esepa a̱. Juan 20.31 e̱e̱ ie' tö se' a̱ ikkachè tö ìie ie' tö yëkkuö i' kit. E' tö ichè i' es: yëkkuö i' kitule a̱s a' tö iklö'ù̱ tö Jesús dör Skëköl Alà pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. Ñies ikitule a̱s se̱ne michoë dõ a' ulà a̱ a' e̱rblõ ie' mik e' wa. Es Juan tö ikit. Yëkkuö i' ki̱ ie' tö se' a̱ ikkachè bua'iewa̱ tö Skëköl dör Jesús Yë́.

Mik Juan wötënewa̱ s'wöto wé a̱ dayë nane kiè Patmos e̱e̱ eta̱ ie' dewa̱tke këkëlaie. Mik ie' bak e̱e̱, eta̱ Jesús tö ie' ka' yëkkuö kiè Apocalipsis e' shtök. Ñies ie' tö yëkkuö tsitsirla skà kit döka̱ mañat.

Skëköl Ttõ yöne s'ditsöie

1 Tsa̱we ta̱ eköl kiè Skëköl Ttõ e' tso'tke. Ie'
tso' Skëköl ta̱, ñies ie' dör Skëköl. 2 Ke̱net ie'
tso'tke Skëköl ta̱. 3 Skëköl tö íyi ulitane yö'
ie' ta̱ ñita̱. Kë̃ ì ku̱' ká̱ i' ki̱, e' kë̃ yöneñak ie'
wa̱. 4 Ie' dör se̱ne michoë e' wák. Ie' dör we̱s
bö'wö es, e' tö se' e̱r ñi'we̱ke. 5 Bö'wö ñe' tö
se' e̱r suluë tso' we̱s stui a̱ es e' ñi'we̱mir. Kë̃ ì
sulu e̱' alõpaka̱ iki̱.
6 Wëm eköl patkë'bitu̱ Skëköl tö e' kiè Juan.
7 E' dë'bitu̱ yi dör bö'wö ñe' ttekölie itté pakök
a̱s sulitane e̱rblõ imik Juan tö itté pakeke e'
wa. 8 Ie' wák kë̃ dör bö'wö ñe', erë ie' dë'bitu̱
itté pakök.
9 Yi dör bö'wö ñe' e' dör bö'wö chökle datse̱
ká̱ jaì a̱ sulitane e̱r ñi'wo̱ie e'. 10 Ká̱ i' ko̱s yö'
Skëköl tö ie' ta̱ ñita̱, erë mik idë'bitu̱ ká̱ i' a̱,
eta̱ ká̱ i' wakpa kë̃ é̱na ia̱ne tö yi dör ie'. 11 Ie'
dë'bitu̱ iwák ká̱ a̱ ena iwák ditséwöpa a̱, erë
e'pa kë̃ wa̱ ikinewa̱. 12 Erë wé̱pa tö ikiéwa̱
ta̱ ie̱rblé imik, esepa a̱ ka̱wö méitö a̱s idörak
Skëköl ala'rie. 13 Ie'pa de Skëköl ala'rie, erë
e' kë̃ dör we̱s se' ala'r ku̱rke yë̃ wa mì wa es.
Ie'pa de Skëköl ala'rie ie' wák e̱r wa.
14 Wé̱ kiè Skëköl Ttõ ñe' yöne s'ditsöie ta̱
ise̱ne' sa' shu̱a̱. Ie' dör Skëköl Alà eköl ẽ e'. Ie'
wa Skëköl e̱r buaë chõ se' a̱ ena we̱s Skëköl
dör moki̱, e' ko̱s kkayëne se' a̱. E' su̱' sa'
tö. 15 Juan tö ie' tté paka' ta̱ ichéitö a̱neule:
“Wëm i' yë'yö a' a̱ mik ye' iché tö wëm eköl
daia̱ ye' ukuöki̱ s'pattök ye' skéie, e' tso'tke ká̱
ia̱ia̱ë ye' yöki̱, e' kue̱ki̱ ie' dör buaë ichökle ye'
tsa̱ta̱.”
16-18 Skëköl ttè dalöiëno e' mène Moisés wa.
Erë ko̱s Skëköl e̱r buaë chõ se' a̱ ena we̱s
ie' dör moki̱ e' jche̱newa̱ sa' wa̱ Jesucristo
wa. Kë̃ yi wa̱ Skëköl su̱ule iwöbla wa, erë
ilà eköl ẽ tkërie iyẽ ta̱, e' dör ñies Skëköl, e'
tö iyẽ kkaché se' a̱. E' kue̱ki̱ ie' dör e̱r buaë
chökwak. Ie' e̱r buaë kí̱ ché se' a̱ ta̱ië shu̱te̱.

Juan dör S'wöskuökwak e' tö Jesucristo tté pakè

(Mateo 3.11-12; Marcos 1.7-8; Lucas 3.15-17)

19 Judiowak wökirpa tö sacerdotepa
ena Leví aleripa, e'pa we̱lepa patké Juan
ska' ichakök: “¿Yi dör be'? ¿Be' dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'?” 20 Juan kë̃
wa̱ iblëne. Ie' tö ie'pa iu̱té yësyësë:
—Ye' kë̃ dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e'.
21 Ie'pa tö iskà chaké:
—E̱'ma ¿be' dör yi? ¿Be' dör Skëköl tteköl
bak kiè Elías e'?
Juan tö ie'pa iu̱té:
—Au, ye' kë̃ dör ie'.
Ie'pa tö iskà chaké:
—¿Be' dör Skëköl tö iyë'a̱t tö itteköl skà
datse̱ e'?
Eta̱ Juan tö iiu̱té:
—Au, ye' kë̃ dör ie'.
22 Eta̱ ie'pa tö iskà chaké ia̱:
—E̱'ma, ¿be' dör yi? Sa' ki̱ ikiane jche̱nowa̱
yësyësë chène yi tö sa' patké e'pa a̱. E' kue̱ki̱
ichõ sa' a̱ tö ¿yi dör be'?
23 Juan tö ie'pa iu̱té:
—Ye' dör wé̱ yë' Skëköl tteköl Isaías tö e'.
Ie' tö iyë': ‘Ká̱ sir poë wé̱ kë̃ yi se̱rku̱' e̱e̱ yile
ttöraë a̱neule, e' tö icheraë: A' e̱r mane'ú̱
Skëköl datse̱ e' yöki̱. E' dör we̱s ña̱la̱ yuèsö
yësyësë ie' yöki̱ es.’*
24 Eta̱ wé̱pa patké fariseowakpa tö ttök
Juan ta̱, 25 e'pa tö ie' a̱ iskà chaké:
—Be' kë̃ dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e', be' kë̃ dör Elías, be' kë̃ dör Skëköl tteköl ñe',
e̱'ma ¿ì kue̱ki̱ be' tö s'wöskueke?
26 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' s'wöskueke di' a̱, erë eköl dur a' shu̱a̱
kë̃ ijche̱r a' wa̱ tö yi idir, 27 e' döraë ye' ukuöki̱
kaneblök ye' skéie. Ie' dör këkë ta̱ië ye' tsa̱ta̱,
e' kue̱ki̱ ie' klökkuö kicha ẽ kë̃ wötsënanuk ye'
sia̱rla e' a̱.
28 E' ko̱s tka Betania. Ká̱ e' a̱te̱ di' kiè
Jordán e' wi̱she̱t. E̱e̱ Juan tso' s'wöskuök.

Jesús dör Skëköl obeja jchëne e'.

29 Bule es ta̱ Juan tö Jesús sué̱ tö idatse̱
ie' ska' ta̱ ichéitö: “Isa̱ú̱. Wì̱ idatse̱ e' dör
Skëköl obeja pupula patkébitu̱ jchè ì sulu

* **1:23** Isaías 40.3

wambleke sulitane tö e' nuí̱ olo'yoie e'. 30 Ie'
wì̱ paka' ye' tö a' a̱ mik ye' tö iyë': 'Eköl doia̱
ye' ukuöki̱, e' tso'tke ká̱ ia̱ia̱ë ye' yöki̱, e' kue̱ki̱
ie' dör buaë ichökle ye' tsa̱ta̱.' 31 Ye' wák kë̀
wa̱ ijche̱r bua'iewa̱ tö yi dör ie', erë ye' tö
s'wöskueke a̱s Israel aleripa wa̱ ijche̱rwa̱ tö
yi dör ie'."
32 Ñies Juan tö iché: "Ye' isué̱ tö Wiköl
Batse'r datse̱ ká̱ jaì a̱ nubölie, e' a̱te̱ ie' a̱. 33 E'
yöki̱ ye' kë̀ wa̱ ijche̱r tö yi idir, erë Skëköl tö
ye' patkë' s'wöskuök di' a̱, e' tö ye' a̱ iyë': 'Yi
ki̱ Wiköl batse'r de a̱te̱ ie' a̱, e' dör wé̱ tö a'
iekewa̱ Wiköl Batse'r a̱ e' wák.' 34 E' sué̱ ye'
tö, e' kue̱ki̱ ye' tö ichè a' a̱ tö ie' dör Skëköl
Alà ichökle."

Jesús ttökatapa tsá̱

35 Bule es ta̱ Juan durne e̱e̱ ta̱ ie' ta̱
ittökatapa de böl. 36 Mik Juan tö isué̱ tö Jesús
damia̱ e' wa, eta̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—¡Wëm wì̱ dör Skëköl obeja pupula
patkébitu̱ jchè se' skéie e'!
37 Ì ché Juan tö, e' ttsé Juan ttökatapa böl tö,
eta̱ e'pa míyal Jesús itöki̱. 38 Jesús e̱' wötréene
ta̱ isué̱ tö idatse̱rak ie' itöki̱ ta̱ ichakéitö:
—¿Ì kiane a' ki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—A Rabí (judioie ttè e' wà kiane chè
s'wöbla'u̱kwak), ¿wé̱ be' se̱rke?
39 Eta̱ ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' shkö̀ isa̱u̱k.
Eta̱ ie'pa míyal ie' ta̱, ta̱ wé̱ ie' se̱rke, e' sué̱
ie'pa tö. Mik ie'pa mía̱ ie' ta̱ eta̱ diwö detke
tkël. Ie'pa e̱' tsé̱a̱t ie' ska' dõ ka̱tuirketke
ekkë.
40 Ittökatapa böl tö Juan ttõ ttsë' ta̱ imineyal
Jesús itöki̱, e' eköl kiè Andrés, e' dör Simón
Pedro ël. 41 E' ukuöki̱ bet ta̱ Andrés tö iël
Simón e' kué̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie, e' kué̱ sa'
tö. ("Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie" e' kiè
judioie "Mesías" ena griegoie ikiè "Cristo".)
42 E' ukuöki̱ ta̱ Andrés wa̱ Simón mítse̱r wé̱
Jesús tso' e̱e̱. Mik Jesús tö Simón sué̱, eta̱ ie'
tö iché ia̱:
—Be' dör Simón, Juan alà, erë be' kirdaë
Cefas (griegoie s'kiè Pedro, e' wà kiane chè
ák.)

Felipe ena Natanael e'pa kié Jesús tö ittökatapaie

43 Bule es ta̱ Jesús tö ibikeitsé tö "ye' mi'kea̱
Galilea." Ka̱m ie' mi' e' yöki̱ ta̱ ie' tö Felipe
kué̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Be' shkö̀ ye' ta̱ ye' ttökataie.
44 Felipe dör ká̱ kiè Betsaida e' wak. Andrés ena Pedro e'pa se̱rke ñies Betsaida.
45 Felipe tö Natanael kué̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie kit Moisés
ena Skëköl ttekölpa tö yëkkuö ki̱, e' wák kué̱
sa' tö. Ie' dör Jesús, José se̱rke Nazaret, e' alà.
46 Natanael tö iché:
—¿Ì buaë döttsa̱mi Nazaret?
Felipe tö iché ia̱:
—Be' shkö̀ sa' ta̱, ta̱ iwà sa̱ú̱.
47 Mik Jesús tö isué̱ tö Natanael datse̱ ta̱
ichéitö:
—Wëm wí̱ e' je' dör Israel aleri bua'ie. Ie'
kë̀ ka̱chöta̱'.
48 Natanael tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ì be' a̱ ichök tö ye' dör es?
Ie' tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ ku̱' dur e̱e̱, erë ka̱m Felipe tö be'
kiõ, e' yöki̱ ye' tö be' su̱' higuera klõ diki̱a̱.
49 Natanael tö iché ie' a̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¡Be' dör Skëköl Alà
ichö̀k! ¡Be' dör Israel aleripa blú ichö̀k!
50 Jesús tö ie' iu̱té:
—Ye' be' a̱ iché tö "ye' be' su̱' higuera klõ
diki̱a̱," ¿e' ë̀ kue̱ki̱ be' e̱rblé ye' mik? Erë e'
tsa̱ta̱ be' tö ikí̱ sue̱raia̱.
51 Ñies ie' tö iché:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ iché tö ká̱ jaì sue̱raë a' tö
áie ta̱ a' isue̱raë tö ye' dör S'ditsö Alà e' dör
we̱s klökata† es shkoka̱ie ká̱ jaì a̱, e' ki̱ Skëköl
biyöchökwakpa shköke wo̱'k wa'k.

2

Ulabatsè ké̱wö tkö'we̱ke Caná

1 Böiki es ta̱ ulabatsè Caná a̱te̱ Galilea e̱e̱,
e̱e̱ Jesús mì tso'. 2 Ñies Jesús ena ittökatapa
kiule, e'pa de ulabatsè e' ké̱wö tkö'u̱k. 3 Mik
ie'pa vino e̱newa, eta̱ Jesús mì tö iché ie' a̱:
—Vino e̱newa.
4 Jesús tö ie' a̱ iché:
—¿Iõk be' tö e' ché ye' a̱? Ka̱m ye' ké̱wö dõ
iwà kkachoie tö yi dör ye'.
5 Eta̱ imì tö iché íyi watiökwakpa a̱:
—Ì ko̱s chekeitö a' a̱, e' ú̱ a' tö es.
6 E̱e̱ ska̱u̱ tso' teröl (6) judiowak e̱'
batse'u̱kerak Skëköl a̱, e' dí dapa'wo̱ie. Ska̱u̱
ek ë̀ a̱ di' choka̱ galon döka̱ dabom böyök
(20) ö dabom mañayök (30) ekkë. 7 Jesús tö
iché watiökwakpa a̱:
—Ska̱u̱ ikkëpa wà iõka̱ chië di' wa.
Ta̱ watiökwakpa tö iwà iéka̱rak es. 8 Eta̱
Jesús tö iché ia̱rak:
—I' ta̱ itsá̱ yõttsa̱ elkela ta̱ itsú̱mi iké̱wö
tkö'u̱k wökir a̱ pattsè.
Es ie'pa tö iwé̱. 9 Eta̱ iwökir tö di' yöne
vinoie e' pattsé. Ie' kë̀ wa̱ ijche̱r tö wé̱ vino
e' datse̱ (erë watiökwakpa tö di' yéttsa̱, e'pa ë̀
wa̱ ijche̱r tö wé̱ idatse̱.) E' kue̱ki̱ ie' tö wëm
ulabatske, e' kié 10 ta̱ ichéitö ia̱:
—Sulitane wöblane vino bua'iewa̱, ese
watiök ke̱we. Mik s'kiulepa tö iyé ta̱ië, eta̱
vino ëse watieke. Erë be' tö vino bua'ie blé,
ikkë e̱rpa be' tö iwatieke.
11 I' wé̱ Jesús tö Caná a̱te̱ Galilea e̱e̱, e' dör
ì kë̀ o̱r yi a̱ ese tsá̱ o̱' ie' tö. E' wa ie' tö ilo ta̱ië,
e' kkaché ie'pa a̱, ta̱ ittökatapa e̱rblé ie' mik.

† 1:51 Génesis 28.11 sa̱ú̱.

12 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ imì ta̱, iëlpa ta̱, ñies
ittökatapa ta̱, ká̱ kiè Cafarnaúm ee̱. Ee̱ ie'pa
e̱' tsé̱a̱t ká̱ böt ká̱ mañat ekkë alè.

Jesús tö Skëköl wé batse'wé̱
(Mateo 21.12-13; Marcos 11.15-18; Lucas 19.45-46)

13 Judiowak Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö
tkö'wè̱ dökewa̱tke tsi̱net, e' kue̱ki̱ Jesús mía̱
Jerusalén ka̱wö e' tkö'u̱k. 14 Mik ie' de
Skëköl wé pamik, eta̱ ie' tö obeja ena bakala
pupula ena nuböl ese watau̱kwakpa kué̱.
Ñies inuköl mane'u̱kwakpa* kué̱itö tulurdak imesa o̱'mik. 15 Ta̱ ie' tö ttsa' tréwa̱,
e' wa ie' tö íyi watau̱kwakpa ko̱s trë'wé̱yal
iobeja ibakala tso' ko̱s e' ta̱. Ñies inuköl
mane'u̱kwakpa inuköl tuléttsa̱itö ta̱ imesa
trélurka̱. 16 Ie' tö iché nuböl watau̱kwakpa a̱:

—¡Íyi i' yölur se̱raa̱! ¡Kë̀ ye' Yë́ u klö'wa̱rwa̱
a' íyi watuo̱ie!

17 E' ukuöki̱ ta̱ ittökatapa é̱na ia̱newa̱ tö
Skëköl yëkkuö tö iché: “Be' u dalër taie̱ ye'
é̱na, e' tsa̱tkeraë ye' tö dõ ye' duõwa̱ ekkë.”

18 Judiowak wökirpa tö ichaké Jesús a̱:

—Ì kë̀ o̱r yi a̱ ¿e' wé̱se wè̱mi be' tö sa' a̱ iwà
kkachoie tö be' wa̱ ka̱wö ta̱' íyi ikkë wo̱ie?

19 Ie' tö iiu̱té:

—U i' tkéttsa̱ a' tö, e' ta̱ böiki es ta̱ ye' tö
iyuéka̱ne.

20 Ie'pa tö iché ia̱:

—U i' kané dör duas dabom tkëyök ki̱ teröl
(46), eta̱ ¿we̱s iyuèka̱mi be' tö ká̱ mañatk ë?

21 Erë u cheke ie' tö, e' dör iwák e̱' chöke.
22 E' kue̱ki̱ mik ie' shke̱neka̱ne, eta̱ ittökatapa
é̱na ia̱newa̱ tö ie' tö iyë' es. E' kue̱ki̱ ie'pa tö
Skëköl yëkkuö ena ì yë' Jesús tö e' klö'wé̱.

Jesús wa̱ sulitane e̱r su̱ule buaë

23 Mik Jesús tso' Jerusalén Judiowak Yë́pa
Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ ì kë̀ o̱r yi
a̱ ese we̱ke ie' tö taië. E' kue̱ki̱ taië pë' e̱rblé
ie' mik. 24 Erë ie' wa̱ ie'pa e̱r su̱ule buaë, e'
kue̱ki̱ kë̀ ie' e̱rblëne ie'pa mik. 25 Ie' wák wa̱
ijche̱r buaë we̱s sulitane e̱r dör. E' kue̱ki̱ kë̀
yi a̱ ì yënuk ie' a̱ tö we̱s se' e̱r dör.

3

Jesús ena Nicodemo tté ñita̱

1 Wëm tso' eköl kiè Nicodemo, e' dör judiowak wökirpa eköl. Ie' dör fariseowak.
2 Ká̱ et nañewe ie' de Jesús ska' ta̱ ichéitö ia̱:

—A S'wöbla'u̱kwak, ì kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱ke be'
tö. Skëköl kë̀ kúpa be' ta̱, e̱'ma kë̀ be' a̱ ì o̱nuk.
E' kue̱ki̱ sa' wa̱ ijche̱r tö ie' tö be' patkë' sa'
wöbla'u̱k.

3 Jesús tö iché ia̱:

—Moki̱ ye' be' a̱ ichè tö yi kë̀ skà ku̱nene
etökichane, ese kë̀ döpawa̱ ì blúie Skëköl tso' e'
a̱.

4 Nicodemo tö ie' a̱ ichaké:

—Mik s'de këchke, eta̱ ¿we̱s s'ku̱rmine
etökichane? ¿We̱s s'mi'miwa̱ne s'mì shu̱a̱, e'
ku̱rmi etökichane?

5 Jesús tö iiu̱té:

—Moki̱ ye' be' a̱ ichè tö yi kë̀ ku̱ne di' wa
ena Skëköl Wiköl wa, ese kë̀ döpawa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱. 6 S'ku̱ne s'mì wa s'yë́ wa
ese se̱r we̱s s'ditsö se̱r es, erë yi ku̱ne Skëköl
Wiköl wa, ese se̱r we̱s Skëköl se̱r es. 7 Ye' tö
be' a̱ ichè tö be' ka̱wöta̱ ku̱nu̱kne etökichane.
¿We̱s e' tö be' tkiwe̱mi? 8 Ì wakanewe̱ke
Skëköl Wiköl tö se' a̱, e' dör we̱s siwa̱' bitsi̱rke
ká̱ wa'ñe es. E' blar ttsésö, erë wé̱ idatse̱ ena
wé̱ imírö e' kë̀ jche̱r s'wa̱. Es itköke sulitane
ku̱ne Skëköl Wiköl wa e'pa ta̱. Se' wa̱ ijche̱r
tö ie'pa ku̱nene Skëköl Wiköl wa, erë kë̀ se'
wa̱ ijche̱r we̱s iwà tköke.

9 Nicodemo tö iskà chaké:

—¿E̱'ma i̱ma iwà dör?

10 Eta̱ Jesús tö iiu̱té:

Be' dör s'wöbla'u̱kwak dalöiërta̱' taië Israel
aleripa shu̱a̱ ese, erë ¿we̱s be' kë̀ wa̱ íyi ikkë
jche̱r? 11 Moki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö ì jche̱r sa'
wa̱, e' cheke sa' tö a' a̱, ñies ì sué̱ sa' tö, e'
pakeke sa' tö, erë a' kë̀ é̱na sa' ttõ klö'wa̱k yës.
12 Íyi tso' ká̱ i' ki̱, ese wa ye' tö ikleeke a' a̱, erë
e' kë̀ klö'wè̱ a' tö. Ye' mú tö ipakè íyi tso' ká̱ jaì
a̱ ese wa kë̀ kleaule, e̱'ma ¿we̱s e' klö'wè̱mi a'
tö?

13 “Kë̀ yi mine'ka̱ ká̱ jaì a̱ ese dene ká̱ i' a̱.
Erë ye' dör S'ditsö Alà, e' datse̱ ká̱ jaì a̱, e'
kue̱ki̱ íyi tso' ee̱ e' jche̱r se̱raa̱ ye' wa̱ buaë.
14 Mik Israel aleripa bak ká̱ wé̱ kë̀ yi se̱rku̱',
ese ké̱ a̱, eta̱ Moisés tö tabechka yué tkabë̀
diökölie,* e' batséwa̱itö kalka mik ta̱ itkéka̱.
Es ñies, ye' dör S'ditsö Alà, e' ka̱wöta̱ tkèka̱
kal mik 15 a̱s wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa ulà
dõ se̱ne michoë e' ska'.” Es Jesús tö iché
Nicodemo a̱.

Skëköl é̱na sulitane dalër

16 Skëköl é̱na ká̱ ulitane wakpa dalër taië̱.
E' kue̱ki̱ ie' alà eköl ë, e' me'ttsa̱itö ttèwa̱
se' skéie, a̱s yi e̱rblé imik esepa kë̀ duõwa̱
aishkuö ta̱, e' skéie se̱ne michoë dõ iulà
a̱. 17 Skëköl kë̀ wa̱ ilà patkëne ká̱ i' a̱ se'
kichatöktsa̱. E' skéie ipatkë'itö se' tsa̱tkök.

18 “Yi e̱rblé Skëköl Alà mik, ese kë̀
kichatëne. Erë yi kë̀ e̱rblëne imik, ese kë̀
e̱rblëne Skëköl Alà eköl ë e' mik, e' kue̱ki̱
ikichatënettsa̱tke. 19 Skëköl Alà dë'bitu̱ ká̱
i' a̱, e' dör we̱s bö'wö es se' e̱r ñi'wo̱ie. Erë
s'tso' ì sulu wamblök, esepa dör we̱s s'tso'

* 2:14 inuköl mane'u̱kwakpa: Inuköl tso' Skëköl wé a̱, e' dör kua̱'ki̱, kë̀ dör inuköl tso' judiowak wa̱ íyi tuo̱ie bánet ese. E' kue̱ki̱ yi tö íyi tue̱ke ee̱, ese ka̱wöta̱ ie'pa inuköl mane'u̱k inuköl ñe'se wa. * 3:14 Moisés tö tabechka yué tkabë̀ diökölie: Israel aleripa ukyëne Skëköl ki̱ ena Moisés ki̱. E' nuí̱e Skëköl tö tkabë̀ patkë' ie'pa ttökulur. Erë Skëköl tö iyë' Moisés a̱ tö tabechka yuö́ tkabë̀ diökölie ta̱ ibatsö́wa̱ kalka mik a̱s wé̱pa duökewa̱tke esepa isa̱ù̱ ta̱ ibuarne. Números 21.4-9 sa̱ú̱.

stui a̱ es, e' wa ie'pa wöbatsö bua'ie. Ie'pa
kë̀ ki̱ ie' kiane. E' kue̱ki̱ wé̱pa kë̀ e̱rblëne ie'
mik, esepa kichatënetke. 20 Wé̱pa tö ì sulu
wambleke, esepa é̱na suluë Skëköl Alà a̱r.
Ie'pa kë̀ ki̱ Skëköl Alà ttè kiane ttsè a̱s ì sulu
wamblekerakitö, ese wà kë̀ kkayërwa̱. E' dör
we̱s s'tso' stui a̱ kë̀ shkakwa̱ bö'wö olo ska'
es. 21 Erë wé̱pa se̱rke we̱s Skëköl ttè moki̱
tö ichè es, esepa ki̱ Skëköl Alà kiar buaë.
Ie'pa dewa̱ buaë Skëköl Alà dör we̱s bö'wö
es e' ska' iwà kkachoie tö ì we̱ke ie'pa tö, e'
we̱kerakitö Skëköl batamik.”

Juan S'wöskuökwak tö iché tö Jesús dör ie' tsa̱ta̱

22 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ Judea ittökatapa
ta̱. Ee̱ ie' e̱ tséa̱t ká̱ ta̱ië ie'pa ta̱ s'wöskuök.
23 Ñies Juan tso' s'wöskuök ká̱ kiè Enón ee̱, ee̱
di' tso' ta̱ië e' kue̱ki̱. Ká̱ e' a̱te̱ tsi̱net Salim.
Pë' döke ie' ska' ta̱ ie' tö ie'pa wöskueke. 24 (Íyi
ikkë kaneo̱ne ka̱m ie' wötërwa̱ s'wöto wé a̱,
e' yöki̱.)
25 Erë ie' ttökatapa we̱lepa ñì iu̱témi ju-
diowak eköl ta̱, ie'pa e̱ batse'u̱ke di' wa, e' tté
ki̱. 26 E' kue̱ki̱ ie'pa míyal Juan ska' ta̱ ichéitö
ia̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, wëm dë' be' ska'
Jordán di' wi̱she̱t yë' be' tö, e' wák tso'
s'wöskuök ta̱ sulitane mi'ke ie' ta̱. ¿E' kë̀ tö
be' tsiriwè̱?
27 Juan tö iiu̱té:
—Au, e' kë̀ tö ye' tsiriwè̱. Skëköl kë̀ wa̱ se'
a̱ iké̱wö mène, e' ta̱ kë̀ se' a̱ ì o̱nuk yës. 28 Ye'
tö iyë' tö ‘ye' kë̀ dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e', erë ye' patkëne'bitu̱ ie' yöki̱ ke̱weie,’
e' ttsë' a' wákpa tö buaë. 29 Mik ulabatske,
eta̱ alaköl dör iwëm icha. Eta̱ iwëm sini' tso'
ee̱, ese tö wëm ttõ ttsé, eta̱ e' tö ie' ttsë'wé̱
buaë. Ye' dör we̱s wëm sini' es. E' kue̱ki̱ ye'
ttsë'ne buaë i̱'ñe tö sulitane mi'ke Jesús ta̱.
30 Ie' ka̱wöta̱ ki̱kèka̱ ta̱ië ye' tsa̱ta̱, e' skéie ye'
ké e̱ wöökwa diöshe̱t.

Jesús datse̱ ká̱ jaì a̱

31 Yi datse̱ ká̱ jaì a̱, e' dör sulitane tsa̱ta̱.
Wé̱pa tso' ká̱ i' ki̱, esepa dör ká̱ i' wakpa,
ì tso' ká̱ i' ki̱, ese ë̀ cheke ie'pa tö. Erë
yi datse̱ ká̱ jaì a̱ e' dör sulitane tsa̱ta̱. 32 Ì
su̱ule ie' wa̱ ena ì ttsëule ie' wa̱ ká̱ jaì a̱
ese pakekeitö, erë pë' kibiiepa kë̀ wa̱ ie' ttè
klöo̱ne. 33-34 Yi patkë'bitu̱ Skëköl tö e' a̱ Skëköl
Wiköl mène ta̱ië shu̱te̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Skëköl
ttõ pakekene. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö ie' tté klö'wé̱,
e' wa esepa tso' ichök tö Skëköl ttè dör moki̱ë.
35 S'yë̀ é̱na ilà dalër ta̱ië, e' kue̱ki̱ íyi ulitane
méa̱titö iulà a̱. 36 Wé̱ e̱rblé Skëköl Alà mik,
ese se̱r michoë. Erë wé̱ kë̀ tö Skëköl Alà ttõ
iu̱tè, ese kë̀ ulà dõpa se̱ne michoë ska'. E'
skéie Skëköl kësik me'rie iki̱.

4

Jesús tté alaköl eköl ta̱ Samaria

1-3 Fariseowakpa tö ittsé tö Jesús klépa ki̱
iërke ena s'wösurkerak ta̱ië Juan tö s'wöskué
e' tsa̱ta̱. (Erë Jesús wák kë̀ wa̱ s'wösune,
ittökatapa tö s'wöskué.) Mik ì cheke ie'pa tö
e' ttsé Jesús tö, eta̱ ie' e̱ yéttsa̱ Judea mía̱ne
Galilea.
4 Erë ie' ittsé tö ie' ka̱wöta̱ shköktkö
Samaria. 5 Ie' ena ittökatapa de ká̱ a̱te̱
Samaria kiè Sicar ee̱. Ee̱ tsi̱net ká̱ me' Jacob
tö ilà José a̱, e' a̱te̱. 6 Di' bi' Jacob tö ká̱ ia̱ia̱ë
e' tso' ee̱. Ee̱ Jesús demi ta̱ ishtrinewa̱. Ie'
e̱ tkése̱r di' biule e' kkömik eta̱ diwö döketke
bata a̱. 7-8 Jesús ttökatapa míyal Sicar chkewö
ta̱u̱k ñè. E' dalewa alaköl eköl dör Samaria
wak, e' debitu̱ di' tsu̱k ta̱ Jesús tö iché ia̱:
—A tayë, be' we'ikèyö, di' kakmú ña yè.
9 Ie' tkinewa̱ ta̱ iiu̱téitö:
—Be' dör judiowak, ye' dör Samaria wak.
¿We̱s be' tö ye' a̱ di' kieke? (Judiowak ena
Samaria wakpa kë̀ wö dör ñì mik, kë̀ döta̱'wa̱
ñì ska', e' kue̱ki̱ alaköl tö iiu̱té es.)
10 Jesús tö iiu̱té:
—Ì meke Skëköl tö se' a̱ ë̀me ena yi dör ye',
e' jche̱núpa be' wa̱, e̱'ma be' tö ye' a̱ di' kieraë
ta̱ di' tö se̱ne meke sia̱ ese meraëyö be' a̱.
11 Alaköl e' tö Jesús a̱ iché:
—A këkëpa, be' kë̀ wa̱ tka̱' ku̱' di' i' yottsa̱,
ñies di' i' tso' i̱ski̱ë. ¿Wé̱ be' tö di' e' kuè̱mi mè
ye' a̱? 12 ¿I̱ma be' tö ibikeitsè? Se' yë̀ bak dör
Jacob, e' tö di' i' me'a̱t sa' a̱. Di' i' ya' ie' wák
tö ena ila'r tö ñies iiyiwak. ¿Be' tö ibikeitsè tö
be' dör ie' tsa̱ta̱?
13 Jesús tö ie' iu̱té:
—Wé̱pa tö di' i' yé esepa e̱r sirdane. 14 Erë
wé̱pa tö di' meke ye' tö e' yé, esepa kë̀ e̱r sir-
paia̱ne yës. Di' e' dör ie'pa e̱r a̱ we̱s di' tskirke
wötuõ ta̱ië es, e' tö se̱ne michoë meraë ie'pa
a̱.
15 Eta̱ alaköl tö iché ia̱:
—A këkëpa, di' e' mú ye' a̱ a̱s kë̀ ye' e̱r siria̱,
ñies a̱s kë̀ ye' döia̱ di' watsu̱k íe̱.
16 Jesús tö iché ia̱:
—Be' yú, be' wëm kiök ta̱ be' kiéne.
17 Eta̱ alaköl tö iiu̱té:
—Ye' kë̀ wëm ta̱'.
Jesús tö iché ia̱:
—Buaë be' iché tö kë̀ be' wëm ta̱'. 18 Be'
ulabatsule ske̱tökicha ta̱ i̱'ñe ta̱ be' wa̱ itso', e'
kë̀ ta̱' be' ulabatsule. Ì ché be' tö, e' dör moki̱.
19 Eta̱ alaköl tö iché ie' a̱:
—A këkëpa, ye' tö isué̱ tö wësua be' dör
Skëköl tteköl. 20 Sa' dör Samaria wakpa, e'
këkëpa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa tö Skëköl dalöiè e'
wakaneo̱' ka̱bata i' ki̱. Erë a' judiowak tö
icheke tö s'ka̱wöta̱ e' kanéu̱k Jerusalén ë̀.
21 Eta̱ Jesús tö iu̱té:
—A tayë, ye' ttõ klö'ú̱. Ka̱wö döraë ta̱
Skëköl dalöiè e' wakaneo̱rdaë ká̱ wa'ñe, kë̀
dör ka̱bata i' ë̀ ki̱ ö Jerusalén ë̀ a̱. 22 A'
tö Skëköl dalöieke, erë e' kë̀ jche̱r a' wa̱

buaë. Erë s'tsa̱tkër tté e' datse̱ sa' dör ju-
diowak ditséwö wa, e' kue̱ki̱ sa' wa̱ ie' jche̱r
buaë. [23] S'yẽ dalöiökwakpa chökle, esepa
tö ie' dalöieraë moki̱ë iWiköl wa. E' ké̱wö
döketke, moki̱ idetke i' ta̱. [24] Skëköl dör wiköl,
kẽ wërta̱'wa̱, e' kue̱ki̱ wé̱pa tö ie' dalöieke
esepa ké idalöiök moki̱ë we̱s ie' ki̱ kiane es
iWiköl wa.
[25] Eta̱ alaköl tö iché:
—Ye' wa̱ ijche̱r tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e' datse̱ (e' kiè "Cristo" griegoie ena
"Mesías" hebreoie). Mik ie' de eta̱ ie' tö íyi
ulitane wà pakeraë se' a̱.
[26] Jesús tö ie' a̱ iché:
—E̱'ma e' dör ye' tso' ttök be' ta̱ e'.
[27] E' wösha̱ ta̱ ittökatapa debitu̱ne. E'pa
tö Jesús sué̱ ka̱pakök alaköl ta̱, e' tö ie'pa
tkiwé̱wa̱ ta̱ië. Erë kẽ yi kësik dë'ka̱ ichakök
ie' a̱ tö "¿ì kiane be' ki̱?" ö "¿iök be' tso'
ka̱pakök alaköl se̱ ta̱?" [28] Eta̱ alaköl tö iska̱u̱
méa̱t tkër ee̱ ta̱ imía̱ne wé̱ iu tso'rak ee̱, ta̱
ichéitö e' wakpa a̱:
[29] —Mishka wëm dur eköl e' sa̱u̱k. Ì sulu
ko̱s wamblë'yö, e' chéitö ye' a̱ se̱raa̱. ¿Ie' alè
dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'?
[30] Eta̱ ká̱ e' wakpa bite̱yal Jesús weblök.
[31] E' dalewa Jesús ttökatapa tö iché ia̱:
—A S'wöbla'u̱kwak, be' chkõ.
[32] Erë Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' wa̱ chkè tso', e' kẽ su̱ule a' wa̱.
[33] Ie'pa ñì chakérak:
—¿Yile wa̱ chkè debitu̱ ie' a̱ ñè?
[34] Erë Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' chkè dör, yi tö ye' patkë', e' ttõ iu̱tök
ena kanè me'itö ye' a̱, e' e̱u̱kwa se̱raa̱. [35] A'
wa̱ ttè tso' e' tö ichè: 'Ka̱wö kianeia̱ si'
tkël eta̱ iyiwö tso'tke shtè'; erë ye' tö a' a̱
ichè tö pë' datse̱ ta̱ië e'pa weblõ. Ie'pa
dör we̱s iyiwö alinetke tso'tke wë'ia̱ë tënuk
es. Ie'pa tso'tke e̱rblök ye' mik. [36] Wé̱pa
tö ie'pa ki̱meke e̱rblök ye' mik, esepa dör
we̱s iyiwö shtökwakpa es, e' ské döraë ie'pa
ulà a̱. Ñies wé̱pa shteke ie'pa tö, esepa
ulà a̱ se̱ne michoë döraë. Es wé̱pa dör
we̱s íyi kuatkökwakpa es ena wé̱pa dör we̱s
iyiwö shtökwakpa es, esepa ttsë'rdaë buaë
ñita̱. [37] Pë' tö icheke: 'we̱le tö ikuatkeke, skà
tö iwöshteke.' Ttè e' dör moki̱. [38] Ye' tö a'
patkë'mi iyiwö shtök wé̱ a' kẽ wa̱ ikuatkëule
ee̱. Ee̱ o̱'ka kaneblë', erë iwà de buaë a' ulà
a̱.
[39] Alaköl e' tö ipaké Samaria wakpa a̱: "Ì
sulu ko̱s wamblë'yö, e' chéitö ye' a̱ se̱raa̱."
E' kue̱ki̱ Samaria wakpa ta̱ië se̱rke ká̱ e' a̱,
e'pa e̱rblé Jesús mik. [40] Eta̱ mik Samaria
wakpa de Jesús ska', eta̱ ie'pa kköché ie' a̱ ta̱
ichérakitö ia̱:
—Be' e̱ tsúa̱t sa' ta̱.
Ie' e̱ tsé̱a̱t ie'pa ta̱ ká̱ böt. [41] Ie' ka̱paköke
ie'pa ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa ki̱ dapane ta̱ië e̱rblök
ie' mik. [42] Eta̱ ichérakitö alaköl a̱:
—Sa' e̱rblé ie' mik e' kẽ dör be' tö sa' a̱ iché,
e' ẽ kue̱ki̱. I̱'ñe ta̱' sa' wákpa tö ittõ ttsé, e'
kue̱ki̱ sa' tö iklö'wé̱ tö moki̱ ie' dör sulitane
tsa̱tkökwak.

Jesús tö blu' kanè kue̱blu eköl e' alà bua'wé̱ne

(Mateo 8.5-13; Lucas 7.1-10)

[43] Böiki es ta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ Samaria e'
michone Galilea. [44] Ie' tö iyë': Skëköl tteköl
kẽ dalöiërta̱' iwák ká̱ ki̱. [45] Mik ie' demi
Galilea eta̱ ká̱ e' wakpa tö ikiéwa̱ e̱r bua'
wa. Mik ie'pa dë'rö Jerusalén Judiowak
Yẽpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ ì ko̱s
buaë o̱' Jesús tö, e' su̱' ie'pa tö. E' kue̱ki̱ ie'pa
tö ikiéwa̱ e̱r bua' wa.
[46] Jesús dene Caná a̱te̱ Galilea wé̱ ie' tö di'
yö' vinoie ee̱. Ká̱ e' blú kanè kue̱blu eköl
tso' Cafarnaúm, e' alà kirinewa̱ ta̱ië. [47] Mik
ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús tso' Judea, e' dene
Galilea, eta̱ ie' mía̱ Jesús ska' ta̱ ikköché ia̱:
—Mishka Cafarnaúm ye' alà duökewa̱tke e'
bua'u̱kne.
[48] Ie' tö iiu̱té:
—Wësua ì kẽ o̱r yi a̱ ese kẽ o̱ne ye' wa̱ a' a̱
iwà kkachoie tö yi dör ye', e' ta̱ kẽ a' e̱rblõpa
ye' mik.
[49] Erë blu' kanè kue̱blu tö iché ia̱:
—A këkëpa, mishka bet ka̱m ye' alà duõwa̱
e' dalewa.
[50] Jesús tö iché ia̱:
—Be' yúne be' u a̱. Be' alà se̱rdaia̱.
Ie' tö Jesús ttõ klö'wé̱ moki̱ë ta̱ ie' mía̱ne iu
a̱. [51] Ka̱m idömine u a̱, eta̱ ikanè mésopa tö
ikué̱ ña̱la̱ ki̱ ta̱ ie'pa tö ie' a̱ iché:
—Be' alà buanene.
[52] Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Diwö we̱kkë ye' alà buanémine?
Ie'pa tö iu̱té:
—Chkì diwö bata rrate̱ ekkë.
[53] Iyẽ é̱na ia̱ne tö diwö ekkë Jesús tö iyë' ie'
a̱ tö be' alà se̱rdaia̱. E' kue̱ki̱ ie' ena iyamipa
ko̱s e'pa e̱rblé imik.
[54] Jesús tso' Galilea, i' ta̱, ì kẽ o̱r yi a̱ ese
wé̱itö bötökicha ee̱.

5

Jesús tö wëm kraulewa̱ bua'wé̱ne

[1] E' ukuöki̱ ta̱ judiowak tso' ka̱wö tkö'u̱k
Jerusalén, ee̱ Jesús mía̱. [2] Jerusalén di'dape
kuoie me'r ukkö kiè Obeja Ukkö e' o̱'mik
tsi̱net. Di'dape e' kiè hebreoie Betsata, e'
kkömik úla tso' ske̱l. [3-4] Úla ekkë a̱ ta̱ië
s'kirirke esepa tso'. E'pa we̱lepa kẽ wöbla
wawër, we̱lepa kẽ shko, we̱lepa kraulewa̱.

* **5:3-4** Ttè i' kẽ ku̱' Juan yëkkuö këchke kibipa e' ki̱. E' tö ichè i' es: Mikle ta̱ mikle ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl e̱' ökewa di' wötiu̱k. Di' wötirke eta̱ yi míwa̱ di' a̱ ke̱we, e' buanene. Kẽ itkine tö duè wése tö ie' tteke. E' kue̱ki̱ s'kirirke tso' ipanuk tö a̱s di' wöti̱r.

Ie'pa tso' ipanuk tö a̱s di' wöti̱r.* 5 Ie'pa
shu̱a̱ wëm tër eköl kraulewa̱. Ie' kirinemi
e' ki̱ duas de dabom mañayök ki̱ pàköl (38).
6 Jesús tö isué̱ tër e̱e̱. Ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö ká̱
ia̱ia̱ë ikirinemi. Eta̱ ie' tö wëm kraulewa̱ e' a̱
ichaké:
—¿Be' ki̱ ikiane tö be' buarne?
7 Eta̱ ikirirke tö ie' iu̱té:
—A këkëpa, kë̀ yi ku̱' ye' ki̱muk e̱' iowa̱ di' a̱
mik iwöti̱rke eta̱. Bitökicha ye' e̱' iakwa̱, eta̱
yile e̱' iéwa̱tke ye' yöki̱ ke̱we.
8 Jesús tö ie' a̱ iché:
—Be' e̱' kö́ka̱, be' ka̱'la kö́ka̱ ta̱ be' shkö́mi.
9 E' bet ta̱ wëm buanene ika̱'la kéka̱itö ta̱
ishkémi e̱kka. Erë e' diwö dör judiowak e̱no
diwö. 10 E' kue̱ki̱ judiowak wökirpa tö iché
wëm buanene e' a̱:
—I̱'ñe dör e̱no diwö, e' kue̱ki̱ be' kë̀ a̱ ka̱wö
ta̱' ka̱' se̱ tsu̱kmi i̱'ñe.
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Yi tö ye' bua'wé̱ne, e' tö ye' a̱ iché: 'Be' ka̱'
shtö́ka̱ ta̱ be' shkö́mi.'
12 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Yi tö be' a̱ iché tö 'be' ka̱' shtö́ka̱ ta̱ be'
shkö́mi'?
13 Jesús mía̱ pë' tso' ta̱ië e' shu̱a̱, kë̀ wëneia̱,
e' kue̱ki̱ wëm buanene e' kë̀ wa̱ ijche̱r yi tö
ie' bua'wé̱ne. 14 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö ie' kué̱
Skëköl wé a̱ ta̱ ichéitö ia̱:
—Ye' ttö̀ ttsö́. Be' buanene, e' kue̱ki̱ ì sulu
kë̀ wamblaria̱ dö' ì sulu kí̱ döbitu̱ne be' ki̱.
15 Eta̱ wëm e' mía̱ judiowak wökirpa ska' ta̱
ichéitö, 'Jesús tö ye' bua'wé̱ne.' 16 Jesús tö ì kë̀
o̱r yi a̱ ese wé̱ e̱no diwö a̱, e' kue̱ki̱ judiowak
wökirpa tö ie' sué̱mitke suluë. 17 Erë ie' tö
iché ie'pa a̱:
—Ye' yë́ kaneblöke ke̱kraë, es ñies ye'
kaneblöke.
18 Ttè e' tö judiowak wökirpa kí̱ uluwé̱ka̱,
é̱na ie' ttakwa̱ ë̀me. Ie'pa kë̀ ulune ie' ki̱, ie'
tö e̱no diwö dalöse̱wé̱wa̱, e' ë̀ kue̱ki̱. Erë ie'
icheke tö Skëköl dör ie' yë́, es ie' e̱' chö̀ tö ñies
ie' dör Skëköl, e' tö ie'pa kí̱ uluwé̱ ta̱ië ie' ki̱.

Skëköl tö ilà a̱ diché ta̱ië mé

19 Jesús tö iché ie'pa a̱: "Moki̱ ye' tö a' a̱
ichè tö ye' dör Skëköl Alà, e' kë̀ a̱ ì o̱nuk ye'
wák e̱r wa. Ì ko̱s we̱ke ye' Yë́ tö, e' sué̱ ye'
tö, e' ë̀ we̱ke ye' tö. Ì we̱ke ye' Yë́ tö, e' ko̱s
we̱ke ye' tö. 20 S'yë́ é̱na ye' dör ie' Alà e' dalër
ta̱ië, e' kue̱ki̱ ì ko̱s we̱keitö, e' kkachekeitö
ye' a̱. Ñies ilè kí̱ kkacheraëitö ta̱ië ye' a̱, e'
tö a' tkiwe̱rawa̱ ta̱ië. 21 S'yë́ tö s'duulewa̱
e' shke̱we̱ta̱'ka̱ne ta̱ se̱ne mekeneitö ie'pa a̱.
E' su̱ë ye' dör ie' Alà, e' tö se̱ne meke wé̱pa
a̱ ye' ki̱ ikiane mè esepa a̱. 22 Ñies S'yë́ kë̀
tö yi shu̱leta̱' ichoie tö yi kichatërdaë ö yi
se̱r michoë, e' ké̱wö méitö ye' a̱ a̱s ye' tö
s'shu̱lö̀. 23 Ie' tö iwé̱ es a̱s sulitane tö ye'
dalöiö̀ we̱s ie'pa tö ie' dalöieke es. Wé̱pa kë̀
wa̱ ye' dalöiëne, ñies esepa kë̀ wa̱ S'yë́ tö ye'
patkë'bitu̱ e' dalöiëne.

24 "Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö wé̱pa tö ye' ttè
iu̱teke ena ie̱rblökerak yi tö ye' patkë'bitu̱, e'
mik, esepa ulà a̱ se̱ne michoë detke. Ie'pa kë̀
kichatërpattsa̱. Ie'pa kë̀ ku̱'ia̱ we̱s s'duulewa̱
es, ie'pa ulà detke se̱ne chökle ska'. 25-26 Ye'
Yë́ dör se̱ne mukwak ñies ye' dör se̱ne muk-
wak, e' ké̱wö me' ie' tö ye' a̱ e' kue̱ki̱. Wé̱pa
kë̀ wa̱ se̱ne michoë ku̱', esepa dör we̱s
s'duulewa̱ es Skëköl a̱. Ka̱wö döraë ta̱ ie'pa tö
ye' dör Skëköl Alà e' ttö̀ ttseraë. Wé̱pa tö ye'
ttö̀ ttsé ta̱ iklö'wé̱itö moki̱, esepa se̱r michoë.
Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö e' ké̱wö datse̱, ñies e'
de i' ta̱. 27 Ñies ye' dör S'ditsö Alà, e' kue̱ki̱ ie'
tö ka̱wö mé ye' a̱ sulitane shu̱loie. 28-29 Ka̱wö
datse̱ aishkuö ta̱, ta̱ s'duulewa̱ ko̱s tö ye' ttö̀
ttseraë ta̱ ie̱' yörattsa̱rak pö a̱. Wé̱pa tö ì buaë
o̱', esepa shke̱rdaka̱ne se̱ne michoë a̱. Erë
wé̱pa tö ì sulu wamblë', esepa shke̱rdaka̱ne
kichatënoie. Ttè e' kë̀ tö a' tkiu̱kwa̱.

We̱s se' wa̱ ijche̱r tö Jesús tté dör moki̱ë

30 "Kë̀ ye' a̱ ì o̱nuk ye' wák e̱r wa. Ye'
kë̀ ki̱ ì kiane wè̱ ye' wák e̱r wa. E' skéie ì
kiane wè̱ Skëköl tö ye' patkë'bitu̱, e' ki̱, ese
we̱keyö. E' kue̱ki̱ ye' tö s'shu̱leke we̱s ye' Yë́
tö ye' a̱ icheke es. E' kue̱ki̱ ye' tö s'shu̱leke
yësyësë. 31 Ye' wák e̱' chö́pa tö ye' ttö̀ dör
moki̱, e'ma e' kë̀ wà ta̱'. 32 Erë itso' eköl e'
tö ye' tté cheke, e' dör Skëköl. Ye' wa̱ ijche̱r
tö i̱ma ie' tö ye' tté cheke, e' wà ta̱'. 33 A'
tö ye' chakök patkë' Juan a̱ ta̱ ie' tö ye' tté
yë', e' dör moki̱ë ñies. 34 Erë s'ditsö tö ye' tté
cheke, e' kë̀ ska' ye' tkine. Erë ì yë' Juan tö,
e' chéyö a' a̱ a̱s a' tsa̱tkër e' ë̀ kue̱ki̱. 35 A' a̱
Juan dör we̱s bö'wö wöñarke olo burke es.
Kuaë a' tö ie' ttè klö'wé̱ buaë ttsë'ne bua' wa,
erë ekuölö ë̀. 36 Erë ì skà tso', e' tö ye' tté
cheke buaë, ì yë' Juan tö, e' tsa̱ta̱. E' dör, ì
kë̀ o̱r yi a̱ ese we̱keyö ta̱ië we̱s ye' Yë́ tö ye'
patkë' iu̱k es. E' tö sulitane a̱ ikkacheke tö
moki̱ ye' Yë́ tö ye' patkë'bitu̱. 37 Ñies ye' Yë́ tö
ye' patkë'bitu̱, e' tö ye' tté cheke, erë a' kë̀ wa̱
ie' ttö̀ ttsëule, ñies a' kë̀ wa̱ ie' su̱ule. 38 Ie' tö
ye' patkë'bitu̱, erë a' kë̀ e̱rblëne ye' mik. E'
kue̱ki̱ a' kë̀ tö ye' ttè klö'we̱ta̱' moki̱ a' e̱r a̱.
39 A' tö ibikeitseke tö Skëköl yëkkuö tö ichèmi
tö we̱s se̱ne michoë dö̀mi a' ulà a̱, e' kue̱ki̱
a' tö isue̱kewa̱ bua'iewa̱. Erë yëkkuö e' tö ye'
tté cheke. 40 Erë a' kë̀ e̱rblak ye' mik a̱s se̱ne
michoë dö̀ a' ulà a̱.
41 "S'ditsö tö ye' ki̱kèka̱, e' kë̀ ska' ye' tkine.
42 Erë ye' wa̱ a' su̱ule buaë tö we̱s a' dör. Ye'
wa̱ ijche̱r tö kë̀ a' é̱na Skëköl dalër. 43 Ye'
dë'bitu̱ ye' Yë́ ttö̀ wa, erë kë̀ a' wa̱ ye' kinewa̱.
Erë o̱'ka bitúpa iwák ttö̀ wa, e̱'ma e' kiéwa̱
a' tö buaë. 44 A' wakpa ñì ki̱köke̱ka̱, e' wa a'
wöbatsö bua'ie. Erë a' kë̀ ki̱ ikiane tö Skëköl
eköl ë̀, e' tö a' ki̱kö̀ka̱, e' ta̱ ¿we̱s a' e̱rblö̀mi ye'
mik? 45-46 Moisés tö ye' tté kita̱t yëkkuö ki̱, e'
kue̱ki̱ moki̱ a' tö ie' ttè klö'wé̱, e̱'ma ñies a' tö
ye' ttè klö'wè̱mi. E' kue̱ki̱ kë̀ a' ibikeitsök tö
ye' tö a' kkatèmi ye' Yë́ a̱. Ì kit Moisés tö ká̱

ia̱ia̱ë e' mik a' e̱rblöke, e' je' tö a' kkateraë.
47 Erë ì kitbak ie' tö, e' kë̀ klöne a' wa̱, e̱'ma
¿we̱s ì cheke ye' tö, e' klö'wè̱mi a' tö?”

6

Pë' döka̱ mil ske̱yök e'pa tié Jesús tö
(Mateo 14.13-21; Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17)

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ batsöri kiè Galilea
e' wi̱she̱t. Batsöri e' kiè ñies Tiberias. 2 Ì kë̀
o̱r yi a̱ ese we̱ke ie' tö ta̱ië. Ie' tö s'kirirke
esepa bua'wé̱ne, e' sué̱ pë' tö, e' kue̱ki̱ ta̱ië
pë' mir ie' itöki̱. 3 Ie' mía̱ ittökatapa ta̱ ka̱bata
a̱ ta̱ e̱e̱ ie' e̱' tkése̱r ie'pa ta̱. 4 Judiowak Yë̀pa
Yërulune Egipto e' ké̱wö dökewa̱tke tsi̱net
tkö'wè̱. 5 Mik ie' tö isué̱ tö pë' de ta̱ië ie' itöki̱,
eta̱ ichéitö Felipe a̱:

—¿Wé̱ se' mi'mi íyi ta̱u̱k pë' ko̱s ikkëpa a̱ ñè?
6 E' chéitö Felipe a̱ isuo̱ie tö i̱ma Felipe tö
ie' iu̱tèmi. Erë ie' wák wa̱ ijche̱r buaë tö ì
wè̱mi ie' tö.
7 Felipe tö iiu̱té:

—S'kaneblö̀mi dö̀ ká̱ cien böyök, erë e' ské
kë̀ dör wë' íyi tuo̱ie mè ie'pa a̱ elke elke.
8 Ittökata eköl kiè Andrés dör Simón Pedro
ël, e' tö iché ia̱:

9 —Í̱e̱ duladula tso' eköl, e' wa̱ pan yöule
cebada wa tso' ske̱l ena nima bötö; erë e' kë̀
döpaka̱ s'tso' ta̱ië e' ki̱.
10 Jesús tö iiu̱té:

—Ichö̀ ie'pa ulitane a̱ tö a' e̱' tulúse̱r i̱ski̱.
(Ká̱ e' a̱ ta̱ië ta'tsi tso'.) Eta̱ pë' ulitane e̱'
tulése̱r. E̱e̱ wëpa ë̀ döka̱ mil ske̱yök (5.000).
11 Jesús tö pan klö'wé̱ ta̱ wëstela chéitö Skëköl
a̱. E' ukuöki̱ ta̱ iblatéitö méitö ittökatapa a̱ a̱s
iwatiörakitö. Ñies iwé̱itö nima ta̱ es. Eta̱ ie'pa
tö iñé ko̱s ie'pa ki̱ ikiane ekkë. 12 Mik ie'pa
chké de wë' eta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:

—Ibata a̱te̱ e' shtö̀ a̱s kë̀ iweirwa.
13 Eta̱ ittökatapa tö pan yöule cebada wa
döka̱ ske̱l, e' bata a̱te̱, e' shté iëne döka̱ kklö̀la
dabom eyök ki̱ bök (12). 14 Mik pë' isué̱ tö, ì
kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ Jesús tö, eta̱ ie'pa iché:

—Moki̱ wëm wì̱ dör Skëköl ttekö̈l cheke ká̱
ia̱ia̱ë tö idatse̱ e'.
15 Erë Jesús wa̱ ijche̱newa̱ tö ie'pa wa̱ ie'
mi'ketse̱r diché wa tkèka̱ blu'ie, e' kue̱ki̱ ie'
mía̱ne ka̱bata a̱ e̱' tsu̱ka̱t ekörla.

Jesús shké di' kí̱
(Mateo 14.22-27; Marcos 6.45-52)

16 Mik ká̱ tuirketke, eta̱ Jesús ttökatapa
bite̱yalne dö̀ batsöri a̱. 17 Jesús ichétke ie'pa
a̱ tö kë̀ ye' panar. Ká̱ ttsenewa̱tke eta̱ Jesús
ka̱m döne, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' iéka̱rak kanò a̱
ta̱ imichorak batsöri wi̱she̱t dö̀ Cafarnaúm.
18 E' wösha̱ ta̱ siwa̱' bitsi̱neka̱ ta̱ië, e' tö di'
u̱yeke ta̱ië. 19 Mik ishkérak dö̀ kilómetro
ske̱l ö teröl e' ulatök, eta̱ ie'pa isué̱ tö Jesús
shköratse̱ ie'pa kke̱r di' ki̱. E' tö ie'pa suawé̱.
20 Ie' iché ie'pa a̱:

—¡Kë̀ a' suanuk! Ye' idir.

21 Ie'pa ttsë'ne buaë ie' ikiökwa̱ kanò a̱, e'
wösha̱ ta̱ idemirak wé̱ imi'kerak e̱e̱.

Pë' tö Jesús yuleke

22 Bule es ta̱, pë' a̱te̱ batsöri wi̱she̱t, e'pa wa̱
ijche̱newa̱ tö Jesús ttökatapa mineyal kanò àr
e̱e̱ etö ë̀, e' ki̱, erë Jesús kë̀ minea̱ ittökatapa ta̱.
23 Eta̱ kanò skà datse̱ tseë Tiberias, e' irine
tsi̱netkla wé̱ ie'pa pan ña' mik Jesús wëstela
yë' Skëköl a̱ pan ki̱ eta̱ e̱e̱. 24 Mik pë' isué̱ tö ie'
ena ittökatapa kë̀ ku̱'ia̱, eta̱ ie'pa e̱' iéka̱ kanò
demi ta̱ië ese ki̱ ta̱ imíyal Cafarnaúm iyulök.

Jesús dör chkè tö se̱ne michoë meke e'

25 Mik pë' demi batsöri wi̱she̱t, eta̱ ie'pa tö
Jesús kué̱ ta̱ ie' a̱ ichakérakitö:

—A S'wöbla'u̱kwak, ¿mik be' dë'bitu̱ í̱e̱?
26 Ie' iiu̱té:

—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kë̀ ku̱' ye' yulök,
ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱yö, e' wà a̱ne a' é̱na e'
kue̱ki̱. A' tö chkè ña' ta̱ië, e' ë̀ kue̱ki̱ a' tso'
ye' yulök. 27 Kë̀ a' kaneblök chkè e̱rta̱'wa ese
skéie. A' kaneblö̀ chkè kë̀ e̱rta̱'wa tö se̱ne
michoë meke a' a̱, ese skéie. Chkè e' meraë
ye' dör S'ditsö Alà e' tö, ye' Yë̀ dör Skëköl e' tö
iké̱wö me' ye' a̱ e' kue̱ki̱.
28 Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:

—¿Ì wè̱mi sa' tö a̱s ì kiane Skëköl ki̱ ese ù̱
sa' tö?
29 Ie' tö iiu̱té:

—Skëköl tö ye' patkë' e' ki̱ ikiane tö a' e̱rblö̀
ye' mik. E' ë̀ kiane ie' ki̱.
30 Ie'pa tö iché ie' a̱:

—Ì kë̀ o̱r yi a̱ ¿e' wé̱se wè̱mi be' tö a̱s sa'
tö isa̱ù̱ ta̱ sa' e̱rblö̀ be' mik? ¿Ì wè̱mi be' tö?
31 Se' yë̀pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa tö ì kiè maná e'
ña' ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' e̱e̱. E' tso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱ ichè: ‘Moisés tö ie'pa dë'
chkè datse̱ ká̱ jaì a̱ e' wa.’
32 Jesús tö ie'pa iu̱té:

—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö Moisés kë̀ wa̱ chkè
datse̱ ká̱ jaì a̱ e' mène a' yë̀pa bak e'pa a̱. Ye'
yë̀ tö chkè e' me' ie'pa a̱. Erë chkè chökle
datse̱ ká̱ jaì a̱ e' watkeke ie' tö a' a̱. 33 Chkè
chökle meke Skëköl tö, e' dör yi datse̱ eköl ká̱
jaì a̱ tö se̱ne michoë mèmi sulitane a̱ e'.
34 Ie'pa tö Jesús a̱ iché:

—A këkëpa, chkè e' mú sa' a̱ ke̱kraë.
35 Ie' tö ie'pa a̱ iché:

—Ye' dör chkè tö se̱ne michoë meke e'. Yi
bitu̱ke ye' ska' ena ie̱rblöke ye' mik, ese kë̀
tepaia̱ bli tö, ñies ese kë̀ e̱rsirpaia̱. 36 Erë e'
dör we̱s ye' tö a' a̱ ichétke tö erë̀ a' wa̱ ye'
su̱ule a' wöbla wa, erë a' kë̀ e̱rblöku̱' ye' mik.
37 Wé̱pa me' ye' Yë̀ tö ye' a̱, esepa ko̱s bitu̱raë
ye' ska' ta̱ wé̱pa bitu̱ke ye' ska', esepa kë̀
watepattsa̱yö. 38 Ye' datse̱ ká̱ jaì a̱, e' kë̀
dë'bitu̱ ì kiane ye' wák ki̱ e' u̱k. Ye' dë'bitu̱
ì kiane yi tö ye' patkë' e' ki̱ e' u̱k. 39 Yi tö
ye' patkë', e' ki̱ ikiane tö wé̱pa ko̱s me'itö ye'
a̱, esepa kë̀ wé̱ne we'ikö̀yö. E' kue̱ki̱ ie'pa
kë̀ watepattsa̱yö. E' skéie ie' ki̱ ikiane tö

ie'pa ko̱s shke̱'wèka̱neyö aishkuö ta̱ mik ká̱
i' e̱newa e' ké̱wö ska'. 40 Ye' Yẽ ki̱ ikiane tö
wé̱pa tö ye' sué̱ ena e̱rblé ye' mik, esepa ko̱s
se̱r michoë ke̱kraë. Ie'pa shke̱'we̱raka̱neyö
aishkuö ta̱ mik ká̱ i' e̱newa e' ké̱wö ska'.
41 Jesús tö ichétke: "Ye' dör chkè datse̱ ká̱
jaì a̱ e'." E' kue̱ki̱ ie'pa ukyënemi ie' ki̱ suluë.
42 Ie'pa tö iché:
—¿I' kẽ dör Jesús dör José alà e'? Iyẽ ena
imì su̱ule se' wa̱ buaë. ¿We̱s ie' tö ichèmi tö
ie' datse̱ ká̱ jaì a̱?
43 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kẽ a' ukyënukia̱ ye' ta̱. 44 Kẽ yi bitú̱pa ye'
ska', ye' Yẽ tö ye' patkë', e' kẽ wa̱ idë' e̱'ma.
Wé̱pa bite̱ ye' Yẽ wa̱, e'pa shke̱'we̱raka̱neyö
mik ká̱ i' e̱rkewatke eta̱. 45 Skëköl yëkkuö
kitule ittekölpa wa̱ e' tö ichè: 'Skëköl tö ie'pa
ko̱s wöbla'we̱raë.' Es wé̱pa tö ye' Yẽ ttõ ttseta̱',
ñies e̱' wöblau̱ta̱' ie' wa, esepa ko̱s bitu̱raë ye'
ska'.
46 "Kẽ yi wa̱ Skëköl su̱ule. Erë ye' dë'bitu̱
ie' ska', e' kue̱ki̱ ye' ẽ wa̱ ie' su̱ule. 47 Moki̱
ye' tö ichè a' a̱ tö wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa
se̱r michoë ke̱kraë. 48 Ye' dör chkè tö se̱ne
michoë meke e'. 49 A' yẽpa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa
tö chkè kiè maná e' ña' ká̱ wé̱ kẽ yi se̱rku̱' ese
ska', erë ie'pa durulune. 50 Erë chkè datse̱ ká̱
jaì a̱, e' cheke ye' tö a' a̱. Wé̱pa tö chkè e' ñé,
e'pa kẽ duõpawa̱. 51 Erë chkè tö se̱ne michoë
meke datse̱ ká̱ jaì a̱, e' dör ye'. Wé̱pa tö chkè
e' ñé, e'pa se̱r michoë. Chkè meraëyö ie'pa
a̱, e' dör ye' wák chkà, e' merattsa̱yö ttèwa̱ a̱s
ká̱ ulitane wakpa isiepa e̱rblé ye' mik, esepa
se̱r michoë."
52 Eta̱ ie'pa ñì iu̱témi:
—¿We̱s ie' tö ichkà mèmi se' a̱ katè?
53 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' kẽ tö ye' dör
S'ditsö Alà, e' chkà katè, e' pẽ yè, e' ta̱ se̱ne
michoë kẽ dõpa a' ulà a̱. 54-55 Ye' chkà e' dör
chkè chökle, ye' pẽ, e' dör di'yè chökle. E'
kue̱ki̱ wé̱pa tö ye' chkà katé, ye' pẽ yé, esepa
ulà a̱ se̱ne michoë detke. Aishkuö ta̱ mik
ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ ie'pa shke̱'we̱raka̱neyö.
56 Wé̱pa tö ye' chkà katé, ye' pẽ yé, esepa
bàtse̱ buaë ye' mik. Ñies ye' bàtse̱ buaë ie'pa
mik. 57 Ye' yẽ tö ye' patkë' e' se̱rke iwák mik.
Ie' mik ye' se̱rke. Es ñies wé̱pa tö ye' chkà
katé esepa se̱rke ye' mik. 58 Chkè dë'bitu̱ ká̱
jaì a̱, e' chök ye' tso' a' a̱. Chkè e' kẽ dör we̱s
chkè kiè maná ña' a' yẽpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa
tö e' es. Ie'pa tö iña' erë ie'pa durulune. Erë
wé̱pa tö chkè cheke ye' tö a' a̱ e' ñé, esepa se̱r
michoë.
59 Ttè e' wa Jesús tö ie'pa wöbla'wé̱ ju-
diowak ñì dapa'wo̱ wé tso' Cafarnaúm e' a̱.

Jesús ttè batamik se' se̱r michoë

60 Pë' shköke ta̱ië Jesús ta̱, e'pa tö ttè ñe' ttsé
ta̱ ichérakitö:
—Ttè e' dör darërë. ¿Yi tö iklö'wè̱mi?
61 Ima ie'pa tso' ichök e' sué̱wa̱itö. E' kue̱ki̱
ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
—¿Ttè e' kue̱ki̱ a' é̱na ye' wataktsa̱? 62 Ye'
dör S'ditsö Alà, e' míka̱ne ká̱ jaì a̱ wé̱ ye' datse̱
ee̱, e' mú sué̱ a' tö, e̱'ma e' je' ta̱ ¿a' e̱rblõmi ye'
mik? 63 Wiköl Batse'r tö se̱ne michoë meke
sia̱. Ì we̱ke s'ditsö tö, ese kẽ dör ìie bua'. Ttè
wa a' pattekeyö e' wà datse̱ Wiköl Batse'r
wa. Ttè e' klö'wé̱ a' tö, e' ta̱ a' se̱r michoë.
64 Erë a' we̱lepa kẽ e̱rblöku̱' ye' mik.
Wé̱pa kẽ e̱rblöku̱' ie' mik ena yi tö ie'
mekettsa̱ e' jche̱rtke ie' wa̱ ke̱we, e' kue̱ki̱ ie'
tö ichè es. 65 Ie' tö ikí̱ ché:
—E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kẽ yi bitú̱pa ye'
ska', ye' Yẽ kẽ wa̱ imène e' ta̱.
66 E' ukuöki̱ ta̱ ta̱ië pë' shköke Jesús ta̱, e'
kibiiepa tö iméa̱t, kẽ shkõia̱ ie' ta̱. 67 Eta̱ Jesús
tö ittökatapa dabom eyök ki̱ böl (12), e'pa a̱
ichaké:
—¿A' shkakmi ñies ye' yöki̱?
68 Eta̱ Simón Pedro tö iiu̱té:
—A Skëkëpa, ¿yi ta̱ sa' mi'mi? Be' ttè ẽ
wa sa' se̱r michoë. 69 Sa' e̱rblétke be' mik.
Sa' wa̱ ijche̱r mokië tö be' dör yi dör batse'r
patkë'bitu̱ Skëköl tö e'.
70 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—A' dabom eyök kí̱ böl (12), e' shu̱kit ye' tö,
erë a' eköl dör bẽ icha.
71 Mik Jesús tö e' ché eta̱ Judas chéitö.
E' dör Simón Iscariote e' alà. Ie' dör Jesús
ttökatapa dabom eyök kí̱ böl (12) e' eköl erë
ie' tö Jesús wömekettsa̱.

7

Jesús ëlpa kẽ e̱rblëne ie' mik

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús shköke Galilea. Ju-
diowak wökirpa é̱na ie' ttakwa̱, e' kue̱ki̱ ie'
kẽ shkak Judea. 2 Erë judiowak tö ka̱wö
tkö'we̱ke kiekerakitö Úla Ké̱wö, e' ké̱wö
tkö'we̱kerakitö Judea, e' dewa̱tke tsi̱net. 3 E'
kue̱ki̱ Jesús ëlpa tö ie' a̱ iché:
—Kẽ be' e̱' tsu̱ka̱t íe̱. Be' yú Judea a̱s ì kẽ o̱r
yi a̱ ese we̱ke be' tö, e' wà sa̱ù̱ be' ttökatapa
se̱rke ee̱ e'pa tö. 4 Yi ki̱ ikiane tö s'male̱pa tö
iki̱kèka̱ ta̱ië, ese tö íyi ko̱s wé̱ sulitane wörki̱.
Moki̱ ì kẽ o̱r yi a̱ ese o̱rmi be' a̱, e' ta̱ iú̱
sulitane wörki̱.
5 Jesús ëlpa kẽ e̱rblëne ie' mik, e' kue̱ki̱ ie'pa
tö iwayué es. 6 Ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ka̱m ye' ké̱wö döka̱, erë a' ka̱wö ko̱s ese
dör buaë. 7 Wé̱pa kẽ tö Skëköl dalöiè esepa
kẽ a̱ a' su̱nuk suluë. Erë ye' tso' ie'pa a̱
ichök tö ì wambleke ie'pa tö, ese dör suluë.
E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ye' a̱r suluë. 8 A' yúshka
Úla ké̱wö tkö'we̱kerakitö e' a̱. Ye' ké̱wö ka̱m
döka̱, e' kue̱ki̱ ka̱m ye' mi'.
9 E' chéitö ta̱ ie' e̱' tsé̱a̱t Galilea.

Jesús mía̱ Jerusalén Úla ké̱wö tkö'u̱k

10 Jesús ëlpa míyal, e' ukuöki̱ ta̱ ñies ie' mía̱.
Erë ie' mía̱ bẽrë, kẽ e̱' kkayëule. 11 Ké̱wö

tkö'we̱ke, e' shu̱a̱ judiowak wökirpa tso' ie'
yulök. Ie'pa tö ichaké:
—¿Wé̱ ie' tso'?
12 Pë' dapane ta̱ië e̱e̱, e'pa tö Jesús cheke ñì
a̱ bër ñì kukuõ a̱. We̱lepa tso' ichök: "Jesús
dör buaë." Erë we̱lepa tso' ichök: "Ie' kë̃ dör
buaë. Ie' tö se' ki̱teke."
13 Erë ie'pa suane judiowak wökirpa yöki̱,
e' kue̱ki̱ ie'pa kë̃ ttöku̱' darërë.
14 Mik iké̱wö tkö'we̱kerakitö, e' döketke
sha̱böts, eta̱ Jesús dewa̱ Skëköl wé a̱ ta̱ ie'
tö s'wöbla'wé̱mi. 15 Eta̱ judiowak wökirpa
tkirulune iweblök iki̱ttsök ta̱ ichérakitö:
—Ie' kë̃ yöule ¿we̱s e' wa̱ ttè jche̱r ta̱ië?
16 Jesús tö iiu̱té:
—Ttè wa a' wöbla'we̱ke ye' tö, e' kë̃ dör ye'
wák ttè, e' dör Skëköl tö ye' patkë' e' ttè. 17 Yi
e̱' chétke ì kiane Skëköl ki̱ e' wà u̱k, ese wa̱
ijche̱rdaë tö ttè wa s'wöbla'we̱keyö, e' dör
Skëköl ttè. Ie' kë̃ tö ibikeitsepa tö e' dör ye'
wák ttè ẽ. 18 Yi ttöke iwák e̱r wa, ese ki̱ ikiane
tö pë' tö ie' ki̱kèka̱. Erë wé̱ ki̱ ikiane tö yi tö
ipatkë' e' ki̱karka̱, ese ttõ moki̱ kë̃ ka̱chöta̱'.
19 "Sulitane wa̱ ijche̱r tö Moisés tö Skëköl
ttè dalöiëno e̱' méa̱t se' a̱. Erë a' ulitane kë̃ tö
iwà dalöiè. ¿Ì kue̱ki̱ a' ki̱ ye' kiane ttèwa̱?"
20 Eta̱ pë' tso' ta̱ië e̱e̱, e'pa tö iiu̱té:
—Be' a̱ aknama tso'. ¿Yi é̱na be' ttakwa̱?
21 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Ì kë̃ o̱r yi a̱ ese wé̱ ye' tö etökicha e̱no
diwö a̱, e' tö a' ulitane tkiwé̱wa̱. 22 Moisés
tö ttè dalöiëno me'a̱t a' a̱ tö a' ala'r wëpa ko̱s
wakyuõö itóttola kkuölitla tèe tsir e' wa ká̱
de iki̱ pàköl (8) eta̱. (Ñermata se' wa̱ ijche̱r
tö ttè e' kë̃ mène Moisés wa̱, imène a' yẽpa
bak ká̱ ia̱ia̱ë Moisés yöki̱ e'pa a̱.) Ñies Skëköl
yëkkuö tö ichè tö kë̃ a' ka̱wö ta̱' kaneblök e̱no
diwö a̱. Erë mik ká̱ de ala'rla ki̱ pàköl, e'
a̱ne e̱no diwö a̱, eta̱ a' tö a' ala'rla wakyueta̱'
e̱no diwö a̱. 23 A' a̱ ka̱wö ta̱' alala wakyuök
e̱no diwö a̱ Moisés ttè dalöioie, e' ta̱ ¿we̱s
a' ulurmi ye' ki̱, ye' tö wëm eköl bua'wé̱ne
wa'ñe e̱no diwö a̱ e' ki̱? 24 Kë̃ s'kkatar is iwër
e' ẽ wa. E' skéie itõ yulõ yësyësë.

Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'

25 Jerusalén wakpa we̱lepa tö ichaké:
—¿Wëm wí̱ kë̃ yuleku̱' s'wökirpa tö ttèwa̱?
26 Isa̱ú̱, wí̱ idur ttök sulitane wörki̱ eta̱ ie'pa
kë̃ tö ì chè ie' a̱ yës. ¿A' iché, s'wökirpa tö
iklö'wé̱ tö moki̱ ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi'
wa s'blúie e'? 27 Erë se' wa̱ ijche̱r buaë tö wé̱
ie' datse̱. E' skéie mik wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e' datse̱, eta̱ kë̃ yi wa̱ ijche̱rpa tö wé̱
idatse̱.
28 Jesús tso' s'wöbla'u̱k Skëköl wé a̱. Mik e'
tö ttè e' ttsé, eta̱ ichéitö a̱neule:
—A' ibikeitseke tö a' wa̱ ye' su̱ule buaë. A'
ibikeitseke tö a' wa̱ ijche̱r buaë tö wé̱ ye'
datse̱. Erë ye' kë̃ dë'bitu̱ ye' wák e̱r wa. Yi tö
ye' patkë'bitu̱ e' mik s'e̱rblõmi, ie' kë̃ su̱ule a'
wa̱. 29 Erë ye' datse̱ ie' ska', e' kue̱ki̱ ye' wa̱
ie' su̱ule buaë. Ie' tö ye' patkë'bitu̱.
30 Ie'pa tö ima'wé̱ klö'wè̱wa̱, erë ka̱m ie'
ké̱wö döka̱, e' kue̱ki̱ kë̃ yi ulà dë'wa̱ iska'.
31 Erë ta̱ië pë' e̱rblé ie' mik e'pa tö iché:
—Kë̃ yi skà a̱ ì kë̃ o̱r yi ese o̱nuk tkõka̱ Jesús
tö iwé̱ e' tsa̱ta̱. Ie' wake' dör wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e'.

Fariseowakpa é̱na Jesús klö'wa̱kwa̱

32 Jesús cheke pë' tö bërë ñì kukuõ a̱, mik
e' ttsé fariseowakpa tö, eta̱ ie'pa ena sacer-
dotepa wökirpa, e'pa tö Skëköl wé shkëkipa
patké iklö'u̱kwa̱. 33 Jesús tö iché:
—Ye' tso'ia̱ a' ta̱ bërbër ẽme ta̱ ye' mía̱ne yi
tö ye' patkë'bitu̱ e' ska'. 34 A' tö ye' yuleraë,
erë a' kë̃ tö ye' kue̱pa. A' kë̃ döpaka̱ wé̱ ye'
mírö e̱e̱, e' kue̱ki̱ a' kë̃ tö ye' kue̱paia̱.
35 Ta̱ judiowak wökirpa ñì chaké:
—¿Wé̱ ie' wí mi'ke̱a̱, e' kë̃ kue̱pa se' tö?
¿A' ichè imi'ke̱a̱ wé̱ judiowak mineyal se̱nuk
ká̱ kua̱'ki̱ wakpa shu̱a̱ ese ska' pë' kë̃ dör
judiowak, esepa wöbla'u̱k? 36 Ie' tö iché: 'A'
tö ye' yuleraë, erë a' kë̃ ye' kue̱pa. A' kë̃
döpaka̱ wé̱ ye' mírö e̱e̱, e' kue̱ki̱ a' kë̃ tö ye'
kue̱paia̱.' ¿I̱ma e' wà kiane chè?

Se' e̱r a̱ ituöraë ta̱ië we̱s di' klõka tuõ es

37 Iké̱wö tkö'we̱ke judiowak tö, e' ké̱wö
bata e' dör ibua'ie, e' ké̱wö Jesús e̱' kéka̱ ta̱
ichéitö a̱neule:
—Wé̱pa e̱rsine, esepa shkõ ye' ska' di'yök.
38 Wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa ta̱ itköraë we̱s
Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè: "Ie'pa e̱r
a̱ ituöraë ta̱ië we̱s di' klõka tuõ es."
39 Mik Jesús tö di' klõka ché, eta̱ ie' tso'
Skëköl Wiköl merdaë wé̱pa e̱rblé ie' mik
esepa a̱, e' chök. Erë e' ké̱wö ska' ta̱ ka̱m
Jesús mi'ka̱ne iyẽ ska' olo ta̱' ta̱ië, e' kue̱ki̱
ka̱m Skëköl Wiköl mer.

Judiowak ttè chilineka̱ Jesús batamik

40 Wé̱pa tö ttè e' ttsé, e'pa we̱lepa tö iché:
—Moki̱ wëm wí̱ dör Skëköl tteköl datse̱ e'.
41 We̱lepa skà tö icheke:
—Ie' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.
Erë we̱lepa skà tö icheke:
—Au, kë̃ idör e'. Wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e' kë̃ bitù̱pa Galilea. 42 Skëköl yëkkuö
tö ichè tö ibitu̱raë se' blú bak David e'
ditséwö wa, ñies ibitu̱raë Belén wé̱ David
bak se̱nuk e̱e̱.
43 Es ie'pa ttè chilineka̱ Jesús batamik.
44 Ie'pa we̱lepa é̱na iklö'wa̱kwa̱, erë kë̃ yi ulà
dë'wa̱ ie' ska'.

Judiowak wökirpa kë̃ e̱rblëne Jesús mik

45 Skëköl wé shkëkipa dë'bitu̱ Jesús
klö'u̱kwa̱, e'pa dene fariseowakpa ena
sacerdotepa wökirpa ska', eta̱ e'pa tö
ichakérak ishkëkipa a̱:
—¿Ì kue̱ki̱ a' kë̃ wa̱ Jesús dë'?
46 Ishkëkipa tö iiu̱té:

—¡Sa' kẽ wa̱ yi ttsëule ttök we̱s wëm e' ttõ
es!
47 Fariseowakpa tö iché ie'pa a̱:
—¿Ñies a' e̱' mettsa̱ ki̱tö'wè̱? 48 ¿I̱ma a'
ibikeitsè tö s'wökirpa ö fariseowakpa e'pa
we̱le e̱rblé ie' mik? 49 Pë' ësepa kẽ wa̱ Moisés
ttè dalöiëno su̱ule, esepa e̱' mukettsa̱ ki̱tö'wè̱.
Erë ie'pa kichatënettsa̱tke.
50 Erë fariseowak eköl kiè Nicodemo dë'rö
Jesús sa̱u̱k nañewe, e' tö iché ie'pa a̱:
51 —Ttè mène se' a̱ dalöiëno, e' tö ichè
kẽ se' ka̱wö ta̱' yi wömuktsa̱ we'ikè ka̱m itõ
yulõttsa̱sö buaë e' yöki̱. Es se' wa̱ ijche̱r tö ì
sulu wambléitö ö kẽ iwa̱ iwamblëne.
52 Ie'pa tö ie' iu̱té:
—¡Wësua ñies be' dör Galilea wak! Skëköl
yëkkuö sa̱ú̱ bua'ie, eta̱ be' isue̱raë tö Skëköl
tteköl kẽ karpaka̱ yës Galilea.

Alaköl eköl tö ise̱newa̱bak dalöse̱wé̱wa̱
53 [Eta̱ ie'pa ulitane mía̱ne iu a̱.

8

1 Erë Jesús mía̱ Olivo ké̱bata a̱. 2 Bule es
bla'mi ie' dene Skëköl wé a̱ ta̱ pë' ulitane
debitu̱ ie' ska'. Ie' e̱' tkése̱r ie'pa wöbla'u̱k.
3 S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa wakpa ena
fariseowakpa de ie' ska'. Ie'pa wa̱ alaköl
eköl ku̱newa̱ ise̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱ e'
debitu̱. Ie'pa tö iké e̱' duökse̱r sulitane wörki̱.
4 Ie'pa tö iché Jesús a̱:
—A s'wöbla'u̱kwak, alaköl i' ku̱newa̱
ise̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱. 5 Ttè dalöiëno
me'a̱t Moisés tö se' a̱, e' tö se' ké alaköl i'se
ttökwa̱ ák wa. ¿I̱ma e' chè be' tö?
6 Ie'pa tö Jesús a̱ ichaké ima'wo̱ie tö i̱ma
ie' tö iu̱tèmi ikkatoie. Erë Jesús e̱' wöéwa i̱ski̱
ta̱ iulatska wa ishtémiitö i̱ski̱ we̱s íyi shtèsö
yëkkuö ki̱ es. 7 Ie'pa tö ikí̱ chaké ia̱. Ie̱'
wöduéka̱ ta̱ ichéitö:
—A' wé̱ kẽ wa̱ ì sulu wamblëule yës, ese tö
ák tsá̱ u̱yö̃ ie' ki̱.
8 Eta̱ Jesús e̱' wöéwane i̱ski̱ ta̱ ishtémineitö
i̱ski̱. 9 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ì sulu
wambleke ie'pa tö, ese a̱ne ie'pa é̱na ta̱
imíyal eköl eköl. Ikëkëpa míyal ke̱we, e' itöki̱
iduladulapa. Bata ekkë ta̱ alaköl ë a̱te̱ dur
Jesús wörki̱. 10 Eta̱ Jesús e̱' wöduéka̱ne ta̱ ie' a̱
ichakéitö:
—A tayë, ¿wé̱ ie'pa? ¿Yi a̱te̱ be' kkatök?
11 Ie' tö iiu̱té:
—A këkëpa, kẽ yi a̱te̱.
Jesús tö iché ia̱:
—Ye' ñies kẽ tö be' kkatè. Be' yúshka. Kẽ ì
sulu skà wamblaria̱.]*

Jesús dör we̱s ká̱ olo es sulitane a̱
12 Eta̱ Jesús tö iskà chéne pë' a̱:
—Ye' dör ká̱ ulitane wakpa a̱ we̱s ká̱ olo es.
Wé̱pa e̱' yué ye' ttökataie, esepa se̱r michoë
ká̱ olo e' a̱. Ie'pa kẽ se̱rpaia̱ we̱s s'shkõ stui a̱
es.
13 Fariseowakpa tö iché ie' a̱:
—Be' wák tso' e̱' tté chök, e' ku̱e̱ki̱ be' ttõ kẽ
wà ta̱'.
14 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—E' yëne tö ye' e̱' tté chöke, erë i̱ma ye' e̱'
chöke e' wà ta̱'. Ye' wa̱ ijche̱r wé̱ ye' datse̱,
ñies wé̱ ye' michoë, erë e' kẽ jche̱r a' wa̱.
E' ku̱e̱ki̱ i̱ma ye' e̱' chõ e' wà ta̱'. 15 A' tö
ye' bikeitseke we̱s a' wakpa ka̱bikeitsõ es, e'
ku̱e̱ki̱ a' tö ye' kkateke tö ye' dör ka̱chökwak.
Erë ye' kẽ tö yi bikeitseta̱' es. Ye' kẽ dë'bitu̱
yi shu̱lök, ye' dë'bitu̱ s'tsa̱tkök. 16 Erë mik ye'
tö s'shu̱lè, eta̱ ye' kẽ tö s'shu̱leta̱' ekörla, e'
ku̱e̱ki̱ ye' tö s'shu̱leraë yësyësë. Ye' yẽ tö ye'
patkë', e' tso' ye' ta̱ s'shu̱lök. 17 Ttè dalöiëno
tö ichè tö s'ditsö böl tso' ittekölie, e'pa tö iché
ñikkëë, e' ta̱ ie'pa ttè wà ta̱'. 18 Es e', ye' dör
ye' wák tteköl. Ñies ye' Yẽ tö ye' patkë', e' dör
ye' tteköl. E' ku̱e̱ki̱ ye' ttekölpa dör böl.
19 Ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ be' yẽ tso'?
Ie' iiu̱té:
—A' kẽ wa̱ ye' su̱ule, ñies a' kẽ wa̱ ye' Yẽ
su̱ule. A' mú wa̱ ye' su̱ule, e̱'ma ñies a' wa̱
ye' Yẽ su̱ule.
20 Ttè ikkë ché Jesús tö itso' s'wöbla'u̱k
e' dalewa. Ie' tkër s'wöbla'u̱k Skëköl wé a̱
wé̱ kalkuö tso' inuköl ioie mè Skëköl a̱ ee̱.
Erë ka̱m ie' ké̱wö döka̱, e' ku̱e̱ki̱ kẽ yi wa̱
iklönewa̱.

A' kẽ döpa wé̱ ye' mírö ee̱
21 Jesús tö iskà ché ie'pa a̱:
—Ye' mía̱ ta̱ a' tö ye' yuleraë, erë a' duöralur
ì sulu ko̱s wambleke a' tö e' a̱. E' ku̱e̱ki̱ kẽ a'
döpaka̱ wé̱ ye' mírö ee̱.
22 Eta̱ judiowak wökirpa tö iché:
—Ie' iché tö sa' kẽ döpaka̱ wé̱ ie' mírö ee̱. Ie'
e̱' ttökewa̱ alè, e' ku̱e̱ki̱ ie' iché es.
23 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' dör ká̱ i' wakpa ẽ, erë ye' dör ká̱ jaì
wak. A' dör ká̱ í̱e̱ wakpa, erë ye' kẽ dör ká̱ í̱e̱
wak. 24 E' ku̱e̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö 'a' duöralur
ì sulu ko̱s wambleke a' tö e' a̱.' A' kẽ wa̱
iklöne tö ye' dör yi yë'bitu̱ ye' tö a' a̱ e', e' ta̱
a' duöralur ì sulu ko̱s wambleke a' tö ese a̱.
25 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Yi be' dör?
Ie' tö iiu̱té:
—Ye' dör yi yë'bitu̱ ye' tö a' a̱ kuaë e'. 26 Ta̱ië
ye' wa̱ ttè tso' a' kkatoie. Erë ì ko̱s cheke ye'
tö sulitane a̱ e' ttsëule ye' wa̱ yi tö ye' patkë'
e' kkõ a̱. Ie' ttè dör moki̱ë.
27 Erë ie'pa kẽ é̱na iwà a̱ne tö ie' tso' iyẽ dör
Skëköl, e' chök. 28 E' ku̱e̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—S'ditsö Alà, e' dör ye'. Mik a' tö ye'
batséka̱ krus mik, eta̱ a' tö isue̱raë tö yi dör
ye'. Ye' kẽ tö ì wè̱pa ye' wák e̱r wa. Ì cheke

* **8:11** Isalema ttè i' kẽ ku̱' yëkkuö këchke kit Juan tö. E' ukuöki̱ ta̱ yile skà tö ime'ka̱ iki̱.

ye' Yë́ tö ye' a̱ tö ichö́, e' ë̀ chekeyö. 29 Yi tö
ye' patkë' e' tso' ye' ta̱. Ì wër buaë ie' wa, e' ë̀
we̱keyö, e' kue̱ki̱ kë̀ ie' wa̱ ye' meulea̱t ekörla.
30 Mik e' ché Jesús tö, eta̱ tai̱ë pë' e̱rblé ie'
mik.

Se' yënettsa̱ ì sulu ulà a̱ Jesús batamik

31 Jesús tö iché judiowak e̱rblé ie' mik, e'pa
a̱:
—A' se̱rke ke̱kraë ye' ttè diki̱a̱, e' je' ta̱ a' dör
ye' ttökatapa chökle. 32 A' wa̱ Skëköl ttè moki̱
e' jche̱rdaë buaë ta̱ e' tö a' yerattsa̱, ì ulà a̱ a'
klöulewa̱ e' yöki̱.
33 Ie'pa tö ie' iu̱té:
—Sa' dör Abraham aleripa. Sa' kë̀ klöulewa̱
ì ulà a̱. ¿We̱s be' tö ichèmi tö sa' yërdattsa̱?
34 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö we̱pa tö ì sulu
wambleke, esepa tso' klöulewa̱ se̱ne sulu ulà
a̱. 35 Erë̀ s'klöulewa̱ kanè mésoie ese se̱rke
iwökir ska', erë kë̀ idör iwökir yami e̱kka.
Iwökir alà e' dör iyami e̱kka ke̱kraë. 36 Ye'
dör Skëköl Alà. Ye' tö a' yéttsa̱ se̱ne sulu ulà a̱,
e' ta̱ moki̱ a' yënettsa̱. 37 Ye' wa̱ ijche̱r tö a' dör
Abraham aleripa, erë a' kë̀ tö ye' ttè klö'wè̱,
e' kue̱ki̱ a' ki̱ ye' kiane ttèwa̱. 38 Ì kkacheke
ye' Yë́ tö ye' a̱, ese cheke ye' tö a' a̱. Es ñies a'
tö iwambleke we̱s a' yë́ tö a' a̱ ikkacheke es.
39 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' yë́ bak ká̱ ia̱ia̱ë e' dör Abraham.
Erë ie' tö ie'pa a̱ iché:
—A' mú dör Abraham aleripa, e̱'ma a'
se̱rmi we̱s ie' se̱ne' es. 40 Ye' tö ttè moki̱ ché
a' a̱ we̱s Skëköl tö ye' a̱ ikkaché es. E' ë̀ wé̱yö,
erë a' ki̱ ye' kiane ttèwa̱. Ese kë̀ wamblëne
Abraham wa̱. 41 A' e̱' wamblö̃ we̱s a' yë́ e̱'
wamblö̃ es.
Ie'pa tö ie' a̱ iché:
—¡Sa' kë̀ dör ñala̱ alé! ¡Sa' yë́ dör eköl ë̀ e'
dör Skëköl!
42 Ie' tö ie'pa a̱ iché:
—Ye' datse̱ Skëköl ska', e' tso' í̱e̱. Ye' kë̀ dë'
ye' wák e̱r wa. Ie' tö ye' patkë'. E' kue̱ki̱ moki̱
ie' chö́pa a' yë́, e̱'ma ye' dalërmi a' é̱na. 43 ¿Ì
kue̱ki̱ a' kë̀ é̱na ye' ttè wà a̱ne? A' kë̀ ki̱ ye'
ttè kiane klö'wè̱, e' kue̱ki̱ a' kë̀ é̱na ye' ttè
wà a̱ne. 44 A' yë́ dör bë̀. A' dör ie' ala'r. A'
dör ie' icha ta̱ a' e̱' wamblö̃ we̱s ie' ki̱ ikiane
es. Ke̱kraë ie' dör s'ttökwak. Ie' ttö̃ ko̱s e' dör
ka̱chè wöchka, e' kue̱ki̱ Skëköl ttö̃ moki̱, e' kë̀
wa ie' wöbatsö. Ie' dör ka̱chökwak, ie' wák dër
es, e' kue̱ki̱ ie' ka̱chö̃ tai̱ë. Ie' dör ka̱chè këköl.
45 Erë ye' tö ttè moki̱ chè a' a̱, e' kue̱ki̱ a' kë̀ tö
ye' ttè klö'wè̱. 46 ¿A' wé̱ tö ikkachèmi tö ye'
tö ì sulu wamblé? Ye' tö ttè moki̱ cheke a'
a̱, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱ a' kë̀ tö ye' ttè klö'wè̱? 47 Yi
dör Skëköl icha, ese tö ie' ttè ttsè e̱r bua' wa.
Erë a' kë̀ dör ie' icha, e' kue̱ki̱ a' kë̀ é̱na ie' ttè
ttsak.

Abraham ka̱m ku̱r e' yöki̱ Jesús tso'tke

48 Eta̱ judiowak kë̀ e̱rblëne Jesús mik, e'pa
tö iché ie' a̱:
—Mik sa' iché tö be' dör Samaria wak su-
luë, e' a̱ aknama tso', eta̱ sa' tö iché yësyësë.
49 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Au, kë̀ ye' a̱ aknama ku̱'. Ye' tö ye' Yë́
dalöieke, erë a' kë̀ tö ye' dalöiè. 50 Ye' kë̀ ku̱' ì
yulök ye' wák a̱ e̱' ki̱koka̱. Erë itso' eköl, e' ki̱
ikiane tö a' tö ye' ki̱kèka̱. E' dör s'shu̱lökwak.
51 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö ye' ttè iu̱teke
moki̱ë, ese kë̀ duö̃pawa̱.
52 Ie'pa tö iché ie' a̱:
—I̱'ñe je' sa' tö iklö'wé̱ moki̱ tö be' a̱ ak-
nama tso'. Abraham ena Skëköl ttekölpa
ko̱s durulune. ¿We̱s be' tö iché tö yi tö be'
ttè iu̱teke, esepa kë̀ duö̃pawa̱? 53 ¿I̱ma be'
e̱rbikö̃ tö be' dör se' yë́ Abraham e' tsa̱ta̱?
Ie' blënewa̱ ñies Skëköl ttekölpa ko̱s blërulune.
¿I̱ma be' e̱rbikö̃ tö be' dör yi?
54 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' wák e̱' ki̱kökeka̱, e̱'ma e' kë̀ dör ìie
bua'. Erë ye' Yë́ tö ye' ki̱kekeka̱, e' wák cheke
a' tö tö e' dör a' Këköl. 55 Erë a' kë̀ wa̱ ie' su̱ule.
Ye' je' wa̱ isu̱ule. Ye' ichö́pa tö ye' kë̀ wa̱ ie'
su̱ule, e̱'ma ye' ka̱chö̃ suluë we̱s a' es. Moki̱
ye' wa̱ isu̱ule. Ie' ttè iu̱tekeyö. 56 Abraham
dör a' yë́ bak ká̱ ia̱ia̱ë e' tö ye' datse̱, e' ké̱wö
sue̱raë, e' kue̱ki̱ ie' ttsë'ne buaë. Ie' tö isu̱' ta̱
e' tö ie' ttsëo̱' buaë.
57 Ie'pa tö ie' a̱ iché:
—Ka̱m be' ki̱ duas dö̃ dabom ske̱yök (50),
eta̱ ¿we̱s be' ichèmi tö be' wa̱ Abraham
su̱ule?
58 Jesús tö ie'pa iu̱té:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ye' tso'tke Abra-
ham bak ká̱ ia̱ia̱ë e' yöki̱ ke̱we.
59 Eta̱ ie'pa tö ák klö'wé̱ tai̱ë Jesús toie. Erë
Jesús e̱' bléwa̱ ie'pa shu̱a̱ e̱' yéttsa̱ Skëköl wé
a̱.

9

Jesús tö s'ku̱ne eköl wöbla kë̀ wawër e' bua'wé̱ne

1 Jesús shkörami e' tö wëm ku̱ne' wöbla kë̀
wawër ese sué̱ eköl. 2 Eta̱ ittökatapa tö ie' a̱
ichaké:
—A S'wöbla'u̱kwak, ¿yi tö ì sulu wamblë',
e' nuí̱ kue̱ki̱ wëm i' ku̱ne' wöbla kë̀ wawër, ie'
wák ö iyë́ ö imì?
3 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kë̀ idör tö ie' ö iyë́ ö imì tö ì sulu wamblë'
e' nuí̱ kue̱ki̱. Ie' ku̱ne' es a̱s Skëköl diché tai̱ë
e' wawër iki̱. 4 Yi tö ye' patkë', e' kanè ka̱wöta̱
wè̱ se' tö ka̱wö ta̱'ia̱ se' a̱ e' dalewa. E' dör
we̱s se' kaneblö̃ ñiwe es. Se' blënewa̱ eta̱ kë̀
se' a̱ ì kaneo̱neia̱. E' dör we̱s ka̱tuine s'ki̱
es, kë̀ se' a̱ kaneblënukia̱. 5 Ye' tso'ia̱ ká̱ i' ki̱,
e' dalewa ye' dör we̱s ká̱ olo es sulitane e̱r
ñi'wo̱ie.

6 Ie' tö iché o̱ne ta̱ ie' wiritué íyök ki̱, e' wa
ie' tö dö̃chka yué. Ta̱ wëm kë̃ wöbla wawër e'
wöbla ki̱ dö̃chka e' tié̱itö. 7 Ta̱ ichéitö ie' a̱:
—Be' yú wöskuök di'dape kiè Siloé e̱e̱.
(Siloé e' wà kiane chè: “patkëule”).
Wëm wöbla kë̃ wawër e' mía̱ ta̱ iwöskuée
ta̱ iwöbla wawënene buaë ta̱ imía̱ iu a̱. 8 Pë'
se̱rke ie' o̱'mik ena pë' wa̱ ie' su̱ule inuköl
kak kiök e'pa ñì chaké:
—¿Wëm wí̱ kë̃ dör wëm e̱' tkökese̱r inuköl
kak kiök e'?
9 We̱lepa tö iché:
—Tö̃, ie' idir.
Erë we̱lepa skà tö iché:
—Au, kë̃ dör ie' erë̃ ie' sù̱ idir.
Erë ie' wák tö iché:
—Tö̃, ye' je' idir.
10 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿We̱s i' ta̱ be' wöbla wawënene?
11 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wëm kiè Jesús e' tö dö̃chka yué, e' tié̱itö
ye' wöbla ki̱ ta̱ ichéitö ña: ‘Be' yú wöskuök
di'dape kiè Siloé e' a̱.’ Eta̱ ye' mía̱ wöskuée
ta̱ ye' wöbla wawënene.
12 Eta̱ ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Wé̱ wëm e'?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Kë̃ ye' wa̱ ijche̱r.

Wëm wöbla buanene e' kí̱ chaké tai̱ë fariseowakpa tö

13-14 Mik Jesús tö dö̃chka yué ena wëm
wöbla kë̃ wawër e' bua'wé̱neitö, e' ké̱wö
dör e̱no diwö. E' kue̱ki̱ wëm buanene e'
tsé̱mirakitö fariseowakpa ska'. 15 E'pa tö ie'
a̱ ichaké:
—¿We̱s be' wöbla buanene?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Wëm eköl tö dö̃chka tié̱ ye' wöbla ki̱ ta̱ ye'
wöskuée ta̱ ye' wöbla buanene.
16 Ie'pa we̱lepa tö iché:
—Wëm wé̱ tö e' wé̱ e' kë̃ wa̱ e̱no diwö
dalöiëne, e' kue̱ki̱ e' wák kë̃ patkëne Skëköl
wa̱.
Erë we̱lepa skà tö iché:
—Ie' chö̃pa pë' sulusi, e̱'ma ¿we̱s ì kë̃ o̱r yi
a̱ ese o̱rmi ie' a̱?
Es ie'pa ttè chilineka̱.
17 Ie'pa tö iskà chakéne wëm buanene e' a̱:
—Ie' tö be' wöbla bua'wé̱ne, ¿i̱ma e' wák
bikeitsè be' tö?
Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' a̱ ta̱ ie' dör Skëköl tteköl.
18 Erë ie'pa kë̃ é̱na iklö'wa̱k tö ie' bak wöbla
kë̃ wawër ta̱ iwasué̱itö. E' kue̱ki̱ ie'pa tö imì
ena iyë̃ tsu̱k patké 19 ta̱ ie'pa a̱ ichaké:
—¿Wëm i' dör a' alà? A' ichè tö ie' ku̱ne'
wöbla kë̃ wawër, e' ta̱ ¿we̱s i̱'ñe ta̱ iwöbla
wasué̱itö?
20 Iyë̃ ena imì tö iché ie'pa a̱:
—Sa' wa̱ ijche̱r buaë tö ie' dör sa' alà. Ñies
sa' wa̱ ijche̱r tö iku̱ne wöbla kë̃ wawër. 21 Erë
we̱s i̱'ñe ta̱ ie' wöbla buanene e' kë̃ ijche̱r
sa' wa̱. Ñies kë̃ sa' wa̱ ijche̱r yi tö ie' wöbla
bua'wé̱ne. E' chakö̃ ie' wák a̱. Ie' detke
këchke. ¡Ie' wák tö ichèmi a' a̱! 22 Iyë̃ ena
imì e'pa suane judiowak wökirpa yöki̱, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö iché es. Judiowak wökirpa
tö iyë'bak ñì a̱ tö wé̱pa iklö'wé̱ tö Jesús dör
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e', e' ta̱ esepa
yekelur ie'pa tö ie'pa ñì dapa'wo̱ wé a̱, kë̃
kièwa̱ia̱ yës. 23 E' kue̱ki̱ iyë̃ ena imì tö iché:
“Ie' detke këchke. Ie' wák tö ichèmi a' a̱.”
24 Eta̱ ie'pa tö wëm buanene, e' skà kiéne
ta̱ ie' a̱ ichaké:
—Be' ttö̃ moki̱ë Skëköl wörki̱. Sa' wa̱ ijche̱r
tö wëm tö be' bua'wé̱ne, e' dör pë' sulusi.
25 Wëm tö iiu̱té:
—Kë̃ ye' wa̱ ijche̱r tö wëm e' dör pë' sulusi
ö au. Erë ye' wa̱ ijche̱r buaë tö ye' bak wöbla
kë̃ wawër, erë i̱'ñe ta̱ ye' tö iwasué̱. E' ë̃ jche̱r
ye' wa̱.
26 Ie'pa tö iskà chakéne ie' a̱:
—¿We̱s be' wé̱itö? ¿We̱s ie' tö be' wöbla
bua'wé̱ne?
27 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—E' chétkeyö a' a̱, erë a' kë̃ é̱na ittsak. ¿Ì̱ie
a' ki̱ ikiane tö ye' tö iskà chè? Wësua ñies a' e̱'
yuak ie' kléie.
28 Ie'pa tö ie' ché suluë ta̱ ichérakitö ia̱:
—Be' dör wëm e' ttökata, erë sa' dör Moisés
ttökatapa. 29 Sa' wa̱ ijche̱r tö Skëköl ut Moisés
ta̱, erë wëm e', kë̃ jche̱r sa' wa̱ wé ie' datse̱.
30 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—¡Ì ché a' tö, e' tö ye' wökrawé̱wa̱! Ie' tö
ye' wöbla bua'wé̱ne ta̱ ¿we̱s a' kë̃ wa̱ ijche̱r
wé̱ ie' datse̱? 31 Se' wa̱ ijche̱r tö pë' sulusipa
ttö̃ kë̃ iu̱teta̱' Skëköl tö. Erë wé̱pa tö Skëköl
dalöieke ena ise̱rke we̱s ie' ki̱ ikiane es esepa
ë̃ ttö̃ iu̱teke ie' tö. 32 Ká̱ i' tsá̱ yöne e'ta̱mi kë̃ yi
wa̱ ittsëule tö se' ku̱ne wöbla kë̃ wawër esepa
wöbla buarta̱'ne. 33 Ie' kë̃ patkö̃pa Skëköl tö,
e̱'ma kë̃ ì o̱rpa ie' a̱.
34 Ie'pa tö iiu̱té:
—Be' ku̱ne', be' talane ì sulu ë̃ a̱. ¿We̱s be'
kësik deka̱ sa' wöbla'u̱k?
Eta̱ ie'pa tö itrë'wé̱shkar.

Wëm wöbla buanene e' e̱rblé Jesús mik

35 Jesús ittsé tö wëm wöbla buanene e'
trë'wé̱shkar ie'pa tö Skëköl wé a̱. Mik ie' tö
ikué̱ ta̱ ie' a̱ ichakéitö:
—¿Be' e̱rblé S'ditsö Alà mik?
36 Ie' tö iiu̱té:
—A këkëpa, ichö̃ ña yi idir a̱s ye' e̱rblö̃ imik.
37 Jesús tö iiu̱té:
—Be' wa̱ isu̱ulebak; e' dör ye' tso' ttök be'
ta̱ e'.
38 Eta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱ idalöiök ta̱ iché
ia̱:
—A Skëkëpa, be' mik ye' e̱rblé.
39 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché:
—Ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ s'shu̱lök a̱s wé̱pa dör
we̱s s'wöbla kë̃ wawër es esepa wöbla wawër.

Ñies ye' dë'bitu̱ wé̱pa e̱' chõ tö iwöbla wawër
buaë esepa muka̱t we̱s iwöbla kẽ wawër es.
40 Mik fariseowakpa we̱lepa tso' ie' ska',
e'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ichérakitö ia̱:
—¿I̱ma be' sa' bikeitsè? ¿Sa' dör we̱s
s'wöbla kẽ wawër es?
41 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—A' mú wöbla kẽ wawër, e̱'ma ì sulu nuí̱ kẽ
ku̱' a' ki̱. Erë a' tö icheke tö a' wöbla wawër,
e' kue̱ki̱ a' ki̱ ì sulu nuí̱ tso'ia̱.

10

Obeja kkö'nukwak e' tté

1 Eta̱ Jesús tö iché: “Moki̱ ye' a' a̱ ichè
tö obeja ekiblökwakpa, esepa kẽ shköta̱'wa̱
wé̱ obeja tso' wötëule, e' wékkö chökle a̱.
E' skéie ie'pa shkökewa̱ bánet. Esepa dör
akblökwakpa. 2 Erë wé̱ shkökewa̱ obeja wékkö
chökle a̱, ese dör obeja kkö'nukwak chökle.
3 Obeja wékkö kkö'nukwak, ese tö obeja
wékkö kköppeeke obeja kkö'nukwak a̱ ta̱ e' tö
iobeja kieke ikiè wa etö etö. Obeja tö ie'
ttõ ttséwa̱ buaë, ta̱ ie' tö iyekelur wé̱ itso'rak
wötëule ee̱. 4 Obeja tö ie' ttõ ttséwa̱ buaë, e'
kue̱ki̱ mik ie' tö iyélur se̱raa̱, eta̱ imi'kerak ie'
itöki̱. 5 Yi kẽ su̱ule ie'pa wa̱, ese kẽ tõie ie'pa
tö. Ie'pa kẽ wa̱ ese ttõ ttsëule, e' kue̱ki̱ ie'pa
poneka̱ iyöki̱.”
6 Ttè e' pakè Jesús tö judiowak a̱, erë ie'pa
kẽ é̱na iwà a̱ne.

Jesús dör we̱s obeja kkö'nukwak buaë es

7 Ie' tö iskà ché ie'pa a̱: “Moki̱ ye' tö a'
a̱ ichè tö ye' wák dör we̱s obeja wötëule
ese wékkö es. 8 Pë' dë'bitu̱ ye' yöki̱ ke̱we
s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, esepa dör we̱s obeja
ekiblökwakpa es, ie'pa dör pë' suluë. Erë
wé̱pa dör we̱s ye' obeja es, esepa kẽ wa̱ ie'pa
ttõ ttsëne. 9 Ye' dör we̱s obeja wékkö es, wé̱pa
shkökewa̱ ye' wa, esepa tsa̱tkërdaë. Ie'pa
döraë we̱s obeja shkökewa̱ dökettsa̱ne chkök
kkö'naule buaë ese es.
10 “Obeja ekiblökwakpa datse̱ iekiblök ena
ittökulur ie̱'u̱kwa, e' ẽ wamblök esepa datse̱.
Erë ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ se̱ne bua'ie muk a' a̱, e'
dör se̱ne michoë chökle. 11 Ye' dör we̱s obeja
kkö'nukwak buaë es, e' e̱' murattsa̱ ttèwa̱
iobeja tsa̱tkoie. 12 Erë wé̱ kaneblöke inuköl
dalërmik, ese kẽ dör ikkö'nukwak chökle. Ie'
kẽ dör obeja wák, e' kue̱ki̱ mik chichi kañiru
datse̱, eta̱ ie' tö obeja méa̱t ta̱ itkashkar
ta̱ chichi kañiru tö obeja ttéwa̱ ta̱ imale̱pa
poneka̱. 13 Wëm e' kẽ tkine obeja ki̱. Ie'
tkirke inuköl ẽ ki̱, e' kue̱ki̱ itkashkar.
14-15 “Ye' wák dör we̱s obeja kkö'nukwak
buaë es. Ye' Yẽ wa̱ ye' su̱ule buaë, es ñies
ye' wa̱ ie' su̱ule. Wé̱pa dör ye' icha e'pa dör
we̱s ye' obeja es, ie'pa su̱ule ye' wa̱ buaë, ñies
ie'pa wa̱ ye' su̱ule. Ye' e̱' murattsa̱ ttèwa̱ ie'pa
tsa̱tkoie. 16 Ñies ye' wa̱ ye' icha skà tso' bánet,
esepa dör ye' obejapa ñies, erë ie'pa kẽ dör a'
ditséwö. Ie'pa döraë ye' wa̱ ye' ska' ta̱ ie'pa
tö ye' ttõ iu̱teraë ta̱ iërdawa̱rak ye' icha tso' í̱e̱
e'pa ta̱ ñita̱ echka ẽme. Ye' ẽ döraë ie'pa ko̱s
e' kkö'nukwakie.
17 “Ye' e̱' murattsa̱ ttèwa̱ e' shke̱rdaka̱ne,
e' kue̱ki̱ ye' Yẽ é̱na ye' dalër tai̱ë. 18 Kẽ yi
a̱ ye' duökwa̱. Ye' e̱' murattsa̱ ttèwa̱ ye' wák
e̱r wa. Ye' a̱ ka̱wö mène e̱' mottsa̱ ttèwa̱ ena
shke̱noka̱ne we̱s ye' Yẽ tö ye' patkë' iwà u̱k
es.”
19 Mik judiowak tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa ttè
chiliwé̱ka̱ne. 20 Ie'pa kibiiepa tö icheke:
—¡Ie' dör a̱li̱ie! ¡Ie' a̱ aknama tso'! ¿Ì̱ie a' tö
ittõ ttseke?
21 Erë imale̱pa tö icheke:
—¡Yi a̱ aknama tso', ese kẽ ttõ es! Aknama
kẽ a̱ s'wöbla buanukne.

Judiowak kẽ e̱rblëne Jesús mik e'pa tö iwatéttsa̱

22 Tskiri ké̱wö de, eta̱ Jerusalén wakpa tso'
Skëköl wé batse'o̱ne ká̱ ia̱ia̱ë, e' ké̱wö tkö'u̱k.
23 E' shu̱a̱ Jesús shkõdur Skëköl wé ù̱le kiè
Salomón ù̱le e' a̱. 24 Eta̱ judiowak kẽ e̱rblëne
Jesús mik, esepa iënewa̱ ie' pamik tai̱ë ta̱
ie'pa tö ie' a̱ ichaké:
—¿Ko̱s sa' tö be' ttè panemirö? Iwà chõ sa'
a̱ yësyësë tö be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e' ö kẽ be' dör e'.
25 Ie' tö ie'pa iu̱té:
—Ye' tö ichétke a' a̱, erë a' kẽ e̱rblëne ye'
mik. Ì kẽ o̱r yi a̱ ese wé̱yö ye' Yẽ ttõ wa. E' tö
ikkaché buaë sulitane a̱ tö yi dör ye'. 26 Erë
a' kẽ dör ye' obeja, e' kue̱ki̱ a' kẽ e̱rblöku̱' ye'
mik. 27 Ye' obeja tö ye' ttõ ttseke. Ye' wa̱ ie'pa
su̱ule buaë ena ie'pa datse̱ ye' itöki̱. 28 Se̱ne
michoë mekeyö ie'pa a̱ ta̱ ie'pa kẽ duõpawa̱
aishkuö ta̱. Ie'pa kẽ yërpattsa̱ia̱ yi a̱ ye' ulà
a̱. 29 Ye' Yẽ tö ie'pa me' ye' a̱ e' dör íyi ulitane
tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ kẽ yi a̱ ie'pa yërpattsa̱ ie' ulà a̱.
30 Ie' ena ye', sa' dör eköl ẽ.
31 Eta̱ judiowak kẽ e̱rblëne Jesús mik, e'pa
tö ák skà klö'wé̱ne tai̱ë ie' toie. 32 Ie' tö ie'pa
a̱ iché:
—Ye' Yẽ batamik íyi buaë wé̱ ye' tö tai̱ë a'
wörki̱ ¿e' wé̱ kue̱ki̱ a' ki̱ ye' kiane ttèwa̱ ák
wa?
33 Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' kẽ é̱na be' ttakwa̱ íyi buaë wé̱ be' tö
ese kue̱ki̱. Sa' é̱na be' ttakwa̱ be' tö Skëköl
ché suluë e' kue̱ki̱. Be' dör s'ditsö ẽ, erë be' e̱'
chõ tö be' dör Skëköl.
34-36 Ie' iiu̱té:
—¿We̱s a' tö ye' kkateke ttè e' ki̱? ¿A' kẽ é̱na
ia̱ne tö ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö iyë' a' shu̱lökwakpa
bak e'pa a̱: “a' dör këkölpa”?* Ttè e' tso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱. Se' wa̱ ijche̱r tö
yëkkuö e' dör moki̱ ke̱kraë. Ie'pa wé̱pa a̱
Skëköl tö ittè me'bak s'shu̱lök, esepa ki' ie' tö

* **10:34-36** këkölpa: Si'kuaie ttè e' dör dioses.

këkölpa, e' yita̱ ye' kirmi buaë ie' alà. E' wà dör tö ie' wák tö ye' klöo̱' ta̱ ye' patkë'bitu̱itö ká̱ i' a̱. ¿We̱s a' ichèmi tö ye' tö ie' ché suluë mik ye' iché tö ye' dör ie' alà eta̱? 37 Ì kiane ye' Yḗ ki̱ tö ye' tö iwè̱, e' mú kë̃ u̱k ye' ku̱', e̱'ma kë̃ a' e̱rblök ye' mik. 38 A' kë̃ e̱rblöku̱' ye' mik, erë ì we̱keyö, e' mik a' e̱rblõ a̱s a' wa̱ ijche̱r moki̱ tö ye' Yḗ ena ye' sa' dör eköl ẽ.

39 Judiowak tö Jesús skà ma'wé̱ klö'wè̱wa̱, erë ie' tkashkar ie'pa yöki̱.

40 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús mía̱ne Jordán wi̱she̱t wé̱ Juan bak s'wöskuök ee̱. Ee̱ ie' e̱' tsé̱a̱t. 41 Ta̱ië pë' de ie' ska' ta̱ ichekerakitö:

—Juan kë̃ wa̱, ì kë̃ o̱r yi a̱ ese o̱ne, erë wëm i' paka' Juan tö ko̱s e' dör moki̱.

42 Eta̱ ta̱ië pë' tso' ká̱ e' a̱, e'pa e̱rblé Jesús mik.

11

Lázaro blënewa̱

1 Wëm tso' eköl duöke kiè Lázaro se̱rke Betania. Ee̱ María ena iël kiè Marta e'pa se̱rke. 2 María e' dör Lázaro kutà tö Skëkëpa Jesús klõ ki̱ kiõ masmas të'ka̱ ta̱ ipasio̱'wa̱itö itsa̱kö wa e'. 3 Ie' ena Marta e'pa tö Jesús a̱ ichök patké:

—A Skëkëpa, Lázaro dalër ta̱ië be' é̱na, e' duöke.

4 Mik Jesús tö ittsé ta̱ ichéitö:

—Duè e' kë̃ e̱' alõpaka̱ iki̱ da'a̱. E' dör buaë Skëköl olo kkachoie, ñies ye' dör ie' Alà e' olo kkachoie.

5 Marta ena iël ena Lázaro, e'pa dalër ta̱ië Jesús é̱na. 6 Erë mik ie' ittsé tö Lázaro duöke, eta̱ ie' kë̃ mìne iska'. Ie' e̱' tsé̱a̱tia̱ dõ ká̱ böt wé̱ itso' ee̱. 7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' iché ittökatapa a̱:

—Mishkane Judea.

8 Ie'pa tö iché ie' a̱:

—A S'wöbla'u̱kwak, i' kukuie se' dë'rö ee̱, ta̱ judiowak ki̱ be' kiane ttèwa̱ ák wa. ¿We̱s ee̱ be' shkakne?

9 Ie' tö ie'pa a̱ iché:

—Kë̃ a' tkinuk e' ki̱. Ka̱m ye' ké̱wö döka̱, e' kue̱ki̱ kë̃ ì tkõpa ye' ta̱. E' dör we̱s ttè i' tö ichè es: Ká̱ ñiwe a̱ diwö tso' döka̱ dabom eyök ki̱ böt (12). Ñiwe ta̱ ká̱ olo buaë, e' kue̱ki̱ se' shköke ñiwe, e' ta̱ kë̃ se' klastkërpawa̱. 10 Erë s'shköke ká̱ ttsettse a̱, e' ta̱ se' klastkërdaë. Ye' tso'ia̱ shkök we̱s s'shköke ñiwe es, e' kue̱ki̱ kë̃ ì tkõpa ye' ta̱.

11 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ichéne:

—Se' yami Lázaro kapowa̱, erë ye' mi'ke ishke̱'u̱kka̱ne.

12 Eta̱ ittökatapa tö iché ie' a̱:

—A Skëkëpa, ie' kapowa̱, e' ta̱ ibuarmine.

13 Ie' tö Lázaro blënewa̱ e' ché ie'pa a̱ es. Erë ittökatapa tö ibikeitsé tö ẽ ikapowa̱. 14 E' kue̱ki̱ ie' tö ie'pa a̱ iché yësyësë:

—Lázaro blënewa̱. 15 Erë a' kue̱ki̱ ye' ttsë'ne buaë tö ye' kë̃ ku̱' ee̱ a̱s a' e̱rblõ ye' mik. Mishka isa̱u̱k.

16 Eta̱ Tomás (e' kiè ñies Dídimo) e' tö iché imale̱pa a̱:

—Mishka a̱s se' ttõwa̱ ie'pa tö Jesús ta̱.

Jesús dör s'duulewa̱ ese shke̱'u̱kka̱newak.

17 Mik Jesús demi Betania, eta̱ Lázaro nu wötënewa̱, e' ki̱ ká̱ de tkël. 18 Betania a̱te̱ tsi̱net Jerusalén o̱'mik kilómetro mañat ekkë. 19 Marta ena María akë blënewa̱, e' kue̱ki̱ ta̱ië judiowak dë'bitu̱ ie'pa pablök. 20 Mik Marta wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús döketke ta̱ imía̱ iña̱le̱tsu̱k, erë María a̱te̱ u a̱. 21 Ie' tö iché Jesús a̱:

—A Skëkëpa, be' chõpa tkër í̱e̱, e̱'ma ye' akë kë̃ blënewa̱. 22 Ie' blënewa̱tke, erë ye' wa̱ ijche̱r tö ì kié be' tö Skëköl a̱, e' meraëitö be' a̱.

23 Ie' tö ie' a̱ iché:

—Be' akë blënewa̱ e' shke̱rdaka̱ne.

24 Marta tö iché ia̱:

—Ye' wa̱ ijche̱r tö ie' shke̱rdaka̱ne aishkuö ta̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke eta̱.

25 Jesús tö iché ie' a̱:

—Ye' dör s'duulewa̱ e' shke̱'u̱kka̱ne wak. Ye' dör se̱ne michoë e' mukwak. Yi e̱rblé ye' mik erë iblënewa̱tke, erë ishke̱rdaka̱ne ta̱ ise̱r michoë. 26 Yi se̱rke ye' mik e̱rblöke ye' mik, ese kë̃ duõpawa̱ aishkuö ta̱. ¿E' klö'wé̱ be' tö?

27 Marta tö iiu̱té:

—A Skëkëpa, iklö'wé̱yö. Ye' tö iklö'wé̱ tö be' dör Skëköl Alà, be' dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie cheke ká̱ ia̱ia̱ë tö idatse̱ ká̱ i' ki̱ e'.

Jesús i̱é̱ wé̱ Lázaro nu blëne ee̱

28 Marta tö ttè e' ché o̱ne, ta̱ imía̱ iël María kiök, ta̱ iché ie' kukuõ a̱:

—S'wöbla'u̱kwak detke. Ie' tö be' kié.

29 Mik e' ttsé María tö, eta̱ bet ie' e̱' ké̱ka̱ mía̱ Jesús sa̱u̱k. 30 Jesús tso'ia̱ wé̱ ie' tté Marta ta̱ ee̱. Ka̱m ie' döwa̱ wé̱ ie'pa se̱rke ee̱. 31 Mik wé̱pa tso' María u a̱ ipablök, e'pa tö isué tö ie' e̱' ké̱ka̱ mía̱ bet, eta̱ ie'pa mía̱ itöki̱. Ie'pa ibikeitsé tö ie' mía̱ i̱u̱k idëu̱tö nu blëne ee̱.

32 Mik María demi Jesús ska', eta̱ ie' e̱' tké̱wa̱ kuchë ki̱ iklö ska' ta̱ ichéitö ie' a̱:

—A Skëkëpa, be' chõpa tkër í̱e̱, e̱'ma ye' akë kë̃ blënewa̱.

33 Mik Jesús tö isué tö María i̱u̱ke ena wé̱pa debitu̱ ie' ta̱ e'pa i̱u̱keñak, eta̱ e' tö ie' chkewé̱wa̱ ta̱ië shu̱te̱. 34 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:

—¿Wé̱ a' tö inú blë'wa̱?

Ie'pa tö iiu̱té:

—A Skëkëpa, be' shkõ isa̱u̱k.

35 Eta̱ Jesús i̱é̱. 36 Ie'pa tö iché:

—Isa̱ú̱. Ie' é̱na Lázaro dalër ta̱ië.

37 Erë ie'pa we̱lepa tö iché:

—Ie' tö wëm wöbla kë̃ wawër, e' buao̱'ne ta̱ ¿ì kue̱ki̱ ie' kë̃ wa̱ ì o̱ne a̱s Lázaro kë̃ blërwa̱?

Jesús tö Lázaro shke̱'wé̱ka̱ne

38 Eta̱ Jesús skà e̱rianeka̱ ta̱ idemi wé̱ Lázaro nu blëne ee̱. E' dör ákuk bërie. Ák

bërie bastkër, e' wa ákuk wötëulewa̱. 39 Jesús
tö iché:

—Ák bastkër ákuk kkõ mik, e' skõttsa̱ bánet.

Marta dör dëu̱tö kutà e' tö iché:

—A Skëkëpa, ká̱ detke tkël inú ki̱, e' kue̱ki̱
suluë inú alanewa̱tke.

40 Ie' tö iiu̱té:

—Ye' tö be' a̱ ichétke tö be' e̱rblé ye' mik, e'
ta̱ moki̱ be' tö Skëköl olo tai̱ë e' sue̱raë.

41 Eta̱ ie'pa tö ák skéu̱ bánet ta̱ Jesús wökéka̱
ká̱ jaì a̱ ta̱ ichéitö:

—A yẽwö, ì kiéyö be' a̱ e' ttsébö. E' kue̱ki̱
wëstela chekeyö be' a̱. 42 Ye' wa̱ ijche̱r tö
ke̱kraë ì kiekeyö be' a̱, e' ttsekebö. Erë ikiéyö
be' a̱ pë' tso' tai̱ë íe̱, e'pa kukua a̱s ie'pa tö
iklö'ù̱ tö moki̱ be' ye' patkë'.

43 E' chéitö o̱ne ta̱ ie' iché a̱neule:

—A Lázaro, ¡be' e̱' yõttsa̱ se̱e̱!

44 Eta̱ Lázaro blënewa̱ e' dettsa̱ ttsë'ka. Ie'
ulà, ie' klõ parratulewa̱ datsi'tak wa. Ñies
iwö parratulewa̱ datsi'tak wa. Jesús tö iché
ia̱rak:

—Iparratulewa̱ datsi'tak wa, e' wötsõö a̱s
imi'a̱.

Judiowak tö Jesús ileritsé klö'wè̱wa̱

(Mateo 26.1-5; Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2)

45 Judiowak dë'bitu̱ María wapiöu̱k, e'pa tö
ì wé̱ Jesús tö e' sué̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tai̱ë e̱rblé
ie' mik. 46 Erë ie'pa we̱lepa mía̱, ì wé̱itö, e'
chök fariseowakpa a̱. 47 Eta̱ fariseowakpa
ena sacerdotepa wökirpa, e'pa tö judiowak
wökirpa kié ta̱ iñi dapa'wé̱ka̱ ta̱ ichérakitö ñì
a̱:

—¿We̱s se' tö Jesús wè̱mi? Ì kẽ o̱r yi a̱
ese we̱keitö tai̱ë. 48 Se' tö ie' méa̱t es, e'
ta̱ sulitane e̱rblöraë ie' mik ta̱ itkërdaka̱ se'
blúie. E' mú ttsé Roma wökirpa tö, e̱'ma ie'pa
bitu̱raë ta̱ Skëköl wé tskerawa̱rakitö, ñies se'
judiowak e̱we̱rawarakitö.

49 Erë ie'pa shu̱a̱ wëm tso' eköl kiè Caifás,
e' dör sacerdote kibi duas e' wa. Ie' tö iché
ie'pa a̱:

—A' kẽ wa̱ ì jche̱r yës. 50 Ttsëskua a' kẽ é̱na
ia̱ne tö wëm eköl ẽ duõwa̱ se' judiowak skéie,
e' dör bua'ie se' ko̱s e̱rwa e' skéie.

51 Erë e' kẽ yëne Caifás wa̱ iwák e̱r wa. Ie'
dör sacerdote kibi duas e' wa, e' kue̱ki̱ Skëköl
tö ie' ké ichök es ittekölie. Ie' tö iché Skëköl
ttekölie tö Jesús tterawa̱ judiowak ulitane
skéie. 52 Kẽ idör judiowak ẽ skéie, ñies itter-
awa̱ Skëköl ala'r ulitane se̱rke ká̱ wa'ñe e'pa
skéie a̱s ie'pa dõ judiowak ta̱ ñita̱ we̱s wakpa
etökicha ẽ es. 53 E' diwö ta̱ judiowak wökirpa
tö ka̱wö mé ñì a̱ Jesús ttowa̱.

54 E' kue̱ki̱ ie' kẽ shkõia̱ sulitane wösha̱
judiowak shu̱a̱. Ie' e̱' yéttsa̱ mía̱ ká̱ kiè Efraín
e̱e̱. Ká̱ e' a̱te̱ ká̱ sir poë wé̱ kẽ yi se̱rku̱' ese
ska' tsi̱net. E̱e̱ ie' e̱' tséa̱t ittökatapa ta̱.

55 Judiowak Yẽpa Yërulune Egipto e'
ké̱wö dökewa̱tke tsi̱net tkö'wè̱. Judiowak
se̱rke bánet e'pa tai̱ë dökemitke Jerusalén e̱'
batse'u̱kne ika̱wö tkö'u̱ke e' yöki̱ we̱s ie'pa
wöblar es. 56 Ie'pa tso'ie Jesús yulök. Ie'pa ñì
chakökerak Skëköl wé a̱:

—¿I̱ma a' tö ichè, Jesús dõmi ka̱wö tkö'u̱k ö
kẽ idõpa?

57 Fariseowakpa ena sacerdotepa
wökirpa, e'pa tö iché sulitane a̱ tö yi wa̱
ijche̱r tö wé̱ Jesús tso', e' ta̱ ibiyõ chõ sa' a̱
iklö'wo̱wa̱.

12

Alaköl eköl tö kiõ masmas téka̱ Jesús klõ ki̱

1 Ka̱wö kianeia̱ teröl Judiowak Yẽpa
Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'wo̱ie ta̱ Jesús
mía̱ Betania wé̱ Lázaro se̱rke e̱e̱. Lázaro
du'wa̱ e' shke̱o̱'ka̱ne ie' tö e' ska' ie' mía̱.
2 E̱e̱ ie'pa u̱lérak, chkérak buaë Jesús ki̱koka̱.
Marta tso' iwatiök. Lázaro tkër ie'pa shu̱a̱
mesa ki̱ chkök Jesús ta̱. 3 Eta̱ María wa̱ kiõ
masmas kiè nardo chökle tuè̱ darërë, ese
debitu̱ litro sha̱böts, e' téitö Jesús klõ ki̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ipasiwé̱wa̱itö itsa̱kö wa. Kiõ
e' tö úshu̱ ko̱s alappöwé̱ka̱ buaë jamamaë.
4 Eta̱ Jesús ttökata eköl kiè Judas Iscariote tö
iwömekettsa̱ e' tö iché:

5 —Kiõ masmas se̱ tuè̱ kanè duas ek ské
ekkë. ¿Ì kue̱ki̱ kẽ iwato̱nettsa̱ s'sia̱rëpa
ki̱moie?

6 Erë e' kẽ yëne ie' wa̱, ie' é̱na s'sia̱rpa dalër
tai̱ë e' kue̱ki̱. Ie' dör akblökwak, e' kue̱ki̱
ie' tö iché es. Ie' dör Jesús ttökatapa inuköl
blökwak, e' kak ekibleke ie' tö iwák a̱. 7 Jesús
tö iché ia̱:

—Imúa̱t. Kiõ e' bleke tè se' nu ki̱, erë ité ie'
tö ye' ki̱ ka̱m ye' ttõwa̱ e' yöki̱. 8 S'sia̱rëpa tso'
ke̱kraë a' shu̱a̱ a̱s a' tö iki̱mù, erë ye' kẽ ku̱'
ke̱kraë a' ta̱.

Sacerdotepa wökirpa ki̱ Lázaro kiane ttè̱wa̱

9 Tai̱ë judiowak wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús tso'
Betania ta̱ imíyal e̱e̱, kẽ dör Jesús ẽ sa̱u̱k. Ñies
ie'pa ki̱ Lázaro shke̱o̱'ka̱neitö e' kiane suè̱.
10-11 Lázaro batamik tai̱ë ie'pa e̱rblé Jesús
mik, ta̱ sacerdotepa wökirpa ttè kẽ iu̱tèia̱
ie'pa tö. E' kue̱ki̱ sacerdotepa wökirpa tö
ibikeitsétke Lázaro ttowa̱ ñies.

Jesús demi Jerusalén

(Mateo 21.1-11; Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40)

12 Tai̱ë pë' de Jerusalén Judiowak Yẽpa
Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k. Bule es
ta̱ ie'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö Jesús datse̱ ñies
Jerusalén. 13 E' kue̱ki̱ ie'pa sí̱ kõ télor tsé̱mi
shuélor ie' datse̱ e' ñalé̱ ki̱ idalöioie ta̱ imíyal
iña̱le̱tsu̱k. Ie'pa tö iché a̱neule:

---

* **12:13** Salmo 118.25

—¡Skëköl ki̱köka̱sö! ¡Ayëcha buaë se' Israel
aleripa blú datse̱ Skëköl ttõ wa e'!*
14 Eta̱ Jesús tö burro pupula kué̱ etö, e' ki̱
ie' e̱' tkéka̱ we̱s ikitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e'
tö ichè:
15 A Sión wakpa, kë̃ a' suanuk.
Isa̱ú̱, a' blú datse̱
e̱' tkëuleka̱ burro pupula ki̱.†
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
16 I̱ma Jesús tté tso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱ e' wà tka ie' ta̱. Erë e' ké̱wö ska' ta̱ ie'
ttökatapa kë̃ é̱na iwà a̱ne tö Skëköl yëkkuö
kitule ká̱ ia̱ia̱ë e' tö Jesús tté pakeke. Erë ie'
míka̱ne ká̱ jaì a̱ olo ta̱' ta̱ië, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
é̱na iwà a̱ne tö ì ko̱s wé̱ pë' tö ie' ta̱, e' tso'tke
kitule Skëköl yëkkuö ki̱.
17 Wé̱pa tso' mik Jesús tö Lázaro
shke̱o̱'ka̱ne eta̱, e'pa tö ttè e' pakeke imale̱pa
a̱. 18 E' kue̱ki̱ pë' wa̱ ta̱ië ttè e' jche̱newa̱,
e' kue̱ki̱ imíyal Jesús ñale̱tsu̱k. 19 Erë
fariseowakpa tö iché ñì a̱:
—¡Isa̱ú̱, sulitane mi'ke Jesús ë̃ itöki̱! ¡Se'
tsa̱iëne buaë!

Griegowak we̱lepa tö Jesús yulé

20 Pë' mìne Jerusalén Judiowak Yë̃pa
Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k, e' shu̱a̱
griegowak we̱lepa tso'ñak. 21 Griegowak
e'pa debitu̱ Felipe ska'. Felipe dör ká̱ kiè
Betsaida e' wak. Ká̱ e' a̱te̱ Galilea. Ie'pa
kköché ta̱ië:
—A këkëpa Felipe, sa' ki̱ Jesús kiane suè̱.
22 Eta̱ Felipe mía̱ ichök Andrés a̱ ta̱ ie'pa
böl míyal ichök Jesús a̱. 23 Jesús tö iché ie'pa
a̱:
—Ye' dör S'ditsö Alà, e' olo ta̱ië e'
kkayërketke. 24 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö iyiwö
etkla kë̃ tkënewa̱ íyök a̱, e' ta̱ ia̱tdaë ekörla,
kë̃ wö ta̱'. Erë iyiwö etkla tkënewa̱ íyök a̱,
ese shölöne ta̱ iwödaló duowa̱, e' ta̱ itskine
wördaë ta̱ië. 25 Wé̱ e̱' dalër ta̱ië kë̃ duakwa̱,
ese weirdaë aishkuö ta̱. Erë wé̱ e̱' mettsa̱
ttèwa̱ ká̱ i' a̱, ese tsa̱tkërdaë se̱r michoë. 26 Yi
kaneblak ye' a̱, ese ka̱wöta̱ shkök ye' ta̱;
wé̱ ye' tso' e̱e̱ ye' kanè mésopa tso' ñies. Yi
kaneblöke ye' a̱, ese ki̱keraka̱ ye' Yë̃ tö.

Jesús ttekewa̱tke, e' ché ie' tö

27 "Ye' ittsé i' ta̱, ta̱ië ye' e̱riane. ¿Ì chèmiyö?
¿Yö ichèmi ye' Yë̃ a̱: 'A yë̃wö, ye' tsa̱tkö̃ö ì
tköketke ye' ta̱ e' yöki̱'? Au, e' kë̃ chepayö. ¡Ye'
wák e' dë'bitu̱ ttèwa̱! 28 A yë̃wö, be' olo ta̱ië e'
kkachö̃ a̱s be' ki̱karka̱."
Eta̱ ká̱ jaì a̱ ttõ ttsëne e' tö iché: "Ye' olo ta̱ië
e' kkachétkeyö be' ki̱, ta̱ iskà kkacheraneyö."
29 Pë' tso' ittsök e̱e̱, e'pa tö iché tö alá blane,
erë we̱lepa tö iché:
—Skëköl biyöchökwak we̱le tté ie' ta̱.
30 Jesús tö iché ie'pa a̱:
—Ttõ ttsé a' tö, e' kë̃ dör ye' a̱, e' dör a'
ki̱moie. 31 Ká̱ i' wakpa shu̱lè ké̱wö detke.
Bë̃ dör ká̱ i' wakpa wökir, e' u̱yardattsa̱ i' ta̱.
32 Mik ye' wötënewa̱ krus mik e' tkëneka̱, eta̱
ye' wa̱ sulitane bitu̱raë ye' ska'.
33 Es ie' tö we̱s itterawa̱ e' ché. 34 Pë' tö
iiu̱té:
—Se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl yëkkuö ki̱ ikit-
ule tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' se̱r
michoë. ¿We̱s be' tö ichè tö S'ditsö Alà, e'
ka̱wöta̱ tkèka̱ krus mik? S'ditsö Alà ¿e' dör
yi?
35 Jesús tö iché ie'pa a̱:
—Yi shköke stui a̱, ese kë̃ wa̱ ijche̱r wé̱
imírö. Ye' dör we̱s ká̱ olo es, erë ye' tso'ia̱ a'
shu̱a̱ ekuölö ë̃. E' kue̱ki̱ a' shkö̃ ye' olo a̱ a̱s
kë̃ stui tö a' kù̱wa̱. 36 Ye' dör we̱s ká̱ olo es,
e' tso'ia̱ a' shu̱a̱. Ye' mik a' e̱rblö̃ a̱s a' dõ ye'
ichaie.
E' ché o̱ne Jesús tö ta̱ imía̱ e̱' bléwa̱ ie'pa
yöki̱.

Ì kue̱ki̱ judiowak kë̃ e̱rblö̃ Jesús mik

37 Ì kë̃ o̱r yi a̱ ese wé̱ Jesús tö ta̱ië judiowak
wörki̱, erë ie'pa kë̃ e̱rblëne ie' mik. 38 E' ko̱s
wamblëne we̱s Skëköl tteköl Isaías e' tö ikit
Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
"A Skëköl, ttè paka' sa' tö wësua kë̃ yi wa̱
iklöne.
Be' diché ta̱ië e' kkayë' be' tö ie'pa a̱, erë ie'pa
kë̃ wa̱ sa' ttõ iu̱tëne."‡
39 Es ie'pa kë̃ a̱ Skëköl ttè klör. Ñies Isaías
ikita̱t tö ì kue̱ki̱ ie'pa kë̃ wa̱ Skëköl ttè klö̱o̱ne.
E' tö ichè:
40 "Ie'pa e̱r darërëë, kë̃ é̱na Skëköl ttè klö'wa̱k
yës.
E' kue̱ki̱ ie'pa wöa̱ Skëköl tö ká̱ chöwé̱wa.
Ie' tö ie'pa méa̱t we̱s s'wöbla kë̃ wawër es.
Ie' tö ie'pa e̱r darë'wé̱wa̱ a̱s ie'pa kë̃ é̱na iwà
a̱r.
Skëköl tö ichè tö ye' tö iwé̱ es
a̱s ie'pa kë̃ e̱r mane'ù̱ ye' a̱ ta̱ ie'pa
bua'wè̱neyö."§
41 Isaías tö Jesús olo ta̱ië e' su̱' ena ie' tö Jesús
cheke, e' kue̱ki̱ ie' tö iché es.
42 Erë ta̱ië judiowak wökirpa e̱rblé Jesús
mik. Erë ie'pa suane fariseowakpa yöki̱,
e' kue̱ki̱ kë̃ ie'pa icheka̱ sulitane kukua.
Ie'pa kë̃ ki̱ ikiane tö fariseowakpa tö ie'pa
trë'wè̱shkar ie'pa ñì dapa'wo̱ wé̱ a̱. 43 S'ditsö
tö ie'pa ki̱kekeka̱ e' wa ie'pa wöbatsö bua'ie,
Skëköl tö ie'pa ki̱kekeka̱ e' skéie.

Ì ché Jesús tö e' wa se' kichatërdaë

44 Jesús tö iché a̱neule: "Wé̱pa e̱rblé ye'
mik, esepa kë̃ e̱rblëne ye' ë̃ mik. Ie'pa e̱rblé
ye' Yë̃ tö ye' patkë' e' mik ñies. 45 Wé̱pa tö ye'
sué̱, esepa tö ye' Yë̃ tö ye' patkë' e' sué̱ ñies.
46 Ye' dör we̱s ká̱ olo es. Ye' dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ a̱s
wé̱pa e̱rblé ye' mik, esepa kë̃ ku̱'ia̱ we̱s s'tso'
stui a̱ es. 47 Wé̱pa tö ye' ttõ ttsé, erë kë̃ iwa̱
iwà iu̱tëne, esepa kë̃ kichatepa ye' wák tö. Ye'
kë̃ dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ s'ditsö kichatök. Ye' dë'bitu̱

† **12:15** Zacarías 9.9 ‡ **12:38** Isaías 53.1 § **12:40** Isaías 6.10

s'ditsö tsa̱tkök. 48 Wé̱pa tö ye' watekettsa̱, kẽ
tö ye' ttõ dalöiè, esepa kkatökwak tso'tke, e'
tö ie'pa kichaterattsa̱. Ttè yë'bak ye' tö, e' kẽ
klöne ie'pa wa̱, e' kue̱ki̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke,
eta̱ ie'pa kichatërdattsa̱. 49 Ye' kẽ wa̱ ì yëule
ye' wák e̱r wa. Ì cheke ye' tö, e' chekeyö
we̱s ye' Yẽ tö ye' patkë'bitu̱, e' tö ye' patkë'
ichök es. E' kue̱ki̱ ye' ttõ dör moki̱ë. 50 Ye' wa̱
ijche̱r tö ì ché ie' tö e' tö se̱ne michoë mé. Es ì
chekeyö, e' chekeyö we̱s ye' Yẽ tö ye' ké ichök
es.”

13

Jesús tö ittökatapa klõ skué

1 Judiowak Yẽpa Yërulune Egipto e' ké̱wö
dökewa̱tke bule es. Jesús wa̱ ijche̱r tö ie' tö
ká̱ i' mekea̱ttke ta̱ imichone iyẽ ska', e' ké̱wö
dewa̱tke. Wé̱pa dör ie' icha tso' ká̱ i' a̱, e'pa
dalër ke̱kraë ie' é̱na. Es ie'pa dalër michoë
ie' é̱na ke̱kraë.
2 Jesús ena ittökatapa tso' chkök nañewe.
Ie'pa eköl kiè Judas, e' dör Simón Iscariote e'
alà. Bẽ tö ie' kétke ibikeitsök Jesús wömúttsa̱.
3 Erë Jesús wa̱ ijche̱r tö iyẽ tö ì ko̱s ké̱wö
mé iulà a̱. Ñies ie' wa̱ ijche̱r tö ie' dë'bitu̱
Skëköl ska' e' mitkene ee̱. 4 Es ie' e̱' kéka̱ wé̱
ie'pa tso' chkök ee̱, ta̱ ipaio ki̱kke̱ yéttsa̱itö
ta̱ datsi' ukuö e̱' pasiwo̱ie, ese muéwa̱itö e̱'
kipa mik. 5 E' ukuöki̱ ta̱ di' téitö kulë' a̱ ta̱
ie' tö ittökatapa klõ skuémi. Datsi' ukuö tso'
iwa̱ moule e̱' kipa mik, e' wa ittökatapa klõ
pasiwé̱itö.
6 Mik Jesús mi' Simón Pedro klõ skuök, eta̱
e' tö ie' a̱ iché:
—A Skëkëpa, be' dör sa' wöbla'u̱kwak. ¿We̱s
e' tö ye' klõ skuèmi?
7 Jesús tö iiu̱té:
—Ì u̱k ye' tso' e' wà kẽ a̱ne be' é̱na i̱'ñe, erë
i' ukuöki̱ ta̱ be' é̱na iwà a̱rdaë.
8 Eta̱ Pedro tö iché ie' a̱:
—¡Kẽ ye' tö ka̱wö mepa be' a̱ a̱s be' tö ye'
klõ skuõ!
Jesús tö iiu̱té:
—Ye' kẽ tö be' klõ skuè, e' ta̱ be' kẽ döpaia̱
ye' ttökataie.
9 Simón Pedro tö iché ia̱:
—A Skëkëpa, e' dör es e̱'ma ye' klõ skuõ.
¡Ñies ye' ulà ena ye' wökir e' ko̱s skuõ!
10 Erë Jesús tö iiu̱té:
—Yi kuétke ñiköl pa sunetke maneneë, ese
kẽ ka̱wöta̱ kuöwè̱ne, iklö ẽ kiane skuè. A'
kibiiepa tso'tke maneneë, erë eköl dur a'
shu̱a̱, e' kẽ dör manene.
11 Ie' wa̱ ijche̱r tö yi tö iwömekettsa̱, e'
kue̱ki̱ ie' tö iché: “eköl dur a' shu̱a̱, e' kẽ dör
manene.”
12 Jesús tö ittökatapa klõ skué o̱ne ta̱ ipaio
ki̱kke̱ iéka̱neitö ta̱ imía̱ e̱' tké̱se̱rne mesa
o̱'mik ta̱ ichéitö:
—¿Ì wé̱ ye' tö a' a̱, e' wà a̱ne a' é̱na? 13 A' tö
ye' kiè S'wöbla'u̱kwak ö Skëkëpa, es je' idir,
ye' dör e'. 14 Ye' dör a' wöbla'u̱kwak, ye' dör
a' këkëpa, erë ye' e̱' wöéwa dõ diöshe̱t a' klõ
skuök we̱s kanè méso es. E' yita̱ a' ké e̱'
wöökwa dõ diöshe̱t ñì yöki̱ ñì ki̱muk. 15 Ì wé̱
ye' tö a' wörki̱, e' wà kkachéyö a' a̱ a̱s a' tö
iwakaneu̱ es. 16 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kanè
mésopa ko̱s, esepa kẽ dör iwökirpa tsa̱ta̱. Ñies
yi patkëule, ese kẽ dör yi tö ipatké ese tsa̱ta̱.
17 Ttè e' wà a̱ne a' é̱na ta̱ iwawé̱ a' tö es, e' ta̱
ayëcha e' dör buaë a' a̱.
18 “Kẽ ye' ku̱' a' ulitane chök. Ye' tö a'
shu̱kitbak, e' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r buaë we̱s a'
dör. Erë Skëköl yëkkuö tö ichè: ‘wé̱pa chköke
ye' ta̱, e' isie alè eköl mía̱ne ye' bolökie.’ Ttè
e' ka̱wöta̱ wà tkök es. 19 E' ché ye' tö a' a̱
ka̱m iwà tkõ e' yöki̱. Es mik iwà tka, eta̱ a'
tö iklö'we̱raë moki̱ tö Skëköl tö ye' patkë'bitu̱.
20 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö yi patkekeyö,
ese kiekewa̱ e̱r bua' wa, ese tö ye' kiekewa̱
e̱r bua' wa. Ñies yi tö ye' kiekewa̱ e̱r bua' wa,
ese tö yi tö ye' patkë'bitu̱ e' kiekewa̱ e̱r bua'
wa.”

Jesús tö iché Judas tö ye' wömerattsa̱

(Mateo 26.20-25; Marcos 14.17-21; Lucas 22.21-23)

21 Jesús tö iché o̱ne ta̱ ichkenewa̱ ta̱ ichéitö
ittökatapa a̱ yësyësë:
—Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö a' eköl tö ye'
wömerattsa̱.
22 Ittökatapa ñì sué̱ka̱. Ie'pa kẽ wa̱ ijche̱r
tö yi chök ie' tso'. 23 Ie'pa eköl dalër ta̱ië
Jesús é̱na, e' tkër io̱'mik tsi̱net ie'pa chköke
e' dalewa. 24 Ie' a̱ Simón Pedro ulà kkaché
tö ichakõ yi cheke Jesús tö. 25 Ie' kí̱ e̱' skéwa̱
tsi̱net Jesús skà ta̱ ichakéitö ia̱:
—A Skëkëpa, ¿yi idir?
26 Jesús tö iiu̱té:
—Ye' tö pan takla nuwe̱ke u̱diö a̱, ta̱ yi a̱ yö
imé e' idir.
E' bet ta̱ ie' tö pan takla nuwé̱ka̱ ta̱ iméitö
Judas dör Simón Iscariote alà e' a̱. 27 Judas
tö pan takla ñé ta̱ bet Satanás tkawa̱ ie' e̱r a̱.
Jesús tö iché ia̱:
—Ì we̱ke be' tö e' ú̱ bet.
28 Erë ie'pa tso' chkök mesa o̱'mik, e'pa kẽ
é̱na ia̱ne ì kue̱ki̱ Jesús tö iché es. 29 Judas
dör inuköl blökwak, e' kue̱ki̱ Jesús ttökatapa
we̱lepa tö ibikeitsé tö Jesús tö Judas ké ilè
ta̱u̱k ika̱wö tkö'we̱kerakitö e' a̱ ö ilè kakmuk
s'sia̱rëpa a̱.
30 Es Judas tö pan ñé ta̱ imía̱. Mik imía̱, eta̱
ká̱ detke nañewe.

Jesús tö ttè dalöiëno pa̱'a̱li̱ mé ittökatapa a̱

31 Judas mía̱ e' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché:
—Ye' dör S'ditsö Alà e'. I̱'ñe ye' olo wërdaë,
ñies Skëköl wák olo wërdaë ye' ki̱. 32 Skëköl
olo wërdaë ye' ki̱, e' ta̱ ie' wák tö ye' olo
kkacheraë sulitane wörki̱, e' we̱raëitö bet.
33 A ala'r, kẽ ye' se̱rpaia̱ a' ta̱ ká̱ ta̱ië. A' tö ye'
yuleraë, erë ì yë'bak ye' tö judiowak wökirpa

a̱, e' cheke ye' tö a' a̱ ñies: a' kë̀ dö̀pa wé̱ ye'
mi'ke ee̱. 34 Ye' tö ttè pa̱'a̱li̱ meke a' a̱ dalöiè, e'
dör i': a' ñì dalëritsö́. A' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök
we̱s ye' tö a' dalëritseke es. 35 A' ñì dalëritsöke
es, e' ta̱ sulitane wa̱ ijche̱rdaë tö a' dör ye'
ttökatapa.

Pedro icheraë tö ie' kë̀ wa̱ Jesús su̱ule (Mateo 26.31-35; Marcos 14.27-31; Lucas 22.31-34)

36 Simón Pedro tö ichaké Jesús a̱:
—A Skëkëpa, ¿wé̱ be' mi'ke?
Ie' tö iiu̱té:
—Kë̀ be' döpami ye' itöki̱ wé̱ ye' mi'ke ee̱,
erë aishkuö ta̱ be' dö̀mi ye' itöki̱.
37 Pedro tö iché ie' a̱:
—A Skëkëpa, ¿ì kue̱ki̱ ye' kë̀ mi'pa be' itöki̱
i' ta̱? ¡Ye' e̱' chétke duökwa̱ be' tsa̱tkök!
38 Jesús tö iiu̱té:
—¿Moki̱ be' e̱' chétke duökwa̱ ye' tsa̱tkök?
Ye' be' a̱ ichè yësyësë tö ka̱m dakro a̱r, e'
yöki̱ bö icheraë mañatökicha tö be' kë̀ wa̱ ye'
su̱ule.

14

Shkowa̱ Skëköl ska' e' ñalé̱ dör Jesús

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ittökatapa a̱:
“Kë̀ a' tkinuk. A' e̱rblö́ Skëköl mik. Ñies
a' e̱rblö́ ye' mik. 2 Ye' yë́ u blatëule tai̱ë. Ye'
mi'ke iwakanéu̱k ke̱we a' yöki̱. E' kë̀ chö́pa
es, e̱'ma kë̀ ye' wa̱ iyëne. 3 Ye' mía̱ ta̱ mik
iwakaneo̱ne, eta̱ ye' datskene a' tsu̱kmi a̱s a'
mi' se̱nuk wé̱ ye' tkër ee̱. 4 Wé̱ ye' mi'ke e'
ñalé̱ su̱ule a' wa̱ buaë.”
5 Tomás tö ie' a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, kë̀ sa' wa̱ ijche̱r wé̱ be' mi'ke
ta̱ ¿we̱s sa' a̱ iñalé̱ a̱rmi?
6 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' dör ñala̱ e'. Ì dör moki̱ë ena se̱ne
michoë e' dör ye'. Kë̀ yi dö̀pa S'yë́ ska', e' kë̀
dör ye' wa e' ta̱. 7 A' wa̱ ye' su̱ule moki̱ë, e' ta̱
es a' wa̱ ye' Yë́ su̱ule. I' ta̱mi a' wa̱ ie' su̱ule,
moki̱ë isué̱tke a' tö.
8 Felipe tö iché ia̱:
—A Skëkëpa, S'yë́ kkachö́ sa' a̱ ta̱ e' ë̀ dör
wë'.
9 Jesús tö iiu̱té:
—A Felipe, ká̱ tai̱ë ye' se̱né a' ta̱, ¿we̱s kë̀ be'
wa̱ ye' su̱ule? Yi tö ye' sué̱, ese tö S'yë́ sué̱
ñies. ¿We̱s be' ichèmi, ‘S'yë́ kkachö́ sa' a̱’? 10 A
Felipe, ¿be' kë̀ wa̱ iklöo̱ne tö ye' ena S'yë́, sa'
böl dör eköl ë̀? Ì chekeyö a' a̱, e' kë̀ cheku̱'
ye' wa̱ ye' wák e̱r wa. Ì ko̱s kanewe̱keyö, e'
kanewe̱ke S'yë́ se̱rke ye' a̱ e' tö. 11 Iklö'ú̱ tö
ye' ena S'yë́ sa' böl dör eköl ë̀. Ì chekeyö a' a̱,
e' kë̀ klö'wè̱ a' tö, e' ta̱ iklö'ú̱ ì kë̀ o̱r yi a̱, ese
wé̱yö e' wa. 12 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö wé̱pa
e̱rblé ye' mik, esepa tö ì we̱ke ye' tö, e' we̱raë
ñies. Erë ye' mi'ke S'yë́ skà e' kue̱ki̱ ì o̱ule ye'
wa̱, ese we̱raë ie'pa tö, ye' wa̱ io̱ule e' tsa̱ta̱.
13 Ì ko̱s kieke a' tö ye' ttö̀ wa, e' we̱raëyö a̱s
S'yë́ olo tai̱ë e' kkayër ye' dör ilà e' wa. 14 Ì
ko̱s kieke a' tö ye' a̱, e' we̱raëyö.

Jesús kablé Wiköl Batse'r patkök

15 “A' é̱na ye' dalër, e̱'ma ye' ttè dalöiëno
e' dalöieraë a' tö. 16 Ye' tö ikieraë S'yë́ a̱
ta̱ ie' tö iskà patkeraë eköl a' ki̱muk, e' dör
Sulaiökwak, ie' tso'ie a' ta̱ ke̱kraë. 17 Ie'
dör Skëköl Wiköl. Ie' tö S'yë́ ttö̀ moki̱ e'
kkacheraë a' a̱. Wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè
esepa kë̀ a̱ iWiköl wënuk ena ie'pa kë̀ wa̱
isu̱ule, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ a̱ ikinukwa̱ e̱'
ki̱moie. Erë a' wa̱ ie' su̱ule. Ie' se̱rke a' ta̱,
ñies ie' se̱rdaë a' e̱r a̱.
18 “Ye' kë̀ tö a' mepaa̱t s'jchu'rlaie. Ye'
datskene a' ska'. 19 Kukur ta̱ wé̱pa kë̀ dör
ye' icha esepa kë̀ tö ye' sue̱paia̱. Erë a' tö ye'
sue̱rane. Ye' duowa̱ shke̱neka̱ne, e' batamik
se̱ne michoë döraë a' ulà a̱. 20 Mik e' ké̱wö
de, eta̱ a' wa̱ ijche̱rdaë tö ye' ena S'yë́ sa' böl
dör eköl ë̀. Ñies a' wa̱ ijche̱rdaë tö a' ena ye',
se' dör we̱s wák eköl ë̀ es. 21 Wé̱pa tö ye' ttè
dalöiëno klö'we̱ke ta̱ iwà iu̱teke, esepa é̱na
ye' dalër. Wé̱pa é̱na ye' dalër, esepa dalërdaë
ye' Yë́ é̱na. Ñies ye' é̱na ie'pa dalërdaë ena ye'
e̱' kkachöraë ie'pa a̱.
22 Eta̱ eköl skà kiè Judas, kë̀ dör Judas
Iscariote, e' tö ie' a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, ¿we̱s be' e̱' kkachö̀mi sa' a̱, erë
be' kë̀ e̱' kkachö̀pa sulitane a̱?
23 Ie' iiu̱té:
—Wé̱pa é̱na ye' dalër, esepa tö ye' ttè
iu̱teraë. Ie'pa dalëritseraë ye' Yë́ tö. Ie'
ena ye', sa' döraë ie'pa ska' se̱nuk ie'pa ta̱.
24 Wé̱pa kë̀ é̱na ye' dalër, esepa kë̀ tö ye' ttè
iu̱tepa. Ttè chekeyö a' a̱, e' kë̀ dör ye' wák ttè,
e' dör Skëköl tö ye' patkë', e' ttè.
25 “I' ko̱s chekeyö a' a̱, e' chekeyö ye' tso'ia̱
a' ta̱ e' dalewa. 26 Erë Sulaiökwak, e' dör
Wiköl Batse'r, e' patkeraë Skëköl tö a' a̱ ye'
ttö̀ wa. Ì ko̱s yë' ye' tö a' a̱, e' wa ie' tö a'
wöbla'we̱raë a̱s a' é̱na ia̱rne.
27 “Se̱ne bë̀rë méa̱työ a' a̱, e' datse̱ ye' wa̱.
E' dör ichö́k kë̀ dör we̱s se̱ne bë̀rë cheke
wé̱pa kë̀ tö Skëköl dalöiè esepa tö es. E' kue̱ki̱
kë̀ a' tkinuk, kë̀ a' suanuk. 28 A' wa̱ ittsëule tö
ye' tö a' a̱ iché tö ‘ye' mi'ke erë ye' datskene
a' ska'.’ A' é̱na ye' dalër moki̱, e' ta̱ a' ttsë'rdaë
buaë tö ye' mi'ke S'yë́ ska', e' dör ye' tsa̱ta̱ e'
kue̱ki̱. 29 I' ta̱ ye' tö ichétke a' a̱ ka̱m iwà tkö̀
e' yöki̱ a̱s mik iwà tka, eta̱ a' e̱rblö̀ ye' mik.
30 “Bë́ dör ká̱ i' wökir, e' datse̱tke bet, e'
kue̱ki̱ ye' kë̀ a̱ ka̱wö ta̱'ia̱ ttök a' ta̱ tai̱ë. Ie'
kë̀ diché ta̱' e̱' aloka̱ ye' ki̱ yës. 31 Erë ye' tö
iwé̱ we̱s ye' Yë́ tö ye' ka' iu̱k es a̱s sulitane tö
isa̱ù̱ tö ye' Yë́ dalër ye' é̱na.
“Se' e̱' yö̀lur i̱e̱, mishkatke.

15

Jesús dör we̱s uva kicha es

1 “Ye' dör uva kicha chökle, e' kanewe̱ke
ye' Yë́ tö. 2 Iulà wé̱ kë̀ wör, ese télor ye' Yë́

tö. Iulà wör ta̱' ko̱s, ese paikléloritö buaë
maneneë a̱s iki̱ wör tai̱ë. 3 A' pairiuletke
maneneë ttè wa ye' tö a' wöbla'wé̱ e' wa. 4 A'
se̱nú ye' ta̱ ñita̱, eta̱ ye' se̱rdaë a' ta̱ ñita̱. Mik
ulà kẽ ku̱'ia̱ iwí mik, eta̱ kẽ iwöria̱. Kẽ iwönuk
iwák ẽ mik. Es ñies a' kẽ ku̱' ye' mik, eta̱ kẽ a'
wörpa.
5 "Ye' dör uva kicha. A' dör iulà. A' kẽ ku̱'
ye' mik, eta̱ kẽ ì o̱nuk a' a̱ yës. E' kue̱ki̱ wé̱pa
se̱rke ye' mik, ñies ye' se̱rke e'pa a̱, esepa
wörke tai̱ë. 6 Wé̱pa kẽ se̱rku̱' ye' mik, esepa
tërdattsa̱ kéu̱ bánet ta̱ isinewa̱ we̱s uva kicha
ulà sir es. Iulà ese shtekeka̱ u̱yèwa̱ bö' a̱ ta̱
iñanewa.
7 "A' se̱rke ye' mik, ñies ye' ttè tso'ie a' e̱r
a̱, e' ta̱ ì ko̱s kiane a' ki̱, e' kiö̃ Skëköl a̱ ta̱
imeraëitö a' a̱. 8 Mik ì kiane Skëköl ki̱, ese
wé̱ a' tö, eta̱ e' dör we̱s uva wör es. E' tö ye'
Yë̃ ki̱kekeka̱ tai̱ë. E' wa iwënewa̱ tö mo̱ki̱ a'
dör ye' ttökatapa. 9 Ye' é̱na a' dalër we̱s ye' Yë̃
é̱na ye' dalër es. A' se̱nú ke̱kraë ye' mik a̱s
ye' tö a' dalëritsö̃ ke̱kraë. 10 Ye' ttè dalöiëno e'
dalöieke a' tö, e' ta̱ ye' tö a' dalëritsè michoë.
E' dör we̱s ye' tö ye' Yë̃ ttè dalöiëno e' dalöieke
ta̱ ie' tö ye' dalëritsè michoë es.
11 "I' ko̱s chekeyö a' a̱ a̱s a' ttsë'r buaë we̱s
ye' es. Ye' ki̱ ikiane tö a' ttsë'r buaë shu̱te̱.
12 Ye' ttè dalöiëno e' dör i': a' ñì dalëritsö̃
we̱s ye' tö a' dalëritseke es. 13 Se' e̱' mettsa̱
duökwa̱ yile dalër se' é̱na, e' skéie, e' ta̱ kẽ se'
é̱na yi dalënuk e' tsa̱ta̱. 14 Ì u̱k ye' tö a' ké,
ese we̱ke a' tö, e' ta̱ a' dör ye' sini'pa. 15 Ì
bikeitseke ì kanewe̱ke kanè wökir tö, ese kẽ
jche̱r ikanè méso wa̱. Iwökir kẽ tö ipaketa̱'
ie' a̱. Erë ì ko̱s yë' ye' Yë̃ tö ye' a̱, e' chéneyö
a' a̱, e' kue̱ki̱ a' kẽ kièia̱yö ye' kanè mésopa, a'
kiekeyö ye' sini'pa. 16 A' kẽ wa̱ ye' shu̱kite̱, e'
skéie ye' tö a' shu̱kit. Ye' tö a' patkeke a̱s a'
mi' wönuk buaë we̱s uva ulà es, erë iwö ese
tso'ie ke̱kraë. Es ì ko̱s kié a' tö ye' Yë̃ a̱ ye' ttö̃
wa e' meraëitö a' a̱. 17 Ye' ttè dalöiëno dör i':
a' ñì dalëritsö̃.

Pë' kẽ e̱rblëne Jesús mik esepa tö Jesús ttökatapa sue̱raë suluë

18 "Wé̱pa kẽ tö Skëköl dalöiè esepa tö a'
sue̱ke suluë, e' ta̱ a' é̱na ia̱nú tö ie'pa tö ye'
su̱'bak suluë a' yöki̱ ke̱we. 19 A' chö̃pa we̱s
ie'pa es, e̱'ma ie'pa tö a' dalëritsèmi we̱s ie'pa
ñì dalër es. Erë ye' tö a' shu̱kit ie'pa shu̱a̱, e'
kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ a' kẽ dör we̱s ie'pa es. E' kue̱ki̱
ie'pa é̱na suluë a' a̱r. 20 Ye' tö iyë'bak a' a̱
tö 'ikanè méso kẽ dör iwökir tsa̱ta̱,' e' a̱nú a'
é̱na. Ie'pa tö ye' we'iké sia̱rë, e' ta̱ ie'pa tö
a' we'ikeraë sia̱rë. Ie'pa tö ye' ttö̃ dalöié, e'
ta̱ ñies ie'pa tö a' ttö̃ dalöieraë. 21 A' dör ye'
ichapa. Ie'pa kẽ wa̱ ye' Yë̃ tö ye' patkë' e'
su̱ule. E' kue̱ki̱ ì ko̱s suluë wambleraë ie'pa
tö a' ki̱.
22 "Ye' kẽ dö̃pa ká̱ i' a̱, ye' kẽ ttè pakö̃pa
ie'pa a̱, e̱'ma ie'pa kẽ ki̱ ì sulu nuí̱ ta̱'. Erë i̱'ñe
ta̱ ie'pa kẽ tkö̃pashkar inuí̱ ulà a̱. 23 Wé̱pa tö
ye' sue̱ke suluë, esepa tö ye' Yë̃ sue̱ke suluë
ñies. 24 Ì kẽ o̱r yi a̱ ese kẽ ú̱payö ie'pa wörki̱,
e̱'ma ie'pa kẽ ki̱ ì nuí̱ ta̱'. Erë ie'pa tö isu̱'bak
erë ie'pa tö ye' sué̱ suluë, ñies ye' Yë̃ sué̱ suluë
ie'pa tö. 25 Erë itka es a̱s ì tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱, e' wà tkö̃ es, e' tö ichè: 'Ie'pa tö ye'
sué̱ suluë kẽ wà ta̱'.'*
26 "Ye' tö Sulaiökwak tso' ye' Yë̃ ska', e'
patkeraë a' a̱, e' dör Skëköl Wiköl. Ie' dör
Skëköl ttö̃ mo̱ki̱ chökwak. Mik ie' de, eta̱ ie'
tö ye' tté cheraë. 27 A' manetwa̱ ye' ta̱ kuaë,
e' kue̱ki̱ a' tö ye' tté cheraë ñies.

16

1 Ttè e' ko̱s chéyö a' a̱ a̱s a' e̱rblö̃ ye' mik e'
kẽ olo'yö̃ a' tö. 2 Ie'pa tö a' u̱yerattsa̱ se' ñì
dapa'wo̱ wé a̱. Mo̱ki̱ ka̱wö dökewa̱tke ta̱ yile
tö a' ttéwa̱, e' ta̱ e' tö ibikeitseraë tö es ie' tso'
Skëköl kanè u̱k. 3 Ie'pa kẽ wa̱ ye' ena ye' Yë̃
su̱ule mo̱ki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' wamblö̃ es. 4 Erë
ttè e' chéyö a' a̱ a̱s mik iké̱wö de, eta̱ a' é̱na
ia̱r.

Ì we̱ke Wiköl Batse'r tö, e' pakè

Ye' tso'ia̱ a' ta̱, e' kue̱ki̱ kuaë ttè e' kẽ yëne
ye' wa̱ a' a̱. 5 Erë i̱'ñe ta̱ ye' mitkene, ye' Yë̃
tö ye' patkë', e' ska'. Erë a' kẽ tö ye' a̱ ichakè
tö '¿Wé̱ be' mi'ke?' 6 E' skéie a' e̱rianeka̱ tai̱ë,
ì ché ye' tö a' a̱ e' kue̱ki̱. 7 Moki̱ë ye' tö a' a̱
ichè tö buaë idir a' a̱ tö ye' mía̱. Ye' kẽ mìne,
e̱'ma Sulaiökwak kẽ dö̃pa a' a̱. E' kue̱ki̱ ye' tö
a' a̱ ichè tö buaë idir a' a̱ tö ye' mía̱. Ye' mía̱,
e' ta̱ ye' tö Sulaiökwak patkeraë a' a̱. 8 Mik ie'
de, eta̱ ie' tö ikkacheraë wé̱pa kẽ tö Skëköl
dalöiè esepa a̱ tö ie'pa e̱' wamblö̃ sulu. Ñies
ie' tö ikkacheraë ie'pa a̱ tö ye' eköl ẽ dör
yësyësë Skëköl wöa̱. Ñies ie' tö ikkacheraë
ie'pa a̱ tö ie'pa kichatërdaë aishkuö ta̱. 9 Ie'pa
kẽ e̱rblöku̱' ye' mik, e' kue̱ki̱ ie'pa dör ì sulu
wamblökwakpa. 10 Ye' mi'kene ye' Yë̃ ska', e'
kue̱ki̱ kẽ ye' sue̱paia̱ a' tö. E' wa ikkayëne
ie'pa a̱ tö ye' eköl ẽ dör yësyësë Skëköl wöa̱.
11 Bë̃ dör ká̱ i' wakpa wökir e' kichatënetke, e'
wa ikkayëne tö ñies ie'pa kichatërdaë.
12 "Tai̱ë ye' wa̱ íyi tso'ia̱ chè a' a̱, erë i' ta̱
kẽ a' a̱ iwà a̱nuk. 13 Erë mik Skëköl Wiköl
ttö̃ moki̱ë e' de, eta̱ ie' kẽ ttö̃pa iwák e̱r wa.
Ì ttseke ie' tö Skëköl ska', ese cherane ie' tö a'
a̱. E' kue̱ki̱ ie' tö a' wöbla'we̱raë ttè mo̱ki̱ ko̱s
ese wa. Ì tköraë aishkuö ta̱, ese cheraëitö a'
a̱. 14 Ì tso' ye' e̱r a̱, ese cheraneitö a' a̱. Es ie'
tö ye' ki̱keraka̱. 15 Ì ko̱s tso' ye' Yë̃ e̱r a̱, ñies e'
tso' ye' e̱r a̱. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ iché tö, ì tso'
ye' e̱r a̱, ese cherane Wiköl Batse'r tö a' a̱.

Ittökatapa e̱riane e' manerdattsa̱ne ttsë'rdane buaë

16 "Bërbër se̱tcha, eta̱ kẽ a' tö ye' sue̱paia̱.
Erë e' ukuöki̱ se̱tcha, eta̱ a' tö ye' suè̱mine."
17 Ie' ttökatapa we̱lepa ñì chaké:

* **15:25** Salmos 35.19; 64.4

—Ie' tö iché, ‘Bërbër se̱tcha eta̱ a' kë̃ tö ye'
sue̱paia̱. Erë ekuölö ta̱ a' tö ye' suè̱mine.’ ¿Ì
cheke ie' tö es? ¿I̱ma iwà dör? Ñies ie' tö iché
tö ‘Ye' mi'ke ye' Yë̃ ska'.’ 18 Ie' iché ‘Bërbër
se̱tcha’ ¿i̱ma e' wà kiane chè? ¡Ì ché ie' tö, e'
wà kë̃ a̱ne se' é̱na!”
19 Jesús wa̱ ijche̱r tö ie'pa é̱na ie' chakak,
e' kue̱ki̱ ie' tö iché ie'pa a̱:
—Ye' tö ichè a' a̱: ‘Bërbër se̱tcha, eta̱ a'
kë̃ tö ye' sue̱paia̱. Erë e' ukuöki̱ se̱tcha,
eta̱ a' tö ye' suè̱mine.’ ¿E' wà chakeke a'
tö ñì a̱? 20 Moki̱ yö ichè a' a̱ tö a' i̱u̱raë
kköchöraë sia̱rë, erë wé̱pa kë̃ tö Skëköl dalöiè
esepa ttsë'rdaë buaë. Erë̃ a' e̱riardaë, erë
e' manerdattsa̱ne ttsë'rdane buaë. 21 Mik
alaköl alà ku̱rketke, eta̱ ie̱riane ta̱ië, ikirine
e' ké̱wö de, e' kue̱ki̱. Erë mik ilà ku̱ne, eta̱
ittsë'nene buaë. Ie' alà ku̱ne e' tö ie' ttsë'we̱ke
buaë. E' kue̱ki̱ ikirine weine sia̱rë e' chowa
ie' é̱na. 22 E' sù̱ i̱'ñe ta̱ a' e̱riarke sia̱rë, erë se'
ñì sa̱u̱rane, e' tö a' ttsë'we̱rane buaë shu̱te̱.
Ttsë'ne buaë e' kë̃ yënuktsa̱ yi a̱ a' e̱r a̱.
23 “Mik e' ké̱wö de, eta̱ kë̃ ì kiepaia̱ a' tö ye'
a̱. Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö ì ko̱s kié a' tö ye' Yë̃ a̱
ye' ttõ wa, e' meraëitö a' a̱. 24 Ikkë ta̱ a' kë̃ wa̱
ì kiule Skëköl a̱ ye' ttõ wa, erë i' ta̱ ikiömitke
ie' a̱, ikiõ ie' a̱ ke̱kraë eta̱ imerdaë a' a̱ a̱s a'
ttsë'r buaë shu̱te̱.

Jesús e̱' aléka̱tke pë' kë̃ e̱rblëne ie' mik esepa ki̱

25 “I' ko̱s chéyö a' a̱, e' chéyö ttè kleaule wa.
Erë ka̱wö döraë eta̱ kë̃ ye' tö ichèia̱ a' a̱ es.
Ye' tö ye' Yë̃ ttè pakeraë a' a̱ we̱s idör es kë̃
kleaule. 26 Mik e' ké̱wö de, eta̱ ì kiane a' ki̱
e' kieraë a' wákpa tö ye' Yë̃ a̱ ye' ttõ wa. E'
wà kiane chè tö kë̃ ikianukia̱ tö ye' tö ì ko̱s
kiane a' ki̱ e' kiõ ye' Yë̃ a̱. Ie' wák é̱na a' dalër
ta̱ië, e' kue̱ki̱ ì kiane a' ki̱, ese kièmi a' wákpa
tö ie' a̱ ye' ttõ wa. 27 Ie' é̱na a' dalër, e' kue̱ki̱
a' wákpa tö ikièmi ie' a̱. A' é̱na ye' dalër, ñies
a' tö iklö'we̱ke tö ye' dë'bitu̱ ie' ska', e' kue̱ki̱
ie' é̱na a' dalër. 28 Ye' datse̱ ie' ska' e' dë' ká̱ i'
a̱, i̱'ñe ta̱ ye' mitkene ie' ska'.”
29 Ittökatapa tö iché ie' a̱:
—I' ta̱ be' tso' ichök sa' a̱ we̱s idör es kë̃
kleaule. Be' kë̃ ku̱' ichökia̱ ttè kleaule wa.
30 Ire' sa' wa̱ ijche̱r tö be' wa̱ íyi ko̱s e' jche̱r.
Dõ ì chakak sa' é̱na be' a̱, e' jche̱rtke be' wa̱.
E' kue̱ki̱ sa' tö iklö'wé̱ tö be' datse̱ Skëköl ska'.
31 Jesús tö iiu̱té:
—¿Ire' a' tö iklö'wé̱? 32 A' tö ye' meraa̱t
ekörla. A' michone eköl eköl a' u a̱. Ka̱wö
e' datse̱, e' detke i' ta̱. Erë moki̱ ye' kë̃ ku̱'
ekörla. Ye' Yë̃ tso' ye' ta̱. 33 E' ko̱s chéyö a'
a̱ a̱s a' se̱r bërë a' batsulewa̱ ye' mik e' wa.
Ká̱ i' ki̱ a' weirdaë sia̱rë. Erë a' e̱r kuú, ¡ye' e̱'
ali'ka̱bak ì sulu diché ki̱!

17

Jesús ikié S'yë̃ a̱ ittökatapa ki̱

1 Ttè ekkë ché Jesús tö o̱ne ta̱ iká̱ sué̱ ká̱ jaì
a̱ ta̱ ichéitö: “A Yë̃wöla, ye' ké̱wö detke. Ye'
dör be' alà, e' olo kkachö̃ a̱s be' olo kkayër
sulitane a̱ ye' wa. 2 S'ditsö ulitane ké̱wö me'
be' tö ye' a̱ a̱s se̱ne michoë mù ye' tö, wé̱pa
ko̱s me' be' tö ye' a̱, esepa a̱. 3 Se̱ne michoë
e' dör tö ie'pa bats buaë be' dör Skëköl chökle
eköl ë̃ e' mik, ñies ye' dör Jesucristo patkë' be'
tö e' mik.
4 “Kanè me' be' tö ye' a̱ wè̱ ká̱ i' a̱, e'
wé̱tkeyö. E' wa ye' tö be' olo kkayë'bitu̱. 5 E'
kue̱ki̱ i' ta̱, a yë̃wöla, ye' tö be' a̱ ikiè tö mik
ye' dene be' ska', eta̱ ye' olo kkachö̃, we̱s be'
tö ye' olo kkayë' mik ye' bak be' ta̱ ka̱m ká̱ i'
yör e' yöki̱ eta̱ es.
6 “Wé̱pa shu̱kitbak be' tö ká̱ i' wakpa shu̱a̱
mè ye' a̱, e'pa a̱ ye' tö ikkaché tö be' dör yi.
Be' ichapa idir, e'pa me' be' tö ye' a̱. Ie'pa
tö be' ttè iu̱teke. 7 I̱'ñe ta̱ ie'pa wa̱ ijche̱r tö
ì ko̱s wéyö, ñies ì ko̱s chéyö, e' me' be' tö ye'
a̱. 8 Ttè me' be' tö ye' a̱ pakè, e' pakéyö ie'pa
a̱, ta̱ ie'pa tö iklö'wé̱. Ie'pa wa̱ ijche̱r tö moki̱
ye' datse̱ be' ska' patkë' be' tö.
9 “Ye' tso' be' a̱ ikiök ie'pa ki̱. Ye' kë̃ ku̱' ikiök
wé̱pa kë̃ tö be' dalöieta̱' esepa ki̱. Ye' tso' ikiök
wé̱pa me' be' tö ye' a̱ esepa ki̱, ie'pa dör be'
icha e' kue̱ki̱. 10 Wé̱pa ko̱s dör ye' icha, esepa
dör be' icha. Ñies be' icha ko̱s esepa dör ye'
icha. Ie'pa wa ye' olo ta̱ië e' kkayëne.
11 “Kë̃ ye' se̱rpaia̱ ta̱ië ká̱ i' ki̱. Ye' mitkene
se̱nuk be' ska'. Erë ie'pa a̱te̱ ká̱ i' ki̱. A
Yë̃wöla batse'r, be' dalõ ta̱ië, be' diché ta̱ië
me' be' ye' a̱, e' wa ie'pa kkö'nú a̱s ie'pa se̱r
ñita̱ we̱s wák eköl ë̃ es we̱s be' ena ye' es.
12 Mik ye' tso'ia̱ ká̱ i' a̱ ie'pa ta̱, eta̱ ye' tö ie'pa
kkö'né tsa̱tké diché me'bö ña e' wa. Ie'pa ko̱s
tsa̱tkéyö. Wé̱ wömenettsa̱bak weinuk, e' ë̃ e̱'
yë'ttsa̱ sa' shu̱a̱. Ie' ë̃ weinewa a̱s iwà tkõ we̱s
be' yëkkuö tö ichè es.
13 “Írö ye' mitke be' ska', erë ttè i' chekeyö,
ye' tso'ia̱ ká̱ i' a̱ e' dalewa, a̱s ie'pa ttsë'r buaë
moki̱ë we̱s ye' es. 14 Be' ttè yë'yö ie'pa a̱, erë
wé̱pa kë̃ tö be' dalöiè esepa tö ie'pa sue̱ke
suluë. Ye' kë̃ dör we̱s ká̱ i' wakpa es, e' sù̱ ye'
ttökatapa kë̃ dör we̱s ie'pa es. E' kue̱ki̱ ká̱ i'
wakpa tö ie'pa sue̱ke suluë. 15 Ye' kë̃ ku̱' ikiök
be' a̱ tö ie'pa yõttsa̱ ká̱ i' ki̱. Ye' tso' be' a̱ ikiök
tö ie'pa blö̃ bë̃ yöki̱. 16 Ye' kë̃ dör wé̱pa kë̃ tö
be' dalöiè esepa eköl, ñies ye' ttökatapa kë̃ dör
ie'pa es. 17 Ie'pa klöú̱bö be' wák ë̃ a̱ be' ttè wa.
Be' ttè dör moki̱. 18 Ye' tso' ie'pa patkök ká̱ i'
wakpa shu̱a̱, we̱s be' tö ye' patkë' ká̱ i' wakpa
shu̱a̱ es. 19 Es ye' e̱' mùttsa̱ be' a̱ a̱s ie'pa e̱'
mùttsa̱ moki̱ be' a̱ ñies.
20 “Ye' kë̃ ku̱' ikiök be' a̱ ie'pa ë̃ ki̱. Erë wé̱pa
e̱rblõmi ye' mik ie'pa ikkëpa ttõ batamik,
ñies esepa ki̱ ye' tso' be' a̱ ikiök. 21 Ye' tö be' a̱
ikiè a̱s ie'pa dõ we̱s wák eköl ë̃ es. Be' ena ye',
se' dör wák eköl ë̃. Es ye' tö be' a̱ ikiè tö ie'pa
dõ we̱s wák eköl ë̃ es se' ta̱ we̱s se' dör eköl
ë̃ es, a̱s ká̱ i' wakpa tö iklö'ù̱ moki̱ tö be' tö

ye' patkë'. 22 Diché me' be' tö ye' a̱, e' mé ye'
tö ie'pa a̱ a̱s ie'pa dõ we̱s wák eköl ẽ es, we̱s
be' ena ye', se' dör eköl ẽ es. 23 Ye' bàtse̱ buaë
ie'pa mik, ñies be' bàtse̱ buaë ye' mik. Es idir
a̱s ie'pa dõ moki̱ë we̱s wák eköl ẽ es. E' dör
es, e' ta̱ ká̱ i' wakpa wa̱ ijche̱rdaë tö be' tö ye'
patkë'. Ñies ie'pa wa̱ ijche̱rdaë tö be' é̱na ye'
ttökatapa dalër tai̱ë we̱s be' é̱na ye' dalër es.
24 "A yẽ́wö, be' tö ie'pa me' ye' a̱. Ye' ki̱
ikiane tö aishkuö ta̱ ie'pa dõmi ye' ta̱, wé̱
ye' tso' ee̱, a̱s ie'pa tö olo me' be' tö ye' a̱,
e' saù̱. Ka̱m ká̱ i' yör, eta̱ wake' be' é̱na ye'
dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱ olo e' me'bak be' tö ye'
a̱. 25 A Yẽ́wö, be' dör yësyësë. Wé̱pa kẽ tö
be' dalöiè esepa kẽ wa̱ be' su̱ule, erë ye' wa̱
be' su̱ule. Ñies ie'pa ikkëpa wa̱ ijche̱r tö be'
tö ye' patkë'bitu̱. 26 Ye' tö ie'pa a̱ ikkayë' tö
be' dör yi, e' kkachekeia̱yö ie'pa a̱ a̱s ie'pa ñì
dalëritsõ we̱s be' tö ye' dalëritseke es, ñies a̱s
ye' dõ se̱nuk ie'pa e̱r a̱."

18

Judiowak tö Jesús klö'wé̱wa̱
(Mateo 26.47-56; Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53)

1 Jesús tté S'yẽ ta̱ o̱ne, ta̱ imí̱a ittökatapa ta̱
di'la kiè Cedrón, e' wi̱she̱t. Ie'pa de wé̱ kal
klõ tso' tkëule ee̱. 2 Ee̱ Jesús krá ñì dapa'u̱k
ittökatapa ta̱, e' kue̱ki̱ Judas tö ie' wömekettsa̱,
e' wa̱ ká̱ e' su̱ule buaë. 3 E' itöki̱ Judas demi
ee̱ Roma ñippökwakpa ta̱ tai̱ë. Ñies Skëköl wé,
e' shkëkipa de ie' ta̱. E'pa patké judiowak
sacerdotepa wökirpa ena fariseowakpa tö.
Ie'pa de Judas ta̱ bö'wö ki̱ ena kuàtak sí
wõñarke tai̱ë ese ki̱, ñies tabè damirak iwa̱
tai̱ë. 4 Ì wamblërketke ie' ta̱, e' ko̱s jche̱r buaë
ie' wa̱, e' kue̱ki̱ ie' dettsa̱ ta̱ ichaké ie'pa a̱:
—¿Yi yuleke a' tö?
5 Ie'pa iiu̱té:
—Jesús Nazaret wak, e' yuleke sa' tö.
Jesús tö iché:
—Ye' idir.
Judas tö ie' wömekettsa̱, e' tso' ñippökwakpa
ta̱. 6 Mik Jesús tö iché: "Ye' idir", e' wösha̱ ta̱
ie̱' skéu̱rak tsi̱kka ta̱ ia̱nerörak i̱ski̱. 7 Jesús tö
iskà chaké ie'pa a̱:
—¿Yi yuleke a' tö?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Jesús Nazaret wak.
8 Jesús tö iskà iu̱té:
—Ye' tö ichétke a' a̱ tö ye' idir. A' ye' yuleke,
e̱'ma wé̱pa tso' ye' ta̱, e'pa múa̱t bër.
9 Ie' tö iché es a̱s tté yë'itö iyẽ́ a̱, e' wà
tkõ. Ie' tö iyë': "wé̱pa mé be' tö ye' a̱, esepa
kẽ weinuk yës." 10 Eta̱ Simón Pedro wa̱
tabè shkõ, e' yéttsa̱itö ta̱ sacerdote kibi kanè
méso, e' kukuöña ulà bua'kka téttsa̱, e' kiè
Malco. 11 Jesús tö iché Pedro a̱:
—Be' tabè blṍwa̱ne ikkuölit a̱. Ye' Yẽ tö
íyi bacha'bacha i' mé ye' a̱, e' ta̱ ¿we̱s e' kẽ
yepawayö?

Jesús mítse̱r Anás wörki̱
(Mateo 26.57-58; Marcos 14.53-54; Lucas 22.54)

12 Eta̱ Roma ñippökwakpa ena iwökir kibi
ena Skëköl wé shkëkipa tö Jesús klö'wé̱wa̱
mué̱wa̱ iulà a̱. 13 Ta̱ itsé̱mirakitö ke̱we Anás
u a̱. Anás dör Caifás nua̱ki. Duas e' wa Caifás
dör judiowak sacerdote kibi. 14 Caifás e' tö
iyë' judiowak wökirpa a̱ tö buaë idir ie'pa a̱
tö wëm eköl ẽ ttèwa̱ ie'pa ulitane skéie.

Pedro iblé tö kẽ ie' wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.69-70; Marcos 14.66-68; Lucas 22.55-57)

15 Simón Pedro ena Jesús ttökata skà eköl,
e'pa böl mirwa̱ Jesús itöki̱. Ittökata tso' Pedro
wapieie, e' su̱ule buaë sacerdote kibi wa̱, e'
kue̱ki̱ ie' dewa̱ buaë Jesús ta̱ sacerdote kibi
upa a̱. 16 Erë Pedro a̱te̱ dur u'rki̱ ukkö tkër
kañika̱ ee̱. Eta̱ ittökata su̱ule sacerdote kibi
wa̱, e' bite̱a̱ne ttök tayë tso' ukkö kkö'nuk e'
ta̱ a̱s Pedro döwa̱. Eta̱ es Pedro dewa̱. 17 Eta̱
tayë dur ukkö kkö'nuk, e' tö Pedro a̱ ichaké:
—¿Yëne be' dör wëm klönewa̱ e' klé?
Ie' tö iiu̱té:
—Au, ye' kẽ dör iklé.
18 Ká̱ dör se̱se̱ë, e' kue̱ki̱ sacerdote kanè
mésopa ena Skëköl wé shkëkipa tö bö' batséka̱
baiklè. Ee̱ Pedro de bö' baiklök ñies ie'pa ta̱.

Sacerdote kibi tö Jesús chaké
(Mateo 26.59-66; Marcos 14.55-64; Lucas 22.66-71)

19 Anás bak sacerdote kibi e' tö Jesús chaké
ittökatapa ki̱ ena ttè wa ie' s'wöbla'we̱ke, e' ki̱.
20 Jesús tö iiu̱té:
—Ke̱kraë ye' tté sulitane kukua. Ke̱kraë
ye' tö s'wöbla'wé̱ se' ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱ ena
Skëköl wé a̱ wé̱ sulitane ñì dapa'u̱ke ee̱. Kẽ
ye' wa̱ ì yëule akir. 21 ¿Iõk be' tö ye' chaké?
Ì chéyö e' jche̱r wé̱pa wa̱ ye' ttsëule ichök,
esepa wa̱. Ie'pa a̱ ichakṍ.
22 Mik e' ché Jesús tö, eta̱ Skëköl wé
shkëkipa eköl tö ie' ppé iwö ki̱ iulatö wa ta̱
iché ia̱:
—¿We̱s be' tö sacerdote kibi iu̱tèmi es?
23 Jesús tö iiu̱té:
—Ì chéyö, e' dör suluë, e̱'ma ichṍ wé̱ isu-
lune. Erë ì ché ye' tö e' dör moki̱, e' ta̱ ¿ì ki̱
be' tö ye' ppé?
24 E' ukuöki̱ ta̱ Anás tö Jesús patkémi moule
Caifás ska', e' dör judiowak sacerdote kibi.

Pedro tö ibléne tö kẽ ie' wa̱ Jesús su̱ule
(Mateo 26.71-75; Marcos 14.69-72; Lucas 22.58-62)

25 E' dalewa Pedro duria̱ bö' baiklök ta̱
ichakérakitö:
—¿Yëne be' dör wëm klönewa̱ e' klé eköl?
Ie' iiu̱té:
—Au, ye' kẽ dör ie' klé.

26 E' ukuöki̱ ta̱ sacerdote kibi kanè méso kukuöña tëa' Pedro tö, e' yami eköl tö ie' a̱ iché:

—Ye' tö be' sué̱ ie' ta̱, kal klö̌ tso' tkëule ee̱.

27 Pedro tö iskà bléne ta̱ e' wösha̱ ta̱ dakro a̱ne.

Jesús mítse̱r Pilato wörki̱

(Mateo 27.1-2,11-14; Marcos 15.1-5; Lucas 23.1-5)

28 Bla'mi, diwö tskirketke, eta̱ Jesús yéttsa̱rakitö Caifás u a̱ tsè̱mi judiowak wökir kiè Pilato, e' ska'. E' kë̌ dör judiowak. Ie' tkëuleka̱ Roma wakpa wa̱ judiowak wökirie. Ee̱ ie'pa tö Jesús tsé̱mi. Judiowak é̱na Ie'pa Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'wa̱k, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̌ e̱' ia'wa̱kka̱. Ie'pa a̱ ta̱ shkèwa̱ yi kë̌ dör judiowak ese u a̱ e' dör ñá, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̌ dë'wa̱ Pilato u a̱. 29 E' kue̱ki̱ ie' dettsa̱ ie'pa ta̱ ttök, ta̱ ie'pa a̱ ichakéitö:

—¿Ì ki̱ a' tö wëm e' kkateke?

30 Ie'pa tö iiu̱té:

—Wëm e' kë̌ tö íyi sulu wamblö̌pa, e̱'ma sa' kë̌ wa̱ ie' mène be' ulà a̱.

31 Ie' tö ie'pa a̱ iché:

—Itsú̱mine ta̱ ishu̱lö̌ we̱s a' wakpa ttè dalöiëno e' tö ichè es.

Erë judiowak wökirpa tö iché:

—Kë̌ sa' a̱ ka̱wö mène s'ttökwa̱.

32 Mik e' ché ie'pa tö es, eta̱ e' wa Jesús tö we̱s ie' duörawa̱ e' yë', e' wà tka.* 33 Pilato mía̱ne we̱shke̱ ta̱ Jesús kiéitö ta̱ ichakéitö:

—¿Be' dör judiowak blú?

34 Jesús tö iché ie' a̱:

—¿E' chaké be' tö be' wák e̱r wa, ö yile tö ye' ché be' a̱ e' kue̱ki̱?

35 Pilato tö iiu̱té:

—¿Ttsëskua ta̱ ye' dör judiowak? Be' wák ditséwöpa ena sacerdote wökir kibipa, e'pa wa̱ be' debitu̱ ye' a̱ shu̱lè. ¿Ì sulu wambléböʼ?

36 Jesús tö iiu̱té:

—Moki̱ ye' dör blu', erë ì blúie ye' tso' e' kë̌ dë'ka̱ ká̱ i' ki̱. Imú dör es, e̱'ma ye' ttökatapa ñippö̌mi a̱s judiowak wökirpa kë̌ tö ye' klö'wè̱wa̱. Erë ì blúie ye' tso' e' kë̌ dë'ka̱ ká̱ i' ki̱.

37 Eta̱ Pilato tö ie' a̱ ichaké:

—¿E̱'ma moki̱ be' dör blu'?

Jesús tö iiu̱té:

—Tö̌, we̱s be' iché e̱'ma es idir. Ye' dör blu'. Ye' ku̱ne' ká̱ i' a̱ ttè moki̱ e' choie, e' kue̱ki̱ ye' dë'bitu̱. Wé̱pa é̱na ttè moki̱ dalër esepa ko̱s tö ye' ttè iu̱teraë.

38 Pilato tö ie' a̱ ichaké:

—¿Ì dör ttè moki̱?

Pilato tö iché tö Jesús ttö̌wa̱

(Mateo 27.15-31; Marcos 15.6-20; Lucas 23.13-25)

Pilato tö ichaké o̱ne ta̱ ie' skà dettsa̱ ttök judiowak ta̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—Ye' kë̌ wa̱ ì sulu ku̱ne Jesús ki̱. 39 Erë a' wöblanewa̱tke tö mik A' Yë́pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'we̱ke, eta̱ s'wötëule e' yekettsa̱ èmine ye' tö eköl. ¿A' ki̱ ikiane tö a' blú e' èmiyö?

40 Ie'pa tö iiu̱té a̱neule:

—¡Ie' kë̌ wöttsaar! ¡Barrabás wöttsö̌ö sa' a̱!

(Barrabás e' dör akblökwak.)

19

1 Eta̱ Pilato tö Jesús ppök patké ttsa' bata daloie wa. 2 Roma ñippökwakpa tö dika'kicha yué wöshkiie ta̱ itkéka̱rakitö Jesús wökir ki̱ blu'ie. Ñies ie'pa tö datsi' daloshdalosh ese iéka̱ iki̱ blu'ie iwayuoie. 3 E' ukuöki̱ ta̱ idewa̱rak tsi̱net ie' o̱'mik ta̱ iché ia̱:

—¡Be' dör judiowak blú! ¡Be' mú ka̱wö tkö̌ buaë!

Tai̱ë ie'pa tö ippé iwö ki̱.

4 Pilato dettsa̱ne ta̱ iskà ché judiowak a̱:

—Isa̱ú̱, ye' mía̱ itsu̱kbitu̱ a̱s a' wa̱ ijche̱r tö ye' kë̌ wa̱ ttè ku̱ne ie' kkatoie.

5 Eta̱ Jesús dettsa̱ dika'kicha yöule wöshkiie, e' tkëuleka̱ iwökir ki̱ ta̱ ipaiëule blu' datsi' daloshdalosh ese wa. Pilato tö iché:

—I' dör wëm e'. A' tö isa̱ú̱.

6 Mik sacerdotepa wökirpa ena Skëköl wé shkëkipa tö Jesús sué̱, eta̱ ie'pa tö iché a̱neule:

—¡Iwötö̌wa̱ krus mik! ¡Iwötö̌wa̱ krus mik!

Pilato tö iché ie'pa a̱:

—Ye' kë̌ wa̱ ì ttè ku̱ne ie' ki̱, e' kue̱ki̱ itsú̱mine, iwötö̌wa̱ a' wákpa tö krus mik.

7 Judiowak wökirpa tö iché ie' a̱:

—Sa' wa̱ ttè dalöiëno tso', e' tö ichè ie' ka̱wöta̱ ttèwa̱, ie' e̱ yë' tö ie' dör Skëköl Alà e' kue̱ki̱.

8 Mik e' ttsé Pilato tö, eta̱ ie' kí̱ suane tai̱ë. 9 Ie' mía̱ne u shu̱a̱ ta̱ Jesús a̱ ichakéitö:

—¿Wé̱ be' datse̱?

Erë Jesús kë̌ wa̱ iiu̱tëne yës. 10 Pilato tö iché ie' a̱:

—¿Iö̌k be' kë̌ ttö̌ ye' ta̱? ¿Be' kë̌ wa̱ ijche̱r tö ye' a̱ ka̱wö tso' be' wötowa̱ krus mik ö be' omine?

11 Jesús tö iiu̱té:

—Skëköl kë̌ wa̱ ka̱wö meule be' a̱, e̱'ma be' kë̌ a̱ we̱s ye' o̱nuk. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö ye' me'ttsa̱ be' ulà a̱, e'pa ki̱ inuí̱ tso' be' tsata̱.

12 Eta̱ Pilato tö ibikeitséka̱ tai̱ë tö we̱s ie' a̱ Jesús armimine, erë judiowak tö iché ie' a̱ a̱neule:

—Be' ie' émine, e' ta̱ be' mía̱ romawak wökir kibi e' bolökie. Wé̱ e̱' chö̌ tö ie' dör blu', ese dör se' wökir kibi e' bolök.

13 Mik e' ttsé Pilato tö, eta̱ Jesús tsu̱k patkéitö u'rki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' tkése̱r s'shu̱lo kulé ki̱. E' a̱te̱ uitö ki̱ kiè hebreoie Gabatá ee̱ (e' wà kiane chè uitö yöule ák wa). 14 E' dör Judiowak Yë́pa Yërulune Egipto e'

* 18:32 Juan 3.14 ena 12.32 sa̱ú̱.

ké̱wö tkö'we̱ke e' chkì es, diwö detke bata a̱
ekkë. Eta̱ Pilato tö iché ie'pa a̱:
—¡I' dör a' blú!
15 Erë ie'pa tö iché a̱neule:
—¡Ittṍwa̱! ¡Ittṍwa̱! ¡Iwötṍwa̱ krus mik!
Pilato tö ie'pa a̱ iché:
¿I̱ma a' ibikeitsè tö ye' tö a' blú ttèwa̱mi?
Sacerdotepa wökirpa tö iiu̱té:
—Sa' blú eköl ẽ, e' dör romawak wökir kibi.
16 Eta̱ ie' tö iwé̱ Jesús ta̱ we̱s ie'pa ki̱ ikiane
es. Ie' tö iméttsa̱ iñippökwakpa ulà a̱ wötèwa̱
krus mik ta̱ ie'pa wa̱ imítse̱r.

Jesús wötéwa̱rakitö krus mik
(Mateo 27.32-44; Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43)

17 Eta̱ Jesús e̱' yéttsa̱ Jerusalén, krus
kue̱ramiitö michoë ká̱ kiè S'wökirdiche ee̱
(ká̱ e' kiè hebreoie Gólgota). 18 Ee̱ ie'pa tö
iwöté krus mik. Ñies wëpa böl sulusipa
wötëne krus mik wi̱'kë io̱'kë, Jesús a̱te̱ ie'pa
shu̱sha̱ë. 19 Pilato tö ishtök patké kaltak ki̱,
e' batséwa̱rakitö Jesús krus mik. Ikitule e' tö
ichè: "I' dör Jesús Nazaret wak dör judiowak
blú e'." 20 Wé̱ ie' wötéwa̱rakitö krus mik, e'
a̱te̱ Jerusalén tsi̱net, e' kue̱ki̱ tai̱ë judiowak
tö ikitule e' sué̱. Ikitule ttè mañatökicha wa:
hebreoie, latinie ena griegoie. 21 E' kue̱ki̱
judiowak sacerdotepa wökirpa tö iché Pilato
a̱:
—Kẽ ishtar tö ie' dör judiowak blú. Ishtṍ
tö ie' e̱' chõ tö ie' dör judiowak blú.
22 Erë Pilato tö iiu̱té:
—Ì shtétke ye' tö, e' shtétkeyö, iméa̱ttkeyö
es.
23 Roma ñippökwakpa tö Jesús wötéwa̱ krus
mik, e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö idatsi' blatélor ie'pa
tkël a̱. Erë Jesús datsi' batsì̱ë e' a̱te̱. Datsi' e'
yöule alabo, 24 e' kue̱ki̱ ie'pa tö iché ñì a̱:
—Kẽ se' tö ijchèlor. Mishka inuk ákwöla wa
isuo̱ie tö yi ulà a̱ ia̱tmi.
Es itka we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es,
e' tö ichè: "Ye' datsi' blabatsélor ie'pa tö ñì
a̱, ta̱ inérak ákwöla wa isuo̱ie tö yi ulà a̱ ye'
datsi' batsì̱ë e' a̱tmi."* Es Roma ñippökwakpa
tö iwé̱.
25 Krus o̱'mik Jesús mì ena imila ena María
dör Cleofás alaköl ena María Magdala wak
e'pa iëte̱r. 26 Mik Jesús tö imì ena ittökata
dalër tai̱ë ie' é̱na, e'pa sué̱ iëte̱r ee̱, eta̱ ichéitö
imì a̱:
—A tayë, se̱ be' alà dur.
27 Eta̱ ie' tö iché ttökata ñe' a̱:
—Se̱ be' mì dur.
Es ittökata ñe' wa̱ Jesús mì mítse̱r kkö'nè ie'
u a̱.

Jesús duowa̱
(Mateo 27.45-56; Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49)

28 Jesús wa̱ ijche̱r buaë tö ì u̱k ie' dë'bitu̱, e'
wakaneo̱ne. Ñies ttè kitule Skëköl yëkkuö ki̱,
a̱s e' wà tkõ, e' kue̱ki̱ ie' tö iché: —Ye' e̱r sine.
29 Eta̱ ee̱ tka̱' tkër, e' a̱ vino shköshköë tso'.
E' wa ie'pa tö suiyök nuwé̱ka̱, ta̱ itkéka̱ kal
kiè hisopo, ese ulatska ki̱, ta̱ itkéwa̱ ie' kkõ a̱.
30 Ie' tö ikuyé ta̱ ichéitö:
—Ì ko̱s u̱k ye' dë'bitu̱, e' wakaneo̱netke.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' wöéwa ta̱ iwiköl émiitö, es
iduowa̱.

Jesús nu tkérakitö ichane a̱ kuaböt wa

31 Ka̱wö e' wa, judiowak e̱' katablöke Ie'pa
Yẽpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'we̱kerakitö
bule es, e' yöki̱. Bule es e' dör e̱no diwö.
Erë e̱no diwö e' batseitseke tai̱ë shu̱te̱ ie'pa
tö, e' kue̱ki̱ ie'pa wökirpa kẽ ki̱ ikiane tö pë'
wötëulewa̱ krus mik, esepa nu mèa̱t dõ bule
es. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ikié Pilato a̱ tö itu'
pu̱klor patkṍ a̱s iduölur bet ta̱ inú öwarakitö
i̱ski̱ wötèwa̱. 32 Eta̱ Roma ñippökwakpa mía̱,
ta̱ wëm ke̱we e' tu' pé̱wa̱, e' ukuöki̱ ta̱ ñies
iëköl wötënewa̱ Jesús ta̱ krus mik, e' tu' pé̱wa̱.
33 Erë mik ie'pa de Jesús ska', eta̱ ie'pa tö
isué̱ tö iduowa̱tke. E' kue̱ki̱ ie'pa kẽ wa̱ itu'
pa̱newa̱.
34 Erë ñippökwak eköl, e' tö Jesús nu àr e'
tké kuaböt wa ichane a̱ ta̱ pẽ ena di' dettsa̱.
35 E' ko̱s tka, e' sué̱ ye' tö ye' wák wöbla wa,
e' chök ye' tso' a' a̱. Ì chekeyö, e' dör moki̱.
Ye' wa̱ ijche̱r tö e' dör moki̱. Ipakekeyö a'
a̱ a̱s a' e̱rblõ ie' mik. 36 E' ko̱s tka a̱s ì tso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e' wà tkõ, e' tö ichè:
"Ie' diché kẽ pa̱rpawa̱ yës."† 37 Ikitule skà tö
ichè: "Ie' tkëule kuaböt wa, e' sue̱raë ie'pa
tö."‡

Jesús nu wötéwa̱ ie'pa tö pö a̱
(Mateo 27.57-61; Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56)

38 E' ukuöki̱ ta̱ wëm de eköl kiè José Ari-
matea wak, e' dör Jesús klé eköl, erë ie'
suane judiowak wökirpa yöki̱, e' kue̱ki̱ ie' dör
iklé eköl kẽ jche̱r yi wa̱ ese. Ie' tö Pilato a̱
ka̱wö kié Jesús nu tsu̱kmi blè. Pilato tö ie'
a̱ iké̱wö mé, eta̱ ie' mía̱ ta̱ Jesús nu mítse̱r
iwa̱. 39 Nicodemo dë'rö ttök Jesús ta̱ nañewe,
e' wák debitu̱ José ta̱. Kapöli tso' s'nu patio̱ie
a̱s kẽ inurwa̱ bet, e' debitu̱ Nicodemo wa̱
dõ kilo dabom mañayök (30) ekkë. Kapöli e'
shu̱tule kiõ masmas kiè mirra ena áloe ese
wa. 40 Ie'pa böl tö Jesús nu patréwa̱ datsi'tak
batsì̱ë bua'bua saruru nuuleka̱ kapöli e' wa
we̱s judiowak wöblar es. 41 Wé̱ Jesús du'wa̱
krus mik, ee̱ tsi̱net kal klõ tso' tkëule. E' a̱
ákuk tso' biule et s'nu blóie, erë ka̱m s'nu
blëria̱. 42 Pö e' a̱te̱ tsi̱net wé̱ Jesús dunewa̱
ee̱, ñies judiowak e̱no diwö döketke, e' kue̱ki̱
ie'pa tö Jesús nu blé ee̱.

* **19:24** Salmo 22.18 † **19:36** Salmo 34.20 ‡ **19:37** Zacarías 12.10

20

Jesús shke̱neka̱ne
(Mateo 28.1-10; Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12)

1 E̱no diwö, e' bule es bla'mi, ká̱ ià̱ ttsettseë ta̱ María Magdala wak mía̱ wé̱ Jesús nu blëne e̱e̱. Ie' tö isué̱ tö ák wa ákuk kkõ wötëule, e' sinettsa̱ bánet. 2 Ie' tu̱nemi bet wé̱ Simón Pedro ena Jesús ttökata skà tso' e̱e̱. Ittökata e' dalëritsök ie' bak ta̱ië. Ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—¡Yile wa̱ Skëkëpa nu minetse̱r! ¡Kẽ sa' wa̱ ijche̱r tö we̱s ie'pa tö iwé̱!

3 Ie'pa míyal pö a̱. 4 Ie'pa böl tu̱nemirak, erë Jesús ttökata ñe' tu̱nemi bet Pedro tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' demi ke̱we pö a̱. 5 E̱e̱ ie' e̱' wöéwa ta̱ iká̱ sué̱ ákuk shu̱a̱. Jesús nu kẽ ku̱'. Ie' tö datsi' wa Jesús nu parrate̱wa̱ e' ẽ sué̱, erë kẽ ie' minewa̱ ákuk a̱ iweblök. 6 Ie' itöki̱ Simón Pedro de̱bitu̱ míwa̱ ákuk a̱ ta̱ ñies e' ẽ sué̱itö. 7 Ñies datsi'tak wa Jesús wökir monewa̱, e' sué̱itö wörrat tër bánet. 8 Jesús ttökata de ke̱we, e' míwa̱ñak ákuk a̱ ta̱ isué̱itö ta̱ iklö'wé̱itö tö moki̱ Jesús shke̱neka̱ne. 9 Ka̱m ie'pa é̱na iwà a̱rwa̱ tö Jesús ka̱wöta̱ shke̱nukka̱ne we̱s ikitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. 10 E' ukuöki̱ ta̱ ittökatapa böl míyalne wé̱ ikapökerö e̱e̱.

María tö Jesús sué̱ shke̱uleka̱ne
(Marcos 16.9-11)

11 María i̱ù̱ dur ákuk kkõ a̱. Ie' i̱ukeia̱ ta̱ ie' e̱' wöéwa ká̱ sa̱u̱k ákuk a̱. 12 Eta̱ Skëköl biyöchökwakpa sué̱itö böl idatsi' saruruë, e'pa tulur wé̱ Jesús nu bak tër e̱e̱. Eköl tkër wé̱ iwökir bak tër e̱e̱, iëköl tkër wé̱ iklö bak tër e̱e̱. 13 Ie'pa tö María a̱ ichaké:

—A tayë, ¿ì i̱eitseke be' tö?

Ie' tö ie'pa iu̱té:

—Ye' Këkëpa nu minetse̱r yile wa̱. Kẽ ye' wa̱ ijche̱r tö we̱s ie'pa tö iwé̱.

14 E' wösha̱ ta̱ María wötrée ta̱ e̱e̱ Jesús dur. Ie' tö isué̱ erë ie' kẽ wa̱ isu̱newa̱ tö Jesús idir. 15 Jesús tö ie' a̱ ichaké:

—A tayë, ¿Ì i̱eitseke be' tö? ¿Yi yuleke be' tö?

María tö ibikeitsé tö e̱e̱ idur e' dör kal klõ tso' tkëule, e' kanéu̱kwak, e' kue̱ki̱ ie' tö iché ie' a̱:

—A këkëpa, be' wa̱ iminetse̱r, e' ta̱ ichõ ña wé̱ be' tö iblé, a̱s ye' mi' itsu̱k.

16 Eta̱ Jesús tö iché ie' a̱:

—¡A María!

Ta̱ María e̱' wötrée ta̱ ichéitö ie' a̱ hebreoie:

—¡Rabuni! (e' wà kiane chè: “S'wöbla'u̱kwak”)

17 Jesús tö iché ie' a̱:

—Ye' õwa. Ka̱m ye' mi'ka̱ ye' Yẽ ska', e' kue̱ki̱ kẽ ye' wöklö'wa̱ria̱. Erë be' yú ichök ye' ttökatapa a̱ tö ye' mi'keka̱ne ye' Yẽ ska', e' dör a' Yẽ ñies. Ie' dör ye' Këköl, a' Këköl ñies.

18 Eta̱ María Magdala wak mía̱ Jesús ttökatapa ska', ta̱ ichéitö: “Ye' tö Skëkëpa sué̱.” Ñies ì ko̱s ché Jesús tö ie' a̱, e' pakéneitö Jesús ttökatapa a̱.

Jesús e̱' kkaché ittökatapa a̱
(Mateo 28.16-20; Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49)

19 E̱no diwö, e' bule es nañewe ta̱ Jesús ttökatapa tulur ñita̱ u etkue ẽ a̱. Ie'pa suane judiowak wökirpa yöki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa u wékkö wötë'tkër darërë. Erë e' bet ta̱ ie'pa tö isué̱ tö Jesús de dur ie'pa shu̱a̱. Ie' tö ie'pa shke̱'wé̱ ttè i' wa:

—¡A' se̱nú bẽrë!

20 Mik e' ché o̱ne ta̱ ie' tö iulà ena ichane shka̱'ule, e' itõ kkaché ie'pa a̱. Eta̱ ittökatapa ttsë'ne buaë tö Skëkëpa sué̱ne ie'pa tö ttsë'ka. 21 Ie' tö iskà ché ie'pa a̱:

—¡A' se̱nú bẽrë! We̱s ye' Yẽ tö ye' patkë'bitu̱ ká̱ i' a̱ ie' ttè pakök, es ye' tö a' patkémi ye' ttè pakök.

22 Ie' tö ie'pa wöiké siwa̱' wa ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—Wiköl Batse'r kiõwa̱ buaë a' tö a' e̱r a̱. 23 Yi ki̱ íyi sulu nui̱ tso', ese olo'yé a' tö, e' ta̱ ñies Skëköl tö ilo'yeraë iki̱. Yi ki̱ íyi sulu nui̱ tso', ese kẽ olo'yane a' wa̱, e' ta̱ ñies Skëköl kẽ tö ilo'yepa iki̱.

Tomás tö Jesús sué̱ne ttsë'ka

24 Jesús ttökatapa dabom eyök ki̱ böl (12), e' eköl kiè Tomás, e' kiè ñies Dídimo. Ie' kẽ ku̱' imale̱pa ta̱ mik Jesús dë'dur ie'pa shu̱a̱ eta̱. 25 E' kue̱ki̱ ie'pa tö iché ie' a̱:

—Sa' tö Skëkëpa sué̱.

Erë Tomás tö ie'pa a̱ iché:

—Ye' kẽ wa̱ iulà shka̱'ule clavo wa, e' itõ su̱ne, ye' kẽ wa̱ ye' wák ulatska patkënewa̱ itõ a̱, ye' kẽ wa̱ ye' ulà patkënewa̱ ichane shka̱'ule e' a̱, e̱'ma ye' kẽ tö yi ttè klö'we̱pa yës.

26 Ká̱ de pàköl, eta̱ Jesús ttökatapa skà iënene iu a̱, eta̱ Tomás tso'ñak ie'pa ta̱. U wékkö wötë'tkër, erë Jesús skà dedurne ie'pa shu̱a̱, ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—¡A' se̱nú bẽrë!

27 E' ukuöki̱ ta̱ ichéitö Tomás a̱:

—Be' ulatska patkõwa̱ ye' ulà shka̱'ule a̱, eta̱ isa̱ú̱. Be' ulà patkõwa̱ ye' chane shka̱'ule e' a̱. Kẽ ibikeitsaria̱ bötböt. ¡Iklö'ú̱!

28 Eta̱ Tomás tö iiu̱té:

—¡Be' dör ye' Blú! ¡Be' dör ye' Këköl!

29 Jesús tö iché ie' a̱:

—Be' ye' sué̱, e' kue̱ki̱ be' e̱rblé ye' mik. Erë wé̱pa e̱rblé ye' mik, erẽ kẽ iwa̱ ye' su̱ne, ¡ayëcha buaë esepa!

Yëkkuö i' wà dör i' es

30 Ì kẽ o̱r yi a̱ ese o̱' ta̱ië Jesús tö ittökatapa wörki̱ ikkachoie tö yi dör ie', ese kibiie kẽ kitule yëkkuö i' ki̱. 31 Erë yëkkuö i' shtekeyö a̱s a' tö iklö'ù̱ tö Jesús dör Skëköl Alà pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. Ñies ishtekeyö a̱s se̱ne michoë dõ a' ulà a̱, a' e̱rblõ ie' mik e' wa.

21

Ittökatapa kul tö Jesús sué̱ne ttsë'ka

1 E' ukuöki̱ ta̱ Jesús e̱' kkachéne ittökatapa
a̱ batsöri kiè Tiberias, e' kkömik. E' pakè
dör i' es: 2 Ittökatapa ñì dapa'wé̱ ee̱, e'pa
dör Simón Pedro, Tomás (e' kiè ñies Dídimo),
Natanael (e' dör ká̱ kiè Caná a̱te̱ Galilea e'
wak), Zebedeo ala'r böl tso'ñak, ñies Jesús
ttökatapa skà böl tso'ñak. 3 Simón Pedro tö
iché ie'pa a̱:
—Ye' mía̱ nima klö'u̱k kla' wa.
Ie'pa tö iiu̱té:
—Sa' mi'keñak be' ta̱.
Eta̱ ie'pa míyal ta̱ ie̱' iéka̱rak kanò a̱. Erë e'
nañewe ie'pa kë̃ wa̱ nima klöo̱ne yës. 4 Mik
ká̱ ñirketke, eta̱ Jesús demi batsöri kkömik,
erë ittökatapa kë̃ wa̱ ijche̱r tö ie' idir. 5 Ie' tö
ie'pa a̱ ichaké:
—A wëpa, ¿a' nima klöne?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Au, kë̃ sa' wa̱ iklöne yës.
6 Eta̱ ie' iché:
—A' kla' u̱yö̃ ulà bua'kka kke̱, eta̱ nima
klördaë.
Eta̱ ie'pa tö iu̱yé ta̱ iwà klöne ta̱ië, kë̃
dë'ka̱ia̱ ie'pa ki̱. 7 Eta̱ ittökata dalër ta̱ië ie'
é̱na, e' tö iché Pedro a̱:
—¡Skëkëpa Jesús idir!
Mik Simón Pedro tö ittsé tö Skëkëpa Jesús
idir, eta̱ bet idatsi' iéka̱neitö, ie' dur kiparuó
ẽ mik kaneblök e' kue̱ki̱. Eta̱ ie' e̱' ppée di'
a̱ ulaiklémi dõmi Jesús ska'. 8 Jesús ttökatapa
male̱pa wa̱ kanò datse̱ batsöri kkömik, kla'
wà deka̱ chië, e' kue̱ratse̱ e̱nae̱na. Ie'pa tso'
kukuie batsöri kkõ a̱, cien metro ekkë, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö kla' kue̱ratse̱. 9 Mik ie'pa e̱'
yéttsa̱ kanò a̱, eta̱ ie'pa tö isué̱ bö' ñarke, e' ki̱
nima me'r etö. Ñies pan tso'. 10 Eta̱ Jesús tö
iché:
—Nima klö'wé̱ a' tö, e' we̱le tsú̱bitu̱.
11 Simón Pedro e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱ ikla' wà
deka̱ chië nima blublu ẽ wa, e' yéttsa̱itö ká̱
sí ki̱. Nima döka̱ cien eyök kí̱ dabom ske̱yök
kí̱ mañatö (153). Nima e' dör ta̱ië, erë ikla' kë̃
butsolone. 12 Jesús tö ie'pa a̱ iché:
—A' shkõ chkök.
Ie'pa wa̱ ijche̱r tö Skëkëpa Jesús idir, e'
kue̱ki̱ ie'pa kë̃ wa̱ ie' a̱ ichakine tö ¿be' dör
yi? 13 E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ bö' kkömik ta̱ pan
ena nima klö'wé̱itö blaté méitö ittökatapa a̱.
14 I' ta̱ mañatökicha Jesús e̱' kkachéne
ittökatapa a̱ ishke̱neka̱ne e' ukuöki̱.

Jesús tté Pedro ta̱

15 Ie'pa chké o̱ne ta̱ Jesús tö ichaké Simón
Pedro a̱:
—A Simón, Juan alà, ¿be' é̱na ye' dalëne, ye'
ttökatapa male̱pa é̱na ye' dalër, e' tsa̱ta̱?
Pedro tö iiu̱té:
—A Këkëpa, be' wa̱ ijche̱r tö be' dalëne ye'
é̱na.
Jesús tö iché ia̱:
—E̱'ma wé̱pa dör ye' icha, esepa kkö'nú
ña buaë we̱s obeja kkö'nukwakpa tö iobejala
kkö'neke buaë es.
16 Jesús tö iskà chakéne:
—A Simón, Juan alà, ¿be' é̱na ye' dalëne?
Pedro tö ie' a̱ iché:
—A Skëkëpa, be' wa̱ ijche̱r tö be' dalëne ye'
é̱na.
Jesús tö iché:
—E̱'ma wé̱pa dör ye' icha, esepa kkö'nú
ña buaë we̱s obeja kkö'nukwakpa tö iobejala
kkö'neke buaë es.
17 Jesús tö Pedro a̱ iskà chakéne i' ta̱ ide
mañatökicha.
—A Simón, Juan alà, ¿be' é̱na ye' dalëne?
Jesús tö Pedro a̱ ichaké mañatökicha, e'
kue̱ki̱ Pedro e̱rianeka̱. Ie' tö Jesús iu̱té:
—A Skëkëpa, ì ko̱s jche̱r be' wa̱. Be' wa̱
ijche̱r tö be' dalëne ye' é̱na.
Jesús tö ie' a̱ iché:
—E̱'ma wé̱pa dör ye' icha, esepa kkö'nú
ña buaë we̱s obeja kkö'nukwakpa tö iobejala
kkö'neke buaë es. 18 Moki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö
mik be' bak duladula, eta̱ be' wák e̱' paiöke
ena be' mi'ke wé̱ be' wák shkak ee̱. Erë mik
be' dewa̱ wö'kela sia̱rëla, eta̱ be' ulà shu̱löraë
ta̱ o̱'ka tö be' ki̱ datsi' ieraë ta̱ be' tse̱ramiitö
wé̱ be' kë̃ shkak ee̱.
19 Ttè e' wa Jesús tö iwaché Pedro a̱ tö we̱s
ie' duörawa̱, e' wa ie' tö Skëköl ki̱keraka̱. E'
ukuöki̱ ta̱ Jesús tö iché ia̱:
—Be' e̱' tkö̃wa̱ darërë ye' ttökataie ke̱kraë.

Ittökata dalër ta̱ië Jesús é̱na, e' pakè

20 Pedro e̱' wötrée tö isué̱ tö Jesús ttökata
dalër ta̱ië ie' é̱na, e' datse̱ ie'pa itöki̱. Mik
Jesús ttökatapa bata chka' ie' ta̱, eta̱ ittökata e'
e̱' tkése̱r tkër Jesús o̱'mik ta̱ ie' a̱ ichakéitö, “A
Skëkëpa, ¿yi tö be' wömerattsa̱?” 21 Mik Pedro
tö isué̱ Jesús ttökata e' datse̱ ie'pa itöki̱, eta̱ ie'
tö Jesús a̱ ichaké:
—A Skëkëpa, be' ttökata datse̱ se' itöki̱ ¿ì
tkõmi e' ta̱?
22 Ie' tö iiu̱té:
—Ye' ki̱ ikiane tö ie' a̱t ttsë'ka dõ mik ye'
döne ekkë, e' ta̱ ¿we̱s e' de be' yöki̱? Be' e̱'
tkö̃wa̱ darërë ye' ttökataie ke̱kraë.
23 Ttè e' kue̱ki̱ Jesús ttökata e' tté ti̱neka̱
iyamipa shu̱a̱, tö kë̃ iduõpawa̱. Erë Jesús kë̃
wa̱ iyëne tö kë̃ iduõpawa̱. Ë̃ ie' tö iché: “Ye' ki̱
ikiane tö ie' a̱t ttsë'ka dõ mik ye' döne ekkë, e'
ta̱ ¿we̱s e' de be' yöki̱?”
24 Jesús ttökata e' tso' ttè i' pakök a' a̱, e' tso'
ttè i' shtök yëkkuö i' ki̱. Sa' wa̱ ijche̱r tö ttè i'
dör moki̱ë.
25 Jesús tö ì skà o̱' ta̱ië, e' ko̱s shtṏpa yëkkuö
ki̱, e̱'ma ye' iklö'wé̱ tö yëkkuö kitule e' ko̱s kë̃
chöpaka̱ ká̱ i' a̱.

Ì o̱' Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö e' pakè
Hechos

Yëkkuö i' dör yëkkuö skà kit Lucas tö Teófilo a̱ e', i' ta̱ ide böt. Itsá̱ kite̱ ie' a̱ e' dör ì o̱' Skëkëpa Jesús tö e' pakè. Ie' mine'ka̱ ká̱ jaì a̱ e' ukuöki̱ ta̱ ì kí̱ o̱' ie' tö ká̱ i' ki̱ ittekölpa tsá̱ e'pa wa Wiköl Batse'r batamik, e' pakè Lucas tö yëkkuö i' ki̱.

Ka̱m Jesús mi'ka̱ne ká̱ jaì a̱ e' yöki̱ ie' tö ittekölpa tsá̱ e'pa patké ttè i' wa: Mik Wiköl Batse'r de a' ki̱, eta̱ ie' tö diché meraë a' a̱ ye' ttè pakoie. A' miraë ipakök s'tso' ko̱s Jerusalén e'pa a̱. Ñies ipakeraë a' tö s'tso' Judea ká̱ male̱pa a̱ ena Samaria ena ká̱ wa'ñe dõ wé̱ íyök e̱rkerö ee̱. E' tso' kitule yëkkuö i' ki̱ 1.8 ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ ì o̱' Skëköl tö Pedro wa Jerusalén ena Judea ká̱ male̱pa ena Samaria e' tté tso' kitule yëkkuö i' ki̱.

E' ukuöki̱ ta̱ Pablo tö Jesús tté buaë paka' ká̱ ta̱ië wakpa a̱ e' tté kit Lucas tö yëkkuö i' ki̱. Yëkkuö i' wa Lucas tö se' a̱ ikkachè tö Jesús dör sulitane tsa̱tkökwak.

Lucas bak s'kapeyökwakie. Iekkë ta̱ ká̱ ko̱s wé̱ Pablo dë'rö ee̱ Lucas mir ie' ta̱. E' kue̱ki̱ Lucas tö isu̱' iwák wöbla wa tö we̱s Skëköl kaneblë' Pablo wa. E' tté tso' kitule yëkkuö i' ki̱.

Skëköl tö iWiköl patkeraë

1-2 A këkë Teófilo, ì o̱' Jesús tö ena ì wa
s'wöblao̱'itö kuaë dõ mik imineka̱ ká̱ jaì a̱, e'
ko̱s paka' ye' tö be' a̱ yëkkuö tsá̱ kityö e' ki̱.
Ka̱m ie' mi'ka̱ne ká̱ jaì a̱, e' yöki̱ ì kiane ie' ki̱
tö ittekölpa tsá̱ shu̱kitbakitö, e'pa tö iwè̱, e'
u̱k ie'pa kéitö Wiköl Batse'r wa. 3 Ie' kötewa̱
shke̱neka̱ne, e' ukuöki̱ ta̱ ie' wák e̱' kkayëne
ta̱ië ie'pa a̱ döka̱ ká̱ dabom tkëyök (40) ekkë.
Es ie' tö ie'pa a̱ ikkaché tö moki̱ ie' tso'ne
ttsë'ka. Ñies ie' tö ì blúie Skëköl tso' e' tté paké
ie'pa a̱. 4 Ká̱ et ta̱ ie' tso' ittekölpa tsá̱ e'pa ta̱,
ta̱ ichéitö ia̱rak:

—A' kẽ kàne e̱' yöktsa̱ Jerusalén. Ye' Yẽ
kablë' iWiköl patkök a' a̱ yë' ye' tö a' a̱, e'
panú dõ mik ide eta̱. 5 Juan tö s'wösuk di'
a̱, erë ká̱ kẽ tkõpa ta̱ië ta̱ Skëköl tö a' ierawa̱
iWiköl Batse'r a̱.

Jesús mineka̱ ká̱ jaì a̱

6 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ ñì dapa'wé̱ka̱ ie' ta̱,
eta̱ e'pa tö ie' a̱ ichaké:

—A Skëkëpa, ¿i' ta̱ be' tö se' wakpa
tkekeka̱ne se' Israel aleripa, e' wökirpaie?*
7 Ie' tö iiu̱té:

—E' ké̱wö kẽ mène a' a̱ jche̱noie. E' ké̱wö
tso' ye' Yẽ wa̱ klöuletke. 8 Erë mik Wiköl
Batse'r de a' ki̱, eta̱ ie' tö diché meraë a' a̱
ye' tté pakoie. A' miraë ipakök s'tso' ko̱s
Jerusalén e'pa a̱. Ñies ipakeraë a' tö s'tso'
Judea ká̱ male̱pa a̱ ena Samaria ena ká̱
wa'ñe dõ wé̱ íyök e̱rkerö ee̱ e'pa a̱.
9 Mik ie' tö e' ché o̱ne, eta̱ ibutsé̱ka̱ mí̱a ká̱
jaì a̱ ie'pa wörki̱ ta̱ ichowa mò shu̱a̱ kẽ wër
ta̱'ia̱. 10 Ie'pa tso' ká̱ sa̱uk ká̱ jaì a̱ krereë tö
we̱s imichoka̱, e' dalewa bet wëpa böl datsi'
saruruë de iëte̱r ie'pa o̱'mik. 11 E'pa tö iché
ia̱rak:

—A Galilea wakpa ¿iõk a' iëte̱ria̱ ká̱ sa̱uk
ká̱ jaì a̱? Jesús bak a' shu̱a̱ e' míts̱er Skëköl
wa̱. We̱s a' tö isué̱ tö imí̱a ká̱ jaì a̱, e' su̱ë
idörane ká̱ i' ki̱.

Matías a̱te̱ Judas skéie

12 Eta̱ Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tso' Olivo
ké̱bata a̱, ie'pa bite̱ane Jerusalén. E' ñalé̱
dör we̱kkë ulat ka̱wö mène judiowak a̱
shkoie e̱no diwö a̱ ekkë.† 13 Mik ie'pa
dene Jerusalén ta̱ ie'pa tkaka̱ u etkuö ki̱
wé̱ ikapökerak ee̱. Ee̱ itso'rak Pedro, Juan,
Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé,
Mateo, Santiago Alfeo alà, Simón Celote,
ñies Judas Santiago alà. 14 Ie'pa ulitane
ñì dapa'u̱ke ke̱kraë ttök S'yẽ ta̱. Alakölpa
we̱lepa ena María, Jesús mì, ena Jesús ëlpa,
e'pa tso'ñak ie'pa ta̱ ttök S'yẽ ta̱.
15 Jesús mik e̱rblökwakpa e̱' dapa'u̱ke e'pa
döka̱ cien eyök ki̱ dabom böyök ekkë ulatök
(120). E' ké̱wö ska' ta̱ Pedro e̱' kéka̱ ie'pa
wörki̱ ta̱ ichéitö: 16 “A yamipa, i̱ma Judas yë'
Wiköl Batse'r tö se' blú bak David e' wa, e'
wà tka we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es.
Judas wa̱ pë' míne Jesús klö'u̱kwa̱. 17 Ta̱ ie'
bak Jesús kléie we̱s se' es, ie' bak kaneblök
Jesús ta̱ we̱s se' es. 18 (Ie' tö ì sulu wamblë', e'
ské wa ie' tö ká̱ tué̱ et. E' ukuöki̱ ta̱ ie' anebitu̱
wöwakköt ñawi tskinewa̱ ta̱ iñattse̱ yërulune.
19 Mik Jerusalén wakpa tö ttè e' ttsé, eta̱ ká̱
e' kiè méka̱rakitö iwákpa ttè wa Hacéldama
e' wà kiane chè S'pẽ Ké̱). 20 Es itso' kitule
Skëköl yëkkuö kiè Salmo e' ki̱ e' tö iché i' es:

‘A̱s ie' u weir
ñies a̱s kẽ yi se̱ria̱ e' a̱.’‡

Ñies ichéitö:

‘O̱'ka múka̱ iskéie ie' kanè méa̱t e' kanéu̱kne.’
”§

Es itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱.
21 “Wëpa tso' í̱e e'pa manetwa̱ se' ta̱ ke̱kraë
Jesús bakia̱ se' shu̱a̱ eta̱. 22 Mik Juan tö Jesús
wösuk e' ko̱s ta̱ ie'pa tso'ñak se' ta̱ dõ mik
Jesús minea̱ ká̱ jaì a̱ eta̱. Se' ka̱wöta̱ wëpa

* 1:6 Israel aleripa e' wökirpaie: Jesús ttekölpa tso'ia̱ ibikeitsök tö ie' e̱' tkökeka̱ Israel aleripa blúie ie'pa ká̱ ki̱ ta̱ ie'pa tkekeka̱ ie' kayuapaie. † 1:12 shkoie e̱no diwö a̱ ekkë: E' dör kilómetro etk ulatök. ‡ 1:20 Salmo 69.25 § 1:20 Salmo 109.8

ekkëpa shu̱shtök eköl se' kí̱ie a̱s itö Jesús
shke̱neka̱ne, e' tté pakõ se' ta̱."
23 Es ie'pa tö wëpa shu̱shté böl. Eköl
kiè José, e' kiè Justo ñies. E' kkabata dör
Barsabás. Iëköl kiè Matías. 24 Eta̱ ie'pa tö
ikié S'yẽ a̱ i' es: "A Skëköl, be' wa̱ sulitane
e̱r su̱ule buaë. E' kue̱ki̱ ikkachõ sa' a̱ wé̱ne
shu̱shté be' tö 25 a̱s ia̱t Jesús ttekölpa tsá̱ e'
kí̱ie Judas skéie. Judas e̱' wamblé sulu, e'
kue̱ki̱ ie' tö kanè e' méa̱t ta̱ imía̱ weinuk wé̱
ika̱wöta̱ weinuk ee̱."
26 Eta̱ ie'pa iné isuo̱ie tö wëpa böl
shu̱shtétke ie'pa tö e' wé̱ne kiè dömittsa̱. Eta̱
Matías kiè dettsa̱. Es ie' a̱te̱ Jesús ttekölpa tsá̱
e' kí̱ie imale̱pa döka̱ dabom eyök ki̱ eköl (11)
e'pa ta̱.

2

Wiköl Batse'r de Jesús mik e̱rblökwakpa ki̱

1 Mik Pentecostés ké̱wö* de, eta̱ Jesús mik
e̱rblökwakpa ko̱s tso' dapaule ek tsi̱ní ẽme.
2 E' bet ta̱ ká̱ jaì a̱ ì blane ta̱ië we̱s siwa̱'
darërëë es, e' blane u shu̱ ko̱s a̱ wé̱ ie'pa tso'
ee̱. 3 Eta̱ ie'pa tö isué tö idebitu̱ ta̱ië ku'ie
bö' wörkua su̱ë, e' a̱ne ie'pa ulitane ki̱ et et.
4 Eta̱ ie'pa a̱ Wiköl Batse'r iënewa̱ ta̱ eköl eköl
ttémi ká̱ bánet wakpa ttõ wa kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
we̱s Wiköl Batse'r tö ie'pa ké ttök es.
5 E' ké̱wö ska' ta̱ judiowak tö Skëköl
dalöieta̱' datse̱ ká̱ ulitane ki̱, esepa tso'
ta̱ië Jerusalén. 6 Mik ie'pa tö Jesús mik
e̱rblökwakpa aláneka̱ ta̱ië e' ttsé, eta̱ ie'pa e̱'
dapa'wé̱ka̱ iki̱ ttsök bua'ie. Ie'pa tö ittsé
eköl eköl iwákpa ttõ wa kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ es. E'
kue̱ki̱ ie'pa tkinewa̱ ta̱ië. 7 Ie'pa wökranewa̱
ta̱ ichérakitö ñì a̱:
—¿A'ka̱ ie'pa kẽ dör Galilea wakpa tso'
ttök? 8 ¿We̱s se' ulitane tso' ittsök tö ie'pa
ttöke se' ulitane ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa? 9 Í̱e̱
se' shu̱a̱ se' tso' datse̱ Partia, Media, Elam,
Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto,
Asia, 10 Frigia, Panfilia, Egipto ena ká̱ tso'
Libia a̱te̱ tsi̱net Cirene kke̱. Ñies pë' datse̱
Roma se̱rke í̱e̱ esepa tso' í̱e̱. 11 Se' we̱lepa dör
judiowak chökle. We̱lepa kẽ dör es, esepa e̱'
yö'bak judiowakie. Ñies se' tso' í̱e̱ datse̱ Creta
ena Arabia. Erë ì ko̱s kaneo̱' Skëköl tö buaë
e' chök ie'pa tso' e' a̱ne buaë se' é̱na se' wákpa
ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ e' wa.
12 E' kue̱ki̱ ie'pa ulitane wökrarulune ta̱ië
iki̱ttsök. Ie'pa wöa̱ ká̱ chowa. Ie'pa ñì
chakérak:
—Íyi ikkë, ¿i̱ma e' wà kiane chè?
13 Erë we̱lepa tö Jesús mik e̱rblökwakpa
wayué sulu ta̱ ichérakitö:
—Ie'pa tteke blo' tö.

Pedro tö ttè paké

14 Eta̱ Pedro e̱' duéka̱ shkë'ka Jesús ttekölpa
tsá̱ male̱pa döka̱ dabom eyök ki̱ eköl (11),
e'pa ta̱. Ie' tö iché sulitane a̱ a̱neule:
"A yamipa judiowak, ñies a' ulitane se̱rke
Jerusalén. Íyi ikkë e' wà pakekeyö a' a̱. Ye' ttõ
ttsõ buaë a' tö. 15 Sa' kẽ tteku̱' blo' tö we̱s a' tö
ibikeitsè es. E̱rpa diwö de su̱li̱tu (9) bla'mi,
diwö ikkë kẽ yi e̱' ttöta̱'ka̱ blo' wa. 16 Erë ì
tköke sa' ta̱, e' dör we̱s Skëköl tteköl kiè Joel,
e' tö iyë'a̱tbak es. Ie' tö iyë'a̱t i' es:
17 'Skëköl tö ichè tö mik ká̱ i' e̱rkewatke,
eta̱ ye' tö ye' Wiköl patkeraë sulitane ki̱.
E' kue̱ki̱ a' ala'r, wëpa ena alakölpa,
ekkëpa ko̱s ttöraë we̱s ye' ttekölpa es.
A duladulapa a̱ ilè kkayërdaë kabsue̱ie ie'pa
kẽ ku̱' kapökwa̱ e' dalewa.
Ñies a' këkëpa a̱ ilè kkayërdaë kabsuè̱ a̱.
18 Ñies e' ké̱wö ska' ta̱ ye' Wiköl patkeraëyö
ye' kanè mésopa ki̱, wëpa ena alakölpa.
Es ie'pa tö ye' ttè pakerane imale̱pa a̱.
19 Ká̱ jaì a̱ ye' tö íyi ta̱ië suluë kkacheraë, kẽ
su̱ule a' wa̱ ese.
Ká̱ i' ki̱ ñies íyi kkacheraëyö a̱s a' isa̱ù̱:
s'pẽ sue̱raë a' tö, bö' sue̱raë a' tö, shkle̱ ta̱ië
sue̱raë a' tö ñies.
20 Diwö ttserdawa̱. Si'wö iardawa̱ batsë we̱s
s'pẽ es.
E' ko̱s tköraë ka̱m Skëköl ké̱wö dõ e' yöki̱.
Ka̱wö e' dör buaë shu̱te̱, e' olo ta̱' ta̱ië.
21 E' ké̱wö ska' ta̱ yi ko̱s tö e̱' tsa̱tkè kié Skëköl
a̱,
esepa ulitane tsa̱tkërdaë.' "†
Es Joel tö iyë'a̱t.
22 "A Israel aleripa, ye' ttõ ttsõ. A' wa̱
ijche̱r tö mik Jesús Nazaret wak se̱ne' ká̱
i' ki̱, eta̱ ì kẽ o̱r yi a̱ ese wé̱itö ta̱ië se'
shu̱a̱ Skëköl batamik kkayënoie. Es Skëköl
tö se' a̱ ikkaché tö ie' tö ipatkë'. 23 Erë
Jesús menettsa̱ a' a̱ klö'wèwa̱ we̱s Skëköl
tö isuletë'a̱tbak kuaë es, ñies we̱s ie' ki̱
ikiane es. A' tö wëpa sulusipa ké ie' ttökwa̱
wötëulewa̱ krus mik. 24 Ie' weine sia̱rë ie'
köte̱wa̱, erë Skëköl tö ie' shke̱o̱'ka̱ne. Duewa̱
kẽ a̱ ie' wöklöne yës. 25 E' kue̱ki̱ ká̱ ia̱ia̱ë blu'
David ut Skëköl ta̱ i̱ma Jesús ttõmi e' yë'itö i'
es:
'Ye' wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë be' tso' ye' ta̱.
Be' tso' ye' ta̱ ye' ulà bua'kka ye' ki̱muk,
e' kue̱ki̱ kẽ ì a̱ ye' o̱rpa we̱s.
26-27 E' kue̱ki̱ ye' ttsë'r buaë,
ye' ttsõ kaneë.
Be' kẽ tö ye' mepaa̱t pö a̱,
e' kue̱ki̱ ye' e̱nuraë iwà panuk bẽrë.
Ye' dör be' kanè méso batse'r e',
e' kue̱ki̱ be' kẽ tö imepaa̱t a̱s ye' nurwa̱.
28 Be' tö se̱ne michoë ñalé̱ e' kkayë' ye' a̱.

* 2:1 Pentecostés ké̱wö: Pentecostés wà kiane chè Ká̱ Dabom Ske̱yök ké̱wö. Judiowak tö Ie'pa Yẽpa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'wé̱ o̱ne, e' ki̱ ká̱ de dabom ske̱yök, eta̱ ka̱wö skà tkö'we̱ke ie'pa tö e' kiekerakitö Pentecostés. Ñies e' ké̱wö kièrakitö Iyiwö Shtök Ké̱wö. Ka̱wö e' dör wëstela choie Skëköl a̱ iyiwö kite̱ e' ki̱. Éxodo 23.16 sa̱ú̱. † 2:21 Joel 2.28-32 ‡ 2:28 Salmo 16.8-11

Ye' tso' be' wörki̱, e' kue̱ki̱ be' tö ye' ttsë'we̱raë
buaë.'‡
Es David tö iyë'a̱t.
29 "A yamipa, ye' tö icheke a' a̱ yësyësë.
Se' blú këkë David bak ká̱ ia̱ia̱ë, e' du'wa̱bak
ta̱ inú wötënewa̱. Ie' pö tso'ia̱ dõ ikkë ta̱ íe̱.
30 Erë David bak Skëköl ttekölie. E' kue̱ki̱ ie'
wa̱ ijche̱r tö Skëköl kablë' ie' a̱ iwák ttõ wa ttè
i' wa: 'Ye' tö be' aleri tkeraka̱ eköl blu'ie we̱s
be' es.' 31 E' jche̱r David wa̱, e' kue̱ki̱ ie' tö
Cristo shke̱neka̱ne e' yë'. Ie' tö iyë' tö inú kẽ
a̱tu̱k pö a̱, kẽ inurpawa̱. 32 Es iwà tka. Skëköl
tö Jesús shke̱o̱'ka̱ne, e' sué sa' ulitane tö sa'
wákpa wöbla wa. 33 Skëköl tö ie' tsémika̱ ta̱
itkéka̱itö iulà bua'kka dalöiërta̱' ta̱ië. Ie' Yẽ
tö iWiköl mé ie' a̱ we̱s ikablë' imuk es. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö iWiköl Batse'r patké sa' ki̱.
E' sue̱ a' tö, e' ttsé a' tö e̱nia̱. 34 Erë David
kẽ mine'ka̱ ká̱ jaì a̱ we̱s Jesús es. Ie' wák tö
iyë'a̱t:
'Skëköl tö ichè ye' Këköl a̱:
Be' e̱' tköka̱ ye' ulà bua'kka,
35 e' dalewa ye' tö be' bolökpa merarö be' klõ
dikia̱.'§
Es David tö iyë'.
36 "A Israel aleripa ulitane. Ijche̱nú buaë
a' wa̱ tö ye' tso' Jesús chök. E' kötwa̱ a' tö
wötëulewa̱ krus mik, erë e' wák tkéka̱ Skëköl
tö se' wökirie ñies se' blúie."
37 Mik ie'pa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa e̱rianeka̱
ta̱ië. Ie'pa tö Pedro ena imale̱pa a̱ ichaké:
—A yamipa, ¿we̱s sa' e̱' ù̱mi?
38 Ie' tö iiu̱té:
—A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ ta̱ a' e̱' wöskuõö
eköl eköl Jesucristo ttõ wa a̱s a' nuì̱ olo'yar a'
ki̱. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ Skëköl tö iWiköl Batse'r
meraë a' a̱. 39 Kablè e' dör a' a̱ ena a' aleripa
ulitane a̱ ena sulitane se̱rke ká̱ ka̱mië, esepa
a̱ ñies. Kablè e' dör wé̱pa ko̱s kieke Këkë dör
Se' Këköl e' tö esepa a̱.
40 Es ttè e' wa ena ttè skà ta̱ië wa Pedro
tö iché ia̱rak darërëë, ipatté ta̱ië ta̱ ichéitö
ia̱rak:
—A' e̱' tsa̱tkõ ì tköraë pë' sulusipa ta̱ e' yöki̱.
41 Es wé̱pa tö ì ché Pedro tö, e' klö'wé̱, e'pa
wöskuérakitö. E' diwö Skëkëpa Jesús icha
erule e' kí̱ iëne ta̱ië döka̱ mil mañayök ulatök
(3000). 42 Eta̱ ie'pa e̱' ché ttè wa Jesús ttekölpa
tsá̱ e'pa tö s'wöbla'we̱ke, e' ttsök ke̱kraë e̱r
bua' wa. Ñies ie'pa e̱' ché ñì ki̱muk ì tso' ie'pa
wa̱ e' wa. Ñies ke̱kraë ie'pa e̱' dapa'u̱ke pan
ñuk Jesús köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'wo̱ie. Ñies ie'pa
e̱' ché ttök S'yẽ ta̱.

We̱s Jesús mik e̱rblökwakpa tsá̱ e'pa se̱r

43 Eta̱ ì kẽ o̱r yi a̱ ese we̱ke ta̱ië Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa tö Skëköl batamik. E' tö pë'
ulitane wökrawé̱ ta̱ië. 44 Wé̱pa e̱rblé Jesús
mik e'pa ko̱s se̱rke we̱s wák eköl ẽ es. Ì
tso' ie'pa wa̱ ese kakmekerakitö ñì a̱. 45 Es
íyi tso' ie'pa wa̱, ká̱ ö ilè skà, ese watue̱ke
ie'pa tö ta̱ iské blatekerakitö imale̱pa ki̱mè
kiane esepa a̱. 46 Diwö bit ta̱ ie'pa ulitane
e̱' dapa'u̱kerak Skëköl wé a̱. Ñies u a̱ u a̱
ie'pa chköke ñita̱ e̱r bua' wa ttsë'rdak buaë.
Jesús köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'we̱ke pan ñè wa
ñita̱. 47 Skëköl ki̱kekeka̱ ie'pa tö. Sulitane
wa ie'pa wër buaë. Ká̱ bit ekkë Skëköl tö
s'tsa̱tkeke ta̱i̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa kí̱ daparke ta̱i̱ë.

3

Pedro tö s'kraulewa̱ eköl e' bua'wé̱ne

1 Ká̱ et tsá̱li̱ diwö de mañat ta̱ Pedro ena
Juan míyal ttök Skëköl ta̱ iwé a̱. Diwö e' dör
ttoie ie' ta̱. 2 Eta̱ e̱e̱ wëm tkër eköl ku̱ne' klõ
kraulewa̱. E' datse̱ iyamipa wa̱ itkekese̱r
ke̱kraë Skëköl wé wékkö kiè Wékkö Buaala
e' a̱ a̱s inuköl kak kiõitö sulitane dökewa̱
e̱e̱ esepa a̱. 3 Mik ie' tö Pedro ena Juan
dökewa̱tke e' sué̱, eta̱ inuköl kak kiéitö ie'pa
a̱. 4 Eta̱ ie'pa tö ie' sué̱wa̱ krereë iwö ki̱ ta̱
Pedro tö iché ia̱:
—Sa' sa̱ú̱.
5 Eta̱ ie' tö ie'pa sué̱ ta̱ ibikeitséitö tö ilè
kakmekeitö ye' a̱. 6 Erë Pedro tö iché ia̱:
—Kẽ ye' wa̱ inuköl ta̱'. Kẽ ye' wa̱ oro ta̱'.
Erë ì tso' ye' wa̱ e' mekeyö be' a̱. Jesucristo
Nazaret wak e' ttõ wa, be' e̱' köka̱ ta̱ be' shkõ.
7 Eta̱ Pedro tö iklö'wé̱wa̱ iulà bua'kka ta̱
ibatséka̱. E' wösha̱ ta̱ iklö a̱ idiché iëne 8 ta̱
itu̱neka̱ e̱' duéka̱ie ta̱ ishkémi wi̱'kë io̱'kë.
E' ukuöki̱ ta̱ imíwa̱ Skëköl wé a̱ Pedro ena
Juan ta̱ iwák klõ wa. Ie' tu̱rkeka̱, es Skëköl
ki̱keka̱ramiitö. 9 Eta̱ pë' tso' ko̱s e'pa tö
isué̱ tö ishkörami ta̱ Skëköl ki̱keka̱ramiitö.
10 Ie'pa tö ie' sué̱wa̱ tö ie' dör wëm e̱' tköke
inuköl kak kiök Skëköl wé wékkö kiè Wékkö
Buaala e' a̱ e'. E' tö ie'pa tkiwé̱wa̱ ta̱i̱ë. Ie'pa
wökranewa̱ iweblök.

Pedro tö s'patté Skëköl wé a̱

11 Skëköl wé e' ù̱le kiè Salomón ù̱le, e̱e̱ wëm
buanene e' tso'ia̱ Pedro ena Juan paklö'u̱k.
E' dalewa pë' ko̱s datse̱ tu̱neule wé̱ ie'pa
tso' e̱e̱ ta̱ ie'pa tkinewa̱ ta̱i̱ë isa̱uk. 12 Mik
e' sué̱ Pedro tö, eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché: "A
Israel aleripa ¿ì kue̱ki̱ a' tkirke? ¿Ì kue̱ki̱ a'
tso' sa' sa̱u̱k krereë wësua sa' wák tö wëm
i' bua'wé̱ne shköwé̱ne sa' wák diché wa ö
sa' se̱rke yësyësë Skëköl a̱ e' kue̱ki̱? 13 Erë
Skëköl dör Abraham, Isaac, Jacob ena se'
yẽpa male̱pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa Këköl, e' tö
ie' kanè méso kiè Jesús, e' ki̱kéka̱ íyi ulitane
tsa̱ta̱, e' dör yi me'ttsa̱ ttèwa̱ a' tö e'. Ie'
watë'ttsa̱ a' tö Pilato wörki̱ erë e' tö ibikeits-
bak iökshka. 14 Jesús dör batse'r ena yësyësë
warma a' tö iki' tö e' yõttsa̱. Erë e' skéie a' tö
pë' suluë e' yöktsa̱ ka'. 15 Es se̱ne mukwak e'
kötwa̱ a' tö, erë ishke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö. E' ko̱s
su̱' sa' tö sa' wöbla wa. 16 Wëm i' kraulewa̱ e'

§ **2:35** Salmo 110.1

su̱ule a' wa̱ buaë. Ie' diché iënene sa' e̱rblöke
Jesús mik e' wa. Jesús mik e̱rblè, e' tö wëm i'
bua'wé̱ne buaë a' wörki̱.
17 “A yamipa, ye' wa̱ ijche̱r tö mik a' ena
a' wökirpa tö Jesús kötwa̱, eta̱ a' kẽ wa̱ ijche̱r
moki̱ tö ì wamblök a' tso'. 18 Erë ì yë'a̱tbak
Skëköl tö ittekölpa ulitane kkõ wa tö wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ka̱wöta̱ ttèwa̱
es, e' wawé̱ Skëköl tö es. 19 E' kue̱ki̱ ì sulu
watõttsa̱. A' e̱r mane'ú̱ Skëköl a̱ a̱s a' nuì̱
olo'yõitö a' ki̱. 20 Eta̱ es ie' tö a' e̱r pableraë
ta̱ Jesús pairi'bitu̱itö idi' wa s'blúie e' patk-
eraneitö se' a̱. 21 Erë i' ta̱ ie' ka̱wöta̱ se̱nuk
ká̱ jaì a̱ dõ mik Skëköl tö ì ko̱s yuéne buaë
we̱s ke̱net es eta̱. Es Skëköl tö iyë'bak ká̱ ia̱ia̱ë
ittekölpa batse'r e'pa wa. 22 Moisés tö Jesús
yë' se' yẽpa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa a̱ i' es: ‘A' shu̱a̱
Skëköl tö itteköl keraka̱ eköl we̱s ye' es. E'
ttõ ko̱s dalöiõ a' tö. 23 Wé̱pa kẽ wa̱ ie' ttõ
dalöiëne, esepa ulitane skerattsa̱ se' wakpa
yöki̱ bánet, ie'pa e̱rdawa se̱raa̱.’* Es Moisés
tö iyë'a̱t.
24 “Es ñies Samuel ena Skëköl ttekölpa
male̱pa dë'bitu̱ ie' itöki̱, e'pa ko̱s tö ì tköke
ka̱wö ikkë ta̱, e' yë'a̱tbak. 25 Ì u̱k Skëköl
kablë' ká̱ ia̱ia̱ë ittekölpa wa, e' wà döraë
se' ulà a̱. Ñies ttè me'a̱tbakitö se' yẽpa
bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱, e' wà döraë se' ulà
a̱. Ie' tö iyë'a̱tbak Abraham a̱ i' es: ‘Be'
aleripa batamik ye' e̱r buaë chöraë ká̱ uli-
tane wakpa a̱.’ 26 E' kue̱ki̱ mik ie' tö ilà Jesús
shke̱'wé̱ka̱ne, eta̱ ipatkéitö se' a̱ ke̱we se' a̱ e̱r
buaë choie a̱s se' se̱r sulu ese olo'yõsö eköl
eköl.”

4

Pedro ena Juan e̱' tsa̱tké judiowak wökirpa wörki̱

1 Eta̱ Pedro ena Juan tso'ia̱ s'pattök, e' shu̱a̱
sacerdotepa bite̱shka Skëköl wé shkëkipa
wökir ta̱ ena saduceowakpa ta̱. 2 Pedro
ena Juan tso' s'wöbla'u̱k tö Jesús köte̱wa̱
e' shke̱neka̱ne. E' wa iwà kkachéitö tö
s'duowa̱ e'pa shke̱rdaka̱ne. E' tö sacer-
dotepa ena ie'pa male̱pa uluwé̱ka̱ ta̱ië.
3 Ie'pa tö Pedro ena Juan klö'wé̱wa̱. Ká̱ detke
tsá̱li̱, e' kue̱ki̱ iméa̱rakitö s'wöto wé a̱ dõ bule
es. 4 Erë wé̱pa tso' Pedro ttõ ttsök, e'pa
shu̱a̱ ta̱ië ie'pa tö Jesús tté buaë klö'wé̱. Es
Jesús mik e̱rblökwakpa wëpa ẽ esepa deka̱
mil ske̱yök e' ulatök (5000).
5 Bule es ta̱ judiowak wökirpa ena
ikue̱blupa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa e̱' dapa'wé̱ka̱ Jerusalén. 6 Ñies
sacerdote kibi kiè Anás e' tso'. Ñies Caifás,
Juan, Alejandro ena imale̱pa dör sacerdote
kibi e' ditséwö e'pa ko̱s tso'. 7 Ie'pa tö Pedro
ena Juan tsu̱k patké ta̱ iduése̱rak ie'pa wörki̱
ta̱ iwà chakérakitö:
—¿Yi diché wa, yi ttõ wa wëm klõ
kraulewa̱ e' bua'wé̱ne a' tö?
8 Eta̱ Pedro a̱ Wiköl Batse'r iënewa̱ ta̱ië ta̱
iiu̱téitö:
—A s'wökirpa, a s'kue̱blupa. 9 Sa' tö
s'kirirke e' ki̱me' e̱r bua' wa, e' chaké a' tö
sa' a̱. A' ki̱ ikiane jche̱nuk tö we̱s ibuanene.
10 I̱'ñe ta̱ sa' tö ichè a' wörki̱, ñies Israel
aleripa ulitane e'pa wörki̱ tö wëm i' buanene
sulitane wörki̱ Jesucristo Nazaret wak e'
ttõ wa. E' wák kötwa̱ a' tö krus mik erë
Skëköl tö ishke̱o̱'ka̱ne. 11 Skëköl yëkkuö ki̱
itso' kitule: “Ák watë'ttsa̱ u yuökwakpa tö, e'
yönene ák bua'buaie.”* Ák e' dör Jesucristo
chè. 12 Ie' dör S'tsa̱tkökwak. Skëköl kẽ wa̱
yi skà patkëule ká̱ i' ki̱ s'tsa̱tkoie. E' kue̱ki̱
Jesucristo eköl ẽ wa s'tsa̱tkërmi.
13 Mik iwökirpa tö isué tö Pedro ena Juan
dör skle sia̱rla, kẽ wöblaule yëkkuö wa erë
ittöke buaë kẽ suane, eta̱ ie'pa tkinewa̱.
Ie'pa éna ia̱newa̱ tö ie'pa bak shkök Jesús ta̱
ittökatapaie. 14 Wëm buanene e' dur Pedro
ena Juan ta̱, e' kue̱ki̱ ie'pa kẽ a̱ iyënuk tö e'
dör ka̱che. 15 Eta̱ ipatkémirakitö u'rki̱ ta̱ ie'pa
a̱te̱ ileritsök. 16 Ie'pa iché ñì a̱:
—¿We̱s sö wëpa i' wèmi? Ko̱s Jerusalén
wakpa wa̱ ijche̱r tö ì kẽ o̱r yi a̱ ese wé̱ ie'pa
tö etk. E' kẽ yënuk se' a̱ tö e' dör ka̱che. 17 Erë
ipau̱ñusö a̱s i'ta̱mi Jesús tté i' kẽ pakõia̱ ie'pa
tö yi a̱, es kẽ itté bunukka̱ ká̱ wa'ñe.
18 Eta̱ ikiérakitö ta̱ iché ia̱rak:
—Kẽ a' ka̱wö ta̱'ia̱ Jesús tté pakök yi a̱. Ñies
a' kẽ ka̱wö ta̱'ia̱ yi wöbla'u̱k ttè e' wa.
19 Erë Pedro ena Juan tö iiu̱térak:
—A' wákpa tö ibikeitsö tö Skëköl wöa̱ yi ttõ
dalöië dör buaë sa' a̱, a' ttõ ö ie' ttõ. 20 Erë
ì su̱' sa' tö ena ì ttsë' sa' tö, e' pakeraë sa' tö
ke̱kraë sulitane a̱.
21 Eta̱ iwökirpa tö ie'pa kí̱ pau̱ñé darërëë ta̱
iémirakitö. Wëm kraulewa̱ buanene e' kue̱ki̱
pë' ko̱s tso' Skëköl ki̱kökka̱. E' kue̱ki̱ iwökirpa
kẽ ulà dë'wa̱ Pedro ena Juan we'ikök. 22 Wëm
buanene Skëköl diché wa e' ki̱ duas tso'
dabom tkëyök (40) ki̱ta̱.

Jesús mik e̱rblökwakpa tö ikié Skëköl a̱

23 Eta̱ Pedro ena Juan émirakitö ta̱ imíyal
wé̱ imale̱pa tso' ee̱. Ì ko̱s yë' sacerdotepa
wökirpa ena judiowak kue̱blupa e'pa tö e'
pakérakitö imale̱pa a̱ se̱raa̱. 24 Mik e' ttsé
ie'pa tö, eta̱ ie'pa ulitane kköché ñita̱ Skëköl a̱
i' es: “A Skëköl, ká̱ jaì ena ká̱ i' ena dayë ena
ì ko̱s tso' iki̱, e' yö' be' tö. 25 Ká̱ ia̱ia̱ë be' tö sa'
këkëpa David dör be' kanè méso, e' ka' ttök
Wiköl Batse'r wa. Ie' tö iyë' i' es:
‘¿Iõk ká̱ male̱pa wakpa uluneka̱ ta̱ië troka̱
ta̱ië Skëköl ki̱?
¿Iõk ie'pa ileritseke ñippök ie' ta̱? Kẽ e'
wamblënuk ie'pa a̱.

* 3:23 Deuteronomio 18.15,18-19 * 4:11 Salmo 118.22 † 4:26 Salmo 2.1-2

26 Ká̱ wökirpa ena blu'pa e'pa ulitane
ñippakka̱ ie' ta̱.
Ie'pa ileritseke ñippök ie' ta̱ ena wé̱
pairi'bitu̱itö idi' wa s'blúie e' ta̱.’†
Es David tö iyë'.
27 “Ttè e' dör moki̱ë. Iwà sué̱ sa' tö tö
s'wökirpa kiè Herodes ena Poncio Pilato,
e'pa ñì dapa'wé̱ka̱ ká̱ i' a̱ Israel aleripa ta̱
ena pë' kẽ dör Israel aleripa esepa ta̱ ñita̱
Jesús we'ikök. Ie' dör be' kanè méso batse'r
pairi'bitu̱ be' tö idi' wa s'blúie e'. 28 Es ì
ko̱s wé̱ ie'pa tö ie' ta̱ e' wé̱ ie'pa tö we̱s be'
tö isuletë'a̱tbak es. 29 A Skëköl, e' kue̱ki̱
ie'pa tso' sa' pau̱ñuk darërëë, e' ttsõ. Sa' dör
be' kanè mésopa e'pa a̱ diché kí̱ mú Jesús
tté pakoie kẽ suane. 30 Be' diché kkachõ.
S'kirirke bua'ú̱ne, ì kẽ o̱r yi a̱ ese ú̱ iwà
kkachoie, ñies íyi ese ú̱ ta̱ië Jesús dör be' kanè
méso batse'r e' ttõ wa.”
31 Mik ie'pa tö ikié o̱ne, eta̱ wé̱ ie'pa tso' e'
ké̱ wöti̱'ne. Eta̱ ie'pa ulitane a̱ Wiköl Batse'r
iënewa̱ ta̱ ie'pa tö Skëköl tté paké kẽ suane.

Jesús mik e̱rblökwakpa ñì ki̱mé

32 Jesús mik e̱rblökwakpa dör ta̱ië. Ie'pa
ka̱bikeitsöke ñikkëë, ulitane e̱r ttsë'r ñittsëë.
Kẽ yi tö icheku̱' tö ie'pa íyi e' dör ie'pa ẽ
icha, e' skéie e' dör ie'pa icha ñikkëë. 33 Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa tö Jesús shke̱neka̱ne, e' tté
kí̱ pakeke diché ta̱ië wa. Skëköl tö ie'pa
ko̱s ki̱meke ta̱ië. 34-35 Yi wa̱ ká̱ tso' ö ilè
skà tso'rak iwa̱, ese watue̱kerakitö ta̱ iské
mekerakitö Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa a̱ blatè
wé̱pa dör sia̱rë esepa a̱ we̱s e'pa kiane ki̱mè
eköl eköl es. E' kue̱ki̱ kẽ yi weirku̱' sia̱rë ie'pa
shu̱a̱. 36 Ie'pa shu̱a̱ wëm tso' eköl dör Leví
aleri datse̱ ká̱ kiè Chipre, e' kiè José. Jesús
ttekölpa tsá̱ tö ikiè méka̱ Bernabé (e' kiane
yëno s'pablökwak). 37 Wëm e' wa̱ ká̱ tso'. E'
watué̱itö ta̱ iské méitö Jesús ttekölpa tsá̱ a̱ a̱s
ie'pa tö s'sia̱rëpa ki̱mù iwa.

5

Ì sulu wamblé Ananías ena Safira e'pa tö e' pakè

1 Erë wëm bak eköl kiè Ananías, e' tayë kiè
Safira. E'pa tö ká̱ watué̱ttsa̱. 2 Eta̱ wëm e'
tö iká̱ ské tsá̱ yéttsa̱ iwákpa a̱ ta̱ iëyök méitö
Jesús ttekölpa tsá̱ a̱ we̱s ká̱ ské se̱raa̱ es. E'
jche̱r ilaköl wa̱ se̱raa̱. 3 Eta̱ Pedro tö iché ie'
a̱:
—A Ananías, ¿iõk be' e̱' mettsa̱ Satanás a̱
ki̱tö'wè̱ ta̱ be' kéitö ka̱chök Wiköl Batse'r a̱?
Ká̱ watué̱bö e' ské kak tsé̱a̱tbö. 4 Ka̱m be'
tö iwataù̱ttsa̱ eta̱ be' icha idir. Ta̱ be' tö
iwatué̱ttsa̱, eta̱ iské dör be' icha. ¿Iõk be'
ibikeitsé wamblé es? Be' kẽ ka̱yëne s'ditsö a̱.
Be' ka̱ché Skëköl a̱.
5 Mik e' ttsé Ananías tö eta̱ ia̱newa
duowa̱ie. Eta̱ ie'pa ko̱s wa̱ ijche̱newa̱, e'pa
suane ta̱ië. 6 Eta̱ duladulapa we̱lepa debitu̱
ta̱ inú patréwa̱rakitö tsé̱mi blèwa̱.
7 Hora tka mañat e' ulatök, eta̱ Ananías
tayë dewa̱ Pedro ska'. We̱s iwëm de e' kẽ
jche̱r ie' wa̱. 8 Ta̱ Pedro tö ie' a̱ ichaké:
—Ichõ ña. ¿Moki̱ a' tö ká̱ watué̱ ko̱s a' tö
iché ekkë?
Safira tö iiu̱té:
—Tõ, ekkë je'.
9 Pedro tö iché ia̱: ¿Iõk a' tö ka̱wö mé ñì a̱
Skëköl Wiköl wötsiriu̱k? Wé̱pa wa̱ be' wëm
nu mí blèwa̱, se̱ e' wakpa doyalne ta̱ írö ie'pa
wa̱ be' nu michoë blèwa̱ ñies.
10 E' bet ta̱ Safira a̱newa ta̱ iduowa̱ Pedro
klõ ska'. Mik duladulapa dewa̱ ta̱ Safira nu
tër ta̱ ie'pa wa̱ inú mítse̱r blèwa̱ iwëm o̱'mik.
11 Eta̱ Skëkëpa Jesús icha erule ulitane ena
sulitane wa̱ ijche̱newa̱, e'pa suanerak ta̱ië.

Ì kẽ o̱r yi a̱ ese wé̱ ta̱ië Jesús ttekölpa tsá̱ tö

12 Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö ì kẽ o̱r yi a̱, ese
we̱ke ta̱ië pë' shu̱a̱ iwà kkachoie. Jesús mik
e̱rblökwakpa ulitane e̱' dapa'u̱ke Salomón ùle
a̱. 13 Pë' ëltëpa tö ie'pa dalöieta̱' erë kẽ diché
dë'ka̱ e̱' tiu̱kwa̱ ie'pa shu̱a̱. 14 Erë wé̱pa
e̱rblé Jesús mik, wëpa ena alakölpa, esepa
kí̱ iërkerak ta̱ië ke̱kraë. 15 Pë' tö s'kirirke
tsé̱mirak katà shuélur ña̱la̱ kkömik a̱s Pedro
tkõ ta̱ ilo mú a̱r esepa we̱le ki̱ a̱s ibuarne.
16 Ñies ká̱ tso' ko̱s Jerusalén pamik, e' wakpa
de ta̱ië s'kirirke wëttsë. Ñies wimblupa su-
lusi s'tteke esepa wëttsë. Eta̱ e'pa ulitane
buanene se̱raa̱.

Jesús ttekölpa tsá̱ wötënewa̱ s'wöto wé̱ a̱

17 Eta̱ sacerdote kibi ena iklépa kiè
saduceowakpa, e'pa ukyëneka̱ ta̱ië
Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ki̱. 18 E' kue̱ki̱
iklö'wé̱wa̱rakitö wötéwa̱ s'wöto wé̱ a̱. 19 Erë
nañewe ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl tö s'wöto
wékkö ppée ta̱ iyéttsa̱rak ta̱ iché ia̱: 20 “A'
yúne Skëköl wé̱ a̱. Ee̱ a' e̱' duõka̱ se̱ne pa̱'a̱li̱
Jesús ta̱, e' tté pakök sulitane a̱.” 21 Bule es
bla'mi ta̱ idewa̱rak Skëköl wé̱ a̱ ta̱ ie̱' kéka̱rak
s'wöbla'u̱k we̱s ie'pa a̱ iyëne es.
Eta̱ sacerdote kibi ena iklépa tö Israel
aleripa wökirpa ulitane kiéttsa̱ e̱' dapa'u̱kka̱
ie'pa ta̱. Eta̱ Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tsu̱k
patkérakitö. 22 Erë mik ishkëkipa demirak
s'wöto wé̱ a̱, eta̱ kẽ iwa̱ iku̱nerak. Ta̱ ideb-
itu̱rak ibiyõ mukne 23 ta̱ ichérakitö:
—Sa' tö s'wöto wékkö kué̱ wötëule buaë.
Ñies shkëkipa tso'rak iwékkö kkö'nuk. Erë
mik sa' tö iwékkö ppée, eta̱ kẽ sa' wa̱ yi ku̱ne
ee̱.
24 Mik Skëköl wé̱ shkëkipa wökir ena sac-
erdote wökir kibipa, e'pa tö ttè e' ttsé eta̱
ie'pa é̱na ká̱ chowa ta̱ iñi chakérak: “¿We̱s
iwà döttsa̱mi?” 25 E' ukuöki̱ ta̱ bet eköl de
ibiyõ muk ta̱ iché ia̱rak:
—Wëpa wötë'wa̱ a' tö s'wöto wé̱ a̱, e'pa
tso'ne Skëköl wé̱ a̱ s'wöbla'u̱k.
26 Eta̱ shkëkipa wökir mía̱ iyulök ishkëkipa
ta̱. Iklö'wé̱wa̱rak erë ie'pa suane dö' pë' tö

s'tè ák wa, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̃ wa̱ iweineia̱.
27 Mik ideminerak eta̱ itsé̱mirakitö ju-
diowak wökirpa wörki̱. Eta̱ sacerdote kibi
tö iché ie'pa a̱:
28 —Sa' tö a' a̱ iyë' etkëme tö wëm e' tté
kë̃ pakar yës. Eta̱ ¿ì wamblé a' tö? A' tö
Jerusalén wakpa ulitane wöbla'we̱ke ttè e'
wa. Ñies a' tso' ichök tö wëm e' köte̱wa̱, e' nuí̱
tkënewa̱ sa' mik.
29 Erë Pedro ena Jesús ttekölpa tsá̱ male̱pa
tö iiu̱térak:
—Sa' ka̱wöta̱ Skëköl ttõ dalöiök s'ditsö ttõ
tsa̱ta̱. 30 A' tö Jesús ttökwa̱ ka' wötëulewa̱ krus
mik. Erë se' wakpa bak ia̱ia̱ë e' Këköl e' wák
tö Jesús shke̱o̱'ka̱ne. 31 Skëköl tö ibatséka̱mi
e̱' ska' tkése̱r iulà bua'kka s'wökirie ena
s'tsa̱tkökwakie a̱s Israel aleripa e̱r mane'ù̱ ta̱
ie'pa ki̱ ie'pa nuì̱ olo'yarmi. 32 Íyi ikkë ko̱s su̱'
sa' tö e' pakök sa' tso' a' a̱. Ñies Wiköl Batse'r
mène wé̱pa tö Skëköl ttõ dalöieke esepa a̱, e'
tso' a' a̱ ipakök.
33 Mik ie'pa tö e' ttsé eta̱ ie'pa uluneka̱ ta̱ië
Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa ki̱. Ie'pa é̱na ittakulur.
34 Erë ie'pa shu̱a̱ wëm tso' eköl e' dör farise-
owak kiè Gamaliel. Ie' dör s'wöbla'u̱k ttè
dalöiëno wa wakpa ese eköl. Sulitane tö ie'
dalöieke ta̱ië. Ie' e̱' duéka̱ ta̱ iché: "Jesús klépa
yõlur kañika̱ ekuölö." Eta̱ ie'pa tö iyélur.
35 E' ukuöki̱ ta̱ ichéitö imale̱pa a̱:
—A yamipa Israel aleripa. A' isa̱ú bua'ie
tö ì we̱ke a' tö wëpa wí̱kkëpa ta̱. 36 A' é̱na
ia̱nú tö barbane wëm kiè Teudas e' e̱' ka'ka̱
ichök tö e' dör wëm ta̱ië ese. Wëpa döka̱
cien tkëyök (400) e'pa e̱' yué ie' klépaie. Ie'
du'wa̱ kötulewa̱ ta̱ iklépa pone'mi wì̱ a̱ dià a̱.
Es ilone'. 37 E' ukuöki̱ ta̱ mik s'wökirpa s'kiè
shtök patkë', e' ké̱wö ska' ta̱ wëm skà eköl kiè
Judas Galilea wak e' e̱' ka'ka̱. Pë' we̱lepa e̱'
yué ie' klépaie. Erë ñies ie' köte̱wa̱ ta̱ iklépa
pone'mi se̱raa̱ wì̱ a̱ dià a̱ ta̱ ee̱ ilone'. 38 E'
kue̱ki̱ ye' tö ichè a' a̱ tö wëpa wí̱ múa̱t bẽrë.
Kë̃ ì sulu wamblar ie'pa ta̱. Ì aleritseke ie'pa
tö ena ì we̱ke ie'pa tö e' dör ttè ësë, e' ta̱ bet
ta̱ kë̃ ita̱'ia̱. 39 Erë Skëköl ttè idir, e' ta̱ kë̃ a'
e̱' alõpaka̱ iki̱. A' isa̱ú buaë dö' a' tso' ñippök
Skëköl ta̱.
Ie'pa tö Gamaliel ttõ iu̱té. 40 Ie'pa tö
Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tsu̱k patkéne ta̱ ippök
patkérakitö ta̱ iché ia̱rak: "Kë̃ a' a̱ ka̱wö
ta̱'ia̱ Jesús tté pakök." E' ukuöki̱ ta̱ iémirakitö.
41 Es Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa e̱' yélur judiowak
wökirpa wé a̱. Skëköl tö ie'pa mé weinuk
Jesús tté kue̱ki̱, e' tö ie'pa ttsë'wé̱ buaë. 42 Es
ke̱kraë ká̱ bit ekkë Skëköl wé a̱ ñies u a̱ u a̱
ie'pa tö s'wöbla'we̱ke s'patteke Jesús dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tté buaë wa.

6

Wëpa kul shu̱shtérakitö Jesús ttekölpa tsá̱ ki̱moie

1 E' ké̱wö ska' ta̱ Jesús ttökatapa kí̱ daparke
ta̱ië e'pa dör judiowak. Ie'pa we̱lepa ttöke
griegoie, esepa tö imale̱pa ttöke iwakpaie
e'pa cheke suluë. Ie'pa tö icheke:
—Mik chkè blatërke ke̱kraë, eta̱ sa' tayëpa
schõ, esepa kë̃ a̱ imène ko̱s imale̱pa ttöke
judioie esepa a̱ imène ekkë.
2 E' kue̱ki̱ Jesús ttekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱
böl (12), e'pa tö Jesús ttökatapa ulitane kié e̱'
dapa'u̱k ta̱ ichéitörak:
—A yamipa, kë̃ idör buaë sa' a̱
s'wöbla'we̱ke sa' tö Skëköl ttè wa e' kané
muka̱t íyi watioie e' ẽ kue̱ki̱. 3 E' kue̱ki̱ a'
shu̱a̱ wëpa yulõ kul a̱s kanè e' ù̱ ie'pa tö.
Wëpa su̱ule sulitane wa̱ tö ie'pa a̱ Wiköl
Batse'r tso' ta̱ië ena ika̱bikeitsö buaë, esepa
shu̱shtõ ta̱ sa' tö ie'pa mekeka̱ kanè ñe' u̱k.
4 Eta̱ sa' e̱' ché ke̱kraë ttök Skëköl ta̱ ena
s'wöbla'u̱k ie' ttè wa.
5 E' wër buaë ie'pa ulitane wa. Ie'pa tö
Esteban shu̱shté. E' e̱rblé buaë Skëköl mik
ñies ie' a̱ Wiköl Batse'r tso' ta̱ië. Ñies Fe-
lipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas ena
Nicolás e'pa shu̱shté ie'pa tö. Nicolás dör
Antioquía wak, e' e̱' yö'bak judiowakie. 6 Eta̱
itsé̱mirakitö wé̱ Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tso'
ee̱. Eta̱ ie'pa ulà méka̱ wëpa ñekkëpa ki̱ ta̱
ie'pa tö ikié S'yẽ a̱ tö iki̱mú.
7 Es Skëköl ttè kí̱ pakanemi ta̱ië. Ñies Jesús
ttökatapa kí̱ daparke ta̱ië Jerusalén. Ñies
judiowak sacerdotepa ta̱ië tö ttè mik se'
e̱rblöke e' wà klö'wé̱.

Esteban klönewa̱

8 Eta̱ Skëköl e̱r buaë ché Esteban a̱ ta̱ië ta̱
diché méitö ia̱ ta̱ië. E' wa ì kë̃ o̱r yi a̱ ese
we̱keitö ta̱ië pë' shu̱a̱ iwà kkachoie tö Jesús
tté dör mo̱ki̱. 9 Erë wëpa we̱lepa tö Esteban
chémi suluë. Ie'pa we̱lepa dör judiowak
ñì dapa'wo̱ wé kiè Kanè Mésopa Auleshka
Esepa Wé e' wakpa. (Ie'pa bak klöulewa̱
kaneblök erë iyërulunebak.) Ñies judiowak
we̱lepa tso' datse̱ Cirene, Alejandría, Cili-
cia ena Asia, e'pa ko̱s wöñarke Esteban ki̱.
10 Erë Wiköl Batse'r tö Esteban a̱ ttè mé
ttoie buaë, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̃ a̱ e̱' alirka̱ ie'
ki̱. 11 E' kue̱ki̱ ie'pa tö wëpa we̱lepa patué̱
ka̱chök: "Sa' ittsé tö Esteban tso' Moisés
ena Skëköl chök suluë." 12 E' wa ie'pa tö
pë' uluwé̱ka̱ ta̱ië Esteban ki̱. Ñies judiowak
kue̱blupa ena s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa uluwé̱ka̱rakitö Esteban ki̱. E' kue̱ki̱
ie'pa de Esteban ska' ta̱ iklö'wé̱wa̱rakitö
tsé̱mirakitö judiowak wökirpa ska'. 13 Ñies
wëpa yulérakitö ka̱choie, e'pa tö iché:
—Ke̱kraë wëm wí̱ tö Skëköl wé dör batse'r
i' ena Moisés ttè dalöiëno e' cheke suluë.
14 Ñies sa' tö ie' ttsé ichök tö Jesús Nazaret
wak e' tö Skëköl wé tskerawa̱ ena se̱ne me'a̱t
Moisés tö se' a̱ e' mane'we̱kettsa̱itö.

15 Eta̱ judiowak wökirpa ko̱s tulur ee̱, e'pa
tö isué̱ tö Esteban wö wër dalölöë we̱s Skëköl
biyöchökwak wö wër es.

7

Esteban e̱' tsa̱tké

1 Sacerdote kibi, e' tö Esteban a̱ ichaké:
—Ì ki̱ be' kkatërke ¿e' dör moki̱?
2 Ie' iiu̱té: "A yamipa, a yë́pa, ye' ttö́
ttsö́. Mik se' këkëpa Abraham bak ia̱ia̱ë
Mesopotamia, ka̱m imi' se̱nuk Harán, eta̱
ee̱ se' Këköl olo ta̱' tai̱ë, e' e̱' kkayë' ie' a̱.
3 Eta̱ ichéitö ia̱: 'Be' ká̱ ena be' yamipa, e'
múa̱t ta̱ be' yúshka se̱nuk, ká̱ kkachekeyö
be' a̱ ee̱.' 4 Es Abraham e̱' yë'ttsa̱ Caldea
a̱te̱ Mesopotamia ee̱, ta̱ imía̱ se̱nuk Harán.
Iyë́ blënewa̱ e' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö ie' patkë'
se̱nuk íe̱, wé̱ se' se̱rke i̱'ñe ta̱ ee̱. 5 Kuaë
Skëköl kë́ wa̱ ká̱ i' mène ie' a̱ yës, elkela
wë'ia̱ ë́ kë́ ie' a̱ imène. Erë́ e' ké̱wö ska'
ta̱ ie' kë́ ala'r ta̱', erë Skëköl kablë' ie' a̱
ttè i' wa: 'Ká̱ i' meraëyö be' aleripa a̱ be'
blënewa̱ e' ukuöki̱ ta̱.' 6 Ñies Skëköl tö iché
ie' a̱: 'Be' aleripa se̱rdaë ká̱ kua̱'ki̱ ki̱ we̱s
ká̱ kua̱'ki̱ wakpa es. Ee̱ ie'pa klördawa̱ kanè
mésoie kë́ patue̱ta̱' ese. Iweirdarak sia̱rë
döka̱ duas cien tkëyök (400).' 7 Erë Skëköl
tö iché ia̱: 'Ká̱ wé̱ wakpa tö ie'pa we'ikera,
esepa ské we'ikerayö sia̱rë. E' ukuöki̱ ta̱
ie'pa e̱' yörattsa̱ ká̱ e' a̱ a̱s ye' dalöiörakitö ká̱
i' ki̱.' 8 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱: 'A' ala'r wëpa
ku̱rke ko̱s esepa tottola kkuölitla töö tsir. E'
ú̱ ke̱kraë iwà kkachoie tö ye' tö ttè me' be' a̱.'
E' kue̱ki̱ mik ie' alà kiè Isaac ki̱ ká̱ de pàköl,
eta̱ itóttola kkuölitla téeitö tsir. Es ñies Isaac
tö iwé̱ ilà Jacob* ta̱. E' sù Jacob tö iwé̱ ila'rla
dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa ta̱. Ie'pa dör se'
dör Israel aleripa ditséwöpa dabom eyök kí̱
böl e' yë́pa tsá̱.
9 "Erë se' yë́pa tsá̱, e'pa ukyëne iël tsirla kiè
José e' ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö iwato̱'ttsa̱ ta̱ yi
tö itué̱ e' wa̱ imítse̱r Egipto. Erë Skëköl tso'
ie' ta̱. 10 Ie' tö itsa̱tké ke̱kraë ko̱s iweirke e'
shu̱a̱. Ñies ka̱bikeitsè buaë méitö ia̱. Ñies ie'
tö Faraón ké isa̱u̱k e̱r bua' wa (Egipto wakpa
tö iblúpa ko̱s kiè Faraón). E' kue̱ki̱ Faraón tö
ie' tkéka̱ Egipto íyi ko̱s e' wökirie ñies ie' wák
u wökirie.
11 "E' ukuöki̱ ta̱ ketba a̱neka̱ Egipto ena
Canaán, e' ko̱s a̱. E' wakpa weine sia̱rë. Se'
yë́pa tsá̱ kë́ wa̱ ì ku̱ne ñanoie katanoie. 12 Erë
mik Jacob wa̱ ijche̱newa̱ tö iyiwö tso' Egipto,
eta̱ ie' tö ila'r dör se' yë́pa tsá̱, e'pa patkémi
iyiwö ta̱u̱k ee̱, e' dör ie'pa tsá̱ dë́'rö. 13 Mik
ie'pa skà dë́'rö eta̱ José tö ie'pa a̱ iché: 'ye' dör
a' ël.' Es Faraón wa̱ ijche̱newa̱ tö yi ditséwö
José dör. 14 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iyë́ Jacob ena
iyamipa ko̱s tsu̱k patké a̱s idöbitu̱ Egipto.
E'pa döka̱ dabom kuryök ki̱ ske̱l (75). 15 Es
Jacob minea̱ se̱nuk Egipto. Ee̱ iblënewa̱. Ee̱
ie' ala'r dör se' yë́pa tsá̱, e'pa blërulune ñies.
16 Ie'pa nu minene Siquem wötéwa̱ iwakpa
pö a̱. Ká̱ e' wato̱' Hamor ala'r tö Abraham a̱
pöie.
17 "Erë Skëköl kablë' Abraham a̱ ttè i' wa:
'Be' aleripa yerattsa̱ne ye' tö Egipto.' Mik e'
ké̱wö dökewa̱tke, eta̱ se' yë́pa kí̱ alöne tai̱ë.
18 E' ké̱wö ska' ta̱ Egipto blú ské tkëneka̱, e'
kë́ wa̱ José pakè jche̱r. 19 Blu' e' tö se' yë́pa
ki̱tö'wé̱ we'iké sia̱rë. Ie' tö ie'pa ké kësik wa
ila'rla wëpa ku̱ne e̱rpa esepa ko̱s watöktsa̱ a̱s
iduölur. 20 E' ké̱wö ska' ta̱ Moisés ku̱ne', e'
dör buaala shu̱te̱. Iyë́ ena imì tö ikkö'né u
a̱ döka̱ sí mañat. 21 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa ka̱wöta̱
iwatöktsa̱ a̱s iduöwa̱ erë Egipto blú alà busi
tö ikué̱wa̱ tsé̱mi u a̱ tala'wè̱ we̱s iwák alà
es. 22 Es Moisés yöne tai̱ë íyi jche̱r Egipto
wakpa wa̱, ko̱s e' wa. Ittö́ ë́ ki̱ ittsënewa̱, ñies
ì we̱keitö e' ë́ ki̱ iwënewa̱ tö ie' dör wëm tai̱ë
ese.
23 "Mik ie' ki̱ duas de dabom tkëyök, (40)
eta̱ ibikeitséitö: 'Ye' mía̱ ye' yamipa dör Is-
rael aleripa e' weblök.' 24 Eta̱ ie' isué̱ tö
egiptowak eköl tso' Israel aleri eköl we'ikök.
E' kue̱ki̱ ie' mishka itsa̱tkök ta̱ egiptowak
ttéwa̱itö iskéie. 25 Ie' ibikeitsé tö iyamipa
Israel aleripa éna ia̱rmi tö Skëköl tö ie' patké
ie'pa tsa̱tkök. Erë́ kë́ iwà a̱ne ie'pa é̱na.
26 Bule es ta̱ ie' tö Israel aleripa kué̱ böl
ñippök. Ie' ki̱ ikiane tö ie'pa mú e̱r buarne ñì
ki̱, e' kue̱ki̱ ichéitö ia̱rak: 'A' dör ñì yamipa.
¿Iök a' ñì we'ikö?' 27 Eta̱ eköl tö iyami
we'ikeke, e' tö Moisés patkéu̱mi ta̱ ichéitö ia̱:
'¿Yi tö be' tkéka̱ sa' wökirie sa' shu̱lökwakie?
28 ¿Be' é̱na ye' ttakwa̱ we̱s chkì be' tö egip-
towak kötwa̱ es?' 29 E' ttséwa̱ Moisés tö ta̱
itkashkar ká̱ bánet kiè Madián ee̱. Ee̱ ise̱né
we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wak es. Ee̱ ila'rla kéka̱ böl.
30 "Ee̱ ie' se̱né dö́ duas dabom tkëyök (40).
Ká̱ et ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl e̱' kkaché
ie' a̱ Sinaí ké̱bata a̱ tsi̱net ká̱ sir poë wé̱ kë́
yi se̱rku̱' ese ska'. Ie' e̱' kkaché ia̱ kal tsir
wöñarke bö'ie e' shu̱a̱. 31 Moisés wökranewa̱
iweblök. Erë mik ie' e̱' skéwa̱ isa̱u̱k bua'iewa̱
ta̱ Skëköl ttö́ ttséitö, e' tö iché ia̱: 32 'Ye'
dör be' yë́pa bak ia̱ia̱ë kiè Abraham, Isaac
ena Jacob e'pa Këköl.' Eta̱ Moisés painéka̱
tai̱ë suane kue̱ki̱. Ie' kë́ diché dë́'ka̱ia̱ isa̱u̱k.
33 Eta̱ Skëköl tö iché ia̱: 'Wé̱ be' dur, e' ké̱ dör
batse'r, e' kue̱ki̱ be' klökkuö yö́ttsa̱. 34 Moki̱
ye' isué̱ tö wépa dör ye' icha tso' Egipto e'pa
weirke. Ie'pa kköchöke e' ttséyö. E' kue̱ki̱ ye'
dë́'ttsa̱ ie'pa tsa̱tkök. E' kue̱ki̱ ittsö́: Ye' tö be'
patkerami Egipto.'
35 "Israel aleripa tö iyë' Moisés a̱: '¿Yi tö
be' tkéka̱ sa' wökirie sa' shu̱lökwakie?' Erë́
ie'pa tö ie' watë'ttsa̱, erë Skëköl tö patkë'
ie'pa wökirie ena ie'pa tsa̱tkökwakie. E' bak
mik Skëköl biyöchökwak e̱' kkayë'wa̱ ie' a̱ kal
tsitsirla shu̱a̱ eta̱. 36 Es Moisés tö se' yë́pa

* **7:8** Jacob: E' kiè ñies Israel.

yë'ttsa̱ Egipto a̱. Egipto ena dayë kiè Dayë
Mat e̱e̱ ie' tö ì kě o̱r yi a̱ ese wé̱ tai̱ë. Ñies
e' wé̱itö duas dabom tkëyök ekkë ká̱ sir poë
wé̱ kě yi se̱rku̱' e̱e̱. 37 Ie' wák tö iché ie'pa
a̱: ‘Skëköl tö itteköl keraka̱ eköl a' shu̱a̱ we̱s
ye' es.’ 38 Mik Israel aleripa tso'rak echkaie
ká̱ sir poë wé̱ kě yi se̱rku̱' e̱e̱, eta̱ Moisés tso'
ie'pa shu̱a̱. Ñies Skëköl biyöchökwak tté ie' ta̱
Sinaí ké̱bata a̱. Skëköl ttè tö se̱ne meke sia̱ e'
yëne ie' a̱ e̱e̱, e' pakéne ie' tö se' a̱.
39 “Erë se' yěpa kě wa̱ ie' ttè dalöiëne'. Ie'pa
tö ie' ttè watë'ttsa̱. Ie'pa shkakne Egipto. 40 E'
kue̱ki̱ ie'pa tö iché Aarón a̱: ‘Moisés tö se'
yë'ttsa̱ Egipto a̱. Kě sa' wa̱ ijche̱r ì tka ie' ta̱.
E' kue̱ki̱ íyi diököl yuǒ se' a̱ böt mañat dalöiè
skëkölie a̱s e' mi' se' wëttsu̱k.’ 41 Es ie'pa tö
baka pupula diököl yué dalöiè. Ta̱ iyiwak
jchérakitö mè baka diököl a̱ idalöioie. Ie'pa
tö e' ké̱wö tkö'wé̱ tai̱ë, baka diököl yuérakitö
iwákpa ulà wa, e' dalöioie. 42 E' kue̱ki̱ Skëköl
e̱' skéttsa̱ ie'pa yöki̱. Ie' tö ie'pa méa̱t a̱s bëkwö
dalöiörakitö ie' skéie. Es Skëköl ttekölpa tö
ikit iyëkkuö ki̱. Ie'pa tö ichè:
‘A Israel aleripa,
mik a' se̱ne' ká̱ sir poë wé̱ kě yi se̱rku̱' e̱e̱
duas dabom tkëyök (40) ekkë,
eta̱ a' tö iyiwak jchë' erë e' kě dör ye' dalöioie.
43 Wé̱ dalöieke pë' tö skëkölie kiè Moloc, e'
diököl wéla dami a' wa̱.
Ñies wé̱ dalöieke pë' tö skëkölie kiè Refán e'
diököl bëkwöie, e' dami a' wa̱.
E' ko̱s diököl yué a' wákpa tö, esepa dami a'
wa̱ dalöiè.
E' kue̱ki̱ ye' tö a' patkeraë ka̱mië weinuk
sia̱rë Babilonia wi̱'kie.’†
Es ikite̱a̱t.
44 “Es mik se' yěpa bak se̱nuk ká̱ sir poë
wé̱ kě yi se̱rku̱' e̱e̱, eta̱ ie'pa wa̱ datsi'kuö
dami e' shu̱kue̱kear Skëköl wéie. E' a̱ ie'
bak e̱' kkachök ie'pa a̱. U e' yöne we̱s ie' tö
Moisés ka' iyuök es, we̱s ie' tö ikkayë' ia̱ es.
45 E' ukuöki̱ ta̱ u e' méa̱t se' yěpa bak e'pa tö
ileripa a̱. Mik ie'pa demi Josué ta̱ pë' kua̱'ki̱
wakpa ká̱ klö'u̱kwa̱, eta̱ u e' mirwa̱rak iwa̱.
Skëköl tö pë' kua̱'ki̱ wakpa u̱yéttsa̱ ie'pa yöki̱.
E' ukuöki̱ ká̱ tai̱ë ta̱ David tkëneka̱ blu'ie. E'
ké̱wö ska' ta̱ u yöne ia̱ia̱ë datsi'kuö wa, e'
tso'ia̱. 46 David wër buaë Skëköl wa ta̱ ie' a̱
David tö ka̱wö kié ie' dalöio wé yuoie Israel
aleripa a̱. 47 Erë David alà kiè Salomón, e' tö
Skëköl wé e' yué. 48 Erë Skëköl dör íyi ulitane
tsa̱ta̱ e' kě se̱r u yué s'ditsö tö ese a̱. Es itteköl
eköl tö iyë'a̱t, e' tö ichè:
49-50 ‘Skëköl tö ichè:
Ká̱ jaì e' dör ye' e̱' tkoie.
ká̱ i' dör ye' klõ tkose̱r.
Ye' wák tö íyi ko̱s yö',
e' kue̱ki̱ ¿we̱s a' tö u yuèmi ye' a̱?
¿We̱s a' tö ká̱ mèmi ye' a̱ e̱noie?’‡
Es ikite̱a̱t.

† **7:43** Amós 5.25-27 ‡ **7:49-50** Isaías 66.1-2

51 “Erë a' kě tö Skëköl dalöieta̱'. A' e̱r
darërë. A' kukuöña darërëë. Ke̱kraë Wiköl
Batse'r wöklö'wè̱ a' tö. A' dör we̱s a' yěpa
bak ká̱ ia̱ia̱ë es. 52 Ie'pa tö Skëköl ttekölpa
ko̱s we'ik. Es ñies ittekölpa bak ichök tö yi
dör Yësyësë Chökle e' datse̱, e'pa kötulur ie'pa
tö. I̱'ñe ta̱ yi dör Yësyësë Chökle ñe' detke, erë
iwatuéttsa̱ a' tö ttèwa̱. 53 A' ulà a̱ Skëköl ttè
dalöiëno dë' ibiyöchökwakpa wa. Erë a' kě tö
idalöiè.”

Esteban ttéwa̱ ie'pa tö

54 Mik iwökirpa tö ì pakè Esteban tö e' ttsé,
eta̱ ie'pa uluneka̱ iki̱ tai̱ë. Ie'pa kà wötéwa̱
ulune ě kue̱ki̱. 55 Erë Esteban ki̱ Wiköl
Batse'r kí̱ de tai̱ë ta̱ iwö kéka̱ ká̱ jaì a̱ ta̱ Skëköl
olo tai̱ë e' suéitö. Ñies ie' tö Jesús sué̱ dur
Skëköl ulà bua'kka. 56 Ie' tö iché:
—¡Isa̱ú̱! Ye' tso' isa̱u̱k tö ká̱ jaì wékkö àr áie.
Ñies Jesús dör S'ditsö Alà e' sa̱u̱k ye' tso' tö
idur Skëköl ulà bua'kka.
57 Erë ie'pa e̱' kukuöña wötéwa̱ a̱s kě
iwattsër. Eta̱ ia̱neka̱rak tai̱ë ta̱ imishkarak
se̱raa̱ Esteban ki̱. 58 Ta̱ iyéttsa̱rakitö
Jerusalén a̱ mítse̱r u'rki̱ e̱e̱, ta̱ ie'pa tö ie' témi
ák wa ittowa̱ie. Esteban kkatökwakpa tso'
itök, e'pa datsi' me'itörak duladula kiè Saulo
e' a̱ blè.
59 Ie'pa tso' Esteban tök ák wa, e' dalewa
ie' tö ikié Skëköl a̱ i' es: “A Skëkëpa Jesús, ye'
wiköl tsú̱mi be' ska'.” 60 E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱'
tkéwa̱ kuchë ki̱ ta̱ ia̱neka̱ tai̱ë: “A Skëkëpa, ì
sulu wamblök itso'rak, e' nuí̱ olo'yǒ ie'pa ki̱.”
Mik e' chéitö ta̱ iduowa̱.

8

1 Esteban ttéwa̱ ie'pa tö e' tö Saulo ttsë'wé̱
buaë.

Saulo tö Jesús mik e̱rblökwakpa we'ikémitke

E' diwö shà̱ ta̱ Skëkëpa Jesús icha erule
tso' Jerusalén e'pa we'ikémitke pë' tö. Ie'pa
ko̱s tkayalmi dõ Judea ena Samaria. Erë
Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa kě mineyal. 2 Wëpa
we̱lepa tö Skëköl dalöieke tai̱ë, esepa tö
Esteban nu bléwa̱ ta̱ ie' i̱eitsérakitö tai̱ë.
3 Erë Saulo tö Skëkëpa Jesús icha erule e'pa
we'ikémi sia̱rë. Ie' mirwa̱ u a̱ u a̱ ie'pa yöktsa̱
ku̱ulemi patkèmi wötèwa̱ s'wöto wé a̱ wëpa
ena alakölpa ñies.

Jesús tté pakane Samaria wakpa a̱

4 Erë wé̱pa bakyalmi Jerusalén, e'pa
tö Jesús tté buaë pakémir ká̱ wa'ñe wé̱
imirwa̱rak e̱e̱. 5 Es Felipe mía̱ Samaria. E̱e̱
ie' tö wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tté
pakémi ká̱ e' wakpa a̱. 6 Mik ie'pa tö ie'
ttöke e' ttsé ñies ì kě o̱r yi a̱ ese we̱keitö, e'
suérakitö eta̱ ie'pa tö ittõ ki̱ttseke bua'iewa̱.
7 Es pë' a̱ wimblupa sulusi tso', esepa
bua'wé̱neitö tai̱ë. Wimblupa sulusi yërulune

a̱rkeka̱rak tai̱ë. Es ñies s'kraulewa̱ tai̱ë ena
s'bachiulewa̱ tai̱ë, esepa buanene buaë. 8 E'
kue̱ki̱ ká̱ e' wakpa ko̱s ttsë'ne buaë.
9 Eta̱ ká̱ e' a̱ wëm tso' eköl kiè Simón. Ie'
kaneblë'mi ia̱ia̱ë we̱s awá es. E' wa ie' tö
Samaria wakpa ki̱të' tai̱ë. Es ie' e̱' kkeö tö
ie' dör imale̱pa tsa̱ta̱. 10 Ká̱ e' wakpa ulitane,
sia̱rëpa ñies inuköl blúpa, e'pa tö ie' ttö̃ klöo̱'
buaë. Ie'pa tö iyë': “Skëköl kiè Diché Tai̱ë, e'
e̱' yué Simónie.”
11 Bànet ie' tö ie'pa ki̱të'bitu̱ ikanè wa. E'
kue̱ki̱ ie'pa tö ie' ttö̃ iu̱të' buaë. 12 Erë mik Fe-
lipe tö ì blúie Skëköl tso' e' tté buaë paké ñies
Jesucristo tté buaë paké, eta̱ ie'pa tö iklö'wé̱
ta̱ ie̱' wöskuélor wëpa ena alakölpa. 13 Ñies
Simón wák e̱rblé Jesús mik ta̱ iwöskuée. Ie'
michoë Felipe ta̱ ke̱kraë. Es ie' isué̱ tö ì kẽ o̱r
yi a̱ ese we̱ke Felipe tö tai̱ë, e' tö ie' tkiwé̱wa̱.
14 Mik Jesús ttekölpa tsá̱ tso' Jerusalén,
e'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö Samaria wakpa tö
Skëköl ttè klö'wé̱, eta̱ ie'pa tö Pedro ena Juan
patkémi ee̱. 15 Mik idemirak, eta̱ ikiérakitö
S'yẽ a̱ Samaria wakpa tö iklö'wé̱, e'pa ki̱
a̱s Wiköl Batse'r dõ ie'pa ki̱. 16 Ka̱m Wiköl
Batse'r döbitu̱ ie'pa ulitane ki̱. Ie'pa wösuule
Skëkëpa Jesús ttõ wa, e' ẽ o̱' ie'pa tö. 17 E'
kue̱ki̱ Pedro ena Juan ulà méka̱ ie'pa ki̱ ta̱
Wiköl Batse'r de ie'pa ki̱.
18 Simón tö isué̱ tö mik Jesús ttekölpa tsá̱
ulà méka̱ ie'pa ki̱ eta̱ Wiköl Batse'r debitu̱ iki̱.
E' kue̱ki̱ ie' tö inuköl watké Pedro ena Juan
a̱, 19 ta̱ ie' tö iché ia̱rak:
—A' wa̱ diché tso' se̱, e' mú ye' a̱ a̱s yi ki̱ ye'
ulà mèka̱ ta̱ ese ki̱ Wiköl Batse'r döbitu̱ we̱s
a' tö iwe̱ke es.
20 Pedro tö iiu̱té:
—Be' tö ibikeitsè tö ì kakmè Skëköl tö e'
to̱rmi inuköl wa, e' kue̱ki̱ be' inuköl weinú
ke̱kraë be' wák ta̱. 21 Be' e̱r kẽ dör yësyësë
Skëköl wöa̱, e' kue̱ki̱ diché i' kẽ menuk be' a̱.
22 Be' e̱r mane'ú̱ ì sulu wamblekebö i', e' yöki̱.
Skëköl a̱ ikiö̃ a̱s ì bikeitsébö suluë isalema e'
nui̱ olo'yèmiitö be' ki̱. 23 Ye' tö isué̱ tö be' e̱r
dör suluë kësik ẽme. E' wa̱ be' wák ko̱s tso'
klöulewa̱.
24 Simón tö iiu̱té:
—Skëköl a̱ ikiö̃ a̱s ì ko̱s ché a' tö e' kẽ tkõ ye'
ta̱.
25 Eta̱ ì o̱' Skëköl tö ie'pa ta̱ e' ttè paké Pedro
ena Juan tö. Ñies s'pattérakitö Skëkëpa Jesús
tté wa. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa míyalne Jerusalén.
Ta̱ ñala̱ wa Samaria shu̱a̱ ká̱ tso' tai̱ë, e'
wakpa a̱ ie'pa tö Jesús tté buaë pakerami
we̱s imirdak es.

Felipe tö Etiopía wák eköl wöbla'wé̱

26 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl
tö iché Felipe a̱: “Be' yúshka dayë ñak kke̱
Jerusalén ñalé̱ wa dõ Gaza.” Ñala̱ e' tkökemi
ká̱ sir poë wé̱ kẽ yi se̱rku̱' e' kke̱. 27 Eta̱
Felipe mía̱ ta̱ ñala̱ e' ki̱ wëm kue̱itö eköl, e'
dör Etiopía wak. Ie' dör iká̱ wökirpa e' eköl.
Ie' dör alaköl tso' Etiopía blúie, e' inuköl blök
wökir. Ie' dare Jerusalén Skëköl dalöiök. 28 Ie'
mirwa̱ne ika̱ska' karreta ki̱, e' a̱ itkër yëkkuö
kit Skëköl tteköl kiè Isaías tö, e' sa̱u̱k.
29 Eta̱ Wiköl Batse'r tö iché Felipe a̱: “Be'
yú, be' e̱' sköwa̱ karreta se̱ o̱'mik.” 30 Mik
Felipe e̱' skéwa̱ karreta o̱'mik, eta̱ ie' tö ittsé
tö Etiopía wak tö Skëköl yëkkuö kit Isaías tö,
e' a̱ritserami. Felipe tö ie' a̱ ichaké:
—Yëkkuö se̱ a̱ritseke be' tö ¿e' wà a̱ne be'
é̱na?
31 Ie' tö iiu̱té:
—Kẽ yi ku̱' ye' wöbla'u̱k ta̱ ¿we̱s ye' a̱ iwà
a̱rmi?
Ie' tö Felipe kié e̱' tkökka̱ ie' o̱'mik. 32 Ie' tö
ia̱ritserami wé̱ ichéitö:
“Ie' dör we̱s obeja urula tsè̱mi ttèwa̱ es.
We̱s obeja pupula kẽ a̱rta̱' mik iköyök tërke
eta̱,
es ñies kẽ ie' wa̱ ì yëne.
33 Ie'pa tö ijaëwé̱ sia̱rë ta̱ ikichatéttsa̱rakitö,
erë ì ki̱ ikichatënettsa̱ e' kẽ dör moki̱.
Ie' ttéwa̱rakitö a̱s kẽ ise̱ria̱ ká̱ i' ki̱,
e' kue̱ki̱ kẽ ie' alà a̱te̱.”*
34 Etiopía wak tö Felipe a̱ ichaké:
—Be' we'ikèyö, ichõ ña, ¿yi cheke Skëköl
tteköl Isaías tö ttè i' wa? ¿Ie' wák e̱' chöke ö
o̱'ka chekeitö?
35 Eta̱ ttè a̱ritsétkeitö, e' wa Felipe tö ie'
a̱ Jesús tté buaë pakémi. 36-37 Es ittöramirak
ñala̱ wa ta̱ ee̱ di' kué̱rakitö. Eta̱ Etiopía wak
tö iché Felipe a̱:
—Íe̱ di' tso'. ¿Ì kue̱ki̱ be' kẽ tö ye' wöskuè?†
38 Eta̱ Etiopía wak tö iché karreta
ñakökwak a̱ tö karreta wöklö'ú̱wa̱. Ta̱ ie'pa e̱'
éwa ta̱ imíyal bölë di' a̱. Ee̱ Felipe tö Etiopía
wak wöskuée. 39 Mik ie̱' yélune di' a̱ eta̱
Skëköl Wiköl tö Felipe batséka̱mi bet ká̱
bánet a̱, Etiopía wak kẽ wa̱ isu̱neia̱ yës, erë
imía̱ ttsë'ne buaë kaneë. 40 Eta̱ Felipe tö isué̱
tö ie' demi dur ká̱ kiè Azoto ee̱. Eta̱ ie' mía̱
Jesús tté buaë pakök ká̱ tso' ñala̱ ki̱ ese wakpa
a̱ dõmi Cesarea.

9

Saulo e̱r mane'wé̱ Jesús a̱

1-2 E' dalewa Saulo tso'ia̱ Skëkëpa ttökatapa
pau̱ñuk ttèwa̱. E' kue̱ki̱ ie' mía̱ sacerdote
kibi ska' yëkkuö kiök shkowa̱ie judiowak ñì
dapa'wo̱ wé tso' Damasco ee̱. Yëkkuö e' ki̱
ka̱wö mène ia̱ s'tso' ttè kiè Jesús dör Ñala̱
Pa̱'a̱li̱ e' diki̱a̱ esepa yulök klö'wo̱wa̱ tsè̱mi
Jerusalén, kẽ tkine tö alakölpa ö wëpa idir.
3 Erë mik Saulo dökemitke tsi̱net Damasco e'
bet ibite̱shka ká̱ jaì a̱ bö'wöie e' olo bune tai̱ë

* **8:33** Isaías 53.7-8 † **8:36-37** Yëkkuö kitule ká̱ ia̱ia̱ë ke̱weie imale̱pa yöki̱ esepa kẽ wa̱ 8.37 kite̱ka̱. Ttè e' tö ichè: Felipe tö ie' a̱ iché: —Be' tö ttè i' klö'wé̱ moki̱ë e' ta̱ be' wösurmi. Eta̱ wëm tö iiu̱té: —Ye' tö iklö'wé̱ tö Jesucristo dör Skëköl Alà e'.

ipamik. 4 Ta̱ ie' a̱nere i̱ski̱. Eta̱ ttõ ttséitö
tö iché ia̱: “A Saulo, a Saulo, ¿iö̃k be' tö ye'
we'ikeke?”
5 Saulo tö ie' a̱ ichaké: “A Skëkëpa, ¿be' dör
yi?” Eta̱ iiu̱téneitö: “Ye' dör Jesús we'ikeke
be' tö e'. 6 Erë be' e̱' kö̃ka̱. Be' yú Damasco.
Ee̱ be' a̱ iyërmi tö ì u̱k be' ké.”
7 Eta̱ Saulo wapiepa tkirulune ta̱ië. Ie'pa
tö yile ttõ ttsé, erë kẽ ie'pa wa̱ yi su̱ne. 8 E'
ukuöki̱ ta̱ Saulo e̱' kéka̱ ta̱ iwöbla shu̱ppée,
erë kẽ iwawër. E' kue̱ki̱ itsé̱mirakitö ulà
iërule dõ Damasco. 9 Ee̱ ie' se̱né ká̱ mañat kẽ
wöbla wawëne, kẽ wa̱ ì ñane, kẽ wa̱ ì yane yës.
10 Jesús ttökata eköl kiè Ananías se̱rke
Damasco e' a̱ Skëkëpa Jesús e̱' kkachéwa̱ kab-
sue̱ie ta̱ iché ia̱: “¡A Ananías!” Ie' iiu̱té: “A
Skëkëpa Jesús, ichõ ña.”
11 Skëkëpa tö iché ia̱: “Be' yú ñala̱ kiè
Yësyësë e' ki̱ dõ Judas u a̱. Ee̱ wëm tso'
kiè Saulo datse̱ Tarso, e' yulö̃. Ie' tso' ttök
S'yẽ ta̱. 12 Ie' tö isué̱ kabsue̱ie tö wëm kiè
Ananías dewa̱ ie' ska' iulà méka̱ iki̱ a̱s iwöbla
wawërne, e' dör be'.”
13 Ie' iiu̱té: “A Skëkëpa Jesús, erë ye' a̱ iyëule
ta̱ië ie'pa wa̱ tö wëm e' tö be' icha batse'r
tso' Jerusalén e'pa we'ikeke sia̱rë. 14 I̱'ñe ta̱
e' de í̱e̱. Sacerdotepa wökirpa tö ka̱wö mé
ie' a̱ a̱s wé̱pa tö be' a̱ e̱' tsa̱tkè kié esepa ko̱s
klö'u̱luritö.”
15 Erë Skëkëpa Jesús tö iché ia̱: “Be' yú. Ye'
tö wëm e' shu̱kitbak a̱s ie' tö ye' tté pakõ pë'
kẽ dör Israel aleripa esepa a̱ ena iblúpa a̱ ñies
Israel aleripa a̱. 16 Ye' wák tö ikkacheraë ie'
a̱ tö ie' ka̱wöta̱ weinuk ye' tté kue̱ki̱.”
17 Eta̱ Ananías demi Saulo ska' ta̱ iulà méka̱
iki̱ ta̱ iché ia̱:
—A yami Saulo, Skëkëpa Jesús e̱' kkayë'wa̱
be' a̱ ñala̱ ki̱ be' dë'bitu̱ e' wa, e' tö ye' patké
a̱s be' wöbla wawërne ñies a̱s Wiköl Batse'r
iërwa̱ be' a̱.
18 E' bet ta̱ ì tso' Saulo wöbla mik nima
kkuö sù̱, e' darolone ta̱ iwöbla wawënene.
Eta̱ ie' e̱' kéka̱ ta̱ imía̱ ta̱ ie' e̱' wöskuée. 19 E'
ukuöki̱ ta̱ ichkéne ta̱ idiché iënene. Eta̱ ie'
e̱' tsé̱a̱t Jesús ttökatapa we̱lepa tso' Damasco
e'pa ta̱ ká̱ elke ulatök.

Saulo tö Jesús tté paké Damasco

20 E' ukuöki̱ ta̱ bet Saulo tö Jesús tté pakémi
judiowak a̱ ie'pa ñì dapa'wo̱ wé ko̱s a̱. Ie'pa
a̱ ichekeitö tö Jesús dör Skëköl Alà chökle.
21 Wé̱pa ko̱s tö ie' ttõ ttsé, e'pa wökrarulune
ittsök ta̱ iñi chakérak:
—¿Ie' wí̱ kẽ dör wé̱pa tö e̱' tsa̱tkè kié Jesús a̱
tso' Jerusalén esepa we'ik sia̱rë? ¿Kẽ ie' wëbi
wí̱ dë'bitu̱ ie'pa esepa tso' í̱e̱ e'pa klö'u̱kwa̱
wömèttsa̱ sacerdotepa wökirpa ulà a̱?
22 Erë Saulo tö Jesús tté pakéwa̱ie kita̱
kita̱, kẽ suane. Ie' tö ikkaché judiowak
se̱rke Damasco e'pa a̱ tö moki̱ Jesús dör wé̱

pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. Ttè e' wa ie'pa
siwa̱'blöwé̱lur ie' tö.

Saulo tkashkar judiowak yöki̱

23 Ká̱ ta̱ië ukuöki̱ ta̱ judiowak tté ñita̱ Saulo
ttowa̱. 24 Erë e' jche̱newa̱ ie' wa̱. Ñië nañeë
ie'pa tso' ipanuk ttéwa̱ ká̱ wékkö dökettsa̱ ese
ska'. 25 Erë nañewe iklépa tö ie' iéka̱ kkö̃
blublu a̱ ta̱ iiémi ká̱ tso' kköiëule shkit ka̱kke̱ë
e' mik e̱nae̱na. Es ie' tkashkar.

Saulo dene Jerusalén

26 Mik ie' demi Jerusalén, eta̱ ie̱' dapa'wa̱k
Jesús ttökatapa ta̱. Erë ie'pa kẽ wa̱ iklöo̱ne tö
moki̱ ie' e̱rblé Jesús mik. Ie'pa suane iyöki̱.
27 Erë Bernabé wa̱ ie' mítse̱r kkachè Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa a̱. Bernabé tö ipaké ie'pa
a̱ tö Saulo tö Skëkëpa Jesús su̱' ñala̱ ki̱ ta̱ ee̱
itté ie' ta̱. Ñies ichéitö tö Saulo ka̱pakétke
Damasco Jesús ttõ wa kẽ suane. 28 Es Saulo
e̱' tsé̱a̱t Jerusalén dami Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa
ta̱. Ke̱kraë ie' tö Skëkëpa Jesús tté pakeke
kẽ suane. 29 Ñies ie' tö itté pakeke judiowak
ttöke griegoie esepa a̱. Erë ie'pa ñì iu̱téka̱ ta̱ië
ie' ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ima'wé̱ ttèwa̱. 30 Mik
e' jche̱newa̱ iyamipa wa̱, eta̱ ie'pa wa̱ imítse̱r
Cesarea, ee̱ ta̱ ipatkémi dõ Tarso.
31 E' ukuöki̱ ta̱ Skëkëpa Jesús icha erule
erule ko̱s tso' Judea ena Galilea ena Samaria
e'pa a̱te̱ne bẽrë, kẽ yi tö ie'pa we'ikèia̱. Ie'pa
yörke buaë Skëköl ttè diki̱a̱. Ñies ie'pa tö
Skëköl dalöieke ta̱ië. Wiköl Batse'r tö ie'pa
ki̱meke a̱s ikí̱ iërdak ta̱ië ke̱kraë.

Eneas buanene

32 Pedro shköke ká̱ wa'ñe ie'pa ko̱s pakök
wé̱ ie'pa tso' ese ska'. Eta̱ ide ñies ká̱ kiè Lida
s'batse'rpa se̱rke ee̱ e'pa pakök. 33 Eta̱ ee̱
wëm eköl kué̱itö kiè Eneas e' kraulewa̱ me'r
ka̱' ki̱ e' ki̱ duas de pàköl (8). 34 Pedro tö iché
ia̱:
—Jesucristo tö be' bua'wé̱ne. Be' e̱' kö̃ka̱ ta̱
be' ka̱' pashuõ.
E' bet ta̱ ie' e̱' kéka̱. 35 E' ukuöki̱ ta̱ pë' tso'
Lida ena Sarón, e'pa ulitane tö ie' sué̱. E'
kue̱ki̱ ie'pa e̱r mane'wé̱ Skëkëpa Jesús a̱.

Dorcas shke̱neka̱ne

36 E' ké̱wö ska' ta̱ ká̱ kiè Jope ee̱ alaköl
se̱rke eköl dör Jesús ttökata, e' kiè Tabitá
(griegoie ikiè e' dör Dorcas*). Ke̱kraë ie' bak
ì buaë u̱k ena s'sia̱rëpa ki̱muk. 37 Ká̱ e' ulatök
ta̱ ie' kirinewa̱ ta̱ iduowa̱. Inú pasunetke
ta̱ iméka̱ úshu̱ ká̱kke̱ ese a̱. 38 Jope a̱te̱ Lida
o̱'mik wé̱ Pedro tso' ee̱. Jesús ttökatapa se̱rke
Jope, e'pa wa̱ ijche̱r tö ie' tso' Lida, e' kue̱ki̱
ie'pa tö wëpa patké böl ichök ie' a̱: “Be' shkõ
bet Jope.”
39 Es ie' mía̱ ie'pa ta̱. Mik idemirak, eta̱ ie'
tsé̱mi u shu̱a̱ wé̱ Dorcas nu me'r ee̱. Alakölpa
schö† ko̱s i̱uke ta̱ië. E'pa iënewa̱ ie' pamik.

* 9:36 Dorcas: S'kiè e' wà kiane chè su̱li. † 9:39 schõ: E' dör alakölpa wëm blëulewa̱ ka̱m se̱rwa̱ne ese.

Eta̱ ie'pa tö paio ena datsi' yö' Dorcas tö mik
ibak ttsë'ka eta̱, e' kkaché Pedro a̱. 40 Eta̱
Pedro tö ie'pa ké e̱' yökulur ta̱ ie' e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ ta̱ itté S'yě ta̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö inú
sué̱ ta̱ iché:

—A Tabitá, be' e̱' kőka̱.

Eta̱ ie' wöbla shu̱ppée. Mik Pedro sué̱itö
eta̱ ie' e̱' tkése̱r. 41 Pedro tö iklö'wé̱wa̱ iulà
a̱ duéka̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö alakölpa schő
ena s'batse'r male̱pa kié ta̱ Tabitá kkachéitö
ie'pa a̱ ttsë'ka. 42 E' jche̱newa̱ Jope wakpa
ko̱s wa̱ ta̱ ie'pa ta̱ië e̱rblé Skëkëpa Jesús
mik. 43 Ta̱ Pedro e̱' tsé̱a̱t ta̱ië Jope wëm kiè
Simón e' ska'. Wëm e' dör iyiwak kkuölit
kané̱u̱kwak.

10

Pedro tö Jesús tté buaë paké Cornelio a̱

1 Ká̱ kiè Cesarea ee̱ wëm se̱rke eköl kiè
Cornelio, e' dör Roma ñippökwakpa eruleë
kiè Italiano e' capitán. 2 Ie' kě dör judiowak
erë ie' dör wëm yësyësë Skëköl wöa̱. Ie' ena
iyamipa e̱kka, e'pa tö Skëköl dalöieke ta̱ië.
Ñies ie' tö inuköl kakmeke ta̱ië judiowak
ki̱moie. Ke̱kraë ie' ttöke Skëköl ta̱. 3 Ká̱ et
tsáli̱ ta̱ diwö de mañat, eta̱ ie' tö isué̱ buaë
kabsue̱ie tö Skëköl biyöchökwak eköl dewa̱
wé̱ ie' tso' ee̱ ta̱ ichéitö ia̱: “A Cornelio.”
4 Ie' tkinewa̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak sué̱wa̱itö
krereë ta̱ ie' tö iché ia̱: “A këkë, ¿Ì kiane be'
ki̱?” Eta̱ Skëköl biyöchökwak tö ie' iu̱té: “Be'
ttöke Skëköl ta̱ ena s'sia̱rëpa ki̱meke, e' wër
buaë ie' wa. 5 E' kue̱ki̱ yile patkőmi Jope.
Ee̱ wëm tso' kiè Simón, kiè ñies Pedro e' kiök
patkő. 6 Ie' tso' wëm eköl kiè ñies Simón dör
iyiwak kkuölit kané̱u̱kwak, e' ska', ie' u me'r
dayë kkömik.”

7 Mik Skëköl biyöchökwak ttè o̱ne Cornelio
ta̱ e' mía̱ eta̱ Cornelio tö ikanè mésopa kié böl
ena iñippökwak kiéitö eköl ñies. Ñippökwak
e' tö Skëköl dalöieke ta̱ië. Ie' dör Cornelio
ki̱mukwak bua'ie. 8 Cornelio tö ì ko̱s tka
ie' ta̱ e' paké ie'pa a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa
patkémiitö dő Jope.

9 Bule es diwö de bata a̱ ta̱ Cornelio kanè
mésopa dami ñala̱ wa döketke tsi̱net Jope. E'
dalewa Pedro tkaka̱ u bata ki̱ ttök Skëköl
ta̱. 10 Pedro dué bli wa̱ erë u̱lirkeia̱ ie' a̱,
e' dalewa isué̱itö kabsue̱ie. 11 Ie' tö isué̱
tö ká̱ jaì kköbunane ta̱ datsi' ukuö bërie su̱ë
iklöulewa̱ ibata tkël a̱, e' bite̱wa̱ dő i̱ski̱.
12 Datsi' ukuö e' shu̱a̱ iyiwak klőka, e̱' sköke
ibatsi̱' ki̱ ena dù dör ñá judiowak a̱ esepa
tkërki̱ tsa̱ki̱ë. 13 Eta̱ ie' tö ttő ttsé ta̱ ichéitö ia̱:
“A Pedro, be' e̱' kőka̱. Iyiwak se̱ ttő ta̱ ikatő.”

14 Erë ie' tö iiu̱té: “Au. A Skëköl, iyiwak dör
ñá ese kě kataule ye' wa̱ yës.” 15 Ta̱ ttő e' tö
ichéne Pedro a̱: “Ì batse'wé̱tke Skëköl tö e' kě
kiaria̱ ñá.”

16 E' tka mañatökicha ta̱ datsi' ukuö míka̱ne
ká̱ jaì a̱. 17 Pedro tso'ia̱ ibikeitsök ta̱ië ì sué̱yö
kabsue̱ie ¿i̱ma e' wà kiane chè? E' wöshaë
ta̱ wëpa patkë' Cornelio tö, e'pa tö Simón u
kué̱ ta̱ iëte̱r Simón ukkö a̱. 18 Ie'pa tö ichaké:
“¿Í̱e wëm kiè Simón kiekerakitö ñies Pedro,
e' tso'?”

19 Pedro tso'ia̱ ì sué̱itö kabsue̱ie e'
bikeitsök, eta̱ Wiköl Batse'r tö iché ia̱: “Ittső.
Wëpa mañal tso' be' yulök. 20 Be' e̱' ő̱wa ta̱ be'
yú ie'pa ta̱. Kě ibikeitsar bötböt. Ye' tö ie'pa
patkébitu̱ be' tsu̱kmi.”

21 Eta̱ Pedro e̱' éwa ta̱ iché ie'pa a̱:

—Yi yuleke a' tö, e' dör ye'. ¿Ì dör iwà?

22 Ie'pa iiu̱té:

—Wëm kiè Cornelio dör Roma
ñippökwakpa capitán eköl, e' tö sa' patkë'
be' yulök. Ie' dör wëm yësyësë. Skëköl
dalöiekeitö ta̱ië. Judiowak ulitane ki̱ ie' kiar
ta̱ië. Skëköl biyöchökwak batse'r e' eköl tö
iyë' ie' a̱: “Pedro kiő a̱s ie' bitu̱ be' u a̱. Ì ko̱s
cheke ie' tö be' a̱, e' ttső.”

23 Eta̱ Pedro tö ie'pa kiéwa̱ we̱shke̱. Ee̱
ie'pa kapére. Bule es ta̱ ie' mía̱ ie'pa ta̱.
Ñies s'yamipa se̱rke Jope e'pa we̱lepa mía̱ ie'
wapieie. 24 Bökki̱ es ta̱ idemirak Cesarea. Ee̱
Cornelio tö iyamipa ena pë' su̱ule iwa̱ buaë
e'pa ki' e̱' dapa'u̱kka̱ Pedro ttő ttsök. E'pa
ko̱s de ie' panuk. 25 Mik ie' de Cornelio u
a̱ eta̱ Cornelio dettsa̱ ishke̱'u̱k ta̱ ie' e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ ie' wöshaë idalöioie. 26 Erë ie' tö iké
e̱' duökka̱ ta̱ iché ia̱:

—Be' e̱' duőka̱. Ye' dör s'ditsö ñies we̱s be'
es.

27 Pedro ttöramiia̱ Cornelio ta̱ eta̱
idewa̱rak we̱shke̱ ta̱ ie' isué̱ tö ta̱ië pë'
dapanewa̱. 28 Ie' tö iché ie'pa a̱:

—A' wa̱ ijche̱r tö sa' judiowak kě a̱ ka̱wö ta̱'
pë' kě dör judiowak esepa pakök ena shkök
pë' esepa ta̱. Erë Skëköl tö ikkaché ye' a̱ tö
kě ye' ka̱wö ta̱'ia̱ ichök tö yile dör ñá. 29 E'
kue̱ki̱ mik ye' kine, e' bet ta̱ ye' bite̱a̱, kě wa̱
ì chakine. Ye' tö a' a̱ ichakè ¿iők a' tö ye' kié?

30 Cornelio tö iiu̱té:

—Tkali ikëkkë ta̱ ye' tkër ttök Skëköl ta̱ ye'
u a̱ we̱s ye' wöblar ká̱ bit ekkë diwö de mañat
eta̱. E' bet ta̱ wëm eköl de dur ye' wörki̱,
e' datsi' dör dalölöë. 31 E' tö ye' a̱ iché: ‘A
Cornelio, be' ttöke Skëköl ta̱ e' ttsé ie' tö.
Be' tö s'sia̱rëpa ki̱meke e' wër buaë ie' wa.
32 Yile patkőmi Jope Simón kiè ñies Pedro,
e' kiökbitu̱. Ie' tso' wëm skà kiè Simón dör
iyiwak kkuölit kané̱u̱kwak e' u a̱. E' u me'r
dayë kkömik.’ 33 E' bet ta̱ ye' tö be' tsu̱k patké
ta̱ be' debitu̱ e̱r bua' wa. Es sa' ulitane e̱'
dapa'wé̱ í̱e Skëköl wöa̱ ì chök ie' tö be' ké sa'
a̱ e' ttsök.

Pedro tö Skëköl tté buaë paké Cornelio ska'

34 Eta̱ Pedro ttémi ta̱ ichéitö ie'pa a̱:

—I̱'ñe ta̱ ye' é̱na ia̱ne tö moki̱ sulitane dör
ñies ěme Skëköl a̱. 35 E' kue̱ki̱ ká̱ wa'ñe wé̱pa
tö ie' dalöieke ta̱ ise̱rke yësyësë esepa kiar

ie' ki̠. 36 Ie' e̠r buarmine se' ki̠ Jesucristo
dör sulitane Këköl e' batamik, e' tté buaë
pakane sa' dör Israel aleripa e'pa a̠. E' jche̠r
a' wa̠. 37 Ñies ì bak judiowak ké̠ ko̠s a̠ e'
jche̠r buaë a' wa̠. Juan tö iyë' tö s'ka̠wöta̠
e̠' wöskuök. E' ukuöki̠ ta̠ Jesús tö s'pattémi
Galilea. 38 Ñies a' wa̠ ijche̠r buaë tö Skëköl tö
iWiköl Batse'r patké Jesús Nazaret wak e' ki̠
idiché tai̠ë. Ie' shké ke̠kraë pë' ulitane shu̠a̠
íyi buaë kanéu̠k. Ñies s'we'ikeke bë́ tö esepa
bua'wé̠neitö Skëköl tso' ie' ta̠ e' kue̠ki̠. 39 Ì
wé̠ ie' tö Jerusalén ena judiowak ká̠ male̠pa
a̠, e' ko̠s sué̠ sa' tö. E' ukuöki̠ ta̠ ittéwa̠rakitö
wötëulewa̠ krus mik. 40 Erë e' ki̠ ká̠ de mañat
ta̠ Skëköl tö ishke̠'wé̠ka̠ne ta̠ ikkachéitö sa'
a̠. 41 Ie' kë̀ e̠' kkayëne sulitane a̠. Sa' ë̀ a̠ ie'
e̠' kkaché. Skëköl tö sa' shu̠kitbak a̠s sa' tö
Jesús sa̠ù̠ sa' wák wöbla wa. Ie' shke̠neka̠ne
e' ukuöki̠ ta̠ sa' chké sa' di'yé ie' ta̠. 42 Ie'
tö sa' patké ittè buaë pakök sulitane a̠ ñies
ichök ia̠rak tö ie' tkéka̠ Skëköl tö s'ttsë'ka
ena s'duulewa̠, e'pa shu̠lökwakie. 43 Ká̠ ia̠ia̠ë
Skëköl ttekölpa ulitane tö Jesús paka'a̠tbak
ta̠ iyë'a̠trakitö tö yi e̠rblé ie' mik esepa nu̠ì̠
olordaë ie'pa ki̠ ie' batamik.

Pë' kë̀ dör judiowak esepa ki̠ Wiköl Batse'r de

44 Pedro tso'ia̠ ipakök ie'pa a̠ ta̠ e' shu̠a̠
Wiköl Batse'r debitu̠ ie'pa ko̠s tso' ie'
ttö̀ ki̠ttsök, e'pa ki̠. 45-46 Eta̠ Jesús mik
e̠rblökwakpa dör judiowak dë'bitu̠ Pedro ta̠
e'pa tö isué̠ tö we̠s Wiköl Batse'r debitu̠ pë'
kë̀ dör judiowak, esepa ki̠ ñies. Ie'pa tö ittsé
tö ittökerak ttö̀ kua̠'ki̠ kua̠'ki̠ wa. Ñies Skëköl
ki̠kökka̠ itso'rak. E' tö ie'pa tkiwé̠wa̠. 47 Eta̠
Pedro tö iché:
—Wiköl Batse'r debitu̠ ie'pa ki̠ we̠s sa' ki̠
itsá̠ dë'bitu̠ es. E' kue̠ki̠ kë̀ yi a̠ iwöklönuk tö
kë̀ ie'pa wöskuar di' a̠.
48 Ie' tö ikérak e̠' wöskuök Jesucristo ttö̀ wa.
E' ukuöki̠ ta̠ ie'pa tö ie' a̠ ikié tai̠ë: “Be' e̠' tsú̠a̠t
sa' ta̠ ká̠ böt mañat.”

11

Pedro tö Cornelio tté paké Jerusalén

1 Jesús ttekölpa tsá̠ ena s'yamipa male̠pa
tso' Judea, e'pa tö ittsé tö pë' kë̀ dör ju-
diowak, ñies esepa tö Skëköl ttè klö'wé̠.
2 Mik Pedro dene Jerusalén, eta̠ Jesús mik
e̠rblökwakpa dör judiowak, esepa we̠lepa tö
ie' ché suluë. 3 Ie'pa tö ie' a̠ ichaké:
—¿Iö́k be' dare pë' kë̀ dör judiowak esepa
pakök ena chkök ie'pa ta̠?
4 Ie' tö ì ko̠s tka e' paké ie'pa a̠ se̠raa̠ ta̠ iché
ia̠:
5 —Ye' bak Jope ta̠ ye' ttöke Skëköl ta̠, e'
shu̠a̠ ye' tö ì sué̠ kabsue̠ie. Ì suéyö e' dör
datsi' ukuö bërie su̠ë klöulewa̠ ibata tkël a̠.
E' bite̠wa̠ ká̠ jaì a̠ dö̀ wé̠ ye' tso' ee̠. 6 Eta̠
ye' tö isué̠ bua'iewa̠ isuo̠ie tö ì tso' ishu̠a̠.
Ye' tö iyiwak klö̀ka, iyiwak kañiru, iyiwak
e̠' sköke ibatsi̠' ki̠ ena dù, esepa sué̠. 7 Eta̠
ye' tö ttö̀ ttsé e' tö iché ye' a̠: ‘A Pedro, be'
e̠' kö́ka̠. Iyiwak se̠ ttö́ ta̠ ikatö́.’ 8 Ye' iiu̠té:
‘Au. A Skëköl, ye' kë̀ wa̠ iyiwak dör ñá ese
kataule yës.’ 9 Ta̠ ttö̀ datse̠ ká̠ jaì a̠, e' tö ichéne
ye' a̠: ‘Ì batse'wé̠tke Skëköl tö ese kë̀ kiaria̠
ñá.’ 10 E' tka mañatökicha ta̠ imíka̠ne se̠kka̠
ká̠ jaì a̠. 11 E' wösha̠ë ta̠, wëpa mañal patkëule
datse̠ Cesarea ye' yulök, e'pa debitu̠ wé̠ ye'
tkër e' wé a̠. 12 Wiköl Batse'r tö ye' a̠ iché:
‘Kë̀ ibikeitsar bötböt. Be' yú ie'pa ta̠.’ Ñies
s'yamipa teröl i' dare ye' ta̠. Sa' ko̠s dewa̠
Cornelio u a̠. 13 Ie' tö sa' a̠ ipaké tö we̠s ie'
tö Skëköl biyöchökwak sué̠ dur eköl ie' u a̠. E'
tö iché ia̠: ‘Yile patkö̀mi dö̀ Jope ee̠ wëm tso'
kiè Simón, e' kiè ñies Pedro, e' kiö̀bitu̠. 14 Ie'
tö icheraë be' a̠ we̠s be' ena be' yamipa ko̠s
e'pa tsa̠tkërmi.’ 15 Mik ye' tö Jesús tté pakémi
ie'pa a̠, eta̠ Wiköl Batse'r debitu̠ ie'pa ki̠ we̠s
idë'bitu̠ sa' ki̠ kuaë es. 16 Eta̠ ì yë' Skëkëpa
Jesús tö ye' a̠, e' a̠ne ye' éna. Ie' tö ye' a̠ iyë':
‘Juan tö s'wöskué di' a̠, erë a' iërdawa̠ Wiköl
Batse'r a̠.’ 17 Iwënewa̠ tö Skëköl tö iWiköl
mé ie'pa a̠ we̠s imenebak se' a̠ kuaë mik se'
e̠rblë' Skëkëpa Jesucristo mik eta̠ es. E' kue̠ki̠
¿ye' dör yi Skëköl wöklö'wo̠ie?
18 Mik ì ché Pedro tö e' ttsé ie'pa tö, eta̠
isiwa̠'bléwa̠rak ta̠ Skëköl ki̠kéka̠rakitö. Ie'pa
tö iché:
—E' wa se' wa̠ ijche̠r tö pë' kë̀ dör ju-
diowak, esepa a̠ ñies Skëköl tö imé a̠s ie'pa
e̠r mane'ù̠ ie' a̠ se̠noie michoë.

Skëkëpa Jesús icha eruleë tso' Antioquía e' pakè

19 Esteban kötwa̠rakitö e' ukuöki̠ ta̠ Jesús
mik e̠rblökwakpa we'ikémitke tai̠ë pë' tö. E'
yöki̠ ie'pa we̠lepa tkayal. We̠lepa míyal dö̀
Fenicia. We̠lepa míyal dö̀ Chipre. Iskà mírak
dö̀ Antioquía. Ká̠ ekkëpa a̠ ie'pa tö Jesús tté
buaë pakeke judiowak ë̀ a̠. 20 Erë Jesús mik
e̠rblökwakpa datse̠ Chipre ena Cirene, ese
we̠lepa míyal Antioquía. Ee̠ Skëkëpa Jesús tté
buaë pakérakitö pë' kë̀ dör judiowak esepa
a̠. 21 Eta̠ Skëkëpa tö ie'pa ki̠mé tai̠ë. E' kue̠ki̠
tai̠ë ká̠ e' wakpa e̠rblé Skëkëpa Jesús mik ta̠
ie̠r mane'wé̠rak ie' a̠.
22 Mik Skëkëpa Jesús icha erule tso'
Jerusalén, e'pa tö ttè e' ttsé, eta̠ Bernabé
patkémirakitö tkörö Antioquía. 23 Mik ie'
demi, eta̠ ie' tö isué̠ we̠s Skëköl e̠r buaë ché
ie'pa a̠. E' tö ie' ttsë'wé̠ buaë. Ie' tö ie'pa kí̠
patté a̠s ie'pa e̠' tkö̀wa̠ darërë ke̠kraë ie̠r ko̠s
wa ie'pa e̠rblö̀ Skëkëpa mik e' a̠. 24 Ie' dör
wëm yësyësë. Ie' a̠ tai̠ë Wiköl Batse'r tso'. Ie'
tö Jesús bikeitseke bua'iewa̠. Es tai̠ë pë' kí̠
de e̠rblök Skëkëpa mik.
25 E' ukuöki̠ ta̠ ie' mía̠ Tarso Saulo yulök.
26 Mik ikué̠itö, eta̠ itsé̠mi Antioquía e̠' ta̠.
Ee̠ ie̠' tséa̠rak duas ek. Ie'pa e̠' dapa'u̠ke
Skëkëpa Jesús icha erule e'pa ta̠. Ká̠ e' wakpa

ta̱ië wöbla'we̱kerakitö. Ká̱ e' a̱ Jesús ttökatapa
tsá̱ kine Cristo wakpa.
27 E' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl ttekölpa we̱lepa
tso' Jerusalén míyal Antioquía. 28 E'pa shu̱a̱
eköl kiè Agabo, e' e̱' duéka̱ ta̱ ichéitö Wiköl
Batse'r wa tö bli datse̱ ká̱ wa'ñe ki̱. E' debitu̱
mik Claudio bak Roma wökir kibi e' ké̱wö
ska'. 29 Eta̱ Jesús ttökatapa tso' Antioquía e'pa
tö iché ñì a̱: “Mishka inuköl shtök patkè
se' yamipa se̱rke Judea, e'pa ki̱moie ko̱s
se' a̱ imer ekkë.” 30 Es ie'pa tö iwé̱. Eta̱
ipatkémirakitö Bernabé ena Saulo ulà a̱ a̱s
ie'pa tö imù Skëkëpa Jesús icha wökir kibipa
tso' Judea e'pa ulà a̱.

12

Pedro wötéwa̱rakitö s'wöto wé a̱

1 E' ké̱wö ska' ta̱ blu' kiè Herodes, e' tö
Skëkëpa Jesús icha we̱lepa klö'wé̱wa̱ we'ikè.
2 Ie' tö Santiago dör Juan ël, e' ttökwa̱ patké
tabè wa. 3 Mik ie' isué̱ tö e' wër buaë ju-
diowak wa, eta̱ ie' tö Pedro klö'u̱kwa̱ patké.
E' wé̱itö mik judiowak tö Pan Kẽ Yöule
Iwölöwo̱ka̱ Wa e' ké̱wö tkö'we̱kerakitö eta̱.
4 Mik Pedro klönewa̱, eta̱ Herodes tö iwötéwa̱
s'wöto wé a̱. Ee̱ ñippökwakpa döka̱ dabom
eyök ki̱ teröl (16) e'pa tö ikkö'neke tkël
tkël. E'pa mane'we̱ke tkël tkël kukur kukur.
Herodes tö ibikeitsé tö ka̱wö tkö'we̱kerakitö,
e' ukuöki̱ ta̱ iyekettsa̱neyö shu̱lè sulitane
wöa̱. 5 E' dalewa Pedro tso' s'wöto wé a̱.
Erë Skëkëpa Jesús icha erule e'pa tso' ikiök
Skëköl a̱ darërëë ie' ki̱ ke̱kraë.

Skëköl biyöchökwak tö Pedro yéttsa̱ s'wöto wé a̱

6 Herodes tö Pedro yekettsa̱ shu̱lè, e'
nañewe Pedro kapötër ñippökwakpa böl
shu̱sha̱ moulewa̱ tabechka kichaie bötö wa.
Ñies ñippökwakpa böl tso' s'wöto wé ukkö
kkö'nuk. 7 E' bet Skëköl biyöchökwak de dur
ie' ska' ta̱ bö'wö olo buneka̱ dalölöë s'wöto
wé a̱. Eta̱ ikéwa̱itö ichane a̱ a̱s iti̱'rka̱ ta̱ iché
ia̱: “¡Be' e̱' köka̱ bet!” E' bet ta̱ imoulewa̱
tabechka kichaie wa e' wöyërulune. 8 Eta̱
Skëköl biyöchökwak tö iché ia̱: “Be' datsi'
iöka̱, be' klökkuö iöka̱.” Ta̱ ie' tö iwé̱ es.
Skëköl biyöchökwak ikí̱ ché ia̱: “Be' paio
ki̱kkuö iöka̱ ta̱ be' shkö ye' itöki̱.”
9 Eta̱ Pedro mía̱ itöki̱, erë ie' kë̃ é̱na ia̱ne tö
ì we̱ke Skëköl biyöchökwak tö e' dör moki̱. Ie'
tö ibikeitsè tö ie' tso' kabsa̱u̱k. 10 Eta̱ ie'pa
tkami wé̱ ñippökwakpa iëte̱r ukkö kkö'nuk
ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ wé̱ ñippökwakpa skà iëte̱r
ee̱ itkamirak ñies. Mik ie'pa demi ukkö
kibi a̱ yöule tabechka wa a̱te̱ ñala̱ kke̱, eta̱
e' kköbunane e̱r wa. Eta̱ ie'pa deyal u'rki̱
shkémirak ekuölö ta̱ Skëköl biyöchökwak tö
iméa̱t eköl.
11 Ekkë ta̱ ie' é̱na ia̱ne tö ì sué̱itö e' dör
moki̱. Ie' ibikeitsè: “I̱'ñe ta̱ yö isué̱ tö moki̱
Skëköl tö ibiyöchökwak patké ye' tsa̱tkök
Herodes ulà a̱ ena ì ko̱s wamblak judiowak
é̱na ye' ki̱, e' ulà a̱ ñies.”
12 Mik ie' é̱na ia̱newa̱ bua'iewa̱ ta̱ imía̱
María u a̱. María dör Juan mì. Juan kiè ñies
Marcos. Ee̱ ie'pa daparke ta̱ië ttök Skëköl
ta̱. 13 Mik Pedro de dur ukkö a̱ ie'pa chakök,
eta̱ busi eköl dör kanè méso kiè Rode e' mía̱
iweblök tö yi idir. 14 Mik ie' ttõ ttséwa̱ Rode
tö, eta̱ ittsë'neka̱ buaë kë̃ deia̱ ukkö ppöök
ta̱ itu̱nemine we̱shke̱ ichök tö Pedro de dur
ukkö a̱. 15 Ie'pa tö iché ia̱:
—¡Be' a̱li̱neka̱!
Erë ie' iu̱té:
—Moki̱ ye' ttöke.
Ie'pa ie' a̱ iché:
—Au, e' kë̃ dör ie'. E' dör Skëköl
biyöchökwak patkëule ikkö'nuk e'.
16 E' dalewa Pedro tso'ia̱ ichakök ukkö a̱.
Mik ukkö kköppéerakitö, eta̱ isué̱rakitö tö
ie' e' idir ta̱ itkinewa̱rak ta̱ië. 17 Erë ie' tö
ikkaché ulà wa tö a' siwa̱'blö̃. E' ukuöki̱ ta̱ ie'
tö ipaké ie'pa a̱ tö we̱s Skëköl tö iyéttsa̱ s'wöto
wé a̱ ta̱ ichéitö:
—Ttè e' pakö̃ Santiago a̱ ena s'yamipa
male̱pa a̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' yéttsa̱ mía̱ bánet.
18 Mik ká̱ ñine eta̱ s'wöto wé a̱ ñippökwakpa
shu̱ti̱neka̱ ta̱ië Pedro kë̃ ku̱' e' kue̱ki̱.
19 Herodes tö Pedro yulök patké. Erë mik
ie'pa kë̃ wa̱ iku̱ne, eta̱ ie' tö inuí̱ tkéwa̱
iñippökwakpa mik ta̱ ie' tö ie'pa ttökwa̱ patké.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' yéttsa̱ Judea mía̱ se̱nuk
Cesarea.

Herodes du'wa̱

20 E' ké̱wö ska' ta̱ blu' Herodes ulurke ta̱ië
Tiro ena Sidón wakpa ki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa
ka̱wö mé ñì a̱ shkowa̱ie ie' ska' ttök ie' ta̱.
Ie'pa tö wëm kiè Blasto e' pablë'bak a̱s ie' mi'
ie'pa ttekölie ttök Herodes ta̱. Ie' kaneblöke
Herodes a̱ iu kue̱bluie. Ie' ttõ wa ie'pa tö
ka̱wö kié Herodes a̱ tö ie'pa múa̱t bẽrë, ie'pa
tö chkewö tue̱ke Herodes ká̱ a̱ e' kue̱ki̱.
21 Ká̱ et ta̱ Herodes tö ie'pa kiéttsa̱. Mik e'
ké̱wö de, eta̱ ie' tö blu' datsí iéka̱ ta̱ ie' e̱' tkéka̱
s'shu̱lo kulé tso' iwé a̱ e' ki̱ ta̱ ee̱ ika̱paké
ie'pa ta̱. 22 Ie'pa tö Herodes ché a̱neule i'
es: “¡Ittöke i', e' kë̃ dör s'ditsö, e' dör këköl
we̱le ttöke!” 23 E' ttsër buaë ie' kukua ta̱ ie' e̱'
ki̱kéka̱ ta̱ië, kë̃ wa̱ Skëköl ki̱kaneka̱. E' kue̱ki̱
e' wösha̱ë ta̱ Skëköl biyöchökwak eköl tö duè
méka̱ iki̱. Ie' katéwa öña tö ta̱ iduowa̱.
24 E' dalewa ta̱ Skëköl ttè pakarke ẽme ká̱
wa'ñe.
25 Mik Bernabé ena Saulo e'pa tö ì u̱k ie'pa
dë' Jerusalén e' wawé̱ o̱ne, eta̱ ie'pa míyalne
Antioquía. Ie'pa wa̱ Juan kiè ñies Marcos, e'
mitse̱rñak.

13

Wiköl Batse'r tö Bernabé ena Saulo patké Jesús tté buaë pakök

1 Skëkëpa Jesús icha erule tso' An-
tioquía, e'pa shu̱a̱ Skëköl ttekölpa ena
s'wöbla'u̱kwakpa tso'rak e̱e̱. E'pa dör
Bernabé ena Simón (Simón e' kiè ñies
Dalo'riwak), ena Lucio dör Cirene wak, ena
Menahem (Menahem e' talane Galilea blú
kiè Herodes e' ta̱ ñita̱), ñies Saulo tso'ñak.
2 Ká̱ et ta̱ ie'pa tso' Skëköl dalöiök batsè wa
ta̱ e' shu̱a̱ Wiköl Batse'r tö iché ie'pa a̱: "Kanè
kua̱'ki̱ tso' ye' wa̱ Bernabé ena Saulo a̱. Ie'pa
shu̱shtétkeyö iwakanéwo̱ie e' kue̱ki̱ ie'pa böl
yö̃ttsa̱ ye' a̱ kanè e' wo̱ie."
3 Ie'pa batsé ena tté S'yẽ ta̱ o̱ne, ta̱ iulà
méka̱rak ie'pa böl ki̱ e' dalewa ikié S'yẽ a̱ iki̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ipatkémirakitö iwakanéu̱k.

Bernabé ena Saulo tö Jesús tté paké Chipre wakpa a̱

4 Es Bernabé ena Saulo míyal Seleucia
patkëule Wiköl Batse'r wa̱. Ta̱ e̱e̱ ie'pa e̱' iéka̱
kanò a̱ míyal ká̱ kiè Chipre e̱e̱. 5 Idemirak
Chipre wé̱ kanò irirke e̱e̱, e' ké̱ kiè Salam-
ina. Mik idemirak e̱e̱, eta̱ ie'pa tö Skëköl
ttè pakémi judiowak a̱ iñi dapa'wo̱ wé ko̱s a̱.
Juan mirwa̱ ie'pa ta̱ ie'pa ki̱muk. 6-8 Chipre
ko̱s a̱ itkarak demirak ká̱ kiè Pafos e̱e̱. E̱e̱
ie'pa tö judiowak kué̱ eköl kiè Barjesús (e'
kiè griegoie Elimas). E' dör ie'pa awá eköl.
Ie' e̱' chõ tö ie' dör Skëköl tteköl. Ie' yë'arie
ke̱kraë ká̱ e' wökir kiè Sergio Paulo, e' ska'.
Sergio Paulo ka̱bikeitsõ buaë, ie' ki̱ Skëköl
ttè kiane ttsè. E' kue̱ki̱ ie' tö Bernabé ena
Saulo tsu̱k patké. Erë awá ñe' kẽ ki̱ ikiane tö
Sergio Paulo tö ttè mik se' e̱rblöke e' klö'wè̱.
E' kue̱ki̱ ie' tö Bernabé ena Saulo ma'wé̱
wöklö'wè̱. 9 Eta̱ Saulo, e' kiè ñies Pablo, e'
ki̱ Wiköl Batse'r debitu̱ ta̱ië. Eta̱ Elimas
sué̱wa̱itö krereë 10 ta̱ iché ia̱:
—Be' ka̱chõ. Be' e̱' wamblõ suluë. Be'
dör we̱s bẽ es. Se̱ne yësyësë ko̱s, e' bolök
be' dör. ¿Ko̱s be' tö Skëköl ñalé̱ yësyësë
e' shku̱li̱'wè̱mirö? 11 I' ta̱ Skëköl tö be'
we'ikeraë. Be' wöbla kẽ wawërpaia̱. Ká̱
tköraë ta̱ië be' ki̱ ta̱ be' kẽ tö diwö olo
sue̱paia̱.
E' bet ta̱ Elimas wöa̱ ká̱ mía̱ ttsettseë,
iwöbla kẽ wawëneia̱, e' kue̱ki̱ yile yulekeitö
a̱s tö iulaiõ. 12 Mik ká̱ e' wökir tö e' sué̱, eta̱ ie'
e̱rblé Jesús mik. Ie' wökranewa̱ we̱s Skëkëpa
ttè dör e' ki̱ttsök.

Pablo ena Bernabé tö Jesús tté paké Antioquía a̱te̱ Pisidia e̱e̱

13 Pablo ena ishköwapa e̱' iéka̱rak kanò a̱
Pafos ta̱ imíyal Perge a̱te̱ Panfilia e̱e̱. Eta̱
Juan tö ie'pa méa̱t e̱e̱, ta̱ imía̱ne Jerusalén.
14 E' ukuöki̱ ta̱ imíyal Antioquía a̱te̱ Pisidia
e̱e̱. Eta̱ e̱e̱ judiowak e̱no diwö ta̱ ie'pa dewa̱
judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ e̱' tulése̱r. 15 Eta̱
we̱le tö ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö
yëkkuö ki̱, e' a̱ritsé dõ ekuölö. E' ukuöki̱ ta̱
ñì dapa'wo̱ wé wökirpa tö ichök patké Pablo
ena Bernabé a̱:
—A yamipa, a' wa̱ ilè tso' sa' pattoie, e' ta̱
sa' pattõ.
16 Eta̱ Pablo e̱' kéka̱ ta̱ ikkaché ulà wa tö a'
siwa̱'blõ ta̱ ichéitö:
—A Israel aleripa ñies ká̱ kua̱'ki̱ wakpa tö
Skëköl dalöieta̱', a' tö ye' ttõ ttsõ. 17 Skëköl
dör Israel aleripa e' Këköl, kuaë e' tö se' bak
ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa shu̱kitbak iwák a̱. Ie'pa se̱ne'
Egipto we̱s ká̱ kua̱'ki̱ wakpa es. E̱e̱ ie' tö
ie'pa ki̱mé ta̱ië alöne ta̱ië. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö
ie'pa yéttsa̱ ká̱ e' ki̱ idiché wa. 18 Ie' tö ie'pa
dalë'ttsé ká̱ sir poë wé̱ kẽ yi se̱rku̱' e' a̱ döka̱
duas dabom tkëyök (40). 19 Pë' ditséwöpa
döka̱ kul bak se̱nuk Canaán e'pa e̱o̱'waitö ká̱
mè se' yẽpa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa a̱. 20 E' ko̱s ki̱
duas bak cien tkëyök ki̱ dabom ske̱yök (450)
ekkë.
"E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö ie'pa shu̱ kéka̱ eköl
eköl imale̱pa wëttso̱ie dõ itteköl Samuel e'
ké̱wö ska'. 21 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö Samuel a̱
blu' kié eköl. Es Skëköl tö Saúl méka̱ ie'pa
blúie, e' dör Quis aladulaköl. Ie' dör Ben-
jamín ditséwö. Saúl se̱né ie'pa blúie döka̱
duas dabom tkëyök (40). 22 E' ukuöki̱ ta̱
Skëköl tö Saúl u̱yéttsa̱ ta̱ David méka̱itö blu'ie
iskéie. David ché Skëköl tö i' es: 'Ye' tö
David dör Jesé alà, e' sué̱. Ie' wër buaë ye'
wa, ie' e̱rbikõ we̱s ye' e̱rbikõ es. Ì kiane
ye' ki̱ wè̱, e' wakanewe̱raëitö.' 23 David
aleri eköl dör Jesús, e' patké Skëköl tö se'
dör Israel aleripa e'pa tsa̱tkök we̱s ie' kablë'
es. 24 Erë ka̱m Jesús döbitu̱ e' yöki̱ Juan
S'wöskuökwak tö se' Israel aleripa ulitane
patté tö se' ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k Skëköl a̱. Ñies
se' ka̱wöta̱ e̱' wöskuöklor di' a̱. 25 Mik Juan
kanè e̱rkewatke ta̱ ie' tö iché: 'Wëm datse̱
eköl e' ki̱nuk a' tso', e' kẽ dör ye'. Ie' datse̱ia̱
ye' itöki̱. Ie' dör ye' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie' klökkuö
kicha ẽ kẽ wötsënanuk ye' sia̱rla e' a̱.'
26 "A s'yamipa, Abraham aleripa, ñies a'
wé̱pa kẽ dör ie' aleripa erë Skëköl dalöieta̱'
esepa, se' ulitane a̱ s'tsa̱tkè tté e' patkënetke.
27 Jerusalén wakpa ena iwökirpa e'pa kẽ wa̱
ijche̱r tö Jesús dör S'tsa̱tkökwak. Ñies e̱no
diwö bit ta̱ ie'pa tö ie' tté kitule yëkkuö ki̱
Skëköl ttekölpa wa̱, e' a̱ritseke, erë e' kẽ wà
a̱ne ie'pa é̱na. Mik ie'pa tö Jesús wöméttsa̱
ttèwa̱ eta̱ e' wa ie'pa tö ie' tté tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ e' wà tkö'wé̱. 28 Ie'pa kẽ wa̱ ì
sulu ku̱ne iki̱ ittowa̱ erë ikkatérakitö Pilato
a̱ a̱s ittökwa̱ patkõitö krus mik. 29 Es Jesús
ttéwa̱rakitö. Mik ie'pa tö ì ko̱s kitule Skëköl
yëkkuö ki̱, e' wawé̱ o̱ne, eta̱ inú éwarakitö
krus mik ta̱ iwötéwa̱rakitö pö a̱. 30 Erë Skëköl
tö ie' shke̱'wéka̱ne. 31 E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱'
kkachéne ká̱ ta̱ië wé̱pa manetwa̱ ie' wapie
Galilea dõ Jerusalén, e'pa a̱. I̱'ñe ta̱ e'pa ko̱s
dör ie' ttekölpa judiowak ulitane wörki̱.
32 "Es sa' tso' ttè buaë i' pakök a' a̱. E' dör ì
u̱k Skëköl kablë' sa' yẽpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱
33 e' wà tka sa' dör ie'pa aleripa e' wörki̱. Itka

mik Skëköl tö Jesús shke̱'wé̱ka̱ne eta̱. Itka
we̱s itso' kitule Salmo böt ki̱ es wé̱ ichéitö:
‘Be' dör ye' alà. I̱'ñe yö ikkachétke tö ye' dör
be' yë.’* 34 Ñies Jesús yë'a̱t Skëköl tö iyëkkuö
ki̱: ‘We̱s ye' tö ye' ttè yësyësë batse'r ta̱i̱ë
e' me' David a̱ tö ye' e̱r buaë chöraë ie' a̱,
es ye' e̱r buaë chöraë be' a̱.’† E' wà dör tö
Skëköl tö ie' shke̱'we̱rane a̱s kě ichkà nurwa̱.
35 E' kue̱ki̱ ñies itso' kitule: ‘Be' kanè méso
batse'r, e' kě mepaa̱tbö a̱s ichkà nurwa̱.’‡
36 Es David, se' blú bak ia̱ia̱ë, e' tö imale̱pa
bak e' ké̱wö ska', e'pa wëttsé̱ we̱s Skëköl tö
iyë'ia̱ es. E' ukuöki̱ ta̱ idu'wa̱ ta̱ itöbinewa̱
iyëpa pö a̱ ta̱ inunewa̱. 37 Erë wé̱ shke̱o'ka̱ne
Skëköl tö e' chkà kě nune'wa̱. 38 A yamipa,
a' wa̱ ijche̱nú tö se' nuì olo'yarmi se' ki̱ Jesús
batamik, e' ttè pakeke sa' tö a' a̱. 39 Ttè méa̱t
Moisés tö dalöiëno, e' kě a̱ se' nuì olonuk.
Erë wé̱pa e̱rblé Jesús mik esepa nuì olordaë
ie'pa ki̱. 40 A' tso' e̱rki̱ a̱s a' kě ta̱ itkõ we̱s
Skëköl ttekölpa tö ikit es wé̱ Skëköl tö ichè:
41 ‘A ye' wayuökwakpa, ye' ttõ ttsõ.
Ì we̱raëyö a' ké̱wö ska' ta̱, e' dör ta̱i̱ë kě klöo̱nuk a' a̱ ekkë.
Erë a' a̱ ipakarmi erë kě a' tö iklö'we̱pa.
E' kue̱ki̱ a' tkinú. A' e̱núwa.’ ”§
42 Eta̱ Pablo ena Bernabé e̱' yélur ñì
dapa'wo̱ wé a̱. Eta̱ pë' tö iché ie'pa a̱ a' kiéne
ttè ekkëpa skà pakökne sa' a̱ e̱no diwö ëtö wa.
43 Mik ie̱' dapa'wé̱rak e' o̱ne, eta̱ judiowak,
ñies pë' e̱' yué judiowakie esepa ta̱i̱ë míyal
Pablo ena Bernabé ta̱. Pablo ena Bernabé
tö ie'pa patté tö a' e̱' tkṍwa̱ darërëë Skëköl e̱r
buaë chöke se' a̱ e' a̱.
44 E̱no diwö ëtö wa eta̱ ká̱ e' wakpa iekkë
ta̱ idettsa̱rak se̱raa̱ Skëköl ttè ki̱ttsök. 45 Erë
mik judiowak tö isué̱ tö pë' dapane ta̱i̱ë
Pablo ttõ ki̱ttsök, eta̱ ie'pa yöki̱ isulune ta̱ ie̱'
kéka̱rak ichök tö ì cheke ie' tö e' dör ka̱che.
Ie'pa tö ie' ché suluë. 46 Erë ie' ena Bernabé
kě suane ta̱ iché ia̱rak:
—Sa' ka̱wöta̱ a' dör judiowak e'pa pattoie
ke̱we Skëköl ttè wa, erë a' kě wa̱ iklöne.
Wësua a' ibikeitseke tö se̱ne michoë kě mène
a' ki̱. E' kue̱ki̱ sa' míyal ipakök pë' kě dör
judiowak esepa a̱. 47 Es Skëköl tö sa' patké.
Ie' yëkkuö tö ichè:
‘Be' tkéka̱yö we̱s bö'wö wöñar stui a̱ es.
Es ye' tö be' patkeraë ká̱ ulitane wakpa pattök,
Ie'pa tsa̱tkè e' tté pakeraëbö ká̱ wa'ñe dõ wé̱ ká̱ i' e̱rkerö ee̱.’*
48 Mik pë' kě dör judiowak e'pa tö ttè
e' ttsé eta̱ ie'pa ttsënekarak buaë. Ie'pa e̱'
kéka̱rak Skëkëpa Jesús tté ki̱kökka̱. Wé̱pa
ko̱s suletëneat se̱nuk michoë, esepa e̱rblé
Jesús mik. 49 Es Skëkëpa Jesús tté pakane
ká̱ e' wa'ñe a̱. 50 Erë alakölpa dalöiërta̱'
ta̱i̱ë ká̱ e' ki̱ esepa tö judiowak ttè dalöieke
buaë, ñies wëpa dalöiërta̱' ta̱i̱ë ká̱ e' ki̱, esepa
shu̱ti̱wé̱ka̱ judiowak tö a̱s Pablo ena Bern-
abé we'ikõrakitö a̱s ie̱' yõttsa̱rak ká̱ e' ki̱.
51 Eta̱ Pablo ena Bernabé tö iklö po ppée
ikkachoie ie'pa a̱ tö ie'pa ki̱ inuí a̱ne ta̱ imíyal
Iconio. 52 Erë Jesús ttökatapa a̱te̱ e'pa ttsë'ne
buaë ñies ie'pa a̱ Wiköl Batse'r tso' ta̱i̱ë.

14

Pablo ena Bernabé tö Jesús tté paké Iconio wakpa a̱

1 Mik Pablo ena Bernabé demi Iconio, eta̱
ie'pa dewa̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ we̱s
ie'pa wöblar es. Ie'pa tö Jesús tté paké buaë.
Es judiowak ñies pë' kě dör judiowak, esepa
ta̱i̱ë e̱rblé Jesús mik. 2 Erë judiowak kě
e̱rblëne imik, e'pa tö pë' kě dör judiowak,
esepa shu̱ti̱wé̱ka̱ ena iluwé̱ka̱ ta̱i̱ë s'yamipa
ki̱ a̱s iwe'ikörakitö. 3 Erë Pablo ena Bernabé
e̱' tsé̱a̱t ká̱ ta̱i̱ë ee̱. Ie'pa tö Skëkëpa tté pakeke
kě suane. Skëköl tö diché mé ie'pa a̱ ì kě
o̱r yi a̱ ese wo̱ie iwà kkachoie tö ie' e̱r buaë
chöke sia̱ e' tté dör mo̱ki̱. 4 Erë ká̱ e' wakpa
ñì blabatsélor, sha̱bötspa wa judiowak ttè
wër buaë, sha̱bötspa wa Jesús ttekölpa tsá̱
e'pa ttè wër buaë. 5 Judiowak ena pë' kě
dör judiowak, e'pa tö ka̱wö mé ñì a̱ iwökirpa
ta̱ Pablo ena Bernabé we'ikoie, tè ák wa
ittowa̱ie. 6-7 Erë mik Pablo ena Bernabé,
e'pa wa̱ ijche̱newa̱, eta̱ ie'pa tkayalmi dõmi
ká̱ kiè Licaonia ee̱. Ká̱ kiè Listra ena ká̱ kiè
Derbe a̱te̱ ee̱. Ká̱ e' wa'ñe ie'pa tö Jesús tté
buaë paké.

Pablo tëne ák wa ittowa̱ie ká̱ kiè Listra ee̱

8-9 Eta̱ wëm tso' eköl Listra, e' ku̱ne' klõ
bachiulewa̱. Ie' kě shko. Ie' tkër Pablo ttöke
e' ttsök. Pablo tö isuéwa̱ krereë. Ie' wa̱ ijche̱r
tö wë' ie̱rblé Jesús mik a̱s ibuarne. 10 Eta̱ ie'
tö iché ia̱ a̱neule:
—¡Be' e̱' kõka̱, be' e̱' duõka̱!
Eta̱ wëm e̱' kéka̱ tu̱neka̱ tsut ta̱ ishkémi.
11 Mik pë' tö, ì wé̱ Pablo tö e' sué̱, eta̱ ie'pa
tö ichémi a̱neule ie'pa Licaonia ttõ wa:
—¡Wé̱pa dalöiekesö skëkölie e'pa dettsa̱ se'
shu̱a̱ s'ditsöie!
12 Pablo ka̱paké kibiie, e' kue̱ki̱ ie'pa tö
ie' klö'wé̱ ie'pa këköl kiè Hermes e' skéie.
Bernabé klö'wé̱rakitö ie'pa këköl kiè Zeus e'
skéie.* 13 Zeus wé merka̱ ká̱ e' ñalé̱ ukuö
o̱'mik tsi̱net. Zeus sacerdote wa̱ baka wë'ñe
ena ma'ma wörkua debitu̱ ta̱i̱ë. Ie' ena pë'
ulitane éna baka wë'ñe jchak mè Pablo ena
Bernabé a̱ idalöioie ikëkölpaie. 14 Erë mik
Bernabé ena Pablo wa̱ ijche̱newa̱, eta̱ ie'pa

* **13:33** Salmo 2.7 † **13:34** Isaías 55.3 ‡ **13:35** Salmo 16.10 § **13:41** Habacuc 1.5 * **13:47** Isaías 49.6

* **14:12** Zeus ena Hermes: E'pa dalöiök griegowak bak skëkölie ká̱ ia̱ia̱ë. Ie'pa a̱ Zeus dör skëköl bua'ie imale̱pa tsa̱ta̱. Ie'pa tö iklö'wé̱ tö Hermes dör Zeus tteköl. Romawak tö Zeus kiè méka̱ Júpiter ena Hermes kiè méka̱rakitö Mercurio.

e' datsi' jchée ikkachoie tö e' dör suluë ie'pa
a. Ta ie'pa mía pë' shua ta ichérakitö aneule:
15 —A këkëpa, ¿ì uk a' tso'? Sa' dör s'ditsö
wes a' es. Sa' debitu ttè buaë pakök a' a as a'
tö íyi ikkë kẽ wà ta' ese kos watõttsa ta a' er
mane'ù Skëköl chõk e' a. Ie' tö ká jaì ena ká i'
ena dayë ena ì kos tso' iki e' yö'at. 16 Ká iaiaë
dõ ikkë ta sulitane serke wes iwák ki ikiane
es, e' dalë'ttsë'bitu Skëköl tö. 17 Erẽ e' dör es,
erë ie' dör buaë se' ta kekraë, e' wa ie' tö iwà
kkaché sia tö ie' dör Skëköl chõk. Ie' tö kali
patkeke a' a. Ie' tö iyiwö weke a' a. Ie' tö chkè
meke a' a ñanoie a' ttsë'woie buaë.
18 Erẽ ie'pa tö ì kos ché iarak, erë iekkë
ta baka wë'ñe jchérakitö Pablo ena Bernabé
dalöioie wes Zeus ena Hermes es.
19 E' shà ta judiowak welepa datse Antio-
quía ena Iconio, e'pa debitu ta Listra wakpa
dakiñérakitö Pablo ttökwa. Iklö'wéwarakitö
ta itérakitö taië ák wa. Ibikeitsérakitö tö
iduowa, e' kueki ie'pa tö ikuémi méat tër
Listra ké kkõ a wi'kie. 20 Erë mik Jesús
ttökatapa malepa e' dapa'wéka ipamik, eta
ie' e' kéka míane Listra. E' bule es ta ie' mía
Bernabé ta dõ ká kiè Derbe ee.
21 Ie'pa demi Derbe ta Jesús tté buaë
pakérakitö ká e' wakpa a. Taië ie'pa e' yué
Jesús ttökataie. E' ukuöki ta ie'pa debitune
Listra ena Iconio ena Antioquía. 22 Ká ekkë
kos a ie'pa tö Jesús ttökatapa er diché ié ena
ipablérakitö as ie' tköwarak darërëë ttè mik
se' erblöke e' a. Ie'pa tö iché iarak: "Se' wake'
weirdaë ká i' ki dowaie aishkuö ta ì blúie
Skëköl tso' e' a." 23 Ñies ká kos e' ki ie'pa tö
wëpa shushté kaneblök Skëkëpa Jesús icha
erule erule e'pa wökirpaie. E'pa ki ie'pa ikié
S'yẽ a ena batsé, e' ukuöki ta iméarakitö
Skëkëpa mik ie'pa erblöke e' ulà a.

Pablo ena Bernabé dene Antioquía ate Siria ee

24 E' ukuöki ta Pablo ena Bernabé tkami
ká kiè Pisidia demirak Panfilia. 25 Ie'pa tö
Jesús tté buaë paké ká kiè Perge e' wakpa a.
E' ukuöki ta ie'pa mía ká kiè Atalía ee. 26 Ee ta
ie'pa e' iéka kanò a míane Antioquía iyamipa
tö ie'pa patkë'mi Jesús tté pakök e'pa ska'. Ee
iyamipa tö ie'pa me' Skëköl er buaë chöke se'
a e' ulà a ì kanéuk ie'pa dare e' woie. 27 Mik
ie'pa demine Antioquía, eta Skëkëpa Jesús
icha erule e' dapa'wékarakitö. Ta ì kos wé
Skëköl tö ie'pa ta, ñies wes ie' tö ikkayë' pë'
kẽ dör judiowak, esepa a tö ie'pa erblõmi
ie' mik wes judiowak es, e' kos pakérakitö
iyamipa a. 28 Eta ie'pa e' tséat ká taië Jesús
ttökatapa tso' Antioquía, e'pa ta.

15

Skëkëpa Jesús icha e'pa wökir kibipa ñì dapa'wé Jerusalén

1 E' kéwö ta, wëpa welepa e' yéttsa
Judea demi Antioquía. Ie'pa tö s'yamipa
wöbla'wémi ttè i' wa: "A' wëpa kos kawöta
tottola kkuölit tèe tsir wes Moisés ikitat es.
E' kẽ kaneone a' wa, e' ta kẽ a' tsatkërpa." 2 E'
kueki Pablo ena Bernabé ñì iutéka darërëë
ie'pa ta. E' kueki iyamipa tö Pablo ena
Bernabé ena welepa skà, e'pa shushté as
imi'yal Jerusalén ttè ñe' shulök Skëkëpa Jesús
icha wökir kibipa ena Jesús ttekölpa tsá, e'pa
ta.
3 Es Skëkëpa Jesús icha erule tso' Antio-
quía, e'pa tö Pablo ena imalepa patkémi
Jerusalén. Ie'pa tkami Fenicia ena Samaria.
Eta ipakeramirakitö iyamipa a tö wes pë' kẽ
dör judiowak, esepa er mane'wé Skëköl a.
Ttè e' tö ie'pa ttsë'wé buaë.
4 Mik Pablo ena Bernabé demirak
Jerusalén, eta ee Skëkëpa Jesús icha eruleë
e'pa kos ena iwökirpa ena Jesús ttekölpa tsá,
e'pa tö ie'pa kiéwa buaë. Eta ì kos o' Skëköl tö
ie'pa wa e' pakérakitö imalepa a. 5 Erë Jesús
mik erblökwakpa dör fariseowakpa, esepa
welepa e' kéka ta ichéitörak:
—S'yamipa kẽ dör judiowak esepa wëpa
kawöta itóttola kkuölit tèe tsir. Ñies ie'pa
a ikawöta chè tö Moisés ttè kitulebak e'
dalöiök ie'pa kawöta.
6 Eta Skëkëpa Jesús icha wökir kibipa ena
Jesús ttekölpa tsá, e'pa ñì dapa'wéka ttè e'
bikeitsök bua'iewa. 7 Ie'pa tö ipaké taië, e'
ukuöki ta Pedro e' kéka ta ichéitö:
—A yamipa, a' wa ijcher tö ká iaiaë Skëköl
tö ye' shukitbak a' shua Jesús tté buaë pakök,
pë' kẽ dör judiowak, esepa a as ie'pa erblõ
imik. 8 Ie' wa se' er suule buaë, ie' tö Wiköl
Batse'r mé ie'pa a wes se' a ime'itö es. Es ie'
tö se' a ikkaché tö ñies ie' tö ie'pa klö'wé ie'
ichaie. 9 Ie' tö ie'pa er paiklé ie'pa erblé Jesús
mik e' wa. Es se' wa ijcher tö ie'pa ena se'
dör ñies ẽme ie' wöa. 10 A' tö ie'pa ké Moisés
ttè darërëë e' dalöiök, erë e' kẽ dalöiëne' se'
a, ñies se' bak ká iaiaë e'pa kẽ a idalöiëne'.
I'ñe ta ¿iök a' tso' Skëköl wöñatkök es? 11 E' kẽ
dör es. Se' tö iklö'wé tö se' tsatkëne Skëkëpa
Jesús er buaë chöke sia e' ẽ wa. E' suë ie'pa
tsatkëne ñies.
12 E' ukuöki ta ie'pa ulitane siwa' blélur
tso' Bernabé ena Pablo e'pa kapaköke e'
ttsök. Ie'pa tso' ipakök tö wes ì kẽ or yi a
ese wérakitö Skëköl batamik pë' kẽ dör ju-
diowak, esepa shua Skëköl diché kkachoie.
13 Ie'pa kapaké one eta Santiago tö iché:
—A yamipa, ye' ttõ ttsõ. 14 Simón tö se'
a ipaké wes Skëköl tö, pë' kẽ dör judiowak,
esepa tsá kimé er bua' wa as ie'pa welepa
dõ ie' wák ichaie. 15 Ñies e' sini'kué Skëköl
ttekölpa bak ká iaiaë e'pa tö. Ie'pa tö iyë':
16 Skëköl tö ichè: 'Aishkuö ta ye' datsene.
Eta David jchúlipa kerakayö iwák suë.
Ie'pa dörane diché ta' taië wes iaiaë es
17 as pë' malepa kẽ dör judiowak dör ye' icha
esepa tö ye' yulõ.

18 Es ye' tö ttè i' chétke.

Ká̱ ia̱ia̱ë ttè i' me'a̱tbakyö a' a̱.'*

19 “Ttè i' kue̱ki̱ ye' ibikeitsè tö, pë' kĕ dör judiowak e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱, esepa kĕ tsiriu̱k s'kàne judiowak se̱r ese wa. 20-21 E' kue̱ki̱ yëkkuö patkömisö ie'pa a̱ e' ki̱ ichõsö tö íyi meule íyi diököl tso' dalöiè skëkölie ese a̱, ese kĕ kar, ese kĕ katar. Ñies ie'pa kĕ kàne trënuk. Iyiwak ttéwa̱ kuli' siuleka̱ ese chkà kĕ katar ñies ipĕ kĕ katar. Ká̱ ia̱ia̱ë ttè i' pakanemi ká̱ wa'ñe se' ñì dapa'wo̱ wé a̱ e̱no diwö bit ekkë. E' kue̱ki̱ íyi ekkë ē shtömisö ie'pa a̱.”

Yëkkuö patkëne s'yamipa kĕ dör judiowak, esepa a̱

22 Skëkëpa Jesús icha eruleë e'pa ko̱s ena iwökir kibipa ena Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa wa iwër buaë tö wëpa we̱lepa shu̱shtè ie'pa shu̱a̱ a̱s imi'rak Pablo ena Bernabé ta̱ dõmi Antioquía. Es ie'pa tö Judas kiè ñies Barsabás ena Silas, e'pa shu̱shté. Wëpa e'pa dalöieke ta̱ië s'yamipa ulitane tö. 23 Eta̱ yëkkuö shté iwökirpa tö e' mé ie'pa a̱ a̱s iwa̱ imi'rak. Yëkkuö e' tö iché i' es:

> “Sa' dör Skëkëpa Jesús icha eruleë e'pa wökir kibipa ena Jesús ttekölpa tsá̱, sa' dör a' yamipa. Sa' tso' yëkkuö i' shtök a' dör sa' yamipa erë kĕ dör judiowak se̱rke Antioquía ena Siria ena Cilicia e'pa a̱. A' shke̱'wé̱mi sa' tö. 24 Sa' wa̱ ijche̱newa̱ tö sa' yamipa we̱lepa e̱' yë'ttsa̱ sa' shu̱a̱, e'pa dë'mi a' ska'. Ie'pa tö a' tsirio̱' iwákpa ttè wa. E' tö ta̱ië a' wökir tsiriwé̱ka̱. Kĕ sa' wa̱ ka̱wö mène ie'pa a̱ a' wöbla'wo̱ie ì wa. 25 E' kue̱ki̱ sa' ulitane wa iwër buaë wëpa we̱lepa shu̱shtök sa' shu̱a̱ a̱s imi' a' sa̱u̱k Bernabé ena Pablo ta̱. Sa' yami e'pa dalër ta̱ië sa' é̱na. 26 Ie'pa e̱' me'ttsa̱ weinuk ta̱ië. Ie'pa kĕ suane ttèwa̱ Skëkëpa Jesucristo tté kue̱ki̱. 27 Sa' tö Judas ena Silas patkémi ttök a' ta̱. Ie'pa tö ipakeraë a' wöshа̱ë yësyësë we̱s yëkkuö i' ki̱ ikitule es. 28-29 Buaë idir Wiköl Batse'r a̱, ñies sa' a̱, tö a' kĕ ka̱wöta̱ judiowak se̱r e' blök se̱raa̱. I' ē blök a' ké: Chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese a̱, e' kĕ katar. Ñies ipĕ kĕ katar ena iyiwak ttéwa̱ kuli' siuleka̱ ese chkà kĕ katar. Kĕ a' kàne trënuk. Íyi ekkë ē ka̱wöta̱ blè a' tö. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ e' dör buaë. Skëköl tö a' ki̱mè.”

30 Eta̱ ie'pa e̱' chéa̱t ta̱ imíyal Antioquía. Mik ie'pa demi ee̱ ta̱ ie'pa iyamipa dapa'wé̱ka̱, e'pa a̱ yëkkuö mirdak iwa̱ e' méitö. 31 Mik iyamipa tö yëkkuö a̱ritsé, eta̱ e' tö ie'pa e̱r pablé ta̱ië, e' kue̱ki̱ ittsë'nerak buaë. 32 Judas ena Silas, e'pa dör Skëköl ttekölpa ñies, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iyamipa patté ta̱ië. E' tö iyamipa e̱r pablé ta̱ië, iki̱mé ta̱ië. 33-34 Ie'pa se̱né ee̱ kukuie. Mik ie'pa mitkene itõ wane eta̱ iyamipa tö iché ia̱rak a' shkõ wöbla wa. 35 Erë Pablo ena Bernabé e̱' tsé̱a̱t Antioquía. Ie'pa ena imale̱pa ta̱ië e'pa tso'rak Skëkëpa Jesús tté buaë pakök. Ñies ttè e' wa s'wöbla'u̱k ie'pa tso'.

Pablo ena Bernabé kĕ kaneblöku̱'ia̱ ñita̱

36 Ka̱wö tka ta̱ië, e' ukuöki̱ ta̱ Pablo tö iché Bernabé a̱:

—Mishkane etökichane ká̱ ko̱s ki̱ se' bak Skëkëpa Jesús tté pakök e' a̱ne s'yamipa sa̱u̱k tö is ie'pa tso'.

37 Bernabé ki̱ Juan kiane tsè̱mi ie'pa ta̱. Juan e' kiè ñies Marcos. 38 Erë Marcos tö ie'pa me'a̱t ká̱ kiè Panfilia ee̱. Ie' kĕ kaneblëneia̱ ie'pa ta̱. E' kue̱ki̱ Pablo kĕ é̱na ie' tsa̱kmi ie'pa ta̱. 39 Iñi iu̱térak darërëë erë kĕ ishu̱line. E' kue̱ki̱ ie'pa ñì blabatsélor. Bernabé wa̱ Marcos míttse̱r e̱' ta̱ ta̱ ie'pa míyal kanò ki̱ dõ Chipre. 40 Pablo tö wëm kiè Silas e' kiémi e̱' wapie. Iyamipa tö ie'pa méa̱t Skëköl e̱r buaë chõ sia̱ e' ulà a̱. Eta̱ ie'pa e̱' yéttsa̱ ee̱ 41 tkamirak Siria ena Cilicia. Ie'pa tso' Skëkëpa Jesús icha erule erule tso' ká̱ e' ki̱ e'pa diché kí̱ iök Jesús ttè wa.

16

Timoteo mía̱ Pablo ena Silas wapie

1 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo ena Silas demi Derbe ta̱ imíyal Listra. Ee̱ wëm kiè Timoteo e' se̱rke, ie' dör Jesús ttökata. Ie' mì dör judiowak e' dör Jesús ttökata ñies. Erë iyĕ dör griegowak. 2 S'yamipa se̱rke Listra ena Iconio, e'pa tö icheke tö Timoteo dör pë' buaë. 3 Pablo ki̱ ie' kiane tsè̱mi e̱' wapie. Erë judiowak se̱rke ká̱ e' ki̱ e'pa ulitane wa̱ ijche̱r tö Timoteo yĕ e' dör griegowak. E' kue̱ki̱ Pablo tö ie' ké itóttola kkuölit tök tsir a̱s judiowak kĕ ulurka̱ iki̱. 4 Ká̱ ko̱s wé̱ ie'pa dami ee̱ ì u̱k patkë' Skëkëpa icha erule tso' Jerusalén e'pa wökirpa ena Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa tö, e' wà paké ie'pa tö s'yamipa ulitane a̱. 5 Es Skëkëpa Jesús icha erule erule e'pa ko̱s diché kí̱ iëne Jesús tté a̱. Ñies pë' kí̱ iërke ta̱ië ke̱kraë.

Pablo tö wëm dör Macedonia wak e' sué̱ kabsue̱ie

6 Eta̱ Wiköl Batse'r kĕ wa̱ ka̱wö mène ie'pa a̱ Jesús tté buaë pakök ká̱ kiè Asia ee̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tkami ká̱ kiè Frigia ena Galacia 7 demi ká̱ kiè Misia e' kköröwa̱ ee̱. Eta̱ ie'pa tö ima'wé̱ shkökwa̱ ká̱ kiè Bitinia e' a̱, erë Jesús Wiköl kĕ wa̱ ka̱wö mène ie'pa a̱. 8 E' kue̱ki̱ ie'pa tkami yësyësë Misia kke̱r demi ká̱ kiè Tróade dayë kkõ a̱ wé̱ kanò irirke ee̱. 9 Eta̱ nañewe Pablo tö ì sué̱ kabsue̱ie. Ie' tö wëm sué̱ eköl, e' dör ká̱ kiè Macedonia e' wak. E' dur shkë'ka ta̱ ikköché ia̱: “Be' shkõtkö Macedonia sa' ki̱muk.” 10 Pablo tö e' sué̱ o̱ne ta̱ bet sa' dalì iémi mitke Macedonia. Sa' wa̱

* **15:18** Amós 9.11-12

ijche̱r buaë tö Skëköl ki̱ ikiane tö sa' tö Jesús
tté buaë pakè ká̱ e' ki̱.

Alaköl kiè Lidia e' e̱rblé Jesús mik

11 Eta̱ sa' e̱' iéka̱ kanò a̱ Tróade, míyal
yësyësë ká̱ kiè Samotracia ee̱. Bule es ta̱ sa'
demi ká̱ kiè Neápolis ee̱. 12 Ee̱ ta̱ sa' míyal klõ
ki̱ dõ ká̱ kiè Filipos ee̱. Ká̱ e' a̱ romawak tso'
tai̱ë. E' dör ká̱ bua'bua a̱te̱ Macedonia. Ee̱
sa' se̱né ká̱ tkël ká̱ ske̱l ulatök. 13 Judiowak
e̱no diwö ta̱ sa' e̱' yélur míyal di' kkömik we̱
sa' tö ibikeitsè isalema judiowak wa̱ ká̱ tso'
ttoie Skëköl ta̱ ee̱. Mik sa' tö ikué̱, eta̱ ee̱
sa' e̱' tulése̱r Jesús tté buaë pakök alakölpa
ñì dapa'wé̱ka̱ e'pa a̱. 14 Ie'pa eköl kiè Lidia,
e' dör ká̱ kiè Tiatira e' wak. Ie' dör datsi'
bua'bua daloshdalosh ese watau̱kwak. Ie'
tö Skëköl dalöieke tai̱ë. Skëkëpa tö ie' e̱r ñi'wé̱
a̱s Pablo ttöke ko̱s e' klö'ù̱itö moki̱ë. 15 Eta̱
ie' e̱' wöskué iyamipa tso' ie' u a̱ e'pa ta̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö sa' a̱ iché kröröë:
—A' ibikeitsè tö moki̱ë ye' dör Jesús mik
e̱rblökwak, e' ta̱ a' klönúia̱ ye' ska'.
Es ie' tö sa' ké klönukia̱ ie' ska'.

Pablo ena Silas wötënewa̱ s'wöto wé a̱ Filipos

16 Ká̱ et ta̱ sa' mirwa̱ne wé̱ s'ttöke S'yẽ ta̱
ee̱. Sa' mirwa̱ia̱ ta̱ pë' busi kué̱wa̱ sa' tö
eköl, e' a̱ wimblu sulusi tso' eköl, e' wa íyi
tötkekeitö. Wëpa we̱lepa tö ie' to̱'ttsa̱ ie'pa a̱
kaneblök íyi tötkök, e' ské klö'we̱ke ie'pa tö
tai̱ë e̱' a̱. 17 Busi e' shkémi Pablo ena sa' itöki̱.
Ie' a̱rdatse̱:
—Wëpa ikkëpa dör Skëköl íyi ulitane tsa̱ta̱
e' kanè mésopa. Ie'pa tö s'tsa̱tkè ñalé̱ e' tté
pakeke a' a̱.
18 E' wambléitö ká̱ tai̱ë, bata ekkë ta̱ Pablo
uluneka̱ tai̱ë. Ie' e̱' wötréene ta̱ ichéitö wim-
blu sulusi tso' busi a̱ e' a̱:
—Jesucristo ttõ wa ye' tö be' a̱ ichè be' e̱'
yõttsa̱ ie' a̱.
E' wösha̱ë ta̱ wimblu sulusi e̱' yéttsa̱ ia̱.
19 Mik busi wökirpa tö isué̱ tö inuköl kë
dë'ia̱ ie'pa ulà a̱ busi batamik, eta̱ ie'pa tö
Pablo ena Silas klö'wé̱wa̱ tsé̱mirak wé̱ ttè
shu̱lökwakpa tso' ee̱. 20 Ie'pa tö ikkatérak ttè
shu̱lökwakpa a̱ ta̱ ichérakitö:
—Wëpa ikkëpa dör judiowak. Tai̱ë ie'pa
tso' sa' shu̱tiu̱k. 21 Sa' dör romawak, e' kue̱ki̱
kë sa' a̱ ka̱wö mène ie'pa tö s'wöbla'we̱ke
se̱ne wa e' klö'u̱k ena e' wà u̱k.
22 Eta̱ ká̱ e' wakpa bite̱shka Pablo ena Silas
ki̱. Eta̱ ishu̱lökwakpa tö idatsi' yöktsa̱ ké iki̱ ta̱
ippök ké darërëë kal wa. 23 Ibunerak sia̱rë
wötéwa̱rakitö s'wöto wé a̱. Ta̱ ichérakitö
s'wöto wé wökir a̱ tö ikkö'nú bua'iewa̱ a̱s
kë itköyal. 24 Mik ie' a̱ ka̱wö e' mène, eta̱
ie' tö Pablo ena Silas wötéwa̱ iwé wötëulewa̱
bua'iewa̱, ese a̱. Ie' tö ie'pa klõ tié̱wa̱ kaltak
wöbiule s'klõ wötowa̱ ese a̱. Es iméa̱rakitö.
25 Ká̱ de ká̱ sha̱böts eta̱ Pablo ena Silas tso'
ttök Skëköl ta̱ ena ittseittsök. Imale̱pa tso'
ittsök. 26 E' wösha̱ ta̱ í̱ tka darërëë. S'wöto wé
wöppéitö darërëë. E' wösha̱ë ta̱ ukkö ulitane
kköburolone. Ì ko̱s wa ie'pa tso' moulewa̱,
e' wötsërolone. 27 S'wöto wé wökir ti̱'neka̱.
Mik ie' isué̱ tö ukkö ko̱s tso' áie ta̱ ibikeitséitö
s'tso' wötëule e' ko̱s tkayal. E' kue̱ki̱ itabè
kué̱ttsa̱itö e̱' ttowa̱ie. 28 Erë Pablo a̱neka̱:
—¡Kë be' e̱' ttökwa̱! Sa' tso'ia̱ ulitane.
29 Eta̱ s'wöto wé wökir tö bö'wö kié ta̱
itu̱newa̱ Pablo ena Silas ska'. Ee̱ ie' e̱' tkéwa̱
kuchë ki̱ ie'pa wöa̱ painéka̱ suane tai̱ë. 30 Eta̱
ie' tö ie'pa yéttsa̱ u'rki̱ ta̱ ie'pa a̱ ichaké:
—A këkëpa, ¿ì u̱k ye' ka̱wöta̱ e̱' tsa̱tkoie?
31 Ie'pa ie' iu̱té:
—Skëkëpa Jesús mik be' e̱rblõ eta̱ be'
tsa̱tkërdaë ñies be' yamipa tsa̱tkërmi es.
32 Eta̱ ie'pa tö Skëkëpa tté paké ie' a̱ ena
iyamipa ko̱s tso' iu a̱, e'pa a̱. 33 Eta̱ e' nañewe
ulatök s'wöto wé wökir tö ie'pa tsé̱mi e̱' ta̱.
Ie'pa shka̱'ule tai̱ë e' kapeyéitö. Eta̱ ie' ena
iyamipa ko̱s e̱' wöskuélor. 34 E' ukuöki̱ ta̱
ie' tö itsé̱mirak iu a̱ ta̱ itiérakitö. Ie' ena
iyamipa e'pa e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'pa
ko̱s ttsë'ne buaë.
35 Ká̱ ñine ta̱ ishu̱lökwakpa tö ishkëkipa
patkémi ichök s'wöto wé wökir a̱ tö Pablo ena
Silas õmine. 36 S'wöto wé wökir tö iché Pablo
a̱:
—Sa' shu̱lökwakpa tö ye' a̱ ka̱wö mé a'
ökmine. E' kue̱ki̱ a' yúne bẽrë.
37 Erë Pablo tö iché ia̱:
—Sa' dör romawak* Ie'pa tö sa' buk suli-
tane wösha̱ë ka̱m sa' shu̱lir e' yöki̱. Sa'
wötë'wa̱itö s'wöto wé a̱. I̱'ñe ta̱ ie'pa ki̱ sa'
kiane èmine akir. Ie'pa kë a̱ ka̱wö ta̱' iwo̱ie
es. A̱s ie'pa wákpa bitu̱ sa' ökmine.
38 Eta̱ shkëkipa tö ttè e' chéne ishu̱lökwakpa
a̱. Mik ie'pa ittsé tö Pablo ena Silas dör
romawak, eta̱ tai̱ë ie'pa suane. 39 Eta̱ ie'pa
míyal Pablo ena Silas ska' ta̱ ichérakitö:
—Ì sulu wamblé sa' tö a' ki̱ e' olo'yõ sa' ki̱.
Eta̱ iémine ta̱ ikköchérak ia̱: "A' e̱' yõlur sa'
ká̱ ki̱." 40 Eta̱ Pablo ena Silas yënettsa̱ s'wöto
wé a̱ míyal Lidia u a̱ iyamipa weblök. Ie'pa
pablérakitö eta̱ imíyal.

17

Tesalónica wakpa tsirineka̱ Jesús tté kue̱ki̱

1 Pablo ena Silas tkami ká̱ kiè Anfípolis ena
ká̱ kiè Apolonia demirak ká̱ kiè Tesalónica
wé̱ judiowak wa̱ ñì dapa'wo̱ wé tso' ee̱. 2 Eta̱
Pablo dewa̱ e' wé a̱ e̱no diwö wa we̱s ie'
wöblar es. Ee̱ ie' ka̱paké ie'pa ta̱ Skëköl
yëkkuö wa e̱no diwö mañat. 3 Ie' tö ikkaché
ie'pa a̱ tö itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ tö

* **16:37** Romawak: Pablo ditséwö dör judiowak erë ie' yami bak e' we̱le e̱' yö' romawakie, e' kue̱ki̱ ñies ie' dör romawak.

wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tterawa̱ ta̱ ishke̱rdaka̱ne. Ie' tö iché ie'pa a̱:

—Jesús pakök ye' tso' a' a̱, e' wák dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'.

4 Judiowak we̱lepa e̱rblé Jesús mik, ta̱ ie'pa de Pablo ena Silas kí̱ie. Ñies griegowak tö Skëköl dalöieke we̱s judiowak es, esepa tai̱ë e̱rblé Jesús mik ena alakölpa dalöiërta̱' esepa tai̱ë e̱rblé imik ñies. 5 Erë e' tö judiowak male̱pa uluwé̱ka̱ tai̱ë. Eta̱ wëpa sulusipa tso' éme ñala̱ ki̱, esepa kiérakitö pë' dapa'u̱k tai̱ë, e'pa kí̱ uluwé̱rakitö ta̱ imíyal kësik wa pë' male̱pa uluu̱kka̱. Eta̱ itkawa̱rak kësik wa Jasón u a̱ Pablo ena Silas yulök yèttsa̱ mè imale̱pa ulurke tai̱ë e'pa ulà a̱. 6 Erë kë iwa̱ iku̱nerak ee̱. E' kue̱ki̱ Jasón ena iyamipa we̱lepa e'pa kué̱mirakitö ká̱ e' wökirpa wöa̱ ta̱ ichéitörak a̱neule:

—Wëpa ikkëpa tö ká̱ ulitane wakpa tsirio̱', e'pa de íe̱ ñies. 7 Jasón tö ie'pa kiéwa̱ iu a̱. Ie'pa ulitane tso' ichök tö se' blú kibi dör kua̱'ki̱, e' kiè Jesús. Ie'pa tö sa' blú kibi e' ttè dalöse̱wéwa̱.

8 Mik pë' ulitane ena iwökirpa tö ttè e' ttsé, eta̱ ie'pa shu̱ti̱neka̱ tai̱ë. 9 Erë Jasón ena iyamipa kérakitö inuköl muka̱t iwà kkachoie tö ie'pa datskene ishu̱lök ta̱ iéminerakitö.

Pablo ena Silas tö Jesús tté paké Berea wakpa a̱

10 Ká̱ tuinetke eta̱ bet iyamipa tso' Tesalónica e'pa tö Pablo ena Silas patkémi ká̱ kiè Berea ee̱. Ie'pa demi Berea eta̱ imíyal judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱. 11 Judiowak e'pa e̱r dör buaë judiowak tso' Tesalónica e'pa tsa̱ta̱. Ie'pa tö Jesús tté kí̱ ttsé e̱r bua' wa. Ke̱kraë ie'pa tö Skëköl yëkkuö sue̱kewa̱ bua'iewa̱ isuo̱ie tö ì ché Pablo tö e' yëne ö kë̆ iyëne. 12 Es tai̱ë ie'pa e̱rblé Jesús mik. Ñies tai̱ë griegowak e̱rblé imik alakölpa dalöiërta̱' ena wëpa ñies. 13 Erë mik judiowak se̱rke Tesalónica e'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö Pablo tso' ñies Berea Skëköl ttè pakök, eta̱ imíyal ee̱. Ie'pa tö Berea wakpa dapa'wé̱mi shu̱ti̱wé̱mi Pablo ki̱. 14 Erë s'yamipa tso' Berea, e'pa tö Pablo ké e̱' yöktsa̱ ta̱ ipatkémi dayë kkömik. Erë Silas ena Timoteo e̱' tsé̱a̱t Berea. 15 Wé̱pa wa̱ Pablo mirwa̱, e'pa wa̱ imí dõ ká̱ kiè Atenas ee̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa bite̱yalne. Pablo tö ie'pa ka' ichök Silas ena Timoteo a̱ tö "a' kié bet."

Pablo tö Jesús tté paké Atenas wakpa a̱

16 Pablo tso' Silas ena Timoteo ki̱nuk Atenas, e' dalewa ie' tö isué tö ká̱ e' wakpa wa̱ íyi diököl tso' dalöiè, ese tso' tai̱ë. E' tö ie' tsiriwé̱ka̱ tai̱ë. 17 E' kue̱ki̱ judiowak ñì dapa'wo̱ wé a̱ ie' ka̱paköke judiowak ta̱ ena pë' kë̆ dör judiowak erë Skëköl dalöieta̱' esepa ta̱. Ñies ie' ka̱paköke ke̱kraë Atenas wakpa ta̱ wé̱ ie'pa döke tai̱ë íyi ta̱u̱k ee̱. 18 Ñies ie'pa wöbla'u̱kwakpa we̱lepa kiekerakitö epicúreo wakpa* ena estoico wakpa†, e'pa ñì iu̱témi Pablo ta̱. Ie'pa we̱lepa tö ie' cheke i' es:

—¿Ì kabewe̱ke s'ñe̱ñe diö̆ tö?

Ie'pa we̱lepa skà tö icheke:

—Ttsëskua e' dör këkölpa tsa̱ki̱ë dalöieke ká̱ bár wakpa tö e'pa tté pakökwak.

Pablo tso' Jesús köte̱wa̱ shke̱neka̱ne e' tté buaë pakök e' kue̱ki̱ ie'pa tö ie' ché es. 19 E' kue̱ki̱ ie' tsé̱mirakitö wé̱ ie'pa e̱' dapa'u̱ke ttè tsa̱ki̱ë pakarke ese ttsök ee̱. Ká̱ e' kiè Areópago. Ta̱ ichakérakitö:

—Ttè pa̱'a̱li̱ pakeke be' tö, ¿e' pakèmibö sa' a̱? 20 Ttè pakeke be' tö, e' kë̆ ttsëule sa' wa̱, e' kue̱ki̱ e' kiane jche̱nukwa̱ sa' ki̱ ¿ima e' wà dör?

21 Atenas wakpa ko̱s ena ká̱ kua̱'ki̱ wakpa se̱rke Atenas, e'pa ulitane tö ttè pa̱'a̱li̱ ttseke ese ë pakeke ñì a̱ ke̱kraë.

22 Eta̱ Pablo e̱' duéka̱ ie'pa shu̱a̱ Areópago wé a̱ ta̱ ichéitö:

“A Atenas wakpa, ì ko̱s sué̱yö, e' wa ye' wa̱ ijche̱r tö a' tö këkölpa tsa̱ki̱ë dalöieke. 23 Mik ye' tkami a' ká̱ shu̱a̱, eta̱ wé̱ a' tö këkölpa ñe' dalöieke ese ké sué̱yö tai̱ë. E' shu̱a̱ ye' tö ka̱' tso' idalöioie ese kué̱ et e' ki̱ itso' kitule i' es: ‘Skëköl eköl kë̆ jche̱r se' wa̱ tö yi idir, e' dalöioie’. Ie' dalöieke a' tö, erë a' kë̆ wa̱ ijche̱r tö yi idir. Skëköl e' pakeke ye' tö a' a̱.

24 “Ie' tö ká̱ ulitane ena íyi ulitane tso' iki̱ e' yö'a̱t. Ie' dör ká̱ jaì ena ká̱ i' e' ko̱s wák. Ie' kë̆ se̱rku̱' Skëköl wé yöule s'ditsö wa ese a̱. 25 Sulitane se̱rke ie' mik. Ñies íyi ulitane kiane se' ki̱ se̱noie, e' mekeitö se' a̱ ke̱kraë. E' kue̱ki̱ ie' kë̆ ki̱ ikiar tö se' ie' ki̱mè ì wa.

26 “Wëm eköl ë wa ie' tö se' ditsöwö ulitane alöwé̱. Ie' tö se' ké se̱nuk ká̱ wa'ñe. Mik ie' tö ká̱ i' yö', eta̱ ie' tö se' katatë'a̱tbak tö mik se' se̱rmi, wé̱ se' se̱rmi ditséwö wa ditséwö wa. 27 Ie' tö se' katatë'a̱t es a̱s se' tö ima'ù̱ yulè isalema sö ikuè̱mi. Erë moki̱ ie' kë̆ ku̱' ka̱mië se' yöki̱. 28 E' dör we̱s yile tö iché es, e' tö iché: ‘Skëköl mik se' se̱rke se' shköke, ie' wa se' tso'.’ Ñies e' dör we̱s a' wákpa ttsököl eköl tö iyë'a̱t es, e' tö iché: ‘Sulitane dör Skëköl aleripa.’ 29 Se' dör Skëköl ditséwö, e' kue̱ki̱ kë̆ se' kàne ibikeitsök tö ie' dör we̱s íyi diököl yöule se' wa̱ orochka wa ö inukölchka wa ö ákchka wa es. E' ko̱s yuésö we̱s se' ibikeitsè es we̱s se' wákpa a̱ iyör es. Erë Skëköl kë̆ dör es. 30 Ia̱ia̱ë ta̱ kë̆ se' wa̱ ijche̱r tö we̱s ie' dör, e' kue̱ki̱ e' nuí tköo̱'a̱tbak ie' tö ie'pa ki̱. Erë i̱'ñe ta̱ ie' tso' ichök ká̱ ulitane wakpa a̱ tö a' ka̱wöta̱ e̱r mane'u̱k. 31 Skëköl tö

* **17:18** epicúreo wakpa: E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'se̱r e' wà bua'ie dör ttsë'ne buaë. Ttè e' wa s'wöbla'we̱ke ie'pa tö. † **17:18** estoico wakpa: E' wakpa tö iklö'wé̱ tö s'se̱r e' wà bua'ie dör se' e̱' kkö'nù ì sulu ko̱s e' yöki̱. Ttè e' wa s'wöbla'we̱ke ie'pa tö.

idiwö me'a̱tbak we̱kkë alè ta̱ ie' tö sulitane
shu̱leraë yësyësë wëm eköl tkë'ka̱itö e' wa.
Wëm e' köte̱wa̱ erë ishke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö,
e' wa ie' tö iwà kkaché sulitane a̱ tö moki̱ë
wëm ñe' tkë'ka̱itö.”
32 Erë mik Atenas wakpa tö ittsé tö Pablo
tö s'du'wa̱ shke̱neka̱ne e' ché, eta̱ ie'pa
we̱lepa tö ie' wayué, erë we̱lepa skà tö iché:
—Ì pakeke be' tö, e' skà ttsèmi sa' tö
iëtökichane.
33 Eta̱ Pablo mía̱. 34 Erë wëpa we̱lepa
míyal Pablo ta̱, ta̱ e'pa e̱rblé Jesús mik. Ie'pa
e' shu̱a̱ Dionisio tso'ñak, e' dör Areópago
wökirpa eköl. Ñies alaköl eköl kiè Dámaris
ena pë' skà tso'ñak ishu̱a̱.

18

Pablo mía̱ Corinto

1 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo e̱' yéttsa̱ Atenas mía̱
Corinto. 2 E̱e̱ wëm kué̱wa̱itö eköl dör ju-
diowak kiè Áquila, e' dör ká̱ kiè Ponto e' wak.
Ie' alaköl kiè Priscila. Ie'pa bak se̱nuk Roma
a̱te̱ Italia e̱e̱. Ie'pa dë'bitu̱ e̱rpa Corinto. Ká̱
tso' tseë romawak ttè diki̱a̱ e' wökir kibi kiè
Claudio, ie' tö judiowak ko̱s se̱rke Roma e'
yökulur patké. E' kue̱ki̱ Áquila ena ilaköl e̱'
yë'lur Roma demi Corinto. Pablo mía̱ ie'pa
pakök. 3 Ie' kanè dör ie'pa kanè ese ẽ, e'
kue̱ki̱ ie' e̱' tsé̱a̱t ie'pa ta̱ kaneblök. Kanè e'
dör iyiwak kkuölit yueke ùie tsè̱mi ese kané.
4 E̱no diwö bit ekkë Pablo mi'ke judiowak
ñì dapa'wo̱ wé a̱. E̱e̱ ie' tö Jesús tté pakeke
ie'pa ulitane a̱. Ie' tö judiowak ena pë' kë̃ dör
judiowak e'pa ulitane pableke a̱s ie'pa e̱rblõ
Jesús mik.
5 Mik Silas ena Timoteo tso' Macedo-
nia, e'pa demirak Corinto, eta̱ Pablo kë̃
kaneblëneia̱ Áquila ta̱. E' skéie ie' e̱' mé
Jesús tté buaë e' ẽ pakök ke̱kraë. Ñies ie'
tö judiowak pablé ke̱kraë tö Jesús dör wé̱
pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e'. 6 Erë ie'pa
wötkémi Pablo ta̱ ta̱ iché suluë. E' kue̱ki̱ ie'
datsi' wöppée iwà kkachoie tö ie' kë̃ ki̱ inuí̱
ku̱' ta̱ iché ia̱rak:
—A' weirdaë sia̱rë, e' wiie a' wákpa iane. E'
kë̃ wëneia̱ ye' wöki̱. I'ta̱mi ye' mía̱ pë' kë̃ dör
judiowak esepa pattök.
7 Eta̱ Pablo e̱' yéttsa̱ judiowak ñì dapa'wo̱
wé a̱ mía̱ wëm kiè Ticio Justo, e' u a̱ se̱nuk.
Wëm e' tö Skëköl dalöieke ta̱ië. Ie' se̱rke
judiowak ñì dapa'wo̱ wé o̱'mik. 8 Wëm kiè
Crispo, e' dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé, e'
wökir. Ie' e̱rblé Skëkëpa Jesús mik iyamipa
ko̱s e' ta̱. Es ñies ta̱ië Corinto wakpa tö Jesús
tté ttsé ta̱ ie̱rblérak imik ta̱ ie̱' wöskuélor.
9 Ká̱ et nañewe Skëkëpa Jesús tö Pablo a̱ iché
kabsue̱ie: “Kë̃ be' suanuk. Ye' tté kí̱ pakõ
ke̱kraë. Kë̃ be' siwa̱'blök. 10 Ye' tso' be' ta̱. Kë̃
yi a̱ ì sulu wamblënuk be' ki̱ yës. Ye' wa̱ pë'
tso' ta̱ië ká̱ i' ki̱.” 11 Es Pablo a̱te̱ duas ek ki̱
sha̱böts Corinto ie'pa wöbla'u̱k Skëköl ttè wa.
12 Mik Galión bak Acaya wökirie, eta̱ ju-
diowak se̱rke Corinto e'pa ñì dapa'wé̱ka̱
Pablo naméie ie' tsé̱mi ttè shu̱lo wé a̱.
13 Ie'pa tö Pablo kkaté Galión a̱ ta̱ iché ia̱:
—Wëm i' tso' sa' pablök tö Skëköl dalöiö̃ sa'
tö, erë kë̃ dör we̱s ttè dalöiëno menea̱t sa' a̱
e' tö ichè es.
14 Pablo ttémitke ta̱ Galión tö iché ju-
diowak a̱:
—Moki̱ ì sulu wamblő̃paitö, e̱'ma ye' tö a'
ttõ ttsèmi. 15 Erë a' tso' ñì wöñatkök ttè ki̱ ena
wëpa we̱lepa kiè ki̱, ena a' wákpa ttè dalöiëno
e' ki̱, e' kue̱ki̱ e' shu̱lõ a' wákpa tö. Ye' kë̃ tö ttè
ese shu̱lè.
16 Eta̱ Galión tö ie'pa u̱yéttsa̱ ttè shu̱lo
wé a̱. 17 Eta̱ pë' tso' ta̱ië e'pa tö wëm kiè
Sóstenes dör judiowak ñì dapa'wo̱ wé wökir,
e' klö'wé̱wa̱ ppérakitö ttè shu̱lo wé wösha̱ë.
Erë e' ki̱ Galión kë̃ tkine yës.

Pablo dene Antioquía

18 Pablo e̱' tsé̱a̱tia̱ ta̱ië Corinto. E' ukuöki̱ ta̱
ie' e̱' ché̱a̱t iyamipa a̱ ta̱ imía̱ ká̱ kiè Cencreas
wé̱ kanò irirke e̱e̱. Eta̱ e̱e̱ ie' e̱' iéka̱ kanò
mi'ke Siria ese a̱. Áquila ena Priscila mitke
ie' ta̱ ñies. Ka̱m ie' e̱' iõka̱ kanò a̱, eta̱ ie'
tsà̱ tée manene. E' wé̱itö ittè me'itö Skëköl
a̱ e' blóie we̱s iyë'itö es. 19-21 Mik ie'pa demi
ká̱ kiè Éfeso e̱e̱, eta̱ Pablo mía̱ judiowak ñì
dapa'wo̱ wé a̱ Jesús tté buaë pakök judiowak
ñì dapa'u̱ke e̱e̱, e'pa a̱. Ie'pa tö iché ia̱ ta̱ië:
“Be' e̱' tsúa̱tia̱ sa' ta̱.” Erë kë̃ ie' e̱' tsa̱ka̱t. Ie'
e̱' ché̱a̱t ie'pa a̱ ta̱ ichéitö: “Skëköl ki̱ ikiane,
e̱'ma ye' skà dörane a' pakök.” Áquila ena
Priscila e̱' tsé̱a̱t se̱nuk Éfeso.
E' ukuöki̱ ta̱ Pablo e̱' iéka̱ kanò a̱ ta̱
imía̱. 22 Mik idemi Cesarea ta̱ imía̱ Jerusalén
Skëkëpa Jesús icha erule e'pa shke̱'u̱k. E'
ukuöki̱ ta̱ imía̱ Antioquía. 23 E̱e̱ ie' se̱né
ekuölö. E' ukuöki̱ ta̱ iskà mía̱ne Galacia ena
Frigia, ká̱ e' ko̱s a̱ Jesús ttökatapa e̱r diché kí̱
iök.

Apolo tö Jesús tté paké Éfeso wakpa a̱

24 E' ké̱wö ska' ta̱ wëm eköl kiè Apolo dör
judiowak, e' de Éfeso. Ie' datse̱ ká̱ kiè Ale-
jandría e̱e̱. Ie' dör wëm ttõ buaë ese. Ie' wa̱
Skëköl yëkkuö su̱ule buaë. 25 Ie' yöule buaë
Skëköl ñalé̱ tté wa. Ie' tö s'wöbla'we̱ke kaneë
yësyësë Jesús tté wa. Erë ie' kë̃ wa̱ Jesús tté
jche̱r se̱ra̱a̱. Ie' wa̱ Juan S'wöskuökwak, e' ttè
ẽ su̱ule. 26 Ie' ttémi judiowak ñì dapa'wo̱ wé
a̱, kë̃ suane. Eta̱ mik Priscila ena Áquila tö ie'
ka̱paköke e' ttsé, eta̱ ikiémirakitö iu a̱. Ta̱ e̱e̱
ie'pa tö ie' kí̱ wöbla'wé̱ buaë Skëköl ñalé̱ tté
wa. 27-28 E' ukuöki̱ ta̱ ie' shkak ká̱ kiè Acaya
e̱e̱. E' kue̱ki̱ iyamipa se̱rke Éfeso, e'pa tö ie'
ki̱mé. Yëkkuö shtérakitö Jesús ttökatapa tso'
Acaya, e'pa a̱ a̱s ie'pa tö ie' kiõwa̱ buaë. Mik
ie' demi Acaya ta̱ wépa e̱rblë'bak Jesús mik

Skëköl e̱r buaë ché ie'pa a̱ e' kue̱ki̱, esepa
ki̱mé tai̱ë ie' tö. Ie' e̱' alöke judiowak ki̱ ie' ttè
wa sulitane wörki̱. Ie' tö ie'pa siwa̱'blöwe̱ke.
Ie' tö ikkacheke yësyësë Skëköl yëkkuö wa tö
moki̱ Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie
e'. Es ie' tö iyamipa ki̱mé.

19

Pablo tö Jesús tté buaë paké Éfeso wakpa a̱

1 Apolo tso'ia̱ Corinto e' dalewa Pablo
tkami ka̱bata wa demi Éfeso. Ee̱ ie' tö Jesús
ttökatapa we̱lepa kue̱. 2 Ie' tö ie'pa a̱ ichaké:
Mik a' e̱rblë' Jesús mik eta̱ ¿Wiköl Batse'r
dë' a' ki̱?
Ie'pa tö iiu̱té:
—Kë̃ sa' wa̱ ittsëule tö Wiköl Batse'r tso'.
3 Pablo tö ie'pa a̱ ichaké:
—Eta̱ ¿wöskuè wé̱se wa a' wösune?
Ie'pa iiu̱té:
—Juan s'wöskuè e' wa.
4 Ie' tö iché ia̱rak:
—Wé̱pa e̱r mane'wé̱ Skëköl a̱, esepa wösuk
Juan tö. Erë ie' tö iyë' ie'pa a̱ tö wëm datse̱ ie'
itöki̱ e' mik ie'pa ké e̱rblök.
5 Ttè e' ttsérakitö ta̱ iwöskuélor Skëkëpa
Jesús ttõ wa. 6 Pablo ulà méka̱ ie'pa ki̱ ta̱
Wiköl Batse'r debitu̱ ie'pa ki̱ ta̱ ie'pa ttémi ttõ
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. Ñies ì mé Skëköl tö ie'pa a̱
chè, e' ché ie'pa tö. 7 Se̱raa̱ ie'pa döka̱ dabom
eyök kí̱ böl (12) wëpa.
8 Si' mañat Pablo shkére judiowak ñì
dapa'wo̱ wé a̱, ee̱ Jesús tté pakéitö kë̃ suane.
Ie' tö ie'pa pableke tai̱ë a̱s ie'pa e̱' tiu̱wa̱
ì blúie Skëköl tso' e' tté diki̱a̱. 9 Erë ie'pa
we̱lepa wökir darërëë, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̃ wa̱
ttè e' klöne. Ie'pa tö Jesús dör se' ñala̱ e'
tté ché suluë sulitane kukua. Eta̱ Pablo
e̱' skéttsa̱ ie'pa yöki̱. Wé̱pa detke Jesús
ttökatapaie e'pa tsé̱mi e̱' ta̱ dõ wé̱ wëm kiè
Tirano e' wa̱ u tso' s'wöbla'wo̱ie ee̱. Ee̱ Jesús
tté pakeke Pablo tö ke̱kraë. 10 Es iwé̱itö dõ
duas bök. Sulitane se̱rke Asia, judiowak ena
pë' kë̃ dör judiowak, e'pa tö Skëkëpa Jesús tté
ttsé. 11-12 Ì kë̃ o̱r yi a̱ ese wé̱ Skëköl tö kibiie
Pablo wa tkõka̱ imale̱pa tsa̱ta̱ dõ tsa̱mo ena
datsi' döne ie' mik ese mi'kerak iwa̱ wé̱pa
kirirke esepa ska' ta̱ ibuanene ta̱ wimblupa
sulusi e̱' yélur ie'pa a̱.
13 Erë judiowak we̱lepa shkörami ñala̱ ki̱
wimblupa sulusi yökulur pë' a̱. E'pa tö iché
'ima'ù̱sö Skëkëpa Jesús ttõ wa.' Ie'pa ichémi
wimblupa sulusi a̱ i' es: "¡A' e̱' yölur Jesús
pakeke Pablo tö, e' ttõ wa!"
14 Es wëm kiè Esceva e' ala'r döka̱ kul
e'pa tö ima'wé̱mi ñies. Esceva dör judiowak
sacerdotepa wökirpa e' eköl. 15 Erë etökicha
ta̱ wimblu sulusi tö ie'pa iu̱té: "Yi dör Jesús
e' jche̱r ye' wa̱. Ñies yi dör Pablo e' jche̱r ye'
wa̱. Erë ¿a' dör yi?"
16 E' wösha̱ë wëm a̱ wimblu sulusi tso', e'
u̱neka̱ ie'pa ki̱. Ie' e̱' aléka̱ ie'pa ki̱ idiché
tai̱ë wa. Ie'pa ppéitö sia̱rë. Ie'pa e̱' yélur
tkayal sume shka̱'ule tai̱ë. 17 Éfeso wakpa
ko̱s, judiowak ena kë̃ judiowak, e'pa wa̱
ijche̱newa̱. Tai̱ë ie'pa suane. Es Skëkëpa
Jesús tté kí̱ buneka̱ tai̱ë.
18 Tai̱ë pë' e̱rblé Jesús mik esepa debitu̱
ì ko̱s wamblë'rakitö suluë e' chökka̱ suli-
tane kukua. 19 E'pa shu̱a̱ tai̱ë ie'pa awápa
tso'ñak. E'pa ko̱s wa̱ iyëkkuö tso'rak iwa̱
wakanewè̱, ese debitu̱ ta̱ iña'wé̱wa sulitane
wösha̱ë. Ie'pa tö iyéttsa̱ ko̱s yëkkuö e' ské
dör ta̱ idettsa̱ inuköl tai̱ë. E' dör ie'pa inuköl
döka̱ 50.000 ekkë. 20 Es Skëkëpa Jesús tté kí̱
buneka̱ tai̱ë. Sulitane tö isué̱ tö ttè e' diché
ta̱' tai̱ë.
21 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo ibikeitsé: "Ye' mi'ke
ká̱ kiè Macedonia ena Acaya e' wakpa
pakök. E' ukuöki̱ ta̱ ye' michoë dõ Jerusalén.
Ee̱ ta̱ ye' ka̱wöta̱ shkök dõ Roma ñies."
22 E' ukuöki̱ ta̱ ie' ki̱mukwakpa böl, Timo-
teo ena Erasto, e'pa patkémiitö dõ Macedo-
nia, e' dalewa ie' a̱tei̱a̱ Asia ekuölö.

Éfeso wakpa shu̱ti̱neka̱ tai̱ë

23 E' ké̱wö ska' Éfeso wakpa shu̱ti̱neka̱
tai̱ë Jesús dör Se' ñala̱ e' tté kue̱ki̱. 24 Wëm
tso' eköl kiè Demetrio e' dör íyi diököl yuök
inukölchka wa e' stë. E' tö Éfeso wakpa Këköl
kiè Artemisa wak dör alakölie, e' wé diököl
yueke inukölchka wa. Kanè e' wa ie' ena
ikanè mésopa inuköl klö'u̱ke tai̱ë. 25 Ikanè
mésopa dapa'wé̱ka̱itö imale̱pa kaneblöke
kanè ese ë̃ a̱ e'pa ta̱, ta̱ ichéitö: "A këkëpa,
a' wa̱ ijche̱r tö kanè i' wa se' inuköl klö'u̱ke.
26 Erë a' isué̱, a' ittsé tö Pablo e' tso' ichök
tö íyi diököl yuekesö dalöiè skëkölie, e' kë̃
dör skëköl moki̱. Tai̱ë pë' tö ttè e' klö'wé̱tke
í̱e̱ Éfeso ñies Asia ko̱s e' a̱. 27 E' dör suluë.
E' tö se' kanè sulu'wè̱miwa̱. Ñies Artemisa,
se' këköl tai̱ë, e' wé dalöse̱wè̱wa̱miitö. Se'
këköl tai̱ë dalöiërta̱' tai̱ë Asia ena ká̱ wa'ñe,
e' dalöse̱we̱wa̱raitö."
28 Mik ttè e' ttsérakitö, eta̱ ilune̱ka̱rak tai̱ë.
Eta̱ ia̱neka̱rak: "Artemisa dör Éfeso wakpa
këköl, e' dör këköl tai̱ë."
29 Eta̱ Éfeso wakpa ko̱s aláneka̱ tai̱ë. Wëpa
datse̱ böl Macedonia. Eköl kiè Gayo iëköl
kiè Aristarco, e'pa dör Pablo wapiepa, e'pa
tso'ñak ee̱. Éfeso wakpa tö ie'pa böl klö'wé̱wa̱
kué̱mi dõ wé̱ ie'pa ñì dapa'u̱ke e' wé a̱.
30 Eta̱ Pablo shkakwa̱ ee̱ ttök ie'pa ta̱, erë
Jesús ttökatapa male̱pa kë̃ wa̱ ianemi. 31 Ñies
Asia wökirpa we̱lepa é̱na Pablo dalër tai̱ë,
e'pa tö ttè patké Pablo a̱: "Kë̃ be' minukwa̱
ee̱." 32 E' dalewa Éfeso wakpa daparke e'pa
shu̱ti̱neka̱ tai̱ë. Ie'pa a̱rkeka̱rak tai̱ë. Ik-
ibiiepa kë̃ é̱na iwà a̱ne iõk ie̱' dapa'wérak.
E' kue̱ki̱ eköltëpa a̱rke kua̱'ki̱, iëköltëpa a̱rke

kua̱'ki̱. 33 Eta̱ judiowak tö wëm kiè Alejan-
dro e' tsé̱mi patkëule duése̱r sulitane wörki̱,
e' kue̱ki̱ pë' we̱lepa tö ibikeitsé tö ie' wöki̱
iwërke. Eta̱ ie' tö ikkaché ulà wa tö "A'
siwa̱'blö̃. Ye' ttöke judiowak tsa̱tkoie." 34 Erë
mik ie'pa wa̱ ijche̱newa̱ tö ie' dör judiowak,
eta̱ ie'pa skà e̱' kéka̱ne a̱nuk: "Artemisa dör
Éfeso këköl. E' dör këköl ta̱ië." Es ie'pa
a̱rkerak dõ hora böt.
35 E' ukuöki̱ ta̱ ká̱ wökirpa yëkkuö shtökwak,
e' tö pë' ké siwa̱'blökwa̱. Ie' tö iché ie'pa a̱:
"A Éfeso wakpa, ká̱ ulitane wakpa wa̱ ijche̱r
tö se' dör Éfeso wakpa e'pa dör se' këköl ta̱ië
Artemisa e' wé kkö'nukwakpa, ñies ie' diököl
anebitu̱ ká̱ jaì a̱, e' kkö'nukwakpa. 36 Kë yi a̱
iyërpa tö kë idör es. E' kue̱ki̱ a' siwa̱'blö̃lur.
Kë ì wamblar kë bikeitsule buaë. 37 Wëpa
i' debitu̱ a' wa̱, e'pa kë wa̱ ì blëulewa̱ se'
këköl wé a̱. Ie'pa kë wa̱ se' këköl yëule suluë.
38 E' kue̱ki̱ Demetrio ena ikanè mésopa, ie'pa
é̱na yile kkatak, e' ta̱ a̱s imi'rak ikkatök ttè
shu̱lökwakpa a̱ ena s'wökirpa a̱. E'pa tso'
kaneblök ttè shu̱lo wé a̱. Ee̱ ie̱' tsa̱tkömirak
ñì wösha̱ë. 39 Erë ì skà kianeia̱ a' ki̱ yënoie,
e' ta̱ e' choie a' ka̱wöta̱ mik se' daparke we̱s
ikanewe̱kesö es eta̱. 40 Ì tka í̱erö i̱'ñe, e' ki̱
s'wökirpa tö se' kkatèmi. Kë iwà ta̱' moki̱ë,
e' kue̱ki̱ ie'pa tö se' kkaté iki̱, e' ta̱ kë se' a̱ e̱'
tsa̱tkënuk iyöki̱." 41 Ie' tté o̱ne ta̱ ichéitö ie'pa
a̱, "A' yúshka."

20

Pablo mía̱ Macedonia ena Grecia

1 Éfeso wakpa shu̱tineka̱, e' olone ta̱ Pablo
tö Jesús ttökatapa kiéttsa̱ pattè. E' ukuöki̱ ta̱
ie' e̱' chéa̱t ie'pa a̱ ta̱ imía̱ Macedonia. 2 Ie'
tkami ká̱ e' wa'ñe iyamipa pattök, e' tö ie'pa
e̱r kuwé̱ ta̱ië. E' ukuöki̱ ta̱ ie' mía̱ Grecia.
3 Ee̱ ie' se̱né si' mañat. Ie' tso'tke kanò klö'u̱k
shkomi dõ Siria, e' shu̱a̱ ta̱ ie' wa̱ ijche̱newa̱
tö judiowak ileritsétke ie' ttowa̱. E' kue̱ki̱
ie' mía̱ne klõ wa tkamine Macedonia. 4 Ie'
wapiepa dör kul. Eköl kiè Sópatro, e' dör
Berea wak, iyé̃ kiè Pirro. Iëköl kiè Aristarco.
Iëköl kiè Segundo, e' dör Tesalónica wak.
Iëköl kiè Gayo, e' dör Derbe wak. Iëköl kiè
Timoteo. Ñies wëpa böl dör Asia wakpa, e'pa
kiè Tíquico ena Trófimo. 5 Wëpa ekkëpa mía̱
ke̱we sa' yöki̱ sa' ki̱nuk ká̱ kiè Tróade ee̱.
6 Pan Kë Yöule Iwölöwo̱ka̱ Wa e' ké̱wö tka, eta̱
sa' e̱' yélur Filipos mía̱ kanò ki̱ dõ Tróade. Ká̱
ske̱l ukuöki̱ ta̱ sa' demi Tróade, eta̱ ie'pa kué̱
sa' tö ee̱. Ee̱ sa' e̱' tsé̱a̱t ká̱ kul.

Pablo tö ttè bata paké Skëkëpa Jesús icha erule tso' Tróade, e'pa a̱

7 E̱no diwö tuinetke ta̱ sa' e̱' dapa'wé̱ka̱
ñita̱ Jesús köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k. Pablo tso'
iyamipa ta̱ ka̱pakök. Ie' ka̱wöta̱ e̱' yöktsa̱
bule es, e' kue̱ki̱ ie' ka̱paké dõ ká̱ sha̱böts.
8 Sa' dapaneka̱ u ka̱kke̱ë e' a̱. Ta̱ië bö'wö tso'
wötskiuleka̱ ee̱. 9 Duladula tkër eköl ukkö tsit-
sir ki̱, e' kiè Eutico. Pablo tso' ka̱pakök ta̱ië
e' dalewa Eutico shtrinewa̱tke kapakwa̱tke.
Bata ekkë ta̱ ikapowa̱ ta̱ ibruta̱nemi döttsa̱
i̱ski̱. Eta̱ ikéka̱ ie'pa tö erë iduowa̱ie. 10 Eta̱
Pablo dur ká̱kke̱, e' e̱' éwa ta̱ ie' e̱' méka̱
duladula bata ki̱, ipaklö'wé̱wa̱itö ta̱ ichéitö:
—Kë̃ a' tkinukia̱. Itso' ttsë'ka.
11 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo tkaka̱ne ká̱kke̱ ta̱
Jesús köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'wé̱itö ie'pa ta̱. Eta̱
ie' ka̱pakéia̱ dõ ká̱ ñine ekkë ta̱ imía̱. 12 Eta̱
duladula tsé̱mirakitö ttsë'ka iu a̱. E' tö ie'pa
ulitane ki̱ ttsë'wé̱ka̱ buaë.

Pablo e̱' yéttsa̱ Tróade mía̱ Mileto

13 Sa' míyal ke̱we Pablo yöki̱ kanò ki̱ dõ ká̱
kiè Aso ee̱. Pablo wák shkak klõ wa dõ ee̱,
e' kue̱ki̱ sa' ka̱wö me'a̱ttke ie' ta̱ ñì ki̱nuk
ee̱. 14 Mik sa' tö ie' kué̱, eta̱ ie' e̱' iéka̱ sa'
ta̱ kanò ki̱ ta̱ sa' míyal ká̱ kiè Mitilene ee̱.
15 Ta̱ sa' michoë. Bule es ta̱ sa' tkami ká̱
kiè Quío, e' wösha̱ë. E' bule es ta̱ sa' demi
wé̱ kanò irirke kiè Samos ee̱. E' bule es
ta̱ sa' mía̱ Mileto. 16 Pablo shkakmi bet dõ
Jerusalén Pentecostés ké̱wö tkö'u̱k, e' kue̱ki̱
sa' mineyal es. Pablo kë̃ e̱' wöklö'wa̱k ta̱ië
Asia, e' kue̱ki̱ ie' kë̃ dë' Éfeso.

Pablo ka̱paké Skëkëpa Jesús icha erule tso' Éfeso e' wökirpa ta̱

17 Pablo tso' Mileto e' tö Skëkëpa Jesús
icha erule tso' Éfeso e' wökirpa tsu̱k patké ñì
dapa'u̱k ie' ta̱. 18 Mik idebitu̱rak, eta̱ Pablo
tö iché ia̱rak:
—We̱s ye' se̱né a' shu̱a̱ ye' tsá̱ dë'bitu̱ Asia
e'ta̱mi, e' jche̱r buaë a' wa̱. 19 Erë̃ judiowak
ileritseke ye' tsa̱iök e' ye' rrewe̱ke ta̱ië, erë
ke̱kraë ye' e̱' wöawa diöshe̱t ta̱ Skëkëpa Jesús
kanè u̱k ye' bak a' shu̱a̱ i̱è wa ì wa. 20 Ñies
a' wa̱ ijche̱r tö ttè buaë a' ki̱moie, ese kë̃
blënewa̱ ye' wa̱ yës a' yöki̱. Ese wa ye' bak a'
wöbla'u̱k sulitane wörki̱, ñies u a̱ u a̱. 21 Ye'
bak ichök wö yësyësë wa judiowak a̱ ena pë'
kë̃ dör judiowak esepa a̱: 'A' ké e̱r mane'u̱k
Skëköl a̱. A' ké e̱rblök Skëkëpa Jesús mik
moki̱ë.' 22 I̱'ñe ye' mitke Jerusalén. Ye' ittsé tö
es Wiköl Batse'r ki̱ ikiane. Kë̃ ye' wa̱ ijche̱r
we̱s ye' wè̱mirakitö ee̱. 23 Ká̱ wa'ñe wé̱ ye'
dë'ule ee̱ Wiköl Batse'r tö ye' a̱ icheke: 'be'
wötërdaë, be' weirdaë sia̱rë,' e' ë̃ jche̱r ye'
wa̱. 24 Ye' a̱ ta̱ ye' ttèwa̱ ö ye' tso' ttsë'ka, kë̃ e'
ki̱ ye' tkine. Kanè me' ye' a̱ Skëkëpa Jesús tö,
e' ë̃ e̱wa̱kwa ye' é̱na e̱r bua' wa. Kanè e' dör
Skëköl e̱r buaë chöke sia̱, e' tté buaë pakök.
25 Ì blúie Skëköl tso' e' tté pakéyö a' a̱. I̱'ñe
ye' wa̱ ijche̱r buaë tö a' ulitane kë̃ tö ye'
sue̱paia̱ne. 26 E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ yö ichè a' a̱
moki̱ë tö a' wé̱pa kë̃ tsa̱tkë̱ne, e' ta̱ kë̃ ye'
iane iwiie. 27 Ì kiane kanewè̱ Skëköl ki̱, e' tté
pakéyö a' a̱ se̱. Kë̃ ye' wa̱ ttè wé̱ne blënewa̱
yës a' yöki̱. 28 E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú. Ñies Wiköl
Batse'r tö a' tkë'ka̱ Skëköl ichapa erule e'pa

wökirpaie ikkö'nukrak, e' kue̱ki̱ ie'pa kkö'nú
buaë a' tö. Ie'pa to̱'ttsa̱ Skëköl tö iwák pẽ wa.
29 Ye' wa̱ ijche̱r tö mik ye' mía̱ e' ukuöki̱ ta̱ pë'
döraë s'yamipa e̱ukwa we̱s chichi sulusi tö
iyiwak e̱wè̱wa es. 30 Ñies a' shu̱a̱ we̱lepa e̱'
köraka̱ s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa a̱s s'yamipa
e̱rblé Jesús mik e'pa mi' ie'pa ẽ itöki̱. 31 A'
tso' e̱rki̱. A' é̱na ia̱nú tö duas mañal, ñiwe
nañewe, ke̱kraë ye' bak a' ulitane pattök eköl
eköl i̱è̱ wa ì wa.
32 Es ye' tö a' méa̱t Skëköl ulà a̱. Ñies a'
méa̱työ Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱ e' ttè a̱.
Ie' wa̱ diché ta̱' a' e̱r diché kí̱ ioie. Ñies ie'
wa̱ diché ta̱' ì ko̱s buaë moie a' a̱ we̱s ikablë'
imuk ie' icha batse'r esepa a̱ es. 33 Kẽ ye' wa̱
yi inuköl ena yi datsi' kkeyëule yës. 34 Erë
a' wa̱ ijche̱r buaë tö ye' kẽ bak se̱nuk yi ulà
mik. E' skéie ye' kaneblë' ye' wák ulà i' wa e̱'
kkö'noie. Ñies e' wa ye' tö ye' wapiepa ki̱mé.
35 Es ye' bak a' wöbla'u̱k ke̱kraë tö s'ka̱wöta̱
kaneblök darërëë wé̱pa kẽ a̱ kaneblër, esepa
ki̱moie. Kẽ se' é̱na ichökwa tö Skëkëpa Jesús
wák tö iyë': “Se' tö ikakmè e' dör ibua'ie se'
a̱, kẽ dör ikaktsè̱.”
36 Mik Pablo tté o̱ne, eta̱ ie' e̱' tkéwa̱ kuchë
ki̱ ta̱ itté Skëköl ta̱ ie'pa ulitane ta̱. 37 Ie'pa
ulitane tso' e̱' chöka̱t Pablo a̱ i̱uke ta̱ië ta̱
ie'pa tö ipaklö'wé̱mi iwöalattsémi. 38 Pablo tö
ichétke ie'pa a̱: “A' kẽ tö ye' sue̱paia̱ne.” E'
tö ie'pa e̱riawé̱ ta̱ië. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa mía̱
iñale̱muk dõ wé̱ kanò irirke ee̱.

21

Pablo mía̱ Jerusalén

1 Mik sa' tö sa' yamipa méa̱t, eta̱ sa' e̱' iéka̱
kanò a̱. Sa' míyal yësyësë ká̱ kiè Cos ee̱. E'
bule es ta̱ sa' míyal ká̱ kiè Rodas ee̱ ta̱ sa'
míyal ká̱ kiè Pátara ee̱. 2 Eta̱ sa' tö kanò kué̱
Pátara mi'ke ká̱ kiè Fenicia, e' a̱ sa' e̱' iéka̱ ta̱
sa' míyal. 3 Sa' tkami ta̱ sa' tö ká̱ kiè Chipre e'
sué̱, e' a̱te̱ ulà bakli̱'kka. Eta̱ sa' mir dõ Siria.
Dalì mir kanò a̱ e' mekea̱t Tiro, e' kue̱ki̱ sa'
demi ee̱. 4 Eta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke
ee̱, e'pa yulé sa' tö ta̱ ikué̱ sa' tö. Sa' se̱né ká̱
kul ie'pa ska'. Ie'pa tö iché Pablo a̱ Skëköl
Wiköl wa: “Be' mú kẽ mi' Jerusalén.” 5 Erë
ká̱ kul tka sa' ki̱ eta̱ sa' e̱' yéttsa̱ne. Ie'pa ko̱s,
ilakölpa ena ila'r, e̱' yéttsa̱ ie'pa ká̱ a̱ míyal sa'
ñale̱muk dõmi dayë kkömik. Ee̱ sa' e̱' tuléwa̱
kuchë ki̱ ttök Skëköl ta̱. 6 E' ukuöki̱ ta̱ sa' e̱'
chéa̱t ie'pa a̱ ta̱ sa' e̱' iéka̱ kanò a̱. Eta̱ ie'pa
míyalne iu a̱.
7 Sa' e̱' yéttsa̱ Tiro demi ká̱ kiè Tolemaida
ee̱. Sa' tö s'yamipa se̱rke ee̱ e'pa shke̱'wé̱.
Sa' e̱' tsé̱a̱t ie'pa ska' ká̱ et. 8 E' bule es ta̱ sa'
e̱' yéttsa̱ne demi klõ wa Cesarea. Ee̱ sa' mí
Felipe dör Jesús tté buaë pakökwak e' u a̱. Ie'
dör wëpa kul shu̱kitulebak Jesús ttekölpa tsá̱
e'pa ki̱muk, e' eköl. Ie' ska' sa' e̱' tsé̱a̱t. 9 Ie'
ala'r busipa döka̱ tkël ka̱m ise̱rdak wëpa ta̱.
Ie'pa ko̱s dör Skëköl ttekölpa. 10 Sa' se̱né ie'
ska' elkeë eta̱ wëm debitu̱ eköl datse̱ Judea,
e' kiè Agabo. Ie' dör Skëköl tteköl. 11 Ie' dewa̱
sa' o̱'mik ta̱ Pablo kipamo klö'wé̱wa̱itö. Ta̱ e'
wa ie' e̱' mué̱wa̱ iklö a̱ ena iulà a̱ ta̱ ichéitö:
—Wiköl Batse'r tö ichè: “I' es judiowak tö
kipamo i' wák, e' mue̱rawa̱ Jerusalén. Ta̱
imerattsa̱ ie'pa tö pë' kẽ dör judiowak, esepa
ulà a̱.”
12 Mik sa' tö ttè e' ttsé, eta̱ sa' ena Cesarea
wakpa tso'ñak sa' ta̱, e'pa ulitane kköché ta̱ië
Pablo a̱: “Kẽ be' minuk Jerusalén.” 13 Erë
Pablo tö iiu̱té:
—¿Ì kue̱ki̱ a' i̱uke? E' tso' ye' e̱riau̱k ta̱ië.
Ye' e̱' méttsa̱tke monukwa̱, ñies ttèwa̱ Skëkëpa
Jesús tté kue̱ki̱ Jerusalén.
14 Ie' kẽ wa̱ sa' ttõ iu̱tëne, e' kue̱ki̱ kẽ sa' wa̱
ì kí̱ yëne ia̱. Sa' iché:
—A̱s Skëkëpa tö iù̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es.
15 E' ukuöki̱ ta̱ sa' dalì ié míyal Jerusalén.
16 Jesús ttökatapa tso' Cesarea, e'pa we̱lepa
míyal sa' ta̱. Ie'pa wa̱ sa' míttse̱r wëm kiè
Mnasón, e' u a̱ kapökrö. Wëm e' datse̱ ká̱ kiè
Chipre ee̱. Ie' dör wé̱pa tsá̱ e̱rblë' Jesús mik
esepa eköl.

Pablo mía̱ Santiago pakök

17 Mik sa' deka̱ Jerusalén, eta̱ s'yamipa tso'
ee̱, e'pa tö sa' kiéwa̱ buaë, ittsë'nerak buaë.
18 E' bule es ta̱ Pablo mía̱ sa' ta̱ Santiago
pakök. Ñies Skëkëpa Jesús icha e'pa wökir
kibipa tso'ñak Santiago ska' se̱raa̱. 19 Ie' tö
ie'pa shke̱'wé̱ ta̱ ì ko̱s wé̱itö Skëköl batamik,
pë' kẽ dör judiowak, esepa shu̱a̱, e' pakéitö
ie'pa a̱ yësyësë. 20 Mik e' ttsé ie'pa tö, eta̱
Skëköl ki̱kéka̱rakitö ta̱ië. Ie'pa tö iché ia̱:
—A yami Pablo, be' isué̱ buaë tö í̱e̱
judiowak döka̱ miles e'pa e̱rblétke Jesús
mik. Ie'pa ulitane e̱' mettsa̱ da'a̱ Moisés ttè
dalöiëno e' tsa̱tkök. 21 Ie'pa a̱ iyëne tö be'
tö judiowak tso' ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ki̱, esepa
wöbla'we̱ke tö ttè e' olo'yõ. Ñies ichekerakitö
tö be' tö icheke tö ila'r ku̱rke wëpa, esepa
tottola kkuölit kẽ tar. Ñies ichekerakitö tö
be' tö s'wöbla'we̱ke tö se' judiowak se̱r e' kẽ
dalöiaria̱. 22 Ie'pa ulitane wa̱ ijche̱rdawa̱
tö be' dë'bitu̱. E' kue̱ki̱ ¿ì wè̱mi be' tö ie'pa
siwa̱'blöwo̱wa̱? 23 Ì cheke sa' tö be' a̱ e' ú̱. Í̱e̱
sa' shu̱a̱ wëpa tso' tkël ka̱wö me'bak Skëköl a̱,
e' o̱rketke. 24 E'pa tsú̱mi e̱' ta̱, ta̱ be' e̱' batse'ú̱
ie'pa ta̱. Ko̱s e' patuè̱ e' patáu̱bö a̱s ie'pa tsà̱
tõttsa̱ manene iwà kkachoie tö ka̱wö me'
ie'pa tö Skëköl a̱ e' o̱ne. Be' tö iwé̱ es, e' ta̱
judiowak ulitane isue̱raë tö ì ko̱s ki̱ pë' tso'
be' chök suluë e' dör ka̱che. Ie'pa tö isuè̱mi
tö Moisés ttè dalöiëno e' dalöieta̱' be' tö ñies.
25 Erë s'yamipa kẽ dör judiowak, esepa a̱
ì bikeitsé sa' tö e' kitmibak sa' tö yëkkuö
ki̱. E' ki̱ sa' tö ie'pa a̱ iyë' tö ie'pa kẽ kàne
chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese a̱ ese
katök. Iyiwak pẽ kẽ katar. Iyiwak ttéwa̱ kuli'
siuleka̱ ese chkà kẽ katar. Ñies ie'pa kẽ kàne
trënuk.

Pablo klö'wé̱wa̱rakitö Skëköl wé pamik

26 Es Pablo e̱' yéttsa̱ wëpa tkël, e'pa ta̱. E'
bule es ta̱ ie' e̱' batse'wé̱ ie'pa ta̱. E' ukuöki̱ ta̱
ie'pa tkawa̱ Skëköl wé a̱. Ee̱ Pablo tö ibiyö̃
ché tö mik ta̱ ie'pa batse'ne e' diwö e̱ne ta̱
ie'pa íyi meke Skëköl a̱ iwakpa bil ekkë.
27 Ka̱wö kul shu̱a̱ ie'pa tso' batse'ne e'
e̱rkewatke eta̱ judiowak we̱lepa datse̱ Asia,
e'pa tö Pablo sué̱ Skëköl wé a̱. Ie'pa tö
imale̱pa shu̱ti̱wéka̱ ta̱ imishkarak Pablo ki̱
iklö'wé̱wa̱rakitö. 28 Ie'pa a̱neka̱rak: "A
yamipa, sa' ki̱mú. Wëm i' shköke ká̱ wa'ñe
s'wöbla'u̱k tö se' judiowak se̱r, e' kë̃ dör
buaë. Ie' icherami tö Moisés ttè dalöiëno
ena Skëköl wé i' kë̃ dör buaë. I̱'ñe ta̱ pë' kë̃
dör judiowak esepa we̱lepa debitu̱ ie' wa̱ íe̱
Skëköl wé a̱. E' tö ká̱ i' dör batse'r e' ia'wé̱ka̱."
29 Wëm kiè Trófimo e' su̱' ie'pa tö Jerusalén
ie' dör Éfeso wak. Ie'pa tö ibikeitsé tö Pablo
wa̱ imí Skëköl wé a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö iché es.
30 Ká̱ e' wakpa ko̱s shu̱ti̱neka̱ debitu̱
tu̱neule. Ta̱ Pablo klö'wé̱wa̱rakitö kué̱mi
u'rki̱. E' bet Skëköl wé wékkö ulitane
wötéwa̱rakitö. 31 Ie'pa tö ittekewa̱tke eta̱ ttè
de Roma ñippökwakpa eruleë e' comandante
a̱ tö Jerusalén wakpa ulitane shu̱ti̱neka̱ tai̱ë.
32 Eta̱ ie' tö iñippökwakpa dapa'wé̱ ikayuapa
ta̱, eta̱ itu̱nemirak wé̱ pë' daparke ee̱. Mik
pë' tö ñippökwakpa ena icomandante sué̱,
eta̱ ie'pa tö Pablo méa̱t, kë̃ ippèia̱. 33 Eta̱
comandante debitu̱, e' tö Pablo klö'wé̱wa̱ ta̱
imau̱kwa̱ ké tabechka kichaie bötö wa. E'
ukuöki̱ ta̱ ie'pa a̱ ichakéitö: "¿I' dör yi? ¿Ì
wambléitö?" 34 Erë we̱lepa tö iché kua̱'ki̱
a̱neule, iëltëpa iché kua̱'ki̱ a̱neule. Tai̱ë ie'pa
a̱rkerak kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e' wa kë̃ ishu̱lir, e'
kue̱ki̱ ie' tö itsu̱kmi ké ñippökwakpa wé a̱.
35 Pë' é̱na ie' klö'wa̱kwa̱ kësik wa, e' kue̱ki̱
mik idemirak ñippökwakpa wé klékata ki̱, eta̱
ñippökwakpa tö Pablo batséka̱mi. 36 Pë' ko̱s
a̱rke Pablo itöki̱: "¡Ittö̃wa̱!"

Pablo e̱' tsa̱tké judiowak wörki̱

37 Mik Pablo dökewa̱tke ñippökwakpa wé a̱
eta̱ ie' tö comandante a̱ iché:

—Ka̱wö mú ña ttök be' ta̱.

Eta̱ comandante tö iiu̱té:

—Ye' kë̃ wa̱ ijche̱r tö be' ttö̃ griegoie.
38 E̱'ma be' kë̃ dör Egipto wak dë'bitu̱ eköl e̱'
ka'ka̱ ñippök sa' ta̱ e'. Ie' mía̱ ká̱ wé̱ kë̃ yi ku̱'
ee̱ s'ttökwa̱ wakpa ta̱ döka̱ mil tkëyök (4000).
39 Eta̱ ie' tö iché ia̱:

—Au, ye' dör judiowak ku̱ne Tarso, ká̱ e'
dör ká̱ kibi a̱te̱ Cilicia. Ka̱wö mú ye' a̱ ttoie
ie'pa ta̱.

40 Eta̱ comandante tö ka̱wö mé ia̱. Eta̱ ie'
dur shkë'ka ñippökwakpa wé klékata ki̱ ta̱ iulà
kkaché pë' tso' tai̱ë, e'pa a̱ tö a' siwa̱'blölur.
Mik isiwa̱'bléwa̱rak, eta̱ ie' tté ie'pa ta̱ he-
breoie. Ta̱ ichéitö ia̱rak:

22

1 "A yamipa, a këkëpa, ye' e̱' tsa̱tköke, e'
ttsö̃."

2 Mik ie'pa tö ittsé tö Pablo ttöke ie'pa ta̱
iwákpa ttö̃ wa, eta̱ ie'pa kí̱ siwa̱'blélur. Ie' tö
iché:

3 "Ye' dör ñies judiowak we̱s a' es. Ye'
ku̱ne' Tarso a̱te̱ Cilicia ee̱. Erë ye' talane í̱e̱
Jerusalén. Gamaliel tö ye' yö' yësyësë we̱s se'
ttè dalöiëno kite̱a̱t ia̱ia̱ë e' tö ichè es. Ke̱kraë
ye' tso'ie Skëköl dalöiök ye' e̱r ko̱s wa ko̱s
a' ulitane tö idalöieke i̱'ñe ekkë. 4 Mik se'
wé̱pa tö Jesús dör Se' ña̱la̱ e' tté klö'wé̱, eta̱
esepa tötiu̱k ye' bak ttèwa̱, klö'wè̱wa̱, wötèwa̱
s'wöto wé a̱. Kë̃ ye' tkine tö wëm idir ö alaköl
idir. 5 Ñies sacerdote kibi ena s'kue̱blupa
ulitane, e'pa tö a' a̱ ichèmi tö e' dör moki̱ë.
Ie'pa tö ye' a̱ yëkkuö me' tsè̱mi s'yamipa tso'
Damasco e'pa a̱. Yëkkuö e' tö ka̱wö me' ye'
a̱ Jesús mik e̱rblökwakpa esepa tso̱bitu̱ dö̃
Jerusalén we'ikè.

6 "Erë ye' miria̱ ña̱la̱ ki̱. Diwö de bata a̱
ta̱ ye' dökemitke Damasco tsi̱net, e' bet ta̱ ì
bite̱shka ká̱ jaì a̱ bö'wöie e' olo bune tai̱ë ye'
pamik. 7 Ee̱ ye' a̱nere i̱ski̱. Eta̱ ittö̃ ttséyö
tö iché ña: 'A Saulo, a Saulo ¿iö̃k be' tö ye'
we'ikeke?' 8 Eta̱ ichakéyö: 'A Skëkëpa, ¿be'
dör yi?' Eta̱ ie' tö iiu̱té: 'Ye' dör Jesús Nazaret
wak, e' we'ikeke be' tö.' 9 Itso'rak ye' ta̱, e'pa
tö bö'wö sué̱, erë ì yëne ye' a̱, e' wà kë̃ a̱ne
ie'pa é̱na. 10 Eta̱ ye' tö ie' a̱ ichaké: 'A Skëkëpa
Jesús, ¿ì wè̱miyö?' Ta̱ ie' tö iché ye' a̱: 'Be'
e̱' kö̃ka̱. Be' yú Damasco. Ee̱ ì ko̱s wè̱mi be'
tö, e' yërdaë be' a̱.' 11 Bö'wö olo tö ye' wöbla
batuwé̱wa̱, e' kue̱ki̱ ye' wapiepa tö ye' ulà
iémirak dö̃ Damasco.

12 "Ee̱ wëm tso' eköl kiè Ananías, e' tö
Skëköl dalöieke tai̱ë. Moisés ttè dalöiëno
kitule e' dalöiekeitö yësyësë. Judiowak ko̱s
se̱rke Damasco e'pa tö icheke tö ie' dör wëm
buaë. 13 Ie' debitu̱ ye' ska' ta̱ ye' a̱ iché: 'A
yami Saulo, be' wöbla buanú.' E' wösha̱ë
ta̱ ye' wöbla buanene iwawënene Ananías
sué̱yö iwa. 14 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ iché:
'Skëköl dalöiök se' yë̃pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e' tö
be' shu̱kita̱tbak a̱s ì kiane wè̱ ie' ki̱ e' jche̱r
be' wa̱. Ñies be' shu̱kititö a̱s yi dör Yësyësë e'
sa̱ù̱bö ena ie' wák ttö̃ ttsö̃bö. 15 Be' döraë ie'
ttekölie. Ì ko̱s su̱' be' tö, ì ko̱s ttsë' be' tö, e'
cheraëbö sulitane a̱. 16 I' ta̱ kë̃ bö ipanukia̱.
Be' e̱' kö̃ka̱. Be' e̱' wöskuö̃. Skëköl a̱ ikiö̃ a̱s ì
sulu ko̱s wamblébö e' nuí̱ olo'yö̃itö be' ki̱.'

17 "Mik ye' dene Jerusalén eta̱, ye' mía̱ ttök
Skëköl ta̱ iwé a̱, ee̱ ye' tö ì sué̱ kabsue̱ie.
18 Skëkëpa Jesús sué̱yö ta̱ ichéitö ña: 'Be' tö
ye' tté pakèmi judiowak a̱, e' kë̃ klö'we̱pa
ie'pa tö. E' kue̱ki̱ be' e̱' yö̃ttsa̱ bet Jerusalén.'
19 Eta̱ ye' iché ia̱: 'A Skëkëpa, ie'pa wákpa
wa̱ ijche̱r tö ye' bak ie'pa ñì dapa'wo̱ wé
ko̱s a̱, be' mik e̱rblökwakpa, esepa yulök ppè,
wötèwa̱ s'wöto wé a̱. 20 Mik Esteban dör be'

kanè méso bak be' tté pakök, e' kötwa̱ ie'pa tö,
eta̱ ye' tso' ee̱. E' wëne buaë ye' wa. E' dalewa
ye' tso' ie'pa datsi' kkö'nuk.' 21 Erë ie' tö ye' a̱
iché: 'Be' shkőmitke ña̱la̱ ki̱. Ye' be' patkeke
ka̱mië pë' kẽ dör judiowak esepa a̱.' ”

Pablo a̱te̱ comandante ulà a̱

22 Pablo ttöke e' ttsök ie'pa tso' buaë, erë
mik pë' kẽ dör judiowak e' a̱ritséitö, eta̱ ie'pa
ñì kéka̱ a̱nuk darërëë: “¡Wëm ese kẽ ka̱wöta̱
se̱nukia̱! ¡Ittöwa̱sö!” 23 Ie'pa a̱rkeka̱rak
ta̱ië, ta̱ idatsi' wöti̱'we̱kerakitö ka̱shu̱k a̱,
ñies ká̱ po u̱yekerakitö ka̱shu̱k a̱ kësik wa.
24 E' kue̱ki̱ comandante tö Pablo tsu̱kmi ké
we̱shke̱ ñippökwakpa wé a̱ ta̱ ippök ké a̱s itö
ichõka̱ ì kue̱ki̱ pë' wöñarke ie' ki̱ ta̱ië. 25 Erë
mik ie'pa tö Pablo mué̱wa̱tke ppè ttsa'bata
daloie wa, eta̱ ie' tö capitán dur ee̱, e' a̱
ichaké:
—¿A' a̱ ka̱wö mène wé̱pa dör romawak
esepa ppök ka̱m ishu̱lir e' yöki̱?
26 Mik e' ttsé capitán dur ee̱ e' tö, eta̱ imía̱
icomandante a̱ ibiyő chök ta̱ iché ia̱:
—¿We̱s be' iwè̱mi? Wëm e' dör romawak.
27 Eta̱ comandante debitu̱ Pablo ska' ta̱ ie'
tö ie' a̱ ichaké:
—¿Moki̱ be' dör romawak?
Pablo iiu̱té:
—Tő, es idir.
28 Eta̱ comandante tö iché:
—Ñies ye' dör romawak, e' pato̱'yö inuköl
ta̱ië wa.
Ta̱ Pablo iiu̱té:
—Erë ye' dör romawak ye' ku̱ne' es e'
kue̱ki̱.
29 Mik ittsérakitö, eta̱ ippökwakpa tö Pablo
méa̱t bẽrë. Mik comandante wa̱ ijche̱newa̱
tö Pablo dör romawak, eta̱ ie' suane tö iők ie'
tö imau̱kwa̱ patkë'.

Pablo e̱' tsa̱tké judiowak wökirpa wörki̱

30 Comandante ki̱ ikiane jche̱nowa̱ moki̱ë
tö ì ki̱ Pablo kkateke judiowak tö. E' kue̱ki̱
bule es ta̱ ie' tö sacerdotepa wökirpa ena
judiowak wökir male̱pa ké e̱' dapa'u̱kka̱.
E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö Pablo wötsöök patké ta̱
iyéttsa̱itö tsè̱mi duése̱r ie'pa wörki̱.

23

1 Eta̱ Pablo tö ie'pa sué̱wa̱ krereë iwö ki̱ ta̱
iché ia̱rak:
—A yamipa, ikkë ye' se̱nére, eta̱ ye' e̱r kẽ
wa̱ ye' kkatëne ì ki̱ Skëköl wöa̱.
2 Eta̱ sacerdote kibi kiè Ananías, e' tö,
itso'rak Pablo o̱'mik, e'pa ké Pablo ppök ikkõ
ki̱. 3 Erë Pablo tö iiu̱té:
—¡Be' dör e̱' ökwak, e' pperaë Skëköl tö!
Se̱ be' tkër ye' shu̱lök Moisés ttè dalöiëno e'
wa. Erë ¿iők ye' ppök kébö? E' wa ttè ñe'
dalöse̱wé̱wa̱ be' tö.
4 Itso'rak ee̱, e'pa tö iché Pablo a̱:
—¡Be' tso' Skëköl sacerdote kibi e' chök
suluë!
5 Pablo tö iché:
—A yamipa, ye' kẽ wa̱ ijche̱r tö ie' dör
sacerdote kibi. Skëköl yëkkuö tö ichè: 'Yi tso'
s'wökirie, ese kẽ char suluë.'
6 Mik Pablo wa̱ ijche̱newa̱ tö iwökirpa
sha̱bötspa dör saduceowakpa, sha̱bötspa dör
fariseowakpa, eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché a̱neule:
—A yamipa, ye' dör fariseowak. Ñies
ye' yẽpa ko̱s dör fariseowakpa. S'duowa̱
shke̱rka̱ne, e' wà panekeyö krörö̈e, e' ki̱ a'
tso' ye' kkatök.
7 Mik Pablo tö ttè e' ché, eta̱ fariseowakpa
ena saduceowakpa e'pa wöñanemi ñì ki̱. Eta̱
ie'pa ñì blabatsélor. 8 Saduceowakpa tö
icheke tö s'duowa̱ kẽ shke̱rta̱'ka̱ne. Ñies
ichekerakitö tö Skëköl biyöchökwakpa kẽ ta̱',
wimblupa sulusi kẽ ta̱'. Erë fariseowakpa
tö íyi ekkë ko̱s klö'wé̱ tö itso'. E' kue̱ki̱ ie'pa
ñì blabatsélor. 9 Ie'pa ulitane a̱rkerak ta̱ië.
Fariseowakpa dör s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa
wakpa we̱lepa e̱' kéka̱ ta̱ ichérakitö:
—Wëm i' kẽ wa̱ ì sulu wamblëne. Isalema
wimblu ö Skëköl biyöchökwak we̱le utule ie'
ta̱.
10 Erë ie'pa kí̱ shu̱ti̱rkeka̱ ta̱ië kësik wa,
e' kue̱ki̱ comandante suane dö' Pablo
ttèwa̱rakitö. E' kue̱ki̱ iñippökwakpa tsu̱k
patkéitö Pablo yottsa̱ ee̱ tsè̱mi ñippökwakpa
wé a̱.
11 E' nañewe ta̱ Skëkëpa Jesús debitu̱ e' tö
Pablo a̱ iché: “Be' e̱r kuú̱. We̱s be' tö ye' tté
paké í̱e̱ Jerusalén es ñies be' ka̱wöta̱ ipakök
Roma.”

Judiowak ka̱wö mé ñì a̱ Pablo ttökwa̱

12 E' bule es ta̱ judiowak we̱lepa tö ka̱wö
mé ñì a̱ Pablo ttökwa̱. Ie'pa tö ittè mé Skëköl
a̱ ttè i' wa: “Kẽ sa' chkõpa, kẽ sa' di' yõpa
dõ mik Pablo ttèwa̱ sa' tö eta̱.” 13 Wëpa tö
ittè mé es, e'pa döka̱ dabom tkëyök (40).
14 Eta̱ ie'pa míyal sacerdotepa wökirpa ena
judiowak kue̱blupa, e'pa ska' ta̱ iché ia̱rak:
—Sa' tö ttè me' Skëköl a̱ tö kẽ sa' chkõpa,
Pablo ka̱m ttõwa̱ sa' tö e' yöki̱. E' kẽ wà o̱ne
sa' wa̱, e' ta̱ a̱s Skëköl tö sa' we'ikõ. 15 E' kue̱ki̱
a' ena s'wökirpa male̱pa, a' ichõ comandante
a̱ tö Pablo tsú̱bitu̱ bule. A' e̱' õ tö a' ki̱ ie'
kiane chakè bua'iewa̱ ishu̱loie. E' dalewa sa'
tso'tke iki̱nuk ña̱la̱ ki̱ ttèwa̱ ka̱m idõ a' ska' e'
yöki̱.
16 Erë Pablo nau̱yö wa̱ ijche̱newa̱ ta̱ imía̱
ñippökwakpa wé a̱ ta̱ ibiyő méitö Pablo a̱.
17 Eta̱ Pablo tö capitán kié eköl ta̱ iché ia̱:
—Duladula i' tsú̱mi comandante ska'. Ie'
wa̱ ilè tso' yënoie ie' a̱.
18 Eta̱ capitán e' tö itsè̱mi comandante ska'
ta̱ iché ia̱:
—Pablo tso' wötëule, e' tö ye' kié ta̱ ikköché
ye' a̱ tö duladula i' tsú̱mi be' ska'. Ie' wa̱ ilè
tso' yënoie be' a̱.
19 Eta̱ comandante tö iklö'wé̱wa̱ iulà a̱ ta̱
itsè̱mi bánet. Ee̱ ie' a̱ ichakéitö:

—¿Ì cheke be' tö ye' a̱?
20 Ie' tö iché ia̱:
—Judiowak ka̱wö métke ñì a̱ be' a̱ ichök tö
bulepa Pablo tsú̱mi wé̱ judiowak wökirpa e̱'
dapa'u̱ke ee̱. Ie'pa e̱' öke tö Pablo ttè kiane
shu̱lè bua'ie ie'pa ki̱. 21 Erë ie'pa ttè kẽ
klö'wa̱r. Judiowak wëpa döka̱ dabom tkëyök
(40) ki̱ta̱, e'pa tso' blëule Pablo panuk. Ie'pa
kablë' Skëköl a̱ ttè i' wa: “Kẽ sa' chkõpa, kẽ
sa' di' yõpa dõ mik sa' tö Pablo ttèwa̱ eta̱.”
Ie'pa tso'tke, i̱ma be' icheke, e' ẽ panuk.
22 Eta̱ comandante tö ipatkémine ta̱ iché
ia̱: “Kẽ yi a̱ ichar tö e' ché be' tö ye' a̱.”

Pablo patkémi Judea wökir kiè Félix e' ska'

23 Eta̱ comandante tö iki̱mukwakpa kié
böl ta̱ ichéitö ie'pa a̱: “Ñippökwakpa mi'ke klõ
wa esepa klö'ú̱ döka̱ cien böyök (200). Ñies
ñippökwakpa mi'ke kabaio ki̱ esepa shtõ döka̱
dabom kuryök (70). Ñies ñippökwakpa wa̱
kët mi'ke esepa klö'ú̱ döka̱ cien böyök (200).
Ka̱tuine de su̱li̱tu (9:00 pm) eta̱ e'pa ko̱s
dapa'ú̱ a̱s imi'rak Cesarea.” 24 Ñies ichéitö:
“Kabaio yulõ Pablo tso̱mi. Itsú̱mi kkö'nú
buaë dõmi s'wökir Félix ska'.” 25 Ie'pa ta̱
comandante tö yëkkuö patkémi mè Félix a̱.
Ikitule yëkkuö ki̱ e' tö iché i' es:

26 “A Félix, s'wökir kibi. Ye' dör Clau-
dio Lisias. Yëkkuö i' shtéyö be' a̱. Be'
shke̱'wé̱yö. 27 Judiowak wökirpa tö wëm i'
klöo̱'wa̱ iminerak ittökwa̱. Erë mik ye' wa̱
ijche̱newa̱ tö ie' dör romawak, eta̱ ye' mía̱
ye' ñippökwakpa ta̱ ta̱ itsa̱tkée sa' tö. 28 Ye' ki̱
ikiane jche̱nukwa̱ tö ì ki̱ ie'pa tö ikkateke.
E' kue̱ki̱ itsé̱miyö judiowak wökirpa wörki̱.
29 Ie'pa tö ikkaté ie'pa ttè dalöiëno kitule,
ese ki̱. Erë kẽ ye' wa̱ ì sulu ku̱ne ie' ki̱
ittowa̱ie ö iwötoie s'wöto wé a̱. 30 Erë ye'
wa̱ ijche̱newa̱ tö judiowak we̱lepa ka̱wö
mé ñì a̱ ittowa̱ie, e' kue̱ki̱ ye' tö ipatkébitu̱
be' a̱. Ñies ye' tö ichétke ikkatökwakpa a̱ tö
ì ki̱ ie'pa é̱na ikkatak, e' chõ be' wösha̱ë.”

31 Eta̱ ñippökwakpa wa̱ Pablo mítse̱r
nañewe we̱s ie'pa a̱ iké̱wö mène es. Ie'pa
demi ká̱ kiè Antípatris ee̱. 32 Bule es ta̱
ñippökwakpa dami klõ wa, e' ëltëpa bite̱ane
ñippökwakpa wé a̱. Eta̱ iëltëpa dami kabaio
ki̱, e'pa wa̱ Pablo mítse̱r. 33 Mik ie'pa
demirak Cesarea ee̱, eta̱ ie'pa tö yëkkuö
mé iwökir kibi a̱. Ñies Pablo méitörak ia̱.
34 Iwökir kibi tö yëkkuö sué̱ o̱ne eta̱ ie' tö
Pablo a̱ ichaké: “¿Wé̱ be' datse̱?” Mik ie' wa̱
ijche̱newa̱ tö idatse̱ Cilicia, 35 eta̱ iché ia̱:
—Mik be' kkatökwakpa debitu̱ eta̱ be' ttè
ttseraëyö.
Eta̱ ie' tö Pablo wötökwa̱ patké s'wöto wé
tso' u bërie yö' blu' Herodes tö ká̱ e' wökirpa
a̱ e' a̱. Ee̱ iwötéwa̱rakitö.

24

Pablo e̱' tsa̱tké Félix wörki̱

1 Ká̱ de ske̱l eta̱ sacerdote kibi kiè Ananías,
e' demi Cesarea judiowak kue̱blupa we̱lepa
ta̱ Pablo kkatök. Ñies wëm eköl kiè Tértulo, e'
de ie'pa wa̱ ie'pa ttekölie Pablo kkatök Félix
a̱. 2 Mik Pablo debitu̱ eta̱ Tértulo tö ikkatémi.
Ie' tö Félix a̱ iché:
A këkëpa s'wökir kibi, be' ttè diki̱a̱ ká̱ ta̱ië
sa' se̱rke bẽrë ñita̱. Be' e̱rbikõ buaë, e' wa
be' tö sa' wakpa ki̱mé ta̱ië. E' kue̱ki̱ sa' tö
wëstela chè be' a̱. 3 A Félix, këkëpa ta̱ië, be' tö
sa' ki̱meke ta̱ië, e' kue̱ki̱ ke̱kraë ká̱ ulitane ki̱
sa' tö wëstela chè ta̱ië be' a̱. 4 Kẽ ye' é̱na be'
ka̱wö chöwa̱k ta̱ië, erë be' we'ikèyö, sa' ttõ
ttsö bërbër ẽ e̱r bua' wa. 5 Sa' wa̱ ijche̱newa̱
tö wëm i' dör pë' suluë. Ie' shköke ká̱ wa'ñe
judiowak shu̱tiu̱k ñì ki̱ a̱s iñi blabatsõlor.
Ie' dör Jesús Nazaret wak e' klépa eruleë
e' wökir eköl. 6-7 Ñies ie' é̱na Skëköl wé
ia'wa̱kka̱ ñáie. E' kue̱ki̱ sa' tö iklö'wé̱wa̱.*
8 Be' wák a̱ ie' chakirmi, es be' wa̱ ijche̱rmi
tö ì ki̱ sa' tö ikkateke, e' dör moki̱ë.
9 Judiowak tso' ee̱, e'pa ulitane tö Pablo
kkateke ñittsëë. 10 Eta̱ Félix tö ie' a̱ ka̱wö mé
ttoie ta̱ ie' tö iché:
—Ye' wa̱ ijche̱r tö ká̱ ia̱ia̱ë be' dör ká̱ i'
wakpa ttè shu̱lökwak. E' kue̱ki̱ ye' ttsë'ne
buaë e̱' tsa̱tkök be' wörki̱. 11 Be' wák wa̱
ijche̱rmi tö ye' dë'röka̱ Jerusalén Skëköl
dalöiök, e' ki̱ ká̱ detke dabom eyök ki̱ böt
(12). 12 Ie'pa kẽ wa̱ ye' ku̱ne yi ta̱ ñì chök.
Ie'pa kẽ wa̱ ye' su̱ne pë' shu̱tiu̱kka̱ Skëköl
wé a̱, ñies judiowak ñì dapa'wo̱ wé male̱pa
a̱, ñies Jerusalén ko̱s a̱. 13 Ì ko̱s ki̱ ie'pa tö
ye' kkateke, e' kẽ yërpa ie'pa a̱ yësyësë be'
a̱. 14 Erë ye' tö be' a̱ ichè tö Jesús dör ñala̱
chökle, e' tté wa ye' tso' sa' yẽpa bak ká̱ ia̱ia̱ë
e'pa Këköl dalöiök. Ie'pa tö ichè tö ttè e'
kẽ dör buaë. Erë ñies ì ko̱s kita̱tbak yëkkuö
ki̱ Moisés ena Skëköl ttekölpa tö, e' klö'wé̱
ye' tö. 15 Ñies ye' e̱rblöke Skëköl mik we̱s
ie'pa es tö se' yësyësë ena se' suluë duowa̱ e'
shke̱rdaka̱ne. 16 E' kue̱ki̱ ke̱kraë ye' e̱' chöke
se̱nuk buaë Skëköl wöa̱ ena sulitane wöa̱ a̱s
kẽ ye' e̱r tö ye' kkatõ ì ki̱.
17 “Ye' mìne se̱né duas ta̱ië kẽ dë'ia̱ í̱e,
e' ukuöki̱ ta̱ ye' dene í̱e̱ ye' wakpa shu̱a̱
inuköl kakmuk s'sia̱rëpa a̱. Ñies ye' dene íyi
muk Skëköl a̱ idalöioie. 18 E' kanéu̱k ye' tso'
Skëköl wé a̱ e' dalewa ye' sué ie'pa tö. Ye'
e̱' batse'wétke we̱s sa' ttè kitule tö ichè es.
Ee̱ pë' kẽ ku̱' ta̱ië. Kẽ yi shu̱ti̱neka̱. 19 Erë

* **24:6-7** Yëkkuö kitule ká̱ ia̱ia̱ë we̱lepa tö ttè i' kí̱ méka̱ ttè i' wa: Sa' ki̱ ikiane shu̱lè we̱s sa' ttè dalöiëno tö ichè es. 7 Erë shkëkipa wökir kibi kiè Lisias, e' debitu̱ ta̱ iyéttsa̱ sa' ulà a̱ kësik wa. 8 Ie' tö sa' a̱ iché tö Pablo kkatökwakpa ka̱wöta̱ ikkatök be' wörki̱.

judiowak we̱lepa datse̱ Asia, e'pa tso' ee̱.
E'pa é̱na ye' kkatak ilè ki̱, e' ta̱ warma ie'pa
ka̱wöta̱ shkökrö íe̱ ye' kkatök. 20 Ie'pa kẽ
shkakrö, e' ta̱ a̱s íe̱ itso'rak e'pa tö ichõ tö ì
sulu kué̱ ie'pa tö ye' ki̱ mik ye' dë' e̱' tsa̱tkök
judiowak wökirpa wörki̱ eta̱. 21 Erë mik ye'
bak ie'pa wörki̱, eta̱ ttè i' ẽ yë' ye' tö a̱neule:
'S'duowa̱ e' shke̱rka̱ne e' klö'wé̱yö, e' ki̱ a' tso'
ye' kkatök i̱'ñe.' ”

22 Jesús dör ñala̱ chökle e' ttè jche̱rtke buaë
Félix wa̱. E' kue̱ki̱ mik ì ché Pablo tö, e' ttséitö
ta̱ ie' kẽ ki̱ ttè i' kianeia̱ ttsè. Ie' iché ie'pa a̱:

—Mik comandante kiè Lisias, e' de, e' wa
ye' tö a' ttè shu̱lè.

23 Eta̱ Félix tö capitán eköl ké Pablo
wötökwa̱ne s'wöto wé a̱, erë ichéitö ia̱:

—Ikkö'nú e̱r bua' wa we̱s kẽ s'wötëule es.
Ka̱wö mú ie' a̱ a̱s iyamipa bitu̱ ikané u̱k.

24 Bökki̱ es ta̱ Félix debitu̱ne ilaköl kiè
Drusila e' ta̱. E' dör judiowak. Félix tö
Pablo tsu̱k patké. Pablo tö s'ka̱wöta̱ e̱rblök
Jesucristo ẽ mik e' wà paké Félix a̱. E' ttsök
ie' tso'. 25 Erë mik Pablo tö se̱ne yësyësë ena
e̱' kkö'nè se̱ne sulu yöki̱ ena s'shu̱lir aishkuö
ta̱ e' wà paké, eta̱ e' tö Félix tkiwé̱wa̱. Ie' tö
iché Pablo a̱:

—Be' yúne. Mik ye' ka̱wö ku̱ne e' wa ye' tö
be' kiène.

26 Ñies Félix tö ipaneke tö Pablo mú tö
inuköl watkè ia̱ iomine bër, e' kue̱ki̱ ie' tö
Pablo kiekerö ke̱kraë ttök ie' ta̱. 27 Es itka
dõ duas bök. E' ukuöki̱ ta̱ Félix kẽ kaneblõia̱
s'wökirie. Ie' skéie wëm kiè Porcio Festo, e'
de s'wökirie. Félix a̱ta̱k buaë judiowak ta̱, e'
kue̱ki̱ Pablo méa̱titö wötëule s'wöto wé a̱.

25

Pablo e̱' tsa̱tké Festo wörki̱

1 Festo demi Cesarea kaneblök s'wökirie
e' ki̱ ká̱ de mañat ta̱ imía̱ Jerusalén. 2 Ee̱
ta̱ sacerdotepa wökirpa ena judiowak wëpa
kibipa, e'pa tö Pablo kkaté Festo a̱. 3 Ie'pa
tö ikié ie' a̱: "Sa' ki̱mú e̱r bua' wa. Ka̱wö
mú Pablo tso̱bitu̱ íe̱ Jerusalén." E' dör Pablo
ttowa̱ ñala̱ ki̱. 4 Erë Festo tö iiu̱té:

—Pablo tso' Cesarea wötëulewa̱ s'wöto wé
a̱. Ee̱ ye' mi'ke kukuie. 5 Ì sulu wamblé ie' tö,
e' ta̱ a̱s a' wökirpa mi' ye' ta̱ Cesarea ie' kkatök
ee̱.

6 Festo se̱né Jerusalén ká̱ pàköl (8) ká̱
dabom (10) e' ulatök ta̱ imía̱ne Cesarea. E'
bule es ta̱ ie' e̱' tkéka̱ ikula' ki̱ ttè shu̱lo wé
a̱. Eta̱ Pablo tsu̱k patkéitö shu̱lè. 7 Mik Pablo
dewa̱, eta̱ judiowak datse̱ Festo ta̱ Jerusalén,
e'pa dewa̱ ie' o̱'mik ta̱ ikkaté íyi suluë tai̱ë
ese ki̱. Erë ie'pa kẽ a̱ iwöklönuk yës tö e' dör
moki̱. 8 E' ukuöki̱ ta̱ Pablo tté e̱' tsa̱tkoie. Ie'
tö iché ia̱:

—Ye' kẽ wa̱ ì sulu wamblëne yës judiowak
ttè dalöiëno ki̱, ñies Skëköl wé ki̱, ñies Roma
wökir kibi e' ta̱. Ekkëpa kẽ yëule ye' wa̱ suluë.

9 Erë Festo a̱ta̱k buaë judiowak ta̱, e' kue̱ki̱
ie' tö Pablo a̱ ichaké:

—¿Be' shkak Jerusalén a̱s ye' tö be' shu̱lõ
ee̱?

10 Ie' tö iiu̱té:

—Au. Ye' tso'tke Roma wökir kibi e' ttè
shu̱lo wé a̱. Íe̱ a' ka̱wöta̱ ye' shu̱lök. Be' wa̱
ijche̱r buaë tö ye' kẽ wa̱ ì sulu wambleule
judiowak ta̱. 11 Erë ilè sulu wambléyö, ese
kué̱ a' tö, e' ki̱ ye' ka̱wöta̱ ttèwa̱, e' ta̱ ye' ttõwa̱.
Erë ì ko̱s ki̱ ie'pa tö ye' kkateke, e' kẽ yëne,
e' ta̱ kẽ yi ka̱wöta̱ ye' muktsa̱ ie'pa ulà a̱. E'
kue̱ki̱ ye' tö ikié tö Roma wökir kibi a̱s e' wák
tö ye' shu̱lõ*

12 Eta̱ Festo tté ipattökwakpa ta̱ eta̱ ichéitö
Pablo a̱:

—Buaë be' ikiétke tö Roma wökir kibi tö be'
shu̱lõ. E' kue̱ki̱ ye' tö be' patkekemi Roma a̱s
ie' be' shu̱lõ.

Festo tö Pablo tté paké blu' Agripa a̱

13 Ká̱ tka we̱kkë alè e' ukuöki̱ ta̱ blu' kiè
Agripa e' demi Cesarea ikutà kiè Berenice
e' ta̱ Festo tkëneka̱ ká̱ wökirie e' ké̱wö tkö'u̱k.
14 Ie'pa e̱' tsé̱a̱t ká̱ tai̱ë. E' dalewa Festo tö
ì tköke Pablo ta̱ e' paké blu' Agripa a̱: Ie' tö
iché ia̱:

—Íe̱ wëm tso' eköl méa̱t Félix tö wötëule
s'wöto wé a̱. 15 Mik ye' bak Jerusalén, eta̱ sac-
erdotepa wökirpa ena judiowak kue̱blupa,
e'pa debitu̱ wëm e' kkatök ye' a̱. Ye' a̱
ikiérakitö a̱s ye' iwömùttsa̱ ttèwa̱. 16 Ye' tö
ie'pa iu̱té tö romawak wökirpa kẽ yi tteta̱'wa̱,
ka̱m ie̱' tsa̱tkõ ikkatökwakpa ta̱ ñì wösha̱ë e'
yöki̱. 17 E' kue̱ki̱ mik ie'pa debitu̱ íe̱, eta̱ kẽ
ye' ka̱wö chöo̱ne. E' bule es ta̱ ye' e̱' tkéka̱
ye' kula' ki̱ ttè shu̱lo wé a̱ ta̱ wëm e' tsu̱k
patkéyö. 18 Erë mik ikkatökwakpa debitu̱,
eta̱ ie'pa kẽ wa̱ ikkatëne íyi sulu ki̱ we̱s ye'
ibikeits es. 19 Ie'pa tö ikkaté we̱s ie'pa Skëköl
dalöieke ese ki̱. Ñies wëm köte̱wa̱ kiè Jesús, e'
ché Pablo tö tö itso' ttsë'ka, ese ẽ ki̱ ie'pa tö
ikkaté. 20 Ye' kẽ wa̱ ijche̱r we̱s yö ttè e' wè̱,
e' kue̱ki̱ ye' tö Pablo a̱ ichaké: "¿Be' shkak
Jerusalén a̱s ee̱ be' shu̱lir ttè i' ki̱?" 21 Erë ie'
ikié tö a̱s se' wökir kibi tö ishu̱lõ. E' kue̱ki̱ ye'
tö iké̱wö mé tö a̱s itkër wötëule dõ mik ye' tö
ipatkekemi eta̱.

22 Eta̱ Agripa tö iché Festo a̱:

—Ye' é̱na wëm e' ttõ ttsak ñies.

Ta̱ Festo tö iiu̱té:

—Bule bö ittseraë.

23 Bule es ta̱ Agripa ena Berenice, e'pa
debitu̱, tkawa̱ u a̱ shkörami we̱s këkë tai̱ë
es. Ñippökwakpa wökirpa ena ká̱ e' këkëpa
dalöiërta̱' tai̱ë, esepa debitu̱ ie'pa ta̱ ñies. Eta̱
Festo tö Pablo tsu̱k patké 24 ta̱ ichéitö:

* **25:11** Pablo dör romawak e' kue̱ki̱ ie' a̱ ka̱wö ta̱' ikiök Roma wökir kibi a̱ tö e' tö ishu̱lõ. Roma wökirpa tsitsir kẽ a̱ iwöklönuk.

—A blu' Agripa ena këkëpa ulitane tso' í̱e̱
se' ta̱, í̱e̱ wëm dur eköl kiè Pablo. Judiowak
ko̱s tö ie' kkateke ye' a̱ Jerusalén ñies í̱e̱ Ce-
sarea. Ie'pa kẽ shtrirta̱'wa̱ ye' a̱ ikiök a̱neule
tö iké̱wö múttsa̱ ttèwa̱. 25 Erë ye' a̱ ta̱ ie' kẽ
wa̱ ì wamblëne ì ki̱ yö ittökwa̱ ipatkèmi. Erë
ie' wák tö ikié a̱s Roma wökir kibi tö ishu̱lõ.
E' kue̱ki̱ ye' tö ibikeitsbak patkèmi ee̱. 26 Erë
kẽ ì ku̱ne ye' wa̱ shtèmi yëkkuö ki̱ mèmi
s'wökir kibi a̱ ikkatoie. A Agripa, e' kue̱ki̱
ye' wa̱ idebitu̱ a' wörki̱, bua'ie be' wörki̱, a̱s
be' ichakõ. I̱ma be' ichè, e' ukuöki̱ ta̱ iyëkkuö
shtèmiyö. 27 ¿We̱s ye' tö yi patkemimi shu̱lè
kẽ wayëule tö ì ki̱ ikkatërke?

26

Pablo e̱' tsa̱tké blu' Agripa wörki̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ Agripa tö Pablo a̱ iché:
—Be' ttõ e̱' tsa̱tkoie.
Eta̱ Pablo ulà kéka̱ ta̱ ittémitke i' es: 2-3 “A
blu' ta̱ië Agripa. Se' judiowak se̱r, e' jche̱r
buaë be' wa̱. Ñies ttè i' ki̱ sa' ñì chöke, e' jche̱r
buaë be' wa̱. E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ye' ttsë'ne buaë
e̱' tsa̱tkök be' wörki̱ ì ko̱s ki̱ judiowak tö ye'
kkateke, e' yöki̱. Es ikiéyö be' a̱ tö ye' ttõ ttsõ
e̱naë.
4 “Se' wakpa ko̱s wa̱ ijche̱r buaë tö we̱s
ye' se̱r ye' ka̱ska' ena Jerusalén mik ye'
bak duladula eta̱. 5 Ñies ie'pa wa̱ ijche̱r
buaë tö ke̱kraë ye' dör fariseowak. Ese
wakpa e̱' tiu̱ke Skëköl ttè diki̱a̱ yësyësë se'
wakpa male̱pa tsa̱ta̱. Ie'pa ki̱ ikiane, e' ta̱
ie'pa tö ichèmi tö moki̱ ye' dör fariseowak.
6 Skëköl kablë' se' yẽpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱
tö s'duowa̱ e' shke̱rdaka̱ne, e' wà panekeyö
moki̱, e' ki̱ ie'pa tso' ye' kkatök i̱'ñe ta̱. 7 Se'
dör Israel aleripa e' ditséwöpa döka̱ dabom
eyök ki̱ böl (12), e'pa tö iwà paneke ñies e̱r
moki̱ wa. E' kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl dalöiè e'
wakanewe̱kerakitö ñië nañeë ke̱kraë. A blu'
Agripa, s'duowa̱ shke̱rdaka̱ne, e' panekeyö
we̱s se' wakpa male̱pa es, e' ta̱ ¿ì ki̱ ie'pa
tso' ye' kkatök? 8 ¿Ì kue̱ki̱ a' ibikeitseke tö
s'duowa̱ e' kë shke̱nukka̱ne Skëköl a̱?
9 “Ye' wák bak ibikeitsök tö ye' ka̱wöta̱ ì
ko̱s o̱r ye' a̱ e' u̱k Jesús Nazaret wak e' tté
wöklö'wo̱ie. 10 Es ye' tö iwamblë' Jerusalén.
Sacerdotepa wökirpa tö ye' a̱ ka̱wö me'
iwambloie. S'batse'rpa ta̱ië wötë'wa̱ ye' tö
s'wöto wé a̱. Kẽ dör e' ẽ, ñies mik ie'pa
ttekerakitö, eta̱ ye' a̱ ta̱ e' dör buaë. 11 Ta̱ië
ie'pa we'ikyö se' ñì dapa'wo̱ wé ulitane a̱
ie'pa koie ie'pa e̱rblõ Jesús mik e' olo'yök.
Ye' kësik blë' ie'pa ki̱ ta̱ië. Ye' tö ie'pa töte̱'rö
tkörö ká̱ bár ki̱ we'ikè.
12 “Sacerdotepa wökirpa tö ye' a̱ ka̱wö me'
ena ye' patkë' ese wamblök Damasco, e'
wakanéu̱k ye' mirwa̱. 13 Erë, a blu', ñala̱ ki̱
dibata a̱ ta̱ ká̱ jaì a̱ ye' tö ì sué̱ bö'wöie e'
tkõka̱ diwö olo tsa̱ta̱. Bö'wö e' olo bune ye'
pamik ena imirwa̱rak ye' ta̱ e'pa pamik ñies.
14 Sa' ko̱s a̱nere i̱ski̱ ta̱ ittõ ttséyö e' tö iché
ña hebreoie: ‘A Saulo, a Saulo, ¿iõk be' ye'
we'ikeke? Ì sulu wamblekebö ye' ki̱ e' wa
be' wák e̱' mukettsa̱ we'ikè we̱s iyiwak kẽ
shkak ppèsö kal wa es.’ 15 Ye' tö ie' a̱ ichaké:
‘A Skëkëpa, ¿be' dör yi?’ Ie' ye' iu̱té: ‘Ye' dör
Jesús, e' we'ikekebö. 16 Erë be' e̱' duõka̱. Ye'
e̱' kkaché be' a̱ be' patkoie kaneblök ye' a̱. Ì
ko̱s sué̱bö i̱'ñe ena ì ko̱s kkacheraëyö be' a̱,
e' pakerabö sulitane a̱. 17 Ye' tö be' patkeraë
be' yamipa a̱ ena pë' kẽ dör judiowak esepa
a̱. Ye' tö be' tsa̱tkeraë ie'pa ulà a̱. 18 Ye' tö
be' patkeraë ie'pa wöa̱ ká̱ ñi'u̱k a̱s ishkõrak
Skëköl ta̱ ká̱ ñí a̱, kẽ ku̱'ia̱ klöulewa̱ stui a̱
Satanás ulà a̱; ñies a̱s inu̱ì olo'yardak iki̱ a̱s
idörak Skëköl icha batse'r e'pa kí̱ie ie̱rblérak
ye' mik e' wa.’
19 “A blu' Agripa, ì yëne ña ká̱ jaì a̱ e'
wawé̱yö. 20 Jesús tté buaë tsá̱ pakéyö Dam-
asco wakpa a̱, e' ukuöki̱ ta̱ yö ipaké Jerusalén
wakpa a̱ ñies ká̱ malè tso' Judea e' ko̱s wakpa
a̱. Ñies ipakéyö pë' kẽ dör judiowak esepa a̱.
Ye' tö ie'pa ko̱s patté: “A' e̱r mane'ú̱ Skëköl
a̱. A' se̱nú buaë yësyësë ikkachoie tö moki̱ a'
e̱r mane'wé̱tke ie' a̱.” 21 E' kue̱ki̱ se' yamipa
judiowak e'pa tö ye' klöo̱'wa̱ Skëköl wé a̱
ttèwa̱. 22 Erë dõ ikkë ta̱ Skëköl tö ye' ki̱mé,
e' kue̱ki̱ ye' tso'ia̱ ie' tté pakök sulitane a̱,
s'dalöiërta̱' ta̱ië esepa a̱, ñies se' ësepa a̱. Ì
yë'a̱tbak Skëköl ttekölpa ena Moisés, e'pa tö
tö itköraë, e' ẽ pakekeyö. Kẽ ye' wa̱ ttè kua̱'ki̱
pakane. 23 Ie'pa tö iyë'a̱t tö wé̱ pairine'bitu̱
idi' wa s'blúie e' ka̱wöta̱ ttèwa̱. E' ukuöki̱
ta̱ ie' shke̱rdaka̱ne ke̱weie sulitane yöki̱, ta̱
s'tsa̱tko tté pakeraëitö judiowak a̱ ena ká̱
ulitane wakpa a̱. Ttè e' dör we̱s bö'wö es se'
e̱r ñi'wo̱ie.”

Pablo tö Agripa shke̱ñé e̱rblök Jesús mik

24 Es Pablo e̱' tsa̱tköke e' shu̱a̱ Festo tö iché
ie' a̱ a̱neule:
—¡A Pablo, be' a̱li̱neka̱! Be' e̱' yué yëkkuö
wa ta̱ië, e' tö be' a̱li̱wé̱ka̱.
25 Erë ie' iiu̱té:
—A këkëpa Festo. Ye' kẽ a̱li̱neka̱. Ì chéyö
e' kẽ dör a̱li̱pa ttè, e' dör ttè moki̱. 26 Se̱ blu'
Agripa tkër. Ie' wa̱ ttè ikkë su̱ule buaë. E'
kue̱ki̱ kẽ ye' tkine ttök ie' wörki̱. Íyi ikkë ko̱s
kẽ wamblëne blëulewa̱. E' kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r
tö ie' wa̱ íyi ikkë jche̱r buaë. 27 A blu' ta̱ië
Agripa, ye' wa̱ ijche̱r buaë tö be' tö ì yë'a̱tbak
Skëköl ttekölpa tö, e' klö'wé̱.
28 Agripa tö iiu̱té:
—Kẽ be' ibikeitsök tö be' ye' kèmi e̱'
mane'u̱k Cristo kléie i' ta̱.
29 Pablo tö iché:
—I' ta̱ ö i' ukuöki̱ ta̱, erë Skëköl mú ki̱ ikiar
tö be' ena a' ko̱s tso' i̱'ñe ye' ttõ ttsök, e'pa
mú dör we̱s ye' es, erë kẽ moulewa̱ tabechka
kicha wa we̱s ye' es.

30-31 Eta̱ blu' ena s'wökir kibi ena Berenice ena ko̱s itulur ee̱, e'pa ulitane e̱' kéka̱ míyal bánet ttök ñita̱ Pablo tté ki̱. Ie'pa tö iché ñì a̱:

—Wëm i' kë̀ wa̱ ì sulu wamblëne ì ki̱ ittèwa̱sö, warma kë̀ ie' ka̱wöta̱ wötèwa̱.

32 Eta̱ Agripa tö iché Festo a̱:

—Wëm i' kë̀ tö ichö́pa: 'ye' patkö́mi Roma wökir kibi a̱ shu̱lè', e̱'ma sö ièmimi.

27

Pablo patkémirakitö Roma

1 Mik ie'pa tö ibikeitsétke tö sa' patkekemi Italia, eta̱ Pablo ena pë' skà tso' wötëule, e'pa mérakitö wëm eköl kiè Julio e' ulà a̱. Wëm e' dör ñippökwakpa eruleë kiè Emperador Icha, e' capitán. 2 Eta̱ sa' e̱' iéka̱ kanò a̱. Kanò e' datse̱ ká̱ kiè Adramitio ee̱ michoë Asia wé̱ kanò irirke dayë kkömik ese a̱. Wëm kiè Aristarco, e' tso'ñak sa' ta̱ ñies. Ie' datse̱ Tesalónica a̱te̱ Macedonia ee̱. 3 Bule es ta̱ sa' demi Sidón. Julio tö Pablo sué e̱r bua' wa. Ie' tö iémi s'yamipa se̱rke ee̱, e'pa pakök a̱s ì kiane ie' ki̱ e' mù ie'pa tö ie' a̱. 4 Sa' e̱' yéttsa̱ Sidón mir wöwí̱, erë siwa̱' bitsi̱rke darërëë wöiá̱. E' kue̱ki̱ sa' míyal dayë nane kiè Chipre e' kke̱ wé̱ siwa̱' kë̀ bitsi̱rku̱' tai̱ë e' ëka̱. 5 Sa' tkami Cilicia ena Panfilia demi Mira a̱te̱ Licia ee̱.

6 Eta̱ ee̱ capitán tö kanò datse̱ Alejandría, e' kué̱ etö. E' mi'ke Italia. Ee̱ sa' e̱' mane'wé̱ kanò e' ëtö a̱ ta̱ sa' míyal. 7 Siwa̱' kue̱ki̱ sa' mirwa̱ kanò ki̱ e̱naë, kanè tai̱ë wa. Ká̱ böt ö ká̱ mañat alè eta̱ sa' demi ká̱ kiè Cnido wösha̱ë. Siwa̱' bitsi̱rkeia̱ sa' kke̱, e' kue̱ki̱ sa' tkami Salmona wösha̱ë ta̱ sa' tkami dayë nane kiè Creta e' wi̱she̱t. 8 Sa' mí kanò ki̱ dayë kkö́ ë̀ wa kanè tai̱ë wa. Eta̱ sa' demi ká̱ kiè Buenos Puertos (kiè e' wà kiane chè wé̱ kanò irirke buaë), e' a̱te̱ tsi̱net ká̱ kiè Lasea ee̱.

9 Sa' ki̱ ka̱wö chó tai̱ë ta̱ yuëdiö dewa̱tke. E' késka' ta̱ kë̀ se' a̱ shkanukia̱ dayë ki̱ dö' ì sulu tkö́ s'ta̱. E' kue̱ki̱ Pablo tö ipattérak:

10 —A këkëpa, yö isué̱ tö se' mirwa̱ i' eta̱ ì sulu tkö́mi. Kanò i' ena dalì i', e' weirwami, ñies dö' se' wákpa duö́lur.

11 Erë capitán kë̀ wa̱ Pablo ttö́ iu̱tëne. Ie' tö kanò wák ena kanò ña̱kökwakpa wökir, e'pa ttö́ iu̱té. 12 Wé̱ ie'pa kanò irine e' kë̀ dör buaë yuëdiö tkö'wo̱ie. E' kue̱ki̱ kanò wakpa kibiiepa tö ibikeitseke tö se' mú dö́mi Fenice yuëdiö tkö'u̱k ee̱, e' dör bua'ie. Ká̱ e' a̱te̱ dayë nane kiè Creta ee̱. Ee̱ dayë a̱te̱ noroeste ena sudoeste.

Siwa̱' bitsi̱rke tai̱ë dayë ki̱

13 Eta̱ siwa̱' datse̱ sur kke̱, e' bitsi̱nemitke bërëbërë. Ie'pa tö ibikeitsè tö se' tkömimi, e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' yéttsa̱ míyal Creta dayë kkö́ ë̀ mik kanò ki̱. 14 E' ukuöki̱ bet ta̱ sërkë bitsi̱neka̱ tai̱ë datse̱ nordeste kke̱, e' tërke kanò mik. 15 E' tö kanò u̱yémi. Sa' kë̀ a̱ kanò wöklöneia̱ siwa̱' kke̱. E' kue̱ki̱ sa' tö iémi a̱s siwa̱' wa̱ imítse̱r sa' ta̱. 16 Sa' tkami dayë nane tsitsir kiè Cauda, e' tsi̱kka, wé̱ kë̀ siwa̱' bitsi̱rku̱' darërë shu̱te̱ ee̱. Sa' kaneblé darërëë, e' wa sa' tö kanóla tso' s'tsa̱tkoie e' mué̱wa̱ buaë a̱s kë̀ imi'a̱ dayë a̱. 17 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö kanò kibi ëtö kí̱ payuéwa̱ buaë ttsa' wa. Ie'pa suane dö' kanò tkërka̱ ttsa̱'wö tso' tai̱ë kiè Sirte, e' ki̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö datsi' ukuö tso' kanò shköwo̱ie, e' iéwa̱ dayë a̱ kanò wöklö'wo̱ie a̱s imi' e̱naë. Ta̱ ie'pa tö iémi a̱s siwa̱' wa̱ imi'. 18 Bule es ta̱ siwa̱' bitsi̱rkeia̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö dalì damirak iwa̱ kanò a̱, e' tuléttsa̱mi dayë a̱. 19 Böiki es ta̱ ie'pa tö íyi tai̱ë tso' kanò shköwo̱ie, e' kibiie tuléttsa̱ dayë a̱ iwákpa ulà wa. 20 Ká̱ tka tai̱ë eta̱ diwö kë̀ wëneia̱ bëkwö kë̀ wëneia̱. Sërkë tai̱ë tërkeia̱ sa' ki̱. E' kue̱ki̱ sa' tö ibikeitsé tö sa' duölurdaë, kë̀ sa' tsa̱tkërpaia̱.

21 Sa' tka ká̱ tai̱ë kë̀ chkaule. E' kue̱ki̱ Pablo e̱' kéka̱ ie'pa tso' ko̱s e' shu̱a̱ ta̱ ichéitö:

—A këkëpa, a' tö ye' ttö́ ttsö́pa, e̱'ma kë̀ se' e̱' yënettsa̱ Creta ena ì sulu tka se' ta̱, e' kë̀ bak se' ta̱. Ñies kë̀ se' íyi weinewa. 22 Erë i̱'ñe ta̱ a' e̱r kuú̱. Kë̀ yi duö́pawa̱. Erë kanò ë̀ weirwami. 23 E̱nia̱ nañewe Skëköl dör ye' blú dalöieke ye' tö, e' tö ibiyöchökwak patké ye' ska', 24 e' tö ye' a̱ iché: 'A Pablo, kë̀ be' suanukia̱. Be' ka̱wöta̱ shkökrö Roma wökir kibi e' ska'. Skëköl e̱r buaë ché be' a̱. E' kue̱ki̱ pë' ko̱s tso' be' ta̱ kanò a̱, e'pa tsa̱tkeraëitö.' 25 A këkëpa, e' kue̱ki̱ a' e̱r kuú̱. Ye' e̱rblöke Skëköl mik. Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö ì ko̱s tköraë we̱s Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ iché es. 26 Erë siwa̱' tö se' patkeraë dö́ ká̱ we̱le dayë kkömik.

27 Dayë kiè Adriático e' ki̱ sa' dami siwa̱' wa̱ wi̱'kë io̱'kë. E' ki̱ ká̱ de domingo bötö e' nañewe ká̱ sha̱böts eta̱ kanò ña̱kökwakpa é̱na ia̱ne tö sa' döketke ká̱ sí ki̱. 28 Ie'pa tö dayë shu̱ ma'wé̱ tö we̱kkë idir döttsa̱ iski̱ ta̱ ide metro döka̱ dabom mañayök ki̱ teröl (36). E' ukuöki̱ ta̱ wi̱'kie iskà ma'wénerakitö ta̱ ide metro dabom böyök ki̱ kul (27). 29 Ie'pa suane dö' ák tso' blubluë ese mik kanò tër, e' kue̱ki̱ tabechka tso' kanò wöklö'wo̱ie e' émirakitö tkël kanò ña̱kka dayë shu̱a̱. Ta̱ ikiérakitö Skëköl a̱ tö sa' ki̱mú ká̱ ñirke e' dalewa. 30 Erë kanò ña̱kökwakpa tö ibikeitsé: se' tkö́yalmi a̱s se' e̱' tsa̱tkö́. E' kue̱ki̱ ie'pa tö kanóla éwami dayë a̱. Ie'pa e̱' é tö ie'pa mí tabechka tso' kanò wöklö'wo̱ie, e' ökmi kanò wökka dayë shu̱a̱. 31 Erë ì we̱ke ie'pa tö e' biyö́ ché Pablo tö ñippökwakpa a̱ ena capitán a̱. Ie' tö iché:

—Ie'pa tkayal, e' ta̱ a' kë̀ tsa̱tkërpa.

32 Eta̱ ñippökwakpa tö kanóla e' ttsé télor ta̱ iémirak dayë a̱.

33 Ká̱ ñirketke eta̱ Pablo tö ie'pa ulitane a̱ iché:

—Ilè ñú. A' tso' ipanuk tö ì tkö́mi, e' ki̱ domingo de bötö e' dalewa kë̀ ì ñane a' wa̱

yës. 34 A' kéyö ilè ñuk. A' e̱' tsa̱tkak, e' ta̱ a'
ka̱wöta̱ ilè ñuk. Kẽ a' weirpa yës. 35 Pablo
tté o̱ne, eta̱ pan klö'wé̱itö et, ta̱ wëstela chéitö
Skëköl a̱. Sulitane wörki̱ iblatéitö ta̱ ie' wák
tö itsá̱ ñé. 36 Eta̱ e' tö imale̱pa e̱rkiöwé̱
ta̱ ichkérak ñies. 37 Sa' döka̱ cien böyök ki̱
dabom kuryök ki̱ teröl (276) se̱raa̱. 38 Ie'pa
chké o̱ne ko̱s ie'pa ki̱ kiane ekkë ta̱ dalì ëyök
a̱te̱ e' tuléttsa̱rakitö dayë a̱ a̱s kanò a̱t öböbla.
Dalì e' dör trigowö.

Kanò jchënane

39 Ká̱ ñine ta̱ kanò ñakökwakpa kẽ wa̱ dayë
kkõ su̱ule. Erë ie'pa tö isué̱ tö ttsa̱'wö
buaë ulat tër kanò ikloka̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö
ibikeitsétke tö kanò ma'ù̱sö klèka̱ ee̱. 40 Eta̱
íyi tso' kanò wöklö'wo̱ie, e' ttsé télor ie'pa
tö émi dayë a̱. Eta̱ kaltak tso' kanò ñakoie,
e' wöttsélor ie'pa tö. E' ukuöki̱ ta̱ datsi'kuö
skéka̱rakitö kanò wökka ta̱ idökemitke dayë
kkömik. 41 Erë ttsa̱'wö tkërka̱ dayë diki̱a̱, e'
ki̱ kanò tkëne kuj. Ta̱ kanò wökka bunewa̱
ttsa̱'wö a̱, kẽ yënettsa̱ia̱. E' dalewa dayë tërke
kanò ñakka e' tö kanò tskélor ta̱ië.
42 Wé̱pa mir klöulewa̱ e'pa kiane
ñippökwakpa ki̱ ttèlur a̱s kẽ itköyal ùkule.
43 Erë capitán é̱na Pablo tsa̱tkak, e' kue̱ki̱
ie' kẽ wa̱ iké̱wö mène ittökulur. Ie' tö iché:
“Wé̱pa ukuo, e'pa e̱' ppõlur ke̱we dayë a̱ a̱s
e'pa döttsa̱ ká̱ sí ki̱. 44 A̱s imale̱pa mi' kanò
tak ki̱.” Es sa' ulitane dettsa̱ ká̱ sí ki̱ buaë.

28

Pablo se̱né si' mañat ká̱ kiè Malta ee̱

1 Mik sa' dettsa̱ eta̱ sa' wa̱ ijche̱newa̱ tö ká̱
e' kiè Malta. 2 Ká̱ e' wakpa tö sa' kiéwa̱ buaë
se̱raa̱. Ka̱se̱ suluë ena ka̱li̱ yërke, e' kue̱ki̱ bö'
batséka̱rakitö ta̱ië ta̱ sa' kiérakitö bö' baiklök.
3 Eta̱ Pablo tö bö' ulatska shté, e' tuleke bö'
a̱. E' wösha̱ë ta̱ tkabẽ sulusi e̱' yéttsa̱ bö'ba
yöki̱, e' tö Pablo kuéwa̱ iulà kkue a̱, kẽ èwa.
4 Mik ká̱ e' wakpa tö isué̱ tö tkabẽ moar
Pablo ulà mik, eta̱ ichérakitö ñì a̱: “Wëm i'
wa̱ s'kötulewa̱ alè. Erẽ dayë a̱ itsa̱tkëne, erë
s'shu̱lökwak tso' ká̱ jaì a̱ e' kẽ wa̱ ka̱wö mène
ia̱ a̱s ise̱r.”
5 Erë Pablo ulà wöppé ta̱ tkabẽ a̱newa bö'
a̱. Kẽ we̱s Pablo dë'. 6 We̱kkë Pablo iërkeka̱ ö
we̱kkë Pablo duömiwa̱ etkëme, e' panuk ie'pa
tso' se̱raa̱. Erë ie'pa tö ipané ta̱ië. Mik ie'pa
tö isué̱ tö kẽ ì bak ie' ta̱, eta̱ ie'pa ibikeitséne
kua̱'ki̱. Ie'pa tö ichémi tö Pablo dör këköl
we̱le.
7 Ee̱ tsi̱net ká̱ tso', e' dör Malta wökir kibi
kiè Publio, e' icha. Ie' tö sa' kiéwa̱ ena sa'
sué̱ buaë dõ ká̱ mañat. 8 Ta̱ Publio yẽ, e'
duöke duè dalölö wa̱ ena ishu̱tërke ta̱ië. E'
ie' teme'r. Eta̱ Pablo mía̱ iweblök ta̱ ie' tö
ikié S'yẽ a̱ ta̱ iulà méka̱ iki̱ ta̱ ibua'wé̱neitö.
9 E' ukuöki̱ ta̱ imale̱pa kirirke tso' ká̱ e' a̱,
e'pa ko̱s debitu̱ ta̱ ibuanerak ñies. 10 E' kue̱ki̱
ká̱ e' wakpa tö íyi kakmé sa' a̱ ta̱ië. Mik sa'
mitkene kanò ki̱ ta̱ ì ko̱s kiane sa' ki̱ shkoie,
e' kakmé ie'pa tö sa' a̱.

Pablo demi Roma

11 Sa' se̱né ká̱ e' a̱ si' mañat ta̱ sa' e̱' iéne
kanò iëtö a̱. Ee̱ kanò e' tö yuëdiö tkö̱o̱'. E'
datse̱ Alejandría. Kanò e' kiè ie'pa këkölpa
dalöiekerakitö dör klõ e'pa kiè wa. 12 Sa' míyal
kanò e' ki̱ ká̱ kiè Siracusa ee̱. Ee̱ sa' se̱né
ká̱ mañat. 13 E' ukuöki̱ ta̱ sa' míyal ká̱ kiè
Regio ee̱. E' bule es ta̱ sa' e̱' yélur Regio a̱.
Siwa̱' bitsi̱rke buaë datse̱ sur kke̱, e' wa ká̱
böt ta̱ sa' demi Pozzuoli wé̱ kanò irirke ee̱.
14 Ee̱ sa' tö s'yamipa we̱lepa kué̱. Ie'pa tö
sa' ké e̱' tsu̱ka̱t ie'pa ta̱ domingo etö. Bata
ekkë ta̱ sa' demi Roma. 15 S'yamipa tso'
Roma, e'pa wa̱ ijche̱rtke tö sa' datse̱. E' kue̱ki̱
ie'pa de sa' ñale̱tsu̱k dõ wé̱ dalì wé tso' ta̱ië
kiekerakitö Apio ee̱. Ñies ie'pa skà de sa'
ñale̱tsu̱k ká̱ kiè S'kaporö Wé Mañat ee̱. Mik
Pablo tö ie'pa sué̱ ta̱ wëstela chéitö Skëköl
a̱ ta̱ ittsë'neka̱ buaë. 16 Mik sa' demi Roma,
eta̱ Roma wökirpa tö ie' ké se̱nuk u etkue
a̱ ekörla, erë ishkëki méa̱rakitö eköl Pablo
kkö'nuk.

Pablo tö Jesús tté paké Roma

17 Pablo demi Roma, e' ki̱ ká̱ de mañat, eta̱
ie' tö judiowak wökirpa tso' Roma, e'pa kiök
patkè. Mik ie'pa e̱' dapa'wé̱ka̱ ie' ska' ta̱ ie' tö
iché ia̱rak:
—A yamipa judiowak, kẽ ye' wa̱ ì sulu
wamblëne se' wakpa ki̱. Ñies kẽ ye' wa̱ ì sulu
wamblëne se' yëpa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa se̱ne
e' ki̱. Erë ye' tso' Jerusalén e' me'ttsa̱rakitö
Roma wakpa ulà a̱. 18 Roma wakpa tö ye'
ichaké i̱ski̱ë, erë kẽ ie'pa wa̱ ì sulu ku̱ne ye'
ki̱ ye' ttowa̱ie. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ye' akmi.
19 Erë judiowak kẽ ki̱ ikiane tö ye' èmi ie'pa
tö. E' kue̱ki̱ ye' ka̱wöta̱ ikiök tö ye' patkõ
Roma wökir kibi a̱ a̱s ie' tö ye' shu̱lõ. Erë ye'
kẽ wa̱ ì ta̱' se' judiowak kkatoie. 20 Ì paneke
se' dör Israel aleripa e'pa tö, e' kue̱ki̱ ye' tkër
i̱e̱ moule. Ñies e' kue̱ki̱ ye' tö a' kiök patké a'
suo̱ie ena ttoie a' ta̱.
21 Ie'pa tö iché ia̱:
—Judea wakpa kẽ wa̱ yëkkuö patkëule sa'
a̱ be' choie yës. Ñies sa' yamipa datse̱ Judea,
e'pa kẽ wa̱ ì sulu yëule sa' a̱ be' ki̱. 22 Sa' wa̱
ijche̱r tö ttè pa̱'a̱li̱ i' pakè be' tö e' cheke suluë
sulitane tö ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ sa' ki̱ ikiane
ttsè tö ¿i̱ma be' tö ibikeitseke?
23 Ie'pa tö ka̱wö skà mé ñì a̱ ka̱pakoie. Mik
e' ké̱wö de, eta̱ ie'pa dapaneka̱ ta̱ië Pablo
ska'. Ie' tö ì blúie Skëköl tso' e' tté paké bla'mi
dõ tsá̱li̱. Ì kit Moisés ena Skëköl ttekölpa tö
yëkkuö ki̱ e' wa ie' tö ie'pa pablé ta̱ië a̱s ie'pa
tö iklö'ù̱ tö Jesús dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e'. 24 Ie'pa we̱lepa tö ttè paké Pablo tö,
e' klö'wé̱. Erë we̱lepa kẽ wa̱ iklö̱o̱ne. 25 Ie'pa
kẽ wa̱ ibikeitse̱ ñikkëë, e' kue̱ki̱ imítkerak erë
Pablo tö ttè i' bata ché ia̱rak:

—Ì yë' Wiköl Batse'r tö a' yĕpa bak ia̱ia̱ë,
e'pa a̱, itteköl bak kiè Isaías e' wa, e' dör
moki̱. Skëköl tö iché ia̱:
26 'Be' yú ta̱ ichŏ ká̱ i' wakpa a̱.
A' tö ittseraë je', erë kĕ a' é̱na iwà a̱nuk.
A' tö iwebleraë je', erë kĕ a' tö isue̱pa.
27 Es ie'pa dör, ie'pa wökir suluë, e' kue̱ki̱.
Ie'pa tö ikukuŏ wötéwa̱ a̱s kĕ iwattsër.
Ie'pa tö iwöbla tsi̱miwé̱wa̱ a̱s kĕ iwawër.
Ie'pa kĕ é̱na iwà a̱nak.
Ie'pa kĕ shkakne ye' ska' a̱s ye' tö ibua'ù̱ne.'*
Es Isaías tö iyë'a̱t. 28-29 A' wa̱ ijche̱nú tö i'
ukuöki̱ ta̱ Skëköl tö s'tsa̱tkè e' tté tso'tke pakè
pë' kĕ dör judiowak esepa a̱. Ie'pa e' tö
iklö'we̱raë.
30 Pablo e̱' tsé̱a̱t duas bök wa'ñe wé̱ u
patue̱keitö ee̱. Sulitane mi'ke ie' weblök ta̱
ee̱ ie' tö ikiéwa̱. 31 Ie' tso'ie ì blúie Skëköl tso' e'
tté pakök ena s'wöbla'u̱k Skëkëpa Jesucristo
tté wa. Kĕ yi wa̱ ie' wöklöo̱ne. Kĕ yi wa̱ ie'
tsirio̱ne yës.

* **28:27** Isaías 6.9-10

Yëkkuö kit Pablo tö Roma wakpa a̱
Romanos

Yi tö yëkkuö i' kit, e' wák kiè Pablo. We̱lepa tö ibikeitsè tö yëkkuö i' kit ie' tö eta̱ ie' wák tso' Corinto. Ie' tö ikit duas dabom ske̱yök ki̱ kul (57) Cristo ku̱ne'bak e' ukuöki̱ ta̱. Ie' ikkeyë' tai̱ë shkökmi Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Roma e'pa pakök. Erë kẽ ie' a̱ ka̱wö ku̱ne shkoie. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit patkèmi ie'pa a̱ a̱s ie'pa wa̱ ijche̱r tö ì o̱' Jesús tö ie'pa dalërmik. Ie'pa kibiiepa kẽ dör Israel aleripa erë Israel aleripa e̱rblé Cristo mik esepa e̱' ië'wa̱ ie'pa ta̱. Israel aleripa e̱rblé Cristo mik esepa tö ibikeitsè tö ie'pa klöo̱'bak Skëköl tö ke̱weie e' kue̱ki̱ ie'pa dör ibua'ie pë' kẽ dör ie'pa ditséwö esepa tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa kẽ ñì sini'ku̱ne.

E' kue̱ki̱ Pablo ki̱ ikiane kkachè ie'pa a̱ yëkkuö i' ki̱ tö sulitane dör ñies ẽ Skëköl wöa̱. Israel aleri ö kẽ idör ileri e' dör ñies ẽme. Ke̱we Pablo tö ie'pa a̱ ikkaché tö sulitane tö Skëköl watë'ttsa̱ e' kue̱ki̱ e' nuí̱ tso' sulitane ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ie'pa a̱ ikkaché tö Jesús tté buaë e' ẽ wa Skëköl tö se' tsa̱tkèmi ñikkëë, Israel aleripa ena kẽ idör ileripa esepa ñies. E' kkaché ie' tö ie'pa a̱. Ñies Pablo tö ikkaché tö e̱rblè Jesús mik e' wa Skëköl tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. Israel aleripa tö ibikeitsè tö Moisés ttè dalöiëno e' dalöiè wa Skëköl tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. Erë Pablo tö ie'pa a̱ iché tö e' kẽ dör es. Se' kẽ a̱ ì o̱nuk Skëköl ttsë'wo̱ie buaë a̱s se' tsa̱tkõitö. Erë Jesús mik e̱rblè e' wa ie' tö se' tsa̱tkeke. Es Pablo tö ichè yëkkuö i' ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ye' dör Cristo Jesús kanè
méso klöule ie' ttekölpa tsá̱ e' ekölie. Ñies ye'
klöule ttè buaë kkayë' Skëköl tö e' pakök.
2 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl kablë' tö ttè buaë ñe'
kkayërdaë, e' kit ittekölpa tö iyëkkuö batse'r
e' ki̱. 3 Ttè buaë ñe', e' dör ilà Skëkëpa
Jesucristo e' tté. S'ditsö wa ta̱ ie' dör Is-
rael blú bak kiè David e' aleri. 4 Erë
mik ishke̱neka̱ne, eta̱ e' wa ikkayëne Wiköl
Batse'r wa tö ñies ie' dör Skëköl Alà diché ta̱'
tai̱ë e'.
5 Ie' batamik Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱. Ie'
ye' tkë'ka̱ kaneblök Jesucristo a̱ ittekölpa tsá̱
e'pa ekölie a̱s ká̱ wa'ñe pë' kẽ dör judiowak
esepa ku̱r ie' ttõ iu̱tök e̱rblè ie' mik e' wa.
6 Ñies a' tso' ie'pa shu̱a̱. A' klöule Jesucristo
ichaie. 7 Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' dalër tai̱ë
Skëköl é̱na se̱rke Roma e'pa a̱. A' klöule
ie' wa̱ s'batse'rpa kí̱ie. S'yẽ dör Skëköl ena
Skëkëpa Jesucristo a̱s e'pa e̱r buaë chõ ena
se̱ne bẽrë mù a' a̱.

Pablo wëstela ché Skëköl a̱

8 Ke̱we ye' ichè tö a' e̱rblé Jesús mik e' tté
buneka̱ ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ wëstela chekeyö
Skëköl a̱ Jesucristo ttõ wa a' ulitane ki̱.
9 Skëköl a̱ ye' kaneblöke ye' e̱r ko̱s wa ie' alà
tté buaë e' pakök, e' wák wa̱ ijche̱r tö ke̱kraë
ye' e̱r a̱rke a' ska'. 10 Ke̱kraë ie' a̱ ikiekeyö tö
ie' ki̱ ikiane, e̱'ma a̱s bata ekkë ta̱ ie' ka̱wö
mù ye' a̱ shkoie a' pakök. 11 Sulu ye' é̱na a'
sua̱k. Ye' é̱na a' ki̱mak a̱s a' e̱r diché kí̱ iër
buaë Skëköl Wiköl wa. 12 E' wà dör tö se'
e̱rblöke Jesús mik eköl eköl, e' wa se' ñì e̱r
diché iõ buaë.
13 A yamipa, ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r
tö tai̱ë ye' ileritsé shkoie a' pakök, erë dõ
ikkë ta̱ ye' wötkërke. Ye' ki̱ ikiane tö kanè
me' Skëköl tö ye' a̱ e' wà döttsa̱ buaë a' shu̱a̱
we̱s ká̱ male̱pa wakpa shu̱a̱ idë'ttsa̱ es. 14 Ye'
ittsé tö ye' ki̱ kanè tso'ia̱ Jesús tté buaë pakök
sulitane a̱. Kẽ ye' tkine tö s'dalöiër ta̱' tai̱ë ese
idir ö s'ësepa idir ö s'yöule ö kẽ s'yöule idir.
15 E' kue̱ki̱ ñies ye' shkak Roma Jesús tté buaë
pakök a' wakpa shu̱a̱.

Jesús tté buaë dör Skëköl diché tai̱ë s'tsa̱tkoie e'

16-17 Jesús tté buaë e' wa Skëköl a̱ wé̱pa
ko̱s tö iklö'wé̱ esepa tsa̱tkërmi. E' kue̱ki̱ ye'
kẽ jaëne ttè e' ki̱. Ttè e' pakane judiowak
a̱ ke̱we, e' itöki̱ pë' kẽ dör judiowak esepa
a̱. Ttè e' tö ikkachè se' a̱ tö we̱s Skëköl tö
se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. Se'
klö'wé̱itö es se' e̱rblé Jesús mik e' wa. E' ẽ wa
ie' tö se' klö'wè̱mi es. E' dör we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: "Yi dör yësyësë
ie̱rblõ Skëköl mik e' batamik, ese se̱rdaë."*

Sulitane ki̱ ì sulu nuí̱ tso' Skëköl wöa̱

18 Skëköl tso' ká̱ jaì a̱, e' tso' wé̱pa tö ì
sulu wambleta̱' ena kẽ se̱r yësyësë esepa
we'ikök. E' wa ie' tso' ikësik kkachök. Ì sulu
ko̱s wambleke ie'pa tö, ese tö ie' ttè moki̱
e' wöklö'we̱ke. 19 Ko̱s s'é̱na ia̱ne tö we̱s ie'
dör, e' kkayë' ie' wák tö ie'pa a̱, e' kue̱ki̱ buaë
ie'pa wa̱ ijche̱r. 20 Ke̱we ta̱ ie' tö ká̱ i' yö'a̱t,
e'ta̱mi sulitane wa̱ ijche̱r tö we̱s ie' dör. Ie'
kẽ wërta̱' erë ì ko̱s yö'itö e' wa iwënewa̱ buaë
tö ie' dör Skëköl, ñies tö ie' diché kẽ e̱rta̱'wa.
E' kue̱ki̱ kẽ ie'pa a̱ iyënuk tö kẽ sa' wa̱ ijche̱r.
21 Erë ie'pa wa̱ ijche̱r buaë tö ie' tso'tke, erë
ie'pa kẽ wa̱ iki̱kaneka̱ we̱s ika̱wöta̱ ki̱kèka̱
es. Ñies ie'pa kẽ wa̱ wëstela yëne ie' a̱. E'
skéie ì bikeitseke ie'pa tö ese kẽ wà ta̱'. Ie'pa
e̱rbiköke ko̱s ese dör sulu ẽme. 22 Ie'pa e̱' chõ
tö ie'pa wa̱ íyi ko̱s ese jche̱r buaë, ñermata
ie'pa ianewa̱ kẽ ka̱bikeitsöta̱'. 23 Ie' olo ta̱'
tai̱ë kẽ e̱rta̱'wa, e' kẽ dalöiëne' ie'pa wa̱. E'
skéie ie'pa tö s'duöta̱'wa̱ ese diököl dalöieke.

* 1:16-17 Habacuc 2.4

Dõ kal ö ák yöule dùie ö bakaie ö talokie ese
dalöiekerakitö ie' skéie.
24 E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa émi e̱' ia'u̱kka̱
se̱ne sulusi wa we̱s ie'pa ki̱ ikiane es. Es
ie'pa ñì dalöse̱wé̱wa̱ íyi s'jaë̃wè̱ tai̱ë ese wa.
25 Ie' ttè moki̱ë e' olo'yérakitö, e' skéie ka̱che
ttè ẽ klö'we̱kerakitö. Íyi yö'a̱t ie' tö ese ẽ
dalöiekerakitö skëkölie, kẽ dör ie' wák dalöiè.
Ie' ẽ ki̱ ki̱kèka̱ mène buaë ke̱kraë. Es e' idir.
26 E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa émi e̱' ya'u̱k we̱s
ie'pa e̱r sulu ki̱ ikiane es. Dõ alakölpa e̱'
mane'wé̱ttsa̱ kẽ se̱nakia̱ wëpa ta̱ we̱s ime-
nea̱t es. Ie'pa se̱néka̱ ñita̱ iwakpa ẽ. 27 Es
ñies wëpa kẽ se̱nakia̱ alakölpa ta̱. Ie'pa
e̱' mane'wé̱ttsa̱. Suluë ie'pa é̱na se̱nakka̱
iwákpa ẽ ñita̱. E' dör jaë tai̱ë. Ie'pa e̱' ya'u̱
sulu es, e' nuí̱ ki̱ iwákpa weirke sia̱rë we̱s
ikiane we'ikè es.
28 Ie'pa kẽ é̱na Skëköl bikeitsak, e' kue̱ki̱
ie' tö ie'pa émi ì suluë e' ẽ bikeitsök a̱s ì
kẽ wamblök s'kàne ese wamblörakitö. 29 Es
ie'pa e̱r sulunewa̱ da'a̱ie. Ì sulu ko̱s e'
wambleke ie'pa tö tai̱ë. Ie'pa wöttsẽrke
tai̱ë. Ie'pa e̱' wamblöke suluë. Ie'pa
ukyërke imale̱pa ta̱. Ie'pa s'ttekewa̱ ena
ñì wöñakköke suluë ena s'ki̱tö'we̱ke tai̱ë.
Ke̱kraë ie'pa e̱r me'rie ì sulu ẽ ki̱. Ie'pa
biyöblöke ñì ki̱. 30 Ie'pa tö s'male̱pa cheke
suluë. Sulu ie'pa é̱na Skëköl a̱r. Ie'pa e̱'
kkeökeka̱ tai̱ë e̱' ttsökeka̱ tai̱ë ena kẽ tkirku̱'
imale̱pa ki̱. Íyi sulusi bikeitseke ie'pa wákpa
tö, ese wamblekerakitö. Ie'pa kẽ tö imì ena
iyẽ ttõ dalöieta̱'. 31 Ì dör buaë e' kẽ a̱ne
ie'pa é̱na. Ì u̱k ie'pa kablé e' kẽ wawe̱ta̱'itö.
Ie'pa kẽ é̱na yi dalẽrta̱'. Kẽ yi sue̱ta̱' e̱r
sia̱rë wa. 32 Erẽ ie'pa wa̱ ijche̱r buaë tö
Skëköl ttè dalöiëno tö ichè tö wé̱pa tö íyi ekkë
wambleke esepa ki̱ duèwa̱ kiane, erë ie'pa tö
iwamblekeia̱. E' kí̱ie ta̱ ie'pa wa buaë iwër tö
s'male̱pa tö iwamblè.

2

Skëköl tö sulitane shu̱leraë ñikkëë

1 A' isie* tö pë' chéyö ñe'sepa kichatekettsa̱,
esepa kẽ a̱ ì yënuk e̱' tsa̱tkoie Skëköl wörki̱. Ì
sulu ko̱s wambleke ie'pa tö ese wambleke a'
tö ñies. E' kue̱ki̱ mik a' tö ie'pa kichatéttsa̱,
eta̱ e' wa a' wákpa tso' e̱' kichatöktsa̱. E'
kue̱ki̱ kẽ a' a̱ e̱' tsa̱tkënuk. 2 Se' wa̱ ijche̱r tö
Skëköl tö s'shu̱lè yësyësë, e' tö se' e̱' wamblõ
sulu es esepa ko̱s kichaterattsa̱. 3 A' tö ì
sulu wamblé we̱s wé̱pa kichatéttsa̱ a' tö es,
e' ta̱ ¿we̱s a' ibikeitsèmi tö Skëköl kẽ tö a'
kichatepattsa̱ ñies? 4 A' tö ibikeitseke es, e' ta̱
e' wa ie' e̱r buaë se' ta̱, e' watöktsa̱ a' tso'. Ie'
tö se' anewe̱keia̱ tai̱ë, ie' kẽ tö se' we'ikè bet.
Ie' e̱r buaë a' ta̱, e' tö a' dalë'ttsekeia̱ buaë, e'
wa ie' tso' a' ulaiök a̱s a' e̱r mane'u̱ ie' a̱, ¿e' kẽ
jche̱r a' wa̱? 5 Erë a' e̱r darëreë. A' kẽ é̱na e̱r
mane'wa̱k ie' a̱, e' nuí̱ ki̱ a' tso' Skëköl kësik
e' kí̱ kiök e̱' ki̱. Mik ie' s'shu̱leraë e' ké̱wö de
eta̱ ie' tö s'shu̱leraë yësyësë. 6-11 Sulitane dör
ñies ẽme ie' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö iské meraë eköl
eköl a̱ we̱s s'se̱r es. Wé̱pa e̱' chöke ke̱kraë ì
buaë u̱k, tso' ilo ena iki̱kèka̱ ena se̱ne michoë
yulök, esepa ulà a̱ se̱ne michoë döraë. Erë
wé̱pa tkirke iwák ẽ ki̱, e̱' wamblõ sulu, kẽ tö
ie' ttè moki̱ dalöiè, esepa we'ikeraëitö kësik
wa da'a̱. Wé̱pa e̱' wamblõ suluë esepa ko̱s
weirdaë sia̱rë ke̱we judiowak e' ukuöki̱ ta̱
sulitane, e' dalërdarak imik tai̱ë. Erë wé̱pa
se̱rke yësyësë esepa ko̱s a̱ ilo ena iki̱kèka̱ ena
se̱ne bẽrë e' merdaë tai̱ë ke̱we judiowak a̱ e'
ukuöki̱ ta̱ sulitane a̱.

12 Pë' kẽ dör judiowak esepa kẽ ku̱' Moisés
ttè dalöiëno e' diki̱a̱. Ie'pa tö ì sulu wamblé,
e' ta̱ iweirdaë sia̱rë erë ie'pa kẽ shu̱lirpa ttè
ñe' wa. Erë judiowak tso' ttè e' diki̱a̱, e'pa tö
ì suluë wamblé e' ta̱ ttè e' wa ie'pa shu̱lirdaë.
13 Wé̱pa tö ttè dalöiëno e' ttsé, e' ẽ kue̱ki̱ ie'pa
kẽ klö'we̱pa Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë
es. E' skéie wé̱pa tö ttè e' wà dalöié esepa
klö'we̱raëitö es. 14-15 Pë' kẽ dör judiowak
esepa kẽ wa̱ Skëköl ttè dalöiëno kit Moisés
tö yëkkuö ki̱ e' jche̱r. Erë mik ie'pa tö ttè
ñe' wà dalöié iwákpa wa̱ ijche̱r e' kue̱ki̱, eta̱
e' wa iwënewa̱ tö ttè dalöiëno tso' ie'pa e̱r a̱.
Ttè e' diki̱a̱ ie'pa tso'. Ttè e' ẽ wa ie'pa e̱r tö
ie'pa a̱ icheke tö ì dör buaë ì dör suluë. Ttè e'
wa mikle ta̱ ie'pa e̱r tö ie'pa kkateke, mikle
ta̱ ie'pa tsa̱tkeke. Ttè e' wa ie'pa shu̱lirdaë.
16 E' tköraë aishkuö ta̱ mik Skëköl tö ì ko̱s
tso' blëulewa̱ se' e̱r a̱ e' shu̱leraë Cristo Jesús
batamik eta̱, we̱s ttè buaë pakekeyö e' tö
ichè es.

17 Erë a' we̱lepa dör judiowak, esepa
e̱rblöke Moisés ttè dalöiëno e' mik. A' e̱'
ttsõka̱ tö a' dör Skëköl icha. 18 Ì kiane ie' ki̱
ese jche̱r buaë a' wa̱. A' yöule buaë ie' ttè wa,
e' kue̱ki̱ ì dör ibua'ie e' shu̱kitmi a' a̱ wè. 19 A'
ibikeitseke tö o̱'ka pautmi a' a̱ buaë. E' dör
we̱s s'wöbla kẽ wawër esepa ulaiè es ö we̱s
se' tso' stui a̱ esepa a̱ bö'wö kkachè es. 20 A'
wa̱ ttè dalöiëno tso', e' dör ttè moki̱ ena íyi
jche̱r tai̱ë e' tté. E' kue̱ki̱ a' ibikeitseke tö a'
a̱ se' ka̱m yör esepa yörmi ena wé̱pa kẽ wa̱ ì
jche̱r esepa wöblarmi. 21 E' dör es, e' ta̱ ¿we̱s
a' kẽ e̱' wöbla'u̱? A' tö s'patteke tö kẽ s'kàne
akblök ta̱ ¿we̱s a' akblöke? 22 A' icheke tö kẽ
s'ka̱wöta̱ s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱ ta̱ ¿we̱s a'
tö idalöse̱we̱ke? Íyi diököl tso' dalöiè e' a̱r
suluë a' é̱na ta̱ ¿we̱s íyi tso' iwé a̱ e' ekibleke
a' tö? 23 Ttè dalöiëno menea̱t a' a̱, e' wa a' e̱'
ttsõka̱ tai̱ë ta̱ ¿we̱s a' kẽ tö idalöiè? E' wa a'
tö ie' dalöse̱wé̱wa̱. 24 Wëe' Skëköl yëkkuö tö
ichè: "Pë' kẽ dör judiowak, esepa tö Skëköl
cheke suluë a' ukuömik."†

* **2:1** Versículo i' a̱ Pablo ttökemi judiowak ta̱. E' wënewa̱ bua'ie verículo 12 ena itöki̱ itso' e' ki̱. † **2:24** Isaías 52.5; Ezequiel 36.22

25 Moki̱ wḗpa tö Moisés ttè dalöiëno e' iu̱teke, esepa a̱ itóttola kkuölit tëule tsir e' dör buaë. Erë yi kĕ tö iiu̱tè, esepa a̱ kĕ idör ìie bua', e' dör we̱s kĕ s'wakyöule es. 26-29 ¿Wḗpa dör judiowak chökle? E' kĕ dör iditséwö ẽ wa. E' kĕ dör iwakyöule iyese alè ki̱ e' wa. Judiowak chökle e' dör wḗpa e̱r yësyësë Skëköl wöa̱ esepa, e' dör we̱s ie'pa wakyöule ie̱r a̱ es. E' kĕ o̱nuk ttè dalöiëno e' a̱. E' o̱rmi Wiköl Batse'r ẽ a̱. Esepa wër buaë Skëköl wa, kĕ dör s'ditsö wa. E' kue̱ki̱ pë' kĕ dör judiowak, kĕ wakyöule, kĕ wa̱ Moisés ttè dalöiëno e' ku̱', esepa tö idalöié buaë, e' ta̱ ie'pa sue̱raë Skëköl tö we̱s judiowak wakyöule es erẽ kĕ iwakyöule moki̱. Pë' tö ttè dalöiëno e' dalöié, erẽ kĕ iwakyöule ichkà ki̱, esepa tö judiowak kĕ tö iiu̱tè esepa kkateraë iki̱ aishkuö ta̱, erẽ iwakyöule ena ttè dalöiëno tso' iwa̱.

3

1 Yile tö ichakèmi: "E' dör es, e' ta̱ ¿ìie bua' idir tö se' dör judiowak? Se' tottola kkuölit tëule tsir ¿ìie bua' e' dör?" 2 Ye' iiu̱té tö e' dör buaë shu̱te̱ ena iwà dör tai̱ë. Ibua'ie dör tö Skëköl tö ittè me'a̱tbak judiowak ulà a̱. 3 Yëne tö ie'pa we̱lepa tö ttè ñe' dalöse̱wḗwa̱, erë e' ẽ kue̱ki̱ ¿ichèmisö tö Skëköl kĕ ttõ moki̱ë? 4 Au, kĕ idör es. Erẽ sulitane ka̱chömi suluë, erë ie' ttõ moki̱ë ke̱kraë. E' dör we̱s itso' kitule ie' yëkkuö ki̱ es, e' tö ie' chè i' es:

"Sulitane isue̱raë tö be' ttõ moki̱ë.
Be' tté shu̱lirmi, e' ta̱ be' e̱' alöraka̱ be' kkatökwakpa ki̱."*

Es Skëköl yëkkuö tö ichè.

5 Pë' we̱lepa kĕ wa̱ ijche̱r yësyësë, esepa tö icheke tö s'se̱r suluë, e' wa iki̱ wënewa̱ bua'ie tö Skëköl dör yësyësë sulitane tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ ie'pa tö icheke tö e' nui̱ ki̱ s'we'ikéitö, e' kĕ dör yësyësë. ¿Es idir? 6 Au, kĕ idör es. Skëköl chõ̱pa kĕ dör yësyësë, e̱'ma ¿we̱s ie' a̱ sulitane shu̱lirmi yësyësë?

7 Es yile tö ichakèmi: "Ye' ka̱che wa Skëköl ttõ moki̱ë e' ki̱karkeka̱ tai̱ë, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱ e' nui̱ ki̱ ye' kkatekeia̱itö?" 8 E' chõ̱pa es, e̱'ma sö ichèmi tö "ì sulu ki̱ wamblõ̱sö a̱s e' wa ì buaë ki̱ dõ tai̱ë." We̱lepa tö icheke tö ttè ese wa ye' tö s'wöbla'we̱ke. Ie'pa ẽ̱na ye' wöakwa, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ye' cheke sulu es. Erë ie'pa esepa kichatèttsa̱ kiane.

Kĕ yi dör yësyësë Skëköl wöa̱

9 E̱'ma ¿ì chèmisö? Sa' dör judiowak ¿esepa dör buaë sulitane tsa̱ta̱? Au, kĕ idör es. Ikkachétkeyö a' a̱ tö sulitane, judiowak ena wḗpa kĕ dör judiowak, esepa ko̱s tso' se̱ne sulu diki̱a̱. 10 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:

"¡Kĕ yi ku̱' eköl wë'ia̱ dör yësyësë Skëköl wöa̱!
11 Ì dör buaë Skëköl a̱ ese kĕ a̱ne yi ẽ̱na yës.
Kĕ yi ku̱' Skëköl yulök.
12 Sulitane tsi̱ tröu̱ke ie' yöki̱;
Ie'pa e̱r sulunewa̱ suluë.
Kĕ yi ku̱' eköl wë'ia̱ ì buaë ese u̱k.†
13 Ie'pa ttõ suluë, e' dör we̱s s'nu kélkuö kköppèe alar suluë es.
Ie'pa kkõ ki̱ s'ki̱tö'wè̱ me'rie.‡
Ie'pa ka̱pakõ e' dör we̱s tkabẽ ichök kapöli es.§
14 Ie'pa tso'ie alibchök s'male̱pa ki̱ kësik wa.*
15 Ie'pa e̱r me'rie s'ttèwa̱ ẽ ki̱.
16 Wḗ ie'pa dami ee̱ s'we'ikè ena s'e̱riawè̱ sia̱rë ese mekea̱rakitö.
17 Se̱ne bẽrë ñalé̱ e' kĕ su̱ule ie'pa wa̱.†
18 Skëköl dalöiè e' kĕ e̱ri ta̱' ie'pa wa̱ yës."‡

Es Skëköl yëkkuö tö ichè.

19 Se' wa̱ ijche̱r tö ì ko̱s chè Skëköl ttè dalöiëno tö, e' chèitö wḗpa tso' idiki̱a̱, esepa a̱. Ttè e' wa sulitane siwa̱'blöwe̱kewa̱ Skëköl tö. Ñies ttè e' tö ikkacheke tö sulitane ki̱ nui̱ tso' ie' wöa̱. 20 Ttè dalöiëno e' dör ikkachoie se' a̱ tö se' dör ì sulu wamblökwakpa. E' kue̱ki̱ kĕ yi a̱ iyënukka̱: "ttè dalöiëno iu̱téyö se̱ra̱a̱, e' kue̱ki̱ Skëköl ka̱wöta̱ ichök tö ye' dör pë' buaë yësyësë."

We̱s Skëköl tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es

(3.21-31)

21-23 Erë i̱'ñe ta̱ Skëköl tö se' a̱ ikkachétke tö we̱s ie' tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. E' kĕ dör ttè dalöiëno iu̱tésö e' wa. E' dör se' e̱rblé Jesucristo mik e' wa. Wḗpa ko̱s e̱rblé ie' mik, esepa klö'wé̱ Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es. Ñies Skëköl yëkkuö ko̱s e' tö isini'kuḗ tö moki̱ idir. Sulitane dör ì sulu wamblökwak. Kĕ se' se̱rku̱' buaë yësyësë we̱s Skëköl olo ta̱' tai̱ë e' se̱r es. E' kue̱ki̱ sulitane dör ñies ie' wöa̱. 24 Erë Cristo Jesús tö se' yë'ttsa̱ ì sulu ulà a̱. E' wa Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es. E' kĕ ki̱ se' ña̱rku̱', e' dör ẽme. Es ie' e̱r buaë ché se' a̱. 25 Ie' tö Jesucristo me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie e' pẽ tëne tai̱ë se' nui̱ olo'yoie. E' de se' ulà a̱ se' e̱rblé Jesús mik e' wa. E' wa ie' tö ikkaché tö ie' dör yësyësë. Ká̱ ia̱ia̱ë ie' tö se̱ne suluë dalë'ttsë'bitu̱ e̱naë. 26 E' kḗwö ska' ta̱ ie' kĕ wa̱ se' weine we̱s s'ka̱wöta̱ weinuk es. Erë se' nui̱ pato̱ne Jesucristo weine e' wa. E' wa Skëköl tso' ikkachök i̱'ñe ta̱ tö ie' dör yësyësë. Ñies ie' tso' ikkachök tö we̱s ie' tö wḗpa e̱rblé Jesús mik esepa klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es.

27 E' dör es, e' ta̱ ¿ì wa se' e̱' ttsõ̱ka̱mi Skëköl wöa̱? ¡Kĕ ì wa! Se' e̱rblé Jesús mik, e' kue̱ki̱ ie' tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es. Kĕ idör ttè dalöiëno iu̱tèsö e' kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ kĕ se' a̱ e̱' ttsënukka̱ ì wa yës. 28 Es se' tö ibata chéa̱t tö Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë

---

* 3:4 Salmo 51.4 † 3:12 Salmo 14.1-3; 53.1-3 ‡ 3:13 Salmo 5.9 § 3:13 Salmo 140.3 * 3:14 Salmo 10.7 † 3:17 Isaías 59.7-8 ‡ 3:18 Salmo 36.1

yësyësë es se' e̱rblé Jesús mik e' kue̱ki̱. Kẽ
idör ttè dalöiëno e' iu̱tèsö e' kue̱ki̱.
29 Erë ¿Skëköl dör judiowak ẽ Këköl? ¿Ie'
kẽ dör pë' male̱pa Këköl? Tõ, ie' dör pë'
kẽ dör judiowak esepa Këköl ñies. 30 Ie'
dör eköl ẽme. Wé̱pa e̱rblé Jesús mik esepa
klö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es. Kẽ ie'
tkine tö judiowak idir ö kẽ idir judiowak.
31 Se' tsa̱tkërmi se' e̱rblé Jesús mik e' wa, eta̱
¿sö ichèmi tö Moisés ttè dalöiëno e' kẽ diché
ta̱'ia̱? ¡Au, e' kẽ dör es! E' skéie se' tö ikí̱ ché
moki̱ tö idiché tso'ia̱ iwák es.

4

Abraham e̱rblé Skëköl mik

1 Eta̱ sa' judiowak yẽ bak kiè Abraham,
¿i̱ma e' chèmisö? ¿Ì jche̱newa̱ ie' wa̱ e̱rblè
Skëköl mik e' wa? 2-3 Skëköl tö Abraham
klö'ú̱pa we̱s pë' buaë yësyësë es ì buaë
wé̱itö e' kue̱ki̱, e̱'ma buaë ie' a̱ e̱' ttsërmika̱.
Erë Skëköl yëkkuö tö ichè: “Abraham e̱rblé
Skëköl mik, e' kue̱ki̱ iklö'wé̱itö we̱s pë' buaë
yësyësë es.”* E' kue̱ki̱ ie' kẽ a̱ e̱' ttsënukka̱
yës Skëköl wöa̱. 4 E' dör we̱s s'kaneblétke
ese patuè̱ es, e' kẽ dör kakmeule. E' dör
ikanebletke e' ské. 5 Erë yile e̱rblé Skëköl tö
s'sulusipa klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es
e' mik, e' ta̱ ese klö'we̱raë Skëköl tö es, erẽ kẽ
iwa̱ ì buaë o̱ne e̱' tsa̱tkoie. 6 Ñies e' sini'ku̱'
David tö. Ie' iché tö ayëcha buaë wé̱ klö'wé̱
Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es, kẽ dör ì
buaë wé̱itö e' kue̱ki̱. 7 Ie' tö iyë':
“Wé̱pa ki̱ inù̱ olo'yé Skëköl tö ena itköwé̱e̱
iki̱, ¡ayëcha buaë esepa!
8 Wé̱pa kẽ chakepaia̱ Skëköl tö inù̱ ki̱,
¡ayëcha buaë esepa!”†
Es itso' kitule.
9 Ye' ichakè tö wé̱pa yë' David tö ayëcha
buaë ¿esepa dör wé̱pa wakyöule itóttola
kkuölit tëule tsir e' wa esepa ẽ? Au. Ñies ie'pa
dör wé̱pa kẽ wakyöule esepa. Ye' ichétke tö
Abraham e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ iklöo̱'itö
we̱s pë' buaë yësyësë es. 10 Erë ¿mik Skëköl
tö iklöo̱' es? ¿E' dör iwakyöne e' ukuöki̱ ö
e' yöki̱? Kẽ idör e' ukuöki̱, e' dör e' yöki̱.
11 Ie' tö iklö'wé̱ es ie̱rblé imik e' kue̱ki̱. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' kéitö e̱' wakyuök iwà kkachoie
tö iklö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es. Es ie'
de wé̱pa e̱rblé Skëköl mik erẽ kẽ iwakyöule,
esepa ko̱s yẽ tsa̱weie. Es ie'pa ko̱s klö'wé̱
Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es. 12 Ñies
ie' dör wé̱pa wakyöule ena ie̱rblõ Skëköl mik
we̱s ie' es ka̱m iwakyuö e' yöki̱, esepa ko̱s yẽ.

Skëköl tö ttè me' Abraham a̱

13 Skëköl kablë' Abraham a̱ ttè i' wa: “Ye'
tö ká̱ ulitane meraë be' a̱ ena be' aleripa a̱.”
Erë ie' kẽ wa̱ imène Abraham a̱ ttè dalöiëno
e' iu̱tè wa. Iméitö ia̱ ie̱rblé imik e' wa. E'
wa Abraham klöne we̱s pë' buaë yësyësë es.
14-15 Mik Skëköl ttè dalöiëno dalöse̱wé̱wa̱sö,
eta̱ e' nuí̱ ki̱ se' we'ikeraëitö. Erë ttè ñe' kẽ
ku̱núpa, e̱'ma kẽ ì ta̱' dalöse̱wè̱wa̱. E' kue̱ki̱
ì u̱k Skëköl kablë' Abraham a̱ e' wà mú dõ
wé̱pa tö ttè dalöiëno e' wà iu̱tè esepa a̱, e̱'ma
e̱rblè Skëköl mik ena ie' kablë' Abraham a̱ e'
kẽ dör ìie bua'.
16 E' kue̱ki̱ ì u̱k Skëköl kablë' Abraham
a̱, e' wawé̱itö ẽme we̱s íyi kakmeule es ie'
e̱rblé imik e' wa. Ie' tö iwé̱ es e̱r buaë
choie sulitane a̱ a̱s iwà dõ Abraham aleripa
ulitane ulà a̱. E' wà dör tö ì yëne Abraham a̱,
e' kẽ dör wé̱pa tso' ttè dalöiëno diki̱a̱ esepa
ẽ a̱. Ñies e' dör wé̱pa ko̱s e̱rblé Skëköl mik
we̱s Abraham es esepa a̱. Es Abraham de
se' ulitane e̱rblé Skëköl mik esepa yẽie. 17 E'
dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. E' ki̱
Skëköl tö iché Abraham a̱: “Ye' tö be' tkéka̱
ká̱ taië wakpa yẽie.”‡ Skëköl dör s'duowa̱
shke̱'u̱kka̱newak e'. Ì kẽ ku̱' e' yuèmiitö ittõ
ẽ wa. Skëköl e' mik Abraham e̱rblé.
18 Ì yë' Skëköl tö Abraham a̱ wësua kẽ iwà
tkõpa su̱ë. Erë Abraham tö iklö'wé̱ moki̱ë ta̱
iwà panéitö. E' kue̱ki̱ ie' de ká̱ kua̱'ki̱ taië e'
wakpa yẽie we̱s ie' a̱ iyënebak es. Skëköl tö ie'
a̱ iyë': “Be' aleripa alördaë taië.”§ 19 Tsir eta̱
ie' ki̱ duas de cien eyök (100). Ie' wa̱ ijche̱r
tö ie' ena ilaköl Sara dewa̱tke këkëpa alula
kẽ döpaia̱ alàë. Erë e̱rblè Skëköl mik e' kẽ
olo'yane ie' wa̱ yës. 20 Ie' kẽ wa̱ ibikeitse̱ka̱
bötböt. Skëköl kablë' ie' a̱ e' kẽ bikeitse̱ ie' wa̱
tö kẽ iwà tkõpa. E' skéie ie' kí̱ e̱rblé Skëköl
mik ta̱ iki̱kéka̱itö. 21 Ie' tö iklö'wé̱ moki̱e tö
Skëköl wa̱ diché tso' ì u̱k ie' kablë' ese wo̱ie.
22 E' kue̱ki̱ Skëköl tö iklö'wé̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es.
23 “Skëköl tö iklö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë
es.” Ttè e' kẽ kite̱a̱t yëkkuö ki̱ Abraham ẽ
a̱. 24 Ñies ikite̱a̱t se' a̱. Skëköl tö Skëkëpa
Jesús shke̱o̱'ka̱ne e' mik se' e̱rblé, e' ta̱ ñies
ie' tö se' klö'we̱raë we̱s pë' buaë yësyësë es.
25 Jesús wömenettsa̱ ttèwa̱ se' nù̱ ki̱, e' ukuöki̱
ta̱ ishke̱o̱'ka̱neitö a̱s se' klör we̱s pë' buaë
yësyësë es.

5

Skëköl e̱r buanene se' ki̱

1 Se' e̱rblé Jesucristo mik e' wa Skëköl tö se'
klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es. E' kue̱ki̱ i̱'ñe
ta̱ ie' e̱r buanene se' ki̱ Skëkëpa Jesucristo
batamik. 2 Jesucristo batamik ie' e̱r buaë
ché se' a̱, se' e̱rblé ie' mik e' wa. Ie' e̱r buaë
chõ se' a̱, e' a̱ se' e̱' tkéwa̱ darërë. Se' wa̱
ijche̱r tö se' dörami ie' ska' olo ta̱' taië ie' ta̱
ñita̱. E' wà paneke se' tö krörõë, e' tö se'
ttsë'we̱ke buaë. 3 Erë kẽ dör e' ẽ, ñies se'
ttsë'rke buaë mik se' weirke eta̱. E' wà dör
tö se' wa̱ ijche̱r tö mik se' weirke, eta̱ e' tö se'
kí̱ diché ieke idalë'ttsök e̱r bua' wa. 4 Ì ko̱s

---
* **4:2-3** Génesis 15.6 † **4:8** Salmo 32.1-2 ‡ **4:17** Génesis 17.5 § **4:18** Génesis 15.5

dalë'ttsésö e̱r bua' wa e' wër buaë Skëköl wa.
Se' wër buaë ie' wa, e' ta̱ e' tö se' ké iwà ki̱
panuk krörö̈ë. E' kue̱ki̱ se' ttsë'rke buaë se'
weirke e' shu̱a̱. 5 Wiköl Batse'r mène se' a̱ e'
tö se' a̱ ikkacheke tö Skëköl é̱na se' dalër tai̱ë,
e' kue̱ki̱ ipanè ñe' e' kẽ tö se' e̱riawe̱pa.
6 Mik Skëköl tö iké̱wö me' e' de, eta̱ Cristo
köte̱wa̱ se' nui̱ skéie se' tso'ia̱ kẽ a̱ e̱' tsa̱tkër
e' dalewa. 7 Darërë idir se' a̱ e̱' muktsa̱
ttèwa̱ o̱'ka skéie, erẽ imú dör pë' buaë yësyësë
ese. Isalema yile e̱' mumittsa̱ ttèwa̱ pë'
buaë shu̱te̱ ese skéie. 8 Erë Cristo e̱' me'ttsa̱
ttèwa̱ se' skéie, se' bakia̱ e̱' wamblök suluë e'
dalewa. E' tö se' a̱ ikkacheke tö ko̱s Skëköl
é̱na se' dalër. 9 Ie' köte̱wa̱ ipẽ tëne tai̱ë e'
wa Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë
es. E' yita̱ buaë ie' wa se' tsa̱tkërdaë Skëköl
kësik yöki̱. 10 Mik se' bak Skëköl bolökpaie,
eta̱ ie' wák tö ie̱r bua'wé̱ne se' ki̱ ilà ttèwa̱
e' batamik. Erë i̱'ñe ta̱ ie' e̱r buanene se'
ki̱, e' yita̱ buaë se' tsa̱tkërdaë Cristo tso'ne
ttsë'ka e' diché wa. 11 Erë kẽ dör e' ẽ. Skëkëpa
Jesucristo batamik Skëköl e̱r buanene se' ki̱,
e' kue̱ki̱ se' ttsë'rke buaë ie' batamik.

Adán ena Cristo

12 Wëm tsá̱ yöne kiè Adán, e' wa̱ se̱ne sulu
tsá̱ dë'bitu̱ ká̱ i' a̱. Ie' dör sulitane yẽie. E'
kue̱ki̱ mik ie' tö ì sulu tsá̱ wamblë', eta̱ e'
dör we̱s sulitane tö iwamblë' ie' ta̱ ñita̱ es.
E' tö sulitane wöme'ttsa̱ ì sulu wamblök ena
e' nuí ki̱ duökwa̱. E' kue̱ki̱ duèwa̱ de sulitane
ki̱. 13 Ka̱m ttè dalöiëno mer Moisés a̱, e' yöki̱
ì sulu wamblënemibak je'. Erë e' ké̱wö ska'
ta̱ ttè dalöiëno kẽ ta̱', e' kue̱ki̱ kẽ yi kkatëne
inui̱ ki̱. 14 Erë Adán ké̱wö ska' dõ Moisés
ké̱wö ska' sulitane blërke. Ñies wé̱pa kẽ wa̱
Skëköl ttõ dalöse̱o̱newa̱ we̱s Adán es, esepa
blërulune. Ie' dör wëm eköl doia̱ ie' itöki̱ e'
klíla.
15 Ì sulu wamblë' Adán tö ena ì buaë o̱'
Skëköl tö se' a̱ e' dör kua̱'ki̱. Adán tö ì sulu
wamblë', e' kue̱ki̱ tai̱ë s'blërulune. Erë wëm
eköl skà, e' dör Jesucristo, e' batamik Skëköl
e̱r buaë ché se' a̱ ẽme kẽ tuè̱ ta̱'. E' dör buaë
ichökle, e' wa s'tsa̱tkërke tai̱ë. 16 Adán tö ì
sulu wamblë' etökicha ẽme, e' nuí̱ ki̱ sulitane
kichatë'ttsa̱ Skëköl tö. Erë Skëköl e̱r buaë ché
se' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es, erẽ se' tö ì sulu wambleke tai̱ë. E'
kue̱ki̱ ì buaë o̱' ie' tö se' a̱, e' kẽ dör we̱s ì sulu
wamblë' Adán tö es. 17 Es wëm eköl ẽ tö ì sulu
wamblë', e' wa duèwa̱ e̱' alé̱ka̱ sulitane ki̱. E'
yita̱ ì o̱' Jesucristo tö, e' wa wé̱pa a̱ Skëköl e̱r
buaë ché klö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es,
esepa ko̱s ulà a̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ döraë ta̱ ie'pa e̱'
alöraka̱ ie' ta̱ ñita̱. E' dör tai̱ë tkõka̱ ì wamblé
Adán tö e' tsa̱ta̱.
18 Ì sulu wamblé Adán tö etökicha, e' wa
sulitane kichatënettsa̱. Erë ì yësyësë wé̱ Jesu-
cristo tö etökicha, e' wa sulitane klörmi we̱s
pë' buaë yësyësë es a̱s ise̱r michoë. 19 Adán
tö Skëköl ttõ tsá̱ dalöse̱o̱'wa̱ e' wa sulitane
wömenettsa̱ ì sulu wamblök. Erë Jesucristo
tö Skëköl ttõ dalöié, e' wa se' tai̱ë klördaë we̱s
pë' buaë yësyësë es.
20 Skëköl tö ttè dalöiëno mé se' a̱ a̱s ì sulu
wamblekesö ko̱s e' jche̱rwa̱ se' wa̱ yësyësë tö
e' dör suluë. Erë mik ijche̱newa̱ se' wa̱, eta̱
se' é̱na iwà a̱rmi bua'ie tö ko̱s Skëköl e̱r buaë
ché se' a̱. E' dör tai̱ë ì sulu ko̱s wamblekesö
e' tsa̱ta̱. 21 Mik se' bak klöulewa̱ duèwa̱ ulà
a̱, eta̱ se̱ne sulu e̱' ali'ka̱ se' ki̱. Erë Skëköl
e̱r buaë ché se' a̱, e' diki̱a̱ se' tso' i̱'ñe ta̱ we̱s
se' bak kuaë se̱ne sulu diki̱a̱ es. Ie' e̱r buaë
ché se' a̱ Skëkëpa Jesucristo batamik, e' wa
se' klö'wé̱itö we̱s pë' buaë yësyësë es ta̱ se̱ne
michoë méitö se' a̱.

6

Se' dör we̱s s'duulewa̱ es se̱ne sulu yöki̱

1 E' dör es e̱'ma ¿i̱ma sö ichèmi? ¿Ì sulu
kí wamblèia̱sö a̱s Skëköl e̱r buaë kí chõ se'
a̱ tai̱ë shu̱te̱? 2 Au, e' kẽ dör es. Se' dör
we̱s s'duulewa̱ es se̱ne sulu yöki̱. ¿We̱s ì
sulu wamblèmi̱ia̱sö? 3 ¿A' kẽ wa̱ ijche̱r tö se'
wösune e' tö iwà kkacheke tö se' batsulewa̱
Cristo Jesús mik? E' dör we̱s se' ttèwa̱ñak ie'
ta̱ es. 4 Se' wösune e' wà kiane chè tö se'
töbinewa̱ ie' ta̱. E' dör es a̱s se' se̱rne kua̱'ki̱
we̱s Cristo shke̱neka̱ne S'yẽ olo ta̱' tai̱ë e' wa
e' se̱r es.
5 Se' batsulewa̱ ie' mik ie' dunewa̱ e̱erö, es
ñies se' shke̱rdaka̱ne we̱s ie' shke̱neka̱ne es.
6-7 Se' wa̱ ijche̱r tö s'duulewa̱ kẽ ku̱'ia̱ ì sulu
wamblök. Es ñies we̱s se' dör kuaë e' dunewa̱
Cristo ta̱ wötëulewa̱ krus mik. E' tka es a̱s
s'wák dër suluë e' diché e̱rwa ta̱ s'tkõshkar
se̱ne sulu ulà a̱ kẽ ku̱'ia̱ klöulewa̱. 8-9 Se' wa̱
ijche̱r tö Cristo shke̱neka̱ne, e' kue̱ki̱ ie' kẽ
duöpawa̱ne. Duewa̱ kẽ e̱' alõpaka̱ia̱ ie' ki̱.
E' kue̱ki̱ se' duulewa̱tke ie' ta̱, e' ta̱ se' tö
iklö'wé̱ moki̱ë tö se' se̱rdane ie' ta̱. 10 Mik ie'
kötwa̱, eta̱ ikötwa̱ etökicha ẽme se' nui̱ ki̱, kẽ
iskà duöpawa̱ia̱ne. Erë ishke̱neka̱ne se̱rkene
Skëköl a̱. 11 Es ñies a' e̱' ttsö moki̱ë tö a'
duulewa̱ se̱ne sulu yöki̱, erë a' tso' ttsë'ka
se̱noie yësyësë Skëköl a̱ a' batsulewa̱ Cristo
Jesús mik e' wa.
12 E' kue̱ki̱ kẽ a' ka̱wö mukia̱ se̱ne sulu a̱
a̱s kẽ ie̱' alõka̱ a' ki̱ ta̱ ì sulu ko̱s wamblak a'
é̱na ese wamblè a' tö. 13 Kẽ a' e̱' muktsa̱ia̱
se̱ne sulu ulà a̱ a̱s e' kẽ tö a' klö'ù̱wa̱ ì sulu
wambloie. E' skéie a' e̱' múttsa̱ Skëköl a̱ we̱s
s'duulewa̱ shke̱neka̱ne es. A' e̱' múttsa̱ wa'ñe
Skëköl a̱ se̱nuk yësyësë. 14 A' kẽ ku̱'ia̱ Moisés
ttè dalöiëno diki̱a̱. A' tso' Skëköl e̱r buaë
chöke se' a̱ e' diki̱a̱. E' kue̱ki̱ a' e̱' múttsa̱
se̱nuk yësyësë ta̱ es se̱ne sulu kẽ e̱' alõpaka̱
a' ki̱.

Ska̱wöta̱ se̱nuk buaë yësyësë Skëköl a̱

15 E' dör es, e' ta̱ ¿i̱ma sö ichèmi? Se' kẽ
ku̱'ia̱ ttè dalöiëno e' diki̱a̱. Se' tso' Skëköl

e̱r buaë chö̃ se' a̱ e' diki̱a̱. E̱'ma e' kue̱ki̱ ¿ì
sulu wamblö̃sö? Au, kë̃ idör es. 16 A' wa̱
ijche̱r buaë tö yi ttö̃ iu̱tekesö, ese ulà a̱ se'
tso' klöulewa̱ we̱s s'klöulewa̱ kanè mésoie tso'
iwökir ulà a̱ es. Es se̱ne sulu ttö̃ iu̱tekesö,
e' ta̱ e' ulà a̱ se' tso' klöulewa̱ we̱s kanè méso
es ta̱ e' nuí̱ ki̱ se' duöralur weir michoë. Erë
Skëköl ttö̃ iu̱tekesö, e' ta̱ e' ulà a̱ se' tso' ta̱ e'
wa se' se̱rdaë yësyësë. 17 A' bak klöulewa̱ se̱ne
sulu ulà a̱ we̱s kanè méso es. Erë wëstela
Skëköl a̱ tö i̱'ñe ta̱ ttè buaë pakane a' a̱ e' iu̱té
a' tö e̱r moki̱ wa. 18 Es a' yëulettsa̱tke se̱ne
sulu ulà a̱ ta̱ i̱'ñe ta̱ a' de se̱ne yësyësë e' ulà
a̱. 19 (A' ià̱ katötö Skëköl ttè a̱, e' kue̱ki̱ ttè i'
kleekeyö a' a̱ kanè méso ttè wa.) Ke̱net a' e̱'
me'ttsa̱ e̱' ia'u̱kka̱ se̱ne sulusi wa ena ì sulu
ë̃ kí̱ wamblök. Erë e' sù i̱'ñe ta̱ a' e̱' múttsa̱
se̱nuk yësyësë a̱s a' se̱r batse'r.
20 Mik a' baki̱a̱ klöulewa̱ se̱ne sulu ulà a̱, eta̱
kë̃ a' tkine se̱ne yësyësë ki̱. 21 E' wa ¿ì bua'
dë' a' ulà a̱? E' ulà a̱ a' mìne duökulur weir
michoë. I̱'ñe ta̱ ì sulu wamblë' a' tö ese tö a'
jaëwé̱ne. 22 Erë a' yënettsa̱ se̱ne sulu ulà a̱.
A' de Skëköl kanè mésopaie. E' ulà a̱ a' se̱rke
batse'r, e' bata dör se̱ne michoë. 23 Ì sulu
wamblekesö ese skéie s'duörawa̱. Erë wé̱pa
batsulewa̱ Skëkëpa Cristo Jesús mik, esepa a̱
se̱ne michoë meraë Skëköl tö ë̃me.

7

Se' du'ulur ttè dalöiëno yöki̱

1 A yamipa, Moisés ttè dalöiëno, e' su̱ule
buaë a' wa̱. A' wa̱ ijche̱r tö ttè e' diki̱a̱ s'tso',
s'tso'i̱a̱ ttsë'ka e' dalewa. 2 E' dör we̱s alaköl
se̱newa̱bak es. Ese kë̃ ka̱wöta̱ iwëm ökwa
iwëm tso'i̱a̱ ttsë'ka e' dalewa. Erë mik iwëm
blënewa̱, eta̱ e' tté olone ie' ki̱. 3 Alaköl ese
se̱né wëm o̱'ka ta̱ iwëm chökle tso'i̱a̱ ttsë'ka e'
dalewa, e' ta̱ ttè e' dalöse̱wé̱wa̱itö. Erë iwëm
chökle blënewa̱, e' ta̱ ie' kë̃ ku̱'i̱a̱ ttè e' diki̱a̱.
Ie' a̱ se̱rwa̱mine buaë wëm skà ta̱, e' kë̃ dör
trë.
4 A yamipa, es idör se' a̱ ñies. Se' batsulewa̱
Cristo mik, e' kue̱ki̱ se' du'ulur ie' ta̱ ttè
dalöiëno e' yöki̱. Ñies se' shke̱neka̱ne ie' ta̱ a̱s
se' se̱r we̱s Skëköl wa iwër buaë es.
5 Mik se' bak se̱nuk s'wák dër sulu e' diki̱a̱,
eta̱ ttè dalöiëno tö se' wörieikeke ì sulu kí̱
wamblök. E' ulà a̱ se' mìne duökulur. 6 Se' bak
klöulewa̱ ttè dalöiëno e' diki̱a̱, erë i̱'ñe ta̱ se'
durulune ttè e' yöki̱. Se' yënettsa̱ ttè e' ulà a̱
a̱s se' kaneblö̃ Skëköl a̱ kua̱'ki̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ mé
iWiköl tö se' a̱ e' wa. E' kë̃ dör we̱s se' bak
kaneblök ie' a̱ ttè dalöiëno kitule yëkkuö ki̱ e'
iu̱tè wa es.

Se̱ne sulu ta̱ ñippök

7 Es idir, e̱'ma ¿ima sö ichèmi? Moisés ttè
dalöiëno kitule ¿e' dör suluë? Au, kë̃ idör es.
Ttè e' kë̃ ku̱núpa, e̱'ma ye' kë̃ wa̱ ijche̱r tö ì
dör suluë. Ttè e' kë̃ tö ichö̃pa: “Kë̃ a' ka̱wö ta̱'
o̱'ka íyi kkechök,” e̱'ma ye' kë̃ wa̱ ijche̱r tö e'
dör suluë. 8 Erë ttè dalöiëno kë̃ ku̱núpa, e̱'ma
se̱ne sulu kë̃ diché ta̱'. E' kue̱ki̱ ttè dalöiëno
e' wa se̱ne sulu tö ye' e̱rkiöwé̱ka̱ ì sulu tsa̱ki̱ë
wamblök. 9 Ká̱ ia̱ia̱ë ka̱m ye' wa̱ ttè dalöiëno
jche̱rwa̱, e' yöki̱ ye' ttsë'ne' buaë. Erë mik
ye' wa̱ ttè e' jche̱newa̱, eta̱ se̱ne sulu tso' ye'
a̱ e' diché iëne ta̱ ye' é̱na ia̱newa̱ tö ye' dör
ì sulu wamblökwak 10-11 kichatëulettsa̱. Ttè
dalöiëno batamik se̱ne sulu tö ye' ki̱tö'wé̱ a̱s ì
sulu wamblö̃yö, ese tö ye' kichatéttsa̱. Es ttè
e' tö warma se̱ne michoë mèmi ye' a̱, e' skéie
ye' kichatéttsa̱itö.
12 Es Moisés ttè dalöiëno e' dör buaë, e'
dör yësyësë, e' dör batse'r. 13 Eta̱ ¿e' yëne tö
ttè buaë e' tö ye' kichatéttsa̱? Au, kë̃ idör
es. Ttè buaë e' batamik, ì sulu wamblekeyö,
ese tö ye' kichatéttsa̱. Ttè dalöiëno e' tö se' a̱
ikkacheke moki̱ë tö ì sulu wamblekesö, ese
dör suluë ichö̃k. Es ttè dalöiëno dör buaë, e'
wa sö isuè̱mi tö moki̱ë ì sulu wamblekesö
ese dör sulu ë̃me.
14 Se' wa̱ ijche̱r tö ttè dalöiëno e' dör Skëköl
wák ttè. Erë ye' dör sia̱rë kë̃ diché ta̱'
klöulewa̱ se̱ne sulu ulà a̱ ikanè mésoie. 15 Ì
wamblekeyö ese kë̃ a̱ne ye' wák é̱na. Ì buaë
wa̱k ye' é̱na ese kë̃ wè̱yö. Erë ì a̱r suluë ye'
é̱na, ese wamblekeyö. 16 Ì kë̃ wamblak ye'
é̱na ese wambléyö, e' ta̱ e' wa ye' icheke tö
ttè dalöiëno e' dör buaë. 17-18 Ì buaë wa̱k ye'
é̱na, ese kë̃ o̱r ye' a̱, e' wa ye' wa̱ ijche̱r tö ì
dör buaë e' kë̃ ku̱' ye' e̱r a̱. Sö ichöma kë̃ ì bua'
ku̱' ye' wák dër sulu e' a̱. Es idir e' kue̱ki̱ ye'
kë̃ tö ì sulu wambleku̱' ye' wák e̱r wa. Se̱ne
sulu tso' ye' e̱r a̱, e' tö ye' ké iwamblök. 19 Ì
buaë wa̱k ye' é̱na, ese kë̃ wè̱yö. Ñies ì sulu
kë̃ wamblak ye' é̱na, ese wamblekeyö. 20 Es
ì sulu kë̃ wamblak ye' é̱na, ese wambléyö, e'
ta̱ e' kë̃ dör tö ye' tö iwambleke ye' wák e̱r
wa. E' dör tö se̱ne sulu tso' ye' é̱na, e' tö ye'
keke iwamblök.
21 Es ye' é̱na ia̱ne tö erë̃ ì buaë wa̱k ye' é̱na
erë ye' a̱ se̱ne sulu tkër. 22 Ttè dalöiëno me'a̱t
Skëköl tö, e' wa ye' wöbatsö ta̱ië. 23 Erë ilè skà
tso' ye' a̱, e' ttséyö tö e' tso' ì buaë wa̱k ye' é̱na
ese wöklö'u̱k. E' dör se̱ne sulu tso' ye' e̱r a̱ e',
e' ulà a̱ ye' tso' klöulewa̱.
24 Ye' dör sia̱rëla. Ì sulu tso' ye' e̱r a̱, e' tö
ye' kichatéttsa̱. E' yöki̱ ¿yi tö ye' tsa̱tkèmi?
25 Skëköl tö ye' tsa̱tké Skëkëpa Jesucristo
batamik. E' kue̱ki̱ wëstela chéyö ia̱.
Es ye' é̱na ttè dalöiëno me'a̱t Skëköl tö e' ë̃
iu̱tak. Erë ye' wák dër suluë, e' tö ye' ké ì sulu
wamblök.

8

Se' se̱rmi buaë yësyësë Skëköl Wiköl wa

1-2 Cristo Jesús batamik Skëköl Wiköl tö
se̱ne michoë meke se' a̱, e' tö ye' yéttsa̱ se̱ne
sulu ena duèwa̱ e' ulà a̱. E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱
wé̱pa batsulewa̱ Cristo Jesús mik, esepa kë̃
kichatepa Skëköl tö yës. 3 Ì kë̃ o̱nuk Moisés

ttè dalöiëno a̱, e' wé̱ Skëköl tö. Se' wák dër
sulu e' kë̀ tö se' kè ttè dalöiëno iu̱tök buaë,
e' kue̱ki̱ e' kë̀ a̱ se' tsa̱tkënuk. Erë Skëköl tö
iwák alà patkë'bitu̱ s'ditsöie ttèwa̱ se' skéie se'
nuì̱ patuo̱ie. Es ie' tö se̱ne sulu tso' se' e̱r a̱
e' kichatë'ttsa̱. 4 E' wé̱ ie' tö a̱s se' klö'ù̱itö
we̱s pë' buaë yësyësë es we̱s ttè dalöiëno
yësyësë e' tö se' a̱ ikiè es. Se' klöne es, esepa
se̱rke we̱s Skëköl Wiköl ki̱ ikiane es. Ie'pa kë̀
se̱rku̱'ia̱ we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es.
5 Wé̱pa se̱rke we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane
es, esepa e̱r me'rie ì kiane e' ki̱ ese ë̀ ki̱. Erë
wé̱pa se̱rke we̱s Skëköl Wiköl ki̱ ikiane es,
esepa e̱r me'rie ì kiane e' ki̱ ese ë̀ ki̱. 6 Ì kiane
s'wák dër sulu ki̱, ese ki̱ se' e̱r me'rie, e' ta̱ e'
bata dör se' duõwa̱. Erë se' e̱r me'rie ì kiane
Skëköl Wiköl ki̱, ese ki̱, e' ta̱ e' bata dör se̱ne
michoë, ñies se̱ne bë̀rë Skëköl ta̱ e'. 7 Erë
wé̱pa e̱r me'rie ì kiane s'wák dër sulu ki̱, ese
ki̱, esepa kë̀ tö Skëköl ttè dalöiëno e' dalöiè,
moki̱ ie'pa kë̀ a̱ idalöiër. E' kue̱ki̱ ie'pa dör
Skëköl bolökpa. 8 Wé̱pa se̱rke we̱s s'wák dër
sulu ki̱ ikiane es, esepa kë̀ a̱ ì o̱nuk wër buaë
Skëköl wa.
9 Erë Skëköl Wiköl tso' se' a̱, e' ta̱ se' kë̀
ku̱'ia̱ s'wák dër sulu ulà a̱. E' skéie se' tso'
Skëköl Wiköl ulà a̱. Yi kë̀ a̱ Cristo Wiköl ku̱',
ese kë̀ dör ie' icha. 10 Erë Skëköl tö se' klö'wé̱
we̱s pë' buaë yësyësë es, e' kue̱ki̱ Cristo tso'
se' a̱. E' dör es, e' ta̱ erë s'chkà nurdawa̱ se'
nuì̱ kue̱ki̱, erë se' wiköl se̱r michoë. 11 Skëköl
tö Cristo Jesús shke̱o̱'ka̱ne, e' Wiköl tso' se'
a̱, e' ta̱ aishkuö ta̱ ie' tö se' nu shke̱'we̱raka̱
iWiköl tso' se' a̱ e' wa.
12 A yamipa, e' kue̱ki̱ kë̀ se' kàne se̱nukia̱
we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es. 13 Se' se̱rke
es, e' ta̱ se' duörawa̱. Erë se' e̱' aléka̱ iki̱ Skëköl
Wiköl wa, e' ta̱ se' se̱r michoë.
14 Wé̱pa wëttse̱ke Skëköl Wiköl tö, esepa
dör Skëköl ala'r. 15 Skëköl kë̀ wa̱ iWiköl mène
se' a̱ se' klö'wo̱wa̱ kësik wa a̱s se' suarne. E'
skéie iWiköl wa se' de ie' ala'rie. Ie' Wiköl wa
ie' a̱ ichèmisö: "A yë̀wöla." 16 Ñies ie' Wiköl tö
se' ké ittsök se' e̱r a̱ tö se' dör ie' ala'r. 17 Es se'
dör ie' ala'r. Se' weirke Cristo ta̱ ñita̱, e' je' ta̱
ñies se' kirdawa̱ buaë ie' ta̱ ñita̱ ie' olo ta̱' ta̱ië
e' ska'. Aishkuö ta̱ ì ko̱s tso' blëule Skëköl wa̱
mè se' a̱, e' döraë se' ulà a̱ Cristo ta̱ ñita̱.

Ì tso' se' a̱ aishkuö ta̱ e' dör buaë chökle

18 Ye' a̱ ta̱ ie' olo ta̱ië e' a̱ se' dörañak
aishkuö ta̱, e' dör buaë shu̱te̱. E' o̱'mik ta̱ se'
weirke ko̱s ká i' ki̱ e' kë̀ dör ì. 19 Aishkuö ta̱
ikkayërdaë wöshaë tö se' dör Skëköl ala'r. E'
ké̱wö paneke krörö̀ë íyi ulitane yö'a̱t Skëköl
tö ese tö. 20 Íyi ulitane yö'a̱t Skëköl tö ese
ko̱s sulunewa̱. Ì ko̱s yöule e' kë̀ wák e̱'
suluo̱newa̱. Erë Skëköl wák tö iwöme'ttsa̱
es. Erë ibua'we̱neraëitö aishkuö ta̱. 21 Ie'
wák tö iyë'a̱t: "Aishkuö ta̱ íyi ko̱s yö'a̱t ye'
tö e' yerattsa̱neyö iweirke ta̱ië e' ulà a̱ a̱s
itsa̱tkënar ena ilókarka̱ ta̱ië ye' olo wa ye'
ala'r ta̱ ñita̱." E' kue̱ki̱ íyi ulitane yö'a̱titö e'
tso' ka̱wö e' panuk krörö̀ë. 22 Se' wa̱ ijche̱r tö
dõ ikkë ta̱ íyi ulitane yö'a̱titö e' rrerkeia̱ ena
iweirkeia̱ we̱s alaköl alà ku̱rketke weir es.
23 Erë kë̀ e' ë̀ rrerku̱' ka̱wö e' panuk. Ñies se'
a̱ Skëköl Wiköl menetke we̱s íyi tsá̱ kakmè
sia̱ es, e'pa rrerkeia̱ ka̱wö e' panekesö e'
dalewa. E' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl tö se' tse̱ratkö
da'a̱ ila'rie, ta̱ se' chkà mane'we̱rattsa̱neitö
buaë kë̀ duöta̱'wa̱ia̱. 24 Se' tsa̱tkëne erë se'
tsa̱tkërketke da'a̱ie e' panekesö. Ì tso'tke s'wa̱
ese kë̀ paneku̱'sö. E' kue̱ki̱ mik se' tö iché tö
e' ké̱wö panekesö, eta̱ e' wà kiane chè tö ka̱m
sö isa̱ù̱. 25 Erë ì ka̱m sa̱ù̱sö ese panekesö,
e' ta̱ se' ka̱wöta̱ ipanuk bë̀rë s'weirke ko̱s e'
dalë'ttsè wa.
26 Es ñies se' kë̀ diché ta̱', e' kue̱ki̱ Skëköl
Wiköl tö se' ki̱meke. Kë̀ se' wöblar buaë ttök
Skëköl ta̱ we̱s se' ké ttök ita̱ es. Erë ie' wák
Wiköl tso' se' tté chök ie' a̱ ta̱ië kköchè wa ena
ttè kë̀ yër sia̱ ese wa. 27 Ie' wa̱ se' e̱r su̱ule
buaë. Ie' Wiköl tö ikieke ie' ichapa batse'r ki̱
we̱s ie' ki̱ ikiane es. E' kue̱ki̱ ì cheke iWiköl
tö ie' a̱ e' a̱ne buaë ie' é̱na.

Se' e̱' aléka̱ íyi ulitane ki̱ Cristo batamik

28 Se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa é̱na Skëköl dalër,
ñies iklöo̱'bakitö we̱s ie' wák tö ibikeitsbak
es, esepa ta̱ ì ko̱s tköke, e' a̱ ie' ulà te̱r ie'pa
ki̱moie a̱s idöttsa̱ buaë we̱s ie' ki̱ kiane es.
29 Wé̱pa shu̱kitbakitö e'pa bikeitsbakitö tö
idöraë we̱s ie' Alà es a̱s ie' Alà dõ ie'pa ta̱ië
e' shu̱a̱ we̱s ikok es. 30 Wé̱pa bikeitsbakitö
e'pa kiéitö ñies. Wé̱pa kiéitö e'pa klö'wé̱itö
we̱s pë' buaë yësyësë es. Wé̱pa klö'wé̱itö es,
esepa döraë ie' ta̱ ñita̱ ilo ta̱ië e' a̱.
31 E' dör es, e' ta̱ kë̀ ì kianeia̱ chè. Skëköl
tso' se' ta̱, e' ta̱ ¿ì e̱' alömika̱ se' ki̱? 32 Ie'
kë̀ wa̱ iwák Alà kkëo̱ne, e' me'ttsa̱itö ttèwa̱
se' ulitane skéie ¡e' yita̱ ì ko̱s meraëitö se' a̱
ilà ta̱ ñita̱! 33 ¿Yi tö wé̱pa shu̱kitbak Skëköl
tö esepa kkatèmi? Kë̀ yi. Ie' wák tö ie'pa
klö'wé̱tke we̱s pë' buaë yësyësë es. 34 ¿Yi a̱
ie'pa kichatërmi? Kë̀ yi. Cristo Jesús kötwa̱
se' skéie, e' ki̱ie ta̱ ishke̱neka̱ne tkër Skëköl
ulà bua'kka se' tté chök. 35 ¿Ì tö se' yèttsa̱mi
Cristo é̱na se' dalër ta̱ië e' ulà a̱? ¿Se' weir
ta̱ië alè? ¿Ì darërëë alè? ¿Se' weir Jesús tté
batamik alè? ¿Se' duöke bli wa̱ alè? ¿Kë̀ se'
datsi' ta̱' alè? ¿Ilè tkõ se' ta̱ alè? ¿S'ttèwa̱ alè?
Au. Kë̀ ì a̱ se' yërpattsa̱ ie' ulà a̱. 36 E' dör we̱s
Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
Be' dalërmik we̱kkë alè ta̱ sa' tterawa̱ pë' tö.
Sa' sue̱ke ie'pa dör we̱s obeja tsè̱mi ttèwa̱ es.*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
37 Erë e' shu̱a̱ se' dör e̱' alökwakpa tsa̱ta̱,
Cristo é̱na se' dalër ta̱ië e' batamik. 38 E'
kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r buaë tö kë̀ ì tö se'
yepattsa̱ Skëköl é̱na se' dalër ta̱ië e' ulà a̱.
Duewa̱, se̱ne, ie' biyöchökwakpa, íyi wökir kë̀

* **8:36** Salmo 44.22

wërta̱'wa̱, ì tköke se' ta̱ i̱'ñe ta̱, ì tkõmi se' ta̱
aishkuö ta̱, ì skà tso' diché ta̱', 39 ì ko̱s tso'
ká̱ jaì a̱, ì ko̱s tso' ká̱ diöshe̱t, ekkë ko̱s ena ì
skà yö'a̱titö, e' ko̱s kë̃ a̱ se' yërpattsa̱ ie' é̱na
se' dalër ta̱ië e' ulà a̱. Ie' é̱na se' dalër ta̱ië, e'
kkachéitö se' a̱ Skëkëpa Cristo Jesús e' wa.

9

Skëköl tö Israel aleripa shu̱kitbak ie' ala'rie

1 Ì cheke ye' tö a' a̱ e' dör moki̱ë. Ye'
dör Cristo icha, kë̃ ye' ka̱chõ. Ñies Wiköl
Batse'r wa ye' e̱r tö ye' a̱ icheke tö e' dör
moki̱ë. 2-3 Moki̱ ye' chkenewa̱ sia̱rë, ta̱ië ye'
e̱riarke ke̱kraë ye' wák ditséwöpa kue̱ki̱. Ye'
wák mú kichatée Skëköl tö yèttsa̱ Cristo ulà
a̱ a̱s ie'pa tsa̱tkër ye' skéie. 4 E'pa dör Israel
aleripa. Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö ie'pa tse̱'tkö ie'
ala'rie. Ie'pa a̱ ie' tö ilo ta̱ië e' kkayë'. Ie' ena
ie'pa ttè me' ñì a̱ tsa̱ki̱ë ñies ittè dalöiëno e'
me'itö ie'pa a̱. We̱s íyi wakanewè̱ ie' dalöioie
e' wa ie'pa wöblao̱'itö. Ñies ie' kablë' ie'pa
a̱ e̱r buaë chök. 5 Ie'pa dör sa' yë̃pa bak
ká̱ ia̱ia̱ë dalöiërta̱' ta̱ië, e'pa aleripa. Ñies
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' ku̱ne' ie'pa
ditséwö wa, e' dör Skëköl dör íyi ulitane tsa̱ta̱
ki̱karkeka̱ ke̱kraë e'. Es e' idir.

6 Kë̃ ye' ku̱' ichök tö Skëköl kablë' e̱r buaë
chök ie'pa a̱ e' kë̃ wà bak. E' kë̃ dör es.
E' dör tö kë̃ ie'pa se̱ra̱a̱ dör Israel aleripa
chökle Skëköl a̱. 7 Ñies Abraham aleripa, e'pa
kibiiepa kë̃ dör ie' aleripa chökle Skëköl a̱.
Skëköl tö iyë' ie' a̱: "Be' aleripa chökle, e'pa
döraë Isaac wa."* 8 E' wà kiane chè tö kë̃ yi
dör Skëköl ala'r s'ditséwö wa. E' skéie wé̱pa
tö ì u̱k Skëköl kablë' e' klö'wé̱ we̱s Abraham
tö iklö'wé̱ es, esepa ë̃ dör Abraham aleripa
chökle Skëköl a̱. 9 Skëköl kablë' ie' a̱ ttè i'
wa: "Ka̱wö ikkë ta̱ duas iëk ye' dörane ta̱ be'
alaköl Sara alà ta̱'tke."† E' klö'wé̱ Abraham
tö.

10 Erë kë̃ dör e' ë̃. Sara alà ku̱ne' ñe' dör
sa' yë̃ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Isaac e'. Ie' alà ka'ka̱
itayë Rebeca ta̱ e'pa dör klõ wakpa wëm.
11-13 Erë ka̱m ie'pa ku̱r, ka̱m ie'pa tö ì buaë ù̱
ö ì sulu wamblõ, e' yöki̱ Skëköl tö iyë' Rebeca
a̱: "Ikibi ë̃k döraë itsirla kanè mésoie."‡ E' dör
we̱s iskà tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' ki̱
ie' tö ichè: "Jacob dalëne ye' é̱na, erë Esaú
watéttsa̱yö."§ Es ia̱te̱tke tö wé̱ne shu̱shtak ie'
wák é̱na, ese shu̱shtéitö a̱s iwà döttsa̱ we̱s ie'
ki̱ ikiane es. Kë̃ dör ì wésö ese kue̱ki̱.

14 Es idir, e' ta̱ ¿sö ichèmi tö Skëköl kë̃ dör
yësyësë? Au, kë̃ idör es. 15 Ie' tö iyë' Moisés
a̱: "Wé̱ a̱ ye' e̱r buaë chak, ese a̱ ye' e̱r buaë
chöraë. Ñies wé̱ sua̱k ye' é̱na e̱r sia̱rë wa,
ese sue̱rayö e̱r sia̱rë wa."* 16 E' kue̱ki̱ ie' kë̃
e̱r buaë chõ se' a̱, se' ki̱ ikiane ö ì we̱kesö
e' kue̱ki̱. Erë wé̱pa sue̱ke ie' tö e̱r sia̱rë wa,
esepa a̱ ie' e̱r buaë chöraë. 17 E' dör we̱s itso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. E' ki̱ Skëköl tö iché
Egipto blú a̱: "Ye' tö be' tkéka̱ ká̱ i' blúie, e' wà
ta̱' ye' wa̱. E' dör ye' diché kkachoie be' wa
a̱s yi dör ye' e' tté pakar ká̱ wa'ñe."† 18 Es yi
sua̱k Skëköl é̱na e̱r sia̱rë wa, ese sue̱raëitö e̱r
sia̱rë wa. Ñies yi e̱r darë'wa̱kwa̱ ie' é̱na, ese
e̱r darë'we̱rawa̱ ie' tö.

19 Erë isalema a' we̱le tö ye' a̱ ichèmi:
"Moki̱ tö ì kiane wè̱ Skëköl ki̱ ese kë̃
wöklönuk yi a̱ ¿we̱s ie' tö se' chakèmi se' nuì̱
ki̱?" 20 Erë ye' iiu̱tèmi: A wëm ¿i̱ma be' e̱rbikõ
be' dör yi, e' tö Skëköl iu̱tè e̱r sulu wa? Ska̱u̱
kë̃ tö ichepa iyuökwak a̱: "¿Ì kue̱ki̱ be' tö ye'
yué i' es?" 21 Ska̱u̱ yuökwak e' a̱ iyörmi we̱s
ie' é̱na iyuak es. Ska̱u̱chka e' ë̃ yörmi ska̱u̱
bua'buaie ena ska̱u̱ ëseie ñies.

22 Es ñies Skëköl tö iwè̱mi we̱s ie' ki̱ ikiane
es. Ie' é̱na ie' kësik ena ie' diché kkachak
ì sulu wamblökwakpa wömeulettsa̱ weinuk
esepa e̱wè̱wa wa, e' ta̱ e' wè̱mi ie' tö. Erë
e'pa ko̱s dalë'ttsekeia̱ ie' tö bẽrë e̱naë 23 a̱s ie'
olo ta̱ië shu̱te̱ë e' kkachõitö se' shu̱kitbakitö
e'pa a̱. Ká̱ ia̱ia̱ë ie' tö se' shu̱kitbak suè̱ e̱r
sia̱rë wa ñies se' klöo̱'bakitö a̱s se' dõ ie' ska'
olo ta̱' ta̱ië ie' ta̱ ñita̱. 24 Es judiowak ena pë'
kë̃ dör judiowak, e'pa shu̱a̱ ie' tö se' klöo̱'bak
ie' wák a̱. 25 E' dör we̱s Oseas tö ikit iyëkkuö
ki̱ es. E' ki̱ Skëköl tö ichè:

"Wé̱pa kë̃ dör ye' icha, esepa kieraëyö ye'
icha.
Wé̱pa kë̃ dalër ye' é̱na, esepa a̱ icheraëyö:
'ye' é̱na a' dalër.'‡

26 Ñies ká̱ wé̱ ki̱ ye' tö iyë': 'a' kë̃ dör ye' icha'
ká̱ e' ë̃ ki̱ ye' icherane: 'Ye' dör Skëköl chõ̃k e'
ala'r a' dör.' "§

27-28 Isaías tö Israel aleripa yë' i' es:
"Ká̱ wa'ñe wé̱pa wömeulettsa̱ kichatënuk
e' wakanewe̱raë Skëköl tö bet kë̃ wötkënuk
yës.
E' kue̱ki̱ erë Israel aleripa dör ta̱ië we̱s dayë
tsé̱wö es,
erë ie'pa we̱lepa ë̃ tsa̱tkërdaë, kë̃ dör ta̱ië."*

29 E' dör we̱s Isaías tö iyë' es. Ie' iché:
"Skëköl diché ta̱' íyi ulitane tsa̱ta̱, e' kë̃ tö se'
aleripa múpaa̱t,
e̱'ma se' e̱newa se̱ra̱a̱ we̱s Sodoma ena Go-
morra wakpa e̱newa es."†

Jesús tté buaë e' dör Israel aleripa a̱ ñies

30 Es sö isué̱ tö pë' kë̃ dör Israel aleripa, kë̃
ku̱' se̱ne yësyësë e' yulök, esepa klö'wé̱ Skëköl
tö we̱s pë' buaë yësyësë es ie'pa e̱rblé Jesús
mik e' wa. 31 E' skéie Israel aleripa ki̱ ikiane
tö Skëköl tö ie'pa klö'wè̱ we̱s pë' buaë yësyësë
es ttè dalöiëno e' dalöiè wa, erë e' kë̃ ska'

* 9:7 Génesis 21.12 † 9:9 Génesis 18.10,14 ‡ 9:11-13 Génesis 25.23 § 9:11-13 Malaquías 1.2-3 * 9:15 Éxodo 33.19 † 9:17 Éxodo 9.16 ‡ 9:25 Oseas 2.23 § 9:26 Oseas 1.10 * 9:27-28 Isaías 10.22-23 † 9:29 Isaías 1.9

ie'pa ulà dë'. 32 ¿Ì kue̱ki̱ e' kẽ dë' ie'pa ulà
a̱? Ie'pa kẽ e̱rblëne Jesús mik e' kue̱ki̱. Ie'pa
e̱rblé ì buaë we̱kerakitö e' mik. E' kue̱ki̱
ie'pa tëne Jesús mik we̱s s'klastkër ák mik es.
33 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es,
e' tö ichè:
“Ye' ttõ ttsõ. Ák tkë'a̱työ et Sión,
e' mik pë' klastkërdaë, ák e' tö ie'pa eröraë
i̱ski̱.
Erë wé̱pa e̱rblé ák e' mik, esepa kẽ e̱riarpa.”‡
Es Skëköl yëkkuö tö ichè. Ák e' tö Jesús chè.

10

1 A yamipa, Israel aleripa mú tsa̱tkër e'
kkechekeyö ta̱ië ye' e̱r a̱, e' kiekeyö Skëköl
a̱. 2 Ye' ichè tö mo̱ki̱ ie'pa kaneblak darërëë
Skëköl a̱. Erë ie' ttè mo̱ki̱ë e' wà kẽ a̱ne
ie'pa é̱na buaë. 3 Ie'pa kẽ é̱na ia̱ne tö ie'
tö s'klö'we̱ke we̱s pë' buaë yësyësë es s'e̱rblé
Jesús mik e' wa. Ttè e' watéttsa̱ ie'pa tö. Ie'pa
a̱ta̱k buaë yësyësë ie' wöa̱ ie'pa se̱rke es e'
wa. 4 Erë Moisés ttè dalöiëno e' wà dör Cristo
kkachè. E' kue̱ki̱ mik ie' de, eta̱ ttè e' wà
de. E' kue̱ki̱ wé̱pa e̱rblé ie' mik esepa ulitane
klö'we̱raë Skëköl tö we̱s pë' buaë yësyësë es.
5 Se' wër yësyësë Skëköl wa se̱ne yësyësë
wa, e' yë' Moisés tö i' es: “Yi tö ttè dalöiëno
e' dalöié yësyësë se̱raa̱, ese se̱r michoë ttè
e' wa.”* 6 Erë se' wër yësyësë Skëköl wa se'
e̱rblé Jesús mik, e' yë' Moisés tö i' es: “Kẽ a'
tö ibikeitsar tö ¿yi mi'mi ká̱ jaì a̱?” —E' dör
we̱s se' mú mi' Cristo yulök a̱s ibitu̱ne ká̱ i'
ki̱.— 7 “Ñies ¿yi mi'mi ká̱ dià ka̱ska'?” —E' dör
we̱s se' mú mi' Cristo yulök a̱s ishke̱rka̱ne
s'duulewa̱ tso' esepa shu̱a̱.— 8 Erë ttè e' tö
ichè: “Ttè buaë e' tso' tsi̱net se' ska' ena se'
kkõ a̱ ena se' e̱r a̱.”† Ttè buaë e' dör a̱s a' e̱rblõ
Jesús mik, e' tté pakeke sa' tö. 9-10 Se' e̱r a̱ ttè
e' klö'wé̱sö a̱s Skëköl tö se' klö'ù̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es. Ñies s'wák kkõ wa ichésö tö Jesús
dör Skëkëpa eköl ẽ e' a̱s se' tsa̱tkër. E' kue̱ki̱
iché a' tö a' wák kkõ wa tö Jesús dör Skëkëpa
eköl ẽ e', ñies iklö'wé̱ a' tö a' e̱r a̱ tö Skëköl tö
ishke̱o̱'ka̱ne, e' ta̱ a' tsa̱tkërdaë.
11 Skëköl yëkkuö tö ichè: “Yi e̱rblé ie' mik
esepa kẽ e̱riarpa.”‡ 12 Skëkëpa ñe' ẽ dör
sulitane Këköl. Judiowak ena wé̱pa kẽ dör
judiowak, esepa ko̱s Këköl ie' dör. E' kue̱ki̱
ie'pa dör ñikkëë ie' wöa̱. Wé̱pa kköchöke ie'
a̱ a̱s ie'pa tsa̱tkõitö, esepa a̱ ie' e̱r buaë chõ
ta̱ië. 13 E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e'
tö ichè: “Yi ko̱s tö e̱' tsa̱tkè kié Skëköl a̱, esepa
ulitane tsa̱tkërdaë.”§ 14 Erë kẽ s'e̱rblëne ie'
mik, e' ta̱ ¿we̱s s'kköchõmi ie' a̱? Ñies kẽ
s'wa̱ ie' tté ttsëule, e' ta̱ ¿we̱s s'e̱rblõmi ie'
mik? Ñies kẽ yi wa̱ ie' tté pakane sia̱, e' ta̱
¿we̱s ittsèmisö? 15 Ñies ie' tté pakökwakpa kẽ
patkëne yi wa̱, e' ta̱ ¿we̱s e'pa dõmi ie' tté
pakök sia̱? E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè
es, e' tö ichè: “Wé̱pa wa̱ ttè buaë datse̱ sia̱,
esepa de e' dör buaë shu̱te̱.”*
16 Erë kẽ sulitane wa̱ ttè buaë e' klöne. Es
Isaías tö iyë'bak: “A Skëköl, ttè paka' sa' tö
wësua kẽ yi wa̱ e' klöne.”† 17 Es sö isuè̱ tö se'
e̱rblé Skëköl mik, e' datse̱ ie' tté ttsésö, e' wa.
Ttè e' dör Cristo tté.
18 Erë ye' ichakè: ¿A' ichè, kẽ iwa̱rak ttè e'
ttsëule? Erë ye' e̱' iu̱tõne tõ, ie'pa wa̱ ittsëule
je'. E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es wé̱
ichèitö:
“Skëköl ttè pakökwakpa, e'pa tka ká̱ wa'ñe,
Ttè i' de dõ wé̱ ká̱ i' e̱rkerö ee̱.”‡
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
19 Ye' iskà chakëne: ¿A' ichè Israel aleripa
ka̱m é̱na iwà a̱r? E' iu̱të' Moisés tö mik ie' tö
iyë' ie'pa a̱ tö Skëköl tö iyë' i' es:
“Ye' tö a' keraë sibinukka̱ pë' kẽ dör ì, esepa
wa.
Ye' tö a' keraë ulunukka̱ pë' kẽ é̱na ì a̱ne,
esepa ki̱.”§
20 E' ukuöki̱ ta̱ Isaías diché dë'ka̱ ichök tö
Skëköl tö pë' kẽ dör Israel aleripa esepa yë'
i' es:
“Wé̱pa kẽ ku̱' ye' payulök, esepa tö ye' kué̱.
Wé̱pa kẽ ku̱' ye' chakök, esepa a̱ ye' e̱'
kkaché.”*
21 Ñies Isaías tö iskà yë' tö Skëköl tö Israel
aleripa yë' i' es:
“Ie'pa tö ye' ttõ dalöse̱wé̱wa̱ ñippöke ye' ta̱,
esepa a̱ ke̱kraë ye' tö iki̱mè watkè.”†
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.

11

Skëköl e̱r buaë chöraë Israel aleripa a̱

1 I' ta̱ ye' ichakè: ¿A' ichè, Israel aleripa
watéttsa̱ Skëköl tö se̱raa̱? Au, kẽ idör
es. Ye' wák dör Israel aleri eköl. Ye' dör
Abraham aleri eköl Benjamín ditséwö wa.
2 Kuaë Skëköl tö Israel aleripa shu̱kitbak
iwák ichaie. Kẽ ie'pa watëulettsa̱ ie' wa̱.
Elías tté tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱ Israel
aleripa kkatë'ka̱itö Skëköl a̱, ¿e' kẽ jche̱r a'
wa̱? Ie' iché Skëköl a̱: 3 “A Skëköl, ie'pa tö
be' ttekölpa male̱pa ko̱s ttélur. Ñies ka̱' tso' íyi
moka̱ be' a̱, e' ko̱s tkéttsa̱rakitö. Ye' ẽ a̱té̱a̱t
ttsë'ka erë ye' ttakwa̱ ie'pa é̱na ñies.”* 4 Erë
Skëköl tö ie' iu̱té: “Wëpa döka̱ mil kuryök
(7.000) e'pa kẽ e̱' tkëulewa̱ kuchë ki̱ Baal
dalöioie ekkëpa tso'ia̱ ye' wa̱.”† 5 Es ñies i̱'ñe
ta̱ Israel aleripa tso' ta̱ië, erë e' shu̱a̱ wé̱pa a̱
Skëköl e̱r buaë yë' ta̱ ishu̱kititö, esepa kẽ dör
ta̱ië. 6 Ie'pa shu̱kititö ie' e̱r buaë ché ie'pa a̱ e'
kue̱ki̱, e' ta̱ a' wà kiane chè tö e' kẽ dör ì buaë

‡ **9:33** Isaías 8.14; 28.16 * **10:5** Levítico 18.5 † **10:8** Deuteronomio 30.14 ‡ **10:11** Isaías 28.16 § **10:13** Joel 2.32 * **10:15** Isaías 52.7 † **10:16** Isaías 53.1 ‡ **10:18** Salmo 19.4 § **10:19** Deuteronomio 32.21 * **10:20** Isaías 65.1 † **10:21** Isaías 65.2 * **11:3** 1 Reyes 19.10,14 † **11:4** 1 Reyes 19.18

wé̱ ie'pa tö e' kue̱ki̱. Ichö̀pa es, e̱'ma kë̀ ie' e̱r
bua' yëne.
7 E' kue̱ki̱ sö isué̱ tö Israel aleripa bak
tsa̱tkè yulök, e' kë̀ dë' ie'pa ulitane ulà a̱.
Erë ie'pa we̱lepa shu̱kit Skëköl tö, e'pa ulà a̱
ide, erë imale̱pa e̱r darërulune. 8 E' dör we̱s
Skëköl yëkkuö tö ichè es. E' ichè: "Skëköl tö
ie'pa ké e̱r chöu̱kwa ie' ska'. E' dör we̱s ie'pa
wöbla ta̱', erë kë̀ iwawër es. E' dör we̱s ie'pa
kuköña ta̱' erë kë̀ iwattsër. Dö̀ i̱'ñe ta̱ ie'pa
dör es."‡ 9 Es ñies David tö ie'pa yë' i' es:
"Mik ie'pa tso' ka̱wö tkö'u̱k kaneë, eta̱ a̱s ee̱
ibolökpa tö iklö'u̱wa̱ kësik wa
a̱s ie'pa klastkër ta̱ iweirdak.
10 Iwöbla mú kë̀ wawëria̱.
Itsi̱wö mú körwa̱ dalì e̱kke̱ë diki̱a̱ ke̱kraë."§

Pë' kë̀ dör Israel aleripa esepa tsa̱tkërdaë

11 I' ta̱ ye' ichakè: A' ichè Israel aleripa
tö Jesús watë'ttsa̱ ¿e' wà kiane chè tö ie'pa
kë̀ tsa̱tkërpa? Au, e' kë̀ dör es. E' skéie ì
sulu wamblé ie'pa tö ñe' batamik pë' male̱pa
tsa̱tkërmi. E' tka es a̱s ie'pa sibirka̱ pë'
male̱pa ki̱ ta̱ ie̱rkirdak e̱rblök Jesús mik. 12 Ì
sulu wamblë' ie'pa tö, e' batamik pë' male̱pa
a̱ Skëköl e̱r buaë ché ta̱ië ká̱ wa'ñe. E' yita̱
buaë sulitane a̱ ie' e̱r buaë kí̱ chöraë ta̱ië
shu̱te̱ mik judiowak ta̱ië e̱rblé Jesús mik eta̱.
13 Erë a' kë̀ dör judiowak, esepa a̱ ye'
tö ilè cheke. Skëköl tö ye' a̱ kanè i' me'
Jesús ttekölie pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱ ttè
pakök. Kanè e' dalër ta̱ië ye' é̱na. 14 Isalema
kanè e' wa ye' tö ye' wák ditséwöpa we̱lepa
mú ukyëwè̱ka̱ ta̱ ie'pa ñies e̱rblö̀mi Jesús
mik a̱s itsa̱tkër. 15 Ie'pa watéttsa̱ Skëköl tö
e' batamik ie' ena ká̱ wa'ñe wakpa male̱pa
e̱r buarmine ñì ki̱. E' yita̱ mik ie' tö ie'pa
skà kiéwa̱ne buaë, eta̱ e' dör buaë shu̱te̱. E'
dör buaë we̱s s'duulewa̱ e' shke̱neka̱ne es.
16 Harinachka tsá̱ meule Skëköl a̱* e' dör
batse'r, e' ta̱ iëyök dör batse'r ñies. Ñies kal
wikicha dör batse'r, e' ta̱ kal e' ko̱s dör batse'r
ñies. Es judiowak yëpa tsá̱ dör Skëköl icha, e'
kue̱ki̱ ileripa dör ie' icha ñies.
17 Skëköl tö judiowak watéttsa̱, e' dör we̱s
kal uru kiè olivo e' ulà tée es. Pë' kë̀ dör
judiowak esepa dör we̱s olivo klö̀ kañiru ulà
tkéwa̱ olivo uru ulà tëule ese skéie es. E'
batamik i̱'ñe ta̱ a' se̱rke buaë olivo klö̀ uru
e' wì mik. 18 E' kue̱ki̱ olivo uru ulà tëule, e' kë̀
ki̱ a' e̱' ttsökka̱. Erë a' e̱' ttsakka̱, e' ta̱ a' é̱na
ia̱nú tö ulà se̱rke iwí mik; iwì kë̀ se̱rku̱' iulà
mik.
19 Isalema a' ichèmi: "E' yëne erë iulà uru
tërolone a̱s sa' tkërwa̱ne iskéie." 20 E' yëne erë
ie'pa tërolone ie'pa kë̀ e̱rblëne Jesús mik e'
kue̱ki̱. Erë a' e̱rblé Jesús mik, e' ë kue̱ki̱ a'
tkëulewa̱ olivo klö̀ uru mik. E' kue̱ki̱ kë̀ a'
e̱' ttsökka̱. Warma a' ka̱wöta̱ Skëköl dalöiök.
21 Ie' kë̀ wa̱ kal chö̀k e' ulà meneat, e' yita̱
kë̀ ie' tö a' mepaa̱t. 22 A' é̱na ia̱nú tö we̱s
Skëköl dör. Ie' e̱r buaë chö̀mi se' a̱, erë ñies
ie' a̱ s'kichatërmi. Wé̱pa a̱nemi ì sulu a̱,
esepa kichaterattsa̱itö. Erë ie' e̱r buaë ché
a' a̱. A' e̱rblökeia̱ ie' mik, e̱'ma buaë idir.
Erë a' kë̀ se̱rku̱'ia̱ es, e' ta̱ a' tërdattsa̱ ñies.
23 Judiowak kë̀ e̱rblëne Jesús mik. Erë e' kë̀
wamblëia̱ ie'pa tö ta̱ ie̱rblé imik, e' ta̱ Skëköl
wa̱ diché tso' ie'pa tkowa̱ne iwákpa kéli mik,
e' kue̱ki̱ itkërdawa̱rak. 24 E' wà dör i' es: a'
kë̀ dör judiowak, e'pa dör we̱s olivo kañiru
ulà tëule tkëulewa̱ olivo uru mik es. Erë e' kë̀
we̱ta̱'sö es, erë es Skëköl tö iwé̱ a' a̱. E' yita̱
buaë judiowak dör we̱s ulà chö̀k es, esepa
tkërwa̱mine buaë iwákpa kéli mik.

Israel aleripa tsa̱tkërdaë ta̱ië

25-26 A yamipa, ke̱net ta̱ ttè tso' blëule, ese
chekeyö a' a̱. Ye' ki̱ ikiane tö ttè e' jche̱rwa̱
a' wa̱ a̱s a' kë̀ e̱' ttsö̀ka̱ tö a' wa̱ íyi jche̱r
Israel aleripa tsa̱ta̱. Ttè blëule e' dör i': i̱'ñe
ta̱ Israel aleripa kibiiepa e̱r darërulune dö̀
mik pë' male̱pa shu̱kitbak Skëköl tö e' ko̱s
tsa̱tkëne eta̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa ko̱s tsa̱tkërdaë
we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
"S'tsa̱tkökwak datse̱ Sión,
e' tö se̱ne sulu ko̱s yerattsa̱ Jacob aleripa
shu̱a̱.
27 Ttè e' meraëyö ie'pa a̱
mik ie'pa nui̱ olo'yéyö ie'pa ki̱ eta̱."†
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
28-29 Mik Skëköl tö s'shu̱shté e̱r buaë choie
sia̱, eta̱ e' kë̀ mane'we̱paitö. Israel aleripa
tö Jesús tté buaë watéttsa̱, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱
ie'pa dör Skëköl bolökpa. Erë ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa
yëpa bak e'pa shu̱kititö e̱r buaë choie ie'pa
a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa aleripa dalërkeia̱ ie' é̱na.
E' tka es ie'pa ta̱ a̱s a' tsa̱tkër. 30-32 Sulitane
tö ie' ttè dalöse̱wé̱wa̱, e' nuí̱ ulà a̱ se' tso'
klöulewa̱. E' me'a̱tbakitö es a̱s ie' a̱ sulitane
su̱r e̱r sia̱rë wa ñikkëë. E' kue̱ki̱ ke̱net a' tö
ie' dalöse̱wé̱wa̱, erë i̱'ñe ta̱ a' suéitö e̱r sia̱rë
wa, ie'pa tö ie' dalöse̱we̱kewa̱, erë e' dör a̱s
a' sa̱u̱itö e̱r sia̱rë wa, ñies a̱s ie'pa sa̱u̱neitö e̱r
sia̱rë wa.
33 Skëköl e̱r buaë ché ta̱ië shu̱te̱ se' a̱. Ie'
wa̱ íyi ulitane jche̱r buaë sulitane tsa̱ta̱. Ie'
ka̱bikeitsö̀ ta̱ië i̱ski̱ë. Ì bikeitseke ie' tö ese
kë̀ wà pakanuk yi a̱. Ì we̱keitö ese kë̀ a̱nuk
yi é̱na. 34-36 Ì ko̱s e' wì dör ie'. Ì ko̱s tso' ie'
batamik. Ì ko̱s tso' ie' wák a̱. E' kue̱ki̱ Skëköl
yëkkuö tö ichè:
"Skëköl e̱rbikö̀ e' kë̀ jche̱r yi wa̱.
Kë̀ yi a̱ ie' pautu̱k.
Kë̀ yi a̱ ì menuk ie' a̱ ke̱weie

‡ **11:8** Deuteronomio 29.4; Isaías 29.10 § **11:10** Salmo 69.22-23 * **11:16** Harinachka tsá̱ meule Skëköl a̱: Pablo tso' ichök tö judiowak dör we̱s harinachka es. Harinachka tsá̱ e' dör we̱s judiowak yëpa tsá̱ Abraham ena Isaac ena Jacob es. Harinachka iëyök e' dör we̱s ileripa datse̱ itöki̱ es. † **11:27** Isaías 59.20-21; 27.9

a̱s ie' tö iské mùne ia̱.”
¡Skëköl ki̱kökasö ke̱kraë! ¡Es e' idir!

12

We̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl ala'rie

1 A yamipa, Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ tai̱ë,
e' kue̱ki̱ ye' kköchȍ a' a̱ tö a' e̱' múttsa̱ eköl
eköl ie' a̱ ke̱kraë we̱s ì batse'r meule ie' a̱
wër buaë ie' wa es. Es se' tö ie' dalöiè e'
wakanewè̱mi moki̱ë. 2 Kë̃ a' se̱nukia̱ we̱s
wé̱pa kë̃ tö ie' dalöiè esepa se̱r es. E' skéie
a' e̱rbikè mane'úttsa̱ pa'a̱li̱ ta̱ e' wa a' se̱rmi
buaë yësyësë. Es ì kiane ie' ki̱ ese jche̱rmi
buaë a' wa̱ wawè̱. E' wà dör ì dör buaë, ì wër
buaë ie' wa ena ì dör yësyësë ese.

3 Ie' e̱r buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö kanè
me' ye' a̱ Jesús ttekölie. E' wa ye' tö a' ko̱s
a̱ ichè tö kë̃ a' e̱' bikeitsökka̱ tkȍka̱ ko̱s s'ké
e̱' bikeitsök e' tsa̱ta̱. E' skéie se' e̱' bikeitsȍ
yësyësë ko̱s Skëköl tö imé se' a̱ e̱rbloie ie' mik
ekkë. 4 E' dör we̱s se' dör es. Se' wöbla ta̱', ulà
ta̱' ena s'yese skà tso' tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë
e' ko̱s wöiëulewa̱ ñita̱ s'wák eköl ë̃ a̱. 5 E' sù̱
se' e̱rblöke Cristo mik esepa dör tai̱ë kua̱'ki̱
kua̱'ki̱, erë se' ko̱s dör we̱s wák eköl ë̃ es, se'
ko̱s batsulewa̱ ie' mik e' wa.

6 Es Skëköl tö imé se' a̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ñì
ki̱moie we̱s ie' ki̱ ikiane es. E' kue̱ki̱ wé̱pa a̱
iméitö ttoie ittekölie, esepa ttȍ es, ie'pa e̱rblȍ
Skëköl mik e' wa. 7 Wé̱pa a̱ imé Skëköl tö
s'ki̱moie, esepa tö s'ki̱mú. Wé̱pa a̱ iméitö
s'wöbla'wo̱ie Skëköl ttè wa, esepa s'wöbla'ú̱.
8 Wé̱pa a̱ imène s'e̱r diché ioie, esepa tö s'e̱r
diché iȍ. Wé̱pa a̱ imène íyi kakmoie, esepa
ikakmú e̱r bua' wa kë̃ dör ì skéie. Wé̱pa
a̱ imène s'wëttso̱ie, esepa s'wëttsú̱ kaneë.
Wé̱pa a̱ imène s'male̱pa suo̱ie e̱r sia̱rë wa,
esepa tö iwà ú̱ ttsë'ne buaë wa.

Jesús mik e̱rblökwakpa ñì dalër

9 A' ñì dalëritsȍ e̱r moki̱ wa. Se̱ne sulu ko̱s
e' watȍttsa̱. E' skéie se̱ne yësyësë ko̱s e' a̱ a'
se̱nú ke̱kraë. 10 A' ñì dalëritsȍ we̱s ñì ëlpa ñì
dalër es. A' ñì dalöiȍ tai̱ë.

11 Ì ko̱s we̱ke a' tö, e' ú̱ kaneë. Kë̃ a' bikënuk.
Skëköl kanè ú̱ ttsë'ne buaë meke iWiköl tö se'
a̱ e' wa.

12 Ì buaë panekesö, e' kue̱ki̱ a' se̱nú ttsë'ne
bua' wa. A' weirke e' dalë'ttsȍ e̱r bua' wa. A'
ttȍ S'yë̃ ta̱ ke̱kraë.

13 S'batse'rpa male̱pa weirke ki̱ ilè kiane,
esepa ki̱mú. Yi de a' pakök, ese kiȍwa̱ e̱r bua'
wa.

14 Wé̱pa tö a' we'ikeke Jesús tté kue̱ki̱, kë̃
esepa ki̱ alibchök, e' skéie e̱r buaë chȍ ia̱rak.

15 Wé̱pa ttsë'rke buaë, esepa ta̱ a' ttsë'nú
buaë. Wé̱pa i̱u̱ke, esepa ta̱ a' i̱ú̱.

16 A' se̱nú bërë ñita̱. Kë̃ a' e̱' ttsökka̱
s'male̱pa tsa̱ta̱. E' skéie a' e̱' batsȍ se' ësepala
ta̱ buaë. Kë̃ a' e̱' bikeitsökka̱ tö a' wa̱ íyi jche̱r
tai̱ë.

17 Yi tö ì sulu wamblé a' ki̱, e' ta̱ kë̃ iské
wamblarne. Ì ko̱s dör buaë yësyësë sulitane
a̱ ese ú̱. 18 A' se̱nú bërë sulitane ta̱ ko̱s a'
dirmi ekkë. 19 A yamipa dalër ye' é̱na, kë̃
ì sulu ské wamblarne yi ki̱. E' skéie imúa̱t
Skëköl kësik ulà a̱. Ie' tö ichè iyëkkuö ki̱ i'
es: “Ye' ë̃ wöki̱ iské wërke wè̱. Yi tö ì sulu
wamblé, e' ské we̱rayö iki̱.”* 20 Ñies ichè: “A'
bolökpa dué bli wa̱, e' ta̱ itiȍ. Ie' e̱r sine, e' ta̱
di' mú ia̱ yè. A' iwé̱ es, e' ta̱ ie'pa jaërdaë.”†
21 Kë̃ se̱ne sulu kar e̱' alökka̱ a' ki̱. E' skéie a'
e̱' alȍka̱ se̱ne sulu ki̱ se̱ne yësyësë wa.

13

1 Sulitane ka̱wöta̱ ká̱ wökirpa ttè dalöiök.
Skëköl tö ka̱wö me' ie'pa a̱ s'wëttso̱ie.
Itso'rak ko̱s e'pa tkë'ka̱ ie' tö. 2 E' kue̱ki̱
wé̱pa kë̃ tö ie'pa dalöiè, esepa ñippöke wé̱pa
tkë'ka̱ ie' tö esepa ta̱. Ese wakpa weirdaë
iulà a̱. 3-4 S'wökirpa kë̃ tkëneka̱ s'se̱r yësyësë
esepa we'ikök a̱s isuardak. Ie'pa dör Skëköl
kanè mésopa a' ki̱moie. Ie'pa tso' s'se̱r suluë
esepa we'ikoie. Esepa je' ka̱wöta̱ suanuk. A'
se̱nak kë̃ suar ta̱' s'wökirpa yöki̱, e' ta̱ a' se̱nú
yësyësë ta̱ ie'pa tö a' ki̱keraka̱. Erë wé̱pa
se̱rke suluë, esepa je' ka̱wöta̱ suanuk. Kë̃ ë̃
ichȍk ie'pa a̱ ka̱wö mène s'we'ikoie. Ie'pa
tso' kaneblök Skëköl a̱ s'se̱r sulu we'ikoie
we̱s ka̱wö menea̱t ie'pa a̱ es.

5 E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ ie'pa ttè i̱u̱tök, e' kë̃
dör a̱s kë̃ itö s'we'ikȍ e' ë̃ kue̱ki̱. E' dör tö
se' e̱r tö se' a̱ icheke tö e' dör buaë yësyësë
e' kue̱ki̱. 6 E' kue̱ki̱ ñies inuköl pata̱u̱k ie'pa
tö se' keke ese patue̱kesö. Ie'pa dör Skëköl
kanè mésopa kaneblöke ie' a̱ s'wökirpaie. E'
dör ie'pa kanè, e' kue̱ki̱ ie'pa patuè̱ e' dör
buaë. 7 E' kue̱ki̱ imusö ie'pa a̱ eköl eköl
we̱s s'ka̱wöta̱ imuk es. Ilè ka̱wöta̱ patuè̱ eta̱
ipata̱ú̱. Wé̱pa ka̱wöta̱ dalöiè esepa dalöiȍ.

8 A' wa̱ nuì̱ tso' ko̱s e' pata̱ú̱. Erë nuì̱
tso'ia̱ se' ki̱ ke̱kraë, e' dör ñì dalëritsè, e'
kë̃ pato̱nuktsa̱ se' a̱. S'male̱pa dalëritsekesö,
e' ta̱ e' wa ttè dalöiëno me'a̱t Moisés tö e'
wà ko̱s dalöiésö. 9 Ttè e' tö ichè: “Kë̃ a'
ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱; kë̃ a'
ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱, kë̃ a' ka̱wö ta̱' akblök; kë̃
a' ka̱wö ta̱' o̱'ka íyi kkechök.”* Ttè e' ena
imale̱pa ko̱s e' wöiënewa̱ ttè etkë̃ a̱, e' dör i':
“A' male̱pa dalëritsȍ we̱s a' wákpa e̱' dalër
es.”† 10 S'male̱pa dalëritsekesö, e' ta̱ kë̃ ì sulu
wamblepasö yi ta̱. Es ttè dalöiëno ko̱s e'
dalöiekesö moki̱ë yësyësë.

11 A' se̱nú es. S'tsa̱tkè ké̱wö kí̱ dewa̱tke
tsi̱net se' e̱rblë' Jesús mik kuaë e' tsa̱ta̱. E'
ké̱wö a̱ se' tso' i̱'ñe ta̱, e' a̱nú a' é̱na. E'
kue̱ki̱ kë̃ a' se̱nukia̱ we̱s s'kapötër nañewe es.
12 Se̱ne sulu ké̱wö e̱rkewatke ta̱ se' tsa̱tkeke

* 12:19 Deuteronomio 32.35 † 12:20 Proverbios 25.21-22 * 13:9 Éxodo 20.13-17 † 13:9 Levítico 19.18

e' ké̱wö dökewa̱tke we̱s ká̱ ñirketke s'ki̱ es.
E' kue̱ki̱ kě se' e̱' wamblõia̱ suluë we̱s pë'
tso'ia̱ stui a̱ e̱' wamblõ es. E' skéie se' se̱nù
yësyësë, e' dör we̱s s'se̱r ká̱ ñí a̱ es. Se' e̱'
duõse̱r ñippök se̱ne sulu ta̱ we̱s ñippökwakpa
es. 13 Se' se̱nú buaë yësyësë we̱s s'se̱r ká̱ ñí
a̱ es. Kě se' kàne e̱' wamblökia̱ bloblopa es.
Kě se' kàne trënuk, e̱' ya'u̱k sulu. Kě se' kàne
ñippök. Kě se' kàne ukyënuk s'male̱pa ta̱.
14 E' skéie a' se̱nú buaë yësyësë we̱s Skëkëpa
Jesucristo ki̱ kiane es. Kě a' tö ibikeitsök tö
we̱s a' a̱ s'wák dër sulu e' wöpatërmi.

14

Kě a' ñì bikeitsök suluë

1 Wé̱pa e̱rblöke Jesús mik, erë ka̱m ie̱rblõ
bua'ie, esepa kiõwa̱ e̱r bua' wa. Ttè bikeit-
seke a' tö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ese kě ki̱ a' ñì
iu̱tök. 2 A' we̱lepa tö ibikeitseke tö Jesús
mik e̱rblökwakpa a̱ íyi ulitane katarmi. Erë
a' we̱lepa skà ka̱m e̱rblõ bua'ie Jesús mik,
esepa tö iklö'wé̱ tö iyiwak chkà kě katar.
3 Wé̱pa tö íyi ulitane katé, esepa kě kàne
wé̱pa kě ikatè esepa chök iki̱. Ñies wé̱pa
kě ikatè, esepa kě kàne wé̱pa tö ikaté esepa
chök iki̱, Skëköl tö ie'pa klöo̱'bak ie' ichaie e'
kue̱ki̱. 4 Se' dör Skëkëpa Cristo kanè mésopa.
We̱s se' wër ie' wa eköl eköl, e' wërke ie' wák
wöki̱. Ie' a̱ se' ki̱mermi a̱s se' wër buaë ie' wa,
e' kue̱ki̱ se' wërdaë ie' wa buaë. E' kue̱ki̱ ¿we̱s
s'yamipa chèmisö suluë?

5 Ñies se' shu̱a̱ we̱lepa tso' tö ibikeitseke
tö s'ka̱wöta̱ diwö we̱le batseitsök imale̱pa
tsa̱ta̱. Erë iëltëpa tö ibikeitseke tö diwö
ulitane dör ñies ěme. Se' ka̱wöta̱ wa̱
ijche̱nuk eköl eköl tö ì klö'wésö e' dör
yësyësë. 6 Wé̱pa tö iklö'wé̱ tö s'ka̱wöta̱
diwö we̱le batseitsök bua'iewa̱, esepa tö
batseitseke Skëkëpa Cristo dalöioie. Ñies
wé̱pa tö íyi ulitane katé esepa tö ikateke
Skëkëpa Cristo dalöioie ta̱ wëstela chekeitö
Skëköl a̱ iki̱. Wé̱pa kě tö iyiwak chkà katèia̱,
esepa tö ilo'yé Skëkëpa Cristo dalöioie ta̱
wëstela chekerakitö Skëköl a̱ ì ñekerakitö e'
ki̱.

7 Se' dör Skëkëpa Cristo icha, e'pa tso'
ttsë'ka ö e'pa duowa̱ e' dör ie' dalöioie, kě idör
se' wák dalöioie. 8 Mik se' tso'ia̱ ttsë'ka, eta̱
se' se̱rke ie' a̱. Mik se' duowa̱, eta̱ se' duowa̱
ie' a̱. Se' tso' ttsë'ka ö se' duowa̱, erë se' dör
ie' icha. 9 Ie' köte̱wa̱ e' shke̱neka̱ne a̱s ie' dõ
s'durulune ena s'tso' ttsë'ka e'pa ko̱s Këkölie.

10 Se' ulitane döraë Skëköl tkër s'shu̱lo kulé
ki̱ e' wörki̱. E' kue̱ki̱ ¿iõk a' ñì chõ ö ñì sa̱ù̱
suluë? 11 Skëköl tö ichè iyëkkuö ki̱ i' es:

"Ye' wák se̱r wa yö ichè:
Sulitane e̱' tulörawa̱ kuchë ki̱ ye' wörki̱.
Sulitane tö ye' ki̱keraka̱."*

Es Skëköl yëkkuö tö ichè. 12 Es sö isuè̱ tö we̱s
se' se̱rke e' ki̱ Skëköl tö se' chakerane eköl
eköl.

13 E' kue̱ki̱ kě se' kàne ñì chökia̱ suluë.
E' skéie a' e̱' tkõwa̱ darërë ì tö s'yamipa
wöklö'wè̱mi ö ì tö ièmimine se̱ne sulu a̱, ese
kě wa̱r. 14 Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö kě chkè wé̱ne
tö s'ia'we̱pa ñáie Skëköl wöa̱. Ye' e̱rblöke
Skëkëpa Jesús mik, e' wa ye' iklö'wé̱ yësyësë
tö es idir. Erë wé̱pa tö iklö'wé̱ tö chkè we̱le
tö s'ia'wè̱mi ñáie, e' ta̱ es idir esepa a̱. 15 E'
kue̱ki̱ a' tö s'yami we̱le sia̱wé̱wa̱ ì kateke a'
tö e' batamik, e' ta̱ e' kě dalëritseku̱'ia̱ a' tö.
Ñies ie' skéie Cristo köte̱wa̱, e' kě sulu'wa̱rwa̱
ì kateke a' tö e' batamik. 16-18 Ì blúie Skëköl
tso' e' wà kě dör chkè ena di'yè. E' wà dör
se̱ne yësyësë ena se̱ne běrë ena ttsë'ne buaë
Wiköl Batse'r wa. Yi tö Cristo kanè we̱ke es,
ese wër buaë Skëköl wa ñies sulitane wa. E'
kue̱ki̱ ì tö a' yamipa kèmi a' chök suluë ì dör
buaë a' a̱ e' ki̱, ese kě wa̱r.

19 Es ì ko̱s tö se' ki̱meke se̱nuk běrë ñita̱
ena ñì diché iök Skëköl a̱, ese u̱sö. 20 Ì buaë
wé̱tke Skëköl tö a' e̱r a̱, e' kě sulu'wa̱rwa̱
chkè ě kue̱ki̱. Moki̱ chkè ena di'yè ko̱s dör
batse'r. Erë sulu idir tö s'yamipa a̱rmine
se̱ne sulu a̱ se' ukuömik ì katésö ì yésö ese
wa. 21 Buaë idir tö iyiwak chkà mú kě katèsö
ö blo' mú kě yèsö ö ì ko̱s mú kě wè̱sö. Erë kě
idör buaë tö s'yamipa a̱rmine se' ukuömik.
22 Ima a' ttè i' bikeitsè e' blő a' e̱r a̱ Skëköl ě a̱.
Wé̱pa tö ì wër buaë ie'pa wa ese wé ta̱ ittsé
tö kě iki̱ ì nuí̱ ku̱', ¡ayëcha buaë esepa! 23 Erë
yi tö ì katé ta̱ ibikeitsékai̱tö bötböt dö' ye' tso'
ì sulu wamblök, e' ta̱ e' nuí̱ tso' iki̱. Ie' kě wa̱
iklöne moki̱ tö buaë idir, e' kue̱ki̱ e' dör suluë
ie' a̱. Ì ko̱s wésö e' kě o̱ne se' wa̱ yësyësë we̱s
iklö'wé̱sö es, e' ta̱ e' dör suluë se' a̱.

15

S'ka̱wöta̱ s'male̱pa ki̱muk

1 Se' wé̱pa e̱rblöke buaë Cristo mik, esepa
ké wé̱pa ka̱m e̱rblõ buaë tso'ia̱ katötö esepa
sa̱u̱k we̱s se' wák katörwa̱ es. Kě se' kàne
ì tö se' wák ttsë'we̱ke buaë ese ě bikeitsök.
2 Se' ko̱s ké ì tö s'male̱pa ttsë'wè̱mi buaë ese
bikeitsök eköl eköl iki̱moie ena idiché ioie
buaë Skëköl a̱. 3 Cristo wák kě wa̱ ì tö ie'
ttsë'we̱ke buaë ese ě bikeitse̱. E' skéie ie' ta̱
itka we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
"A Skëköl, wé̱pa tö be' cheke suluë esepa tö
ye' cheke suluë ñies."* 4 Ì ko̱s kite̱ ká̱ ia̱ia̱ë
Skëköl yëkkuö ki̱, e' kite̱ s'wöbla'wo̱ie a̱s se' e̱'
tkõwa̱ darërëë ena a̱s se' e̱r pablõ. E' wa ì
buaë panekesö e' kě olo'yepasö. 5 Skëköl tö
se' ké e̱' tkökwa̱ darërë ñies se' e̱r pablekeitö.
A̱s ie' tö a' ki̱mù se̱nuk běrë ñita̱ we̱s Cristo
Jesús se̱r es. 6 A' se̱rke es, e' ta̱ Skëköl dör
Skëkëpa Jesucristo Yě e' ki̱keraka̱ a' ulitane
tö se̱kka̱ ñita̱.

* **14:11** Isaías 45.23
* **15:3** Salmo 69.9

7 Es a' ñì kiõ̱wa̱ e̱r bua' wa we̱s Cristo
tö a' ki'wa̱ es a̱s sulitane tö Skëköl ki̱kõka̱.
8 Moki̱ ye' ichè a' a̱ tö Cristo dë'bitu̱ judiowak
ki̱muk ikkachoie ie'pa a̱ tö ì u̱k Skëköl kablë'
sa' yẽ̈pa bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱, e' wawé̱itö.
9 Ñies idë'bitu̱ a̱s pë' kẽ dör judiowak, esepa
tö Skëköl ki̱kõka̱ ie'pa sué̱itö e̱r sia̱rë wa e'
kue̱ki̱. E' dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es wé̱
ichèitö:
"E' kue̱ki̱ ye' tö be' ki̱keraka̱ pë' kẽ dör ju-
diowak esepa ulitane shu̱a̱.
Ye' ttsöraë be' ki̱koka̱ie buaë."†
10 Ñies itso' kitule i' es:
"¡A' kẽ dör judiowak esepa ttsë'nú buaë
wé̱pa dör Skëköl icha esepa ta̱ ñita̱!"‡
11 Ñies ichéitö:
"¡A pë' kẽ dör judiowak Skëköl ki̱kõka̱!
¡A ká̱ ulitane wakpa, Skëköl ki̱kõka̱!"§
12 Ñies Isaías tö ikita̱t iyëkkuö ki̱ i' es:
"Jesé aleri eköl döraë se' shu̱a̱,
e' tkërdaka̱ ká̱ ulitane wakpa wëttso̱ie.
Pë' kẽ dör judiowak esepa tö ie' ẽ paneraë e̱'
tsa̱tkoie."*
Es itso' kitule.
13 Ì buaë ko̱s doia̱ se' a̱ e' panekesö kröröë
e' wì dör Skëköl. A̱s e' tö ttsë'ne buaë ena
se̱ne bẽrë mù a' ko̱s e̱rblé ie' mik e'pa a̱.
A̱s ie' tö a' ki̱mù iwà kí̱ panuk buaë Wiköl
Batse'r diché batamik.
14 A yamipa, moki̱ ye' iklö'wé̱ tö a' se̱rke
buaë yësyësë. Ñies ye' iklö'wé̱ tö a' wa̱ íyi
jche̱r ta̱ië. A' a̱ ñì pautmi buaë. 15 Erë yëkkuö
i' ki̱ ye' e̱r deka̱ a' pattök wösha̱ë ttè wésele
wa a̱s kẽ a' é̱na ichõwa. Skëköl e̱r buaë ché
ye' a̱ e' wa kanè me'itö ye' a̱, e' kue̱ki̱ ye' a̱
ka̱wö ta̱' a' pattoie es. 16 Ye' dör Cristo Jesús
kanè méso ie' tté buaë kkayë' Skëköl tö se'
a̱ e' pakoie pë' kẽ dör judiowak esepa moie
Skëköl a̱ batse'o̱ule Wiköl Batse'r wa̱. E' dör
we̱s íyi mè sacerdotepa tö Skëköl dalöioie
wẽr buaë ie' wa es.
17 Ye' batsulewa̱ Cristo Jesús mik, e' kue̱ki̱
ye' kaneblöke Skëköl a̱ e' tö ye' ttsë'we̱ke
buaë. 18 Ye' kẽ e̱r dë'ka̱ kabenukka̱ ì kẽ o̱ne
Cristo wa̱ ye' wa ese ki̱. Ie' batamik ye' tö
pë' kẽ dör judiowak esepa ulaié Skëköl ttè
iu̱tök. E' wé̱ ye' tö ipakè wa ena iwakanewè̱
wa 19 ena Skëköl Wiköl diché wa. Ñies ì kẽ
o̱r yi a̱ ese wéyö ta̱ië ie'pa wörki̱ ikkachoie
tö ì chéyö e' dör moki̱. Es kanè mène ye' a̱
Cristo tté buaë pakoie e' wawé̱tkeyö ká̱ tso'
ko̱s Jerusalén dõ Iliria e' shu̱a̱. 20 Ke̱kraë
ye' e̱' mukettsa̱ tté buaë e' pakök wé̱ kẽ yi
tö Cristo dalöieta̱' ese ska'. Ye' iwé̱ es a̱s ye'
kẽ dör we̱s yi tö u yuéka̱ u chkí tulu'wa̱bak
o̱'ka tö ese ki̱ es. 21 E' skéie ye' é̱na iwa̱k we̱s
Skëköl yëkkuö tö iché es, e' tö ichè:
"Wé̱pa a̱ ie' tté kẽ pakaule, esepa a̱ ká̱ a̱rdaë;
Wé̱pa kẽ wa̱ ie' tté ttsëule, esepa é̱na
ia̱rdaë."†

Pablo shkak Roma

22 Ke̱kraë ye' shkak a' weblök, erë kanè
i' tö ye' wöklö'we̱ke. 23 Erë i̱'ñe ta̱ ye' ka-
ne̱o̱ne ká̱ ikkëpa ki̱. Bànet ye' tö a' kkeyë'mi
pakè, 24 e' kue̱ki̱ ye' mú tkõmi Roma a'
pakök mik ye' mi'ke España eta̱. Erẽ̈ ye'
kẽ a̱ ka̱wö ku̱nuk ta̱ië a' ska' se̱nuk, erë
ye' ttsë'rmi buaë. E' ukuöki̱ ta̱ a' mú ye'
ki̱mè a̱s ye' dõ España. 25 Erë i̱'ñe ta̱ ye'
mitke Jerusalén s'batse'r male̱pa se̱rke ee̱
e'pa ki̱muk. 26 E' dör tö s'yamipa se̱rke
Macedonia ena Acaya e'pa tö inuköl kitbak
iwákpa e̱r wa patkèmi s'batse'rpa dör sia̱rë
tso' Jerusalén e'pa ki̱moie. 27 E' wé̱ ie'pa tö
iwákpa e̱r wa, erë moki̱ ie'pa ki̱ inuí̱ tso'. E'
kue̱ki̱ buaë idir tö ie'pa tö judiowak ki̱mè. E'
dör tö ì buaë de judiowak ulà a̱ Cristo wa,
e' de ie'pa ulà a̱ ñies judiowak wa. E' kue̱ki̱
buaë idir tö ì tso' ie'pa wa̱ e' kakmè s'yamipa
dör judiowak esepa a̱. 28 Es mik ye' tö inuköl
kitule ko̱s ie'pa a̱ e' mé ie'pa ulà a̱, eta̱ ye' mía̱
España e' tkökemi a' pakök. 29 Ye' wa̱ ijche̱r tö
mik ye' demi a' ska', eta̱ se' ñì e̱r diché iöraë
buaë Cristo e̱r buaë chõ sia̱ e' ko̱s wa.
30 A yamipa, Skëkëpa Jesucristo ttõ wa,
ñies se' ñì dalëritsöke Skëköl Wiköl wa, e' wa
ye' kköchõ a' a̱ tö a' e̱' chõ darërë ye' ta̱ ñita̱
kanè mène ye' a̱ e' wà u̱k. E' wèmi a' tö,
a' tö Skëköl a̱ ikiè ye' ki̱ e' wa. 31 Ikiõ ie' a̱
a̱s ie' tö ye' tsa̱tkõ Judea wakpa kẽ tö Jesús
tté iu̱tè esepa yöki̱. Ñies ikiõ ie' a̱ tö ì ko̱s
mi'ke ye' wa̱ s'batse'rpa tso' Jerusalén e'pa
ki̱moie a̱s ie'pa tö e' tsù̱ e̱r bua' wa. 32 Es
ikiõ ie' a̱ a̱s ye' dõmi a' ska' ttsë'ne buaë wa
e̱nuk a' pakekeyö e' dalewa, es ie' ki̱ ikiane
e̱'ma. 33 Ie' dör se̱ne bẽrë mukwak a̱s e' tö a'
wapiöù̱. Es e' idir.

16

Roma wakpa shke̱'wé̱mi Pablo tö

1 Tayë eköl kiè Febe dör s'yami, e' tté
chekeyö a' a̱. Ie' dör Skëkëpa Jesús icha erule
tso' Cencreas e' ki̱mukwak eköl. 2 Ie' kiõwa̱
buaë Skëkëpa Jesús ttõ wa we̱s s'batse'rpa ñì
kiõwa̱ es. Ie' tö s'yamipa ta̱ië e'pa ki̱mé, ñies
ye' wák ki̱méitö. E' kue̱ki̱ mik ie' ki̱ ilè kiane
eta̱ ie' ki̱mú.
3 Prisca ena Áquila e'pa shke̱'ú̱ ña. Ie'pa
bak kaneblök ye' ta̱ Cristo Jesús kanè a̱.
4 Ie'pa e̱' me'ttsa̱ ye' tsa̱tkök, kẽ tkine tö dö'
ittèwa̱. Wëstela chekeyö ie'pa a̱, erë kẽ dör ye'
ẽ. Skëkëpa Jesús icha erule erule ko̱s kẽ dör
judiowak, e'pa tö wëstela cheke ie'pa a̱ ñies.
5 Ñies Skëkëpa icha erule daparke Prisca ena
Áquila u a̱, e'pa shke̱'ú̱ ña. Ñies ye' yami dalër
ta̱ië ye' é̱na kiè Epéneto, e' shke̱'ú̱ ña. Ie' dör

† **15:9** 2 Samuel 22.50; Salmo 18.49 ‡ **15:10** Deuteronomio 32.43 § **15:11** Salmo 117.1 * **15:12** Isaías 11.10
† **15:21** Isaías 52.15

s'tsá̱ e̱rblë' Cristo mik Asia e'. 6 María shke̱'ú̱
ña. Ie' kaneblé ta̱ië a' a̱. 7 Wé̱pa böl kiè
Andrónico ena Junias, e'pa shke̱'ú̱ ña. Ie'pa
dör judiowak we̱s ye' es. Ie'pa bak wötëule
s'wöto wé a̱ ye' ta̱. Ie'pa dör Jesús ttekölpa
kkeauleka̱ buaë imale̱pa wa̱. Ie'pa e̱rblë'
Cristo mik ye' yöki̱ ke̱we.
8 Ampliato shke̱'ú̱ ña. Ie' dör ye' yami
Skëkëpa Jesús ttõ wa̱, e' dalër ta̱ië ye' é̱na.
9 Urbano shke̱'ú̱ ña. Ñies ie' kaneblöke Cristo
a̱ we̱s sa' es. Ñies Estaquis shke̱'ú̱ ña. Ie' dalër
ta̱ië ye' é̱na. 10 Apeles shke̱'ú̱ ña. Ie' wër buaë
Cristo wa. Ñies wé̱pa dör Aristóbulo icha,
e'pa shke̱'ú̱ ña. 11 Herodión, e' shke̱'ú̱ ña.
Ie' dör judiowak we̱s ye' es. Ñies wé̱pa dör
Narciso icha e̱rblé Skëkëpa mik e'pa shke̱'ú̱
ña. 12 Tayëpa kiè Trifena ena Trifosa shke̱'ú̱
ña. Ie'pa kaneblöke Skëköl a̱. Ñies tayë dalër
se' é̱na kiè Pérside e' shke̱'ú̱ ña. Ie' kaneblöke
ta̱ië Skëköl a̱. 13 Rufo shke̱'ú̱ ña, e' dör Jesús
mik e̱rblökwak buaë su̱ule sulitane wa̱. Ñies
ie' mì e' shke̱'ú̱ ña. Ie' dör we̱s ye' wák mì
es. 14 Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas,
Hermas ena s'yamipa ko̱s tso' ie'pa ta̱, e'pa
ko̱s shke̱'ú̱ ña. 15 Ñies Filólogo, Julia, Nereo
ena ikutà, Olimpas ena s'batse'r male̱pa tso'
ie'pa ta̱, e'pa ko̱s shke̱'ú̱ ña.
16 A' ñì shke̱'ú̱ ñì dalër wa. Cristo icha
erule erule e' ko̱s tö a' shke̱'wé̱mi.
17 A yamipa, ye' kköchõ a' a̱ tö wé̱pa é̱na se'
blabatsak ena se' akmine se̱ne sulu a̱, esepa
yöki̱ a' e̱' kkö'nú. Ie'pa se' a̱ icheke tö ttè wa
se' wöblaule ke̱we e' kẽ dör moki̱ë. Esepa
yöki̱ a' e̱' skö̃. 18 Ie'pa kẽ ku̱' Skëkëpa Cristo
kanèu̱k. E' skéie ie'pa tso' iwákpa ẽ kanèu̱k.
Se' ka̱m é̱na ia̱r buaë esepa daki̱ñekerakitö
ttè ttsër buaë ese wa. E' kue̱ki̱ esepa yöki̱ a' e̱'
skö̃. 19 Sulitane wa̱ ijche̱r tö Skëköl ttè moki̱ë
e' dalöieke a' tö buaë. E' tö ye' ttsë'we̱ke buaë.
Ye' ki̱ ikiane tö a' mú wöblar ttè buaë yësyësë
wa wawè̱. Erë a' mú kẽ e̱' wöbla'ù̱ ka̱che tté
wa ì sulu wambloie. 20 A' se̱rke es, e' ta̱ betka̱
Skëköl dör se̱ne bẽrë mukwak, e' tö Satanás
shtowe̱rawa̱ a' klõ diki̱a̱. A̱s Skëkëpa Jesús e̱r
buaë chõ a' a̱.
21 Ye' yami Skëkëpa Jesús kanè a̱ kiè Timo-
teo e' tö a' shke̱'wé̱mi. Ñies Lucio ena Jasón
ena Sosípatro, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi. Ie'pa dör
judiowak we̱s ye' es.
22 Ye' dör Tercio, e' tso' Pablo ttöke e' shtök
yëkkuö i' ki̱. Ñies ye' tö a' shke̱'wé̱mi Skëkëpa
ttõ wa. I' ta̱ ì cheke Pablo tö e' shtekeneyö.
23-24 Gayo tö a' shke̱'wé̱mi, e' u a̱ ye' se̱rke.
Ee̱ Skëkëpa Jesús icha erule tso' ká̱ i' ki̱ e'pa
daparke. Erasto tö a' shke̱'wé̱mi. Ie' dör ká̱
i' inuköl kue̱blu. Ñies s'yami kiè Cuarto, e' tö
a' shke̱'wé̱mi.

Pablo tö Skëköl ki̱kéka̱

25 ¡Skëköl ki̱köka̱sö! Ie' a̱ a' ki̱mermi e̱'
tkökwa̱ darërë Jesucristo tté buaë pakekeyö
e' a̱. Ká̱ ia̱ia̱ë ttè buaë e' blëule se' yöki̱. 26 Erë
i̱'ñe ta̱ ikkayënewa̱ se' a̱ ì kit Skëköl ttekölpa
tö yëkkuö ki̱ e' wa. Skëköl yöbië e' tö ie'pa ka'
ishtök. Ttè buaë ñe' kkayënewa̱ a̱s ká̱ ulitane
wakpa e̱rblõ imik ta̱ iwà iu̱tõ.
27 Skëköl e' dör Skëköl eköl ẽme e'. Ie'
e̱rbikõ ta̱ië sulitane tsa̱ta̱. ¡A̱s e' ki̱karka̱
ke̱kraë Jesucristo wa! Es e' idir.

Yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Corinto wakpa a̱
1 Corintios

Mik Pablo bak kaneblök Éfeso eta̱ ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Corinto e'pa a̱. Pablo ké̱wö ska' ta̱ Corinto dör Grecia ká̱ bua'ie. Pë' bak se̱nuk iki̱ döka̱ 650.000. E'pa shu̱a̱ 400.000 klöulewa̱ kaneblök ë̃. Pablo wák tö tsa̱we Corinto wakpa a̱ Jesús tté buaë paka'. E' tté tso' kitule Hechos 18.1-17 e' ki̱.

Alaköl eköl kiè Cloe e' yami we̱le de Pablo pakök ie' tso' Éfeso ee̱. E' tö ie' a̱ iyë' tö Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Corinto e'pa ñippöke tai̱ë ena we̱lepa tso' íyi sulusi wamblök tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit. Ñies ie' tö ikit ilè chaki' ie'pa tö ie' a̱ e' iu̱toie ie'pa ki̱moie ena ipattoie.

Ka̱m Corinto wakpa e̱rblõ Jesús mik eta̱ ie'pa tö íyi tai̱ë dalöieke Skëköl skéie, e' dör kabene et. Ì dalöieke ie'pa tö e' a̱ ie'pa tö iyiwak jcheke e' chkà katekerakitö iyamipa ta̱ ì dalöiekerakitö e' dalöioie. E' cheke Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Ñies ì dalöieke ie'pa tö e' wé ko̱s a̱ alakölpa sulusi datse̱ ta̱ wëpa se̱rkerak ita̱. Erë mik wëpa ñekkëpa e̱rblë' Jesús mik eta̱ ie'pa kë̃ é̱na ia̱ne tö we̱s ie'pa ké se̱nuk. E' kue̱ki̱ Pablo tö ikkaché tö we̱s wëpa alaköl ta̱' ena alaköl kë̃ ta̱' e'pa ka̱wöta̱ se̱nuk.

Kí̱ie ta̱ pë' we̱le bak ñì dapa'u̱k Jesús mik e̱rblökwakpa ta̱, e'pa tö ie'pa wöbla'we̱ke ka̱che tté wa. Ese ché Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl tö ye' klöo̱'bak
iwák e̱r wa Cristo Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa
ekölie. S'yami kiè Sóstenes tso' ye' ta̱. 2 A'
dör Skëköl icha erule se̱rke Corinto, e'pa a̱
sa' tso' yëkkuö i' shtök. A' batse'o̱ule a' bat-
sulewa̱ Cristo Jesús mik e' wa. A' klöo̱' Skëköl
tö ie' icha batse'rpaie wé̱pa ko̱s tso' ká̱ wa'ñe
tö e̱' tsa̱tkè kié Skëkëpa Jesucristo a̱ e'pa ta̱
ñita̱. Jesucristo dör ie'pa ena se', e' Këköl.
3 Skëköl dör S'yë̃ ena Skëkëpa Jesucristo, a̱s
e'pa e̱r buaë chõ ena se̱ne bërë mù a' a̱.

Pablo tö wëstela ché Skëköl a̱

4 Skëköl e̱r buaë ché tai̱ë a' a̱ Cristo Jesús
batamik, e' kue̱ki̱ ye' tso' wëstela chök ie' a̱
ke̱kraë. 5 A' batsulewa̱ Cristo mik, e' wa ì ko̱s
kiane a' ki̱ wakanewè̱ Skëköl a̱, e' mène a' a̱
tai̱ë. Skëköl tö ie̱ri mé a' a̱ iwà pakoie buaë,
ñies iwà jche̱nowa̱ buaë. 6 E' wa iwënewa̱
a' shu̱a̱ tö moki̱ a' tö Cristo tté klö'wé̱ buaë.
7 Es ì ko̱s kiane a' ki̱ kanebloie Skëköl a̱, ese
métke ie' tö a' a̱ iWiköl wa. E' wakanewe̱ke
a' tö a' tso' Skëkëpa Jesucristo datskene e'
panuk, e' dalewa. 8 Ñies ie' tö a' ki̱meraë
buaë a̱s a' e̱' tkõwa̱ darërëë ie' mik dõ bata
ekkë. Es a' kë̃ ki̱ ì nuí̱ ta̱' ie' wöa̱ mik Skëkëpa
Jesucristo datskene e' ké̱wö ska'. 9 Skëköl ttõ
moki̱e e' tö a' klöo̱'bak a̱s a' se̱r batsulewa̱ ie'
alà Jesucristo dör Skëkëpa e' mik.

Jesús mik e̱rblökwakpa ñì blabatsélor

10 A yamipa, ye' tö a' a̱ ichè Skëkëpa Jesu-
cristo ttõ wa tö a' ko̱s e̱rbikõ ñikkëë. Kë̃ a' ñì
blabatsök. A' se̱nú buaë ñita̱. A' ka̱bikeitsõ
ñikkëë we̱s wák eköl ë̃ es. 11 A yamipa, tayë
kiè Cloe, e' yamipa we̱lepa tö ibiyõ ché ye'
a̱ tö a' tso' ñippök ttè ki̱. E' kue̱ki̱ ye' tso' a' a̱
ichök es. 12 Ie'pa tö ye' a̱ iché tö a' ko̱s ñippöke
ñita̱ i' es: A' we̱lepa tö icheke: “Ye' dör Pablo
klé.” We̱lepa skà tö icheke: “Ye' dör Apolo
klé.” Iëkölpa tö icheke: “Ye' dör Cefas* klé.”
A' skà tö icheke: “Ye' dör Cristo klé.” 13 ¿I̱ma
a' ibikeitsè tö Cristo tso' blabutsule? Au, kë̃
idör es. ¿Ye' köte̱wa̱ krus mik a' skéie? Au. ¿A'
wösune ye' ttõ wa? Au. 14 Wëstela chekeyö
Skëköl a̱ tö ye' kë̃ wa̱ a' wösune tai̱ë. Wëpa
kiè Crispo ena Gayo, e'pa ë̃ wösuk ye' tö.
15 Kë̃ yi a̱ iyënuk tö ye' tö a' wösuk ye' ttõ wa.
16 Ye' é̱na ia̱newa̱ i' ta̱ tö ñies ye' tö wëm kiè
Estéfanas e' wösuk ena ie' yamipa e̱kka. Kë̃
ye' é̱na ia̱ne tö yi skà wösuk ye' tö. 17 Cristo
kë̃ wa̱ ye' patkëne s'wöskuök, ie' tö ye' patké
ie' tté buaë pakök. Ye' kë̃ tö ttè e' paketa̱'
ttè i̱ski̱ë wa we̱s s'yöule tai̱ë esepa ka̱pakõ
es. Ye' tö ipakeke ttè wösha̱kla wa a̱s Cristo
köte̱wa̱ krus mik e' tté diché kë̃ chöwa.

Skëköl diché tai̱ë ena ie' siwé̱ i̱ski̱ë, e' wà dör Cristo

18 Wé̱pa weirdaë aishkuö ta̱, esepa a̱
Cristo köte̱wa̱ krus mik, e' tté dör a̱lipa ttèie.
Erë se' tsa̱tkërke, esepa a̱ Skëköl diché tai̱ë,
e' tté idir. 19 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“Skëköl tö ichè: Wé̱pa wa̱ siwa̱' jche̱r i̱ski̱ë,
esepa meraa̱työ we̱s kë̃ wa̱ ì jche̱r es.
Wé̱pa ka̱bikeitsõ tai̱ë,
esepa é̱na ká̱ chöwe̱rawayö.”†
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
20 Es idir e' kue̱ki̱ s'ditsö wa̱ siwa̱' jche̱r
i̱ski̱ë, ¿we̱s esepa de? S'wöbla'u̱k ttè dalöiëno
wa wakpa, ¿we̱s esepa de? Wé̱pa a̱ s'ditsö íyi
tté wà pakar ñì a̱ buaë ¿we̱s esepa de? Skëköl
a̱ ta̱ siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r s'ditsö wa̱, e' kë̃ wà ta̱',
e' dör we̱s a̱lipa ttè es. 21 Ttè e' wà dör i'
es: Skëköl wa̱ íyi jche̱r i̱ski̱ë, e' kue̱ki̱ ie' kë̃
wa̱ imenea̱t tö se' tsa̱tkër ì jche̱r s'ditsö wa̱
i̱ski̱ë ese wa. E' skéie ie' tö ime'a̱t tö wé̱pa
e̱rblé Cristo mik itté pakarke e' wa, esepa ë̃
tsa̱tkërdaë erë ittsër a̱lipa ttèie.
22 Ì kë̃ o̱r yi a̱ ese kiane suè̱ judiowak ki̱
ttè klö'wo̱ie. Griegowak tö siwa̱' i̱ski̱ë ese
yuleke tai̱ë. 23 Erë Cristo köte̱wa̱ krus mik,

* **1:12** Cefas: E' ë̃ kiè ñies Pedro. † **1:19** Isaías 29.14

e' tté pakeke sa' tö. Ttè e' sulune judiowak
yöki̱. Pë' kĕ dör judiowak, esepa a̱ ta̱ e' dör
a̱li̱pa ttè. 24 Erë wé̱pa ko̱s klöo̱'bak Skëköl
tö iwák a̱, judiowak ö pë' kĕ dör judiowak,
esepa a̱ Cristo dör Skëköl diché ta̱i̱ë ena ie'
siwé̱ i̱ski̱ë e'. 25 Ì wé̱ ie' tö e' wër we̱s ì wè̱
a̱li̱wakpa tö es. Ñermata ie' wa̱ siwa̱' jche̱r
i̱ski̱ë tkõka̱ sulitane tsa̱ta̱. Iwër wësua tö ie'
kĕ diché ta̱', ñermata ie' diché ta̱' ta̱i̱ë tkõka̱
sulitane tsa̱ta̱.
26 A yamipa, mik Skëköl tö a' klöo̱'bak, eta̱
¿we̱s a' dör? E' a̱nú a' é̱na. Ká̱ i' wakpa
a̱ ta̱ a' kibiiepa kĕ wa̱ siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r. A'
kibiiepa kĕ ttõ dalöiërta̱'. A' kibiiepa kĕ dör
këkëpa ta̱i̱ë ese ditséwö. 27 Erë wé̱pa cheke
ká̱ i' wakpa tö tö kĕ iwa̱ ì jche̱r, esepa shu̱kit
Skëköl tö wöbla wa, wé̱pa wa̱ siwa̱' jche̱r
i̱ski̱ë, esepa jaëwo̱ie. Wé̱pa kĕ dör këkëpa
ta̱i̱ë ká̱ i' wakpa a̱, esepa shu̱kit ie' tö wöbla
wa, wé̱pa dör këkëpa ta̱i̱ë, esepa jaëwo̱ie.
28 Wé̱pa watëulettsa̱, wé̱pa bikeitseke ká̱ i'
wakpa tö tö kĕ idör ìie bua', wé̱pa kĕ dör ì,
esepa shu̱kit ie' tö, wé̱pa dalöiërta̱' ta̱i̱ë ká̱
i' ki̱, esepa wöowaie diöshe̱t. 29 Es kĕ yi a̱ e̱'
ttsënukka̱ Skëköl wörki̱. 30 Erë Skëköl wák tö
a' bátswa̱ Cristo Jesús mik. Cristo batamik ie'
tö se' ké siwa̱' moki̱ jche̱nukwa̱ i̱ski̱ë. Ñies
Cristo batamik ie' tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë
yësyësë es, ñies se' de ie' wák ichaie batse'r
yënettsa̱ se̱ne sulu ulà a̱. 31 E' ku̱e̱ki̱ s'ka̱wöta̱
se̱nuk we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
“Yi e̱' ttsakka̱ a̱s ese e̱' ttsõka̱ ì wé̱ Skëköl tö
ese wa.”‡

2

Cristo köte̱wa̱ wötëulewa̱ krus mik, e' tté paké Pablo tö

1 A yamipa, mik ye' dë' ke̱we Skëköl tté
buaë pakök a' a̱, eta̱ kĕ ye' wa̱ iwà pakane
siwa̱' i̱ski̱ë ese wa we̱s a' wakpa yöule ta̱i̱ë es-
epa tö s'wöbla'we̱ke es. 2 Mik ye' bak a' shu̱a̱,
eta̱ ye' kĕ ki̱ ì bár tté kianeia̱. Ye' ibikeitsétke
Jesucristo köte̱wa̱ wötëulewa̱ krus mik e' tté
ĕ pakök. 3 Mik ye' dë'bitu̱ a' ska', eta̱ ye'
ttsë'rke alabëbë kĕ diché ta̱' ta̱i̱ë, ye' suarke
ta̱i̱ë painuke ta̱i̱ë. 4 Ye' tö Skëköl tté buaë e'
paké a' a̱, erë kĕ ye' wa̱ ipakane siwa̱' i̱ski̱ë
s'ditsö a̱ ese wa a' dakiñoie. E' skéie ì pakéyö
a' a̱, e' wà kkaché a' a̱ Skëköl Wiköl tö idiché
wa tö moki̱ë idir. 5 Skëköl tö iwé̱ es a̱s a' kĕ
e̱rblõ siwa̱' i̱ski̱ë ese mik, e' skéie a̱s a' e̱rblõ
ie' diché mik.

Se' wa̱ Skëköl siwé̱ jche̱r iWiköl wa

6 Erë wé̱pa tkëulewa̱tke darërë Cristo mik,
esepa je' é̱na ia̱ne tö ttè pakeke sa' tö, e' dör
siwa̱' i̱ski̱ë chökle. Erë e' kĕ dör s'ditsö ena
iwökirpa siwa̱' ese; esepa diché e̱rkewatke.
7 Siwa̱' pakeke sa' tö, e' dör Skëköl siwa̱' bak
blëulewa̱ s'ditsö yöki̱ e'. Ká̱ ia̱ia̱ë ka̱m ká̱ i'
yör, e' yöki̱ ie' tö ibikeitsbak tö se̱ne michoë
olo ta̱' ta̱i̱ë, e' meraëitö se' a̱ ie' siwa̱' wa.
8 Siwa̱' e' kĕ a̱ne s'ditsö wökirpa é̱na. Ie'pa
é̱na ia̱núpa, e̱'ma ie'pa kĕ wa̱ Skëkëpa Jesús
olo ta̱' ta̱i̱ë e' köte̱wa̱. 9 Erë e' dör we̱s itso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“Ì buaë kĕ su̱ule yi wa̱,
ì buaë kĕ ttsëule yi wa̱,
ì buaë kĕ bikeitsule yi wa̱,
ese tso' Skëköl wa̱ mè wé̱pa é̱na ie' dalër
esepa a̱.”*
10 Erë e' ko̱s wà kkachéitö se' a̱ iWiköl wa.
Iwiköl tö íyi ulitane shu̱yulekettsa̱ se̱kka̱ dõ
Skëköl e̱rbikõ i̱ski̱ë eseë.
11 Se' wiköl tso' se' a̱, e' ĕ wa̱ ijche̱r ì tso' se'
e̱r a̱. Es ñies Skëköl Wiköl ĕ wa̱ ijche̱r ì tso'
ie' e̱r a̱. 12 Ie' tö iWiköl mé se' a̱, e' ku̱e̱ki̱ kĕ
se' ka̱bikeitsõia̱ we̱s s'ditsö ka̱bikeitsõ es. Ie'
tö iWiköl mé se' a̱ a̱s ì buaë ko̱s méitö se' a̱
e̱r bua' wa e' wà a̱r se' é̱na. 13 E' ku̱e̱ki̱ kĕ
sa' tö s'wöbla'we̱ku̱' ká̱ i' a̱ siwa̱' tso' ese wa.
S'wöbla'we̱ke sa' tö ttè kkaché Skëköl Wiköl
tö sa' a̱ e' wa. Es sa' tö Skëköl Wiköl íyi e' wà
pakeke ttè méitö sa' a̱ ese wa.
14 Wé̱pa kĕ a̱ Skëköl Wiköl ku̱', esepa a̱ ie'
íyi e' dör a̱li̱pa íyi, e' ku̱e̱ki̱ ie'pa kĕ ki̱ ikiane.
Ñies ie'pa kĕ é̱na iwà a̱r, ttè e' wà a̱rke se'
é̱na Skëköl Wiköl ĕ wa e' ku̱e̱ki̱. 15 Erë wé̱pa
a̱ Skëköl Wiköl tso', esepa é̱na ie' íyi ulitane
wà a̱rmi buaë. Erë ì we̱ke ie' tö ie'pa a̱ e'
kĕ wà a̱nuk yi é̱na. 16 E' dör we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: “Skëköl e̱rbikõ
e' kĕ jche̱r yi wa̱. Kĕ yi a̱ ie' pautu̱k.”† Erë se'
ëltëpa wa̱ Cristo e̱rbikè tso'.

3

Se' ko̱s dör Skëköl kanè mésopa

1 A yamipa, mik ye' bak a' shu̱a̱, eta̱ ye'
kĕ a̱ ka̱pakar a' ta̱ we̱s s'wëttse̱ke Skëköl
Wiköl tö esepa ta̱ ka̱pakè es. E' skéie
ye' ka̱wöta̱ ka̱pakök a' ta̱ we̱s ye' ku̱núpa
ka̱pakök s'tso'ia̱ s'wák dër sulu diki̱a̱ ö ala'r
tsitsirla kĕ yöule buaë Cristo ttè wa esepa
ta̱ ka̱pakè es. 2 Ttè wa ye' tö a' wöblao̱' e'
dör tottola we̱s tsu'diö mè ala'rla a̱ es, ka̱m
a' a̱ chkè darërë katar e' ku̱e̱ki̱. ¡Erë ikkë
ta̱ ka̱m a' a̱ chkè darërëë katar, 3 a' se̱rkeia̱
we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es e' ku̱e̱ki̱! A'
ñippöke, a' ukyërke ñì ki̱ ta̱i̱ë, e' wà kiane chè
tö a' se̱ria̱ we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane es,
we̱s pë' kĕ a̱ Wiköl Batse'r ku̱' es. 4 A' we̱lepa
tö icheke: “ye' dör Pablo klé.” A' we̱lepa skà
tö icheke: “ye' dör Apolo klé.” A' ttökeia̱ es,
e' wa iwënewa̱ tö a' dör we̱s pë' kĕ a̱ Wiköl
Batse'r ku̱' es.
5 Eta̱ ichõ ye' a̱ tö ¿Apolo dör yi? ¿Pablo
dör yi? Sa' dör Skëköl kanè mésopa ĕ. Sa'
tö Jesús tté buaë paka' a' a̱, e' batamik a' de
e̱rblök Jesús mik. Kanè me' ie' tö sa' böl a̱

‡ **1:31** Jeremías 9.24 * **2:9** Isaías 64.4 † **2:16** Isaías 40.13

kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e' wakanewé̱ sa' tö. 6 Jesús tté
buaë e' tsá̱ tkéyö a' e̱r a̱, we̱s íyi kuatkè es.
Apolo tö ikkö'né a̱s italar, erë Skëköl wák tö
iwà tala'we̱ke. 7 Yi tö íyi kuatkeke, ñies yi
tö ikkö'neke, esepa kë̃ dör ì. Skëköl tö iwà
tala'we̱ke, e' dör ibua'ie. 8 Yi tö íyi kuatkeke,
ñies yi tö ikkö'neke, esepa dör ñies ë̃me ie'
a̱. Ie' tö iské meraë ie'pa a̱ eköl eköl we̱s
iwakanewe̱kerakitö es. 9 A' dör we̱s ie' të es,
e' a̱ sa' böl kaneblöke ie' a̱. Ñies a' dör we̱s
u yörke ie' a̱ es. 10-11 Ie' e̱r buaë ché ye' a̱, e'
wa ime'itö ye' a̱ ichkí tkökwa̱ we̱s u yuökwak
bua'bua es. E' ukuöki̱ ta̱ u yuökwakpa skà
de iki̱ yuökmi. U yörke Skëköl a̱ e' chkí
tkënewa̱tke e' dör eköl ë̃, e' dör Jesucristo. Kë̃
yi a̱ ichkí kua̱'ki̱ tkënukwa̱ne. E' kue̱ki̱ se'
ulitane eköl eköl ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk buaë tö
we̱s iwà kí̱ yuekemisö. 12 Se' tö iwà yuèmi
orochka wa, inukölchka wa ena ák bua'bua
wa ö iwà yuèmisö kaltak wa, ka̱kö wa ena
kuaköl wa. 13 Mik Jesucristo datskene, eta̱
iwërdaë tö is iwà yuésö. E' ké̱wö ska' ta̱ se'
kanè ma'o̱rdaë bö' wa isuo̱ie tö is idir. 14 U
chkí tulunewa̱, e' ki̱ se' tö iwà yué, e' ta̱ e' kë̃
ñanewa̱ bö' a̱ ta̱ esepa a̱ iské merdaë. 15 Erë ì
yuésö e' ñanewa̱, e' ta̱ kanè e' weirdawa. Erë
esepa tsa̱tkërdaë bö' yöki̱, erë kë̃ ì a̱te̱ ie'pa
ulà a̱ we̱s s'tkõshkar u ñarkewa yöki̱ es.
16 ¿A' kë̃ wa̱ ijche̱r tö a' wákpa dör Skëköl
wé, ie' Wiköl se̱rke a' shu̱a̱ e' kue̱ki̱? 17 Ie'
wé dör batse'r, e' dör a' wákpa. E' kue̱ki̱ e'
olo'yéwa̱ yi isie tö, e' ta̱ ese olo'yerawa̱ ie' tö.
18 Kë̃ a' e̱' ki̱tö'u̱kia̱. A' we̱lepa e̱' bikeitsõ tö
a' wa̱ siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r we̱s s'ditsö tö ibikeit-
seke es, e' ta̱ esepa ka̱wöta̱ e̱' ökwa a̱li̱ie a̱s
siwa̱' moki̱ jche̱rwa̱ iwa̱. 19 Ì dör siwa̱' i̱ski̱ë
s'ditsö a̱, ese dör a̱li̱pa ttè Skëköl a̱. E' dör
we̱s ie' yëkkuö tö ichè es: “Wé̱pa wa̱ siwa̱'
i̱ski̱ë jche̱r ta̱i̱ë, esepa klö'we̱rawa̱ Skëköl tö
iwákpa e̱rbikõ s'daki̱ñoie e' wa we̱s iyiwak
klö'wè̱wa̱sö sho̱' wa es.” 20 Ñies ichéitö i' es:
“Skëköl wa̱ ijche̱r buaë tö ì tso' ká̱ i' a̱, ese
siwé̱ jche̱rmi s'wa̱ ta̱i̱ë, e' kë̃ dör ìie bua'.”
21-23 Erë a' dör Cristo icha ena Cristo dör
Skëköl icha. E' wà kiane chè tö íyi ulitane mé
Skëköl tö a' a̱ a' ki̱moie. Ye' ena Apolo ena
Pedro, e'pa tso' a' ki̱muk. E' kí̱ie ta̱ ì ko̱s tköke
i̱'ñe ta̱, ñies aishkuö ta̱, s'se̱r ena s'duõwa̱,
ekkë ko̱s tso' a' ki̱muk. E' kue̱ki̱ kë̃ a' kàne
s'ditsö we̱le kkeökka̱ ta̱i̱ë tö e' dör ibua'ie a̱s
s'mi' ikléie.

4

Jesucristo ttekölpa tsá̱, e'pa kanè

1 Sa' bikeitsõ tö sa' dör Cristo kanè mésopa.
Skëköl ttè bak blëulewa̱ e' wà pakè wërke sa'
wöki̱ we̱s íyi kue̱blu es. 2 Íyi kue̱blu ka̱wöta̱
iwakanéu̱k yësyësë we̱s iwökir tö iu̱k patké
es. 3 Es idir, e' kue̱ki̱ i̱ma a' tö ö yile skà tö
is ye' kaneblöke Cristo a̱ e' bikeitseke, e' kë̃
ki̱ ye' tkine. E' kí̱ie ta̱ i̱ma ye' wák tö ye' kanè
bikeitseke, e' kë̃ ki̱ ye' tkine. 4 Ye' e̱r kë̃ wa̱ ye'
kkatëne, erë kë̃ e' wa yö ichepa tö kë̃ ì sulu
ku̱' ye' ki̱. Skëkëpa Jesucristo tö ye' shu̱leraë,
i̱ma e' tö ye' bikeitseke, e' ë̃ ki̱ ye' tkirke.
5 Mik ie' dene eta̱ sulitane shu̱leraëitö. Ì ko̱s
tso' blëulewa̱ se' e̱r a̱, ñies ì dalërmik se' se̱rke,
ese ko̱s kkacheraëitö wöshak sulitane wörki̱.
E' ké̱wö ska' ta̱ se' ko̱s kaneblöke buaë ie' a̱,
e'pa ki̱keraka̱ ie' tö. E' kue̱ki̱ kë̃ s'kkatar, ka̱m
s'shu̱lir ké̱wö döka̱ e' yöki̱.

6 A yamipa, ye' tö ye' wák ena Apolo ché
a' a̱ a' ki̱moie a̱s e' wa a' tö iwà sa̱ù̱ tö kë̃ a'
kàne ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ chétkeyö
ñe' dalöse̱u̱kwa̱. Kë̃ a' kàne e̱' ttsõka̱ ta̱i̱ë sa'
eköl wa ena sa' ëköl wöökwa diöshe̱t. 7 ¿We̱s a'
tö ichèmi tö a' dör s'male̱pa tsa̱ta̱? Ì ko̱s tso' a'
wa̱, ì buaë e̱ri ta̱' a' wa̱, we̱s a' ka̱bikeitsõ, e'
ko̱s me' Skëköl tö a' a̱. ¿Iõk a' e̱' ttsõka̱ ta̱i̱ë tö
wësua íyi ko̱s e' dë'bitu̱ a' wákpa wa̱, a' wákpa
e̱r wa?

8 Wësua a' ibikeitseke tö Skëköl siwa̱' jche̱r
ta̱i̱ë a' wa̱, e' dör wë', kë̃ ì kí̱ kianeia̱ a' ki̱.
A' e̱' ttsõ tö a' s'wëttsé̱mitke blu'paie, erë
ka̱m sa' döka̱ ekkë. Moki̱ a' mú s'wëttsé̱mitke
blu'paie, e̱'ma sa' detke a' ta̱ ñita̱ s'wëttsu̱k.
9 Erë ye' a̱ ta̱, wësua sa' dör Jesús ttekölpa
tsá̱ e'pa méa̱t Skëköl tö s'ditsö male̱pa bataie.
Ye' ittsé tö ká̱ ulitane wakpa ñies Skëköl
biyöchökwakpa ulitane e'pa tso' sa' weirke e'
weblök. Sa' dör we̱s s'bolökpa tö s'klö'wé̱wa̱
tsèmi sulitane wörki̱ ttèwa̱ es. 10 Cristo tté
kue̱ki̱ sa' wër a̱li̱ie, erë a' e̱' bikeitsõ tö a' wa̱
siwa̱' i̱ski̱ë jche̱r buaë a' batsulewa̱ Cristo
mik e' kue̱ki̱. Iyërke tö sa' kë̃ diché ta̱', erë
a' diché ta̱' ta̱i̱ë. A' dalöiërta̱' ta̱i̱ë, erë sa'
kë̃ dalöiërta̱'. 11 Dõ ikkë ta̱ sa' tekeia̱ bli
tö e̱rsir tö; kë̃ sa' datsi' ta̱' buaë; pë' tö sa'
we'ikeke sia̱rë; sa' wákpa kë̃ wa̱ u ta̱' se̱noie;
12 sa' kaneblöke darërëë sa' wák ulà wa dõ
sa' shtrinewa̱ da'a̱ ekkë. Mik pë' alibchöke
sa' ki̱, eta̱ e'pa a̱ sa' e̱r buaë chöke. Mik ie'pa
tö sa' we'ikeke, eta̱ e' dalë'ttseke sa' tö e̱r
bua' wa. 13 Mik pë' tö sa' cheke suluë, eta̱ e'
iu̱tekene sa' tö ttè bua' wa. Dõ ikkë ta̱ ká̱ i'
wakpa wa sulu sa' wër. Ie'pa a̱ sa' dör we̱s
ushña u̱yanettsa̱ u'rki̱ es.

14 Ye' kë̃ wa̱ ttè i' kite̱ a' a̱ a' jaëwo̱ie, ë̃
ye' tso' a' pattök we̱s iyë̃ é̱na ila'r dalër ese
pattèitö es. 15 Cristo Jesús tté buaë paka'
ye' tö a' a̱ ke̱we, e' wa a' bàtse̱wa̱ ie' mik.
E' kue̱ki̱ moki̱ ye' dör we̱s a' yë̃ es. A' mú
wa̱ s'wöbla'u̱kwakpa Cristo tté wa tso' döka̱
10.000, erë ye' eköl ë̃ dör we̱s a' yë̃ es. 16 E'
kue̱ki̱ ye' tö a' pattè tö a' se̱nú we̱s ye' se̱rke
es. 17 E' kue̱ki̱ ye' tö Timoteo patkémi a' ska'.
Ie' dör we̱s ye' wák alà es Skëkëpa wa. Ie'
dör ye' ttökata yësyësë dalër ta̱i̱ë ye' é̱na. We̱s
ye' dör Cristo Jesús mik e̱rblökwak e' se̱r, e'
ttè wa ye' tö ie' icha ko̱s tso' erule erule ká̱
wa'ñe, e'pa wöbla'we̱ke. Ttè e' ska' Timoteo
tö a' e̱r erane.

[18] A' we̱lepa e̱' ttséka̱ tai̱ë tö ibikeitseke tö
ye' kë̃ dõpa a' ska'. [19] Erë Skëkëpa ki̱ ikiane,
e' ta̱ ye' mi'ke a' pakök bet. Mik ye' de eta̱ ye'
tö isue̱raë tö a' wé̱pa e̱' ttséka̱ tai̱ë, esepa wa̱
Skëköl diché ta̱' ö ie'pa kaberke ë̃. [20] Ì blúie
Skëköl tso' e' wà wënewa̱ idiché tai̱ë e' ki̱, kë̃
dör ttè ë̃ wa. [21] ¿Ì kiane a' ki̱? ¿A' ki̱ ikiane tö
ye' dõ kësik wa a' uñuk? ö ¿a' ki̱ ikiane tö ye'
dõ a' ska' e̱r bua' wa, a' dalëritsè wa?

5

Se̱ne sulu watõttsa̱sö

[1] Ye' itté ttsé tö a' shu̱a̱ wëm tso' eköl e'
trërke suluë tkõka̱ pë' kë̃ tö Skëköl dalöiè,
esepa tsa̱ta̱. Ie' wa̱ iyë̃ alaköl tso'. [2] Ì sulu e'
tköke a' shu̱a̱, erë e' wa a' e̱' ttsökekai̱a̱ tai̱ë.
E' skéie ¿we̱s e' kë̃ wa̱ a' jaëne? ¿We̱s e' kë̃
wa̱ a' e̱riane? Warma wëm ñe' u̱ya'ttsa̱bak
a' tö a' shu̱a̱. [3-4] Erë ye' wák kë̃ ku̱' a' ta̱, erë
ye' ttöke we̱s ye' wák tso' a' ta̱ es. Wëm ñe'
shu̱létke ye' tö Skëkëpa Jesús ttõ wa we̱s ye'
wák tso' a' ta̱ es. Mik a' ñì dapa'u̱ke eta̱ ee̱ ye'
tso'ñak a' ta̱ Wiköl Batse'r wa. Ñies Skëkëpa
Jesucristo diché tso' a' ta̱. [5] E' wösha̱ ta̱ wëm
ñe' wömúttsa̱ a' tö Satanás ulà a̱ a̱s iwák dër
suluë e' wöklör ta̱ iwák tsa̱tkër mik Skëkëpa
datskene e' ké̱wö ska'.
[6] A' e̱' ttsõka̱ tai̱ë se̱ne sulu wa, e' kë̃ dör
buaë. ¿Kë̃ a' wa̱ ijche̱r tö pan wölöwo̱ka̱
elkela tö harinachka ko̱s wölöwé̱ka̱? [7] Se̱ne
sulu e' dör we̱s pan wölöwo̱ka̱ këchke* es, e'
tö a' sulu'we̱kewa̱. E' kue̱ki̱ ese ko̱s u̱yõttsa̱
a' shu̱a̱. Es a' döraë buaë yësyësë kë̃ a̱ ì
sulu ta̱'ia̱ we̱s pan yöule kë̃ a̱ iwölöwo̱ka̱
iëne es. Cristo kötë̱wa̱ se' nuì skéie. Ie' dör
we̱s obeja jcheke Judiowak Yë̃pa Yërulune
Egipto, e' ké̱wö tkö'wo̱ie es. E' kue̱ki̱ ñermata
a' batse'o̱ule Skëköl wöa̱ Cristo batamik.
[8] Es kë̃ se' kàne Cristo kötë̱wa̱ se' skéie, e'
ké̱wö tkö'u̱k pan yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese wa.
Itkö'ù̱sö pan kë̃ yöule iwölöwo̱ka̱ wa ese wa.
E' wà kiane chè tö itkö'ù̱sö ke̱kraë se̱ne moki̱
yësyësë ese wa. Kë̃ se' kàne itkö'u̱k se̱ne sulu
tö s'sulu'we̱kewa̱ ese wa.
[9] Yëkkuö iët patkë' ye' tö a' a̱, e' ki̱ ye' iyë'
tö a' kë̃ kàne e̱' batsök trër wakpa ta̱. [10] Erë
pë' kë̃ tö Skëköl dalöiè dör trër wakpa ö íyi
kkechök tai̱ë ese wakpa ö akblökwakpa ö íyi
diököl dalöiökwakpa, esepa kë̃ chök ye' ku̱' a'
a̱. Esepa chõpa ye' tö, e̱'ma a' ka̱wöta̱ duökwa̱
a̱s kë̃ a' e̱' batsõ esepa ta̱. [11] Wé̱pa yë' ye'
tö a' a̱ yëkkuö ki̱, esepa dör wé̱pa e̱' chõ tö
ie'pa e̱rblöke Jesús mik esepa. Erë ie'pa dör
trënukwakpa ö íyi kkechök tai̱ë wakpa ö íyi
diököl dalöiökwakpa ö s'chök suluë wakpa
ö bloblopa ö akblökwakpa. Kë̃ a' e̱' batsök
esepa ta̱, ñies kë̃ a' chkök esepa ta̱. [12-13] Wé̱pa
kë̃ dör Skëkëpa Jesús icha ¿we̱s esepa shu̱lèmi
ye' tö? Skëköl wák tö ie'pa shu̱leraë. Erë
wé̱pa dör Skëkëpa icha ñì dapa'u̱ke a' ta̱,
esepa ka̱wöta̱ shu̱lè a' tö. E' kue̱ki̱ a' tö iú̱ we̱s
itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: "Yi
tö ì sulu wamblé, e' u̱yõttsa̱ a' shu̱a̱."

6

A' ñippöke e' shu̱lõ a' wákpa tö

[1] Mik a' we̱le tö ì sulu wamblé iyami
eköl ki̱, eta̱ ¿we̱s ese mi'ke ie' wa̱ kkatè
s'shu̱lökwakpa kë̃ tö Skëköl dalöiè, esepa
ska'? ¿Iõk e' kë̃ shu̱lè a' wákpa dör batse'r
e'pa tö? [2] ¿A' kë̃ wa̱ ijche̱r tö se' batse'r,
e'pa tö ká̱ i' wakpa shu̱leraë aishkuö ta̱?
E' dör es, e' ta̱ ¿we̱s i̱'ñe ta̱ íyi tsitsirla ese
ë̃ kë̃ shu̱lir a' a̱? [3] ¿A' kë̃ wa̱ ijche̱r tö
ñies Skëköl biyöchökwakpa shu̱leraësö? Ie'pa
shu̱leraësö, e' ta̱ ¿we̱s a' kë̃ a̱ ñippè tso' ká̱ i'
ki̱ ese shu̱lir? [4] E' kue̱ki̱ a' we̱lepa ñippöke
ñita̱, e' ta̱ ¿we̱s ese mi'ke a' wa̱ shu̱lè pë' bánet
ska'? [5] I' chéyö a' jaëwo̱ie. Yi a̱ a' shu̱lirmi
¿ese kë̃ ku̱' a' shu̱a̱ da'a̱? [6] Erë e' skéie a' mi'ke
ñì kkatök s'shu̱lökwakpa kë̃ e̱rblöta̱' Jesús mik
esepa ska'.
[7] A' ñì kkatöke s'shu̱lökwakpa ska', e' ë̃
wa iwënewa̱ tö se̱ne sulu e̱' alékatke a' ki̱.
Idalë'ttsök bẽrë ¿e' kë̃ dör ibua'ie? ¡A̱s itö se'
íyi ekiblõ! [8] Erë e' skéie a' wákpa tö ì sulu ñe'
wambleke ñì ta̱ dõ s'yamipa e̱rblöke Cristo
mik esepa íyi ekibleke a' tö.
[9] ¿A' kë̃ wa̱ ijche̱r tö wé̱pa dör ì sulu
wamblökwakpa, esepa kë̃ dõpa ì blúie
Skëköl tso' e' a̱? Kë̃ a' e̱' ki̱tö'u̱k. Wé̱pa
dör trënukwakpa, wé̱pa dör íyi diököl
dalöiökwakpa, s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱
wakpa, wëpa trër wëpa ta̱, alakölpa trër
alakölpa ta̱, esepa ko̱s kë̃ dõpa ì blúie Skëköl
tso' e' a̱. [10] Ñies wé̱pa dör akblökwakpa, wé̱pa
dör íyi kkechök tai̱ë wakpa, bloblopa, s'chök
suluë wakpa, esepa ko̱s kë̃ dõpa ì blúie
Skëköl tso' e' a̱. [11] A' we̱lepa bak se̱nuk íyi
ekkë wamblök, erë Skëköl tö a' paköa'bak, a'
batseo̱'bak, a' klöo̱'bak we̱s pë' buaë yësyësë
es iWiköl wa Skëkëpa Jesucristo ttõ wa.

Skëköl kë̃ wa̱ se' tsa̱tkëne a̱s se' tö ì sulu wamblöia̱

[12] A' we̱lepa tö icheke: "se' wa̱ ka̱wö tso', ì
ko̱s kiane wè̱ se' ki̱, ese wo̱ie." Erë ye' ichè tö
kë̃ ì ulitane dör buaë se' a̱ wè̱. Ye' wa̱ ka̱wö
ta̱' ì ulitane wo̱ie, erë kë̃ ye' e̱' mù̱pattsa̱ a̱s
ilè e̱' alõka̱ ye' ki̱. [13-14] A' we̱lepa tö icheke:
"chkè dör s'ñawi a̱, ñies s'ñawi dör chkè a̱."
E' yëne erë aishkuö ta̱ íyi böt ñe' e̱we̱rawa
Skëköl tö. Erë s'chkà kë̃ dör trënoie. Skëköl tö
s'chkà shke̱'we̱rakane aishkuö ta̱ idiché tai̱ë
wa we̱s ie' tö Skëkëpa Jesús shke̱o̱'ka̱ne es.
E' kue̱ki̱ s'chkà kë̃ mene̱a̱t trënoie we̱s a' tö

* **5:7** pan wölöwo̱ka̱ këchke: Judiowak wöblar pan wölöwo̱ka̱ tso' ie'pa u a̱ e' ko̱s u̱yöktsa̱ Ie'pa Yë̃pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'we̱ketke ie'pa tö e' yöki̱.

ibikeitseke es, imenea̱t ì buaë wo̱ie Skëkëpa
a̱, ñies ie' tö s'chkà kkö'neke.
15 ¿A' kě wa̱ ijche̱r tö se' batsulewa̱ Cristo
mik, e' kue̱ki̱ se' chkà dör etkě ie' chkà ta̱?
E' dör es, e' ta̱ ¿we̱s se' tö s'chkà dör Cristo
icha e' ia'wèmika̱ se̱nukka̱ alaköl sulusi ta̱
ese wa? ¡Kě se' kàne e̱' ia'u̱kka̱ yës! 16 ¿A' kě
wa̱ ijche̱r tö mik yi se̱né alaköl sulusi ta̱, e'
ta̱ ie'pa böl mía̱ we̱s wák eköl ě es? E' dör
we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. E' tö wëm
ena ilaköl e' chè i' es: “Ie'pa böl se̱rdaë ñita̱
ta̱ ie'pa mía̱ we̱s wák eköl ě es.”* 17 Erë yi
batsulewa̱ Skëkëpa Jesús mik, ese dör we̱s
wák eköl ě es ie' ta̱.
18 E' kue̱ki̱ a' tkőshkar trë yöki̱. Se̱ne sulu
skà ko̱s, e' kě tö s'chkà dalöse̱wẽ̱wa̱ we̱s trë
es. Mik se' trërke, eta̱ s'chkà dör Cristo icha,
e' méttsa̱sö o̱'ka kě dör Cristo icha, ese a̱. E'
wa s'wák chkà dalöse̱wẽ̱wa̱sö. 19-20 ¿A' kě
wa̱ ijche̱r tö a' chkà dör Wiköl Batse'r e' wé?
Skëköl tö iWiköl mé a' a̱, e' tso' a' a̱. Ie' tö
a' to̱'ttsa̱bak, e' ské dör darërëë. A' kě dör
a' wákpa icha, a' dör ie' icha. E' kue̱ki̱ a' ké
se̱nuk yësyësë a̱s ie' ki̱karka̱.

7

Se' se̱rwa̱ ñita̱ e' pakè

1 Ì chaki' a' tö ye' a̱ yëkkuö ki̱, e' wà iu̱teke
ye' tö i̱'ñe. A' tö ye' a̱ ichaki' tö ¿buaë idör tö
se' kě se̱rwa̱ alakölpa ta̱? 2 Erë ye' ichè a' a̱ tö
ta̱ië trë tso', e' yöki̱ a' ko̱s maso tsúwa̱ eköl
eköl. 3 A' wëpa ko̱s ka̱wöta̱ se̱nuk ilaköl ta̱,
es ñies a' alakölpa ko̱s ka̱wöta̱ se̱nuk iwëm
ta̱. 4 Alaköl chkà kě menea̱t ie' wák ě a̱, e'
menea̱t ñies iwëm a̱. Es ñies iwëm chkà kě
menea̱t ie' wák ě a̱, e' menea̱t ñies ilaköl a̱.
5 Ie'pa kě kàne ichkà kkëu̱k ñì yöki̱. Erë ie'pa
ka̱wö mé ñì a̱ e̱' batsöktsa̱ ñì yöki̱ ekuölö ě
ttoie S'yě ta̱, e' ta̱ e' ě dalewa kě ie'pa ñì
köpawa̱. Mik ká̱ e' tka, eta̱ ie'pa ñì kőwa̱ne
dö' Satanás tö ie'pa e̱rkiöwè̱ trënuk, kě ie'pa
diché dë'ka̱ e̱' kkö'nuk e' kue̱ki̱. 6 Erë ye' kě
ku̱' a' a̱ ichök tö a' ka̱wöta̱ ñì batsöktsa̱ ñì yöki̱
es, a' ki̱ ikiane, e' ta̱ a' tö iwè̱mi es. 7 Ye' a̱
ta̱ sulitane mú dör we̱s ye' es, kě alaköl ta̱'.
Erë Skëköl tö imé sulitane a̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ñì
ki̱moie.
8 A' wé̱pa tso'ia̱ ekörla ñies a' wé̱pa dör
schő, esepa a̱ ye' ichè tö buaë idör tö ie'pa
mú se̱r ke̱kraë ekörla we̱s ye' es. 9 Erë ie'pa
kě e̱' kkö'nuku̱' trë yöki̱, e' ta̱ ie'pa mú maso
yulõne se̱nowa̱ie. S'se̱rwa̱ e' dör bua'ie
maso kkechekesö ñië e' tsa̱ta̱.
10 A' wé̱pa se̱newa̱bak, esepa a̱ ye' tö ttè
dalöiëno i' meke: a' kě kàne ñì ökwa. Ttè
e' kě dör ye' ttè, e' mé Skëkëpa Jesús tö se'
a̱. Alakölpa kě kàne iwëm ökwa. 11 Erë ie'
tö iéwa̱, e' ta̱ ie' kě kàne se̱nukwa̱ wëm o̱'ka
ta̱, ie' ka̱wöta̱ se̱nuk ekörla kě wëm ta̱'. Ie'
kě se̱nak es, e' ta̱ ie' ké e̱r bua'u̱kne iwëm
ki̱. Ñies wëpa alaköl ta̱', esepa kě kàne ilaköl
ökwa.
12-14 A' male̱pa se̱newa̱bak, erë e' maso kě
e̱rblöta̱' Jesús mik, esepa a̱ ttè dalöiëno kě
menea̱t Skëkëpa Jesús wa̱. Erë esepa a̱ ye'
ichè tö a' masopa kě arwa. Iwëm kě e̱rblöta̱'
Jesús mik, isalema e' tsa̱tkërmi ilaköl olomik.
Ñies alaköl kě e̱rblöta̱' Jesús mik, isalema e'
tsa̱tkërmi iwëm olomik. Ie'pa ñì éwa, e' ta̱
ie'pa ala'r dör we̱s pë' kě e̱rblöta̱' Jesús mik
esepa ala'r es, ie'pa tsa̱tkè e' dör darërë. Erë
iyě ena imì se̱rke ñita̱, kě ñì anewa, e' ta̱
isalema ie'pa tsa̱tkërmi iyě ö imì olomik. E'
kue̱ki̱ ye' ichè tö a' maso se̱nakia̱ a' ta̱, e' ta̱ kě
iarwa. 15 Erë a' maso kě e̱rblöta̱' Jesús mik,
e' é̱na a' akwa krő wa, e' ta̱ kě iwöklö'wa̱r a'
kě klöulewa̱ iulà a̱. Erë Skëköl tö se' klöo̱'bak
se̱nuk běrë ñita̱. 16 E' kue̱ki̱ ibua'ie dör tö a'
se̱rmiia̱ běrë ñita̱. A wëm ¿ì tö be' a̱ ichök tö
be' alaköl kě tsa̱tkërpa be' olomik? A alaköl
¿ì tö be' a̱ ichök tö be' wëm kě tsa̱tkërpa be'
olomik?
17 E' dör we̱s ttè wa ye' tö Skëkëpa Jesús
icha erule erule e'pa ulitane wöbla'we̱ke ká̱
wa'ñe es. Ye' tö ie'pa a̱ ichè tö we̱s a' ku̱'
Skëköl tö mik a' klöo̱'itö iwák a̱ eta̱, es a' a̱tú̱
bër. Ie' tö ie̱ri mé a' a̱ se̱no eköl eköl es.
18 Wëpa tottola kkuölit tëule tsir, mik ie'pa
klöo̱' Skëköl tö iwák a̱ eta̱, esepa kě kàne e'
mane'u̱kne we̱s. Es ñies wëpa kě wakyöule
es, mik Skëköl tö ie'pa klöo̱' eta̱, esepa kě
kàne e̱' wakyuök. 19 Se' wakyöule ö kě se'
wakyöule e' ska' Skëköl kě tkine yës. Ie' ttè
dalöiëno, e' dalöiekesö, e' je' ki̱ ie' tkirke. 20 A'
ko̱s e̱' tsúa̱t we̱s a' dör mik ie' tö a' klöo̱'
iwák a̱ eta̱ es. 21 Mik ie' tö a' klöo̱', eta̱ ¿a'
klöulewa̱ kanè mésoie? e' ta̱ kě a' tkinuk e'
ki̱. Erë a' a̱ ka̱wö tso'ia̱ e̱' yöktsa̱ e' ulà a̱,
e' ta̱ a' e̱' yőttsa̱. 22 Mik ie' tö a' klöo̱', eta̱
a' klöulewa̱ kanè mésoie, e' ta̱ e' yë'ttsa̱ ie' tö
se̱ne sulu ulà a̱ kanebloie Skëkëpa Jesús a̱. Es
ñies mik Skëköl tö a' klöo̱', eta̱ a' kě dör kanè
méso ñe'se, e' ta̱ e' klöo̱' Cristo tö ie' wák kanè
mésopaie. E' kue̱ki̱ a' klöulewa̱ kanè mésoie, e'
ta̱ kě a' tkinuk e' ki̱. 23 Skëköl tö a' to̱'ttsa̱bak,
e' kue̱ki̱ kě a' e̱' tiu̱kne yile skà ttè diki̱a̱. 24 A
yamipa, we̱s a' ku̱' Skëköl tö mik a' klöo̱'itö
eta̱, es a' a̱tú̱ bër. A' se̱nú buaë yësyësë ie' a̱,
se̱ne me'itö a' a̱ e' a̱.
25 I̱ma a' tö ye' chaki' yëkkuö ki̱ wé̱pa tso'ia̱
ekörla, esepa ki̱, e' iu̱teke ye' tö i̱'ñe. Ese tté
kě mène ye' a̱ Skëkëpa Jesús wa̱. Erë i̱ma
ibikeitsèyö, e' chekeyö a' a̱. Skëköl ye' sué̱ e̱r
sia̱rë wa e' wa ie̱ri méitö ye' a̱ iwà jche̱nowa̱
buaë. E' kue̱ki̱ ì chekeyö e' mik a' e̱rblőmi.
26 I̱'ñe ta̱ se' se̱rke ka̱wö darërë a̱, e' kue̱ki̱
ye' a̱ ta̱ buaë idir tö se' ko̱s e̱' tsùa̱t we̱s s'tso'
es. 27 Wëm se̱newa̱bak, ese kě tö ilaköl ökwa.
Wëm duria̱ ekörla, ese tayë kě yular. 28 Erë
wëm se̱néwa̱, e' ta̱ buaë idir. E' wa ie' kě

* **6:16** Génesis 2.24

wa̱ ì sulu wamblëne. Ñies alaköl ka̱m se̱rwa̱,
ese se̱néwa̱, e' ta̱ e' dör buaë. E' wa ie' kẽ
wa̱ ì sulu wamblëne. Erë wé̱pa se̱newa̱bak,
esepa we'ikèmi ká̱ i' ki̱ s'weirke ese tö tkõka̱
wé̱pa kẽ se̱newa̱bak esepa tsa̱ta̱. E' yöki̱ ye'
é̱na a' tsa̱tkak, e' ẽ kue̱ki̱ ye' ichè tö buaë idir
tö a' se̱r ekörla.
29-31 A yamipa, ye' ichè tö kẽ se' a̱ ka̱wö
ta̱'ia̱ ta̱ië. We̱s ká̱ i' dör i̱'ñe ta̱ e' e̱rkewatke.
E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ ena ke̱kraë kẽ se' kàne
se̱nukia̱ e̱r me'rie ì tso' ká̱ i' ki̱ ese ki̱. Se'
se̱newa̱bak, esepa kẽ e̱r mukwa̱ e' ki̱. Se'
i̱uke sia̱rë, esepa kẽ e̱r mukwa̱ e' ki̱. Ñies se'
ttsë'rke buaë, esepa kẽ e̱r mukwa̱ e' ki̱. Se' tö
ì tuè ta̱', esepa kẽ e̱r mukwa̱ ì tso'rak iwa̱ ese
ki̱. Se' se̱rke buaë ì tso' ká̱ i' ki̱ ese mik, esepa
kẽ e̱r mukwa̱ ese ki̱.
32 Ye' ki̱ ikiane tö a' mú ttsë'r buaë, kẽ
tkir ì ki̱. Wëpa se̱rke ekörla, esepa wa̱ ka̱wö
tso' kibiie Skëköl íyi sa̱u̱k ena ì wër buaë ie'
wa ese u̱k. 33 Erë wëpa se̱newa̱bak, esepa
ka̱wöta̱ ì tso' ká̱ i' ki̱ ese sa̱u̱k a̱s iwër buaë
itayë wa. 34 Es ie'pa ki̱ íyi böt kané tso'. Es
ñies alakölpa dör schö ena busipa wëm kẽ
ta̱', esepa wa̱ ka̱wö tso' kibiie Skëköl íyi sa̱u̱k.
Ie'pa e̱' mumittsa̱ se̱nuk batse'r. Erë alakölpa
se̱newa̱bak, esepa ka̱wöta̱ ì tso' ká̱ i' ki̱ ese
sa̱u̱k a̱s iwër buaë iwëm wa. 35 Ttè ekkë
chéyö a' ki̱moie, kẽ dör a' wöklö'wo̱ie. Ye' ki̱
ikiane tö a' se̱r buaë yësyësë Skëköl ẽ a̱, kẽ
wötkeku̱' ì tö.
36 Wëpa ttè meuletke tayë a̱ se̱nukwa̱, es-
epa we̱le tö ibikeitsè: “Tayë duéswö detke
se̱nowa̱, ñies ye' kẽ a̱ se̱neia̱ ekörla. Bua' idir
ye' a̱ se̱nukwa̱ ie' ta̱”, e' ta̱ esepa a̱ ye' ichè tö
a' se̱nakwa̱, e' ta̱ a' se̱núwa̱, e' kẽ dör suluë.
A' se̱núwa̱. 37 Erë wëpa ttè meuletke tayë a̱
se̱nukwa̱, erë esepa kẽ é̱na se̱nakwa̱ia̱, e' ta̱
esepa a̱ ye' ichè tö e' dör buaë tö a' kẽ se̱rwa̱.
Erë a' ka̱wöta̱ ibikeitsökwa̱ bua'iewa̱ ke̱we tö
a' wákpa e̱r wa a' kẽ se̱nakwa̱. Ñies a' ka̱wöta̱
isa̱u̱k buaë tö kẽ yi ku̱' a' a̱ ichök tö kẽ a'
se̱nukwa̱. A' tö ibikeitsétke tö a' se̱nak ekörla
ke̱kraë, e' ta̱ bua' idir tö a' kẽ se̱rwa̱. 38 Es ye'
tö ichè tö wé̱pa se̱néwa̱, esepa tö iwé̱ buaë.
Erë wé̱pa kẽ se̱ne'wa̱, esepa tö iwé̱ bua'ie.
39 Alaköl se̱newa̱bak, e' ka̱wöta̱ se̱nuk
iwëm ẽ ta̱ dõ mik iwëm blënewa̱ eta̱. Iwëm
blënewa̱ e' ta̱ ie' se̱rwa̱mine wëm o̱'ka ta̱. Erë
ie' ka̱wöta̱ se̱nukwa̱ wëm e̱rblé Skëkëpa mik
ese ẽ ta̱. 40 Erë ye' ichè tö bua' idir ie' a̱
tö ie' mú se̱r ekörla, kẽ se̱newa̱ne. E' tö ie'
ttsë'we̱raë buaë shu̱te̱. Ye' tö iklö'wé̱ tö ye' a̱
Skëköl Wiköl tso' ñies, e' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè
es.

8

Iyiwak jchëule íyi diököl tso' dalöiè ese a̱, e' pakè

1 Chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese a̱, ese
ki̱ a' tö ye' a̱ ichaki' yëkkuö ki̱, e' iu̱tekeyö i̱'ñe.
I̱ma a' tö íyi diököl ñe'se ché, e' dör moki̱
e' jche̱r se' wa̱. Erë kẽ a' é̱na ichökwa tö
se' wa̱ íyi jche̱r, e' tö se' kèmi e̱' ttsökka̱ ta̱ië
s'male̱pa ki̱. Erë s'male̱pa dalëritsekesö, e' tö
ie'pa diché ki̱ ieraë. 2 Yi e̱' bikeitsõ tö ie' wa̱
íyi jche̱rtke ta̱ië, e' wa iwënewa̱ tö ka̱m ie' wa̱
ijche̱r we̱s ika̱wöta̱ jche̱nuk es. 3 Erë yi tö
Skëköl dalëritseke, ese mik ie' bàtse̱ buaë.
4 Chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese a̱ ese
katèsö, e' ki̱ a' tö ye' a̱ ichaki'. Se' wa̱ ijche̱r
buaë tö íyi diököl ñe'se wák kẽ ta̱', e' kue̱ki̱
kẽ idör ìie bua'. Skëköl chökle, e' dör eköl ẽ.
5 Pë' kẽ tö Skëköl dalöiè, esepa tö iklö'wé̱ tö ì
dalöiekerakitö, esepa tso' ta̱ië se̱rke ká̱ jaì a̱ ö
ká̱ i' a̱. Esepa kiérakitö këköl ö skëkëpa. Moki̱
esepa tso', 6 erë Skëköl dalöieke se' tö, e' dör
Skëköl eköl ẽme e'. Ie' dör S'yẽ. Ie' dör íyi
ulitane wì, ñies se' tso' ie' ẽ a̱. Ñies Skëkëpa
dör eköl ẽ, e' dör Jesucristo. Íyi ulitane tso'
ie' mik, ñies se' tso' ie' mik.
7 Erë kẽ s'yamipa ulitane é̱na iwà a̱ne
buaë tö íyi diököl tso' dalöiè, ese ko̱s kẽ wà
ta̱'. Ie'pa bak íyi diököl ñe'se dalöiök, e' kue̱ki̱
e' tso'ia̱ ie'pa e̱r a̱ dõ ikkë ta̱. Mik ie'pa tö
chkè meule íyi diököl a̱, ese katé, eta̱ e' ki̱
ie̱r tö ikkaté. Ie'pa diché kẽ dë'ka̱ ie̱rbikõ
es, ese wöklö'wo̱ie. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ittsé
tö iianeka̱ne ñáie. 8 Se' bats Skëköl mik e'
kẽ dör chkè wa. Ì katekesö ö ì kẽ katèsö
e' kẽ a̱ se' o̱nuk buaë ö suluë ie' wöa̱. 9 E'
jche̱r a' wa̱, e' kue̱ki̱ a' tö iklö'wé̱ tö chkè ko̱s
katèmi a' tö. E' yëne, erë a' e̱' kkö'nú a̱s kẽ
a' ukuömik s'yamipa ka̱m é̱na iwà a̱r buaë,
esepa a̱rdöne se̱ne sulu a̱. 10 Ichõsö tö be'
é̱na ia̱ne buaë, e' mía̱ e̱' tkése̱r chkè meule
íyi diököl a̱, ese katök iwé a̱. Erë e' dalewa
s'yami ka̱m é̱na iwà a̱r buaë ese eköl tö be'
sué chkök ta̱ e' tö ie' e̱rkiöwé̱ka̱ ta̱ imía̱ ta̱
ikatéitö ñies. 11 Be' tö iwé̱ es, e' ta̱ e' wa be'
tö se' yami, kẽ diché dë'ka̱ wë', e' émine se̱ne
sulu a̱ ta̱ isulurdawa̱ be' ukuömik. Ie' dör
s'yami, ñies Cristo e̱' mettsa̱ ttèwa̱ ie' skéie.
Be' tö iwé̱ es, e' ta̱ be' tö ì sulu wamblé s'yami
ki̱. 12 Se' tö s'yamipa ka̱m é̱na iwà a̱r buaë,
esepa ki̱ ì sulu wamblé es, e' ta̱ ñies se' tso'
ì sulu wamblök Cristo ki̱. 13 E' kue̱ki̱ ye'
ichè tö s'yami we̱le a̱rmine se̱ne sulu a̱ ye'
ukuömik, iyiwak chkà katéyö e' kue̱ki̱, e' ta̱
kẽ ye' tö ikatepaia̱ne.

9

Pablo tö ikanè tsa̱tké

1 ¿We̱s a' tö ibikeitsèmi tö ye' kẽ a̱ ka̱wö
ta̱' ì wo̱ie we̱s ye' ki̱ ikiane es? Wësua a' tö
ibikeitseke tö ye' kẽ dör Jesús ttekölpa tsá̱
e'pa eköl. Erë ye' tö Skëkëpa Jesús su̱' ye' wák
wöbla wa, e' kue̱ki̱ moki̱ ye' dör ie'pa eköl. A'
dör ye' kaneblöke Skëkëpa a̱ e' wà. 2 A' wakpa
ki̱ iwënewa̱ tö moki̱ ye' dör Jesús ttekölpa tsá̱
e'pa eköl. O̱'kapa tö ichèmi tö ye' kẽ dör es,
erë e' kẽ yënuk a' a̱.

3 Wé̱pa tö ye' ché es, esepa yöki̱ ye' e̱' tsa̱tköke i' es. 4 ¿We̱s a' ibikeitsèmi tö wé̱pa wöbla'we̱keyö, esepa kë̃ ka̱wöta̱ ye' ki̱muk inuköl wa chkoie di' yoie? 5 Ñies ¿i̱ma a' ibikeitsè tö ye' kë̃ a̱ ka̱wö ta̱' se̱nukwa̱ tayë e̱rblöke Jesús mik ese ta̱ tsè̱mi e̱' ta̱ we̱s Jesús ttekölpa male̱pa ena Jesús ëlpa ena Pedro e'pa tö iwe̱ke es? 6 ¿I̱ma a' ibikeitsè tö ye' ena Bernabé, sa' böl ë̃ ka̱wöta̱ kaneblök sa' wákpa ulà wa e̱' kkö'noie? 7 ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö ñippökwakpa mi'ke, erë iwákpa e̱' kkö'nuke ichkè wa idi'yè wa? ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö iyiwö tkèsö, erë kë̃ sö iwà katepa? ¿Wé̱ a' wa̱ isu̱ule tö yi tso' chibo kkö'nuk, erë ese kë̃ tö chibo tsu'diö yepa? 8-9 Ì chök ye' tso' a' a̱, e' kë̃ bikeitse̱ s'ditsö ë̃ wa̱, ñies itso' kitule Moisés ttè dalöiëno ki̱, e' tö ichè i' es: "Baka wë'ñe tso' kanebloie trigo wöttsoie, e' kë̃ ka̱wö ta̱' kkõ payuèwa̱ itso' kaneblök e' dalewa a̱s trigowö katõitö." ¿I̱ma a' ibikeitsè? ¿Ttè dalöiëno e' me'a̱t Skëköl tö baka wë'ñe ë̃ kkö'noie? 10 Au, ie' tö ime'a̱t se' a̱ ñies. Wé̱pa tö iyiwö tkeke ena wé̱pa tö ishteke, esepa tö iwakanewe̱ke ie'pa tö iwö kak paneke e' kue̱ki̱. 11 Es ñies sa' tö Wiköl Batse'r íyi tsá̱ paka' a' a̱, e' dör we̱s iyiwö tkèsö es, e' kue̱ki̱ kë̃ idör suluë tö a' tö sa' ki̱mù ì tso' a' wa̱ ese wa, e' dör we̱s iyiwö shtekesö es. 12 A' wöbla'u̱kwakpa skà e' kkö'nuk a' ka̱wöta̱, e' yita̱ buaë a' ka̱wöta̱ sa' kkö'nuk.

Erë e' wà kë̃ kine sa' wa̱ a' a̱. Mik sa' bak a' ska', eta̱ sa' kë̃ wa̱ a' íyi kàne e̱' kkö'noie. Sa' kaneblë' sa' wákpa ulà wa e̱' kkö'noie. E' dör darërë sa' a̱, erë e' ko̱s dalë'ttsë' sa' tö a̱s kë̃ ì tö a' wöklö'ù̱ Cristo tté buaë e' klö'u̱k. 13 A' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa kaneblöke Skëköl wé tso' Jerusalén e' a̱, esepa se̱rke ì kanewe̱ke ie'pa tö ese mik. E' wà dõ tö iyiwak jcheke ie'pa tö ka̱' tso' imoka̱ Skëköl a̱ e' ki̱, ese chkà kak tse̱keat ie'pa tö katè. 14 Es ñies Skëkëpa Jesús tö iyë'a̱t tö wé̱pa kaneblöke ie' a̱ ittè buaë pakök, esepa se̱rdaë kanè e' mik. 15 Erë ye' kë̃ wa̱ íyi ikkë kine a' a̱ yës. Ñies ye' kë̃ ku̱' i' chök a' a̱ a̱s a' tö ye' a̱ imù. Ye' tö Jesús tté buaë pakeke ëme, e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë shu̱te̱. E' kë̃ yepattsa̱ yi tö ye' ulà a̱. Ye' a̱ ta̱ buaë idir tö ye' duõwa̱, erë ye' kë̃ tö a' ulà a̱ ì klö'we̱pa.

16 Erë ye' patkëule Jesús tté buaë pakök, e' kue̱ki̱ e' wa ye' kë̃ a̱ e̱' ttsënukka̱ yës. Ye' ka̱wöta̱ iwà pakök. Ye' kë̃ tö ipakè, e' ta̱ ¡wëstela i̱na ye' ta̱! 17 Ipakõpayö ye' wák e̱r wa, e̱'ma ye' wa̱ ka̱wö ta̱' s'ña'wo̱ie iki̱. Erë kanè e' me'a̱t Skëköl tö ye' ulà a̱, e' kue̱ki̱ ye' ka̱wöta̱ ipakök. 18 E' dör es e̱'ma ¿ì dör iské ye' a̱? Ye' ttsë'ne buaë ipakök ëme e' dör iské ye' a̱. E' wà kiane chè tö erë̃ ye' wa̱ ka̱wö ta̱' se̱nuk ye' kanè e' wa, erë e' kë̃ ki̱ ye' s'ña'we̱ku̱' yës. E' tö ye' ttsë'we̱ke buaë shu̱te̱.

19 Erë̃ ye' kë̃ dör yi kanè méso, erë ye' e̱' mettsa̱ sulitane kanè mésoie a̱s ko̱s ie'pa e̱rblõmi Jesús mik, ekkëpa dõ e̱rblök imik. 20 Mik ye' tso' judiowak shu̱a̱, eta̱ ye' se̱rke we̱s sa' judiowak se̱r Moisés ttè dalöiëno diki̱a̱ es a̱s ie'pa e̱rblõ Jesús mik. Erë̃ ye' kë̃ ku̱'ia̱ Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱, erë mik ye' tso' ie'pa shu̱a̱, eta̱ idalöiekeyö a̱s ie'pa e̱rblõ Jesús mik. 21 Es ñies mik ye' tso' pë' kë̃ dör judiowak esepa shu̱a̱, eta̱ ye' se̱rke we̱s ie'pa se̱r es a̱s ie'pa e̱rblõ Jesús mik. (Erë kë̃ ì sulu wambleku̱'yö. E' wà dör tö erë̃ ye' kë̃ ku̱'ia̱ Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱, erë ye' tso'ia̱ Skëköl ttè dalöiëno e' diki̱a̱, ye' tso' Cristo ttè diki̱a̱ e' kue̱ki̱.) 22 Mik ye' tso' s'yamipa ka̱m é̱na Jesús tté wà a̱r buaë, esepa shu̱a̱, eta̱ ye' se̱rke we̱s ie'pa se̱r es, a̱s ye' a̱ ie'pa ki̱mer a̱s ie'pa é̱na iwà a̱r buaë. Es mik ye' tso' pë' shu̱a̱ eta̱ ye' se̱rke we̱s ie'pa es a̱s we̱s alè ie'pa we̱lepa tsa̱tkër. 23 Ì ko̱s we̱keyö e' dör Jesús tté buaë kí̱ shköwo̱ie a̱s iwà dõñak ye' ulà a̱.

24 A' wa̱ ijche̱r tö mik se' tu̱rke tseë isuo̱ie tö wé̱ e̱' alõmi, eta̱ itu̱rkerak se̱raa̱, erë eköl ë̃ e̱' alõmi, ese ulà a̱ iské döraë. E' sù̱ a' se̱nú Skëköl a̱ buaë a̱s iské dõ a' ulà a̱ we̱s wé̱ e̱' alé ese ulà a̱ iské de es. 25 Tu̱nukwakpa ulitane e̱' kkö'nuke, e̱' yuöke ke̱kraë e̱' aloka̱ imale̱pa ki̱. Ì ko̱s tö ie'pa wöklö'wè̱mi, e' olo'yeke ie'pa tö. E' ko̱s we̱ke ie'pa tö a̱s kal kõ yuekerakitö wöshkiie* tkèka̱ iwökir ki̱, ese dõ ie'pa ulà a̱ ie̱' alérak e' skéie. Iské e' chklörta̱'wa̱, erë se' iyuleke, e' dör yöbië kë̃ chklörta̱'wa̱. 26 Ye' se̱rke Skëköl a̱ we̱s yi tu̱r e̱' aloka̱ ese es, kë̃ dör we̱s tu̱nukwak tu̱rke ëanas ese es. Ye' kë̃ dör we̱s ñippökwak tö iulà tsiní u̱yeke ë̃ siwa̱' ki̱, kë̃ wà ta̱' ese es. 27 Ye' e̱' wöklö'u̱ke darërë, ye' chkà kekeyö kësik wa a̱s tö iù̱ we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. E' we̱keyö es dö' ye' s'patté ta̱ië Skëkëpa ttè wa, erë ye' wák kë̃ ulà a̱ iské dõ.

10

Kë̃ a' minuk íyi diököl dalöiè ese wé a̱

1 A yamipa, ye' kë̃ ki̱ ikiane tö a' é̱na ichõwa tö ì bak se' yamipa bak ká̱ i̱a̱ia̱ë Moisés ké̱wö ska' e'pa ta̱. Ie'pa ko̱s wëttse̱' Skëköl tö mò àr ta̱ië e' wa. Ñies Skëköl diché wa ie'pa ko̱s baktsa̱ klõ wa dayë kiè Dayë Mat, e' shu̱a̱ kë̃ nune'ka̱ dayë wa̱. 2 E' dör we̱s ie'pa wösunerak mò a̱ ena dayë a̱ es iwà kkachoie tö ie'pa batsulewa̱ Moisés mik. 3 Es ñies chkè mé Skëköl wák tö ie'pa a̱, e' ë̃ ñé ie'pa ulitane tö. 4 Ñies di' mé ie' wák tö ie'pa a̱, e' ë̃ yé ie'pa ulitane tö. Di' e' döwé̱ttsa̱itö ákkuö a̱. Ákkuö e' tö Cristo wà ché, e' mir ie'pa ta̱ ke̱kraë iki̱mukrak. 5 Erë ie'pa kibiiepa kë̃ wër Skëköl wa buaë. E'

* 9:25 kal kõ yöule wöshkiie: E' merke tu̱nukwakpa e̱' alé esepa a̱, e' kkecheke ie'pa tö ta̱ië. Wé̱ ki̱ itkëneka̱ ese wák dalöiërta̱' ta̱ië.

kue̱ki̱ ie'pa kibiiepa durulune, nu a̱te̱ tkëte̱r
ká̱ wa'ñe ká̱ sir poë e' ki̱.
6 E' ko̱s tka ie'pa ta̱ se' a̱ iwà kkachoie
tö kě se' kàne ì sulu kkechök we̱s ie'pa tö
ikkeyë' es. 7 Se' kě kàne íyi diököl dalöiök
we̱s ie'pa we̱lepa tö idalöië' es. Ì wamblë'
ie'pa tö e' tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱. E'
tö ichè: "Ie'pa e̱' tuléwa̱ chkök di'yök ta̱ië
buaë íyi diököl dalöioie. E' ukuöki̱ ta̱ ie̱'
kéka̱rak klötök trënuk ì sulu wamblök ta̱ië e̱'
ttsë'wo̱ka̱rak buaë."* 8 Kě se' kàne trënuk we̱s
ie'pa we̱lepa trënerak es, e' nuí̱ ki̱ ie'pa ta̱ië
e'pa durulune ká̱ etkě a̱ döka̱ 23,000. 9 Kě
se' kàne Cristo wöñatkök ì sulu wa we̱s ie'pa
we̱lepa iwöñatkë' es, e' nuí̱ ki̱ ie'pa kötulur
tkabě wa. 10 Kě se' kàne kköchökka̱ Skëköl
wöa̱ we̱s ie'pa we̱lepa kköyë'ka̱ es, e' nuí̱ ki̱
S'ttökulurwak tö ie'pa kötulur.
11 Íyi ekkë ko̱s tka s'yamipa bak ká̱ ia̱ia̱ë,
e'pa ta̱ iwà kkachoie se' a̱ tö se' kě kàne ì sulu
wamblök we̱s ie'pa es. E' ko̱s kite̱a̱t Skëköl
yëkkuö ki̱ se' se̱rke i̱'ñe ta̱ ká̱ i' e̱rkewatke
e' ké̱wö ska', esepa a̱ ikkachoie tö wé̱pa tö
Skëköl watéttsa̱, esepa weirdaë inuí̱ ki̱.
12 A' we̱lepa e̱' bikeitsõ tö "ye' e̱' tkéwa̱
darërë Jesús mik, kě ye' a̱rpamine ì sulu a̱."
Ese wakpa ka̱wöta̱ se̱nuk e̱rki̱ a̱s kě ia̱rmine
ì sulu a̱. 13 Se' e̱rkirke ì sulu wamblök, ese
ko̱s tköke sulitane ta̱. Erë Skëköl ttõ moki̱ë,
ie' kě tö se' mepattsa̱ tö ì sulu tö se' e̱rkiöwè̱
ta̱ië shu̱te̱ kě se' a̱ iwöklör ekkë. Mik se'
e̱rkiöwe̱ke ì sulu tö, eta̱ ie' tö se' a̱ ikkacheraë
we̱s se' tkõshkarmi iulà a̱ a̱s se' a̱ iwöklör.
14 A yamipa, a' dalër ta̱ië ye' é̱na, íyi diököl
tso' dalöiè ese ko̱s yöki̱ a' tkõshkar bánet.
15 A' ka̱bikeitsõ buaë, e' kue̱ki̱ ì chekeyö a' a̱,
e' bikeitsõ ta̱ a' isue̱raë tö moki̱ë idir. 16 Mik
se' ñì dapa'u̱ke Cristo köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k,
eta̱ wëstela chèsö Skëköl a̱ vino yekesö ñita̱
tka̱' etkě a̱ e' ki̱. Vino ñe' tö ie' pě tëne
ta̱ië s'tsa̱tkoie e' wà chè. E' wa se' ko̱s tso'
batsulewa̱ ie' mik. Ñies pan etö ě blatekesö
ñì a̱ e' ñekesö ñita̱. E' tö ie' chkà wà chè. E' wa
se' ko̱s tso' batsulewa̱ ie' mik. 17 Se' dör ta̱ië,
e' ko̱s tö pan etö ě e' ñeke, e' kue̱ki̱ se' ko̱s dör
we̱s wák eköl ě es.
18 Ì we̱ke Israel aleripa tö e' wà bikeitsõ.
Mik ie'pa tö iyiwak jcheke ka̱' tso' imoka̱
Skëköl a̱ e' ki̱, eta̱ wé̱pa tö ese chkà kak
kateke, esepa ko̱s tso' ie' dalöiök ñita̱. Es ñies
a' mi'ke íyi diököl dalöio wé a̱, ta̱ chkè meule
íyi diököl a̱, ese kak katé a' tö, e' ta̱ a' tso'
idalöiök ie'pa ta̱ ñita̱. 19 E' wa ye' kě ku̱' ichök
tö íyi diököl ese ena chkè meule ia̱ ese diché
ta̱'. 20 Au, kě idör es. Ye' tso' ichök tö pë' kě
tö Skëköl dalöiè esepa tö iyiwak jcheke mè
íyi diököl a̱, ñermata e' meule aknamapa a̱,
kě meule Skëköl ichõk e' a̱. Ye' kě ki̱ ikiane
tö a' e̱' tiù̱ aknamapa íyi shu̱a̱ yës. 21 A' kě
a̱ Skëkëpa Jesús tka̱' ena aknamapa tka̱' e'
wà yanuk ñita̱. A' kě a̱ Skëkëpa chkè ena
aknamapa chkè katanuk ñita̱. 22 Iwé̱sö es,
e' ta̱ s'tso' Skëkëpa tsiriu̱k a̱s isibirka̱ s'ki̱. Ie'
uluneka̱ s'ki̱, e' ta̱ ¿we̱s e' dalë'ttsërmi sia̱?

Ì ko̱s ú̱ Skëköl ě ki̱koka̱

23 A' we̱lepa tö icheke tö "se' wa̱ ka̱wö tso',
ì ko̱s kiane se' ki̱ wè̱, ese wo̱ie." E' yëne erë kě
ì ulitane e' dör buaë se' a̱ wè̱. Ì ko̱s kiane se'
ki̱ wè̱, e' wèmisö, erë kě ì ulitane a̱ s'yamipa
e̱r diché iënuk. 24 Se' kě kàne tkinuk se' wák
ě ki̱. Ñies s'ka̱wöta̱ tkinuk s'male̱pa ki̱.
25-26 Skëköl yëkkuö tö ichè: "Ká̱ i' ena íyi ko̱s
tso' iki̱, e' dör Skëköl icha."† E' kue̱ki̱ iyiwak
chkà wato̱rke iwé a̱, ese ko̱s katèmisö. Kě
iwà chakar tö imeule íyi diököl a̱ ö au a̱s s'e̱r
kě tö s'kkatõ iki̱.
27 Yi kě e̱rblöta̱' Jesús mik, ese eköl tö a'
we̱le kié chkök ie' ta̱, ta̱ a' shkak, e' ta̱ a' yú.
Ì ko̱s wà a' dëne e' katõ běrë kě ichakar a̱s
a' e̱r kě tö a' kkatõ iki̱. 28 Erë o̱'ka tö a' a̱
iché: "Iyiwak chkà se̱ meule íyi diököl a̱", e'
ta̱ kě ikatar ie' dalërmik, ñies e̱rbikè dalërmik.
29 Ye' tso' ie' e̱rbikè chök, ye' kě ku̱' a' e̱rbikè
chök.
Ye' a̱ ka̱wö ta̱' iyiwak chkà ulitane katök,
¿we̱s e' kě katepayö, imène sulu o̱'ka ki̱ e' ě
kue̱ki̱? 30 Ì kateke ye' tö, ese ki̱ ye' tö wëstela
cheke Skëköl a̱, e' ta̱ ¿we̱s e' sulurmi o̱'ka
yöki̱? ¿We̱s e' ki̱ ie' tö ye' chèmi suluë?
31 E' kue̱ki̱ ì ko̱s yekesö, ñekesö, ñies ì ko̱s
we̱kesö, e' ùsö a̱s Skëköl ki̱karka̱. 32 A' se̱nú
wösh wa a̱s kě yi wöklör a' ukuömik. Ju-
diowak idir ö kě idör judiowak ö wé̱pa dör
Skëköl icha ese idir, ese ko̱s kě wöklö'wa̱r.
33 A' se̱nú we̱s ye' se̱rke es. Ye' wák e̱' ché
se̱nuk ke̱kraë a̱s e' wër buaë sulitane wa. Ye'
kě tkirku̱' ye' wák ki̱. Ye' tkirke sulitane ki̱
ie'pa ki̱moie a̱s itsa̱tkërdak.

11

1 A' se̱nú we̱s ye' se̱rke es. Ye' se̱rke we̱s
Cristo se̱r es.

We̱s alakölpa ka̱wöta̱ e̱' u̱k mik se' ñì dapa'u̱ke eta̱

2 Ke̱kraë a' e̱r a̱rke ye' ska'. Ñies ì ko̱s wa
ye' tö a' wöblao̱', e' we̱keia̱ a' tö. E' kue̱ki̱
ye' tso' a' ki̱kökka̱. 3 Erë ye' ki̱ ikiane tö
a' wa̱ ijche̱r tö Cristo dör wëpa dör ie' icha
esepa ko̱s wökir. Ñies wëm dör alaköl wökir.
Ñies Skëköl dör Cristo wökir. 4 Mik a' ñì
dapa'u̱ke ttök Skëköl ta̱, eta̱ a' wëpa we̱lepa
ttöke ie' ta̱ ö ilè chekerakitö ie' ttekölie ta̱
iwökir pabakekewa̱itö, e' ta̱ e' wa yi dör
iwökir e' dalöse̱we̱kewa̱itö. 5 E' skéie kě dör
es alakölpa a̱. Ie'pa ttöke Skëköl ta̱ ö ilè chek-
erakitö ie' ttekölie, kě wökir pabakulewa̱, e'
ta̱ e' wa ie'pa tö yi dör iwökir e' dalöse̱wé̱wa̱.
Ie'pa dör we̱s alakölpa tsà̱ tõ dabebe esepa
es. 6 Alaköl we̱le kě é̱na iwökir pabakakwa̱,

* **10:7** Éxodo 32.6 † **10:25-26** Salmo 24.1

e' ta̱ ese mú tö itsà̱ tèe we̱s wëm es. Erë e'
dör jaë ta̱ië ie' a̱. E' kue̱ki̱ buaë idir ie' a̱ tö
iwökir pabakõwa̱. [7-9] Skëköl tö wëm yö' we̱s
ie' wák es, e' kue̱ki̱ we̱s ie' dör e' wërke wëm
ki̱. E' kue̱ki̱ wëpa kẽ kàne iwökir pabakökwa̱
mik ittöke ie' ta̱ e' dalewa. Erë alaköl dë'ka̱
wëm wa, e' kẽ dör tö wëm dë'ka̱ alaköl wa.
Ñies alaköl yöne wëm kue̱ki̱ iki̱moie, e' kẽ dör
tö wëm yöne alaköl kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ we̱s wëm
dör e' wërke alaköl ki̱. [10] E' kue̱ki̱ alakölpa
ké e' wà kkachök iwökir pabakèwa̱ wa. Ñies
ie'pa ké e' u̱k Skëköl biyöchökwakpa kue̱ki̱.
[11] Erë alakölpa ena wëpa batsulewa̱ Skëkëpa
mik esepa kẽ mene̱at ulawa ulawa ñì yöki̱.
E' skéie imene̱at ñì ki̱muk ñì dalöiök. [12] Moki̱
tö alaköl tsá̱ dë'ka̱ wëm tsá̱ wa. Erë ñies e'
ukuöki̱ ta̱ wëpa ulitane ku̱rke alaköl wa. Erë
se' ko̱s ena íyi ko̱s, e' dë'ka̱ Skëköl wa.

[13] A' wakpa tö ibikeitsö. ¿Buaë idir tö
alakölpa ttöke Skëköl ta̱ wökir kẽ pabakule?
[14] Sulitane wa̱ ijche̱r tö iwake' mene̱atbak
tö wëm tsà̱ batsì̱, e' dör jaë. [15] Erë alaköl tsà̱
batsì̱, e' mène ie' a̱ iwökir pabakoie, e' kue̱ki̱
e' mène buaë ie' ki̱ iki̱koka̱. [16] Yile kẽ wa̱ ye'
sini'ku̱ne, e' ta̱ ese é̱na ia̱nú tö se' dör Skëköl
icha erule erule ñì dapa'u̱ke ká̱ wa'ñe, e'pa
ko̱s wöblar tö alakölpa ttöke Skëköl ta̱ wökir
pabakulewa̱.

We̱s se' ké Skëkëpa köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k

[17] Ì cheke ye' tö a' a̱ i' ta̱, e' kẽ ki̱ ye' a̱ a'
peñanuk. Mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ e' wà dettsa̱
suluë ichõk ì buaë tsa̱ta̱. [18] Ke̱weie yö ichè tö
ye' wa̱ ibiyõ jche̱r tö mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱
a' ñì blabatsélor. We̱le ta̱ ye' iklö'wé̱ tö e' dör
moki̱. [19] Moki̱ e' dör buaë tö a' ñì blabatsõ a̱s
iwërwa̱ a' shu̱a̱ tö a' wé̱pa wër moki̱ Skëköl
wa buaë. [20-21] Mik a' ñì dapa'u̱ke Skëkëpa
köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'wo̱ie chkè wa di'yè wa,
eta̱ a' wákpa tö a' chkè ñéwa̱ kẽ wa̱ iyamipa
kẽ wa̱ ì ta̱' esepa bikeitse̱. Bataie ta̱ a' we̱lepa
a̱te̱ kẽ chkaule we̱lepa e̱' ttéka̱ ta̱ië blo' wa.
E' wa ì ché a' tö tö iké̱wö tkö'we̱ke a' tö
e' dalöse̱wé̱wa̱ a' tö. [22] Wësua a' kẽ u ta̱'
chkoie di'yoie. Wësua se' dör Skëköl icha e'pa
dalöse̱we̱kewa̱ a' tö. Wësua a' é̱na s'yamipa
dör sia̱rë, esepa jaëwa̱kka̱. ¿Ì chèmiyö a' a̱ íyi
ekkë kue̱ki̱? ¿A' ki̱ ikiane tö ye' tö a' peñè iki̱?
Au, ye' kẽ tö iwe̱pa.

[23] Skëkëpa Jesús tté mene̱at ye' a̱
paka'neyö a' a̱, e' dör i' es: Nañewe ka̱m ie'
merttsa̱, e' yöki̱ ie' tö pan klö'wé̱. [24] E' ki̱
wëstela chéitö Skëköl a̱. E' ukuöki̱ ta̱ iblatéitö
ta̱ iché: “Pan i' dör ye' chkà merdattsa̱ a'
tsa̱tkoie e'. I' ú̱ ke̱kraë a̱s a' e̱r a̱rne ye' ska'.”
[25] Es ñies mik ie'pa chké o̱ne ta̱ tka̱' a̱ vino
tkër, e' klö'wéitö ta̱ iché: “Vino i' dör ye' pẽ.
Ye' tterawa̱ e' pẽ tërdaë, e' wa ttè pa̱'a̱li me'
Skëköl tö, e' wà de. Bitökicha a' tö iyeke, eta̱
a' e̱r a̱nú ye' ska'.” [26] Es bitökicha a' tö pan
ñe' ñé ena vino ñe' yé, e' wa a' tso' ichök tö
ie' köte̱wa̱ se' skéie. Es a' tö ichè michoë dõ
mik ie' datskene eta̱.

[27] E' kue̱ki̱ yi isie tö pan ñe' ñé ena vino
ñe' yé, erë kẽ ise̱rku̱' we̱s ka̱wö tkö'we̱ke ñe'
wà kiane chè es, e' ta̱ esepa tso' Skëkëpa
chkà ena ipẽ dalöse̱u̱kwa̱. [28-29] Iñésö ena
iyésö, erë s'yamipa male̱pa dör we̱s wák
eköl ẽ es se' ta̱ Skëkëpa batamik, esepa
dalöse̱wé̱wa̱sö, e' ta̱ Skëköl wö kiekesö e̱' ki̱.
E' kue̱ki̱ se' ko̱s eköl eköl ka̱wöta̱ e̱' sa̱u̱k
ke̱we tö is s'tso', e' ukuöki̱ ta̱ pan ñú ena
vino yõ. [30] Erë a' kẽ ku̱' iwà dalöiök es. E'
kue̱ki̱ a' ta̱ië kirirke ianewa̱ alabëbë, ñies
a' we̱lepa duolur. [31] Se' e̱' sué̱ buaë, e̱'ma
Skëkëpa kẽ tö se' shu̱lepa. [32] Erë ie' tö se'
shu̱leke, e' ta̱ e' dör se' ki̱moie a̱s se' kẽ
kichatër aishkuö ta̱ wé̱pa kẽ tö ie' dalöieta̱'
esepa ta̱ ñita̱. [33] A yamipa, mik a' ñì dapa'u̱ke
chkök ñita̱ Skëkëpa köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'wo̱ie,
eta̱ a' ñì panú. [34] A' wé̱pa dué bli wa̱, e' ta̱
esepa chkõbitu̱ iwák u a̱ a̱s a' kẽ tö Skëköl wö
kiõ e̱' ki̱ a' ñì dapa'u̱ke chkök ñita̱ e' wa. Íyi
malè̱ kianeia̱ shu̱lè, ese shu̱lekeyö mik ye'
dene a' ska' eta̱.

12

Ì merke Wiköl Batse'r wa e' pakè

[1] A yamipa, i' ta̱ ye' tö ì merke Wiköl
Batse'r wa se' a̱ e' tté pakeke a' a̱. Ye' ki̱
ikiane tö a' é̱na ttè e' wà a̱r buaë. [2] A' wa̱
ijche̱r buaë tö ke̱net ta̱ ka̱m a' tö Skëköl
dalöiõ, e' yöki̱ a' bak e̱' muktsa̱ wëttsè̱ we̱s
alè íyi diököl kẽ ttõ ta̱', ese dalöiök. [3] E' kue̱ki̱
i̱'ñe ta̱ ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa
ttöke Skëköl Wiköl wa, esepa kẽ tö ichepa:
“¡Jesús mú kichatër!” E' sù̱ wé̱pa kẽ ttöku̱'
Wiköl Batse'r wa, esepa kẽ tö ichepa moki̱:
“¡Jesús dör sulitane Këköl!”

[4] Ì mène se' a̱ ñì ki̱moie ese dör kua̱'ki̱
kua̱'ki̱, erë e' wì dör Skëköl Wiköl eköl ẽ.
[5] E' sù̱ kanè tso' se' wa̱ s'ki̱moie ese dör
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë e' wì dör Skëkëpa Jesús
eköl ẽ. [6] E' sù̱ ì we̱kesö ese wà dökettsa̱
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, erë e' wì dör Skëköl eköl ẽ,
e' tö iwakanewe̱ke se' a̱ a̱s iwà döttsa̱ we̱s
ie' ki̱ ikiane es. [7] Se' ko̱s eköl eköl a̱ imène
Skëköl Wiköl wa s'male̱pa ki̱moie. [8] We̱lepa
a̱ imerke Skëköl Wiköl wa Skëköl siwé̱ iski̱ë
e' pakoie. We̱lepa skà a̱ Wiköl e' ẽ wa imerke
ttè blëule ese wà pakoie. [9] We̱lepa skà a̱
imerke Wiköl e' ẽ wa e̱rbloie Skëköl mik
bua'ie. We̱lepa skà a̱ imerke Wiköl e' ẽ
wa s'duöke ese bua'wo̱ne. [10] We̱lepa skà a̱
imerke ì kẽ o̱r yi a̱ ese wo̱ie. We̱lepa skà
a̱ imerke ttoie Skëköl ttekölie. We̱lepa skà
a̱ imerke isuo̱ie tö yile ka̱paköke ese dör
Skëköl ttè moki̱ ö au. We̱lepa skà a̱ imerke
ttoie ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. We̱lepa skà a̱
imerke wé̱pa ttöke ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, ese
wà pakone. [11] Erë ekkë ko̱s dör Skëköl Wiköl
eköl ẽ e' kanè. Ie' tö imeke se' ko̱s a̱ eköl eköl

we̱s ie' ki̱ ikiane es. 12-13 Se' dör Cristo icha e'pa dör we̱s wák eköl ẽ es. Se' ulà ta̱', klõ ta̱' ena se' yese skà tso' tai̱ë, erë e' ko̱s wöiëulewa̱ etkëme. Es ñies se' dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. Se' we̱lepa dör judiowak, se' we̱lepa skà kẽ dör judiowak, se' we̱lepa klöulewa̱ kanè mésoie, se' we̱lepa skà kẽ dör es. Erë se' ko̱s iënewa̱ Skëköl Wiköl a̱, e' ẽ a̱ se' ko̱s tso'. E' wa se' de we̱s wák eköl ẽ es Cristo ta̱ ñita̱.

14 S'chkà kẽ dör etkëme, iyese tso' tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 15 Ichõsö tö s'klõ mú tö ichè: “Ye' kẽ dör ulà, e' kue̱ki̱ ye' kẽ ku̱' chkà mik.” Ie' tö ichèmi es, erë ie' tso' chkà mik. 16 S'kukuöña mú tö ichè: “Ye' kẽ dör wöbla, e' kue̱ki̱ ye' kẽ ku̱' chkà mik.” Ie' tö ichèmi es, erë ie' tso' chkà mik. 17 S'chkà ko̱s e' mú dör wöbla ẽ, e̱'ma ¿we̱s ì ttsèmisö? S'chkà ko̱s e' mú dör kukuöña ẽ, e̱'ma ¿ì wa íyi alar ttsèmisö? 18 Erë Skëköl kẽ wa̱ se' chkà yöne es. Ie' tö ì ko̱s tso' s'chkà mik, e' méa̱t wé̱ ie' ki̱ ikiane mèa̱t ee̱ a̱s ikaneblõ buaë ñita̱. 19 Es s'chkà ulitane mú dör wöbla ẽ ö kukuöña ẽ, e̱'ma s'chkà kẽ dör moki̱. 20 Erë kẽ idör es. S'yese tso' tai̱ë.

21 E' kue̱ki̱ s'wöbla kẽ a̱ iyënuk s'ulà a̱: “Be' kẽ dör ìie bua' ye' a̱.” Es ñies s'wökir kẽ a̱ iyënuk s'klõ a̱: “Be' kẽ dör ìie bua' ye' a̱.” 22 E' skéie, s'chkà wé̱sele bikeitsekesö tö kẽ ia̱ ì o̱r buaë, e' kẽ ta̱' eta̱ kẽ se' se̱rpa. 23 S'chkà wé̱sele ki̱ se' jaërke, kẽ kkayër ta̱', ese paiekesö buaë datsi' wa kkö'neke buaë. 24 Erë s'chkà wé̱sele kẽ ki̱ se' jaërku̱', e' kẽ paieku̱'sö datsi' wa. S'chkà wé̱sele bikeitsekesö tö kẽ idör buaë chökle, ese kkö'nekesö bua'ie. Es Skëköl tö s'chkà tulu'wa̱. 25 Ie' tö iwé̱ es a̱s s'chkà kẽ ñì blabatsõ e' skéie iñi kkö'nurak buaë ñikkëë. 26 Se' yese alè dalëne s'mik, e' ta̱ s'chkà ko̱s e' tö ittsé. Ñies se' yese alè peñarke buaë, e' ta̱ s'chkà ko̱s e' ttsë'ne buaë.

27 A' ko̱s eköl eköl tso' batsulewa̱ Cristo mik we̱s wák eköl ẽ es. 28 Se' dör Skëkëpa Jesús icha e'pa shu̱a̱ Skëköl tö se' tkë'ka̱ kanè kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ uk. Ke̱we ie' tö Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa tkë'ka̱. E' ukuöki̱ ta̱ ittekölpa male̱pa tkëneka̱. E' ukuöki̱ ta̱ s'wöbla'u̱kwakpa ittè wa esepa tkëneka̱. E' ukuöki̱ ta̱ ì kẽ o̱r yi a̱ ese u̱kwakpa tkëneka̱, ñies s'duöke ese bua'u̱kwakpa ena s'ki̱mukwakpa ena s'wëttsu̱kwakpa esepa tkëneka̱. Ñies wé̱pa ttöke ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, esepa tkëneka̱. 29 Se' ulitane kẽ dör Jesús ttekölpa tsá̱. Se' ulitane kẽ dör Skëköl ttekölpa. Se' ulitane kẽ dör s'wöbla'u̱kwakpa. Se' ulitane kẽ dör ì kẽ o̱r yi a̱ ese u̱kwakpa. 30 Se' ulitane kẽ dör s'duöke ese bua'u̱kwakpa. Se' ulitane kẽ dör ttõpa ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. Ì chekerakitö ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, ese wà kẽ pakanukne se' ulitane a̱. 31 Erë ì merke se' a̱ Wiköl Batse'r wa, e' bua'ie yulõ a' dör poë.

Se' ñì dalëritsõ e' dör ñala̱ bua'ie

Erë ñala̱ bua'ie shu̱te̱, e' kkachekeyö a' a̱ i' ta̱.

13

1 S'ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ dõ Skëköl biyöchökwakpa ttõ e' ko̱s mú yër ye' a̱, erë s'male̱pa kẽ dalër ye' é̱na, e' ta̱ ye' dör we̱s tabechka ppésö ese blar es ö we̱s panakkuö ppésö ese blar es kẽ wà ta̱'. 2 Ye' mú ttõ Skëköl ttekölie, ñies ie' siwé̱ blëule e' ko̱s mú a̱r ye' é̱na ñies íyi ko̱s mú jche̱r ye' wa̱ ñies ye' mú e̱rblõ Skëköl mik tai̱ë dõ ka̱bata skéu̱ ekkë, erë s'male̱pa kẽ dalër ye' é̱na, e' ta̱ ye' kẽ dör ì. 3 Ì ko̱s tso' ye' wa̱ e' mú mèttsa̱yö s'sia̱rëpa a̱, ñies ye' wák mú e̱' mùttsa̱ we'ikè sia̱rë Skëköl ttè kue̱ki̱ e̱' ttsoka̱*, erë s'male̱pa kẽ dalër ye' é̱na, e' ta̱ e' kẽ dör ìie bua' ye' a̱.

4 Se' ñì dalëritsöke, e' ta̱ ì ko̱s dalë'ttsekesö bẽrë, ñies se' e̱r buaë chöke s'male̱pa a̱. Se' ñì dalëritsöke, e' ta̱ kẽ se' ukyërta̱' ñì ki̱, kẽ se' e̱' ttsöta̱'ka̱ s'male̱pa ki̱, kẽ se' e̱' bikeitsöta̱'ka̱ tö se' dör pë' tai̱ë. 5 Se' ñì dalëritsöke, e' ta̱ kẽ s'male̱pa suèsö e̱r sulu wa, kẽ se' e̱r muta̱'wa̱ se' wák ẽ ki̱, kẽ se' ulurta̱'ka̱ bet, ì sulu wamblërke se' ta̱, e' ta̱ ese nuí̱ olo'yekesö. 6 Se' ñì dalëritsöke, e' ta̱ ì sulu wamblërke ese kẽ tö se' ttsë'we̱pa buaë. E' skéie mik s'male̱pa se̱rke we̱s ttè moki̱ tö ichè es, e' ta̱ ese je' tö se' ttsë'we̱ke buaë. 7 Se' ñì dalëritsöke, e' ta̱ ì ko̱s dalë'ttsekesö, se' e̱rblõ michoë Skëköl mik, ì buaë yë' Skëköl tö se' a̱ ese ko̱s wà panekesö krörö̈ë, ì ko̱s wöklö'we̱kesö.

8 Se' ñì dalëritsöke e' kẽ e̱rta̱'wa. I̱'ñe ta̱ imerke ttoie Skëköl ttekölie, erë aishkuö ta̱ e' kẽ merpaia̱ es. I̱'ñe ta̱ imerke ttoie ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, erë aishkuö ta̱ e' kẽ ku̱'ia̱. I̱'ñe ta̱ imerke íyi blëule ese jche̱noie Wiköl Batse'r wa, erë aishkuö ta̱ e' e̱rdawa. 9 E' wà dör tö ì mène se' a̱ jche̱noie i̱'ñe ta̱ ese kẽ dör Skëköl íyi wa'ñe, e' dör ikakla ẽ. Ñies ì chekesö Skëköl ttekölie, ese kẽ dör se̱raa̱. 10 Ese ko̱s e̱rdawa mik ì dör ibua'ie e' de se̱raa̱ eta̱.

11 E' dör i' es: Mik ye' ià alala, eta̱ ye' ttöke we̱s alala es, ye' e̱rbiköke we̱s alala es, íyi sue̱keyö we̱s alala es. Erë mik ye' kibineo̱ne, eta̱ ye' kẽ dör alala, e' kue̱ki̱ ye' kẽ se̱ria̱ we̱s alala es. 12 I̱'ñe ta̱ se' wa̱ Skëköl jche̱r we̱s íyi olo suèsö wösuo̱ nula wa es. Erë aishkuö ta̱ isue̱rasö ñì wösha̱ë. I̱'ñe ta̱ ie' kak jche̱r ye' wa̱, erë aishkuö ta̱ ijche̱rdawa̱ ye' wa̱ buaë we̱s ie' wa̱ ye' jche̱r buaë es.

13 I̱'ñe ta̱ se' e̱rblöke Skëköl mik. Ñies ì yë'a̱tbakitö, ese wà panekesö krörö̈ë. Ñies se' ñì dalëritsöke. Íyi maña̱t ekkë wawe̱kesö i̱'ñe ta̱, erë ibua'ie dör se' ñì dalëritsõ.

* **13:3** ye' wák mú e̱' mùttsa̱ we'ikè sia̱rë: Yëkkuö këchke we̱le tö ichè: ye' mú e̱' mùttsa̱ ña'wè̱wa

14

Imène ttoie ttö́ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, e' pakè

1 A' e̱' chö́ ñì dalëritsök buaë. Ñies ì merke
se' a̱ Wiköl Batse'r wa ñì ki̱moie ese yulö́
poë. Erë ttök Skëköl ttekölie e' yulö́ bua'ie
imale̱pa tsa̱ta̱. 2 E' wà dör tö yi a̱ imène ttoie
ttö́ kua̱'ki̱ wa ese kë́ ttöku̱' imale̱pa ta̱, ittöke
Skëköl ë́ ta̱. Kë́ yi skà é̱na ittöke e' a̱nuk. Erë
ttè blëulewa̱ ese chekeitö Skëköl Wiköl wa.
3 Erë yi a̱ imène ttoie Skëköl ttekölie, ese ttöke
imale̱pa ta̱ ie'pa e̱r diché kí̱ ioie, ie'pa pattoie
ena ie'pa e̱r pabloie. 4 Yi ttöke ttö́ kua̱'ki̱
wa Wiköl Batse'r wa, ese tö iwák ë́ e̱r diché
kí̱ ieke. Erë yi ttöke Skëköl ttekölie, ese tö
Skëkëpa Jesús icha male̱pa e̱r diché kí̱ ieke.
5 Ye' ki̱ ikiane tö a' ulitane mú a̱ imer ttoie
ttö́ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa. Erë a' mú ttö́ Skëköl
ttekölpaie, e' dör ibua'ie ttök ttö́ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
wa ese tsa̱ta̱. Erë a' ttöke ttö́ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱
wa ta̱ yile tö iwà pakène imale̱pa a̱ a̱s ie'pa
e̱r diché kí̱ iër, e' ta̱ e' dör buaë we̱s yi ttöke
Skëköl ttekölie ese es.

6 A yamipa, e' wà pakekeyö a' a̱ i' es.
Ichö́sö tö ye' de, e' ttöke a' ta̱ ttö́ kua̱'ki̱ wa,
e' ta̱ ¿e' tö a' ki̱mèmi? Au, e' kë́ dör ìie bua'.
Erë ilè kkayëne ye' a̱ ese chéneyö a' a̱ ö ilè
jche̱r ye' wa̱ ese pakéneyö ö ilè chéyö Skëköl
ttekölie ö a' wöbla'wé̱yö ttè wé̱sele wa ese ko̱s
chéyö a' wákpa ttö́ wa, e' ta̱ e' je' tö a' ki̱mèmi
buaë. 7 E' dör we̱s ma'ma tso' blarta̱' pulë sù̱
ö ma'ma kicha ta̱' sù̱ ese blar es. Kë́ iblane
we̱s ika̱wöta̱ bla'wè̱ es, e' ta̱ ¿ì se' a̱ ichök
tö ì bla'we̱kerakitö? 8 Ñies duk bla'we̱ke
ñippökwakpa kioie ñippök ibolökpa ta̱, e' kë́
blane we̱s ibla'we̱ke es, e' ta̱ ñippökwakpa kë́
bitú̱pa ñippök. 9 E' sù̱ a' ta̱ itköke. A' ttöke ttö́
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wa, e' ta̱ ¿we̱s e' wà a̱rmi yi é̱na?
A' ttöke ë́, we̱s yi ttö́ ekörla ese es. 10 S'ttö́
dakliliё, e' tso' tai̱ë ká̱ i' a̱, ese ko̱s wà a̱ne
iwákpa é̱na. 11 Erë we̱le ttöke iwákpa ttö́ wa,
kë́ wà a̱ne ye' é̱na, e' ttséyö, e' ta̱ ie' dör ká̱
kua̱'ki̱ wak ye' a̱, ñies ye' dör ká̱ kua̱'ki̱ wak
ie' a̱. 12 Ì meke Skëköl tö se' a̱ iWiköl wa, ese
ko̱s yuleke a' tö poë. E' kue̱ki̱ yö ichè a' a̱, e'
wé̱se tö se' male̱pa dör Skëkëpa icha e'pa e̱r
diché kí̱ ieke, ese ko̱s yulö́ bua'iewa̱.

13 E' kue̱ki̱ yi ttöke ttö́ kua̱'ki̱ wa ese wák
tö ikiö́ Skëköl a̱ a̱s imùitö ie' a̱ iwà pakone
imale̱pa a̱. 14 Ichö́sö tö ye' tso' ttök Skëköl
ta̱ ttö́ kua̱'ki̱ wa, e' ta̱ moki̱ ye' tso' ttök ie'
ta̱, erë iwà kë́ a̱ne ye' wák é̱na. 15 ¿We̱s ye'
iwè̱mi? Ye' iwe̱ke i' es: ye' ttöke Skëköl ta̱
ttö́ kua̱'ki̱ wa, ñies ye' ttöke ie' ta̱ ttö́ a̱ne ye'
é̱na ese wa. E' sù̱ ye' ttsöke ie' ki̱koka̱ie ttö́
kua̱'ki̱ wa, erë ñies ye' ttsöke ttö́ a̱ne ye' é̱na
ese wa. 16 Ichö́sö tö a' we̱le tso' wëstela chök
Skëköl a̱ ttö́ kua̱'ki̱ wa a' male̱pa kukua, erë
iwà kë́ a̱ne a' é̱na, e' ta̱ ¿we̱s a' ichèmi, "Es e'
idir"? 17 Moki̱ ie' tö wëstela ché buaë Skëköl
a̱, erë e' kë́ wa̱ a' e̱r diché kí̱ iëne. 18 Ye' ttöke
ttö́ kua̱'ki̱ wa tai̱ë a' tsa̱ta̱, e' ki̱ ye' tö wëstela
cheke Skëköl a̱. 19 Erë mik se' ñì dapa'u̱ke,
eta̱ ee̱ ye' a̱ ta̱ ye' ka̱paköke ttè böt maña̱t wà
a̱ne se' é̱na ese wa, e' dör buaë ye' ka̱paköke
ttè tai̱ë ttö́ kua̱'ki̱ wa döka̱ 10.000 kë́ a̱ne yi
é̱na e' skéie.

20 A yamipa, kë́ a' ka̱bikeitsökia̱ we̱s ala'rla
es. A' ka̱bikeitsö́ we̱s s'kibinetke es. Erë
buaë idir tö se̱ne sulu yöki̱ a' ka̱bikeitsö́ we̱s
ala'rla es. 21 Skëköl tö ichè iyëkkuö ki̱ i' es:
"Erë́ ye' ttöraë ká̱ i' wakpa ta̱ s'ttö́ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ wa ena ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa wa,
erë ie'pa kë́ tö ye' ttö́ iu̱tepa." 22 E' wa isué́sö
tö s'ttöke ttö́ kua̱'ki̱ wa e' dör ilè kkachoie
wé̱pa kë́ e̱rblöta̱' Jesús mik esepa a̱, kë́ idör
se' e̱rblö́ Jesús mik esepa a̱. Erë se' ttöke
Skëköl ttekölie e' je' dör se' e̱rblö́ ie' mik
esepa a̱. 23 E' wà dör i' es: A' ñì dapa'u̱ke e'
ko̱s tso' ttök ttö́ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ kë́ a̱ne yi é̱na
ese wa, e' wösha̱ pë' kë́ yöne Jesús ttè wa kë́
e̱rblöta̱' ie' mik, esepa dewa̱ a' shu̱a̱, e' ta̱
ie'pa tö ibikeitseraë tö a' dör a̱li̱ie. 24 Erë e'
skéie a' ulitane ttöke Skëköl ttekölie wà a̱ne
sulitane é̱na ta̱ pë' kë́ e̱rblöta̱' Jesús mik kë́
yöne ie' ttè wa esepa dewa̱, e' ta̱ ie'pa é̱na
ia̱rdaë tö nu̱ì tso' ie'pa ki̱ ta̱ ie'pa e̱' shu̱löraë.
25 Ì tso' blëule ie'pa e̱r a̱, ese yënekа̱ sulitane
kukua ta̱ ie'pa e̱' tköralur kuchë ki̱ Skëköl
dalöioie ta̱ icheraëraakitö, "Moki̱ Skëköl tso' a'
ta̱."

A' ñì dapa'ú̱ bë́rë kë́ chiliwa̱rka̱

26 A yamipa, ttè ikkë ko̱s bata dör i' es: Mik
a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ a' ulitane wa̱ ilè bitu̱mi
eköl eköl s'male̱pa e̱r diché ioie. A' we̱le
wa̱ Salmo bitu̱mi ttsoie. A' we̱le skà wa̱ ttè
tso' s'wöbla'wo̱ie. A' we̱le skà wa̱ ttè kkaché
Skëköl tö ese tso' chè. A' we̱le wa̱ ilè skà
tso' chè ttö́ kua̱'ki̱ wa. A' we̱le wa̱ ì yëne
ttö́ kua̱'ki̱ wa, e' wà pakè tso'ne. E' ko̱s ú̱
ñì e̱r diché ioie. 27 A' wé̱pa ttöke ttö́ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ wa, e' ta̱ buaë idir tö böl ë́ ttö́, isalema
maña̱l, erë e' dör wë'. Ñies esepa ka̱wöta̱ ttök
eköl eköl. Ñies ì chekerakitö e' wà pakökne
yile ka̱wöta̱. 28 Erë kë́ yi ku̱' iwà pakökne,
e' ta̱ ie'pa ka̱wöta̱ siwa̱'blökwa̱. A̱s ie'pa ttö́
Skëköl ta̱ ttö́ kua̱'ki̱ wa bánet ekörla. 29 Es ñies
wé̱pa a̱ imène ttoie Skëköl ttekölie, esepa ttö́
böl ö maña̱l, e' ukuöki̱ ta̱ a' male̱pa tö iwà
bikeitsö́ isuo̱ie tö moki̱ idir ö au. 30 Erë a'
we̱le ttöke Skëköl ttekölie, e' dalewa a' we̱le
skà tkër ee̱, ese a̱ Skëköl tö ittè é ñies, e' ta̱
wé̱ tso' ttök ese siwa̱'blö́ a̱s iëköl tö icha chö́.
31 Es a' ulitane ttö́mi Skëköl ttekölie eköl eköl
a̱s a' ulitane wöblar ena a' ulitane a̱ diché
kí̱ iër. 32-33 Skëköl dör se̱ne bë́rë mukwak e'
kë́ chilirta̱'ka̱. E' kue̱ki̱ ie' ki̱ ikiane tö se' ñì
dapa'ù̱ bë́rë, kë́ chilirta̱'ka̱ we̱s s'batse'rpa
erule erule ñì dapa'u̱ke ká̱ wa'ñe es. E' kue̱ki̱
wé̱pa a̱ imène ttoie Skëköl ttekölpaie, esepa a̱
e̱' wöklörmi a̱s ittö́ eköl eköl.

34 Mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ alakölpa ko̱s
ké siwa̱'blökwa̱. Ie'pa kë́ kàne ttök, e' skéie

ie'pa ké ittsök bẽrë we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè es. 35 Ie'pa ttöke mik a' ñì dapa'u̱ke, e' dalewa e' dör jaë. E' kue̱ki̱ ie'pa é̱na ilè chakak, e' ta̱ a̱s ichakörakitö iwëm a̱ iu a̱.

36 ¿I̱ma a' ibikeitsè? ¿Skëköl ttè de a' batamik? ¿A' ẽ ulà a̱ ide? Au. ¡A' e̱' ki̱té! 37 Yi e̱' bikeitsõ tö ie' dör Skëköl ttekölö Wiköl Batse'r tö ie' ké ichök, e' ta̱ ese ka̱wöta̱ ichök tö ì shteke ye' tö a' a̱ e' dör ì u̱k se' patkë' Skëkëpa Jesús tö e'. 38 Erë yi tö ttè i' watéttsa̱, ese watërdattsa̱.

39 A yamipa, es ye' tö a' a̱ ichè tö ttök Skëköl ttekölie, e' yulõ poë. Ñies wé̱pa ttöke ttõ kua̱'ki̱ wa, esepa kẽ wöklö'wa̱r. 40 Erë íyi ko̱s ese ú̱ a' tö buaë yësyësë, kẽ chiliwa̱rka̱.

15

Cristo shke̱neka̱ne, e' pakè

1 A yamipa, Jesús tté buaë paka' ye' tö a' a̱, e' skà pakekeneyö a' a̱ i' ta̱ a̱s e' ska' a' e̱r döne. Ttè ñe' klöo̱'bak a' tö, e' a̱ a' tso' tkëulewa̱ darërëë. 2 A' e̱' tkéwa̱ michoë ttè buaë ñe' a̱ yësyësë we̱s ye' tö a' a̱ iwà paka' es, e' ta̱ e' wa a' tsa̱tkëne. Kẽ idör es, e' ta̱ ẽ ichõk a' e̱rblé imik.

3 Ttè menea̱t ye' a̱, e' ẽ paka'neyö a' a̱. E' bua'ie dör i' es: Cristo köte̱wa̱ se' nu̱ì ki̱ we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. 4 Ñies ie' wötënewa̱ pö a̱, e' ki̱ ká̱ de mañat, eta̱ ishke̱neka̱ne we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es. 5 Ñies ie̱' kkaché Cefas a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie̱' kkaché ittekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa a̱. 6 E' ukuöki̱ ta̱ ie̱' kkaché s'yamipa döka̱ cien ske̱yök (500) ki̱ta̱, e'pa a̱ mik iñi dapa'wé̱ ek tsi̱ní ẽme eta̱. Ie'pa ekkëpa we̱lepa blërulunetke, erë ikibiiepa dobyërkeia̱. 7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' kkaché Santiago a̱. E' ukuöki̱ ta̱ ie' e̱' kkaché ittekölpa ko̱s a̱.

8 Bata ekkë ta̱ ie' e̱' kkaché ye' a̱. Ye' dör ittekölpa tsá̱ e'pa yulẽ, erë ñies ie' e̱' kkaché ye' a̱. 9 Skëköl icha, e'pa we'ikök ye' bak. E' kue̱ki̱ ye' dör ittekölpa male̱pa diki̱a̱ diöshe̱t. Ye' kiök ie'pa eköl, e' kẽ dör ye' sia̱rla e' a̱. 10 Erë Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ye' dör ie'pa eköl. Ie' e̱r buaë ché ye' a̱ e' kẽ dör ẽme. E' wakanewé̱yö ta̱ië ie'pa male̱pa tsa̱ta̱. Ñermata kẽ dör tö ye' wák tö iwakanewé̱. Iwakanewé̱yö Skëköl e̱r buaë chõ ye' a̱ e' batamik. 11 Erë Jesús tté buaë, e' dör etkëme, e' paka' sa' tö a' a̱, e' mik a' e̱rblé. Ye' tö ipakè ö ie'pa tö ipakè, e' kẽ dë' we̱s.

Se' duulewa̱ shke̱rdaka̱ne

12 Sa' tö ipakeke tö Cristo köte̱wa̱, e' shke̱neka̱ne. Erë a' we̱lepa tö icheke tö s'duulewa̱ kẽ shke̱rta̱'ka̱ne. ¿We̱s e' chèmi ie'pa tö? 13 S'duulewa̱ kẽ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma Cristo kẽ shke̱neka̱ne. 14 Ie' kẽ shke̱núpaka̱ne, e̱'ma ẽ ye' tö ie' tté buaë pakeke. Ñies ẽ a' e̱rblöke ie' mik. 15 Sa' tö ipakeke tö Skëköl tö ie' shke̱o̱'ka̱ne, erë s'duulewa̱ kẽ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma ie' kẽ shke̱neka̱ne. E' mú dör es, e̱'ma ttè pakeke sa' tö Skëköl ttõ wa e' dör ka̱che. 16 S'duulewa̱ kẽ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma Cristo kẽ shke̱neka̱ne. 17 Ie' kẽ shke̱núpaka̱ne, e̱'ma ẽ a' e̱rblöke ie' mik. Se' tso'ia̱ se' nu̱ì ulà a̱. 18 Ñies e' mú dör es, e̱'ma wé̱pa e̱rblë' ie' mik blërulune, esepa tso'tke weinuk. 19 Se' tö Cristo paneke, e' kẽ wà tkõpa aishkuö ta̱, e̱'ma se' dör sia̱rë chökle s'male̱pa diki̱a̱.

20 ¡Erë moki̱ Cristo shke̱neka̱ne! Ie' dör se' shke̱rka̱ne e'pa tsá̱, e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ñies se' shke̱rdaka̱ne. 21 E' wà dör i' es: Wëm eköl wa s'duõwa̱ e̱' ali'ka̱ sulitane ki̱. E' sù̱ wëm skà eköl wa s'duulewa̱ shke̱rdaka̱ne. 22 Sulitane dë'ka̱ Adán wa, e' kue̱ki̱ sulitane wömenettsa̱ duökwa̱ we̱s ie' es. Erë se' batsulewa̱ Cristo mik e'pa ko̱s shke̱rdaka̱ne we̱s ie' shke̱neka̱ne es. 23 Erë e' ko̱s mir we̱s ika̱wöta̱ minuk es. Cristo shke̱neka̱ne ke̱we. E' itöki̱ mik idene, eta̱ se' dör ie' icha, e'pa ko̱s shke̱rdaka̱ne. 24 Eta̱ ká̱ i' e̱rdawa. E' ké̱wö ska' ta̱ Cristo e̱' alöraka̱ íyi wökir, íyi wák, íyi kéköl wa̱ diché ta̱' ese ko̱s ki̱. Ì ko̱s blu'ie ie' tso' e' merattsa̱itö Skëköl dör S'yẽ e' ulà a̱. 25 Erë i̱'ñe ta̱ ie' tso'ia̱ íyi ko̱s wëttsu̱k blu'ie dõ mik ibolökpa ko̱s menewa̱ ie' klõ diki̱a̱ eta̱. 26 Ie' bolök bata, e' dör s'duõwa̱, e' ki̱ ie' e̱' alöraka̱ bataie. 27 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: "Íyi ulitane menewa̱ ie' klõ diki̱a̱." Erë se' é̱na ia̱ne tö mik iyëne "íyi ulitane" eta̱ Skëköl kẽ ku̱' e' shu̱a̱, ie' wák tö ì ko̱s mérö Cristo klõ diki̱a̱ e' kue̱ki̱. 28 Erë mik íyi ulitane mérötke Skëköl tö Cristo dör ilà e' klõ diki̱a̱, eta̱ ñies Cristo e̱' murattsa̱ iyẽ ulà a̱ a̱s íyi ulitane dõ ie' diki̱a̱.

29 S'duulewa̱ kẽ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma wé̱pa wösune s'duulewa̱ skéie* ¿iök e' we̱kerakitö? S'duulewa̱ kẽ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma ¿iök ie'pa wösune esepa skéie? 30 S'duulewa̱ kẽ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma ¿iök se' e̱' mù̱mi weinuk ke̱kraë ttè e' pakök? 31 A yamipa, ká̱ bit ta̱ ye' ki̱ idalõ me'rie ttsëskua ye' ttèmiwa̱ yile tö. E' dör moki̱ we̱s a' tso' batsulewa̱ Skëkëpa Cristo Jesús mik, e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë e' dör moki̱ es. 32 Í̱e̱ Éfeso ye' bolökpa tso' ñippök ye' ta̱ we̱s iyiwak sulusi es. Kẽ se' shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma ¿iõk e' dalë'ttsekeyö? E' kẽ dör ìie bua' ye' a̱. Moki̱ tö s'duulewa̱ kẽ shke̱rta̱'ka̱ne, e̱'ma iu̱sö we̱s we̱lepa tö icheke es. E' dör i' es: "Bulepa s'duöralur, e' kue̱ki̱ i̱'ñe se' chkõ, se' di'yõ buaë kaneë."

33 Kẽ a' e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k es. E' dör we̱s yile tö iyë' es, e' dör i' es. "S'yamipa e̱' wamblõ sulu esepa tö s'se̱r yësyësë esepa sulu'we̱kewa̱." 34 A' e̱rbikõne buaë yësyësë.

* **15:29** s'wösune s'duulewa̱ skéie: E' dör ì u̱k ie'pa we̱lepa wöblar es. Kẽ iyëne Skëköl wa̱ tö iu̱ es.

Ì sulu kĕ wamblaria̱ a' tö. A' we̱lepa kĕ bàtse̱
Skëköl mik yës. E' chéyö a' a̱ a' jaëwo̱ka̱.

Se' duulewa̱ shke̱rdaka̱ne ¿is e' chkà dör?

35 Isalema a' we̱lepa tö ichakèmi: “Se'
duowa̱, ¿we̱s e' shke̱rmika̱ne? ¿Is e' chkà
dör?” 36 ¡Ì chaké a' tö we̱s kĕ s'ka̱bikeitsõ ese
ì chakè es! Iyiwö tkèsö, e' kĕ dë'ka̱ne, ikuala
deka̱ ta̱ iwö dalola nunéwa̱. 37 Mik se' tö
trigo wö tkéwa̱, eta̱ kĕ se' wa̱ itkëne kuáie. Se'
tö iwö dalola tké. 38 E' ukuöki̱ ta̱ ikua deka̱
we̱s Skëköl ime'a̱tbak es. E' sù̱ iyiwö ulitane
döraka̱ iwakmik iwakmik we̱s imenea̱t es.
39 S'ditsö ena iyiwak klõka ena dù ena
nima e' wák dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ñies ichkà dör
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 40 Ñies ì menea̱t ká jaì a̱ ena
ì menea̱t ká̱ i' a̱ e' dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. E' ko̱s
dör buaala, erë iwër kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 41 Diwö
si̱'wö bëkwö e' ko̱s dalöburke kua̱'ki̱ kua̱'ki̱.
Ñies bëkwö ko̱s e' wák dalöburke ek ek kua̱'ki̱
kua̱'ki̱.
42 Mik se' shke̱neka̱ne, eta̱ se'
manenettsa̱tke we̱s iyiwö tkëne e' man-
erttsa̱ es. Se' chkà i' nurta̱'wa̱, erë mik
ishke̱neka̱ne, eta̱ kĕ inurpawa̱ia̱. 43 S'chkà
i' dör ësela, erë ishke̱rdaka̱ne olo ta̱' ta̱ië.
S'chkà i' kĕ diché ta̱', erë ishke̱rdaka̱ne diché
ta̱' ta̱ië. 44 S'chkà i' dör buaë se̱noie i̱'ñe
ta̱, erë mik ishke̱neka̱ne, eta̱ imanenettsa̱
se̱noie buaë aishkuö ta̱ Wiköl Batse'r ta̱. 45 E'
dör we̱s Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
“Wëm tsá̱ kiè Adán, e' yöne se'ie ttsë'ka.”† Erë
wëm skà de eköl Adán es, e' dör Cristo, e'
yöne se̱ne michoë mukwak. 46 Erë s'chkà
se̱noie aishkuö ta̱, e' kĕ mène Skëköl wa̱ se'
a̱ ke̱we. S'chkà i' me'itö se' a̱ ke̱we. E' itöki̱
chkà se̱noie aishkuö ta̱ Wiköl Batse'r ta̱ ese
merdaë se' a̱. 47 Wëm tsá̱ yöne íyök wa, e'
kue̱ki̱ e' dör ká̱ i' wak. Erë wëm skà de Adán
es, e' datse̱ ká̱ jaì a̱. 48 Wé̱pa dör ká̱ i' wakpa,
esepa dör we̱s wëm tsá̱ yöne íyök wa ñe' es.
Erë wé̱pa dör Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e' icha esepa
dör we̱s wëm datse̱ ee̱ es. 49 Se' tö wëm datse̱
ká̱ jaì a̱ e' ki̱tse̱raë we̱s wëm yöne íyök wa ñe'
ki̱tse̱'sö es.
50 A yamipa, ye' tö a' a̱ ichè tö se' chkà
i' duöta̱'wa̱ nurta̱'wa̱ e' kĕ döpawa̱ ì blúie
Skëköl tso' e' a̱. 51-52 Ye' ttõ ttsõ. Ttè bak
blëulewa̱ ese chekeyö a' a̱ i' ta̱: Kĕ se' ulitane
duõpawa̱ erë mik Skëköl duk blane iwà kka-
choie tö ka̱wö i' e̱newatke eta̱ se' ko̱s ma-
neo̱rdattsa̱ bet we̱s s'wöbla tsi̱miù̱ es. Mik
duk ñe' blane, eta̱ s'duulewa̱ ko̱s shke̱rdaka̱,
kĕ duöpawa̱ia̱. Ñies se' tso'ia̱ ttsë'ka, e' chkà
maneo̱rdattsa̱. 53 Se' chkà i' nurta̱'wa̱, e'
maneo̱rdattsa̱ chkà kĕ nurta̱'wa̱ ese wa.
Se' chkà i' duöta̱'wa̱, e' maneo̱rdattsa̱ chkà
kĕ duöta̱'wa̱, ese wa. 54 Mik se' chkà i'
manenettsa̱ kĕ duöpawa̱ia̱, kĕ nurpawa̱ia̱,
eta̱ ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e' wà de,
e' tö ichè: “Duewa̱ ki̱ Skëköl e̱' aléka̱.‡ 55 A
Duewa̱, ¿wé̱ be' diché ta̱ië e'? ¿Wé̱ be' e̱'
alõ ta̱ië e'? Be' kirëbata tso' se' rrewo̱ie
ta̱ië, ¿wé̱ e' i' ta̱?”§ 56 Se' se̱r sulu kue̱ki̱
duèwa̱ tö se' rrewe̱ke ena se̱ne sulu diché
iëne ttè dalöiëno wa. 57 Erë se' nu̱ì olo'yane
se' ki̱ Skëkëpa Jesucristo batamik, e' kue̱ki̱
kĕ se' suaneia̱ s'duõwa̱ yöki̱. E' kue̱ki̱ ke̱kraë
wëstela chekesö Skëköl a̱.
58 E' kue̱ki̱, a yamipa dalër ye' é̱na, a' e̱'
tkõwa̱ darërë ke̱kraë Skëkëpa ttè a̱, kĕ a' e̱'
sköktsa̱ bánet. A' wa̱ ijche̱r tö ì ko̱s kanewé̱
a' tö ie' a̱, e' kĕ weirpa ëme. E' kue̱ki̱ a' kí̱
kaneblõ buaë ke̱kraë ie' a̱.

16

Inuköl shteke s'sia̱rëpa ki̱moie, e' pakè

1 Inuköl shteke a' tö s'batse'rpa se̱rke
Jerusalén e'pa ki̱moie, e' pakeke ye' tö a' a̱ i'
ta̱. Inuköl shtõ we̱s ye' tö iyë' Skëkëpa icha
erule erule tso' Galacia, e'pa a̱ es. 2 Domingo
bit ta̱ a' wakpa bik ekkë tö a' inuköl shta̱'ú̱
tö ko̱s a' ulà a̱ ide. Eta̱ ko̱s a' a̱ imermi, e'
blõ bánet. A' tö iwé̱ es, eta̱ mik ye' de a' ska',
eta̱ kĕ a' ka̱wöta̱ inuköl shtök, a' wa̱ itso'tke
blëule e' kue̱ki̱. 3 Mik ye' de a' ska', eta̱ wé̱pa
shu̱shtétke a' tö patkèmi Jerusalén inuköl
ñe' muk, e'pa tté choie yëkkuö shtekemiyö
e' mi'ke ie'pa wa̱. Es ye' tö ie'pa patkeke
Jerusalén. 4 A' ibikeitsé tö buaë idir tö ye'
mi'ñak ie'pa ta̱, e' ta̱ ye' mi'mi.

Pablo tö ishkak e' aleritsé

5 Ye' ka̱wöta̱ minuk Macedonia, e' ukuöki̱
ta̱ ye' mi'ke a' ska'. 6 Isalema ye' e̱' tsu̱kea̱t
a' ska' si' et si' böt ulatök ö isalema ye' e̱'
tsù̱mia̱t dõ yuëdiö tka ekkë. Es a' a̱ ye'
ki̱mermi ì kiane ye' ki̱ shkoie ese wa a̱s ye'
mi' buaë wé̱ ye' mi'mirö ee̱. 7 Ye' kĕ shkak
a' pakök shkaule. Ye' mú se̱r a' ska' ká̱ ta̱ië,
Skëkëpa ki̱ ikiane e̱'ma. 8 Erë ye' e̱' tsu̱kea̱t
í̱e̱ Éfeso dõ Pentecostés ké̱wö tka ekkë. 9 Í̱e̱
buaë ye' a̱ ka̱wö ku̱ne Jesús tté buaë pakoie.
Ye' bolökpa tso' ta̱ië, erë ñies ta̱ië pë' é̱na
Jesús tté buaë ttsak. E' kue̱ki̱ kĕ ye' e̱' yaktsa̱
i' ta̱ í̱e̱.
10 Timoteo kaneblöke Skëkëpa a̱ we̱s ye' es,
e' kue̱ki̱ ie' de a' ska', e' ta̱ ikiõwa̱ buaë. 11 Kĕ
yi kàne ie' dalöse̱u̱kwa̱. E' skéie ie' ki̱mú a̱s ie'
döne bërë ye' ska'. Ye' tso', ie' ena s'yamipa
u̱rke ie' ta̱, e'pa panuk.
12 Ye' tö s'yami Apolo e' cheke a' a̱ i' ta̱. Ye'
kköyë' ie' a̱ ta̱ië tö ie' yúñak s'yamipa mi'ke
a' pakök e'pa ta̱. Ie' kĕ shkak i' ta̱, erë we̱kkë
alè ta̱ ie' a̱ ka̱wö ku̱rmi, eta̱ ie' mi'mi.

Pablo tö ie'pa bata patté

13 A' se̱nú e̱rki̱. A' e̱' tkõwa̱ darërë a'
e̱rblöke Jesús mik e' a̱. A' e̱' tkõwa̱ wëbla su̱ë,
kĕ a' suanuk. A' e̱rblõ darërë ie' mik. 14 Ì
we̱ke a' tö ko̱s ese ú̱ ñì dalëritsè wa.

† **15:45** Génesis 2.7 ‡ **15:54** Isaías 25.8 § **15:55** Oseas 13.14

15 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r tö Estéfanas ena
iyamipa e'pa dör Acaya wakpa tsá̱ e̱rblë'
Jesús mik e'pa. Ie'pa e̱' ché buaë s'batse'r
male̱pa ki̱muk. 16 Ye' tö a' a̱ ikiè tai̱ë tö
ie'pa esepa ttö̃ dalöiö̃ e̱r bua' wa. Ñies yi isie
tso'ñak kaneblök Skëkëpa kanè a̱ esepa ttö̃
dalöiö̃.
17 Ye' ttsë'ne buaë tö Estéfanas ena Fortu-
nato ena Acaico e'pa de ye' ska'. Ie'pa tso'
ye' ki̱muk tai̱ë a' kë̃ ku̱' e' skéie. 18 Ie'pa tö ye'
e̱r pablé we̱s a' e̱r pablérakitö es. Buaë idir
ie'pa esepa ki̱kökka̱.

Pablo e̱' chéa̱t

19 Skëkëpa Jesús icha erule erule ko̱s tso'
Asia, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi. Áquila ena Prisca
ena Skëkëpa icha ñì dapa'u̱ke ie'pa u a̱, e'pa
tö shke̱ne patké tai̱ë a' a̱ Skëkëpa ttö̃ wa.
20 S'yamipa ko̱s tso' íe̱, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi.
A' ñì shke̱'ú̱ ñì dalër wa.
21 Ye' dör Pablo e' tö shke̱ne i' shté ye' wák
ulà wa.
22 Yi kë̃ é̱na Skëkëpa dalër, e' ta̱ a̱s ese
kichatër. ¡A Skëkëpa, be' shkö̃ne bet!
23 A̱s Skëkëpa Jesús e̱r buaë chö̃ a' a̱.
24 Ye' é̱na a' dalër Cristo Jesús batamik. Es
e' idir.

Yëkkuö skà kit Pablo tö Corinto wakpa a̱, i' ta̱ ide böt

2 Corintios

Mik Pablo bak kaneblök Macedonia eta̱ ie' tö yëkkuö skà kit Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Corinto ena ipamik e'pa a̱. Wëm kiè Tito e' kaneblöke Pablo ta̱ Jesús tté pakök. Ie' tso' Corinto, mik ie' dene Pablo ska' eta̱ ie' tö Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Corinto e'pa kaberke ñita̱ e' paké Pablo a̱. E' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit. Ì tköke Corinto wakpa ta̱ e' dör i': We̱lepa e̱' chõ tö ie'pa dör Jesús ttekölpa erë kë̃ idör moki̱. Esepa dë'mi Corinto ta̱ Jesús mik e̱rblökwakpa tö iki'wa̱rak buaë. Ie'pa ñekkëpa tö s'wöbla'we̱ke ka̱che tté wa. Ie'pa e̱' ù̱ tö ie'pa dör buaë Pablo tsa̱ta̱. Ie'pa tö icheke tö Pablo dör sia̱rë kë̃ dör këkëpa ta̱ië. Es ie'pa tso' Jesús mik e̱rblökwakpa ki̱tö'u̱k. Pablo éna Jesús mik e̱rblökwakpa dalër ta̱ië e' kë̃ kiane ie' ki̱ tö imi'yal ñala̱ sulusi ki̱ ka̱chökwakpa itöki̱. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit ie'pa a̱ a̱s ie'pa tso' ttsë'ka ka̱chökwakpa yöki̱ ena e̱r bua' wa ì kkayëne ie'pa a̱ e' dalöiök. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö ie' dör Jesús tteköl moki̱.

E' kí̱ie ta̱ ka̱m ie' tö yëkkuö i' shtõ eta̱ ie' tö inuköl ki' ie'pa a̱ Jesús mik e̱rblökwakpa sia̱rëpa tso' Jerusalén e'pa ki̱moie. S'ki̱tö'u̱kwakpa tö iyë' tö Pablo tö inuköl e' tse̱ketkö iwák a̱, erë ie' tö iché tö e' kë̃ dör es. Ie' mi'ke betka̱ Jerusalén pakök e' kue̱ki̱ Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Corinto e'pa ka̱wöta̱ inuköl ki̱ shtök tse̱mi Jerusalén.

Shke̱'we̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa ye' dör
Cristo Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa eköl. S'yami kiè
Timoteo, e' tso' ye' ta̱ í̱e̱. Sa' tso' yëkkuö i'
shtök a' dör Skëköl icha erule se̱rke Corinto,
e'pa a̱. Ñies sa' tso' yëkkuö i' shtök s'batse'r
male̱pa se̱rke ká̱ male̱pa a̱te̱ Acaya, e'pa
ulitane a̱. 2 Skëköl dör S'yë̃ ena Skëkëpa
Jesucristo a̱s e'pa e̱r buaë chõ ena se̱ne bë̃rë
mù a' a̱.

Pablo weirke e' shu̱a̱ Skëköl ki̱kéka̱itö

3 Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo yë̃, e'
ki̱köka̱sö ta̱ië. Ie' dör S'yë̃ e' tö se' sue̱ke e̱r
sia̱rë wa ena se' e̱r pableke ke̱kraë. 4 Sa'
weirke ko̱s Cristo tté kue̱ki̱, e' shu̱a̱ sa' e̱r
pableke Skëköl tö a̱s s'male̱pa weirke esepa
e̱r pablõ sa' tö we̱s ie' tö sa' e̱r pableke
es. 5 Cristo weine ta̱ië, e' ukuö miria̱ sa' ki̱
ta̱ië. Erë ñies ie' batamik sa' e̱r pablërke ta̱ië
shu̱te̱. 6 Sa' weine es, eta̱ e' dör a' e̱r pabloie,
a' tsa̱tkoie. Ñies Skëköl tö sa' e̱r pablé, eta̱
ñies e' dör a' e̱r pabloie a̱s a' weirke we̱s sa' es
ese dalë'ttsõ a' tö e̱r bua' wa. 7 Sa' wa̱ ijche̱r
tö a' weirke we̱s sa' es, erë ñies a' e̱r pablërke
we̱s sa' e̱r pablërke es. E' kue̱ki̱ sa' wa̱ ijche̱r
buaë tö a' kë̃ tö sa' e̱riawe̱pa.
8 A yamipa, sa' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö
sa' weine Asia e' dör darërë sa' a̱. Sa' diché
kë̃ dë'ka̱ iwöklö'wo̱ie. Sa' ibikeits tö kë̃ sa'
döpattsa̱ ttsë'ka. 9 Sa' e̱' ttsë' we̱s s'wömenettsa̱
ttèwa̱ es. Erë e' wamblëne sa' ta̱ a̱s kë̃ sa'
e̱rblõ sa' wákpa mik, e' skéie a̱s sa' e̱rblõ
Skëköl tö s'shke̱'wè̱ka̱ne e' wák mik. 10-11 Sa'
ttekelur ñe' e' ulà a̱ ie' tö sa' tsa̱tkë'ttsa̱ ena sa'
tsa̱tkeraëitö. Ie' dapömik sa' moneka̱ darërë.
A' sa' ki̱mé S'yë̃ a̱ ikiök sa' ki̱, e̱'ma ie' tö sa'
tsa̱tkè michoë. A' ta̱ië tö iwé̱ es, e' ta̱ ie' tö sa'
ki̱meraë e' ki̱ wëstela cheraë ie' a̱ se' ta̱ië tö.

Ì kue̱ki̱ Pablo kë̃ dë' Corinto

12 Sa' e̱r kë̃ tö sa' kkatè ì ki̱, e' tö sa'
ttsë'we̱ke buaë. Ke̱kraë Skëköl tö sa' a̱ imè
se̱no yësyësë e̱' batseitsök buaë e̱r moki̱ wa
sulitane wö wa ena bua'ie a' wö wa. Sa' se̱r
es, e' kë̃ dör siwa̱' i̱ski̱ tso' ká̱ i' a̱ ese wa, e' dör
Skëköl e̱r buaë chõ se' a̱ e' wa. 13-14 Yëkkuö
ko̱s kitmi sa' tö a' a̱, e' wà kë̃ dör ttè blëulewa̱
ese, ia̱ritsmi a' a̱ ena iwà a̱rmi a' éna. Erë̃
we̱s sa' dör e' kë̃ a̱ne a' éna bua'ie, erë ye'
ipaneke tö we̱kkë alè ta̱ a' éna ia̱rdaë se̱ra̱a̱.
E' dör es, e' ta̱ mik Skëkëpa Jesús datskene,
eta̱ e' ké̱wö ska' a' e̱' ttsöraka̱ buaë sa' wa we̱s
sa' e̱' ttsöraka̱ buaë a' wa es.
15 Ye' ibikeitsé tö a' e̱' ttséka̱ ye' wa buaë, e'
kue̱ki̱ warma ye' ibikeitsé tö ye' mi' a' pakök
bötökicha a̱s a' ttsë'r buaë bötökicha. 16 Ye'
ibikeitsé tö mik ye' mi'ke Macedonia, eta̱
warma ye' tkökemi a' pakök. Ye' datskene,
e' ta̱ ye' damitköne a' pakök. Es a' a̱ ye'
ki̱mermi shkoie Judea. 17 Erë kë̃ ye' wa̱
io̱ne es. Ye' dë' a' pakök etökicha ë̃, e' kue̱ki̱
¿a' ibikeitsé tö ye' kë̃ wa̱ iwà bikeitse̱ buaë
ke̱we? ¿A' ibikeitsé tö ye' ttõ bötböt we̱s
s'ditsö ëse es? 18 Erë Skëköl ttõ moki̱ë, e' ttõ
wa ye' ichè a' a̱ tö ye' kë̃ ttõ a' ta̱ bötböt. 19 E'
wà dör tö Jesucristo dör Skëköl Alà, e' kë̃ ttõ
bötböt, ie' ttõ etkëme. Ie' tté buaë paka' ye'
ena Silvano ena Timoteo, e'pa tö a' a̱. 20 Ì ko̱s
u̱k Skëköl kablë', e' wé̱itö Cristo wa. E' kue̱ki̱
mik se' ñì dapa'u̱ke Skëköl ki̱kökka̱, eta̱ se' tö
icheke: "Es e' idir" Cristo Jesús ttõ wa. 21 Yi tö
a' ena sa' kkö'neke a̱s se' tulurie Cristo mik, e'
dör Skëköl. Ie' tö se' shu̱kitbak iwák a̱. 22 Ie'
tö se' e̱r wakyué ie' wák a̱. Ñies iWiköl méitö
se' a̱ we̱s íyi tsá̱ patué̱sö es ikkachoie tö se'
tsa̱tkeraëitö da'a̱.
23 Ie' wa̱ ye' su̱ule buaë e' wöwa ye' ichè
a' a̱ tö ka̱m ye' döne Corinto warma we̱s ye'
ibikeitsé es, e' wà dör tö kë̃ ye' éna a' ki̱
e̱riawa̱k. 24 Sa' wa̱ ijche̱r tö a' e̱rblöke buaë
Jesús mik, e' wa a' tkënewa̱ darërëë. E' kue̱ki̱
sa' tso' a' ki̱muk e̱r bua' wa a̱s a' ttsë'r buaë.
Kë̃ sa' ku̱' a' patkök kësik wa a' e̱rblöke e'
iu̱tök.

2

1 E' kue̱ki̱ ye' ibikeits tö ye' kë̆ shkakne
a' pakök a' e̱riawo̱ie. 2 A' ë̆ tö ye' ttsë'wè̱mi
buaë. Erë a' e̱riawé̱yö, e' ta̱ ¿yi tö ye'
ttsë'wè̱mi buaë? 3 Warma a' ye' ttsë'wè̱ buaë,
e' kue̱ki̱ yëkkuö iët kitmiyö a' a̱ e' ki̱ a' pautyö
darërë a̱s a' e̱' shu̱lö̃, eta̱ es a' kë̆ tö ye'
e̱riawe̱pa. Ye' iklöo̱' yësyësë tö a' ulitane
ttsë'rdaë buaë ye' ta̱ ñita̱. 4 Mik ye' tö yëkkuö
ñe' kit, eta̱ ye' e̱riane sia̱rë, ye' chkenewa̱
ta̱ië dö̃ ye' i̱éttsa̱ie ekkë. Erë kë̆ ye' wa̱ ikite̱
a' e̱riawo̱ie. E' skéie ye' ikitmi a̱s a' é̱na ia̱r tö
a' dalër ta̱ië ye' é̱na.

Yi tö ì sulu wamblë' e' nuí̱ olo'yé Pablo tö

5 Wëm tö kabene tski'ka̱ a' shu̱a̱ ì sulu
wambléitö e' wa, e' kë̆ wa̱ ye' ë̆ e̱riao̱ne.
Isalema ye' tso' ikí̱ kuötkökka̱, erë ye' ichè
tö we̱s alè ie' tö a' ulitane e̱riawé̱. 6 Ko̱s
a' kibiiepa tö ie' ki̱ inuí̱ métke e' dör wë'.
7 I̱'ñe ta̱ a' tö inuì̱ olo'yö̃ iki̱ ta̱ iki̱mú a̱s kë̆
ie̱riar ta̱ië kë̆ e̱r pablëneia̱ ekkë. 8 E' kue̱ki̱ ye'
kköchö̃ a' a̱ ta̱ië tö ikkachö̃ne ie' a̱ tö mo̱ki̱ a'
é̱na ie' dalër. 9 Yëkkuö ñe' kitmiyö a' a̱ isuo̱ie
tö ye' ttö̃ iu̱té a' tö se̱raa̱ ö au. 10 Yi isie nuì̱
olo'yé a' tö iki̱, ñies ese ki̱ ye' tö ilo'yeke. Mo̱ki̱
yö ichè Cristo wöwa ena a' dalërmik tö ilè
nuí̱ tso' kiane olo'yè, e' ta̱ e' olo'yétkeyö 11 a̱s
Satanás kë̆ e̱' alö̃ka̱ se' ki̱. We̱s ie' é̱na se'
sulu'wa̱kwa̱, e' a̱ne se' é̱na buaë.

Tito kë̆ dë' Tróade

12 Mik ye' de ká̱ kiè Tróade Cristo tté buaë
pakök ee̱, eta̱ ye' isué̱ tö Skëkëpa tö ye' a̱ ñala̱
yuétke buaë itté pakoie. 13 Erë s'yami Tito
wa̱ a' biyö̃ done ye' a̱, e' kë̆ ku̱ne ye' wa̱ we̱s
ikablë' es. E' tö ye' tkiwé̱ ka̱bikeitséka̱ ta̱ië. E'
kue̱ki̱ ye' e̱' chéa̱t Tróade wakpa a̱ ta̱ ye' mía̱
Macedonia ie' yulök.

Íyi ulitane ki̱ se' e̱' alöka̱mi Cristo wa

14 ¡Erë wëstela Skëköl a̱! Ke̱kraë ie' tö sa'
wëttse̱ke e̱' aloka̱ íyi ulitane ki̱ Cristo ta̱ ñita̱.
Sa' wa ie' tö Cristo tté buaë pakeke ká̱ wa'ñe,
e' dör we̱s kiö̃ masmas alabur es. 15 Sa' tö
Cristo tté pakeke, e' dör we̱s íyi alar masmas
ña'wè̱ Cristo tö Skëköl a̱ iki̱koka̱ es. Sa' dör
we̱s kiö̃ masmas alar es. Erë wé̱pa tsa̱tkërke
ena wé̱pa kë̆ tsa̱tkërku̱' esepa böltëpa wöa̱
ilàr kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. 16 Wé̱pa kë̆ tsa̱tkërku̱'
esepa a̱ ttè pakeke sa' tö e' dör we̱s s'nu alar
es, e' wa ie'pa duöralur e' kue̱ki̱. Erë wé̱pa
tsa̱tkërke esepa a̱ e' dör we̱s íyi alar buaë
es, e' wa se̱ne michoë döraë ie'pa ulà a̱ e'
kue̱ki̱. ¿Yi dirmi ttè i' wakanéu̱k? 17 Ta̱ië pë'
tö Skëköl tté pakeke inuköl ë̆ klö'wo̱ie, erë sa'
kë̆ dör es. Ie' tö sa' patké ipakök, e' kue̱ki̱
sa' tö ipakeke e̱r mo̱ki̱ wa ie' wöwa Cristo
dalërmik.

3

Skëköl ttè pa̱'a̱li̱ e' wakanéu̱kwakpa sa' dör

1 ¿I̱ma a' ibikeitsè tö sa' wákpa e̱' tté chöke
a' a̱? ¿I̱ma a' ibikeitsè tö sa' ki̱ yëkkuö kiane
sa' tté choie a' a̱ ö a' tö yëkkuö mèmi sa' a̱
sa' tté choie we̱s we̱le tö iwe̱ke es? Yëkkuö
ese kë̆ kiane sa' ki̱. 2 A' wakpa dör we̱s sa'
tté choie yëkkuö es. E' kitule sa' e̱r a̱ su̱ule
ena a̱ritsule sulitane wa̱. 3 Iwënewa̱ wösha̱k
tö a' dör we̱s yëkkuö kitmi Cristo tö patkëne
sa' ulà a̱ es. Yëkkuö e' kë̆ kitule tinta wa, e'
skéie ikitule Skëköl ichökle e' Wiköl wa. E' kë̆
kitule ákkue ki̱ we̱s ttè dalöiëno kite̱ ákkue ki̱
es. E' skéie ikitule a' e̱r a̱.
4 Sa' e̱rblöke Skëköl mik Cristo batamik, e'
ë̆ kue̱ki̱ sa' tö a' ché es. 5 Sa' kë̆ a̱ iyënuk tö
kanè wé̱ sa' tö a' shu̱a̱, e' dör sa' wákpa diché
wa. Skëköl tö sa' a̱ ie̱ri mé iwakanéwo̱ie. 6 Ie'
tö sa' a̱ ie̱ri mé ie' ttè pa̱'a̱li̱ mène se' a̱ e'
wakanéu̱k. Ttè e' kë̆ datse̱ ttè dalöiëno mène
ká̱ ia̱ia̱ë e' wa. E' skéie idatse̱ Skëköl Wiköl
wa. Ttè dalöiëno ñe' tö s'kichateta̱'ttsa̱ erë
Skëköl Wiköl tö se̱ne michoë meke se' a̱.
7 Ttè dalöiëno këchke kitule ákkue ki̱, e'
mène ká̱ ia̱ia̱ë Israel aleripa a̱. Mik ttè e'
tsá̱ mène, eta̱ Skëköl olo bune ta̱ië. E' klöne
Moisés wö ki̱ dalölöë dö̃ imale̱pa kë̆ wö dë'wa̱
ie' wö sa̱u̱k ekkë. Erë dalö̃ e' chowamine
e̱nae̱na. Ttè ñe' mène olo ta̱' ta̱ië ikkachoie
tö e' dör ttè dalö̃ ta̱' ta̱ië ese. 8 ¡E' yita̱ Skëköl
Wiköl kanè e' olo tkö̃ka̱ ta̱ië ttè ñe' tsa̱ta̱! 9 E'
wà dör tö ttè tö s'kichateta̱'ttsa̱ ñe' mène dalö̃
ta̱' ta̱ië, ¡e' yita̱ ttè wa Skëköl tö s'klö'we̱mi
we̱s pë' buaë yësyësë es e' pakè olo ta̱' ta̱ië
shu̱te̱ tkö̃ka̱ ttè tsá̱ mène e' tsa̱ta̱! 10 Mo̱ki̱ ttè
pa̱'a̱li̱ e' olo ta̱' ta̱ië shu̱te̱, e' o̱'mik ttè iët olo
kë̆ dör ì. 11 Ttè kë̆ dör yöbië e' de olo ta̱' ta̱ië,
¡e' yita̱ ttè dör yöbië e' olo ta̱' ta̱ië shu̱te̱!
12 Ttè e' wà paneke sa' tö kröröë, e' kue̱ki̱
sa' tö iwà pakeke sulitane kukua kë̆ suarta̱'.
13 Sa' kë̆ tö iwe̱ku̱' we̱s Moisés tö io̱' es. E'
wö pabakéwa̱ datsi'tak wa a̱s Israel aleripa
kë̆ tö isa̱ù̱ tö ie' wö dalö̃ bune e' chowamine
se̱raa̱. 14 Erë ie'pa e̱r darë'newa̱, kë̆ é̱na iwà
a̱ne. Ie'pa e̱r pabakulewa̱ we̱s Moisés wö
pabakwa̱ es. Es ñies i̱'ñe ta̱ ie'pa aleripa e̱r
pabakulewa̱ mik ie'pa tso' ttè këchke mène
iyëpa bak e'pa a̱ e' a̱ritsök eta̱. Ie'pa e̱r
pabakulewa̱ e' sirmittsa̱ e̱rblè Cristo mik, e'
ë̆ wa. E' kue̱ki̱ ie'pa icha ka̱m sirttsa̱. 15 Dö̃
ikkë ta̱, mik ie'pa tö yëkkuö kit Moisés tö
e' a̱ritseke, eta̱ ie'pa e̱r tso'ia̱ pabakulewa̱.
16 Erë mik se' e̱r mane'wé̱ Skëkëpa a̱, eta̱ se'
e̱r pabakulewa̱, e' sinettsa̱. 17 Skëkëpa e' dör
Skëköl Wiköl. Wé̱ e' tso', eta̱ ee̱ se' yënettsa̱
ttè dalöiëno ulà a̱. 18 Es se' dör we̱s s'wö
kë̆ pabakulewa̱ es, esepa ko̱s ki̱ Cristo olo
wërke buaë we̱s wösuo̱ es. Se' maner michoë
a̱s se' dö̃ we̱s Skëkëpa olo ta̱' ta̱ië es. E' ko̱s
wakanewe̱ke Skëköl Wiköl tö.

4

Sa' dör Jesucristo ttekölpa tsá̱

1 Skëköl tö sa' sué̱ e̱r sia̱rë wa, e' batamik
kanè i' méitö sa' a̱. E' kue̱ki̱ kë̃ sa' e̱' chkeu̱wa̱.
2 E' skéie kë̃ sa' tö iwakanewe̱ku̱' blëule we̱s
ì dör jaë ese es. Sa' kë̃ ku̱' s'ki̱tö'u̱k. Sa' kë̃
ku̱' Skëköl ttè shu̱tuökka̱ ka̱che tté wa. E'
skéie ttè moki̱ pakeke sa' tö yësyësë Skëköl
wöa̱ a̱s sulitane wa̱ ijche̱r tö ì ché sa' tö,
eta̱ es idir. 3 Erë Jesús tté buaë pakeke sa'
tö, e' pabakulewa̱, e' ta̱ ipabakulewa̱ wé̱pa
kichatërke esepa ë̃ yöki̱. 4 Ie'pa kë̃ e̱rblöta̱'
Cristo mik. Bë̃ dör ká̱ i' këköl, e' tö ie'pa e̱r
pabakéwa̱ da'a̱ie a̱s kë̃ ie'pa é̱na Cristo dör
Skëköl wák su̱ë olo ta̱' ta̱ië e' tté buaë wà
a̱r. 5 Sa' kë̃ tö sa' wákpa tté pakeku̱'. Sa' tö
Jesucristo dör Skëkëpa, e' tté pakeke. Sa' e̱'
chõ tö sa' dör we̱s a' kanè mésopa es a' ki̱moie
Jesús dalërmik. 6 Mik Skëköl tö ká̱ i' yö', eta̱
ie' iyë': "ká̱ ñinú," eta̱ ká̱ ñine. Ie' wák tö se'
e̱r ñi'wé̱ a̱s ie' olo ta̱ië burke Jesucristo wö
ki̱, e' a̱r se' é̱na. E' kue̱ki̱ sa' tö ie' tté buaë
e' pakeke sulitane a̱.

Se' weirke ká̱ i' ki̱, e' dör bërbër ë̃

7 Jesús tté buaë, e' dör we̱s íyi bua'bua ské
darërë es, e' menea̱t sa' a̱ wakanewè̱. Erë
sa' kë̃ diché ta̱'. Sa' dör tottola we̱s ska̱u̱
es. E' dör iwà kkachoie tö diché wa sa' tö
iwakanewe̱ke e' meke Skëköl tö sa' a̱, e' kë̃
dör sa' diché. 8 Erë̃ kabene tso' sa' ki̱ ta̱ië
ke̱kraë, erë e' kë̃ e̱' alineka̱ sa' ki̱. Erë̃ sa' kë̃
wa̱ ijche̱r we̱s sa' e̱' ù̱mi, erë kë̃ sa' e̱' õwa
e' yöki̱. 9 Erë̃ sa' bolökpa tö sa' tötie̱ke, erë
Skëköl kë̃ wa̱ sa' menea̱t. Erë̃ sa' dettsa̱ iski̱,
erë sa' e̱' kökeka̱ne. 10-11 Se' tso'ia̱ ttsë'ka ká̱
i' a̱, e' dalewa sa' chöke sa' bolökpa ulà a̱ sa'
ttekelur Jesús tté kue̱ki̱ we̱s ie' kötwa̱rakitö
es. Sa' weirke es a̱s iwërwa̱ sa' ki̱ tö moki̱
ie' shke̱neka̱ne, e' tso' sa' ta̱. 12 Duewa̱ dalõ
me'rie sa' ki̱, es sa' weirke a' dalërmik a̱s
se̱ne michoë dõ a' ulà a̱. 13 Itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ wé̱ yile tö iyë': "Ye' e̱rblé imik e'
kue̱ki̱ ye' iché."* Es ñies sa' e̱rblöke Skëköl
mik we̱s yi ñe' es, e' kue̱ki̱ sa' tö ie' tté
pakeke. 14 Sa' wa̱ ijche̱r tö ie' tö Skëkëpa Jesús
shke̱o̱'ka̱ne ñies ie' tö sa' shke̱'we̱raka̱ne we̱s
Jesús shke̱o̱'ka̱neitö es, sa' batsulewa̱ Jesús
mik e' kue̱ki̱. Aishkuö ta̱ ie' wa̱ sa' miraë
a' ta̱ ñita̱ wé̱ ie' tso' e̱e̱. 15 Sa' weirke ko̱s e'
dör a' ki̱moie a̱s se' ta̱ië tö wëstela chõ Skëköl
a̱ ie̱r buaë ché se' ta̱ië a̱ e' kue̱ki̱. E' wa ie'
ki̱kardaka̱ ta̱ië. 16 E' kue̱ki̱ sa' kë̃ e̱' chkeu̱wa̱.
Erë̃ sa' chkà mir wa'k ë̃, erë sa' e̱r diché kí̱
iërke ki̱ta̱ ki̱ta̱ ká̱ bit ekkë. 17-18 Ì ko̱s sue̱kesö
s'wöbla wa ese e̱rta̱'wa. Erë ì ko̱s kë̃ wërta̱'
ese dör yöbië. E' kue̱ki̱ kë̃ sa' e̱r menewa̱
ì sue̱kesö ese ki̱. E' skéie sa' e̱r me'rie ì kë̃
wërta̱' ese ki̱. E' kue̱ki̱ sa' weirke sia̱rë, e' kë̃
dör ta̱ië sa' a̱, e' dör ekuölö ë̃. E' wà dör tö e'
wa ì dör buaë, olo ta̱' ta̱ië yöbië, e' döraë sa'
ulà a̱ ta̱ië shu̱te̱ tkõka̱ ko̱s sa' weine e' tsa̱ta̱.

* **4:13** Salmo 116.10

5

1 S'chkà dör we̱s úla es, e' dör buaë se̱noie
ká̱ i' ki̱ ë̃. Se' wa̱ ijche̱r tö mik se' úla i'
panane, eta̱ u yöbië tso'tke Skëköl wa̱ se' a̱
ká̱ jaì a̱. E' dör se' chkà pa̱'a̱li̱ se̱r michoë
yöule ie' wa̱ e'. 2 E' kue̱ki̱ moki̱ ká̱ i' ki̱ se'
rrerke. S'chkà pa̱'a̱li̱ merke se' a̱ aishkuö ta̱
ká̱ jaì a̱, e' kkecheke se' tö poë. Se' é̱na s'chkà
i' mane'wa̱ktke s'chkà pa̱'a̱li̱ wa we̱s datsi'
mane'wè̱sö es. 3 E' kiane se' ki̱ a̱s se' wiköl
kë̃ a̱t aishkuö ta̱ kë̃ chkà ta̱' we̱s se' sume
es. 4 Se' tso'ia̱ se' úla i' a̱ eta̱ se' kköchöke se'
se̱rke chkeulewa̱ we̱s dalì e̱kke̱ë e' diki̱a̱ es.
Kë̃ dör tö se' duakulurtke se̱noie chkà kë̃ ta̱'.
E' skéie se' é̱na s'chkà i' mane'wa̱ktke chkà
pa̱'a̱li̱ ñe' wa a̱s ì duöta̱'wa̱ ese manerttsa̱ne
ì se̱r michoë ese wa. 5 Skëköl wák tö se'
kanewé̱tke maneo̱nuk ñe' es. Ie' tö iWiköl
mé se' a̱ we̱s íyi tsá̱ patuè̱sö es iwà kkachoie
tö iwà döraë se' ulà a̱ wake'.
6 E' kue̱ki̱ kë̃ se' tkirku̱' ì ki̱, erë̃ se' wa̱
ijche̱r tö se' tso' ka̱mië Skëkëpa yöki̱, se' tso'ia̱
ttsë'ka ká̱ i' a̱ e' dalewa. 7 I̱'ñe ta̱ ie' kë̃ su̱nuk
se' a̱, erë se' se̱rke se' e̱rblé ie' mik e' wa.
8 Kë̃ se' tkirku̱' ì ki̱. Se' a̱ ta̱ s'chkà i' mú
mèa̱tsö, e' ta̱ es se' mía̱ se̱nuk ie' ska', e' dör
ibua'ie. 9-10 Se' ulitane ka̱wöta̱ dökwa̱ Cristo
tkër s'shu̱lo kulé ki̱ e' wörki̱. E̱e̱ ì ko̱s wé̱ se'
tö ká̱ i' ki̱, buaë ena suluë, ese kkayërdaë ta̱
e' ské meraëitö se' a̱ eköl eköl. E' kue̱ki̱ se'
tso'ia̱ ttsë'ka ö se' mía̱ ie' ta̱, erë ke̱kraë se' e̱'
chöke se̱nuk yësyësë a̱s ie' wa iwër buaë.

Skëköl e̱r buarne se' ki̱ e' pakè

11 Sa' tö Skëkëpa dalöieke ta̱ië, e' kue̱ki̱ sa'
e̱' chöke darërë s'male̱pa pablök a̱s ñies ie'pa
tö ie' dalöiõ. Skëköl wa̱ ijche̱r buaë tö sa' e̱r
yësyësë, e' mú jche̱r a' wa̱ ñies. 12 Sa' kë̃ skà
ku̱'ne e̱' tté chök a' a̱. E' skéie sa' tso' a' a̱
ka̱wö skà mukne e̱' ttsõka̱ sa' wa. E' wa a' tö
sa' tsa̱tkèmi wé̱pa tö sa' cheke suluë, esepa
yöki̱. Ie'pa esepa e̱' ttsõka̱ ta̱ië is imale̱pa
wa iwër ese wa, kë̃ dör is ie'pa e̱r dör Skëköl
wöa̱ ese wa. 13 Sa' wër a̱li̱e, e' ta̱ e' dör
Skëköl dalërmik. Kë̃ sa' wër es, e' ta̱ e' dör
a' ki̱moie. 14 Sa' é̱na ia̱ne tö Cristo é̱na se'
dalër ta̱ië, e' tö sa' ké se̱nuk ie' a̱. Sa' é̱na
ia̱ne tö ie' eköl ë̃ köte̱wa̱ sulitane skéie, e' wà
kiane chè tö e' dör we̱s sulitane köte̱wa̱ es.
15 Ie' köte̱wa̱ sulitane skéie a̱s se' tso'ia̱ ttsë'ka
esepa kë̃ se̱ria̱ we̱s se' ki̱ ikiane es, e' skéie a̱s
se' se̱r we̱s ie' köte̱wa̱ shke̱neka̱ne se' skéie e'
ki̱ ikiane es.
16 E' kue̱ki̱ kë̃ sa' ku̱'ia̱ s'male̱pa bikeitsök
we̱s ká̱ i' wakpa tö ibikeitseke es. Ke̱net sa'
tö Cristo bikeits es. Sa' ibikeits tö ie' dör se'
ëse ë̃. Erë i̱'ñe ta̱ sa' kë̃ tö ie' bikeitseku̱'ia̱
es. 17 E' kue̱ki̱ yi batsulewa̱ Cristo mik, esepa
e̱r maneo̱nettsa̱ yöne pa̱'a̱li̱. We̱s ie'pa bak
se̱nuk e' kë̃ ku̱'ia̱, e' skéie ise̱némine pa̱'a̱li̱.
18 E' ko̱s wé̱ Skëköl tö. Ie' e̱r buanene se'

ki̱ Cristo batamik. Ñies ttè buaë pakè e'
kané me'itö sa' a̱. 19 Ttè buaë ñe' dör i'
es: Skëköl e̱r buarmine ká̱ ulitane wakpa
ki̱ Cristo batamik kë̃ ie'pa wöchakeku̱' inuì̱
ki̱. Ñies ie' tö ttè buaë e' me' sa' a̱ wà pakè
sulitane a̱. 20 Sa' dör Cristo ttekölpa. E' dör
we̱s Skëköl wák kköchöke a' a̱ sa' wa es. E'
kue̱ki̱ sa' kköchöke a' a̱ Cristo ttõ wa tö a'
e̱r bua'ú̱ne Skëköl a̱. 21 Cristo kë̃ wa̱ ì sulu
wamblëne yës, erë Skëköl tö ie' su̱' we̱s ì sulu
wamblökwak es se' skéie. Ie' tö iwé̱ es a̱s se'
batsulewa̱ Cristo mik e'pa saù̱itö we̱s iwák
dör yësyësë es.

6

1 Sa' kaneblöke Skëköl ta̱ ñita̱, e' kue̱ki̱ sa'
kköchöke a' a̱ tö ie' e̱r buaë ché a' a̱, e' kë̃ tsa̱r
ë. 2 E' wà dör tö ie' tö ichè iyëkkuö ki̱ i' es:

“Mik ye' e̱r buaë chõ be' a̱ e' ké̱wö de,
eta̱ be' kköchöke e' ttséyö.
Mik be' tsa̱tkè e' ké̱wö de,
eta̱ be' ki̱méyö.”*

Ye' ttõ ttsõ: Skëköl e̱r buaë chõ a' a̱, e' ké̱wö
detke. Ie' tö a' tsa̱tkè e' ké̱wö de i̱'ñe.
3 Sa' e̱' kkö'nuke buaë ke̱kraë sulitane
wörki̱ a̱s kë̃ yi tö Skëkëpa Jesús watõttsa̱ sa'
ukuömik. E' kë̃ dör es, e' ta̱ sa' kaneblöke
Skëköl a̱ e' yërmi suluë. 4-5 E' skéie ì ulitane
wa sa' tö ikkacheke tö moki̱ sa' dör Skëköl
kanè mésopa. Mikle ta̱ sa' weirke, mikle ta̱
sa' kë̃ wa̱ ì ta̱, mikle ta̱ ka̱wö darërë tköke
sa' ta̱. Mikle ta̱ sa' burke sia̱rë, sa' wötërke,
pë' iërkeka̱ ta̱ië sa' ki̱. Sa' kaneblöke darërëë
ta̱ië shu̱te̱, wöñirke ta̱ië, tteke bli̱ tö. Erë
e' ko̱s dalë'ttseke sa' tö bẽrë. 6 Ñies sa' tö
ikkacheke sa' se̱r batse'r ena ì jche̱r se' wa̱
e' wa. Ì ko̱s paneke sa' tö bẽrë e̱r bua' wa.
Sa' e̱r buaë chöke s'male̱pa a̱. E' ko̱s wa sa'
tö ikkacheke tö moki̱ sa' dör Skëköl kanè
mésopa. Iwënewa̱ tö Wiköl Batse'r tso' sa'
ta̱. S'male̱pa dalëritseke sa' tö e̱r moki̱ wa.
7 Ttè moki̱ pakeke sa' tö. Ì ko̱s we̱ke sa' tö
diché meke Skëköl tö sa' a̱ e' wa. Sa' se̱rke
yësyësë, e' dör sa' a̱ we̱s tabè tso' ñippökwakpa
wa̱ ñippoie ena e̱' tsa̱tkoie es. 8 Mikle ta̱ sa'
dalöiërke, mikle ta̱ kë̃ sa' dalöiërku̱'. Mikle
ta̱ sa' ki̱kekeka̱ buaë, mikle ta̱ sa' cheke
suluë. Sa' ttõ moki̱, erë mikle ta̱ sa' sue̱ke
ka̱chökwakpaie. 9 Ie'pa wa̱ sa' su̱ule buaë,
erë ie'pa tö sa' sue̱ke we̱s ie'pa kë̃ wa̱ sa'
su̱ule es. Wësua sa' duökelurtke, erë sa' tso'ia̱
ttsë'ka. Ie'pa tö sa' we'ikè sia̱rë, erë kë̃ itö
sa' ttélur. 10 Sa' e̱riarke ta̱ië, erë sa' ttsë'rke
buaë ke̱kraë. Wësua sa' dör sia̱rëpa, inuköl
kë̃ ta̱', erë Skëköl ttè wa sa' tö s'blu'we̱ke ta̱ië.
Wësua sa' kë̃ wa̱ ì ta̱', ñermata ì ulitane tso' sa'
wa̱.
11 A Corinto wakpa, sa' ttöke a' ta̱ yësyësë.
A' dalër ta̱ië sa' é̱na. 12 E' kë̃ blëne sa' wa̱
a' yöki̱, erë a' je' tö iblé sa' yöki̱. 13 E' kue̱ki̱
ye' kköchöke a' a̱ we̱s alà a̱ iyë̃ kköchõ es, sa'
bikeitsõ e̱r bua' wa we̱s sa' tö a' bikeitseke
es.

A' e̱' batsõttsa̱ ì sulu ko̱s e' yöki̱

14 Kë̃ a' e̱' batsök wé̱pa kë̃ e̱rblöta̱' Jesús
mik esepa ta̱. ¿We̱s se̱ne yësyësë batsmi
se̱ne sulu ta̱? ¿We̱s ká̱ ttsettse ena ká̱ ñí a̱
e' shuirirmika̱ ñita̱? 15 ¿We̱s Cristo ena bẽ
se̱rmi bẽrë ñita̱? Yi e̱rblöta̱' Jesús mik ena yi
kë̃ e̱rblöta̱' imik ¿we̱s esepa batsmi ñì mik?
16 Se' dör we̱s Skëköl ichök e' wé moki̱ es.
E' kue̱ki̱ ¿we̱s e' ñì sini'ku̱mi íyi diököl tso'
dalöiè ese ta̱? E' yë' Skëköl tö i' es:
“Ye' se̱rdaë ie'pa shu̱a̱,
Ye' shköraë ie'pa ta̱ ñita̱;
Ye' döraë ie'pa Këköl
ena ie'pa döraë Ye' icha.”†
17 E' kue̱ki̱ ñies Skëköl tö iyë':
“A' e̱' yõttsa̱, a' e̱' skõttsa̱ bánet pë' kë̃ tö ye'
dalöiè esepa yöki̱.
Ì ko̱s dör ñá ese kë̃ kar
e' ta̱ Ye' tö a' kierawa̱ buaë.
18 A' se̱rke es, e' ta̱ Ye' döraë a' yë̃ie
ena Ye' tö a' klö'we̱raë Ye' ala'rie.
Ye' dör Skëköl diché ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱,
e' wák tö ichè es.”‡

7

1 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, es se' a̱
Skëköl kablë' e' kue̱ki̱ se' e̱' paiklõ se̱ne su-
lusi ko̱s tö se' e̱r ena se' chkà ia'wè̱mi, e' yöki̱.
Se' e̱' chõ se̱nuk batse'r ke̱kraë, ie' dalöiè ta̱ië
e' wa.

Pablo ttsë'wé̱ buaë Corinto wakpa tö.

2 ¡Sa' bikeitsõ e̱r bua' wa! Kë̃ sa' wa̱ ì sulu
wamblëne yi ta̱. Kë̃ sa' wa̱ yi weine yës.
Kë̃ sa' wa̱ yi ki̱tëne ka̱che tté wa. 3 A' dalër
ta̱ië sa' é̱na, e' kue̱ki̱ kë̃ ye' ku̱' ttè i' chök a'
kkatoie. Ye' tö a' a̱ iyë'baktke kuaë tö sa' tö
a' bikeitsè michoë dõ sa' duolur ekkë. 4 Ye'
e̱rblöke buaë a' mik. A' wa ye' e̱' ttséka̱ ta̱ië.
Sa' weirke ko̱s e' shu̱a̱ ye' e̱r ku̱nene buaë.
Ye' ttsë'ne buaë shu̱te̱.
5 Sa' de Macedonia ta̱ kë̃ sa' wa̱ ka̱wö ku̱ne
e̱noie. E' skéie kabene kí̱ de ta̱ië sa' ki̱. Ta̱ië
sa' tsiriwé̱ sa' bolökpa tö. Ñies sa' suane ta̱ië.
6 Erë Skëköl tö s'e̱r pableke, e' tö sa' e̱r pablé
s'yami Tito de sa' ska' e' wa. 7 Kë̃ dör tö ie' de
e' ë̃ kue̱ki̱. Ñies we̱s a' tö ie' e̱r kuwé̱ e' biyõ
tö sa' e̱r pablé ta̱ië. Ie' tö sa' a̱ iché tö suluë
a' é̱na ye' sua̱k. Ñies ie' iché tö ì wamblé a' tö
sulu, e' tö a' e̱riawé̱ ta̱ië ta̱ i̱'ñe ta̱ a' tso'ne ye'
tsa̱tkök. Ttè e' tö ye' kí̱ ttsë'wé̱ buaë.
8 Yëkkuö patkë'miyö a' a̱, erë e' tö a' e̱riawé̱,
erë kë̃ ye' tkine tö iök ye' tö ipatkë'mi. Tsa̱we
ta̱ ye' ttsë'wé̱itö sulu, erë i̱'ñe ta̱ kë̃ ye'

* 6:2 Isaías 49.8 † 6:16 Levítico 26.12; Jeremías 32.38 ‡ 6:18 2 Samuel 7.14; Isaías 52.11; Ezequiel 20.34,41

ttsërku̱'ia̱ es. Moki̱ yëkkuö e' tö a' e̱riawé̱, erë
e' dör ekuölö ë. 9 I̱'ñe ta̱ ye' ttsë'ne buaë. E'
kë̃ dör tö ye' tö a' e̱riao̱' e' kue̱ki̱. E' dör tö a'
e̱riane es, e' tö a' e̱r mane'wé̱ne Skëköl a̱. A'
e̱riane we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, e' kue̱ki̱ sa'
kë̃ wa̱ a' suluo̱ne yës. 10 Mik se' e̱riane we̱s
ie' ki̱ ikiane es, eta̱ e' dör se' e̱r mane'wo̱ie ie'
a̱ a̱s se' tsa̱tkër. E' kue̱ki̱ kë̃ se' kàne ttsë'nuk
suluë se' e̱riar ese ki̱. Erë se' e̱riar ëse, kë̃
mène Skëköl wa̱, ese tö duèwa̱ tskeke. 11 A'
e̱riane we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, e' sa̱ú, ¡iwà
dettsa̱ buaë! E' wà bikeitsö̃. E' batamik
a' e̱r téwa̱ darërë ta̱ a' ñì kéka̱rak wëm tö ì
sulu wamblé a' shu̱a̱, e' shu̱lök. E' wa a' tö
ikkaché tö a' kë̃ ku̱' ì sulu e' a̱. Iwënewa̱ tö
a' e̱' tuléwa̱ie darërë. Ì sulu e' tö a' uluwé̱ a'
suawé̱itö. Iwënewa̱ tö a' éna ye' dalëne ta̱ië.
Iwënewa̱ tö a' tso'tke ì sulu shu̱lök. E' ko̱s
wa iwënewa̱ tö moki̱ a' kë̃ ku̱'ñak ì sulu ñe'
a̱. 12 Ye' kë̃ wa̱ yëkkuö ñe' kite̱mi a' a̱ wëm
tö ì sulu wamblë' ñe' kkatoie. Ñies ye' kë̃ wa̱
ikite̱mi yi ta̱ iwambléitö e' tsa̱tkoie. E' skéie
ye' tö ikitmi a̱s a' wákpa éna ia̱r buaë Skëköl
wöa̱ tö moki̱ a' tö sa' bikeitseke ta̱ië. 13 Ì wé̱
a' tö, e' tö sa' e̱r kí̱ kuwé̱ne buaë.
E' kí̱ie ta̱ a' tö Tito e̱r kuwé̱ ta̱ië. Ie' ttsë'ne
buaë e' tö sa' kí̱ ttsë'wé̱ buaë. 14 A' ki̱ka'ka̱yö
ie' a̱ ta̱ a' kë̃ wa̱ ye' jaëo̱ne. Ke̱kraë sa' ttö̃
moki̱ a' ta̱, ñies i̱ma sa' e̱' ttséka̱ a' wa Tito
kukua, e' sué̱itö tö e' dör moki̱. 15 A' tö ie'
kiéwa̱ suane wa painè wa ena a' tso'tke ie' ttö̃
dalöiök, mik e' ska' ie' e̱r a̱ne eta̱ e' tö ie' ké a'
kí̱ dalëritsök ta̱ië. 16 Ye' e̱rblõmi a' mik e' tö
ye' ttsë'we̱ke buaë.

8

Se' e̱r buaë chö̃ sia̱rëpa ki̱moie

1 A yamipa, sa' éna a' a̱ ipakak tö we̱s
Skëköl e̱r buaë ché Skëkëpa icha erule erule
ñì dapa'u̱ke Macedonia ko̱s a̱, e'pa a̱. 2 Ie'pa
weine sia̱rë íyi ulitane ulà a̱, erë e' shu̱a̱ ie'pa
ttsë'rke buaë. Ie'pa dör sia̱rë, kë̃ ì ta̱' ta̱ië,
erë ie'pa tö inuköl kakmé e̱r bua' wa. Wësua
ie'pa dör inuköl blúpa. 3 Ye' tö a' a̱ ichè tö
ie'pa imé ko̱s ie'pa a̱ imermi, e' tsa̱ta̱ iwákpa
e̱r wa. 4 Ie'pa kköché ta̱ië sa' a̱ tö ñies ka̱wö
mú sa' a̱ s'batse'r male̱pa se̱rke Jerusalén,
e'pa ki̱moie inuköl wa. 5 Ie'pa tö imé ta̱ië
shu̱te̱, sa' kë̃ wa̱ ibikeitse̱ tö ie'pa a̱ imermi
ekkë. Ke̱we ie'pa wákpa e̱' mé Skëkëpa a̱,
e' ukuöki̱ ta̱ ie'pa e̱' ché sa' a̱ we̱s Skëköl ki̱
kiane es. 6 E' kue̱ki̱ sa' tö ikié Tito a̱ tö ie'
mi'ne a' ska' inuköl tsá̱ kititö a' shu̱ a̱ e' bata
shtöktsa̱ s'sia̱rëpa ki̱moie. 7 Ì ko̱s we̱ke Skëköl
a̱ e' we̱ke a' tö ta̱ië. A' e̱rblö̃ buaë Jesús mik.
A' tö ttè pakè buaë. A' wa̱ íyi jche̱r ta̱ië. Sulu
a' éna s'male̱pa ki̱mak. Sa' dalër ta̱ië a' éna.
E' sù sa' ki̱ ikiane tö ñies a' e̱r buaë chö̃ ta̱ië
s'sia̱rëpa a̱.

8 Ye' kë̃ ku̱' ichök a' a̱ a' patkoie. E' skéie ye'
éna isua̱k tö moki̱ a' éna s'male̱pa dalër we̱s
s'yamipa tso' Macedonia e'pa éna s'male̱pa
dalër es. 9 A' wa̱ ijche̱rtke buaë tö Skëkëpa
Jesucristo e̱r buaë ché a' a̱ ta̱ië. Ie' íyi tso' ta̱ië
ká̱ jaì a̱, e' me'a̱titö dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ sia̱rëpaie a'
dalërmik a̱s a' blur ie' íyi ta̱ië wa.

10 A' tö ibikeits ke̱we sulitane yöki̱ tö a'
éna s'sia̱rëpa ki̱mak. Duas su̱köt bak e' wa
a' tö iwà ki̱mémi ke̱we. E' kue̱ki̱ i̱ma ye' tö
ibikeitsè, e' chekeyö a' a̱. 11 Kanè buaë o̱'mi
a' tö, e' e̱úwa e̱r bua' wa we̱s tsa̱we a' tö
ibikeits es. Inuköl shtö̃ s'sia̱rëpa ki̱moie ko̱s
a' a̱ ikit ekkë. 12 Ì kë̃ ta̱' se' wa̱, ese kë̃ kieku̱'
Skëköl tö se' a̱. Erë ì tso' se' wa̱ ese kakmésö
e̱r bua' wa ko̱s se' a̱ imer ekkë, e' ta̱ e' wër
buaë ie' wa.

13 Ye' kë̃ ku̱' ichök tö a' íyi kakmú eta̱ a' a̱tne
weinuk kë̃ wa̱ ì ta̱'. E' skéie buaë idir tö a' ñì
ki̱mù ñikkëë. 14 I̱'ñe ta̱ a' wa̱ íyi tso' ta̱ië, e'
kue̱ki̱ buaë idir tö a' tö s'yamipa kë̃ wa̱ ì ta̱',
esepa ki̱mù. Es aishkuö ta̱ mik a' kë̃ wa̱ ì ta̱'
ta̱ië, erë ie'pa wa̱ itso', eta̱ ie'pa tö a' ki̱mèmi.
Es a' ulitane ñì ki̱mùmi ñikkëë. 15 E' dör we̱s
itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: “Wé̱
tö ishté ta̱ië, e' icha kë̃ bata a̱te̱. Wé̱ tö ishté
bërëbërë, e' icha deka̱ wë'.”*

Tito ena iwapiepa

16 Skëköl tö Tito e̱rkiöwé̱ a' ki̱muk we̱s
sa' éna a' ki̱mak es. E' kue̱ki̱ ye' tö wëstela
cheke Skëköl a̱. 17 Mik sa' tö ikié Tito a̱ tö
ie' mi' a' ska' a' ki̱muk inuköl shtök, eta̱ ie'
éna a' ki̱mak ta̱ië, e' kue̱ki̱ ie' e̱' ché iwák
e̱r wa minuk a' ska'. 18 Tito ta̱ s'yami skà
patkekemi sa' tö eköl. E' tö Jesús tté buaë
pakeke buaë ká̱ wa'ñe. E' kue̱ki̱ ie' tté cheke
buaë Skëkëpa Jesús icha erule erule tso' ká̱
wa'ñe e'pa tö. 19 E' kí̱ie ta̱ ie'pa ko̱s tö
ie' shu̱shté a̱s imi' sa' ta̱ Jerusalén, inuköl
shteke sa' tö e' muk. E' kanewe̱ke sa' tö buaë
Skëkëpa ki̱koka̱ ena iwà kkachoie tö moki̱ sa'
éna ie'pa ki̱mak. 20-21 Sa' e̱' chöke iwakanéu̱k
buaë Skëkëpa wörki̱ ñies sulitane wörki̱. E'
kue̱ki̱ wëm ñe' mi'ke sa' wa̱, e' wa kë̃ yi a̱ sa'
kkatënuk inuköl shteke ta̱ië sa' tö e' ki̱.

22 Ñies sa' tö s'yami skà patkeke ie'pa böl
ta̱. E' e̱r me'rie kaneblök buaë ke̱kraë. Bànet
sa' tö ie' su̱'bitu̱, e' kue̱ki̱ ie' su̱ule buaë sa'
wa̱. Ñies ie' isué̱ tö a' dör pë' buaë, e' kue̱ki̱
ie' e̱' ché sa' ki̱muk kanè i' wa. 23 Tito dör ye'
wapie e' kaneblöke ye' ta̱ a' ki̱muk. S'yamipa
böl ñe' mi'ke ie' ta̱, e'pa patké Skëkëpa Jesús
icha eruleë tso' ká̱ wa'ñe e'pa tö. Ie'pa wa
Cristo ki̱karkeka̱. 24 E' kue̱ki̱ ikkachö̃ ie'pa a̱
tö ie'pa dalër a' éna a̱s Skëkëpa icha eruleë
tso' ká̱ wa'ñe e'pa ko̱s wa̱ ijche̱r tö moki̱ a'
tö s'dalëritseta̱'. Ikkachö̃ ie'pa a̱ tö wëe' sa' e̱'
ttsõka̱ ta̱ië a' wa.

* **8:15** Éxodo 16.18

9

1-2 Ye' wa̱ ijche̱r tö s'batse'r male̱pa se̱rke
Jerusalén, e'pa ki̱mak a' é̱na e̱r bua' wa. E'
kue̱ki̱ inuköl shteke sa' tö ie'pa a̱, e' ki̱ ye' kẽ
ka̱wöta̱ a' a̱ yëkkuö skà shtökne. Ke̱kraë ye'
e̱' ttsökeka̱ a' tté pakök Macedonia wakpa a̱.
Ye' iché ie'pa a̱ tö duas su̱köt bak e' wa a' dör
Acaya wakpa, e'pa é̱na inuköl mak e̱r bua'
wa. E' tö ie'pa kibiie e̱rkiöwé̱. 3 Erë s'yamipa
mañal ñe' patkekeyö a' ska' a̱s ye' e̱' ttsökeka̱
a' wa e' kẽ dör ẽ. E' skéie ye' ki̱ ikiane tö a'
wa̱ inuköl tso'tke kitule wà mè ẽ we̱s ye' tö
a' pakè es. 4 Dö' Macedonia wakpa döbitu̱
ye' ta̱ e'pa tö isué̱wa̱ tö ka̱m a' tö inuköl e'
shtõ. E' tö sa' jaëwe̱raë ta̱ië sa' iklö'wé̱ tö a' tö
ishtétke e' kue̱ki̱. ¿We̱s e' kẽ tö a' jaëwe̱pañak?
5 E' ẽ kue̱ki̱ ye' ibikeitsé tö buaë idir s'yamipa
mañal ñe' a̱ ikiök tö ie'pa mi' ye' yöki̱ ke̱we
a' ki̱muk inuköl muk a' kablë' e' shtöktsa̱. Es
inuköl meke a' tö e' tso'tke kitule mik ye' de
eta̱, iwà kkachoie tö a' imeke e̱r bua' wa, kẽ
dör kkë'blè wa.

6 Ttè i' a̱nú a' é̱na: "Yi tö ì kuatké elkela, ese
ulà a̱ iwà wördane elkela. Erë yi tö ì kuatké
ta̱ië, ese ulà a̱ iwà wördane ta̱ië." 7 A' ulitane
eköl eköl tö imú ko̱s a' ibikeitsé mè ekkë.
Wé̱pa tö imeke ttsë'ne bua' wa esepa dalër
Skëköl é̱na, e' kue̱ki̱ kẽ imar e̱r sulu wa ö
diché wa. 8 Kẽ a' tkinuk. Skëköl e̱r bua' kí̱
chõmi a' a̱ ta̱ië a̱s ì ko̱s kiane a' ki̱ se̱noie ese
dõ a' ulà a̱ wë' ke̱kraë. Ñies ie' tö ikí̱ mèmi a'
a̱ ta̱ië shu̱te̱ a̱s a' ulà a̱ idõ ta̱ië ì buaë ko̱s e'
wo̱ie. 9 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱ es. E' tö, yi tö ì meke e̱r bua' wa, ese chè i'
es:

"Ie' tö ikakme' ta̱ië e̱r bua' wa s'sia̱rëpa a̱;

Ì buaë wéitö e' ska' Skëköl e̱r a̱rke ke̱kraë."*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè. 10 Skëköl tö iwö
meke kuatkè ena chkè mekeitö se' a̱ ñè, ñies
e' ẽ tö ì ko̱s kiane se' ki̱ s'ki̱moie, ese kí̱
meraëitö a' a̱ ta̱ië a̱s a' tö ì buaë ese kí̱ u̱ ta̱ië.
11 Ke̱kraë ie' tö a' a̱ íyi kí̱ meraë buaë wë' a̱s a'
tö s'male̱pa ki̱mù buaë ke̱kraë. Ie' tö iwe̱raë
es a̱s wëstela yër ta̱ië ie' a̱ inuköl mèmi a' tö
sa' ulà a̱ e' ki̱. 12 Es ì meke a' tö i' Skëköl
dalöioie, e' wa s'batse'r male̱pa ki̱mè kiane,
esepa ulà a̱ ì kiane ie'pa ki̱ ese döraë. E' kí̱ie
ta̱ ie'pa tö wëstela cheraë ta̱ië ie' a̱ ttsë'ne
bua' wa. 13 Ì buaë we̱ke a' tö ie'pa ki̱moie,
e' wa iwërdawa̱ tö moki̱ a' tso' Cristo tté buaë
cheke a' tö tö moki̱ idir e' wà iu̱tök. Ñies
iwërdawa̱ tö a' tö ie'pa ena sulitane ki̱meke
ta̱ië e̱r bua' wa. E' ko̱s kue̱ki̱ ie'pa tö Skëköl
ki̱keraka̱ ta̱ië. 14 E' kí̱ie ta̱ ie' e̱r buaë ché a' a̱
ta̱ië shu̱te̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ikieraë ie' a̱ a' ki̱
a' dalëritsè ta̱ië e' wa. 15 Wëstela chõsö Skëköl
a̱ ilà méitö se' a̱ e' ki̱, e' dör buaë shu̱te̱ kẽ se'
a̱ iyënuk ekkë.

* 9:9 Salmo 112.9

10

Pablo tö kanè me' Skëköl tö ie' a̱, e' tsa̱tké

1-2 Ye' dör Pablo, e' wák kköchöke a' a̱ bẽrë
e̱r bua' wa we̱s Cristo es tö ye' ttõ ttsõ. A'
we̱lepa tö sa' cheke tö sa' kaneblöke e' kẽ
dör Skëköl a̱, e' dör sa' wákpa a̱ we̱s s'ditsö
male̱pa es. Ie'pa icheke tö mik ye' tso' a' ska',
eta̱ ye' kësik kẽ ta̱' a' uñoie. Erë mik ye' tso'
yëkkuö shtök ká̱ bánet, e' je' ta̱ ye' kësik deka̱.
Erë e' kẽ yëne. Ye' kësik ta̱' yi isie tso' ye'
chök ese uñoie darërëë. E' kue̱ki̱ ye' kköchöke
a' a̱ tö a' e̱' shu̱lõ a̱s kẽ ye' ka̱wöta̱ a' uñuk
darërëë mik ye' de a' ska' eta̱. 3 Moki̱ sa' dör
s'ditsö we̱s sulitane es, erë kẽ sa' ñippöku̱'
we̱s s'ditsö ñippöke es. 4 Ì tso' sa' wa̱ e̱' aloka̱ ì
sulu ki̱, e' kẽ dör we̱s ì tso' s'ditsö wa̱ e̱' aloka̱
ibolökpa ki̱ es. E' skéie e' dör ì meke Skëköl
tö sa' a̱ diché ta̱' ta̱ië e̱' aloka̱ ì sulu diché ki̱
ese. E' wa sa' tö ka̱che ttè e̱we̱kewa. 5 Ñies
ttè ko̱s pakarke e̱' ttsèka̱ wa s'wöklö'wo̱ie a̱s
kẽ s'wa̱ Skëköl jche̱r, ese chöwe̱kewa sa' tö.
E̱rbikè ko̱s klö'we̱kewa̱ sa' tö mekerö Cristo
klõ diki̱a̱ a̱s itö ittõ iu̱tõ. 6 Mik a' de sa'
ttõ iu̱tök buaë, eta̱ sa' tso'tke wé̱pa kẽ é̱na
iiu̱tak, esepa ko̱s we'ikök.
7 A' tö pë' sue̱ke iki̱kke̱ ẽ, e' kẽ dör buaë. A'
we̱lepa e̱' bikeitsõ tö e'pa ẽ dör Cristo icha, e'
ta̱ a̱s esepa tö ibikeitsõne. Ñies sa' dör Cristo
icha we̱s ie'pa es. 8 Skëköl tö ye' a̱ ikéwö me'
a' wöbla'wo̱ie. Isalema e' wa ye' e̱' ttsõka̱ ta̱ië
shu̱te̱. Erë e' kéwö mène ye' a̱ a' e̱r diché
kí̱ ioie, kẽ dör a' sulu'wo̱ie. E' kue̱ki̱ kẽ ye'
jaëne e̱' ttsökka̱ iké̱wö mène ye' a̱ e' wa. 9 Kẽ
a' tö ibikeitsar tö ye' é̱na a' tkiwa̱k yëkkuö
shtekeyö a' a̱ e' wa. 10 We̱lepa tö icheke:
"Yëkkuö ko̱s kitbitu̱ Pablo tö se' a̱, e' ki̱ ie'
tö se' uñébitu̱ darërë ttsëskua ie' kësik deka̱
buaë se' uñuk. Erë mik itso' se' ska' eta̱ ikësik
kẽ ta̱' yës. We̱s ie' ka̱pakõ e' kẽ wa yi wa̱ ie'
dalöiëne." 11 Wé̱pa tö icheke es, esepa wa̱
ijche̱nú tö mik sa' demi a' ska' eta̱ ì kit sa' tö
yëkkuö ki̱ ká̱ bánet, e' wawe̱raë sa' tö.
12 Ie'pa esepa ñì ki̱kökeka̱ ta̱ië. Kẽ sa' diché
dë'ka̱ e̱' chök tö sa' dör buaë we̱s ie'pa e̱' chõ
es. Ie'pa wákpa tö itské ie̱r wa tö ì dör buaë
wè̱. We̱s ie'pa wakpa se̱rke e' wéwa ie'pa ñì
sa̱ù̱. ¡E' kue̱ki̱ ie'pa dör me'ukuöie! 13 Kanè
me' Skëköl tö sa' a̱, e' ẽ wa sa' a̱ e̱' ttsërmika̱.
Kẽ sa' a̱ e̱' ttsënukka̱ ì skà wa. Kanè mène
sa' a̱ ñies e' wà dör a'. 14 E' kue̱ki̱ kẽ sa'
ku̱' e̱' ttsökka̱ ta̱ië shu̱te̱. Sa' kẽ dõpa ke̱we
kaneblök a' shu̱a̱, e̱'ma ẽ sa' e̱' ttsõka̱. Erë sa'
tö Cristo tté buaë e' paka' a' a̱ tsa̱we. 15 Ñies
sa' kẽ e̱' ttsõka̱ o̱'ka kanè wa, e' ké̱wö kẽ
mène Skëköl wa̱ sa' a̱ e' kue̱ki̱. E' skéie sa' ki̱
ikiane tö sa' kanè a' shu̱a̱ e' mú kí̱ iër buaë
we̱s a' kí̱ e̱rblõ mir Skëkëpa mik es. Erë kẽ
sa' kaneblõpa ko̱s sa' a̱ iké̱wö mène e' tsa̱ta̱.
16 Ñies Jesús tté buaë e' kí̱ pakak sa' é̱na a'
se̱rke ee̱ ká̱ bánet tso' diwö mi'kewa̱ e' kke̱

ee̱. Erë kẽ sa' é̱na ipakak ká̱ wé̱ o̱'ka tso'
ipakök ee̱ a̱s kẽ sa' e̱' ttsõka̱ o̱'ka kanè wa.
17-18 Wé̱pa e̱' ttséka̱ ta̱ië, esepa kẽ wër buaë
Skëköl wa. Erë wé̱pa ki̱kéka̱ ie' wák tö, esepa
je' wër buaë ie' wa. Wẽe' itso' kitule iyëkkuö
ki̱ i' es: "Yi e̱' ttsakka̱ a̱s ese e̱' ttsõka̱ ì wé̱
Skëköl tö ese wa."*

11

Pablo tö s'ki̱tö'u̱kwakpa ché

1 Ye' ttöke a̱li̱wakpaie erë a' mú tö ye'
dalë'ttsèia̱ bërbër ẽ. A' we'ikèyö, ye' ttõ kí̱ ttsõ
ekuölö ẽ. 2 Ye' é̱na a' dalër ta̱ië. Ye' é̱na a'
kkö'nak we̱s Skëköl tö se' kkö'neke es. Ye' ki̱
ikiane tö a' e̱' tkõwa̱ ke̱kraë darërëë Jesús ẽ a̱.
E' dör we̱s ye' tö a' mé se̱nukwa̱ wëm eköl ẽ ta̱
es a̱s a' dõ we̱s busi batse'r dõ imaso ulà a̱ es.
A' maso e' dör Cristo. 3 I'ñe ta̱ a' tso' tkëulewa̱
buaë darërëë Cristo ẽ a̱, erë ye' suane dö' a'
e̱' mùttsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k we̱s Eva ki̱tö̱o̱'ka̱ Satanás
e̱' a' tkabẽie e' tö ka̱che wa es. Ye' suane dö'
a' e̱r tso' buaë etkẽme Cristo ẽ a̱, e' watè a'
tö. 4 We̱lepa de a' ska' Jesús tté pakök, erë kẽ
idör imoki̱ we̱s sa' tö ipakeke es. Erë e' ttseke
a' tö buaë. Wiköl tté pakeke ie'pa tö, e' kẽ
dör Wiköl Batse'r dë'wa̱ a' e̱r a̱ e'. Ttè buaë
pakeke ie'pa tö, e' kẽ dör imoki̱ we̱s sa' tö
ipaka' a' a̱ es. Erë esepa kiekewa̱ a' tö buaë.
E' kue̱ki̱ ye' suane dö' a' e̱rblõ Cristo mik,
e' olo'yène a' tö. 5 Ie'pa de a' ska' sa' itöki̱ e̱'
chök tö ie'pa dör Jesús ttekölpa tsá̱ bua'iewa̱,
erë ye' kẽ e̱' ttsë'ne ie'pa diki̱a̱ diöshe̱t yës.
6 Isalema ye' kẽ a̱ ipakar buaë we̱s ie'pa icha
pakõ es. Erë ttè pakeke ye' tö e' wà jche̱r
buaë ye' wa̱. E' wà kkayë'bitu̱ sa' tö a' a̱ ta̱ië
íyi ulitane shu̱a̱.
7 Mik ye' tö Skëköl tté buaë e' paka' a' a̱,
eta̱ ye' kẽ wa̱ a' ña'o̱ne e' ki̱ yës. E' kue̱ki̱
isalema a' tö ibikeitsé tö ttè pakeke ye' tö
a' a̱, e' kẽ dör buaë. Erë es ye' e̱' wöéwa
diöshe̱t a̱s a' dalöiër. ¿I̱ma a' tö ibikeitsè? ¿Ì
wé̱yö es e' dör suluë? 8 Skëkëpa icha erule
erule ñì dapa'u̱ke ká̱ bánet, e' dapömik ye'
moneka̱ kanebloie ẽme a' shu̱a̱. E' dör we̱s
ie'pa íyi ekibléyö a' ki̱moie es. 9 Mik ye' se̱ne'
a' shu̱a̱, eta̱ ilè kiane ye' ki̱ se̱noie, e' ta̱ ye'
kẽ wa̱ a' tsirio̱ne ese wa. Erë s'yamipa datse̱
Macedonia, e'pa wa̱ ì ko̱s kiane ye' ki̱ e' de
ye' a̱. Es ye' kẽ wa̱ ì kine a' a̱, ñies kẽ yö ì
kiepa. 10 Ye' e̱' ttsõ es e' kẽ yënuktsa̱ ye' ulà
a̱ a' dör Acaya wakpa e' ko̱s a̱. E' dör moki̱
we̱s Cristo tso' ye' a̱ e' dör moki̱ es. 11 Ye' ttõ
es, ¿e' dör tö ye' kẽ é̱na a' dalër? Au, e' kẽ dör
es. ¡Skëköl wák wa̱ ijche̱r buaë tö ye' é̱na a'
dalër!
12 Ye' kaneblöraë a' shu̱a̱ we̱s ye' io̱'bitu̱ es
a̱s ie'pa ñe' kẽ e̱' ttsõka̱ tö ie'pa kaneblöke
we̱s sa' es. 13 Ie'pa kẽ dör Jesús ttekölpa tsá̱
moki̱ esepa. Ie'pa dör s'ki̱tö'u̱kwakpa. Ie'pa
e̱' õ tö ie'pa dör Cristo ttekölpa tsá̱ moki̱,
erë e' kẽ dör es. 14 E' kẽ dör ì kẽ su̱ule se'
wa̱ ese. Satanás wák e̱' õ tö ie' dör Skëköl
biyöchökwak olo ta̱' ta̱ië ese. 15 E' kue̱ki̱ kẽ
se' tkine tö ie' kanè mésopa e̱' õ tö ie'pa tso'
se̱ne yësyësë e' tsa̱tkök. Bata ekkë ta̱ ie'pa ulà
a̱ iské döraë we̱s ie̱' wamblörak es.

Pablo weine ie' dör Cristo ttekol e' kue̱ki̱

16 Ye' tö iskà chène a' a̱, kẽ a' tö ye' bikeitsök
tö ye' dör a̱li̱ie. Erë a' we̱lepa tö ye' bikeitsè
es, eta̱ ka̱wö mú ña bërbër ẽ e̱' ttsoka̱ we̱s
a̱li̱wak es. 17 Ye' e̱' ttsökeka̱, e' ttè kẽ mène
Skëkëpa Jesús wa̱ ye' a̱. Ye' wák tö icheke
a̱li̱ie. 18 Ta̱ië itso'rak e̱' ttsökka̱ iwákpa íyi wa,
es ñies ye' e̱' ttsökeka̱ we̱s ie'pa es. 19 ¡Aj! A'
dör íyi jche̱r ta̱ië ese wakpa. Erë s'kukuõ
darërë esepa dalë'ttseke a' dör e̱r bua' wa.
20 Wé̱pa de a' ska' a' klö'u̱kwa̱ we̱s ie'pa icha
es, esepa kiekewa̱ buaë a' tö. Ie'pa de a'
ki̱tö'u̱k a' íyi yottsa̱ a' ulà a̱. Ie'pa e̱' ttsöke
ta̱ië a' ki̱, a' ppeke a' wö ki̱, a' cheke erë ie'pa
kiéwa̱ a' tö e̱r bua' wa. 21 ¡Aj! ¡Ye' wák e̱'
jaëu̱ne mik ye' ichè tö sa' diché kẽ dë'ka̱ a'
sa̱u̱k es eta̱!

Ie'pa diché deka̱ e̱' ttsoka̱ ta̱ië, e' ta̱ ñies
ye' diché deka̱ e̱' ttsoka̱. Ye' wák a̱ ta̱ ye'
ttõ es, e' dör we̱s a̱li̱wakpa ttõ es. 22 Ie'pa
dör hebreowak, e' wa ie'pa e̱' ttsökeka̱ ta̱ië.
Erë ñies ye' dör ie'pa ditséwö. Ie'pa e̱' chõ
tö ie'pa dör Israel aleripa, erë ñies ye' dör
Israel aleri. Ie'pa e̱' ttsökeka̱ ta̱ië tö ie'pa
dör Abraham aleripa. Ñies ye' dör Abraham
aleri. 23 Ie'pa e̱' chõ tö ie'pa dör Cristo kanè
mésopa. Es ye' dör ñies, erë ye' dör ikanè
méso bua'ie ie'pa tsa̱ta̱. Ye' ttõ es e' dör we̱s
a̱li̱wak ttõ es, erë Cristo a̱ kaneblè e' wa ye'
e̱' aléka̱ ta̱ië ie'pa ki̱. Ye' wötëule s'wöto wé a̱
ta̱ië ie'pa tsa̱ta̱. Ye' buule ttsa'bata daloie ese
wa ta̱ië shu̱te̱ ie'pa tsa̱ta̱. Ta̱ië ye' bakshkar
ye' duõwa̱ e' ulà a̱. 24 Ske̱tökicha judiowak
tö ye' buk ttsa'bata wa. Bitökicha ie'pa tö ye'
ppé, eta̱ ie'pa tö ye' ppé dõ dabom tkëyök tsá̱
yënettsa̱ et ekkë* 25 Mañatökicha romawak tö
ye' buk kal wa. Etökicha ye' të'rakitö ák wa
ye' ttowa̱. Mañatökicha kanò ki̱ ye' mirwa̱,
e' wötunewa̱ dayë a̱. E' shu̱a̱ etökicha ye' bak
àr kaltakla ki̱ dayë ki̱ ká̱ et ñië nañeë. 26 Ye'
shké ta̱ië, e' shu̱a̱ di' ta̱ië ena akblökwakpa
tö ye' tkiwé̱ siarë. Ye' wák ditséwöpa ena
o̱'kapa, e'pa tö ye' we'ikeke, e' dalõ ta̱ië e'
shu̱a̱ ye' shké. Wé̱ pë' se̱rke ta̱ië ena wé̱ pë'
kẽ se̱rku̱' ta̱ië, ñies dayë ki̱, ese ska' ye' shké
wösh wa. Ñies wé̱pa e̱' õ tö ie'pa dör Jesús
mik e̱rblökwakpa, esepa dalõ mène ta̱ië ye' ki̱.
27 Ye' kaneblé ta̱ië darërëë. Ye' wöñine ta̱ië,
ye' bli dalë'ttsë' ta̱ië, ye' e̱rsi dalë'ttsë' ta̱ië.

* **10:17-18** Jeremías 9.24

* **11:24** dabom tkëyök tsá̱ yënettsa̱ et: E' ké̱wö ska' ta̱ judiowak ttè dalöiëno tö ichè tö kẽ ka̱wö ta̱' s'ppök döka̱ dabom tkëyök tsa̱ta̱. Ie'pa wöblane pë' sulusipa ppök döka̱ dabom mañayök kí̱ su̱li̱tu a̱s kẽ itkõka̱ dabom tkëyök tsa̱ta̱.

Mikle ta̱ ye' kẽ wa̱ ì ku̱ne ñanoie, tteke ka̱se̱
tö ta̱ië, kẽ datsi' ta̱' wë' e̱' patroie.
28 E' kí̱ skà tso', e' dör tö Skëkëpa Jesús icha
erule erule, e'pa ko̱s bikeitsekeyö ke̱kraë tö
is ie'pa mir. 29 Mik ie'pa we̱lepa diché kẽ
dë'ka̱ia̱ buaë e̱' tkowa̱ darërë Jesús mik, eta̱
ye' mik e' dalëne. Mik yile tö ie'pa ké ì sulu
wamblök, eta̱ e' tö ye' uluwé̱ suluë. 30 Ye'
mú e̱' ttsakka̱, e̱'ma ì tö ikkacheke tö ye' kẽ
diché ta̱' ese wa ye' e̱' ttsõmika̱. 31 Skëköl dör
Skëkëpa Jesús Yẽ ena iKëköl ki̱karka̱ ke̱kraë,
e' wa̱ ijche̱r tö ye' kẽ ku̱' ka̱chök. 32-33 Mik
ye' bak Damasco, eta̱ ká̱ e' wökir kaneblöke
iblú kiè Aretas e' a̱, e' tö ishkëkipa patké
ye' klö'u̱kwa̱ ká̱ e' kköiëule shkit ka̱kke̱ë, e'
wékkö a̱. Erë s'yamipa we̱lepa tö ye' iéka̱ kkõ
a̱ ta̱ ttsa' wa ye' émi e̱nae̱na iwékkö tsitsir tso'
ese a̱ döttsa̱ i̱ski̱. Es ye' tkashkar ie' yöki̱.

12

Ì kkaché Skëkëpa tö Pablo a̱ kabsue̱ie

1 Kẽ dör ìie bua', erë ye' ka̱wöta̱ kí̱ e̱'
ttsökka̱ia̱ e̱' tsa̱tkoie. Ì kkaché Skëkëpa Jesús
tö ye' a̱ kabsue̱ie e' pakekeyö a' a̱ i' ta̱.
2 Wëm su̱ule ye' wa eköl dör Cristo ttökata, e'
minetse̱r ká̱ jaì a̱, e' ki̱ duas de dabom eyök
ki̱ tkël (14). Ye' kẽ wa̱ ijche̱r tö ie' mine'ka̱
chkaë ö wikölie, e' jche̱r Skëköl ẽ wa̱. 3-4 Wëm
e' su̱ule ye' wa̱, e' minetse̱r ká̱ jaì a̱ e' dör ká̱
buaala ee̱. Ee̱ ttè kẽ yënuk se' a̱ ena kẽ se' a̱
ikéwö mène chè, ese ttséitö. Iskà chekeneyö
a' a̱ tö ye' kẽ wa̱ ijche̱r tö imine'ka̱ chkaë
ö wikölie, e' jche̱r Skëköl ẽ wa̱. 5 Wëm ese
ki̱kèmika̱ ye' tö, erë ye' wák kẽ e̱' ki̱köpaka̱.
Erë ye' diché kẽ ta̱' e' ẽ wa ye' e̱' ki̱kömika̱.
6 Ye' mú e̱' ttsakka̱, e̱'ma ye' a̱ e̱' ttsërmika̱ ttè
moki̱ wa, e' kue̱ki̱ e' kẽ dör suluë. Erë kẽ ye'
e̱' ttsöta̱'ka̱ a̱s kẽ yi ibikeitsõ tö we̱s ye' wër
ena we̱s ye' ttõ e' tsa̱ta̱ ye' dör. 7 Íyi ta̱ië buaë
kkayëne ye' a̱ ká̱ jaì a̱, ñe' kue̱ki̱ ilè mène
ye' a̱ ye' wöowaie a̱s kẽ ye' e̱' ttsõka̱ ì buaë
su̱'yö e' wa. E' dör we̱s dika' tkërwa̱ ye' chkà
a̱ es, e' wa ye' rrewe̱ke Satanás tö ke̱kraë.
8 Mañatökicha ye' kköyë' Skëkëpa a̱ tö iyõttsa̱
ye' a̱. 9 Erë ie' ye' iu̱té: "Mik be' diché kẽ ta̱',
eta̱ e' ki̱ Ye' diché wënewa̱ bua'iewa̱. E' kue̱ki̱
ye' e̱r buaë chõ be' a̱, e' ẽ dör wë' be' a̱." E'
kue̱ki̱ buaë idir ye' a̱ e̱' ttsökka̱ ye' diché kẽ ta̱'
e' wa a̱s Cristo diché ta̱ië e' wërwa̱ bua'iewa̱
ye' ki̱. 10 Mik ye' ttsë'r tö ye' diché kẽ ta̱', e' je'
ta̱ ye' diché ta̱' ta̱ië. E' kue̱ki̱ mik ye' diché kẽ
ta̱', mik ye' yërke suluë, mik ye' kẽ wa̱ ì ta̱',
mik ye' we'ikeke sia̱rë pë' tö, mik ye' ka̱wö
tköke suluë, mik ese ko̱s tköke ye' ta̱ Cristo
dalërmik, eta̱ ye' ttsë'ne buaë.
11 Erẽ ye' kẽ dör yi, erë wëpa cheke a' tö tö
e'pa dör Jesús ttekölpa tsá̱ bua'iewa̱, e'pa kẽ
dör ye' tsa̱ta̱. A' tö ye' tsa̱tkõpa ie'pa yöki̱ erë
e' kẽ o̱ne a' wa̱. E' kue̱ki̱ a' tö ye' ké e̱' ttsökka̱
ta̱ië we̱s a̱liwak es. 12 Mik ye' bak se̱nuk a'
shu̱a̱, eta̱ ye' weine ko̱s e' dalë'ttséyö bẽrë
e̱r bua' wa. Ñies ì kẽ o̱r yi a̱ ese wéyö ta̱ië
a' wörki̱ Skëköl diché ta̱ië wa s'tkiwè̱ ekkë.
E' wa iwënewa̱ tö moki̱ ye' dör Jesús ttekölpa
tsá̱, e'pa eköl. 13 Ye' kẽ wa̱ a' kàne ye' kanéu̱k.
E' ẽ wa a' wöanewa Skëkëpa icha erule erule
male̱pa e' diki̱a̱ diöshe̱t. A' we'ikèyö, e' nuí̱
olo'yõ ye' ki̱.

Pablo kablé ie'pa pakök

14 Ye' tso'tke shkök a' pakök. I' ta̱ ide
mañatökicha. I' ëtökicha we̱s ke̱kraë kẽ ye' e̱'
mau̱paka̱ a' mik a̱s a' tö ye' kkö'nù. Ye' kẽ
tkirku̱' a' íyi ki̱, ye' tkirke a' wákpa ki̱. A' dör
we̱s ye' ala'r es. Ila'r kẽ ka̱wöta̱ iyẽ kkö'nuk,
e' skéie iyẽ ka̱wöta̱ ila'r kkö'nuk. 15 E' kue̱ki̱
ye' e̱' chétke ì ko̱s tso' ye' wa̱ e' e̱ukwa e̱r bua'
wa a' ki̱moie dõ ye' wákë. Ye' tö a' dalëritseke
ki̱ta̱ ki̱ta̱, eta̱ a' éna ye' dalër ¿e' mir wa'k ẽ?
16 A' ye' sini'kué̱ buaë tö mik ye' bak a' ska',
eta̱ ye' kẽ e̱' moneka̱ a' mik. Erë a' we̱lepa tö
icheke tö ye' tö a' ki̱tö'wé̱ a' inuköl klö'wo̱ie
akir. 17 ¿I̱ma a' e̱rbikõ tö wé̱pa patkë'yö a'
ska', e'pa wa ye' tö a' ki̱tö'wé̱? 18 Ye' kköyë'
ta̱ië Tito a̱ tö ie' mi' a' ska', eta̱ s'yami skà
eköl patkë'miyö ie' ta̱. ¿Tito tö a' ki̱töo̱'? Au,
ie' se̱ne buaë yësyësë a' shu̱a̱ we̱s ye' es. Sa'
böl se̱né a' shu̱a̱ ñì su̱ë.
19 Isalema a' tso'ia̱ ibikeitsök tö sa' e̱'
tsa̱tköke a' yöki̱. E' kẽ dör es. Ñermata sa'
tso' ttök Skëköl wörki̱ we̱s s'batsulewa̱ Cristo
mik esepa ttõ es. A yamipa dalër ye' éna,
ì ko̱s we̱ke sa' tö e' dör a' e̱r diché kí̱ ioie.
20 Moki̱ ye' suane dö' mik ye' de a' ska', eta̱
ye' kẽ tö a' suè̱ we̱s ye' ki̱ a' kiane suè̱ es.
Ñies ye' suane dö' a' kẽ tö ye' suè̱ we̱s a' ki̱
ye' kiane suè̱ es. Ye' suane dö' ye' ikué̱ tö a'
ñippöke, a' ukyërke ñì ki̱, a' ulurke ñì ki̱, a' e̱r
me'rie a' wákpa ẽ ki̱, a' biyöblöke ñì ki̱, a' ñì
chöke suluë, a' e̱' ttsökeka̱ ta̱ië, a' ñì chiliu̱ke.
21 Ñies ye' suane dö' mik ye' dene a' ska' eta̱
Skëköl tö ye' jaëwè̱ a' kue̱ki̱. Dö' a' ta̱ië kẽ
e̱r maneo̱ne. Dö' a' e̱' ia'u̱keka̱ia̱ se̱ne sulusi
wa. Dö' a' tso'ia̱ trënuk ena a' tso'ia̱ ì sulu skà
kukuéña a' wa̱ e' a̱. E' dör es, e' ta̱ Skëköl tö
ye' i̱uwé̱raë sia̱rë a' wa.

13

1 I' ta̱ mañatökicha ye' mi'ke a' pakök. Ì
tso' a' wa̱ shu̱lè, e' shu̱leraësö we̱s itso' kitule
Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè: "Ttè ko̱s
shu̱lekesö eta̱ ittekölpa kiane böl ö mañal
ichoie tö moki̱ idir ö au." 2 Mik ye' bata
dë'rö a' ska', eta̱ wé̱pa tö ì sulu wamblé,
e'pa a̱ ye' iyë' tö a' ka̱wöta̱ ilo'yök. I̱'ñe ta̱
ye' kẽ ku̱' a' ska', erë ye' tö iskà chekene
ekkëpa a̱ ena a' male̱pa tso' ì sulu wamblök,
esepa a̱ tö mik ye' dene, eta̱ a' shu̱leraëyö
darërëë. 3 A' ichè tö a' ki̱ ikiane suè̱ tö moki̱
ye' ttöke Cristo diché wa. Mik ye' de a' ska',
eta̱ a' isue̱raë tö es idir. Cristo diché ta̱'
ta̱ië, e' tso' iwakanéu̱k a' shu̱a̱, ie' kẽ dör
we̱s se' kẽ diché ta̱' es. 4 Moki̱ ie' köte̱wa̱

wötëulewa̱ krus mik we̱s se' kĕ diché ta̱' es,
erë ie' se̱rkene Skëköl diché ta̱i̱ë e' wa. Es
ñies sa' batsulewa̱ ie' mik, e' kue̱ki̱ wësua sa'
kĕ diché ta̱', erë Skëköl diché wa sa' se̱rdaë
a' ki̱moie.
5 A' wakpa e̱' sa̱ú̱ tö moki̱ a' e̱rblöke Je-
sucristo mik. A' ibikeitsŏ buaë. ¿A' kĕ wa̱
ijche̱r tö ie' tso' a' e̱r a̱? E' kĕ dör es, e' ta̱ e'
wà kiane chè tö a' kĕ dör ie' icha. 6 A' mú
wöa̱ iwëne tö sa' kaneblë' a' shu̱a̱ e' wà dettsa̱
buaë. 7 Sa' tso' ikiök Skëköl a̱ tö a' kĕ tö ì
sulu wamblökia̱. Sa' kĕ ku̱' e' kiök a̱s iwër
tö ye' kaneblë' a' shu̱a̱ e' wà dettsa̱ buaë. E'
skéie sa' ki̱ ikiane tö a' se̱r buaë yësyësë we̱s
Skëköl ki̱ ikiane es, erĕ we̱lepa wa iwër tö sa'
kaneblë' e' kĕ wà dë'ttsa̱ buaë. 8 Mik a' se̱rke
buaë we̱s Skëköl ttè moki̱ tö ichè es, eta̱ e' ki̱
kĕ sa' a̱ ì yënuk. E' skéie e' ki̱kekeka̱ ta̱i̱ë sa'
tö. 9 Sa' kĕ diché ta̱', erë mik a' e̱' tkëulewa̱
darërë Skëkëpa ttè a̱, eta̱ e' tö sa' ttsë'we̱ke
buaë. Sa' tö ikiè michoë Skëköl a̱ tö a' mú dŏ
se̱nuk buaë yësyësë ke̱kraë we̱s ie' ki̱ ikiane
es. 10 Mik ye' de a' ska', eta̱ ka̱wö mène ye'
a̱ a' ki̱, e' kĕ wà shu̱lak ye' é̱na darërë kësik
wa. Skëkëpa Jesús tö e' ké̱wö me' ye' a̱, se' e̱r
diché ioie, e' kĕ dör se' sulu'wo̱ie. E' kue̱ki̱
ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱ ka̱m ye' dŏ a' ska'
e' yöki̱ a̱s ì ko̱s tso' shu̱lè, e' shu̱lŏ a' tö ka̱m
ye' dŏ e' yöki̱.

Pablo e̱' chéa̱t

11 A yamipa, bataie yö ichè tö a' ttsë'nú
buaë. A' e̱' chŏ se̱nuk yësyësë. A' e̱r kuú̱.
A' ka̱bikeitsŏ ñikkëë. A' se̱nú bĕrë ñita̱. A'
se̱rke es, e' ta̱ Skëköl dör dalëritsökwak ena
se̱ne bĕrë mukwak, e' se̱rdaë a' ta̱ ke̱kraë.
12 A' ñì shke̱'ú̱ ñì dalëritsè wa. S'batse'rpa
ko̱s tö a' shke̱'wé̱mi.
13-14 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chŏ a'
a̱. A̱s Skëköl tö a' a̱ ikkachŏ tö a' dalër ta̱i̱ë ie'
é̱na. Ñies a̱s Wiköl Batse'r tö a' kŏ se̱nuk we̱s
wák eköl ĕ es.

Yëkkuö kit Pablo tö Galacia wakpa a̱

Gálatas

Pablo tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa tso' ká̱ kiè Galacia e' shu̱a̱ ká̱ wa'ñe e'pa a̱ iki̱moie. Iekkëta̱ ie'pa ko̱s e' kẽ dör Israel aleripa. E' kue̱ki̱ ka̱m ie'pa e̱rblõ Jesús mik eta̱ ie'pa kẽ tö Moisés ttè dalöiëno e' dalöiè. Mik Pablo dë'rö Jesús tté buaë kkachök ie'pa a̱ eta̱ ie' tö ie'pa a̱ iché tö kẽ se' tsa̱tkërpa Moisés ttè dalöiëno e' dalöiè wa.

Erë mik ie' mineane eta̱ Israel aleripa shu̱a̱ pë' demi e̱' õ tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblökwakpa. E'pa tö ie'pa wöbla'we̱ke sulu iki̱töwo̱ie. Ie'pa tö iché tö se' kẽ tsa̱tkërpa Jesús mik e̱rblè e' ẽ wa. E' kue̱ki̱ ñies se' ka̱wöta̱ Moisés ttè dalöiök. Ì sulu e' wöklö'wo̱ie Pablo tö yëkkuö i' kit. Jesús mik e̱rblökwakpa tö s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, e'pa ki'wa̱ buaë, e' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit a̱s ie'pa tso' ttsë'ka iyöki̱ ena ie'pa shu̱lir e̱r bua' wa. S'wöbla'u̱k ka̱che tté wa e'pa tö icheke tö Pablo kẽ dör Jesús tteköl chökle ie' kẽ wa̱ Moisés tté e' dalöiëne e' kue̱ki̱.

Pablo tö iché Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ tö Jesús wák tö ie' klöo̱' kaneblök ittekölie. Ñies ie' tö iché tö Jesús mik e̱rblè e' ẽ wa Skëköl tö se' klö'wè̱mi we̱s pë' buaë yësyësë es. Kẽ dör Moisés ttè dalöiè wa Skëköl tö se' tsa̱tkeke. E' skéie ie' e̱r buaë ché se' a̱ e' wa ie' tö se' tsa̱tkeke se̱noie ie' a̱ iWiköl wa. E' kkacheke Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Ye' dör Jesús ttekölpa tsá̱,
e'pa eköl. Ye' kẽ kine s'ditsö wa̱ ñies ye' kẽ
patkëne s'ditsö wa̱. E' skéie Skëköl dör S'yẽ
tö Jesús shke̱o̱'ka̱ne, e' ena Jesucristo, e'pa tö
ye' patkë' ie' tté buaë pakök. 2 Ye' tso' yëkkuö
i' shtök Skëkëpa Jesús icha erule erule ko̱s
tso' Galacia e'pa a̱. Ye' ena s'yamipa ko̱s tso'
ye' ta̱ íe̱, e'pa tö a' ko̱s shke̱'wé̱mi. 3 Skëköl
dör S'yẽ ena Skëkëpa Jesucristo, a̱s e'pa e̱r
buaë chõ ena se̱ne bẽrë mù a' a̱. 4 Jesucristo
e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' nu̱ì skéie we̱s Skëköl dör
S'yẽ e' ki̱ ikiane es. E' o̱' ie' tö se' yottsa̱ se̱ne
sulu ko̱s tso' ká̱ i' a̱ e' ulà a̱. 5 ¡Ie' ki̱köka̱sö
ke̱kraë! Es idir.

Jesús tté buaë, e' dör etkëme

6 Ye' tö a' me'a̱t, e' itöki̱ bet ta̱, Skëköl olo'yé
a' tö. Ie' tö se' klöo̱'bak. Ie' e̱r buaë ché
tai̱ë se' a̱ Cristo batamik. Erë ie' olo'yé a' tö.
E' skéie a' tso'ne ttè kua̱'ki̱ klö'u̱k. E' tö ye'
tkiwé̱wa̱ e̱riawé̱ka̱ tai̱ë. We̱lepa tö icheke
tö ttè e' dör Jesús tté buaë, 7 erë e' kẽ dör
es. Jesús tté buaë moki̱, e' dör etkëme. Pë'
we̱lepa de a' wökir a̱ ká̱ chöu̱kwa ttè kua̱'ki̱
wa. Ie'pa tö Cristo tté buaë, e' ki̱ kuötkéka̱.
Es ie'pa tö ie' tté buaë moki̱ e' shku̱li̱'we̱ke.
8 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö yi tö ttè kua̱'ki̱ pakeke
a' a̱ Jesús ttéie, kẽ dör we̱s sa' tö a' a̱ ipaka'
kuaë es, e' ta̱ a̱s ese wák kichatër. Kẽ ye' tkine
tö ye' wák alè tö ipakè ö Skëköl biyöchökwak
we̱le datse̱ ká̱ jaì a̱, ese tö ttè kua̱'ki̱ pakè a'
a̱, a̱s esepa kichatër. 9 Ye' tö a' a̱ iskà chène:
Yi tö ttè kua̱'ki̱ paké a' a̱ Jesús ttéie, kẽ dör
ie' tté buaë paka' sa' tö a' a̱ e', kẽ dör ttè
klöo̱' a' tö ke̱we e', e' ta̱ a̱s ese wák kichatër.
10 ¿I̱ma a' ibikeitsè? Ye' ttöke es, ¿e' wa ye'
a̱ta̱k buaë Skëköl ta̱ ö s'ditsö ta̱? Ye' mú a̱ta̱k
buaë s'ditsö ta̱, e̱'ma ye' kẽ dör Cristo kanè
méso moki̱.

Jesús tté buaë, e' kẽ dë'bitu̱ s'ditsö wa̱

11 A yamipa, a' wa̱ ijche̱nú tö Jesús tté buaë
pakekeyö, e' kẽ dë'bitu̱ s'ditsö wa̱. 12 Ttè e' kẽ
yëne yi wa̱ ye' a̱, kẽ yi wa̱ ye' wöblane iwa, e'
skéie Jesucristo wák tö ikkayë' ye' a̱.
13 We̱s ye' bak se̱nuk judiowak ttè diki̱a̱, e'
ttsëule a' wa̱ buaë. Ye' bak Skëköl icha e'pa
we'ikök sia̱rë töiök kësik wa. Ye' é̱na ie'pa
e̱wa̱kwa se̱raa̱. 14 Mik ye' bak judiowak ttè
diki̱a̱, eta̱ ye' tö sa' yẽpa bak e' se̱r ko̱s iu̱té
buaë yësyësë, iwakpa bak ko̱s ye' ta̱ e' ké̱ska',
e'pa tai̱ë tsata̱. 15-16 Erë Skëköl e̱r buaë ché
ye' a̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie' tö ye' shu̱kitbak iwák
a̱, ka̱m ye' ku̱r e' yöki̱. Ie' tö ye' klöo̱'bak
kaneblök ie' a̱. Mik ie' é̱na ilà kkachak ye'
a̱, eta̱ ie' tö ye' a̱ ikkaché a̱s ye' tö ilà tté buaë
e' pakõ pë' kẽ dör judiowak esepa a̱. Mik ie'
tö ilà kkaché ye' a̱, eta̱ ye' kẽ dë' s'ditsö ska'
e̱' yuök. 17 Ñies ye' kẽ dë' Jerusalén, wëpa dör
Jesús ttekölpa tsá̱ ye' yöki̱ ke̱we, e'pa ska' e̱'
yuök ie'pa ttè wa. E' skéie bet ye' mía̱ Arabia,
e' ukuöki̱ ta̱ ye' dene Damasco.
18 Duas de maña̱l, e' ukuöki̱ ta̱ ye' mía̱
Jerusalén Pedro, kẽ su̱ule ye' wa̱, e' sa̱u̱k.
Erë kẽ ye' se̱ne ie' ska' ká̱ tai̱ë, domingo bötö
ẽ. 19 Ñies Santiago dör Skëkëpa Jesús ël, e'
suéyö. Erë kẽ ye' wa̱ Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa
male̱pa su̱ne. 20 Moki̱ ye' tö a' a̱ ichè Skëköl
wörki̱ tö ì shtekeyö yëkkuö i' ki̱, e' dör moki̱.
21 E' ukuöki̱ ta̱ ye' mía̱ bánet Siria ena Cili-
cia. 22 E' ké̱wö ska' ta̱ Cristo icha erule erule
tso' Judea, e'pa wa̱ ye' tté jche̱r, erë ie'pa kẽ
wa̱ ye' su̱ule. 23 Ie'pa tö ittsé: “Pablo bak se'
we'ikök, ttè mik se' e̱rblöke e' olo'yakwa̱ ie'
é̱na, erë i̱'ñe ta̱ ie' tso'ne ipakök.” 24 E' kue̱ki̱
ie'pa tö Skëköl ki̱kéka̱ tai̱ë ye' kue̱ki̱.

2

1 Duas de dabom eyök ki̱ tkël (14),
e' ukuöki̱ ta̱ ye' skà mía̱ne Bernabé ta̱
Jerusalén. Ñies Tito mía̱ ye' ta̱. 2 Skëköl tö
ye' a̱ ikkayë' tö ye' ka̱wöta̱ shkök Jerusalén
ttök Skëkëpa Jesús icha ko̱s e'pa wökirpa ta̱,
e' kue̱ki̱ ye' mía̱. Se' ulitane wa̱ ie'pa su̱ule tö
ie'pa dör se' wökirpa. Mik ye' de Jerusalén,
eta̱ ttè buaë pakekeyö pë' kẽ dör judiowak

esepa a, e' wa pakéneyö se' wökirpa ulitane
e'pa ẽ a bánet isuoie tö iyëne ö kẽ iyëne. Ye'
kẽ ki ikiane tö yi tö iché tö Jesús kanè kos
o'bituyö, e' dör ẽ.
3 Ie'pa tö iché tö ttè pakekeyö, e' dör buaë
yësyësë, kẽ ì skà kianeia. Tito mirwa ye' ta, e'
dör griegowak, e' kueki ie' tottola kẽ kkuölit
tëule tsir wes judiowak wöblar es. Erë ie'pa
kẽ wa ie' kàne itóttola kkuölit tök tsir. 4 Erë
pë' welepa tso' ee e' chõ tö ie'pa dör Jesús
mik erblökwakpa, erë kẽ idör es. Ie'pa kẽ
ichõpa tö Tito tottola kawöta kkuölit tèe tsir,
e'ma s'wökirpa kẽ wa ì yëne. Pë' esepa tso'
se' shua se' weblök bër tö wes se' ser buaë,
ttsë'r buaë Cristo Jesús ttè a. Ie'pa a ta kẽ
idör buaë tö kẽ se' tö judiowak ttè dalöiëno
e' iutèia. Ie'pa ki ikiane tö se' klörwane ttè ñe'
ulà a. 5 Sa' ki ikiane tö Jesús tté buaë mokië,
e' ẽ klö'ù a' tö kekraë. E' kueki sa' kẽ wa ie'pa
ttè iutëne yës.
6 Se' wökirpa kièsö skëkëpa taië, e'pa iché
tö ttè pakekeyö e' dör buaë. Ie'pa kẽ wa ikí
kuötkëne yës. (Skëköl a ta se' ulitane dör ñies
ẽme, e' kueki ẽ yö ichè tö ie'pa dör këkëpa
taië ö kẽ idör es, e' kẽ ki ye' tkine.) 7 Ie'pa
éna iane tö Skëköl tö kanè me'at ye' ulà a
Jesús tté buaë pakök, pë' kẽ dör judiowak,
esepa a, wes ie' tö kanè me'at Pedro ulà
a ipakök judiowak a es. 8 Skëköl tö Pedro
patkë' Jesús tté buaë pakök judiowak a, e'
ẽ tö ye' patkë' ipakök pë' kẽ dör judiowak
esepa a. 9 Santiago ena Pedro ena Juan, e'pa
suule se' ulitane wa tö ie'pa dör se' wökirpa
kibiie. Ie'pa éna iane tö Skëköl er buaë yë'
ye' a kanè i' wa. E' kueki ie'pa ulà mé ye' a
ena Bernabé a iwà kkachoie tö ie'pa tö sa'
klö'wé ie'pa kíie. Ie'pa éna iane tö Skëköl
tö sa' patkë' Jesús tté buaë pakök pë' kẽ dör
judiowak esepa a, erë ie'pa patkë'itö ipakök
judiowak a. Es buaë idir ie'pa a. 10 Íyi
etkẽ kié ie'pa tö sa' a, e' dör tö s'yamipa
siarëpa serke Jerusalén, esepa kimè sa' tö. E'
wawekeyö kekraë er bua' wa.

Pedro uñé Pablo tö Antioquía

11-12 Erë e' ukuöki ta mik Pedro demi An-
tioquía sa' pakök, eta kewe ie' chköke buaë
Jesús mik erblökwakpa kẽ dör judiowak, es-
epa ta. Erë s'yamipa dör judiowak datse
Jerusalén, patkë' Santiago tö, e'pa de. E'pa tö
iklö'wé tö s'yamipa kẽ dör judiowak, esepa
kawöta itóttola kkuölit tök tsir. Ñies ie'pa
tö iklö'wé tö esepa kawöta senuk wes ju-
diowak ser es. Pedro suane ie'pa yöki, e'
kueki mik ie'pa de, eta ie' e' batséttsa wépa
kẽ dör judiowak, esepa yöki. Ie' kẽ chköia
ie'pa ta ñita. 13 Ñies judiowak malepa tö
Pedro e' a' ñe' es, e' wambléñak dõ Bernabéë.
14 E' kueki, mik ye' isué tö Pedro kẽ ku' iwà
iutök yësyësë wes Jesús tté buaë moki tö ichè
es, eta ye' tö ie' a iché sulitane kukua: "Be'
tso' e' ök. Be' dör judiowak, erë be' kẽ serku'
wes judiowak ser es. ¿Iók be' tö, pë' kẽ dör
judiowak, esepa keke senuk wes judiowak
ser es? 15 Se' böl dör judiowak se' ditséwö
wa. Se' kẽ dör pë' sulusipa kẽ tö Skëköl
dalöiè esepa. 16 Erë se' wa ijcher tö Skëköl
kẽ tö se' klö'wepa wes pë' buaë yësyësë es,
Moisés ttè dalöiëno e' iutèsö e' batamik. Se'
wa ijcher tö se' erblé Jesucristo mik, e' kueki
ie' tö se' klö'wé wes pë' buaë yësyësë es. Ie'
ichè tö ie' kẽ tö se' klö'wepa wes pë' buaë
yësyësë es, ttè dalöiëno e' iutèsö e' batamik.
E' kueki se' böl erblétke Jesucristo mik as
Skëköl tö se' klö'ù wes pë' buaë yësyësë es. E'
kẽ dör tö Moisés ttè dalöiëno, e' iutèsö buaë
e' batamik." Es ye' tö iché Pedro a.
17 E' ukuöki ta ye' tö ie'pa ulitane a iché:
"Se' erblöke Cristo mik, e' batamik Skëköl
tö se' klöo' wes pë' buaë yësyësë es, e' wà
paneke se' tö. Es se' kẽ erblöku'ia Moisés
ttè dalöiëno e' mik. E' kueki judiowak tö se'
chèmi tö se' dör ì sulu wamblökwakpa wes
pë' kẽ dör judiowak es. E' kueki ¿sö ichèmi
tö Cristo tö se' ké ì sulu wamblök? Au, kẽ
idör es. 18 Se' éna iane tö Skëköl kẽ tö se'
tsatkepa ttè dalöiëno e' batamik. E' kueki
se' kẽ erblëneia ttè e' mik e' tsatkoie. Erë se'
erbléne ttè dalöiëno e' mik e' tsatkoie, e' ta e'
je' tö se' a ikkacheraë tö moki se' dör ì sulu
wamblökwakpa, se' kẽ a iwà iutënuk seraa
e' kueki. 19 Mik ye' bak erblök Moisés ttè
dalöiëno e' mik e' tsatkoie, eta ye' éna iane
tö ye' kẽ a ttè e' iutënuk yësyësë wes s'kawöta
iiutök es. E' kueki ye' éna iane tö nuì tso'
ye' ki, e' ki Skëköl tö ye' kichaterattsa. E'
kueki i'ñe ta ye' kẽ erblöia ttè dalöiëno e' mik
e' tsatkoie. Ye' a ta e' dör wes ye' du'wa ttè
dalöiëno e' yöki es. I'ñe ta ye' erblöke Cristo
ẽ mik as ye' ser yësyësë Skëköl a. Cristo
kötewa krus mik ye' skéie ye' nuì patuoie,
20 e' kueki e' dör wes ye' kötewa ie' ta krus
mik es. I'ñe ta e' dör wes kẽ ye' serku'ia es,
erë Cristo serke ye' er a iWiköl wa. Ie' tö
ye' dalëritsé, ie' e' mettsa ttèwa ye' skéie. E'
ẽ mik ye' erblöke, e' mik ye' serke ká i' ki.
21 Es Skëköl er buaë ché ye' a, e' kẽ watepa
ye' tö yës. Erë sene yësyësë mú dõ se' ulà a ttè
dalöiëno e' iutè wa, e'ma e' wà kiane chè tö
Cristo kötewa ëme, kẽ wà ta'." Es ye' tö iché
Jesús mik erblökwakpa tso' Antioquía, e'pa a.

3

Skëköl tö iWiköl mé se' a, se' erblõ Jesucristo mik, e' batamik

1 ¡A Galacia wakpa, wësua a' kẽ
kabikeitsöta'! ¿Yi alibché a' ki, e' tö a'
wöliwéka taië es? Jesucristo kötewa krus
mik se' skéie, e' tté wa sa' tö a' wöblao' buaë
yësyësë, e' wà ane buaë a' éna kuaë. Eta
¿wes ttè e' olo'yakne a' éna? 2 I' chakeke ye'
tö a' a, e' iutõ: ¿Ì batamik Skëköl Wiköl dë'
a' ki? ¿E' dör Moisés ttè dalöiëno e' iuté a' tö

e' batamik? Au, kẽ idör es. Ie' dë' a' ki̱ mik
a' tö Jesucristo tté buaë e' ttsë' ta̱ a' e̱rblë'
imik eta̱. 3 ¡A' kẽ ka̱bikeitsöta̱'! Kuaë Skëköl
tö se' yué ie' ala'rie iWiköl wa, erë ¿we̱s a'
tö ibikeitsè i̱'ñe ta̱' tö se' ka̱wöta̱ Moisés ttè
dalöiëno e' iu̱tök se' wákpa diché wa a̱s se' a̱t
buaë yësyësë ie' wöa̱? 4 Es idör, e' ta̱ ëme se'
weine ta̱ië Jesús tté buaë kue̱ki̱. ¡Ayëcha, e'
kẽ weinewa ëme! 5 Ye' tö iskà chakéne a' a̱:
¿Skëköl tö iWiköl me' se' a̱, ñies ì kẽ o̱r yi a̱
ese o̱'itö a' shu̱a̱, e' dör Moisés ttè dalöiëno e'
iu̱tèsö, e' batamik? Au, kẽ idör es. E' ko̱s o̱'
Skëköl tö, se' tö Jesucristo tté buaë e' ttsë' ta̱
se' e̱rblë' imik e' kue̱ki̱.

Abraham e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ie' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es

6 Es ibak ñies sa' yẽ bak kiè Abraham e'
ta̱. Skëköl yëkkuö tö ichè: Abraham e̱rblé
Skëköl mik, e' kue̱ki̱ iklö'wé̱itö we̱s pë' buaë
yësyësë es. 7 E' kue̱ki̱ a' wa̱ ijche̱nú tö
wé̱pa e̱rblõ Skëköl mik, esepa dör Abraham
aleripa chõk. 8 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl ibikeitsbak
tö mik pë' kẽ dör judiowak, esepa e̱rblé ie'
mik, eta̱ ie' tö ie'pa klö'we̱raë we̱s pë' buaë
yësyësë es. E' kue̱ki̱ ttè buaë e' tso' kitule
ie' yëkkuö ki̱ wé̱ ie' tö iyë' Abraham a̱ i' es:
“Be' batamik ye' e̱r buaë chöraë ká̱ ulitane
wakpa a̱.”* 9 Es se' isué̱ tö wé̱pa ko̱s e̱rblöke
ie' mik we̱s Abraham es, esepa ko̱s a̱ ie' e̱r
buaë chöraë we̱s ie' e̱r buaë yë' Abraham a̱
es. Esepa ẽ a̱ ie' e̱r buaë chöraë.
10 Skëköl yëkkuö tö ichè i' es: “Wé̱pa kẽ
tö ì ko̱s tso' kitule ttè dalöiëno yëkkuö ki̱
e' wà dalöieku̱' yësyësë, esepa ko̱s kichat-
eraë Skëköl tö.”† Erë kẽ yi tö iwà iu̱tepa
es, e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa e̱rblé ttè
dalöiëno mik e̱' tsa̱tkoie, esepa ko̱s kichat-
eraëitö. 11 Ñies ie' yëkkuö tö ichè i' es: “Yi
dör yësyësë ie̱rblõ Skëköl mik e' batamik, ese
se̱rdaë.”‡ Es se' wa̱ ijche̱r tö kẽ yi tsa̱tkënuk
Moisés ttè dalöiëno iu̱tè wa. 12 Ñies Skëköl
yëkkuö tö ichè i' es: “Yi tö ttè dalöiëno e'
dalöié yësyësë se̱raa̱, ese se̱r michoë ttè e'
wa.”§ Ttè e' tö se' a̱ ikkachè tö ttè dalöiëno,
e' tö se' ké idalöiök se̱raa̱. Erë se' e̱rblõ
Cristo mik, e' kẽ dör es, e' ki̱ e̱rblè ẽ kiane ie'
mik. E' kue̱ki̱ ttè e' kẽ shu̱tunukka̱ Moisés ttè
dalöiëno e' wa, e' dör ttè kua̱'ki̱ e' kue̱ki̱.
13 Skëköl yëkkuö tö ichè: “Yi ttéwa̱
kichatkëule kal mik, e' wa iwënewa̱ tö ese
kichatéttsa̱ Skëköl tö.”* Es Cristo köte̱wa̱
krus mik, e' wà kiane chè tö ikichatéttsa̱
Skëköl tö. Erë ikichatënettsa̱ se' skéie, Skëköl
ttè dalöiëno e' dalöse̱wé̱wa̱sö e' nuí̱ ki̱. Es
Cristo tö se' yë'ttsa̱ se' nuì̱ ulà a̱. 14 Es ibak ie'
ta̱ a̱s Skëköl kablë' e̱r buaë chök Abraham
a̱, e' wà dõ ñies pë' kẽ dör judiowak esepa
ulà a̱ Cristo Jesús batamik. E' dör tö Skëköl
kablë' iWiköl muk se' a̱, se' e̱rblõ Cristo mik,
e' batamik.

Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, e' kẽ dë' ttè dalöiëno e' batamik

15 A yamipa, se' a̱ ta̱ mik se' tö se' ttè
mé ñì a̱, e' shtésö yëkkuö ki̱ ta̱ s'kiè shtésö
iki̱, eta̱ ttè e' kẽ maneo̱rpattsa̱ne yës, kẽ ikí̱
kuötkërpaka̱ia̱ yës. 16 Es ì u̱k Skëköl kablë'
Abraham a̱ ena ileri eköl a̱, e' dör. Skëköl
yëkkuö tö Abraham ditséwö eköl ẽ e' cheke,
kẽ dör se̱raa̱. Abraham ditséwö chekeitö e'
dör Cristo. 17 Ì chök ye' tso' e' dör i': Skëköl
tö ittè me'tke Abraham a̱ ta̱ ikkachéitö ia̱
tö moki̱ iwawe̱raëitö. E' ukuöki̱ ta̱ duas tka
döka̱ cien tkëyök kí̱ dabom mañayök (430)
ta̱ ie' tö ittè dalöiëno me' Moisés a̱ a̱s Israel
aleripa tö idalöiõ. E' wa isué̱sö tö ttè mène
Abraham a̱, e' mène ia̱ ke̱we, ttè dalöiëno
mène Moisés a̱ e' yöki̱. E' kue̱ki̱ ttè dalöiëno
mène Moisés a̱, e' kẽ a̱ ì u̱k Skëköl kablë'
Abraham a̱, e' wöitu̱kwa̱. 18 Ì u̱k Skëköl
kablë' se' a̱, e' wà dõpa se' ulà a̱, Moisés
ttè dalöiëno e' iu̱tésö e' batamik, e̱'ma e' kẽ
dë'ttsa̱ se' a̱ we̱s ì kablëule es. Erë Skëköl
kablë' Abraham a̱ imuk ëme.
19 E' dör es, e' ta̱ ¿ì kue̱ki̱ Skëköl tö ittè
dalöiëno me' Israel aleripa a̱? Ie' kablë'
Abraham a̱, e' ukuöki̱ ta̱ ittè dalöiëno méitö
ie'pa a̱ ì sulu wamblekerakitö, e' wà kka-
choie dõ mik Abraham aleri eköl yëne ie'
a̱, e' de eta̱, e' dör Cristo. Ttè dalöiëno e'
me' Skëköl biyöchökwakpa tö Israel aleripa a̱
Moisés dör itteköl e' wa. 20 Erë Skëköl wák
kablë' Abraham a̱, e' kẽ dör itteköl we̱le wa.
E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ttè e' dör kibiie, ttè
dalöiëno mène Moisés a̱ e' tsa̱ta̱.

¿Ì kue̱ki̱ Skëköl tö ittè dalöiëno me' Israel aleripa a̱?

21 E' dör es, e' ta̱ ¿e' wà kiane chè tö ttè
dalöiëno, e' kẽ ñì sini'ku̱ne Skëköl kablë'
Abraham a̱ e' ta̱? ¡Au, kẽ idör es! Ttè dalöiëno
tö se̱ne michoë múpa se' a̱, e̱'ma se' dõmi
buaë yësyësë Skëköl wörki̱ ttè ñe' dalöièsö e'
wa. 22 Erë e' kẽ dör es. Skëköl yëkkuö tö ichè
tö s'ditsö ko̱s klöulewa̱ se̱ne sulu ulà a̱, kẽ se'
a̱ e̱' tsa̱tkënuk. E' dör es a̱s Skëköl kablë', e' wà
dõ se' ulà a̱, se' e̱rblõ Jesucristo mik e' wa.
23 Ka̱m Cristo döbitu̱ s'tsa̱tkök se' e̱rblõ ie'
mik e' wa, e' yöki̱ se' bak klöulewa̱ ttè dalöiëno
diki̱a̱ we̱s s'wötèwa̱ s'wöto wé a̱ es. Erë se' kẽ
a̱ e̱' yënuktsa̱ ttè e' diki̱a̱ dõ mik Cristo dë'bitu̱
ikkachök se' a̱ tö s'ka̱wöta̱ e̱rblök ie' mik e̱'
tsa̱tkoie eta̱. 24 Ñies ichèmisö tö Skëköl tö
se' méwa̱ ttè dalöiëno diki̱a̱ s'kkö'noie dõ mik
Cristo de eta̱. E' dör we̱s alà yẽ tö yi yulè ilà
kkö'noie es. Skëköl tö iwé̱ es a̱s ie' tö se' klö'ù̱
we̱s pë' buaë yësyësë es, se' e̱rblõ Cristo mik
e' wa. 25 I̱'ñe ta̱ se' e̱rblõ Jesucristo tté buaë e'
mik, e' kue̱ki̱ ttè dalöiëno kẽ ku̱'ia̱ se' kkö'nuk

* **3:8** Génesis 12.3 † **3:10** Deuteronomio 27.26 ‡ **3:11** Habacuc 2.4 § **3:12** Levítico 18.5 * **3:13** Deuteronomio 21.23

we̱s alà kkö'nukwak es. 26 A' ko̱s dör Skëköl ala'r, a' e̱rblé Cristo Jesús mik e' wa. 27 A' wé̱pa ko̱s wösune iwà kkachoie tö a' e̱rblé Cristo mik, esepa ki̱ Cristo se̱r iëne we̱s se' datsi' iõ es. E' kue̱ki̱ a' se̱rke buaë we̱s Cristo se̱r es. 28 Se' ko̱s batsulewa̱ Cristo Jesús mik, e' kue̱ki̱ se' dör we̱s wák eköl ẽ es. E' kue̱ki̱ se' dör judiowak ö se' kẽ dör es, se' klöulewa̱ kanè mésoie ö se' kẽ dör es, se' dör wëm ö se' dör alaköl, e' kẽ dë' we̱s Skëköl a̱. 29 Se' dör Cristo icha, e' ta̱ se' dör Abraham aleripa chṍk. Ñies ì u̱k Skëköl kablë' Abraham a̱ e' wà döraë se' ulà a̱.

4

Se' kẽ ku̱'ia̱ Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱

1-2 Ye' tö ikleeke a' a̱ ttè i' wa: Ichṍsö tö pë' eköl dör inuköl blu' ta̱i̱ë e' blënewa̱. Ie' íyi ko̱s méa̱titö ilà ulà a̱. Erë ie' alà ià̱ tsirlala, kẽ a̱ ikaneo̱nuk. E' kue̱ki̱ o̱'ka tso'ne ie' kkö'nuk, ie' wëttsu̱k. Ie' ka̱wöta̱ ie'pa ttè iu̱tök dõ mik we̱kkë iyẽ tö ikéwö me'a̱t ekkë. Erẽ ie' dör iyẽ blënewa̱ e' dalì ko̱s e' wák, erë ka̱m ikéwö dõ e' yöki̱ ie' dör we̱s s'klöulewa̱ kanè mésoie tso' iu a̱ es. Erë mik iyẽ blënewa̱ e' tö ikéwö me'a̱t e' deka̱, eta̱ iyẽ dalì ko̱s döraë iulà a̱. 3 E' sù̱ sa' judiowak bak we̱s alala ñe' es. Ka̱m Skëköl tö ilà patkõ e' yöki̱ sa' bakia̱ klöulewa̱ ttè ëse tso' ká̱ i' a̱ ese diki̱a̱ idalöiök. 4 Erë mik ka̱wö bikeitsitö e' de, eta̱ ie' tö ilà patké ká̱ i' ki̱, e' ku̱ne' s'ditsöie se̱ne' Moisés ttè dalöiëno e' diki̱a̱. 5 Ilà debitu̱ sa' bak klöulewa̱ ttè e' ulà a̱, e'pa yöktsa̱ a̱s sa' dõ Skëköl ala'rie. 6 A' e̱rblé Cristo mik, e' kue̱ki̱ a' dör Skëköl ala'r ñies we̱s sa' es. E' kue̱ki̱ ie' tö ilà Wiköl patké se̱nuk se' e̱r a̱, e' wa se' kköchöke buaë Skëköl ska', ie' wa se' tö icheke buaë Skëköl a̱: “¡A yẽwöla!” 7 Es se' kẽ ku̱'ia̱ we̱s s'klöulewa̱ kanè mésoie es. E' skéie se' detke Skëköl ala'rie, e' kue̱ki̱ ì ko̱s tso' ie' wa̱ e' dör se' icha ñies.

8 Ke̱net ta̱ a' kẽ e̱' batsöta̱' ie' mik, e' kéwö ska' ta̱ a' bak klöulewa̱ skëkölpa dalöiök a' bak esepa ulà a̱. Ñermata ie'pa kẽ dör Skëköl ichökle e'. 9 Erë i̱'ñe ta̱ a' bàtse̱ buaë Skëköl chṍk e' mik —ö ichèmisö bua'ie tö ie' bàtse̱ buaë a' mik— ¿we̱s i̱'ñe ta̱ a' e̱' maktsa̱ne ttè ëse ko̱s e' a̱ne? Ttè ekkëpa kẽ a̱ se' tsa̱tkënuk. Ttè e' kẽ dör ìie bua' se' a̱. Kẽ se' se̱nukne ttè ese diki̱a̱. 10 Judiowak tö idiwö tkö'we̱ke, isi'wö tkö'we̱ke, ikéwö tkö'we̱ke ñies idueswö tkö'we̱ke. ¿Iṍk se' tö e' wakanewe̱ke es? 11 Ye' suane dö' kanè ko̱s wéyö a' shu̱a̱, e' weirwa ẽ.

Ke̱net ta̱ Galacia wakpa tö Pablo kiéwa̱ buaë

12 A yamipa, ye' dör judiowak erë ye' kẽ se̱rku̱'ia̱ judiowak ttè diki̱a̱. ¿We̱s i̱'ñe ta̱ a' e̱' tia̱kwa̱ ttè e' diki̱a̱? E' kẽ wa̱r a' tö es. Ye' kköchõ a' a̱ tö a' se̱nú we̱s ye' es. Mik ye' bak a' ska' kuaë, eta̱ a' kẽ wa̱ ì sulu wamblëne ye' ta̱. 13 Mik ye' tö Jesús tté buaë tsá̱ paka' a' a̱, eta̱ ye' kirirke ta̱i̱ë, e' kue̱ki̱ ye' e̱' tséa̱t a' ska'. 14 Ye' kirirke, e' dör darërëë a' a̱, erë e' kue̱ki̱ a' kẽ wa̱ ye' watënettsa̱. E' skéie a' tö ye' sué̱ buaë we̱s Skëköl biyöchökwak suè̱ es. A' tö ye' kiéwa̱ buaë we̱s Cristo Jesús kièwa̱ a' tö es. 15 A' ttsë'ne buaë ye' ta̱ kuaë, ¿we̱s e' de i̱'ñe ta̱? Ye' ichè tö a' wák wöbla mú yërttsa̱ a' a̱ tkèwa̱ ye' icha skéie, e̱'ma a' tö io̱' es. Es a' ki̱kéka̱yö. 16 Erë i̱'ñe ta̱ wësua a' ye' suè̱ a' bolökie, ttè moki̱ chéyö a' a̱ e' ẽ kue̱ki̱.

17 Pë' tso' a' wöbla'u̱k judiowak ttè wa, e'pa tö iché tö ie'pa ki̱ a' kiar ta̱i̱ë, erë e' kẽ dör e̱r bua' wa. Ie'pa ki̱ kiane tö a' tö sa' watõttsa̱ ta̱ es a' mi' ie'pa ẽ ttè iu̱tök. 18 Ie'pa tö a' sa̱úpa, a' ki̱mú̱pa e̱r bua' wa mik ye' tso' a' ta̱ ö ye' kẽ ku̱' a' ta̱, e̱'ma buaë idir ye' a̱. Erë ie'pa tso' a' wöbla'u̱k ttè kẽ dör moki̱ ese wa. E' kue̱ki̱ ye' yöki̱ isulune. 19 A ye' ala'r, ye' skà weirke ta̱i̱ë a' dalërmik we̱s alaköl alà ku̱rke weir es dõ mik a' de se̱nuk we̱s Cristo se̱r es eta̱. 20 I' ta̱ ye' mú dõ a' ska' ttök bua'ie a' ta̱ a̱s a' isa̱ù̱ tö a' dalër ta̱i̱ë ye' éna. Ì wambleke a' tö es, e' tö ye' tkiwéwa̱ suawé̱ ta̱i̱ë.

Agar ena Sara, e' pakè

21 A' we̱lepa se̱nak judiowak ttè diki̱a̱, erë ì tso' kitule Moisés yëkkuö ki̱, ¿e' jche̱r a' wa̱? 22 E' tö ichè tö Abraham ala'r böl. Eköl ku̱ne' alaköl kiè Agar, e' ta̱. E' kiè Ismael. Agar dör Abraham alaköl kiè Sara e' kanè méso to̱ulettsa̱ ese. Iëköl ku̱ne Sara ta̱. E' kiè Isaac. Sara kẽ dör yi kanè méso. 23 Kanè méso ñe' alà ku̱ne' we̱s se' ëse̱pa ku̱r es. Erë Sara kẽ döta̱' alàë, e' alà ku̱ne' mik idetke këkëpalatke eta̱, we̱s Skëköl kablë' Abraham a̱ es. 24-25 E' tö ilè kleeke se' a̱. Alakölpa böl ñe' tö ttè mène böt e' wà chè. Agar bak kanè méso e' tö ttè dalöiëno mène Israel aleripa a̱ Sinaí ké̱bata a̱te̱ Arabia, e' wà chè. E' wà dör tö Israel aleripa e̱rblé ttè dalöiëno e' mik e̱' tsa̱tkoie. E' dör we̱s ie'pa tso' klöulewa̱ ttè e' diki̱a̱ we̱s kanè méso tso' klöulewa̱ iwökir ulà a̱ es. E' kue̱ki̱ wé̱pa ko̱s tso' klöulewa̱ ttè dalöiëno e' ulà a̱, esepa dör we̱s Agar ala'r es. Ñies Sinaí ké̱bata, e' tö Jerusalén tso' ká̱ i' ki̱ i̱'ñe ta̱ e' wà chè. Ee̱ judiowak se̱rke. Ie'pa tso' klöulewa̱ Moisés ttè dalöiëno diki̱a̱ we̱s kanè méso es. 26 Erë Sara alà ku̱ne' e' tö ttè mène Abraham a̱, e' wà chè. Se' kẽ ku̱' klöulewa̱ Moisés ttè diki̱a̱, e' kue̱ki̱ se' dör we̱s Sara alà es. Se' dör Jerusalén ët tso' ká̱ jaì a̱ e' wakpa. 27 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè i' es:

A alaköl, be' kẽ döta̱' alàë,
is alala ku̱r, e' ki̱ alakölpa weir, e' kẽ ttsëule
be' wa̱.
Erë be' döraë alàë ta̱i̱ë
tkõka̱ alaköl döta̱' alàë e' tsa̱ta̱.
E' kue̱ki̱ be' ttsë'nú buaë.
Be' a̱nú ta̱i̱ë ttsë'ne bua' wa.*

* **4:27** Isaías 54.1,2

Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
28 A yamipa, se' dör we̱s Isaac es. Isaac
ku̱ne' we̱s Skëköl kablë' Abraham a̱ es. Es
ñies se' e̱rblé Cristo mik, esepa de Skëköl
ala'rie we̱s ie' kablë' es. 29 Agar alà ku̱ne'
we̱s s'ditsö ku̱r es, erë Isaac ku̱ne' Skëköl
Wiköl batamik. E' ké̱wö ska' ta̱ Agar alà
tö Isaac we'ik tai̱ë. E' sù̱ i̱'ñe ta̱ wé̱pa tso'
klöulewa̱ Moisés ttè diki̱a̱, esepa tso' se' dör
Skëköl ala'r, esepa we'ikök. 30 Erë Skëköl
yëkkuö tö iché i' es: "Iyë́ íyi tso' mè alaköl
kë̀ dör kanè méso, e' alà a̱, e' kë̀ ka̱wö ta̱'
blatè alaköl dör kanè méso e' alà a̱. E' kue̱ki̱
iyuö́shkar alàë."† 31 E' kue̱ki̱, a yamipa, se'
kë̀ dör we̱s alaköl dör kanè méso e' ala'r es.
Se' dör we̱s alaköl kë̀ dör kanè méso, e' ala'r
es.

5

Se' yënettsa̱ ttè dalöiëno diki̱a̱

1 Cristo tö se' yë'ttsa̱ Moisés ttè dalöiëno
e' yöki̱ a̱s se' kë̀ ku̱'ia̱ klöulewa̱ ttè e' ulà a̱.
E' kue̱ki̱ se' e̱' tkö̀wa̱ darërë e̱rblök Cristo ë̀
mik. Kë̀ se' e̱' tiu̱kwa̱ne ttè dalöiëno diki̱a̱
we̱s s'klöulewa̱ kanè mésoie es.
2 A' tö ye' ttö̀ ttsö̀. Ye' dör Pablo. Ye' wák tö
ichè a' a̱ tö a' wëpa e̱' mettsa̱ itóttola kkuölit
tök tsir we̱s judiowak wöblar es e̱' tsa̱tkoie,
e' ta̱ Cristo kë̀ tö a' ki̱mepa yës. 3 Ye' tö iskà
chène wëpa ulitane e̱' mettsa̱ itóttola kkuölit
tök tsir, esepa a̱ tö ie'pa ka̱wöta̱ Moisés ttè
dalöiëno e' wà dalöiök se̱raa̱. 4 A' ulitane é̱na
ttè dalöiëno, e' iu̱tak a̱s a' dö̀ yësyësë Skëköl
wöa̱, esepa ko̱s e̱' batséttsa̱ bánet Cristo yöki̱.
Es Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ Cristo batamik,
e' watéttsa̱ ie'pa tö se̱raa̱. 5 Erë se' e̱rblöke
Cristo mik, esepa wa̱ ijche̱r Skëköl Wiköl wa
tö ie' tö se' klö'we̱raë we̱s pë' buaë yësyësë
es, se' e̱rblé Cristo mik, e' batamik. E' wà
panekesö ttsë'ne bua' wa. 6 Se' batsulewa̱
Cristo Jesús mik, e' ta̱ yi tottola kkuölit tëule
tsir ö kë̀ itëule e' kë̀ ska' Skëköl tkine. Se'
e̱rblö̀ Cristo ë̀ mik, e' tö se' ké ñì dalëritsök,
e' dör ibua'ie.
7 Kuaë ta̱ a' mir buaë. ¿Yi tö a' wöklö'wé̱ a̱s
a' kë̀ tö ttè moki̱ iu̱tö̀? 8 E' kë̀ dör Skëköl tö se'
klöo̱'bak iwák a̱ e'. 9 A' tai̱ë e'pa sulu'we̱rawa̱
ttè suluë elkela ë̀ tö we̱s pan wölöwo̱ka̱
elkela tö harinachka ko̱s wölöwe̱keka̱ es.
10 Erë ye' e̱rblöke Skëkëpa Jesús mik tö a' kë̀
mi'pa ttè sulu e' itöki̱. Wé̱ tso' a' tsiriu̱k ttè
ese wa, e' we'ikera Skëköl tö. Kë̀ ki̱ ie' tkine
tö yi idir.
11 Erë a yamipa, ye' mú tso'ia̱ ipakök tö
wëpa ka̱wöta̱ itóttola kkuölit tök tsir, e̱'ma ¿ì
kue̱ki̱ judiowak tö ye' we'ikekeia̱ tai̱ë? Ye'
tö ttè e' pakö̀paia̱, e̱'ma ie'pa kë̀ ulurku̱' ye'
ki̱ mik ipakekeyö tö Cristo köte̱wa̱ krus mik
se' skéie eta̱. 12 Erë wé̱pa tso' a' wökir a̱ ká̱
chöu̱kwa ttè ese wa, ¡esepa mú e̱' biöttsa̱ie i'
ta̱!

Ñì dalëritsè

13 A yamipa, Skëköl tö se' klöo̱'bak a̱s se'
kë̀ se̱ria̱ ttè dalöiëno diki̱a̱. Erë e' kë̀ dör ì
sulu wambloie we̱s s'wák dër sulu ki̱ ikiane
es. E' skéie se' ñì ki̱mù, ñì dalëritsè kue̱ki̱.
14 Moisés ttè dalöiëno ko̱s e' wöiënewa̱ ttè
etkë̀ a̱, e' tö ichè: "A' male̱pa dalëritsö̀ we̱s
a' wákpa e̱' dalër es."* 15 A' e̱' kkö'nú. A' ñì
sa̱u̱keia̱ suluë, a' ñippökeia̱ tai̱ë we̱s iyiwak
sulusi es, e' ta̱ a' wákpa ë̀ ñì e̱u̱rawa.

Se̱ne Wiköl Batse'r wa

16 Es ye' tö a' a̱ ichè tö se' se̱nù Skëköl Wiköl
wa. Se' se̱rke es, e' ta̱ ì sulu kiane s'wák dër
sulu e' ki̱ wamblè, ese kë̀ wamblepasö. 17 Ì
kiar s'wák dër sulu e' ki̱, ese kë̀ kiar Skëköl
Wiköl ki̱. Ñies ì kiar Skëköl Wiköl ki̱, ese kë̀
kiar s'wák dër suluë e' ki̱. S'wák dër suluë
ena Skëköl Wiköl e'pa ñì wöklö'u̱ke, e' kue̱ki̱
ì kiar se' ki̱ wè̱ ese kë̀ o̱r se' a̱. 18 Erë Skëköl
Wiköl tö se' wëttse̱ke, e' ta̱ se' kë̀ ku̱'ia̱ ttè
dalöiëno diki̱a̱.
19 Wé̱pa tso' iwák dër sulu e' iu̱tök, e'
wërwa̱ wösha̱k. Esepa trër ena e̱' ia'u̱ke se̱ne
sulusi wa. Íyi sulu ese skà kakuetéwa̱rakitö
darërëë. 20 Ie'pa tö íyi diököl dalöieke. Ie'pa
dör alibchökwakpa. Ie'pa ñì sa̱ù̱ suluë, ñì
wöñatkö̀ ñië, ñippö̀ tai̱ë, ukyë̀r ñì ki̱. Ie'pa
ulurka̱ bet. Ie'pa e̱' ttsö̀ka̱ imale̱pa tsa̱ta̱.
Ie'pa dör s'blabatsökwakpa. Wé̱pa e̱' batsöke
ie'pa mik, e'pa ë̀ ta̱ ie'pa se̱r buaë. 21 Ie'pa kë̀
wöbatsö tö ì kiane ie'pa ki̱, ese tso' s'male̱pa
wa̱. Ie'pa e̱' ttöke blo' wa, e' kue̱ki̱ ì sulu
kí̱ wamblekerakitö tai̱ë. E' sù̱ íyi skà suluë
wambleke ie'pa tö. Ye' tö a' a̱ ichekene we̱s
ye' tö iyë̀'bak es tö wé̱pa se̱rke es, esepa kë̀
dö̀pa ì blúie Skëköl tso' e' a̱.
22 Erë mik se' se̱rke Skëköl Wiköl wa, eta̱
se' ñì dalëritsöke, se' ttsë'rke buaë, se' se̱rke
bë̀rë, ì ko̱s dalë'ttsekesö e̱r bua' wa, se' ñì sa̱ù̱
e̱r bua' wa, se' e̱r buaë chö̀ s'male̱pa a̱, se'
ttö̀ moki̱, 23 kë̀ se' e̱' ttsö̀ka̱ tai̱ë, se' e̱' kkö'nù
buaë. Se' se̱rke es, e' ta̱ ttè dalöiëno ko̱s, e'
kë̀ dalöse̱o̱newa̱ se' wa̱. 24 Se' wák dër suluë,
ñies ì ko̱s suluë wamblak se' é̱na, ese ko̱s
watéttsa̱ se' dör Cristo Jesús icha e'pa tö. E'
dör we̱s se' tö ese ko̱s ttéwa̱ wötëulewa̱ krus
mik es.
25 Se' se̱rke Skëköl Wiköl mik, e' kue̱ki̱ se'
e̱' mù a̱s ie' tö se' wëttsù̱. 26 Kë̀ se' e̱' ttsökka̱
tai̱ë, kë̀ se' ñì tsiriu̱k, kë̀ se' ukyënuk ñì ki̱.

6

Se' ka̱wöta̱ ñì ki̱muk

1 A yamipa, a' we̱le a̱nemine ì sulu
wamblè a̱, e' ta̱ a' se̱rke Wiköl Batse'r wa, es-
epa ké ie' ki̱muk e̱r bua' wa a̱s ie' e̱' kö̀ka̱ne.
Erë a' e̱' kkö'nú dö' ì sulu tö a' e̱rkiöwè̱ ta̱

† **4:30** Génesis 21.10 * **5:14** Levítico 19.18

a' a̱rmi ì sulu wamblè a̱ we̱s ie' es. 2 A'
we̱lepa ka̱wö tköke suluë, e' ta̱ a' ñì ki̱mú.
A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a' se̱rke we̱s Cristo ttè
dalöiëno tö ichè es. 3 A' we̱le e̱' bikeitsõ tö
buaë idir imale̱pa tsa̱ta̱, ñermata kẽ dör ì, e'
ta̱ ie̱' ki̱tö'u̱ke.
4-5 Is se' se̱r buaë ö suluë ese wërke se' wöki̱
eköl eköl. E' kue̱ki̱ se' ulitane ké e̱' sa̱u̱k tö
is se' se̱r, e' wa se' e̱' kkö'nù. Se' se̱rke buaë
yësyësë, e' ta̱ se' ttsë'rdaë buaë se' wák a̱. Erë
kẽ se' kàne e̱' kkö'nuk we̱s s'male̱pa se̱rke es.
6 Ì buaë ko̱s tso' a' wa̱ ese kakmú wé̱pa tö
a' wöbla'we̱ke Skëköl ttè wa esepa a̱.
7 Kẽ se' e̱' ki̱tö'u̱k tö se' a̱ Skëköl wayörmi
kẽ nui̱ ta̱'. Ì kuatkésö buaë ö suluë, e' wà
wöwe̱ranesö. 8 Ì sulu kiane s'wák dër suluë e'
ki̱ wamblè, ese wamblésö, e' ta̱ e' wà dörane
s'ki̱ ta̱ se' weir michoë. Erë ì buaë kiane
Skëköl Wiköl ki̱ wè̱ ese wé̱sö, e' ta̱ e' wà
dörane s'ki̱ ta̱ se̱ne michoë döraë se' ulà a̱.
9 Ì buaë we̱kesö ke̱kraë, kẽ ilo'yeta̱', e' ta̱
aishkuö ta̱ mik iké̱wö de, eta̱ iské döraë se'
ulà a̱. E' kue̱ki̱ kẽ se' shtrinuk ì buaë u̱k
ke̱kraë. 10 E' kue̱ki̱ mik se' a̱ ì buaë o̱rmi, eta̱
iù̱sö sulitane a̱, bua'iewa̱ s'yamipa e̱rblöke
Cristo mik, esepa a̱.

Pablo e̱' chéa̱t

11 Ttè bata i' shtök ye' tso' ye' wák ulà wa.
A' isa̱ú̱ tö ikite̱ bërie, es a' wa̱ ijche̱rmi tö
moki̱ ye' tso' ishtök. 12 Wé̱pa tö a' keke a'
wëpa tottola kkuölit tök tsir, e'pa tö iwe̱ke es
a̱s ie'pa a̱t buaë judiowak male̱pa ta̱. Ie'pa
tö ichõpa tö se' tsa̱tkërke, Cristo köte̱wa̱ krus
mik se' skéie, e' batamik, e̱'ma judiowak
tö ie'pa we'ikera sia̱rë. 13 Erë ie'pa wákpa
tottola kkuölit tëule, e'pa kẽ tö Moisés ttè
dalöiëno e' iu̱tè se̱raa̱. Ie'pa tö a' keke a'
tottola kkuölit tök tsir e̱' ttsoka̱ iwákpa a̱
tö ie'pa tö a' ké e̱' wakyuök we̱s judiowak
es. 14 Erë ye' i', e' kẽ e̱' ttsõpaka̱ ì ulitane
ki̱. Skëkëpa Jesucristo köte̱wa̱ krus mik, e'
ẽ ki̱kekeka̱yö. E' batamik ì sulu ko̱s tso'
ká̱ i' a̱ ese dunewa̱bak ye' a̱, ñies ese a̱ ye'
dunewa̱bak. 15 S'tottola kkuölit tëule tsir ö
kẽ tëule, e' kẽ ki̱ Skëköl tkine. Ie' tö se' e̱r
mane'wé̱ pa̱'a̱li̱ iWiköl wa, e' ẽ kiar ie' ki̱.
16 Wé̱pa ko̱s se̱rke we̱s ttè i' tö ichè es, a̱s
esepa a̱ ie' tö se̱ne bërë mù ena isa̱ù̱ e̱r sia̱rë
wa. Esepa dör ie' ala'r chõk, esepa dör Israel
aleripa chõk ie' a̱.
17 Ye' weine ko̱s Jesús tté kue̱ki̱, e' tõ tso' ye'
wa̱ ye' chkà ki̱. E' wa ye' tö iwà kkacheke tö
ye' dör ie' kanè méso moki̱. E' kue̱ki̱ i'ta̱mi kẽ
yi tö ye' tsiriwa̱ria̱ ttè e' ki̱.
18 A yamipa, a̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë
chõ a' ulitane a̱. Es e' idir.

Yëkku**ö kit Pablo tö É**feso **wakpa a̱**
Efesios

Pablo tö yëkkuö i' kit mik ie' bak Roma wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱ e' ta̱. Ì bak ie' ta̱ e' tso' kitule yëkkuö Hechos 28.17-31 e' ki̱. Pablo tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Éfeso ena ipamik e'pa a̱. E' ké̱wö ska' ta̱ Éfeso dör ká̱ bua'ie ena ee̱ ta̱ië u tso' ì dalöieke ie'pa tö Skëköl skéie e' dalöioie. E' bua'ie dör ie'pa këköl eköl kiè Artemisa e' dalöioie (Hechos 19.23-31). Mik Pablo shka' Jesús tté buaë pakök, eta̱ ie' dë'mi Éfeso (Hechos 18.18-21). Erë ee̱ ie' se̱né bërbër ë̃ ta̱ iminea̱. E' ukuöki̱ ta̱ iskà mineane ta̱ ise̱né ee̱ duas mañal Skëköl tté kkachök. E' tso' kitule Hechos 19 ki̱.

Jesús mik e̱rblökwakpa kë̃ wa̱ kabene ku̱' ta̱ië. E' kue̱ki̱ Pablo kë̃ wa̱ ì kite̱ ta̱ië e' ki̱. E' skéie ì buaë tsa̱ki̱ë o̱' Skëköl tö se' a̱, ie̱r buaë yë' sia̱ e' batamik, e' ki̱ ie' tö ikit kibiie. Ie' tö ichè tö e' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl ki̱koka̱ie. E' kit ie' tö yëkkuö i' ki̱.

Jesucristo wa Skëköl tö se' ulitane tsa̱tkë' Israel aleripa ena pë' ulitane, ñies e'pa e̱r bua'wé̱itö ñì ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa ye' dör
Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Ye' tso' yëkkuö
i' shtök s'batse'rpa e̱' tkëulewa̱ darërë Cristo
Jesús mik se̱rke Éfeso, e'pa a̱. 2 Skëköl dör S'yë̃
ena Skëkëpa Jesucristo a̱s e'pa e̱r buaë chõ
ena se̱ne bërë mù a' a̱.

Skëköl tö se' tsa̱tké Jesucristo batamik

3 Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo yë̃, e'
ki̱kökasö ta̱ië. Se' batsulewa̱ Cristo mik, e'
kue̱ki̱ Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ ì ko̱s buaë
tso' ie' wa̱ ká̱ jaì a̱ e' wa. 4 Ka̱m ie' tö ká̱ i'
yuõ, e' yöki̱ se' shu̱kitbakitö a̱s se' dõ batse'r,
kë̃ ki̱ ì sulu ta̱' yës ie' wöa̱, se' batsulewa̱
Cristo mik e' batamik. Ie' é̱na se' dalër ta̱ië,
5 e' kue̱ki̱ ie' tö ibikeitsbak tö se' tse̱ratköitö
ila'rie Jesucristo batamik, e' kiane ie' wák ki̱,
ñies e' tö ie' ttsë'we̱ke buaë. 6 Ie' tö iwé̱ es a̱s
se' tö ie' ki̱kõka̱ michoë ie' e̱r buaë ché se' a̱
ta̱ië shu̱te̱ e' kue̱ki̱. E' ko̱s wé̱ ie' tö ilà dalër
ta̱ië ie' é̱na, e' batamik. 7-8 Cristo köte̱wa̱ se'
skéie, ie' pë̃ tëne, e' wa se' yënettsa̱ se̱ne sulu
ulà a̱ ena se' nu̱ì olo'yé Skëköl tö se' ki̱. E'
wa se' isué̱ tö ie' e̱r buaë ché ta̱ië shu̱te̱ se'
a̱. Ñies ie' tö e̱rbikè buaë mé se' a̱ a̱s ì we̱ke
ie' tö e' wà a̱r se' a̱. 9 Ì bikeitsbak ie' tö wè̱,
e' wawé̱itö ì o̱' Cristo tö e' batamik. Kuaë
ta̱ iblë'wa̱itö sulitane yöki̱, erë iwà kkachéitö
se' a̱. 10 Ie' ibikeitsbak tö mik iké̱wö de, eta̱
ie' tö Cristo tkeraka̱ íyi ulitane tso' ká̱ jaì a̱
ena ká̱ i' a̱ e' wökirie.
11 Ì ko̱s we̱ke Skëköl tö, e' we̱ke ie' tö iwák
e̱r wa we̱s ie' ki̱ ikiane es, we̱s ie' tö ibikeit-
seke es. Es sa' dör judiowak e'pa shu̱kitbak
ie' tö a̱s sa' dõ ie' ichaie, sa' batsulewa̱ Cristo
mik e' batamik we̱s ie' tö ibikeitsbak es. 12 Ie'
tö iwé̱ es a̱s sa' e̱rblë' ke̱we Cristo mik e'pa
tö ie' olo ta̱ië e' ki̱kõka̱. 13 Es a' ñies, mik a' tö
s'tsa̱tkè tté buaë moki̱ e' ttsé ta̱ a' e̱rblé imik,
eta̱ a' bàtse̱wa̱ Cristo mik ena Wiköl Batse'r
muk ikablë' e' méitö a' a̱ iwà kkachoie tö
a' dör ie' icha. 14 Wiköl Batse'r tso' se' a̱, e'
dör iwà kkachoie tö ì ko̱s yë' Skëköl tö tö
imeke, se' dör ie' icha, e'pa a̱ aishkuö ta̱, e'
meraëitö se' a̱. E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ie' tö
se' tsa̱tkeraë da'a̱. E' kue̱ki̱ ie' olo ta̱' ta̱ië, e'
ki̱kökasö.

Pablo tté Skëköl ta̱ Éfeso wakpa ki̱

15 E' kue̱ki̱, mik ye' tö a' tté ttsé tö a' e̱rblöke
moki̱ë Skëkëpa Jesús mik, ñies mik ye' ittsé
tö s'batse'r male̱pa ko̱s dalëritseke a' tö ta̱ië,
16 e'ta̱mi wëstela yë'miyö Skëköl a̱ a' dalërmik
ke̱kraë mik ye' ttöke ie' ta̱ eta̱. 17 Ie' dör
Skëkëpa Jesucristo e' Këköl. Ie' dör S'yë̃ olo
ta̱' ta̱ië e'. Ie' a̱ ye' tso'ie ikiök tö ie' tö a' ki̱mè
iWiköl wa a̱s ie' íyi wà a̱r buaë a' é̱na, ñies a̱s
a' wa̱ ijche̱r bua'iewa̱ tö yi dör ie'. 18 Ie' tö
se' klöo̱' ikablë' se' a̱ e' wà panuk krörõë. E'
tso' ie' wa̱ mè se' dör ie' icha batse'rpa esepa
a̱. Ye' tso'ie ie' a̱ ikiök tö a' e̱r ñi'ú̱itö a̱s ko̱s
kablè ñe' bua' dör ena olo dör e' wà a̱r a' é̱na.
19 Ie' diché ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱. Ì ko̱s o̱rmi
ie' a̱. Idiché e' wa ie' tso' se' e̱rblöke Cristo
mik, e'pa ki̱muk. Ye' tso'ie ikiök ie' a̱ tö a' e̱r
ñi'ú̱itö a̱s e' ko̱s wà a̱r bua'ie a' é̱na. Diché
e' dör ta̱ië shu̱te̱, 20 e' wa Cristo köte̱wa̱, e'
shke̱o̱'ka̱ne ie' tö. Diché e' wa ie' tö Cristo
tkéka̱ ká̱ jaì a̱ iulà bua'kka íyi ulitane wökirie.
21 Ee̱ Cristo tkërka̱ diché ta̱' ta̱ië íyi wökir, íyi
wák, íyi köböl wa̱ diché ta̱', ese ko̱s tsa̱ta̱. Ie'
tkëneka̱ íyi ulitane tsa̱ta̱. Ie' dör ì ko̱s tso' i̱'ñe
ta̱ ena aishkuö ta̱ e' tsa̱ta̱. 22 Skëköl tö ì ko̱s
méwa̱ ie' klõ diki̱a̱. Ñies ie' tö iméka̱ se' dör
ie' icha e'pa ko̱s wökirie. 23 Se' dör we̱s Cristo
wák chkà es, ta̱ ie' dör we̱s s'wökir es. Ie' tö
se' wëttse̱ke ì ko̱s kiane ie' ki̱ wè̱ ká̱ i' ki̱, e' u̱k.
Ie' tso' ká̱ wa'ñe, kë̃ ì a̱ ie' wöklõnuk.

2

Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ se' tsa̱tkoie

1 Ka̱m a' e̱rblõ Cristo mik, e' yöki̱ a'
bak e̱' wamblök suluë, e' kue̱ki̱ a' bak we̱s
s'duulewa̱ es Skëköl a̱. 2 E' ké̱wö ska' ta̱
a' bak se̱nuk suluë we̱s wé̱pa kë̃ tö Skëköl
dalöiè esepa se̱r es. Wimblu sulusi dör ì sulu
ko̱s tso' ká̱ i' a̱ e' wökir e' ttõ iu̱tök a' bak.
Ie' tso' Skëköl ttè dalöse̱u̱kwa̱ wakpa esepa
wörieikök. 3 Se' ko̱s bak se̱nuk we̱s ie'pa es. Ì
sulu ko̱s kiane s'wák dër suluë e' ki̱ wamblè,
ese wamblök se' bak. Se' e̱rbikè sulu, e' ë̃ wà
wamblök se' bak s'wák ttsë'wo̱ie buaë. Se'
bak wömeulettsa̱ weinuk Skëköl ulà a̱ we̱s pë'

male̱pa es. 4-5 Se' bak duulewa̱ se' nuì̱ ki̱, erë
Skëköl tö se' suè̱ e̱r sia̱rë wa tai̱ë. Ie' tö se'
dalëritsé tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie' tö se̱ne michoë mé
se' a̱. E' dör we̱s ie' tö se' shke̱'wé̱ka̱ne Cristo
ta̱ es. Ie' e̱r buaë ché se' a̱ tai̱ë, e' kue̱ki̱ se'
tsa̱tkëne. 6 Se' batsulewa̱ Cristo Jesús mik, e'
kue̱ki̱ e' dör we̱s Skëköl tö se' shke̱'wé̱ka̱ne
Cristo ta̱ ñita̱ es. Ñies ie' tö se' tkéka̱ Cristo ta̱
ñita̱ ká̱ jaì a̱. 7 E' ko̱s wé̱ ie' tö es iwà kkachoie
aishkuö ta̱ tö ko̱s ie' e̱r buaë ché se' a̱ ì wé̱
Cristo Jesús tö se' dalërmik e' batamik. E' dör
tai̱ë shu̱te̱ kë̀ wöet ta̱' ekkë. 8-9 Skëköl e̱r buaë
ché a' a̱, e' batamik a' tsa̱tkëne, a' e̱rblöke
Jesucristo mik e' kue̱ki̱. E' kë̀ dör ì buaë wé̱ a'
tö ie' wörki̱ ese skéie. Ie' tö a' a̱ imé ë̀me we̱s
íyi kakmè es. Ie' tö iwé̱ es a̱s kë̀ yi e̱' ttsõka̱
tö ie̱' tsa̱tkée ì buaë wé̱itö ese batamik. 10 Ie'
tö se' e̱r mane'wé̱ pa̱'a̱li̱ se' batsulewa̱ Cristo
Jesús mik e' batamik. Ie' tö iwé̱ es a̱s se' tö ì
buaë ko̱s ese u̱. E' ko̱s bikeitsbakitö a̱s se' se̱r
we̱s ie' ki̱ ikiane es.

Judiowak ena wé̱pa kë̀ dör es, esepa de we̱s wák eköl ë̀ es Cristo batamik

11 A' wé̱pa kë̀ dör judiowak, kë̀ a' é̱na
ichökwa tö we̱s a' bak ka̱m a' e̱rblõ Cristo
mik e' yöki̱. Judiowak wëpa ko̱s esepa tottola
kkuölit tëule tsir iwà kkachoie tö ie'pa dör
Skëköl icha. Pë' kë̀ dör judiowak, esepa kiè
ie'pa tö tottola kkuölit kë̀ tëule ese wakpa.
Es ie'pa tö a' cheke suluë. Ie'pa a̱ a' dör ñá.
12 A' é̱na ia̱nú tö a' bak e̱' butsulettsa̱ bánet
Cristo yöki̱. A' kë̀ bak Israel aleripa shu̱a̱. Ì
u̱k Skëköl kablë' ie'pa a̱ ena ttè mène ie'pa
a̱ tsa̱ki̱ë e' shu̱a̱ a' kë̀ bak. A' bak se̱nuk ká̱
i' a̱ Skëköl chṍk kë̀ ta̱', kë̀ a̱ ì paneta̱'. 13 Erë
i̱'ñe ta̱ a' batsulewa̱ Jesucristo mik. E' kue̱ki̱
a' dewa̱ Skëköl ska' buaë, Cristo Jesús köte̱wa̱
a' skéie, ie' pë̀ tëne a' tsa̱tkoie, e' batamik.

14 Cristo tö judiowak ena pë' kë̀ dör ju-
diowak, esepa e̱r bua'wé̱ ñì ki̱. Se' bak
ñì bolökpaie, erë Cristo tö se' e̱r bua'wé̱ ñì
ki̱. Ie' tö se' wöiéwa̱ ká̱ etkë wakpaie. Ì tö
se' wé̱ ñì bolökpaie ese shu̱lé ie' tö ikötewa̱
krus mik se' skéie e' wa. 15 Ttè me'a̱tbak
Skëköl tö judiowak a̱ dalöiëno, e' tö se' me'ka̱
ñì bolökpaie. Erë Cristo köte̱wa̱ se' skéie e'
kue̱ki̱ ttè e' ko̱s kë̀ diché ta̱'ia̱. Skëköl tö
iwé̱ es a̱s sa' dör judiowak ena a' kë̀ dör
judiowak, e'pa dõ ñì yamipaie batsulewa̱
Cristo mik we̱s wák eköl ë̀ es. Es ie' tö se'
e̱r bua'wé̱ ñì ki̱. 16 Ì tö se' wé̱ ñì bolökpaie,
ese shu̱lé Cristo tö. Ie' köte̱wa̱ krus mik se'
skéie, e' wa ie' tö Skëköl e̱r bua'wé̱ judiowak
ki̱ ena pë' kë̀ dör judiowak esepa ki̱. Es se'
de we̱s wák eköl ë̀ es Skëköl a̱. 17 Se̱ne bë̀rë
Skëköl ta̱, e' tté buaë pakök Cristo de, pë'
kë̀ dör judiowak e̱' butsulettsa̱ bánet Skëköl
yöki̱, esepa a̱, ñies judiowak kë̀ e̱' butsulettsa̱
bánet esepa a̱. 18 Cristo batamik se' ko̱s
döwa̱mi buaë S'yë̀ ska', iWiköl dör eköl ë̀, e'
wa. 19 E' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ a' kë̀ dör we̱s ká̱ kua̱'ki̱
wakpa es. A' de s'batse'rpa kí̱ie. Ñies a' de
Skëköl ala'rie. 20 Se' dör we̱s u es. Jesús
ttekölpa tsá̱ ena Skëköl ttekölpa, e'pa dör we̱s
u kukulëwö es. Jesucristo wák dör we̱s u
chkí es. 21 Cristo dör u wöklö'u̱kwak. Se' ko̱s
dör u e' yese alè. Cristo batamik u e' yörmir
dõ ide u etkue batse'r Skëkëpa a̱ ekkë. 22 Se'
batsulewa̱ Cristo mik, ñies se' batsulewa̱ ñì
mik, es se' ko̱s dõ we̱s Skëköl wé es, e' a̱
Skëköl se̱rke iWiköl wa.

3

Pablo klöne Cristo tté pakök pë' kë̀ dör judiowak esepa a̱

1 Ye' wák tso' wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ Cristo
Jesús tté pakè kue̱ki̱ a' kë̀ dör judiowak es-
epa ki̱moie. Skëköl e̱r buaë ché a' a̱ tai̱ë, e'
kue̱ki̱ ie' a̱ ye' tso' ikiök a' ki̱. 2 Ye' wa̱ ijche̱r
tö a' wa̱ ittsëule tö Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, e'
kue̱ki̱ ie' tö kanè i' me' ye' a̱ Jesús tté pakök
a' kë̀ dör judiowak esepa a̱. 3 Ibikeitsbak
Skëköl tö wè̱, e' blë'wa̱itö erë iwà kkayë'itö
ye' a̱. E' wà shtétke ye' tö a' a̱ yëkkuö i' ki̱ böt
mañat. 4 Yëkkuö i' sué̱ a' tö, eta̱ a' é̱na iwà
a̱rmi tö Cristo tté blëulewa̱ se' yöki̱ kuaë, e'
wà a̱ne ye' é̱na buaë. 5 Ibikeitsbak Skëköl
tö wè̱ Cristo batamik, e' blëulewa̱ kuaë. Erë
i̱'ñe ta̱ ie' tö iwà kkaché iWiköl wa sa' dör
Cristo ttekölpa tsá̱ e'pa a̱, ñies Skëköl ttekölpa
batse'r e'pa a̱. 6 Ttè e' blëulewa̱ se' yöki̱ kuaë,
e' wà dör i' es: A' kë̀ dör judiowak, esepa
kieke Skëköl tö Jesús tté buaë e' wa a̱s ì ko̱s
tso' ie' wa̱ mè sa' a̱, e' mùitö a' a̱ ñies, a̱s a'
döñak sa' ta̱ ñita̱ we̱s wák eköl ë̀ es, a̱s ì ko̱s
muk Skëköl kablë' sa' a̱ e' dõ a' ulà a̱ ñies, a'
batsulewa̱ Cristo Jesús mik e' kue̱ki̱. 7 Skëköl
e̱r buaë ché ye' a̱, e' kue̱ki̱ ie' diché wa ie' tö
ye' me'ka̱ ttè buaë ñe' wakanéu̱k.

8 S'batse'rpa ko̱s, e' sulula ye' dör. Erë
Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱, ie' tö ye' shu̱shté
Cristo tté buaë e' pakök pë' kë̀ dör judiowak
esepa a̱. Ì tso' Skëköl wa̱ ie'pa a̱ Cristo
batamik, e' dör buaë shu̱te̱, kë̀ se' a̱ iwà
bikeitsu̱k ekkë. 9 Ñies ì bikeitsbak Skëköl tö
wè̱ Cristo wa, e' wà pakök sulitane a̱ ie' tö ye'
patké. Ttè e' bak blëulewa̱ ká̱ ia̱ia̱ë, ie' dör íyi
ulitane yuökwak e' wa̱. 10 Ie' kë̀ wa̱ ikkayëne
yi a̱ ká̱ ia̱ia̱ë ta̱, ie' tso' se' dör Skëkëpa Jesús
icha e'pa panuk e' kue̱ki̱. Se' wa ie' tö iwà
kkaché i̱'ñe ta̱ íyi wökir ena íyi wák tso' kë̀
wërta̱'wa̱ ese ko̱s a̱ a̱s ie'pa é̱na ia̱r tö ie' siwa̱'
dör i̱ski̱ë tsa̱ki̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱. 11 E' ko̱s wé̱
ie' tö Cristo Jesús dör Skëkëpa e' wa, we̱s ie' tö
iwà yöbië e' bikeitsbak es. 12 Se' batsulewa̱
Cristo mik, se' e̱rblöke ie' mik, e' kue̱ki̱ se'
dömiwa̱ buaë ttök ie' ta̱ kë̀ suarta̱', kë̀ wöklör
ì a̱. 13 Ye' weirke ko̱s a' dalërmik, e' wa a' ké
e̱' ttsökka̱. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö kë̀ a' e̱'
sia̱u̱kwa̱.

Pablo tténe Skëköl ta̱ Éfeso wakpa ki̱

14 Íyi ekkë ko̱s kue̱ki̱ ye' e̱' tkéwa̱ kuchë ki̱
S'yě wörki̱ ttök ie' ta̱. 15 Ì ko̱s dör ttsë'ka ká̱ jaì
a̱ ena ká̱ i' a̱, e' tso' ie' ě batamik. 16 Ie' olo
ta̱' tai̱ë shu̱te̱, e' a̱ ye' tö ikieke tö ie' tö a' e̱r
diché iõ iWiköl wa. 17 Ñies ye' tö ikieke ie'
a̱ tö Cristo mú se̱r a' e̱r a̱, a' e̱rblöke ie' mik e'
kue̱ki̱. Ye' tö ie' a̱ ikieke tö a' e̱' tkõwa̱ darërëë
ñì dalëritsök ñies Skëköl dalëritsök. 18 Ye' tö
ikieke ie' a̱ es a̱s a' ena s'batse'r male̱pa, e'pa
ko̱s é̱na iwà a̱r tö ko̱s Cristo é̱na se' dalër,
e' dör tai̱ë, shoë, batsi̱ë, ka̱kke̱ë, i̱ski̱ë, kě
e̱nukwa. 19 Ye' ki̱ ikiane tö a' é̱na iwà a̱nù
buaë tö ko̱s Cristo é̱na se' dalër, e' tkõka̱ ko̱s
se' ka̱bikeitsõ e' tsa̱ta̱. Es ye' ki̱ ikiane a̱s
a' se̱r buaë yësyësë, ka̱bikeitsõ buaë moki̱ë
we̱s Skëköl wák es.
20 Skëköl diché ta̱' tai̱ë, e' tso' iwakanéu̱k
se' e̱r a̱. Ie' tö ì buaë wèmi se' a̱, ì ko̱s kiekesö
ena ì ko̱s bikeitsekesö e' tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱ ie'
ki̱kökasö. 21 A̱s Skëköl ki̱kõka̱ se' dör Skëkëpa
Jesús icha e'pa tö. Ñies iki̱köka̱sö Cristo Jesús
kue̱ki̱ ke̱kraë. Es e' idir.

4

Se' dör we̱s ñì yamipa es Wiköl Batse'r wa

1 Ye' tso' wötëulewa̱ Skëkëpa Jesús ttè kue̱ki̱.
Skëköl e̱r buaë ché a' a̱ tai̱ë Cristo batamik, e'
kue̱ki̱ ye' kköchõ a' a̱ tö a' se̱nú buaë yësyësë
we̱s Skëköl tö a' klöo̱'bak se̱nuk es. 2 A' e̱'
wöõwa bërë, a' se̱nú buaë ñita̱ kě kësik wa.
A' ñì dalëritsõ, ñies a' ñì dalë'ttsõ e̱r bua' wa.
3 A' ko̱s dör we̱s ñì yamipa es Skëköl Wiköl
wa. A' e̱' chõ darërë a̱s a' kě ñì blabatsõlor ñì
yöki̱. A' se̱nú bërë ñita̱. 4 Se' ko̱s dör we̱s wák
eköl ě es. Skëköl Wiköl tso' se' ta̱ e' dör eköl ě.
Skëköl tö se' ko̱s klöo̱' a̱s se' se̱r michoë ie' ta̱,
e' wà paneke se' ko̱s tö ñita̱ ttsë'ne buaë wa.
5 Se' Këköl dör eköl ě, ttè mik se' e̱rblöke e'
dör etkě. S'wöskuè etkě a̱ se' ulitane wösune.
6 Skëköl dör eköl ě, e' dör se' ulitane yě. Ie'
dör se' ulitane wökir. Ie' tso' iwakanéu̱k se'
ulitane wa, ñies ie' tso' se' ulitane ta̱.
7 Se' ko̱s dör we̱s wák eköl ě es, erë Cristo
tö imé se' a̱ eköl eköl kanebloie ie' a̱ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es. 8 E' dör we̱s itso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
"Mik ie' e̱' aléka̱ ibolökpa ki̱
eta̱ ie' míka̱ne ká̱ jaì a̱.
Ibolökpa klö'wé̱wa̱itö tai̱ë, e'pa mítse̱r iwa̱ e̱'
ta̱,
ñies ì buaë méitö iwakpa a̱."*
Es Skëköl yëkkuö tö ichè.
9 Wé̱ ichéitö tö "ie' míka̱ne ká̱kke̱", eta̱
¿ima e' wà dör? E' wà dör tö ie' dë'rö ke̱we ká̱
dià ka̱ska'. 10 E' wà kiane chè tö ie' dë'rö ká̱
dià ka̱ska', e' ě mine'ka̱ne ká̱ jaì a̱ íyi ulitane
tsa̱ta̱ ká̱ ko̱s wà ioie ie' olo tai̱ë e' wa.
11 Cristo tö diché mé se' a̱ eköl eköl
kanebloie ie' a̱. Se' we̱lepa shu̱shté ie' tö
kaneblök ie' a̱ ittekölpa tsá̱ie. Se' we̱lepa skà
shu̱shté ie' tö Skëköl ttekölpaie. Se' we̱lepa
skà shu̱shté ie' tö ittè buaë pakökwakpaie. Se'
we̱lepa skà shu̱shté ie' tö ittè klö'u̱kwakpa
wökirpaie ena s'wöbla'u̱kwakpaie ittè wa.
12 Esepa kanè dör s'batse'r male̱pa ko̱s
wöbla'u̱k kaneblök buaë ie' a̱ ena ñì ki̱muk
buaë. Se' se̱rke we̱s ie' ki̱ ikiane es, e' ta̱
se' ko̱s dör we̱s Cristo chkà es, e'pa e̱r diché
kí̱ iërdaë Cristo tté a̱. 13 Es se' ko̱s döraë
e̱rblök ñikkëë Jesús dör Skëköl Alà, e' mik.
Ñies se' ko̱s wa̱ ijche̱rdaë ñikkëë se' e̱r a̱ tö
we̱s ie' dör. Se' döraë we̱s wëm kibineo̱ne
es. Se' se̱rdaë buaë yësyësë we̱s Cristo es.
14 Es se' kě döpaia̱ we̱s alala es ki̱tër tottola
ttè ulitane wa. Esepa dör we̱s dichàwö ppé
siwa̱' tö es. S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa,
e'pa e̱rbikõ tai̱ë, ie'pa tö ttè pa̱'a̱li̱ yuémi
s'ki̱tö'wo̱ie. Mik se' kibine Cristo ttè a̱, eta̱
esepa kě ki̱töo̱nukia̱ yi a̱. 15 Kě se' e̱' muktsa̱
ki̱tö'wè̱ ka̱che tté wa. E' skéie ttè moki̱, ese
chekesö ñì a̱ se' ñì dalëritsõ e' kue̱ki̱. Se' tö
iwé̱ es, eta̱ se' diché iërke buaë Cristo dör
s'wökir, e' ttè ko̱s a̱. 16 Cristo batamik se'
ko̱s dör we̱s s'chkà es. S'chkà a̱ s'dichéwö
tso', s'kicha tso' ena s'yese skà tso' tsa̱ki̱ë, e'
ko̱s tso' iëulewa̱ buaë ñikkëë, kaneblöke buaë
ñikkëë ñita̱. Es se' dör tai̱ë, e'pa kaneblöke
Cristo a̱ eköl eköl kanè dör kua̱'ki̱ kua̱'ki̱,
erë Cristo batamik se' dör we̱s chkà etkě es,
iëulewa̱ buaë ñita̱, kaneblöke buaë ñita̱. Es
se' mir buaë, ñì kí̱ diché iöke buaë ñikkëë ñì
dalër wa.

Kě se' se̱nukia̱ we̱s pë' kě tö Skëköl dalöiè es

17 Skëkëpa Jesucristo ttõ wa ye' tö a' a̱ ichè
tö kě se' se̱ria̱ we̱s pë' kě tö Skëköl dalöiè se̱r
es. Ì ko̱s bikeitseke ie'pa tö, e' wà kě dör
ìie bua'. 18 Ie'pa e̱rbikè ttsenewa̱tke. Skëköl
ttè moki̱, e' wà kě a̱ne ie'pa é̱na yës. Ie'pa
e̱r darërëë, e' kue̱ki̱ se̱ne moki̱ meke Skëköl
tö se' a̱, e' kě dë' ie'pa ulà a̱. 19 Ie'pa e̱r
burinewa̱. Ie'pa e̱' mettsa̱ ì sulu kukuétökwa̱
darërëë. Ie'pa e̱' ia'u̱ke se̱ne sulusi wa, kě e̱'
wöklö'u̱ta̱' yës.
20 Erë Cristo ttè kě wa se' wöblane se̱nuk es.
21 Moki̱ a' tö ie' ttè ttsé, a' e̱' yué ie' ttè moki̱
wa. 22 E' kue̱ki̱ se' bak se̱nuk suluë, ese ko̱s
olo'yõsö. Ñies se' wák dër suluë, e' olo'yõsö.
E' tö se' ki̱tö'we̱ke ì sulu wamblök. Se' tö iu̱té
es, e' ta̱ se' e̱r sulurdawa̱. 23 Erë se' e̱rbikõne
kua̱'ki̱ buaë yësyësë. 24 Skëköl tö se' wák dër
suluë, e' mane'wé̱ttsa̱ pa̱'a̱li̱ we̱s ie' wák es,
e' kue̱ki̱ se' se̱nù yësyësë ena batse'r we̱s ttè
moki̱ tö ichè es.
25 E' kue̱ki̱ a' kě ka̱chökia̱ ñì ki̱. Se' ko̱s dör
we̱s wák eköl ě es, e' kue̱ki̱ ì cheke a' tö ñì a̱,
e' chõ ttè moki̱ wa.
26 A' ulune, e' ta̱ kě iwà wamblar. A' e̱r
buanúne ka̱m ka̱tuirwa̱ e' yöki̱. 27 Kě ka̱wö
mar bě a̱ a̱s ie' tö a' kõ ì sulu wamblök.

---
* **4:8** Salmo 68.18

28 Yi bak akblök, e' kĕ akblökia̱. E' skéie
ese kaneblõ iwák ulà wa a̱s iulà a̱ iwà dõ ta̱
ikakmèitö s'sia̱rëpa a̱.
29 Ttè sulusi kĕ charia̱. E' skéie a' tö ttè
buaë ese ĕ chõ s'male̱pa kukua a̱s ie'pa
kí̱ e̱r tõwa̱ Skëköl mik darërëë. Es a' tö
ie'pa ki̱mèmi buaë mik ie'pa ki̱ ikiane eta̱.
30 Skëköl tö iWiköl me' se' a̱ iwà kkachoie
tö se' dör ie' icha. Es se' wa̱ ijche̱r moki̱
tö Skëköl tö se' bleraë buaë dõ mik se'
tsa̱tkërdattsa̱ aishkuö ta̱, e' ké̱wö ska' ta̱. E'
kue̱ki̱ kĕ ì sulu wamblaria̱ a̱s Wiköl Batse'r
kĕ e̱riar. 31 Kĕ a' kësik blökia̱ ñì ki̱. Kĕ a' ñì
sa̱u̱kia̱ suluë. Kĕ a' ulunukia̱ ñì ki̱. Kĕ a'
wöñanukia̱ ñì ki̱. Kĕ a' ñì chökia̱ suluë. Ese
ko̱s olo'yõ. 32 E' skéie ì buaë ĕ ú̱ ñì a̱. A' ñì
sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa. Ì sulu wambleke a' tö ñì ki̱,
ese nuí̱ olo'yõ ñì ki̱ we̱s a' nui̱ olo'yé Skëköl
tö a' ki̱ Cristo batamik es.

5

1 A' dör Skëköl ala'r dalër ta̱ië ie' é̱na, e'
kue̱ki̱ a' se̱nú buaë yësyësë we̱s ie' se̱r es. 2 A'
ñì dalëritsõ ke̱kraë we̱s Cristo tö se' dalëritsé
es. Ie' e̱' mettsa̱ ttèwa̱ se' skéie. E' wër buaë
Skëköl wa we̱s íyi mekesö ie' a̱ ala'r buaë
masmas es. 3 A' se̱nú we̱s s'batse'rpa ké
se̱nuk es. Kĕ a' kàne trënuk. Kĕ a' kàne
e̱' ia'u̱kka̱ se̱ne sulusi wa. Kĕ a' kàne íyi
kkechök. Íyi ese yöki̱ a' e̱' kkö'nú bua'iewa̱
a̱s kĕ yi tö a' kkatõ iki̱. 4 Ttè sulusi ko̱s, ttè
kĕ wà ta̱' ko̱s, ttè tsuleie ku̱lu̱ie ko̱s, ese kĕ
char. E' skéie Skëköl ĕ ki̱kõka̱. 5 A' wa̱ ijche̱nú
buaë tö wé̱pa trërke ena wé̱pa tö íyi sulusi
wambleke, ñies wé̱pa tö íyi kkecheke (e' dör
we̱s íyi diököl dalöiè skëkölie es), esepa ko̱s
kĕ dõpa ì blúie Cristo ena Skëköl e'pa tso' e'
a̱.

Se̱ne buaë yësyësë

6 Íyi sulu ekkë ko̱s kue̱ki̱ wé̱pa tö Skëköl ttè
dalöse̱wé̱wa̱, esepa ki̱ Skëköl kësik a̱rdaë. E'
kue̱ki̱ kĕ a' e̱' muktsa̱ yi a̱ ki̱tö'wè̱ ttè kĕ wà
ta̱' ese wa. 7 Kĕ a' e̱' tiu̱k ie'pa esepa ta̱, a' e̱'
skõ ie'pa yöki̱ bánet. 8 A' bak se̱nuk suluë, e'
dör we̱s a' bak se̱nuk ká̱ ttsettseë a̱ es. Erë
i̱'ñe ta̱ a' tso' batsulewa̱ Skëkëpa Jesús mik, e'
dör we̱s a' se̱rke ká̱ ñí a̱ es. E' kue̱ki̱ a' se̱nú
we̱s s'se̱r ká̱ ñí a̱ es. 9 S'se̱rke we̱s ká̱ ñí a̱
es, esepa e̱r buaë, se̱r yësyësë ena ttõ moki̱ë.
10 A' e̱' chõ e̱' wöbla'u̱k ì wër buaë Skëkëpa wa
ese wa. 11-12 Ì sulu wambleke wé̱pa se̱r we̱s
ká̱ ttsettseë a̱ es, esepa tö, ese kĕ dör ìie bua'.
Ì sulu wambleke ie'pa tö akirie, ese pakè tö
s'jaëwè̱ ekkë. E' kue̱ki̱ kĕ ì sulu wamblaria̱
yës we̱s ie'pa es. E' skéie ì buaë kí̱ ú̱ ke̱kraë.
E' tö ie'pa a̱ ikkachèmi tö ì wambleke ie'pa
tö e' dör suluë. 13-14 Erë ká̱ ñiwe tö íyi ulitane
kkachèwa̱ buaë mía̱ ñiweie. E' kue̱ki̱ mik ì
sulu wambleke ie'pa tö e' kkachésö ie'pa a̱,
e' ta̱ ie'pa we̱lepa é̱na ia̱rmi tö e' dör suluë ta̱
ie̱r mane'u̱mi ta̱ imía̱ se̱r buaë we̱s ká̱ ñiwe
wakpa es. E' kue̱ki̱ ttè tö ichè i' es:
"A' dör we̱s s'kapötkëte̱r es, esepa ti̱'nú,
a' dör we̱s s'duulewa̱ es, esepa shke̱núka̱ne,
eta̱ Cristo tö a' e̱r ñi'we̱raë."
15 E' kue̱ki̱ a' se̱r kkö'nú a' tö. Kĕ a'
se̱nukia̱ we̱s wé̱pa kĕ e̱r ta̱' esepa se̱r es. E'
skéie a' se̱nú yësyësë. 16 Ta̱ië pë' tö íyi sulu
wambleke i̱'ñe ta̱, e' kue̱ki̱ ì buaë o̱rmi se'
a̱, e' ta̱ iùsö ko̱s se' a̱ io̱rmi ekkë. 17 Kĕ a'
se̱nuk we̱s kĕ se' e̱rbikötа̱' buaë es. Erë ì
kiane Skëkëpa Jesús ki̱ tö se' tö iwè̱, ese wà
a̱nú a' é̱na. 18 Kĕ a' e̱' ttökka̱ia̱ blo' wa yës.
E' tö s'sulu'we̱kewa̱ da'a̱. E' skéie a' se̱nú
buaë yësyësë ke̱kraë Wiköl Batse'r diché wa.
19 Mik a' ñì dapa'u̱ke, eta̱ a' ttsõ ñita̱ Salmo
wa ena Skëköl ttsé wa, ñies ttsé meke iWiköl
tö a' a̱ ese wa. A' ttsõ Skëköl a̱ iki̱koka̱ie a' e̱r
ko̱s wa. 20 Wëstela chõ ke̱kraë Skëköl dör S'yë̃
e' a̱ Skëkëpa Jesucristo ttõ wa.

We̱s se' ké se̱nuk ñita̱

21 Cristo dalöieke a' tö, e' kue̱ki̱ a' ñì dalöiõ.
22 Alakölpa ké iwëpa dalöiök we̱s ie'pa tö
Skëkëpa dalöieke es. 23 Alaköl wëm dör ie'
wökir we̱s Cristo dör ie' ichapa wökir es. Ie'
dör ie'pa tsa̱tkökwak. Ie'pa dör we̱s ie' chkà
es. 24 E' kue̱ki̱ alakölpa ké iwëpa dalöiök ì
ko̱s a̱ we̱s wé̱pa dör Cristo icha esepa tö ie'
dalöieke es.
25 A wëpa, a' alakölpa dalëritsõ we̱s Cristo
tö se' dör ie' icha esepa dalëritseke es. Ie'
e̱' mettsa̱ ttèwa̱ se' skéie. 26 Ie' tö iwé̱ es
se' batse'wo̱ie. Ie' tö se' paiklé ittè wa a̱s
se' dõ maneneë Skëköl wöa̱. E' wà sue̱kesö
mik se' wösune eta̱. 27 Ie' tö iwé̱ es a̱s se'
dõ ie' wák wörki̱ batse'r, kĕ ki̱ ì sulu ta̱'
yës, olo ta̱' ta̱ië we̱s alaköl ulabatsöketke
es, ese paiëule buaë, kĕ iauleka̱, idatsi' kĕ
wöklio̱uleka̱. 28-30 Es ñies wëpa ké ilakölpa
dalëritsök we̱s ie'pa e̱' dalëritsõ es. Kĕ yi e̱'
sa̱u̱ta̱' suluë. E' skéie se' e̱' kkö'nù buaë, e̱' tiõ
buaë. E' kue̱ki̱ wëm tö ilaköl dalëritseke, e'
wa ie' wák e̱' dalëritsõ. Es ñies se' dör Cristo
icha, e'pa dör we̱s ie' chkà es, e' kue̱ki̱ ie'
tö se' kkö'neke buaë. 31 Itso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱ i' es: "Wëm kĕ se̱rpaia̱ iyë̃ ena
imì e'pa dapömik, e' skéie ise̱rdawa̱ ilaköl ta̱.
Ie'pa böl se̱rdaë ñita̱ ta̱ ie'pa mía̱ we̱s wák
eköl ĕ es."* 32 Ttè e' dör ta̱ië i̱skië, kĕ se'
é̱na iwà a̱r bet. Erë ye' a̱ ta̱, ttè e' tso' Cristo
ena se' dör ie' ichapa e'pa chök. 33 Erë ñies
ttè e' tso' se' a̱ ichök tö wëpa ko̱s ké ilakölpa
dalëritsök we̱s iwákpa e̱' dalëritsõ es. Ñies
alakölpa ko̱s ké iwëpa dalöiök.

6

1 A ala'rla, a' yë̃ ena a' mì, e'pa ttõ dalöiõ
Skëkëpa Jesús dalërmik, e' dör buaë yësyësë
e' kue̱ki̱. 2-3 Ttè dalöiëno me'a̱tbak Skëköl tö

* **5:31** Génesis 2.24

e' et tö ichè: “A' yë́ ena a' mì e'pa dalöiö́.
A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a' ka̱wö tköraë buaë ena
a' se̱rdaë ká̱ tai̱ë ká̱ i' ki̱.”* Ttè e' dör ttè
dalöiëno tsá̱ kablé se' a̱ ilè u̱k iiu̱tè skéie e'.
4 A' dör ala'rla yë́wöpa ena imiwöpa, kë̂ a'
tö a' ala'r uluu̱kka̱. E' skéie ie'pa tala'ú̱ buaë,
ie'pa shu̱lö́ e̱r bua' wa. Ñies ie'pa wöbla'ú̱
Skëkëpa Jesús ttè wa.
5 A' klöulewa̱ kanè mésoie, a' wökirpa tso'
ká̱ i' ki̱, e'pa ttö̂ iu̱tö́ e̱r moki̱ wa. Ie'pa
dalöiö́ suane wa painè wa. A' kaneblö́ ie'pa
a̱ buaë we̱s a' chö̂pa kaneblök Cristo a̱ es.
6 A' kaneblö́ buaë ie'pa a̱ ke̱kraë, kë̂ dör
mik ie'pa tö a' sue̱ke e' ë̂ ta̱ ie'pa wökatoie
tö a' dör kanè mésopa buaë ese. Moki̱ a'
dör Cristo kanè mésopa, e' kue̱ki̱ a' kaneblö́
ie'pa a̱ kaneë we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. 7 A'
kaneblö́ ie'pa a̱ kaneë we̱s Skëkëpa Jesús
wák a̱ s'kaneblö̂ es, kë̂ dör we̱s s'kaneblö̂
s'ditsö a̱ es. 8 A' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa tso'
klöulewa̱ kanè mésoie ena wé̱pa kë̂ dör es,
esepa ko̱s a̱ Skëkëpa Jesús tö iské meraë eköl
eköl we̱s ì buaë wé̱sö es.
9 A' dör kanè wökirpa, a' kanè mésopa
dalöiö́ ñies. Kë̂ ie'pa pau̱ñar. A' é̱na ia̱nú tö
a' ena ie'pa, e'pa ko̱s wökir dör Skëköl tso' ká̱
jaì a̱ e'. Se' ko̱s ka̱wöta̱ ie' ttè dalöiök. Se' dör
kanè wökirpa ö se' dör kanè mésopa ësepa,
esepa ko̱s dör ñies ë̂me ie' a̱.

Se' e̱' tsa̱tkö̂ bë̂ yöki̱

10 A yamipa, ibataie ta̱ ye' tö a' a̱ icheke
tö a' e̱' diché iö́ ke̱kraë a' batsulewa̱ Skëkëpa
Jesús ta̱ e' wa, ñies ie' diché tai̱ë e' wa. 11 Ì
ko̱s mé Skëköl tö a' a̱ e̱' tsa̱tkoie ì sulu yöki̱, e'
dör we̱s ì ko̱s tso' ñippökwakpa wa̱ e̱' tsa̱tkoie
es. E' iö́ a' tö a̱s a' e̱' tsa̱tkö̂, e' wa a' e̱' tkö̂wa̱
darërë bë̂ é̱na se' ki̱tö'wa̱k e' yöki̱. 12 Kë̂ se'
ñippöku̱' s'ditsö ta̱. E' skéie se' ñippöke íyi
sulusi diché ta̱' kë̂ wërta̱'wa̱ esepa ta̱. E'pa
dör íyi wökir ena íyi wák tso' ì sulu ko̱s tso'
s'pamik we̱s stui a̱ es ese wëttsu̱k. 13 E' kue̱ki̱
ì ko̱s mé Skëköl tö a' a̱ e̱' tsa̱tkoie, e' iö́ a'
tö, e' klö'ú̱ a̱s mik ì sulu datse̱ a' e̱rkiöu̱k ì
sulu wamblök, eta̱ a' a̱ iwöklör. A' tö iwé̱ es
ke̱kraë, e' ta̱ a' e̱' alöraka̱ ì sulu ki̱ ta̱ a' a̱ e̱'
tkërdawa̱ darërë moki̱ë.
14 E' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱ ñippök ì sulu ta̱.
Skëköl ttè moki̱ e' klö'ú̱ a' tö, e' dör we̱s
ñippökwakpa kipamo es. A' se̱nú yësyësë
Skëköl a̱, e' tö a' ki̱meraë we̱s íyi daloie
ieke ñippökwakpa tö ibatsi̱' ki̱ e̱' tsa̱tkoie es.
15 Skëköl tö a' e̱r bua'wé̱ne ie' ki̱ Cristo
batamik, e' ttè buaë klö'wé̱ a' tö, e' dör
a' a̱ we̱s ñippökwakpa klökkuö iö̂ka̱ a̱s kë̂
iku̱lirttsa̱ es. 16 Ñies a' e̱rblö̂ ke̱kraë Skëkëpa
Jesús mik, e' dör we̱s ì tso' klöule ñippökwakpa
wa̱ iulà a̱ shoë e̱' tsa̱tkoie es. E' wa a' tö ì sulu
ko̱s patkeke bë̂ tö a' ki̱ ese ko̱s wöklö'we̱raë.
E' dör we̱s kuaböt wöñarke bö'ie u̱yeke
ñippökwakpa ki̱, e' wöklö'we̱ke wöshteke ì tso'
ie'pa wa̱ iulà a̱ e' wa es. 17 Skëköl tö a'
tsa̱tkeraë, e' bikeitsö́ a' tö ke̱kraë, e' dör we̱s
íyi daloie tkekeka̱ ñippökwakpa tö iwökir ki̱ e̱'
tsa̱tkoie es. Ñies a' e̱r múwa̱ ie' ttè ki̱, e' dör
we̱s ie' Wiköl tabè es. 18 Ì ko̱s a̱ ta̱ ikiö́ ie' a̱
tö ie' tö a' ki̱mè. Ie' ta̱ a' ttö̂ ke̱kraë iWiköl
wa, kë̂ ilo'yar yës. Ñies ie' a̱ ikiö́ s'batse'r
male̱pa ko̱s ki̱. 19 Ñies ikiö́ ie' a̱ tö ye' a̱
ttè mèitö wà pakè a̱s ye' tö Jesús tté buaë
blëulewa̱ ká̱ ia̱ia̱ë, e' wà pakö̂ kë̂ suarta̱'. 20 Ye'
patkëule ttè buaë e' pakök, erë i̱'ñe ta̱ ye' tso'
wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ ttè e' kue̱ki̱. A' ikiö́
Skëköl a̱ ye' ki̱ a̱s ye' tö iwà pakö̂ buaë kë̂
suarta̱'.

Pablo e̱' chéa̱t

21-22 Ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö is ye'
tso' ena ì we̱ke ye' tö. E' kue̱ki̱ ye' tö yëkkuö
i' patkeke Tíquico ulà a̱. Ie' dör s'yami dalër
tai̱ë sa' é̱na. Ie' dör Skëkëpa Jesús kanè méso
yësyësë ese. Ie' tö a' a̱ ichèmi tö is ye' tso'. Ñies
ie' tö a' e̱r diché ièmi.
23 Skëköl dör S'yë́ ena Skëkëpa Jesucristo
a̱s e'pa tö se̱ne bë̂rë mù s'yamipa ko̱s a̱. Ñies
a̱s Skëköl tö ie'pa ki̱mù ñì dalëritsök buaë.
Ñies a̱s ie'pa e̱rblö̂ Skëköl mik ke̱kraë. 24 A̱s
Skëköl e̱r buaë chö̂ wé̱pa é̱na Skëkëpa Jesu-
cristo dalër ke̱kraë kë̂ manerta̱'ttsa̱ esepa
ko̱s a̱.

* **6:2-3** Deuteronomio 5.16

Yëkkuö kit Pablo tö Filipos wakpa a̱ Filipenses

Mik Pablo tö yëkkuö i' kit, eta̱ ie' tso' Roma wötëulewa̱ s'wöto wé a̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱. E' tso' kitule Hechos 28.14-31 e' ki̱. E' yöki̱ mik Pablo dë'rö Filipos Silas ena Timoteo e'pa ta̱ Jesús tté buaë pakök, eta̱ tai̱ë pë' e̱rblë' Jesús mik (Hechos 16.11-40). Mik Jesús mik e̱rblökwakpa wa̱ ijche̱newa̱ tö Pablo tso' wötëulewa̱, eta̱ ie'pa tö inuköl ena ilè skà patkë'mi Epafrodito ulà a̱ iki̱moie. E' ki̱ wëstela ché Pablo tö yëkkuö i' ki̱.

Filipos wakpa weirke Jesús mik e̱rblè e' kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ Pablo tö ie'pa a̱ ikkaché tö erë̃ ie' weirke, erë ie' ttsë'rke buaë. Ie' tö ie'pa a̱ iché tö ie'pa ké se̱nuk we̱s Jesús se̱né es. Ie' e̱' wöawa diöshe̱t s'male̱pa ki̱moie. Es se' ka̱wöta̱ se̱nuk ñì ki̱moie.

E' kí̱ie ta̱ ie' tö ie'pa a̱ ibiyö̃ ché tö Israel aleripa we̱lepa tso' s'wöbla'u̱k suluë. E' yöki̱ ie'pa ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk. Ie'pa ñekkëpa s'wöbla'we̱ke tö kẽ se' tsa̱tkërpa e̱rblè Jesús mik e' ẽ wa. Erë Pablo tö iché tö e' kẽ idör es.

Shke̱'we̱

1 Ye' dör Pablo. Ñies Timoteo tso' ye' ta̱
í̱e̱. Sa' dör Cristo Jesús kanè mésopa. Ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' dör batse'r batsulewa̱
Cristo Jesús mik se̱rke Filipos e'pa a̱, ñies a'
wökirpa ena ie'pa ki̱mukwakpa e'pa ko̱s a̱.
2 Skëköl dör S'yẽ ena Skëkëpa Jesucristo a̱s
e'pa e̱r buaë chõ a' a̱ ena se̱ne bẽrë mù a' a̱.

Pablo tö wëstela ché Skëköl a̱ Filipos wakpa dalërmik

3 Bitökicha ye' e̱r a̱ne a' ska', eta̱ ye' tö
wëstela cheke Skëköl a̱ a' dalërmik. 4 Ke̱kraë
mik ye' tö ikieke Skëköl a̱ a' ki̱, eta̱ ye' ttsë'ne
buaë. 5 Kuaë dõ ikkë ta̱, buaë a' tö ye' ki̱meke
Jesús tté buaë pakè e' kané wa. E' kue̱ki̱ ye'
ttsë'ne buaë a' dalërmik. 6 Ye' wa̱ ijche̱r buaë
tö ì buaë tsá̱ tkéwa̱mitke Skëköl tö a' e̱r a̱, e'
wà kí̱ we̱raëitö buaë dõ mik Jesucristo döne
eta̱. 7 A' dalër tai̱ë ye' é̱na, e' kue̱ki̱ e' dör
buaë tö ye' tö a' bikeitsè es. Ke̱kraë a' e̱r
tso' ye' ska'. Erë ye' tso' wötëule s'wöto wé
a̱ Jesús tté buaë kue̱ki̱, erë a' e̱r tso' ye' ska'.
Ñies mik ye' kẽ ku̱' wötëule tso' Jesús tté buaë
tsa̱tkök ena ichök tö e' dör moki̱, eta̱ a' e̱r tso'
ye' ska'. Skëköl e̱r buaë ché ye' a̱ e' kue̱ki̱
kanè méitö ye' a̱ Jesús tté buaë pakök. Kanè
e' a̱ a' ulitane tso' ye' ta̱ ñita̱. E' kue̱ki̱ buaë
idir tö ye' tö a' bikeitsè es. 8 Skëköl wa̱ ijche̱r
buaë tö ko̱s ye' é̱na a' dalër we̱s Cristo Jesús
é̱na a' dalër es. 9 Ye' tö Skëköl a̱ ikieke tö a'
kí̱ ñì dalëritsõ tai̱ë. Ñies ye' tö ie' a̱ ikieke
tö a̱s a' kí̱ e̱rbikõ yësyësë ena a' kí̱ é̱na ká̱
a̱r buaë 10 a̱s ì dör ibua'ie ese shu̱shtõ a' tö
wè̱ ke̱kraë. Es a' se̱rmi batse'r, kẽ ki̱ ì nuí̱
ta̱' dõ mik Cristo döne eta̱. 11 Es Jesucristo
batamik a' se̱rmi yësyësë, e' wërdaë buaë
we̱s kal bua'bua wör buaë ese wër es. E' dör
es, eta̱ Skëköl dalöiërdaë buaë iki̱kardaka̱
tai̱ë a' batamik.

Pablo tso' wötëule erë Jesús tté buaë kí̱ pakarke

12 A yamipa, ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r
tö ì sulu tköke ye' ta̱, moki̱ e' kẽ wa̱ Jesús
tté buaë wöklöne. E' skéie ikí̱ pakarke tai̱ë.
13 Shkëkipa ko̱s tso' í̱e̱ ká̱ i' wökir kibi u a̱,
ñies imale̱pa ko̱s tso' í̱e̱, e'pa wa̱ ijche̱r tö ye'
tso' wötëule Cristo tté kue̱ki̱. 14 Ñies ye' tso'
wötëulewa̱ moulewa̱, e' tö tai̱ë s'yamipa tso'
ká̱ i' a̱, e'pa kí̱ e̱rkiöwé̱ ttè pakök kẽ suarta̱'ia̱,
ie'pa kí̱ e̱rblöke Skëkëpa mik e' wa.
15 Moki̱ s'yamipa we̱lepa ukyërke ye' ki̱,
ie'pa wötköke ye' ki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö Cristo
tté pakeke. Erë we̱lepa tö ipakeke e̱r moki̱
wa. 16 Ie'pa é̱na ye' dalër tai̱ë, ñies ie'pa
wa̱ ijche̱r buaë tö ye' tso' wötëulewa̱ í̱e̱, e'
dör Jesús tté buaë tsa̱tkoie. E' kue̱ki̱ ie'pa tö
Cristo tté pakeke. 17 Erë we̱lepa skà tso' e̱'
ẽ bikeitsök, esepa tö ipakeke, erë e' kẽ dör
e̱r moki̱ wa. Ie'pa é̱na ye' kí̱ we'ikak ye' tso'
s'wöto wé a̱ e' dalewa. 18 Erë ipakarke e̱r
sulu wa ö e̱r moki̱ wa, e' kẽ dë' we̱s ye' a̱.
Ibua'ie dör tö Cristo tté buaë e' pakarke, e'
tö ye' ttsë'we̱ke buaë.
Eta̱ ye' kí̱ ttsë'rdaë buaë. 19 E' wà dör tö
ye' wa̱ ijche̱r tö ye' yërdattsa̱ne e' kieke a'
tö Skëköl a̱ e' batamik, ñies Jesucristo Wiköl
tso' ye' ki̱muk e' batamik. 20 Moki̱ yö iklö'wé̱
tö ye' kẽ jaënukka̱ Cristo ki̱ s'shu̱lökwakpa
wörki̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö mik ye' e̱' tsa̱tköke
ie'pa wörki̱, eta̱ ye' ttöraë ie'pa ta̱ kẽ suane
we̱s ke̱kraë ye' tö Cristo tté pakeke es a̱s ie'
ki̱karka̱ tai̱ë ye' wa. Ye' se̱rkeia̱ ö ye' ttèwa̱ e'
wa Cristo ki̱karkeka̱. 21 Ye' a̱ ta̱, ye' se̱rkeia̱,
e' dör Cristo ki̱kökka̱. Erë ye' blënewa̱, e' ta̱
ye' e̱' alé. 22 Ye' se̱rkeia̱ ká̱ i' a̱, eta̱ es ye'
kaneblömiia̱ Cristo a̱ ta̱ e' wà kí̱ dörattsa̱ buaë.
Ye' wák kẽ wa̱ ijche̱r tö wé̱ne dör ibua'ie.
23 Darërë ishu̱kit ye' a̱. Sulu ye' shkakmitke
Cristo ska', e' dör ibua'ie ichökle. 24 Erë a' a̱
buaë idir tö ye' se̱rkeia̱ a' ki̱moie. 25 Ye' wa̱
ijche̱r buaë tö e' dör moki̱, e' kue̱ki̱ ye' wa̱
ijche̱r tö ye' se̱rkeia̱ ká̱ i' a̱ a' ki̱moie a̱s a' kí̱
ttsë'r buaë ttè mik se' e̱rblöke e' a̱. 26 Ñies
ye' se̱rkeia̱ ká̱ i' a̱ e' dör a̱s a' tö Cristo Jesús
ki̱kõka̱ tai̱ë mik a' tö isué̱ tö ie' wa̱ ye' dene
a' ska' eta̱.

Se̱ne we̱s Cristo ki̱ ikiane es

27 Ibua'ie dör tö a' se̱nú yësyësë we̱s Cristo
tté buaë tö ichè es. Ye' de a' ska' ö ye' kẽ dë'
a' ska', erë ye' ki̱ ikiane tö a' se̱r es a̱s ye' tö
a' tté ttsõ tö a' e̱r méwa̱ ñita̱ ñikkëë. Ñies a̱s
ye' tö ittsõ tö a' e̱' tkéwa̱ darërëë ñita̱ Jesús tté

buaë mik se' e̱rblöke e' tsa̱tkök. 28-29 Skëköl
e̱r buaë ché se' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö ka̱wö mé se'
a̱ e̱rblök Cristo mik ñies weinuk idalërmik. E'
kue̱ki̱ kĕ a' suanuk se' bolökpa yöki̱. Ie'pa
tö se' we'ikeke, e' dalë'ttsésö e̱r bua' wa, e'
ta̱ e' tö ikkacheke ie'pa a̱ tö ie'pa weirdaë
sia̱rë aishkuö ta̱, erë se' tsa̱tkërdaë. E' ko̱s dör
Skëköl kanè. 30 I̱'ñe ta̱ a' weirke we̱s a̱' tö isu̱'
tö ye' weine mik a' ta̱ ye' bak eta̱ es. Ñies i̱'ñe
ta̱ a' tö ittsé tö ye' tso'ia̱ weinuk.

2

Se' ké e̱' wöökwa diöshe̱t we̱s Cristo e̱' wöawa es

1 Cristo tö a' e̱r kuwe̱ke. Ie' é̱na a' dalër
tai̱ë e' tö a' e̱r pableke. A' batsulewa̱ ñì mik
Skëköl Wiköl wa. Ñies a' ñì sa̱ù e̱r bua' wa,
e̱r sia̱rë wa. 2 E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ikiè tai̱ë tö
a' e̱r múwa̱ ñita̱ ñikkëë. A' ñì dalëritsŏ ñikkëë.
A' e̱rbikŏ ñikkëë Skëköl a̱. A' se̱nú buaë ñita̱
ñikkëë, e' wa a' tö ye' ttsë'ú̱ buaë. 3 Kĕ ì wa̱r
wötkoie ñita̱. Kĕ ì wa̱r e̱' ttsoka̱ ñì ki̱. E' skéie
a' e̱' wööwa bĕrë. Ibikeitsŏ tö s'male̱pa dör
buaë a' tsa̱ta̱. 4 Kĕ a' e̱' tkiu̱k a' wákpa íyi ĕ ki̱.
A' ké s'male̱pa ki̱ tkinuk iki̱mè wa isuè̱ wa.
5 Se' e̱rbikŏ we̱s Cristo Jesús e̱rbikŏ es, e'
dör i' es:

6 Ie' wák dör Skëköl je',
erë ie' kĕ tkine e̱' ki̱ tö iwák dör Skëköl.
7 E' ko̱s méa̱titö iwák e̱r wa,
ie' de ká̱ i' a̱ yöne s'ditsöie we̱s kanè méso es.
Ie' ku̱ne' s'ditsöie.
8 Mik ie' bak ká̱ i' a̱, eta̱ ì ko̱s kiane Skëköl ki̱ e' iu̱të'itö se̱raa̱
dŏ ie' e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ wötëulewa̱ krus mik we̱s pë' sulusi es.
Ekkë ie' e̱' wöa'wa.

9-11 E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie' tkéka̱ íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ñies ikiè méka̱itö Këköl íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ie' tö iwé̱ es a̱s ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱, ena ká̱ i' a̱ ena ká̱ diöshe̱t e'pa ko̱s e̱' tulŏwa̱ kuchë ki̱ Jesús wörki̱ idalöioie,
ñies a̱s sulitane tö ichŏka̱ tö Jesucristo dör Skëköl,
Skëköl dör S'yĕ e' ki̱koka̱ tai̱ë.

Se̱ne yësyësë pë' sulusipa shu̱a̱

12 A ye' yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, Cristo tö
Skëköl ttè iu̱té buaë, e' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö
a' tsa̱tkëne e' wà ú̱ suane wa painè wa. Mik
ye' bak a' ska' eta̱ ke̱kraë a' tö Skëköl ttè iu̱té
buaë, erë i̱'ñe ta̱ ye' kĕ ku̱' a' ta̱, eta̱ iki̱ iu̱tŏ
bua'iewa̱. 13 Skëköl wák tö a' e̱rkiöwé̱ ì kiane
ie' ki̱ wè̱ ese wo̱ie. Ñies ie' tö idiché mé a' a̱
iwakanéwo̱ie. E' kue̱ki̱ a' tö iwakanewè̱mi
buaë.
14 Ì ko̱s we̱ke a' tö, e' ú̱ bĕrë, kĕ dör kabene
wa, kĕ dör ukyëne wa. 15 Iú̱ es a̱s kĕ ì
sulu tté ku̱r a' ki̱. Es a' se̱rmi pë' sulusipa
shu̱a̱ yësyësë kĕ ki̱ ì nuí ta̱' we̱s Skëköl ala'r
es. Ie'pa shu̱a̱ a' dör we̱s bëkwö wöñar ká̱
ttsettse a̱ es. 16 Jesús tö se̱ne michoë mè se'
a̱, e' tté wà pakŏ ie'pa a̱. A' tö iwakanewé̱
es, e' ta̱ ye' ttsë'rdaë buaë mik Cristo dene
eta̱. Es ye' tö isue̱raë tö ye' kaneblé darërë
e' kĕ weine ĕ. 17 A' e̱rblöke Jesús mik, a'
tö Skëköl ttè iu̱teke buaë. Ñies a' e̱' mettsa̱
weinuk ie' ttè kue̱ki̱. E' dör we̱s iyiwak jchè
sacerdote tö mè Skëköl a̱ es. Isalema ie'pa tö
ye' ttèwa̱mi Jesús ttè kue̱ki̱. E' wà tka ye' ta̱, e'
ta̱ ye' döraë we̱s vino tekettsa̱ iyiwak jchëne
mè Skëköl a̱ e' ki̱ es. Ie'pa tö ye' ttèwa̱mi, erë
ye' ttsë'r buaë a' ta̱ ñita̱. 18 Es ñies a' ttsë'nú
buaë ye' ta̱ ñita̱.

Timoteo

19 Skëkëpa Jesús ttŏ wa ye' mú tö Timoteo
patkémi bet a' ska'. Ie' tö a' a̱ ye' biyŏ meraë
buaë, e' tö a' ttsë'we̱raë buaë. Ñies ie' wa̱ a'
biyŏ döraë ye' a̱ a̱s ye' ttsë'r buaë. 20 Kĕ yi
skà ku̱' ye' ta̱ tkirke a' ki̱ moki̱ we̱s ie' es.
21 Imale̱pa tkirke ì kiane ie'pa wákpa ki̱, ese
ĕ ki̱, kĕ tkirta̱' ì kiane Jesucristo ki̱ ese ki̱.
22 Erë a' wa̱ ijche̱r tö Timoteo tö ikkayë'bak tö
ie' dör Jesús kanè méso buaë. Ie' kaneblëule
buaë ye' ta̱ Jesús tté buaë pakök we̱s ye' wák
alà es. 23 E' kue̱ki̱ mik ye' wa̱ ijche̱rtke tö we̱s
ye' dŏmi í̱e̱, eta̱ ye' mú tö Timoteo patkémi
a' ska'. 24 Ñies ye' e̱rblöke Skëkëpa mik tö ye'
dömine a' ska' kukuie.

Epafrodito

25 Ñies ye' tö ibikeitsè tö ye' ka̱wöta̱ s'yami
Epafrodito patkökmine a' ska'. Ie' dör we̱s ye'
ël es. Ie' kaneblöke buaë ye' ta̱. Ie' tö Jesús tté
tsa̱tkeke buaë ye' ta̱. A' tö ie' patkë'bitu̱ ye'
ki̱muk a' skéie.
26 Ie' ki̱ a' kiane suè̱ krörö̈ë. Mik ie' wa̱
ijche̱newa̱ tö a' tö ibiyŏ ttsë' tö ie' duöke, eta̱
e' tö ie' e̱riawéka̱ tai̱ë. 27 Moki̱ ie' kirinebak.
Tsir eta̱ ie' blënewa̱, erë Skëköl tö isué̱ e̱r
sia̱rë wa, e' kue̱ki̱ ie' buanene. Es Skëköl
tö ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa ñies. Epafrodito
duŏpawa̱, e̱'ma ye' kí̱ e̱riane tai̱ë. 28 E'
kue̱ki̱ sulu ye' é̱na ipatkakmi bet a' ska' a̱s
a' ttsë'rne buaë isa̱u̱kne, ñies a̱s ye' kĕ kí̱
e̱riaria̱. 29-30 A' tö ie' kiŏwa̱ ttsë'ne bua' wa
we̱s Jesús mik e̱rblökwakpa ñì kiŏwa̱ es. Tsir
eta̱ ie' blënewa̱ Cristo kanè wè̱ kue̱ki̱. We̱s a'
kĕ a̱ ye' ki̱mer, e' kue̱ki̱ ie' tö ye' ki̱mé a' skéie.
Ee̱ iekkë ta̱ ie' blënewa̱. E' kue̱ki̱ se' esepa
dalöiŏ.

3

Cristo dör buaë ichökle ì ulitane tsa̱ta̱

1 A yamipa, e' kí̱ie ta̱ ye' tö ichè a' a̱ tö a'
ttsë'nú buaë Skëkëpa Jesús batamik. Ì kitbak
ye' tö yëkkuö ki̱ a' a̱, e' skà shtekeneyö a' a̱
i' ta̱. Ye' kĕ shtrine iskà chökne a' a̱. E' dör
buaë a' a̱ a' tsa̱tkoie wépa é̱na a' ki̱tö'wa̱k
esepa yöki̱. 2 A' e̱' kkö'nú pë' sulusipa datse̱

we̱s chichi sulusipa es esepa yöki̱. Ie'pa
e̱' wamblörak suluë. Ie'pa icheke tö wëpa
tottola kkuölit tëule tsir we̱s Moisés tö ikita̱t
es, esepa ẽ dör Skëköl ala'r chökle. Ie'pa
é̱na a' e̱r sulu'wa̱kwa̱ ttè ese wa. E' kue̱ki̱
a' e̱' kkö'nú esepa yöki̱. 3 E' kẽ dör we̱s
ie'pa tö ichè es. Se' tö Skëköl dalöieke iWiköl
batamik, esepa je' dör Skëköl ala'r chökle. Kẽ
se' e̱rblöku̱' se' wákpa mik e̱' tsa̱tkoie. E' skéie
se' e̱rblöke ì o̱' Cristo Jesús tö e' mik, e' wa se'
e̱' tsökeka̱ ta̱ië. 4 Yile e̱' ttsõka̱ tö itsa̱tkërmi
iwák batamik, e' ta̱ ye' e̱' ttsõka̱mi ta̱ië e'
tsa̱ta̱. 5 Mik ye' ki̱ ká̱ deka̱ pàköl (8) eta̱ ye'
tottola kkuölit tëne tsir we̱s Moisés tö ime'a̱t
es. Ye' dör Israel aleripa e' eköl. Ye' dör
Benjamín ditséwö. Ye' dör hebreo ditséwö
chökle. Ye' bak fariseowakie e' kue̱ki̱ Moisés
ttè kitule dalöiëno e' dalöiök ye' bak buaë
we̱s fariseowakpa es. 6 E' ké̱wö ska' ta̱ ye'
bak ttè e' tsa̱tkök darërë dõ Skëkëpa Jesús
icha esepa we'ikök sia̱rë. Se̱ne yësyësë kieke
ttè ñe' tö se' a̱ e' wà iu̱tëule ye' wa̱ se̱raa̱, kẽ
ki̱ ì sulu tté ta̱' yës. 7 Ye' bak ibikeitsök tö
íyi ekkëpa ko̱s e' dör buaë ye' a̱ e̱' tsa̱tkoie,
erë i̱'ñe ta̱ ye' é̱na ia̱ne tö e' ko̱s kẽ dör ìie
bua' ye' a̱. E' kue̱ki̱ e' ko̱s kẽ wà ta̱'ia̱ ye'
a̱ Cristo dalërmik. 8 E' kí̱ie ta̱, Cristo Jesús
dör ye' Këköl, e' mik ye' bàtse̱ buaë, moki̱ e'
dör buaë ye' a̱ íyi ulitane tsa̱ta̱. Ie' dalërmik
íyi malè̱ ko̱s watéttsa̱yö, e' dör ushñaie ye'
a̱ a̱s ye' ulà dõ ie' ska' 9 ena ye' bátswa̱ ie'
mik da'a̱ie. Es Skëköl tö ye' klö'wé̱ we̱s pë'
buaë yësyësë es ie' wörki̱, e' kẽ dör Moisés ttè
dalöiëno e' dalöiéyö buaë e' kue̱ki̱. E' skéie
ie' tö ye' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es ye'
e̱rblé Cristo mik e' kue̱ki̱. E' wà dör tö mik
ye' e̱rblé Cristo mik eta̱, e' kue̱ki̱ Skëköl tö
iché tö ye' dör pë' buaë yësyësë ie' a̱. Ñies
ie' tö ye' ki̱mé se̱nuk yësyësë ie' a̱. 10 Ye' kí̱
e̱' batsak Cristo mik bua'iewa̱. Ie' kötwa̱ pë'
tö e' shke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö ie' diché ta̱ië wa, e'
diché kiane ye' ki̱ ye' e̱r a̱. Ye' e̱' chak weinuk
ie' dalërmik we̱s ie' weine ye' dalërmik es. Ye'
e̱' chak ttèwa̱ ie' dalërmik we̱s ie' köte̱wa̱ ye'
dalërmik es. 11 Ye' se̱nak es a̱s Skëköl tö ye'
shke̱'ù̱ka̱ne aishkuö ta̱.

Ka̱m se' se̱r yësyësë we̱s Cristo es

12 Ye' kẽ tö icheku̱' tö e' ko̱s wé̱tkeyö. Ye'
kẽ tö icheku̱' tö ye' deka̱tke se̱r yësyësë we̱s
Cristo Jesús se̱r es. Erë ie' tö ye' klöo̱'bak
a̱s ye' dõ we̱s ie' es. E' kue̱ki̱ ye' e̱' tkéwa̱
darërëë a̱s ye' dõ we̱s ie' es. 13 A yamipa, ye'
kẽ ibikeitsè tö íyi ekkë ko̱s detke ye' ulà a̱. Ì
o̱' ye' tö, ese kẽ bikeitseku̱'ia̱yö. E' skéie ì tso'
Skëköl wa̱ ye' a̱ aishkuö ta̱, ese ẽ yuleke ye'
tö darërëë. 14 Ye' e̱' tkéwa̱ darërëë ke̱kraë dõ
mik ye' demi ká̱ jaì a̱ eta̱ a̱s iské dõ ye' ulà
a̱. E' dör se̱ne michoë Skëköl ta̱. E' tso' ie'
wa̱ bil yi klöule ie' wa̱ Cristo Jesús batamik
esepa a̱. 15 Se' ulitane e̱rblõ buaë Cristo mik,
esepa ka̱wöta̱ ibikeitsök ñe' es. A' we̱lepa
tö ilè bikeitseke kua̱'ki̱ eta̱ Skëköl tö a' e̱r
ñì'we̱rane. 16 Erë ibua'ie dör tö se' ulitane
ké se̱nuk yësyësë ko̱s se' a̱ ikkayëne eköl eköl
ekkë.

Se' dör ká̱ jaì wakpa

17 A yamipa, a' se̱nú we̱s ye' se̱rke es. Ñies
wé̱pa se̱rke we̱s sa' se̱rke es esepa weblõ ta̱
a' se̱nú es. 18 Ye' tö a' a̱ iyë' ta̱ië tö pë' tso'
e̱' chõ tö ie'pa e̱rblöke Jesús mik, erë ie'pa
se̱rke we̱s Cristo köte̱wa̱ krus mik e' bolökpa
es. E' skà chèneyö a' a̱ i' ta̱ i̱è̱ wa. 19 Ie'pa
ekkëpa michoë e̱wè̱wa. Ì kiane ie'pa ki̱ ese
dör ie'pa këköl. Warma ì tö ie'pa ké jaënuk
ta̱ië, ese wa ie'pa e̱' ttsökeka̱. Ie'pa e̱r me'rie
ì tso' ká̱ i' a̱ ese ẽ ki̱. 20 Erë se' dör ká̱ jaì
wakpa. Skëkëpa Jesucristo dör S'tsa̱tkökwak
tso' ká̱ jaì a̱, e' datskene, e' paneke se' tö
krörõë. 21 Ie' wa̱ diché tso' ta̱ië e̱' aloka̱ íyi
ulitane ki̱. Idiché wa ie' tö se' chkà nurta̱'wa̱
e' mane'we̱rattsa̱ a̱s idõ we̱s ie' wák chkà olo
ta̱' ta̱ië es.

4

1 A yamipa, a' e̱' tkṍwa̱ darërë Skëkëpa
Jesús a̱ ke̱kraë. Suluë ye' é̱na a' sua̱kne, a'
dalër ta̱ië ye' é̱na. A' tö ye' ttsë'we̱ke buaë.
A' dör we̱s ye' kaneblöke Skëköl a̱ e' ské es.

Evodia ena Síntique

2 A Evodia ena Síntique, a' böl dör Skëkëpa
Jesús icha, e' kue̱ki̱ ye' kköchõ a' a̱ tö a'
e̱rbikõ ñikkëë. 3 Eköl tso' a' shu̱a̱, e' dör ye'
ki̱mukwak buaë, e' a̱ ye' ikiè tö alakölpa e'pa
ki̱mú e̱r buanukne ñì ki̱. Ie'pa bak kaneblök
buaë ye' ta̱ Jesús tté buaë pakè wa. Ie'pa
ena Clemente ena imale̱pa bak kaneblök
darërëë ye' ta̱, e'pa kiè ko̱s tso'tke kitule se̱ne
michoë yëkkuö ki̱.

A' ttsë'nú buaë ke̱kraë

4 A' ttsë'nú buaë ke̱kraë a' dör Skëkëpa
Jesús icha e' kue̱ki̱. Ye' tö iskà chène a' a̱ tö
a' ttsë'nú buaë. 5 Sulitane sa̱ú̱ e̱r bua' wa
ke̱kraë. Skëkëpa Jesús datskene bet.
6 Kẽ ì tö a' e̱ria̱u̱k, e' skéie ì kiane a' ki̱, ese
ko̱s mú Skëköl ulà a̱, ie' a̱ ikiè wa ena kköchè
wa. Ñies wëstela chõ ia̱. 7 A' tö iwé̱ es, e' ta̱
se̱ne bẽrë meke ie' tö e' meraëitö a' a̱. E' dör
ta̱ië i̱ski̱ë kẽ se' é̱na iwà a̱r ekkë. E' tö a' e̱r
ena a' e̱rbikè kkö'neraë Cristo Jesús batamik.
8 A yamipa, ibataie ta̱ ye' tö a' a̱ icheke
tö ì ko̱s dör moki̱ë, ì ko̱s dalöiërta̱', ì ko̱s dör
yësyësë, ì ko̱s dör batse'r, ì ko̱s dör buaala, ì
ko̱s ki̱kauleka̱ buaë, íyi ese ko̱s ki̱ a' e̱r múwa̱
ke̱kraë. Ì ko̱s dör buaë ena ì ko̱s ki̱karka̱ta̱',
ese bikeitsõ ke̱kraë.
9 Ì ko̱s wa ye' tö a' wöbla̱o̱', ttè ko̱s yë' ye' tö
a' a̱, e' ttsë' a' tö. We̱s ye' se̱rke, e' su̱' a' tö. A'
se̱nú es, e' ta̱ Skëköl dör se̱ne bẽrë mukwak,
e' tso' a' ta̱' ke̱kraë.

Pablo tö ie'pa a̱ wëstela ché

10 Ye' ttsë'ne buaë tö bata ekkë ta̱ a' e̱r dene
ye' ska'. Ì patké a' tö ye' a̱, e' wà de ye' ulà
a̱, e' tö ye' ké wëstela chök Skëkëpa Jesús a̱.
Ye' é̱na ia̱ne tö moki̱ a' kë̃ e̱r chë'wa ye' ska',
erë a' kë̃ ulà dë' we̱s ipatkoie ye' a̱. 11 Ye' kë̃
ku̱' e' chök a' a̱ ilè kí̱ kianeia̱ ye' ki̱ e' kue̱ki̱.
Ye' wöblanewa̱tke ttsë'nuk buaë ì ko̱s tköke ye'
ta̱ e' a̱. 12 Ye' wöblanewa̱tke se̱nuk mik ye'
wa̱ íyi tso' tai̱ë eta̱, ñies mik ye' kë̃ wa̱ íyi ta̱'
yës eta̱. Ye' wöblanewa̱tke ì ko̱s tköke ye' ta̱ e'
dalë'ttsök. Íyi tso' ye' wa̱ ñè ö íyi kë̃ ta̱' ye' wa̱
ñè, erë ye' ttsë'rke buaë. Ì tso' ye' wa̱ tai̱ë ö ì
kë̃ ta̱' ye' wa̱ yës, erë ye' ttsë'rke buaë. 13 Íyi
ko̱s dalë'ttsërmi ye' a̱ buaë Cristo batamik, e'
tö ye' a̱ diché meke e' kue̱ki̱. 14 Erë buaë idir
tö a' tö ye' ki̱mé ye' weirke tai̱ë e' shu̱a̱.
15 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r buaë tö mik a' tö
Jesús tté buaë e' tsá̱ ttsë', e' ké̱wö ska' ta̱ ye'
e̱' yë'ttsa̱ Macedonia ta̱ a' erule se̱rke Filipos
e'pa ẽ tö ye' ki̱mé inuköl wa. Kë̃ imale̱pa
skà wa̱ ye' ki̱mène we̱s a' es. 16 E' kí̱ie ta̱
mik ye' bak Tesalónica, eta̱ a' tö íyi patkë'
ye' a̱ e̱' ki̱moie bötökichakkë. 17 Ye' kë̃ ku̱' ì
kakmeke a' tö ye' a̱ e' ẽ bikeitsök. Ì buaë kí̱
merke a' a̱ ká̱ jaì a̱ ì kakmé a' tö ye' a̱ e' skéie,
ese bikeitsök ye' tso' bua'ie. 18 A' wa̱ ijche̱nú
tö ì ko̱s patkë' a' tö ye' a̱, e' dë' ye' ulà a̱, e'
kue̱ki̱ tai̱ë ye' wa̱ itso'. E' kí̱ie ta̱ ì ipatkë' a'
tö Epafrodito ulà a̱, e' ko̱s ta̱ ye' wa̱ itso' tai̱ë
shu̱te̱. Ì wé̱ a' tö e' wër buaë Skëköl wa we̱s
íyi meule ie' a̱ ala'r buaë masmas es. Ese
kiar ie' ki̱. 19 E' kue̱ki̱ ye' Këköl tö ì ko̱s kiane
a' ki̱ se̱noie ie' a̱ ese meraë a' a̱ ì tso' ie' wa̱
buaë tai̱ë shu̱te̱ë e' wa Cristo Jesús batamik.
20 ¡Skëköl dör S'yë̃, e' ki̱köka̱sö tai̱ë ke̱kraë! Es
e' idir.

Pablo e̱' chéa̱t

21 Jesucristo icha batse'r e'pa ko̱s shke̱'ú̱
ye' a̱. Ñies s'yamipa tso' ye' ta̱, e'pa tö
a' shke̱'wé̱mi. 22 Ñies s'batse'rpa se̱rke íe̱,
e'pa ko̱s tö a' shke̱'wé̱mi. Sa' shu̱a̱ wépa
kaneblöke Roma wökir kibi a̱, e'pa tö a'
shke̱'wé̱mi bua'iewa̱.
23 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chõ a' a̱.

Yë̀kkuö kit Pablo tö Colosas wakpa a̱

Colosenses

Mik Pablo tö yë̀kkuö i' kit eta̱ ie' tso'ia̱ wötëulewa̱ Roma s'wöto wé a̱. We̱s ì bak ie' ta̱ e' tso' kitule Hechos 28.17-31 e' ki̱. Pablo wák kë̀ wa̱ Jesús tté buaë pakane Colosas. Wëm eköl kiè Epafra, e' tö Colosas wakpa a̱ ipaka'. E' ukuöki̱ ie' dë'rö Pablo weblök s'wöto wé a̱ ta̱ ie' tö Pablo a̱ ipaké tö Colosas wakpa shu̱a̱ kabene tso' tai̱ë.

Epafra tö ie' a̱ ipaké tö pë' we̱le tso' s'wöbla'u̱k Jesús tté wa erë kë̀ dör yësyësë. Pë' ñe'pa tö s'wöbla'we̱ke tö Skë̀köl kë̀ wa̱ íyi ko̱s yöne Cristo wa. Ñies ie'pa tö icheke tö Jesús kë̀ dör këkë̀pa tai̱ë ese. E' skéie Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ tkinuk bua'ie ì ki̱ Israel aleripa tkirke ese ki̱, es ie'pa tö s'wöbla'we̱ke.

E' kue̱ki̱ Pablo tö yë̀kkuö i' kit ñippoie ie'pa ñekkë̀pa ta̱ Jesús tté buaë tsa̱tkoie. Ie' tö ichè tö Jesús ë̀ a̱ se' tsa̱tkërmi. E' kue̱ki̱ Skë̀köl tö ie' tkë'ka̱ sulitane ena íyi ulitane tsa̱ta̱. Ñies ie' ichè tö ì kkacheke pë' esepa tö e' kë̀ dör ìie bua' ena e' kë̀ a̱ se' tsa̱tkënuk. E' kí̱ie ta̱ ie' tö ikkaché tö we̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Skë̀köl wörki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skë̀köl wák e̱r wa ye' dör
Jesucristo ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Ñies s'yami
Timoteo e' tso' ye' ta̱ í̱e̱. 2 Ye' tso' yë̀kkuö i'
shtök a' dör batse'r se̱rke Colosas e'pa a̱. A'
dör s'yamipa e̱' tkëulewa̱ darërë Cristo mik.
Skë̀köl dör S'yë̀ a̱s e' e̱r buaë chõ ena se̱ne
bë̀rë mù a' a̱.

Pablo tö wë̀stela ché Skë̀köl a̱ ie'pa dalërmik

3 Ke̱kraë mik sa' tö ikieke Skë̀köl a̱ a' ki̱, eta̱
sa' tö wë̀stela cheke ie' dör Skë̀kë̀pa Jesucristo
Yë̀ e' a̱ a' dalërmik. 4 Sa' tö a' tté ttsé tö a' tso'ia̱
e̱rblök buaë Cristo Jesús mik. Ñies sa' tö ittsé
tö a' tö s'batse'r male̱pa ko̱s dalëritseke buaë.
E' kue̱ki̱ sa' tso' wë̀stela chök ie' a̱ a' dalërmik.
5 Mik Jesús tté buaë moki̱ë e' dë' a' ska' kuaë,
eta̱ a' tö ittsë' tö Skë̀köl wa̱ ì buaë tso' blëule
a' a̱, e' tso' a' panuk ká̱ jaì a̱. E' wà paneke
a' tö kröröë, e' kue̱ki̱ a' e̱rblöke Cristo mik
ena a' ñì dalëritsöke buaë ke̱kraë. 6 Ttè buaë
e' pakarke tai̱ë ká̱ wa'ñe, e' klö'we̱ke pë' tö
tai̱ë. E' tö ie'pa e̱r mane'we̱ke a̱s ise̱r buaë
yësyësë. Es ñies ibak a' ta̱ kuaë mik a' tö
ittsë' ta̱ iklöo̱'mi moki̱ tö Skë̀köl e̱r buaë ché
se' a̱ Cristo batamik. Kuaë dõ i̱'ñe ta̱ ttè e'
wakaneo̱rkear buaë a' shu̱a̱. 7 Ttè e' paka'
Epafras tö a' a̱, ie' dalër tai̱ë se' é̱na. Ie' dör
Cristo kanè méso we̱s sa' es. Ie' dör Cristo
kanè méso yësyësë a' ki̱moie. 8 Ie' wa̱ a' tté
de sa' ska' tö a' tö sa' dalëritseke tai̱ë Skë̀köl
Wiköl wa.
9 E' kue̱ki̱ mik sa' tö a' tté ttsë' kuaë, eta̱ sa'
utmi S'yë̀ ta̱ a' ki̱. E' kë̀ olo'yeta̱' sa' tö dõ ikkë
ta̱. Sa' tö ikiear Skë̀köl a̱ tö ie' Wiköl tö a' e̱r
ñì'ú̱ ka̱bikeitsoie buaë, a̱s ì kiane ie' ki̱ tö a'
iwè̱ e' wà a̱r buaë a' é̱na. 10 E' a̱ne buaë a'
é̱na, e' ta̱ a' se̱rdaë buaë yësyësë we̱s wé̱pa
dör Skë̀kë̀pa Jesús icha, esepa ké se̱nuk es. A'
se̱rke es, e' ta̱ ì ko̱s we̱ke a' tö, e' wër buaë
ie' wa. Ì buaë ko̱s we̱raë a' tö tai̱ë we̱s kal
wör tai̱ë buaë es. Ñies we̱s Skë̀köl dör, e' wà
kí̱ a̱r michoë a' é̱na buaë. 11-12 Sa' tö ikieke
S'yë̀ a̱ tö ie' tö a' e̱r diché iõ, ie' olo tai̱ë, ie'
diché tai̱ë, e' wa. Es idir, e' ta̱ a' weirke ko̱s
e' dalë'ttsërmi a' a̱ e̱r bua' wa. Ñies ì ko̱s wé̱
S'yë̀ tö a' a̱, e' ki̱ wë̀stela cheraë a' tö ie' a̱
ttsë'ne bua' wa. Ì tso' ie' wa̱ mè se' dör ie'
icha batse'rpa e'pa a̱ ilo bur tai̱ë e' a̱, e' yök
a' yuétkeitö a̱s idõ a' ulà a̱ ñies. 13 Ie' tö se'
yéttsa̱ ì sulu ko̱s dör we̱s stui es, ese ulà a̱ ta̱
se' tsé̱miitö wé̱pa blúie ilà dalër ié̱na e' tso'
esepa kí̱ie. 14 E' batamik se' tsa̱tkéeitö ena se'
nu̱ì olo'yéitö se' ki̱.

Skë̀köl e̱r buanene se' ki̱ Cristo batamik

15 Skë̀köl kë̀ wërta̱'wa̱, erë Cristo wa ie' e̱'
kkayë' s'ditsö a̱. Ka̱m íyi ulitane yör, e' yöki̱
Cristo tso'tke. Ie' dör íyi ulitane ko̱s e' tsa̱ta̱.
16 Ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' a̱, e' yö' Skë̀köl tö
Cristo ta̱ ñita̱. Ì wërta̱'wa̱, ñies ì kë̀ wërta̱'wa̱
íyi wökirie ena íyi këkölie ena íyi wákie wa̱
diché ta̱' ese ko̱s yö' ie' tö Cristo ta̱ ena Cristo
ki̱koka̱. 17 Ka̱m íyi ulitane yör, e' yöki̱ Cristo
tso'tke. Íyi ulitane yöne ie' ta̱ ñita̱ ta̱ i̱'ñe ta̱ e'
ko̱s kicha a'tse̱r ie' wa̱. 18 Ñies se' dör ie' icha,
e'pa wökir ie' dör. Se' dör we̱s Cristo wák
chkà es, eta̱ ie' dör we̱s s'wökir es. Ie' köte̱wa̱,
e' shke̱neka̱ne se' tsá̱ie a̱s ie' dõ íyi ulitane
tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ ie' dör se' se̱ne michoë, e'
wì kicha bua'ie. 19 We̱s Skë̀köl dör, e' ko̱s
wë̀newa̱ Cristo ki̱, es Skë̀köl tö ibikeitsbak.
20 Ñies ie' tö ibikeitsbak tö íyi ulitane tso' ká̱
jaì a̱ ena ká̱ i' a̱ ena ká̱ wa'ñe e' dörane ie' ulà
a̱ Cristo batamik. Es ie' tö se' e̱r bua'wé̱ne ie'
wák ki̱ Cristo köte̱wa̱ krus mik, ipë̀ tëne tai̱ë
se' nu̱ì skéie e' wa.
21 Ke̱net se' bak ì sulu wamblök ena ì sulu
bikeitsök, e' kue̱ki̱ se' bak Skë̀köl bolökpa
siulettsa̱ bánet ie' yöki̱. 22 Erë ie' tö se' e̱r
buao̱'ne ie' ki̱ Cristo köte̱wa̱ se' nu̱ì skéie e'
wa a̱s se' döwa̱ ie' wörki̱ batse'r, kë̀ ki̱ ì sulu
ta̱, kë̀ ki̱ ì nuí̱ ta̱'. 23 Erë se' ka̱wöta̱ e̱' tkökwa̱
darërëë ke̱kraë se' e̱rblõ Cristo mik e' a̱. Ttè
buaë ttsë' a' tö wà paneke a' tö e' kë̀ olo'yar,
e' ta̱ iwà döraë a' ulà a̱. Ttè buaë e' pakane
sulitane a̱ ká̱ wa'ñe ñies ye' tso'ñak ipakök.

Kanè mène Pablo a̱

24 Erë̀ ye' weirke a' dalërmik, erë ye'
ttsë'rke buaë. Cristo weine ie' icha dalërmik.
Ie'pa dör we̱s ie' chkà es, e' kue̱ki̱ ie'pa

weirke e' dör we̱s ie' wák tso'ia̱ weinuk es. E'
kue̱ki̱ ye' weirke ko̱s a' dalërmik, e' dalë'ttsök
ye' tso'. Es ye' tso'ñak weinuk Cristo ta̱. E' tö
ye' ttsë'we̱ke buaë. 25 Skëköl tö kanè mé ye'
a̱ Skëkëpa Jesús icha e'pa kanéu̱k. Ie' tö ye'
patké ie' tté buaë ko̱s e' pakök a' a̱. 26 Se' bak
ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa yöki̱ ttè buaë e' bak blëulewa̱,
erë i̱'ñe ta̱ ikkayëne ie' icha batse'rpa a̱. 27 Ie'
tö ibikeitsbak tö ttè e' kkacheraë ie'pa a̱.
Ttè e' dör buaë shu̱te̱ë, e' wa ie' e̱r buaë
chõmi pë' ko̱s kë̃ dör judiowak esepa a̱. Ttè
buaë blëulewa̱, e' dör tö Cristo tso' se' e̱r a̱,
e' batamik se' dörañak Skëköl olo ta̱' tai̱ë, e'
ska'. E' wà paneke se' tö kröröë.
28 E' kue̱ki̱ sa' tö Cristo tté pakeke sulitane
a̱. E' wa sa' tö sulitane patteke wöbla'we̱ke
ka̱bikeitsè buaë yësyësë wa a̱s sa' tö ie'pa
ko̱s mù Skëköl ulà a̱ yöuletke buaë batsulewa̱
Cristo ta̱ ñita̱. 29 E' kue̱ki̱ ye' e̱' tkéwa̱ darërëë
kaneblök diché tai̱ë meke Cristo tö ye' a̱, e'
ko̱s wa.

2

1 Ye' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö ye' tso'
kaneblök darërëë a' dalërmik kë̃ shtrirta̱'wa̱.
Ñies ye' tso' kaneblök s'yamipa se̱rke
Laodicea e'pa dalërmik ena s'yamipa
male̱pa kë̃ wa̱ ye' su̱ule, e'pa ko̱s dalërmik.
2 Ye' kaneblöke darërëë ie'pa dalërmik a̱s
ie'pa e̱r diché kí̱ iër buaë, ñies a̱s ie'pa kí̱ ñì
dalëritsõ tai̱ë we̱s s'yamipa e̱kka ñì dalëritsõ
es. E' dör es, e' ta̱ ttè buaë blëulewa̱ Skëköl
wa̱ kuaë, e' wà ko̱s a̱rdaë ie'pa éna buaë.
Ttè buaë e' dör Cristo wák. 3 Skëköl e̱rbikõ
ko̱s, ena Skëköl wa̱ íyi jche̱r ko̱s, e' tso' Cristo
a̱ blëule we̱s íyi bua'bua tuè̱ darërë blèsö es.
4 Ye' tö a' a̱ ichè es a̱s kë̃ yi tö a' ki̱tö'ù̱ ttè ttsër
buaë, erë kë̃ dör ttè moki̱, ese wa. 5 Ye' wák
kë̃ ku̱' a' ta̱, erë e' dör we̱s ye' wák tso' a' ta̱
es. Ye' wa̱ ijche̱r tö a' e̱' tkéwa̱ darërë ñikkëë
a' e̱rblõ Cristo mik e' a̱ we̱s wák eköl ẽ es. E'
tö ye' ttsë'we̱ke buaë.

Se̱ne pa̱'a̱li̱ Cristo a̱

6 A' tö Jesucristo klö'wétke e̱' këkölie, e'
kue̱ki̱ a' se̱nú we̱s ie' ki̱ ikiane es. 7 A'
e̱' tkõwa̱ darërëë ie' mik we̱s kal wì kicha
klörwa̱ es. A' talanú ie' mik we̱s kal talar
iwí mik es. A' kí̱ e̱rblõ ie' mik ke̱kraë we̱s a'
wöblao̱ne es. Wëstela mú ke̱kraë ie' a̱.
8 A' tso' e̱rki̱ a̱s kë̃ yi tö a' ki̱tö'ù̱ ttè kë̃ wà ta̱'
ese wa. Ttè e' ttsër buaë erë iwà kë̃ dör moki̱,
ese dör s'ditsö ttè ẽ. Ttè ese ko̱s pakane'bitu̱
ká̱ ia̱ia̱ë, e' dör ttè ëse tso' ká̱ i' ki̱ ese kë̃ idör
Cristo ttè. 9 Cristo dör s'ditsö erë we̱s Skëköl
dör, e' ko̱s wënewa̱ ie' ki̱. 10 A' batsulewa̱ ie'
mik, e' kue̱ki̱ kë̃ ì skà kianeia̱ a' ki̱ Skëköl
wörki̱. Íyi wökir wa̱ diché ta̱' kë̃ wërta̱'wa̱ ese
ko̱s tsa̱ta̱ ie' dör. E' kue̱ki̱ kë̃ a' e̱' ki̱tö'u̱k ttè
kua̱'ki̱ wa.
11 A' batsulewa̱ Cristo mik, e' tö a' wák dër
suluë yéttsa̱. Es ie' tö a' wakyué a' e̱r a̱ iwà
kkachoie tö a' dör ie' icha. E' dör we̱s sa'
judiowak wöblar iwëpa tottola kkuölitla ttök
tsir es iwà kkachoie tö ie'pa dör Skëköl icha.
12 A' tö iklö'wé̱ moki̱ tö Cristo shke̱o̱'ka̱ne
Skëköl tö idiché tai̱ë wa. E' kue̱ki̱ mik a'
wösune, eta̱ e' dör we̱s a' wötënewa̱ ena a'
shke̱neka̱ne Cristo ta̱ es. 13 Ke̱net ta̱ a' dör ì
sulu wamblökwakpa, e' ké̱wö ska' ta̱ a' kë̃ dör
Skëköl icha, e' kue̱ki̱ a' dör we̱s s'duulewa̱
es ie' a̱. Erë ie' tö a' shke̱o̱'ka̱ne, se̱ne moki̱
méitö a' a̱ Cristo ta̱ ñita̱. Se̱ne sulu e' nuí̱
ko̱s olo'yéitö a' ki̱. 14 Ie' ttè dalöiëno, e'
dalöse̱o̱'wa̱ se' tö, e' nuí̱ ko̱s e' ki̱ se' kkatëne.
E' dör we̱s se' nuì̱ ko̱s tso' kitule yëkkuö ki̱ es.
Erë ie' tö e' nuí̱ ko̱s patuéttsa̱ Cristo köte̱wa̱
e' batamik. E' dör we̱s ie' tö se' nuì̱ yëkkuö
wötë'wa̱ krus mik Cristo ta̱ ñita̱ es. 15 Cristo
batamik ie' tö íyi wökir ena íyi wák wa̱ diché
ta̱' kë̃ wërta̱'wa̱ esepa diché yë'lur. Ie' e̱' ali'ka̱
ie'pa ki̱ ta̱ ijaëo̱'itö we̱s s'klöulewa̱ ñippè shu̱a̱
jaëwè̱ sulitane wörki̱ yi e̱' aléka̱ iki̱ e' tö es.

Ì tso' ká̱ jaì a̱ ese ki̱ a' e̱r múwa̱

16 E' kue̱ki̱ kë̃ yi kar a' kkatök chkè ki̱ di'yè
ki̱. Ñies ka̱wö tkö'we̱ke judiowak tö duas bit
ena si' pa̱'a̱li̱ bit ena e̱no diwö bit ekkë, ese
kë̃ tkö'wè̱ a' tö e' kë̃ ki̱ yi kar a' kkatök. 17 E'
ko̱s me'a̱tbak Skëköl tö ie'pa a̱ iwà kkachoie
tö ì we̱raë Cristo tö mik ide eta̱. Erë Cristo
dë'bak. Es ttè e' ko̱s wà tka. E' kue̱ki̱ ttè
dalöiëno këchke ese kë̃ dalöiaria̱. 18 Wépa e̱' õ
tö ie'pa dör pë' buaë se̱r bẽrë, esepa tö Skëköl
biyöchökwakpa dalöieke. Ñies ie'pa e̱' chõ tö
Skëköl tö íyi kkacheke ie'pa a̱ kabsue̱ie. E'
wa ie'pa e̱' ttsökeka̱ tai̱ë. Erë ie'pa ttè kë̃
wà ta̱', e' dör iwákpa ka̱bikeitsõ ẽ. Kë̃ a' e̱'
muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k ie'pa esepa ttè wa. 19 Ie'pa
esepa kë̃ ku̱'ia̱ e̱' batsökwa̱ Cristo dör s'wökir
e' mik. Cristo dör we̱s s'wökir es, eta̱ se' dör
we̱s ie' chkà es. Se' wöbla ta̱', se' kukuöña
ta̱' ena s'yese skà tso' tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e'
ko̱s iëulewa̱ buaë ñikkëë ta̱ ikaneblöke buaë
ñita̱. Erë iwökir kë̃ ta̱' eta̱ s'chkà ko̱s e' kë̃
dör ìie bua'. Es se' dör Cristo ta̱ ñies. Se'
batsulewa̱ Cristo ta̱, e' ta̱ se' ko̱s se̱r buaë
ñita̱, ñì tsa̱tköke buaë we̱s s'chkà etkë̃ es. E'
dör es, e' ta̱ se' e̱r diché kí̱ iërdaë buaë we̱s
Skëköl ki̱ ikiane es.
20 A' duulewa̱bak Cristo ta̱ ñita̱ ttè ëse tso'
ká̱ i' a̱ ese ko̱s yöki̱. A' kë̃ ku̱'ia̱ idikia̱. ¿We̱s
a' tö iiu̱tekeia̱? Ttè ese dör i' es: 21 Chkè se̱ kë̃
kar; chkè wí̱ kë̃ katar, kë̃ ñar; chkè diõ kë̃ kar.
22 Ì ko̱s dör ñá cheke ttè ese tö, e' e̱rta̱'wa.
Mik ichké o̱ne, di'yé o̱ne, eta̱ kë̃ ita̱'ia̱. Ttè
ese ko̱s e' dör ttè dalöiëno me' s'ditsö tö ese
ẽ. 23 Kuaë ta̱ ittsèsö tö ttè ese dör moki̱, wà
ta̱'. Wé̱pa tso' ttè ese iu̱tök, esepa wër wësua
ie'pa tö Skëköl dalöieke buaë moki̱ë. Ie'pa e̱'
õ tai̱ë, suè̱sö tö wësua moki̱ idir. Ie'pa wák
e̱' we'iköke tai̱ë. E' kue̱ki̱ iwër tö ttè ese dör
buaë, erë kë̃ idör es. Ttè ese kë̃ a̱ ì wamblak
s'wák dër suluë é̱na ese wöklönuk yës.

3

1 Se' shke̱uleka̱ne Cristo ta̱ ñita̱, e' kue̱ki̱ ì
ko̱s tso' ká̱ jaì a̱, e' ki̱ se' e̱r mùwa̱. Ee̱ Cristo
tkër Skëköl ulà bua'kka dalöiërta̱' tai̱ë. 2-4 Se'
duulewa̱ Cristo ta̱ ñita̱. Se' se̱ne moki̱ë e' tso'
blëule Skëköl wa̱ Cristo ta̱ ñita̱, e' kue̱ki̱ ka̱m
ikkayërwa̱ da'a̱ie. Cristo dör se̱ne moki̱ se' a̱.
Mik ie' dene ká̱ i' a̱, eta̱ ikkayërdaë sulitane a̱.
Se' kkayërdaë ie' ta̱ ñita̱ olo ta̱' tai̱ë. E' kue̱ki̱
se' e̱r múwa̱ ke̱kraë ì tso' ká̱ jaì a̱ ese ki̱. Kë̀ se'
e̱r mukwa̱, ì tso' ká̱ i' a̱, ese ki̱.

Wé̱pa dör Cristo icha, esepa se̱rke we̱s ie' ki̱ ikiane es

5 E' kue̱ki̱, ì sulu tso' ká̱ ì a̱ tö se' e̱rkiöwe̱ke,
ese ko̱s olo'yö̀ a' tö. Trë ko̱s, se̱ne sulusi
ko̱s, s'e̱r me'ri̱e trë ki̱, s'e̱rbikö̀ sulusi ko̱s, ese
olo'yö̀ a' tö. Ñies íyi kkechè tai̱ë, e' olo'yö̀ a'
tö (e' dör we̱s íyi diököl dalöiè skëkölie es).
6 Íyi ekkë ko̱s kue̱ki̱, wé̱pa kë̀ tö Skëköl ttè
iu̱teta̱', esepa ki̱ Skëköl kësik a̱rdaë. 7 A' bak
se̱nuk ì sulu ko̱s ese diché diki̱a̱. 8 Erë i̱'ñe ta̱
a' ka̱wöta̱ ì sulu skà tso' ko̱s e' olo'yök. Ulune,
kësik, ñì wamblö̀ sulu, ese ko̱s olo'yö̀ a' tö. Kë̀
a' ñì chöki̱a̱ suluë. Kë̀ a' tö ttè sulusi chöki̱a̱.
9 A' wák dër suluë ena we̱s e' se̱r, e' olo'ya' a'
tö, e' kue̱ki̱ kë̀ a' ka̱chök ñita̱. 10 A' wák dër
suluë, e' maneo̱nebak se̱ne pa̱'a̱li̱ wa. Skëköl
tö a' e̱r yuéne pa̱'a̱li̱. Ie' tö a' e̱r mane'wè̱
michoë ke̱kraë a̱s a' e̱r dö̀ we̱s ie' wák e̱r es.
E' u̱k ie' tso' a̱s a' dö̀ ie' sini'pa chö̀kie. 11 Se'
dör Cristo icha, e' shu̱a̱ s'tso' dör judiowak
ena s'tso' kë̀ dör judiowak. Se' shu̱a̱ s'tso'
datse̱ ká̱ bánet, ñies s'tso' kë̀ yöule tai̱ë esepa.
Se' shu̱a̱ s'tso' klöulewa̱ kanè mésoie ese ena
s'tso' kë̀ dör es. E' ko̱s kë̀ dë' we̱s se' a̱. Cristo
batamik se' ko̱s dör ñikkëë. Ie' dör íyi ulitane
tsa̱ta̱, ñies ie' tso' se' ko̱s e̱r a̱.
12 Skëköl tö a' shu̱kitbak iwák a̱. A' bat-
seo̱'itö ena a' dalër tai̱ë ie' é̱na. E' kue̱ki̱ a'
ñì sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa, e̱r bua' wa. A' e̱' ö̀wa
diöshe̱t ñì yöki̱. A' se̱nú bë̀rë. Íyi ko̱s panú
a' tö e̱naë. 13 A' ñì dalë'ttsö̀ e̱r bua' wa. Yile
tö ì sulu wamblé a' ta̱, eta̱ e' nuí̱ olo'yö̀ a' tö
iki̱. A' nuì̱ olo'yö̀ a' tö ñì ki̱ we̱s Skëkëpa tö
a' nuì̱ olo'yé es. 14 Íyi ulitane ekkë tsa̱ta̱, a'
ñì dalëritsö̀ ke̱kraë, e' dör iwì bua'ie. A' ñì
dalëritsöke es, e' ta̱ a' se̱rdaë buaë ñita̱ we̱s
wák eköl ë̀ es. 15 Moki̱ Skëköl tö a' klöo̱'bak
se̱nuk bë̀rë ñita̱ we̱s wák eköl ë̀ es. E' kue̱ki̱
a' e̱' mú a̱s Cristo tö a' wëttsù̱ se̱nuk bë̀rë ñita̱
ke̱kraë. Ñies wëstela chö̀ a' tö ie' a̱ ke̱kraë.
16 Cristo ttè blö̀ a' tö a' e̱r a̱ ke̱kraë. A' ñì
wöbla'ú̱ iwa, a' ñì pattö̀ iwa e̱rbikè buaë ko̱s
meke Skëköl tö a' a̱, ese wa. Wëstela chö̀ a' tö
ke̱kraë Skëköl a̱ a' e̱r a̱ Salmo wa ena Skëköl
ttsé wa ena̱ ttsè meke Wiköl Batse'r tö se' a̱
ese wa. 17 Ì ko̱s we̱ke a' tö, ñies ì ko̱s cheke
a' tö, e' ko̱s ú̱ ena ichö̀ Skëkëpa Jesús ttö̀ wa.
Ke̱kraë wëstela chö̀ a' tö Skëköl dör S'yë̀ e' a̱
Cristo batamik.

We̱s se' ké se̱nuk ñita̱

18 A alakölpa wëm ta̱', a' wëm ttö̀ dalöiö̀ we̱s
Skëkëpa mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ iu̱k es. 19 A
wëpa, a' alaköl dalëritsö̀, kë̀ kësik blök iki̱.
20 A ala'r, a' yë̀ ena a' mì, e'pa ttö̀ dalöiö̀, e'
wër buaë Skëkëpa wa e' kue̱ki̱. 21 A iyëpa, kë̀
a' tö a' ala'r uluwa̱rka̱ ë̀ ichökle a̱s ie'pa kë̀
e̱riar tai̱ë shu̱te̱.
22 A' klöulewa̱ kanè mésoie, a' wökirpa ttö̀
dalöiö̀ ke̱kraë. A' kaneblö̀ buaë ie'pa a̱
ke̱kraë, kë̀ dör tö mik ie'pa tö a' sue̱ke e' ë̀
ta̱ ie'pa wökatoie. E' skéie a' kaneblö̀ ie'pa a̱
e̱r moki̱ wa, Skëkëpa dalöieke a' tö e' kue̱ki̱.
23-24 Ñermata a' dör Cristo kanè mésopa, ie'
dör a' wökir moki̱. A' kaneblöke buaë ká̱ i'
a̱ a' wökirpa a̱, e' ta̱ e' ské meraë Cristo tö
a' a̱ aishkuö ta̱. E' kue̱ki̱ ì ko̱s we̱ke a' tö
e' ú̱ kaneë we̱s a' tso' iu̱k Skëkëpa wák a̱ es,
kë̀ dör we̱s s'ditsö a̱ iwè̱ es. 25 Erë Skëköl a̱
sulitane dör ñies ë̀me, e' kue̱ki̱ wé̱pa tö ì sulu
wambleke, ese nuí̱ ki̱ ie' tö ie'pa we'ikeraë
aishkuö ta̱.

4

1 A' wé̱pa wa̱ kanè mésopa tso', esepa tö
ie'pa sa̱ú̱ e̱r bua' wa yësyësë. A' é̱na ia̱nú tö
a' wa̱ wökir tso' ñies, e' dör Skëkëpa tso' ká̱ jaì
a̱ e'.

Se' e̱' chö̀ ttök Skëköl ta̱

2 A' e̱' chö̀ ttök Skëköl ta̱ ke̱kraë, kë̀ ilo'yar.
Mik a' ttöke ie' ta̱, eta̱ e' ë̀ wà bikeitsö̀, ñies
wëstela chö̀ ie' a̱. 3 Ye' tso' wötëule í̱e̱ s'wöto
wé a̱ Cristo tté buaë blëulewa̱ kuaë, e' pakè
kue̱ki̱. E' kue̱ki̱ ikiö̀ Skëköl a̱ tö ie' tö sa' ki̱mú
Cristo tté kí̱ pakök buaë ká̱ wa'ñe a̱s kë̀ ì tö sa'
wöklö'ù̱. 4 Ikiö̀ Skëköl a̱ tö ye' mú ipakè buaë
yësyësë we̱s ye' ka̱wöta̱ ipakök es a̱s sulitane
é̱na iwà a̱r buaë.
5 Mik a' tso' pë' kë̀ dör Jesús mik
e̱rblökwakpa, esepa ta̱, eta̱ a' se̱nú buaë we̱s
Skëköl ala'r ké se̱nuk es. Kë̀ a' ka̱wö chöu̱k
ë̀. Ka̱wö yöttsa̱ ka̱pakök ie'pa ta̱. Cristo tté
buaë pakö̀ ie'pa a̱. 6 A' ké ttök ie'pa ta̱ ttè
bua'buaë wa a̱s ie'pa tö a' ttö̀ ttsö̀ e̱r bua'
wa. A' tso' e̱rki̱ ì ko̱s chakeke ie'pa tö a' a̱
eköl eköl, e' iu̱tök yësyësë.

Pablo e̱' chéa̱t

7 Tíquico tö ye' biyö̀ cheraë a' a̱. Ie' dör
s'yami dalër tai̱ë sa' é̱na ese. Ie' dör ye'
ki̱mukwak yësyësë ese. Ie' dör Skëkëpa Je-
sucristo kanè méso ye' ta̱. 8 E' kue̱ki̱ ye' tso'
ie' patkök a' ska' a̱s ie' tö a' a̱ ichö̀ tö is sa'
tso', ñies a̱s a' e̱r kuù̱itö. 9 Ie' ta̱ Onésimo
mi'ke ñies. Ie' dalër sa' é̱na, ie' dör s'yami e̱'
tkëulewa̱ darërë ese. Ie' datse̱ a' ká̱ a̱. Ie'pa
böl tö a' a̱ icheraë tö is sa' ka̱wö tköke.
10 Aristarco tso' wötëule ye' ta̱ s'wöto wé a̱,
e' tö a' shke̱'wé̱mi. Ñies Marcos dör Bernabé
duö', e' tö a' shke̱'wé̱mi. A' a̱ iyënetke tö ie' de
a' pakök, eta̱ ikiö̀wa̱ buaë. 11 Jesús kiè ñies
Justo, e' tö a' shke̱'wé̱mi. Wé̱pa tso' ye' ta̱
ì blúie Skëköl tso' e' kanè a̱ e'pa shu̱a̱ ie'pa

mañal ẽ dör judiowak. Ye' e̱r pablérakitö
ta̱i̱ë. 12 Epafras dör a' wakpa eköl, e' tö a'
shke̱'wé̱mi. Ie' dör Cristo Jesús kanè méso.
Ke̱kraë ie' kköchöke Skëköl a̱ a' dalërmik tö a'
mú e̱' tkéwa̱ darërëë Cristo ttè a̱ kẽ ibikeitsè
bötböt ena e̱' meulettsa̱ da'a̱ie ì kiane Skëköl
ki̱ ese wo̱ie. 13 Ye' wák tö ie' cheke moki̱ tö ie'
kaneblöke darërëë a' dalërmik, ñies Jesús mik
e̱rblökwakpa tso' Laodicea ena Hierápolis,
e'pa dalërmik. 14 Lucas tö a' shke̱'wé̱mi. Ie'
dör s'kapeyökwak dalër ta̱i̱ë se' é̱na. Ñies
Demas tö a' shke̱'wé̱mi.
15 S'yamipa se̱rke Laodicea, e'pa shke̱'ú̱
sa' a̱. Ñies Ninfa ena Skëkëpa icha erule ñì
dapa'u̱ke ie' u a̱, e'pa shke̱'ú̱ sa' a̱. 16 Yëkkuö
i' a̱ritsé o̱ne a' tö sulitane kukua, e' ukuöki̱
ta̱ ipatkõmi a' tö Skëkëpa icha erule ñì
dapa'u̱ke Laodicea, e'pa a̱ a̱s ie'pa tö ia̱ritsõ
ñies. Ñies yëkkuö patkë' ye' tö Laodicea
wakpa a̱, e' sa̱ú̱ mik ide a' ska' eta̱. 17 Ichõ
Arquipo a̱ tö Skëkëpa Jesucristo kanè mène
ie' a̱ wè̱, e' wà ú̱ ie' tö se̱raa̱ buaë.
18 Ñies ye' dör Pablo, e' tö shke̱ne i' shté
ye' wák ulà wa. Kẽ a' é̱na ichökwa tö ye' tso'
wötëule s'wöto wé a̱. A̱s Skëköl e̱r buaë chõ
a' a̱.

Yëkkuö Tsá̱ Kit Pablo tö Tesalónica wakpa a̱
1 Tesalonicenses

Pablo tö yëkkuö i' kit duas dabom ske̱yök ena ske̱yök kí̱ et Jesús ku̱ne'bak e' ukuöki̱ (50-51 AC) e' shu̱ ulat. E' kue̱ki̱ i' dör yëkkuö tsá̱ kit ie' tö e'. Mik ie' skà dë̃'rö Tesalónica Skëköl tté buaë e' pakök eta̱ Timoteo ena Silvano e'pa mir ie' ta̱. Mik Pablo tö Skëköl tté paka' ká̱ e' a̱, eta̱ ta̱ië pë' uluneka̱ ie' ki̱, e' kue̱ki̱ ie' bakshkarmi dõ Atenas. E' ukuöki̱ ie' shkakmine kaneblökne Tesalónica Jesús mik e̱rblökwakpa ki̱muk, erë kë̃ ie' dë'röne. Erë Jesús mik e̱rblökwakpa we'ikeke ta̱ië pë' kë̃ dör Jesús mik e̱rblökwakpa esepa tö, e' kue̱ki̱ Pablo tö Timoteo ë̃ patkë'mi yëkkuö i' muk ie'pa a̱ ie̱r diché ioie (Hechos 12.1-14).

Ì kit Pablo tö yëkkuö i' ki̱ e' dör i' es: Et: Ie' tö wëstela mé Skëköl a̱ ì buaë o̱' ie' tö Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Tesalónica e'pa a̱ e' ki̱. Ñies Pablo tö ie'pa a̱ ie̱ri mène tö Skëköl tso' ie'pa ta̱.

Böt: Pablo tö ie'pa a̱ ie̱ri méne tö we̱s ie' bak se̱nuk ie'pa shu̱a̱ ena we̱s ie' tö ie'pa dalërits. Ie' tö ikit es ie'pa e̱r diché ioie se̱nuk Jesús a̱.

Mañat: Pablo tö ie'pa e̱r diché ié se̱nuk ke̱kraë Jesús a̱. Ñies ì tköraë Jesús mik e̱rblökwakpa ta̱ mik iblërulune eta̱, e' paké ie' tö ie'pa a̱. Ñies ie' tö ikkachè tö we̱s se' ka̱wöta̱ Jesús datskene e' panuk kröröë.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Silvano ena Timoteo tso'
ye' ta̱ íe̱. Sa' tso' yëkkuö i' shtök Skëkëpa Jesús
icha erule se̱rke Tesalónica e'pa a̱. A' bat-
sulewa̱ Skëköl dör S'yë̃ e' mik, ñies Skëkëpa
Jesucristo mik. A̱s ie'pa e̱r buaë chõ ena
se̱ne bë̃rë mù a' a̱.

Pablo wëstela ché Skëköl a̱ Tesalónica wakpa dalërmik

2 Ke̱kraë sa' tö wëstela cheke Skëköl a̱ a'
dalërmik. Mik sa' ttöke ie' ta̱, eta̱ ke̱kraë sa' tö
ikieke a' ki̱. 3 Sa' é̱na ia̱ne tö a' e̱rblöke Jesús
mik, e' kue̱ki̱ a' tö ì ko̱s buaë we̱ke. S'yë̃ dalër
ta̱ië a' é̱na, e' kue̱ki̱ a' kaneblöke darërë ie'
a̱. Skëkëpa Jesucristo datskene, e' paneke a'
tö moki̱ë, e' kue̱ki̱ a' e̱' tkéwa̱ darërë ie' mik.
E' ko̱s kue̱ki̱ ke̱kraë mik sa' ttöke Skëköl ta̱,
eta̱ sa' tö wëstela cheke ie' dör S'yë̃ e' a̱ a'
dalërmik. 4 A yamipa dalër ta̱ië Skëköl é̱na,
sa' wa̱ ijche̱r tö ie' tö a' shu̱kitbak ie' ala'rie.
5 Mik sa' tö Jesús tté buaë paka' a' a̱, eta̱ kë̃
sa' wa̱ ipakane ttè ë̃ wa. Ñies Wiköl Batse'r
diché e' kkayë' sa' tö a' a̱. A' tö isué̱ tö ì ché
sa' tö, e' ché sa' tö e̱r moki̱ë wa. A' wa̱ ijche̱r
buaë tö sa' bak se̱nuk yësyësë a' shu̱a̱ iwà
kkachoie tö a' ka̱wöta̱ se̱nuk es.
6 Es a' dë'bak se̱nuk yësyësë we̱s sa' se̱r
es, ñies we̱s Skëkëpa Jesús se̱r es. Mik a'
tö Jesús tté buaë klöo̱'bak, eta̱ e' kue̱ki̱ pë'
tö a' we'ik sia̱rë, erë a' tö ttè e' klö'we̱keia̱
ttsë'ne bua' wa Wiköl Batse'r batamik. 7 E'
wa a' tö iwà kkaché Jesús mik e̱rblökwakpa
se̱rke Macedonia ena Acaya, e'pa ko̱s a̱ tö
we̱s s'ka̱wöta̱ se̱nuk Skëköl a̱. 8 A' batamik
Skëkëpa Jesús tté buneka̱ Macedonia ena
Acaya. Ká̱ wa'ñe, wé̱ ye' mirwa̱, ee̱ pë' ko̱s
wa̱ ijche̱r tö a' e̱rblöke Skëköl mik. E' kue̱ki̱
kë̃ ì ku̱'ia̱ chè yi a̱ ttè e' ki̱. 9 Sulitane tö sa'
a̱ icheke tö a' tö sa' ki'wa̱ buaë. Ñies ie'pa
tö icheke tö íyi diököl tso' dalöië, ese ko̱s
watéttsa̱ a' tö kanebloie Skëköl chökle eköl
ë̃ e' a̱. 10 Ñies ie'pa tö icheke sa' a̱ tö a' tso'
Jesús datse̱ ká̱ jaì a̱, e' panuk e̱r moki̱ wa.
Ie' dör Skëköl Alà. Ie' köte̱wa̱, erë Skëköl tö
ie' shke̱o̱'ka̱ne. Ie' tö se' tsa̱tkée, se' weirdaë
sia̱rë aishkuö ta̱, e' yöki̱.

2

Ì o̱' Pablo tö Tesalónica

1 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r buaë tö sa' se̱ne'
a' shu̱a̱, e' wà kë̃ dör ë̃me, e' tö a' ki̱mé buaë.
2 A' wa̱ ijche̱r tö ka̱m sa' dõ a' ska' e' yöki̱
Filipos wakpa tö sa' yë' suluë, sa' we'ik sia̱rë.
Ñies a' ká̱ a̱ pë' bak e'pa é̱na sa' wöklö'wa̱k
erë Skëköl tö sa' ki̱me'. Ie' tö diché mé sa'
a̱ Jesús tté buaë pakoie a' a̱. 3 Sa' kë̃ tö
s'patteta̱' ka̱che tté wa ö íyi sulusi dalërmik
ö s'ki̱tö'wo̱ie. 4 Sa' kë̃ tö s'patteta̱' es. Skëköl
tö sa' e̱r webleke, e' tö sa' shu̱kit. Ie' tö kanè
me'a̱t sa' ulà a̱ Jesús tté buaë pakök. E' kue̱ki̱
sa' ipakeke a̱s sa' wër buaë ie' wa, kë̃ dör
s'ditsö wa. 5 A' wa̱ ijche̱r tö sa' kë̃ dë'rö a'
ska' a' ki̱kökka̱ ka̱che tté wa. Kë̃ sa' wa̱ a'
pautule inuköl kiane sa' ki̱ e' kue̱ki̱. Skëköl
wa̱ ijche̱r tö sa' kë̃ wa̱ iwamblëne es. 6 Sa' kë̃
dë'rö a' ska' a̱s a' tö sa' ki̱kõka̱ ö yi skà tö sa'
ki̱kõka̱. 7 Sa' dör Cristo ttekölpa tsá̱, e' kue̱ki̱
sa' wa̱ ka̱wö ta̱' a̱s a' tö sa' sa̱ù̱ buaë, erë e' kë̃
kine sa' wa̱ a' a̱. Sa' tö a' sué̱ we̱s alà mì tö
ila'rla suè̱ es. 8 Sa' é̱na a' dalër ta̱ië, e' kue̱ki̱
sa' ttsë'ne buaë a' pattök Skëköl tté buaë wa.
Kë̃ dör e' ë̃ wa, ñies sa' e̱' mumittsa̱ weinuk
a' dalërmik. 9 A yamipa, a' é̱na ia̱ne tö mik
Skëköl tté buaë paka' sa' tö a' a̱, e' dalewa sa'
kaneblë' darërë. Sa' kaneblë' ñië nañeë a̱s
sa' kë̃ tö a' ulà panù sa' tioie.
10 A' wa̱ ijche̱r, ñies Skëköl wa̱ ijche̱r, tö sa'
se̱ne' batse'r yësyësë kë̃ ki̱ ì sulu tté ta̱' a' dör
Jesús mik e̱rblökwakpa e'pa shu̱a̱. 11-12 A' wa̱
ijche̱r tö sa' tö a' paut, a' e̱r pablë' eköl eköl
we̱s iyë̃ tö iwè̱ iwák ala'r ta̱ es. Ñies sa' tö a'
a̱ iyë' ke̱kraë tö a' se̱nú yësyësë we̱s Skëköl ki̱
ikiane es. E' tö se' klöo̱'bak a̱s se' dõ ì blúie ie'
tso' olo ta̱' ta̱ië e' kí̱ie.
13 Mik sa' tö Skëköl ttè paka' a' a̱, eta̱ a' kë̃
wa̱ itsène we̱s s'ditsö ttè es. E' skéie a' tö
itse̱' we̱s Skëköl ttè moki̱ es, ta̱ es je' idir. E'

kue̱ki̱ ke̱kraë sa' tso' wëstela chök Skëköl a̱ a'
dalërmik. Ie' ttè batamik, iwakanewe̱keitö
a' dör Jesús mik e̱rblökwakpa e'pa e̱r a̱. 14 A
yamipa, a' wakpa ditséwöpa e'pa tö a' we'ik
sia̱rë. Es ñies ibak Skëköl icha erule erule
e̱rblõ Cristo Jesús mik tso' Judea e'pa ta̱.
Judiowak male̱pa tö ie'pa we'ik sia̱rë ñies.
15 Judiowak tö iwakpa we'ik Jesús tté kue̱ki̱,
e' wakpa ẽ tö Jesús kötwa̱ we̱s ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa
tö Skëköl ttekölpa kötulurbak es. Ñies ie'pa ẽ
tö sa' trëo̱'yal. ¡Ie'pa kẽ wër buaë Skëköl wa!
¡Ie'pa kẽ wödör yi mik! 16 Mik sa' tö Skëköl
ttè pakeke pë' kẽ dör judiowak esepa a̱ a̱s
ñies ie'pa tsa̱tkër, eta̱ judiowak ñe'pa tö sa'
ma'wé̱ wöklö'wè̱ a̱s kẽ sa' tö ttè e' pakõ, erë
ie'pa kẽ ulà dë' iska'. Es ì sulu nuí̱, e' kí̱ kieke
ie'pa tö e̱' ki̱ ta̱ië. Bata ekkë ta̱ Skëköl tö ie'pa
kichatéttsa̱tke.

Pablo shkakne ie'pa weblök

17 A yamipa, sa' manétyal, sa' kẽ ku̱'ia̱ a'
ta̱ ñita̱, erë sa' e̱r me'rie a' ki̱. Sa' manétyal
erë bet ta̱ sa' é̱na shkakne suluë a' weblökne.
18 Sa' tö ima'wé̱, ye' wák tö ima'wé̱ tseë erë
Satanás tö sa' wöklö'wé̱. 19 Mik Skëkëpa Jesús
dene, eta̱ ¿yi tö sa' ttsë'wè̱mi buaë moki̱ë ie'
wöa̱? ¡E' dör a'! Ì buaë paneke sa' tö Jesús
wörki̱ a' batamik. A' dë' Skëköl ala'rie, e' tö
sa' ttsë'we̱raë buaë Jesús wörki̱. 20 Yëne e', a'
wa sa' e̱' ttsökeka̱, a' tö sa' ttsë'we̱ke buaë.

3

Timoteo patkémine Tesalónica wakpa ska'

1 Bata ekkë ta̱, mik sa' kẽ a̱ idalë'ttsëneia̱,
eta̱ sa' tö ibikeits tö “sa' böl a̱te̱ í̱e̱ Atenas
2 ta̱ s'yami Timoteo e' patkekemi sa' tö a'
weblök.” Ie' dör Skëköl kanè méso Cristo tté
buaë pakök we̱s sa' es. Sa' tö ie' patkë'mi
a' ki̱muk a̱s a' diché kí̱ iër Jesús ttè a̱ ena a'
e̱rblöia̱ moki̱ë imik. 3 Sa' kẽ ki̱ ikiane tö a'
we̱le e̱riawè, a' weirke sia̱rë Jesús tté kue̱ki̱,
e' tö. E' tköraë se' ta̱ wake'. 4 Mik sa' bak
a' ska', eta̱ sa' tö a' a̱ iyë' ta̱ië tö se' weirdaë
pë' kẽ dör Jesús mik e̱rblökwakpa esepa ulà
a̱. A' wa̱ ijche̱r buaë tö iwà tka es. 5 E' kue̱ki̱
mik ye' wák kẽ a̱ idalë'ttsëneia̱, eta̱ Timoteo
patkë'miyö a' tté ttsök tö ¿is a' e̱rblöke Jesús
mik e' mir? Ye' suane sia̱rë dö' Satanás tö
a' e̱rkiöwè̱ ta̱ a' èmine ta̱ ko̱s sa' tö a' patté e'
weirdawa ẽ.
6 Erë Timoteo tso' a' ska', írö ie' dene. Ie'
wa̱ biyõ buaë debitu̱ sa' a̱. Ie' ichè tö a'
e̱rblökeia̱ Cristo mik, ñies a' ñì dalëritsökeia̱
buaë. Ke̱kraë a' tö sa' bikeitseke e̱r bua' wa.
A' é̱na sa' sua̱kne suluë we̱s sa' é̱na a' sua̱kne
es. 7 A yamipa, a' e̱rblöke Jesús mik buaë,
e' tö sa' e̱r pableke ta̱ië sa' e̱riarke ko̱s sa'
weirke ko̱s e' shu̱a̱. 8 Mik sa' ittsé tö a' e̱'
tkéwa̱ darërë Skëkëpa mik, eta̱ sa' e̱r deka̱ne.
9 A' tö sa' ttsë'wé̱ buaë ichökle Skëköl wöa̱.
Ke̱kraë sa' tö wëstela cheke ie' a̱ ta̱ië a' ki̱,
erë e' kẽ dör wë'. 10 Sa' tö ie' a̱ ikieke ta̱ië
ñië nañeë a̱s ka̱wö mùitö sa' a̱ a' suo̱ie a' kí̱
wöbla'wo̱ie a̱s a' kí̱ yör e̱rblök Jesús mik.

Pablo tté Skëköl ta̱

11 Skëköl dör S'yẽ e' ena Skëkëpa Jesús e'pa
a̱ sa' tö ikieke tö sa' ki̱mú shkoie a' ska'.
12 A̱s Skëkëpa tö a' kõ ñì kí̱ dalëritsök ta̱ië
shu̱te̱ ñies sulitane dalëritsök we̱s sa' tö a'
dalëritseke es. 13 A̱s ie' tö a' e̱r diché kí̱ iõ a̱s
a' dõ Skëköl dör S'yẽ e' wörki̱ batse'r, kẽ ki̱ ì
sulu tté ta̱', mik Skëkëpa Jesús datskene ie'
icha batse'rpa ta̱ eta̱. Es e' idir.

4

Se̱ne wër buaë Skëköl wa ese

1 A yamipa, sa' tö a' wöblao̱' tö a' se̱nú we̱s
Skëköl wa iwër buaë es, e' iu̱teke buaë a' tö.
I' ta̱ sa' tö a' a̱ ikieke, sa' tö a' patteke Skëkëpa
Jesús ttõ wa, tö a' kí̱ se̱nú yësyësë ke̱kraë.
2 Ì u̱k a' ka' ye' tö Skëkëpa Jesús ttõ wa, e'
jche̱r buaë a' wa̱. 3 Skëköl ki̱ ikiane tö a se̱r
batse'r, e' wà kiane chè tö a' e̱' sköttsa̱ trë
ko̱s yöki̱. 4 A' e̱' wöbla'ú̱ e̱' kkö'nuk batse'r
dalöiërta̱'. 5 A' kẽ kàne se̱nuk we̱s pë' kẽ
e̱' batsöta̱' Skëköl mik es. Ie'pa trër ta̱ië
we̱s iwákpa ki̱ ikiane es. 6 A' dör ñì yamipa
Jesús ttè wa, e' kue̱ki̱ kẽ a' kàne ñì tsiriu̱k
a' alakölpa wa. A' ñì wamblõ es, e' ta̱ a' ñì
dalöse̱u̱kewa̱. Sa' tö a' a̱ iyë'bak tö wépa tö
iwambleke es esepa we'ikeraë sia̱rë Skëkëpa
Jesús tö. 7 Skëköl kẽ wa̱ a' klöo̱ne e̱' ia'u̱kka̱
se̱ne sulusi wa. Ie' tö a' klöo̱' se̱nuk batse'r
ie' a̱. 8 E' kue̱ki̱ yi tö ttè i' watéttsa̱, ese kẽ wa̱
s'ditsö ttè watënettsa̱, ie' tö Skëköl tö Wiköl
Batse'r mé se' a̱, e' ttè watéttsa̱.
9 Skëköl wák tö a' wöbla'wé̱ ñì dalëritsök,
e' kue̱ki̱ kẽ ì shteku̱'ia̱ sa' tö ttè e' ki̱. 10 A
yamipa, e' yëne tö Jesús mik e̱rblökwakpa
se̱rke Macedonia, e'pa ko̱s dalër ta̱ië a' é̱na.
Erë sa' tö a' kí̱ patteke tö a' kí̱ ñì dalëritsõ ta̱ië
shu̱te̱. 11 Ñies a' e̱' chõ se̱nuk bẽrë. Pë' kẽ
tsiriwa̱r kanè wa, ttè wa, ì wa. A' wakpa íyi
ẽ wà sa̱ú̱ wà shu̱lõ. A' kaneblõ a' wákpa ulà
wa we̱s sa' tö a' iyë' es. 12 A' tö iwé̱ es, e' ta̱
pë' kẽ e̱rblõ Jesús mik, esepa tö a' dalöieraë.
Ñies a' tö iwé̱ es, e' ta̱ ì ko̱s kiane a' ki̱ se̱noie,
e' döraë a' ulà a̱ a̱s a' kẽ tö yile ulà panù a'
kanéwo̱ie.

Skëkëpa Jesús datskene

13 A yamipa, sa' ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱r tö ì
tköraë se' blërulunebak esepa ta̱ a̱s a' kẽ e̱riar
we̱s wépa kẽ ku̱' ì panuk, esepa e̱riar es.
14 Se' tö iklö'wé̱ tö Jesús köte̱wa̱ shke̱neka̱ne,
e' kue̱ki̱ ñies se' tö iklö'wé̱ tö wépa batsulewa̱
ie' mik blërulunebak, esepa tse̱rabitu̱ Skëköl
tö Jesús ta̱ mik idatskene eta̱.
15 E' kue̱ki̱ ì kkayë' Skëkëpa tö sa' a̱ e'
chekene sa' tö a' a̱, e' dör tö mik ie' dene,
eta̱ se' dör ie' icha tso' ttsë'ka, esepa kẽ mìne
se' male̱pa blënewa̱, esepa yöki̱ ke̱we. 16 Mik
Skëkëpa wák bitu̱kene ká̱ jaì a̱, eta̱ ittöraë

a̱neule darërë ttseraë sulitane tö. Ñies
Skëköl biyöchökwakpa wökir kibi, e' a̱rdaë
ta̱ Skëköl duk bla'we̱raëitö tai̱ë. Eta̱ wé̱pa
batsulewa̱ Cristo mik blërulunebak, esepa
shke̱rdaka̱ne ke̱we. 17 E' ukuöki̱ ta̱ se' tso'
ttsë'ka ká̱ i' a̱, esepa ko̱s busdaka̱ ie'pa ta̱ ñita̱
mò a̱ ta̱ Skëkëpa Jesús kue̱raësö ka̱shu̱k a̱, eta̱
es se' tso'ie ie' ta̱ ke̱kraë. 18 E' kue̱ki̱ a' ñì e̱r
diché iö̃ ttè e' wa.

5

1-2 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r buaë tö mik
Skëkëpa Jesús datskene, eta̱ ké̱wö e' datse̱
kë̃ biyö̃ yëule we̱s akblökwakpa döwa̱ se' u a̱
nañewe es. Kë̃ yi wa̱ ijche̱r tö mik idatskene,
e' kue̱ki̱ e' ké̱wö kë̃ kitu̱k sa' a̱ yëkkuö ki̱
a' a̱. 3 Mik sulitane tö iché: “Ire' sulitane
se̱rke bë̃rë ñita̱, kë̃ paui̱rku̱'”, e' bet ta̱ ì sulu
döraë ká̱ i' ki̱ ta̱ s'ditsö weirdaë sia̱rë. Ie'pa
kë̃ tkö̃pashkar iulà a̱ we̱s tayë alà ku̱rke e'
kë̃ tkö̃pashkar iweir tai̱ë e' ulà a̱ es. 4 Erë
a yamipa, a' kë̃ se̱rku̱'ia̱ ká̱ ttsettse a̱ we̱s
ie'pa es. E' kue̱ki̱ e' ké̱wö kë̃ dö̃pa a' ki̱
we̱s akblökwakpa döwa̱ es. 5 A' ko̱s se̱rke
yësyësë Jesús ttè diki̱a̱, e' dör we̱s se' se̱rke
ká̱ ñiwe a̱ es. Skëkëpa Jesús ké̱wö, e' tö a'
ttsë'we̱raë buaë. Kë̃ se' tö ì sulu wambleku̱'ia̱
we̱s ká̱ ttsettse wakpa es. 6 E' kue̱ki̱ kë̃
se' kàne se̱nuk we̱s ie'pa es. Ie'pa dör we̱s
se' kapö̃tulur es, kë̃ ku̱' ì panuk. Erë se'
ka̱wöta̱ se̱nuk wösh wa, ka̱bikeitsöke buaë
we̱s s'tso' kkáme es. 7 Wé̱pa kapötkëte̱r,
esepa kapötkëte̱r nañewe. Wé̱pa tteke blo'
tö, esepa tteke blo' tö nañewe. 8 Erë se' dör
we̱s ká̱ ñiwe wakpa es, esepa ké ka̱bikeitsök
buaë we̱s s'tso' kkáme es. Se' e̱rblö̃ Jesús
mik, ñies se' ñì dalëritsö̃, e' tö se' bleraë
we̱s íyi daloie ieke ñippökwakpa tö ibatsi̱'
ki̱ kuaböt yöki̱ es. Ñies se' tsa̱tkërdaë, e'
panusö krörööë, e' tö se' tsa̱tkeraë we̱s íyi
daloie tkekeka̱ ñippökwakpa tö iwökir ki̱ e̱'
tsa̱tkoie es. 9 Skëköl kë̃ wa̱ se' klöo̱ne ie'
ala'rie se' we'ikoie. E' skéie se' klöo̱'bakitö
se' tsa̱tkoie Skëkëpa Jesucristo batamik.
10 Cristo köte̱wa̱ se' skéie a̱s se' se̱r michoë
ie' ta̱ ñita̱. Se' blënewa̱ ö se' tso'ia̱ ttsë'ka, e' kë̃
dë' we̱s ie' a̱ mik ie' datskene eta̱. 11 E' kue̱ki̱
a' ñì e̱r pablö̃, a' ñì diché iö̃, ttè ikkë wa we̱s
a' tso' iwà u̱k es.

Pablo tö ie'pa kí̱ patté

12 A yamipa, wé̱pa tso' kaneblök darërë
a' wökirpaie Skëkëpa Jesús ttè a̱, esepa tö a'
kkö'neke, a' patteke a̱s a' se̱r buaë yësyësë
Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ sa' tö a' a̱ ikieke tö ie'pa
dalöiö̃. 13 Ie'pa dalöiö̃ tai̱ë. Ie'pa dalëritsö̃
ie'pa kanè kue̱ki̱. A' se̱nú bë̃rë ñita̱.

14 Ñies sa' tö a' pattè tö a' wé̱pa bikëne,
kë̃ é̱na kaneblak, esepa uñú. Wé̱pa e̱riarke,
esepa e̱r pablö̃. Wé̱pa kë̃ ku̱' tkëulewa̱ darërë
e̱rblök Jesús mik, esepa ki̱mú. Sulitane
dalë'ttsö̃ e̱r bua' wa.

15 A' e̱' kkö'nú. Mik yi tö ì sulu wamblé a'
ki̱, eta̱ kë̃ a' tö ì sulu wamblökne ie' ki̱ iskéie.
E' skéie a' e̱' chö̃ ke̱kraë e̱r buaë chök ñì a̱ ena
sulitane a̱.

16 A' ttsë'nú buaë ke̱kraë. 17 A' ttö̃ me'rie
Skëköl ta̱. 18 Ì ko̱s ki̱ wëstela chö̃ Skëköl a̱.
A' dör Cristo Jesús icha, e' kue̱ki̱ Skëköl ki̱
ikiane tö a' se̱r es.

19 Ì we̱ke Skëköl Wiköl tö a' shu̱a̱, e' kë̃
wöklö'wa̱r. 20 Ttè Skëköl ttekölie, ese kë̃
watarttsa̱. 21 Iwà ko̱s bikeitsö̃ bua'iewa̱. Wé̱
dör buaë ese blö̃. 22 Ì sulu ko̱s, ese yöki̱ a' e̱'
sköttsa̱.

23 Skëköl dör se̱ne bë̃rë mukwak, a̱s e' tö
a' ki̱mù se̱nuk batse'r. Ñies a̱s ie' tö a' chkà,
a' e̱r, a' wiköl, a' wák wa'ñe kkö'nù kë̃ ki̱ ì
sulu tté ta̱' yës dö̃ mik Skëkëpa Jesucristo
datskene eta̱. 24 Yi tö a' klöo̱'bak, e' ttö̃ moki̱ë.
Ie' tö ese ko̱s wawe̱raë.

Pablo e̱' chéa̱t

25 A yamipa, a' tö ikiö̃ Skëköl a̱ sa' ki̱.
26 S'yamipa ko̱s shke̱'ú sa' a̱ ñì dalër wa.
27 Ye' tö a' ké Skëkëpa Jesús ttö̃ wa yëkkuö i'
sa̱uk s'yamipa ko̱s a̱.
28 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chö̃ a' a̱.

Yëkkuö Skà Kit Pablo̱ tö Tesalónica wakpa a̱, i' ta̱ ide böt
2 Tesalonicenses

Mik Pablo bak Corinto eta̱ ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Tesalónica e'pa a̱. I' dör yëkkuö skà kit ie' tö ie'pa a̱, i' ta̱ ide böt. S'wöbla'u̱kwakpa we̱le tö ichè tö Jesús skà dë'röbakne e' kue̱ki̱ kẽ s'ka̱wöta̱ kaneblök. Jesús mik e̱rblökwakpa we̱lepa tö e' klö̱o̱', e' kue̱ki̱ ie'pa kẽ kanebló̃ia̱ chkè yuloie. E' kue̱ki̱ Pablo tö Jesucristo skà datskene e' paké ie'pa a̱.

Pablo é̱na ie'pa a̱ ichak yësyësë tö Jesús ka̱m döne e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit. Ie' tö ie'pa a̱ iché tö Jesucristo datsketkene e' yöki̱ wëm döraë eköl sulitane ki̱tö'u̱k. E' kaneblöraë Satanás diché wa. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö mik Jesús dene eta̱ pë' ko̱s kẽ e̱rblëne ie' mik e' we'ikeraë Skëköl tö.

Erë ka̱m Jesús döne eta̱ ie' mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë ena ie'pa ka̱wöta̱ kaneblök e̱' kkö'noie. Es Pablo tö ie'pa a̱ iché.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Silvano ena Timoteo tso'
ye' ta̱ íe̱. Sa' tso' yëkkuö i' shtök Skëkëpa
Jesús icha erule se̱rke Tesalónica e'pa a̱. A'
batsulewa̱ Skëköl dör S'yë̃ ena Skëkëpa Jesu-
cristo e'pa mik. 2 A̱s ie'pa e̱r buaë chõ ena
se̱ne bẽrë mù a' a̱.

Mik Jesús dene, eta̱ pë' suluë we'ikeraëitö

3 A yamipa, ke̱kraë sa' ka̱wöta̱ wëstela
chök Skëköl a̱ a' dalërmik. A' e̱rblöke Jesús
mik, e' kí̱ mir buaë. E' sù̱ a' ñì dalëritsöke, e'
kí̱ mir buaë. E' tö sa' ké wëstela chök Skëköl
a̱. 4 Sa' tö a' tté ppéka̱ buaë Skëköl icha eruleë
ko̱s e'pa shu̱a̱. Erë a' weirke sia̱rë s'bolökpa
ulà a̱, a' töiërke sia̱rë Jesús ttè kue̱ki̱, erë a'
e̱' tkéwa̱ darërëë, a' e̱rblökeia̱ Jesús mik buaë,
e' kue̱ki̱ sa' tö a' ki̱kéka̱. 5 E' ko̱s wa iwënewa̱
tö Skëköl tö s'shu̱lè yësyësë. Ie' dör se' blú, e'
tté kue̱ki̱ a' weirke. E' wa iwënewa̱ tö ie' tö
ibikeitseke tö a' je' didir ì blúie ie' tso' e' kí̱ie.
6 Skëköl tö s'shu̱leke yësyësë ke̱kraë, e'
kue̱ki̱ buaë idir tö wé̱pa tö a' we'ikeke esepa
we'ikeraë ie' tö sia̱rë. 7 Ta̱ a' weirke sia̱rë
e'pa e̱nuraë sa' ta̱ ñita̱. E' ko̱s tköraë mik
Skëkëpa Jesús datskene ie' biyöchökwakpa
diché ta̱' ta̱ië e'pa ta̱ ena bö'wö ñarke ta̱ië e'
shu̱a̱ eta̱. 8 Wé̱pa kẽ e̱' batsöta̱' Skëköl mik,
kẽ wa̱ Skëkëpa Jesús tté buaë e' iu̱tëne, esepa
ko̱s we'ikök ie' datse̱. 9 Ie'pa weir michoë
sia̱rë busdattsa̱ bánet Skëköl diché ta̱' ta̱ië
olo ta̱' ta̱ië, e' yöki̱. 10 E' ko̱s tköraë mik
Skëkëpa Jesús datskene eta̱. E' ké̱wö ta̱ ie'
icha batse'rpa ko̱s tö ie' ki̱keraka̱. Se' e̱rblé
ie' mik, esepa ko̱s tö ie' dalöieraë. A' tö ttè
yë' sa' tö a' a̱, e' klö'wé̱ e' kue̱ki̱ a' tso'ñak e'pa
shu̱a̱.
11 E' kue̱ki̱ sa' tö Skëköl a̱ ikieke ke̱kraë a'
ki̱. Sa' tö ikieke ie' a̱ a̱s ie' tö a' sa̱ù̱ tö a' se̱rke
yësyësë we̱s ie' tö a' klö̱o̱'bak se̱nuk es. Ñies
sa' tö ikiè ie' a̱ tö ie' tö a' ki̱mù ì buaë ko̱s
kiane wè̱ a' ki̱ e' wà u̱k buaë ie' diché wa. E'
ko̱s wa̱k a' é̱na a' e̱rblöke Jesús mik e' kue̱ki̱.
12 Sa' tö ikieke es a̱s Skëkëpa Jesús ki̱karka̱ a'
batamik, ñies a̱s Skëköl tö a' ki̱kõka̱ buaë. Ie'
ena Skëkëpa Jesucristo e'pa e̱r buaë chõ a' a̱,
e' kue̱ki̱ ie'pa tö a' ki̱meraë iwà u̱k buaë.

2

Wëm Sulusi Ichökle

1 A yamipa, mik Skëkëpa Jesucristo
datskene, eta̱ se' busdaka̱ ka̱shu̱k a̱ ñì
dapa'u̱k ie' ta̱, e' tté pakeke sa' tö a' a̱ i̱'ñe. Sa'
tö a' a̱ ikieke kröröë tö 2 yile iché tö Skëkëpa
Jesús datskene, e' ké̱wö detke, e' ta̱ kẽ a' e̱'
ki̱tö'u̱k e̱' tkiu̱k ttè ese wa. Isalema yile tö a'
a̱ icheke tö Wiköl Batse'r tö sa' a̱ ikkaché tö
Jesús denetke. Isalema yile tö icheke tö sa'
tö ie'pa a̱ iyë' ö sa' tö ikit yëkkuö ki̱ tö Skëkëpa
Jesús denetke ká̱ i' a̱. Yile tö iché es, e' ta̱ e'
dör ka̱che. 3 Kẽ a' e̱' ki̱tö'u̱k ttè ese wa yës.
Skëkëpa Jesús ka̱m dö̱ne e' yöki̱ ta̱ië pë' tö
Skëköl wateratts̱a̱. Ñies wëm sulusi ichökle
wömenettsa̱bak weinuk e' döraë. 4 Ì ko̱s tso'
dalöiè skëkölie, ese kẽ kiarpa ie' ki̱. Ie' wák e̱'
ttsöraka̱ ese ko̱s tsa̱ta̱. Ie' ki̱ ikiane tö sulitane
tö ie' ẽ dalöiè. Ie' e̱' tköraka̱ Skëköl wé kibi a̱
ta̱ ie̱' chöraë: "ye' dör íyi ulitane këköl."
5 Mik ye' bak a' ska', eta̱ íyi ekkë yë'yö a'
a̱, ye' a̱ ta̱ e' a̱ne a' é̱na. 6 Ì tö wëm sulusi ñe'
wöklö'we̱keia̱ a̱s kẽ idõ ka̱m iké̱wö dõ e' yöki̱
e' jche̱r a' wa̱. 7 Erë i̱'ñe ta̱ Satanás tso'tke
iwakanéu̱k bër akirie a̱s s'ditsö tö Skëköl ttè
watõttsa̱. Erë wëm sulusi ñe' kẽ dõpa dõ
mik yi tso' iwöklö'u̱k e' yënettsa̱ eta̱. 8 Mik
iyënettsa̱, eta̱ wëm sulusi e' döraë sulitane
wörki̱. Erë mik Skëkëpa Jesús de, eta̱ ie' e̱'
alöraka̱ iki̱ ilo ta̱ië wa ta̱ itterawa̱itö ikkõ
siwé̱ ẽ wa. 9 Mik wëm sulusi ñe' de (ka̱m
Jesús tö ittõwa̱ e' yöki̱), eta̱ ie' döraë Satanás
batamik. Satanás diché wa, ie' tö ì kẽ o̱r
yi a̱ ese ko̱s we̱raë s'ki̱tö'wo̱ie. 10 Ì sulu
ko̱s wa ie' tö s'wömeulettsa̱ weinuk aishkuö
ta̱ esepa ki̱tö'we̱raë. Ie'pa kẽ wa̱ Jesús tté
moki̱ e' dalëritse̱ e̱' tsa̱tkoie, e' kue̱ki̱ ie'pa
wömeulettsa̱ weinuk. 11 E' kue̱ki̱ Skëköl tö
ie'pa wömerattsa̱ a̱s ie'pa e̱' ki̱tö'ù̱ Wëm Suluë
Ichökle e' ka̱che wa. 12 Es ie'pa kẽ tö ttè
moki̱ë ñe' klö'wè̱. E' skéie ie'pa ttsë'r buaë
ì sulu wamblök, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa
wömerattsa̱ weinuk aishkuö ta̱. Esepa ko̱s ki̱
inuí̱ döraë.

S'yë̃ tö se' shu̱kitbak tsa̱tkè

13 Erë, a yamipa, a' dalër ta̱ië Skëkëpa Jesús
é̱na. Tsa̱we ta̱ Skëköl tö a' shu̱kitbak tsa̱tkè

iWiköl tö a' batse'wè̱ e' batamik. Ñies a'
tsa̱tkëne ttè moki̱ë klö'wé̱ a' tö e' batamik. E'
ko̱s kue̱ki̱ sa' ka̱wöta̱ wëstela chök Skëköl a̱
ke̱kraë a' ki̱. 14 Sa' tö Jesús tté buaë paka' a'
a̱, e' wa Skëköl tö a' klöo̱'bak a̱s a' se̱r michoë
Skëkëpa Jesucristo ta̱ ñita̱ e' olo tai̱ë e' a̱.
15 A yamipa, e' kue̱ki̱, ttè wa sa' tö a' yö'
mik sa' bak a' shu̱a̱ eta̱, ñies mik sa' tö yëkkuö
kit a' a̱ eta̱, ttè e' ko̱s blö̃ buaë a' e̱r a̱, kẽ
ilo'yar. 16 Skëkëpa Jesucristo ena Skëköl dör
S'yẽ, e'pa é̱na se' dalër tai̱ë. Ie'pa e̱r buaë
chè se' a̱, e' tö se' e̱r pablè michoë. Ñies
ie'pa kablë' se̱ne michoë muk se' a̱, e' panuk
kröröë se' tso'ie. 17 A̱s ie'pa tö a' e̱r pablö̃. A̱s
ie'pa tö a' e̱r diché kí̱ iö̃ a̱s a' tö ì buaë ko̱s ù̱
ttè wa ena iwawatke.

3

S'yẽ a̱ ikiö̃ sa' ki̱

1 A yamipa, bata ekkë ta̱, a' tö Skëköl a̱ ikiö̃
sa' ki̱ a̱s Skëkëpa Jesús tté pakeke sa' tö, e'
kí̱ pakar bet ká̱ ulitane wakpa a̱ ta̱ e'pa tö
iklö'wé̱ we̱s a' tö iklöo̱' es. 2 Ñies pë' tso' tai̱ë
kẽ e̱rblöku̱' Jesús mik, e' kue̱ki̱ a' ikiö̃ Skëköl
a̱ tö ie' tö sa' tsa̱tkö̃ pë' sulusi yöki̱. 3 Erë
Skëkëpa Jesús ttö̃ moki̱ë, ie' tö a' se̱'we̱raë
tkëulewa̱ darërë ie' mik ta̱ a' tsa̱tkeraëitö ì
sulu yöki̱. 4 Sa' e̱' mué̱ ie' mik tö ie' tö a'
ki̱meraë. E' kue̱ki̱ sa' wa̱ ijche̱r tö ì u̱k a' ké
sa' tö, e' wawé̱ a' tö ta̱ a' iwè̱ michoë. 5 A̱s
Skëkëpa tö a' ki̱mù ko̱s Skëköl é̱na se' dalër e'
wà a̱nuk. Ñies a̱s a' ki̱muitö a' weirke ko̱s e'
dalë'ttsök we̱s Cristo tö ie' icha dalë'ttsë' es.

Se' ka̱wöta̱ kaneblök

6 A yamipa, Skëkëpa Jesucristo ttö̃ wa sa'
tö a' a̱ icheke tö s'yamipa we̱lepa bikërke,
esepa yöki̱ a' e̱' skö̃. Wé̱pa kẽ tö ttè me'a̱t sa'
tö e' iu̱teku̱', esepa yöki̱ a' e̱' skö̃, kẽ iiu̱tar.
7 A' wa̱ ijche̱r buaë tö a' ka̱wöta̱ se̱nuk we̱s
sa' bak se̱nuk a' ska' es. A' kẽ wa̱ sa' su̱ne
bikënuk. 8 Sa' kẽ wa̱ yi chkè ñane kẽ pato̱ule.
E' skéie sa' bak kaneblök darërë ñië nañeë
shtrine wa ì wa chkoie, di' yoie a̱s sa' kẽ tö
yi tsiriù̱ e̱' tiè wa e̱' kanewè̱ wa. 9 Mik sa' bak
a' ska' warma a' ka̱wöta̱ sa' sa̱u̱k, sa' kkö'nuk,
erë sa' kẽ wa̱ ì kine a' a̱ es. Es sa' kaneblë'
a' ska' a̱s a' wöblar kaneblök we̱s sa' tö a' a̱
iwà kkayë' es. 10 Mik sa' bak a' ska', eta̱ ttè i'
yë' sa' tö a' a̱: "Yi kẽ kaneblak, ese kẽ tiar."
11 Sa' tö ittsé tö a' we̱lepa bikërke tai̱ë. Ie'pa
kẽ kaneblöku̱' yës, e' skéie wé̱pa kaneblöke
esepa tsiriwe̱kerakitö ñië. 12 Pë' esepa patté
sa' tö, ñies ie'pa ké sa' tö Skëkëpa Jesucristo
ttö̃ wa kaneblök darërë bẽrë e̱' kanéwo̱ie.
13 Erë, a yamipa, kẽ a' shtrinuk ì buaë u̱k
ke̱kraë. 14 Ttè shtéyö yëkkuö i' ki̱, e' kẽ iu̱tè
yile tö, e' ta̱ ichö̃ a' male̱pa a̱. Ie' yöki̱ a' e̱' skö̃
a̱s ijaërka̱ ta̱ ie̱r mane'ù̱ne. 15 Erë kẽ ie' sua̱r
suluë we̱s s'bolök es, e' skéie ipattö̃ e̱r bua'
wa we̱s s'ël es.

Pablo e̱' chéa̱t

16 Skëkëpa Jesús dör se̱ne bẽrë mukwak, a̱s
e' tö se̱ne bẽrë mù a' a̱ ke̱kraë ì ko̱s tköke a'
ta̱ e' shu̱a̱. A̱s ie' tkërie a' ulitane ta̱ ke̱kraë.
17 Ye' dör Pablo, e' tö shke̱ne i' shté ye' wák
ulà wa we̱s ye' tö ishteke yëkkuö ko̱s shtéyö
ese ki̱ es. Es sulitane wa̱ ijche̱r tö ye' wák tö
ishté. 18 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r buaë chö̃ a'
ulitane a̱ tai̱ë.

Yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Timoteo a̱
1 Timoteo

Pablo tö yëkkuö kit mañat Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpa a̱, e' et e' dör itsá̱ kititö Timoteo a̱ e'. Yëkkuö i' dör ie' pattoie we̱s ie'pa ka̱wöta̱ s'wëttsu̱k s'wökirpaie.

Timoteo dör Pablo wapiöu̱k ikanè a̱. Mik ie' bak duladula eta̱ Pablo tö ie' klöo̱' kaneblök ie' ta̱. Timoteo bak se̱nuk ká̱ kiè Listra a̱te̱ Asia ee̱. Ie' yë̃ dör griegowak ena imì dör Israel aleri. Mik Pablo tö Jesús tté buaë paka' Listra eta̱ Timoteo e̱rblë' Jesús mik. E' ukuöki̱ mik Pablo skà bak Listra eta̱ ie' tö Timoteo shu̱kit kaneblök ie' ta̱ (Hechos 16.1-4). E' ukuöki̱ Timoteo kaneblë' tai̱ë Pablo ta̱ Jesús tté buaë pakök ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ a̱. E' ukuöki̱ ta̱ Timoteo bak Jesús mik e̱rblökwakpa wëttsu̱k Éfeso. Pablo tö yëkkuö i' kit Timoteo a̱ ie' ki̱moie we̱s ie' ké se̱nuk kaneblök.

E' kí̱ieta̱ se' wé̱se ké kaneblök Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpaie ena e'pa ki̱mukwakpaie, e' kit Pablo tö Timoteo a̱. Ñies Jesús mik e̱rblökwakpa tso' Éfeso e'pa shu̱a̱ kabene tso' tai̱ë. Pë' we̱lepa tö s'wöbla'we̱ke ka̱che tté wa, esepa kí̱ talarke tai̱ë, e' ché Pablo tö Timoteo a̱ tö we̱s ie' ka̱wöta̱ ttè ese shu̱lök.

Yëkkuö i' tö se' ki̱mèmi tai̱ë i̱'ñe ta̱. Yëkkuö i' tö se' a̱ ikkachè tö se' wé̱se ka̱wöta̱ shu̱shtè s'wökirpaie, ñies se' wé̱se ka̱wöta̱ shu̱shtè s'wökirpa ki̱mukwakie. E' kí̱ieta̱ we̱s s'wökirpa ké kaneblök e' tso' kitule yëkkuö tsá̱ kit Pablo tö Timoteo a̱ e' ki̱.

Shke̱'wè̱

[1] Ye' dör Pablo. Ye' dör Cristo Jesús ttekölpa
tsá̱, e'pa eköl. Skëköl dör S'tsa̱tkökwak ena
Cristo Jesús mik se' e̱rblöke, e'pa ye' ka' kanè
e' wà u̱k. [2] A Timoteo, ye' tso' yëkkuö i' shtök
be' a̱. Be' dör we̱s ye' alà chök es ttè mik se'
e̱rblöke e' wa. Skëköl dör S'yë̃ ena Skëkëpa
Cristo Jesús, a̱s e'pa e̱r buaë chõ be' a̱ ena be'
sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa ñies se̱ne bẽrë mù be' a̱.

Se' wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, esepa wöklö'ú̱

[3] Mik ye' minea̱ Macedonia, eta̱ ye' kköyë'
be' a̱: "Be' e̱' tsú̱at Éfeso pë' we̱lepa tso' ee̱
e'pa a̱ ichõ tö kẽ s'wöbla'wa̱r ka̱che tté wa."
[4] Ie'pa ka̱wö chöke tai̱ë se' ditséwö bak ká̱
ia̱ia̱ë e' tté pakè wa. Ttè e' kẽ e̱rta̱'wa, e'
dör ttè ëse. Ichõ ie'pa a̱ tö kẽ yi wöbla'wa̱ria̱
ka̱che ttè ese wa. Ttè ese ki̱ sulu s'ñì chõ. Ttè
ese tö, ì we̱ke Skëköl tö se' e̱rblé ie' mik e' wa,
ese wöklö'we̱ke.
[5] Ye' ki̱ ikiane tö s'yamipa ñì dalëritsõ e̱r
maneneë wa, e̱rbikè bua' wa. Mik ie'pa
ñì dalëritsõ es, eta̱ e' wa iwënewa̱ tö moki̱
ie'pa e̱rblöke Jesús mik. E' kue̱ki̱ ye' tö
be' ké s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa esepa
wöklö'u̱k, kẽ kar s'wöbla'u̱k. [6] Ie'pa we̱lepa
tö ttè moki̱ méa̱t ta̱ ittémirak biraraë. [7] Ie'pa
e̱rkiöke s'wöbla'u̱k ttè dalöiëno wa. Erẽ
ipakekerakitö we̱s ichõpa é̱na iwà a̱nerak
buaë es, erë iwákpa kẽ é̱na iwà a̱ne.

[8] Se' wa̱ ijche̱r tö ttè dalöiëno e' dör buaë,
erë se' ka̱wöta̱ iwà jche̱nukwa̱ tö ì kue̱ki̱
imenea̱t. [9] Se' wa̱ ijche̱r tö ttè dalöiëno, e' kẽ
menea̱t s'se̱r yësyësë esepa shu̱loie. E' skéie
imenea̱t wé̱pa kẽ se̱nak yësyësë, wé̱pa tö ttè
dalöse̱we̱kewa̱, wé̱pa dör pë' sulusi, wé̱pa
e̱' wamblõ sulu, wé̱pa kẽ tö Skëköl ena ie'
siwé̱ dalöiè, wé̱pa tö imì ö iyẽ ttèwa̱, wé̱pa
dör s'ttökwakpa, [10] wé̱pa trër, wëpa se̱rke
wëpa ta̱ alakölpa skéie, wé̱pa tö s'ditsö eki-
bleke watuè̱, wé̱pa dör ka̱chökwakpa, wé̱pa
tö s'kkateke ka̱che wa, ñies wé̱pa tö ì skà kẽ
dör ttè yësyësë sini'kuè̱ ese wambleke, esepa
ko̱s shu̱loie ttè dalöiëno menea̱t. [11] Es ttè
buaë ichökle e' tö se' a̱ ikkacheke. Ttè e' pakè
kané me'a̱t Skëköl ki̱kauleka̱ tai̱ë, e' tö ye'
ulà a̱.

Pablo tö wëstela ché Cristo a̱

[12] Skëkëpa Cristo Jesús tö ye' e̱r diché ieke.
Ie' isué̱wa̱ tö ye' ttõ moki̱ë, e' kue̱ki̱ ye'
me'ka̱itö kaneblök ie' a̱. E' kue̱ki̱ wëstela
chèyö ie' a̱ tai̱ë. [13] Ye' bak ie' chök suluë.
Ñies ye' bak ie' ttökatapa chök suluë, we'ikök
sia̱rë. Erë Skëköl tö ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa, ka̱m
ye' e̱rblõ ie' mik e' kue̱ki̱. Ì wamblë' ye' tö
ie' ta̱, e' wà kẽ a̱ne ye' é̱na tö e' dör suluë, e'
kue̱ki̱ ie' tö ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa. [14] Es Skëkëpa
Jesús e̱r buaë ché ye' a̱ tai̱ë shu̱te̱ a̱s ye' e̱rblõ
ie' mik, ñies a̱s ye' tö s'male̱pa dalëritsõ buaë
Cristo Jesús ttõ wa.

[15] Cristo Jesús dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ pë' sulusipa
tsa̱tkök. Ttè e' dör yësyësë je', sulitane ké
iklö'u̱k. Ye' bak e̱' wamblök suluë sulitane
tsa̱ta̱. [16] Erë Skëköl tö ye' sué̱ e̱r sia̱rë wa,
ie' tö ye' tsa̱tkée sulitane a̱ ikkachoie tö ko̱s
Jesucristo tö se' dalë'ttseke e̱naë e̱r bua' wa.
Ie' tö iwé̱ es a̱s sulitane e̱rblõ Jesús mik we̱s
ye' es ta̱ se̱ne michoë dõ ie'pa ulà a̱. [17] Skëköl
dör s'blú yöbië, kẽ duöta̱'wa̱, kẽ wërta̱'wa̱, e'
dör eköl ẽme. ¡A̱s sulitane tö ie' dalöiõ tai̱ë,
ie' ki̱kõka̱ tai̱ë ke̱kraë!

[18] A Timoteo, be' dör we̱s ye' alà es, ye' tö
be' ké iwakanéu̱k we̱s Skëköl ttekölp tö iyë'bak
be' a̱ es. Be' e̱' tkõwa̱ darërë we̱s ñippökwak
bua'bua ñippõ es. [19] Be' e̱rblõ michoë Jesús
mik. Be' e̱rbikõ buaë e' wà iu̱tõ. We̱lepa kẽ
wa̱ ie̱rbikõ buaë e' wà iu̱tëne, e' kue̱ki̱ ie'pa
e̱rblöke Jesús mik e' olo'yé ie'pa tö. [20] Esepa
tso' böl kiè Himeneo ena Alejandro. Ie'pa
méttsa̱ ye' tö Satanás ulà a̱ a̱s iwötkirdak tö
Skëköl kẽ yërta̱' suluë.

2

Skëköl a̱ ikiö́sö sulitane ki̱

1 A Timoteo, ttè i' cheke ye' tö be' a̱ e'
dör ttè bua'ie: Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱
Skëköl a̱ ikiök sulitane ki̱ ke̱kraë. Ichö́ ie'pa
a̱ tö ie' a̱ ikiö́ tö ie' tö sulitane ki̱mè, ñies
wëstela chö́ ie' a̱ sulitane ki̱. 2 Ie' a̱ ikiö́
wé̱pa tso' se' blúpaie se' wökirpaie esepa ko̱s
ki̱ a̱s ie'pa s'wëttsù̱ buaë. Ie'pa tö iwé̱ es,
e' ta̱ se' se̱rdaë ë́rë buaë Skëköl dalöiök ë,
kë ñì chöta̱' suluë. 3 E' dör buaë, ñies iwër
buaë Skëköl dör S'tsa̱tkökwak e' wa. 4 Ie' ki̱
ikiane tö sulitane tsa̱tkër. Ñies ie' ki̱ ikiane tö
sulitane é̱na ttè moki̱ë e' wà a̱r. 5 Ttè e' dör i'
es:

Skëköl dör eköl ë́me.
Ñies wëm tso' eköl ë́me, e' tso' se' tté chök Skëköl a̱,
e' dör Cristo Jesús.
6 Ie' wák e̱' me'ttsa̱bak ttèwa̱ sulitane nuì̱ skéie.
E' bak mik Skëköl tö iké̱wö me'wa̱ eta̱,
a̱s sulitane wa̱ ijche̱r tö moki̱ ie' é̱na se' tsa̱tkak.

7 Ttè e' wà pakök Skëköl tö ye' klöo̱'bak Jesús
ttekölpa tsá̱ e'pa ekölie. Ie' tö ye' patkë' pë' kë
dör judiowak esepa wöbla'u̱k ttè moki̱ mik
se' e̱rblöke e' wa. Ì ché ye' tö e' dör moki̱ë,
e' kë dör ka̱che.
8 Bitökicha a' ñì dapa'u̱ke ká̱ wa'ñe, eta̱ ye'
ki̱ ikiane tö wëpa ttö́ Skëköl ta̱ e̱r batse'r wa,
kë ulune yi ki̱, kë ñì chöta̱'. 9 Ñies ye' ki̱
ikiane tö alakölpa e̱' paiö́ buaë, kë dör ichkà
kkachök. Alakölpa kë kàne íyi tulökka̱ ta̱ië
itsà̱ ki̱. Ñies ie'pa kë kàne e̱' ki̱tkökka̱ ta̱ië íyi
wöñarke dalölöë oroie ìie ese wa. Datsi' tuè̱
darërë ese kë iër e̱' ttsoka̱ ta̱ië. 10 E' skéie
ie'pa ké e̱' ki̱tkökka̱ ì buaë we̱kerakitö ese
wa we̱s alakölpa e̱' chö́ tö ie̱' tkëulewa̱ darërë
Skëköl ttè a̱ esepa ké se̱nuk es. 11 Ie'pa
ka̱wöta̱ s'wöblarke e' ki̱ttsök ë́rë dalöiè wa.
12-14 Skëköl tö Adán yö' ke̱we, e' ukuöki̱ ta̱
Eva yö'itö. Ñies Adán kë ki̱tëne, Eva ki̱tëne,
es ie' tö Skëköl ttè dalöseo̱'wa̱. E' kue̱ki̱ mik a'
ñì dapa'u̱ke Skëköl dalöiök, eta̱ ye' ki̱ ikiane
tö alakölpa tulur ë́rë. Ye' kë tö ka̱wö mè
ie'pa a̱ s'wöbla'u̱k. Ñies ye' kë tö ka̱wö mè
ie'pa a̱ e̱' alökka̱ wëpa ki̱. 15 Erë alakölpa
tö ila'r kanewe̱ke buaë ena ie̱rblöke Jesús
mik ena s'dalëritseke ena ise̱rke batse'r ena
ie̱rbiköke buaë yësyësë e' ko̱s a̱ itkërie, e' ta̱
itsa̱tkërdarak.

3

Skëkëpa Jesús ichapa erule e'pa wökirpa

1 Ttè i' dör yësyësë: Yi é̱na kaneblak
Skëkëpa Jesús ichapa erule e'pa wökirie, e'
ta̱ ese é̱na kanè buaë wa̱k. 2 E' kue̱ki̱ esepa
ké se̱nuk yësyësë, kë ki̱ ì sulu kue̱pa yi tö
ikkatoie. Esepa ké alaköl tsu̱kwa̱ eköl ë, e'
dalöiök ta̱ië, kë kàne trënuk. Esepa ké e̱'
kkö'nuk buaë, ka̱bikeitsök buaë, ñies se̱nuk
yësyësë a̱s idalöiër. Esepa ké s'yamipa datse̱
bánet, esepa kiökwa̱ buaë iu a̱. Esepa a̱ buaë
s'wöblar Skëköl ttè wa. 3 Esepa kë kàne e̱'
ttökka̱ blo' wa. Esepa kë dör kësik tsiriwe̱ta̱',
e' skéie ie' e̱r buaë chö́ sulitane a̱ ta̱ ise̱rke
ë́rë. Esepa kë e̱r me'rie inuköl ki̱. 4 Esepa
dör iu wökir buaë. Ñies esepa ala'r wöblane
buaë ie' ttö́ dalöiök, ñies sulitane dalöiök.
5 Esepa kë dör iwák u wökir buaë, e' ta̱ ¿we̱s
idömi Skëköl ichapa erule e'pa wökirie buaë?
6 Wé̱pa míwa̱ e̱rpa Skëköl ttè a̱, esepa kë
menukka̱ s'wökirpaie dö' ie̱' ttsö́ka̱ ta̱ië ta̱
iwömerttsa̱ weinuk we̱s bë́ es. 7 Ñies e' wakpa
ké se̱nuk yësyësë a̱s wé̱pa kë dör Skëkëpa
Jesús ichapa esepa tö idalöiö́. Kë dör es, e'
ta̱ ie'pa tö iwayuèmi ta̱ ijaërka̱mi ta̱ ia̱rmine
we̱s bë́ ki̱ ikiane es.

Skëkëpa Jesús icha wökirpa e'pa ki̱mukwakpa

8 Es ñies Skëkëpa Jesús ichapa erule
wökirpa e'pa ki̱mukwakpa ké se̱nuk yësyësë
a̱s idalöiër. Esepa ké ttök moki̱. Esepa
kë kàne e̱' ttökka̱ blo' wa. Esepa kë kàne
inuköl klö'u̱k ka̱che wa. 9 Esepa ké e̱' tkökwa̱
darërë ttè mik se' e̱rblöke kkayëne se' a̱, e'
a̱ e̱rbikè maneneë wa. 10 Wé̱pa merkeka̱
iwökirpa ki̱mukwakpaie, esepa ka̱wöta̱ suè̱
ke̱we tö is ise̱rdak. Kë iki̱ ì nuí ta̱', e' ta̱
imerka̱mi ki̱mukwakpaie. 11 Esepa alakölpa
ñies ké se̱nuk buaë a̱s idalöiër. E'pa kë kàne
biyöblök, kë kàne e̱' ttökka̱ blo' wa. E'pa
ké ì ko̱s u̱k yësyësë. 12 Wé̱pa kaneblak
ki̱mukwakpaie, esepa ké alaköl tsu̱kwa̱
eköl ë́me, e' dalöiök ta̱ië, kë kàne trënuk.
Esepa wöblane buaë ila'r wëttsu̱k ñies ie'
dör iwák u wökir buaë. 13 Ki̱mukwakpa tö
iwakanewe̱ke buaë, e' ta̱ ie'pa dalöiërdaë,
ñies Cristo Jesús tté mik se' e̱rblöke, e'
pakeraëitö kë jaëne.

Jesucristo siwé̱ kkayë' Skëköl tö se' a̱

14 Ye' mú mi' bet be' weblök. Ye' tso' yëkkuö
i' shtök be' a̱ 15 dö' ye' wöklör eta̱ be' wa̱
ijche̱r tö we̱s se' dör Skëköl yamipaie esepa
ka̱wöta̱ se̱nuk. Se' dör Skëköl chö́k e' ichapa,
e'pa dör we̱s u chkí bua'ie es ttè moki̱ë e'
tsa̱tkoie iwöklö'wo̱ie. 16 Jesucristo siwé̱ e'
kkayë' Skëköl tö se' a̱, ttè e' dör moki̱ë buaë
shu̱te̱ë. Ttè e' dör i' es:

Jesucristo yöne s'ditsöie.
Ie' dör yësyësë e' kkayë' Skëköl Wiköl tö.
Ie' su̱' Skëköl biyöchökwakpa tö.
Ie' tté buaë e' pakane ká̱ wa'ñe wakpa a̱.
Ie' mik pë' e̱rblöke ká̱ wa'ñe.
Ie' kinewa̱ buaë ká̱ jaì a̱ olo ta̱' ta̱ië ee̱.

4

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

1 Skëköl Wiköl tö ichè yësyësë tö mik ká̱ i'
e̱rkewatke, eta̱ ta̱ië pë' tö ie̱rblõ Jesús mik
e' waterattsa̱. E' skéie ttè datse̱ wimblupa
tö s'ki̱tö'we̱ke esepa wa̱ ena aknamapa wa̱
ese klö'we̱kerakitö. 2 Pë' e̱' õ sulu ka̱chõ
ta̱ië e̱rbikè burinewa̱tke esepa iu̱tekerakitö.
3 Pë' ñe'sepa kẽ tö s'kè se̱nukwa̱. Ñies
ie'pa tö icheke tö chkè wé̱sele kẽ katar, kẽ
ñar. Erë chkè ko̱s me'a̱tbak Skëköl tö se'
a̱ katanoie ñanoie. E' kue̱ki̱ se' dör Jesús
mik e̱rblökwakpa wa̱ ttè moki̱ë e' jche̱r, e'pa
wa̱ ka̱wö ta̱' chkè ulitane katök ñuk wëstela
chekesö ie' a̱ e' wa. 4-5 Ì ko̱s yö' ie' tö e'
dör buaë, kẽ se' kàne iwatöktsa̱. Chkè ko̱s
batse'o̱rmi ie' ttè wa ena ie' a̱ ikiè wa. E'
kue̱ki̱ ie' a̱ wëstela chésö iki̱, e' ta̱ iñèmisö.

Jesucristo kanè méso buaë

6 Ttè ekkë wa be' tö se' yamipa wöbla'wé̱,
e' ta̱ be' döraë Cristo Jesús kanè méso buaë
ese. Ñies iwënewa̱ tö be' e̱r diché iërke buaë
ttè moki̱ mik se' e̱rblöke e' ko̱s wa. Ttè e' wà
iu̱të'bitu̱ be' tö buaë dõ ikkë.
7 Erë ka̱pakè ëse, kẽ wà ta̱', kẽ tö Skëköl
dalöiè, ese ko̱s kẽ iu̱tar. E' skéie be' e̱' paulaú̱
ke̱kraë se̱nuk we̱s Skëköl ki̱ ikiane es. 8 Se'
e̱' diché iöke e̱' pa kë'wo̱ie e' dör bërëbërë
buaë se' a̱ ká̱ i' ki̱ ẽ. Erë se̱ne we̱s Skëköl ki̱
ikiane es, e' tö se̱ne buaë shu̱te̱ë e' meraë se'
a̱ ká̱ i' ki̱ ñies aishkuö ta̱. 9 Ttè e' dör yësyësë,
sulitane ké iklö'u̱k. 10 Se' e̱rblétke Skëköl
chök e' mik, e' kue̱ki̱ se' dobchöke darërë
kaneblök ie' a̱. Ie' dör sulitane tsa̱tkökwak,
erë bua'iewa̱ ie' dör wé̱pa e̱rblé ie' mik es-
epa tsa̱tkökwak.
11 Ttè ekkë wa s'yamipa wöbla'ú̱ ta̱ ikõ
iwà iu̱tök. 12 Kẽ be' e̱' muktsa̱ watè be' dör
duladula e' kue̱ki̱. E' skéie be' ttõ wa, be'
se̱r wa, be' s'dalëritsè wa, be' e̱rblõ wa ena
be' se̱r batse'r wa ikkachõ s'male̱pa e̱rblöke
Jesús mik esepa a̱ tö we̱s se' ké se̱nuk. 13 Ka̱m
ye' dõ e' yöki̱ be' e̱' chõ Skëköl yëkkuö a̱ritsök
s'yamipa a̱ mik a' ñì dapa'u̱ke eta̱. Ie'pa
wöbla'ú̱ iwa, ie'pa pattõ iwa. 14 Mik Skëkëpa
Jesús icha e' wökirpa ulà me'ka̱bak be' ki̱,
eta̱ Skëköl ttekölpa tö iyë' be' a̱ tö ì me'
Wiköl Batse'r tö be' a̱ kanebloie Skëköl a̱, e'
wakaneú̱ ie' a̱ buaë, kẽ iwe'ikar. 15 Be' e̱' chõ
ttè ekkë ko̱s e' wakanéu̱k a̱s sulitane tö isa̱ù̱
tö be' kí̱ yörke buaë Cristo ttè wa. 16 We̱s be'
se̱r ena we̱s s'wöbla'wè̱bö e' kkö'nú. Be' tö
iwé̱ es ke̱kraë, e' ta̱ be' ena wé̱pa tö be' ttöke
e' ttsé, e'pa ko̱s tsa̱tkërdaë.

5

We̱s be' ké se̱nuk Jesús mik e̱rblökwakpa ta̱

1 Wëpa këkëpatke esepa kẽ uñar kësik wa,
e' skéie ie'pa pattõ e̱r bua' wa we̱s s'yëwö
es. Duladulapa pattõ we̱s s'ëlpa es. 2 Es ñies
alakölpa këkëpatke, e' pattõ we̱s s'mì es. Ñies
busipa pattõ we̱s s'kutapa es e̱r yësyësë wa.
3 Alakölpa schõ sia̱rëla, kẽ wa̱ yi ta̱' e̱'
kkö'nuk, esepa dalöiõ, esepa kkö'nú. 4 Erë
schõpa wa̱ ala'r ta̱' ö uyökpa ta̱' ö wi̱'chkepa
ta̱' esepa ala'r ö isibayökpa ka̱wöta̱ e̱'
wöbla'u̱k iwi̱ke̱la ö imì a̱te̱ sia̱rë e' kkö'nuk
imipa tö ie'pa kköna' e' skéie. E' wër buaë
Skëköl wa. 5 Alakölpa schõ kẽ wa̱ yi ta̱'
e̱' kkö'nuk, se̱rke ekörla, morke Skëköl ẽ
mik, ttöke ie' ta̱ ñië nañeë, esepa ka̱wöta̱
ki̱mè. 6 Erë alakölpa schõpa e̱' mettsa̱ ì sulu
wamblök e̱' ttsë'wo̱ie buaë esepa tso' ttsë'ka,
erë Skëköl a̱ ie'pa dör we̱s s'duulewa̱ es.
Esepa kẽ ka̱wö ta̱' ki̱mè. 7 Ttè e' wà iu̱tök
s'yamipa kõ a̱s kẽ yi tö ì sulu kù̱ ie'pa ki̱
ikkatoie. 8 Es yi kẽ tö iyamipa kkö'nè, kẽ tö
iyamipa e̱kka kkö'nè bua'iewa̱, ese tö ttè
mik se' e̱rblöke e' watéttsa̱. Ie' dör suluë
tkõka̱ pë' kẽ e̱rblöta̱' Jesús mik esepa tsa̱ta̱.

9 Alakölpa schõ ki̱ duas de dabom teryök
(60) ö kí̱ ta̱, se̱newa̱bak wëm eköl ẽ ta̱, esepa
ẽ kiè shtõ ki̱mè. 10 E' kí̱ie ta̱ ijche̱r sulitane
wa̱ tö ie'pa s'ki̱meke buaë, ie'pa ala'r talao̱'
buaë, ie'pa tö ipakökwakpa datse̱ bánet es-
epa ki'wa̱ buaë, kẽ ie'pa tkine kanè ëse u̱k
s'batse'r male̱pa ki̱moie, ñies s'weirke esepa
ki̱meke ie'pa tö, ie'pa e̱' muke íyi buaë ko̱s
ese u̱k e' wawe̱ke ie'pa tö. Alakölpa schõ
esepa kiè shtök se' ka̱wöta̱ yëkkuö ki̱ iki̱moie.

11-12 Erë alakölpa schõ ka̱m ki̱ duas dõ
dabom teryök (60) esepa kiè kẽ shtar yëkkuö
ki̱, esepa kẽ ka̱wöta̱ ki̱mè. Ie'pa tö ichèmi
Cristo a̱ tö kẽ sa' se̱rpawa̱ne, erë ie'pa
e̱rkiöwé̱ne wëpa tö, e' ta̱ ie'pa se̱rdawa̱ne.
Es ie'pa ttè me' kuaë, e' kẽ dalöiëne ie'pa
wa̱, e' ta̱ e' nuí a̱te̱ ie'pa ki̱. E' kue̱ki̱ esepa
kiè kẽ shtar yëkkuö ki̱ a̱s kẽ itkõ ie'pa ta̱ es.
13 Ñies a' tö alakölpa schõ esepa ki̱mé eta̱
ie'pa bikërdaka̱ ta̱ië, michoë upakök u ët u
ët biyöblök suluë, e̱' tiù̱ mir mir s'yamipa
tsiriu̱k, ttè kẽ yër ta̱' ese cherami shabat-
shabat. 14 E' kue̱ki̱ alakölpa schõ ià̱ busipa,
esepa a̱ ye' tö ichè tö a' se̱núwa̱ne, a' ala'r
kõka̱ne, a' wákpa u kaneú̱. Ie'pa tö iwé̱ es
eta̱ pë' kẽ wöbatsö Jesús ttè wa e'pa kẽ tö
se' chepa suluë. 15 Alakölpa schõ we̱lepa
a̱nemibakne Cristo ttè yöki̱ tso'ne Satanás
ttõ iu̱tök, e' kue̱ki̱ ye' tö ichè es.

16 Alaköl isie dör Jesús mik e̱rblökwak, e'
yamipa alè dör alakölpa schõ, eta̱ ie' ké ie'pa
kkö'nuk a̱s kanè e' kẽ a̱rka̱ Skëkëpa icha
male̱pa ki̱. Es imale̱pa tö alakölpa schõ kẽ
wa̱ yi ta̱' e̱' kkö'nuk, esepa kkö'nemi.

17 Skëkëpa Jesús icha erule erule e'pa
wökirpa tö se' wëttse̱ke buaë, esepa ka̱wöta̱
dalöiè ta̱ië patuè̱ buaë. Ie'pa wé̱pa e̱'
ché s'pattök s'wöbla'u̱k Skëköl ttè wa, esepa
ka̱wöta̱ pasuè̱ bua'iewa̱. 18 Skëköl yëkkuö
tö ichè: "Baka wë'ñe tso' kanebloie trigo
wöttsoie, e' kẽ ka̱wö ta̱' kkõ payuèwa̱ itso'
kaneblök e' dalewa a̱s ie' tö trigowö katõ."

Ñies ichèitö: “Kaneblökwakpa ka̱wöta̱ patuè̱.”
E' kue̱ki̱ s'wökirpa pasa̱u̱k buaë se' ka̱wöta̱.
19 Yile debitu̱ s'wökirpa eköl kkatök, ese kẽ
iu̱tar. Erë mik idebitu̱rak böl mañal ikkatök
ta̱ iché tö ie'pa tö isué̱, eta̱ ttè e' wà chakõ
tö iyëne ö kẽ iyëne. 20 S'wökirpa tö ì sulu
wamblekeia̱, kẽ é̱na ilo'yak, esepa wöuñú
s'yamipa ulitane wörki̱ a̱s imale̱pa suarka̱ ta̱
ie'pa kẽ tö íyi sulu wamblõ.
21 Ye' tö be' a̱ icheke Skëköl wörki̱ ñies
Jesucristo wörki̱ ñies Skëköl biyöchökwakpa
shu̱kitule e'pa wörki̱ tö ttè ekkëpa wà iu̱tõ
ñikkëë s'wökirpa ulitane ta̱. Ie'pa sa̱ú̱ ñikkëë.
22 Kẽ yi marka̱ betbet s'wökirie. Mik be'
tö imekeka̱, eta̱ iwà bikeitsõwa̱ buaë ke̱we.
Wëm tö ì sulu wamblé, ese méka̱bö s'wökirie
e' ta̱ ie'pa tö ichèmi tö be' tso' ie' pabakök.
Ñies be' sue̱raë suluë ie'pa tö. Be' e̱' kkö'nú
batse'r ì sulu ko̱s e' yöki̱.
23 Be' shu̱ dalër ñië, e' kue̱ki̱ kẽ be' kàne di'
ẽ yök. Mikle ta̱ vino yõ elkela kapöliie.
24 Ì sulu wambleke we̱lepa tö ese jche̱rwa̱
sulitane wa̱ bet, ka̱m ishu̱lir e' yöki̱. Erë ì
sulu skà tso' ese kẽ jche̱rwa̱ yi wa̱ dõ aishkuö
ta̱ mik ishu̱line eta̱. 25 Es ñies ì buaë we̱kesö
ese wërwa̱ bet. Erë kẽ iwëne bet, e' ta̱ iwërdaë
aishkuö ta̱, kẽ iblënuk. E' kue̱ki̱ kẽ yi marka̱
betbet s'wökirie ka̱m iwà bikeìtswa̱ buaë e'
yöki̱.

6

1 Wé̱pa tso' klöulewa̱ kanè mésoie, esepa a̱
ichõ tö ie'pa ka̱wöta̱ iwökirpa dalöiök e̱r bua'
wa a̱s iwökirpa kẽ tö Skëköl chõ suluë, ñies a̱s
ie'pa kẽ tö ttè buaë wa se' tö s'wöbla'we̱ke,
e' chõ suluë. 2 Ie'pa wökirpa dör Jesús mik
e̱rblökwakpa, e' ta̱ ie'pa kẽ kàne idalöse̱u̱kwa̱,
ie'pa de ñì yamiie Jesús ttè wa e' kue̱ki̱. E'
skéie ie'pa ké kaneblök bua'iewa̱. E' wà dör
tö iwökirpa dör ñies Jesús mik e̱rblökwakpa.
Ie'pa dör ñì yamipa ñì dalër ta̱ië. Ttè ekkë
wa s'wöbla'ú̱, ichõ sulitane a̱ tö iiu̱tõ.

Se' e̱r me'rie inuköl ki̱, e' dör suluë

3 Ttè buaë wa se' wöblao̱' Skëkëpa Je-
sucristo tö, e' tö se' a̱ ikkacheke tö we̱s
se̱neke yësyësë Skëköl a̱. Ttè e' wa se' tö
s'wöbla'we̱ke. Yile tso' s'wöbla'u̱k ttè kua̱'ki̱
wa, kẽ dör we̱s ttè wa se' tö s'wöbla'we̱ke
es, 4 e' ta̱ ie' e̱' ttsõka̱ ta̱ië, erë ie' kẽ wa̱ ì
jche̱r yës. Ttè kẽ wà ta̱, ese ẽ tso' ie'pa e̱r a̱,
e' kabewe̱kerakitö ñië se' tsiriwo̱ie. Wé̱pa
tö ie'pa ttè iu̱teke, esepa ukyërke s'male̱pa
ta̱, ñì blabatsökelor, ñì chöke suluë ena ñì
bikeitsöke suluë. 5 Ke̱kraë iñi tsiriu̱kerak
ttè kue̱ki̱. S'wöbla'u̱kwakpa ttè kua̱'ki̱ wa,
esepa e̱r me'rie ì sulu ẽ ki̱. Ttè moki̱ ese
kẽ ku̱'ia̱ ie'pa wa̱. Ie'pa tö ttè kua̱'ki̱ pakeke
e̱' blu'wo̱ie ẽme. 6-7 Erë ye' tö a' a̱ ichè tö
mik se' ku̱ne, eta̱ se' kẽ wa̱ ì dë'ka̱. Ñies
mik se' blënewa̱, eta̱ kẽ se' wa̱ ì mìne yës. E'
kue̱ki̱ se' se̱rke yësyësë we̱s Skëköl ki̱ ikiane
es ena se' ttsë'r buaë, ì tso' se' wa̱ e' ẽ wa, e'
ta̱ e' dör buaë shu̱te̱ se' a̱ inuköl ta̱ië tsa̱ta̱.
8 E' kue̱ki̱ se' wa̱ chkè ta̱' datsi' ta̱', e' ta̱ se'
ké ttsë'nuk buaë, e' dör wë' se' a̱. 9 E' skéie
wé̱pa e̱' blu'wa̱kka̱ ta̱ië, esepa e̱rkirke ì sulu
wamblök ta̱ ia̱nemine ì sulu ulà a̱ we̱s dúla
klörwa̱ sho̱' a̱ es. Ie'pa klöulewa̱ se̱ne sulu
a̱, erẽ ese tö ie'pa sulu'we̱ke, erë ie'pa tö
iwawe̱keia̱, bata ekkë ta̱ ie'pa yilite̱wa̱ idiki̱a̱
weinuk. 10 Inuköl dalër s'é̱na e' dör ì sulu
tsa̱ki̱ë e' wì. We̱lepa tö inuköl kkecheke ta̱ië,
e' ukuömik ttè mik se' e̱rblöke e' olo'yérakitö
ta̱ iweirke e̱riarke sia̱rë.

Pablo tö Timoteo bata patté

11 Erë be' dör Skëköl kanè méso buaë. Be'
e̱' skõttsa̱ ì sulu ko̱s ekkë yöki̱. E' skéie be'
e̱' chõ se̱nuk yësyësë we̱s Skëköl ki̱ ikiane
es. Be' e̱rblõ Jesús mik ke̱kraë. S'male̱pa
dalëritsõ. Be' weirke ko̱s e' dalë'ttsõ e̱r bua'
wa. S'male̱pa sa̱ú̱ e̱r bua' wa. 12 Be' e̱rblöke
Jesús tté buaë e' mik, e' kue̱ki̱ be' e̱' tkõwa̱
darërë ñippök ì sulu datse̱ be' ki̱ e' ta̱. Mik
be' e̱rblë' Jesús mik kuaë, eta̱ e' yë'ka̱ be' tö
pë' tso' ta̱ië e' kukua. E' ké̱wö ska' ta̱ Skëköl
tö be' klöo̱'bak se̱nuk michoë ie' ta̱, ttè e' mik
be' e̱' klö'ú̱ darërëë ke̱kraë, kẽ arwa a̱s iwà
dõ be' ulà a̱. 13 Skëköl dör se̱ne mukwak e'
wörki̱, ñies Cristo Jesús e̱' tsa̱tkë' ttè moki̱ wa
Poncio Pilato ska', e' wörki̱ ye' tö be' a̱ ichè tö
14 ì u̱k ye' tö be' ké e' wà iu̱tõ yësyësë a̱s kẽ yi
tö ì sulu kù̱ be' ki̱ be' kkatoie dõ mik Skëkëpa
Jesucristo datskene olo ta̱' ta̱ië eta̱. 15 Mik
iké̱wö de, eta̱ Skëköl tö Jesucristo patkerane
kkachè sulitane a̱.
Skëköl ki̱karkeka̱ ta̱ië,
e' eköl ẽ dör íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ie' dör blu'pa ko̱s e'pa Blú
ena skëkölpa ko̱s e'pa Këköl.
16 ¡Ie' eköl ẽ kẽ duöta̱'wa̱!
Ie' se̱rke ie' olo ta̱' ta̱ië e' shu̱a̱,
kẽ yi döpawa̱ e' ska'.
Kẽ yi wa̱ ie' su̱ule iwöbla wa,
ñies kẽ yi a̱ ie' su̱nukwa̱.
¡Ie' ẽ ka̱wöta̱ ki̱kèka̱ ke̱kraë!
¡Ie' ẽ diché ta̱' ta̱ië ke̱kraë! ¡Es e' idir!
17 A Timoteo, inuköl blúpa a̱ ichõ tö ie'pa
kẽ kàne e̱' ttsökka̱ ta̱ië. Inuköl e̱rta̱'wa,
chöta̱'wa e' kue̱ki̱ ichõ ie'pa a̱ tö ie'pa kẽ kàne
e̱' mau̱kka̱ inuköl mik. E' skéie ie'pa a̱ ichõ
tö a' e̱' maú̱ka̱ Skëköl ẽ mik. Ie' tö se' a̱ íyi
buaë meke ta̱ië se̱noie, se' ttsë'wo̱ie buaë.
18 Ichõ ie'pa a̱ tö ì buaë ú̱ ta̱ië s'ki̱moie. A'
kẽ kàne kkë'blök. S'ki̱mú a' inuköl wa e̱r bua'
wa. 19 Ie'pa tö iwé̱ es, e' ta̱ iské merane buaë
Skëköl tö ie'pa a̱ aishkuö ta̱. Es se̱ne chökle e'
döraë ie'pa ulà a̱.

Pablo e̱' chéa̱t

20 A Timoteo, Skëköl tté buaë mène be' ulà
a̱, e' wakaneú̱ e̱r moki̱ wa. Ka̱pakè kẽ wà
ta̱', kẽ dör Skëköl dalöioie, ese ko̱s yöki̱ be'
e̱' skõttsa̱. Ie'pa wákpa tö iché tö e' dör ttè

moki̱ë. Ie̱' chörak tö ie'pa wa̱ íyi jche̱r tai̱ë,
erë e' dör ka̱che. 21 Se' we̱lepa tö iché tö
ttè ese sini'kué̱rakitö ta̱ ttè mik se' e̱rblöke e'
olo'yérakitö. E' kue̱ki̱ be' e̱' skö̃ttsa̱ bánet ttè
ese ko̱s yöki̱.

A̱s Skëköl e̱r buaë chõ a' ulitane a̱.

Yëkkuö skà ḵit Pablo tö Timoteo a̱, i' ta̱ ide böt
2 Timoteo

Pablo bak wötëulewa̱ Roma s'wöto wé a̱, e' yënettsa̱ duas dabom teryök ena teryök ḵi böt Jesús kune'bak e' ukuöḵi (60-62 DC) e' ulatök. E' ukuöḵi ta̱ ie' skà minea̱ Jesús tté buaë pakök i' ta̱ ide tkëtökicha. E' ḵéwö ska' ie' tö yëkkuö tsá̱ kit Timoteo a̱ ena Tito a̱. E' ukuöḵi ta̱ wëm kiè Nero e' yöne Roma blúie eta̱ Pablo skà wötënewa̱ne s'wöto wé a̱. Mik ie' tso' wötëule e' dalewa ie' tö yëkkuö i' kit Timoteo a̱. I' ëtökicha Pablo wötënewa̱ kua̱'ḵi. Ke̱we ie' bak wötëule iwák u a̱. I' ëtökicha ie' wötënewa̱ ká̱ suluë ena se̱se̱ë ese a̱. Ñies ie' monewa̱ tabechka kicha wa. Ie' wa̱ ijche̱r tö e' dör ie' kanè bata, e' kue̱ḵi yëkkuö i' kit ie' tö Timoteo a̱. I' es ie' tö ikit. Et: Pablo ittsë' tö ie' a̱te̱ ekörla e' kue̱ḵi ie' siá̱newa̱. Wëpa kiè Figelo ena Hermógenes dör ie' wapiepa e'pa tö ie' méa̱t. Ñies wëm kiè Demas e' ena imale̱pa skà tö ie' méa̱t. E' kue̱ḵi ie' ḵi ikiane tö Timoteo bitu̱ bet ie' ḵimuk.

Böt: Jesús mik e̱rblökwakpa we'ikeke sia̱rë Roma blú ñe' tö, e' ḵi Pablo tkirke ta̱ië. E' kue̱ḵi ie' tö Timoteo patté ta̱ië tö ie' ka̱wöta̱ e̱' tkökwa̱ darërë Jesús ttè a̱. Ñies ie' tö Timoteo a̱ ichè tö ie' ka̱wöta̱ Jesús tté buaë e' ḵí wa s'wöbla'u̱k. E' ḵíeta̱ ie' tö Timoteo a̱ ichè tö ie' ka̱wöta̱ e̱' chöktke weinuk Jesús tté buaë kue̱ḵi.

Yëkkuö i' tö se' a̱ ikkachè tö we̱s se' ka̱wöta̱ se̱nuk Jesús a̱. Ñies se' a̱ ichèitö tö se' ka̱wöta̱ e̱' chök weinuk Jesús mik e̱rblè kue̱ḵi. We̱lepa tö ibikeitsè tö i' dör yëkkuö bata kit Pablo tö e'.

She̱'wè̱

1 Ye' dör Pablo. Skëköl wák e̱r wa ye' dör
Cristo Jesús ttekölpa tsá̱, e'pa eköl. Ie' kablé
se̱ne michoë muk wé̱pa batsulewa̱ Cristo
Jesús mik esepa a̱, e' tté pakök ye' patkë'itö.
2 A Timoteo, ye' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱. Be'
dalër ta̱ië ye' é̱na we̱s ye' wák alà es. Skëköl
dör S'yë̃ ena Skëkëpa Cristo Jesús, a̱s e'pa e̱r
buaë chõ be' a̱ ena be' sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa ñies
se̱ne bë̃rë mù be' a̱.

Pablo wëstela ché Skëköl a̱ Timoteo dalërmik

3 Skëköl dalöieke ye' tö e̱rbikè maneneë
wa we̱s ye' yë̃pa bak ká̱ ia̱ia̱ë idalöiök es.
Ke̱kraë mik ye' ttöke ie' ta̱ ñië nañeë, eta̱
ye' e̱r a̱rke be' ska' ta̱ wëstela chekeyö be'
dalërmik. 4 Mik ye' minea̱, eta̱ be' i̱i̱' sia̱rë.
Mik e' a̱newa̱ ye' é̱na, eta̱ ttsëskua ye' mú be'
suè̱ne a̱s ye' ttsë'rne buaë. 5 Ñies ye' é̱na ia̱ne
tö be' e̱rblöke Jesús mik e̱r moḵi wa. Ye' wa̱
ijche̱r buaë tö be' e̱rblöke Skëköl mik we̱s be'
wi̱'kela Loida ena be' mì Eunice e'pa e̱rblë'
imik ke̱we be' yöḵi es.

Kë̃ be' jaënuk Jesús tté buaë pakök

6 E' kue̱ḵi ì me' Skëköl tö be' a̱ kanebloie ie'
a̱ mik ye' ulà me'ka̱ be' ḵi eta̱, e' kë̃ olo'yar,
e' ḵí wakaneú̱ bua'iewa̱. 7 Skëköl kë̃ wa̱ se'
a̱ iWiköl mène a̱s se' suar. E' skéie iWiköl
tö se' a̱ diché mé se̱noie yësyësë ie' a̱, ñì
dalëritsoie, ñies e̱rbikoie buaë yësyësë. E'
kue̱ḵi be' kaneblõ Skëköl a̱ kë̃ suarta̱'. 8 Kë̃
be' jaënuk Skëkëpa Jesús tté buaë pakök. Ñies
ye' tso' wötëule Jesús tté pakè kue̱ḵi, e' kë̃ ḵi
be' jaënuk. E' skéie ye' tö be' a̱ ichè tö be' e̱'
chõ se' weirke Jesús ttè kue̱ḵi e' dalë'ttsök ye'
ta̱ Skëköl diché wa.
9 Skëköl wák tö se' tsa̱tkë'ttsa̱
ñies ie' tö se' klöo̱' se̱nuk batse'r ie' a̱.
E' kë̃ dör tö se' tö ì buaë wé̱ ie' a̱ e' skéie.
E' dör tö ie' wák tö ibikeitsé es ta̱ iwawé̱itö,
ie' e̱r buaë chè se' a̱, e' kue̱ḵi.
Ka̱m ká̱ i' yör e' yöḵi ie' tö ibikeits
tö ie' e̱r buaë chöraë se' a̱ Cristo Jesús
batamik.
10 Cristo Jesús dör S'tsa̱tkökwak e' dë'rö ká̱ i' a̱
se' a̱ ikkachök tö Skëköl e̱r buaë ché se' a̱.
Ie' köte̱wa̱ shke̱neka̱ne, e' wa ie' tö iwà
kkaché
tö ie' e̱' aléka̱ duèwa̱ ḵi.
Ie' tté buaë e' tö se' a̱ ikkacheke
tö se' kë̃ duõpawa̱ da'a̱,
e' skéie se̱ne michoë döraë se' ulà a̱
ie' tté buaë e' batamik.
11 Ttè buaë e' wà pakök ena s'wöbla'u̱k
iwa Skëköl tö ye' klöo̱' Jesús ttekölpa tsá̱ e'pa
ekölie. 12 E' kue̱ḵi erë̃ ye' weirke, erë ye' kë̃
jaëne e' ḵi. Yi mik ye' e̱rblöke, e' mik ye' bàtse̱
buaë, e' dör Jesús. Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö kanè
me' Skëköl tö ye' a̱ e' kkö'neraë ie' wák tö dõ
mik Skëkëpa Jesús datskene eta̱. E' kue̱ḵi ye'
kë̃ jaëne weinuk ie' dalërmik.
13 Ttè yësyësë wa ye' tö be' wöblao̱' e' wà
iu̱tõ. Be' e̱' tkõwa̱ darërëë e̱rblök Jesús ẽ mik.
Ñies s'male̱pa dalëritsõ Cristo Jesús batamik.
14 Ttè moḵië mène be' a̱, e' wà kkö'nú buaë
Wiköl Batse'r tso' se' a̱ e' wa a̱s kë̃ yi tö
imane'ù̱ttsa̱.
15 Be' wa̱ ijche̱r buaë tö s'yamipa se̱rke
Asia, e'pa se̱raa̱ iekkë ta̱ ye' watë'ttsa̱, e'pa
böl kiè Figelo ena Hermógenes. 16 Erë
Onesíforo kë̃ jaëne ye' tso' wötëule e' ḵi.
Ke̱kraë ie' tso' ye' e̱r pablök. A̱s Skëkëpa Jesús
tö ie' ena iyamipa sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa. 17 Mik
ie' de í̱e̱ Roma, eta̱ ie' tö ye' yulé poë ta̱ ye'
wakué̱itö. 18 Skëkëpa Jesús datskene, mik e'
ḵéwö de eta̱ a̱s ie' tö Onesíforo sa̱ù̱ e̱r sia̱rë
wa. Be' wa̱ ijche̱r buaë tö we̱kkë ie' tö se'
ḵime' Éfeso.

2

Be' weirke Jesús ttè kue̱ḵi e' dalë'ttsõ

1 A Timoteo, be' dör ye' alàie, Skëköl e̱r
buaë chõ se' a̱ Cristo Jesús batamik, e' mik
be' e̱' diché iõ. 2 Wëpa ttõ moki̱ë dirmi buaë
s'wöbla'u̱k esepa yulõ ta̱ ì yë'yö s'yamipa tai̱ë
e' kukua, ttsë' be' tö ese wa ie'pa wöbla'ú̱ a̱s
ie'pa tö s'male̱pa wöbla'ù̱ iwa.
3 Se' weirke Cristo Jesús ttè kue̱ki̱, ese
dalë'ttsõ darërëë we̱s ñippökwak buaë
tö iweirke ko̱s e' dalë'ttseke es. 4 Mik
ñippökwakpa tso' ikanè a̱, eta̱ ie'pa kë ku̱'
e̱' tiu̱k ì kua̱'ki̱ a̱ a̱s iwër buaë iwökir wa.
5 Es ñies wé̱pa inuke̱ esepa ka̱wöta̱ itté iu̱tök
buaë. Kë iwa̱ iu̱tëne, e' ta̱ kë e̱' alõpaka̱.
6 Wé̱pa kaneblöke darërë íyi kuatkök, esepa
ulà a̱ iyiwö tsá̱ döraë ke̱we. 7 Ì cheke ye' tö
be' a̱ ttè i' wa, e' wà bikeitsõ buaë ta̱ Skëkëpa
Jesús tö be' ki̱meraë a̱s be' é̱na iwà ko̱s a̱r
buaë.
8 Be' tö Jesucristo bikeitsõ me'rie. Ie' dör
se' blú bak ká̱ iai̱aë kiè David e' aleri. Cristo
köte̱wa̱ shke̱neka̱ne, e' tté buaë pakeke ye'
tö. 9 Ttè buaë e' kue̱ki̱ ye' weirke sia̱rë. Ye'
tso' wötëulewa̱ moulewa̱ s'wöto wé a̱ we̱s
pë' sulusipa es. Erë Skëköl ttè e' kë ku̱'
wötëulewa̱. 10 E' kue̱ki̱ ye' tö ì ko̱s dalë'ttseke
wé̱pa shu̱kitbak Skëköl tö esepa ki̱moie a̱s
ie'pa tsa̱tkër ena olo yöbië dõ ie'pa ulà a̱
Cristo Jesús batamik.
11 Ttè i' dör yësyësë:

Se' bàtse̱wa̱ Cristo köte̱wa̱, e' ta̱ ñita̱,
e' ta̱ se' se̱r michoë ie' ta̱ ñita̱.
12 Se' weirke Cristo dalërmik, e' dalë'ttsésö,
e' ta̱ ñies se' döraë s'wökirpaie ie' ta̱ ñita̱.
Se' tö iché s'male̱pa a̱ tö se' kë dör Cristo icha,
e' ta̱ ñies ie' tö icheraë aishkuö ta̱ tö se' kë dör ie' icha.
13 Ie' wák kë a̱ e̱' watënuk,
e' kue̱ki̱ erë se' tö ie' watèmittsa̱,
erë ie' kë tö se' watepattsa̱.

Be' kaneblö a̱s be' wër buaë Skëköl wa

14 Be' tö ttè ekkëpa chõ ie'pa a̱ a̱s ie'pa e̱r
a̱rne iska' ke̱kraë. Ie'pa pattõ Skëköl wörki̱
tö a' kë kàne ñì wötkök ñië ttè ëse ki̱. E'
kë dör ìie bua'. E' tö wé̱pa tso' ittsök esepa
sulu'we̱kewa̱. 15 Be' e̱' chõ kaneblök Skëköl
a̱ buaë a̱s ie' wa be' wër buaë. S'wöbla'ú̱
yësyësë ttè moki̱ë e' wa, kë shiliwa̱r shilit-
shilit a̱s be' kë jaërka̱ be' kanè ki̱. 16 Ka̱pakè
kë dör Skëköl dalöioie, kë wà ta̱', ttè ese ko̱s
yöki̱ be' e̱' skõttsa̱. Ttè ese tö se' wëttsè̱mi
ì sulu ẽ a̱, kë tö Skëköl ttè iu̱tèi̱a̱. 17 Ttè
ese tö s'sulu'wè̱wa̱mi we̱s smewö tö s'katè
es. Wëpa böl kiè Himeneo ena Fileto e'pa
s'wöbla'we̱ke ka̱che tté wa. 18 Ie'pa tö ttè
moki̱ watéttsa̱. Ie'pa tö s'wöbla'we̱ke ka̱che
tté wa. Ie'pa tö icheke tö mik se' wöskuée, eta̱
e' dör we̱s se' wiköl du'wa̱ shke̱neka̱netke
Skëköl a̱ es. E' kue̱ki̱ mik se' duowa̱, eta̱ se'
nu kë shke̱rpaka̱ne aishkuö ta̱. Ttè e' wa
ie'pa tso' we̱lepa e̱r sulu'u̱k ta̱ kë ie̱rblöi̱a̱rak
Jesús mik. 19 Ie'pa tö s'wöbla'we̱ke ka̱che tté
wa, erë Skëköl ttè dör moki̱ e' kë manerta̱',
e' kë wöti̱rta̱' we̱s ák blubluë kë wöti̱rta̱'
es. Itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e' tö ichè:
“Wé̱pa dör Skëköl icha, esepa su̱ule ie' wa̱
buaë.” Ñies e' tö ichè: “Wé̱pa iché tö ie'pa
dör Skëköl icha, esepa ka̱wöta̱ ì sulu ko̱s
wamblekerakitö e' olo'yök.”
20 Inuköl blu' u a̱ tka̱' tso' daklilië we̱lepa
yöule orochka wa, inukölchka wa, ese dör
tka̱' bua'bua ika̱wö tkö'u̱ke buaë ese tkéie.
Ñies u e' a̱ tka̱' ëse tso' yöule ska̱u̱chka wa,
ñies kal yöule tka̱'ie ese dör tka̱' ëse. 21 Es
se' dör. Se' e̱' kkö'nuke ì sulu ñe' yöki̱, e'
ta̱ se' dõmi we̱s tka̱' bua'bua maneneë es,
batse'o̱ule, dör buaë se' Blú a̱ íyi ulitaneie
tso'tke ì ko̱s buaë ese wo̱ie ie' a̱.
22 Ì sulu wamblak duladulapa é̱na, ese ko̱s
yöki̱ be' tkõshkar. E' skéie be' e̱' chõ se̱nuk
yësyësë. Be' kí̱ e̱rblõ Jesús mik. S'male̱pa
dalëritsõ. Ñies be' se̱nú bërë sulitane ta̱.
E' ko̱s yulõ s'male̱pa tö Skëkëpa chakè e̱r
maneneë wa esepa ko̱s ta̱ ñita̱. 23 Ttè kë
wà ta̱', ese kabewe̱kerakitö, e' kë iu̱tar be'
tö. Be' wa̱ ijche̱r buaë tö ttè ese tö sulu
se' ké ñippök. 24 Skëkëpa Jesús kanè méso
kë ka̱wöta̱ e̱' tiu̱k ñippè a̱. E' skéie ese ké
se̱nuk bërë sulitane ta̱. Ese a̱ s'wöblarmi
buaë Skëköl ttè wa, sulitane dalë'ttsekeitö e̱r
bua' wa. 25 Wé̱pa kë é̱na ttè moki̱ iu̱tak,
esepa ka̱wöta̱ shu̱lèitö e̱r bua' wa, isalema
we̱kkë alè ta̱ ie'pa e̱r mane'u̱mi Skëköl a̱ ta̱
iyörmine ttè moki̱ wa. 26 Ie'pa e̱r mane'wé̱ne,
e' ta̱ es ẽme ie'pa tkömishkar bẽ ulà a̱. Ie' wa̱
ie'pa tso' klöulewa̱ we̱s dúla klöulewa̱ sho̱' a̱ es
a̱s ie'pa e̱' wamblõ we̱s ie' ki̱ ikiane es.

3

Mik ká̱ i' e̱rkewa, eta̱ s'ditsö e̱' wamblöraë suluë

1 Be' ka̱wöta̱ wa̱ ijche̱nuk tö mik ká̱ i'
e̱rkewatke, eta̱ ka̱wö suluë datse̱ tai̱ë s'ki̱.
2 Pë' wák ẽ e̱' dalëritsöraë. Ie'pa e̱r murawa̱
inuköl ki̱. Ie'pa e̱' ttsöraka̱ tai̱ë, kë tkirpa
yi skà ki̱. Ie'pa ñì chöraë suluë. Iyë ena
imì, e'pa ttõ kë iu̱teparakitö. Ie'pa e̱r suluë,
kë wëstela chepa yi a̱. Ie'pa kë tö Skëköl
dalöiepa. 3 Kë e̱r ttsë'rpa buaë yi ki̱, kë e̱r
buarpane yi ki̱. Ie'pa biyöblöraë tai̱ë. Ì sulu
datse̱ ie'pa e̱r a̱, ese wà wambleraë ie'pa tö.
Ie'pa tö s'we'ikeraë sia̱rë. Ì buaë ko̱s sue̱raë
suluë ie'pa tö. 4 Íyi sulu wambleraë akirie,
íyi wambleraë kë ulé klöule. Ie'pa e̱' ttsöraka̱
tai̱ë shu̱te̱ë. Skëköl kë dalëritsepaitö, e' skéie
ì tso' ká̱ i' a̱ s'ttsë'we̱ke buaë, ese ẽ wa ie'pa
wöbatsöraë tai̱ë. 5 Ie'pa e̱' õ tö moki̱ë Skëköl
dalöiekerakitö, erë we̱s ie̱' wamblörak e' wa
iwënewa̱ tö e' dör ka̱che.
Esepa yöki̱ be' e̱' kkö'nú. 6 Wëpa esepa
we̱lepa micho u ët u ët ta̱ iwachekerakitö
tö itso' s'pattök, erë e' dör ka̱che. Ie'pa

tso' alakölpa ki̱tër tottola esepa daki̱ñuk.
Alakölpa esepa tso' klöulewa̱ ì sulu wamblek-
erakitö ese ulà a̱. Ì sulu wa ie'pa wöbatsö,
ese tö ie'pa e̱rkiöwe̱ke tai̱ë. 7 Ie'pa e̱' yuak
ttè kua̱'ki̱ wa mirmir ke̱kraë, erë Skëköl ttè
moki̱ kẽ ska' ie'pa e̱r dë'. 8 Ie'pa esepa tö
Skëköl ttè moki̱ cheke suluë we̱s ká̱ ia̱ia̱ë
Janes ena Jambrés tö Moisés yë' suluë Skëköl
ttè kue̱ki̱ es. Ie'pa kẽ a̱ ka̱bikeitsia̱ buaë.
Ie'pa kẽ e̱rblöku̱'ia̱ moki̱ë Jesús mik. 9 Erë
ì wambleke ie'pa tö, ese wà kẽ ki̱ ká̱ dõpa
tai̱ë. Bet ta̱ sulitane wa̱ ijche̱rdawa̱ tö ie'pa
ttè e' kẽ wà ta̱' we̱s ibak ká̱ ia̱ia̱ë Janes ena
Jambrés e'pa ta̱ es.

Pablo tö Timoteo bata patté

10 Erë ttè wa ye' s'wöbla'we̱ke e' jche̱r buaë
be' wa̱. Ñies we̱s ye' se̱r, ì kiane ye' ki̱, we̱s
ye' e̱rblõ Jesús mik, we̱s ye' tö s'dalë'ttseke
e̱r bua' wa, we̱s ye' tö s'dalëritseke, we̱s ye'
weine e' ko̱s dalë'ttsë'yö, e' ko̱s jche̱r buaë
be' wa̱. 11 We̱s ye' yë'bak suluë pë' tö, we̱s
ie'pa tö ye' we'ik sia̱rë Antioquía ena Iconio
ena Listra, e' ko̱s su̱ule buaë be' wa̱. Ye'
weinebak tai̱ë sia̱rë erë Skëkëpa Jesús tö ye'
tsa̱tkë' e' ko̱s yöki̱. 12 Ttè i' dör moki̱: yi
se̱nak yësyësë we̱s Cristo Jesús ki̱ ikiane es,
esepa ko̱s weirdaë sia̱rë ie' ttè ki̱. 13 Erë
pë' sulusipa ena s'ki̱tö'u̱kwakpa esepa kí̱
e̱' wamblöraë suluë shu̱te̱, s'ki̱tö'u̱k ena e̱'
ki̱tö'u̱k.
14 Erë be' e̱' tkõwa̱ darërëë ke̱kraë ttè wa
be' wöblao̱ne e' a̱. Ttè e' dör moki̱ e' jche̱r
yësyësë be' wa̱. Wé̱pa tö be' wöblao̱' iwa e'pa
su̱ule bua' be' wa̱, e' kue̱ki̱ be' e̱' tkõwa̱ia̱
ke̱kraë. 15 Es ñies, mik be' ià̱ alala, eta̱
Skëköl yëkkuö batse'r e' su̱ule be' wa̱, e' a̱ be'
talane. Ttè e' tö be' a̱ ikkachèmi tö Skëköl
tö se' tsa̱tkèmi se' e̱rblé Cristo Jesús mik
e' batamik. 16 Skëköl yëkkuö ko̱s, e' kitule
yësyësë we̱s ie' wák tö ibikeits es. E' dör
buaë se' a̱ s'wöbla'wo̱ie, s'wöuñoie, s'shu̱loie,
ñies ikkachoie se' a̱ we̱s se̱neke yësyësë 17 a̱s
wé̱pa dör Skëköl icha, esepa yör buaë da'a̱ie
tso'tke ì buaë ko̱s ese u̱k.

4

1 Cristo Jesús datskene s'blúie ká̱ i' a̱ olo ta̱'
tai̱ë s'blërulunebak ko̱s ena s'tso' ttsë'ka ko̱s
esepa shu̱lök. Ie' wöa̱ ena Skëköl wöa̱, ye'
tö be' a̱ ichè tö be' ké 2 ie' tté buaë pakök
krörröë, be' é̱na ipakak ö be' kẽ é̱na ipakak,
erë ipakõ ke̱kraë. S'shu̱lõ, s'uñú, s'pattõ,
s'wöbla'ú̱ e̱naë e̱r bua' wa. 3 Ka̱wö datse̱ eta̱
pë' kẽ tö Jesús tté moki̱ e' ttsepaia̱. E' skéie
s'wöbla'u̱kwakpa yuleke ie'pa tö tai̱ë ie'pa
wöbla'wo̱ie ttè wé̱se ttsak ie'pa é̱na ese ẽ wa.
4 Ttè moki̱ë e' waterattsa̱rakitö ta̱ ka̱pakè ëse
ko̱s ese klö'we̱rarakitö. 5 Erë be' e̱' tkõwa̱
darërëë. Be' e̱rbikõ buaë yësyësë. Ko̱s be'
weirke e' dalë'ttsõ buaë. Jesús tté buaë pakõ.
Kanè ko̱s me'a̱t Skëköl tö be' a̱, e' wakaneú̱ e̱r
bua' wa.
6 Ye' duökewa̱, e' ké̱wö dökewa̱tke. Ye' a̱ ta̱ e'
dör we̱s íyi mekesö Skëköl a̱ idalöioie es. 7 Ye'
e̱' tkéwa̱ darërëë kanè me' Skëköl tö ye' a̱ e'
a̱, e' wawé̱yö buaë, ye' e̱' batseitsé iwawo̱ie
ke̱kraë. 8 E' kue̱ki̱ se̱ne yësyësë ské, e' tso'
blëule ye' a̱. Mik iké̱wö de, eta̱ imeraë ye' a̱
Skëkëpa Jesús dör s'shu̱lökwak yësyësë e' tö.
Kẽ dör ye' ẽ a̱, ñies e' dör wé̱pa é̱na ie' dalër
tai̱ë ena itso'rak ie' datskene olo ta̱' tai̱ë e'
panuk esepa ko̱s a̱.

Pablo ttè bata ché Timoteo a̱

9-11 Demas tö ye' méa̱t, ì tso' ká̱ i' ki̱ e'
dalërmik ta̱ imía̱ Tesalónica. Ñies Crescente
mía̱ Galacia ena Tito mía̱ Dalmacia. Lucas ẽ
a̱te̱ ye' ta̱. E' kue̱ki̱ be' shkõ bet ye' weblök, kẽ
be' e̱' wöklö'u̱k ì wa. Marcos yulõ ta̱ ikiõbitu̱
e̱' ta̱. Ye' ki̱ ie' kiane e̱' ki̱muk ye' kanè wa.
12 Tíquico patkémiyö Éfeso. 13 Be' we'ikèyö,
mik be' datse̱, eta̱ ye' paio ki̱kkuö me'a̱työ
Tróade Carpo u a̱, e' tsú̱bitu̱ ña. Ñies ye'
yëkkuö me'a̱t tseë, e' shu̱a̱ we̱le tso', e' dör
iyiwak kkuölit yöule yëkkuöie, ese ko̱s kiane
ye' ki̱, ttè bua'iewa̱ tso' kitule iki̱ e' kue̱ki̱, e'
ko̱s tsú̱bitu̱ ña.
14 Alejandro dör íyi yuökwak tabechka wa,
e' e̱' wamblé suluë ye' ta̱. Skëkëpa Jesús tö ie'
patue̱raë we̱s ie' e̱' wamblé es. 15 Ttè buaë
pakekesö e' ché ie' tö suluë. E' kue̱ki̱ be' e̱'
kkö'nú ie' yöki̱ ñies.
16 Ye' tsá̱ mine shu̱lè s'wökirpa ska' eta̱ kẽ
yi dë' ye' ki̱muk. Sulitane tö ye' méa̱t ekörla.
Skëköl mú kẽ tö ie'pa we'ikè e' ki̱. 17 Erë
Skëkëpa Jesús tö ye' ki̱mé, ie' tö ye' a̱ idiché
mé a̱s ye' tö S'tsa̱tkökwak tté pakõ sulitane
tso' ee̱, kẽ dör judiowak, e'pa kukua. Es
Skëkëpa Jesús tö ye' tsa̱tkée ye' bolökpa é̱na
ye' ttakwa̱ e'pa ulà a̱. 18 Ñies ie' tö ye' yerattsa̱
ì sulu ko̱s e' ulà a̱. Ie' tö ye' tse̱rami ká̱ jaì a̱
wé̱ ie' tkër s'blúie ee̱, es ye' tsa̱tkeraëitö. ¡Ie'
ki̱kökasö tai̱ë ke̱kraë! Es e' idir.

Pablo e̱' chéa̱t

19 Prisca ena Áquila ena Onesíforo yamipa,
e'pa shke̱'ú̱ ña. 20 Erasto e̱' tséa̱t Corinto.
Trófimo kirirke, e' me'a̱työ Mileto. 21 Be'
mú bitu̱ ka̱m tskiridiö döwa̱ e' yöki̱. Eubolo,
Pudente, Lino, Claudia ena s'yamipa ko̱s tso'
í̱erö e'pa tö be' shke̱'wé̱mi.
22 A̱s Skëkëpa Jesucristo tso'ie be' ta̱. A̱s
Skëköl e̱r buaë chõ a' ulitane a̱ tai̱ë.

Yëkkuö kit Pablo tö Tito a Tito

Mik Pablo bak klöulewa Roma e' yënettsa, eta yëkkuö i' kititö Tito a duas dabom teryök ki mañal ena teryök ki skel Jesús kune'bak e' ukuöki (63-65 DC) e' ulatök. S'wa ijcher tö Tito erblë' Jesús mik Pablo ttõ wa. E' ukuöki ta ie' kaneblé Pablo ena Timoteo e'pa ta ñita. Mik Pablo tsá bak klöulewa e' yënettsa eta ie' kaneblé Tito ta kánane blubluë tso' dayë kiè Mediterráneo e' a e' et kiè Creta ee. E' ukuöki ta Pablo minea bánet ta ie' tö Tito méat e' skéie. Pablo ena Tito bak senuk e' kéwö ska' ta Creta wakpa bak senuk suluë. E' kueki Pablo tö yëkkuö i' kit Tito a ipattoie tö se' wése kawöta shushtè Jesús mik erblökwakpa wökirpaie ena ikimukwakpaie.

Ñies Pablo tö ie' patté tö wes ie' tö wépa kẽ ki Jesús tté buaë kiane, esepa wöklö'wèmi. E' kíie ta Pablo tö ie' a ichè tö s'wöbla'ukwakpa kache tté wa esepa döraë s'kitö'uk.

Shke'wè

[1] Ye' dör Pablo. Ye' dör Skëköl kanè méso.
Ñies ye' dör Jesucristo ttekölpa tsá e'pa eköl.
Ie' tö ye' patkë' wépa shukitbakitö, esepa
kimuk as ikí erblõrak bua'ie ie' mik ena
siwa' moki e' kí wà ar buaë ie'pa éna. [2] Es
ie'pa ser michoë aishkuö ta Skëköl ta, e' wà
paneke ie'pa tö kröröë. Skëköl kẽ kachõ
ta'. Kam ká i' yör e' yöki ie' kablë' sene
michoë muk se' a. [3] Mik kéwö me'bakitö e'
de, eta ie' tö Jesucristo tté buaë e' wà kkaché
sulitane a. Ttè e' wà pakök ye' ka' Skëköl dör
S'tsatkökwak e' tö. [4] A Tito, ye' tso' yëkkuö i'
shtök be' a. Ttè mik se' böl erblöke e' wa be'
dör wes ye' alà chõk es. Skëköl dör S'yë ena
Jesucristo dör S'tsatkökwak, as e'pa er buaë
chõ ena sene bẽrë mù be' a.

Wes Skëkëpa Jesús ichapa wökirpa ké senuk

[5] Ye' tö be' méat Creta, kanè kianeia wè,
e' eukwa. Ñies ye' tö be' méat ee as be'
tö wëpa tkõka Skëkëpa icha wökirpaie wé
itso'rak erule erule ee Creta kos a wes ye'
tö be' a iyë' es. [6] Wëpa serke yësyësë, kẽ
yi tö ì sulu kuepa ie'pa ki ikkatoie, esepa
yulõ. Esepa ké alaköl tsukwa eköl ẽ, e'
dalöiök taië. Esepa ala'r kos ké erblök Jesús
mik buaë, kẽ kkatënuk ì ki. Esepa ala'r ké
ie'pa ttõ dalöiök buaë. Wëpa esepa tkõka be'
tö Skëkëpa Jesús icha erule erule wökirpaie.
[7] Skëkëpa icha erule erule e'pa wökirpa dör
wes Skëköl kanè kueblupa es. E' kueki esepa
ké senuk yësyësë, kẽ yi tö ì sulu kuepa ie'pa
ki ikkatoie. Esepa kẽ e' ttsõ tö ie'pa ẽ wa
íyi jcher taië sulitane tsata. Esepa kẽ dör
kësikie, kẽ e' ttöta'ka blo' wa. Esepa kẽ kàne
ñippök yi ta. Esepa kẽ kàne inuköl klö'uk
kache wa s'kitö'wè wa. [8] E' skéie ie'pa ké
s'yamipa datse ie'pa paköк, esepa kiökwa er
bua' wa. Esepa ttsë'r buaë ì buaë kos e' uk.
Esepa ké erbikök buaë, senuk yësyësë ena
batse'r ena e' kkö'nuk. [9] Jesús ttè yësyësë wa
ie'pa wöblaoule, e' a ie'pa ké e' tkökwa darërë,
kẽ kàne ilo'yök. Es esepa tö s'malepa kimèmi
Jesús ttè moki wa. Ñies wépa tö ttè moki
cheke suluë, esepa a ikkayërmi tö wes ie'pa
tö ibikeitseke, e' dör suluë.

S'wöbla'ukwakpa kache tté wa

[10] Jesús mik erblökwakpa serke Creta e'pa
shua taië s'tso' kẽ éna Jesús ttè moki e'
iutak. Ie'pa esepa kibiiepa dör judiowak
tö s'wöbla'weke tö Jesús mik erblökwakpa
kawöta senuk wes judiowak ser es. Ttè
pakeke ie'pa tö, e' kẽ wà ta'. Ie'pa tö
s'kitö'weke. [11] Ie'pa mir u ët u ët s'wöbla'uk
kache tté wa, es ie'pa tö u wákpa welepa tso',
e' kos wöa kachöwekewa kache tté wa. Ie'pa
tö s'wöbla'weke es inuköl ẽ klö'woie. E' kueki
ie'pa esepa kawöta wöklö'wè.
[12] Ká iaiaë wëm bak eköl Creta e' wa íyi
jcher taië, ie' tö iwakpa yë' i' es: “Creta
wakpa kachõ taië kekraë. Ie'pa dör wes iyi-
wak kañiru es, ie'pa bikër taië, chkõ taië.” [13] Ì
yë' ie' tö, e' yëne, e' kueki ie'pa uñú darërëë
as ie'pa tö ttè mik se' erblöke e' iutõ yësyësë.
[14] Es ie'pa tö judiowak tö kache ttè pakeke
kẽ wà ta', ese kẽ iutepaia. Es ñies wépa tö
ttè mokië e' watéttsa, esepa ttè dalöiëno kẽ
dalöiepaia ie'pa tö. [15] Wépa er maneneë, es-
epa a ì kos dör maneneë. Erë wépa er suluë,
kẽ erblõ Jesús mik, esepa a kẽ ì dör maneneë.
Ie'pa er ena ie'pa erbikè dör suluë. [16] Ie'pa
e' chõ tö ie'pa bàtse buaë Skëköl mik, erë
wes iserdak sulu, e' wa iwënewa tö e' dör
kache. Ie'pa dör suluë ichõk, kẽ tö Skëköl ttõ
dalöierak, kẽ iarak ì buaë or yës.

2

Wes se' kawöta senuk Skëköl a

[1] Erë be' ké s'wöbla'uk kekraë Jesucristo
ttè moki wa. [2] Wëpa këkëpatke, esepa wöbla'ú
tö ie'pa ké e' kkö'nuk sene sulu yöki. Ie'pa
ké senuk buaë yësyësë as sulitane tö idalöiõ.
Ie'pa ké erbikök buaë yësyësë. Ie'pa ké e'
tkökwa darërëë ttè mik se' erblöke e' a. Ie'pa
ké s'dalëritsök mokië ena ì kos dalë'ttsök er
bua' wa. [3] Es ñies tayëpa këkëpatke, esepa
wöbla'ú senuk Skëköl dalöiè a. Ie'pa kẽ kàne
blo' kukueblökwa. Ie'pa kẽ kàne biyöblök. E'
skéie ie'pa ké s'wöbla'uk senuk buaë. [4] Ie'pa
ké tayëpa wöbla'uk tö ikawöta imaso ena
ila'rla e'pa dalëritsök buaë. [5] Ie'pa ké erbikök
yësyësë. Ie'pa ké senuk kẽ trërta'. Ie'pa ké
iu kanéuk buaë. Ñies ie'pa ké iwëm dalöiök
buaë as kẽ yi tö Skëköl ttè chõ suluë.
[6] Ñies duladulapa pattõ tö ie'pa ké e'
kkö'nuk sene suluë kos yöki. [7-8] Be' senú

yësyësë ie'pa wörki̱ a̱s ie'pa se̱r we̱s be' se̱r
es. Mik be' tso' ie'pa wöbla'u̱k, eta̱ iwöbla'ú̱
yësyësë e̱r moki̱ wa Skëköl dalöioie, es kë̃ yi a̱
ì sulu yërpa be' ki̱. Es be' bolökpa kë̃ a̱ ì sulu
ku̱nuk be' ki̱, e' kue̱ki̱ ie'pa jaërdaka̱ se' ki̱.
9 S'tso' klöulewa̱ kanè mésoie, esepa pattö̃
tö ie'pa ké iwökirpa ttö̃ ko̱s e' iu̱tök e̱r bua'
wa a̱s iwërdak buaë iwökirpa wa. Ie'pa kë̃
kàne iwökirpa iu̱tök kësik wa. 10 Ie'pa kë̃ kàne
iwökirpa íyi ekiblök, e' skéie ie'pa ké ì ko̱s
we̱kerakitö e' u̱k buaë yësyësë iwà kkachoie
ì ko̱s wa tö Skëköl dör S'tsa̱tkökwak, e' tté dör
buaë.
11 Skëköl tö s'tsa̱tkè, e' watkekeitö sulitane
a̱. Es ie' tö se' a̱ iwà kkacheke tö ie' e̱r
buaë ché se' a̱. 12 Mik se' éna ia̱ne tö ko̱s
Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, eta̱ kë̃ se' éna ì sulu
wamblakia̱ we̱s wé̱pa kë̃ tö ie' dalöiè esepa
es. Ie'pa e̱r me'rie ì suluë ë̃ ki̱. E' skéie se'
e̱rbikak buaë. Se' se̱nak yësyësë ena batse'r
ie' a̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es, se' se̱rkeia̱ ká̱ i' ki̱
e' dalewa. 13 Se' tso'ia̱ ká̱ i' ki̱ eta̱ se' tso'
Jesucristo datskene olo ta̱' tai̱ë, e' panuk, e'
tö se' ttsë'we̱ke buaë. Ie' dör S'tsa̱tkökwak, ie'
dör Se' Këköl tai̱ë e'. 14 Ie' e̱ me'ttsa̱ ttèwa̱ se'
skéie se' yottsa̱ie ì sulu ko̱s e' ulà a̱, ñies se' e̱r
paikloie manene. Es se' de ie' wák a̱, es se' e̱r
de ì buaë u̱k ke̱kraë.
15 A Tito, ttè e' chö̃ ie'pa a̱, ie'pa pattö̃, ie'pa
uñú diché wa. Es kë̃ yi tö be' watepattsa̱.

3

We̱s Jesús mik e̱rblökwakpa ulitane ka̱wöta̱ se̱nuk

1 A Tito, iskà chö̃ne ie'pa a̱ tö ká̱ wökirpa
ena s'shkëkipa, e'pa dalöiö̃, ie'pa ttè iu̱tö̃.
Ichö̃ ie'pa a̱ tö a' tso' e̱rki̱ ì buaë ko̱s e' wo̱ie.
2 Ie'pa kë̃ kàne yi chök suluë; ie'pa ké se̱nuk
bë̃rë, sulitane a̱ e̱r buaë chök. Ie'pa ké
sulitane sa̱u̱k e̱r bua' wa.
3 Se' bak se̱nuk suluë, kë̃ ka̱bikeitsöta̱'
buaë, kë̃ Skëköl ttè iu̱teta̱'. Se' bak se̱nuk
ki̱töo̱ule; se' bak klöulewa̱ ì sulu ulà a̱. Ì sulu
kiane se' ki̱ wamblè, ese ë̃ wamblök se' bak.
Ì sulu tö se' ttsë'we̱ke buaë, ese ë̃ wamblök
se' bak. Se' bak se̱nuk ì sulu ë̃ a̱. Se' bak
ukyënuk ñì ki̱. Se' sa̱u̱k suluë s'male̱pa bak,
ñies ie'pa sa̱u̱k suluë se' bak. 4 Erë Skëköl
dör S'tsa̱tkökwak, e' e̱r buaë ché sulitane a̱, ie'
é̱na se' dalër tai̱ë, e' kkachéitö se' a̱ Jesucristo
wa. 5 Ie' tö se' tsa̱tké ie' wák e̱r wa, kë̃ dör tö
se' se̱rke yësyësë e' kue̱ki̱. Ie' se' sué e̱r sia̱rë
wa, e' ë̃ kue̱ki̱ ie' tö se' tsa̱tké. Skëköl tö Wiköl
Batse'r mé se̱nuk se' a̱, e' tö se' e̱r paiklé
mane'wé̱ yué pa̱'a̱li̱. Se̱ne pa̱'a̱li̱ méitö se'
a̱. 6 Skëköl tö iWiköl mé se' a̱ tai̱ë Jesucristo
dör S'tsa̱tkökwak, e' batamik. 7 Skëköl tö se'
klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es ie' wöa̱, ie' e̱r
buaë ché se' a̱, e' kue̱ki̱. Ie' tö iwé̱ es a̱s se'
se̱r michoë ie' ta̱. E' wà paneke se' tö kröröë,
ttsë'ne buaë wa. E' ko̱s kue̱ki̱ ie'pa ké se̱nuk
buaë yësyësë Skëköl a̱.
8 Ttè ikkë dör yësyësë. Ye' ki̱ ikiane tö be' tö
ttè ikkë wa s'kí̱ wöbla'wè̱ tai̱ë buaë a̱s wé̱pa
e̱rblöke Skëköl mik, esepa tso'ie ì buaë u̱k. Íyi
ikkë dör buaë sulitane a̱ s'ki̱moie buaë. 9 Erë
be' e̱ skö̃ttsa̱ ttè tö suluë s'blabatsélor ñì yöki̱
ese ko̱s yöki̱. Pë' we̱lepa é̱na s'bak ká̱ ia̱ia̱ë,
esepa ditséwö ese tté pakak ke̱kraë, esepa
yöki̱ be' e̱ skö̃. Ñies pë' we̱lepa ñì uñuke kësik
wa ke̱kraë ttè dalöiëno mène Moisés a̱ e' ki̱,
esepa yöki̱ be' e̱ skö̃ ñies. Ñì uñè esepa ko̱s
kë̃ wà ta̱', kë̃ dör ìie bua', kë̃ a̱ s'ki̱mer ì wa.
10 Yi tö Jesús mik e̱rblökwakpa blabatsélor,
ese wöuñú darërëë etökicha bötökicha. Kë̃ itö
iiu̱tè, eta̱ ie' u̱yö̃ttsa̱ a' shu̱a̱. 11 Be' wa̱ ijche̱r
buaë tö pë' ese e̱r sulu'wé̱wa̱ ì sulu tö. Ì sulu
wambléitö, ese tö ikichatéttsa̱tke.

Ttè bata yëne Tito a̱

12 Artemas ö Tíquico, e' eköl patkekeyö be'
ska'. Mik ie' de, eta̱ be' ka̱wö yö̃ttsa̱ ta̱ be'
shkö̃ kröröë Nicópolis wé̱ ye' tso' e̱e̱. E̱e̱
ye' tö ibikeitsétke tskiridiö tkö'u̱k. 13 Zenas
dör s'shu̱lökwak ena Apolo, e'pa ki̱mú buaë
ì kiane ie'pa ki̱ ko̱s e' wa, a̱s imi'rak buaë.
14 Se' icha wöbla'ú̱ buaë ì ko̱s buaë e' u̱k. Ñies
ie'pa wöbla'ú̱ s'sia̱rëpa ki̱muk. Es ie'pa se̱rmi
buaë Skëköl wörki̱.

Pablo e̱' chéa̱t

15 Ie'pa ko̱s tso' ye' ska', e'pa tö be'
shke̱'wémi. Wé̱pa é̱na sa' dalër ttè mik se'
e̱rblöke e' dalërmik, e'pa shke̱'ú̱ ña. A̱s Skëköl
e̱r buaë chö̃ a' ulitane a̱.

Yëkkuö kit Pablo tö Filemón a̱

Filemón

Pablo tö yëkkuö i' kit mik ie' bak Roma s'wöto wé a̱ eta̱. E' ké̱wö ska' ta̱ ie' tö yëkkuö kit Éfeso ena Filipos ena Colosas wakpa a̱. Ie' tö yëkkuö i' kit iklé eköl kiè Filemón e' a̱. Ie' se̱rke Colosas ee̱. Ie' tö kanè méso kẽ patue̱ta̱' ese to̱'ttsa̱ eköl e' kiè Onésimo. E' ukuöki̱ ta̱ Onésimo tö ie' íyi blëlur ta̱ ibakshkarmi. E' ké̱wö ska' ta̱ akblökwakpa ttekelur. E' kue̱ki̱ Onésimo bakshkarmi dõ Roma. Ee̱ Pablo tso' wötëulewa̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱. Pablo tö Onésimo a̱ Jesús tté buaë paké ta̱ ie̱rblé Jesús mik. E' kue̱ki̱ ie' shkakmine iwökir Filemón ska' ie' a̱ kët kët chökne.

E' kue̱ki̱ Pablo tö yëkkuö i' kit Filemón a̱ a̱s ie' kẽ ulurka̱ Onésimo ki̱. Pablo tö iché Filemón a̱ tö Jesús é̱na ie' dalëne tai̱ë ena ì sulu nuí̱ tso' ie' ki̱ e' olo'ya'itö ta̱ iki'wa̱ buaë. Es ñies ie' ka̱wöta̱ Onésimo ki̱ inuì̱ olo'yök ta̱ ikiökwa̱ we̱s iyami e̱kka es.

S'kiè Onésimo griegoie e' wà kiane chè kanenamé buaë. Erë yëkkuö i' tö ichè tö ka̱m Onésimo tö Jesús tté klö'ù̱ eta̱ ie' kẽ dör kanenamé buaë. Es Pablo tso' ichök tö Jesús batamik Onésimo dõmi we̱s ikiè wà kiane chè es.

Shke̱'wè̱

1 A Filemón, ye' dör Pablo tso' wötëule
Cristo Jesús tté pakè kue̱ki̱, e' tso' yëkkuö i'
shtök be' a̱. Ye' ena s'yami Timoteo, e'pa
tö be' shke̱'wé̱mi. Be' dalër tai̱ë sa' é̱na,
ñies be' tso' kaneblök Cristo a̱ we̱s sa' es.
2 Ñies sa' tö s'yamipa kiè Apia ena Arquipo,
e'pa shke̱'wé̱mi. Arquipo dör Jesucristo tté
buaë e' tsa̱tkökwak buaë we̱s sa' es. Ñies
Skëkëpa Jesús icha erule daparke be' u a̱,
e'pa ko̱s shke̱'wé̱mi sa' tö. 3 Skëköl dör S'yẽ
ena Skëkëpa Jesucristo, a̱s e'pa e̱r buaë chõ
ena se̱ne bẽrë mù a' a̱.

Pablo tö wëstela ché S'yẽ a̱ Filemón ki̱

4-5 Ye' tö be' tté ttsé tö be' e̱rblöke buaë
Skëkëpa Jesús mik, ñies s'batse'r male̱pa ko̱s
dalër be' é̱na. E' kue̱ki̱ mik ye' ttöke Skëköl
ta̱, eta̱ ke̱kraë wëstela chekeyö be' dalërmik.
6 Ttè mik se' e̱rblöke e' a̱ be' e̱' tkõwa̱ buaë
s'yamipa ta̱ ñita̱. Ye' tso' ikiök Skëköl a̱ tö
e' wa ì buaë ko̱s wè̱misö Cristo dalërmik, e'
a̱r be' é̱na. 7 A yami, s'batse'r male̱pa ko̱s
e̱r pableke be' tö buaë, ie'pa dalër tai̱ë be'
é̱na. E' tö ye' ttsë'we̱ke buaë, ttsëskua ye' e̱r
deka̱ne.

Pablo tö Onésimo tté ché Filemón a̱

8-9 E' kue̱ki̱ ye' tö be' a̱ ikiè e̱r bua' wa tö ì
kiekeyö be' a̱, e' wà ú̱. Cristo tö ye' a̱ ka̱wö
mé be' kök iu̱k. Erë se' ñì dalër tai̱ë, e' kue̱ki̱
ye' tö be' a̱ ikieke e̱r bua' wa. Ye' dör Pablo
këkëpatke tso' wötëulewa̱ Cristo Jesús tté pakè
kue̱ki̱ e'. 10 Ye' be' a̱ ikiè tö Onésimo sa̱úne e̱r
bua' wa. Ie' e̱rblé Jesús mik ye' ttõ wa í̱e̱ wé̱
ye' tso' wötëule ee̱. E' kue̱ki̱ ie' dör we̱s ye' alà
es.
11 Kuaë ta̱ ie' bak be' wa̱ to̱ulettsa̱ be' kanè
mésoie kẽ dör ìie bua' be' a̱, erë i̱'ñe ta̱ ie'
dör buaë be' a̱ ñies ye' a̱. 12 Ie' dalër tai̱ë ye'
é̱na, erë ye' tö ie' patkémine be' a̱. 13 Ye' a̱
ta̱ imú e̱' tsù̱a̱t ye' ta̱ ye' ki̱moie be' skéie ye'
tso'ia̱ wötëulewa̱ Jesús tté buaë pakè kue̱ki̱ e'
dalewa. 14 Erë kẽ ye' é̱na ì wa̱k ka̱m be' tö
iké̱wö mù e' yöki̱. Ye' ki̱ ikiane tö ì we̱ke be'
tö, e' ù̱bö be' wák e̱r wa, kẽ dör tö ye' tö be'
ké iu̱k e' kue̱ki̱. 15 Isalema ie' minea̱ be' yöki̱
ekuölö ẽ a̱s idöne tso' be' ta̱ ke̱kraë. 16 Erë
ie' dene e' kẽ dör kanè mésoie ẽ, ie' dene be'
yamiie Jesús ttè wa dalër tai̱ë be' é̱na, e' dör
buaë shu̱te̱ kanè méso ëse tsa̱ta̱. Ie' dalër
tai̱ë ye' é̱na, erë ie' dör be' kanè méso, ñies
ie' dör we̱s be' ël es Jesús wa. E' kue̱ki̱ be' ké
idalëritsök, ye' tö idalëritseke e' tsa̱ta̱.
17 Be' tö ye' klö'wé̱ be' yamiie Jesús mik
e̱rblè e' wa, e' ta̱ ie' klö'ú̱ we̱s ye' wák es. 18 Ie'
tö ilè sulu wamblë' ö be' tö ie' ña'we̱ke ilè
kue̱ki̱, eta̱ ye' ña'ú̱ iskéie. 19 Ye' dör Pablo tso'
yëkkuö i' shtök ye' wák ulà wa, e' wák tö ie'
nuì̱ patue̱raë. Kẽ ye' é̱na ichak, erë kẽ be'
é̱na ichökwa tö ye' ttõ wa be' tö Jesús tté klöo̱',
e' kue̱ki̱ be' wa̱ nuì̱ ta̱'ia̱ ye' a̱. 20 A yami, be'
we'ikèyö, be' mú e̱r buaë chõ ye' a̱ Skëkëpa
Jesús dalërmik. Ye' e̱r pablõ Cristo batamik.
21 Ye' wa̱ ijche̱r buaë tö be' tö ye' iu̱teraë,
e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱. Ye'
é̱na ia̱ne buaë tö ì kiéyö be' a̱, e' tsa̱ta̱ be' tö
iwe̱raë. 22 Ñies Skëköl mú tö ka̱wö mè ye' a̱
a' pakoie we̱s a' tso' ie' a̱ ikiök es. E' kue̱ki̱ u
yulõ ye' a̱.

Pablo e̱' chéa̱t

23 Epafras tö be' shke̱'wé̱mi. Ie' tso'
wötëule ye' ta̱ Cristo Jesús tté pakè kue̱ki̱.
24 Ñies Marcos, Aristarco, Demas ena Lucas,
e'pa kaneblöke Skëköl a̱ ye' ta̱, e'pa tö be'
shke̱'wé̱mi ñies. 25 A̱s Skëkëpa Jesucristo e̱r
buaë chõ be' a̱.

Yëkkuö kitule̱ hebreowak a̱
Hebreos

Yëkkuö i' kite̱ Israel aleripa e̱rblé Jesús mik e'pa a̱. Ñies ie'pa kiè hebreowak ena judiowak. Kě yi wa̱ ijche̱r yi tö yëkkuö i' kit. Pë' we̱le tö ibikeitsè tö Pablo tö ikit. We̱le skà tö ichè tö Bernabé tö ikit. We̱le tö ichè tö Apolo tö ikit erë kě s'wa̱ ijche̱r yi tö ikit. We̱le tö ibikeitsè tö ikite̱ Roma wakpa tö Jerusalén suluo̱'wa̱ e' yöki̱ duas dabom kuryök Jesús kune'bak e' ukuöki̱ (70 D.C.).

Israel aleripa e̱rblë' Jesús mik e' kue̱ki̱ e'pa bak weinuk. Ie'pa we̱lepa éna ie̱rblõ Jesús mik e' olo'yak ta̱ ishkakne Moisés ttè diki̱a̱. E' kue̱ki̱ yëkkuö i' kite̱ ie'pa a̱ iki̱morak e̱' tkökwa̱ darërëë Jesús mik. S'ki̱töu̱kwakpa tö ie'pa wöbla'we̱ke tö Jesús kě diché ta̱' ie'pa ki̱moie, e' kue̱ki̱ ie'pa ka̱wöta̱ ie'pa e̱rblõ imik e' olo'yök. E' kue̱ki̱ yëkkuö i' kite̱ Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ Jesús kkachoie ie'pa a̱ i' es: Skëköl e̱' kkaché se' a̱ Jesús wa a̱s se' éna ia̱r buaë. Ká̱ ia̱ia̱ë ta̱ ie' utbitu̱ se' ta̱ ittekölpa wa ena ibiyöchökwakpa wa ena Moisés wa, erë bataie ta̱ iut se' ta̱ ilà eköl ẽ Jesucristo e' wa.

E' kí̱ie ta̱ ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö iyë'bak tö ie' kablörane Israel aleripa a̱. E' wà tka Jesucristo wa e' chè yëkkuö i' tö. Ñies sacerdotepa tö iyiwak jcheke Jerusalén ká̱ bit ekkë judiowak nuì̱ olo'yoie. Iyiwak jchërke e' kě diché ta̱' se' nuì̱ paiklottsa̱ da'a̱ie. E' kue̱ki̱ ie'pa tö ijcheke ke̱kraë erë e' kě dör buaë shu̱te̱ Skëköl wöa̱. E' kue̱ki̱ Jesucristo köte̱wa̱ etökicha ẽ se' nuì̱ paiklottsa̱, e' je' dör buaë shu̱te̱ Skëköl wöa̱. E' kue̱ki̱ Jesús dör ibua'ie. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ e̱rblök ie' mik ena ie' ẽ ka̱wöta̱ ttõ iu̱të. I̱'ñeta̱ ie' tkër Skëköl wörki̱ se' tté chök Skëköl a̱. Ie' dör ibua'ie e' kue̱ki̱ Israel aleripa e̱rblé ie' mik e'pa kě ka̱wöta̱ ie' olo'yök. Ie' wa iyẽ tö ña̱la̱ yö' se' a̱ döka̱ ika̱ska'. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ se̱nuk e̱' meulettsa̱ weinuk e̱rblè Jesús mik e' kue̱ki̱. Se' tö ie' watéttsa̱ e' ta̱ Skëköl tö se' shu̱leraë we̱s ie' tö Israel aleripa shu̱li' es.

Skëköl ut se' ta̱ ilà wa

[1] Skëköl utbitu̱ ta̱ië se' yẽpa bak ká̱ ia̱ia̱ë
e'pa ta̱ ittekölpa wa. Ie' utbitu̱ ie'pa ta̱
ta̱ië kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. [2] Erë i̱'ñe ta̱, mik ká̱ i'
e̱rkewatke e' ké̱wö ska' ta̱, ie' tté se' ta̱ iwák
alà patkë'itö ká̱ i' ki̱ e' wa. Tsa̱we ta̱ ie' tö íyi
ulitane yö' ilà ta̱ ñita̱. Ñies ie' tö ilà tkë'ka̱bak
a̱s íyi ulitane dõ ie' ulà a̱ aishkuö ta̱. [3] Skëköl
Alà dör iyẽ olo ta̱ië e'. We̱s Skëköl dör e'
su̱ë ie' dör. Íyi ulitane kicha a'tse̱r ie' wa̱
ittè diché ta̱ië e' wa. Se' nuì̱ paikléttsa̱itö
e' ukuöki̱ ta̱ ie' tkéka̱ ká̱ jaì a̱ dalöiërta̱' ta̱ië
Skëköl ulà bua'kka.

Skëköl Alà olo ta̱' ta̱ië shu̱te̱ Skëköl biyöchökwakpa tsa̱ta̱

[4] E' wa iwẽnewa̱ tö Skëköl Alà dör Skëköl
biyöchökwakpa tso' ká̱ jaì a̱, e'pa ko̱s tsa̱ta̱.
Es ñies we̱s Skëköl tö ie' kiè iwák alà, e' dör
bua'iewa̱ we̱s ie' tö ibiyöchökwakpa kiè e'
tsa̱ta̱. [5] Skëköl yëkkuö ki̱ itso' kitule tö Skëköl
tö iché ilà a̱:
"Be' dör ye' alà;
i̱'ñe yö ikkachétke tö ye' dör be' yẽ."*

Erë ttè e' kě yëule ie' wa̱ ibiyöchökwakpa isie
a̱. Ñies Skëköl yëkkuö ki̱ Skëköl tö ilà tté chè
i' es:
"Ye' tö icheraë tö ye' dör ie' yẽ,
eta̱ ie' dör ye' alà."†
Erë Skëköl kě wa̱ ibiyöchökwakpa isie tté
yëule es. [6] Ñies mik ie' tö ilà eköl ẽme, e'
patkeketke ká̱ i' a̱, eta̱ ie' tö itté yë' i' es:
"Ye' biyöchökwakpa ulitane ka̱wöta̱ ie'
dalöiök ta̱ië."‡
Ttè ekkë ko̱s kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl Alà
dör Skëköl biyöchökwakpa ulitane tsa̱ta̱.
[7] Mik Skëköl tö ibiyöchökwakpa tté cheke,
eta̱ ie' tö ichè i' es:
"Ye' tö ye' biyöchökwakpa patkeke we̱s siwa̱'
batsi̱r es,
e'pa dör ye' kanè mésopa patkekeyö we̱s bö'
wörkua wöñar es."§
[8] Erë ie' tö ilà tté cheke i' es:
"¡A Skëköl, be' tö s'wëttse̱ke s'blúie e' dör
yöbië!
Be' tö s'wëttse̱ke yësyësë.
[9] Se̱ne yësyësë dalër be' éna, erë se̱ne sulu a̱r
suluë be' éna;
e' kue̱ki̱, ye' dör be' Këköl, e' tö be' klö'wé̱
ta̱ ttsë'ne buaë méyö be' a̱ ta̱ië be'
male̱pa ulitane tsa̱ta̱."*
[10] Ñies Skëköl tö ilà tté cheke i' es:
"A Këköl, tsa̱we ta̱ be' tö ká̱ i' yö',
ñies ká̱ jaì ena ì ko̱s tso' iki̱ e' yö' be' wák tö.
[11-12] E' ko̱s chörawa e̱rdawa we̱s datsi' nurwa̱
ta̱ ie̱rwa es,
e' ko̱s manerdattsa̱ we̱s s'datsi' mane'wè̱ ta̱
iwötrẽwa̱ es.
Erë be' tso'tke ke̱net. Be' kě manerpattsa̱, be'
se̱r michoë."†
[13] Skëköl tö iché ilà a̱ i' es:
"Be' e̱' tköse̱r ye' ulà bua'kka
dõ mik ye' tö be' bolökpa mérö be' klõ diki̱a̱
eta̱."‡
Erë Skëköl kě wa̱ ttè e' yëule ibiyöchökwakpa
isie a̱. [14] Skëköl biyöchökwakpa dör we̱s siwa̱'
es kě wërta̱'. E'pa ko̱s kaneblöke Skëköl a̱.
Ie' tö ie'pa patkeke wé̱pa tsa̱tkërdaë, esepa

* **1:5** Salmo 2.7 † **1:5** 2 Samuel 7.14; 1 Crónicas 17.13 ‡ **1:6** Deuteronomio 32.43 § **1:7** Salmo 104.4 * **1:9** Salmo 45.6-7 † **1:11-12** Salmo 102.24-27 ‡ **1:13** Salmo 110.1

ki̱muk. E' kue̱ki̱ ie' kë̃ wa̱ ttè ese yëule ie'pa
isie a̱.

2

Skëköl Alà tté buaë e' ka̱wöta̱ dalöiè

1 Skëköl Alà dör íyi ulitane tsa̱ta̱, e' kue̱ki̱
se' ké e̱' tkökwa̱ darërë ie' tté buaë moki̱
ttsëule se' wa̱, e' a̱ a̱s kë̃ se' mi'ne we̱s kanò
èmi di' ki̱ es. 2 Skëköl tö ittè dalöiëno, e'
me'a̱tbak ibiyöchökwakpa wa se' yë́pa bak ká̱
ia̱ia̱ë e'pa a̱. Wé̱pa ko̱s kë̃ wa̱ ttè e' dalöiëne',
e' nuí̱ ki̱ ie'pa weine we̱s ika̱wöta̱ weinuk es.
3-4 Es ibak ie'pa ta̱, erë Skëköl Alà tté buaë,
e' ë̃ wa se' tsa̱tkërmi, e' dör ttè bua'iewa̱ ttè
ulitane tsa̱ta̱. S'tsa̱tko tté, e' tsá̱ yë' Skëkëpa
Jesús wák tö. Wé̱pa tö ttè e' ttsë', e'pa tö
iyë'ne se' a̱ ta̱ iwà kkachérakitö tö e' dör ttè
moki̱. Ñies ì kë̃ o̱r yi a̱ ese o̱' Skëköl tö ie'pa
wa tai̱ë kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ iwà kkachoie tö ì ché
ie'pa tö e' dör moki̱. Ñies Wiköl Batse'r wa ie'
tö imé se' a̱ kanebloie buaë ie' a̱ tai̱ë kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ we̱s ie' ki̱ ikiane es. E' wa ie' tö iwà
kkaché tö ie'pa ttè dör moki̱. Ttè e' wà kë̃
dalöiëne se' wa̱, e' ta̱ ¿we̱s se' tkömishkar inuí̱
ulà a̱?

Jesús dë'bitu̱ se' yamiie

5 Aishkuö ta̱ ká̱ i' mane'we̱rattsa̱ne Skëköl
tö buaë pa̱'a̱li̱, e' chök sa' tso'. Skëköl
tö ibikeitsbak tö ká̱ pa̱'a̱li̱ e' kë̃ merpa
ibiyöchökwakpa a̱ a̱s ie'pa dõ iwökirpaie. 6 Kë̃
idör es. Ie' tö ibikeitsbak tö imerdaë s'ditsö
ulà a̱. E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱
es, e' tö ichè:

“A' Skëköl, ¿S'ditsö dör yi? ¿Iö́k e' ska' be' e̱r
de?
¿We̱s ie'pa ki̱ be' tkine?
7 Erë́ ekuölö ë̃ ie'pa yö' be' tö be'
biyöchökwakpa diki̱a̱ diöshe̱t tsir.
Erë ie'pa yö'bö olo ta̱' tai̱ë dalöiërta̱' tai̱ë.
8 Ie'pa tkë'ka̱ be' tö íyi ulitane yö'bö e'
wökirie.”*

Yëkkuö e' ichè tö Skëköl tö se' tkë'ka̱ íyi uli-
tane yö' ie' tö e' wökirie. “Íyi ulitane” e' wà
kiane chè tö kë̃ ì ku̱', e' kë̃ ku̱' se' ulà a̱.
Erë i̱'ñe ta̱ ka̱m se' tö isa̱ù̱wa̱ es. 9 Erë se'
wa̱ ijche̱r tö ì ché yëkkuö e' tö, e' wà tka
Jesús wa. Ie' yöne s'ditsöie, e' wöanewa Skëköl
biyöchökwakpa diki̱a̱ diöshe̱t tsir ekuölö ë̃.
Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö Jesús
me'ttsa̱ ttèwa̱ sulitane nuì̱ skéie. Jesús weine
sia̱rë köte̱wa̱ se' skéie, e' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'
ki̱ka'ka̱ tai̱ë, tkë'ka̱ íyi ulitane blúie dalöiërta̱'
tai̱ë.
10 Skëköl dör íyi ulitane wì, e' ko̱s tso' ie' wa
ñies ie' a̱. Ie' ki̱ ikiane tö se' tai̱ë dör ie' ala'r
esepa dõ ie' ta̱ ñita̱ olo ta̱' tai̱ë. E' wawé̱ ie'
tö Jesucristo wa. E' kue̱ki̱ buaë idir ie' a̱ tö
Jesús weine köte̱wa̱ s'tsa̱tkoie. Es ì ko̱s kiane
Skëköl ki̱ tö Jesús tö iwè̱ s'tsa̱tkoie, e' wé̱itö
se̱raa̱.
11 Jesús ena se' batse'we̱keitö, e'pa Yë́ dör
eköl ë̃, e' dör Skëköl. E' kue̱ki̱ Jesús dör Skëköl
Alà, e' kë̃ jaëne ichök tö se' dör ie' ëlpa ena ie'
kutapa. 12 Es itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱
ie' tö ichè Skëköl a̱ i' es:

“A Skëköl, ye' tö be' tté cheraë ye' ëlpa ena ye'
kutapa a̱.
Mik ie'pa ñì dapa'u̱ke, eta̱ ye' tö be' ki̱keraka̱
ttsè wa ie'pa kukua.”†

13 Ñies iskà tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ wé̱
Jesús tö iché i' es:

“Ye' e̱rblöraë Skëköl ë̃ mik.”‡

Ñies ichéitö:

“Í̱e̱ ye' dur, wé̱pa me' Skëköl tö ye' a̱ ala'rie,
e'pa ta̱.”§

14-15 Se' dör Jesús icha. Erë se' dör s'ditsö ë̃.
Se' ulitane se̱rkeia̱ ta̱ sulu se' suar s'duõ̃wa̱
yöki̱, e' wa̱ se' tso' klöulewa̱. E' kue̱ki̱ Jesús
yöne s'ditsöie. Ie' dë'bitu̱ e̱' muktsa̱ ttèwa̱ se'
skéie e̱' aloka̱ie bë́ iane s'duõ̃wa̱ wiie e' ki̱.
Es ie' tö se' tsa̱tkée, se' suar s'duõ̃wa̱ yöki̱,
e' ulà a̱. 16 Iwënewa̱ buaë tö Jesús kë̃ dë'bitu̱
Skëköl biyöchökwakpa ki̱muk. Ie' dë'bitu̱ se'
dör se' yë́ bak ká̱ ia̱ia̱ë Abraham, e' aleripa
ki̱muk. 17 E' kue̱ki̱ ie' yöne s'ditsöie we̱s
se' es a̱s ie' dõ sacerdote kibiie se' tté chök
Skëköl a̱ e' wakanewe̱keitö yësyësë. Ie' dör
s'ditsö we̱s se' es, e' kue̱ki̱ ie' tö se' sue̱ke e̱r
sia̱rë wa. Ie' wák e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie
a̱s se' nuì̱ olo'yar se' ki̱. 18 Ie' weinebak ñies
ie' e̱rkiöo̱ne ì sulu wamblök, e' kue̱ki̱ i̱'ñe
ta̱ wé̱pa e̱rkiöo̱rke ì sulu wamblök, esepa
ki̱mermi buaë ie' a̱.

3

Jesús dör Moisés tsa̱ta̱

1 A yamipa, a' batseo̱' Skëköl tö. Ie' tö a'
klöo̱'ñak a̱s a' dõ ie' ichaie. Jesús bikeitsö̃
bua'ie. Se' tö ichekeka̱ tö ie' dör Skëköl
tteköl bua'ie ena se' sacerdote kibi mik se'
e̱rblöke e'. 2 Skëköl tö ie' tkë'ka̱ kaneblök
se' sacerdote kibiie e' wakanewé̱itö yësyësë
we̱s Moisés tö, kanè me' Skëköl tö ie' a̱, e'
wakaneo̱' yësyësë es. Ko̱s ì kiane wè̱ Skëköl
wé a̱ e' o̱' Moisés tö yësyësë. 3 Erë Jesús
dalöiërta̱' tai̱ë tkõ̃ka̱ Moisés tsa̱ta̱ we̱s u wák
dalöiër tkõ̃ka̱ u tsa̱ta̱ es. 4 Se' wa̱ ijche̱r tö u
ulitane yué yile tö, erë Skëköl dör íyi ulitane
yuökwak. 5 Moki̱ Moisés kaneblë' yësyësë
Skëköl wé a̱ ikanè mésoie. Ì̱ o̱' ie' tö, e' wa
ie' tö ì buaë kkachera Skëköl tö aishkuö ta̱
Cristo wa e' klea'. 6 Erë Cristo dör Skëköl wák
alà, e' kaneblöke yësyësë se' dör we̱s Skëköl
wé es e'pa wökirie. Ì̱ buaë yë' Cristo tö tö
idoia̱ se' a̱, e' wà panekesö krö̈röë ttsë'ne

* 2:8 Salmo 8.4-6 † 2:12 Salmo 22.22 ‡ 2:13 Isaías 8.17 § 2:13 Isaías 8.18

bua' wa kë̀ tö ilo'yè, e' ta̱ moki̱ se' dör Skëköl
icha.

A' e̱' kkö'nú Skëköl kë̀ watarttsa̱

7 E' kue̱ki̱, ì ché Wiköl Batse'r tö Skëköl
yëkkuö ki̱, e' wà iu̱tö́ buaë. E' tö ichè i' es:

"Ì cheke Skëköl tö e' ttsé a' tö i̱'ñe ta̱,
8 eta̱ kë̀ a' e̱r darë'u̱kwa̱ iyöki̱ we̱s a' yë́pa bak
ká̱ ia̱ia̱ë es.
Ie'pa e̱' ka'ka̱ e̱' u̱k kësik kësik Skëköl wöa̱.
Ie'pa tö ie' wöñatkë' ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi
se̱rku̱' ta̱ië e' ké̱ a̱.
9 Skëköl tö iché tö duas döka̱ dabom tkëyök
(40),
e' dalewa ye' tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese wé̱ ta̱ië ie'pa
se̱'wo̱ie, ie'pa kkö'noie,
erë ie'pa tö ye' wöñatkë' ta̱ië.
10 E' kue̱ki̱ ye' uluneka̱ ta̱ië ie'pa ki̱ eta̱ ye' tö
ie'pa ché i' es:
'Ke̱kraë ie'pa kë̀ ki̱ ikiar tö ye' ie'pa wëttsè̱,
ie'pa kë̀ se̱nak we̱s ye' ki̱ ikiane es.'
11 E' kue̱ki̱ ye' uluneka̱ ie'pa ki̱ eta̱ ye' iché
tö ie'pa kë̀ döpawa̱ wé̱ warma ie'pa e̱nuwe̱ke
ye' tö ee̱."*

12 A yamipa, a' e̱' kkö'nú dö' a' isie e̱r
sulurwa̱ ta̱ a' kë̀ e̱rblöia̱ Skëköl chö́k e' mik ta̱
a' e̱' batsö̀ttsa̱ iyöki̱. 13 E' skéie a' ñì e̱r diché iö̀
ke̱kraë s'tsa̱tkè ké̱wö tso'ia̱ i̱'ñe ta̱ e' dalewa.
A' tö iú̱ es a̱s kë̀ a' isie e̱' ki̱tö'ù̱ se̱ne sulu wa ta̱
a' e̱r darërwa̱ Skëköl yöki̱. 14 Se' e̱rblö̀ Cristo
mik buaë ke̱kraë dö̀ ibata ekkë we̱s kuaë es,
e' ta̱ moki̱ se' tso' ie' ta̱. E' kue̱ki̱ a' ñì e̱r diché
iö̀ buaë. 15 Skëköl yëkkuö tö iché i' es:

"Ì cheke Skëköl tö e' ttsé a' tö i̱'ñe ta̱,
eta̱ kë̀ a' e̱r darë'u̱kwa̱ iyöki̱ we̱s a' yë́pa bak
ká̱ ia̱ia̱ë es.
Ie'pa e̱' ka'ka̱ e̱' u̱k kësik kësik Skëköl wöa̱."†

16 Wé̱pa tö Skëköl ttö̀ ttsë' erë ie'pa e̱' o̱' ie'
wöa̱ kësik kësik, ¿e' wakpa dör yi? ¿Kë̀ dör
ie'pa ulitane yë'ttsa̱ Skëköl tö Egipto Moisés
wa, e'pa ë̀? 17 ¿Yi ki̱ Skëköl ulune dö̀ duas
dabom tkëyök (40)? ¿Kë̀ dör ie'pa tö ì sulu
wamblë' ká̱ sir poë wé̱ kë̀ yi se̱rku̱' e' a̱ e'pa
ë̀? E' nuí̱ ki̱ idurulune. 18 ¿Yi a̱ Skëköl tö
ichétke: "A' kë̀ döpawa̱ wé̱ warma a' e̱nuwe̱ke
ye' tö ee̱"? ¿Kë̀ dör ie'pa tö ie' ttè dalöse̱o̱'wa̱
e'pa ë̀? 19 Es se' tö isué̱ tö ie'pa kë̀ e̱rblëne
ie' mik, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̀ dë'wa̱ wé̱ warma
Skëköl tö ie'pa e̱nuwe̱ke ee̱.

4

1 Ñies Skëköl kablë' se' a̱ tö se' döwa̱mi ie' tö
se' e̱nuwe̱ke e' a̱. E' kue̱ki̱ e' tso'ia̱ e' dalewa
se' ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk ta̱ië dö' se' we̱le kë̀ ulà
a̱ idö̀. 2 Se' a̱ Skëköl tté buaë e' pakane we̱s
ie'pa bak ká̱ ia̱ia̱ë, e'pa a̱ ipakane es. Erë
ie'pa kë̀ e̱rblëne imik, e' kue̱ki̱ ttè buaë ttsë'
ie'pa tö, e' kë̀ dör ìie bua' ie'pa a̱. 3 Se' e̱rblé
Skëköl mik, e'pa dörawa̱ ie' tö se' e̱nuwe̱ke e'
a̱. Erë wé̱pa kë̀ e̱rblöku̱' ie' mik, esepa ché
Skëköl tö iyëkkuö ki̱ i' es:

"Ye' uluneka̱ ie'pa ki̱ eta̱ yö ichétke
ie'pa kë̀ döpawa̱ wé̱ warma ie'pa e̱nuwe̱keyö
ee̱."*

Ie' tö iché es, erë̀ ie' kanè e̱newa mik ká̱ i'
yöne o̱ne eta̱. 4 Skëköl tö íyi ulitane yö' dö̀ ká̱
teröl. Ká̱ de kul ta̱ ie' e̱ni'. Es itso' kitule we̱le
Skëköl yëkkuö ki̱. E' tö ichè:

"Ká̱ de kul eta̱ ì ko̱s yö'bitu̱itö e' yöne o̱ne, e'
kue̱ki̱ diwö e' wa ie' kë̀ kaneblëne."†

E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö moki̱ Skëköl tö se'
e̱nuwe̱ke e' tso'tke. 5 Erë ttè kitule chétkeyö,
e' ki̱ Skëköl tö ichè:

"Ie'pa kë̀ döpawa̱ wé̱ warma ie'pa
e̱nuwe̱keyö ee̱."‡

6 Es se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö se' e̱nuwe̱ke e'
tso'tke se' a̱. Erë wé̱pa a̱ ttè buaë e' pakane
kuaë, e'pa kë̀ dë'wa̱, ie'pa tö idalöse̱o̱'wa̱ e'
kue̱ki̱. 7 E' ukuöki̱ ta̱ duas tka ta̱ië eta̱ Skëköl
tö ttè e' ë̀ skà pakène se' a̱ ì kit se' blú bak kiè
David e' tö e' wa. Ttè kitule ñe' chétkeyö, e'
dör i' es:

"Ì cheke Skëköl tö e' ttsé a' tö i̱'ñe ta̱,
e' ta̱ kë̀ a' e̱r darë'u̱kwa̱ iyöki̱."

Es se' isué̱ tö iké̱wö skà mé Skëköl tö se' a̱ a̱s
se' döwa̱ ie' se' e̱nuwe̱ke e' a̱, e' ké̱wö dör i̱'ñe.
8 Josué tö Israel aleripa e̱nuú̱pa ie' ké̱wö ska'
ta̱, e̱'ma Skëköl kë̀ wa̱ e̱ne skà yënene. 9 E' wà
kiane chè tö Skëköl tö se' e̱nuwè̱mi we̱s ie'
e̱ni' mik ká̱ i' yö'itö eta̱ es, e' tso'ia̱ wé̱pa dör
ie' icha esepa a̱. 10 Wé̱pa dewa̱ Skëköl e̱ne e'
a̱, esepa e̱nuraë we̱s ie' e̱ni' es. 11 E' kue̱ki̱ se'
ké e̱' diché iök shkowa̱ e̱ne e' a̱ a̱s se' kë̀ isie
tö ñe'pa kë̀ wa̱ Skëköl ttè iu̱tëne e'pa waköù̱.

12 Skëköl ttè dör ttsë'ka, diché ta̱' ta̱ië, e'
tö iwakaneweke buaë tkö̀ka̱ tabè kà yaule
di'dië wi̱'kë io̱'kë e' tsa̱ta̱. Idökewa̱ buaë dö̀
se' e̱r a̱, se' wiköl a̱. Ì ko̱s dalërmik se' se̱rke
tso' blëule se' e̱r a̱, ena ì ko̱s bikeitsekesö, ese
weblekettsa̱itö tö buaë idir ö sulu idir. 13 Se'
e̱' chöraka̱ Skëköl a̱. Ie' yöki̱ ì ko̱s yö'itö e' kë̀
a̱ e̱' blënukwa̱. Ì ko̱s tso' áie ie' wörki̱. E' kue̱ki̱
se' e̱' tkö̀wa̱ darërë ie' ttè a̱.

Jesús dör se' sacerdote kibi buaë shu̱te̱

14 Se' wa̱ sacerdote kibi tso' eköl, e' dör
sacerdotepa ulitane tsa̱ta̱. E' dör Jesús, ie'
dör Skëköl Alà. Ie' mine̱a̱tke tso' ká̱ jaì a̱
se' tté chök Skëköl a̱. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱
e̱' tkökwa̱ darërëë ie' ttè buaë klö'we̱kesö, e'
a̱. 15 Se' sacerdote kibi e' wa se' wër sia̱rë.
Mik ie' bak se̱nuk ká̱ i' ki̱, eta̱ erë̀ ie' ma'o̱ule
ì sulu ko̱s wamblök we̱s se' es, erë ie' kë̀
wa̱ ì sulu wamblëne yës. E' kue̱ki̱ ie' wa̱
ijche̱r buaë tö is s'ttsër mik se' ma'o̱rke ì sulu
wamblök eta̱. 16 E' kue̱ki̱ a' shkö̀wa̱ Skëköl
wörki̱. Mik s'ki̱mè kiane eta̱ ikiö̀sö ie' a̱, kë̀

* 3:11 Salmo 95.7-11 † 3:15 Salmo 95.7-8 * 4:3 Salmo 95.11 † 4:4 Génesis 2.2 ‡ 4:5 Salmo 95.11

suar ta̱'. Ie' tö se' sue̱ke e̱r sia̱rë wa, e' kue̱ki̱
ie' tö se' ki̱meraë e̱r bua' wa.

5

1 Wëpa dör sacerdotepa kibipa e'pa
ko̱s tso' shu̱kitule iwakpa shu̱a̱ kanebloie
imale̱pa tté chök Skëköl a̱. Ie'pa kanè dör
iyiwak jchëule ena ilè skà merke Skëköl a̱,
ese wakanéu̱k imale̱pa nui̱ olo'yoie. 2 Ie'pa
dör we̱s imale̱pa es. Ie'pa diché kë dë'ka̱
buaë ì sulu wöklö'wo̱ie. Ie'pa weirke sia̱rë
we̱s imale̱pa weir ì sulu ulà a̱ es. E' kue̱ki̱
imale̱pa kë wöblaule íyi buaë wa, a̱rkedö ì
sulu a̱ ke̱kraë, esepa wërmi sia̱rë ie'pa wa.
3 Ñies ie'pa wakpa tö ì sulu wambleta̱', e'
kue̱ki̱ ie'pa ka̱wöta̱ iyiwak jchök mè Skëköl
a̱ ie'pa nui̱ ki̱ ñies imale̱pa nui̱ ki̱. 4 Kaneblök
Skëköl a̱ sacerdote kibiie, e' dör kanè buaë,
dalöiërta̱' ta̱ië. Kë yi yörta̱' sacerdote kibiie
iwák e̱r wa. E' shu̱shteke Skëköl ë tö ta̱ itkéka̱
sacerdote kibiie we̱s ie' tö Aarón tkë'ka̱ es.
5 E' sù̱ Cristo kë e̱' tkëneka̱ sacerdote kibiie
iwák e̱r wa e̱' ki̱koka̱. E' skéie Skëköl tö iché
ie' a̱:

“Be' dör ye' alà;
i̱'ñe ye' tö ikkacheke tö ye' dör be' yë̃.”*

6 Ttè kitule skà tö ichè i' es:

“Be' dör sacerdote ke̱kraë we̱s Melquisedec
ese es.”†

7 Mik Jesús tso'ia̱ ká̱ i' ki̱, eta̱ ie' kköyë'
Skëköl a̱ ta̱ië a̱neule wi̱'wi̱ë i̱ë̱ wa ì wa.
Skëköl ë a̱ ie' yërmittsa̱ duèwa̱ ulà a̱, e' kue̱ki̱
ie' tö iki' Skëköl a̱ tö ye' yő̃ttsa̱ iulà a̱. Ie'
tö Skëköl dalöieke ta̱ië, ittè iu̱teke buaë, e'
kue̱ki̱ ì kiéitö e' iu̱té Skëköl tö. 8 Erë ie' dör
Skëköl Alà, erë ie' weine ta̱ië, e' wa ie' é̱na
ia̱ne tö we̱s s'weir Skëköl ttè dalöiè kue̱ki̱.
9 Mik ì u̱k ie' patkëne e' wéitö se̱raa̱, eta̱ ie' de
S'tsa̱tkökwakie. Wé̱pa tö ie' ttè iu̱teke, esepa
ko̱s tsa̱tkè michoë ie' tö. 10 Ñies Skëköl tö ie'
tkéka̱ sacerdote kibiie we̱s Melquisedec ese
es.

A' e̱rblöke Cristo mik, e' kë olo'yar a' tö

11 Ttè ese tso'ia̱ sa' wa̱ yëno ta̱ië, erë kë a'
é̱na ia̱nuk bet, e' kue̱ki̱ iwà pakè a' a̱ e' dör
darërëë. 12-13 Ká̱ ia̱ia̱ë a' e̱rblë'mi Cristo mik,
ikkë ta̱ warma a' detke s'wöbla'u̱kwakpaie.
Erë a' skà kianene wöbla'wè̱ Skëköl ttè tsa̱we
tottola ese wa. A' dör we̱s ala'rla es kë a̱
chkè darërë ñar, tso' tsu' ë mik. Ka̱m a' a̱
iwër tö ì dör buaë ì dör suluë. 14 E' skéie chkè
darërë ese dör s'wöblauletke esepa a̱. Ie'pa a̱
iwënetke tö ì dör buaë ì dör suluë. E' kue̱ki̱
ie'pa é̱na ia̱ne mik ta̱ buaë idir mik ta̱ sulu
idir.

6

1 E' kue̱ki̱ Cristo tté tsá̱ wa s'wöblane, e'
ë kë charia̱ ke̱kraë. E' skéie Cristo tté kí̱
tso' ta̱ië, ese wa se' kí̱ e̱' yuõ a̱s se' yör
iski̱ë we̱s se' kibirwa̱ es. Kë se' kàne e̱'
wöbla'u̱kne Cristo tté tsá̱ jche̱rtke se' wa̱, ese
wa. Se' wa̱ ijche̱rtke tö s'ka̱wöta̱ ì sulu nuí̱ ki̱
s'duöwa̱mi, ese ko̱s olo'yök. Se' wa̱ ijche̱rtke
tö s'ka̱wöta̱ e̱rblök Skëköl ë mik. 2 S'wöskuè
tté ena s'ulà mùka̱ s'yamipa ki̱ ese tté wa
se' wöblao̱'netke. S'duulewa̱ shke̱rdaka̱ne
ena s'weir michoë ese tté jche̱rtke se' wa̱.
3 E' kue̱ki̱ kë se' e̱' wöbla'u̱kia̱ ttè ese wa. E'
skéie se' kí̱ e̱' yuõ Cristo ttè skà tso'ia̱ ese wa.
Skëköl tö iké̱wö mé se' a̱, e' ta̱ iwe̱raësö es.

4 Wé̱pa wöa̱ ká̱ ñine'bak Cristo ttè wa, erë
e'pa tö ilo'yé, e' ta̱ ¿we̱s ka̱wö mermine ie'pa
a̱ e̱r mane'u̱kne? Ì buaë mé Skëköl tö se'
a̱, e' kak ttsëule ie'pa wa̱. Wiköl Batse'r
dë'ñak ie'pa ki̱. 5 Ie'pa é̱na ia̱ne tö Skëköl
ttè dör buaë. Skëköl ké̱wö olo ta̱' ta̱ië datske
aishkuö ta̱, e' diché kak su̱ule ie'pa wa̱. 6 E'
ko̱s ttsëule ie'pa wa̱, e' watéttsa̱ ie'pa tö, e' ta̱
¿we̱s ie'pa dömine e' ska'? E' dör we̱s ie'pa
tso'ne Skëköl Alà ttökwa̱ne wötèwa̱ne krus
mik es. Ie'pa tso' ie' wayuök sulitane wö
wa. 7 Se' dör we̱s të es. Íyi kuatkëne iki̱, ka̱li̱
yëne iki̱ buaë, warma e' wà tskirmi buaë wà
wörmi buaë we̱s iwák ki̱ ikiane es. Të ese a̱
Skëköl e̱r buaë chöraë. 8 Erë të e' ki̱ dika'chka
tskine, kualkö tskine, ì tskine, e' ta̱ e' kë dör
ìie bua'. Kukur ta̱ iwayënarketke ì sulu a̱ ta̱
iñardawa̱.

9 A yamipa dalër ta̱ië sa' é̱na, sa' ttöke a' ta̱
es, erë mo̱ki̱ sa' iklö'we̱ke tö a' shköke buaë
s'tsa̱tkè ñalé̱ ki̱. A' kë dör we̱s wé̱pa tö Cristo
watéttsa̱ esepa es. 10 Skëköl dör yësyësë. A'
kaneblöke buaë ie' a̱. A' tö s'batse'r male̱pa
ki̱meke buaë, e' we̱keia̱ a' tö buaë. E' wa
iwënewa̱ tö mo̱ki̱ a' é̱na Skëköl dalër. E' ko̱s
kë ska' ie' e̱r chöpawa. 11 Erë sa' ki̱ ikiane
tö a' ulitane tö, ì buaë we̱ke a' tö, ese kí̱ ù̱
e̱r bua' wa dõ ibata ekkë. Es ì buaë ko̱s
panekesö, e' wà döraë a' ulà a̱ da'a̱ie. 12 Sa' kë
ki̱ ikiane tö a' bikër. E' skéie sa' ki̱ ikiane tö a'
dõ we̱s wé̱pa e̱rblöta̱' mo̱ki̱ Skëköl mik esepa
es. Ì muk Skëköl kablë' se' a̱, e' wà panekesö
e̱naë, e' wa iwà döraë se' ulà a̱.

Se' e̱rblõmi Skëköl kablë' se' a̱, e' mik

13 Mik Skëköl kablë' Abraham a̱, eta̱ ie' kë
kablëne yi skà ttõ wa. Ie' kablë' iwák ttõ
wa, kë yi ku̱' ie' tsa̱ta̱ e' kue̱ki̱. 14 Ie' tö iyë'
Abraham a̱: “Mo̱ki̱ ye' ichè tö ye' e̱r buaë
chöraë be' a̱ ta̱ië. Be' aleripa alöwe̱raëyö
ta̱ië.”* 15 Ttè e' wà pané Abraham tö e̱naë
ta̱ Skëköl kablë'ia̱, e' wà de iulà a̱. 16 Mo̱ki̱
mik se' tö ttè mé yi a̱, eta̱ imekesö yi dör
se' tsa̱ta̱, ese ttõ wa. Mik se' tö ttè métke
es, eta̱ ttè e' ki̱ kë ì skà ku̱'ia̱ chè. 17 Es
ñies Skëköl ki̱ ikiane kkachè wösha̱k wé̱pa
a̱ ikablë' esepa a̱ tö mo̱ki̱ iwà döraë ie'pa
ulà a̱, kë imane'we̱paneitö yës. E' kue̱ki̱
ikablë' iwák ttõ wa. 18 Es se' é̱na ia̱ne buaë

* 5:5 Salmo 2.7 † 5:6 Salmo 110.4 * 6:14 Génesis 22.17

tö Skëköl tö ittè mé se' a iwák ttõ wa, e' kẽ
mane'wepaneitö yẽs, ie' kẽ kachöta' e' kueki.
Ie' tö ittè mé se' a iwák ttõ wa tö se' erblöke
ie' mik e'pa tsatkeraëitö. E' tö se' er pableke
buaë. Ttè e' wà paneke se' tö kröröë, e' a
se' e' tkõwa darërë kekraë. 19-20 Ttè e' wà
paneke se' tö, e' tö se' tkéwa darërëë wes
tabechka tso' kanò wöklö'woie dayë shua es.
Jesús míkane se' yöki kewe ká jaì a. Ee ie' tso'
Skëköl wé kibi e' úshu batse'r taië shute, e' a.
Úshu e' kköiëule àr datsi' buririë shukuar e'
wa, e' etmik ie' tso' se' tté chök kekraë Skëköl
wörki. Es ie' de se' sacerdote kibi kekraë wes
Melquisedec ese es.

7

Jesús dör sacerdote kibi wes Melquisedec ese es

1 Melquisedec bak ká kiè Salem e' blúie.
Ñies ie' kaneblë' sacerdoteie Skëköl dör íyi
ulitane tsata e' a. Abraham e' ali'ka blu'pa
skel wa ilayök Lot minetser e'pa ki. Mik
Abraham dotkene iu a, eta Melquisedec
dettsa ie' ñaletsuk ta ikié Skëköl a as e'
er buaë chõ ie' a. 2 Ñies dalì kos dë'ne
Abram ulà a ñippè shua, e' blatéitö döka
dabop, e' eyök méitö Melquisedec a. S'kiè
Melquisedec, e' wà kiane chè “sene yësyësë
e' blú.” Ñies ie' dör ká kiè Salem, e' blú.
Salem, e' wà kiane chè “sene bẽrë,” e' kueki
ñies ie' dör sene bẽrë blú. 3 Kẽ se' wa ijcher
tö yi dör iyẽ, yi dör imì, yi dör iditséwö, mik
ikune ö mik idu'wa. E' kos kẽ ku' kitule
Skëköl yëkkuö ki. E' kueki se' tö ichèmi tö ie'
dör sacerdote kẽ erta'wa wes Skëköl Alà es.
4 Ibikeitsõ buaë, e' ta a' wa ijcherdaë tö
Melquisedec dalöiërta' taië sacerdotepa dör
Leví aleripa, e'pa kos tsata. Abraham dör
se' yẽ bak ká iaiaë dalöiërta' taië ese. Ñippè
shua ibolökpa dalì de ie' ulà a, e' blatéitö
döka dabop, e' eyök tsá méitö Melquisedec
a. 5 Leví aleripa yẽ tsá dör Abraham wes
Israel aleripa malepa es. Leví aleripa ẽ me-
neat sacerdotepaie. Ie'pa dör Israel aleripa
malepa yamipa, erë itso' kitule Moisés ttè
dalöiëno, e' ki tö Israel aleripa kos kawöta
iíyi kos blatök döka dabop, ta e' eyök tsá muk
Leví aleripa a. 6 Skëköl kablë' Abraham a
tö ie' döraë skëkëpa taië. Erẽ Melquisedec
kẽ dör Leví aleri, erë e' a Abraham tö iíyi
tsá mé. Ñies Melquisedec tö ikié Skëköl a
as e' er buaë chõ Abraham a. 7 Sulitane wa
ijcher tö yi tö e' ché o'ka a, ese wák dör yi
a iyëne e' tsata. 8 Israel aleripa tö iíyi tsá
meke sacerdotepa duöta'wa esepa a. Erë
Skëköl yëkkuö tö Melquisedec chè wes ie'
tso'ia ttsë'ka es. 9-10 Mik Abraham tö iíyi tsá
mé Melquisedec a, eta Leví kam kur. Erë se'
tö ichèmi tö Leví aleripa bak tö iíyi tsá mé
Melquisedec a Abraham wa, Abraham dör
ie'pa yẽ tsá e' kueki.
11 Ttè dalöiëno me' Skëköl tö Israel aleripa
a Moisés wa, e' ichè tö Leví aleripa ẽ meneat
sacerdotepaie Israel aleripa tté chök Skëköl
a as e' tö ie'pa nuì olo'yõ. Erë e' mú a nuì
olo'yarmi se' ki seraa, e'ma kẽ sacerdote
ské kua'ki kianeia. E' kueki Skëköl tö sac-
erdote ské patké. E' kẽ dör Leví aleripa e'
eköl wes Aarón es. Ie' dör sacerdote wes
Melquisedec ese es. 12 Sacerdote wésepa
ské maneone kua'ki, e' ta ñies ttè dalöiëno
tsá e' kawöta mane'wèttsa. 13-14 Sacerdote
ské patkë' Skëköl tö chèyö a' a, e' dör Skëkëpa
Jesús. E' kẽ dör Leví aleripa eköl. Suli-
tane wa ijcher buaë tö ie' dör Judá aleri.
Moisés kẽ wa ì yëule tö Judá aleripa dõmi
sacerdoteie. E' kueki kẽ ie' aleri isie tkëuleka
sacerdoteie.
15 Sacerdote ské tkënekane kua'ki wes
Melquisedec ese es, e' ta se' éna iwà ane
tö ñies ttè dalöiëno meneat Moisés a e' ma-
neonettsa. 16-17 Skëköl yëkkuö ki itso' kitule
tö ie' tö Jesús a iché i' es:

“Be' dör sacerdote kekraë wes Melquisedec
ese es.”*

E' kueki se' wa ijcher tö Jesús kẽ tkëneka
sacerdoteie ie' ditséwö wa wes Moisés ttè ki
itso' kitule es. Ie' de sacerdoteie ie' ser mi-
choë, kẽ duöta'wa, e' diché wa. 18-19 Moisés
ttè dalöiëno bak kenet, e' kẽ a yi onuk buaë
yësyësë Skëköl wöa. E' kẽ diché ta', kẽ dör ìie
bua' ese woie. E' kueki ttè e' maneonettsa.
E' skéie ttè pa'ali wà panekesö kröröë e' dör
ibua'ie ttè këchke tsata, e' wa se' e' batsöwami
buaë Skëköl mik kẽ ki ì sulu nuí ta'ia.
20 Ñies mik Skëköl tö Jesús tkë'ka sac-
erdoteie, eta ie' kablë'ia iwák ttõ wa tö
ikaneblõ michoë sacerdoteie. Ie' kẽ kablëne
es sacerdotepa dör Leví aleripa, e'pa a.
21 Erë mik ie' tö Jesús tkë'ka sacerdoteie, eta
ie' kablë'ia iwák ttõ wa ttè i' wa:

“Be' dör sacerdote kekraë.
Ye' kablé be' a ye' wák ttõ wa, e' kẽ
olo'yepayö yës.”†

22 Es Skëköl kablë' Jesús a, e' wa se' wa ijcher
moki tö ttè pa'ali mène se' a, e' dör bua'iewa
ttè këchke mène Israel aleripa a e' tsata. Jesús
wa se' wa ijcher yësyësë tö iwà suerasö.
23 Ñies sacerdotepa dör Leví aleripa, e'pa
duöta'wa, e' kueki ie'pa kẽ a kaneblëne
kekraë. E' kueki ie'pa ské tkëuleka taië.
24 Erë Jesús ser michoë, e' kueki ie' kẽ skéie
yi tkënukka. 25 Wépa kos shkökewa Skëköl
wörki Jesús batamik, esepa tté chök ie' tso'ie
kekraë Skëköl a, e' kueki ie'pa kos tsatkërmi
ie' a buaë kekraë.
26 Es se' isué tö Jesús dör sacerdote kibiie
chökle. Ie' dör batse'r. Kẽ ì sulu ku' iki,
kẽ iauleka sene sulusi wa. Ie' butsulettsa

* **7:16-17** Salmo 110.4 † **7:21** Salmo 110.4

pë' sulusipa yöki̱. Skëköl tö ie' tkéka̱ ká̱ jaì
a̱ íyi ulitane tsata̱. Sacerdote ese kiane se'
ki̱. 27 Ie' kẽ dör we̱s sacerdote kibi male̱pa
es. Ká̱ bit ta̱ ie'pa ka̱wöta̱ iyiwak jchök mè
Skëköl a̱ ie'pa nui̱ kue̱ki̱. E' ukuöki̱ ta̱ iyiwak
kí̱ jchekerakitö mè Skëköl a̱ imale̱pa nui̱
kue̱ki̱. Erë e' ko̱s skéie Jesús e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱
etökicha ẽ se' nui̱ patuo̱ie, e' kẽ skà tköpaia̱.
28 Wëpa tkëuleka̱ sacerdotepa kibiie Moisés
ttè wa, moki̱ e'pa dör we̱s s'male̱pa es, kẽ
diché dë'ka̱ e̱' kkö'nuk buaë yësyësë. Erë
Moisés ttè kite̱, e' ukuöki̱ ta̱ Skëköl kablë'
iwák ttõ wa tö ie' alà tkërdaka̱ se' sacer-
dote kibiie, e' dör se' sacerdote kibi yöbië
bua'iewa̱ yësyësë e'.

8

Jesús dör ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö, e' wa̱kanéu̱kwak

1 Ì ko̱s cheratse̱ sa' tö e' wà dör i': Jesús
tso' se' wa̱ sacerdote kibiie. Ie' tkër dalöiërta̱'
ta̱ië ká̱ jaì a̱ Skëköl ulà bua'kka. 2 Ie' dör se'
sacerdote kibi. Ie' tso' iwakanéu̱k Skëköl wé
batse'r chökle tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱. E' kẽ yöne
s'ditsö wa̱, e' yö' ie' wák tö.
3 Sacerdote kibi ko̱s tkëneka̱ iyiwak tso'rak
iwa̱ jchè mè Skëköl a̱ ena ì skà mekerak-
itö, e' wakanéu̱k imale̱pa tsa̱tkoie ie'pa nui̱
ulà a̱. E' kue̱ki̱ Jesucristo ka̱wöta̱ ñies ilè
muk Skëköl a̱ se' tsa̱tkoie. 4 Erë ie' kẽ tö
ikanewe̱ku̱' ká̱ i' a̱, iwakanewe̱keitö ká̱ jaì
a̱. Moisés ttè dalöiëno tö ichè tö Leví aleripa
ẽ tkërka̱mi sacerdoteie. E' kue̱ki̱ Jesús mú
tö iwakanewe̱ke ká̱ i' a̱, e̱'ma ie' kẽ tkënukka̱
sacerdoteie, ie' kẽ dör Leví aleri e' kue̱ki̱.
5 Ì kanewe̱ke sacerdotepa tö ká̱ i' a̱, ese dör
ibua'ie tso' ká̱ jaì a̱, e' kleeke ie'pa tö ká̱ i'
a̱. E' dör we̱s ibak Moisés ta̱ es. Mik Moisés
tö u yueketke Skëköl a̱, eta̱ Skëköl tö iché ie'
a̱: "Ittsõ, ì ko̱s yuõ we̱s be' a̱ ikkayëne Sinaí
ké̱bata a̱ e' su̱ë." E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö
Skëköl wé kibi tso' ká̱ i' a̱, e' dör ichökle tso' ká̱
jaì a̱ e' klí ẽ. 6 Erë Jesús tkëneka̱ se' sacerdote
kibiie, e' wakanewe̱keitö buaë sacerdotepa
tso' ká̱ i' a̱ e'pa tsa̱ta̱. Ñies ie' batamik ì muk
Skëköl kablë' se' a̱ ttè pa̱'a̱li̱ wa, e' dör ibua'ie.
E' kue̱ki̱ ttè e' dör buaë shu̱te̱ ttè këchke tsa̱ta̱.

Ttè tsá̱ mène Israel aleripa a̱, e' kẽ dalöta̱'ia̱

7 Ttè tsá̱ mène Israel aleripa a̱, e' mú dör
wë' a̱s Skëköl tö se' kiõwa̱ buaë, e̱'ma ttè skà
pa̱'a̱li̱ kẽ kianukia̱. 8 Erë ie' isué̱ tö ie'pa kẽ
wa̱ ttè tsá̱ mène ie'pa a̱, e' wà iu̱tëne buaë. E'
kue̱ki̱ itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e' tö ie'pa
chè i' es:
"Skëköl tö ichè: Aishkuö ta̱ ka̱wö döraë,
e' ké̱wö ska' ta̱ ye' tö ttè pa̱'a̱li̱ meraë Israel
wakpa a̱ ena Judá wakpa a̱.
9 Ttè e' kẽ dör we̱s ttè tsá̱ me' ye' tö ie'pa yẽpa
bak ká̱ ia̱ia̱ë e'pa a̱ es.
Ttè e' me'yö ie'pa a̱ mik ie'pa ulaië'yö e̱r bua'
wa ibak klöulewa̱ Egipto e' yottsa̱ie
eta̱.
Erë ttè me'yö ie'pa a̱, e' wà kẽ iu̱tëne ie'pa
wa̱,
e' kue̱ki̱ ye' tö ie'pa me'a̱t.
10 Ñies Skëköl tö ichè:
Ttè pa̱'a̱li̱ meraëyö Israel aleripa a̱ aishkuö
ta̱, e' dör i' es:
Ye' ttè dalöiëno e' merdaë ie'pa e̱r a̱,
ta̱ ie'pa tö iiu̱teraë e̱r bua' wa iwákpa e̱r wa.
Ye' döraë ie'pa Këköl,
ta̱ ie'pa döraë ye' icha.
11 Ie'pa ko̱s, tsitsirpa dõ këkëpa,
e'pa batsdaë ye' mik.
E' kue̱ki̱ kẽ ikiarpaia̱ tö yi tö iyamipa ö o̱'ka
wöbla'we̱ia̱ a̱s ibats ye' mik.
12 Ì sulu ko̱s wamblekerakitö, e' nuí̱
olo'yeraëyö ie'pa ki̱,
kẽ ibikeitsepaia̱yö."*
13 Es Skëköl tö ichè tö ttè pa̱'a̱li̱ meraëitö se'
a̱. E' wa ie' tso' ichök tö ttè tsá̱ mène, e' dör
këchke wöite̱wa̱. Ì ko̱s ianewa̱tke këchke, e'
bet ta̱ kẽ iku̱'ia̱.

9

Cristo dewa̱ Skëköl wé a̱ ká̱ jaì a̱ se' tté chök

1 Ttè dalöiëno tsá̱ me' Skëköl tö Israel
aleripa a̱, e' a̱ ttè tso' tö we̱s ie'pa ka̱wöta̱
Skëköl dalöiè e' wakanéu̱k. Ñies ie'pa wa̱ u
tso' etkue batse'r ká̱ i' a̱ iwakanéwo̱ie. 2 Ie'pa
tö u yö' Skëköl dalöiè e' wakanéwo̱ie, e'
blatérakitö böt. Úshu̱ ke̱we e' kiè úshu̱ batse'r.
Úshu̱ e' a̱ bö'wö taloka̱ tso' et, ñies ka̱' tso' et,
e' ki̱ pan meke Skëköl a̱, ese me'r. 3 Úshu̱
skà tso' datsi' buririë shu̱ku̱ar, e' etmik, e'
kiè úshu̱ batse'r ta̱ië shu̱te̱. 4 Úshu̱ e' a̱ ka̱'
tso' yöule orochka wa íyi masmas ña'wo̱ie
Skëköl a̱ e'. Ñies kalkuö tkër ek, e' paiëulewa̱
orochka wa. Kalkuö e' shu̱a̱ tka̱' tso' etk
yöule orochka wa. Tka̱' e' a̱ chkè me' Skëköl
tö Israel aleripa a̱ kiè maná, e' kak tso' blëule.
Ñies kalkuö ñe' shu̱a̱ Aarón shko kéli përi
tskineka̱, e' tso' blëule. Ñies ishu̱a̱ ák tak tso'
böt, e' ki̱ Skëköl tö ittè dalöiëno kit. Kalkuö e'
kiè Ttè Mène Ñì A̱ Kélkuö. 5 Kalkuö e' bata ki̱
Skëköl biyöchökwak pik ta̱' kiè kérub, e' diököl
tulur böt. E' tö se' a̱ iwà kkacheke tö Skëköl
olo tso' ee̱. Ipik meuleka̱ kalkuö kköshto
bata ki̱, ee̱ Israel aleripa nui̱ olo'yarke. Erë
i' ta̱ íyi ekkë kẽ wà pakanuktsa̱ ye' a̱ iskië.
6 Es íyi ulitane bak kaneo̱ule buaë Skëköl
wé a̱, ta̱ sacerdotepa bak shkökwa̱ ke̱kraë
úshu̱ batse'r e' a̱ iwakanéu̱k. 7 Erë sacerdote
kibi, e' ẽ a̱ ka̱wö tso' shkowa̱ úshu̱ skà tso'
dör batse'r ta̱ië shu̱te̱ e' a̱. Ee̱ ie' döwa̱mi
etökicha ẽ duas wa duas wa. Mik ie' mi'kewa̱
ee̱, eta̱ ie' wa̱ iyiwak pë̃ mi'ke mè Skëköl a̱

* **8:12** Jeremías 31.31-34

e̱' nuì̱ ki̱, ñies ì sulu wamblé pë' male̱pa tö kë̀ wà jche̱r ie'pa wa̱, ese nuí̱ ki̱. 8 E' ko̱s wa Wiköl Batse'r tö se' a̱ iwà kkacheke tö úshu̱ batse'r, e' wakaneo̱rkeia̱, e' dalewa kë̀ sulitane döpawa̱ úshu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱ e' a̱. 9-10 Ì ko̱s kanewe̱ke judiowak sacerdotepa tö ttè dalöiëno tsá̱ mène ie'pa a̱, e' wa, e' dör chkeie, di'yeie, se' batse'we̱ie, ese ko̱s dör s'pa ki̱kke̱ ë̀ batse'wo̱ie. E' tö se' ki̱meke ka̱m ttè manerne e' dalewa ë̀. E' kue̱ki̱ ì meke ie'pa tö Skëköl a̱ idalöiè e' wakanéwo̱ie, ñies iyiwak ko̱s jcheke mè ie' a̱ se' nuì̱ ki̱, ese ko̱s kë̀ a̱ wé̱pa tö ie' dalöieke es, esepa e̱rbikè pairinuk. Ie'pa ittsé tö inuì̱ tso'ia̱ ie'pa ki̱. Erë ì ko̱s kanewe̱ke ie'pa tö Skëköl wé a̱, e' tö ttè pa̱'a̱li̱ mé Skëköl tö se' a̱ Jesús batamik, e' wà kkacheke i̱'ñe ta̱.

11 Cristo dë'bitu̱bak. Ie' dör se' sacerdote kibi. Ie' dör ttè buaë pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö se' a̱ e' wakanéu̱kwak. Ie' dur iwakanéu̱k Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱, e' a̱. Skëköl wé e' kë̀ yöne s'ditsö wa̱, e' kë̀ dör we̱s íyi tso' ká̱ i' a̱ es. E' kue̱ki̱ Skëköl wé e' dör buaë shu̱te̱ itso' ká̱ i' a̱ e' tsa̱ta̱. 12 Etökicha ë̀me Cristo dewa̱ Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱ e' shu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱, e' a̱ s'tsa̱tkoie. Ì wé̱ ie' tö ee̱, e' dör wë', kë̀ ie' mi'pane iskà kanéu̱kne. Mik ie' dewa̱ ee̱, eta̱ kë̀ ie' wa̱ chibo ö baka pë̀ mìne mè Skëköl a̱ se' nuì̱ ki̱. E' skéie ie' wák köte̱wa̱ e' pë̀ mí ie' wa̱. Es ie' tö se' yèttsa̱ michoë se' nuì̱ ulà a̱. 13 Wé̱pa bak ttè këchke diki̱a̱, esepa iane ñá, e' ta̱ chibo pë̀ ö baka wë'ñe pë̀ ese sklippeke sacerdotepa tö ie'pa ki̱ ö isalema baka alaki pupula ña'we̱ke ese mulu̱chka diöbléka̱ di' wa e' sklippekerakitö ie'pa ki̱. Moki̱ e' tö ie'pa pa ki̱kke̱ batse'wé̱ne paiklé. 14 Erë e' dör es, e' yita̱ buaë Cristo pë̀ diché ta̱' tai̱ë iyiwak pë̀ tsa̱ta̱. Skëköl Wiköl yöbië, e' batamik ie' wák e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie we̱s iyiwak kë̀ ki̱ ì sulu ku̱' mè Skëköl a̱ ese es. Ie' pë̀ tö se' e̱rbikè paiklèmi ì sulu nuí̱ ki̱ s'duöwa̱mi ese yöki̱ a̱s se' tö Skëköl chö̀k e' dalöiö̀.

15 Jesucristo dör ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö se' a̱, e' wakanéu̱kwak. Ì sulu ko̱s wamblë' wé̱pa bak ttè tsá̱ mène e' diki̱a̱ e'pa tö, e' nuí̱ ulà a̱ ie'pa yënettsa̱ Jesús köte̱wa̱ krus mik e' batamik. Ñies e' batamik ì buaë yöbië muk Skëköl kablë' wé̱pa klöo̱'bakitö a̱s idö̀ ie' ichaie esepa a̱, e' döraë ie'pa ulà a̱. 16-17 Ye' tö iwà pakè a' a̱ i' es: Ka̱m s'duö̀wa̱ e' yöki̱ s'wöblane ì mekesö s'yamipa a̱, ese yëkkuö muka̱t. Yëkkuö e' wà kë̀ merpa, yi tö imé ese tso'ia̱ ttsë'ka e' dalewa. Iwak blënewa̱, e' ë̀ ta̱ imermi. E' kue̱ki̱ s'ka̱wöta̱ isa̱u̱kwa̱ bua'ie tö yi tö imé, ese wák blënewa̱tke yëkkuö e' wakanéwo̱mi. 18 Es ñies ttè tsá̱ mène, e' mène iyiwak jchëule e' pë̀ tëne ese wa. 19 Ttè tsá̱ mène dalöiëno, e' wà paka' Moisés tö Israel aleripa ko̱s a̱. E' ukuöki̱ ta̱ chibo ena baka wë'ñe pë̀ shu̱tuéka̱itö di' wa. E' sklippéitö yëkkuö ki̱ Skëköl ttè dalöiëno tso' kitule e' ki̱, ñies e' sklippéitö Israel aleripa ko̱s ki̱ kal kiè hisopo e' ulatska mik datsi'tak batsë rratulewa̱ e' wa. 20 E' we̱keitö ta̱ icheramiitö i' es: "Pë̀ i' dör iwà kkachoie tö ttè mé Skëköl tö se' a̱ e' tsá̱ kaneo̱nemitke." 21 E' sù̱ Skëköl wé ena ì ko̱s tso'ia̱ Skëköl dalöiè e' wakanéwo̱ie, ñies ese ki̱ Moisés tö pë̀ sklippé. 22 Moki̱ ttè dalöiëno tsá̱ mène, e' wa ta̱ tsir eta̱ íyi ulitane batse'we̱kene pë̀ wa. Ñies e' tö ichè tö iyiwak jchëule ese pë̀ kë̀ tëne, e' ta̱ se' nuì̱ kë̀ olonuk se' ki̱. 23 Íyi tso' Skëköl wé tso' ká̱ i' a̱ e' a̱, e' dör ì tso' Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱, e' klí ë̀. Íyi ekkë ka̱wöta̱ batse'wè̱ iyiwak jchëule mè Skëköl a̱, ese pë̀ wa. Erë Skëköl wé a̱ íyi tso' ká̱ jaì a̱, e' ka̱wöta̱ batse'wè̱ ì dör buaë shu̱te̱ iyiwak pë̀ tsa̱ta̱, ese wa.

24 Ì buaë e' dör Cristo. Ie' kë̀ dë'wa̱ Skëköl wé shu̱ batse'r yöne s'ditsö wa̱ tso' ká̱ i' a̱, e' a̱. E' dör ibua'ie tso' ká̱ jaì a̱, e' klí ë̀. E' skéie ie' de ká̱ jaì a̱ Skëköl wé chökle e' a̱, ee̱ ie' tso' Skëköl a̱ se' tté chök. 25 Judiowak sacerdotepa kibipa, e'pa ka̱wöta̱ shkökwa̱ Skëköl wé shu̱ batse'r tai̱ë shu̱te̱, e' a̱ iyiwak pë̀ muk Skëköl a̱ se' nuì̱ ki̱ duas bik ekkë etökicha etökicha. Erë Jesús kë̀ dë'wa̱ tai̱ë we̱s ie'pa es. 26 Imú dör es, e̱'ma ká̱ i' yöne dö̀ ikkë ta̱, eta̱ ie' ka̱wöta̱ e̱' muktsa̱ ttèwa̱ duas bit ekkë. Erë e' kë̀ dör es. E' skéie, i̱'ñe ta̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ ie' de e̱' muktsa̱ ttèwa̱ se' skéie etökicha ë̀ se' nuì̱ ko̱s paiklottsa̱. 27 Sulitane a̱ ka̱wö menea̱t duökwa̱ etökicha ë̀, e' ukuöki̱ ta̱ se' shu̱lirdaë. 28 Es ñies Cristo e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ etökicha ë̀, se' tai̱ë e' nuì̱ paiklottsa̱. Ie' skà dörane, erë e' kë̀ dör se' nuì̱ shu̱lök. Ie' dörane wé̱pa tso' ie' panuk esepa tsa̱tkök.

10

Ttè dalöiëno kë̀ a̱ se' nuì̱ pairinuktsa̱

1 Ttè dalöiëno mène ká̱ ia̱ia̱ë Moisés wa, e' dör ì bua'ie doia̱ se' a̱ Cristo batamik aishkuö ta̱, e' biyö̀ yëne. E' dör we̱s ilo es, kë̀ dör iwà chö̀k. E' kue̱ki̱ ttè e' kë̀ a̱ wé̱pa dökewa̱ Skëköl ska' iyiwak jchök mè ie' a̱ ke̱kraë duas bik ekkë esepa batse'o̱nuk da'a̱. 2 Ttè e' mú a̱ ie'pa nuì̱ pairinettsa̱ moki̱, e̱'ma ie'pa e̱r kë̀ tö ie'pa kkatepaia̱ ta̱ ie'pa kë̀ tö iyiwak jchepaia̱ mè Skëköl a̱. 3 Erë e' kë̀ dör es. E' skéie mik ie'pa tö iyiwak jcheke mè Skëköl a̱ duas bit ekkë, eta̱ e' tö ie'pa e̱r a̱we̱kene ì sulu wamblekerakitö ese ska'. 4 E' wà dör tö se' nuì̱ kë̀ pairirpattsa̱ baka wë'ñe pë̀ wa ena chibo pë̀ wa.

5 E' kue̱ki̱ mik Cristo döketke ká̱ i' a̱, eta̱ ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱, e' chéitö Skëköl a̱, e' tö ichè i' es:

"Iyiwak jcheke mè be' a̱ ena ilè skà tso' mè be' a̱,
e' kë̀ kiane be' ki̱.
Erë be' tö ye' yueketke s'ditsöie chkà ta̱' diché ta̱'.

6 Iyiwak jcheke ña'wè̱ wa'ñe be' a̱
ena ilè skà tso' mè be' a̱ nuì̱ paikloie,
e' kẽ wër bua' be' wa."
7 E' ukuöki̱ ta̱ Cristo tö iché Skëköl a̱:
"A Skëköl, i' ye' dur ì kiane be' ki̱ wè̱ e' wo̱ie,
we̱s ye' tté tso' kitule be' yëkkuö ki̱ es."*
8 Ke̱we ie' tö iché Skëköl a̱: "Iyiwak jcheke
mè be' a̱ ena ilè skà tso' mè be' a̱, ñies iyiwak
jcheke ña'wè̱ wa'ñe be' a̱ nuì̱ paikloie, ese
ko̱s kẽ kiane be' ki̱, kẽ iwër bua' be' wa." Erë
ie' tö iché es, erë ese ko̱s yë'a̱tbakitö dalöiè
Skëköl ttè dalöiëno tso'tke kitule e' ki̱. 9 E'
ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché: "A Skëköl, i' ye' dur ì
kiane be' ki̱ wè̱ e' wo̱ie." E' wa se' éna ia̱ne
tö iyiwak jcheke ie'pa tö ttè tsá̱ diki̱a̱ ese ko̱s
skéttsa̱ Skëköl tö iské pa̱'a̱li̱ moka̱ne, e' dör
Cristo köte̱wa̱ se' skéie e'. 10 Ì kiane Skëköl
ki̱ e' wà o̱' Jesucristo tö. Ie' wák e̱' me'ttsa̱
ttèwa̱ se' skéie etökicha ẽ, kẽ skà tteta̱'wa̱ia̱. E'
kue̱ki̱ Skëköl tö se' batseo̱'.
11 Ke̱krae judiowak sacerdotepa tö
iwakanewe̱ke. Ká̱ bit ta̱ ie'pa tö iyiwak
jcheke mè Skëköl a̱ se̱ne sulu nuí̱ ki̱. E'
ẽ kanewe̱ke ie'pa tö ta̱i̱ë ke̱krae, erë e'
kẽ a̱ nuì̱ pairinuktsa̱. 12 Erë Jesucristo e̱'
me'ttsa̱ ttèwa̱ se' nuì̱ skéie etökicha ẽ, kẽ skà
tteta̱'wa̱ia̱, e' ukuöki̱ ta̱ ká̱ jaì a̱ ie' tkë'ka̱
dalöiërta̱' ta̱i̱ë Skëköl ulà bua'kka. 13 E̱e ie'
tkër Skëköl e̱' aléka̱ ibolökpa ko̱s ki̱, e' mekerö
ie' klõ diki̱a̱ e' panuk. 14 Ie' e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱
se' skéie etökicha ẽ, e' wa wé̱pa dör ie' icha,
esepa batse'wé̱itö buaë ichökle Skëköl a̱
etökicha ẽ, kẽ batse'wè̱ kianeia̱.
15 Ñies Wiköl Batse'r tö ichè tö e' dör moki̱.
Ie' tö iché Skëköl yëkkuö ki̱ i' es:
16 "Ka̱wö döraë ta̱ ye' tö ttè pa̱'a̱li̱ meraë ie'pa a̱,
e' tö ichè i' es:
Ye' ttè dalöiëno e' merdaë ie'pa e̱r a̱,
eta̱ ie'pa tö iiu̱teraë e̱r bua' wa iwákpa e̱r wa.
17 Ie'pa e̱' wamblõ sulu ko̱s,
kẽ e' bikeitsepaia̱ ye' tö."†
18 Es se' é̱na ia̱ne tö se' nuì̱ olo'yane se' ki̱, kẽ
se' ka̱wöta̱ia̱ ì skà muk Skëköl a̱ se' nuì̱ ki̱.

Se' a̱ ka̱wö mène shkowa̱ Skëköl wörki̱

19 A yamipa, e' kue̱ki̱ i̱'ñe ta̱ se' döwa̱mi
buaë Skëköl dör batse'r ta̱i̱ë shu̱te̱ e' ska',
kẽ suarta̱', Jesús köte̱wa̱ ipẽ tëne ta̱i̱ë, e'
batamik. 20 Kẽ yi döta̱'wa̱ Skëköl wörki̱
ëanas we̱s kẽ yi dë'wa̱ ëanas Skëköl wé úshu̱
nanetkëar datsi' buririë wa e' etmik es.
Erë Jesús köte̱wa̱ se' skéie e' chè datsi'ukuö
jchënane e' tö. E' wa ñala̱ pa̱'a̱li̱ dõ Skëköl ska',
e' kköyë'ttsa̱ ie' tö se' a̱, e' dör se̱ne michoë
e' ñalé̱. 21 Jesús dör se' sacerdote ta̱i̱ë. Ie'
dör se' dör Skëköl icha, e'pa ko̱s wökir. 22 E'
kue̱ki̱ se' shkõwa̱ Skëköl wörki̱ e̱r moki̱ wa
ena e̱rblè ie' mik yësyësë e' wa. Se' e̱rbikè
sulu e' pairiulettsa̱. Se' batse'o̱uletke, e' dör
we̱s s'pa skuè buaë manene di' maneneë
wa es. 23 Skëköl ttõ moki̱ë. Ì u̱k ie' kablë'
se' a̱, e' we̱raëitö. E' wà panekesö kröröë.
E' kue̱ki̱ se' e̱' tkõwa̱ darërë ttè e' a̱, kẽ tö
ibikeitsè böt böt. 24 A' tö ibikeitsõ tö we̱s a'
a̱ ñì ki̱mermi a̱s a' kí̱ ñì dalëritsõ buaë, ñies
a̱s a' tö ì buaë kí̱ ù̱ ta̱i̱ë ñì ki̱moie. 25 Se' ñì
dapa'u̱ke, e' kẽ olo'yar a' tö we̱s se' we̱lepa
wöblane iwamblök es. E' skéie a' e̱r kí̱ diché
iõ ñita̱. E' yita̱ mik se' tö isué̱ tö Skëkëpa
Jesús datskene, e' ké̱wö dökewa̱tke, eta̱ a' e̱r
kí̱ diché iërmi ñita̱.
26 Ttè moki̱ë e' jche̱rtke se' wa̱, erë e'
ukuöki̱ ta̱ ì sulu wamblekeia̱sö wöbla wa, e'
ta̱ kẽ ì ku̱'ia̱ jchè mè Skëköl a̱ e' nuí̱ olo'yoie
se' ki̱. 27 Iwamblésö es, e' ta̱ s'pau̱irke
shu̱lè wa, e' ẽ tso' se' panuk. E' dör bö'
ñarke ta̱i̱ë wa Skëköl tö ibolökpa e̱we̱rawa
e'. 28 Ká̱ ia̱ia̱ë yi tö ttè dalöiëno me'a̱t
Moisés tö, e' dalöse̱wé̱wa̱ ta̱ ikkatökwakpa
dör böl ö maña̱l, e' ta̱ ese wák ttekewa̱ kẽ
ulé klöule. 29 E' dör es, e' ta̱ wé̱pa tö Skëköl
Alà dalöse̱wé̱wa̱ ¿we̱s esepa kẽ weirpa ta̱i̱ë
shu̱te̱? Jesús pẽ wa ttè pa̱'a̱li̱ mène se' a̱
e' wakaneo̱ne, e' pẽ tuè̱ ta̱i̱ë e' wa ie'pa
batse'o̱ne, erë isue̱kerakitö we̱s se' ëse pẽ
es. Ñies Skëköl Wiköl e̱r buaë ché se' a̱, e'
chekerakitö suluë. ¿We̱s ie'pa tkömishkar e'
nuí̱ ulà a̱? 30 Skëköl mik se' bàtse̱ e' tö ichè
iyëkkuö ki̱ i' es: "Ye' ẽ wöki̱ iské wërke wè̱. Yi
tö ì sulu wamblé ese ské we̱rayö iki̱."‡ Ñies
ichéitö: "Skëköl icha ko̱s esepa shu̱leraë ie'
tö."§ 31 ¡Se' a̱rwa Skëköl chõk ulà a̱ weinuk,
e' dör sia̱rë ichõk!
32 Erë a' é̱na ia̱nú tö mik kuaë Skëköl tö a'
e̱r ñì o̱' Jesús tté buaë wa, e' ké̱wö ska' ta̱ pë'
tö a' we'ik sia̱rë Jesús tté buaë kue̱ki̱. Erë e'
ko̱s dalë'ttsë' a' tö e̱r bua' wa. 33 Mikle ta̱ pë'
tö a' yë' suluë, ie'pa tö a' we'ik sia̱rë sulitane
wörki̱. Mikle ta̱ a' wák e̱r wa a' e̱' ché weinuk
wé̱pa weirke es esepa ta̱. 34 Wé̱pa wötëne
s'wöto wé a̱ Jesús tté kue̱ki̱, esepa su̱' a' tö
e̱r sia̱rë wa, ie'pa ki̱me' a' tö. A' wa̱ ijche̱r tö
ì bua'ie kẽ e̱rta̱'wa ese tso' ta̱i̱ë a' wa̱ ká̱ jaì
a̱, e' kue̱ki̱ mik pë' tö a' íyi ko̱s yë'lur a' yöki̱,
eta̱ e' dalë'ttsë' a' tö ttsë'ne bua' wa. 35 A' kẽ e̱'
ökwa a' weirke e' yöki̱, e' ské merdaë a' a̱ ta̱i̱ë,
e' kue̱ki̱ iwöklö'ú̱ a' tö darërë. 36 A' weirke
e' dalë'ttsök a' ka̱wöta̱ bẽrë e̱r bua' wa a̱s a'
tö iù̱ we̱s Skëköl ki̱ ikiane es, ñies a̱s ì buaë
muk a' a̱ ie' kablë' e' mùitö. 37 E' dör we̱s itso'
kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö Cristo tté chè
i' es:
"Wé̱ ka̱wöta̱ dök e' datse̱ kukuie,
e' kẽ ki̱ ka̱wö tkõpa ta̱i̱ë.
38 Erë wé̱pa dör ye' icha se̱rke yësyësë,
esepa e̱rblé buaë ye' mik, e' kue̱ki̱ ie'pa se̱r michoë.
Erë ie'pa wé̱pa suanéka̱ ta̱ ye' ttè olo'yérakitö,

* **10:7** Salmo 40.6-8 † **10:17** Jeremías 31.33,34 ‡ **10:30** Deuteronomio 32.35 § **10:30** Deuteronomio 32.36
* **10:38** Habacuc 2.3-4

e' ta kë ye' wa ie'pa wërpaia buaë.”*
Es itso' kitule Skëköl yëkkuö ki. 39 Erë se'
kë dör wes wépa tö Jesús tté buaë e' olo'yé
esepa es. Ie'pa weirdaë siarë aishkuö ta.
Se' erblöke buaë Jesús mik, e' kueki se'
tsatkërdaë.

11

Se' erblõ Skëköl mik wes këkëpa bak ká iaiaë erblë' imik es

1 Erblè Skëköl mik, e' wà kiane chè tö se' tö
iklö'wé mokië tö ì muk ie' kablë' panekesö, e'
meraëitö se' a. Erë e' kë wërta' i'ñe ta, erë se'
tö iklö'wé yësyësë tö iwà suerasö. 2 Se' yëpa
bak ká iaiaë, e'pa bak erblök Skëköl mik, e'
kueki ie'pa yë' ie' tö tö ie'pa dör buaë ie' wöa.
3 Se' erblöke Skëköl mik, e' kueki se' wa
ijcher tö ie' tö íyi ulitane yö' iwák ttè wa. E'
wà kiane chè tö ì kos wërta' suésö i'ñe ta, e'
yöne ì kë wërta', e' ë wa.
4 Abel erblë' Skëköl mik, e' kueki ì mé ie' tö
Skëköl a inuì ki, e' dör bua'ie ì mé Caín tö, e'
tsata. Abel erblé Skëköl mik, e' kueki Skëköl
tö ie' klö'wé wes pë' buaë yësyësë es. Ñies ì
mé ie' tö Skëköl a e' wër buaë Skëköl wa. Ie'
blënewabak ká iaiaë, erë ie' erblé Skëköl mik,
e' tté pakarkeia i'ñe ta.
5 Enoc erblë' Skëköl mik, e' kueki ie' kë
blënewa. Ie' minetser ttsë'ka Skëköl wa, e'
kueki kë yi wa ie' nu kune. Skëköl yëkkuö
ichè tö kam Enoc mi'tser Skëköl wa, e' yöki
ie' wër buaë Skëköl wa. 6 Yi isie shkakwa
Skëköl wörki, ese kawöta iklö'uk tö moki
Skëköl tso'. Ñies ie' kawöta iklö'uk tö wépa
tö Skëköl yuleke er moki wa, esepa ulà a iwà
döraë. E' kueki kë se' erblöku' Skëköl mik, e'
ta kë se' a ì onuk wërmi buaë ie' wa.
7 Noé erblë' Skëköl mik, e' kueki mik
Skëköl tö ie' a iché tö ì sulu tköraë ká i' ki
kë suule yi wa ese, eta ie' tö ittè iuté. Ie' tö
kanò bërie yué etö, e' a ie' ena iyamipa e' ë
tsatkëne. E' wa ikkayëne tö imalepa ki nuì
tso'. Ñies sene yësyësë dõmi se' ulà a s'erblé
Skëköl mik e' wa, e' de ie' ulà a.
8 Abraham erblë' Skëköl mik, e' kueki mik
e' tö iché ia: “Be' yú ká yë'yö tö imeraë be' a
e' a,” eta iiutéitö. Erë ie' kë wa ijcher tö ká wé
a ie' míro, erë bet ta ie' yéttsa iwák ká a. 9 Ie'
erblé Skëköl mik, e' kueki mik ie' de ká yëne
ie' a ee, eta ie' sené wes s'dami shkal ser es.
Ie' sené úla yöule datsi'tak wa, ese a. Ie' alà
Isaac ena itala Jacob, e'pa ñies sené wes ie'
es. Ñies ie'pa a ká e' muk Skëköl kablë'. 10 Ká
bua'ie kë erta'wa bikeitsbak Skëköl tö, yö'itö
ká jaì a, e' wà pané Abraham tö. E' kueki ie'
sene' wes s'dami shkal ser es, e' dalë'ttséitö
er bua' wa.
11 Skëköl tö iyë' ie' a: be' alà köraka be'
alaköl Sara e' ta. Erë ie' dewatke këkëpala
aluë, ñies Sara wake' kë döta' alàë, erë ie'
iklö'wé tö Skëköl kablë' ie' a e' weraëitö.
E' kueki diché mène ie' a alà koka. 12 Ie'
dewatke këkëpala aluë, erë es ie' de alàë.
Ilà e' wa ileripa dë'bitu taië kë shtar ekkë
wes bëkwö tso' taië ö ttsa'wö tso' taië dayë
kkömik kë shtar es.
13 Ie'pa ekkëpa kos erblë' Skëköl mik, kë
ilo'yane ie'pa wa, es ie'pa blërulune. Ká muk
Skëköl kablé ie'pa a, e' wà kë dë' ie'pa ulà
a ie'pa tso'ia ttsë'ka e' dalewa. Erë ie'pa tö
iklö'wé tö iwà döraë ie'pa ulà a aishkuö ta.
E' dör ie'pa a wes ilo suè kamië es. E' kueki
ie'pa tö iyë' tö ie'pa ser ká i' ki wes ká kua'ki
wakpa dami shkal es. 14 Wépa tö iché es, e'
wa iwënewa tö ie'pa tso'ia ká yulök iwákpa
a. 15 Ie'pa mú tso'ia wé ie'pa manete, e' ké
bikeitsök, e'ma ie'pa mi'mine buaë ká e' a.
16 Erë ie'pa tö ká bua'ie e' kkecheke, e' dör
ká tso' ká jaì a. Skëköl tö ká e' yö'bak ie'pa a,
e' kueki Skëköl kë jaëne tö ie' kiè ie'pa Këköl.
17-19 Skëköl kablë' Abraham a ttè i' wa:
“Be' aleripa chökle, e'pa döraë Isaac wa.”
Erë e' ukuöki ta ie' tö iché ia: “Isaac ttõwa
mè ye' a ye' dalöioie.” Ie' ki ikiane suè tö
moki Abraham erblöke ie' mik, e' kueki ie'
ima'wé es. Abraham erblé Skëköl mik, e'
kueki moki ie' tö Isaac mekettsa wes Skëköl
tö ie' a iyë' es. Ie' tö ibikeitsé tö ie' tö ilà
ttéwa, e' ta Skëköl a ishkerkamine, e' kueki
ie' tö ittekewa. Erë bata ekkë ta Skëköl tö
ie' wöklö'wé. E' kueki ichèmisö tö e' dör wes
Isaac kötewa shkenekane es.
20 Isaac erblë' Skëköl mik, e' kueki ie' tö
iyë', ila'r Jacob ena Esaú, e'pa a tö aishkuö
ta Skëköl er buaë chöraë ie'pa a.
21 Jacob erblë' Skëköl mik, e' kueki mik
ie' blërkewa, e' kéwö döketke, eta ie' tö iyë'
italapa dör José ala'r e'pa a eköl eköl tö
Skëköl er buaë chöraë ie'pa a. Ñies Skëköl
dalöié ie' tö ie' e' duedur ishko kéli mik e'
dalewa.
22 José erblë' Skëköl mik, e' kueki mik
ie' blërkewatke, eta ie' tö iché tö aishkuö ta
Israel aleripa e' yörattsarak Egipto. Es ie'
ichéat tö mik a' e' yéttsa ká i' a eta ye' nu tso'
blëule e' tsúmi a' tö blëwa wé a' míro ee.
23 Ñies Moisés yë ena imì, e'pa erblë'
Skëköl mik. Mik ie' kune', eta ie'pa tö isué tö
alala buaala kune. Egipto blú tö iyë' tö Israel
aleripa alala kurke wëpa, e'pa kos ttekelur.
Erë Moisés yë ena imì, e'pa erblé Skëköl mik,
e' kueki ie'pa kë suane blu' ttè yöki. Ie'pa tö
Moisés blé döka si' mañat itsatkoie.
24 Moisés talane Egipto blú duöchkeie
dalöiërta' taië. Erë ie' erblé Skëköl mik, e'
kueki mik ie' de këchke, eta e' kos watéttsa
ie' tö. Ie' kë ki ikiane tö ie' kirwa Egipto blú
duöchke. 25 Ie' a ta weinuk wépa dör Skëköl
icha, esepa ta, e' dör buaë tkõka sene sulu tö
s'ttsë'weke buaë ekuölö ë, ese kos tsata. 26 Ì
buaë döraë ie' ulà a aishkuö ta iskéie, e' ë ki
ie' er me'rie. E' kueki ie' tö bikeitsé tö iweir

ko̱s wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e' tté ki̱,
e' dör buaë shu̱te̱, íyi bua'bua tso' Egipto ese
ko̱s tsa̱ta̱.
27 Moisés e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱ ie'
e̱' yéttsa̱ Egipto, kë̃ suane Egipto blú ulune
yöki̱. Ie' e̱' tkéwa̱ darërë Skëköl kë̃ wërta̱' e'
mik kë̃ ilo'yane ie' wa̱. 28 Ie' e̱rblé Skëköl
mik, e' kue̱ki̱ ie' tö Israel aleripa patké Ie'pa
Yë̃pa Yërulune Egipto e' ké̱wö tkö'u̱k. Ie'
tö ie'pa patké obeja pupula ttökwa̱ ta̱ ipë̃
sklippök ie'pa ukkö ko̱s e' mik. Ie'pa tö
iwé̱ es a̱s Skëköl biyöchökwak patké Skëköl tö
s'ttökulur, e' kë̃ mi'wa̱ u a̱ alà wëm tsá̱ ku̱ne,
esepa ko̱s ttökulur.
29 Israel aleripa e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱
ie'pa tkami Dayë Mat shu̱a̱ we̱s íyök ë̃ ki̱ shkè
es. Erë mik Egipto wakpa mí ie'pa itöki̱, eta̱
e'pa ki̱ dayë u̱neka̱ tö ie'pa ko̱s ttélur.
30 Israel aleripa e̱rblë' Skëköl mik, e' kue̱ki̱
ie'pa shké ká̱ kiè Jericó kköiëule e' pamik
döka̱ ká̱ kul. E' ukuöki̱ ta̱ ká̱ e' kköiëule ko̱s,
e' tkënettsa̱ iski̱. 31 Ñies alaköl sulusi kiè
Rahab, e' e̱rblë' Skëköl mik. E' kue̱ki̱ mik
wëpa böl patkë' Josué tö Jericó weblök bër
akir, eta̱ e'pa ki'wa̱itö bë̃rë blë' itsa̱tkoie. E'
kue̱ki̱ ie' kë̃ dunewa̱ñak wé̱pa tö Skëköl ttè
dalöse̱wé̱wa̱ esepa ta̱.
32 Ye' a̱ ikí̱ yërmi ta̱ië. Gedeón ena Barac
ena Sansón ena Jefté ena David ena Samuel
ena Skëköl ttekölpa ko̱s, e'pa ko̱s tté pakarmi
ye' a̱, erë ye' kë̃ ka̱wö ku̱ne i' ta̱ ipakoie
se̱raa̱. 33 Ie'pa ena pë' skà e̱rblë' Skëköl mik
we̱s ie'pa es, e' wa e'pa we̱lepa e̱' aléka̱ ká̱
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa ki̱. Ñies ie'pa we̱lepa
ttè dalöiëno e' wakanewé̱ yësyësë. Ñies
Skëköl kablë' ie'pa a̱, e' wà de ie'pa ulà
a̱. Ie'pa we̱lepa tö ma'name kkõ tsa̱téwa̱.
34 Ie'pa we̱lepa kë̃ ki̱ bö' dakaneka̱. Ie'pa
we̱lepa ttekewa̱tke tabè wa, e' tsa̱tkée Skëköl
tö. Ie'pa we̱lepa kë̃ diché ta̱', erë idiché
iëne. Ie'pa we̱lepa ñippé darërë ta̱ ie̱' aléka̱
ká̱ kua̱'ki̱ ñippökwakpa ki̱. 35 Ñies alakölpa
bak e̱rblök Skëköl mik, e'pa we̱lepa dëu̱töpa
shke̱neka̱ne menene ie'pa a̱.
Pë' we̱lepa skà e̱rblë' Skëköl mik, e'pa
klö'wé̱wa̱ pë' tö ta̱ iwe'ikérakitö ta̱ië sia̱rë dõ
iduowa̱ ekkë. Erë ie'pa e̱rblé Skëköl mik, e'
kë̃ watënettsa̱ ie'pa wa̱. Ie'pa wa̱ ijche̱r tö
ie'pa shke̱rdaka̱ne aishkuö ta̱ se̱noie buaë
shu̱te̱, e' kue̱ki̱ ie'pa ekemine áie, e' kë̃
kinewa̱ ie'pa wa̱. 36 Ie'pa we̱lepa wayöne
ta̱ië, bune sia̱rë. Ie'pa we̱lepa skà mon-
ewa̱ tabechka yöule ttsa'ie ese wa, es imin-
erak s'wöto wé a̱. 37 Ie'pa we̱lepa ttélur ák
wa. We̱lepa ttélur jchëulettsa̱ shu̱sha̱ë. Ñies
we̱lepa ttélur tabè wa. Ie'pa bak shkök wì̱
a̱ dià a̱ paiëule obeja kkuölit ö chibo kkuölit
wa. Ie'pa dör sia̱rë, töiëne sia̱rë, weine ta̱ië.
38 Ie'pa dör buaë shu̱te̱, kë̃ dör bua' tö ie'pa
se̱r imale̱pa se̱rke ká̱ i' ki̱ e' shu̱a̱. Erë ie'pa
bak shkök wì̱ a̱ dià a̱ ká̱ sir poë wé̱ kë̃ yi
se̱rku̱' ta̱ië ese ska' ö ka̱bata a̱. Ie'pa bak
se̱nuk sia̱rë ákuk a̱ ö ka̱uk a̱.
39 Ie'pa ekkëpa ko̱s e̱rblë' Skëköl mik buaë,
e' kue̱ki̱ ie' wa ie'pa wëne buaë. Erë ie' kablë'
ie'pa a̱, e' wà ka̱m mer ie'pa a̱, 40 ie' tö iskà
bikeitséne bua'ie se' batamik e' kue̱ki̱. Ì buaë
meke ie' tö se' a̱ aishkuö ta̱, e' kiane ie' ki̱ tö
ie'pa ena se', e'pa ulà a̱ idõ ñita̱. E' kue̱ki̱ ka̱m
idõ ie'pa ulà a̱.

12

A' e̱rblö Skëköl mik we̱s Jesús es

1 A yamipa, se' e̱rblöke Skëköl mik ena
se' se̱rke ie' a̱, e' dör we̱s s'tu̱r e̱' aloka̱ a̱s
ì merke sia̱ e' dõ se' ulà a̱ es. Wé̱pa e̱rblë'
Skëköl mik ká̱ ia̱ia̱ë e'pa durulunebak, e' dör
we̱s ie'pa tu̱ne e̱' ali'ka̱bak es. Ie'pa ekkëpa
dör ta̱ië, e' ko̱s e̱rblë' buaë Skëköl mik, e'
dör we̱s ie'pa iëne se' tu̱rke e' sa̱u̱k es, tö
is se' mir. E' kue̱ki̱ ì ko̱s tö se' wöklö'we̱ke
ese ulà watõsö. Ì sulu wamblekesö, ese dör
we̱s ttsa' muli̱tswa̱ s'klõ mik es, e' kue̱ki̱
ilo'yõsö. Eta̱ se' tu̱nú darërë dõ mik se' deka̱
wé̱ se' mi'kerö ee̱. 2 Se' e̱r mùwa̱ Jesús ë̃ ki̱.
Se' e̱rblöke Skëköl mik e' wërke Jesús wöki̱
tsa̱we dõ bataie. Ie' köte̱wa̱ krus mik, e'
dör jaë ta̱ië, erë e' kë̃ ki̱ ie' tkine yës. Ie'
wa̱ ijche̱r tö ie' ttsë'rdaë buaë aishkuö ta̱,
e' kue̱ki̱ idalë'ttséitö e̱r bua' wa. I̱'ñe ta̱ ie'
tkërka̱ dalöiërta̱' ta̱ië Skëköl tkër ikulé ki̱ e'
ulà bua'kka.
3 Pë' sulusipa tö ie' we'ik ta̱ië, e' ko̱s
dalë'ttséitö. E' bikeitsõ buaë a̱s a' kë̃
shtrirwa̱ e̱rblök Skëköl mik ta̱ ilo'yè. 4 Moki̱
a' tso' ñippök se̱ne sulu ta̱, e' kue̱ki̱ a' weirke
ta̱ië, erë ka̱m a' weir dõ a' duõwa̱ pë̃ tër ta̱ië
ekkë we̱s Jesús es. 5-6 Skëköl yëkkuö ki̱ ie' tö a'
pattè we̱s ie' ala'r es, wësua e' chowa a' é̱na,
e' tö iché i' es:

“A ye' alà, wé̱pa ko̱s dalër Skëköl é̱na, esepa
paruekeitö.
Wé̱pa klö'wé̱ ie' tö ila'rie, esepa uñekeitö.
E' kue̱ki̱ mik ie' tö be' parueke, eta̱ e' kë̃
watöktsa̱ be' tö.
Mik be' uñekeitö, eta̱ kë̃ be' e̱rianuk.”*

Es itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱.
7 A' weirke ko̱s, e' wa Skëköl tso' a' paruök,
e' kue̱ki̱ e' dalë'ttsõ e̱r bua' wa. A' parueke e'
wà kiane chè tö ie' tö a' sué we̱s ie' ala'r es.
¿Wé a' wa̱ isu̱ule tö alala kë̃ parueta̱' iyë̃ tö?
8 Skëköl kë̃ tö a' paruè we̱s ila'r ulitane es, e'
ta̱ e' wà kiane chè tö a' kë̃ dör ie' ala'r chökle,
a' dör we̱s ñala̱ alé es. 9 Mik se' bak ala'rla,
eta̱ se' yë̃ tso' ká̱ i' ki̱, e'pa tö se' parueta̱' ta̱
ie' dalöiè se' tö. E' dör es, e' yita̱ buaë se'
ka̱wöta̱ S'yë̃ tso' ká̱ jaì a̱ e' dalöiök ta̱ië a̱s
se̱ne michoë dõ se' ulà a̱. 10 Se' yë̃ tso' ká̱ i'
ki̱, e'pa tö se' parueta̱' ekuölö ë̃ we̱s ie'pa wa
iwër buaë es. Erë Skëköl tö se' parueke se'

* **12:5-6** Proverbios 3.11-12

ki̱moie a̱s se' se̱r batse'r we̱s ie' es. 11 Mik
se' padurke, eta̱ e' ké̱wö ska' ta̱ kë̆ ittsë'r
buaë idalëne s'mik. Erë s'wöblane iwa, e' ta̱
s'se̱rdaë bë̆rë yësyësë.
12 E' kue̱ki̱ a' e̱r diché iö́ne. A' e̱rblöke
Jesús mik, e' kë̆ armi a' tö a' shtrine kue̱ki̱.
13 A' shkö́ ke̱kraë ttè yësyësë e' ñalé̱ wa a̱s a'
wé̱pa kë̆ e̱rblöku̱' buaë Jesús mik, shkökeia̱
we̱s s'klö̆ kranewa̱ shkö̆ es, esepa kë̆ kí̱ a̱rdö,
e' skéie ie'pa buarne ta̱ ishkö̆mi buaë.

Skëköl e̱r buaë ché se' a̱, e' kë̆ watarttsa̱

14 A' e̱' mú se̱nuk bë̆rë sulitane ta̱. Ñies
a' e̱' mú se̱nuk batse'r we̱s Skëköl ki̱ ikiane
es. Yi isie kë̆ se̱rku̱' es, ese kë̆ tö Skëkëpa
Jesús sue̱pa. 15 A' ñì kkö'nú buaë a̱s Skëköl
e̱r buaë chöke se' a̱, e' kë̆ watö̆ttsa̱ yi tö.
Yi tö iwatéttsa̱, ese dör a' shu̱a̱ we̱s kalkua
sulusi tskirka̱ es. Mik ideka̱, eta̱ imale̱pa tai̱ë
sulu'wé̱wa̱itö. 16 A' kë̆ kàne trënuk. A' kë̆ kàne
ì dör batse'r ese dalöse̱u̱kwa̱ we̱s Esaú es. Ie'
dör iyë́ alà tsá̱, e' kue̱ki̱ iyë́ íyi kuö̆ meke ie'
a̱. Erë e' wato̱'ttsa̱ ie' tö iël a̱ chkè tka̱' etkë̆,
e' ë̆ skéie. 17 A' wa̱ ijche̱r tö e' ukuöki̱ ta̱ ie' ki̱
ikiane tö iyë́ mú e̱r buaë chö̆ ie' a̱ we̱s ie'pa
wöblar alà wëm tsá̱ ku̱ne ese a̱ e̱r buaë chök
es. E' kiéitö iyë́ a̱ i̱è̱ wa kköchè wa tai̱ë, erë kë̆
we̱s ie' a̱ io̱nukia̱, iwake' watënettsa̱.
18 I̱'ñe ta̱ a' kë̆ döku̱' Skëköl wörki̱ we̱s ká̱
ia̱ia̱ë se' yë́pa dë'rö ie' ska' es. Mik ie'pa
dökewa̱tke Sinaí ké̱bata a̱, eta̱ ká̱ ttsenewa̱
mía̱ ttsettseë, e' shu̱a̱ bö' tai̱ë ñarke ka̱bata
ki̱, siwa̱' bitsi̱rke darërë, e' ko̱s ttsé ie'pa tö
sué̱ ie'pa tö. 19-20 Duk blarke tai̱ë ttsé ie'pa
tö. Ñies Skëköl ttöke e' ttsé ie'pa tö. Ì ché
ie' tö ie'pa a̱, e' yöki̱ ie'pa suane tai̱ë. Ie'
iché ie'pa a̱: “Yi deka̱ ka̱bata i' ki̱, se' ö
iyiwak, ese ka̱wöta̱ ttèwa̱ ák wa.” Ttè e' kë̆
dalë'ttsënuk ie'pa a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa kköché
tai̱ë tö mú kë̆ ittöia̱ ie'pa ta̱. 21 Moki̱ ì sué̱ ie'pa
tö, ì ttsé ie'pa tö e' tö ie'pa suawé̱ tai̱ë. Ñies
Moisés wák kköchöwé̱itö ta̱ ichéitö: “¡Tai̱ë ye'
painéka̱ suane ë̆ wa!”
22 Erë i̱'ñe ta̱ kë̆ idör es a' a̱. E' skéie a'
detke ka̱bata kë̆ wërta̱' kiè Sión ké̱bata ee̱,
e' dör Jerusalén tso' ká̱ jaì a̱ e'. Ee̱ Skëköl
chö́k se̱rke. Ee̱ ie' biyöchökwakpa tso' tai̱ë,
kë̆ shta̱rta̱' ekkë, e'pa daparke ie' ki̱kökka̱.
23 Ee̱ wé̱pa ko̱s de Skëköl alà tsá̱ie esepa tso'
ñì dapa'u̱k ttsë'ne bua' wa. Ie'pa kiè tso'
kitule yëkkuö tso' ee̱ e' ki̱, e'pa shu̱ a' dör.
Ee̱ a' detke Skëköl dör sulitane shu̱lökwak, e'
wörki̱. Ñies a' detke pë' bak se̱nuk yësyësë
ká̱ i' ki̱, esepa ta̱ ñita̱. Ie'pa yuétke Skëköl tö
yësyësë, kë̆ ì kianeia̱ ie'pa ki̱. 24 Ñies a' detke
Jesús ska', ie' dör ttè pa̱'a̱li̱ me' Skëköl tö se'
a̱, e' kanéu̱kwak. Ie' köte̱wa̱ ipë́ tëne tai̱ë, e'
wa se' batse'wé̱ Skëköl tö. Ie' köte̱wa̱ e' dör
s'tsa̱tkoie, e' kë̆ dör we̱s Abel köte̱wa̱, e' nuí̱
ki̱ iël tsa̱iëne es.
25 E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú. Skëköl ttöke a' ta̱,
e' kë̆ watarttsa̱. Ká̱ ia̱ia̱ë wé̱pa ta̱ ie' ut ká̱ i'
ki̱, e' watë'ttsa̱ ie'pa tö, e' nuí̱ kë̆ ulà a̱ ie'pa
bakyal, e' ta̱ ¿we̱s se' tkö̆yalmi i̱'ñe ta̱ ie' ttöke
ká̱ jaì a̱ e' ttö̆ watéttsa̱sö e' nuí̱ ulà a̱? 26 Ká̱
ia̱ia̱ë mik ie' ut ie'pa ta̱, eta̱ e' tö ká̱ i' wöti̱o̱'
darërë. Erë i̱'ñe ta̱ ie' ichè: “ka̱wö döraë ta̱ ká̱
i' wöti̱'we̱raëyö etökichane, erë kë̆ dör ká̱ i' ë̆,
ñies ká̱ jaì ko̱s wöti̱'we̱raëyö.”† 27 Mik ie' tö
iché es, eta̱ e' wà kiane chè tö íyi ko̱s yö'itö
wöti̱rta̱', ese wöti̱'we̱raëitö, skerattsa̱itö a̱s ì
kë̆ wöti̱rta̱' kë̆ e̱rta̱'wa, ese ë̆ a̱tne iskéie.
28-29 Ì blúie Skëköl tso' e' a̱ se' tso', e' kë̆
wöti̱rta̱' kë̆ e̱rta̱'wa. E' kue̱ki̱ wëstela chö̆sö
ie' a̱. Ie' dalö̆ ta̱' tai̱ë we̱s bö' ñar tai̱ë es, e'
kue̱ki̱ ie' dalöiö̆sö tai̱ë suane wa, we̱s ie' wa
iwër buaë es.

13

We̱s Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ se̱nuk

1 A' ñì dalëritsö́ buaë ke̱kraë ñì ëlpaie, kë̆
ilo'yar.
2 Yi kë̆ su̱ule a' wa̱, ese de a' u a̱, eta̱
ikiö́wa̱ buaë. We̱lepa tö io̱' es eta̱ Skëköl
biyöchökwakpa dë'wa̱ ie'pa u a̱, erë e' kë̆
a̱ne ie'pa é̱na. E' kue̱ki̱ kë̆ a' é̱na ichökwa
s'male̱pa kiökwa̱ buaë a' u a̱.
3 S'yamipa tso' wötëule s'wöto wé a̱, esepa
ki̱mú we̱s a' wákpa tso' wötëule ie'pa ta̱ ñita̱
es. S'yamipa we̱lepa weirke Jesús ttè kue̱ki̱,
eta̱ a' tö ibikeitsö́ we̱s a' wákpa weirke es.
4 S'se̱newa̱bak e' tté dalöiö́. Wé̱pa tö tté
e' dalöse̱wé̱wa̱ trë wa ì wa esepa wömerattsa̱
weinuk Skëköl tö. E' kue̱ki̱ kë̆ a' trënuk yës.
Kë̆ a' tö s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱.
5 Kë̆ a' e̱r mukwa̱ inuköl ki̱ yës. Skëköl tö
iyë'bak i' es: “Ye' kë̆ tö be' mepaa̱t yës, ye' tö
be' kkö'nè michoë.”* E' kue̱ki̱ ì tso' a' wa̱, a̱s
e' tö a' ttsë'ù̱ buaë. 6 Se' e̱rblöke Skëköl mik,
e' kue̱ki̱ kë̆ se' suane ì yöki̱. Se' tö ichèmi we̱s
itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es, e' tö ichè:
“Skëköl dör ye' ki̱mukwak,
e' kue̱ki̱ ì wè̱mi s'ditsö tö ye' ta̱, e' kë̆ yöki̱ ye'
suane.”†
7 A' wökirpa bak a' wöbla'u̱k Skëköl ttè wa,
e'pa ska' a' e̱r a̱núne. We̱s ie'pa bak se̱nuk
ko̱s ena we̱s ie'pa blënewa̱, e' bikeitsö́ buaë ta̱
a' e̱rblö́ Jesús mik we̱s ie'pa es. 8 Jesucristo
kë̆ manerta̱'. We̱s ie' dör ká̱ ia̱ia̱ë, es ie' dör
i̱'ñe, ñies es ie' döraë aishkuö ta̱ ke̱kraë. 9 E'
kue̱ki̱ kë̆ a' e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k ttè kua̱'ki̱ ko̱s
kë̆ dör Jesús tté moki̱ ese wa. Ttè dalöiëno
we̱le tö ichè tö chkè wé̱sele kë̆ katar. Ttè ese
ko̱s kë̆ dör ìie bua' se' e̱r diché ioie. Wé̱pa tö
ttè ese dalöieke, e' kë̆ tö ie'pa ki̱mepa. Erë
Skëköl e̱r buaë chöke se' a̱, e' je' tö se' e̱r diché
ièmi buaë.
10 Sacerdotepa bak ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl
a̱ e' wakanéu̱k, e'pa a̱ ka̱wö mène iyiwak
ña'we̱kewa ka̱' e' ki̱ ese chkà kak katök. Erë

---

† **12:26** Hageo 2.6 * **13:5** Deuteronomio 31.6 † **13:6** Salmo 118.6-7

se' e̱rblöke Jesús mik, e' dör we̱s ka̱' ñe'
wakanewe̱kerakitö es, ie' wa se' tsa̱tkërmi.
Erë wé̱pa tso'ia̱ e̱rblök ka̱' ñe' mik, esepa
kë̃ a̱ e̱' tsa̱tkënuk. 11 Iyiwak jchök sacerdote
kibi bak duas bik ekkë nuì̱ olo'yoie, ese
pë̃ tsu̱kmi ie'pa bak Skëköl wé shu̱ batse'r
tai̱ë shu̱te̱ ee̱. Erë iyiwak ese nu ña'u̱kwa
ie'pa bak ie'pa ká̱ döwa̱ e' wi̱she̱t. 12 Es ñies
Jesús köte̱wa̱ Jerusalén kköiëule e' wi̱she̱t se'
batse'wo̱ie ipë̃ wa. 13 E' kue̱ki̱ kë̃ se' e̱rblöia̱
judiowak ttè dalöiëno e' mik. Mishka bánet
Jesús ta̱ weinuk jaënuk we̱s ie' weine jaëne
es. 14 E' wà dör tö ká̱ i' a̱ kë̃ se' wa̱ ká̱ ta̱' we̱s
Jerusalén es. E' skéie ká̱ yöbië doia̱ aishkuö
ta̱, e' panuk se' tso' kröröë. 15 E' kue̱ki̱ Skëköl
ki̱köka̱sö ke̱kraë Jesucristo batamik. E' dör
buaë we̱s iyiwak jchèsö mè ie' a̱ idalöioie es.
E' kue̱ki̱ iki̱köka̱sö s'wák kkö̃ wa. 16 Kë̃ a' é̱na
ichökwa ì buaë u̱k ena ñì ki̱muk. E' dör buaë
ñies we̱s íyi mekesö Skëköl a̱ es. A' tö iwé̱ es,
e' ta̱ e' wër buaë ie' wa.
17 A' wökirpa wöñirke tai̱ë a' kkö'nè
batamik. Ie'pa é̱na ia̱ne tö e' ki̱ ie'pa
chakerane Skëköl tö. E' kue̱ki̱ ie'pa ttö̃ iu̱tö̃
ena idalöiö̃. E' ú̱ a̱s ie'pa ttsë'ù̱ buaë ikanè
tö, kë̃ kköchöku̱'. A' kë̃ tö iwè̱ es, e' ta̱ e' kë̃
dör buaë a' a̱.
18 A' tö ikiö̃ Skëköl a̱ ke̱kraë sa' ki̱. Sa' wa̱
ijche̱r tö sa' e̱r kë̃ tö sa' kkateku̱' ì ki̱. Ke̱kraë
sa' e̱' ché se̱nuk buaë yësyësë. 19 Ñies ye'
kköchö̃ a' a̱ tö a' ikiö̃ Skëköl a̱ a̱s ie' tö ye' a̱
iké̱wö mù tö ye' mi'ne bet a' weblök.

Yëkkuö shtökwak e̱' chéa̱t

20-21 Skëköl dör se̱ne bë̃rë mukwak e' tö
Skëkëpa Jesús shke̱o̱'ka̱ne. A̱s ie' tö ì ko̱s
kiane a' ki̱ se̱noie we̱s ie' ki̱ ikiane es, e' mù
a' a̱. Ñies ì wër buaë ie' wa a̱s ese ko̱s u̱k
ie' tö a' kö̃ Jesucristo diché wa. Jesús tö ttè
pa̱'a̱li̱ yöbië mène se' a̱, e' kaneo̱' ie' pë̃ wa.
Ie' dör se' kkö'nukwak kibiie. ¡Cristo ki̱köka̱sö
tai̱ë ke̱kraë! Es e' idir.
22 A yamipa, ttè böt mañat i' shtéyö a' pat-
toie, e' mú klö'ù̱ a' tö e̱r bua' wa. 23 Ñies ye'
ki̱ ikiane tö a' wa̱ ijche̱nú tö s'yami Timoteo
bak wötëule, e' yënettsa̱ne. Ie' de bet ye' ska',
eta̱ ye' wa̱ ie' mi'ke e̱' ta̱ mik ye' mi'ke a'
weblök eta̱.
24 A' wökirpa ko̱s ena s'batse'r male̱pa ko̱s
shke̱'ú̱ ña. Ñies s'yamipa dör Italia wakpa
tso' ye' ta̱, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi.
25 A̱s S'yë̃ e̱r buaë chö̃ a' ulitane a̱.

Yëkkuö kit Santiago tö
Santiago

Yëkkuö i' kit Santiago tö. We̱lepa tö ibikeitsè tö ie' dör Jesús ël eköl. Ie' bak se̱nuk Jerusalén ena e̱e̱ ie' bak Jesús mik e̱rblökwakpa wökirie. Ñies mik Jesús ttekölpa tsá̱ ena Jesús mik e̱rblökwakpa wökirpa male̱pa e'pa ñì dapao̱' Jerusalén Pablo kanè pakoie, eta̱ Santiago tso' iwökirie (Hechos 15 sa̱ú̱). Mateo 13.55,56 tö Jesús ëlpa ena ikutapa e'pa chè.

Israel aleripa e̱rblë' Jesús mik esepa tai̱ë bak se̱nuk ká̱ bánet kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ a̱ o̱'kapaie. E'pa a̱ Santiago tö yëkkuö i' kit. Yëkkuö i' kit ie' tö kabene kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ cheke erë e' yöki̱ ie' tö iché: Mik se' se̱rkeia̱ ká̱ i' ki̱ eta̱ se' weirdaë Jesús mik e̱rblè kue̱ki̱, e' wa Skëköl tö se' ki̱meke se̱nuk yësyësë ie' a̱. E' kue̱ki̱ kë se' kàne tkinukwa̱ se' weirke e' wa̱. Se' ké ttsë'nuk buaë mik s'weirke eta̱. Es Santiago tö iché.

E' kí̱ie ta̱ ie' tö iché we̱s se' se̱rke ena ì we̱ke se' tö, e' wa iwënewa̱ tö moki̱ se' e̱rblöke Jesús mik ö au. We̱s se' tö s'male̱pa sue̱ke e' dör ibua'ie. S'sia̱rëpa ki̱ Skëköl tkirke ena ie' wöa̱ ta̱ sulitane dör ñies. E' kue̱ki̱ kë se' kàne inuköl blúpa sa̱uk bua'ie s'sia̱rëpa tsa̱ta̱.

E' kí̱ieta̱ Santiago tö iché tö inuköl blúpa tö s'sia̱rëpa watèttsa̱ ena kë ipatuè buaë, esepa ki̱ tai̱ë kabene tso' S'yë wöa̱, e' tö iwe'ikeraë s'sia̱rëpa we'ikè e' nuí̱ ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Santiago. Ye' dör Skëköl ena
Skëkëpa Jesucristo, e'pa kanè méso eköl. Ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' dör Skëköl icha* e'pa a̱.
A' shke̱'wé̱miyö.

S'weirke ko̱s e' dalë'ttsõsö

2 A ye' yamipa, mik ì sulu tköke a' ta̱ tsa̱ki̱ë
a' ma'wo̱ie, eta̱ a' ibikeitsö: "¡Ayëcha buaë
ye' ta̱!" 3 E' wà dör tö a' wa̱ ijche̱r tö mik
se' e̱rblöke Skëköl mik e' ma'o̱rke, eta̱ e' tö
se' ki̱meke e̱' tkökwa̱ darërëë. 4 E' kue̱ki̱ a' e̱'
tkõwa̱ darërëë e̱rblök Skëköl mik, kë ilo'yar
a̱s a' e̱r kurwa̱ buaë darërëë we̱s ie' ki̱ ikiane
es, kë ì kiarpaia̱ a' ki̱ ie' wöa̱.
5 Erë a' we̱lepa kë é̱na ia̱ne tö ì dör bua'ie
wè̱, e' ta̱ ikiö Skëköl a̱ ta̱ ie' tö a' ki̱meraë a̱s
a' é̱na iwà a̱r buaë. E' kiésö ie' a̱, e' kë tö ie'
tsiriwè̱. Ie' tö ì buaë meke sulitane a̱ tai̱ë kë
e̱rta̱'wa ekkë. E' kue̱ki̱ ikiõ ie' a̱. 6 Erë mik a'
tö ilè kié ie' a̱, eta̱ a' e̱rblõ darërëë ie' ë mik,
kë ibikeitsar bötböt. Yi ibikeitséka̱ bötböt,
ese dör we̱s dayë u̱yè siwa̱' tö wì̱ a̱ dià a̱ es,
kë merta̱'wa̱ bẽrë. 7-8 Yi dör es, ese e̱rbiköke
bötböt ke̱kraë, kë e̱rbikõ etkëme. E' kue̱ki̱ ese
kë tö ibikeitsök tö Skëköl tö ì mèmi ie' a̱.

9 S'yamipa sia̱rëpa e̱rblöke Jesús mik, es-
epa ttsë'nú buaë shu̱te̱, Skëköl tö ie'pa tkéka̱
pë' tai̱ë ie' a̱ e' kue̱ki̱. 10 Es ñies s'yamipa
inuköl blúpa e̱rblöke Jesús mik, esepa ttsë'nú
buaë shu̱te̱, Skëköl tö ie'pa wöéwa diöshe̱t e'
kue̱ki̱. Ie'pa ta̱ itköraë we̱s ma'ma wörkua
es. 11 Mik diwö deka̱ ba'baë, eta̱ e' tö ma'ma
wörkua alabëwé̱wa̱ a̱newa, kẽ wëria̱ buaë
we̱s kuaë es. E' su̱ë itköraë inuköl blúpa ta̱,
ie'pa íyi tso' tai̱ë, e' shu̱a̱ iblërdawa̱rak.
12 Wé̱pa ma'o̱rke e' dalë'ttsekerakitö e̱r
bua' wa, ayëcha buaë esepa. Ie'pa dettsa̱
buaë, e' ta̱ se̱ne michoë merdaë ie'pa a̱
iskéie. E' muk Skëköl kablë' wé̱pa é̱na ie'
dalër esepa ko̱s a̱.
13 Mik yi e̱rkié ì sulu wamblök, e' ta̱
kẽ ichar: "Skëköl tö ye' e̱rkiöwé̱ ì sulu
wamblök." Kẽ yi a̱ Skëköl e̱rkinuk ì sulu
wamblök. Ñies Skëköl kẽ tö yi e̱rkiöwe̱pa ì
sulu wamblök. E' kue̱ki̱ kẽ yi kàne ichök:
"Skëköl tö ye' e̱rkiöwé̱ ì sulu wamblök." 14 E'
skéie, se' wák dër suluë, e' tö se' e̱rkiöwe̱ke
ì sulu wamblök ta̱ sulu se' é̱na iwamblak.
15 E' ukuöki̱ ta̱ iwawamblésö. E' ukuöki̱ ta̱
se' wöblanewa̱tke ì sulu ë wamblök, e' nuí̱ ki̱
s'duörawa̱.
16 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, kẽ a' e̱'
ki̱tö'u̱k. 17 Ì ko̱s dör buaë yësyësë tso' se' wa̱,
ese meke se' a̱ S'yë tso' ká̱ jaì a̱, e' tö. Ì ko̱s
dalöburke ká̱ jaì a̱, e' yö' ie' tö. Íyi ekkë ko̱s e'
olo maneo̱rta̱'ne, erë ie' kẽ e̱' mane'u̱ta̱'ne.
Ie' wák dër buaë yësyësë ke̱kraë. 18 Ie' wák
e̱r wa, ie' tö ibikeits se' e̱r mane'u̱k pa̱'a̱li̱ ie'
ala'rie, se' tö ie' ttè moki̱ klö'wé̱ e' batamik.
Ie' tö iwé̱ es a̱s se' dõ íyi ko̱s yö' ie' tö ese tsá̱
bua'ie.

Skëköl ttè iu̱tõsö

19 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, ye' ttõ ttsõ.
Mik yile ttöke a' ta̱, eta̱ ikukueblõ bua'ie, kẽ
iiu̱tar bet ena kẽ a' ulunukka̱ bet. 20 Se' ulur
e' kẽ tö se' kè se̱nuk yësyësë Skëköl wörki̱.
21 E' kue̱ki̱ e̱' ya'we̱ ko̱s ena ì sulu skà tso' tai̱ë,
ese ko̱s watõttsa̱ u̱yõttsa̱ a' tö se̱ra̱a̱. E' skéie
Skëköl ttè tso' se' e̱r a̱, e' klö'ú̱, e' wà iu̱tõ bẽrë
e̱r bua' wa. Ttè e' tkëule a' a̱ we̱s íyi kuatkèsö
es. Ttè e' a̱ a' tsa̱tkërmi.
22 Erë kẽ a' tö Skëköl ttè ki̱ttsar kukuõ ë
wa, iwà iu̱tõ moki̱ë. A' kẽ tö iwè̱ es, e' ta̱ a'
e̱' ki̱tö'u̱ke. 23 Yile tö Skëköl ttè ttsé kukuõ ë
wa, erë kẽ itö iwà iu̱tè, e' ta̱ ese dör we̱s wëm
e̱' sa̱ù̱ wösuo̱ wa es. 24 Ie' e̱' sué wösuo̱ wa ta̱
imía̱, erë bet ié̱na ichowa tö ì sué̱itö iwö ki̱.
Ta̱ ¿iõk ie' e̱' wö sué̱? 25 Erë yi e̱r me'rie ttè
dalöiëno yësyësë tso' s'yottsa̱ ì sulu ulà a̱ e' ki̱,
ta̱ e' a̱ ie̱' tkökewa̱ darërëë ena iwà iu̱tekeitö
buaë, kẽ ichöta̱'wa ié̱na, ese a̱ Skëköl e̱r buaë
chöraë ì ko̱s we̱keitö e' a̱.
26 Yi e̱' bikeitsõ tö ie' dör Skëköl dalöiökwak
moki̱ë, erë kẽ ikkõ ki̱ ì sulu blërta̱'wa̱ chè, e'

* **1:1** a' dör Skëköl icha: Griegoie ttè i' dör: ditséwö dabom eyök kí̱ böl bakyalmi ká̱ wa'ñe.

ta̱ ese e̱' ki̱tö'u̱ke sia̱rë. Ie' e̱' bikeitsõ tö ie' dör Skëköl dalöiökwak, erë e' dör ka̱che, kẽ wà ta̱'. 27 Erë Skëköl dör S'yẽ́, e' wö̱a̱ wé̱pa tö ie' dalöieke yësyësë, kẽ ì sulu ta̱', esepa tö jchu'rlapa ena alakölpa schṍpa weirke sia̱rë, esepa ki̱meke. Ñies ie'pa kẽ e̱' ia'u̱ta̱'ka̱ ì sulu tso' ká̱ i' a̱ ese wa.

2

Sulitane dalöiõsö ñikkëë

1 A yamipa, se' e̱rblöke Skëkëpa Jesucristo olo ta̱' ta̱ië e' mik, esepa ké sulitane sa̱u̱k ñikkëë. 2-3 Iwà kkachekeyö a' a̱ i' es: ichõsö tö wëm inuköl blú debitu̱ eköl wé̱ a' ñì dapa'u̱ke ee̱, paiëule buaë datsi' bua'bua wa, ñies ula'tsio iéitö dalölöë. E' kiéwa̱ a' tö we̱shke̱ ta̱ ishke̱'wé̱ buaë ta̱ iché ia̱: "be' e̱' tkõse̱r íe̱ kula' buaë i' ki̱." E' wösha̱ ta̱ s'sia̱rë debitu̱ eköl datsi' nula sulu dõ ẽ ta̱ a' tö ichè ie' a̱: "Be' e̱' duõdur se̱e̱ ö be' e̱' tkõse̱r iski̱." 4 A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a' e̱' wamblõ suluë. A' e̱r suluë, e' kue̱ki̱ a' kẽ tö s'dalöieta̱' ñikkëë.

5 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, ye' ttõ ttsṍ: wé̱pa dör sia̱rë ká̱ i' a̱ esepa shu̱kitbak Skëköl tö a̱s ie'pa dõ e̱rblè ie' mik e' blúie. Ñies ie'pa shu̱kitbakitö a̱s idörak wé̱pa blúie ie' tso' e' ki̱íe we̱s ie' kablë' wé̱pa é̱na ie' dalër esepa a̱ es. 6 Erë ie'pa dalöse̱we̱kewa̱ a' tö. E' skéie inuköl blúpa sue̱ke a' tö buaë dalöieke ta̱ië, erë esepa tö a' we'ikeke sia̱rë. Ie'pa wa̱ a' mi'ke kkatè s'shu̱lökwakpa wörki̱. 7 A' dör Jesucristo icha erë inuköl blúpa tö ie' cheke suluë. ¿We̱s esepa dalöièmi a' tö s'sia̱rëpa tsa̱ta̱?

8 Skëköl ttè dalöiëno bua'ie kitule iyëkkuö ki̱, e' tö ichè, "A' male̱pa dalëritsõ we̱s a' wákpa e̱' dalër es."* Ttè e' wà iu̱té a' tö moki̱, e' ta̱ e' dör buaë. 9 Erë a' kẽ tö sulitane sue̱ ñikkëë, e' ta̱ a' tso' ì sulu wamblök. E' wa a' tso' ttè dalöiëno bua'ie e' dalöse̱u̱kwa̱. 10 Yi tö ttè dalöiëno e' dalöieke iekkë ta̱ se̱raa̱, erë e' et dalöse̱wé̱wa̱itö, e' ta̱ e' dör we̱s ie' tö ttè ko̱s dalöse̱wé̱wa̱ es. E' nuí ko̱s a̱ne ie' ki̱. 11 E' wà dör tö Skëköl tö iyë': "kẽ a' ka̱wö ta̱' s'se̱newa̱bak dalöse̱u̱kwa̱," ñies e' wák tö iyë': "kẽ a' ka̱wö ta̱' s'ttökwa̱." Kẽ se' wa̱ s'se̱newa̱bak dalöse̱o̱newa̱, erë s'ttéwa̱sö, eta̱ e' wa se' ianewa̱ ttè dalöiëno e' dalöse̱u̱kwa̱wak. 12 Ttè e' me'a̱t Skëköl tö se' tsa̱tkoie se' e̱r sulu e' yöki̱. Ttè e' wa ie' tö s'shu̱leraë aishkuö ta̱. E' kue̱ki̱ a' ttṍ, a' se̱nú we̱s ttè e' tö ichè es. 13 Kẽ sö s'male̱pa sue̱ e̱r sia̱rë wa, e' ta̱ mik se' shu̱lirketke, eta̱ Skëköl kẽ tö se' sue̱pa e̱r sia̱rë wa. Erë s'male̱pa sue̱kesö e̱r sia̱rë wa, e' ta̱ idörattsa̱ buaë se' a̱ mik se' shu̱lirketke eta̱.

Ì buaë wé̱sö s'male̱pa a̱ e' wa iwënewa̱ tö moki̱ se' e̱rblöke Skëköl mik

14 A yamipa, yi e̱' chõ: "ye' e̱rblöke Skëköl mik", erë ese kẽ tö ì buaë we̱ku̱' s'male̱pa ki̱moie iwà kkachoie, e' ta̱ ie' e̱' chõ es, e' kẽ dör ìie bua'. ¿We̱s ie' tsa̱tkërmi? 15 E' wà kkachekeyö a' a̱ i' es: ichõsö tö s'yami eköl, wëm ö alaköl, ese tso' sia̱rë, datsi' kẽ ta̱', chkewö kẽ ta̱', 16 eta̱ a' we̱le tö iché ie' a̱: "Be' shkõ wöbla wa, Skëköl be' ki̱mè. Be' e̱' paiõ buaë, be' chkõ buaë." A' tö iché ie' a̱ es, erë ì kiane ie' ki̱ e' kẽ mène a' wa̱ ie' a̱, e' ta̱ e' wa ¿ì buaë wé̱ a' tö? 17 Es ñies se' e̱' chõ tö se' e̱rblöke Skëköl mik, erë se' kẽ tö ì buaë we̱ku̱' s'male̱pa a̱ iwà kkachoie, e' ta̱ se' e̱' chõ es, e' kẽ dör ìie bua'.

18 A' we̱le tö ichèmi ye' a̱: "ye' tsa̱tkërdaë ye' e̱rblöke Skëköl mik e' ẽ batamik." A' we̱le skà tö ichèmi ye' a̱: "ye' tsa̱tkërdaë ì buaë we̱keyö e' ẽ batamik."

Ye' tö ie'pa iu̱tèmi i' es: S'e̱rblöke Skëköl mik ena ì buaë we̱kesö, e' mir ñita̱. Se' kẽ wa̱ ì buaë o̱ne, e' ta̱ kẽ se' a̱ iwà kkayënuk tö se' e̱rblöke Skëköl mik. Erë se' tö ì buaë we̱ke, e' ta̱ e' wa se' tso' iwà kkachök tö moki̱ se' e̱rblöke Skëköl mik. 19 Se' e̱' chõ tö iklö'wé̱sö tö Skëköl dör eköl ẽme, eta̱ e' dör buaë. Erë ñies aknamapa tö iklö'wé̱ es, eta̱ e' tö ie'pa suawe̱keka̱ painuwe̱keka̱ ta̱ië.

20 Kẽ a' se̱nuk we̱s kẽ se' e̱r ta̱' es. A' é̱na iwà a̱nú tö yi e̱' chõ tö ie̱rblöke Skëköl mik, erë kẽ itö ì buaë we̱ku̱', e' ta̱ ie̱' chõ es e' kẽ dör ìie bua'. 21 Se' yẽ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Abraham, e' tö ilà kiè Isaac, e' méka̱ ka̱' yö'itö íyi moka̱ Skëköl a̱ e' ki̱ ttèwa̱ ña'wè̱wa we̱s Skëköl tö iu̱k patkë' es. Moki̱ ie' mí e' wà u̱k erë Skëköl tö iwöklö'wé̱. Skëköl tö isué̱ tö moki̱ ie' mí ittõ wà iu̱tök. E' kue̱ki̱ ie' tö iklö'wé̱ we̱s wëm yësyësë es. ¿E' kẽ jche̱r a' wa̱? 22 Es a' é̱na ia̱rmi tö moki̱ ie' e̱rblé Skëköl mik. Ie' tö Skëköl ttõ wà iu̱té, e' tö iwà kkaché tö moki̱ ie' e̱rblé imik. 23 Es ì tso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ e' wà a̱ne se' é̱na, e' tö ichè: "Abraham e̱rblé Skëköl mik, e' kue̱ki̱ iklö'wéitö we̱s pë' buaë yësyësë es."† E' kue̱ki̱ ie' kine Skëköl sini'. 24 Es se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö se' klö'wé̱ we̱s pë' buaë yësyësë es, ì buaë we̱kesö iwà kkachoie tö se' e̱rblöke ie' mik ese batamik. E' kẽ dör tö se' e̱rblöke ie' mik e' ẽ batamik.

25 Es ñies ibak ká̱ ia̱ia̱ë alaköl trër ta̱ië kiè Rahab, e' ta̱. Josué tö wëpa patké Jericó weblök tö we̱s iulà dõmi iska'. Ká̱ e' a̱ e'pa kiéwa̱ Rahab tö buaë ie' u a̱ itsa̱tkoie. E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ña̱la̱ kua̱'ki̱ kkaché ie'pa a̱ a̱s e' wa itköshkardak. Es ie' tö iwà kkaché tö ie' e̱rblé Skëköl mik. E' batamik Skëköl tö ie' klö'wé̱ we̱s alaköl yësyësë es.

26 Mik se' duowa̱, eta̱ se' wiköl mía̱ ta̱ s'nu ẽ a̱te̱. E' sù̱ mik se' e̱' chõ tö se' e̱rblöke Skëköl mik, erë kẽ ì buaë we̱ku̱'sö iwà kkachoie, e'

* 2:8 Levítico 19.18 † 2:23 Génesis 15.6

ta̱ se' e̱' chõ es, e' dör we̱s s'nu es, kë̃ dör ìie
bua'.

3

S'kkõ paklöu̱sö a̱s kë̃ sö ì sulu chõ
1 A yamipa, a' wa̱ ijche̱r tö sa' wé̱pa tso'
a' wöbla'u̱k Skëköl ttè wa, esepa chakeraë
aishkuö ta̱ Skëköl tö tai̱ë s'male̱pa kë̃ dör
s'wöbla'u̱kwakpa esepa tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ kë̃ a'
e̱' yuökka̱ s'wöbla'u̱kwakpaie tai̱ë. 2 Sulitane
tö ì sulu wambleta̱' tai̱ë. Erë wé̱ kë̃ tö ì
sulu cheta̱' yës, ese dör buaë yësyësë. Ie'
a̱ e̱' wöklörmi a̱s kë̃ itö ì sulu ko̱s wamblõ.
3 Kabaio diché tai̱ë, erë ikkõ payuekewa̱sö
ttsa'ukuöla wa ta̱ iwëttsè̱misö we̱s se' ki̱
ikiane es. 4 Ñies kanò blubluë shköke dayë
ki̱, ese bikeitsõ. E'pa dör bërie, e' u̱yeke siwa̱'
tö darërëë, erë iñakoie e' dör tsirlala, e' wa
iñakökwak tö iñakeke buaë dõ wé̱ ie' ki̱ ikiane
tö imi' ee̱. 5 Es s'kkõ dör tsirlala, erë e' a̱ ì tai̱ë
wamblërmi we̱s bö'wö tsir tö të tai̱ë ña'wè̱wa
es. 6 S'kkõ dör we̱s bö' es, e' dör ì sulu chõk
tso' se' a̱. Se' tso'ia̱ ttsë'ka, e' dalewa e' tö
se' wák ko̱s e' sulu'we̱kewa̱ ke̱kraë we̱s bö'
s'ña'wè̱ es. Bö' e' datse̱ bö' ké̱ a̱. 7 Iyiwak
ulitane urutërmi se' a̱. Iyiwak kañiru ko̱s,
dù, tkabë̃, ñies ì tso' dayë a̱, e' ko̱s urutöo̱ule
se' wa̱. 8 E' skéie kë̃ yi a̱ ikkõ paklönuk a̱s kë̃
itö ì sulu chõ. S'kkõ a̱ ì sulu dökettsa̱ ke̱kraë,
kë̃ wöklör se' a̱. E' tö s'sulu'we̱ke we̱s kapöli
sulusi tö s'ttèwa̱ es. 9 S'kkõ wa se' tö Skëköl
dör S'yë̃ e' ki̱kekeka̱ e' ë̃ wa se' alibchöke
s'male̱pa yö'itö we̱s ie' wák es e'pa ki̱. 10 Se'
e̱r buaë chöke, se' alibchöke s'kkõ e' ë̃ wa. A
yamipa, kë̃ se' kàne e̱' wamblök es. 11 ¿Wé̱ a'
wa̱ isu̱ule tö di' tum etkë̃ a̱ yëri tskirke ena
di' se̱se̱ tskirke? 12 A' wa̱ ijche̱r buaë tö higo
klõ kë̃ wörta̱' olivoie ö uva kicha kë̃ wörta̱'
higoie. A yamipa, es ñies di' se̱se̱ ena yëri kë̃
tskirku̱' di' tum etkë̃ a̱.

Skëköl siwé̱ moki̱, e' tö se' ké se̱nuk yësyësë
13 A' we̱lepa e̱' bikeitsõ tö a' wa̱ siwa̱' meke
Skëköl tö e' jche̱r tai̱ë iwà a̱ne buaë a' éna, e'
ta̱ e' wà kkachõ se̱ne yësyësë e' wa. A' se̱nú
kë̃ e̱' ttsöta̱'ka̱ we̱s wé̱pa wa̱ siwa̱' yësyësë
jche̱r esepa se̱r es. 14 Erë a' ukyërkeia̱ ñita̱,
a' kköwërkeia̱ ñita̱, ese tso'ia̱ a' e̱r sulu'u̱kwa̱,
e' ta̱ kë̃ a' e̱' ttsökka̱ tö a' wa̱ siwa̱' yësyësë
jche̱r. A' e̱' ttsõka̱ es, e' ta̱ a' tso' ka̱chök.
15 Siwa̱' ese kë̃ mène Skëköl tso' ká̱ jaì a̱ e'
wa̱. E' dör siwa̱' tskirke ká̱ i' ki̱ s'ditsö e̱r a̱
ese. E' meke se' a̱ bë̃ tö. 16 Mik se' ukyërke
kköwërke ñì ta̱ eta̱ ee̱ tai̱ë se' ñì chiliu̱ke, ee̱
ì sulu ko̱s wamblërke. 17 E' skéie, wé̱pa tö
Skëköl siwa̱' datse̱ ká̱ jaì a̱ e' iu̱teke, esepa
se̱rke yësyësë. Esepa se̱rke bërë ñita̱. Ie'pa
e̱r buaë ñì ki̱. Ie'pa tö s'male̱pa sue̱ke e̱r
sia̱rë wa tai̱ë. Ie'pa tö ì buaë we̱ke ke̱kraë
sulitane a̱ ñikkëë e̱r moki̱ wa. 18 Wé̱pa tö
s'patteke e̱r bua'u̱kne ñì ki̱, esepa dör we̱s íyi
kuatkökwak es. Se̱ne bërë kuatkeke ie'pa tö
ta̱ e' wà dörattsa̱ se̱ne yësyësëie.

4

Yi éna se̱ne sulu dalër, ese dör Skëköl bolök
1 ¿Ì tö a' ké ñì tsiriu̱k ñippök ñita̱? E' dör
tö a' éna ì sulu wamblak e̱' ttsë'wo̱ie buaë,
ese tso' ñippök, ì buaë tso' a' e̱r a̱, ese ta̱. 2 Ilè
kkecheke a' tö tai̱ë, erë e' wà kë̃ dõ a' ulà a̱, e'
kue̱ki̱ a' tso'tke s'ttökwa̱. Ilè tö a' ukyëwe̱ke,
erë e' kë̃ dõ a' ulà a̱, e' kue̱ki̱ a' ñì tsiriu̱ke
ñippöke ñita̱. Erë ì kiane a' ki̱, ese kë̃ kiè a'
tö Skëköl a̱, e' kue̱ki̱ kë̃ idõ a' ulà a̱. 3 Mik
ilè kié a' tö Skëköl a̱, eta̱ kë̃ a' wa̱ ikine e̱r
moki̱ wa. A' éna iwà we'ikakwa a' wákpa ki̱
e̱' ttsë'wo̱ie buaë. E' kue̱ki̱ kë̃ a' ulà a̱ idë'.
4 ¡A' kë̃ tö Skëköl dalöiè we̱s trër wakpa kë̃
tö imaso dalöiè es! ¿A' kë̃ wa̱ ijche̱r tö ì sulu
tso' ká̱ i' a̱, ese wa se' wöbatsö, e' ta̱ se' mía̱
Skëköl bolökie? Iskà chekeneyö, yi tö ì sulu
tso' ká̱ i' a̱ ese sini'kué̱, e' ta̱ ese wák mía̱
Skëköl bolökie. 5 Kë̃ a' tö ibikeitsök tö ë̃ Skëköl
yëkkuö tö ichè: "Skëköl tö se' wiköl me'a̱t
se̱nuk se' e̱r a̱, e' ulatska tkënettsa̱ se' ki̱, e'
tö se' sibirtseke tai̱ë." 6 Erë ì sulu wamblak
se' éna ese wöklö'u̱k Skëköl tö s'ki̱meke tai̱ë.
Es itso' kitule ie' yëkkuö ki̱ wé̱ ichèitö: "Wé̱pa
e̱' ttsõka̱ tai̱ë, esepa wöklö'we̱ke Skëköl tö.
Erë wé̱pa e̱' wöéwa diöshe̱t, esepa a̱ ie' e̱r
buaë chõ."* 7 E' kue̱ki̱ a' e̱' mú Skëköl ttè
dalöiök. Bë̃ kë̃ iu̱tar ta̱ ie' tkörashkar a' yöki̱.
8 A' e̱' batsõ Skëköl mik ta̱ ie' e̱' batsöra a'
mik. ¡A pë' sulusipa, se̱ne sulu olo'yõ, a' e̱r
batse'u̱! A' e̱rbikökeia̱ bötböt, e' olo'yõ, e'
skéie a' e̱rbikõ etkëme Skëköl ë̃ a̱. 9 ¡A' e̱rianú,
a' kköchõ tai̱ë, a' iú sia̱rë! ¡Kë̃ a' jañukia̱, e'
skéie a' iú sia̱rë! ¡Kë̃ a' ttsë'nukia̱ buaë, e' skéie
a' e̱rianú! 10 A' e̱' õwa bërë Skëköl wöa̱ ta̱ ie'
tö a' ki̱keraka̱.

Kë̃ se' ñì chök suluë
11 A yamipa, kë̃ a' ñì chök suluë. Yi tö
iyami cheke suluë ö iwatekeitö, e' dör we̱s
Skëköl ttè dalöiëno cheke suluë ena iwateke
es. Es ese tö idalöse̱wé̱wa̱. A' tö iwé̱ es, e'
ta̱ a' e̱' tkéka̱ iwà shu̱lök, kë̃ dör iwà dalöiök.
12 Skëköl eköl ë̃ tö ittè dalöiëno me'a̱t se' a̱. Ie'
ë̃ dör s'shu̱lökwak. Ie' ë̃ a̱ se' tsa̱tkërmi. Ie'
ë̃ a̱ se' kichatërmi. Eta̱ ¿yi tö a' a̱ ka̱wö mé
s'male̱pa kichatök?

Kë̃ se' e̱' ttsökka̱
13 Ye' ttõ ttsö. A' we̱lepa tö ichèmi i'
es: "Bulebök sa' mi'ke ká̱ kua̱'ki̱, eta̱ ee̱ sa'
se̱rke duas ek ta̱ sa' kaneblõmi tai̱ë, inuköl
klö'we̱raë sa' tö tai̱ë e̱' blu'wo̱ie." 14 A' tö
ichèmi es, erë ì tkõmi a' ta̱ e' kë̃ ijche̱r a'
wa̱. A' dör we̱s mochka es, bla'mi ta̱ sö isué̱,
erë bet ta̱ kë̃ iku̱'ia̱. 15 A' ka̱wöta̱ ichök i' es:
"Skëköl ki̱ ikiane, e' ta̱ sa' se̱rmiia̱ ta̱ kanè
wé̱sele wèmi sa' tö." 16 Erë a' e̱' ttsõka̱ tai̱ë,

* **4:6** Proverbios 3.34

e' kue̱ki̱ a' kẽ tö icheta̱' es. A' ibikeitseke tö a'
se̱rke a' wákpa ẽ mik. Se' e̱' ttsõka̱ es, e' ko̱s
dör suluë. 17 Ì dör buaë wè̱, ese jche̱r se' wa̱,
erë kẽ se' wa̱ io̱ne, e' ta̱ e' dör suluë.

5

Inuköl blúpa pattè

1 ¡A inuköl blúpa, ye' ttõ ttsõ! ¡Skëköl tö a'
we'ikeraë, e' ké̱wö döketke a' ki̱! ¡E' kue̱ki̱ a'
i̱ú̱, a' kköchõ ta̱i̱ë! 2 Ì bua'bua tso' a' wa̱ ta̱i̱ë,
ese sulunewa̱tke, a' datsi' katétke powak tö.
3 Ñies a' orochka, a' inukölchka ko̱s, e' döli
toka̱tke weirketke. Döli e' tö iwà kkacheke
tö a' kkë'blö suluë. E' kue̱ki̱ aishkuö ta̱ a'
weirdaë bö' ké̱ a̱. Ká̱ i' e̱rkewatke, erë a'
tso'ia̱ íyi blök ta̱i̱ë a' wákpa a̱. 4 A' tö ittsõ.
Wé̱pa kaneblöke a' a̱ a' iyiwö shtök, e'pa kẽ
pato̱ne a' wa̱. E' tö ie'pa kköchöwe̱ke ta̱i̱ë, e'
ttsé Skëköl diché ta̱' ta̱i̱ë e' tö. 5 Ká̱ i' a̱ a' wa̱ íyi
bua'bua tso' ta̱i̱ë e̱' ttsë'wo̱ie buaë. Ñermata
a' dör we̱s köchi kiéiesö ttèwa̱ es; köchi kẽ é̱na
ia̱ne tö ì sulu datse̱ iki̱. 6 Pë' se̱r yësyësë kẽ a̱
e̱' tsa̱tkër a' yöki̱, esepa kkaté a' tö wöméttsa̱
ttèwa̱.

Se' weirke dalë'ttsõsö bẽrë e̱r bua' wa

7 A yamipa, a' weirke ko̱s, e' dalë'ttsõ
e̱r bua' wa bẽrë dõ mik Skëkëpa Jesucristo
datskene eta̱. Íyi kuatkökwakpa sa̱ú̱ we̱s ie'pa
tö iwörke e' wà paneke bẽrë e̱r bua' wa es.
Ñies ie'pa tö ka̱li̱ paneke bẽrë e̱r bua' wa a̱s
iyiwö tskir, talar buaë, wöne ta̱i̱ë. 8 Skëkëpa
datskene e' ké̱wö döketke tsi̱net, e' kue̱ki̱ e'
wà panú bẽrë. A' e̱' tkõwa̱ darërëë ie' a̱.
9 A yamipa, kẽ a' ñì chök suluë a̱s a' kẽ
we'ikõ Skëköl tö. Jesucristo dör s'shu̱lökwak,
e' döketke tsi̱net we̱s yi dökewa̱tke ukkö a̱ es.
10 A yamipa, Skëköl ttekölpa bak ká̱ ia̱ia̱ë,
e'pa weine ta̱i̱ë, e' dalë'ttsë'rakitö bẽrë e̱r
bua' wa. E' sa̱ú̱, eta̱ iwà ú̱ es. 11 Se' tö ichè:
“Wé̱pa weine sia̱rë, e' dalë'ttsérakitö bẽrë e̱r
bua' wa, ayëcha buaë esepa.” A' wa̱ ittsëule
tö ká̱ ia̱ia̱ë wëm bak eköl kiè Job, e' weine
ta̱i̱ë, erë ie' tö idalë'ttsë' bẽrë e̱r bua' wa. Ñies
a' wa̱ ijche̱r tö mik iweine sia̱rë e' tka, eta̱
Skëköl e̱r buaë yë' ie' a̱ ta̱i̱ë. Skëköl e̱r dör
buaë, se' wër sia̱rë ie' wa, e' kue̱ki̱ ie̱r buaë
yë' Job a̱ ta̱i̱ë.
12 A yamipa, ttè chekeyö i' e' dör ibua'ie:
Mik a' tö ì cheke, eta̱ kẽ ichar: “Ì chéyö e' dör
moki̱ Skëköl tö ká̱ jaì ena ká̱ i' yö' e' wöwa” ö
yile skà wöwa. A' ttõ etkẽ. Mik a' icheke, “tö”,
eta̱ es idir; mik a' icheke, “au”, eta̱ es idir. A'
ichõ es a̱s kẽ a' kichatër.

Ikiõsö Skëköl a̱ ñì ki̱

13 A' we̱le weirke e̱riarke sia̱rë, e' ta̱ ese ttõ
Skëköl ta̱. A' we̱le ttsë'rke buaë, e' ta̱ ese tö
Skëköl ki̱kõka̱ ittsé wa. 14 A' we̱le duöke, e' ta̱
ese tö Skëkëpa Jesús icha erule e'pa wökirpa
tsu̱k patkõ, a̱s e'pa bitu̱ ikiök Skëköl a̱ iki̱
ena kiõ tök iki̱ Skëkëpa ttõ wa. 15 Ie'pa tö
ikié Skëköl a̱ e̱rblè imik moki̱ e' wa, e' ta̱
ibuardane ta̱ Skëkëpa tö ikeraka̱ne. Ñies ì
sulu nuí̱ tso' iki̱, e' ta̱ e' olo'yeraëitö iki̱. 16 E'
kue̱ki̱ a' e̱' kkatõka̱ ñì a̱ ta̱ ikiõ Skëköl a̱ ñì ki̱
a̱s a' buarne. Mik s'se̱r yësyësë, esepa tö ì kié
Skëköl a̱ e̱r moki̱ wa, eta̱ ie' tö iwà iu̱teraë
buaë ta̱i̱ë. 17 Skëköl ttekölbak ká̱ ia̱ia̱ë kiè
Elías, e' dör s'ditsö we̱s sulitane es. Erë ie'
tö iki' Skëköl a̱ e̱r moki̱ wa tö a̱s ka̱li̱ kẽ yër,
eta̱ ka̱li̱ kẽ yëne dõ duas mañal kí̱ sha̱böts.
18 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ikiéne Skëköl a̱ tö a̱s ka̱li̱
yërne, eta̱ moki̱ ka̱li̱ yënene ta̱ íyi kuá ko̱s
talane buaë.

Ì sulu wamblökwakpa ki̱musö ilo'yök

19 A yamipa, a' we̱le tö ttè moki̱, e' olo'yé,
erë a' we̱le skà tö iki̱mé a̱s idöne iiu̱tökne, e'
ta̱ e' dör buaë. 20 A' é̱na ia̱nú tö wé̱pa tö pë'
sulusi ki̱mé ì wambléitö e' olo'yök, esepa tö
ie' tsa̱tkée ikichatër yöki̱, ñies inuì̱ ta̱i̱ë e' ko̱s
olo'yane iki̱.

Yëkkuö tsá̱ kit Pedro tö
1 Pedro

Pedro, kiè ñies Simón, e' tö yëkkuö i' kit.
Jesús ttökatapa shu̱a̱ ie' dör këkë ta̱ië imale̱pa
tsa̱ta̱. Erë mik Jesús klönewa̱ ttèwa̱ eta̱ Pe-
dro ẽ tö iyë' tö ie' kẽ wa̱ Jesús su̱ule. E'
ukuöki̱ ta̱ ie' e̱riane ta̱ië ta̱ ie' e̱' me' Jesús
dalöiökne. Kẽ s'wa̱ ijche̱r wé̱ ie' bak se̱nuk
mik ie' tö yëkkuö i' kit eta̱. Ie' tö iché tö
ie' bak se̱nuk Babilonia (1 Pedro 5.13) erë
ká̱ bak böt kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ Babilonia. Roma
wakpa ta̱ië bak se̱nuk suluë Skëköl wöa̱ we̱s
Babilonia wakpa bak se̱nuk es. E' kue̱ki̱
ie'pa ká̱ kiè ñies Babilonia. E' kue̱ki̱ pë' ta̱ië
tö ibikeitsè tö mik Pedro tö yëkkuö i' kit, eta̱
ie' tso' Roma.

Ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa
bak se̱nuk ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tso' Asia Menor
shu̱a̱ e'pa a̱. I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiène Turquía.
Ie'pa bak weinuk, e' kue̱ki̱ Pedro é̱na iki̱mak
se̱nuk batse'ne ke̱kraë Jesús a̱ mik ie'pa
weirke e' dalewa. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché
tö Skëköl wák tö ie'pa klöo̱'bak iwák ichaie,
e' kue̱ki̱ ie'pa tuè̱ ta̱ië Skëköl a̱. E' kue̱ki̱
ie'pa kẽ kàne tkinuk iwák ẽ ki̱. E' skéie ie'pa
ké se̱nuk tso'tke e̱' meulettsa̱ e̱r bua' wa
weinuk Jesús dalërmik we̱s ie' weine ie'pa
dalërmik es. Mik ie'pa weirke Jesús kue̱ki̱
eta̱ ie'pa ké ttsë'nuk buaë Wiköl Batse'r tso'
moki̱ë ie'pa a̱ e' kue̱ki̱. Es Pedro tö iché.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Pedro. Ye' dör Jesucristo ttekölpa
tsá̱, e'pa eköl. Ye' tso' yëkkuö i' shtök wé̱pa
shu̱kitbak Skëköl tö iwák a̱ mineyal se̱nuk
Ponto, Galacia, Capadocia, Asia, ñies Bitinia,
esepa a̱.
2 Skëköl dör S'yẽ e' tö se' shu̱kitbak we̱s ie'
tö ibikeitsbak kuaë es. Iwiköl wa ie' tö se'
batseo̱' a̱s se' tö Jesucristo ttè iu̱tõ, ñies a̱s se'
e̱r pairir Jesucristo pẽ wa se' nu̱ì yöki̱. A̱s
Skëköl e̱r buaë chõ ena se̱ne bẽrë mù a' a̱
ta̱ië.

Skëköl ki̱kökа̱sö

3-4 Skëköl dör Skëkëpa Jesucristo yẽ, e'
ki̱kökа̱sö ta̱ië. Ie' tö se' sué̱ e̱r sia̱rë wa.
Jesucristo köte̱wa̱ shke̱neka̱ne, e' batamik
ie' tö se' a̱ se̱ne pa̱'a̱li̱ mé. Aishkuö ta̱ ì buaë
ko̱s tso' ie' wa̱ blëule se' a̱ ká̱ jaì a̱, e' döraë
se' ulà a̱, e' wà panekesö kröröë. E' ko̱s kẽ
nurta̱'wa̱, kẽ sulurta̱'wa̱, kẽ e̱rta̱'wa yës. 5 A'
e̱rblöke Jesucristo mik, e' kue̱ki̱ Skëköl tso'
a' kkö'nuk ie' diché wa a̱s ie' tö a' tsa̱tkè, e'
dõ a' ulà a̱. E' tso'tke kkachè sulitane a̱ ká̱
e̱rkewatke eta̱.
6 Isalema a' ka̱wöta̱ weinuk ekuölö wì̱
sù̱ diõ sù̱ Cristo tté kue̱ki̱, erë e' dalewa
a' ttsë'rke buaë a' wa̱ ijche̱r tö Skëköl tö a'
tsa̱tkeraë aishkuö ta̱ e' kue̱ki̱. 7 A' e̱rblõ Je-
sucristo mik, e' ské dör orochka weirta̱'wa,
e' ské tsa̱ta̱. Se' tö orochka ma'we̱ke bö' wa
iwà kkachoie tö moki̱ oro wöchka idir. Ì kẽ
dör oro wöchka ese ñarkewa. E' sù̱ a' weirke,
e' dör a' ma'wo̱ie iwà kkachoie tö moki̱ a'
e̱rblöke Jesucristo mik. A' dettsa̱ buaë, e' ta̱
mik Jesucristo datskene, eta̱ Skëköl tö a' tté
keraka̱, a' ki̱keraka̱ buaë.
8-9 A' kẽ wa̱ Jesucristo su̱ule a' wöbla wa,
erë a' é̱na ie' dalër. I̱'ñe ta̱ a' kẽ ku̱' ie' sa̱uk,
erë a' e̱rblöke ie' mik, e' wà tö a' tsa̱tkeraë.
E' kue̱ki̱ a' ttsë'rke buaë shu̱te̱, kẽ ttè ta̱' iwà
choie ekkë.
10 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl ttekölpa tö s'tsa̱tkè ñe'
bikeits ena itõ yulö'ttsa̱rakitö. Ñies ì ko̱s
meraë Skëköl tö se' a̱ ie' e̱r buaë ché se' a̱
e' dalërmik, e' yë'rakitö. 11 Cristo Wiköl tö
ie'pa ka' ijche̱nuk tö Cristo weirdaë sia̱rë,
e' ukuöki̱ ta̱ ilo kardaka̱ ta̱ië. Erë kẽ ie'pa
é̱na iwà a̱ne tö yi idir ö mik ö we̱s iwà
tkõmi. 12 Erë Skëköl tö ie'pa a̱ iwà kkayë' tö
ttè e' kẽ wà tkõpa ie'pa ké̱wö ska', e' skéie
iwà tköraë se' ké̱wö ska'. Ttè buaë yë' ie'pa
tö, e' dör Jesucristo tté buaë ttsë'bak a' tö
e'. Ipakökwakpa tö a' a̱ ipaka' Wiköl Batse'r
patkëulebitu̱ ká̱ jaì a̱ e' diché wa. Í̱yi ikkë
jche̱nakwa̱ suluë Skëköl biyöchökwakpa wa̱.

Skëköl tö se' kié se̱nuk buaë yësyësë

13 E' kue̱ki̱ a' e̱rbikõ buaë yësyësë, a' e̱'
kkö'nú, a' tso' e̱rki̱. Mik Jesucristo datskene,
eta̱ Skëköl e̱r buaë ché a' a̱, e' wà döraë a'
ulà a̱. E' wà panú kröröë, e' ki̱ a' e̱r múwa̱ie
ke̱kraë. 14 Skëköl ttè iu̱tõ we̱s ala'rla buaë
tö s'ttõ iu̱tè es. Kẽ a' e̱' muktsa̱ne a' bak
ì sulu wamblök ese a̱ne we̱s a' bak ke̱net
kẽ wa̱ ie' ttè moki̱ jche̱r es. 15 E' skéie a'
se̱nú batse'r ke̱kraë, Skëköl tö a' klöo̱' e' dör
batse'r e' kue̱ki̱. 16 Skëköl yëkkuö tö ichè i'
es: "Skëköl tö ichè: Ye' dör batse'r, e' kue̱ki̱
a' se̱nú batse'r."* Es iyë'itö.
17 Skëköl tö sulitane shu̱leke yësyësë
ñikkëë we̱s se' se̱rke es, e' kieke a' tö "S'yẽ", e'
ta̱ a' ka̱wöta̱ ie' dalöiök suane wa a' se̱rkeia̱
ká̱ i' ki̱ e' dalewa. 18 A' wa̱ ijche̱r tö ie' tö a'
yë'ttsa̱ a' se̱r suluë we̱s a' yẽpa bak se̱nuk
suluë es, e' nuí̱ ulà a̱. E' ské kẽ pato̱ne í̱yi
e̱rta̱'wa we̱s orochka ö inukölchka ese wa.
19 E' skéie ipato̱ne Cristo köte̱wa̱ pẽ tëne ta̱ië,
e' wa. Ie' pẽ tuè̱ ta̱ië kẽ to̱nuk yi a̱. Ie' dör
we̱s obeja wë'ñe pupula jchè judiowak tö
mè Skëköl a̱ es. Obeja e' dör bua'buaë kẽ
iki̱ ì sulu ku̱' yës. E' sù̱ Cristo kẽ ki̱ ì sulu
ta̱' yës, erë ie' e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie. E'
kue̱ki̱ Skëköl dalöiõsö ke̱kraë. 20 Ka̱m ká̱ i'
yör, e' yöki̱ ie' tö Cristo wöme'ttsa̱bak ttèwa̱,
erë i̱'ñe ta̱ mik ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ iwà tka a'
tsa̱tkoie. 21 Cristo batamik a' e̱rblöke ie' mik.
Ie' tö Cristo shke̱o̱'ka̱ne s'duulewa̱ shu̱a̱ ta̱
ilo me'itö ie' a̱ buaë. Ie' tö io̱'bak es a̱s a'

* 1:16 Levítico 11.44-45

e̲rblõ ie' mik, ñies a̲s ì we̲raë ie' tö, e' wà
panù a' tö.
22 I̲'ñe ta̲ ttè moki̲ e' dalöié a' tö, e' batamik
a' batse'o̲ne ñì dalëritsoie e̲r moki̲ wa. Es a'
kí̲ ñì dalëritsõ a' e̲r ko̲s wa. 23 A' a̲ se̲ne pa̲'a̲li̲
mène, e' dör we̲s a' ku̲rne e̲rpa etökichane es.
Erë e' kẽ dör we̲s s'ku̲r e̲rpa s'mì wa s'yẽ wa
es, e' duöta̲'wa̲. A' ku̲ne' etökichane Skëköl ttè
dör ttsë'ka tso' ke̲kraë e' wa. 24 E' dör we̲s
Skëköl yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
“S'ditsö ulitane dör we̲s ka̲kö es,
Ie'pa dör we̲s ma'ma wörkua es.
Ka̲kö sinewa̲ ta̲ iwörkua a̲newa,
25 erë Skëköl ttè e' tso' ke̲kraë.”†

Ie' ttè e' dör Jesús tté buaë pakane a' a̲ e'.

2

1 E' kue̲ki̲, se̲ne sulu ko̲s olo'yõ. Kẽ a'
ka̲chökia̲ ñì ki̲. Kẽ a' e̲' ökia̲ tö a' dör pë'
buaë. Kẽ ukyënukia̲. Kẽ yi charia̲ suluë a'
tö. 2-3 Skëkëpa Jesús e̲r buaë ché se' a̲, e' kke
ttsétke a' tö, e' kue̲ki̲ ie' ttè wák wöchka yulõ
poë we̲s alala ku̲ne e̲rpa ese tö imì tsu' yulè
es a̲s a' e̲r kí̲ diché iër buaë a̲s a' tsa̲tkër.

Cristo dör we̲s ák kibi tso' u katabloie es

4 A' shkõwa̲ Skëkëpa Jesucristo ska', ie' dör
we̲s ák tso' u yuoie es erë ttsë'ka. E' watë'ttsa̲
s'ditsö tö we̲s u yuökwakpa tö ák kẽ dör buaë
u yuoie ese kèu̲ es. Erë Skëköl a̲ ta̲ ie' dör
we̲s ák shu̲kitule tuè̲ darërë es. 5 Es ñies se'
dör we̲s ák tso' u yuoie es erë ttsë'ka. Se' wa
Wiköl Batse'r tso' iwé yuök. U e' a̲ se' dör we̲s
sacerdotepa batse'r es. Ee̲ se' tö ì wër buaë
Skëköl wa ese meke ie' a̲ Jesucristo batamik.
Ì wër buaë ie' wa, e' dör tö se' tö ie' dalöiõ
Wiköl Batse'r wa se' e̲r wa ena se' se̲r ko̲s e'
wa. 6 E' dör we̲s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̲
es. E' ki̲ Skëköl tö Cristo chè i' es:
“Ittsõ. Ye' tö ák kibiie tkéa̲t ye' u katabloie
Sión,
e' dör ák bua'ie shu̲kitule tuè̲ darërëë ese.
Yi e̲rblöke imik, ese kẽ e̲riarpa.”*
7 Ák e' dör Jesucristo. Se' e̲rblöke ie' mik,
esepa ki̲keraka̲ Skëköl tö. Erë wé̲pa kẽ
e̲rblöku̲' ie' mik, esepa a̲ ta̲ e' kẽ dör es. Itköke
ie'pa ta̲ we̲s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̲ es, e'
tö ichè:
“Ák watë'ttsa̲ u yuökwakpa tö,
e' yönene ák bua'buaie.”†
8 Ñies e' tö ichè:
“Ák e' mik pë' klastkërdaë,
ie'pa a̲rdarö i̲ski̲ ák e' kue̲ki̲.”‡

Ie'pa kẽ wa̲ Jesucristo tté buaë e' iu̲tëne, e'
kue̲ki̲ ie'pa weirdaë e' nuí̲ ki̲. E' dör we̲s ie'pa
klastkër Jesucristo mik es. Skëköl tö ie'pa
wöme'ttsa̲bak a̲s itkõ ie'pa ta̲ es.

9 Erë a' kẽ dör es. Skëköl tö a' shu̲kit a̲s a'
dõ ie' wák ichaie. Ie' dör a' blú ena a' dör
ie' sacerdotepa. A' dör batse'r ie' a̲. A' bak
se̲nuk ì sulu diki̲a̲ we̲s s'se̲r stui a̲ es, erë ie'
tö a' yë'ttsa̲ e' ulà a̲ se̲noie ie' olo buaë ta̲i̲ë e'
a̲. Ie' tö iwé̲ es a̲s ì buaë ko̲s wé̲ ie' tö, e' wà
pakõ a' tö sulitane a̲. 10 Ke̲net ta̲ a' kẽ dör ie'
icha, erë i̲'ñe ta̲ a' dör ie' wák icha. Ke̲net ta̲
ie' kẽ wa̲ a' su̲ne e̲r sia̲rë wa, erë i̲'ñe ta̲ ie' tö
a' sue̲ke e̲r sia̲rë wa.

Se' se̲nù we̲s Skëköl ki̲ ikiane es

11 A ye' yamipa dalër ta̲i̲ë ye' é̲na, se' tso'
bërbërla ẽ ká̲ i' ki̲ we̲s upakè shkal es. Se'
ká̲ bua'ie e' dör ká̲ jaì a̲. E' kue̲ki̲ a' wák dër
suluë tö a' e̲rkiöwe̲ke ì sulu wamblök, e' kẽ
iu̲tar. E' tö a' wöklö'we̲ke a̲s a' kẽ tö Skëköl
ttõ iu̲tè. 12 A' se̲nú yësyësë ke̲kraë pë' kẽ tö
Skëköl dalöiè esepa wörki̲. Erë i̲'ñe ta̲' ie'pa tö
a' kkateke we̲s a' chõpa pë' sulusipa es, erë
ie'pa tso' a' se̲rke yësyësë e' wà sa̲u̲k. E' kue̲ki̲
aishkuö ta̲ mik Skëköl de s'chakök se' nuí̲ ki̲,
eta̲ ie'pa tö ie' ki̲keraka̲ we̲s a' se̲rke e' ki̲. E'
kue̲ki̲ a' se̲nú buaë yësyësë ke̲kraë.
13 S'wökirpa ko̲s ttè iu̲tõ a' tö Skëkëpa Jesús
batamik. Ká̲ wökir kibi, e' ttè iu̲tõ, ie' dör
s'wökir kibi ká̲ i' ki̲ e' kue̲ki̲. 14 Ñies wé̲pa
patkeke ie' tö s'wökirpaie, esepa ttè iu̲tõ a' tö.
Ie' tö ie'pa patkeke wé̲pa tö ì sulu wambleke
esepa we'ikök ena wé̲pa tö ì bua' we̲ke esepa
ki̲kökka̲. 15 Skëköl ki̲ ikiane tö a' tö ì buaë wè,
pë' tö ie' ttè watéttsa̲, kẽ wa̲ iwà jche̲r yës,
esepa siwa̲'blöwo̲wa̲ie a̲s ie'pa kẽ tö a' chõi̲a̲
suluë.
16 A' se̲nú we̲s pë' tsa̲tkëulettsa̲ es. A' bak
klöulewa̲ ì sulu ulà a̲, e' yöki̲ a' tsa̲tkë'ttsa̲
Skëköl tö, erë e' kẽ klö'wa̲r a' tö ì sulu
wambloie. E' skéie a' se̲nú yësyësë ie' kanè
mésopaie. 17 Sulitane dalöiõ. S'yamipa
male̲pa dalëritsõ. Skëköl dalöiõ. Ñies ká̲
wökir kibi, e' ttè dalöiõ.

S'weirke ko̲s e' dalë'ttsõsö

18 A' wé̲pa klöulewa̲ kanè mésoie, esepa tö
a' wökirpa ttõ iu̲tõ. Wé̲pa e̲r buaë tö a' sue̲ke
buaë, ñies wé̲pa e̲r suluë tö a' sue̲ke këssik wa,
esepa ttõ iu̲tõ e̲r bua' wa. 19 A' kẽ ki̲ ì nuí̲ ta̲',
erë a' wökir tö a' we'ikeke ẽme, e' dalë'ttseke
a' tö bẽrë, a' e̲r me'rie Skëköl ki̲ e' kue̲ki̲, e'
ta̲ e' wër buaë ie' wa. E' kue̲ki̲ a' wökirpa ttõ
iu̲tõ. 20 Se' weirke ì sulu wamblekesö ese
nuí̲ ki̲, ese dalë'ttsésö bẽrë, e' ta̲ Skëköl kẽ
tö se' ki̲kepaka̲ yës. Erë se' weirke ì buaë
wé̲sö ese kue̲ki̲, ese dalë'ttsésö bẽrë, e' ta̲
e' je' wër buaë ie' wa. 21 Ie' tö se' klö̲o̲'bak
a̲s se' tö idalë'ttsõ es. Cristo weine ta̲i̲ë se'
dalërmik, e' dalë'ttsë' ie' tö bẽrë. Es ie' ki̲
ikiane tö se' tö se' weirke ese dalë'ttsõ bẽrë
we̲s ie' tö idalë'ttsë' es. 22 Cristo kẽ wa̲ ì sulu
wamblëne yës, ie' kẽ ka̲yëne yës. 23 Mik ie'pa
tö ie' yë' suluë iwösha̲ë, eta̲ ie' kẽ wa̲ ie'pa

† **1:25** Isaías 40.6-8 * **2:6** Isaías 28.16 † **2:7** Salmo 118.22 ‡ **2:8** Isaías 8.14

yëne sulu. Mik ie'pa tö ie' we'ik ta̱i̱ë, eta̱ ie'
kë̃ wa̱ yi pau̱i̱ne. E' skéie e' me'a̱titö, Skëköl
tö s'shu̱leke yësyësë, e' ulà a̱. 24 Cristo köte̱wa̱
wötëulewa̱ krus mik se' nui̱ ko̱s patuo̱ie a̱s se'
se̱r yësyësë, ñies a̱s ì sulu kë̃ wamblõia̱sö. Ie'
shka̱'ne ichkà ki̱ ta̱i̱ë, e' batamik a' buanene.
25 A' bak we̱s obeja chöwa es, erë i̱'ñe ta̱ a'
dene Cristo ska'. Ie' dör a' kkö'nukwak buaë,
ie' tö a' kkö'neke e̱r bua' wa.

3

We̱s s'se̱newa̱bak esepa ké se̱nuk ñita̱

1 A tayëpa, a' wëpa ttõ iu̱tõ e̱r bua' wa. A'
tö iwé̱ es, e' ta̱ a' wëpa we̱lepa kë̃ e̱rblöku̱'
Jesús mik, esepa e̱rblõmi alè Jesús mik, a'
se̱rke buaë ie'pa ta̱, e' ẽ batamik, kë̃ wà
pakaule ie'pa a̱. 2 A' wëpa tö isué̱ tö a' se̱rke
yësyësë, Skëköl ttè dalöieke moki̱ë, e' tö ie'pa
e̱rkiöwè̱mi e̱rblök Jesús mik. 3 A' tayëpa,
¿moki̱ a' e̱' ttsakka̱ buaala? e' ta̱ kë̃ a' e̱'
ki̱tkarka̱ ta̱i̱ë a' chkà ki̱. Kë̃ ì tularka̱ ta̱i̱ë e̱' ki̱
ena a' tsà̱ ki̱ wöñarke dalölöë oroie ìie. Kë̃ a'
e̱' paiökka̱ datsi' tuè̱ darërëë ese wa. Ese ko̱s
weirta̱'wa. 4 E' skéie e̱r buaë ñies se̱ne bë̃rë,
ese wa a' e̱' ki̱tkõ. E' kë̃ weirta̱'wa ñies e'
wër buaë shu̱te̱ Skëköl wa. 5 Alakölpa bak ká̱
ia̱ia̱ë tö Skëköl dalöieta̱', esepa bak e̱' ki̱tkök
es. Ie'pa bak e̱' mau̱kka̱ Skëköl mik, ñies
ie'pa bak iwëpa ttè iu̱tök buaë. 6 Sara tö iwëm
Abraham ttè iu̱të' buaë ta̱ iki'itö këkëpa. A' tö
ì buaë we̱ke, kë̃ suarta̱' ì yöki̱, e' ta̱ a' dör we̱s
Sara es.
7 A wëpa alaköl ta̱', a' se̱nú ita̱ bë̃rë e̱r bua'
wa. Ie'pa diché kë̃ ta̱' ta̱i̱ë we̱s se' wëpa es.
Ñies ie'pa ulà a̱ se̱ne michoë döraë se' ta̱ ñita̱
Skëköl e̱r buaë ché se' a̱ e' wa. E' kue̱ki̱ ie'pa
dalöiõ. Iú̱ es a̱s ì kieke a' tö Skëköl a̱, ese kë̃
wöklör.

Jesús mik e̱rblökwakpa ké se̱nuk buaë sulitane ta̱

8 Es bata ekkë ta̱ ye' tö ichè a' ulitane a̱, a'
se̱nú buaë ñita̱ bë̃rë. A' ñì sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa. A'
ñì dalëritsõ buaë ñì ëlpaie. A' ñì sa̱ú̱ e̱r bua'
wa. A' e̱' õwa ñì yöki̱ diöshe̱t. 9 Yi tö ì sulu
wamblé a' ki̱, ese kë̃ ki̱ iské wamblarne. Yi
tö a' ché suluë, ese kë̃ ské charne suluë. E'
skéie esepa a̱ a' e̱r buaë chõne. Skëköl tö se'
klöo̱'bak e̱r buaë choie se' a̱, e' kue̱ki̱ a' e̱r
buaë chõ s'male̱pa a̱. 10-12 E' dör we̱s Skëköl
yëkkuö tö ichè es, e' tö ichè:
“Skëköl wöbla me'rie s'se̱r yësyësë, esepa ki̱
ikkö'nuk.
Ì kieke ie'pa tö ie' a̱, ese meraëitö ie'pa a̱.
Erë wé̱pa e̱' wamblõ sulu, esepa sue̱keitö
ibolökpaie.
E' kue̱ki̱ yi ki̱ ikiane tö ika̱wö tkõ buaë ttsëne
bua' wa ke̱kraë,
ese wák ka̱wöta̱ e̱' kkö'nuk a̱s kë̃ itö ì sulu chõ,
a̱s kë̃ itö yi ki̱tö'ù̱.
Ese wák ka̱wöta̱ ì sulu ko̱s olo'yök,
ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë.
Ie' ké e̱' chök se̱nuk bë̃rë ke̱kraë sulitane
ta̱.”*
13 A' e̱' tkéwa̱ darërëë se̱nuk yësyësë
ke̱kraë, e' ta̱ kë̃ yi a̱ a' sulunukwa̱ da'a̱. 14 Erë
a' se̱rke yësyësë, e' ki̱ a' weirmi alè, e' ta̱
ayëcha e' dör buaë. Kë̃ a' suanuk wé̱pa tö
a' we'ikeke esepa yöki̱. Kë̃ a' tkinuk ì yöki̱.
15 E' skéie Cristo dalöiõ a' tö e̱' blúie. Yile tö
a' chaké Cristo paneke a' tö krörõë, e' ki̱, e'
ta̱ a' tso'tke e̱rki̱ ke̱kraë iwà iu̱tök. 16 Erë iwà
iu̱tõ bë̃rë e̱r bua' wa. A' se̱nú yësyësë a̱s a' e̱r
kë̃ tö a' kkatõ ì ki̱. E' dör es, e' ta̱ mik pë' tö
a' ché suluë a' dör Cristo mik e̱rblökwakpa e'
kue̱ki̱, eta̱ e'pa jaërdaka̱ ì ché ie'pa tö e' dör
ka̱che e' kue̱ki̱.
17 Se' weirke ì buaë we̱ke se' tö ese ki̱,
Skëköl ki̱ ikiane alè es, e' ta̱ e' dör buaë.
Erë se' weirke ì sulu wamblekesö ese ki̱, e'
ta̱ e' dör suluë. 18 Ñies Cristo weine sia̱rë
se' nui̱ patuo̱ie. Ie' köte̱wa̱ etökicha ẽme kë̃
duöta̱'wa̱ia̱ yës. Ie' dör yësyësë, erë ie' e̱'
mettsa̱ ttèwa̱ se' kë̃ dör yësyësë e'pa skéie se'
tso̱mi Skëköl ska'. Moki̱ ie' kötwa̱ pë' tö, erë
ie' shke̱o̱'ka̱ne Skëköl tö iWiköl wa. 19 Ñies
Wiköl Batse'r wa ie' dë'rö wé̱ wimblupa
tso' wötëule ee̱, ie' e̱' ali'ka̱ e' chök ie'pa a̱.
20 Ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa tö Skëköl ttõ dalöse̱o̱'wa̱ Noé
ké̱ska'. Noé bak kanò ta̱i̱ë e' yuök, e' dalewa
Skëköl tö ipana' e̱naë tö pë' e̱r mane'ù̱ ie'
a̱, erë ie'pa kë̃ wa̱ io̱ne. E' kue̱ki̱ Noé ena
iyamipa pàköl wa'ñe, e'pa ẽ tsa̱tkëne kanò a̱
di' ta̱i̱ë yöki̱. 21 Di' ta̱i̱ë bakmi Noé ké̱ska', e'
tö di' a̱ s'wöskueke e̱' tsa̱tkoie i̱'ñeta̱ e' klea'
se' a̱. S'wöskuè e' kë̃ dör s'chkà paskuoie.
E' skéie iwà kkachekeitö tö se' tso' ikiök
Skëköl a̱ tö se' nui̱ olo'yõ s'ki̱ a̱s se' e̱r kë̃
tö s'kkatöia̱. E' tö se' tsa̱tkeke Jesucristo
shke̱neka̱ne e' batamik. 22 I̱'ñe ta̱ Jesucristo
mine'ka̱ne ká̱ jaì a̱ e' tkër Skëköl ulà bua'kka†
Skëköl biyöchökwakpa ulitane, ñies ì ulitane
tso' s'wökirie wa̱ diché ta̱' kë̃ wërta̱'wa̱ esepa
ko̱s tso' ie' klõ diki̱a̱.

4

1 Cristo weine ta̱i̱ë se' skéie, e' kue̱ki̱ a' e̱'
chõ a' weirke ko̱s e' dalë'ttsök e̱r bua' wa
we̱s Cristo es. Yi weine ì buaë wéitö e'
kue̱ki̱, esepa kë̃ é̱na ì sulu wamblakia̱. E'
kue̱ki̱ a' e̱' chõ weinuk. 2 Wé̱pa dör es, ese
wakpa se̱rkeia̱ ká̱ i' a̱ eta̱ kë̃ ie'pa é̱na ì sulu
wamblakia̱ we̱s s'male̱pa tö iwambleke es.
E' skéie ie'pa se̱nak buaë yësyësë ke̱kraë we̱s
Skëköl ki̱ ikiane es. 3 Ke̱net ta̱ a' kë̃ wa̱
Skëköl su̱ule, e' ké̱wö ska' ta̱ a' bak ì sulu
ẽ wamblök ta̱i̱ë we̱s pë' male̱pa kë̃ wa̱ ie'
su̱ule esepa se̱r es. A' bak trënuk ta̱i̱ë. Ì
sulu kukuétë'wa̱ darërëë. A' bak e̱' ttökka̱ blo'

* **3:10-12** Salmo 34.12-16 † **3:22** ulà bua'kka: E' ké̱wö ska' ta̱ yi tkër blu' ulà bua'kka ese wák dalöiërta̱' ta̱i̱ë imale̱pa tsa̱ta̱.

wa ta̱ië. A' bak ñì dapa'u̱k blo' yök ta̱ië. E'
ké̱wa a' tö ì sulu ki̱ wambleke ta̱ië. Ñies íyi
diököl tö s'dako'wè̱ ekkë, ese dalöiök a' bak
ta̱ië skëkölie. 4 Erë i̱'ñe ta̱ a' kẽ mineia̱ pë'
kẽ tö Skëköl dalöiè esepa ta̱ ì sulu wamblök
we̱s ie'pa tö iwambleke kẽ wöklörta̱' es. E'
tö ie'pa tkiwè̱wa̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö a' cheke
suluë. 5 Skëköl dör s'duulewa̱ ena s'tso'ia̱
ttsë'ka, e'pa ko̱s shu̱lökwak. Aishkuö ta̱ ì
sulu wamblë' ie'pa tö, e' ko̱s ki̱ ie'pa ka̱wöta̱
e̱' chökka̱ ie' wörki̱. 6 Cristo tté buaë e'
pakanebak ñies s'durulune esepa a̱. Ie'pa
durulune ì sulu wamblë' ie'pa tö e' kue̱ki̱,
we̱s Skëköl tö ime'a̱t tö sulitane ka̱wöta̱
duökwa̱ es. Erë Cristo tté buaë e' pakanebak
ie'pa a̱ a̱s ie'pa wikölpa se̱r michoë we̱s
Skëköl se̱r es.

Se' ké ñì ki̱muk

7 Ká̱ i' e̱rkewatke, e' kue̱ki̱ a' tso' e̱rki̱, a'
e̱' kkö'nú buaë a̱s a' a̱ s'yëyër buaë. 8 Íyi
ko̱s tsa̱ta̱ a' ñì dalëritsõ a' e̱r ko̱s wa. A'
ñì dalëritsöke es, e' ta̱ we̱s alè s'yamipa e̱'
wamblõ suluë a' ki̱, ese kẽ ki̱ a' tkirpa. 9 A'
tö s'yamipa kiõwa̱ e̱r bua' wa a' u a̱, kẽ isua̱r
suluë. 10 Skëköl e̱r buaë ché a' a̱, e' kue̱ki̱
ie' tö imé a' a̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ñì ki̱moie, e'
kue̱blupa a' dör. E' kue̱ki̱ ì mène a' eköl eköl a̱
s'male̱pa ki̱moie ese wà kaneú̱. 11 A' we̱lepa
a̱ imène ttè pakök, e' ta̱ esepa ka̱wöta̱ Skëköl
ttè ẽ pakök. A' we̱lepa a̱ imène s'ki̱muk,
e' ta̱ esepa ka̱wöta̱ s'ki̱muk ko̱s Skëköl tö
e'pa a̱ diché métke ekkë. Ì ko̱s we̱kesö e'
ù̱sö buaë a̱s Skëköl ki̱karka̱ ta̱ië Jesucristo
batamik. Jesucristo diché ta̱' ta̱ië, olo ta̱' ta̱ië
íyi ulitane tsa̱ta̱ ke̱kraë. Es e' idir.

Se' ttsë'nù buaë se' weirke eta̱

12 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, mik a'
weirke sia̱rë Cristo ttè kue̱ki̱, eta̱ kẽ e' ki̱ a'
tkinuk. Kẽ a' tö ibikeitsök tö a' ta̱ itkõmi
we̱s ì kẽ su̱ule yi wa̱ tkõ s'ta̱ es. 13 E' skéie a'
ttsë'nú buaë. Cristo weine ko̱s e' bata de a'
ki̱ ñies, e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú buaë. E' tköke a' ta̱
es a̱s a' ttsë'r buaë shu̱te̱ mik Cristo dene olo
ta̱' ta̱ië eta̱. 14 Ayëcha buaë mik ie'pa tö a' ché
suluë Cristo kue̱ki̱, e' wà dör tö Skëköl Wiköl
olo ta̱' ta̱ië e' tso' a' ta̱. 15 A' weirke s'ttèwa̱
kue̱ki̱, akblè kue̱ki̱, ì sulu wamblè kue̱ki̱ ö
ulà tiè̱ o̱'ka íyi a̱ e' kue̱ki̱, e' je' ta̱ a' jaënú.
16 Erë a' weirke se' dör Cristo icha e' kue̱ki̱,
eta̱ kẽ e' ki̱ a' jaënuk. E' skéie Skëköl ki̱kõka̱ a'
tö ie'pa tö a' kiè Cristo icha e' kue̱ki̱.
17 Skëköl tö sulitane shu̱leketke, e' ké̱wö
dökewa̱tke. Erë ie' tö iwák icha shu̱leraë
ke̱we. Se' weirke i̱'ñe ta̱, e' dör sulitane
weirdaë e' tsá, e' ta̱ ¿ì kẽ tkõpa wé̱pa kẽ tö
ttè buaë me' Skëköl tö e' dalöieta̱' esepa ta̱?
18 E' dör we̱s itso' kitule Skëköl yëkkuö ki̱ es,
e' tö ichè:

“Pë' se̱rke yësyësë, iekkë ta̱ esepa kẽ
tsa̱tkëne,
e' ta̱ ¿ì kẽ tkõpa pë' sulusipa ena pë' e̱'
wamblõ sulu esepa ta̱?”*
19 Wé̱pa mé Skëköl tö weinuk ie' ttè kue̱ki̱,
esepa ké ì buaë we̱kerakitö, ese ki̱ u̱k. Ie' se'
yö', ie' ttõ moki̱ë, e' kue̱ki̱ se' e̱' mù bẽrë ie'
ulà a̱.

5

Skëkëpa Jesús icha wökirpa esepa patté Pedro tö

1 I̱'ñe ye' tö ilè cheke a' dör Skëkëpa Jesús
icha wökirpa esepa a̱. Ñies ye' dör Jesús icha
wökir eköl. Cristo weine sia̱rë, e' su̱'yö ye'
wák wöbla wa. Mik ie' datskene, eta̱ ie' olo
ta̱ië e' kkayërdaë sulitane a̱, e' a̱ ye' tso'ñak
a' ta̱. E' kue̱ki̱ ye' tö a' a̱ ichè tö 2 wé̱pa me'
Skëköl tö a' ulà a̱ kkö'nè we̱s obeja es, esepa
kkö'nú buaë, e̱r buaë wa we̱s ie' ki̱ ikiane
es. Kẽ dör tö a' kẽ é̱na iwa̱k, erë a' tö iwe̱ke.
E' skéie iwakaneú̱ e̱r bua' wa. Ñies kẽ ie'pa
kkö'nar inuköl ẽ dalërmik, e' skéie ikkö'nú e̱r
bua' wa ie'pa ki̱moie. 3 Kẽ a' tö ie'pa wëttsu̱k
kësik wa. Kẽ a' e̱' ttsökka̱ ta̱ië ie'pa ki̱. E' skéie
a' se̱nú buaë yësyësë ie'pa wörki̱ a̱s ie'pa se̱r
buaë we̱s a' se̱r es. 4 A' tö iwé̱ es, e' ta̱ mik
Cristo dör se' ulitane wökir kibi e' datskene,
eta̱ iské buaë olo ta̱' ta̱ië, kẽ sulurta̱'wa̱ e'
meraëitö a' a̱.

Jesús icha male̱pa patté Pedro tö

5 A duladulapa, a' këkëpa ttõ iu̱tõ buaë.
Ñies a' ulitane e̱' wöõwa diöshe̱t ñì yöki̱, a' ñì
dalöiõ e̱r bua' wa. Skëköl yëkkuö tö ichè:
“Wé̱pa e̱' ttsõka̱ ta̱ië, esepa wöklö'we̱ke
Skëköl tö.
Erë wé̱pa e̱' wöõwa diöshe̱t, esepa a̱ ie' e̱r
buaë chõ.”*
6 E' kue̱ki̱ a' e̱' wöõwa diöshe̱t ie' diché ta̱'
ta̱ië e' yöki̱, a̱s ie' tö a' ki̱kõka̱ mik iké̱wö de
eta̱. 7 Ie' e̱r me'rie a' ki̱ a' kkö'noie, e' kue̱ki̱ kẽ
a' tkinuk ì ki̱. Ì ko̱s tö a' tkiwe̱ke, a' tsiriwe̱ke,
e' múa̱t ie' ulà a̱.
8 ¡A' tso' e̱rki̱, a' e̱' kkö'nú! Bẽ dör a' bolök.
Ie' tso' a' tötiu̱k we̱s ma'name a̱rke ta̱ië, e'
tö iyiwak tötie̱ke katèwa es. 9 A' e̱' tkõwa̱
darërë a' e̱rblöke Skëköl mik e' a̱, es a' tö
Satanás wöklö'we̱raë. A' wa̱ ijche̱r tö ká̱
wa'ñe s'yamipa tso' weinuk we̱s a' es. E'
kue̱ki̱ a' e̱' tkõwa̱ darërë Skëköl a̱. 10 Ie' e̱r
buaë ché se' a̱ ta̱ië shu̱te̱. Ie' tö se' shu̱kitbak
a̱s se' döñak ie' olo yöbië e' a̱, se' batsulewa̱
Cristo mik e' wa. Se' weirke ekuölö ẽ ká̱ i' a̱,
mik e' tka, eta̱ ì sulu tso'ia̱ se' a̱, e' yerattsa̱itö
se̱kka̱. Ie' tö se' tkewa̱raë darërë. Ie' tö se'
e̱r diché ieraë, kẽ ì e̱' alõpakaia̱ se' ki̱. 11 Ie'
diché ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱. Ie' dör íyi
ulitane wökir ke̱kraë. Es e' idir.

* **4:18** Proverbios 11.31 * **5:5** Proverbios 3.34

Pedro e̱' chéa̱t

12 Ye' tö Silvano ké yëkkuö i' shtök. Ye' wa̱
ijche̱r tö ie' dör s'yami e̱' tkëulewa̱ darërë ese.
Yëkkuö i' shtéyö a' a̱ a' e̱r diché kí̱ ioie. Skëköl
e̱r buaë ché se' a̱ tai̱ë, e' shtéyö yëkkuö i' ki̱.
Ye' tö ichè tö e' dör ttè moki̱ë, e' a̱ a' e̱' tkö̋wa̱
darërëë.
13 Jesús mik e̱rblökwakpa ko̱s tso' Babilo-
nia, e'pa tö a' shke̱'wé̱mi. E'pa shu̱kit Skëköl
tö we̱s ie' tö a' shu̱kit es. Ñies Marcos dör
we̱s ye' wák alà es, e' tö a' shke̱'wé̱mi. 14 A'
ñì shke̱'ú̱ e̱r bua' wa.
A' ko̱s dör Cristo icha, e'pa se̱nú bě̈rë.

Yëkkuö skà kit Pedro tö, i' ta̱ ide böt
2 Pedro

Yëkkuö skà i' kit Pedro tö. Ie' wa̱ ijche̱newa̱ tö iblërkewa̱tke, e' yë'itö 2 Pedro 1.12-15 e' ki̱. Jesús mik e̱rblökwakpa weirke ie̱rblõ ñe' kue̱ki̱, e'pa a̱ Pedro tö yëkkuö i' kit ie'pa e̱r one Jesús tté moki̱ë e' ska' a̱s ise̱rdak yësyësë ena ke̱kraë Jesús a̱. E' kí̱ieta̱ ie' tö ie'pa a̱ ie̱ri mène tö pë' e̱' õ tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblökwakpa esepa döraë ie'pa shu̱a̱ iki̱töu̱krak. Ie' tö ie'pa a̱ iché tö we̱s s'ki̱tö'u̱kwakpa ñe'sepa se̱rdaë. Ñies ie' tö ie'pa a̱ iché tö s'ki̱tö'u̱kwakpa we'ikeraë Skëköl tö. E' kí̱ieta̱ ì tkõmi ká̱ i' e̱rkewatke eta̱ e' e̱ri mène Pedro tö ie'pa a̱. Ie' tö ichè ká̱ i' e̱rkewa e' ké̱wö dewa̱tke tsi̱net, e' ké̱wö ska' ta̱ ie'pa ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë Jesús ki̱kokai̱e.

Ñies Pedro tö ichè tö moki̱ë Jesús datskene erë Skëköl tö sulitane sue̱ke e̱r sia̱rë wa ena ie' ki̱ ikiane tö se' e̱r mane'ù̱ ta̱ se' e̱rblõ Jesús mik. E' paneke ie' tö e̱r bua' wa, e' kue̱ki̱ ka̱m ie' tö Jesús patkõne.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Simón Pedro. Ye' dör Jesucristo
kanè méso. Ñies ye' dör ittekölpa tsá̱, e'pa
eköl. Jesucristo dör Skëköl ena S'tsa̱tkökwak.
Ie' dör yësyësë, e' batamik sa' de e̱rblök ie'
mik. Ye' tso' yëkkuö i' shtök wé̱pa de e̱rblök
ie' mik buaë moki̱ë we̱s sa' es, esepa a̱.
2 Skëköl ena Skëkëpa Jesús a̱s e'pa e̱r buaë
chõ ena se̱ne bërë mù a' a̱ tai̱ë, a' kí̱ batsmir
buaë ie'pa mik e' a̱.

Se' e̱r diché iõ se̱nuk yësyësë Skëköl a̱

3 Jesús tö se' klöo̱'bak a̱s se' dõ ie' ta̱ ñita̱
ie' olo tai̱ë e' a̱, ñies a̱s se' se̱r we̱s ie' se̱r
es. Se' bàtse̱ ie' mik, e' wa ì ko̱s kiane se' ki̱
se̱noie we̱s ie' ki̱ ikiane es e' me'tkeitö se'
a̱ ie' diché tai̱ë e' wa. 4 Íyi ekkë ko̱s wa ie'
kablë' se' a̱ a̱s se' dõ we̱s ie' wák dër es, a̱s se'
tkõshkar ì sulu tso' ká̱ i' a̱ wamblak se' é̱na
tö se' sulu'wè̱wa̱mi ese ulà a̱. Skëköl kablë'
se' a̱, e' me'tkeitö se' a̱, e' dör tai̱ë buaë shu̱te̱.
5 E' kue̱ki̱ a' e̱' diché iõ a' e̱rblöke Cristo mik,
e' kí̱ie se̱nuk yësyësë. Se̱ne yësyësë, e' kí̱ie
Skëköl íyi a̱nuk. 6 Skëköl íyi a̱ne, e' kí̱ie e̱'
kkö'nuk. E̱' kkö'nè, e' kí̱ie íyi panuk bërë. Íyi
panè bërë, e' kí̱ie e̱r mukwa̱ Skëköl ë ki̱. 7 E̱r
mèwa̱ Skëköl ë ki̱, e' kí̱ie ñì sa̱u̱k e̱r bua' wa
we̱s ñì ëlpa es. Ñì suè̱ e̱r bua' wa, e' kí̱ie ñì
dalëritsök. 8 Íyi ekkë ko̱s we̱ke a' tö, ñies ikí̱
we̱ke a' tö ke̱kraë, e' ta̱ e' wà kiane chè tö
moki̱ a' bàtse̱ buaë Skëkëpa Jesucristo mik.
A' se̱rke es, e' ta̱ ì ko̱s we̱ke a' tö Skëköl a̱,
e' wà dörattsa̱ buaë. 9 Erë wé̱pa e̱' chõ tö
ie'pa e̱rblõ Cristo mik, erë ie'pa kë tö íyi ekkë
wawè̱, esepa dör we̱s s'wöbla kë wawër buaë
es. Ie'pa kë é̱na iwà a̱ne buaë. Wësua ie'pa
é̱na ichowa tö ì sulu wamblë' ie'pa tö, e'
pairi'ttsa̱ Skëköl tö ie'pa ki̱. 10 A yamipa, a'
e̱' diché iõ se̱nuk buaë yësyësë ke̱kraë, e' wa
iwà kkayërdaë tö moki̱ Skëköl tö a' klöo̱'bak,
a' shu̱kitbakitö iwák a̱. A' tö iwé̱ es, e' ta̱ a'
e̱rblöke Cristo mik, e' kë olo'yepa a' tö yës.
11 E' wa aishkuö ta̱ a' kirdawa̱ buaë ì blúie
Skëkëpa Jesucristo dör S'tsa̱tkökwak, e' tso' e'
a̱. E' dör yöbië.
12 Íyi ekkë jche̱r a' wa̱ buaë. Ttè moki̱ wa a'
e̱' wöblao̱', e' a̱ a' tso' e̱ tkëulewa̱ darërëë. Erë
ye' tö a' a̱ ikí̱ chè michoë a̱s a' kë é̱na ichõwa.
13 Ye' tso'ia̱ ttsë'ka, eta̱ ye' a̱ ta̱ buaë idir tö ye'
tö a' a̱ ttè i' kí̱ chè a̱s a' tö íyi ekkë wà bikeitsõ
ke̱kraë. 14 Skëkëpa Jesucristo tö ye' a̱ iyë' tö
we̱kkë alè ta̱ ye' kë ku̱'ia̱ ká̱ i' ki̱. 15 Ye' tö ì ko̱s
we̱raë a̱s ttè i' kë chöwa a' é̱na yës i̱'ñe ta̱ ñies
mik ye' blënewa̱tke e' ukuöki̱ ta̱.
16 Skëkëpa Jesucristo olo ta̱' tai̱ë, e' su̱' sa'
tö sa' wákpa wöbla wa. E' kue̱ki̱ mik sa' tö
a' wöblao̱' ie' diché ta̱' tai̱ë ena ie' datskene
e' tté wa, eta̱ kë sa' wa̱ ipakane a' a̱ ttè kë
wà ta̱' we̱s sa' wákpa tö ibikeitsè chè es a'
ki̱tö'wo̱ie. 17-18 Mik sa' dë'rö ie' ta̱ ka̱bata
batse'r, e' tukir ki̱, eta̱ ee̱ Skëköl dör S'yẽ, e'
tö ie' ki̱kéka̱ tai̱ë. Ttõ datse̱ Skëköl olo ta̱' tai̱ë
e' ska', e' tö ie' ché i' es: "Se̱ dör ye' alà dalër
tai̱ë ye' é̱na, e' wër ye' wa buaë shu̱te̱." E' ko̱s
su̱' sa' tö. Ttõ ñe' datse̱ ká̱ jaì a̱, e' ttsë' sa' tö,
sa' tso'ñak ie' ta̱ ee̱ e' kue̱ki̱.
19 Ì su̱' sa' tö, ì ttsë' sa' tö, e' tö ikí̱ cheke
se' a̱ tö Jesús tté tso' kitule Skëköl yëkkuö
ki̱ ká̱ ia̱ia̱ë ittekölpa wa̱, e' yëne moki̱. E'
kue̱ki̱ ttè kit ie'pa tö yëkkuö ki̱, e' wà iu̱tök
a' ka̱wöta̱ bua'iewa̱. Ttè e' dör we̱s bö'wö
batsèka̱ stui a̱ tö ká̱ olo ppeeke ese es. E' tö
se' e̱r ñi'we̱ke a̱s se' é̱na ia̱r tö ì dör moki̱,
ì dör ka̱che. Ttè e' tö se' ki̱meraë dõ mik
Skëkëpa Jesucristo datskene eta̱. Mik ie' de,
eta̱ ì ko̱s a̱rdaë buaë se' é̱na, e' dör we̱s ká̱ ñir
s'ki̱ es. Jesucristo dör we̱s bëkwö bërie wërke
bla'mi e' es. 20-21 Erë ì ko̱s tsa̱ta̱ a' wa̱ ijche̱nú
tö ì yë' Skëköl ttekölpa tö, tso' kitule Skëköl
yëkkuö ki̱, e' kë yëne ie'pa wa̱ ie'pa wákpa
e̱r wa. Erë Skëköl tö ie'pa ké ichök we̱s ie'
ki̱ ikiane es Wiköl Batse'r wa. E' kue̱ki̱ ì kit
Skëköl ttekölpa tö ká̱ ia̱ia̱ë, e' kë yëne ie'pa wa̱
iwákpa e̱r wa, e' dör Skëköl ttè moki̱.

2

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

1 Ká̱ ia̱ia̱ë Israel aleripa shu̱a̱ ka̱chökwakpa
e̱' ka'ka̱ e̱' chök tö ie'pa dör Skëköl ttekölpa.
Es ñies i̱'ñe ta̱ a' shu̱a̱ ka̱chökwakpa e̱' köraka̱
e̱' chök tö ie'pa dör s'wöbla'u̱kwakpa Skëköl
ttè wa. Ie'pa e̱' õ tö ie'pa tso' ttè moki̱
pakök, erë ttè wa ie'pa tö s'wöbla'we̱ke, e'
tö s'e̱r sulu'wè̱wa̱mi e' iu̱tésö, e' ta̱ Skëköl
tö s'we'ikeraë. Skëkëpa Jesucristo tö ie'pa

nuì̱ to̱'ttsa̱, erë e' wák watéttsa̱ ie'pa tö. E'
kue̱ki̱ ie' tö ie'pa we'ikeraë bet. 2 Erë tai̱ë
s'yamipa a̱rdarö ka̱che ttè e' a̱ itrërdarak
tai̱ë we̱s iwöbla'u̱kwakpa es. Ie'pa kue̱ki̱
ttè moki̱ e' cheraë suluë pë' male̱pa tö.
3 S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, e'pa ki̱
inuköl ẽ kiane tai̱ë, e' kue̱ki̱ ie'pa tö a' inuköl
yerattsa̱ ttè kẽ wà ta̱' pakeke ie'pa tö ese wa.
E' kue̱ki̱ ká̱ ia̱ia̱ë ie'pa esepa wöme'ttsa̱bak
weinuk Skëköl tö, e' kẽ chë'wa ie' é̱na.
4 Ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl biyöchökwakpa we̱lepa tö
ì sulu wamblë' ie' ki̱, e' nuí̱ kẽ olo'yane ie'
wa̱ ie'pa ki̱. Ie' tö ie'pa batrélor bö' ké̱ a̱,
ee̱ ie'pa tso' wötëule moulewa̱ stui a̱ ie'pa
kichateraëitö aishkuö ta̱ e' panuk. 5 Ñies ká̱
ia̱ia̱ë wakpa bak se̱nuk Noé ké̱ska' ta̱, e'pa
tö ì sulu wamblë' tai̱ë, e' nuí̱ kẽ olo'yane ie'
wa̱ ie'pa ki̱. Noé tö ipaka' ie'pa a̱ tö ie'pa
ka̱wöta̱ se̱nuk yësyësë, erë ie'pa kẽ wa̱ ie' ttè
iu̱tëne. E' kue̱ki̱ Skëköl tö ie'pa e̱wé̱wa di'
tai̱ë wa. Noé ena imale̱pa döka̱ kul (7), e'pa ẽ
tsa̱tké Skëköl tö di' tai̱ë yöki̱. 6-8 Ñies ká̱ ia̱ia̱ë
ká̱ böt kiè Sodoma ena Gomorra, e' wakpa
dör pë' sulusi. E'pa shu̱a̱ wëm se̱rke eköl kiè
Lot, e' se̱rke yësyësë. Ie'pa trër tai̱ë, e' ttseke,
e' sue̱ke ie' tö ke̱kraë, e' tö ie' dör buaë e'
e̱riawe̱ke sia̱rë. Ie'pa nuì̱ ki̱ Skëköl tö ie'pa
wöméttsa̱ e̱wè̱wa. Ie' tö ie'pa ena ie'pa ká̱ e'
ko̱s ña'wé̱wa se̱raa̱ imulu̱chka ẽ a̱te̱. Erë Lot,
e' ẽ tsa̱tkéttsa̱itö. Ie' tö ie'pa e̱wé̱wa es iwà
kkachoie sulitane a̱ tö es itköraë pë' sulusipa
ko̱s esepa ta̱.
9 E' ko̱s bak ká̱ ia̱ia̱ë, e' wa se' wa̱ ijche̱r
tö wé̱pa se̱rke buaë yësyësë, esepa tsa̱tkërmi
buaë Skëköl a̱ ì ko̱s tö ie'pa we'ikeke e'
ulà a̱. Ñies se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa dör ì
sulu wamblökwakpa, esepa tso' blëule ie' wa̱
ishu̱lirkerak e' ké̱wö panuk. 10 Wé̱pa e̱'
mettsa̱ e̱' ia'u̱kka̱ se̱ne sulusi wa we̱s ie'pa
wák dër sulu ki̱ ikiane es ena Skëköl ttè
watéttsa̱rakitö, esepa ko̱s we'ikeraëitö tai̱ë
s'male̱pa tsa̱ta̱.
S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, e'pa e̱'
wamblörak kësik kësik, kẽ tö ì ulé klö'we̱ta̱',
iwökir darëreë. Ie'pa kẽ suane wé̱pa
olo ta̱' tai̱ë, esepa chök suluë. 11 Skëköl
biyöchökwakpa diché ta̱' tai̱ë, olo ta̱' tai̱ë
s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, esepa tsa̱ta̱,
erë ie'pa kẽ tö imale̱pa dör suluë esepa
che̱ta̱' Skëköl a̱ suluë a̱s ikichatër. 12 Erë
ì sulu wambleke s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che
tté wa, esepa tö, e' wamblekerakitö kẽ wà
bikeitsule we̱s iyiwak kañiru kẽ a̱ ká̱ a̱rta̱'
tso' klö'wè̱wa̱ ttèwa̱ es. Ì kẽ a̱ne ie'pa é̱na,
e' ko̱s cheke suluë ie'pa tö. Ie'pa duörawa̱
we̱s iyiwak kañiru ttèwa̱ es. 13 Ie'pa tö
s'male̱pa we'ikeke, e' skéie ie'pa weirdaë
sia̱rë. Ì sulu tö ie'pa ttsë'we̱ke buaë, ese ko̱s
wambleke ie'pa tö tai̱ë ñiwe kẽ jaër ta̱'ia̱, ese
tö ie'pa ttsë'we̱ke buaë. Mik a' ñì dapa'u̱ke
chkök ñita̱ di'yök ñita̱, eta̱ ie'pa tso' a' shu̱a̱
ì sulu wamblök e̱' ttsë'wo̱ie buaë. Ese wa
ie'pa é̱na a' ki̱tö'wa̱k. Es ie'pa tö a' ka̱wö
sulu'we̱kewa̱. Ie'pa tö a' jaëwe̱keka̱ tai̱ë.
14 Ie'pa e̱r me'rie trë ẽ ki̱. Ie'pa kẽ shtrirta̱'wa̱
ì sulu wamblök. Wé̱pa kẽ e̱' tkënewa̱ darërë
S'tsa̱tkökwak ttè a̱, esepa daki̱ñekerakitö a̱s
ie'pa tö ì sulu wamblöne we̱s ie'pa es. Ie'pa
tö inuköl ẽ kkecheke tai̱ë ke̱kraë. Ie'pa
wöme'ttsa̱bak kichatée Skëköl tö. 15-16 Ie'pa
dör we̱s s'cholur es. Ña̱la̱ yësyësë e' olo'yé
ie'pa tö e̱' wambloie we̱s ká̱ ia̱ia̱ë Beor alà
kiè Balaam dör Skëköl tteköl, e' e̱' wamblë'
es. Ie' mí ì sulu wamblök inuköl ẽ dalërmik,
erë Skëköl tö ie' burro ké ttökka̱ ie' ta̱ ta̱
iuñéitö ta̱ ichéitö ia̱: ¿Ì wambleke be' tö
a̱lie? E' tö Balaam wöklö'wé̱.
17 S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa, e'pa dör
we̱s di' tum itõ kẽ a̱ di' ta̱' es. Ie'pa dör we̱s
ka̱li̱ morka̱ mochka a̱ u̱yè siwa̱' tö kẽ wà
yërta̱' es. Ie'pa wömeulettsa̱ weinuk michoë
stui ké̱ a̱. 18 Ttè pakeke ie'pa tö e' ttsë'r buaë,
erë kẽ iwà ta̱'. Ì sulu kukuéña ie'pa wa̱ ena
ì sulu kiane s'wák dër sulu e' ki̱, e' wa ie'pa
tö wé̱pa e̱' yéttsa̱ tsaririë ise̱rkerak ki̱tëule e'
ulà a̱, esepa e̱rkiöwe̱kekane a̱s ia̱rmine ì sulu
a̱. 19 Ie'pa tö icheke: “A' tö sa' ttè iu̱té, e' ta̱
a' kẽ ku̱'ia̱ klöulewa̱ ì ulà a̱, a' se̱rmi we̱s a'
wákpa ki̱ ikiane es.” Ie'pa tö icheke es, erë
ie'pa wákpa tso' klöulewa̱ ì sulu ulà a̱, ie'pa kẽ
a̱ e̱' yërpattsa̱ we̱s. Mik se' kẽ a̱ e̱' yënettsa̱ ì
ulà a̱, eta̱ e' wà dör tö se' tso' klöulewa̱ iulà
a̱. 20 Skëkëpa Jesucristo dör S'tsa̱tkökwak e'
mik se' e̱' batsé, e' wa se̱ne sulusi tso' ká̱ i'
a̱ e' olo'ya'sö. Erë se' a̱nemine ì sulu ulà
a̱ne, kẽ tö ilo'yeta̱', e' ta̱ se' a̱ e' dör sulu
ichökle ke̱we tsa̱ta̱. 21 Se' tö se̱ne yësyësë e'
tté klöo̱'bak buaë ke̱we. Erë e' ukuöki̱ ta̱ ttè
dalöiëno batse'r mène se' a̱, e' olo'yésö, e̱'ma
buaë idir tö kẽ sö iklö'ú̱pa. 22 E' dör we̱s
ttè moki̱ i' tö iché es: “Chichi chöli tuéttsa̱,
e' ukuöki̱ ta̱ iñéwaneitö.”* Ñies skà tö iché:
“Köchi kuöwé̱sö buaë, e' mía̱ kueka̱ne dõ a̱.”

3

Skëkëpa Jesús dörane

1 A yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, ye' tö yëkkuö
tsá̱ kit a' a̱, e' skà shtekeyö a' a̱, i' ta̱ ide böt.
Yëkkuö böt e' ki̱ ye' tso', ttè jche̱rtke a' wa̱,
e' chökne a' a̱ a' pattök a̱s a' e̱r a̱rne iska' ta̱
iwà bikeitsõ bua'iewa̱ yësyësë. 2 Ì yë' Skëköl
ttekölpa batse'r e'pa tö ká̱ ia̱ia̱ë, e' ska' a'
e̱r a̱nú. Ñies ttè dalöiëno me'a̱t Skëkëpa dör
S'tsa̱tkökwak e' tö, e' ska' a' e̱r a̱nú. Sa' dör
ittekölpa tsá̱, e'pa tö ttè e' yë' a' a̱.
3 A' wa̱ ijche̱nú bua'iewa̱ tö ká̱ i' e̱rkewatke
e' ké̱wö ska' ta̱ pë' se̱rke suluë esepa döraë.
Ie'pa tö ì sulu ẽ wambleke we̱s ie̱r sulu tö
ikieke ia̱ es. Ie'pa tö a' wayueraë 4 ta̱ a' a̱

* **2:22** Proverbios 26.11

ichakeraë: “Jesucristo kablë' dökne ¿we̱s e'
de? Ikkë ta̱ kẽ iwër ta̱, ¿wé̱ idir? Se' këkëpa
blërulunebak, eta̱ íyi ko̱s mir iwák su̱ë we̱s
iyöne kuaë es.” 5 Erë ie'pa wa̱ ijche̱r tö ì
cheke ie'pa tö e' kẽ yëne. Ie'pa kẽ ki̱ ikiane
ttsëno tö ká̱ ia̱ia̱ë Skëköl tö ká̱ jaì ena ì ko̱s tso'
ia̱, e' yö' ittõ ẽ wa. Ñies ká̱ i' ena ì ko̱s tso' iki̱,
e' yö' ie' tö ittõ ẽ wa. Ká̱ i' dë'ka̱ ie' wa̱ di' a̱, es
di' tso' ká̱ i' pamik shkit. 6 Ie'pa kẽ ki̱ ikiane
ttsëno tö ì ulitane bak se̱nuk ká̱ i' a̱, e' e̱o̱'wa
Skëköl tö di' ta̱ië bak e' wa. 7 Erë ká̱ jaì ena
ká̱ i' tso' i̱'ñe ta̱, e' kicha a'ria̱ ie' wa̱ iwák ttè
wa dõ mik ie' tö ie̱we̱kewa bö' wa aishkuö ta̱
eta̱. E' ko̱s tköraë mik pë' sulusipa shu̱lirke
kichatërkettsa̱ e' ké̱wö de eta̱.

8 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, kẽ a' é̱na
ichökwa tö Skëköl a̱ ká̱ etkẽ, e' dör we̱s duas
döka̱ mil eyök es, ñies duas döka̱ mil eyök, e'
dör we̱s ká̱ etkẽ es. 9 Skëkëpa Jesús kablë',
e' wà tköraë. Ie' datskene sulitane shu̱lök
mik Skëköl ki̱ ikiane eta̱. E' kẽ dör tö ie'
kablë' e' chowa ie' é̱na we̱s pë' we̱lepa tso'
ibikeitsök es. E' kẽ dör es. Ie' kẽ ki̱ ikiane tö
yi weir aishkuö ta̱. Ie' ki̱ ikiane tö sulitane
e̱r mane'ù̱ ie' a̱. E' wà panuk ie' tso' e̱naë. E'
kue̱ki̱ ie' ka̱m döne.

10 Erë ie' dörane, kẽ tkõpa. Mik ie'
datskene, eta̱ e' ké̱wö döraë kẽ e̱' biyõ yëule
we̱s akblökwakpa döwa̱ nañewe es. Mik ie'
de, eta̱ ká̱ jaì ko̱s blardaë ta̱ië ta̱ ichörawa kẽ
wërpaia̱. Ì ko̱s tso' ká̱ jaì a̱, e' ñardawa diar-
dawa̱. E' sù̱ ká̱ i' ena ì ko̱s tso' iki̱, e' ñardawa
se̱kka̱, kẽ ì a̱tu̱kia̱. 11 E' ko̱s e̱rdawa es, e' ta̱
¿we̱s kẽ se' se̱rpa batse'r e̱' tkëulewa̱ darërëë
Skëköl ẽ a̱? 12 E' ké̱wö panuk se' tso' poë, e'
dalewa se' e̱' chõ se̱nuk we̱s Skëköl ki̱ ikiane
es a̱s iké̱wö e' dõ bet. Mik e' ké̱wö de, eta̱
ká̱ jaì ñardawa ena ì ko̱s tso'ia̱, e' diardawa̱
e̱rdawa bö' wa. 13 Erë Skëköl kablë' ká̱ jaì
pa̱'a̱li̱ ena ká̱ i' pa̱'a̱li̱ e' yuök se' a̱. Wé̱pa
se̱rke yësyësë, esepa ẽ se̱rdaë ee̱. Ee̱ ì sulu
kẽ ta̱'. E' wà paneke se' tö poë.

14 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, a' tso'
íyi ekkë wà panuk, e' dalewa a' e̱' tkṍwa̱
darërëë se̱nuk a̱s mik e' ké̱wö de, eta̱ ie' tö
a' kù̱ se̱nuk bẽrë ñita̱, kẽ iauleka̱, kẽ ki̱ ì sulu
tté ta̱'. 15 A' é̱na ia̱nú tö Skëkëpa Jesús ka̱m dõ,
ie' tso'ia̱ ipanuk a̱s s'tsa̱tkër. Ñies ttè e' kita̱t
a' a̱ yëkkuö ki̱ s'yami Pablo dalër ta̱ië se' é̱na
e' tö. Ie' tö ikita̱t e̱rbikè ta̱ië me' Skëköl tö ie'
a̱ e' wa. 16 Ttè i' kit Pablo tö yëkkuö ko̱s kit
ie' tö ekkë ki̱. Ie' ttè we̱le dör darërë, kẽ wà
a̱r se' é̱na bet. Pë' we̱lepa kẽ yöule buaë, kẽ e̱'
tkëulewa̱ buaë Jesucristo ttè a̱, esepa tö Pablo
ttè darërë, e' wà shku̱li̱'we̱kewa̱ we̱s ie'pa
tö Skëköl ttè kitule yëkkuö ki̱ male̱pa, e' wà
shku̱li̱'we̱kewa̱ es. E' nuí ki̱ ie'pa weirdaë
sia̱rë.

Ttè bata

17 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, íyi ekkë ko̱s
jche̱rtke a' wa̱ buaë. E' kue̱ki̱ a' e̱' kkö'nú pë'
sulusi ñe'sepa yöki̱ a̱s a' kẽ tö ie'pa ttõ iu̱tõ. A'
tso' e̱rki̱ a̱s a' e̱' tkëulewa̱ buaë S'tsa̱tkökwak
mik, e' kẽ olo'yõ a' tö. 18 Skëkëpa Jesucristo
dör S'tsa̱tkökwak, e' e̱r buaë ché se' a̱, e' ttè
wa a' kí̱ e̱' yuõ. Ie' mik a' kí̱ e̱' batsõ bua'ie.
¡A̱s ie' ki̱karka̱ ta̱ië i̱'ñe ta̱ ena ke̱kraë! Es e'
idir.

Yëkkuö tsá̱ kit Juan tö
1 Juan

Yëkkuö i' kit Jesús ttekölpa tsá̱ e' eköl kiè Juan e' tö. Ie' tö ikit Jesús mik e̱rblökwakpa se̱rke Asia e'pa a̱. I̱'ñe ta̱ ká̱ e' kiè Turquía. Ie' tö ikit eta̱ ie' dewa̱tke këkëla. Ñies yëkkuö skà kit ie' tö döka̱ tkël, e' böt dör tsitsir, böt dör blublu. Yëkkuö blublu e' et kiè 'Jesús Tté Buaë kit Juan tö' ena iët kiè 'Ì Kkayë' Jesucristo tö Juan a̱ e' Pakè.'

Skëköl é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa dalër ta̱ië ena íyi ta̱ië buaë o̱' ie' tö ie'pa a̱ Jesucristo batamik, e' pakè Juan tö yëkkuö i' ki̱. Ñies ie' tö iché tö mik se' ñì dalëritsöke eta̱ se' wa̱ ijche̱r tö Skëköl dör se' wák, e' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök.

E' ki̱ie ta̱ ie' tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ s'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa esepa biyö̃ choie. Ie'pa tö s'wöbla'we̱ke tö Jesús kë̃ dör we̱s s'ditsö es. Ie'pa tö ichè tö ie' wër se' sù̱ erë kë̃ idör se' es. Jesús mik e̱rblökwakpa kë̃ kàne ie'pa ttõ ttsök. Ie'pa dör s'ki̱tö'u̱kwak. Skëköl Wiköl e' je' tö Skëköl ena ilà Jesucristo e'pa tté moki̱ e' kkacheraë se' a̱. Es Juan tö iché yëkkuö i' ki̱.

Se̱ne michoë mukwak

1 Itso' eköl dör ttè tö se̱ne michoë meke
se' a̱ e'. E' tté pakeke ye' tö a' a̱ yëkkuö i' ki̱.
Tsa̱wemi ta̱ ie' tso'tke, erë i̱'ñe ta̱ sa' tö ichè
a' a̱ tö ie' ttõ ttsë' sa' tö, ie' su̱' sa' tö ena ì o̱' ie'
tö e' su̱' sa' tö, ñies ie' ka' sa' tö sa' ulà wa. 2 Ie'
dör se̱ne michoë mukwak, e' patkë'bitu̱ S'yë̃
tö ká̱ i' a̱ s'ditsöie e̱' kkachök se' a̱, e' su̱' sa' tö.
E' kue̱ki̱ sa' tö ie' ttè moki̱ e' pakeke a' a̱. Sa'
tö ichè a' a̱ tö ie' tö se̱ne michoë meke se' a̱.
Ie' bak S'yë̃ ta̱ ñita̱ kuaë ke̱kraë, erë S'yë̃ tö ie'
kkayë' sa' a̱. 3 Es ie' su̱' sa' tö, ittõ ttsë' sa' tö, e'
tté pakeke sa' tö a' a̱ i' ta̱ a̱s a' bàtswa̱ sa' mik
we̱s sa' batsulewa̱ S'yë̃ mik ena ilà Jesucristo
mik es. 4 Yëkkuö i' shteke sa' tö a' a̱ a̱s a' ttsë'r
buaë moki̱ë.

Se̱ne yësyësë

5 Ttè wa Jesucristo tö sa' wöblao̱', e' wà
pakeke sa' tö a' a̱, e' dör i': Skëköl dör buaë
yësyësë, kë̃ ki̱ ì sulu ta̱' we̱s ká̱ ñí kë̃ a̱ ká̱
ttsettse ta̱' es. 6 E' kue̱ki̱ se' e̱' chõ tö se' bat-
sulewa̱ ie' mik, erë se' tso'ia̱ ì sulu wamblök,
e' ta̱ se' tso' ka̱chök. Se' kë̃ tö ttè moki̱ e'
iu̱teku̱'. E' dör we̱s se' se̱rkeia̱ ká̱ ttsettse a̱ es.
7 E' skéie, se' se̱rke yësyësë we̱s ie' se̱r yësyësë
es, e' ta̱ se' bàtse̱ buaë ñì mik. Ñies ie' alà
Jesucristo, e' pë̃ wa se' pairirke se' nuì̱ ko̱s
e' ki̱.
8 Se' e̱' chõ tö se' kë̃ tö ì sulu wambleta̱',
e' ta̱ se' wák e̱' ki̱tö'u̱ke, ñies ttè moki̱ kë̃ ku̱'
se' e̱r a̱. 9 Erë Skëköl ttõ moki̱ë ena ie' dör
yësyësë. E' kue̱ki̱ se' e̱' kkatéka̱ ie' a̱, e' ta̱ se'
nuì̱ olo'yeraëitö se' ki̱, ñies se̱ne sulu nuí̱ ko̱s
paikleraëitö se' e̱r a̱. 10 Se' e̱' chõ tö se' kë̃ tö
ì sulu wambleta̱', e' ta̱ se' tso' ichök tö Skëköl
ka̱chöta̱', ñies iwënewa̱ tö ie' ttè kë̃ ku̱' se' e̱r
a̱.

2

1 A' ye' ala'rla, ye' tso' ttè ikkë shtök a' a̱ a̱s
a' kë̃ tö ì sulu wamblõ. Erë se' we̱le tö ì sulu
wamblé, e' ta̱ s'tsa̱tkökwak tso' eköl S'yë̃ ska',
e' dör Jesucristo dör yësyësë e'. 2 Jesucristo e̱'
me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie se̱ne sulu nuí̱ olo'yoie
se' ki̱. Erë ie' kë̃ kötewa̱ se' ë̃ nuì̱ ki̱, ñies ie'
kötewa̱ ká̱ ulitane wakpa nuì̱ ki̱.

Se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök

3 Skëköl ttè dalöiëno e' dalöiekesö, e' ta̱ e'
wa se' wa̱ ijche̱r buaë tö se' bàtse̱ ie' mik.
4 Yi e̱' chõ: "Ye' bàtse̱ buaë Skëköl mik", erë
ese kë̃ tö ittè dalöieku̱', e' ta̱ ie' tso' ka̱chök,
kë̃ ittõ moki̱. 5 Erë yi tö ie' ttè dalöieke, ese
je' é̱na ie' dalër moki̱ë. Es se' wa̱ ijche̱r tö
se' batsulewa̱ ie' mik. 6 Yi e̱' chõ: "Ye' tkërie
Skëköl mik", ese ké se̱nuk we̱s Jesucristo
se̱ne' es.
7 A yamipa dalër ta̱ië ye' é̱na, ttè dalöiëno
shtekeyö a' a̱ i', e' kë̃ dör ttè pa̱'a̱li̱ a' a̱. Tsa̱we
ta̱ ttè e' yënebak a' a̱. Ttè e' menea̱t ká̱ ia̱ia̱ë,
e' ttsëuletke a' wa̱, e' dör i': se' ka̱wöta̱ ñì
dalëritsök. 8 Ttè e' menea̱t ká̱ ia̱ia̱ë, erë e'
ké̱wö ska' ta̱ se' e̱r tso'ia̱ we̱s ká̱ ttsettse a̱ es,
e' kue̱ki̱ kë̃ se' é̱na iwà a̱ne buaë. Erë i̱'ñe ta̱
se' e̱r a̱ ká̱ ñirketke Cristo ttè moki̱ e' kue̱ki̱.
We̱s Cristo é̱na se' dalëne, ñies we̱s a' ñì dalër,
e' wa iwër wësua tö ttè e' dör pa̱'a̱li̱.
9 Yi e̱' chõ: "Cristo ttè tö ye' e̱r ñi'wé̱", erë
ese é̱na iyami a̱r suluë, e' ta̱ ie' e̱r ka̱m ñir,
ie' e̱r tso'ia̱ ká̱ ttsettse a̱. 10 Erë yi é̱na iyami
dalër moki̱, ese e̱r a̱ ká̱ ñine buaë, kë̃ ì tö ie'
epamine se̱ne sulu a̱. 11 Erë yi é̱na iyami
a̱r suluë, ese e̱r tso'ia̱ ká̱ ttsettse a̱. Ie' e̱'
wamblõ suluë, kë̃ ie' wa̱ ijche̱r ì dör suluë. Ie'
dör we̱s s'shköke ká̱ ttsettse a̱ es. Ká̱ ttsettse
kë̃ tö ie' ka̱wö mè ká̱ sa̱uk, e' kue̱ki̱ kë̃ ie' wa̱
ijche̱r wé̱ ie' mírö.

A' kë̃ kàne e̱r mukwa̱ ì ko̱s tso' ká̱ i' a̱ ese ki̱

12 A ala'rla, a' nuì̱ ko̱s olo'yane a' ki̱ Jesús
batamik, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a'
a̱. 13 A' dör këkëpatke, a' bàtse̱ Jesús tso'tke
tsa̱we ta̱ e' mik, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i'
shtök a' a̱. A duladulapa, a' e̱' ali'ka̱ bë̃ ki̱, e'
kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱.
A ala'r, a' dör we̱s ye' ala'rla es, a' bàtse̱ S'yë̃
mik, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱. 14 A'
dör këkëpatke, a' bàtse̱ Jesús tso'tke tsa̱we ta̱
e' mik, e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱. A
duladulapa, a' e̱' tkéwa̱ darërë Skëköl ttè a̱, e'
tso' a' e̱r a̱, ñies a' e̱' ali'ka̱ bë̃ ki̱, e' kue̱ki̱ ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' a̱.
15 Kë̃ a' e̱r mukwa̱ ká̱ i' ki̱ ena ì tso' iki̱ ese
ki̱. Yi e̱r méwa̱ iki̱ ese kë̃ é̱na S'yë̃ dalërta̱'.
16 ¿Ì tso' ká̱ i' a̱? E' dör ì ko̱s tö s'wák dër

sulu ttsë'we̱ke buaë ese. Ñies e' dör ì ko̱s wa
s'wöbatsö kkechekesö ta̱ië ese. Ñies e' dör íyi
tso' se' wa̱ wa se' e̱' ttsõka̱ ta̱ië ese. Íyi ekkë
ko̱s tso' ká̱ i' a̱, ese kë̃ menebitu̱ S'yë̃ wa̱ se' a̱,
e' datse̱ ì sulu tso' ká̱ i' a̱ ese wa̱. E' kue̱ki̱ kë̃
se' e̱r mukwa̱ íyi ekkë ki̱. 17 Ká̱ i' e̱rkewatke,
ñies ì sulu ko̱s tso' iki̱ tö se' e̱rkiöwe̱ke ese
e̱rkewatke. Erë wé̱pa tö ì kiane Skëköl ki̱ ese
we̱ke, esepa se̱r michoë.
18 A ye' ala'rla, ká̱ i' e̱rkewa e' ké̱wö
döketke. A' é̱na ia̱ne tö sa' tö a' a̱ iyë' tö mik ká̱
i' e̱rkewatke, eta̱ eköl idatse̱ kiè Cristo Bolök.
Es i̱'ñe ta̱ a' tö isue̱ke tö ta̱ië Cristo bolökpa
tso', e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ká̱ i' e̱rkewa e'
ké̱wö döketke. 19 Ie'pa bak se' ëltëpa ta̱, erë
ie'pa e̱' yélurne. E' wa iwënewa̱ tö ie'pa kë̃ dör
moki̱ se' ëltëpa. Ie'pa chõpa se' ëltëpa moki̱,
e̱'ma ie'pa tso'ia̱ se' ta̱. Erë ie'pa e̱' yélurne, e'
wa iwënewa̱ wösha̱k tö ie'pa kë̃ dör se' ëltëpa.
20 Cristo dör yi dör batse'r ichökle, e' tö a'
batse'wé̱ Wiköl Batse'r wa, e' kue̱ki̱ a' wa̱
Cristo ttè moki̱ë e' jche̱r. 21 Ye' tso' yëkkuö
i' shtök a' a̱, e' wà kë̃ dör tö a' kë̃ wa̱ Cristo
tté jche̱r. E' skéie a' wa̱ ie' tté jche̱r buaë,
e' kue̱ki̱ ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱. A' wa̱
ijche̱r tö ka̱chökwakpa kë̃ tö ttè moki̱ paketa̱'.
22 Eta̱ ¿wé̱pa dör ka̱chökwakpa? Wé̱pa tö
icheke tö Jesús kë̃ dör wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie e', esepa dör ka̱chökwakpa. Esepa dör
Cristo bolökpa, ie'pa tö S'yë̃ ena ilà watéttsa̱
e' kue̱ki̱. 23 Wé̱pa tö icheke tö Cristo kë̃ dör
Skëköl Alà, esepa tso' ie' watöktsa̱, ñies ie'pa
tso' S'yë̃ watöktsa̱. Erë wé̱pa tö icheke tö
Cristo dör Skëköl Alà, esepa tso' buaë S'yë̃ ta̱.
24 Cristo ttè moki̱ ttsë' a' tö mik a' tö iklöo̱'
tsa̱we ta̱, e' se̱ú a' e̱r a̱ ke̱kraë. E' wé̱ a' tö
es, e' ta̱ a' se̱rdaë batsulewa̱ S'yë̃ ena ilà mik
ke̱kraë. 25 Ì muk Jesucristo kablë' se' a̱ e' dör
i': se̱ne michoë e'.
26 Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' a̱ a̱s a' e̱'
kkö'nù s'ki̱tö'u̱kwakpa yöki̱. 27 Erë Cristo tö
a' batse'wé̱ Wiköl Batse'r wa, e' tso'ie a' a̱, e'
kue̱ki̱ ye' wa̱ ijche̱r tö ie'pa kë̃ tö a' ki̱tö'we̱pa.
Wiköl Batse'r mène a' a̱, e' tö a' e̱r ñi'we̱ke a̱s
ttè ikkë ko̱s wà a̱r buaë a' é̱na. Ttè wa ie' tö a'
wöbla'we̱ke, e' dör ttè moki̱, kë̃ dör ka̱che. E'
kue̱ki̱ a' kë̃ ki̱ ikiane tö yi skà bitu̱ a' wöbla'u̱k.
Es a' se̱nú batsulewa̱ Cristo mik we̱s Wiköl
Batse'r tö a' wöbla'we̱ke es.

A' kë̃ e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k yi a̱ ì sulu wambloie

28 A ala'rla, a' se̱nú batsulewa̱ Cristo mik
ke̱kraë a̱s a' kë̃ suar ena a' kë̃ jaër ie' wörki̱
mik idatskene eta̱.
29 A' wa̱ ijche̱r tö Cristo se̱r yësyësë, e'
kue̱ki̱ a' wa̱ ijche̱r ñies tö wé̱pa se̱rke yësyësë,
esepa dör Skëköl ala'r.

3

1 A' ittsõ tö we̱kkë Skëköl dör S'yë̃ e' é̱na se'
dalër, ie' tö se' kiè iwák ala'r. Moki̱ se' detke
ie' ala'rie. Erë wé̱pa kë̃ tö ie' dalöiè, esepa
kë̃ e̱' batsöta̱' ie' mik, e' kue̱ki̱ ie'pa kë̃ é̱na
iwà a̱ne tö se' dör ie' ala'r. 2 A yamipa dalër
ta̱ië ye' é̱na, i̱'ñe ta̱ se' tso'tke Skëköl ala'rie,
aishkuö ta̱ ie' tö se' mane'we̱raë bua'ie, erë
ka̱m se' é̱na iwà a̱r tö we̱s se' maneo̱rmi.
Mik Cristo datskene, eta̱ se' tö ie' wák sue̱raë,
e' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r buaë tö se' döraë we̱s
ie' wák es. 3 Wé̱pa ko̱s tso' ttè e' wà panuk,
esepa e̱' batse'u̱ke se̱noie yësyësë we̱s Cristo
se̱r es.
4 Yi tö Skëköl ttè dalöiëno e' dalöse̱we̱kewa̱,
ese tö ì sulu wambleke. E' kue̱ki̱ wé̱pa
tö ì sulu wamblekeia̱, esepa tö Skëköl ttè
dalöiëno, e' dalöse̱we̱kewa̱. 5 A' wa̱ ijche̱r
buaë tö Jesucristo dë'bitu̱ ká̱ i' a̱ se' nuì̱
olo'yök. Ie' kë̃ tö ì sulu wambleta̱' yës.
6 E' kue̱ki̱ wé̱pa tkërie Cristo mik, esepa kë̃
ku̱'ia̱ ì sulu wamblök. Erë wé̱pa tö ì sulu
wamblekeia̱, esepa kë̃ wa̱ Cristo su̱ule moki̱,
ie'pa kë̃ bats ie' mik. 7 A ye' ala'rla, a' kë̃
e̱' muktsa̱ e̱' ki̱tö'u̱k yi a̱ ì sulu wambloie.
Yi se̱rke yësyësë, ese dör yësyësë we̱s Cristo
dör yësyësë es. 8 Erë yi tö ì sulu wambleke,
ese dör bë̃ icha. Ie' e̱' wamblõ sulu kuaëmi',
es ie' dör ke̱kraë. E' kue̱ki̱ yi tö ì sulu
wambleke, ese dör ie' icha. Erë Skëköl Alà
dë'bitu̱ e' wà dör bë̃ kanè ko̱s e' olo'yökwa̱.
9 Wé̱pa e̱rblé Jesucristo mik, esepa ku̱nene
etökichane Wiköl Batse'r wa, ie'pa dör Skëköl
ala'r, e' kue̱ki̱ ie'pa wák dër we̱s Skëköl wák
es. E' kue̱ki̱ ie'pa kë̃ se̱rku̱'ia̱ klöulewa̱ ì sulu
ulà a̱. Ie'pa dör Skëköl ala'r e' kue̱ki̱ ie'pa kë̃
a̱ ì sulu wamblënukia̱. 10 ¿Ì wa isuè̱misö tö
wé̱pa dör Skëköl ala'r ö bë̃ ala'r? Wé̱pa kë̃
se̱r yësyësë, kë̃ tö s'yamipa dalëritsè, esepa
kë̃ dör Skëköl ala'r.

Se' ñì dalëritsõ

11 Kuaë, mik a' tsá̱ e̱rblë' Cristo mik, e'ta̱mi
ttè i' ttsë'bitu̱ a' tö: se' ñì dalëritsõ. 12 Kë̃ se'
kàne ñì sa̱u̱k suluë we̱s Caín tö iël su̱' suluë
es. Ie' dör bë̃ icha. Ie' tö iël kötwa̱. Ie' e̱'
wamblõ suluë erë iël se̱r yësyësë, e' kue̱ki̱ ie'
tö ikötwa̱.
13 A ye' yamipa, wé̱pa kë̃ tö Skëköl dalöiè
esepa tö a' sue̱ke suluë, e' ta̱ kë̃ e' ki̱ a' tkinuk.
14 Se' ñì dalëritsöke e' wa iwënewa̱ tö Skëköl
tö se' e̱r mane'wéttsa̱ pa̱'a̱li̱. Ka̱m se' e̱rblõ
Skëköl mik, eta̱ se' dör we̱s s'duulewa̱ es ie'
a̱, erë i̱'ñe ta̱ se' dör ttsë'ka ie' a̱. Yi kë̃ tö
iyami dalëritsè, ese tso'ia̱ we̱s s'duulewa̱ es
ie' a̱. 15 Ie' a̱ wé̱pa ko̱s tö s'yamipa sue̱ke su-
luë, esepa dör s'ttökwa̱ wakpa. A' wa̱ ijche̱r
tö s'ttökwa̱ wakpa ko̱s kë̃ wa̱ se̱ne michoë
ta̱'. 16 Jesucristo e̱' me'ttsa̱ ttèwa̱ se' skéie,
e' wa ie' tö iwà kkaché tö we̱s se' ka̱wöta̱
ñì dalëritsök. E' kue̱ki̱ se' ka̱wöta̱ e̱' muktsa̱
s'yamipa ki̱muk se' wák e̱r wa dõ s'ttèwa̱
ie'pa skéie ekkë. 17 E' kue̱ki̱ yi wa̱ íyi tso'
ká̱ i' a̱, ese tö s'yamipa sué̱ tö iweirke, erë
ie' e̱r téwa̱ darërë iyöki̱, kë̃ tö ì kakmè ia̱,

e' ta̱ ¿we̱s ie' ichèmi tö ie' e̱na Skëköl dalër?
18 A ye' ala'rla, kë̃ se' kàne ñì dalëritsök kkõ
ë̃ wa, e' skéie se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök moki̱ë
iwawatke.
19-20 Se' ñì dalëritsöke, e' wa se' wa̱ ijche̱r
moki̱ë tö se' se̱rke buaë we̱s Skëköl ttè moki̱
tö ichè es. Mikle ta̱ se' wák e̱r tö se' kkateke
tö kë̃ se' ku̱' iwà iu̱tök buaë. Erë Skëköl dör
se' e̱r tsa̱ta̱, ie' wa̱ íyi ulitane jche̱r. E' kue̱ki̱
se' ñì dalëritsöke, e' ta̱ se' e̱r ttsë'rdaë buaë
ie' wöa̱ kë̃ suane. 21 A yamipa dalër tai̱ë ye'
e̱na, se' e̱r kë̃ tö se' kkatè, e' ta̱ se' ttsë'rmi
buaë Skëköl wöa̱ kë̃ suane. 22 Ie' ttè iu̱tekesö
ena ì wër buaë ie' wa ese we̱kesö, e' ta̱ ì
ko̱s kiekesö ie' a̱, e' meraëitö se' a̱. 23 Ie' ttè
dalöiëno, e' dör i': se' ka̱wöta̱ e̱rblök ie' alà
Jesucristo mik, ñies se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök
we̱s Cristo tö se' a̱ iyë'a̱t es. 24 Wé̱pa tö ie' ttè
dalöieke, esepa se̱rke batsulewa̱ ie' mik, ñies
ie' tso' batsulewa̱ ie'pa mik. Ie' tö iWiköl me'
se' a̱, e' wa se' wa̱ ijche̱r tö ie' tso' batsulewa̱
se' mik.

4

A' ké ttè ulitane wà sa̱u̱k buaë tö moki̱ idir

1 A yamipa dalër ye' e̱na, tai̱ë ka̱chökwakpa
tso' ká̱ wa'ñe e̱' chök tö ie'pa dör Skëköl
ttekölpa. Esepa weblõ buaë tö ie'pa dör
Skëköl icha ö au. 2 Wé̱pa tö ichekeka̱ tö
Jesucristo yöne s'ditsöie, esepa dör Skëköl
icha. Es a' wa̱ ijche̱rmi tö wé̱pa a̱ Skëköl
Wiköl tso'. 3 Erë wé̱pa kë̃ tö Jesús chè es,
esepa kë̃ a̱ Skëköl Wiköl ku̱'. E' skéie Cristo
Bolök wiköl tso' ia̱rak. A' wa̱ ittsëule tö ie'pa
esepa datske, itso'raktke i̱'ñe ta̱ ká̱ i' a̱.
4 A ala'rla, a' dör Skëköl icha. Ie' Wiköl tso'
a' a̱, e' diché tai̱ë tkõka̱ yi tso' wé̱pa kë̃ tö ie'
dalöieta̱' esepa a̱ e' tsa̱ta̱. E' kue̱ki̱ a' e̱' aléka̱
ka̱chökwakpa ñe'pa ki̱. 5 Ie'pa kë̃ tö Skëköl
dalöiè, e' kue̱ki̱ ie'pa tö s'wöbla'we̱ke ttè ese
wa. Imale̱pa tö ie'pa ttè ttseke buaë. 6 Erë
se' kë̃ dör es, se' dör Skëköl icha. Wé̱pa bàtse̱
ie' mik, esepa tö se' ttè ttseke buaë. Wé̱pa kë̃
dör ie' icha, esepa kë̃ tö se' ttè ttsepa. E' wa
sö isuè̱mi tö yi tö s'wöbla'we̱ke ttè moki̱ wa
Wiköl Batse'r wa, ö yi tö s'wöbla'we̱ke ka̱che
tté wa.

Skëköl tö se' dalëritseke tai̱ë

7 A yamipa dalër tai̱ë ye' e̱na, Skëköl tö se'
a̱ diché mé ñì dalëritsoie, e' kue̱ki̱ se' ké ñì
dalëritsök. Wé̱pa ñì dalëritsöta̱', esepa dör ie'
icha, ñies ie'pa bàtse̱ ie' mik. 8 Skëköl wák
e̱na s'dalër, es ie' dör, e' kue̱ki̱ wé̱pa kë̃ ñì
dalër, esepa kë̃ bats ie' mik. 9 Ie' tö ilà eköl
ë̃me e' patkë' ká̱ i' a̱ a̱s se̱ne michoë dõ se' ulà
a̱ ilà batamik, e' wa ie' tö se' a̱ iwà kkaché tö
se' dalër ie' e̱na. 10 Skëköl dalër se' e̱na, e' kë̃
dör iwà. Iwà dör tö ie' tö se' dalëritsé ta̱ ilà
patkéitö ttèwa̱ se' skéie a̱s se' nu̱ì olo'yar.
11 A yamipa dalër tai̱ë ye' e̱na, ekkë Skëköl
tö se' dalëritsé, e' kue̱ki̱ se' ké ñì dalëritsök.
12 Kë̃ yi wa̱ ie' su̱ule iwöbla wa, erë se' ñì
dalëritsöke moki̱ë, e' ta̱ e' wa iwënewa̱ tö ie'
batsulewa̱ se' mik ena se' ñì dalëritsöke we̱s
ie' ki̱ ikiane es. 13 Ie' tö iWiköl me' se' a̱, e' wa
se' wa̱ ijche̱r tö se' batsulewa̱ ie' mik ena ie'
batsulewa̱ se' mik. 14 Ñies sa' tö isu̱' tö S'yë̃ tö
ilà patkë' ká̱ i' a̱ sulitane tsa̱tkök. Ì cheke sa'
tö, e' dör moki̱. 15 Wé̱pa tö iklö'wé̱ ta̱ icheke
tö Jesús dör Skëköl Alà, esepa mik Skëköl
batsulewa̱, ñies ie'pa batsulewa̱ ie' mik.
16 Es se' wa̱ ijche̱r ena iklö'wé̱sö tö Skëköl
e̱na se' dalër tai̱ë. Ke̱kraë ie' wák e̱na se'
dalër tai̱ë. Wé̱pa e̱na s'male̱pa dalër ena
ie' dalër, esepa batsulewa̱ ie' mik ena ie'
batsulewa̱ ie'pa mik. 17 Se' ñì dalëritsõ we̱s
ie' ki̱ ikiane es, e' ta̱ es se' se̱rke yësyësë ká̱
i' a̱ we̱s Jesucristo se̱r es. Se' se̱rke es a̱s kë̃
se' suar s'shu̱lirke e' ké̱wö yöki̱. 18 Se' suane
Skëköl yöki̱, e' ta̱ e' wà kiane chè tö se' e̱na
ia̱ne tö se' weirdaë ì sulu wamblekesö ese
nuí̱ ki̱. Erë wé̱pa e̱na ie' dalër ena s'male̱pa
dalër, esepa kë̃ suane ishu̱lirketke aishkuö
ta̱ e' yöki̱. E' kue̱ki̱ wé̱pa suane e' yöki̱, e'
wà kiane chè tö ka̱m ie'pa e̱na ie' dalër ena
s'male̱pa dalër buaë we̱s ie' ki̱ ikiane es.
19 Skëköl tö se' dalëritsé ke̱we, e' kue̱ki̱ se'
ñì dalër. 20 Se' e̱' chõ tö se' e̱na ie' dalër, erë
s'yamipa e̱rblöke Jesús mik, esepa sue̱kesö
suluë, e' ta̱ se' tso' ka̱chök. S'yami suésö, ese
kë̃ dalër se' e̱na, e' ta̱ ¿we̱s Skëköl kë̃ su̱ne
s'wa̱ e' dalërmi se' e̱na? E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r
tö se' e̱' chõ es, e' ta̱ s'tso' ka̱chök. 21 Ie' tö ttè
i' me'a̱t se' a̱ dalöiè: yi e̱na Skëköl dalër, ese
ké iyamipa dalëritsök ñies.

5

*Se' e̱rblõ wa se' e̱' alõka̱ ì sulu tso' ká̱ i' a̱
ese ki̱*

1 Wé̱pa ko̱s tö iklö'wé̱ moki̱ë tö Jesús dör
wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa s'blúie e', esepa dör
Skëköl ala'r moki̱ë. Yi tö iyë̃ dalëritseke, ese
tö ila'r dalëritseke ñies. 2 Skëköl dalër se' e̱na
ena ittè dalöiëno e' wà iu̱tekesö, e' wa se' wa̱
ijche̱r tö moki̱ se' tso' Skëköl ala'r dalëritsök
ñies. 3 Skëköl dalër se' e̱na e' wà dör tö ittè
dalöiëno e' wà iu̱tekesö. Ie' ttè dalöiëno, e' kë̃
dör darërëë se' a̱ iu̱tè. 4 E' wà dör tö wé̱pa dör
Skëköl ala'r, esepa e̱' alõka̱ ì sulu tso' ká̱ i' a̱
ese ki̱. Se' e̱rblöke Jesús mik, e' wa se' a̱ diché
mène e̱' aloka̱ ì sulu ko̱s ese ki̱. 5 Wé̱pa tö
iklö'wé̱ moki̱ë tö Jesús dör Skëköl Alà, esepa
ë̃ e̱' alõka̱ ì sulu ko̱s tso' ká̱ i' a̱ ese ki̱.
6 Jesucristo dë'bitu̱ ká̱ i' a̱, e' wösuk Juan tö
di' a̱, ñies ie' kötewa̱ krus mik ipë̃ tëne tai̱ë;
e' wa se' tö isue̱ke tö ie' dör Skëköl Alà. Ie'
kë̃ dë'bitu̱ wöskuè ë̃, ñies ie' dë'bitu̱ ttèwa̱ pë̃
tëne tai̱ë. Skëköl Wiköl tö se' a̱ ikkacheke
tö moki̱ë idir, ie' ttõ moki̱ë ke̱kraë e' kue̱ki̱.
7 Jesucristo dör Skëköl Alà, e' wà kkayëne
se' a̱ íyi mañatökicha wa. 8 Skëköl Wiköl tö
icheke se' a̱ tö moki̱ idir, ñies ie' wösune di' a̱,

ñies ie' kötе̱wa̱ krus mik ipě tëne; ttè mañat
e' tö icheke ñikkëë. 9 S'ditsö ttè klö'wé̱sö,
e' yita̱ Skëköl ttè klö'wè̱misö buaë, e' dör
ibua'ie e' kue̱ki̱. E' dör ie' Alà chéitö se' a̱ e'
tté. 10 Yi e̱rblöke ie' alà mik, ese wa̱ ijche̱r
buaë tö moki̱ Jesús dör ie' Alà we̱s ie' tö iyë'
es. Erë yi kě tö iklö'wè̱, ese tö Skëköl sue̱ke
ka̱chökwakie, ie' kě tö ittè klö'wè̱ e' kue̱ki̱.
11 Ttè e' dör i' es: Skëköl tö se̱ne michoë meke
se' a̱ ie' Alà batamik. 12 Yi batsulewa̱ ie' Alà
mik, ese wa̱ se̱ne michoë tso'. Erë yi kě ku̱'
batsulewa̱ imik, ese kě wa̱ ita̱'.

Ttè bata

13 Ye' tso' yëkkuö i' shtök a' e̱rblöke Skëköl
Alà mik esepa a̱ a̱s a' é̱na ia̱r buaë tö a' wa̱
se̱ne michoë tso'.

14 E' dör es, e' ta̱ kě se' suane ilè kiök Skëköl
a̱. E' wà dör tö se' wa̱ ijche̱r tö ilè kiésö ie' a̱
e' dör ì kiane ie' ki̱ ese, e' ta̱ ie' tö ittsé. 15 Se'
wa̱ ijche̱r tö ie' tö ittsé, e' ta̱ se' wa̱ ijche̱r tö ì
kiésö ie' a̱, e' detke se' ulà a̱.

16 Yile tö isué̱ tö iyami e̱rblöke Cristo mik,
ese tso' ì sulu wamblök, erë e' kě ki̱ ie'
kichatënuk aishkuö ta̱, e' ta̱ a' ka̱wöta̱ ikiök
Skëköl a̱ iki̱ ta̱ ie' tö inuí̱ olo'yeraë iki̱ ta̱ se̱ne
michoë meraëitö ia̱. Erë ì sulu tso' et, e'
nuí̱ kě olo'yepa Skëköl tö se' ki̱, e' nuí̱ ki̱ se'
kichatërdaë wake'. Ye' kě tö icheku̱' tö a' tö
ikiö̌ yi tö ì sulu e' wamblé ese ki̱. 17 Ì sulu ko̱s
wamblekesö, e' dör suluë S'yě wöa̱. Ì sulu
wamblekesö ko̱s e' nuí̱ olo'yèmiitö se' ki̱. Erë
ì sulu chéyö ñe' ě nuí̱ kě olo'yepaitö se' ki̱.

18 Se' wa̱ ijche̱r tö wé̱pa wa̱ Skëköl tso'
iYěie, esepa kkö'neke Skëköl Alà tö a̱s bě kě
a̱ ie'pa o̱r we̱s, e' kue̱ki̱ ie'pa kě tö ì sulu
wamblèia̱. 19 Se' wa̱ ijche̱r tö se' dör Skëköl
icha, ñies se' wa̱ ijche̱r tö pë' male̱pa ko̱s tso'
klöulewa̱ bě ulà a̱. 20 Ñies se' wa̱ ijche̱r tö
Skëköl Alà dë'bitu̱ ká̱ i' a̱, e' tö se' e̱r ñi'wé̱ a̱s
se' e̱' batsõ yi dör Skëköl ichökle e' mik. I̱'ñe
ta̱ se' se̱rke batsulewa̱ yi dör ichökle e' mik,
se' batsulewa̱ ilà Jesucristo mik e' wa, e' dör
Skëköl ichökle ena se̱ne michoë e' mukwak.
21 A ala'rla, a' e̱' kkö'nú, íyi diököl tso' dalöiè
ese ko̱s yöki̱.

Yëkkuö skà kit Juan tö i' ta̱ ide böt
2 Juan

Yëkkuö i' kit Jesús ttekölpa tsá̱ e' eköl kiè Juan e' tö. Ie' tö yëkkuö skà kit döka̱ tkël. Pë' we̱lepa tö ibikeitsè tö ie' tö yëkkuö i' kit alaköl eköl ena ila'rla e'pa a̱. Erë iëltëpa tö ibikeitsè tö "alaköl" ena "ala'rla" e' wà kiane chè Skëkëpa Jesús icha erule we̱le. E' kue̱ki̱ we̱lepa tö ibikeitsè tö ie' tö ikit Skëkëpa icha erule we̱le a̱.

S'ki̱tö'u̱kwakpa dë'mi Jesús mik e̱rblökwakpa shu̱a̱ e'pa kë̃ tö s'wöbla'we̱ku̱' Jesús tté buaë e' wa. Ie'pa é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa tsa̱kmi ñala̱ sulusi ki̱. E' kue̱ki̱ Juan tö yëkkuö i' kit pë' ñekkëpa biyö̃ choie ie'pa a̱. Ñies ie' tö iché tö Jesús mik e̱rblökwakpa ka̱wöta̱ ñì dalëritsök.

Shke̱'wè̱

[1] A tayë*, be' shu̱kitbak Skëköl tö. Ye' kiè a' tö blë'këkëpa, e' tso' yëkkuö i' shtök be' a̱ ena be' ala'r a̱. Moki̱ë a' dalër ta̱ië ye' é̱na. Ñies wé̱pa tö Skëköl ttè moki̱ e' klö'wé̱, esepa ko̱s é̱na a' dalër ta̱ië. [2] Ttè moki̱ e' tso' se' ko̱s e̱r a̱, e' tso' se' ta̱ ke̱kraë, e' kue̱ki̱ sa' é̱na a' dalër ta̱ië. [3] Skëköl dör S'yë̃ ena ilà Jesucristo, a̱s e'pa e̱r buaë chõ a' a̱ ena a' sa̱ù̱ e̱r sia̱rë wa. A̱s ie'pa tö se̱ne bë̃rë mù a' se̱rke ttè moki̱ a̱ ena ñì dalëritsè a̱, esepa ko̱s a̱.

Se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök

[4] Ye' wa̱ ijche̱newa̱ tö be' ala'r we̱lepa tso' S'yë̃ ttè moki̱ë, e' wà dalöiök buaë we̱s ie' tö ime'a̱t se' a̱ es. E' tö ye' ttsë'we̱ke buaë. [5] A tayë, ye' tö be' a̱ ichè tö se' ulitane ka̱wöta̱ ñì dalëritsök. Ttè e' kë̃ dör ttè dalöiëno pa̱'a̱li̱ shtekeyö a' a̱. E' dör ttè yënebitu̱ se' a̱ tsa̱we e'. [6] Se' se̱rke yësyësë we̱s Skëköl ttè dalöiëno tö ichè es, e' ta̱ se' tso' Skëköl dalëritsök moki̱ë. Ie' ttè dalöiëno tö ichè tö se' ka̱wöta̱ ñì dalëritsök. Ttè e' ttsë'bitu̱ a' tö tsa̱we.

S'wöbla'u̱kwakpa ka̱che tté wa

[7] Ta̱ië s'ki̱tö'u̱kwakpa tso' ká̱ wa'ñe. Ie'pa tö icheke tö Jesucristo dë', erë kë̃ idë'bitu̱ s'ditsöie. Yi tö icheke es, ese dör s'ki̱tö'u̱kwak ena Cristo Bolök. [8] A' e̱' kkö'nú pë' esepa yöki̱ a̱s sa' kaneblë' a' shu̱a̱, e' kë̃ wà weirwa ë̃me. Ye' ki̱ ikiane tö iské mú dõ a' ulà a̱ se̱ra̱a̱.

[9] Ttè wa Cristo tö s'wöblao̱', e' kë̃ klö'we̱ku̱'ia̱ yile tö erë ikí̱ kuötkéka̱itö ta̱ië ko̱s Cristo tö iyë', e' tsa̱ta̱, e' ta̱ ese kë̃ batsulewa̱ Skëköl mik. Erë yi e̱' tkéwa̱ darërëë Cristo ttè moki̱ a̱, ese batsulewa̱ S'yë̃ mik ena ilà mik. [10] Yile de a' ska' kë̃ wa̱ Cristo ttè moki̱ mir, eta̱ kë̃ ese a̱ we̱shke̱ char, kë̃ ishke̱'wa̱r. [11] Yi tö ishke̱'wé̱, ese tö ì sulu wamblekeitö e' ki̱meke. E' kue̱ki̱ esepa kë̃ shke̱'wa̱r.

Juan e̱' chéa̱t

[12] Ta̱ië ye' wa̱ íyi tso' chè a' a̱, erë kë̃ ye' é̱na ishtak yëkkuö ki̱. Ye' mú mi' a' ska' ta̱ se' tö iwà chèmi ñì a̱. Es se' ttsë'rdaë buaë shu̱te̱.

[13] Be' ël shu̱kitbak Skëköl tö, e' ala'r tö be' shke̱'wé̱mi.

---
* **1:1** tayë: Es Juan tö Skëkëpa icha erule a̱ ie' tso' yëkkuö i' shtök e'pa kiè.

Yëkku**ö skà kit Juan tö i' ta̱ ide maña̱**at
3 Juan

Juan tö yëkkuö et ena böt kit e' wák tö i' kit. Ie' tö ikit isini' eköl kiè Gayo e' a̱. Ie' tö yile patkë' Gayo ska' Jesús tté buaë pakök erë wëm eköl e̱' ttsõka̱ ta̱ië kiè Diótrefes e' kẽ éna Juan tö ipatkë' e'pa kiakwa̱. E' kẽ mène buaë Juan a̱, e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit Gayo a̱. Ie' wöa̱ iwëne buaë tö Gayo tö s'wöbla'u̱kwakpa kiekewa̱ buaë e' chak ie' éna Gayo a̱ ena ie' ki̱ ikiane tö e' kí̱ wè̱ Gayo tö es. E' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit.

Shke̱'wè̱

1 A Gayo, ye' dör blë'këkëpa, e' tso' yëkkuö
i' shtök be' a̱. Ye' é̱na be' dalër ta̱ië Jesús ttè
moki̱ e' kue̱ki̱.

Juan tö Gayo ki̱kéka̱ buaë

2 A yami dalër ta̱ië ye' é̱na, ye' tso' ikiök
Skëköl a̱ tö be' mú mir buaë ì ko̱s tso' be' wa̱
e' a̱, ena be' mú tso' buaë kẽ duöta̱' we̱s be' e̱r
tso' buaë Skëköl ta̱ es. 3 Mik s'yamipa we̱lepa
dë' ye' ska', eta̱ e'pa tö ye' a̱ iyë' tö be' se̱rke
buaë ke̱kraë yësyësë we̱s Skëköl ttè moki̱ë tö
ichè es. E' tö ye' ttsë'we̱ke buaë. 4 Ke̱kraë mik
ye' tö ittsé tö wé̱pa dör we̱s ye' ala'r es, esepa
se̱rke buaë yësyësë we̱s Skëköl ttè moki̱ tö
ichè es, eta̱ e' tö ye' ttsë'we̱ke buaë tkõka̱ íyi
ulitane tsa̱ta̱.
5 A yami, be' dalër ta̱ië ye' é̱na, s'yamipa
shköke ká̱ wa'ñe Jesús tté buaë pakök, esepa
kiekewa̱ be' tö buaë ke̱kraë, bua'iewa̱ wé̱pa
kẽ su̱ule be' wa̱ esepa. 6 Ie'pa we̱lepa dene
sa' ska', e'pa tö be' paké Skëkëpa Jesús icha
erule e'pa a̱ tö be' é̱na ie'pa dalër ta̱ië. Ye' tö
be' a̱ ichè tö ie'pa esepa kí̱ ki̱mú. Ì ko̱s kiane
ie'pa ki̱ shkoie Jesús tté buaë pakök, ese ko̱s
wa ie'pa ki̱mú. Ie'pa ki̱mú e̱r bua' wa we̱s
Skëköl ki̱ ikiane es. 7 Ie'pa mi'ke ká̱ wa'ñe
kaneblök Jesucristo a̱, ie'pa kẽ tö ì kieta̱' pë'
kẽ tö Skëköl dalöieta̱' esepa a̱. E' kue̱ki̱ ie'pa
ki̱mú. 8 Se' ulitane ka̱wöta̱ ie'pa ki̱muk, ì
ko̱s kiane ie'pa ki̱ e' wa. Es se' ko̱s tö ie'pa
ki̱mekeñak Jesús tté moki̱ e' wà pakök.

Diótrefes dör se' e̱' ttsõka̱ ta̱ië ese

9 Skëkëpa Jesús icha erule se̱rke a' ká̱ a̱,
e'pa a̱ ye' tö yëkkuö kit. Erë wëm tso' ee̱ eköl
kiè Diótrefes, e' wöbatsö e̱' tkõka̱ imale̱pa
wökirie, e' kue̱ki̱ ka̱wö mène ye' a̱ Jesús
ttekölie, e' watéttsa̱itö. 10 E' kue̱ki̱ mik ye' de
a' ska', eta̱ ì sulu wamblé ie' tö, e' cheraka̱yö
a' ulitane kukua. Ie' tso' ka̱chök ye' ta̱. E'
kí̱ie ta̱ mik s'yamipa de a' weblök, eta̱ e'pa kẽ
kièwa̱ ie' tö. A' we̱lepa é̱na ie'pa kiakwa̱ e'pa
wöklö'we̱keitö, u̱yekettsa̱itö Skëkëpa Jesús
icha erule e' shu̱a̱.
11 A yami dalër ta̱ië ye' é̱na, ì sulu
wambleke pë' tö, ese kẽ wamblar be' tö. E'
skéie pë' se̱r buaë yësyësë, es be' se̱nú buaë
yësyësë. Yi se̱rke yësyësë, ese dör Skëköl
icha. Yi e̱' wamblõ sulu, ese kẽ bàtse̱ Skëköl
mik.
12 Sulitane tö icheke tö wëm kiè Demetrio,
e' dör pë' buaë. Ie' se̱rke buaë yësyësë we̱s
Skëköl ttè moki̱ tö ichè es. E' wa iwënewa̱ tö
ie' dör pë' buaë. Ñies sa' tö ichè tö ie' dör pë'
buaë. Be' wa̱ ijche̱r tö ì ko̱s cheke sa' tö e' dör
moki̱.

Juan e̱' chéa̱t

13 Ye' wa̱ íyi tso' ta̱ië chè be' a̱, erë kẽ ye'
é̱na ishtak yëkkuö ki̱. 14 Ye' mú mi' be' ska'
bet, e' wa ye' tö be' a̱ iwà chè.
15 A̱s be' ttsë'r buaë. Í̱e̱ s'yamipa tö be'
shke̱'wé̱mi. S'yamipa tso' be' ska', e'pa
shke̱'ú̱ ña eköl eköl.

Yëkkuö kit Judas tö Juan

Yëkkuö i' kit Judas tö. Kë̃ s'wa̱ ijche̱r moki̱ë tö yi dör ie'. Erë we̱lepa tö ibikeitsè tö Jesús ttekölpa tsá̱ e' eköl kiè Judas cheke Lucas tö (Lucas 6.16; Hechos 1.13), e' tö ikit. Pë' ta̱ië tö ibikeitsè tö ie' dör Jesús ël eköl we̱s Santiago es. Mateo 1.55 ena Marcos 6.3 e' tö Jesús ël kiè Judas e' chè, e' kue̱ki̱ we̱lepa tö ibikeitsè es.

Judas tö yëkkuö i' kit Jesús mik e̱rblökwakpa a̱, ie'pa a̱ s'wöbla'u̱k ka̱che tté wa, esepa biyö̃ choie. Pë' esepa dë̃'bitu̱ e̱' chök tö ie'pa dör Jesús mik e̱rblökwakpa erë ie'pa dör s'ki̱tö'u̱kwakpa ë̃me. Ie'pa ki̱ Jesús mik e̱rblökwakpa kiane tsè̱mi ñala̱ sulu ki̱. E' chök Judas tso' ie'pa a̱ tö a' e̱' kkö'nú iyöki̱. Ie'pa esepa tö s'wöbla'we̱ke tö Skëköl é̱na se' dalër ta̱ië ena ì sulu nuí̱ tso' se' ki̱ e' olo'ya'itö s'ki̱, e' kue̱ki̱ se' a̱ ì sulu kí̱ wamblërmi. Judas tö iché tö e' kë̃ dör es. Ká̱ ia̱ia̱ë wé̱pa bak e̱' wamblök suluë e'pa we'ik Skëköl tö sia̱rë. E' sù̱ ie' tö s'ki̱tö'u̱kwakpa ñe' we'ikeraë. E' kkachak Judas é̱na Jesús mik e̱rblökwakpa a̱ e' kue̱ki̱ ie' tö yëkkuö i' kit.

Shke̱'wè̱

1 Ye' dör Judas, ye' dör Jesucristo kanè
méso, ñies ye' dör Santiago ël, e' tso' yëkkuö
i' shtök a' a̱. Skëköl dör S'yë̃ e' tö a' klöo̱'bak
ie' ala'rie. Ta̱ië a' dalër ie' é̱na. Jesucristo tso'
a' tsa̱tkök ì sulu ko̱s yöki̱. 2 A̱s Skëköl tö a' sa̱ù̱
e̱r sia̱rë wa ena se̱ne bẽrë kí̱ mù a' a̱. Ñies a̱s
a' kí̱ ñì dalëritsö̃ ta̱ië.

Jesús tté buaë, e' tsa̱tkö̃

3 A yamipa, a' dalër ta̱ië ye' é̱na. Ke̱we ta̱
ye' ibikeitsé yëkkuö shtök a' a̱ se' tsa̱tkëne
e' tté pakoie. Erë ye' ittsé tö ye' ka̱wöta̱
kköchök a' a̱ tö ttè mik se' e̱rblöke e'
tsa̱tkö̃ ke̱kraë. Ttè e' menea̱t etökicha ë̃me
s'batse'rpa a̱ kkö'nè ke̱kraë. 4 Pë' we̱lepa
dewa̱ a' shu̱a̱, erë a' kibiiepa kë̃ wa̱ ijche̱r
tö e'pa dör s'ki̱tö'u̱kwakpa. E' kue̱ki̱ ye'
tso' yëkkuö i' shtök a' a̱. Esepa kë̃ tö Skëköl
dalöieta̱' moki̱. Ie'pa tö icheke tö ie' e̱r buaë
ché se' a̱, e' kue̱ki̱ ì sulu ko̱s wamblak se'
é̱na, e' wamblè̱misö, kë̃ ulé klöule. Erë kë̃
idör es. Ttè e' wa ie'pa tö Skëkëpa Jesucristo
dör se' blú eköl ë̃, e' dalöse̱wé̱wa̱. Ká̱ ia̱ia̱ë
Skëköl tö iyë'bak iyëkkuö ki̱ tö esepa ko̱s
wömeulettsa̱tke weinuk aishkuö ta̱. E' kue̱ki̱
ye' tso' a' a̱ ichök tö Jesús tté buaë tsa̱tkö̃
ie'pa esepa yöki̱.

Skëköl tö ì sulu wamblökwakpa we'ikeraë

5 A' wa̱ ijche̱rtke buaë, erë ye' é̱na ichakne
a' a̱, a̱s a' é̱na ia̱rne tö Skëköl tö Israel aleripa
tsa̱tkë'ttsa̱ egiptowak ulà a̱, yë'ttsa̱ Egipto.
E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa wé̱pa kë̃ e̱rblëne ie' mik
e'pa e̱o̱'waitö. 6 Ñies a' é̱na ia̱nú tö Skëköl
biyöchökwakpa, e'pa we̱lepa tö kanè mène
ie'pa a̱, e' olo'yé ta̱ ie̱' yélur wé̱ ie'pa bak
se̱nuk e̱e̱. E' kue̱ki̱ ie' wa̱ ie'pa tso' wötëule
stui ké̱ a̱. E̱e̱ ie'pa tso' moule tabechka
kë̃ butsta̱'ttsa̱ yöbië ese wa. E̱e̱ ie'pa tso'
ikichatërke e' ké̱wö panuk. 7 Es ñies a' é̱na
ia̱nú tö Sodoma ena Gomorra wakpa, ñies
ká̱ tso' tsi̱net ie'pa o̱'mik e' wakpa, e'pa bak
trënuk ta̱ië ena e̱' ya'u̱k suluë. E' kue̱ki̱
Skëköl tö ie'pa ko̱s we'ik michoë bö' wa.
Ie'pa wa ie' tö ikkaché tö ì tköraë ì sulu
wamblökwakpa ta̱'.

8 Es ñies wé̱pa chök ye' tso' a' a̱, esepa
e̱' wamblö̃ suluë. Ie'pa e̱' ia'u̱keka̱ trë wa
ta̱ ichekerakitö tö e' kkayëne ie'pa a̱ kab-
suè a̱. Ñies Skëköl ttè watekerakitö ena
ibiyöchökwakpa olo ta̱' ta̱ië, e'pa chekerak-
itö suluë. 9 Ká̱ ia̱ia̱ë mik Moisés blënewa̱,
eta̱ bë̃ ki̱ inú kiane, erë Skëköl biyöchökwak
wökir eköl kiè Miguel, e' kë̃ tö imè ie' a̱, e'
kue̱ki̱ ie'pa ñì iu̱té iki̱. Miguel dör Skëköl
biyöchökwak olo ta̱' ta̱ië ese, erë ie' kë̃ wa̱
bë̃ yëne suluë a̱s ikichatër. Ie' tö iché ia̱:
“Skëköl tö be' uñú.” E' ë̃ ché Miguel tö ie' a̱.
Eta̱ ¿we̱s wé̱pa chök ye' tso' esepa tö Skëköl
biyöchökwakpa chèmi suluë? 10 Ì kë̃ a̱ne ie'pa
é̱na, ì kë̃ jche̱r ie'pa wa̱, ese ko̱s cheke suluë
ie'pa tö. Erë ì jche̱r ie'pa wa̱ iwákpa e̱r
wa, ese wambleke ie'pa tö kë̃ wà bikeitsule
we̱s iyiwak es. E' kue̱ki̱ ie'pa weirdaë sia̱rë
aishkuö ta̱.

11 ¡Wëstela i̱na ie'pa ta̱! Ie'pa e̱' wamblö̃
suluë we̱s Caín e̱' o̱' es. Ie'pa tö ttè moki̱
olo'yé inuköl klö'wo̱ie we̱s Balaam es. Ie'pa
tö Skëköl dalöse̱wé̱wa̱ we̱s Coré tö Moisés
dalöse̱o̱'wa̱ es. E' kue̱ki̱ aishkuö ta̱ ie'pa
weirdaë sia̱rë we̱s Coré es. 12 Mik a' ñì
dapa'u̱ke chkök di'yök ñita̱ e̱r bua' wa Cristo
köte̱wa̱ e' ké̱wö tkö'u̱k, eta̱ e' sulu'we̱kewa̱
ie'pa tö we̱s ie̱' wamblörak ese wa. Ie'pa
kë̃ jaër ì sulu wamblök ka̱wö e' a̱. Ie'pa
e̱r me'rie iwákpa ë̃ kkö'nuk. Ie'pa dör
s'ki̱tö'u̱kwakpa we̱s ka̱li̱ dami siwa̱' wa ta̱ië,
erë kë̃ iwà yër yës es. Ie'pa dör we̱s kal kë̃
wör ta̱' mik iwörke e' ké̱wö ska' es. Ie'pa dör
we̱s kal ponettsa̱ iwìë e' sirwa̱ es. 13 Ie'pa tö
ì sulu wambleke kë̃ jaër ta̱', e' u̱yekerakitö
we̱s dayë tö íyi tso' ko̱s ie' a̱ e' u̱yèttsa̱ u'rki̱
es. Ie'pa dör we̱s bëkwö kë̃ ku̱'ar ek tsi̱ní ë̃me
es. Skëköl wa̱ ká̱ tso' ie'pa a̱ ttsettseë, e̱e̱ ie'pa
wötërdawa̱ kë̃ yërpattsa̱ia̱.

14 Adán aleripa de ie' itöki̱ döka̱ kul, e'
shu̱a̱ wëm eköl bak, e' kiè Enoc. Ie' tö pë'
sulusi esepa yë' i' es Skëköl ttekölie: “Ye'
ttö̃ ttsö̃. Skëköl döraë ibiyöchökwakpa batse'r
ta̱ië shu̱te̱ e'pa ta̱ 15 sulitane shu̱lök. Pë' su-
lusipa kë̃ tö ie' dalöieku̱' tö ì sulu wambleke
tö ie' cheke suluë, esepa ko̱s wömerattsa̱ ie'
tö weinuk.” 16 Wé̱pa chök ye' tso' a' a̱, esepa
wa íyi ulitane wër suluë, íyi ulitane tö ie'pa

kköchöwe̱ke. Ì sulu kiane ie'pa ki̱ wamblè
ese wamblekerakitö. Ie'pa e̱' ttsõka̱ tai̱ë.
Ñies s'male̱pa daki̱ñekerakitö ttè ttsë'r bua'
ese wa a̱s tö iù̱ we̱s ie'pa ki̱ ikiane es.

A' e̱' tkö̃wa̱ darërëë Skëköl ttè a̱

17 Erë a yamipa, a' dalër tai̱ë ye' é̱na. Ì
yë' Skëkëpa Jesucristo ttekölpa tsá̱ e'pa tö, e'
ska' a' e̱r a̱nú. 18 Ie'pa tö se' a̱ iyë': "Mik
ká̱ i' e̱rkewatke, eta̱ s'wayuökwakpa datse̱
tai̱ë. Ie'pa se̱rdaë we̱s ie'pa wák dër suluë
ki̱ ikiane se̱nuk es." 19 Ye' tö a' a̱ ichè tö pë'
esepa tso' a' shu̱a̱ a' blabatsök. Ie'pa se̱rke
we̱s ie'pa e̱r tö ikieke ia̱ es. Skëköl Wiköl kë̃
ku̱' ie'pa ta̱.
20 Erë a yamipa dalër tai̱ë ye' é̱na, ttè
batse'r ichökle mik se' e̱rblöke, e' a̱ a' kí̱ e̱r
diché iõ. A' ttõ Skëköl ta̱ Wiköl Batse'r wa.
21 Skëkëpa Jesucristo tö se' sué̱ e̱r sia̱rë wa,
e' kue̱ki̱ se̱ne michoë döraë se' ulà a̱ aishkuö
ta̱, e' wà panuk se' tso' e̱r bua' wa. E' dalewa
kë̃ a' é̱na ichökwa tö Skëköl é̱na se' dalër tai̱ë,
e' a̱ a' e̱' tkö̃wa̱ darërëë.
22 A' wé̱pa e̱rblöke Jesús mik, erë ibikeit-
sekeia̱ bötböt, esepa sa̱ú̱ e̱r sia̱rë wa ta̱ ie'pa
ki̱mú. 23 A' wé̱pa skà mi'ketke ì sulu a̱, esepa
tsa̱tkö̃ we̱s s'ñarkewa ese tsa̱tkèsö es. A' wé̱pa
skà tso' ì sulu wamblök tai̱ë ichö̃k, esepa sa̱ú̱
e̱r sia̱rë wa ta̱ iki̱mú, erë a' tso' e̱rki̱ dö' a'
a̱rmi ì sulu wambleke ie'pa tö e' a̱. Ì sulu
wambleke ie'pa tö, e' yöki̱ a' suanú tai̱ë; e' kë̃
kiarwa̱ a' a̱ elkela wë'ia̱.

Ttè bata

24 Skëköl ë̃ a̱ se' kkö'narmi a̱s kë̃ s'a̱rmine ì
sulu a̱. Ie' ë̃ a̱ se' nuì̱ olo'yarmi a̱s se' dõ ie'
olo tai̱ë e' wörki̱ ttsë'ne buaë wa, kë̃ ki̱ ì sulu
ta̱' yës. E' kue̱ki̱ ie' ki̱köka̱sö ttè bua' wa. 25 Ie'
ki̱köka̱sö Skëkëpa Jesucristo batamik. Ie' dör
eköl ë̃me. Ie' dör S'tsa̱tkökwak. Tsa̱we ta̱, i̱'ñe
ta̱, ñies dõ ke̱kraë ie' olo ta̱' tai̱ë, ie' diché ta̱'
tai̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱. Ie' dör se' blú tai̱ë. A̱s
sulitane tö ie' ki̱kõka̱ e̱r bua' wa ke̱kraë. Es
e' idir.

Ì kkayë' Jesucristo tö Juan a̱, e' tté pakè
Apocalipsis

Jesús ttekölpa tsá̱ eköl kiè Juan e' tö yëkkuö i' kit. Ie' bak klöulewa̱ dayënane kiè Patmos e̱e̱. E̱e̱ ie' bak se̱nuk mik ie' tö yëkkuö i' kit eta̱.

Jesucristo wák tö Juan ka' ishtök. Ì ko̱s kkayëne ie' a̱ ena yëne ie' a̱ kabsue̱ie, e' shtök Jesucristo tö ie' ka'. Mik Jesucristo e̱' kkayë' ie' a̱ kabsue̱ie eta̱ e' tö ika' yëkkuö i' shtök Skëkëpa icha erule erule döka̱ kul se̱rke ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ tso' Asia shu̱a̱ e'pa a̱.

E' ki̱ie ta̱ Satanás ñippöke Skëköl ta̱ we̱s e' ukuö miria̱ Juan ké̱wö ska' ena e' ukuöki̱, e' paké ie' tö yëkkuö i' ki̱ a̱s Jesús mik e̱rblökwakpa wa̱ ijche̱r tö Skëköl ena Jesucristo e̱' alöraka̱ da'a̱ie Satanás ena iklépa ki̱.

Shke̱'wè̱

1 Ttè shtök ye' tso' yëkkuö i' ki̱ e' dör ì kkayë'
Skëköl tö Jesucristo a̱ a̱s ie' tö ikkachõne
ikanè mésopa a̱ a̱s ie'pa é̱na ia̱r tö ì tköraë
bet. Ye' kiè Juan, ye' dör Cristo kanè méso. Ie'
tö ibiyöchökwak patkë' eköl ye' ska' íyi ikkë
kkachök ye' a̱. 2 Ì ko̱s sué̱ ye' tö, e' shteke ye'
tö yëkkuö i' ki̱ se̱raa̱. Ye' tö a' a̱ ichè tö e' dör
Skëköl ttè moki̱, ñies e' dör ttè moki̱ kkayë'
Jesucristo tö e'.
3 Ì shteke ye' tö yëkkuö i' ki̱, e' wà dökeke
bet. E' kue̱ki̱ wé̱pa tö ia̱ritseke ena ittseke
ena iwà iu̱teke, ayëcha buaë esepa.
4-5 Ye' tso' yëkkuö i' shtök Skëkëpa Jesús
icha eruleë se̱rke ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ döka̱ kul
a̱te̱ Asia e'pa a̱. Skëköl ena iWiköl ena Je-
sucristo, a̱s e'pa e̱r buaë chõ ena se̱ne bẽrë
mù a' a̱. Skëköl e' tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱,
ñies ke̱kraë. Wikölpa Kul* tso' wé̱ Skëköl
tkër s'blúie e' wörki̱. Jesucristo tö Skëköl tté
cheke yësyësë ke̱kraë. Ie' dör s'duulewa̱ e'
tsá̱ shke̱neka̱ne sulitane yöki̱ ke̱we e'. Ie' dör
ká̱ ulitane blúpa e'pa blú. Ie' é̱na se' dalër
ta̱ië. Ie' köte̱wa̱, ie' pẽ tëne se' skéie, e' wa ie'
tö se' tsa̱tké̱e se̱ne sulu nui̱ ulà a̱. 6 Ie' tö se'
shu̱kit a̱s se' dõ s'blúpaie ena sacerdotepaie
kaneblök Skëköl dör ie' yẽ e' a̱. Jesucristo
olo ta̱' ta̱ië, ie' diché ta̱' ta̱ië, a̱s sulitane tö ie'
ki̱kõka̱ ke̱kraë. Es e' idir.

7 ¡Ittsö! Jesucristo datse̱ mò a̱.
Sulitane tö ie' sue̱raë,
ñies wé̱pa tö ie' kötwa̱, ie' tkë'rakitö kuaböt
wa,
e'pa tö isue̱raë.
Mik ká̱ ulitane wakpa tö isué̱,
eta̱ ie'pa i̱u̱raë sia̱rë suane yöki̱.
Es iwà tköraë. Es e' idir.

8 Skëköl diché ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱, ie'
tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱, ñies ke̱kraë. Ie' tö
ichè: "Ye' dör íyi wì ena íyi bata."

Juan tö Jesucristo sué̱ kabsue̱ie

9 Ye' dör a' yami Juan, e' batsulewa̱ Jesús
mik e' wa ye' tso'ñak a' ta̱ wé̱pa blúie Skëköl
tso' esepa shu̱a̱. Ñies ye' tso'ñak weinuk a'
ta̱ ena idalë'ttsök a' ta̱ e̱r bua' wa. Ye' tö
s'wöbla'wé̱ Skëköl ttè wa, ñies ye' tö Jesús tté
paké sulitane a̱, e' kue̱ki̱ ie'pa tö ye' u̱ya'mi
se̱nuk dayë nane kiè Patmos e' a̱. 10 Skëkëpa
Jesús diwö, e' dör Domingo, e' ké̱wö ska' ta̱
Skëköl Wiköl de ye' ki̱ ta̱ië, eta̱ ye' ittsé ye'
tsi̱kka tö yi tté ye' ta̱, e' ttõ dör darërëë we̱s
duk blar es. 11 Ie' tö ye' a̱ iché: "Ì sue̱ke be' tö,
e' shtõ yëkkuö ki̱ ta̱ ipatkõmi Skëkëpa Jesús
icha eruleë se̱rke Éfeso, Esmirna, Pérgamo,
Tiatira, Sardes, Filadelfia ena Laodicea e'pa
ko̱s a̱."

12 Ye' wötrée isa̱u̱k tö yi ttöke ye' ta̱, eta̱
bö'wöla wöbastulur döka̱ kul, e' sué̱ ye' tö.
E' tulur ituloka̱ yöule orochka wa e' ki̱.
13 Bö'wöla kul shu̱a̱, ye' tö isué̱ tö ì dur
s'ditsö sue̱. Ie' datsi' dör batsi̱ë döttsa̱ iklökue
ki̱. Ikiparuo àr icho' mik e' dör oro. 14 Ie'
tsa̱kö dör saruru shu̱te̱ë we̱s suiyök es we̱s
mochka saruruë es† Ie' wöbla wër we̱s bö'wö
wöñar es. 15 Ie' klõ wër dalölöë we̱s tabechka
bua'bua ba'wè̱ bö' a̱ ena ipaiklè ta̱ iwër
dalölöë es. Ie' ttõ ttsër we̱s di' blar ta̱ië ákttö
mik es. 16 Ie' ulattö bua'kka a̱ ie' wa̱ bëkwö
tso' döka̱ kul. Ie' kkõ a̱ tabè dettsa̱ ka̱o̱ule
di'dië wi̱'kë io̱'kë. Ie' wö wër dalölöë we̱s
mik dìba a̱rke buaë eta̱ diwö wër es.

17 Mik ye' tö ie' sué̱, eta̱ ye' a̱newa
wöwakköt ie' klõ ska' we̱s s'duowa̱ es. Erë
ie' ulà bua'kka méka̱ ye' ki̱ ta̱ ichéitö ye' a̱:
"Kẽ be' suanuk. Ye' dör ttè tsá̱ ena ttè bata.
18 Ye' dör se̱ne michoë e' wák. Ye' du'wa̱
e' tso'ne ttsë'ka ke̱kraë. Ye' wa̱ diché tso'
s'duõwa̱ ki̱. S'wimblu ké̱ e' wékkö yottsa̱ tso'
ye' wa̱. Ie'pa shke̱o̱rmika̱ ye' a̱. 19 Ì tso' i̱'ñe ta̱
ena ì ko̱s datse̱ia̱ sue̱ke be' tö e' shtõ yëkkuö
ki̱. 20 Bëkwö döka̱ kul sué̱ be' tö ye' ulattö
bua'kka a̱ ñies bö'wöla tuloka̱ yöule orochka
wa, e' wà cheke ye' tö be' a̱ i' ta̱. Bëkwö kul,
e' tö Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul e'pa wà
chè. E'pa dör Skëkëpa Jesús icha eruleë se̱rke
ká̱ kul a̱ ñe' kkö'nukwakpa. Bö'wöla döka̱ kul,
e' tö Skëkëpa Jesús ichapa eruleë se̱rke ká̱
kul a̱ ñe' wà chè."

* **1:4-5** Wikölpa Kul: Mik yëkkuö i' tö Wikölpa Kul cheke, eta̱ e' wà kiane chè Wiköl Batse'r. Isalema Juan tö ikié es ichoie tö ì kanewe̱ke Wiköl Batse'r tö ese dör tsa̱ki̱ë buaë kẽ ì kianeia̱ iki̱. Apocalipsis 3.1; 4.5; 5.6 sa̱ú. † **1:14** suiyök ena mochka: Si'kuaie e' dör lana ena nieve.

2

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Éfeso, e'pa a̱

1 Eta̱ ie' tö ye' a̱ iché: “Yëkkuö shtő Skëköl
biyöchökwak tso' ye' icha erule se̱rke Éfeso,
e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtő̱mi ie' a̱
i' es:

‘Yi wa̱ bëkwö kul tso' iulatö bua'kka a̱, ñies
yi shkõdur bö'wöla tuloka̱ yöule orochka wa,
e' shu̱a̱, e' tö ichè a' a̱ i' es: 2 We̱s a' se̱rke e'
ko̱s jche̱r ye' wa̱. A' kaneblöke darërëë, a'
weirke ko̱s ye' kue̱ki̱, e' dalë'ttseke a' tö e̱r
bua' wa, e' ko̱s jche̱r ye' wa̱. Ye' wa̱ ijche̱r
tö pë' sulusipa kẽ wër a' wa buaë. Wé̱pa de
a' ska' e̱' chök tö ie'pa dör ye' ttekölpa erë
ika̱chörak, esepa ma'wé̱ a' tö ta̱ a' isué̱ tö
ie'pa dör ka̱chökwakpa. 3 A' weirke ta̱i̱ë ye'
tté kue̱ki̱, e' dalë'ttseke a' tö e̱r bua' wa, kẽ
ilo'yane a' wa̱. 4 Erë ye' wa̱ ilè tso' ki̱ a' kkatè:
a' kẽ ñì dalëritsöku̱'ia̱ ena a' kẽ ye' dalëritsèia̱
we̱s kuaë es. 5 E' kue̱ki̱ we̱s kuaë ta̱ a' éna ye'
dalër, ñies we̱s kuaë ta̱ a' ñì dalërits e' a̱nú a'
éna. A' e̱r mane'ú̱ne ta̱ a' se̱núne we̱s a' se̱ne'
kuaë es. A' kẽ e̱r maneo̱ne, e' ta̱ ye' datskene
bet a' ska' ta̱ a' bö'wöla tuloka̱ e' yerattsa̱ ye'
tö. 6 Erë ì sulu wambleke Nicolaiwakpa tö e'
sue̱ke a' tö suluë we̱s ye' tö isue̱ke es, e' tö ye'
ttsë'wé̱ buaë. 7 ¡Ì cheke Skëköl Wiköl tö ye'
icha eruleë e'pa a̱, e' ttső a' ulitane tö! Wé̱pa
e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kẽ wa̱ ye' tté olo'yaule,
esepa ko̱s a̱ ye' tö ka̱wö meraë se̱ne michoë
e' kéli wö katök. E' kéli àr ká̱ buaala tso' ká̱
jaì a̱ ee̱.’ ”

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Esmirna, e'pa a̱

8 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: “Yëkkuö
shtő Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule
se̱rke Esmirna, e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e'
ki̱ ishtő̱mi ie' a̱ i' es:

‘Yi dör ttè tsa̱we ena ttè bata. Yi köte̱wa̱ e'
shke̱neka̱ne, e' tö ichè a' a̱ i' es: 9 A' weirke
sia̱rë ye' tté kue̱ki̱ ñies a' kẽ wa̱ ì ta̱', e' ko̱s
jche̱r ye' wa̱, erë a' dör Skëköl icha e' kue̱ki̱
a' dör we̱s inuköl blúpa es. Ñies ye' wa̱ ijche̱r
tö pë' we̱lepa tö a' cheke suluë. Ie'pa e̱' chõ
tö ie'pa dör Skëköl icha, ñermata ie'pa dör
Satanás icha. 10 A' weirdaë ko̱s, e' kẽ yöki̱ a'
suanuk. Ye' ttõ ttső: Bẽ tö a' we̱lepa u̱yerawa̱
s'wöto wé a̱, a' e̱rblöke ye' mik e' ma'wo̱ie.
A' weirdaë sia̱rë döka̱ ká̱ dabop ẽ. Ie'pa tö
a' ttèwa̱mi ye' tté kue̱ki̱, erë a' e̱rblöke ye'
mik, e' kẽ olo'yar a' tö yës, e' ta̱ se̱ne michoë
meraëyö a' a̱ iskéie. 11 ¡Ì cheke Skëköl Wiköl
tö ye' icha eruleë esepa a̱, e' ttső a' ulitane
tö! Wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kẽ wa̱ ye' tté
olo'yaule, esepa kẽ duõpawa̱ bötökicha.’ ”*

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Pérgamo, e'pa a̱

12 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: “Yëkkuö
shtő Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule
se̱rke Pérgamo, e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱
ishtő̱mi ie' a̱ i' es:

‘Yi wa̱ tabè tso' ka̱o̱ule di'dië wi̱'kë io̱'kë,
e' tö ichè a' a̱ i' es: 13 Ye' wa̱ ijche̱r tö a'
se̱rke wé̱ Satanás tkër blu'ie ee̱, erë a' e̱'
tkéwa̱ darërëë ye' a̱. Erẽ ye' tté chökwak eköl
yësyësë kiè Antipas, e' kötwa̱ ie'pa tö a' ké̱ a̱
wé̱ Satanás se̱rke ee̱, erë a' kẽ wa̱ a' e̱rblöke
ye' mik e' olo'yane. 14 Erë ilè tso' ye' wa̱
böt mañat ki̱ a' kkatè: A' shu̱a̱ we̱lepa tso',
e'pa tso' ttè sulu iu̱tök. Ttè e' dör we̱s ttè wa
Balaam bak s'wöbla'u̱k es. Ká̱ ia̱ia̱ë Balaam
tö Balac wöblao̱' a̱s ie' tö Israel aleripa kõ
ì sulu wamblök. Balaam tö Israel aleripa
daki̱ñé chkè meule íyi diököl tso' dalöiè ese
a̱, ese katök ñies trënuk ta̱i̱ë. 15 Es ñies a' shu̱a̱
we̱lepa tso', e'pa kẽ éna Nicolaiwakpa ttè
olo'yak. 16 E' kue̱ki̱ a' e̱r mane'ú̱ne Skëköl
a̱. A' kẽ tö iwè̱ es, e' ta̱ bet ye' datske ñippök
ie'pa ta̱ tabè tso' ye' kkõ a̱ e' wa. 17 ¡Ì cheke
Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e' ttső
a' ulitane tö! Wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kẽ
wa̱ ye' tté olo'yaule, esepa ko̱s tieraëyö chkè
tso' blëulewa̱ kiè maná ese wa. Ñies ákwöla
sarurula meraëyö ie'pa a̱ eköl eköl, e' ki̱ kiè
pa̱'a̱li̱ tso' kitule. Kiè e' kẽ jche̱r yi wa̱. Yi a̱
imène, ese ẽ wa̱ ijche̱rdaë.’ ”

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Tiatira, e'pa a̱

18 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: “Yëkkuö shtő
Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule se̱rke
Tiatira, e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtő̱mi
ie' a̱ i' es:

‘Skëköl Alà, e' wöbla wër we̱s bö'wö wöñar
es. Ie' klõ wër dalölöë we̱s tabechka bua'bua
paiklèsö ta̱ iwër dalölöë es, e' tö ichè a' a̱ i'
es: 19 We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱. Ye' wa̱
ijche̱r tö a' ñì dalëritsöke buaë ena a' e̱rblöke
ye' mik. Ñies ye' wa̱ ijche̱r tö a' ñì ki̱muke
ñikkëë buaë ena a' weirke ko̱s, e' dalë'ttseke
a' tö e̱r bua' wa. I̱'ñe a' tö ikí̱ we̱ke bua'ie,
kuaë a' tö io̱' e' tsa̱ta̱. 20 Erë ye' wa̱ ilè tso' ki̱
a' kkatè: alaköl tso' a' shu̱a̱ kiè Jezabel, e' a̱
a' tö ka̱wö meke s'wöbla'u̱k. Ie' e̱' chõ tö ie'
dör Skëköl tteköl, erë ie' tö s'wöbla'we̱ke, e'
wa ie' tö ye' kanè mésopa daki̱ñeke a̱s itrër
ñies a̱s itörak chkè meule íyi diököl dalöiè ese
a̱, ese katõ. 21 Ye' tö ie' pané ta̱i̱ë a̱s ie' tö íyi
suluë e' olo'yõ ta̱ ie̱r mane'ù̱ ye' a̱, erë ie' kẽ
e̱r mane'wa̱k yës. 22 E' kue̱ki̱ súyö duè patkè
ie' ki̱ darërëë a̱s kẽ ikarka̱ia̱. Ñies wé̱pa ko̱s
trëne ie' ta̱, esepa we'ikerayö. Ie'pa kẽ e̱r
mane'ù̱, kẽ tö ì sulu e' olo'yè, e' ta̱ bet ye' tö
ie'pa we'ikeraë. 23 Ñies ye' tö alaköl e' klépa

---
* **2:11** kẽ duõpawa̱ bötökicha: S'duõwa̱ bötökicha e' dör se' u̱yèwa̱ bö' ké̱ a̱ wé̱ s'weir michoë ee̱ e'. Apocalipsis 20.16 sa̱ú̱.

tteralur. Es ye' icha eruleë se̱rke ká̱ wa'ñe,
e'pa wa̱ ijche̱rdaë tö ye' wa̱ sulitane e̱r su̱ule
buaë tö we̱s idir, we̱s ise̱r. Ye' tö a' ulitane
a̱ iské meraë eköl eköl we̱s ise̱r es. 24 Erë a'
male̱pa tso' Tiatira, a' kë̃ ku̱' ttè sulu e' iu̱tök.
Ttè e' kiè ie'pa tö “Satanás ttè blëulewa̱ se'
ësepa yöki̱.” Ttè e' dör suluë. E' kë̃ iu̱tëne a'
wa̱, eta̱ e' dör buaë. E' ku̱eki̱ ye' tö a' a̱ ichè
tö ye' kë̃ tö ttè dalöiëno darërëë ese skà kí̱
meku̱' a' a̱ dalöiè. 25 Erë ye' ttè tso'tke a' wa̱
klöule, e' a̱ a' e̱' tkö̃wa̱ darërë michoë dõ mik
ye' datskene eta̱. 26-27 Wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu
ki̱, kë̃ wa̱ ye' tté olo'yaule, wé̱pa se̱rke we̱s
ye' ki̱ ikiane es dõ mik s'e̱newa ekkë, esepa
a̱ ye' tö ka̱wö meraë s'blúpaie we̱s ye' Yë̃ tö
ye' a̱ imé es. Ie'pa tkeraka̱ ye' tö ká̱ ulitane
wakpa wökirpaie. Ie'pa tö ká̱ ulitane wakpa
wëttse̱raë yësyësë kë̃ janéwe̱ta̱' yës. Wé̱pa tö
ie'pa ttè dalöse̱wéwa̱, esepa olordawa̱ we̱s
ska̱u̱ña olorwa̱ es. 28 Ñies ye' tö bëkwö kiè
dukir wërke bla'mi e' meraë ie'pa a̱. 29 ¡Ì
cheke Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱,
e' ttsö̃ a' ulitane tö!’ ”

3

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Sardes, e'pa a̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ ichè: “Yëkkuö shtö̃
Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule se̱rke
Sardes, e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e' ki̱ ishtö̃mi
ie' a̱ i' es:

‘Yi wa̱ Skëköl Wikölpa Kul* tso'. Ñies yi wa̱
iulatö a̱ bëkwö tso' döka̱ kul, e' tö ichè a' a̱ i'
es: We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r ye' wa̱. Sulitane
tö ibikeitseke tö a' se̱rke buaë ye' a̱ erë ye'
wa̱ ijche̱r tö e' kë̃ dör es. A' kë̃ se̱rku̱'ia̱ ye' a̱
buaë. Ye' a̱ ta̱ a' dör we̱s s'duulewa̱ es. 2 Ye' tö
isué tö a' se̱rke Skëköl a̱, e' ka̱m döka̱ wë' ie'
wöa̱. E' ku̱eki̱ a' ti̱'núne, a' se̱núne ye' a̱ buaë.
Ì buaë tso'ia̱ a' a̱ elkela, e' a̱ a' e̱' diché iö̃ne
ka̱m ichö̃wa da'a̱ e' yöki̱. 3 Ttè buaë wa a'
wöblane, e' ska' a' e̱r a̱núne. Ttè e' iu̱tö̃ne. Ì
sulu wamblé a' tö, ese olo'yö̃ ta̱ a' e̱r mane'ú̱
ye' a̱. A' kë̃ tö iwè̱ es, e' ta̱ ye' döraë a' ska' we̱s
akblökwak es a' we'ikök, e' ké̱wö kë̃ jche̱rpa
a' wa̱. 4 Erë a' tso' Sardes, e'pa we̱lepa kë̃
e̱' iao̱neka̱ se̱ne sulu wa. E'pa se̱rke yësyësë
ye' a̱, e' ku̱eki̱ aishkuö ta̱ ie'pa shköraë ye' ta̱
paiëule buaë datsi' saruru wa. 5 Es ñies wé̱pa
e̱' aléka̱ se̱ne sulu ki̱, kë̃ wa̱ ye' tté olo'yaule,
esepa ki̱ datsi' saruruë iërdaë. Ie'pa kiè kë̃
yepattsa̱yö se̱ne michoë e' yëkkuö ki̱. E'
skéie ye' tö icheraë Skëköl wörki̱ ena Skëköl
biyöchökwakpa wörki̱ tö ie'pa dör ye' icha. 6 ¡Ì
cheke Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱,
e' ttsö̃ a' ulitane tö!’ ”

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Filadelfia, e'pa

7 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ ichè i' es: “Yëkkuö
shtö̃ Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule
se̱rke Filadelfia, e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e'
ki̱ ishtö̃mi ie' a̱ i' es:

‘Yi dör batse'r ena ttö̃ moki̱ë e' ulà a̱ s'blú
bak kiè David e' ké̱ ukkö yottsa̱ tso'. Ie' wa̱
ka̱wö ta̱' íyi ulitane ki̱. Mik ie' tö iukkö yéttsa̱,
eta̱ kë̃ yi a̱ iwötënukwa̱ne. Mik ie' tö iukkö
wötéwa̱, eta̱ kë̃ yi a̱ ikkö̃ yënuktsa̱ne. Ie' tö
ichè a' a̱ i' es: 8 We̱s a' se̱rke e' ko̱s jche̱r
ye' wa̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö erë̃ a' kë̃ dalöiërta̱'
tai̱ë, erë a' tö ye' ttè iu̱té buaë, a' kë̃ wa̱ ye'
watënettsa̱. E' ku̱eki̱ ukkö yéttsa̱ ye' tö a' a̱,
kë̃ yi a̱ iwötënukwa̱ne. 9 Ye' ttö̃ ttsö̃. A' shu̱a̱
we̱lepa tso', e'pa dör Satanás icha. Ie'pa e̱'
chö̃ tö ie'pa dör Skëköl icha, erë ie'pa ka̱chö̃.
Ie'pa keraë ye' tö e̱' tulökwa̱ kuchë ki̱ a' wörki̱.
Es ie'pa wa̱ ijche̱rdaë tö ye' tö a' dalëritseke.
10 A' weirke ye' tté ku̱eki̱, e' dalë'ttsé a' tö e̱r
bua' wa we̱s ye' tö a' patkë' iwà u̱k es. E' wà
iu̱té a' tö buaë, e' ku̱eki̱ ye' tö a' tsa̱tkeraë mik
s'weirke tai̱ë e' ké̱wö de ká̱ ulitane wakpa ki̱
ima'wo̱ie eta̱. 11 Ye' datse̱ne bet. Ye' ttè wa
a' wöblane, e' a̱ a' e̱' tkö̃wa̱ darërë ke̱kraë a̱s
kë̃ yi tö a' ulà a̱ iské buaë e' yö̃ttsa̱. 12 Wé̱pa
e̱' aléka̱ se̱ne sulu ki̱, kë̃ wa̱ ye' tté olo'yane,
esepa döraë we̱s u chkí bua'ie es Skëköl wé
tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱. Ee̱ ie'pa se̱r michoë ke̱kraë.
Skëköl kiè shteraëyö ie'pa mik. Ñies Skëköl
ké̱, e' kiè shteraëyö ie'pa mik. Ká̱ e' kiè
Jerusalén Pa̱'a̱li̱, e' datse̱ ká̱ jaì a̱. Ñies ye' wák
kiè pa̱'a̱li̱, e' shteraë ye' tö ie'pa mik. 13 ¡Ì
cheke Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱,
e' ttsö̃ a' ulitane tö!’ ”

Ì ché Jesucristo tö ie' ichapa erule se̱rke Laodicea, e'pa

14 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö ye' a̱ iché i' es: “Yëkkuö
shtö̃ Skëköl biyöchökwak tso' ye' icha erule
se̱rke Laodicea e'pa kkö'nuk e' a̱. Yëkkuö e'
ki̱ ishtö̃mi ie' a̱ i' es:

‘Yi dör ì ko̱s yë' Skëköl tö e' wà, yi tö ie' tté
cheke yësyësë ke̱kraë, yi ta̱ ie' tö íyi ulitane
yö', e' tö ichè a' a̱ i' es: 15 We̱s a' se̱rke e' ko̱s
jche̱r ye' wa̱. Ye' wa̱ ijche̱r tö a' tö ye' ttè
dalöieke bërëbërë ë̃, kë̃ bua'ie. A' dör we̱s di'
bashbash es, kë̃ dör ba'baë, kë̃ dör se̱se̱ë, a'
dör bashbash ë̃. ¡A' mú dör ba'baë ö se̱se̱ë!
16 Erë a' dör we̱s di' bashbash es ye' a̱. A'
kë̃ dör ba'baë, ñies a' kë̃ dör se̱se̱ë. E' ku̱eki̱
ye' tö a' tuerattsa̱ ye' kkö̃ a̱. 17 A' tö ichè tö a'
dör inuköl blúpa. A' tö ichè tö a' ka̱wö tköke
buaë, kë̃ ì kí̱ kianeia̱ a' ki̱. Erë a' kë̃ wa̱ ijche̱r
tö ñermata ye' a̱ ta̱ a' dör we̱s pë' weirke sia̱rë
es. A' dör we̱s se' wër sia̱rë s'yamipa wa es.
A' dör we̱s pë' kë̃ wa̱ ì ku̱'ia̱ es. A' dör we̱s
pë' wöbla kë̃ wawër es. A' dör we̱s pë' kë̃ wa̱
datsi' ta̱' es. 18 E' ku̱eki̱ ye' tö a' patteke tö
a' tö orochka ta̱ú̱ ye' ska'. Oro ese dör oro
bua'bua diao̱ule bö' wa ibua'bua yottsa̱ ese.

* 3:1 Apocalipsis 1.3 sa̱ú.

E' je' tö a' blu'we̱mi buaë. Ñies datsi' saruruë
ese ta̱ú̱ ye' ska'. E' wa a' e̱' paiõmi buaë a̱s
a' kẽ jaëri̱a̱. Ñies a' tö kapöli ta̱ú̱ ye' ska' a'
wöbla bua'wo̱ie a̱s iwawër buaë. [19] Wé̱pa
dalër ye' é̱na, e'pa ko̱s uñeke ye' tö shu̱rueke
ye' tö a̱s ise̱rdak buaë. E' kue̱ki̱ ye' dalöiõ e̱r
bua' wa. Ì sulu wambleke a' tö, ese watõttsa̱.
A' e̱r mane'ú̱ bua'iewa̱ ye' a̱. [20] ¡Ye' ttõ ttsõ!
Ye' dör we̱s wëm dur eköl ukkö a̱ a' a̱ ikiök
tö ye' a̱ ka̱wö mú shkowa̱ es. Yi tö ye' ttõ
ttsé ta̱ ye' kiéwa̱itö we̱shke̱, e' ta̱ ye' dörawa̱
ta̱ ye' chköraë ie' ta̱. [21] Ye' e̱' aléka̱ íyi ulitane
ki̱ ta̱ ye' e̱' tkéka̱ ye' Yẽ ta̱ wé̱ ie' tkër blu'ie
ee̱. Es ñies wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kẽ wa̱ ye'
tté olo'yane, esepa a̱ ka̱wö meraë ye' tö e̱'
tkökse̱r ye' ta̱ wé̱ ye' tkër blu'ie ee̱. [22] ¡Ì cheke
Skëköl Wiköl tö ye' icha eruleë e'pa a̱, e' ttsõ
a' ulitane tö!' ”

4

Skëköl ki̱karkeka̱ buaë ká̱ jaì a̱

[1] E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö íyi skà sué̱ kabsue̱ie.
Ye' isué̱ tö ká̱ jaì a̱ ukkö tso' áie ta̱ s'ttõ ttsë'
ye' tö ke̱we we̱s duk blar es, e' tö ye' a̱ ichè:
“Be' shkõka̱ í̱e̱, eta̱ ì wamblërmi i' ukuöki̱ ta̱,
e' kkacheke ye' tö be' a̱.”

[2] E' wösha̱ ta̱ Skëköl Wiköl de ye' ki̱ ta̱i̱ë, ta̱
ye' tö blu' kulé tso' ká̱ jaì a̱ e' sué̱ et. E' ki̱
itkër eköl. [3] Yi tkër kula' e' ki̱, e' dalöburke
dalölöë we̱s ák bua'bua dalöbur es, e' wöaule
spa̱spa̱ ena mat we̱s ák bua'bua kiè dia-
mante ena rubí es. Ie' kula' pamik shkaba'
tkërke oloburke dalölöë, e' wöaule spa̱spa̱
we̱s ák bua'bua kiè esmeralda es. [4] Ñies ie'
kula' pamik blu' kulé skà sué̱yö döka̱ dabom
böyök kí̱ tkël (24). E' ki̱ këkëpa tulur döka̱
dabom böyök kí̱ tkël (24), e'pa paiëulewa̱
datsi' saruruë wa, ñies ie'pa wa̱ orochka tso'
yöule tkëuleka̱ iwökir ki̱ we̱s blu'pa es. [5] Blu'
kulé sué̱ ye' tö ke̱we, ee̱ alá wöñarke ta̱i̱ë,
talachke blarke ta̱i̱ë. Kula' e' wösha̱ë bö'wö
ñarke kul we̱s kuàtak wöbatsesö es. Bö'wö
kul, e' tö Skëköl Wiköl chè. [6] Kula' e' wösha̱ë
ì me'r dayëie kkueie wër sarëreë we̱s vidrio
es.

Ì ttsë'ka tso' kula' pamik döka̱ tkël e'pa
wöbla dör ta̱i̱ë tsi̱kka wökka. [7] Itsá̱ e' wökir
wër ma'name su̱ë. Iëtö wökir wër baka
wë'ñe su̱ë. Iëtö skà wö dör s'ditsö wö
su̱ë. Ibata wër we̱s pu̱ u̱r àr es. [8] Itsá̱ pik
dör teröl, es imale̱pa ko̱s pik dör teröl ñies.
Ie'pa pa ko̱s e' dör wöbla ẽ döttsa̱ ipik diki̱a̱.
Ñië nañeë ie'pa tso' Skëköl ttseittsök, kẽ ie̱'
wöklö'u̱ta̱'rak ta̱ ichekerakitö i' es:

“Skëköl dör batse'r ta̱i̱ë, ie' dör batse'r ta̱i̱ë,
ie' dör batse'r ta̱i̱ë.
Ie' diché ta̱' ta̱i̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱.
Ie' tso'tke tsa̱we ta̱, i̱'ñe ta̱, ñies ke̱kraë.”
Es ie'pa tö icheke ke̱kraë.

[9] Skëköl yöbië tkër kula' e' ki̱, e' pamik ì
ttsë'ka tso' tkël, e'pa tso' ie' ki̱kökka̱, ie' olo
ki̱kökka̱, ie' a̱ wëstela chök ke̱kraë. [10] Mik
ie'pa tso' e' u̱k, e' dalewa këkëpa döka̱
dabom böyök kí̱ tkël (24) tulur ie' pamik,
e'pa e̱' tulökese̱r i̱ski̱ wöwakköt itkër kula'
ki̱ e' dalöioie. Ie'pa tso' Skëköl se̱r michoë
e' dalöiök, e' dalewa ì tkër ie'pa wökir ki̱
yöule orochka wa, e' ko̱s mekewa̱rakitö i̱ski̱
Skëköl kula' wösha̱ë ta̱ ichekerakitö:

[11] “A Sa' Këköl, íyi ulitane yö' be' tö.
Íyi ulitane tso' be' wák ttõ wa.
E' kue̱ki̱ sa' ulitane ka̱wöta̱ ichök tö be' olo ta̱'
ta̱i̱ë.
Sa' ulitane ka̱wöta̱ be' dalöiök ñies be' diché
ki̱kökka̱.”

5

Yëkkuö kitule wörratule ena Obeja Pupula, e' pakè

[1] E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö itkër kula' ki̱,
e' wa̱ yëkkuö wörratule a'tse̱r iulà bua'kka,
e' ki̱ itso' kitule iki̱kke̱ ena ishu̱a̱. Yëkkuö
e' kkõ wöbatsulewa̱ döka̱ kul. [2] Eta̱ Skëköl
biyöchökwak sué̱ ye' tö eköl, e' diché ta̱i̱ë, e' tö
ichaké a̱neule: “¿A yi wëë, yi e' didir yëkkuö
wöbatsulewa̱, e' kkõ batsöök wé̱ iwöbatsulewa̱
ee̱ ta̱ ishu̱ppõök?” [3] Erë ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i'
ki̱ ena ká̱ dià ka̱ska' kẽ yi didir yës yëkkuö
e' shu̱ppöök ena iwà sa̱u̱k. [4] Ye' i̱uke ta̱i̱ë,
kẽ yi didir yëkkuö e' shu̱ppöök ena iwà sa̱u̱k
e' kue̱ki̱. [5] Eta̱ skëkëpa tso' ee̱ dabom böyök
kí̱ tkël (24), e' eköl tö ye' a̱ iché: “Kẽ be'
i̱uki̱a̱. Ittsõ, eköl kiè Ma'name e' dör judáwak
ditséwö, ie' këköl dör blu' bak ká̱ i̱a̱i̱a̱ë kiè
David e'. Ie' e̱' ali'ka̱bak ibolökpa ko̱s ki̱.
Ie' je' didir yëkkuö wöbatsulewa̱ kul e' kkõ
batsöök ena ishu̱ppõök.”

[6] Eta̱ ye' tö obeja wë'ñe pupula sué̱ etö, e'
pa ki̱ itõ tso' wësua ijchëulea mè Skëköl a̱, ese
shke̱neka̱ne. E' dur itkër kula' ki̱ e' o̱'mik,
ì ttsë'ka döka̱ tkël ena këkëpa döka̱ dabom
böyök ki̱ tkël (24) e'pa shu̱sha̱. Obeja e' dula'
döka̱ kul ñies iwöbla döka̱ kul. Iwöbla döka̱
kul e' wà dör tö Skëköl Wiköl Kul* patké
Skëköl tö ká̱ wa'ñe. [7] Obeja Pupula e' de itkër
kula' ki̱ e' ska' ta̱ yëkkuö a'tse̱r itkër kula' ki̱ e'
ulà bua'kka, e' klö'wé̱itö. [8] Mik ie' tö yëkkuö
klö'wé̱, eta̱ ì ttsë'ka döka̱ tkël ena këkëpa döka̱
dabom böyök ki̱ tkël (24), e'pa ko̱s e̱' télur
wöwakköt Obeja Pupula wörki̱. E'pa ko̱s wa̱
ma'ma tso' blano kicha ta̱' kiè arpa. Ñies
tka̱' yöule orochka wa, ese tso' ie'pa ko̱s wa̱.
Tka̱' e' a̱ íyi masmas tso' ña'wè̱ Skëköl a̱, ese
tso' chikchië. E' tö s'batse'rpa ttöke ie' ta̱ e'
wà chè. [9-10] Ì ttsë'ka döka̱ tkël ena këkëpa
döka̱ dabom böyök ki̱ tkël, e'pa ko̱s ttsémi ttsè

* **5:6** Apocalipsis 1.3 sa̱ú̱.

pa'a̱li̱ wa Obeja Pupula ki̱koka̱ie. Ie'pa tö
ittseittsé i' es:

"Be' kötulewa̱, be' pẽ tëne ta̱ië
we̱s obeja pupula jchè mè Skëköl a̱ es,
e' wa be' tö s'ditsö ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena
ditsöwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ ena ká̱ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ wakpa to̱'ttsa̱
a̱s ekkëpa ulitane shu̱a̱ se' dõ ta̱ië Skëköl
ichaie.
E'pa klö'wé̱ be' tö a̱s ie'pa kaneblõ Skëköl a̱
blu'paie ena sacerdotepaie.
Ie'pa döraë ká̱ ulitane wakpa blúpaie, es
ie'pa tö s'wëttse̱raë.
E' kue̱ki̱ be' je' didir moki̱ yëkkuö wörratule
se̱, e' klö'u̱k ena ikkõ batsökök wé̱
iwöbatsulewa̱ ee̱."

11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' wökéka̱ eta̱ ye' tö isué̱ tö
Skëköl biyöchökwakpa tso' ta̱ië, kẽ ishta̱nuk
yi a̱, e'pa ttõ ttsé ye' tö. Ie'pa tso' itkër kula'
ki̱ ena ì ttsë'ka döka̱ tkël ena këkëpa döka̱
dabom böyök ki̱ tkël, e'pa pamik. 12 Ie'pa tö
ittseittsé wi̱'wi̱ë i' es:

"Obeja Pupula kötulewa̱, e' je' ki̱ sulitane ie'
ki̱kèka̱ e' mène buaë.
Ie' olo ta̱' ta̱ië, ie' dör íyi ulitane wák, ie' wa̱
íyi ulitane jche̱r, ie' diché ta̱' ta̱ië,
e' kue̱ki̱ sulitane ka̱wöta̱ ie' dalöiök, ie'
ki̱kökka̱."

13 Ñies ye' tö ittsé tö íyi ulitane yö' Skëköl tö
tso' ká̱ jaì a̱ ena ká̱ i' ki̱ ena ká̱ dià ka̱ska' ena
dayë a̱, e' ko̱s tö iché i' es:

"Itkër kula' ki̱ ena Obeja Pupula, e'pa olo ta̱'
ta̱ië, diché ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱,
e' kue̱ki̱ sulitane ka̱wöta̱ ie'pa ki̱kökka̱, ie'pa
dalöiök ke̱kraë."

14 Ì ttsë'ka döka̱ tkël e'pa tö iché: "¡Es e'
idir!" Këkëpa döka̱ dabom böyök kí̱ tkël, e'pa
e̱' télur wöwakköt Skëköl ena Obeja Pupula
wörki̱ ie'pa dalöiök.

6

*Yëkkuö wörratule e' kkõ batsulewa̱ döka̱
kul e' batsée Obeja Pupula tö etk etk*

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö Obeja Pupula
tö yëkkuö wörratule e' kkõ batsulewa̱ döka̱
kul e' tsá̱ batsée. Eta̱ ì ttsë'ka döka̱ tkël, e'
eköl ttõ ttséyö, e' ttõ darërëë we̱s alá blar es.
Wé̱pa tso' ipatkërke e' panuk e' eköl a̱ ie' tö
iché: "¡Be' yú!" 2 Ye' wökéka̱ ta̱ kabaio saruru
sué̱yö etö. Yi tkërka̱ iki̱, e' ulà a̱ shkame' àr,
ñies ì tkekeka̱ wökir ki̱ iwà kkachoie tö ie' dör
e̱' alökwak ese mène ie' a̱ et. Ie' mía̱ kí̱ e̱' alökka̱
ibolökpa ki̱.
3 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkõ bat-
sulewa̱, e' skà batsée et, eta̱ ye' tö ittsé tö
ì ttsë'ka döka̱ tkël, e' skà tö iché wé̱pa tso'
ipatkërke e' panuk e' skà a̱: "¡Be' yú!" 4 Eta̱
kabaio batsë dettsa̱. Yi tkërka̱ iki̱, e' a̱ ka̱wö
mène se̱ne bẽrë ñita̱ e' yõttsa̱ ká̱ i' a̱ a̱s pë' ñì
ttõwa̱. Ie' a̱ tabè bërie mène.
5 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkõ bat-
sulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide mañat, eta̱
ye' tö ittsé tö ì ttsë'ka döka̱ tkël, e' skà tö
iché wé̱pa tso' ipatkërke e' panuk e' skà a̱:
"¡Be' yú!" Ye' wökéka̱ eta̱ ye' tö kabaio dalolo
sué̱ etö. Yi tkërka̱ iki̱, e' wa̱ íyi e̱s ma'wo̱ie
dami iulà a̱. 6 Ì ttsë'ka döka̱ tkël, e' shu̱a̱ ye'
tö ttõ ttsé tö iché: "Harinachka kilo elka ẽ
e' to̱rdaë s'kaneblõ ká̱ et e' ské ekkë. Ñies
cebada kilo mañalka to̱rdaë s'kaneblõ ká̱ et
e' ské ekkë; erë olivo kié ena vino e' kẽ
sulu'wa̱rwa̱ be' tö."
7 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkõ bat-
sulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide tkël, eta̱ ye' tö
ittsé tö ì ttsë'ka döka̱ tkël, e' bata tö iché wé̱pa
tso' ipatkërke e' panuk e' skà a̱: "¡Be' yú!" 8 Ye'
wökéka̱ eta̱ kabaio tskrittskris sué̱yö etö wër
suluë. Yi tkërka̱ iki̱, e' kiè dör S'duõwa̱. E'
itöki̱ eköl skà datse̱ e' kiè dör S'wimblu Ké̱.
Ie'pa a̱ ka̱wö mène ká̱ ulitane wakpa e' mú
blatèsö tkël tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní e̱ukwa tabè wa,
bli wa, duè wa ena iyiwak dör se'name ese
wa.
9 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkõ bat-
sulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide ske̱l, eta̱
s'kötulewa̱ Skëköl ttè paka' ie'pa tö taniniё
e' kue̱ki̱, e'pa wimblupa sué̱yö ka̱' tso' íyi
moka̱ Skëköl a̱ e' diki̱a̱. 10 Ie'pa tso' ichök
Skëköl a̱ a̱neule: "A Sa' Këköl, be' dör íyi
ulitane tsa̱ta̱, be' dör batse'r, be' ttõ moki̱ë.
¿Dõ mik be' tö wé̱pa se̱rke dià íyök ki̱ tö sa'
kötulur esepa dalë'ttsekerö? ¿Mik be' tö ie'pa
wömekettsa̱ weinuk ì wamblë'rakitö sa' ki̱, e'
nuí̱ skéie?" 11 Eta̱ ie'pa wakpa bil ekkë e'pa
a̱ datsi' saruru mène iè. Skëköl tö iché ie'pa
a̱: "A' e̱núi̱a̱ bërbër ẽ dõ mik pë' tö a' male̱pa
dör ye' kanè mésopa kianei̱a̱ ttèlur, e'pa ko̱s
ttekeluri̱a̱ we̱s a' kötulurakitö es eta̱. E'pa
panúi̱a̱ tsir."
12 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö kkõ bat-
sulewa̱, e' skà batsée et, i' ta̱ ide teröl, eta̱
í̱ tka darërëë. Diwö ttsenewa̱ mía̱ ttsettseë
we̱s datsi' daloloë es. Si'wö mía̱ batsë
we̱s pẽ es. 13 Bëkwö darolone íyök ki̱ we̱s
kalwö tkèttsa̱ siwa̱' tö mik ibitsi̱rke ta̱ië eta̱
es. 14 Eta̱ ká̱ jaì, e' wörraté̱wa̱ we̱s yëkkuö
wötrèwa̱sö es, kẽ iwërta̱i̱a̱. Ka̱bata ulitane,
dayë nane ulitane, e' ko̱s e̱' skélur bánet.
15 Eta̱ ká̱ blúpa ko̱s, pë' ta̱ië ko̱s, ñippökwakpa
wökirpa ko̱s, inuköl blúpa ko̱s, s'dalöiër ta̱'
ta̱ië esepa ko̱s, ñies s'klöulewa̱ kanè mésoie,
ñies kanè mésopa male̱pa, esepa ko̱s e̱' blélur
ákuk a̱ ena ák blublu tso' ka̱bata a̱ ese diki̱a̱ e̱'
tsa̱tkoie. 16 Eta̱ ie'pa tö iché a̱neule ka̱bata a̱
ena ák blublu a̱: "¡Sa' blõ a' diki̱a̱, sa' kkö'nú
Skëköl tkër ikula' ki̱ ká̱ jaì a̱ e' yöki̱! Ñies
Obeja Pupula kësik yöki̱ sa' kkö'nú. 17 Ie'pa

tö sulitane we'ikeraë sia̱rë e' ké̱wö detke, kẽ
yi tkõpashkar e' ulà a̱.”

7

Skëköl kanè mésopa wakyöule ie' a̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Skëköl biyöchökwakpa
sué̱ döka̱ tkël, e'pa iëte̱r wé̱ ká̱ i' e̱rkerö
e' kkõ mik. Böl iëte̱r diwö tskirke e' kke̱;
eköl dur ulà bua'kka, eköl dur ulà bakli̱'kka.
Böl iëte̱r diwö mi'kewa̱ e' kke̱; eköl dur ulà
bua'kka, eköl dur ulà bakli̱'kka. Ie'pa tso'
siwa̱' ko̱s bitsi̱rke e' wöklö'u̱k a̱s kẽ ibitsi̱ria̱
ká̱ i' ki̱, dayë ki̱, kal ki̱, ì ki̱ yës. 2 Ie'pa a̱
ka̱wö mène ká̱ i' ena dayë sulu'u̱kwa̱. Ñies
ye' tö Skëköl biyöchökwak skà sué̱ eköl, e'
datse̱ diwö tskirke e' kke̱. E' ulà a̱ íyi tso'
s'wakyuoie Skëköl chõk wa̱, e' a'tse̱r. Ie'
a̱ne imale̱pa tkël tsa̱ka̱ ta̱ ichéitö ie'pa a̱:
3 “¡A' kẽ tö ká̱ sulu'u̱kwa̱, dayë sulu'u̱kwa̱,
kal sulu'u̱kwa̱ ka̱m sa' tö Skëköl kanè mésopa
wakyuõ iwötsa̱ ki̱ e' yöki̱!”
4-8 Eta̱ bil wakyöule e' yëne ye' a̱. Wé̱pa
wakyöule e'pa dör se' yẽ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè
Israel, e' ala'r dabom eyök kí̱ böl (12), e'pa
aleripa shu̱kite̱ iditséwö wa iditséwö wa.
Ie'pa ditséwö kiè Judá, Rubén, Gad, Aser,
Neftalí, Manasés, Simeón, Leví, Isacar, Zab-
ulón, José ena Benjamín. Ekkëpa ditséwö
shu̱kite̱ döka̱ 12.000 iditséwö wa iditséwö
wa. Ishu̱kite̱ e'pa dör se̱raa̱ 144.000 ekkë.
9 E' ukuöki̱ ta̱ ye' wö kéka̱ ta̱ ye' isué̱ tö
s'ditsö dapane ta̱ië kẽ shta̱nuk yi a̱ ekkë.
E'pa dör ká̱ ulitane wakpa, ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱,
ditsöwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱. Ie'pa iëte̱r, itkër kula'
ki̱ ena yi kiè Obeja Pupula, e'pa wörki̱. Ie'pa
ko̱s datsi' ié saruruë. Ie'pa ulitane wa̱ sí̱ kõ
dami iulà a̱. 10 Ie'pa tö iché a̱neule:

“¡S'tsa̱tkè e' datse̱
Skëköl tkër kula' ki̱ ena Obeja Pupula e'pa
wa̱!”

11 Këkëpa döka̱ dabom böyök kí̱ tkël (24)
ena ì ttsë'ka döka̱ tkël, e'pa pamik Skëköl
biyöchökwakpa ko̱s iëte̱r. E'pa ko̱s e̱' télur
wöwakköt, itkër kula' ki̱, e' dalöioie 12 eta̱
ichérakitö:

“¡Es e' idir!
Be' dör sa' blú yöbië, sa' tö be' ki̱kekeka̱
ke̱kraë.
Be' olo ta̱' ta̱ië, be' wa̱ íyi ulitane jche̱r buaë.
Sa' tö wëstela cheke be' a̱ ke̱kraë.
Be' dalöieke sa' tö ke̱kraë.
Be' diché ta̱' ta̱ië íyi ulitane tsa̱ta̱, be' ẽ a̱ ì ko̱s
o̱r,
¡Es e' idir!”

13 E' ukuöki̱ ta̱ këkëpa döka̱ dabom böyök
ki̱ tkël (24), e'pa eköl tö ye' a̱ ichaké: “¿Ie'pa
paiëule datsi' saruru wa, e'pa dör yi? ¿Wé̱
ie'pa datse̱?” 14 Ye' tö ie' iu̱té: “A këkëpa, ye'
kẽ wa̱ ijche̱r, ichõ ye' a̱.” Eta̱ ie' tö ye' a̱ iché:
“Ie'pa dör wé̱pa weine sia̱rë sulitane weirke
ta̱ië e' ké̱wö ska' e'pa. Erë e' dalë'ttsë' ie'pa
tö buaë. Ie'pa tö idatsi' skué yi kiè Obeja
Pupula e' pẽ wa eta̱ idatsi' mía̱ saruruë.

15 “E' kue̱ki̱ ie'pa iëte̱r Skëköl tso' ikulé ki̱, e'
wörki̱.
Ñië nañeë ie'pa tso' ie' dalöiè e' wakanéu̱k
iwé a̱.
Ie'pa tso' ie' ta̱ ena ie' tö ie'pa kkö'neraë
ke̱kraë.
16 Ie'pa kẽ duöpaia̱ bli wa̱, ie'pa kẽ e̱r sirpaia̱.
Dìba kẽ tö ie'pa ña'we̱paia̱, ka̱ba kẽ tö ie'pa
we'ikepaia̱.
17 Obeja Pupula tso' Skëköl kula' o̱'mik,
e' dör ie'pa kkö'nukwak, e' kue̱ki̱ ie'pa kẽ
weirpaia̱ yës.
Obeja Pupula tö ie'pa wëttse̱raë di' tum tö
se̱ne michoë meke se' a̱, e' di' yök.
Skëköl tö ie'pa wöriö ko̱s e' paikleraë a̱s ie'pa
ttsë'r buaë.”

8

Obeja Pupula tö yëkkuö wörratule e' kkõ batsulewa̱ döka̱ kul, e' bata batsée

1 Mik Obeja Pupula tö yëkkuö wöbatsulewa̱,
e' bata kkõ batsée, eta̱ ká̱ jaì a̱ ká̱ mía̱ mejmeë
dõ hora sha̱böts ekkë.
2 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwakpa döka̱
kul iëte̱r Skëköl wörki̱, e'pa sué̱yö. Ie'pa a̱
duk mène eköl eköl. 3 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl
biyöchökwak skà de wé̱ ka̱' tso' íyi moka̱
Skëköl a̱ e' wörki̱. Ie' wa̱ iulà a̱ tka̱' yöule
orochka wa ese a'tse̱r. Ie' a̱ íyi masmas mène
ta̱ië s'batse'rpa ko̱s e'pa ttöke Skëköl ta̱ e'
kí̱ ioie a̱s ie' tö iña'u̱ ka̱' yöule orochka wa
iña'wo̱ie tso' Skëköl kulé wö sha̱ë, e' ki̱. 4 Eta̱
ie' tö íyi masmas ña'wé̱ ka̱' ñe' ki̱, e' shkle̱
tka ie' ulà mik deka̱ Skëköl wörki̱ s'batse'rpa
ttöke ie' ta̱ e' ta̱ ñita̱. 5 Ie' tö itka̱' wà iéka̱
bö' wörkua tso' ka̱' ñe' ki̱, e' wa. Bö' wörkua
e' u̱yémi ie' tö íyök ki̱. Eta̱ ká̱ wa'ñe ki̱ alá
wõñane ta̱ië, iblane ta̱ië, ká̱ wöti̱'wé̱ ta̱ië í̱ tö.

Duk döka̱ kul

6 Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul, e'pa wa̱
duk tso' iwakpa bil ekkë, ie'pa tso'tke iduk
bla'we̱ke e' panuk.
7 Eta̱ Skëköl biyöchökwak eköl tö iduk
bla'wé̱ ke̱we. Eta̱ mò wöli wösi se̱se̱ë, ñies
bö'wö shu̱tuule pẽ ta̱, ese dane ta̱ië íyök ki̱
we̱s ka̱li̱ yër es. Ká̱ i' ena kal e' ñanewa̱ ta̱ië.
Ká̱ i' ena kal ko̱s e' mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱
e' et tsi̱ní ñanewa̱. Ñies ka̱kö ko̱s tso' ká̱ i' ki̱ e'
ñanewa̱ se̱raa̱.
8 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà tö
iduk bla'wé̱. Eta̱ ì bite̱shka ka̱bataie bërie
wõñarke bö'ie, e' a̱newa dayë a̱. Eta̱ dayë
mú blatèsö mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní mía̱
pẽie. 9 Iyiwak ko̱s se̱rke dayë a̱ ena kanò ko̱s

shköke dayë ki, e' mú blatèsö mañat tsiní ta
e' et tsiní enewa.
10 E' ukuöki ta Skëköl biyöchökwak skà
tö iduk bla'wé, i' ta ide mañatökicha. Eta
bëkwö bërie wöñarke wes kuàtak wöñar es, e'
biteshka anewa di' a ena di' tum a taië. Di'
tso' kos ena di' tum tso' kos, e' mú blatèsö
mañat tsiní ta e' et tsiní a bëkwö anewa.
11 Bëkwö e' kiè Bacha'bachaë. Wé bëkwö e'
anewa, e' di' kos mía bacha'bachaë. Di' e' tö
s'ttélur taië.
12 E' ukuöki ta Skëköl biyöchökwak skà tö
iduk bla'wé, i' ta ide tkëtökicha. Eta diwö ena
si'wö ena bëkwö, e' kos mú blatèsö mañat
tsiní ta e' et tsiní kos ttsenewa. E' kueki ñiwe
ena nañewe, e' mú blatèsö mañat tsiní ta e' et
tsiní ttsenewa.
13 E' ukuöki ta ye' wökéka ta ye' tö pu sué et
ur àr kashuk a, e' tö iché aneule: "¡Ayëwëë,
ayëwëë, ayëwëë! ¡Wëstela ina ká ulitane
wakpa ta, mik Skëköl biyöchökwakpa tso'ia
mañal e'pa tö iduk bla'weke eta!"

9

1 E' ukuöki ta Skëköl biyöchökwak skà tö
iduk bla'wé, i' ta ide sketökicha. Eta bëkwö
et anewabak, e' suéyö iski. Ee kauk ter
taië iskië, kẽ s'wö dë'mi ekkë. Kauk e' kkõ
wötëule, e' kköyottsa mène bëkwö suéyö iski,
e' a. 2 Mik ie' tö kauk kköyéttsa, eta e' a ishklé
deka taië wes bö' wöñar taië e' shkle es. E'
tö kashuk ttsewéwa, e' kueki diwö kẽ olo
buneia. 3 Shkle e' shua ditski blubluë dettsa
taië íyök ki, poneka ká wa'ñe, ká ulitane
wà iéwa. Ie'pa a kawö mène s'we'ikök wes
bachë' tö s'kuèwa ta idalë'r es. 4 Ie'pa kẽ
a kawö mène kakö kos, kalkö kos, e' katök.
Ie'pa a kawö mène, wépa kẽ wakyöule Skëköl
wa iwö tsà ki, esepa ẽ we'ikök. 5 Erë ie'pa kẽ
a kawö mène ittökulur. Ie'pa a kawö mène
irreuk idalë'r taië wa dõ si' skel ekkë. E'
dalër taië wes bachë' s'kuèwa es. 6 E' kéwö
ska' ta s'ditsö tö duèwa yuleraë poë, erë
duèwa wák, e' tkörashkar ie'pa yöki.
7 Ditski e' wër wes kabaio tso' ñippoie ese
payöule es. Iwökir ki itkëuleka, ì tkèka blu'
tö iwökir ki yöule orochka wa ese suë. Iwö
wër wes s'ditsö wö wër es. 8 Itsà batsìë wes
alakölpa tsà es. Ikà dör wes namu kà es.
9 Tabechka àr ibatsi' mik wes ñippökwakpa
tö ieke e' tsatkoie e' sù. Ipik blar taië
wes carreta skè kabaio tö tuneule michoë
ñippök es. 10 Ikirë dör wes bachë' kirë es,
e' diché wa ie'pa tö s'we'ikeke dõ si' skel
ekkë. 11 Ie'pa blú e' dör Skëköl biyöchökwak
dör kauk iskië, e' wökir. Hebreoie e' kiè dör
Abadón. Griegoie e' kiè dör Apolión (kiè e'
wà kiane chè: Se' eukwawak).
12 Íyi sulu e' tsá tka et, erë iskà kianeia böt.
13 E' ukuöki ta Skëköl biyöchökwak skà tö
iduk bla'wé, i' ta ide tektökicha. Ye' tö s'ttõ
ttsé datse ka' tso' yöule orochka wa íyi moka
Skëköl a ee. Ka' e' bata tkël a iyöule dula'ie,
e' shua s'ttõ ttséyö. 14 E' tö iché Skëköl
biyöchökwak tö iduk bla'wé írö e' a: "Skëköl
biyöchökwakpa döka tkël tso' moulewa di'
taië kiè Éufrates e' kkömik, e'pa wöttsõlor be'
tö." 15 Skëköl biyöchökwakpa döka tkël e'pa
tso'tke Skëköl wa iwakanéwoie i' kéwö ska'.
Ie'pa kanè dör pë' taië eukwa. Pë' ulitane
mú blatèsö mañat tsiní ta e' et tsiní erdawa
seraa ie'pa ulà a. Eta Skëköl biyöchökwakpa
döka tkël wöttsërolone iwakanéuk. 16 Eta ye'
a iyëne tö ñippökwakpa dami kabaio ki, e'pa
döka 200.000.000.
17 Ñippökwakpa ekkëpa dami kabaio ki, e'
sué ye' tö, e'pa wa tabechka àr ibatsi' mik
e' tsatkoie, e' wöaule batsë wes bö' wörkua
suèsö es ena siè wes ák bua'bua kiè jacinto
es, ena tskiriri wes azufre es. Kabaio ekkëpa
wökir wër wes namu wökir es. Ñies ikkõ a bö'
ena shkle ena azufre, e' dökettsa. 18 Bö' ena
shkle ena azufre dökettsa kabaio ekkëpa kkõ
a, e' dör ì mañat suluë döke pë' ki e'. E' tö pë'
ewéwa taië. Pë' ulitane mú blatèsö mañat
tsiní ta e' et tsiní enewa seraa. 19 E' wà dör tö
kabaio ekkëpa wa diché tso' ikkõ a ena ikirë
a s'we'ikoie. Ikirë bata dör tkabë chõk wökir
es, e' wa s'shka'wekeitö.
20 Erë pë' malepa ate kẽ durulune ì sulu
tka e' wa, e'pa kẽ wa ì sulu wambleker-
akitö ese olo'yane. Ñies aknamapa ena íyi
diököl dalöiekerakitö esepa kẽ olo'yanerak
iwa. Íyi diököl ñe'pa yöule orochka wa,
inukölchka wa, broncechka wa, ákchka wa
ena kal tak wa, ese kos wöbla kẽ wawër,
kẽ kukuõ wattsër, kẽ shko, erë ie'pa tso'ia
idalöiök ikëkölie. 21 Ie'pa kẽ er maneone.
Ie'pa s'ttekewaia, alibchökeia, trërkeia, ak-
blökeia.

10

Skëköl biyöchökwak e' wa yëkkuö a'tser iulà a

1 E' ukuöki ta ye' tö Skëköl biyöchökwak
sué eköl, e' diché ta' taië. Ie' datse ká jaì
a paiëulewa buaë mò wa. Shkaba' tkënear
iwökir tsaka. Ie' wö dalöburke wes diwö
es. Ie' klölobo wa'ñe wër wes bö' wöñar
es. 2 Ie' wa yëkkuö tsitsirla a'tser iulà a
shubukaule. Ie' klõ bua'kka tkékaitö dayë ki,
iklö bakli'kka tkékaitö ká sí ki. 3 Eta ie' ane
taië wes ma'name ar es. Mik e' one, eta alá
blane döka kuktökicha. 4 Ì ché alá tö e' shtök
ye' mí yëkkuö ki, erë ttõ ttséyö datse ká jaì a
e' tö iché: "Kẽ ishtar, iblõwabö bërë."
5 Eta Skëköl biyöchökwak suéyö iklö et
tkërka dayë ki, iklö et tkërka ká sí ki, e' ulà
bua'kka kéka ká jaì a 6 ta ichéitö: "Skëköl
ser michoë e' tö ká jaì ena ká i' ena dayë
ena ì kos tso'ia, e' yö'. Ie' wörki ye' tö ichè
tö ì cheke ye' tö e' dör moki. Skëköl kẽ tö ì
panepaia. 7 Ì tso' Skëköl wa ier a blëule wè,

e' yë'bakitö ikanè mésopa dör ittekölpa e'pa a̱,
e' wà o̱rdaë mik Skëköl biyöchökwak bata tö
iduk bla'wé̱ eta̱."
8 Eta̱ s'ttõ ttsë'yö datse̱ ká̱ jaì a̱, e' tténe ye'
ta̱ ta̱ ichéitö: "Be' yú Skëköl biyöchökwak klõ
et tkërka̱ dayë ki̱ eta̱ iklö et tkërka̱ ká̱ sí ki̱, e'
ska', eta̱ yëkkuö a'tse̱r iulà a̱ shu̱bukaule, e'
klö'ú̱." 9 Eta̱ ye' mí Skëköl biyöchökwak dur
e' ska' ta̱ yëkkuö e' kiéyö ie' a̱. Ie' tö ye' a̱ iché:
"Íkë, ikatõwa̱bö. Be' kkõ a̱ be' tö ittseraë
tö blo'bloë idir we̱s bulali es, erë be' shu̱a̱
imia̱raë bacha'bachaë."
10 Eta̱ yëkkuö a'tse̱r Skëköl biyöchökwak ulà
a̱, e' klö'wé̱yö ta̱ ikatéwayö. Ye' kkõ a̱ ta̱
blo'bloë idir we̱s bulali es, erë mik ide ye'
shu̱a̱, eta̱ imía̱ bacha'bachaë. 11 Eta̱ ttè i' yëne
ye' a̱: "Ì wamblërmi ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa
tai̱ë ta̱, ñies ditsöwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa tai̱ë
ta̱, ñies s'ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa tai̱ë ta̱, ñies
ká̱ blúpa tai̱ë ta̱, e' ko̱s chök be' ka̱wöta̱ Skëköl
ttekölie."

11

Skëköl ttekölpa böl
1 Eta̱ ye' a̱ kua' mène ká̱ ma'wo̱ie. Ye' a̱
iyëne: "Be' yú, Skëköl wé kibi, e' ma'u̱k. Ñies
ka̱' tso' íyi moka̱ Skëköl a̱, e' ma'ú̱. Bil s'tso'
Skëköl dalöiök iwé a̱, e' shta̱'ú̱ttsa̱. 2 Erë
Skëköl wé kibi upa a̱te̱ u'rki̱ e' meule pë' kĕ
dör judiowak esepa a̱, e' kue̱ki̱ e' kĕ ma'wa̱r
be' tö. Ie'pa tö Skëköl ké̱, e' dör Jerusalén dör
batse'r e', e' klö'we̱rawa̱, sulu'we̱rawa̱ ì sulu
wa dõ si' döka̱ dabom tkëyök kí̱ böt (42) ekkë.
3 Eta̱ ee̱ ye' tö ye' ttekölpa patkeraë böl ye'
tté pakök ká̱ döka̱ mil eyök kí̱ cien böyök kí̱
dabom teryök (1.260 días) ekkë. Ie'pa paiëule
datsi' kra'kraë wa s'ká̱ datsi' sù̱."
4 Olivo klõ bölka ena bö'wöla tulur ituloka̱
ki̱ döka̱ böt tso' Skëköl wörki̱ ká̱ jaì a̱, e' yë'bak
ká̱ ia̱ia̱ë Zacarías tö, e' wà dör ttekölpa böl e'.
5 Yi datse̱ ie'pa böl we'ikök suluë kiane ppè,
kiane ttèwa̱, e' ta̱ ese e̱we̱rawa ie'pa tö bö'
dökettsa̱ ie'pa kkõ a̱ e' wa. 6 Ie'pa tso' Skëköl
ttè pakök ittekölpaie, e' dalewa ie'pa a̱ ka̱wö
mène ka̱li̱ wöklö'u̱kwa̱ a̱s kĕ iyër. Ñies ie'pa
a̱ ka̱wö mène di' mane'u̱ktsa̱ne pĕie. Ñies
ka̱wö mène ie'pa a̱ ì sulu ko̱s mukka̱ ká̱ i'
wakpa ki̱ bitökicha ie'pa ki̱ ikiane ekkë.
7 Erë mik ie'pa tö Skëköl ttè paké o̱ne,
eta̱ iyiwak sulusi aknamaie e' döraka̱ ka̱uk
tai̱ë i̱ski̱ë e' a̱. E' ñippöraë ie'pa ta̱, eta̱
ie̱' alöraka̱ ie'pa ki̱, eta̱ itteraluritö. 8 Ie'pa
nu a̱rdaë tkëte̱r Jerusalén ká̱ shu̱sha̱ë suli-
tane wörki̱. Ká̱ e' a̱ ie'pa Këköl kötwa̱rakitö
wötëulewa̱ krus mik. Skëköl a̱ ká̱ e' dör
suluë we̱s Sodoma ena Egipto es. 9 Pë' datse̱
ká̱ wa'ñe, ditséwö kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, ttõ kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ ena ká̱ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ wakpa e'pa tö
Skëköl ttekölpa nu sue̱raë dõ ká̱ mañat kí̱
sha̱böts ekkë. Ie'pa kĕ tö ka̱wö mepa yi a̱ inú
wötökwa̱. 10 Ká̱ ulitane wakpa ttsë'rdaë buaë,
ie'pa böl duolur e' kue̱ki̱. Skëköl ttekölpa böl
tö ie'pa we'ik sia̱rë, e'pa duolur, e' tö ie'pa
ttsë'we̱raë buaë, e' kue̱ki̱ ie'pa íyi kakmeraë
ñì a̱.
11 Mik ká̱ mañat kí̱ sha̱böts e' tka,
eta̱ Skëköl tö ittekölpa böl duolur, e'pa
shke̱'wé̱ka̱ne ta̱ ie'pa e̱' duéka̱. Wé̱pa tö e'
sué̱, e'pa ko̱s suane iyöki̱ tai̱ë. 12 E' ukuöki̱ ta̱
ttõ darërë datse̱ ká̱ jaì a̱, e' ttsé ittekölpa tö, e'
tö iché: "¡A' shkõka̱ íe̱!" Eta̱ ie'pa míka̱ ká̱ jaì
a̱ mò shu̱a̱, e' sué̱ ibolökpa tö. 13 E' wösha̱ ta̱ í̱
tka darërëë, e' tö Jerusalén mú blatèsö döka̱
dabop ta̱ e' et tsi̱ní chöraë í̱ ulà a̱. Iwakpa
duolur döka̱ mil kuryök (7.000). Imale̱pa
a̱te̱ ttsë'ka, e'pa ko̱s suanerak tai̱ë. Ie'pa tö
Skëköl tso' ká̱ jaì a̱, e' ki̱kéka̱.
14 Es ì suluë skà tka, i' ta̱ ide bötökicha. Ì
suluë skà datse̱ia̱ bet, e' ta̱ ide mañatökicha.

Duk blane, i' ta̱ ide kuktökicha
15 Eta̱ Skëköl biyöchökwak bata tö iduk
bla'wé̱, i' ta̱ ide kuktökicha. Eta̱ s'ttõ ttsëne
tai̱ë darërëë ká̱ jaì a̱, e'pa tö iché:

"I' ta̱ ká̱ ulitane wakpa ena iwökirpa,
e'pa de Skëköl ena wé̱ pairine'bitu̱ idi' wa
s'blúie, e'pa ulà a̱.
Ie'pa tö s'wëttsè̱ michoë blu'ie."

16 E' ukuöki̱ ta̱ këkëpa döka̱ dabom böyök
kí̱ tkël (24) tulur ikula' ki̱ Skëköl ska', e'pa e̱'
télur wöwakköt Skëköl wörki̱ idalöiök. 17 Ie'pa
tö iché:

"A sa' Këköl, be' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane
tsa̱ta̱.
Be' tso'tke tsa̱we ta̱, be' tso' i̱'ñe ta̱, ñies be'
tso' aishkuö ta̱ ke̱kraë.
Be' e̱' tkéka̱ ká̱ ulitane wakpa blúie be' diché
tai̱ë wa,
e' kue̱ki̱ sa' tö icheke wëstela be' a̱.
18 Ká̱ ulitane wakpa wé̱pa dör be' bolökpa,
esepa we'ikeketke be' tö kësik wa, e' ké̱wö de
i' ta̱.
E' kue̱ki̱ ie'pa ulune tai̱ë be' ki̱.
S'duulewa̱ ko̱s e' shu̱lirke, e' ké̱wö detke.
Ñies be' kanè mésopa ena be' ttekölpa ena
s'batse'r male̱pa tö be' dalöieke, pë'
dalöiërta̱' esepa ena pë' ësepa,
e'pa ko̱s a̱ iské meketke be' tö, e' ké̱wö de.
Wé̱pa tö s'ditsö e̱wé̱wa ká̱ i' ki̱,
esepa e̱we̱kewa be' tö, e' ké̱wö detke."
19 Eta̱ Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱, e' wékkö
bunane, e' shu̱a̱ Skëköl tö ittè me' se' a̱, e'
kélkuö sué̱yö. Eta̱ alá wöñane blane tai̱ë,
e' ttséyö. Í̱ tka darërëë, ñies mò wösi se̱se̱ë
blubluë, e' dane tai̱ë ka̱li̱e.

12

Alaköl eköl ena bĕ dör këtali këkölie e'
1 E' ukuöki̱ ta̱ ilè tai̱ë suéyö ká̱ jaì a̱ ilè wà
kkachoie. E' dör alaköl eköl parratulewa̱

diwö wa̱. Si'wö tso' ie' klõ diki̱a̱. Iwökir ki̱
ì tkërka̱ we̱s blu' wökir ki̱ itkèka̱ es, e' yöule
bëkwö döka̱ dabom eyök kí̱ böt (12) e' wa.
2 Alaköl batsöketkër buklú, e' kirinemitke, e'
tö ie' kköchöwe̱ke tai̱ë.
3 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ilè skà sué̱ ká̱ jaì a̱
ilè wà kkachoie. E' dör iyiwak sulusi akna-
maie blubluë, e' dör këtali këköl wák batsë
e'. Iwökir döka̱ kul, e' ki̱ idula' tulurka̱ döka̱
dabop. Ñies iwökir ko̱s ki̱ itulurka̱ we̱s blu'
wökir ki̱ itkër es. 4 Bëkwö ko̱s mú blatèsö
mañat tsi̱ní ta̱ e' et tsi̱ní kaléttsa̱itö dõ ká̱ i'
ki̱ ikirë wa. Ie' e̱' duéka̱ alaköl alà ku̱rketke,
e' wösha̱ë ipanuk ilà ku̱rketke e' katowa̱ie.
5 Alaköl alà ku̱ne wëm, e' suletënebak ká̱
ulitane wakpa wëttsu̱k iblúie. Ie' tö ie'pa
wëttse̱raë yësyësë idiché tai̱ë wa. Erë alà e'
yënettsa̱ imì ulà a̱, minetse̱r wé̱ Skëköl tkër
ikulé ki̱ ee̱. 6 Alaköl e' tkashkar këtali këköl
yöki̱ ta̱ imía̱ ká̱ sir poë wé̱ kẽ yi se̱rku̱' tai̱ë
ese ska'. Ee̱ Skëköl tö ká̱ me'baktke ie' a̱. Ee̱
ie'pa tö alaköl se̱'we̱ke ká̱ döka̱ mil eyök kí̱
cien böyök kí̱ dabom teryök ekkë (1260).
7 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa ñippémi tai̱ë ká̱ jaì a̱.
Skëköl biyöchökwak kibi kiè Miguel, e' ena
imale̱pa, e'pa ñippé tai̱ë këtali këköl ta̱. Këtali
këköl ena iklépa, e'pa ñippé tai̱ë ñies, 8 erë
Miguel e̱' aléka̱ ie'pa ki̱. E' kue̱ki̱ këtali këköl
ena iklépa, e'pa kẽ a̱ ka̱wö mène se̱nuki̱a̱ ká̱
jaì a̱. 9 Es këtali këköl bërie u̱yéttsa̱rakitö ká̱
jaì a̱ döttsa̱ ká̱ i' ki̱ iklépa ko̱s eta̱. Këtali këköl
e' dör tkabẽ bak ká̱ ia̱ia̱ë kiè Bẽ ena Satanás
e'. Ie' dör ká̱ ulitane wakpa ki̱tö'u̱kwak a̱s
ie'pa tö ì sulu wamblõ.
10 E' ukuöki̱ ta̱ ttõ darërëë ttséyö ká̱ jaì a̱ tö
iché:

"Bata ekkë ta̱ Skëköl tö se' tsa̱tkée,
ie' e̱' tkéka̱tke ì ulitane blúie diché ta̱' tai̱ë.
Wé̱ pairi'bitu̱ ie' tö idi' wa s'blúie
e' detke ká̱ ulitane wakpa wökirie.
Satanás bak s'yamipa kkatök ñië nañeë Skëköl a̱,
erë bata ekkë ta̱ ie' u̱yéttsa̱itö.
11 Obeja Pupula köte̱wa̱, e' pẽ tëne se' skéie,
ie' mik s'yamipa e̱rblé,
e' tté buaë paké ie'pa tö,
e' kue̱ki̱ ie'pa e̱' aléka̱ Satanás ki̱.
Ie'pa kẽ tkine ttè buaë e' dalërmik ittèwa̱ e' ki̱.
12 ¡A Skëköl biyöchökwakpa se̱rke ká̱ jaì, a' ttsë'nú buaë!
Erë ¡wëstela i̱na wé̱pa tso' ká̱ i' ki̱ ena dayë ki̱ esepa ta̱!
Bẽ wa̱ ijche̱r tö ie' ké̱wö dökewa̱tke tsi̱net,
e' kue̱ki̱ ie' ulune tai̱ë, ie' dë'ttsa̱ a' we'ikök."

13 Mik këtali këköl tö isué̱ tö ie' u̱yanettsa̱
döttsa̱ ká̱ i' ki̱, eta̱ ie' tö alaköl alà ku̱ne', e'
tötie̱mi. 14 Erë alaköl a̱ pu̱ pik mène a̱s iu̱r
ka̱mië këtali këköl yöki̱ ie' ká̱ tso' ká̱ sir poë
wé̱ kẽ yi se̱rku̱' ee̱. Ee̱ ie'pa tö ie' se̱'we̱raë
dõ duas mañal kí̱ sha̱böts. 15 Eta̱ këtali këköl
tö di' tué ikkõ a̱ tai̱ë a̱s e' tö alaköl katõmi.
16 Erë íyök tö alaköl ki̱mé. Íyök tskinane ta̱
di' tué këtali këköl tö ikkõ a̱, e' yéwa íyök tö.
17 E' tö këtali këköl uluwé̱ka̱ tai̱ë alaköl ki̱. E'
kue̱ki̱ ie' mía̱ ñippök alaköl e' aleripa datse̱
ie' itöki̱ e'pa ta̱. Ie'pa dör wé̱pa tö Skëköl ttè
dalöiëno, e' iu̱teke buaë e'pa. Ñies ie'pa e̱'
tkéwa̱ darërëë ke̱kraë Jesús tté moki̱ e' a̱ kẽ
olo'yeta̱'. 18 Eta̱ këtali këköl demi e̱' duéka̱
dayë kkõ mik.

13

Iyiwak sulusi aknamaie e' deka̱ dayë a̱

1 Eta̱ ye' tö isué̱ tö iyiwak sulusi aknamaie
deka̱ etö dayë a̱, e' wökir döka̱ kul, idula'
tulurka̱ dabop. Idula' ko̱s ki̱ itulurka̱ we̱s
itkër blu' wökir ki̱ es. Ie' wökir bik ekkë ki̱
kiè kitule et et, e' ko̱s tö Skëköl cheke suluë.
2 Iyiwak sulusi sué̱ ye' tö, e' dör we̱s namu
es, iklö dör we̱s sini'urri bërie klõ es, ikkõ
dör we̱s ma'name kkõ es. Iyiwak sulusi e'
a̱ këtali këköl tö idiché ena ka̱wö mé s'blúie
s'wëttso̱ie. 3 Iyiwak sulusi e' wökir döka̱ kul,
iwökir ek shka̱'ule tai̱ë wësua ittèwa̱miitö
ekkë. Erë e' buanene bet. E' tö ká̱ uli-
tane wakpa tkiwé̱wa̱ tai̱ë. E' kue̱ki̱ ie'pa
tö ie' klö'wé̱ iblúie. 4 Këtali këköl tö idiché
me'baktke iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' a̱, e'
kue̱ki̱ ie'pa tö idalöié ikëkölie. Ñies ie'pa tö
iyiwak sulusi e' dalöié. Ie'pa tö iché: "Kẽ yi
dör we̱s ie' es. Kẽ yi e̱' alõpaka̱ ie' ki̱."
5 Iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' a̱ ka̱wö
mène e̱' ttsökka̱ tai̱ë, Skëköl chök suluë. Ñies
ka̱wö mène ie' a̱ blu'ie s'wëttsu̱k si' döka̱
dabom tkëyök ki̱ böt ekkë (42). 6 Eta̱ es ie'
tö iwà wamblé. Ie' tö Skëköl ena Skëköl kiè
e' ché suluë. Ñies ie' tö Skëköl wé ena wé̱pa
se̱rke ká̱ jaì a̱, e' ko̱s ché suluë. 7 Ñies ka̱wö
mène ie' a̱ ñippök s'batse'rpa tso' ká̱ i' ki̱ e'pa
ta̱ e̱' alökka̱ ie'pa ki̱. Ka̱wö mène ie' a̱ blu'ie ká̱
ulitane wakpa, s'ttõ kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, ditsöwö
kua̱'ki̱ kua̱'ki̱, e'pa ko̱s wëttsu̱k. 8 Wé̱pa
dör Obeja Pupula kötulewa̱ se' skéie, e' icha,
esepa kiè tso' kitule iyëkkuö ki̱ kuaë, mik
Skëköl tö ká̱ i' yö' e' yöki̱. Yëkkuö e' dör
se̱ne michoë e' yëkkuö. Wé̱pa kiè tso' kitule
yëkkuö e' ki̱, esepa kẽ wa̱ iyiwak suluë e'
dalöiëne'. Erë ká̱ ulitane wakpa male̱pa,
wé̱pa kiè kẽ ku̱' kitule se̱ne michoë yëkkuö
ki̱, esepa ko̱s tö iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e'
dalöié ikëkölie.

9 Ì cheke ye' tö, e' ttsõ a' ulitane tö:
10 "Wé̱pa suletë'bak Skëköl tö klö'wè̱wa̱,
esepa tse̱rdami klöulewa̱.
Wé̱pa suletë'bak Skëköl tö duökwa̱ tabè kkö a̱,
esepa tterawa̱ tabè wa."

E' wa s'batse'rpa e̱' tkõwa̱ darërë ena ie̱rblõ
ie' mik e' wërdaë.

Iyiwak Sulusi aknamaie deka̱ etö íyök a̱

11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö iyiwak sulusi akna-
maie skà sué̱ etö, e' deka̱ íyök a̱. Idula' dör
bötö we̱s obeja wë'ñe dula' es, ittő we̱s këtali
këköl ttő es. 12 Ie' wa̱ ka̱wö tso' ì ko̱s wo̱ie
we̱s iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' wa̱ itso' es.
Ie' kaneblöke iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë e' a̱.
Ie' kanè dör ká̱ ulitane wakpa kök iyiwak
sulusi dë'ka̱ dayë a̱ shka̱'ule ta̱ië iwökir ki̱
wësua ittèwa̱miitö, e' dalöiök. 13 Ì kë̃ o̱r yi
a̱, ese wé̱itö ta̱ië döka̱ bö' kiéitö ká̱ jaì a̱,
e' ta̱ ibite̱shka ta̱ië döttsa̱ ká̱ i' ki̱ sulitane
wörki̱. 14 Ì kë̃ o̱r yi a̱, ese wé̱ ta̱ië ie' tö iyiwak
sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' wörki̱. E' wa ie' tö ká̱
ulitane wakpa kë̃ dör Skëköl icha, esepa ko̱s
ki̱tö'wé̱ ta̱ië. Ie' tö ie'pa a̱ iché: "Iyiwak sulusi
dë'ka̱ dayë a̱ e' shka̱'ule ta̱ië iwökir ki̱ tabè
wa erë ishke̱neka̱ne e' diököl yuő iwák su̱ë
idalöioie." 15 Iyiwak sulusi dë'ka̱ íyök a̱ e' a̱
ka̱wö mène siwa̱' muk iyiwak dë'ka̱ dayë a̱ e'
diököl yöne e' a̱ a̱s ittöka̱, ñies a̱s tö wé̱pa kë̃
tö idalöiè, esepa ttökwa̱ patkő. 16 Ñies iyiwak
sulusi dë'ka̱ íyök a̱, e' tö ká̱ ulitane wakpa ké
e̱' muk wakyuè iulà bua'kka ki̱ ö iwötsa̱ ki̱.
Pë' ësepa ena pë' dalöiërta̱', pë' sia̱rëpa ena
pë' inuköl blúpa, pë' klöulewa̱ kanè mésoie
ena pë' kë̃ dör es, e'pa ko̱s ka̱wöta̱ e̱' muk
wakyuè. 17 Wé̱pa wakyöule es, esepa ë̃ a̱
ka̱wö mène íyi ta̱u̱k ena íyi wata̱u̱k. Ie'pa ko̱s
wakyöule iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' kiè
wa ö ikiè e' número wa.
18 A' ka̱wöta̱ iwà bikeitsökwa̱ buaë a̱s a'
é̱na ia̱r tö ì kiane yënuk. Wé̱pa didir ena ká̱
a̱ne buaë, esepa é̱na iwà a̱rmi buaë. Iyiwak
sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e' número dör s'ditsö eköl
e' número, e' dör cien teryök ki̱ dabom teryök
kí̱ teröl (666).

14

Obeja Pupula ena wé̱pa tsa̱tkëne esepa

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Obeja Pupula sué̱ tö
idur ka̱bata kiè Sión e' wöbata ki̱. Ie' ta̱ pë'
tso' ta̱ië döka̱ 144.000 ekkë. Ie'pa ko̱s wötsa̱
ki̱ Obeja Pupula ena iyë̃, e'pa kiè tso' kitule.
2 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ittsé tö ì blarke ta̱ië ká̱ jaì
a̱, e' blar we̱s di' blar ta̱ië ákttö mik es, we̱s
alá blar ta̱ië es, e' dör we̱s s'blar ta̱ië ma'ma
kiè arpa wa es. 3 Pë' tso' ta̱ië döka̱ 144.000,
e'pa iëte̱r Skëköl kulé wösha̱ë ñies itso' ttsë'ka
döka̱ tkël ena këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱
tkël (24), e'pa wösha̱ë ie'pa iëte̱r. Ie'pa tso'
ttsök ttsè pa̱'a̱li wa. Ká̱ ulitane wakpa shu̱a̱
e'pa ë̃ tsa̱tkëne, e' kue̱ki̱ kë̃ yi skà a̱ e̱' yönuk
ttsè e' wa. 4 Ie'pa dör yësyësë, kë̃ e̱' iao̱uleka̱
trë wa yës. Ie'pa michoë Obeja Pupula itöki̱
wé̱ imi'ke ee̱. Ie'pa tsa̱tkëne, ie'pa dör we̱s
íyi tsá̱ mène Skëköl a̱ ena Obeja Pupula a̱ es.
5 Ie'pa kë̃ ka̱yëule yës. Ie'pa kë̃ ki̱ ì sulu ta̱'
Skëköl wöa̱.

Skëköl biyöchökwakpa döka̱ teröl

6 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö Skëköl biyöchökwak
skà sué̱ eköl u̱rkear ka̱shu̱k a̱. E' wa̱ Skëköl
tté buaë yöbië e' dami wà pakè ká̱ ulitane
wakpa a̱, s'ditsöwö ulitane a̱ ena s'ttő kua̱'ki̱
kua̱'ki̱ ulitane a̱. 7 Ie' tö iché a̱neule: "Skëköl
tö sulitane shu̱leketke, e' ké̱wö detke. E'
kue̱ki̱ Skëköl dalöiő, ie' ki̱kőka̱. Ka̱shu̱k ena
ká̱ i' ena dayë ena di' ulitane, e' ko̱s yö'itö, e'
kue̱ki̱ idalöiő sulitane tö."
8 Eta̱ Skëköl biyöchökwak skà debitu̱
idë'bitu̱ ke̱we, e' itöki̱, e' tö iché: "Ká̱ kibi
ta̱ië bua'iewa̱ kiè Babilonia, e' e̱newa se̱raa̱,
sulunewa̱. Babilonia wakpa tö ká̱ male̱pa
wakpa e̱rkiöwé̱ ì sulu wamblök ie'pa ta̱ we̱s
s'ttèka̱ blo' wa se̱nokka̱ ita̱ es. E' kue̱ki̱ ká̱ e'
wakpa e̱newa."
9 Eta̱ Skëköl biyöchökwak skà debitu̱ itöki̱,
e' tö iché: "Wé̱pa tö iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë
a̱ e' ena idiököl dalöié ta̱ ie̱' mérak wakyuè
iwötsa̱ ki̱ ö iulà kkue ki̱, 10 esepa we'ikeraë
Skëköl tö. Ie' kësik ta̱ië e' a̱rdaë se̱raa̱ ie'pa
ki̱. E' dör we̱s ie' tö ie'pa ké ì bacha'bachaë
e' yökwa se̱raa̱ es. Ie' tö ie'pa we'ikeraë
ta̱ië ke̱kraë bö' wöñarke azufre ta̱ e' wa
ibiyöchökwakpa batse'r e'pa wörki̱ ena Obeja
Pupula wörki̱. 11 Wé̱pa tö iyiwak sulusi dë'ka̱
dayë a̱ e' dalöié, ñies idiököl dalöiérakitö, e'pa
e̱' me' wakyuè iyiwak sulusi e' kiè wa, esepa
weirke bö' ké̱ a̱, e' shkle̱ batrö michoë kë̃
iwöitta̱'wa̱ ñië nañeë."
12 S'batse'rpa tö ie' ttè dalöiëno, e' iu̱té
buaë, ñies ie'pa tkëulewa̱ darërëe Jesús mik.
E' wa ie'pa diché wërdaë.
13 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ttő datse̱ ká̱ jaì a̱ e'
ttsé. E' tö ye' a̱ iché: "I̱'ñe ta̱ ena aishkuö
ta̱ wé̱pa e̱rblë' Jesús mik ta̱ idurulune es,
ayëcha buaë esepa." Ñies Skëköl Wiköl tö
ichè: "E' dör moki̱, ie'pa kaneblë' darërëe
Skëköl a̱ ká̱ i' ki̱, e'pa e̱nuraë aishkuö ta̱. Ì
buaë ko̱s o̱' ie'pa tö, e' ské döraë ie'pa ulà a̱."
14 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö mò saruru sué̱, mò
saruru e' ki̱ yi tkër eköl wër tö ie' dör S'ditsö
Alà. Ie' wökir ki̱ itkëuleka̱ ì tkekeka̱ blu' wökir
ki̱ yöule orochka wa ese. Tabe kà di'dië tso'
iyiwö toie, ese a'tse̱r ie' wa̱. 15 Eta̱ Skëköl
biyöchökwak eköl e̱' yéttsa̱ Skëköl wé tso' ká̱
jaì a̱ e' a̱, eta̱ iché a̱neule yi tkër mò bata ki̱
e' a̱: "Ká̱ ulitane wakpa dör we̱s iyiwö es, e'
ké̱wö detke wöshtè we̱s íyi wöshtèsö es. E'
kue̱ki̱ e'pa wöshtő be' tabè wa." 16 Eta̱ yi tkër
mò bata ki̱, e' tö itabè waté ká̱ i' ki̱, eta̱ iwà
wöshtéitö.
17 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà
e̱' yéttsa̱ Skëköl wé tso' ká̱ jaì a̱ e' a̱. Ie'
wa̱ tabè kà di'dië a'tse̱r. 18 E' ukuöki̱ ta̱
Skëköl biyöchökwak skà tso' e' dör ka̱' tso'
íyi moka̱ Skëköl a̱ e' bő kanéu̱kwak. Ie'
dettsa̱ ta̱ ichéitö a̱neule wé̱ wa̱ tabè dami
e' a̱: "Uvawö ko̱s tso' ká̱ dià a̱ e' detke
wöshtè, e' kue̱ki̱ uvawöli kicha tő tabè wa."
19 Eta̱ Skëköl biyöchökwak, e' tö uvawöli ko̱s

kicha té ta iékaitö ákuk a wé iwõli ñateke
idiö yottsaie e' a. Ákuk e' wà kiane chè tö
Skëköl tö ibolökpa we'ikeraë ikësik wa wes
uvawö ñatèsö es. 20 Ákuk e' tso' Jerusalén
bánet, e' a iwöshté Skëköl biyöchökwak tö e'
iëne. Mik iñatëne, eta s'pẽ tëne taië wër wes
di' taië suèsö es. Ibatsí dör kilómetro döka
cien mañayök (300) ekkë, isholó dör metro
et ki shaböts.

15

Ì sulu bata datse

1 E' ukuöki ta ye' tö ì skà sué ká jaì a ilè
wà kkachoie, e' tö ye' tkiwéwa. E' dör Skëköl
biyöchökwakpa döka kul, e'pa wa ì sulu bata
datse döka kul ká i' wakpa ki, e' dami. Mik
ì sulu ikkëpa tka, eta Skëköl kësik taië e'
wöklöne.
2 Ñies ye' tö isué tö ì me'r bërie dayë suë,
e' wër wösuochka suë sarërëë shutuule bö'
wörkua wa. Ñies wépa e' ali'kabak iyiwak
sulusi dë'ka dayë a e' ki ena idiököl ki, esepa
suéyö. Ie'pa kẽ e' menettsa wakyuè iyiwak
sulusi kiè e' número wa. Ie'pa iëter dayë e'
kkömik. Ma'ma blarta' kiè arpa me' Skëköl tö
ie'pa a, e' a'tser ie'pa wa. 3 Skëköl kanè méso
kiè Moisés e' ttsè, ñies Obeja Pupula ttsè, e'
ttseittseke ie'pa tö, e' tö ichè i' es:

“A Skëköl, be' diché ta' taië íyi ulitane tsata.
Ì kos wé be' tö, e' dör taië buaë, e' tö sa' tkiwéwa.
Be' ẽ dör ká ulitane wakpa blú.
Be' dör yësyësë, be' ttõ etkẽ.
4 A Skëköl, sulitane tö be' dalöieraë.
Sulitane tö be' kikeraka.
Be' ẽ dör batse'r.
Sulitane wa ijcher tö be' tö s'shuleke yësyësë,
e' kueki ká ulitane wakpa döraë be' ska' be' dalöiök.”

5 E' ukuöki ta Skëköl wé tso' ká jaì a, e'
úshu dalöiërta' taië shute, e' suéaryö áie, e'
shua ttè me'bak Skëköl tö se' a e' tso' blëule.
6 Skëköl biyöchökwakpa döka kul wa ì sulu
datse ká i' ki e' damirak iwa iulà a, e'pa
dettsa Skëköl wé e' a. Ie'pa datsi' yöule
datsi' kiè lino ese wa e' dör saruruë wöñarke
dalalaë, ikiparuo àr iwa icho' mik, e' dör oro.
7 Ì tso' ttsë'ka döka tkël, e' eköl tö tka' yöule
orochka wa, e' mé Skëköl biyöchökwakpa kul
a eköl eköl. Tka' e' a Skëköl ser michoë e'
kësik iëne chië. 8 Eta Skëköl wé e' wà iëneka
Skëköl olo taië ena idiché taië e' shkle wa. Kẽ
yi döpawa Skëköl wé e' a dõ mik, ì sulu dami
Skëköl biyöchökwakpa kul wa, e' wà tka eta.

16

1 Ye' tö yile ttõ ttsé darërëë Skëköl wé a, e'
tö iché Skëköl biyöchökwakpa kul a: “¡A' yú ta
a' tka' wà iëne Skëköl kësik wa, e' wà tkõttsa
ká dià ki!”

Tka' wà iëne Skëköl kësik wa döka kul

2 Skëköl biyöchökwak tsá, e' tö itka' wà
tkéttsa ká i' ki, eta wépa wakyöule iyiwak
sulusi dë'ka dayë a e' kiè wa ñies idiököl
dalöiérakitö, esepa kos ki s'méwö sulusi tsk-
ine dalër taië.
3 E' ukuöki ta Skëköl biyöchökwak skà tö
itka' wà tkéttsa dayë ki. Eta dayë mía pẽie
wes wëm kötulewa pẽ es. Iyiwak kos tso'
dayë a duolur yës.
4 E' ukuöki ta Skëköl biyöchökwak skà tö
itka' wà tkéttsa di' kos ki. Eta di' kos mía
pẽie. 5 E' ukuöki ta ye' tö ittsé tö Skëköl
biyöchökwak dör di' kkö'nukwak, e' tö iché:

“A Skëköl, be' dör batse'r,
be' tso'tke tsawe ta, i'ñe ta ena kekraë.
Kekraë be' tö s'shuleke yësyësë,
e' kueki e' dör buaë tö be' tso' ie'pa we'ikök es.
6 Ie'pa tö s'batse'rpa ena be' ttekölpa,
e'pa kötulur pẽ tëne taië, e' kueki e' dör buaë tö be' tö ie'pa we'ikè es.
I'ñe ta be' tö ie'pa ské kéne pẽ yök.
Es ie'pa ki inuí ské dene.”

7 E' ukuöki ta ka' tso' íyi moka Skëköl a ee
ttõ ttséyö se' ttõie e' tö iché: “A Skëköl, be'
diché ta' taië íyi ulitane tsata, ayëcha e' dör
mokië, be' tö ie'pa nuí shulé mokië yësyësë.”
8 E' ukuöki ta Skëköl biyöchökwak skà tö
itka' wà tkéttsa, e' ane diwö ki. Eta diwö a
kawö mène s'ditsö ña'ukwa iba taië e' wa.
9 Dìba e' tö sulitane pa shayo'wéttsa taië. Ì
sulu ikkë kos patké Skëköl tö ie'pa ki, erë
ie'pa kẽ éna ì sulu wambleke ie'pa tö ese
olo'yak, ie'pa kẽ er mane'wak ie' a. Ie'pa kẽ
éna ie' kikakka. E' skéie ie'pa tö ie' ché suluë.
10 E' ukuöki ta Skëköl biyöchökwak skà tö
itka' wà tkéttsa, e' ane wé iyiwak sulusi
dë'ka dayë a e' tkërka e' ki. Eta ie' ká kos
ttsenewa wes stui es. Ká ulitane wakpa tö
iku' kueke ipà dalër taië e' ẽ kueki. 11 Erë ì
sulu wambleke ie'pa tö, ese kẽ olo'yè ie'pa
tö. Ie'pa pa dalër taië ñies ie'pa tteke smewö
sulusi tö, e' kueki ie'pa tö Skëköl tso' ká jaì a
e' ché suluë.
12 Skëköl biyöchökwak skà tö itka' wà
tkéttsa, e' ane di' taië kiè Éufrates e' a. Eta di'
taië e' sinewa as blu'pa datse diwö tskirke
e' wa, esepa tkõmi buaë iñippökwakpa ta.
13 E' ukuöki ta ye' tö wimblupa sulusi sué
bukuë'ie mañat. Et dettsa këtali kèköl e' kkõ
a. Et dettsa iyiwak sulusi dë'ka dayë a e' kkõ
a. Ibata ët dettsa iyiwak sulusi e' tteköl kkõ
a. 14 Bukuë' e'pa dör aknamapa. Ì kẽ or yi
a, ese ormi ie'pa a. Ie'pa mi'ke blu'pa tso'
ká wa'ñe, e'pa dapa'uk ñippök Skëköl diché

ta̲' ta̲i̲ë íyi ulitane tsa̲ta̲, e' ta̲, mik iké̲wö de
sulitane shu̲lök eta̲.
15 Skëkëpa Jesucristo tö iché i' es: “Ye' ttõ
ttsõ. Mik ye' datse̲ne, eta̲ ye' datse̲ kẽ e̲'
biyõ yëule we̲s akblökwak döwa̲ es. Wé̲pa
tso' e̲rki̲ ye' panuk, idatsi' tso'tke buaë iënoie,
ayëcha buaë esepa. Es ie'pa kẽ shkõpa sume
sulitane wörki̲ ta̲ ijaërka̲rak.”
16 Eta̲ aknamapa mañal, e'pa tö blu'pa
dapa'wé̲ka̲ ká̲ kiè hebreoie Armagedón e̲e̲.
17 Eta̲ Skëköl biyöchökwak bata tö itka̲'
wà tkéttsa̲, e' a̲ne ka̲shu̲k a̲. Eta̲ se' ttõie
darërëë ttsé ye' tö datse̲ blu' kulé tso' Skëköl
wé a̲ e' ska', e' tö iché a̲neule: “¡Ye' tö
iwakanewé̲tke!” 18 Eta̲ alá wöñane ta̲i̲ë
iblane ta̲i̲ë. Í̲ tka darërëë, e' tö ká̲ wöti̲'wé̲
ta̲i̲ë ko̲s í̲ bakule ká̲ i' ki̲ e' tsa̲ta̲. 19 Ká̲
wa'ñe wé̲ s'ditsö se̲rke, e' ké̲ ko̲s e̲newa. Ká̲
kibi ta̲i̲ë bua'iewa̲ kiè Babilonia, e' tskinewa̲
a̲te̲ mañat tsiní. Es Babilonia ki̲ Skëköl
kësik suluë blé, ì sulu wamblekerakitö ese
nuí̲ kue̲ki̲. E' dör we̲s Skëköl tö ie'pa ké ì
bacha'bachaë yökwa se̲raa̲ es. 20 Dayë nane
ko̲s, ka̲bata ko̲s, e' cholur. 21 Ñies mò wöli
wösi se̲se̲ë, e' wösi e̲s tkõka̲ dabom tkëyök
(40) kilo tsa̲ta̲, ese dane ta̲i̲ë s'ditsö ki̲ we̲s
ka̲li̲ yër es. E' tö s'ditsö we'iké ta̲i̲ë e' kue̲ki̲
ie'pa uluneka̲ Skëköl ki̲ ta̲ ie' ché suluë.

17

Alaköl trër ta̲i̲ë e' weirdaë

1 Skëköl biyöchökwakpa döka̲ kul wa̲ tka̲'
tso', e' eköl de ye' ska' ta̲ ye' a̲ ichéitö: “Be'
shkõ ye' ta̲, sú̲yö be' a̲ ikkachè we̲s Skëköl
tö alaköl trër ta̲i̲ë kkeauleka̲ ta̲i̲ë, e' we'ikè.
Alaköl e' tkërka̲ di' tso' ta̲i̲ë e' bata ki̲. 2 Ká̲
ulitane blúpa e̲' mettsa̲ trënuk ie' ta̲. Ñies ká̲
ulitane wakpa e̲' mettsa̲ ì sulu wamblök we̲s
ie' es kẽ wöklörta̲' we̲s s'tteke blo' tö es.”
3 E' ukuöki̲ ta̲ Skëköl Wiköl de ta̲i̲ë ye' ki̲
ta̲ Skëköl biyöchökwak wa̲ ye' míts e̲r ká̲ sir
poë wé̲ kẽ yi se̲rku̲' ta̲i̲ë ese ska'. Eta̲ e̲e̲ ye'
tö alaköl sué̲ eköl tkërka̲ iyiwak sulusi dë'ka̲
dayë a̲ wák batsë e' ki̲. Iyiwak sulusi e' pa
ko̲s ki̲ kiè tso' kitule ta̲i̲ë kua̲'ki̲ kua̲'ki̲. Kiè
e' wà ko̲s tö Skëköl cheke suluë. Iwökir döka̲
kul, idula' döka̲ dabop. 4 Alaköl e' paiëule
buaë idatsi' dör si̲e̲lsi̲e̲l ena batsë. Iki̲tkëule
buaë ta̲i̲ë oro wa ena ák bua'bua wa ena
ákwöla bua'bua kiè perla ese wa. Tka̲' yöule
oro wa, e' a'tse̲r iwa̲ wà iëule chië blo' wa.
Blo' e' tö ì ko̲s wër suluë Skëköl wa ena alaköl
e̲' ia'wé̲ka̲ trë wa e' chè. 5 Ie' wötsa̲ ki̲ ttè
tso' kitule. Ttè e' wà blëulewa̲ se' yöki̲, e' tö
iché: “Ye' dör ká̲ kibi ta̲i̲ë kiè Babilonia. Ye'
dör alakölpa trër suluë esepa ko̲s mì. Ñies ye'
dör ì ko̲s tso' ká̲ i' ki̲ wër suluë Skëköl wa ese
mì.” 6 Eta̲ ye' tö isué̲ tö alaköl tteke blo' tö.
Blo' e' dör s'batse'rpa kötulur ie'pa tö Jesús
tté kue̲ki̲, e'pa pẽ. E' tö alaköl e' tteke blo'ie.
Mik ye' tö ie' sué̲ eta̲ ye' tkinewa̲ ta̲i̲ë. 7 Eta̲
Skëköl biyöchökwak tö ye' a̲ ichaké: “¿Ì kue̲ki̲
be' tkinewa̲? Alaköl e' ena iyiwak sulusi
wökir döka̲ kul, idula' döka̲ dabop, e' ki̲ alaköl
tkërka̲, e' wà pakeke ye' tö be' a̲. 8 Iyiwak
sulusi sué̲ be' tö, e' bak se̲nuk ká̲ ia̲ia̲ë, e' kẽ
ku̲'ia̲ i̲'ñe ta̲, erë ie' döraka̲ ka̲uk ta̲i̲ë i̲ski̲ë,
kẽ s'wö dë'mi ekkë, e' a̲. E' ukuöki̲ ta̲ Skëköl
tö ie' we'ikök patkeraë ke̲kraë. Wé̲pa kiè
kẽ ku̲' kitule kuaë se̲ne michoë yëkkuö ki̲
ka̲m Skëköl tö ká̲ i' yuõ e' yöki̲, esepa ko̲s
tkirdawa̲rak mik ie'pa tö iyiwak sulusi dë'ka̲
dayë a̲ e' sué̲ eta̲. Iyiwak sulusi e' bak se̲nuk,
e' kẽ ku̲'ia̲ i̲'ñe ta̲, erë ie' dörane.
9 “Wé̲pa didir ena ká̲ a̲ne buaë, esepa é̲na
ì cheke ye' tö a' a̲ e' wà a̲rmi buaë. Iyiwak
sulusi e' wökir döka̲ kul, e' wà kiane chè
ka̲bata döka̲ kul, e' ki̲ alaköl sulusi tkërka̲.
Ñies e' wà kiane chè blu'pa döka̲ kul. 10 E'
ske̲l blërulunebak, e' eköl tso' blu'ie, blu' bata
doia̲ itöki̲ erë e' kẽ kaneblõpa ká̲ ta̲i̲ë blu'ie.
11 Iyiwak sulusi bak se̲nuk ká̲ ia̲ia̲ë, e' kẽ
ku̲'ia̲ i̲'ñe ta̲, mik ie' dene blu'ie, eta̲ ide pàköl,
ie' dör blu' bak kul e' eköl ñies. Erë ie' dene
blu'ie weinuk ẽ.
12 “Idula' döka̲ dabop sué̲ be' tö, e' wà
kiane chè tö blu'pa döka̲ dabop e'pa doia̲.
Ie'pa a̲ ka̲wö merdaë s'wëttso̲ie iyiwak su-
lusi e' ta̲ ekuölö ẽme. 13 Blu'pa döka̲ dabop,
e'pa e̲r mé ñikkëë iwákpa bil ekkë, ka̲wö
ena diché tso' ie'pa wa̲ s'wëttso̲ie, e' muk
iyiwak sulusi e' a̲. 14 Ie'pa ñippöraë Obeja
Pupula ta̲, erë e' e̲' alöraka̲ ie'pa ki̲. Ie' dör
skëkölpa ulitane e' këköl, ñies ie' dör blu'pa
ulitane e' blú, e' kue̲ki̲ ie' e̲' alöraka̲ ie'pa ki̲.
Wé̲pa tso' ie' ta̲, e'pa klöo̲'bak Skëköl tö, ñies
ie'pa shu̲kitbakitö. Ie'pa dör Obeja Pupula
ttökatapa e̲' tkökewa̲ darërëë ie' a̲ ese.”
15 Ñies Skëköl biyöchökwak tö ye' a̲ iché:
“Di' tso' ta̲i̲ë sué̲ be' tö, e' bata ki̲ alaköl trër
ta̲i̲ë, e' tkërka̲, e' wà kiane chè, ká̲ tso' ta̲i̲ë e'
wakpa s'tso' ta̲i̲ë ttõ kua̲'ki̲ kua̲'ki̲ e'. 16 Idula'
döka̲ dabop ena iyiwak sulusi, e'pa tö alaköl
trër ta̲i̲ë e' sue̲raë suluë. Ì ko̲s tso' ie' wa̲,
e' yerattsa̲rakitö iulà a̲, imeraa̲rakitö sume.
Ie'pa tö ie' chkà katerawa̲ eta̲ ikuö a̲te̲ e'
ña'we̲rawa ie'pa tö. 17 Skëköl wák tö blu'pa
dabop e̲r méwa̲ ñikkëë a̲s ie'pa wa̲ ka̲wö tso'
s'wëttso̲ie, e' mùitörak iyiwak sulusi e' a̲. Es
ie'pa tö iwe̲raë dõ mik iwà tka we̲s Skëköl tö
iyë'a̲t es. 18 Alaköl trër ta̲i̲ë sué̲ be' tö, e' wà
dör ká̲ kibi ta̲i̲ë. Ká̲ e' wakpa e̲' aléka̲ ká̲ malẽ̲
blúpa ki̲.”

18

Babilonia wakpa e̲newa ta̲ iké̲ sulunewa̲

1 E' ukuöki̲ ta̲ ye' tö Skëköl biyöchökwak
skà sué̲ eköl datse̲ ká̲ jaì a̲, e' diché ta̲' ta̲i̲ë.
Ilo ta̲i̲ë, e' buneka̲ ká̲ i' ko̲s ki̲. 2 Ie' tö iché
a̲neule:

“¡Babilonia wakpa e̲newa ta̲ iké̲ sulunewa̲!

Ká̠ e' sulunewa̠ mía̠ne aknamapa ké̠ie.
Ee̠ wimblupa sulusi tsa̠ki̠ë e̠' dapa'wé̠ka̠ se̠nuk.
E' dör iyiwak sulusi dör ñá ena dù dör ñá, ese wé.
3 Ká̠ ulitane wakpa e̠rkiöwé̠ka̠ Babilonia wakpa tö
trënuk we̠s s'tteke blo' tö es.
Ká̠ ulitane blúpa se̠néka̠ ie' ta̠.
Ì sulu ko̠s tue̠ke ie' tö ì sulu wambloie,
e' tö dalì wata̠u̠kwakpa ulitane blu'wé̠ka̠ ta̠i̠ë.”

4 Ttõ skà ttsé ye' tö datse̠ ká̠ jaì a̠, e' tö iché:
“Wé̠pa dör ye' icha, e'pa ko̠s e̠' yõlur Babilonia
a̠s a' kẽ tö ì sulu wamblërke ee̠ e' wamblõñak.
Ñies a' e̠' yõlur a̠s ì sulu datse̠ ie'pa ki̠ e' kẽ dõ a' ki̠.
5 Ì sulu wamblé ie'pa tö, e' dör ta̠i̠ë shu̠te̠,
e' mú dapa'wè̠sö, e̠'ma ideka̠ ká̠ jaì a̠.
Ì sulu wamblé ie'pa tö, e' jche̠r buaë Skëköl wa̠.
6 Eta̠ ttõ ttsé ye' tö e' iché inamépa a̠:
Ì sulu wamblé ie'pa tö pë' male̠pa ki̠,
e' nu̠í ské patkõne ie'pa ki̠ ta̠i̠ë dõ bötökicha.
Ì sulu wamblé ie'pa tö pë' male̠pa ki̠,
e' dör we̠s ie'pa tö pë' male̠pa ké ì bacha'bachaë yök es.
E' kue̠ki̠ ibaché döka̠ bötökicha,
e' ské yökwa ie'pa kõ inu̠íie.
7 Ie'pa e̠' kkeõka̠ ta̠i̠ë, ie'pa wa̠ íyi bua'bua tso' ta̠i̠ë shu̠te̠,
ekkë ie'pa we'ikõ ta̠i̠ë shu̠te̠.
Ie'pa e̠' bikeitsõ:
‘Se' tso' buaë we̠s alaköl dör blu' es,
se' kẽ dör we̠s schõ es weir sia̠rë.’
8 Ie'pa e̠' bikeitsõ es, e' kue̠ki̠ ì suluë döraë ie'pa ki̠ bet.
Ie'pa teraë bli tö, ie'pa weirdaë sia̠rë,
ie'pa duöralur, ie'pa ñardawa bö' a̠.
Skëköl diché ta̠' ta̠i̠ë íyi ulitane tsa̠ta̠,
e' wa ie' tö ie'pa wöme'ttsa̠bak weinuk.”

9 Ì sulu wambleke Babilonia wakpa tö,
ese wamblë'ñak ká̠ blúpa tö ie'pa ta̠. Ñies
íyi bua'bua tso' ta̠i̠ë Babilonia, e' tö ie'pa
ttsë'wé̠ buaë. Mik ie'pa tö Babilonia ñarkewa
e' shkle̠ sué̠, eta̠ ie'pa e̠riardaë ta̠i̠ë, i̠u̠raë
sia̠rë. 10 Ie'pa suardaë dö' ì sulu e' dõ ie'pa
ki̠ ñies. E' kue̠ki̠ ie'pa e̠' tsu̠raa̠rak ka̠mië ikí̠
sa̠u̠k ta̠ icherarakitö:

“¡Wëstela i̠na Babilonia wakpa ta̠!
Ie'pa dör pë' ta̠i̠ë. Ie'pa ká̠ dör ta̠i̠ë buaë.
¡Ì sulu wamblé ie'pa tö e' nu̠í de ie'pa ki̠ bet,
ekuõlöie ie'pa e̠newa, ie'pa ká̠ sulunewa̠!”

11 Dalì wata̠u̠kwakpa tso' ká̠ i' ki̠ e'pa
e̠riardarak sia̠rë i̠u̠rarak ta̠i̠ë, kẽ yi ku̠'ia̠
Babilonia ie'pa dalì ta̠u̠k e' kue̠ki̠. 12 Dalì
watue̠ke ie'pa tö e' dör orochka, inukölchka,
ák bua'bua, ákwöla bua'bua kiè perla,
datsi' bua'bua kiè lino ena seda, ñies datsi'
bua'bua wöaule sie̠lsie̠l ena batsë; ñies
kal ulitane alar jamamaë; ñies íyi ulitane
bua'buaë yöule marfil*, ena kaltak bua'bua
wa, ena tabechka kiè hierro e' wa ena
tabechka kiè bronce e' wa, ena ák bua'bua
kiè mármol e' wa; 13 ñies canela klõ e' kkuölit,
ñies íyi poie alar jamamaë ena íyi masmas
ña'wè̠, kiõ masmas kiè mirra ena íyi masmas
poie tuè̠ darërë kiè olibano; ñies vino ena
kiõ, ñies harina bua'bua ena trigowö; ñies
baka ena obeja ena kabaio ena carreta; ñies
pë' klöulewa̠ kanè mésoie ena pë' skà tso'
watuè̠ ese. Íyi ekkë ko̠s watue̠ke ie'pa tö.
14 Dalì wata̠u̠kwakpa tö icheraë:

“A Babilonia wakpa, ì ko̠s bua'buaë kiarke a' ki̠ ta̠i̠ë,
e̠' kẽ ku̠'ia̠ a' wa̠.
Íyi bua'bua ko̠s wër buaë wöñarke dalölöë,
e' ko̠s kẽ dë'ia̠ a' ulà a̠.”

15 Dalì wata̠u̠kwakpa e̠' blu'wé̠ Babilonia
wakpa wa, e'pa e̠' tsu̠raa̠rak ka̠mië ikí̠ sa̠u̠k.
Ie'pa suane dö' ì sulu tka Babilonia wakpa
ki̠, e' dõ ie'pa ki̠ ñies. Ie'pa e̠riardaë sia̠rë,
i̠u̠raë ta̠i̠ë. 16 Ie'pa tö icheraë:

“¡Wëstela i̠na Babilonia wakpa ta̠!
A' e̠' paiëule datsi' bua'bua kiè lino ese wa
ñies datsi' wöaule sie̠lsie̠l ena batsë ese wa.
A' e̠' ki̠tkëule buaë oro wa ena ák bua'bua wa ena ákwöla bua'bua kiè perla ese wa.
17 ¡Ká̠ etkẽ ta̠ a' wa̠ íyi tso' bua'buaë ta̠i̠ë, a' blune ta̠i̠ë, e' e̠newa!”

Es ñies kanò blubluë shköke ta̠i̠ë dayë ki̠, e'
wökirpa ko̠s ena ikaneblökerak ko̠s ena wé̠pa
shköke kanò shu̠a̠, wé̠pa ko̠s inuköl klö'we̠ke
kaneblök kanò wa, esepa ko̠s e̠' tsé̠a̠t ka̠mië
Babilonia ki̠sa̠u̠k. 18 Mik ie'pa tö ká̠ e' ñanewa̠
e' shkle̠ sué̠, eta̠ ie'pa a̠ne ta̠i̠ë: “¿Ká̠ wé̠ skà
dör buaë ta̠i̠ë we̠s Babilonia es?” 19 Ie'pa
tö ká̠ po tkéka̠ e̠' wökir ki̠ iwà kkachoie tö
ie'pa e̠rianerak ta̠i̠ë ta̠ i̠u̠ke ta̠i̠ë ta̠ ichérakitö
a̠neule:

“¡Wëstela i̠na ká̠ e' buaë ta̠i̠ë, e' wakpa ta̠!
Sa' ko̠s wa̠ kanò tso', e'pa blune ta̠i̠ë ie'pa batamik.
¡Ká̠ etkẽ ta̠ ká̠ e' sulunewa̠!”

20 ¡A a' tso' ká̠ jaì a̠,
Skëköl tö Babilonia wakpa e̠wé̠wa,
e' kue̠ki̠ a' ttsë'nú buaë!
A' dör batse'rpa,
ñies Jesús ttekölpa tsá,
ñies Skëköl ttekölpa, ¡e'pa ko̠s ttsë'nú buaë!

* 18:12 marfil: E' dör iyiwak kiè elefante ese kà talẽki wà.

Skëköl tö Babilonia wakpa we'iké,
ì sulu wamblé ie'pa tö a' ki̱, e' nuí̱ ské de ie'pa
ki̱,
e' kue̱ki̱ a' ttsë'nú buaë.

21 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak skà de
eköl diché ta̱' tai̱ë. E' tö ák bërie kéka̱, ák e'
dör ko̱s ák tso' wawè ekkë, e' u̱yémiitö dayë
a̱ ta̱ ichéitö:

"A Babilonia wakpa, a' chörawa
we̱s ák i' chowa dayë a̱ es,
kë̃ yi tö a' sue̱paia̱.
22 Ma'ma tso' bla'wè̱ kiè arpa ena flauta ena
duk,
ese kë̃ blarpaia̱ a' ká̱ a̱.
A' kanè mésopa ko̱s kë̃ ku̱'ia̱.
Ák tso' wawè ese kë̃ blarpaia̱ a' ká̱ a̱.
23 Bö'wö ñarke e' kë̃ wöñarpaia̱ a' ká̱ a̱.
Kë̃ yi ku̱'ia̱ ulabatsök.
A' dalì watau̱kwakpa e'pa kkeauleka̱ tai̱ë,
ie'pa dör pë' tai̱ë ká̱ i' ki̱.
Es a' tö ká̱ ulitane wakpa ki̱tö'wé̱ alibchõ wa,
e' kue̱ki̱ íyi ikkë sulu de a' ki̱."

24 Skëköl ttekölpa ena s'batse'r male̱pa ko̱s
kötulur Babilonia wakpa tö, e'pa pë̃ tëne
ie'pa ká̱ ki̱. Ñies pë' male̱pa tai̱ë kötulur ie'pa
tö. E' kue̱ki̱ e' nuí̱ de ie'pa ki̱.

19

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö ittsé tö ká̱ jaì a̱ pë'
daparke tai̱ë, e'pa tté darërë ta̱ ichérakitö
a̱neule:

"Skëköl tö s'shu̱lè yësyësë ttè moki̱ wa,
e' kue̱ki̱ ¡iki̱köka̱sö!
Ie' dör S'tsa̱tkökwak.
Ie' olo ta̱' tai̱ë, ie' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane
tsa̱ta̱. 2 Babilonia wakpa dör we̱s
alaköl trër tai̱ë es.
Ie'pa bak ká̱ ulitane wakpa e̱rkiöu̱k ì sulu
wamblök we̱s ie'pa es.
Ie'pa tö Skëköl kanè mésopa kötulur.
E' nuí̱ ki̱ Skëköl tö ie'pa ká̱ sulu'wé̱wa̱ ta̱
iwakpa e̱wé̱waitö.
E' kue̱ki̱ se' wa̱ ijche̱r tö ie' s'shu̱leke yësyësë
moki̱ë."

3 E' ukuöki̱ ta̱ ie'pa tö iskà chéne:
"¡Skëköl ki̱köka̱sö!
Babilonia shkle̱ dià e' batrö michoë."

4 Këkëpa döka̱ dabom böyök ki̱ tkël (24) ena
ì ttsë'ka döka̱ tkël, e'pa e̱' télur i̱ski̱ wöwakköt
ta̱ Skëköl tkërka̱ ikulé ki̱, e' dalöiérakitö. Ie'pa
tö iché: "¡Es e' idir! ¡Skëköl ki̱köka̱sö!"
5 Skëköl tkër e' ska' ttõ ttsé ye' tö, e' iché:

"¡A' ulitane tö se' Këköl ki̱kṍka̱,
se' tsitsipa ñies se' blublupa.
A' dör ie' kanè mésopa tö ie' dalöieke,
e'pa ko̱s tö Skëköl ki̱kṍka̱!"

Obeja Pupula ulabatsöke e' ké̱wö tkö'u̱k

6 Eta̱ ye' tö ittsé tö ì blarke tai̱ë we̱s s'tso'
tai̱ë ttõ es, we̱s di' blar tai̱ë ákttö mik es, we̱s
alá blar tai̱ë es, e' tö iché:

"¡Skëköl ki̱köka̱sö!
Këkë dör se' Këköl, e' diché ta̱' tai̱ë íyi ulitane
tsa̱ta̱.
Ie' detke s'blúie s'wëttsu̱k,
e' kue̱ki̱ iki̱köka̱sö.
7 Obeja Pupula ulabatsöketke, e' ké̱wö
dewa̱tke,
e' tayë e̱' kané wé̱tke ulabatsoie ie' ta̱.
E' kue̱ki̱ se' ttsë'nù buaë kaneë, ie' olo
ki̱köka̱sö.
8 Ie' tayë a̱ datsi' bua'bua kiè lino e' mène e̱'
paioie,
Datsi' e' dör saruruë, wöñarke dalalaë.
Datsi' e' wà kiane chè
s'batse'rpa se̱r yësyësë e'."

9 Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ iché: "Ishtõ
yëkkuö ki̱ i' es: 'Wé̱pa shke̱ñaule Obeja
Pupula ulabatsöketke, e' ké̱wö tkö'u̱k, ayëcha
buaë esepa.' " Ñies ie' tö iché ye' a̱: "Ttè e'
dör Skëköl ttè moki̱ë."
10 Ye' e̱' té̱wa̱ i̱ski̱ wöwakköt Skëköl
biyöchökwak wösha̱ë idalöiök, erë ie' tö ye'
a̱ iché: "¡Se̱ kë̃ wa̱r! Ye' dör Skëköl kanè méso
we̱s be' ena be' male̱pa e̱' tkëulewa̱ darërë
Jesús tté a̱ e'pa es. ¡Skëköl ë̃ dalöiṍ!"
Jesús tté e' tö Skëköl ttekölpa e̱rkiöwe̱ke
s'pattök.

Itkërka̱ kabaio saruru ki̱

11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö ká̱ jaì a̱ ukkö
tso' áie, e̱e̱ kabaio sué̱yö etö saruruë. E' ki̱
itkërka̱, e' kiè dör Ttõ Yësyësë Ke̱kraë. Ie' tö
s'wëttse̱ke yësyësë. Mik ie' e̱' kéka̱ ñippök e'
kë̃ dör ẽ. 12 Ie' wöbla wër we̱s bö'wö wöñar
es. Ie' wökir ki̱ ì tkërka̱ tai̱ë we̱s itso' tkèka̱
blu' wökir ki̱ es. Ie' ki̱ ikiè tso' kitule. Kiè e'
kë̃ jche̱r yi wa̱, e' jche̱r ie' wák ẽ wa̱. 13 Ie'
datsi' nuuleka̱ pë̃ wa. Ie' kiè dör Skëköl Ttè.
14 Ñippökwakpa tso' tai̱ë ká̱ jaì a̱, e'pa datse̱
ie' itöki̱ kabaio saruru ki̱. Ie'pa paiëule datsi'
bua'bua kiè lino ese wa, datsi' e' dör saruruë
wöñarke dalalaë. 15 Ie' kkõ a̱ tabè dökettsa̱
kà yëule di'dië, tabè e' wa ie' e̱' alöraka̱ ká̱
ulitane wakpa ki̱. Ie' tö ie'pa wëttse̱raë
yësyësë idiché tai̱ë wa. Skëköl diché ta̱' tai̱ë
íyi ulitane tsa̱ta̱, e' kësik wa ie' tö ibolökpa
ñatskerawa̱ we̱s uvawö ñatskèwa̱sö s'klõ wa
idiö yottsa̱ es. 16 Itu' shà̱ ie' paio ki̱ itso'
kitule, e' tö iché: "Blu'pa ulitane e'pa Blú,
skëkölpa ulitane e'pa Këköl."

S'tsa̱tkökwak e̱' aléka̱ iyiwak sulusi ki̱

17 E' ukuöki̱ ta̱ ye' isué̱ tö Skëköl
biyöchökwak dur eköl diwö ki̱. E' tö iché
a̱neule dù ko̱s u̱rke ka̱shu̱k a̱ e' a̱: "¡A' shkṍ,
a' ñì dapa'ú̱ka̱ chkè tso' tai̱ë Skëköl wa̱ a' a̱
e' katök! 18 A' shkṍ blu'pa chkà katök, ñies

ñippökwakpa wökirpa ena wëpa kësik suluë,
esepa chkà katök a' shkö̀. Kabaio ena iwákpa
e'pa chkà katök a' shkö̀. S'klöulewa̱ kanè
mésoie ena pë' kë̀ dör es, ñies s'dalöiër ta̱'
tai̱ë ena se' ësepa ena pë' ulitane chkà katök
a' shkö̀.”
19 Eta̱ ye' tö iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ e'
sué̱. Ká̱ ulitane blúpa ena iñippökwakpa, e'pa
tso' ie' ta̱. E'pa ñì dapa'u̱ke ñippök itkërka̱
kabaio saruru ki̱ ena iñippökwakpa e'pa ta̱.
20 Iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ ena itteköl e'pa
klö'wé̱wa̱rakitö. Itteköl e' tö ì kë̀ o̱r yi a̱ ese
o̱' iyiwak sulusi wörki̱. Ese wa ie' tö wé̱pa
e̱' me' wakyuè iyiwak sulusi e' kiè wa ena
idiököl dalöië', esepa ki̱tö̱o̱'ka̱. Eta̱ iyiwak
sulusi ena itteköl, e'pa batrélormi ttsë'ka bö'
me'r tai̱ë batsöriie e' a̱. Ee̱ bö' wöñarke tai̱ë
azufre ta̱. 21 Imale̱pa ttélur itkërka̱ kabaio ki̱
e' tö, tabè dökettsa̱ ikkö̀ a̱ e' wa. Eta̱ dù tö
ie'pa chkà katé tai̱ë dö̀ che̱.

20

Skëköl e̱' aléka̱ Satanás ki̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak sué̱ ye'
tö eköl, e' datse̱ ká̱ jaì a̱. Ie' wa̱ ka̱uk te̱r
tai̱ë i̱ski̱ë e' kköyottsa̱ tso'. Ñies tabechka
kichaie bërie e' a'tse̱r iwa̱. 2-3 Eta̱ ie' tö këtali
këköl klö'wé̱wa̱. Këtali këköl e' dör Bë̀ kiè
Satanás dë'ka̱ tkabëie ká̱ ia̱ia̱ë e'. Skëköl
biyöchökwak tö ie' mué̱wa̱ tabechka kichaie
wa batréemi ka̱uk te̱r tai̱ë i̱ski̱ë e' a̱. Ta̱ e'
kkö̀ wötéwa̱itö daloie ena iwakyuéitö a̱s kë̀
yi a̱ ikköyërttsa̱ne. Ee̱ ie' wötëne dö̀ duas mil
eyök a̱s kë̀ ie' a̱ ká̱ ulitane wakpa ki̱tëria̱. Erë
mik duas mil eyök deka̱, eta̱ ie' wötsënardaë
erë ekuölö ë̀.
4 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö s'blúpa kulé sué̱
tulur ká̱ jaì a̱. Wé̱pa tulur kula' e' ki̱,
e'pa a̱ ka̱wö mène s'wëttsu̱k. Ñies wé̱pa
kuli' tërdulune Skëköl tté ena Jesús tté moki̱
pakè kue̱ki̱, esepa wiköl sué̱ ye' tö. Ie'pa
kë̀ wa̱ iyiwak sulusi dë'ka̱ dayë a̱ ena
idiököl dalöiëne'. Ñies ie'pa kë̀ e̱' mène
wakyuè iyiwak sulusi kiè wa iwötsa̱ ki̱ ö
iulà kkue ki̱. Ie'pa shke̱neka̱ne, eta̱ ie'pa
tö s'wëttsé̱ Cristo ta̱ döka̱ duas mil eyök.
5 Ie'pa shke̱neka̱ne e' dör s'duulewa̱ e' tsá̱
shke̱neka̱ne. S'duulewa̱ male̱pa e'pa kë̀
shke̱rpaka̱ne dö̀ mik duas mil eyök e̱ne
eta̱. 6 Wé̱pa shke̱rdaka̱ne ke̱we, ayëcha
buaë esepa. Ie'pa dör wé̱pa batseo̱' Skëköl
tö esepa kí̱. Ie'pa kë̀ duö̀pawa̱ bötökicha.
Ie'pa kaneblöraë Skëköl a̱ ena Cristo a̱ sacer-
dotepaie. Ñies ie'pa tö s'wëttse̱raë Cristo ta̱
ñita̱ dö̀ duas mil eyök ekkë.
7 Mik duas mil eyök deka̱, eta̱ Satanás
yërdattsa̱ne wé̱ itso' wötëulewa̱ ee̱. 8 Ie' e̱'
yörattsa̱ Gog ena Magog ki̱tö'u̱k. Gog ena
Magog, e' wà kiane chè ká̱ ulitane wakpa.
Satanás tö ie'pa dapa'we̱raë ñippök Skëköl
ta̱. Ie'pa ñippökwakpa dör tai̱ë we̱s dayë
tsé̱wö es.
9 Ie'pa ulitane datse̱ ká̱ wa'ñe demi
Jerusalén. Ee̱ s'batse'rpa se̱rke. Ká̱ e' dalër
tai̱ë Skëköl éna. Ie'pa tö ká̱ e' kköiéwa̱ shkit
s'batse'rpa e̱wo̱wa, erë bö' bite̱shka ká̱ jaì a̱,
e' tö Skëköl bolökpa e̱wé̱wa se̱raa̱. 10 Eta̱ Bë̀
tö ie'pa ki̱tö̱o̱', e' batréemi bö' wöñarke azufre
ta̱ me'r tai̱ë batsöriie e' a̱. Ee̱ iyiwak sulusi
dë'ka̱ dayë a̱ ena itteköl e'pa u̱yanemibak.
Ee̱ ie'pa weir michoë ñië nañeë.

Skëköl tö sulitane shu̱leke bata ekkë ta̱

11 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö Skëköl tkër
ikulé ki̱. Ikula' dör bërie saruruë. Ká̱ jaì
ena ká̱ i' e' tkashkar ie' yöki̱, kë̀ iwëneia̱ yës.
12-13 Eta̱ ye' tö isué̱ tö s'duulewa̱ ko̱s iëte̱r
Skëköl kulé wörki̱ a̱s ishu̱lirdak. Wé̱pa datse̱
s'wimblu ké̱ a̱ esepa tso', ñies wé̱pa duru-
lune dayë a̱ esepa tso'. S'dalöiërta̱' tai̱ë ena
s'ësepa ko̱s iëte̱r Skëköl wörki̱ a̱s ie' tö ie'pa
shu̱lö̀ we̱s ie'pa e̱' wamblë' es. Yëkkuö tso'
tseë ee̱, e' ki̱ ì ko̱s o̱'sö ena ì ko̱s wamblë'sö e'
tso' kitule. Yëkkuö skà tso' ee̱ et, e' dör se̱ne
michoë yëkkuö. Yëkkuö e' ki̱ wé̱pa ulà a̱ se̱ne
michoë döraë, e'pa kiè tso' kitule. Yëkkuö e'
shu̱ppélor, eta̱ s'duulewa̱ ko̱s shu̱lé Skëköl tö
we̱s ie'pa e̱' wamblë' es, ñies we̱s itso' kitule
iyëkkuö ki̱ es. 14 E' ukuöki̱ ta̱ s'duö̀wa̱ ena
s'wimblu ké̱ e' ko̱s batréemi bö' me'r tai̱ë
batsöriie e' a̱, e' dör s'duö̀wa̱ bötökicha e'.
15 Wé̱pa ko̱s kiè kë̀ ku̱' kitule se̱ne michoë
yëkkuö ki̱, e'pa batréemi bö' ñe' a̱.

21

Ká̱ jaì pa̱'a̱li̱ ena ká̱ i' pa̱'a̱li̱

1 E' ukuöki̱ ta̱ ye' tö isué̱ tö ká̱ jaì tsá̱ ena ká̱
i' tsá̱, e' kë̀ ku̱'ia̱, e' ko̱s ské yönene pa̱'a̱li̱. Ñies
dayë kë̀ ku̱'ia̱. 2 Eta̱ ye' tö isué̱ tö ká̱ batse'r
dör Jerusalén pa̱'a̱li̱ e' datse̱ ká̱ jaì a̱ Skëköl
ska'. Ká̱ e' wër buaala we̱s tayë ulabatsketke
e̱' paiö̀ buaala iwëm wörki̱ es. 3 Skëköl tkër,
e' ska' ttö̀ ttsé ye' tö, e' tö iché a̱neule: “Ittsö̀,
i̱'ñe Skëköl de se̱nuk s'ditsö shu̱a̱. Ie' se̱rdaë
ie'pa ta̱ ke̱kraë. Ie'pa döraë ie' ichaie. 4 Ie'pa
wöriö ko̱s paikleraëitö. Kë̀ yi duöpawa̱ia̱, kë̀
yi e̱riarpaia̱, kë̀ yi kköchöpaia̱, kë̀ yi mik ì
dalërpaia̱, íyi ekkë ko̱s bakbak e' kue̱ki̱.”
5 Eta̱ Skëköl tkër ikula' ki̱, e' tö iché: “Ye'
tso' íyi ko̱s yuökne pa̱'a̱li̱.” Ñies ie' tö ye' a̱
iché: “Ttè i' dör moki̱ë, e' mik be' e̱rblö̀mi, e'
kue̱ki̱ ishtö̀ yëkkuö ki̱.”
6 E' ukuöki̱ ta̱ ie' tö iché ye' a̱: “Iwà yöne
o̱ne. Ye' dör íyi wì ena íyi bata, ttè tsá̱
ena ttè bata. Wé̱pa e̱rsine, esepa a̱ ka̱wö
meraë ye' tö, se̱ne michoë di' yök ë̀me, kë̀
tuè̱ ta̱'. 7 Wé̱pa e̱' aléka̱ ì sulu ki̱, kë̀ wa̱
ye' tté olo'yaule, esepa a̱ íyi ekkë ko̱s ské
meraë ye' tö. Ye' döraë ie'pa Këköl ena
ie'pa döraë ye' ala'rie. 8 Erë wé̱pa tö ye' tté
olo'yé suane kue̱ki̱, wé̱pa kë̀ e̱rblöta̱' ye' mik,
wé̱pa e̱' ia'u̱ke ì sulu wamblekerakitö ese

wa, wé̱pa dör s'ttökwakpa, wé̱pa trërta̱', wé̱pa
wöbatsö alibchök, wé̱pa tö íyi dioköl dalöieke
skëkölie, ñies wé̱pa dör ka̱chökwakpa, esepa
ko̱s batreerami bö' wöñarke azufre ta̱ me'r
ta̱i̱ë batsöriie e' a̱. E' dör s'duö̃wa̱ bötökicha
e'.”

Jerusalén pa̱'a̱li̱ kkayëne Juan a̱

9 Skëköl biyöchökwakpa döka̱ kul sué̱yö
ke̱we tö tka̱' damirak iwa̱ wà tkèttsa̱ ká̱
ulitane wakpa we'ikoie, e' eköl de ye' ska',
e' tö iché ye' a̱: “Be' shkö́ ye' ta̱. Obeja
Pupula ulabatsöketke, e' tayë kkacheke ye'
tö be' a̱.” 10 Eta̱ Skëköl Wiköl de ta̱i̱ë ye' ki̱
ta̱ Skëköl biyöchökwak wa̱ ye' mítse̱r ka̱bata
bërie ka̱kke̱ë e' ki̱. Ie' tö Jerusalén dör batse'r
datse̱ ká̱ jaì a̱ e' kkaché ye' a̱, e' dör Skëköl
ké̱. 11 Ká̱ e' wöñarke dalölöë Skëköl olo ta̱i̱ë
e' wa. Ká̱ e' olo burke ta̱i̱ë dalölöë we̱s
ák bua'bua tuè̱ darërëë kiè jaspe es. Ák e'
wöaule spa̱spa̱ ena mat, e' wër sarërëë. 12 Ká̱
e' kköiëulewa̱ shkit ka̱kke̱ë buririë. E' ukkö
döka̱ dabom eyök ki̱ böt (12). E' ukkö ko̱s
a̱ Skëköl biyöchökwakpa iëte̱r eköl eköl. Ñies
Israel aleripa ditséwö döka̱ dabom eyök ki̱
böt, e'pa kiè tso' kitule eköl eköl ukkö ko̱s
e' mik. 13 Ukkö tso' mañat diwö tskirke, e'
kke̱. Ukkö tso' mañat diwö mi'kewa̱, e' kke̱.
Ukkö tso' mañat wì̱ wa. Ñies ukkö tso' mañat
i' wa. 14 Ká̱ e' kköiëulewa̱ shkittke̱, e' yöule ák
blubluë ki̱ döka̱ dabom eyök ki̱ bök. Obeja
Pupula ttekölpa tsá̱ dabom eyök kí̱ böl, e'pa
kiè tso' kitule eköl eköl ák blubluë ko̱s e' mik.
15 Skëköl biyöchökwak tso' ttök ye' ta̱, e'
wa̱ orochka yöule batsì̱ë ká̱ ma'wo̱ie, ese
a'tse̱r. E' wa ie' tö ká̱ ko̱s ñe' ma'we̱ke,
ikköiëulewa̱ shkit ena iukkö ko̱s e' ma'we̱ke
ie' tö. 16 Ká̱ e' yöule ñikkëë, ko̱s ibatsí̱ dör,
ekkë isho̱ló̱ dör. Skëköl biyöchökwak tö ká̱
e' ma'wé̱ ká̱ ma'wo̱ a'tse̱r ie' wa̱ e' wa. Ká̱
e' batsí̱ dör kilómetro döka̱ mil böyök kí̱ cien
tkëyök (2.400); ñies isho̱ló̱ ena iká̱kke̱ e' dör
ekkë ñies. 17 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak
tö ká̱ kköiëulewa̱ shkit, e' burrí ma'wé̱. E'
dör metro döka̱ dabom teryök kí̱ teröl (66).
Skëköl biyöchökwak tö ima'wé̱ we̱s s'ditsö tö
ká̱ ma'wè̱ es.
18 Ká̱ kköiëulewa̱ shkit, e' yöule ák bua'bua
kiè jaspe ese wa. Ká̱ e' yöule orochka wák ë̃
wa; e' damiwa̱ sarërëë we̱s vidrio es. 19 Ák
blubluë tuluulewa̱ ká̱ kköiëulewa̱ e' chkíie, e'
mik ák bua'bua kua̱'ki̱ kua̱'ki̱ bastulur ta̱i̱ë.
Ák blubluë e' tsá̱ e' dör ák bua'bua kiè jaspe;
ák blubluë skà dör zafiro; iskà dör ágata; iskà
dör esmeralda; 20 iskà dör ónice; iskà dör
cornalina; iskà dör crisólito; iskà dör berilo;
iskà dör topacio; iskà dör crisoprasa; iskà
dör jacinto; ibata dör amatista. 21 Ukkö döka̱
dabom eyök kí̱ böt, e' dör ák bua'bua saruru
kiè perla döka̱ dabom eyök kí̱ böt. Ukkö bit e'
dör perla et. Ká̱ e' ñalé̱ kibi e' yöule orochka
wák ë̃ wa damiwa̱ sarërëë.

22 Kë̃ ye' wa̱ Skëköl wé su̱ne ká̱ e' ki̱. Skëköl
diché ta̱' ta̱i̱ë íyi ulitane tsa̱ta̱ ena Obeja
Pupula e'pa se̱rke e̱e̱, e' ku̱e̱ki̱ Skëköl wé kë̃
ta̱'. 23 Skëköl olo burke ta̱i̱ë ká̱ e' a̱, ñies
Obeja Pupula olo burke ta̱i̱ë ká̱ e' ko̱s a̱ we̱s
bö'wö ta̱i̱ë olo bur es. E' ku̱e̱ki̱ diwö kë̃ ta̱',
si'wö kë̃ ta̱'. 24 Ká̱ ulitane wakpa se̱rdaë ká̱
e' olo burke e' a̱. Ká̱ ulitane blúpa wa̱ iíyi
bua'bua tso' e' bitu̱raë ie'pa wa̱ mè ká̱ e'
wakpa a̱. 25 Ká̱ e' a̱ nañewe kë̃ ta̱', ke̱kraë ká̱
dör ñiwe. E' ku̱e̱ki̱ iukkö kë̃ wötërta̱'wa̱ yës.
26 Ká̱ ulitane wakpa wa̱ iíyi bua'bua ko̱s tso',
e' bitu̱raë mè ká̱ e' wakpa a̱. 27 Erë íyi ulitane
kë̃ dör batse'r, ñies wé̱pa tö ì wër suluë Skëköl
wa ese wambleta̱' ö s'ki̱tö'we̱ta̱', esepa ko̱s
kë̃ döpawa̱ e̱e̱. Wé̱pa kiè tso' kitule Obeja
Pupula yëkkuö ki̱, yëkkuö e' dör se̱ne michoë
yëkkuö, e'pa ë̃ döwa̱mi e̱e̱.

22

1 E' ukuöki̱ ta̱ Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱
di' kkaché etö. Di' e' dör maneneë, damiwa̱
sarërëë, e' dör se̱ne michoë dí. E' tskirke
wé̱ Skëköl ena Obeja Pupula tulur ikulé ki̱ e'
ska'. 2 Di' e' dami ká̱ e' ñalé̱ kibi e' shu̱sha̱ë.
Di' e' kkömik kal tso' wi̱'kë io̱'kë. Kal e' dör
se̱ne michoë moie se' a̱. E' wörke si' bit ekkë.
E' wà kiane chè tö duas ek ta̱ iwöne döka̱
dabom eyök ki̱ bötökicha (12). Kal e' kö̃ dör
buaë kapölie ká̱ ulitane wakpa bua'wo̱ie. 3 Ì
ko̱s kë̃ dör buaë Skëköl wöa̱, e' kë̃ ku̱' ká̱ e' a̱.
E̱e̱ ie' ena Obeja Pupula, e'pa tulur ikulé ki̱.
E̱e̱ Skëköl kanè mésopa tö ie' dalöieraë. 4 Ie'pa
tö ie' sue̱raë iwöbla wa. Ie' kiè tso' kitule
ie'pa wötsa̱ ki̱. 5 Ká̱ e' ñi'we̱raë ie' olo tö, e'
ku̱e̱ki̱ nañewe kë̃ ta̱'ia̱ ká̱ e' a̱. Kë̃ yi ki̱ diwö
ena bö'wö kiarpaia̱ ká̱ su̱oie. Ká̱ e' wakpa tö
s'wëttsè̱ michoë blu'paie.

Jesucristo datskene e' ké̱wö dökewa̱tke tsi̱net

6 Eta̱ Skëköl biyöchökwak tö ye' a̱ iché:
“Ttè ko̱s ttsé be' tö e' dör moki̱ë e' mik
be' e̱rblö̃mi. Skëköl tö ittekölpa patkë' ittè
paköк, e' wák tö ibiyöchökwak patké ì tköraë
bet, e' kkachök ikanè mésopa a̱.”
7 Jesús tö ichè: “¡Ittsö̃! Ye' datskene bet. Ì
tköke i̱'ñe ta̱ ena ì tköraë aishkuö ta̱ ese tté
tso' kitule yëkkuö i' ki̱. Wé̱pa tö ttè e' wà
iu̱teke, ayëcha buaë esepa.”
8 Ye' dör Juan. Ye' tö íyi ikkë ttsé sué̱. Mik
ye' tö ittsé ena isué̱, eta̱ ye' e̱' té̱wa̱ wöwakköt
Skëköl biyöchökwak wörki̱ idalöiök. 9 Erë
ie' tö ye' a̱ iché: “¡Se̱ kë̃ wa̱r! Ye' dör
Skëköl kanè méso we̱s be' ena be' yamipa
dör Skëköl ttekölpa ena wé̱pa ko̱s tö ttè tso'
kitule yëkkuö i' ki̱ e' wà iu̱teke, esepa es.
¡Skëköl ë̃ dalöiö̃!”
10 Ñies ie' tö ye' a̱ ichè: “Ttè tso' kitule
yëkkuö i' ki̱, e' wà tköketke bet, e' ku̱e̱ki̱ kë̃
iblarwa̱ be' wák ë̃ a̱. 11 Wé̱pa e̱' wamblö̃ sulu
esepa múa̱t a̱s ikí̱ e̱' wamblö̃ sulu. Ñies wé̱pa

e̠' ia'u̠ke se̠ne sulusi wa esepa múa̠t a̠s ikí̠ e̠'
ia'ù̠ se̠ne sulusi wa. Erë wé̠pa dör yësyësë
a̠s esepa kí̠ se̠r yësyësë. Ñies wé̠pa batseo̠'
Skëköl tö a̠s esepa kí̠ se̠r batse'r.”
12 Jesús tö ichè: “Ye' datskene bet. Ye' wa̠
iské datse̠ mè sulitane a̠ eköl eköl we̠s ise̠r
es. 13 Ye' dör íyi wì ena íyi bata, ttè tsá̠ ena ttè
bata. Ye' tso'tke íyi ulitane yöki̠ ke̠we, ñies ye'
se̠r michoë ke̠kraë.”
14 Wé̠pa tö idatsi' skueke Obeja Pupula
pë̌ wa a̠s idöttsa̠ buaë maneneë Skëköl a̠,
ayëcha buaë esepa. Esepa ë̌ a̠ ka̠wö merdaë
dökwa̠ Skëköl ká̠ a̠, se̠ne michoë e' kéli wö
katök. 15 Erë wé̠pa dör ì sulu wamblökwakpa,
wé̠pa wöbatsö alibchök, wé̠pa trërta̠', wé̠pa
dör s'ttökwakpa, wé̠pa tö íyi diököl dalöieke,
wé̠pa wöbatsö ka̠chök, esepa ko̠s a̠te̠ u'rki̠, kë̌
dë'wa̠ Skëköl ká̠ a̠.
16 Jesús tö ichè: “Ye' dör Jesús, e' tö Skëköl
biyöchökwak patké ttè i' ko̠s chök ye' icha
eruleë e'pa a̠. Ye' dör s'blú bak ká̠ ia̠ia̠ë kiè
David, e' aleri datse̠ s'blúie ie' skéie e'. Ye' dör
we̠s bëkwö olo burke dalölöë ká̠ ñirketke eta̠
es.”
17 Wiköl Batse'r ena Obeja Pupula tayë,
e'pa tö ichè: “¡A' shkö̌!” Ñies wé̠pa tö ttè
i' ttsé, e'pa tö ichö̌: “¡A' shkö̌!” Wé̠pa ko̠s
e̠rsine é̠na se̠ne michoë dí yák, esepa mú dö̌
se̠ne michoë dí yök ë̌me kë̌ tuè̠ ta̠.
18 Ì tköraë e' tso' kitule yëkkuö i' ki̠, wé̠pa
tö ittsé, esepa a̠ ye' tö ichè i' es: Yi tö ttè i' kí̠
kuötkéka̠, e' ta̠ esepa we'ikeraë sia̠rë Skëköl
tö ì sulu ko̠s tso' kitule yëkkuö i' ki̠ ese wa.
19 Ñies yi tö ttè tso' kitule yëkkuö i' ki̠ e' we̠le
yéttsa̠, e' ta̠ esepa a̠ Skëköl kë̌ tö ka̠wö mepa
se̠nuk Skëköl ká̠ batse'r e' a̠, se̠ne michoë kéli
wö katök we̠s itso' kitule yëkkuö i' ki̠ es.
20 Jesús tö ttè i' ko̠s ché a' a̠, e' tö ichè:
“Moki̠ ye' datskene bet.”
Es e' idir. ¡A Skëkëpa Jesús, be' shkö̌!
21 A̠s Skëkëpa Jesús e̠r buaë chö̌ s'batse'rpa
ulitane a̠.